

בעזרה"ת

מדרשי הזהר לקט שמואל

פירושי הזהר

מהתנא האלקי רבי שמעון בן יוחאי זי"ע
שנאמרו בדרך הפשט על תורה נביאים וכתובים
המפורזים בספרי הזהר תקוני זהר, ובוהר חדש

נביאים

מהדורא תליתאי מתוקנת עם הוספות

מפורד על סדר הפרשיות והפרקים

מראה מקומות

בו צוינו המקורות בספרי הזהר וכן מקורות הפסוקים בתנ"ך המובאים בהוהר.

ביאור

ביאור וליבון דברי הזהר והעתקו בלשון הקודש להקל על הלומדים שאינם רגילים
בלשון הזהר.

תורה אור

השוואות מאמרי הזהר עם מאמרי רז"ל הנזכרים בתלמוד בבלי וירושלמי ומדרשות ועוד,
עם הערות והארות

כל אלה חוברו יחד בעזרה"ת החונן לאדם דעת על ידי

שמואל באאמור"הרה"צ הרב ר' יהושע פאלק הי"ד וצללה"ה קיפנים
הרב דשכונת בתי הורנשטיין והסביבה בפעיה"ק ירושלם תו"ב

מלפנים הרב דערי אברוסט נארינסק באוקריינה

מנהל הועד לעזרת הרבנים פליטי הגולה בארה"ק * מנהל אוצר הפוסקים

פעיה"ק ירושלם תונב"א

שנת תש"ל לפ"ק

ג-ו	—	—	—	—	—	—	—	יהושע
טו-יא	—	—	—	—	—	—	—	שופטים
ל-יט	—	—	—	—	—	—	—	שמואל א'
מג-לג	—	—	—	—	—	—	—	שמואל ב'
נה-מז	—	—	—	—	—	—	—	מלכים א'
סו-נט	—	—	—	—	—	—	—	מלכים ב'
קגב-סט	—	—	—	—	—	—	—	ישעיה
קנה-קסד	—	—	—	—	—	—	—	ירמיה
קסז-קפ	—	—	—	—	—	—	—	יחזקאל
קפג	—	—	—	—	—	—	—	הושע
קפז	—	—	—	—	—	—	—	יואל
קפח-קצ	—	—	—	—	—	—	—	עמוס
קצא	—	—	—	—	—	—	—	עובדיה
קצב-קצז	—	—	—	—	—	—	—	יונה
קצח-רא	—	—	—	—	—	—	—	מיכה
רב	—	—	—	—	—	—	—	נחום
רג	—	—	—	—	—	—	—	חבקוק
רד	—	—	—	—	—	—	—	חגי
רה-רו	—	—	—	—	—	—	—	צפניה
רו-ריא	—	—	—	—	—	—	—	זכריה
ריב-רטז	—	—	—	—	—	—	—	מלאכי

אבקש שקודם שילמדו בהסמך הוזה יעיינו בהתקדמה מחלק א וחלק זה.

ספר יהושע

א, ח והגית

בו יום ולילה וגו' כי אז תצליח דרכך: ת"ח א) כמה הוא חילא תקיפא דאורייתא וכו' דכל מאן דאשתדל באורייתא לא דחיל מעלאי ותתאי וכו' ואפילו יתגזר עליה מותא כלא יתבטל וכו' ועל דא בעי לאשתדלא באורייתא יממא ולילי ולא יתעדי מנה הה"ד והגית בו יומם ולילה וכו', ת"ח עיטא דבר נש כד איהו סליק בליליא על ערסיה (א) בעי לקבלא עליה עול מלכותא דלעילא

ביאור

א) כמה הוא חילא תקיפא דאורייתא כמה הוא כח הגדול של התורה דכל מאן דאשתדל שכל מי שעוסק בתורה לא דחיל איננו ירא לא מעליונים ולא מתחתונים, ואפילו יתגזר אפילו נגזר עליו מיתה כלא יתבטל הגזירה מתבטלת בכח לימוד התורה, ועל דא ומפני זה, צריך האדם להשתדל ולעסוק בתורה יומם ולילה ולא יתעדי מנה ולא יסור ממנה וע"ז נאמר והגית בו יומם ולילה, ת"ח עיטא דבר נש בא ודאה עצה לאדם, בזמן שעולה על ערסיה על מנתו לישון והרי כל הלילה בזמן השינה לא יוכל לעסוק בתורה שתשמור אותו. בעי לקבלא צריך הוא לקבל עליו קודם השינה

עול מלכות שמים בלב שלם ועול לימוד התורה ועל ידי זה יהיה שמור שלא יארע לו שום נזק בלילה, ולאקדמי לממסר פקדונא דנפשיה וקודם השינה ימסור להקב"ה את נשמתו לפקדון, שהרי כל הלילה בזמן השינה הוא כמו מת וכמו שאמרו רז"ל (ברכות נו ע"ב) ששינה אחד מששים במיתה ומכיון שמוסר הנשמה להקב"ה לפקדון ואומר הפסוק בידך אפקיד רוחי וגו' ע"י זה יהיה בטוח שלא ימות בזמן השינה, כלהו תייבין לאתרייתו אזי כל הנשמות חוזרות למקומותיהן שהקב"ה שנקרא אל אמונה יחזיר לו הפקדון, ומכאן מוכיח ר' יצחק שמי שחייב ממון לחברו וחברו מחזיק

תורה אור

א) בעי לקבלא עליה לדעתי כחונת הווה"ק בזה שהרי אמרו רז"ל (ברכות ו' ע"א) חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה לכן הגם שחייב לימוד התורה"ק הוא גם בלילה אבל מכיון שמקבל עליו עול מלכות שמים ונאנס לישן נחשב עליו כאילו לומד כל הלילה.

בלבא שלים ולקדמי (ב) לממסר גביה פקדונא דנפשיה וכו' (ג) ובגין דאינון בפקדונא כלהו תייבין לאתרייהו א. מכאן אמר ר' יצחק (ד) המתחייב בממון להבירו, וחבירו מוצא לו מה שיחזיק בידו, אסור לו להחזיק בו וכו' ב.

מראה מקומות

א ז' ואתחנן רם, ע"א. ב ז"ח בראשית ית, ע"ב ; ועיין ז' במדבר קיט, ע"א.

ביאור

באיזה חפץ כפקדון ממנו אסור לו לחבירו לעכב הפקדון בעד החוב שמגיע לו.

תורה אור

(ב) ואולי זה הוא כחנת אביי (ברכות ה' ע"ב) אף תלמיד חכם מיבעי ליה למימר חד פסוקא דרחמי כגון בידך אפקיד רוחי וגו' יזכר דוקא בפסוק זה, אלא שכיון שמוסר נשמתו בפקדון, בטוח הוא שתוחזר לו, וכן הובא במרדכי מס' בי"מ סימן ת"ו ת"ז ת"ח, תקנת קדמונו שלא יעקל אדם פקדון והלואה מפני תביעת הלואתו, וכן בבל בו סי' קי"ז הביא חרם קדמונים שאין לנפקד לעכב פקדון בשביל שום תביעה שיש לנפקד, והזכר דבריהם ברמ"א בחו"מ סי' ע"ב סעי' יז. עיין בתהלים ע' נד.

(ג) ובגין דאינון בפקדונא משום שמוסר להקב"ה את נשמתו בפקדון כלהו תייבין לאתרייהו כל הנשמות חוזרות למקומם לגוף האיש, הקב"ה מחזיר לו הפקדון, הגם שיש עליו חיובים שונים כלפי הקב"ה, וכן נאמר בספרי האינינו עה"פ אל אמונה ואין עול, מדת בשר ודם מפקיד אצל חבירו מאתים ויש בידו מנה (היינו שהמפקיד חייב לנפקד מנה) כשהוא בא ליטול את שלו ואמר לו הוצא מנה שיש לי בידך והילך את השאר, אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן אלא אל אמונה ואין עול גובה את שלו באחרונה.

(ד) הנה הרמ"א בחו"מ סי' ד' הביא שאם הדבר אצלו בפקדון מותר לתפשו, ומקור הדין מהריב"ש סי' שצו והריב"ש מביא זאת בשם הגאונים ר' חננאל ועוד, ופלא הדבר לדעתי הרי כלל בדינו, באם בעלי הקבלה והזוהר חולקים עם הגמרא והפוסקים, אם בעלי הקבלה מחמירים יש להחמיר גם בן וכן הביא המג"א בשו"ע או"ח סימן כה ס"ק כ' בשם הכנה"ג והרדב"ז ועוד, ובפרט שבגמרא לא נזכר כלל דין זה והגאונים לא ראו דברי הזוהר שבימיהם עדיין לא נגלה ספר הזוהר בעולם (עיין בסדר הזוהרות סדר תנאים ואמוראים אות שין) ואם היו רואים אותו אולי היו מסכימים לדבריו, ועיין בכית יוסף סימן כה הנ"ל, ובסידור תו"א מובא שהרב בעל התניא סבירא לו שבכל המקומות אנו צריכים לפסוק כדעת המקיבלים ואשר לזאת גדול הפלא שכל הפוסקים האחרונים שכבר ראו את ספר הזוהר לא הביאו פסק הזהר הנ"ל, ורק בשו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תפ"א מביא את דברי הזוהר וכתב פקדון אין ראוי לעכב והקצה"ח בסימן ד' הנ"ל הזכיר דברי הזוהר הנ"ל וכתב, ולכן בעל נפש ירחיק מזה, וכן הערוך השלחן שם בסעי' ב' מביא רק שבעל נפש יחוש לזה ולא הזכירו שזה איסור גמור כלשון הזוהר בחבתי ר' יצחק, כפי הנראה הפוסקים האחרונים הנ"ל ראו רק דברי הזוהר בפ' במדבר שבשם נזכר רק באם מעכב הפקדון בחובו ואי יסרב ביה ודאי נבדוק אבתריה דלאו מורעא קדישא הוא ולאו מבני מהימנותא ואת דברי ר' יצחק שמובא בו"ח בראשית לא ראו.

והגית יומם ולילה: ב) כל הקורא ק"ש בכל יום כאלו הוא מקיים (ה) והגית בו יומם ולילה ג.

ה. ב ושוב מל את בני ישראל שנית: דאמר קב"ה ליהושע ג) וכי ישראל אטימין אינון ולא אתפרעו ולא אתגלייא ולא קיימין קיימא דילי. ואת בעי לאעלא להו לארעא ולאכנעא שנאיהון, וכו' ועד דאתפרעו ואתגלייא האי ברית לא עאלו לארעא ולא אתכנעו שנאיהון ד.

ה. יג וחרבו שלופה בידו: א"ר אבא ד) וכי חרב שלופה היתה ביד המלאך, אלא שהיתה הרשות נתונה בידו לעשות דין ה.

ז. ט והכריתו את שמנו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול: ה) לית שציאו לישראל לעלם ולעלמי עלמין. וחס ושלום אלמלא ישתציאו. שמא דא לא הוי הה"ד והכריתו את שמנו מן הארץ ומה תעשה וגו' וכו' ועל דא אנן מצלן ומקדשן בבתי כנסיות על שמא דא דיתבני כמה דהוה. ואמרי יתגדל ויתקדש שמיא רבא ו.

מראה מקומות

ג ז' פנחס רנה, ע"א. ד ז' לך צג, ע"ב. ה ז' שמות יט, ע"ב. ו משפטים קה, ע"א

ביאור

ב) כל הקורא קריאת שמע פעמים בכל יום ואין לו זמן להתמסר ללימוד התורה או שאין לו כשרון בלימוד התורה הוא יוצא ידי חובת המצוה, והגית בו יום ולילה.

ג) וכי ישראל אטימין הלא ישראל הם סת"מים דהיינו שמלו את עצמם ולא עשו מצות פריעה (שלאברהם אבינו ניתנה רק מצות מילה בלי פריעה ובפריעה התחייבו רק אחרי קבלת התורה) ולא קיימין ולא קיימו ברית שלי בשלימות, ואת בעי לאעלא ואתה רוצה להכניסם לארץ ישראל, ולאכנעא שנאיהון ולהכניע את שונאיהם תחת ידם וזה אי אפשר רק אחרי שיקיימו מצות פריעה וזה כונת התיבה שנית, אף שכבר מלו את עצמם

ד) וכי חרב שלופה היתה ביד המלאך האם יש למלאך חרב גשמי אלא הכונה שניתן רשות למלאך לעשות דין.

ה) לית שציאו אין כליה לישראל לעולם ועד, וחס ושלום אם יכלו ישראל, שמו הגדול לא יהיה, וזה הוא כונת הפסוק אם חלילה יכרתו ישראל מן הארץ מה תעשה לשמך הגדול. ועל דא אנן מצלן ועל זה בזמן היותנו בגולה אנחנו מתפללים בבתי כנסיות שיפדה הקב"ה אותנו מהגלות ואז יתגדל ויתקדש שמיא רבא, שמו הגדול.

תורה אור

ה) במנחות צט ע"ב א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי אפילו לא קרא אדם אלא קריאת שמע שהרית וערבית קיים לא ימוש.

י. **יב ויאמר** לעיני ישראל שמש בגבעון דום: (ו) וכד אצטריך ליה ליהושע לאגחא קרבא. והוה שמע קל נעימותא ונהימותא דשמשא. (ו) לא יכיל ליה למיסבל. מה כתיב ויאמר לעיני ישראל שמש בגבעון דום. מאי דום. דום מלומר שירה. דום מקל נעימותא ונהימותא דילך, דהא הוה שמע קול מטלנוהי במטלותיה ז.

כא, מג לא נפל דבר מכל הדבר הטוב: (ז). אלו אמר לא נפל דבר אחד מכל דברו ולא יתיר נוח לעלמא דלא אתברי. אבל מדאמר מכל דברו הטוב (ז). אפיק ביש לאחורא. דהא מלה דביש לא בעי למיעבד. (ח) ואע"ג דאגזים וארים

מראה מקומות

ז ו"ח בראשית טו, ע"א.

ביאור

ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם, ואחרי שהתפלל משה על ישראל נאמר (שם יד) וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו, דהא מלה דביש מפני שדבר רע אין הקב"ה רוצה שיתקיים ואע"ג דאגזים וארים רצועה הגם שהגזים והרים הרצועה להלקות אתה אמא באה האם ואתקפת בדרועיה ימינא החזיקה ביד ימינו ונשארה הרצועה במקומה ולא הורידה על החוטא ולא נתקיים העונש בגין דבעיטא חדא הוה משום שבעצה אחת היו האב והאם. האב שהרים הרצועה היתה כחנתו דק להגזים ולהפחיד, והאם שאחזה בימינו ולא נתנה להוריד הרצועה היה זה בהסכמת האב. היינו קב"ה ברחמיו. ואם תימא מנלן ואם תאמר איך אנחנו יודעים שכונת הקב"ה היתה דק להגזים ולהפחיד, זה אנו רואים מדברי הקב"ה שאמר בחטא העגל הרף ממני וכזה רמז למשה שהדבר תלוי בו בתפלתו שאם לא ירף ויבקש רחמים תבטל הגזירת.

תורה אור

- (ו) עיין ביומא כ ע"ב אלמלא קול המונה של רומי נשמע קול לגלל חמו.
- (ז) שבת נ"ה ע"א מעולם לא יצאה מדה טובה מפי הקב"ה וחזר בו לרעה.
- (ח) מ' תנח"מא פ' וירא בפ' וה' פקד, ההוא אמר ולא יעשה, אם אמר בשעת כעסו להביא רעה חזור, מדר' פ' מסעי פכ"ג.

(ו) וכד אצטריך ליה וכשהיה צריך לו ליהושע לעשות מלחמה ושמע קול נעימות ונהימת השמש לא היה יכול לסבול, והוה שכתוב פה דום השתוק, מלומר שורה, דום מקול הנעימות והנהימות שלך, כי יהושע היה שמע קול נסיעותיו במסעיו של השמש ולא היה יכול לסבול.

ז) אלו אמר אילו היה כתוב לא נפל דבר אחד מכל דבריו ולא יתיר ולא יותר או היה הפסוק כולל גם דבריו הרעים שגם הם מוכרחים להתקיים, אז נוח לעולם שלא יבא שהרי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, והדין נותן שיענשו ויאכזרו והעולם יחרב. אבל מכיון שהפסוק מדגיש מכל דברו הטוב שרק דברים הטובים שאמר הקב"ה מוכרחים להתקיים, אפיק ביש דאחורא הניח הרע מלאחריו שדברים הרעים שגזר הקב"ה לפעמים מתבטלים ע"י תפלה ותשובה, כמו למשל בחטא העגל מקודם כתוב (שמות לב י')

רצועה אתאת אמא ואתקפת בדרועיה ימינא וקם רצועה בקיומיה ולא נחית לתתא ולא אתעביד. בגין דבעיטא חדא הוה תרווייהו איהו דאגוזים ואיהי דאחידת בימיניה. ואי תימא מנלן, ממלה דאיהי באתגליא דכתיב ח לך רד וגו' שרא לארמא רצועה, ומשה דלא הוה ידע ארחא דאמא שתיק, כיון דחמא קביה כך אנקיד ליה וכו' ואמר ט ועתה הגיחה לי מיד ארגיש משה (ט) ואחיד בדרועיה דקביה דכתיב זכור לאברהם וכו' ובגין כך לא נחית רצועה י'.

מראה מקומות

ח שמות לב, ז. ט שמ ו. י ד' כי תשא קצ, ע"ב

תורה אור

(ט) ברכות לב ע"א וכיון שאמר הרף ממני ואשמידם אמר משה דבר זה תלוי בי וכו'.

ספר שופטים

קיני חתן משה עלו מעיר התמרים : א) מה חזו בני יתרו לסלקא מתמן, דאמר רב יהודה אמר רב שקולה היתה יריחו כנגד כל ארץ ישראל מרוב התענוגים שהיה בה וכו', אמרו בני יתרו אנן צריכינן לאתעסקא באורייתא (א) ואורייתא אינה צריכה תענוגים ניקום מכאן לטורא ונתעסק באורייתא א.

ד. ד היא שפטה את ישראל בעת ההיא : היא שפטה את ישראל בעת ההיא וכו' (ב) ווי לדרא דלא אשתכח בהו מאן דדאין לעמא אלא חד נוקבא וכו' וכל אינון קראי דאמרה דבורה כלהו ברזא דחכמתא עד ההיא שעתא דשבחא גרמה

מראה מקומות

א ד' ויקרא ט, ע"א ; ז"ח בראשית יג, ע"ב.

ביאור

א) מה חזו בני יתרו לסלקא מתמן מה ראו בני יתרו שעלו מעיר התמרים למדבר שמם, אלא כך אמרו בני יתרו אנו צריכים לעסוק כתורה, והתורה אינה צריכה תענוגים, נעלה מכאן להרר ונעסיק בתורה.

ב) ווי לדרא דלא אשתכח בהו מאן דדאין אי לודר שלא נמצא כיניהם מי שידון לעם רק נקבה אחת, לועתי דכרי הוהר הם לדייק מה שכתוב היא שפטה שהתיבה היא מיותרת,

תורה אור

(א) אבות פ"ו, מ"ו והתורה נקנית כארכעים ושמנה דכרים וכו' כמיעוט דרך ארץ במיעוט תענוג וכו'.

שנאמר ב' עד שקמתי דבורה שקמתי אם בישראל, (ב) דהא אוקמוה דאסתלק מנה רוח נבואה ובגין כך ג' עורי עורי דבורה עורי דברי שירי, וכל דא כד אשתכחין גוברין בחטאה ולא אינון כדאין למשרי עלייהו רוח קודשא ודאי ד'.

ד, ח ויאמר אליה ברק אם תלכי עמי והלכתי וגו' : (ג) מאי קא מיירי אלא אמר ברק הואיל ורוח קודשא שריא עליה, בזכותא אשתזיב ולא לישרי עלי נוקא ה'.

ד, יא וחבר הקיני נפרד וגו' : (ד) וחבר הקיני מבני בניו דיתרו הוה וכו' אמאי אקרי קיני והא אוקמוה, וכתיב ו את הקיני ואת הקניזי, ואתמר דעבד קנא במדברא כעופא דא, בגין למלעי באורייתא ואתפרש מן מתא, נפרד מקין, אתפרש מההוא עמא דהוה בקדמיתא ואתדבק ביה בקב"ה ז'.

ה ב בפרע פרעות בישראל : (ה) מאי קא חמו דבורה וברק דפתחו בהאי קרא, אלא הכי תנינן (ג) לית עלמא מתקיימא אלא על האי ברית

מראה מקומות

ב שפטים ה, ז. ג שם, יב. ד ו' ויקרא יט, ע"ב. ה שם כא, ע"א.
ו בראשית טו, יט. ז ד' נשא קכא, ע"ב.

ביאור

(ג) מאי קא מיירי בשביל מה אמר ברק אם הלכי עמי יהלכתי שהרי נשים אסור להם לנהל מלחמות וללבוש כלי זיין אלא אמר ברק הואיל ורוח הקודש שורה עליה בזכותה אשתזיב ע"י וכיתה אנצל ולא אנזק.
(ד) וחבר הקיני, אמאי אקרי קיני למה נקרא בשם קיני שהרי כס' לך נזכר קיני וקדמוני שהם לפי דברי רז"ל כב"ר, אוים ומואב ועמון ולא משפחת יתרו אלא שנקראו בשם קיני דעבד קנא במדברא שיתרו ובניו עשו קן במדבר להתישב בשביל לעסוק בתורה ואתפרש מן מתא ונבל מן העיר ונסרד ועזב את עמו ונתדבק בקב"ה ומפני זה קראם הכתוב חבר הקיני.

(ה) מאי קא חמו דבורה וברק מה דאו דבורה וברק שהתחילו השירה עם ססוק זה בסדע סרעות אלא הכי תנינן אלא כך למדנו, אין העולם מתקיים אלא על מצות ברית מילה שהרי כתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי, ת"ח כא וראה שאין שליטה לעמים אחרים על ישראל רק אם כסלו מצות ברית מילה, ובמה בטילו דלא אתפרעון, כמה כסלו המצוה שמלו את עצמם ולא קיימו מצות סריעה עד דאתת דבורה עד שבאה דבורה והתנדבה והשפיעה שכל ישראל יקיימו מצות סריעה בעצמם ועל ידי זה אתכנעו שנאייחו תחותיהו נבנעו שונאי ישראל תחתם וישראל נצחים והברכות

תורה אור

(ב) פסחים טו ע"ב אמר ר"י אמר רב כל המתיהר וכו' אם נביא הוא נבואתו מסתלק ממנו, מדבורה דכתיב חלדו סרונון וגו' וכתיב עורי עורי דבורה וגו'.
(ג) שבת קלו ע"ב שאלמלא דם ברית חקות שמים וארץ לא נתקיימו, נדרים לב ע"א.

דכתיב ח' אם לא בריתי יומם ולילה וגו' דהא שמיא וארעא על דא קיימין זכו'. ת"ח (ד) לא שליטו שאר עמין על ישראל אלא כד בטילו מנייתו קיימא דא, ומה בטילו מנייתו דלא אתפרעון ולא אתגליין וכו' עד דאתת דבורה ואתנדבת לכל ישראל במלא דא כדין אתכנעו שנאייהון תחותיהו וכו' וברכאן אתחזרו לעלמא הה"ד בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה' ט.

ה. ד ה' בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום ארץ רעשה: תא חזי, ו) בשעתא דבעא קב"ה למיהב אורייתא לישראל, (ה) זמין בה לבני עשו, אמר לון בעאן אתון לקבלא אורייתא, בהאי שעתא (ו) אתרגיזת ארעא קדישא וכו' אמרה קמיה מארי דעלמא, פסטירא דחדוה, תרי אלפין שנין עד לא אתברי עלמא, אודמן קמי ערלין דלא רשימן בקיומך, אמר לה קב"ה כורסייא כורסייא, ייבדון אלף אומין כוותיהו, וקיימא דאורייתא לא יזדמן קמיהו, הה"ד ה' בצאתך וגו', בגין דאורייתא לא אתיהיבת אלא למאן דאית ביה קיימא קדישא ל'.

ה, כג אורו מרוז אמר מלאך ה' וגו': כתיב ז) מן שמים נלחמו הכוכבים וגו' וכו' ותנן בהאי שעתא דאתנדיבו ישראל לגלאה רשימא קדישא בבשרהון.

מראה מקומות

ח ירמיהו לג, כה. ט ז' לך צג, ע"ב. י ז' אמור צא, ע"ב.

ביאור

מן השמים חזרו לעולם, וזהו שאמרו דבורה וברק בסרוע פרעות בישראל בהתנדב עם בכבו ה'. בשעתא דבעא קב"ה בזמן שדצה הקב"ה ליתן התורה לישראל הזמין לבני עשו ואמר להם בעאן אתון רוצים אתם לקבל התורה כאותו הזמן רגזה הארץ הקדושה על שהקב"ה רוצה ליתן התורה לעשו ואמרה להקב"ה ארון העולם שעשועים של שמחה ותדוה שהיתה תחת ירך אלפים שנה קודם כריאת העולם, אתה רוצה ליתנה לערלים שאינם רשומים בכרית קודש, אמר לה הקב"ה יאכדו אלף אומות

כמיתם וברית התורה לא אתן להם, וזהו הפירוש של הפסוק ה' בצאתך משעיר וגו' ארץ רעשה, משום שהתורה לא ניתנה רק לאלה שיש בהם ברית קודש שהם נמולים. ז) מן שמים נלחמו הכוכבים, הזהר מתרץ למה זה היה רצון השי"ת ללחום עם סיסרא גם מן השמים ע"י הכוכבים וגם ע"י מים של נח: קישון ומבאר, שבזמן שהתנדבו ישראל לגלות הרושם הקדוש בכשרם ע"י מצות סריעה כדין או החרב ניקמת נקם ברית כנש כל חילא דיליה אסף כל החיילות שלו לעשות מלחמה עם סיסרא בעד ישראל, אוי הכוכבים זרקו

תורה אור

(ד) ב"ר סמ"ו.
 (ה) ע"ז ב ע"ב א"ר יתנן מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ול שון ולא קבלוה פרי"א מ' מ"א, ססרי, ברכה.
 (ו) שבת סח ע"א מימרא דריש לקיש.

כדין האי חרב נוקמת נקם ברית כנש כל חילא דיליה וכו' לאגחא קרבא עמיה דסיסרא, וכוכביא הוו אושדין נורא מלעילא וכו' אמר לון קב"ה אתעתדו לנקמא נוקמא דבני, תרי נוקמי אנא זמין לאתפרעה מנייהו, חד נוקמא דשית מאה רתיכין דאוזיף ליה לרברבא דמצראי בגין לאגחא קרבא בהו בישראל וכו' וחד נוקמא דבני, דעאקו להו עד השתא, ובגין כך אתדנו בתרין דינין חד במיא וחד באשא במיא דכתיב נחל קישון גרפם, באשא דכתיב הכוכבים ממסלותם, ובאינון כוכביא אית כוכבא חד דלא אתא להווא נוקמא ואתלטיא לעלמין וכו' כד"א אורו מרוז אמר מלאך ה' וכו' כי לא באו לעזרת ה' כד נפקו ישראל ממצרים, לעזרת ה' בגבורים וכו' כד אודמנו קרבא עם סיסרא י"א.

ה, לא ואהביו כצאת השמש בגבורתו: ח) מאי ואהביו כצאת השמש, מה שבח הוא זה לצדיקים, א"ל מה השמש כשיוצא בגבורתו אית דבדחי ביה ואית דלא בדחי ביה, כך הצדיקים, צדיקים כמותם ישוה והרשעים לא ישוה, אית למאן דעביד רפואה, ואית למאן דלא עביד, כך הצדיקים, יהיו רפואה לטובים ומכה לרשעים י"ב.

מראה מקומות

י"א ז' ואתחנן רסט, ע"ב, י"ב ז"ח בראשית ט, ע"א-ע"ב.

ביאור

לשון כי לא באו לעזרת ה', לעזרת ה' בגבורים, שהפירוש הוא שלא באו לעזרת ה' בזמן שיצאו ישראל ממצרים, לעזרת ה' בגבורים, בזמן המלחמה עם סיסרא.

ח) מאי ואהביו כצאת השמש, מהו השבח שמשוה הקב"ה את אהביו הצדיקים לשמש, אלא זהו הכונה כמו השמש כשיוצא בגבורתו אית דבדחי ביה יש אנשים ששמחים בשמש ויש שמצטערים מחום השמש, כך הצדיקים צדיקים כמותם ישמחו בצדיקים האחרים, אבל הרשעים לא ישמחו, אית למאן דעביד רפואה יש כאלו שהשמש מרפא אותם, ויש אנשים שחום השמש מזיק להם, כך הצדיקים יהיו רפואה לטובים ומכה לרשעים.

אש מלמעלה על חילות סיסרא, אז אמר הקב"ה אתעתדו הכינו את עצמכם לנקום נקמת בני, תרין נוקמי אנא זמין לאתפרעה מנייהו שני נקמות אני מכין להפרע מהם, נקמה אחת דשית מאה רתיכין של השש מאות רכב בחור, דאוזיף שהלוה סיסרא למצרים לחום עם ישראל כמו שכתוב בפ' (בשלח יד ז) ויקח שש מאות רכב בחור, וכל רכב מצרים, ונקמה שניה דעאקו שהצרו לישראל כל הזמן, ובגיני כך ומפני זה דגם הקב"ה בשני דינים, במים ובאש, במים דכתיב נחל קישון גרפם, באש דכתיב הכוכבים ממסילותם, ובאינון כוכביא ובאלה הכוכבים יש כוכב אחד שלא בא להשתתף בנקמה ואתלטיא לעלמין ונתקלל לעולם וזהו מה שכתוב אורו מרוז וגו' שכתוב כפל

ו, יד ויפן אליו ה' ויאמר לך בכחך זה והושעת את ישראל: ט) דניחא ליה לקב"ה מאן דיימד טבא על בניו וכו' מהו בכחך זה (ז), טיבותא דאמרת על בני (עיינן בפ' גח ז, א) יג.

יג, כב י) ויאמר מנוח אל אשתו מות נמות: אמר הואיל וכתוב יד כי לא ידאני האדם וחי ודאי ח) אנן חזינן ובגין כך מות נמות טו.

טז, ל תמות נפשי עם פלשתים: יא) ואית מאן דאמר, דלית ליה חולקא בההוא עלמא מאי טעמא בגין דאמר תמות נפשי עם פלשתים, ומסר חולקיה בחולקא דפלשתאי דימות נפשיה עמהון בההוא עלמא טז.

מראה מקומות

יג ו' ח"א רנה, ע"ב. יד שמות לג, כ. טו ו' ח"א, בהקדמה ז, ע"א.
טז ו' נשא קכו, ע"א.

ב י א ו ר

ט) דניחא ליה להקב"ה ניתא ליה להקב"ה כי לא יראני האדם וחי כאשר אדם רואה את מי שאומר טוב על בניו, ומפני שהמליץ הקב"ה לא יוכל לחיות, ומכיון שהם ראו את גרעון טוב על ישראל אמר לו הקב"ה שבכח זה תלך ותצליח והושעת את ישראל מיר מדין.
י) ויאמר מנוח אל אשתו מות נמות למה זה החליט מנוח שימות הוא ואשתו ומטעים הוה"ק מפני שכתוב בתורה שהקב"ה אמר

כי לא יראני האדם וחי כאשר אדם רואה את הקב"ה לא יוכל לחיות, ומכיון שהם ראו את מלאך ה', חשב שימותו.
יא) ואית מאן דאמר ויש מי שאומר שאין לשמשון חלק לעולם הבא, מפני שאמר תמות נפשי עם פלשתים, בזה מסר גורלו וחלקו שיהיה בעולם הבא כגורל הפלשתים.

תורה אור

(1) תנחומא ראש פ' שפטים.

ספר שמואל א'

שפתיה נעות וקולה לא ישמע: א) לא אצטריך ליה לבר נש א) למשמע קליה בצלותיה. אלא לצלאה בלהש וכו' ודא היא צלותא דאתקבלת תדיר א.

א. כז אל הנער הזה התפללתי: ב) הוה ליה לה) למימר אל הבן הזה התפללתי אלא אמרה חנה יהי רצון שבשעה שיגדל ישתדל בעבודת המקום כמו עכשיו שהוא נער, וכל אדם שיזכה לחיות בזקנותו כמו בנערותו יזכה למעלת שמואל הנביא. דכתיב ב ומעיל קטן תעשה לו אמו והעלתה לו מימים ימימה. וכי תעלה על דעתך כך אלא צדקתו וזכותו היה גדל עמו תמיד בתפלת אמו ג.

מראה מקומות

א ז' ויגש רי, ע"א; פנחס רל, ע"ב. ב ש"א ב, יט. ג ז"ח בראשית ז, ע"א ע"ב.

ביאור

א) לא אצטריך ליה לבר נש למשמע קליה בצלותיה אטור לו לאיש להשמיע קולו בתפלתו בזה שכתוב וקולה לא ישמע מזה אנו יודעים הדין שמי שמתפלל צריך להתפלל בלחש שלא ישמעו אחרים דבריו, וזה תפלה שמתקבלת תמיד לפני הקב"ה.
ב) הוה לה למימר אל הבן הזה התפללתי היה לה לומר אל הבן הזה התפללתי ולמה אמרה אל הנער, אלא זו היתה כוונתה ובקשתה.

תורה אור

א) ברכות כז ע"ב המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה. ובתדא"ר פכ"ח כתב המתפלל ומשמיע קולו בתפלתו ה"ז מעיד עדות שקר, וי"א שהוא מחוסר אמנה [שמעיד שאין הקב"ה יודע מחשבותיו].

ב. ב אין קדוש כה' כי אין בלתך ואין צור כאלהינו: ג) האי קרא קשיא אין קדוש כה' משמע דאיכא קדוש אחרא בגין דכתיב כה' ואין צור כאלהינו משמע דאיכא צור אחרא, אלא ודאי אין קדוש כה' דכמה קדישין ניהו, קדישין לעילא, דכתיב ד ומאמר קדישין שאלתא, ישראל קדישין ניהו, דכתיב ה' קדישם תהיו וכלהו קדישין, ולאו קדישין כה', ומאי טעמא בגין. דכתיב כי אין בלתך, דהוא לא אצטריך לקדושא דלהון, אבל אינון לאו אינון קדישין בלתך ודא הוא כי אין בלתך אין קדושא דלהון בלתך. ואין צור כאלהינו כמה דאוקמוה (ב) דקב"ה צר צורה בגו צורה ותקין לה ונפח רוחא דהיי ואפיק ליה לאזירא דעלמא. (ד) ד"א ואין צור כאלהינו אית צור דאקרי צור ו' הביטו אל צור הצבתם ו', והכית בצור. הגני עמד לפניך שם על הצור בהרב, וכלהו אקרונ צור ואין צור בכלהו כאלהינו דיליה שולטנו ומלכותא על כלא ה'.

אין קדוש כה' כי אין בלתך: ה) מאי כי אין בלתך (ג) אל תקרי בלתך אלא בלותך ט.

מראה מקומות

ד דניאל ד, יד. ה ויקרא יט, ב. ו ישעיהו נא, א. ז שמות יז, ו. ח ז' תוריע מר, ע"א. ט ז"ח בראשית יב, ע"א.

ב י א ו ר

ג) האי קרא קשיא הפסוק הזה קשה דכתיב אין קדוש כה' משמע שיש כמה קדושים אלא שהקב"ה הוא יותר קדוש מאחרים ואח"כ כתיב כי אין צור כאלהינו משמע שיש צור חזק אחר, אלא ודאי שהפירוש הוא כך, שבאמת יש הרבה קדושים, מלאכים נקדאים קדושים, ישראל הם קדושים אבל אינם קדושים כה', למה וע"ז נותן טעם כי אין בלתך שהקדושה שלהם חלויה בכ שעל ירי קדושת הקב"ה יש בהם ג"כ מדה ידועה של קדושה והם זקוקים ותלויים בקדושת הקב"ה, אבל הקב"ה קדוש מעצמו ואין לו צורך בקדושה של המלאכים או ישראל וזה שכתוב ואין צור כאלהינו, הכונה שאין צייד כאלהינו שצו צורת הולד בתוך בסן ומלכות על הכל.

ה) מאי כי אין בלתך אל תקרי בלתך תורה אור

(ב) ברכות י ע"א.

(ג) שם אמר ר' יהודה בן מנסיא אל תקרי כי אין בלתך אלא לבליתך וכו' בשך ודם מעשי ידיו מבלין אותו והקב"ה מבלה מעשיו.

ב, ה' ע"ד עקרה ילדה שבעה וגו' : (ו) ילדה שבעה אליו שבעת יומין דחג הסוכות, ורבת בנים אומללה, אליו קרבנין דחג דנחתין בכל יומא מן מנינא. ות"ת אליו סלקין לעילא לעילא ואליו נחתין לתתא לתתא כד"א י אם תגביה כנשר וגו' אוריך וגו' וישראל סלקין מתתא לעילא דכתיב י"א והיה זרעך כעפר הארץ וכתיב י"ב והרביתי את זרעך י"ג.

ב, ו' ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל : פתח ר' יוסי, ז' האי קרא אית לאסתכלא ביה וכי ה' ממית והא שמא דא סמא דחיין איהו לכלא, מהו ה' ממית, חשבין בני נשא דאיהו קטיל לכל בני נשא וכו' אלא ה' ממית למאן ממית לההוא משיכו דסטרא אחרא בישא. כיון דמשיכו דסטרא בישא חמי ליה לזיו יקריה דקב"ה מיד מית, ולית ליה קיימא אפילו רגעא חדא. כיון דההוא משיכו דסטרא אחרא מית ואתעבר מן עלמא, מיד מחיה. למאן מחיה לההוא משיכו דרוח קודשא דאתי מסטרא דקדושא מחיה ליה ואוקים ליה בקיומא שלים כלא קב"ה בזמנא חדא ומה דאמר מוריד שאול ויעל, מוריד לההוא רוח קדישא לשאול ועביד ליה תמן טבילה לאתדכאה ומיד סליק ליה ועאל לאתר דאצטרין בג"ע (עיי"ש באריכות איך שרבי יוסי מת וע"י תפלת בנו הקטן חזרה גשמתו אליו והוסיפו לו כ"ב שנים) י"ד.

מראה מקומות

י עובדיה א, ד. י"א בראשית כח, יד. י"ב שם כו, ז. י"ג ז' אמור צב, ע"א. י"ד ז' בלק רה, ע"א.

ב י א ו ר

אלא בלותר דהיינו שאין מעשיו מבלים אותו ואלא הקב"ה מבלה מעשיו.

(ז) האי קרא אית לאסתכלא ביה בפסוק

הזה צריכים אנו להסתכל ולהבין האם ה' ממית והלא הקב"ה הוא מקור החיים לכל, וכמו שכתוב טוב ה' לכל חשבין בני נשא רק בני אדם ח"שבים שה' ממית אבל הפירוש ה"א כך, ה' ממית לסטרא אחרא כיון דסי"א רואה זיו יקר של הקב"ה מיד מת ואין לו קיום אפילו רגע אחד, ומכיון דסטרא אחרא מת ועובר מן העולם מיד מחיה לרוח הקדוש ומה שאמר מוריד שאול ויעל הכונה שמריד לנשמה הקדושה לגיהנם הנקרא שאול ועביד ליה תמן טבילה לאתדכאה ועושה לה שם טבילה להטהר ומיד סליק ליה ותיכף מעלה איתה לגן עדן.

(ו) ילדה שבעה זה מרמו על ישראל שהם בגלות בשפלות כמו עקרה שאין לה בנים אבל לעתיד יתגדלו ויתרוממו ורבת בנים אומללה זה מרמו על כל אומות העולם שאנו מקריבים שבעים פרים כנגד שבעים אומות שבעולם והם הולכים ופוחתים שביום הראשון מקריבים י"ג פרים וביום שני י"ב פרים עד שביום השביעי מקריבים רק ז' פרים, ות"ח אליו סלקין לעילא לעילא בא וראה אלו היינו ישראל, עולים למעלה למעלה ואומות העולם יורדים מטה מטה פוחתים והולכים וכמו שניבא עובדיה על אדום אם תגביה אם תתרומם למעלה לעוף בשמים כמו נשר, משם אוריך

ב. ו מוריד שאול ויעל : בגיהנם אית ביה ח) מדורין על מדורין מדורא תתאה שאול מדורא תתאה מניה אבדון ודא סמיך לדא מאן דנחית לשאול ידונון ליה ומתמן יצפצף ועולה הה"ד מוריד שאול ויעל. אבל מאן דנחית לאבדון תו לא סליק לעלמין טו.

מוריד שאול ויעל : ט) וכי כל בני עלמא אזלי לשאול. אין. אבל סלקין מיד דכתיב מוריד שאול ויעל. בר אינון חייבין דלא הרהרו תשובה לעלמין דנחתינ ולא סלקין. ואפילו צדיקים גמורים נחתינ תמן. (ג"א) אמאי נחתינ בגין דנטלינ כמה חייבין מתמן וסלקין לון לעילא. ומאן אינון. אינון דהרהרו בתשובה בהאי עלמא ולא יכילו וכו' טז.

ב. ט רגלי חסידו ישמר ורשעים בחשך ידמו כי לא בכח יגבר איש : י) רבי יהודה פתח. חסידו כתיב חד. ודא אברהם. דקב"ה נטיר ליה תדיר

מראה מקומית

טו ו' קרח קעת. ע"א. טז ז' פנחס רכ. ע"ב.

ביאור

ואח"כ כתיב חסידו בלשון יחיד. ומבאר שזה מרמו על אברהם אבינו דקב"ה נטיר ליה שהקב"ה שמר אותו ומיד ולא הסיר השגחתו ממנו לעולם. וזה שכתוב רגלי בלשון רבים זה מרמו על אשתו שרה אמנו שהקב"ה שלח שכנינו ושמר אותה תמיד. ד"א פירוש אחר רגלי חסידו ישמור. זה נאמר על אברהם שהקב"ה הלך עמו תמיד ושמרו שלא יוכלו להזיקו. ורשעים בחשך ידמו. זה נאמר על המלכים שהקב"ה הרגם בלילה שרדף אחריהם כמו שכתוב בפי' לך לך. וזה שכתוב כי לא בכח יגבר איש דאיהו ואליעזר והו בלחודדיהו שרק אברהם ואליעזר רדפו אחרי המלכים. ר' יצחק אמר. והא תנינן ר' יצחק שואל והלא למדנו שבמקום שמצוי נזק אסור לאדם לסמוך על הנס שיעשה לו הקב"ה ואין לך נזק מצוי כזה שהמלכים היו הרבה מאד ואיך זה עלה בדעת אברהם להעמיד עצמו בסכנה כזו. והוא ועבדו ואליעזר רדפו אחרי חמשה מלכים ללחום עמהם. ועל זה השיב ר' יהודה כד תורה אור

ח) מדורין על מדורין בגיהנום יש מדורים עלי מדורים. מדור התחתון הוא שאול ומדור התחתון ממנו נקרא אבדון ואחד סמוך לשני ומי שירד לשאול אזי דנים אותו ומשם עולה אח"כ. אבל מי שירד לאבדון איננו עולה משם לעולם.

ט) וכי כל עלמא אזלא לשאול האם כל בני העולם הולכים אחרי מיתתם לשאול אין. כן. אפילו צדיקים גם כן יורדים לשאול. היינו גיהנום אבל סלקין מיד אבל עולים מיד. חוץ מאלו הרשעים שאף פעם לא הרהרו בתשובה יורדים ואינם עולים. ואפילו צדיקים גמורים יורדים לשם. אמאי נחתינ למה הצדיקים יורדין לגיהנום. בשביל שלוקחים משם כמה רשעים ומעלים אותם למעלה. ומי הם שמעלים אותם. הם אלו שהרהרו בתשובה בעולם הזה ולא עלה בידם לעשות תשובה גמורה ולתקן מעשיהם.

י) ר' יהודה פתח חסידו כתיב ר' יהודה מקשה למה כתיב מקודם רגלי לשון רבים

(ג"א) בס' אבן שלמה ס"י קלו מביא מהגר"א שעליו מוסב אמרם בברכות טו. סע"ב כל הקורא ק"ש ומדקדק באותיותיה מצננין לו גיהנם וכו' היינו מדי עברו להעלות. שאעפ"כ זכותא בעי דלא ליחרך ויצננו בשבילי. וזהו שבכה ריב"ז (ברכות כה. ע"ב) במאמרו שיש לפני שני דרכים וכו' היינו שיליכוהו לג"ע דרך הגיהנם להעלות החייבים שהרהרו בתשובה.

ולא אעדי נטירו מניה לעלמין ומה דאמר רגלי. דא אתתיה, דקב"ה שדר שכינתיה עמה ונטר לה תדיר. ד"א רגלי חסידו ישמור חד, דא אברהם דקב"ה אויל עמיה תדיר בגין דלא יכלין לנזקא ליה, ורשעים בחשך ידמו. אלין אינון מלכין דקטל קב"ה בההוא ליליא דרדף בתרייהו וכו' דא ליליא דאתקשר בחשוכא וקטל לון, ואברהם רדיף וליליא קטיל לון וכו' כי לא בכח יגבר איש, (ד) דאיהו ואליעזר הוּו בלחודייהו. ר' יצחק אמר והא תנינן (ה) באתר דנזקא שכית לא יסמוך ב"ג על ניסא ולא הוה אתר דנזקא אשתכח כהאי, דאברהם אויל בתר חמשה מלכין למרדף אבתרייהו ולאגחא קרבא, אמר ר' יהודה, כד אויל אברהם להאי, לא אול לאגחא קרבא ולא סמך על ניסא אלא צערא דלוט אפקיה מביתיה ונטיל ממונא למפרק ליה ואי לאו דימות בהדיה גו שביה, כיון דנפק חמא שכינתא דנהרא קמיה וכמה חילין סחרניה, בההיא שעתא רדף בתרייהו וקב"ה קטיל לון הה"ד ורשעים בחשך ידמו.

ר' שמעון אמר רזא איהו, רגלי חסידו ישמור דא אברהם, וכד נפק אשתתף יצהק בהדיה ונפלו קמיה, ואי לאו דאשתתף יצהק בהדיה דאברהם לא אשתציאו וכו' כי לא בכח יגבר איש, אע"ג דחילא אשתכח תדיר בימינא אי לא הוה בסטרא דשמאלא לא אתדחין קמיה.

יא) ד"א רגלי חסידו ישמר, בשעתא דב"ג רחים ליה לקב"ה, קב"ה רחים ליה בכל מה דאיהו עביד ונטיר אורחוי, כד"א י"ז ה' ישמר צאתך ובוואך

מראה מקומות

יז תהלים קכא, ח.

ביאור

אזיל אברהם כוּמַן שהלך אברהם לא חשב לעשות מלחמה עם המלכים ולא סמך על הגס רק צערו של לוש אפקיה מביתיה הוציאו מביתו ולקח כסף אתו לפדותו ואם לא יוכל לפדותו החליט שימות אתו בשביה, כיון דנפק אבל אחרי שיצא מביתו חמא שכינתא דנהרא קמיה ראה שהשכינה מאירה לפניו וכמה מתנות חיליות מלאכים מסביבו או הבין שהקב"ה בא לעזרתו ואז רדף אחריהם והקב"ה הרגם, וע"ז נאמר ורשעים בחשך ידמו. ר' שמעון אמר רזא איהו ר"ש אמר זה

שנאמר בלשון רבים וגם בלשון יחיד יש פה סוד, חסידו, זה נאמר על אברהם וזה שנאמר רגלי בלשון רבים, זה נאמר על יצחק שהשתתף במלחמה ואם לא היה יצחק משתתף במלחמה לא אשתציאו לא היה יכול לכלותם, וזה שנאמר כי לא בכח יגבר איש זה נאמר על אברהם שהגם שכה צדקתו היה גדול אף על פי כן בלא יצחק לא היו המלכים נרחים ונופלים מפניו.

יא) ד"א רגלי חסידו ישמר פירוש אחר בשעתא דב"ג רחים ליה לקב"ה בזמן

תורה אור

(ד) ב"ר פמ"י.

(ה) פסחים ח ע"ב היכא רשכיה היוקא שאני ומכיא ראיא משמואל הנביא שאמר להקב"ה

מעתה ועד עולם, ת"ח כמה חביבותיה דאברהם לגביה קב"ה דבכל אתר דהוה אזיל לא הוה חייס על דיליה כלום אלא בגין לאתדבא ביה בקב"ה, ובגין כך רגלי חסידיו ישמר (ו) ודא היא אתתיה דכתיב יצ ואבימלך לא קרב אליה. וכתיב יט כי על כן לא נתתיך לנגע אליה, בפרעה מה כתיב כ וינגע ה' את פרעה וגו' על דבר, איהי אמרה וקב"ה הוה מחי וכו' ורשעים בחשך ידמו אלין פרעה ואבימלך וכו' כי לא בכח יגבר איש, מאן איש דא אברהם דכתיב ועתה השב אשת האיש כא.

ב, יט ומעיל קטן תעשה לו וגו' : יב) וכי תעלה על דעתך כך, אלא צדקתו וזכותו היה גדל עמו תמיד כתפלת אמו, ודעתיה דר' יהודה מעיל ממש הוא (עיין בפסוק אל הנער הזה התפללתי) כב.

ב, כב ועלי זקן מאד ושמע את כל אשר יעשון בניו וגו' ואת אשר ישכבן וגו' : יג) וכי ס"ד דכהני ה' דיעבדון עבירתא דא, והא מקדמת דנא אתמר

מראה מקומות

יח בראשית כ, ד. יט שם, ו. כ שם יב, יז. כא ז' וירא קיב, ע"ב. כב ז"ח בראשית ז. ע"א ע"ב.

ביאור

שד"ם אוהב את הקב"ה, אזי הקב"ה אוהבו בכל מה שהוא עושה ושומר דרכיו. ת"ח בא ודאה גידל אהבת אברהם להקב"ה שבכל מקום שהלך לא היה חס על שלו כלום אלא הכל עשה להדבק בהקב"ה ובגין כך ומפני זה שמר הקב"ה את אשתו וזה נרמז בכך שהקרי הוא, חסידיו, בלשון רבים, שכתוב אצל אבימלך שלא קרב אליה ולא תטעה שלא רצה ליקרב אליה, לכן כתיב לא נתתיך לנגוע אליה שהקב"ה לא נתן לו לנגע בה, ואצל פרעה כתיב וינגע ה' את פרעה וגו' על דבר, היינו על פי דבורה של שרה שאמרה למלאך תכה והכה, כי לא בכח יגבר איש, זה נאמר על אברהם, שהפסוק קרא אותו איש שנאמר ועתה השב אשת האיש שמן השמים שמרו את שרה.

יב) וכי תעלה על דעתך כך האם אפשר להעלות על הדעת כפשוטו, שחנה עשתה מעיל קטן והעלתה לו בכל שנה המעיל הקטן גם לאחר שגדל בשנים ובקומה, אלא שהפירוש הוא כך, שצדקתו וזכותו של שמואל הנביא היה גדל עמו ע"י תפלת אמו חנה, ור' יהודה סובר שהכוונה הוא כפשוטו שחנה העלתה לו מעיל בכל שנה.

יג) וכי ס"ד דכהני ה' דיעבדון עבירתא דא, האם אפשר להעלות על הדעת שכהני ה' יעשו מעשה זה לשכב עם הנשים, והלא מקודם נאמר והתורה פירשה העון שלהם, שהיה רק התנהגות בלתי ישרה בענין הקרבנות ועל דהוה קליל קרבנא בעינייהו אתענשו שעי"י שהיו הקרבנות קל בעיניהם נענשו, ופה

תורה אור

איך אלך ושמע שאלו והרגני ויאמר ה' עגלת בקר תקח ; קירושין לט ע"ב וכל היכא דקביע היוקא לא סמכינן אניסא.
(ו) האשה קרויה רגליו של איש (נצוצי אורות).

ופרישת אורייתא ההוא חובא דלהון דכתיב כי נאצו האנשים את מנחת ה' וכתיב ומשפט הכהנים וגו' וכתיב ואמר לו כי עתה תתן וגו' ועל דא ותהי חטאת הנערים גדולה מאד וגו' ועל דהוה קליל קרבנא בעינייהו אתענשו והכא אמר את אשר ישכבון את הנשים וגו' ח"ו דהו עבדו עבירה דא, כ"ש באתרא קדישא ההוא, דלא יקומו כל ישראל ויקטלון להון, אלא בגין דהו מעכבי לון לאעלא למקדשא, ומחאן כידיהון דלא לאעלא למצלי צלותא עד דקורבניא אתעבידו וכו' ועל דא כתיב את אשר ישכבון את הנשים דמעכבי לון כדאמרן כג.

ב, ל כי מכבדי אכבד : יד) ודא הוא בר נש דאוקיר לשמא דמאריה ליחדא שמא קדישא וכו' כי מכבדי לעלמא דא, אכבד בעלמא דאתי. ובוזי יקלו מאי ובוזי יקלו, דא הוא מאן דלא ידע ליחדא שמא קדישא וכו' ולאוקיר שמא דמאריה וכו'. א"ר יהודה ובוזי יקלו, מאן (ז) דלא ידע לאוקיר למאריה ולא אתכוון באמן.

מראה מקומות

כג ז' וישלח קעו, ע"א.

ב י א ו ר

שאינו מכחן הכונה הנצרכת בעניית אמן, שצריך שידע על איזה ברכה הוא עונה ולכחן הכינה הנצרכת ולמדנו שיותר גדול מצות העונה אמן מן המברך הברכה, וכד ישראל לתתא וכאשר ישראל למטה שומרים לענות ולכחן לבם כמו שצריך ע"י זה נפתחין להם בשמים פתחי ברכה, מאי אגר להו לישראל דגרמין האי איזו שכר גדול יש להם לאלה שמקיימים מצוה זו יש להם שכר בעולם הזה ובעולם הבא, בעולם הזה השכר היא בשעתא דעאקון להו בזמן שמצירין להם לישראל והם מתפללים לפני אדון עולם מתקבלות תפלותיהם וקול מכריו בכל העולמות, פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים, היינו, פתחו שערים ותקבל הפלתם מאלה שמצירין להם להוציאם מצדה לרוחה, מאי

הוא אומר שהחטא שלהם היו ששכבו עם הנשים ח"ו, שעשו עבירה גדולה כזו ובמקום קרוש כזה, במשכן ה' בשילה, ולא יקומו עליהם כל ישראל להרגם, אלא כונת הפסוק היא כך, שבני עלי היו מעכבים את הנשים ולא הניחום ליכנס להתפלל תפלות בזמן שהקריבו קרבנותיהם וזהו כונת הפסוק אשר ישכבון, שהיו מעכבים אותם.

יד) ודא הוא בר נש דאוקיר לשמא דמאריה זה נאמר על איש שמכבד לשם אדונו אדון כל העולמים ליחד שמו הקדוש בקריאת שמע ועוד ומי שמכבד אותי בעולם הזה אכבדו בעולם הבא ומפני זה נאמר אכבד בלשון עתיד ולא נאמר הנני מכבד, ובוזי יקלו זה נאמר על מי שאינו יודע ליחד שמו הקדוש, ור' יהודה אומר שזה נאמר על מי

תורה אור

(ז) בודאי אין הפסוק מדבר ברשעים גמורים, שברשעים לא מספיק לענשם בעונש של מדה כנגד מדה שיקלו ולא יותר, לכן מפרש שהכונה על מי שאינו מכוין באמן לכה"פ הכינה הפשוטה שאמת דברי הברכה שעונה ע"ז אמן ומאמין בזה או שיאמנו ויתקיימו דברי הבקשה מהברכה, ושאמן בגימ' צ"א שהם שני השמית הויה אדני שגם הם בגימ' צא וע"ז אמרו בספ' ה"ק שהפסוק

דתנינן (ח) גדול העונה אמן יותר מהמברך וכו', וכד ישראל לתתא משמרינן לאתבא אמן לכוונא לבייהו כמה דאצטריך, כמה פתחין דברכאן פתיחן ליה לעילא וכו' מאי אגר להו לישראל דגרמין האי, אגר להו בעלמא דין ובעלמא דאתי, בעלמא דין, בשעתא דעאקין להו (לישראל) ומצלן צלותא קמי מאריהון קלא מכדזא בכלהו עלמין כד פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים (ח-א) אל תקרי אמונים אלא אמנים וכו' פתחו שערים ותתקבל צלותהון מאינון דעאקין להו וכו'. מאי שומר, כלומד נטיר ההיא ברכה דאמר ההוא דמברך ומחכה לו לאתבא אמן וכו' אמ"ן נוטריקון א"ל מ'לך נ'אמן כה.

ג, י ו'בא ה' ויתיצב ויקרא כפעם בפעם שמואל שמואל, טו) שמואל שמואל, טעמא פסיק בגווייהו מ"ט בתראה שלים, קדמאה לא שלים, רהשתא הוא נביאה וקודם לכן לא הוה נביאה כו.

ג, יד ולכן נשבעתי לבית עלי וגו' בזבח ובמנחה עד עולם: רבי יוסי הוה אויל באורחא, פגע ביה ר' חייא אמר ליה טו), האי דאוקמוה חברייא דכתיב בעלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה עד עולם, בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בדברי תורה, אמאי, בגין דדברי תורה סלקין על כל קרבנין דעלמא (ט) וכו' דכתיב כז זאת התורה וגו' כח.

מראה מקומות

כד ישעיהו כו, ב. כה ז' וילך רפה ע"א, ע"ב. כו ז' נשא קלת, ע"א. כז ויקרא ז, לו. כח ז' קדושים פי ע"ב.

ביאור

שומר מהו פירוש וכוונת התיבה שומר, מחכה, שמתכה וממתין לההוא שאומר ברכה, הוא מחכה עד שיגמור הברכה בכדי שיוכל לענות אמן ומפני זה שברו של העונה אמן גדול, אמן נוטריקון התיבה אמן מורכבת מראשי תיבות של א"ל מ"לך נ"אמן, שהקב"ה מלך נאמן לקיים ברכת ובקשת המברך. טו) שמואל שמואל למה פסיק טעמא בגווייהו למה יש פסיק בין השמות, לרמוז דבתראה שלים שהאחרון בזמן האחרון היה שלם נתעלה בשלימות המעלות שכבר הו, נביא ומקודם לא היה נביא. טו) האי דאוקמוה חברייא זה שאמרו רז"ל שכתנת הפסוק שלא יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה, שרק בקרבנות לא יתכפר עונם, אבל מתכפר בדברי תורה, אמאי למה, בגין דדברי

תורה אור

מלא פניהם קלון סופי תיבות אמן על מי שאינו עונה בכונה (מס' נצוצי אורות) ועוד החמירו רז"ל מאד (ברכות מז ע"א) ואמרו בן עזאי אומר כל העונה אמן יתומה יהיו בניו יתומים, חטופה יתחטפו ימיו קטופה יתקטפו ימיו. (ח) ברכות נג ע"ב; נזיר טו ע"ב: ר' יוסי אומר גדול העונה אמן יותר מן המברך. (ח"א) שבת קיט, ע"ב. (ט) רה"ש יח ע"א אמר רבא בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה, מנחות קי ע"א.

ד. ח המכים את מצרים בכל מכה במדבר: (יו) וכי כל מה דעבד לון קב"ה במדבר הוה, והא בישובא הוה, אלא במדבר בדבורא כד"א כט ומדברך נאוה ל.

ו. יב וישרנה הפרות: (יח) מאי וישרנה, דהו אמרי שירתא חדתא, (ט"א) ומאי שירה אמרו לא מזמור שירו לה' שיר חדש לב.

י. יא ויהי כל יודעו וגו' הגם שאול בנביאים: וכי שאול בחיר ה' (יט) מקדמת דנא הוה, דכתיב הראיתם אשר בחר בו ה', אשר בוחר בו לא כתיב, אלא אשר בחר בו מקדמת דנא, ובשעתא דאתא ועאל בין נביאי ואתנבי ביניהו אמאי תוהו, אלא כד קב"ה אתרעי ביה, לא אתרעי ביה אלא למלכו, אבל לנבואה לא, דהא תריץ אלין לא אתמסרו כחדא בבר נש בעלמא, בר ממשה מהימנא עלאה דזכה לנבואה ומלכו כחדא וכו' תוהו עליה, ואי תימא אמאי שרא עליה נבואה הואיל וזכה למלכו, אלא תרווייהו לא זכה בהו כחדא וכו' דווח קדשא הוה באתערו דנבואה קדם לכן, אבל כד סליק למלכו לא הוה ביה נבואה וכו' ובעוד דהוה גו אינון נביאי שרא עליה נבואה לג.

יב. ט וישכחו את ה' אלהיהם וגו' ויעזבו את ה': [אין פסוק זה במקרא] (כ) מאי וישכחו ויעזבו, דדחו מגייהו ברית קיימא קדישא הוה גורין ולא

מראה מקומות

כט שה"ש ד, ג. ל הקדמת הזהר י, ע"ב. לא תהלים צח, א.
לב ו' חיי שרה כג, ע"א. לג ו' תרומה קנו, ע"א.

ביאור

תורה משום שלימוד התורה סלקין עולים על קרבנות העולם, מפני שכתוב זאת התורה לעולה וגו' שלימוד התורה שקול כנגד כל הקרבנות ויותר.
(י) וכי כל מה דעבד לון קב"ה במדבר הוה וכי כל מה שעשה הקב"ה במדבר היה, הלא העשרה מכות שהכה הקב"ה היה במצרים ולא במדבר ולמה כתיב במדבר, אלא כחנת התיבה במדבר, כדיבורו של הקב"ה.
(יח) מאי וישרנה מה פירושה של התיבה וישרנה, שהפרות שהולילו את הארון אמרו שירה חדשה ואינו שיר אמרו מזמור שירו לה' שיר חדש.
(יט) מקדמת דנא הוה האם שאול היה בחיר

(כ) מאי וישכחו ויעזבו למה זה הכפל תורה אור

פרעין. עד דאתת דבורה ונדיבת בהאי לכל ישראל כמה דכתיב לך בפרע פרעות בישראל וגו' לה.

יב, כב כי לא יטש ה' את עמו בעבור שמו הגדול: ר' חזקיה אמר, כי לא יטוש ה' את עמו כא) מ"ט, בעבור שמו הגדול, בגין דכלא אתקשר דא בדא ובמה אתקשרו ישראל בקב"ה בההוא רשימא קדישא דאתרשים בבשריהון וכו'. לא יטש למה, בעבור שמו הגדול דאתרשים בהו תאנא אורייתא אקרי ברית (י), וקב"ה אקרי ברית, והאי רשימא קדישא, (יא) אקרי ברית, וע"ד כלא (יב) אתקשר דא בדא ולא אתפרש דא מן דא לך.

טו, ו' ויאמר שאול אל הקיני (כב) מאן הוא קני, אלין בני יתרו חמוי דמשד דעברו קנא במדברא וכו' בגין למלעי באורייתא, דאורייתא (יג) לא בעיא

מראה מקומות

לד שפטים ה, ב. לה ז' שמות ג, ע"ב. לו ז' אחרי עג, ע"ב.

ביאור

לשון וישכחו ויעזבו, שדחו מעצמם ברית קודש. הוּ גזרין ולא פרעין שהיו מלים את עצמם ולא קיימו מצות פריעה, עד שבאת דבורה הנביאה והתנדבה והשפיעה על כל ישראל שיפרעו עצמם.

כא) מ"ט, למה לא יטוש ה' את עמו ומשיב, בעבור שמו הגדול, משום ששמו הגדול שם הויה ב"ה מקישר בישראל, משום שהכל מקושר זה בזה. ובמה נתקשרו ישראל בקב"ה, רושם הקודש שנתרשם בכשרם, היינו על ידי מצות מילה. תאנא למדנו, התורה נקראת ברית, והקב"ה נקרא ברית והרושם הקודש של ברית מילה נקרא ברית, ומפני זה מקושרים זה בזה ואינם נפרדים זה מזה.

כב) מאן הוה קני מי הוא הקני, אלה הם בני יתרו שעשו קן ונתישבו במדבר בכדי לעמול בתורה, מפני שהתורה נקנית לא ע"י תענוגים ולא כמי שעוסק במסחר אלא ע"י עמל ועוסק בה ביום ובלילה ומפני זה עזבו את יריחו שהיתה עיר התמרים ותענוגים והתישבו במדבר, עשית חסד עם כל בני ישראל כמה עשה חסד עם כל ישראל, בגין דאהני למשה משום שהכניס את משה רבינו לביתו והחזיקו והנהגו ומשה נחשב ככל ישראל. ותג, ועוד טעם למה נחשב יתרו שעשה חסד עם כל בני ישראל דאוליף פרשתא שלמד והוסיף פרשה בתורה היינו ואתה תחזה, אמאי קא אתא הכא מלה דא, ולמה הזכירה התורה מעשיו הטובים של יתרו פה במלחמת

תורה אור

(י) ע"ז ג ע"א אם לא בריתי יומם ולילה וגו'.

(יא) בראשית יג, יוד, יא.

(יב) מ' תנחומא פ' צו שחתם הקב"ה שמו שהוא שדי בבני ישראל השי"ן באף, והדלית ביד והי"ד במילה.

(יג) אבות פ"ו מ"ו במעוט סחורה וכו' במעוט תענוג, סנהדרין קיא ע"א לא תמצא תורה כמי שמחיה עצמו עליה.

תפנוקין (יד) ולא סחורתא אלא לאעמלא (טו) בה ימא ולילי, בגין כך נטלו למדברא מיריחו הה"ד לז ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים. ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל וגו' בגין דאהני למשה בביתיה, ומשה כללא דכל ישראל הוה, ותו. בגין דאוליף פרשתא חדא יתיר באורייתא, ובדא עביד חסד עם ישראל, אמאי קא אתא הכא מלה דא במלחמתא דעמלק, אלא אמר שאול כד נפקו ישראל ממצרים וכו' לא הוה מאן דאודווג להו לישראל לקטרגא להו אלא עמלק וכו' ואנת אקדמת להו שלם וכו' ובגיני כך לית אנת כדאי לאתחברא בהו לז.

טו, יא נתמתי כי המלכתי את שאול וגו' ויחר לשמואל ויועק אל ה' כל הלילה: א"ר ברכיה בשעה שאמר הקב"ה לשמואל נחמתי וגו' (כג) הניח הכל (טז) ולקח צעקה משום דהיא קרובה לקב"ה יתיר מכלהו הה"ד לט ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי מ.

כה, ו ואמרתם כה לחי ואתה שלום וביתך שלום וגו': (כד) וכי דוד לא הוה ידע ביה בנבלי, דאיהו אמר בגיניה ואמרתם כה לחי, אלא ההוא יומא (יז) יומא טבא דר"ה הוה, וקב"ה יתיב בדינא על עלמא ובגין קב"ה

מראה מקומות

לז טמטים א, טז. לח ז' ויקרא ט, ע"א. לט שמות ג, ט. מ ז' שמות כ, ע"א.

ביאור

עמלק, אלא כך אמר שאול, כשיצאו ישראל ממצרים לא היה מי שנתחבר להתקוטט עמהם רק עמלק, ואתה הקדמת שלום לישראל, ומפני זה אינך כדאי להתחבר עם עמלק, לכן ביקש שאול מהקני שיתרחק מעמלק. (כג) הניח הכל ולקח צעקה שמיאל הנביא הניח שאר לשונות של תפלה והתפלל בלשון צעקה מפני שהיא קרובה יותר להקב"ה שהתפלה תתקבל ע"י צעקה. (כד) וכי דוד לא הוה ידע ביה בנבל האם דוד לא ידע שנבל הוא איש רע שאמר לנערים לברכו ולאמר לו כה לחי שכן יתיה בהצלחה, אלא היום הזה יום טוב של ראש

השנה היה והקב"ה יושב ברין לרון כל בני עולם ובשכיל הקב"ה אמר כך. ואתה שלום למה כתיב בתוספת ואו ולא כתיב אתה אלא הכל אמר דוד להקב"ה בשביל להתקשר בקשר אמונה להקב"ה, מכאן אוליפנא מפה אנחנו לומרים שאסור להקדים שלום לרשע, ואם זקוק להקדים שלום אזי תהא כונתו להקב"ה והרשע יחשוב שבשבילו אמר שלום, ואם תאמר שזה רמאות שגונב דעתו של הרשע, לא, מפני שמי שמעלה מחשבותיו וכונתו להקב"ה והשומע חושב שהדיבורים הם לכבודו אין זה רמאות שהאיש מרמה את עצמו כנ"ל.

תורה אור

(יד) עירובין נה ע"א ר' יוחנן אמר וכו' לא תמצא (התורה) לא בסותרים ולא בתנורים.

(טו) יהושע א, ת.

(טז) אצלנו כתיב ויועק.

(יז) עיין דה"ש יח ע"א ר' נחמן אמר רבה בר אבהו אלו עשרת ימים וכו'.

קאמר ואמרתם כה לחי וכו' ואתה שלום, מאי ואתה. אתה מבעי ליה, אלא ואתה כלא לקב"ה קאמר בגין לקשרא קשרא דמהימנותא וכדקא יאות, מכאן אוליפנא דהא לבר נש חייבא אסור לאקדמא ליה שלם, ואי אצטריך יקדים ליה כדוד, דברייך ליה לקב"ה, ואתחזי דבגיניה קאמר, ואי תימא דרמאות הוה, לאו, דהא כל מאן דסליק ליה לקב"ה ואתחזי דבגיניה קאמר לאו רמאות הוא **מא**.

כו, יט כ"י גרשוני היום מהספח בנחלת ה' : כה) מאן נחלת ה' דא ארץ החיים (יח) והכי קרא לה לארץ ישראל דאיהי ארץ החיים **מב**.

מראה מקומות

מא ז' וזאב כג, ע"ב. מב ז' וזאב קטו, ע"א.

ב י א ו ר

כה) מאן נחלת ה' מהו נחלת ה' שאמר דוד שגרשו אותנו ממנה, זאת היא ארץ ישראל.

תורה אור

(יח) עיין בכתובות קי ע"ב.

שמואל ב'

דוד בה' לאמר האעלה באחת ערי יהודה ויאמר ה' אליו עלה ויאמר דוד אנה אעלה ויאמר חברנה: (א) כיון דמית שאול ומלכותא אתחזי לדוד אמאי לא קביל מלכותא מיד על כל ישראל, אלא כו' בגין דדוד לית ליה לקבלא מלכותא אלא עד דיתחבר באבהן דאינון בחברון וכו' וע"ד אתעכב תמן שבע שנין בגין דיקבל מלכותא כדקא יאות א.

ז, יד והכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם: (ב) מאן נגעי בני אדם אלין אינון מזיקין וכו' ומתכסיין מעינא דבני נשא, וקיימי לקבלייהו לאבאשא לון (א), תלת לון כמלאכי השרת ותלת לון כבני נשא והא אוקמה ב.

מראה מקומות

א ו' לך עט, ע"ב. ב ו' בראשית מז, ע"ב, מח ע"א.

ביאור

(א) כיון דמית שאול מכיון שמת שאול והמלוכה ראויה היתה לדוד למה לא קבל המלכות מיד על כל ישראל, אלא שלא רצה לקבל המלכות רק אחרי שיתחבר עם האבות שהם קבורים בחברון ויקבל שם השלימות הגדרשת ולכן התעכב שם שבע שנים.

(ב) מאן נגעי בני אדם, מי המה נגעי בני אדם, אלו הם השדים ומזיקים שנבראו בערב ושותים ופרים ורבים, ומתים כבני אדם.

תורה אור

(א) חגיגה טז ע"א ת"ר ששה דברים נאמרו בשדים, שלשה כמלאכי השרת, ושלשה כבני אדם.

ובנגעי בני אדם: ר' יוסי אמר ג) משעתא דאתגזר עליה ועל כל עלמא מיתה אמר אמאי אנא אוליד לבעתותא (ב). מיד אתפרש מאתתיה. ותרין רוחין נוקבין הוו אתיין ואזדווגן עמיה ואולידו. ואינן דאולידו הוו מוזיקין דעלמא ואקרון נגעי בני אדם וכו'. וע"ד בר נש דאשתכח בפתחא דביתיה שמא קדישא וכו' כלהו עדקאן ואתרחקן מניה ג).

ח. א ויהי אחרי כן ויך את פלשתים וגו': (ד) מאי ויהי אחרי כן. בתר דאשתלימו ישראל והוו כגוונא דלעילא כדין ויך דוד את פלשתים ויכניעם דהא עד השתא לא יכילו ישראל למיתבר תוקפיהון וכו' ז).

ח. יג ויעש דוד שם: אמר ר' שמעון ה) וכי דוד עביד ליה, אלא בגין דאזיל בארתי דאורייתא, ועביד פקודי אורייתא, ואנהיג מלכותא כדקא יאות, כביכול עשה שם לעילא ולא הוה מלכא בעלמא דזכה להאי כדוד ה).

יב. ד ויבא הלך לאיש העשיר וגו': ר' חייא אמר ו). יצר הרע כד אתי לאזדווגא ביה לב"נ, דמי לבר נש דקריב לפתחא וחמי דלא אית מאן דמחי

מראה מקומות

ג ז' פקודי רלא, ע"ב; אחרי עו, ע"ב. ד ו"ח תולדות כו, ע"ב.
ה ז' בחקותי קיג, ע"א.

ביאור

ג) משעתא דאתגזר עליה מומן שגזר על אדם הראשון ועל כל העולם מיתה בעד עון עץ הדעת, אמר אדם בשביל מה לי להוליד בנים שימותו, לכן פירש מאשתו ושני שדים נקבות היו באים ומזדווגין עמו וילדו מוזיקין ואקרון נגעי בני אדם ואלה הם השדים הנקראים נגעי בני אדם וע"ד ובשביל להנצל מהם, איש שנמצא בפתחו מזוזה, שכתוב בה שמו הקדוש וכשהמוזיקים רואים את השם הקדוש הם בורחים מהבית הזה.
ד) מאי ויהי אחרי כן, אחרי איזה דבר היה זה, בתר דאשתלימו אחרי שבאו ישראל להשלימות הנצרות והנרצה אז בכח הקדושה שלהם היה ביכולת של דוד ללחום עם פלשתים ולהכניעם.

תורה אור

ב) עירובין יח ע"ב וא"ר ירמיה בן אלעזר כל אותן השנים שהיה אדם הראשון בנידוי הוליד רוחין ושדין.

בידיה עאל לביתא ואתעביד ליה אורח, חמא דלא אית מאן דמחי בידיה וכו' אתמנא עליה ואתעביד מאריה דביתא. עד דישתכח דכל ביתא קאים ברשותיה. מאן אוליפנא, מפרשתא דדוד אוליפנא, מה כתיב ויבא הלך וגו' דקריב לפתחא ולא בעי לאתעכבא תמן וכו' (ביא) כך הוא יצר הרע וכו', מתקרב גבי דבר נש, אתער עליה בחובא זעיר, דא הוא אורח עראי, חמי דלית דמחי בידיה מה כתיב לעשות לאורח וגו' אתעביד ליה אורח אכסנאי בביתא, אתער עליה בחובוי יתיר יומא חד או תרין יומין וכו' כיון דחמי דלית מאן דמחי בידיה מה כתיב ויעש לאיש וגו' אתעביד מאריה דביתא כמד"א ו האיש אדני הארץ ז איש נעמי, כך הוא יצר הרע אתעביד וכו' בעל הבית הא אתקשר ב"ג בפולחניה והוא עביד ביה רעותיה ח.

יב, ז אתה האיש כה אמר ה' וגו' : ז) א"ל הקב"ה אנת אנשית ליה (לחטא דבת שבע) אנא אדרכנא לך (ג) אתה האיש דלא דכרת ליה אתה האיש דאנשית ליה ובמה אודע ליה בדינא ט.

מראה מקומות

ו בראשית מב, ל. ז דות א, ג. ח ז' ואתחנן רסו, ע"ב — רסח, ע"א. ט ז' ויקרא בג, ע"ב.

ביאור

בידו אני נכנס לבית ונעשה שם אורח, ואם רואה שאין מי שימחה בידו על שנכנס בלא דשות, נעשה בעל הבית עד שנמצא שכל הבית ברשותו, מאן אוליפנא ממה אנו לומדים זה, מהפרשה של דוד שכתוב מקודם, ויבא הלך שבא ע"י הבית ואינו רוצה להתעכב שם, כך היצד הרע מתקרב לאדם ומנסה להעבירו ולהכשילו לעשות עבירה קטנה, וזה הוא בדרך עראי ומקרה, ואם רואה שאין מי שימחה בידו, שהאדם עשה את העבירה ואינו מתחרט על זה, מה כתיב הלאה לעשות לאורח נעשה אורח בבית אכסנאי ונכנס בלב האיש ליום יומיים ומעירו ומסיתו לעשות עוד

עבירות יותר גדולות ואחרי שרואה שהאדם מתרגל יותר בעבירות ואינו חוזר בתשובה עליהם מה כתיב הלאה ויעש לאיש שנעשה כבר לאיש כלומר בעל הבית, היינו שכבר מושל על האדם להסיתו לעבירות חמורות יותר, כך שהאיש נעשה קשור ליצר הרע ועושה בו רצונו בכל מה שמסיתו.

ז) א"ל הקב"ה אנת אנשית ליה אמר הקב"ה לדוד אתה שכחת החטא שלקחת את בת שבע אשת אוריה לך לאשה אני אזכירך וזו הכוונה שנאמר אתה האיש ולא נאמר סתם אתה הוא(נצי"א) ובמה הודיעו ע"י הדין והעונש שענשו למען להזכירו שיעשה תשובה.

תורה אור

(ג) וכעין זה פירש אחד מגדולי הצדיקים מה שאומרים בתפלת מוסף דה"ש כי זוכר כל הנשכחות אתה, שאם אדם עושה עבירה ושכחה שאינו משים לב לזכרה ולהצטער עליה ולשוב, אזי ה' זוכרה, ואם האדם זוכר את העבירה ועושה תשובה עליה הקב"ה שוכחה ובמצוה הוא להיפך אם אדם עושה מצוה ושוכחה היינו שאינו מחוייב טובה לעצמו ואינו מתגאה ע"ו, הקב"ה זוכרה, ואם האדם זוכר המצוה ומתגאה בה הקב"ה שוכחה.

יב, יא הגני מקים עליך רעה מביתך: א"ר יהודה ח) מהו דקב"ה אעניש ליה לדוד על ידא דבריה, דכתיב הגני מקים וגו', א"ר יוסי הא אוקימנא (ד), בגין דאי יקום עליה ב"נ אחרא לא ירחם עליה, א"ל והא אבשלום בעא לקטלא לאבוי בכמה עיטין בישינ עליה יתיר מב"נ אחרא, א"ל לא שמענא, אמר ליה אנא שמענא דוד חטא בבת שבע סתם, אמר קב"ה ליתי (ה) ברא דבר אל נכר וינקום נוקמתא, ומאן איהו דא אבשלום דברא דיפת תואר הוה י.

יב, ל ויקח את עטרת מלכם וגו' ותהי על ראש דוד: ותנינן, ט) שקוץ בני עמון מלכום שמו, ודא הוא עטרת מלכם וכו' (ו) איתי הגתי עד דלא אתגייר כדין איהו תבר לה לההוא עטרת דאיהו מלכום, ההוא דיוקנא דחקיק עלה ופגים לה, כדין איהו עבד לה היתר לאתהני מנה והות על רישיה, ותא חזי שקוץ בני עמון חד חויא בסורטא הוה חקיק על ההוא כתרא ובגין כך אקרי שקוץ זוהמא יא, טז, ה יצא יצוא ומקלל: י) מאי יצא יצא תרי זמני, ויצא ויקלל סגי (ליה) אלא חד יציאה דנפק מבי מדרשא לגבידוד, (ו"א) וחד יציאה דנפק מירושלם

מראה מקומות

יא ז' וישלח קעג ע"א.

י שם כד, זא.

ביאור

ח) מהו דקב"ה אעניש ליה לדוד על ידא דבריה למה זה בחר הקב"ה להענישו ע"י בנו ולא ע"י אחר וע"ז השיב ר' יוסי שאם יקום עליו איש זר לא ירחם עליו וע"ז הקשו והא אבשלום בעא לקטלא לאבוי בכמה עיטין בישינ הלא אבשלום בנו רצה להרוג אותו והתחכם בכמה עצות רעות ולא ירחם עליו, וע"ז ענה ר"ש סעם אחר מפני שדוד חטא בבת שבע שהיא היתה אשתו של אחר, של אוריה, אמר הקב"ה ליתי ברא דכת אל נכר יבוא בנה של אשה שמוצאה מעם של אל נכר (עכ"ר) וינקום הנקמה של החטא והוה כמו מדה כנגד מדה, ואבשלום היה בנה של יפת תואר שהתורה התירה לקחת תורה אור

א) את יפת תואר, גייה בשבית מלחמה. ט) שקוץ בני עמון מלכום שמו עבודה זרה של בני עמון נקרא מלכום וזה הוא פירוש עטרת מלכום שהעטרה היא של עכו"מ שלהם ולא תסעה לחשוב שזה היה עטרה של המלך וע"ז לכאורה קשה שהרי עכו"מ אסורה בהנאה וע"ז משיב שאתי הגתי קודם שנתגייר איהו תבר לה שכר את העטרה היינו שהצורה שהיתה חקוק עליה פגמה ועל ידי זה בסלה ועשה לה היתר להנות ממנה ולבשה דוד על ראשו, ילמה נקראת שקוץ בני עמון מפני שעל העטרה היה חקוק חויא בסורטא נחש בעומק, ומפני זה היא נזכרת בלשון שקוץ ומאוס.

י) מאי יצא יצא תרי זמני למה כתיב

(ד) ברכות ז' ע"ב כיון דחזא דאבשלום הוא שמת. (ה) ע"ין סנהדרין ק"ז ע"א.

(ו) ע"ז מד ע"א, אמר רב נחמן איתי הגיתי בא וביטלה.

(רא) כדאי להביא פה דברי תרגום אסתר ב, ה הטעם שלא הרגו דוד לשמעיה כמורד במלך מפני שראה ברה"ק שעתידי לצאת ממנו מרדכי ואסתר ורק אחרי שפסק מלהוליד צוה דוד לשלמה להורגו.

לגבי עבדוי דמית עלוי וכו' וכל דא חמא שלמה ואשגח ברוח קודשא ההוא יציאה לגבינו, ועל דא אמר והיה ביום צאתך ידע דביציאה ימות יב.

כב, כח ואת עם עני תושיע: יא) אוקמוה רבנן דבקש קב"ה מדה יפה לישראל ולא אשכח (ז) כמדה דדלות, ואקשו עלה בגין דאוקמוה קדמאי כחושבן מיני מיתות דאינון כחושבן תוצאות (ח) וחסרון כיס (ט) קשה מכולן, ואיך אמרין אינון דלא אשכח לישראל מדה יפה כעניותא, אלא בגין דכל עמא ולישנא יג והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו וגו' אבל ישראל אינון קיימא דקב"ה בהאי מדה ולא אכחישן ביה, ובג"ד במדה דא יתפרקון הה"ד ואת עם עני תושיע ועני

מראה מקימות

יב ז' משפטים קז, ע"ב. יג ישעיהו ח, כא. יד ז' עקב רעג ע"ב.

ביאור

שתי פעמים יצא והיה מספיק אם יכתוב יצא ומקלל אלא כאן נרמז מה שאחר כך בימי שלמה השביעהו שלמה שלא יצא מבית המדרש מירושלם, ואחר כך בשברחו ממנו שני עבדים לגת יצא שמעי מירושלים להביאם בחזרה היו שם שתי יציאות מבית המדרש ומירושלם ושעל ידי זה נהרג שעי שקלל את דוד נכשל בשתי יציאות שמת על ידם.

יא) אוקמוה רבנן רבותינו אמרו בגמרא שחזר הקב"ה על כל מדות טובות ליתן לישראל ולא מצא אלא עניות, ואקשו עלה והקשו על זה הרי אמרו הראשונים שיש תשע מאות ושלושה מיני מיתות כחשבון גימ' תוצאות וחסרון כיס קשה מכולם ואיך אמרו שלא מצא מדה יפה בעניות, אלא פירוש

הגמרא היא כך, בגין דכל עמא ולישנא משום שכל האומות ולשונות כתוב עליהם והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו אבל ישראל הם כבדית הקב"ה ואם נעשים בעניות הם אינם מכחישים בו וסובלים ומצדיקים עליהם הדין ומפני זה במדה זו ובזכות זה יתפרקון יפדו מן הגלות, וזה שכתוב עני פירושו עיני שאפילו אם יש לו לארם עושר והוא במחלות ויטורים נחשב בעני, או דדחקין ליה בגיניה או שמצדיין לו בשביל העושר ומכל שכן אם הוא רש ואיהו הולך מאתר לאתר והולך ממקום למקום, ומפני זה אמרו שאין האיש נקרא עני אלא אם הוא עני מן התורה והמצות מפני ששאר עני לא נתשב עני אלא עיני שחסר לו מה שנוחן לו להצטרבותיו.

תורה אור

(ז) חגיגה ט ע"ב שאמר אליהו מלמד שחזר הקב"ה על כל מדות טובות ליתן לישראל ולא מצא אלא עניות, תדבא"ז פ"ה.

(ח) ברכות ח' ע"א, תניא נמי הכי תשע מאות ושלושה מיני מיתה נבראו בעולם, שנאמר למות תוצאות, תוצאות בגימט' הכי הו.

(ט) בגמרא הנ"ל לא נזכר זה ורק בקה"ר פ"ז נאמר ג' דברים קשין לגוף וכו' וחסרון כיס קשה מכולם.

לישנא דענוי דאפילו אית ליה לב"ג עותרא ואיהו במרעין ובמכתשין עני אתקרי. או דדחקין ליה בגיניה וצערין ליה כל יומא. כ"ש מאן דאיהו רש מניה, ואיהו הולך מאתר לאתר, וכו' ובגין דא אוקמוה, אין עני אלא מן התורה ומן המצות, דשאר עני לאו איהו אלא ענוי יד'.

כב, לב כי מי אל מבלעדי ה' וגו' : דוד מלכא אמר האי קרא יב), מאן הוא שליטא או ממנא דיכול למעבד מידי מבלעדי ה', אלא מה דאתפקד מעם קב"ה. בגין דכלהו לא ברשותיהו קיימי, וכו' ומי צור ומאן איהו תקיף דיכול למעבד תוקפא וגבורה מגרמיה מבלעדי אלהינו, אלא כלהו בידא דקב"ה.

יג) ד"א כי מי וגו' דקב"ה כלא ברשותיה ולא כמאן דאתחזי בחיזו דככביא ומולי דכלהו אחזיין מלה, וקב"ה אחלף ליה לגוונא אחרא, ומי צור הא אוקמוה (י) דלית צייר כמה דקב"ה דאיהו צייר שלים עביד וצייר דיוקנא גו דיוקנא ואשלים להווא דיוקנא בכל תקוניה, ועאיל בה נפש עלאה דדמי לתקונא עלאה בגין כך לית צייר כקב"ה טו.

כג, ג מושל באדם וגו' : יד) קב"ה מושל באדם, ומי מושל בקב"ה כביכול, צדיק (יא) דקב"ה גזיר ואיהו מבטל כגון רשב"י (עיי"ש בפרטות) טז.

כג, ד בקר לא עבות : היינו דתנן במתניתא דרבי אליעזר, מאי דכתיב בקר לא

מראה מקומות

טז ז' לך ז, ע"ב. טז ז' ויקרא טו, ע"א.

ביאור

יב) מאן הוא שליטא מי הוא שליטא או ממונה שיוכל לעשות דבר מבלעדי ה', אלא רק מה שנצטוו מהקב"ה, משום שכולם אינם קיימים ברשותם, ומי צור ומי הוא חזק ותקיף שיכול לעשות תוקף וגבורה מגרמיה מעצמו אלא כולם הם בידי הקב"ה.

יג) ד"א כי מי מידוש אחר שהקב"ה הכל ברשותו ולא כמי שדואה בכוכבים ומולות איך שיהיה מזלו של האיש, כי הקב"ה מחליף לו לאופן אחר, ומי צור אין צייר

יד) קב"ה מושל באדם ומי מושל בקב"ה צדיק, שהקב"ה גוזר והוא מבטל וזהו הפירוש צדיק מושל יראת אלהים שאם הצדיק יש לו יראת אלהים אזי הוא מושל ומבטל גזירותיו של הקב"ה.

תורה אור

(י) בדכות י ע"א.

(יא) מ"ק טז ע"ב מימרא דר' אבהו מי מושל בי צדיק שאני גוזר גזירה ומבטלה.

עבות, כלומר כשהוא בקר טו) מאן (יב) דאית ליה מרעין וחליים אינו נלכד בעבות יז.

כג, יט מן השלשה הכי נכבד וגו' : טז) מן השלשים הכי נכבד, אלין אינון תלתין צדיקים (יג) דאזמין קביה לעלמא ולא יבטל לון מניה, ובניהו בן יהוידע כתיב ביה מן השלשים (יג—א) הכי נכבד, איהו חד מניהו, ואל השלשה קא בא, ולא שקיל לתלתא אחרנין דעלמא קאים עליהו, ואל השלשה לא בא למיהוי במניינא כחד מנייטו יח.

כד, טז ויאמר למלאך המשחית בעם רב עתה הרף וגו' : יז) בגין דאינון צדיקיא (יד) מתפסאן בחוביהון דרשיעיא, דכתיב ויאמר ה' למלאך המשחית בעם רב וכו' (טו) ואוקמוה טול הרב יט.

כד, כ וישקף ארונה : יח) אמאי אקרי ארונה אלא כתיב ארונה, וכתיב ארנון, בעוד דההוא אתר הוה תחות ידיה, אקרי ארונה, ארון דסטרא אחרא ועל

מראה מקומות

יז יח בראשית יג, ע"א. יח ז' וירא קה, ע"ב. יט ז' בשלח נג, ע"א ; ז ויקהלרד, ע"א.

ביאור

טו) מאן דאית ליה מרעין וחליים אינו נלכד בעבות הפירוש של התיבות בקר לא עבות שבבוקר מל שיש לו חליים וכאבים אינו נלכד בעבות היינו במדת הדין, ומפני זה כל חולה מיקל עליו חליו בבוקר. טו) מן השלשים הכי נכבד מהו הפירוש מן השלשים וגו' אלין אינון אלה הם השלשים צדיקים שהזמין הקביה לעולם שבכל דור יש לא פחות משלשים צדיקים ובזכותם מתקיים העולם ובניהו בן יהוידע הוא אחד מהם, אבל אל השלשה לא בא, שאיננו שקול כאחד משלשה

צדיקים אחרים נלע"ד שהכוונה על השלשה אבות שלא יוכל להיות שוה לשלשת האבות שעליהם נאמר (בברכות ט, ע"ב) אין קורין אבות אלא לשלשה. יז) בגין משום שהצדיקים נתפסים ונפטרים מן העולם בעונות הרשעים וזהו כונת התיבות ויאמר למלאך המשחית בעם רב, שהיה צריך לכתוב די עתה הרף אלא הכונה רב קח את הרב, הגדול שבהם שיהיה כסרה בעד כולם. יח) אמאי אקרי ארונה למה נקרא שמו ארונה וזילו בדברי הימים א כא נקרא בשם

תורה אור

(יב) נדרים מ ע"א א"ר שישא בריה דרב אידי לא ליסעוד איניש קצירא לא בתלת בעי קדמיא וכו' רוחא דזמא והובא להלכה בשו"ע יו"ד ש"ה סעי' ד' שכל חולה מיקל עליו חליו בבוקר. (יג) חולין זכ, ע"א. (יב"א) אצלנו לא כתיב תיבת הכי. (יד) שבת לג ע"ב דאמר רב גריון ואיתימא רב יוסף בר שמעי בזמן שהצדיקים בדור צדיקים נתפסים על הדור. (טו) בברכות ס"ב ע"ב א"ר אלעזר א"ל זקביה טול לי רב שבהם.

דאתוספו ביה אתון יתיר הכי אצטריך לאתוספא לההוא רע עין רזא דסטרא אחרא. וההוא תוספת איהו גריעותא לגביה, בסטר קדושה גרעין ליה אתון ואתוספ קדושתיה ודא רזא דכתיב **כ** על שני עשר בקר גרע מ"ם דלא כתיב שנים אלא שני ולסטרא אחרא יהבין ליה תוספת אתון דכתיב **כא** ויעש יריעת עזים לאהל על המשכן עשתי עשרה יריעת תוספת אתון ואיהי גריעותא וכו' ת"ח סטרא דקדושה אקרי ארון הברית, וההוא ארון הברית אתחזי לגופא למיעל בה דיוקנא דאדם ועל רזא דא אינון הסידי קדישין כד הוו מפטרי מהאי עלמא הוו אעלין לון בארון וכו' ביוסף מה כתיב **כב** ויישם בארון תרין יודין אמאי אלא דאתחבר ברית בברית רזא דלתתא ברזא דלעילא ועאל בארונא, מאי טעמא בגין דנטר ברית קדישא ואתקיים ביה להכי אתחזי לאעלא בארונא וכלא כדקא חזי, ככה ר' אבא ואמר ווי לבני עלמא דלא ידעי לההוא כסופא, ווי לההוא עונשא דכל מאן דבעי עאל בארונא, בגין דלא אצטריך למיעל בארונא בר צדיק דידע בנפשיה ואשתמדע בגרמיה דלא חטא בההוא ברית את קיימא קדישא מעילמוי, וקא נטיר ליה כדקא יאות וכו' ומאן דפגים ברית ואעל בארונא ווי ליה דפגים ליה בחייוי, ווי ליה דפגים ליה במיתתיה, ווי ליה מההוא עונשא וכו' ווי ליה לההוא כסופא דנקמין מניה נקמת עלמין וכו' ורזא דא כתיב **כג** כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים, בשעתא דדיינין ליה

מראה מקומות

כב בראשית ג, כו.

כא שמות לו, יד.

כ מ"א ז, כ"ה.

כג תהלים קכה, ג.

ביאור

בו דיוקנא דאדם ומפני זה חסידים קרושים אחרי פסירתם מן העולם הזה היו מכניסים אותם בארון אחרי פסירתם וכן הכניסו את יוסף בארון מפני ששמר הברית קודש ולא הכניסו במקום האסור לכן ראוי היה להכניסו בארון, וע"ז ככה ר' אבא ואמר חי לבני העולם שאינם יודעים שאין ארון ראוי רק לצדיק וכל מי שרוצה מכניסים אותו בארון אחרי פסירתו, וע"ז זה יסבול חרפה ועונש, מפני שבארון אסור להכניס רק את מי שיודע בעצמו שלא פגם בברית קודש מעולם, ומי שפגם בברית ונכנס בארון או לו שפגם בחייו וכמותו או לו מהעונש שיקבל שינקמו ממנו אחרי מותו שהרי בזמן שירוננו אותו בעולם הבא

ארנן, הטעם הוא בזמן שזה המקום, הר המוריה שאח"כ נבנה עליו בית המקדש) היה תחת ידו נקרא ארינה, שזה רמז שהוא ארון של הסטרא אחרא וזה שנתוסף בו אות זהו הסימן יכיד של הסטרא אחרא, שבמקום של צד הקדושה פוחתין אותיות והקדושה מתוספת וזהו הסיוד שכתוב במלכים על שני עשר בקר ולא כתיב שנים ולצד אחר נותנים תוספת אות וזה מראה גרעון למשל כתיב כפי ויקהל עשהי עשרה יריעות כתוספת ע"ן אוי הכינה אהו עשר ואילו היה כתוב כלי ע"ן היינו קוראים שתי עשר, הכונה שנים עשר, ת"ח בא וראה צד הקדושה נקרא ארון הברית וארון כזה ראוי לגוף להכניס

בהוא עלמא. מסתכלן בעובדוי אי הוה פגים רזא דברית קדישא דחתיים בבשריה. והשתא פגים ארוגא (דברית) דיליה וכו'. מסתכלן ביה ודיינין ליה ומפקי ליה לבר מכללא דאדם וכו'. ויהבי ליה לההוא (ארון) סטרא דלא אתכליל ברזא דגופא דאדם וכו'. ואעלין ליה בגיהנם וכו' והני מילי כד לא עבד תיובתא שלימתא. תיובתא דאיהי אתחזייא לחפיא על כל עובדוי. ועכ"ד טב ליה דלא יעול בארוגא כד.

מראה מקומות

כד ז' ויקהל ריה, ע"א"ע"ב.

ביאור

על מעשיו בעוה"ז ידונו איתו על שסגם באות ברית קודש וגם על שסגם בארון, וכל זה אם לא עשה תשובה שלמה על סגמו בברית קודש. אבל אם עשה תשובה, התשיבה מכסה על מעשיו הרעים, ואף על פי כן יותר טוב לו שלא יוכנס לארון.

ס פ ר

מלכים א'

לו בה' לאמר אם אמיתך בחרב: א) מאי בחרב, וכי שמעי טפשא הוה, דאילו הכי אומי ליה דלא יימא בחרב לא, אבל בחנית או בגירא אין, אלא תרין מלין הכא וכו' אומאה דדוד מלכא כד הוה בעי לאומאה אפיק חרבא דיליה דחמן הוה חקיק שמא גליפן ותמן אומי, וכך עביד לשמעי דכתיב ואשבע לו וגו', במאי הוה אומאה דא, בחרב, בחרב אומי, ומלה אחרא דן שלמה, אמר, בקללה אתא לגבי אבא במלין, הא מלין לגביה, ובשם המפורש קטליה, ולא בחרב א.

ב, יט וישם כסא לאם המלך: ב) זו רות המואביה, דוכתה וראתה למלך שלמה על כסאו, כשם שלבה היה שלם, כך השלים ימיה ושנותיה הה"ד ב ותהי משכרתך שלימה, שלמה כתיב וקריןן שלימה, מלמד שראתה למלך שלמה על כסאו וראתה שכרה בעוה"ז ובעוה"ב ג.

מראה מקומות

א ו' משפטים קו, ע"ב. קה, ע"א. ב רות ב, י"ב. ג ו"ח רות פ"ב, ע"א.

ביאור

א) מאי בחרב לכאורה הפשט של הפסוק שנשבע שלא ימיתו בחרב, ובכלי משחית אחר יוכל להמיתו, האם שמעי טפש היה שיקבל שבועה כזאת, אלא שני פירושים אחרים יש בפסוק זה, האחד אומאה דדוד מלכא השבועה של דוד המלך כאשר רצה לישבע אפיק חרבא דיליה היה מוציא חרבו שעליו היה חקוק שמא גליפן שם חקוק חקוק עליו ובה היה נשבע, וכך עשה לשמעי שכתב ואשבע לו, כמה בחרב נשבע, ועוד פירוש,

שדוד נשבע לו שלא ימית אותו בחרב, וגם לא בכלי זיין אחר, למה, מפני שמעי חטא נגד דוד שקללו קללה נמרצת וחטא בדיבורים לכן דן אותו שלמה ואמר בקללה בא לאבי, אני ג"כ אמיתו בדברים ובשם המפורש הרגו, ב) זו רות המואביה זה שכתוב אם המלך, זאת לא בת שבע אמו אלא הסבתא רות, שוכתה להאריך ימים וראתה את שלמה במלכותו ולזה זכתה ע"י ברכת בועז שאמר לה ותהי משכרתך שלמה שהיה צריך לכתוב שלימה כיו"ד ונכתב

קיימא סיהרא בפגימותא ואתפגים וכו' ואתחשכו אנפייהו דישראל, פוק וחשיב, דהבעם אביה אסא יהושפט יהורם אחזיהו יואש אמציהו עוזיהו יותם אחז יחזקיהו מנשה אמון יאשיהו צדקיהו, וכד אתא צדקיהו אתפגים סיהרא וקיימא על פגימותא ירו'. ביה זמנא השליך משמים ארץ ח.

וה' רב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם : ו) מחכמת כל בני קדם אלין אינון דהו מבני בני פלגשים דאברהם והא אוקימנא, דהא באינון הררי קדם אינון דאולפין חרשין לבני נשא, ומההיא ארץ קדם נפקו לבן ובעור ובלעם בגו וכלהו חרשי והא אוקמוה ט.

ה, יב וידבר שלשת אלפים משל ויהי שידו חמשה ואלף : והא אוקמוה ז), דחמשה ואלף טעמים הו בכל משל ומשל דהוה אמר י'.

ו, ז והבית בהבנתו וגו' כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנתו : ח) מהו בהבנתו, וכו' כלא באת וניסא אתעביד איהו מגרמיה, כיון דשראן למעבד עבידתא אוליף לאומנין למעבד בה מה דלא הו ידעין מקדמת דנא, מ"ט בגין

מראה מקומות

ח ז יתרו פה. ע"א. ט ז חיי שרה קלג. ע"ב. י ז תילדות קלה. ע"א.

ביאור

כשוף לבני אדם, ומההיא ארץ קדם יצאו לבן ובעור ובלעם בנו וכל המכשפים וע"ו נאמר בפרשת בלק (במדבר כג, ז) מן ארם יחוני בלק מלך מואב מהררי קדם. ז) דחמשה ואלף טעמים ובכל משל שאמר שלמה היה חמש ואלף טעמים וזה פירוש חמשה ואלף.

ח) מהו בהבנתו, שהיה צריך לכתוב כאשר נבנה אלא הכונה שנכנה מעצמו בנס, כיון דשראן מכיון שהתחילו לעשות העבודה אוליף לאומנין היה מלמד להאומנים לעשות מה שלא ידעו מקדם משום דברכתא דקב"ה שרא על ידיהו שברכת ה' נחה על ידיהם ומפני זה כתיב בהבנתו, כל כלי ברזל לא נשמע כזמן הבנין דשמיר בזע כלא מפני שהתולעת שנקרא שמיר היו מבקע, ששמו אותו על האבן והאבן נבקעת ולא היי צריכים לכל כלי מלאכה.

אתא שלמה כשבא שלמה היה הלבנה כשלימות וזהו כונת הפסוק וישב שלמה על כסא ה' למלך, ומאז התחיל מזל ישראל לרדת, ביומוי דצדקיה קיימא סיהרא בפגימותא בימי צדקיה המלך היה הזמן הכי שפל למזלם של ישראל ונחשכו פניהם של ישראל פוק ותשב צא וחשוב, רחכעם, אביה, אסא, יהושפט, יהורם, אחזיהו, יואש, אמציהו, עוזיהו, יותם, אחז, יחזקיהו, מנשה, אמון, יאשיהו, צדקיהו, וצדקיהו היה המלך החמש עשרה ובזמנו היה מזלם של ישראל שפל בתכלית השפלות, על זמן זה נאמר השליך משמים ארץ תפארת ישראל.

ו) מחכמת כל בני קדם מי המה בני קדם, אלו היו מבני בני הפלגשים דאברהם שעליהם נאמר (בראשית כה, ו) ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנת וישלחם וגו' אל ארץ קדם, שהיו חכמים ומכשפים שלימדו

דברכתא דקב"ה שרא על ידיהו וע"ד כתיב בהבנותו, איהו אתבני מגרמיה וכו' ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע, בגין דשמיר בוע כלא, ולא אשתמע מלה דלא אצטריכו לשאר מאנין למעבד וכלא באת וניסא הוה י"א.

ח, ב ויקהלו אל המלך שלמה וגו' בירח האתנים : ט) האתנים, ירח דאתילידו ביה האיתנים ומאן אינון (א), אבהן ואינון איתני עולם, וירה דא איהו

תשרי י"ב.

ח, ז כ"י הכרובים פרשים כנפים אל מקום הארון וגו' : י) תא חזי, כרובים באת ובניסא הוה קיימי, תלת זמנין ביומא הוה פרשי גדפיהון וסככי על ארונא לתתא דכתיב פורשי כנפים, פרושי לא כתיב אלא פורשי י"ג.

ח, יב ה' אמר לשכן בערפל : יא) דצביתי ברעו נפשי, דהא אמירה רעותא היא י"ד.

ח, טז מן היום אשר הוצאתי את עמי את ישראל ממצרים לא בחרתי בעיר מכל שבטי ישראל לבנות בית להיות שמי שם ואבחר ברוד וגו' : יב) האי קרא

מראה מקומות

י"ב ו' משפטים קי, ע"א.

יא שם : ז' נח ער, ע"א : ז' פקודי רכב, ע"כ.

יג ז' ויחי רכב, ע"ב. יד ז' ויקרא יז, ע"ב.

ביאור

את ראשו, שמתחיל לא בחרתי בעיר היינו, שלא בחר בשום עיר בארץ ישראל, והיה צריך לגמור שבחר בירושלם דיקא, וסוף הפסוק גומר ואבחר בדוד, אלא הפירוש הוא כך כשעולה ברצון הקבי"ה למבני קרתא לבנות עיר אסתכל בקדמיתא הוא מביט מקודם בהראש מי יהיה המנהיג של העיר ואחר כך בונה העיר, וזהו כונת הפסוק לא בחרתי בעיר עד שהסתכלתי בדוד שהוא יהיה הרועה והמנהיג של ישראל בגין משם שכל בני העיר תלויין במנהיג העיר, אם הוא טוב, טוב לו וטוב לעיר, וטוב לעם ואם הרועה הוא רע אוי לו אוי לעיר אוי לעם.

ט) האתנים זה חדש תשרי, ולמה נקרא אתנים מפני שנולדו בו האתנים, חוקי עולם, שהם האבות.

י) תא חזי בא וראה, הכרובים שהיו על הכסרת בקדשי הקדשים בנס היו עומדים, שלש פעמים בכל יום היו פרשי גדפיהון פורשים כנפיהם ומכסים על הארון דכתיב פורשי ולא כתיב פרושי, שפירושו, הכנפים היו פרושים ואילו פורשי, הכונה שהיו בכל יום פרושים את הכנפים בנס.

יא) דצביתי ברעו נפשי שרציתי ברצוני שאמירה היא לשון רכה.

יב) האי קרא לא רישיה סיפיה, ולאן סיפיה רישיה הפסוק הזה סותר סופו

תורה אור

(א) רה"ש י"א ע"א כדברי ר' אליעזר מניין שבתשרי נולדו אכות שנאמר ויקהלו וגו' בירח האיתנים בחג, ירח שנולדו בו איתני עולם אמנם ר' יהושע סובר שם שבניסן נולדו אבות והזהר סיבר כר' אליעזר.

לא רישיה סיפיה ולא סיפיה רישיה דכתיב לא בחרתי בעיר ואבחר בדוד מאי האי עם האי, ואבחר בירושלם מיבעי ליה, אלא כד קב"ה אית רעותא קמיה למבני קרתא אסתכל בקדמיתא בההוא רישא דנהיג עמא דקרתא, ולבחר בני קרתא, ואייתי לעמא בית, הה"ד לא בחרתי בעיר עד דאסתכלנא בדוד למיהוי רעיא על ישראל, בגין דמהא וכל בני מתא כלהו קיימין (ב) ברעיא דנהיג לעמא, אי רעיא איהו טבא טב ליה טב למתא טב לעמא, ואי רעיא איהו בישא ווי ליה ווי למתא ווי לעמא טו.

ח. לב ואתה תשמע השמים: (ג) דשמים הוי קב"ה, דכתיב ואתה תשמע השמים, אטו שלמה מתפלל אל השמים שישמעו תפלתו, אלא שנקרא שמן

על שמו (של הקב"ה) טו.

ח. נו לא נפל דבר אחד מכל דברו הטוב וגו': אמר ר' יוסי (יד) לאו הוה אבא רחמן על בנוי כקב"ה, וקרא הוא דכתיב לא נפל וגו' מכל דברו הטוב וגו' (ג) וכו' אלו אמר לא נפל דבר אחד מכל דברו ולא יתיר, נח לעלמא דלא

מראה מקומות

טו ז' ויקהל קצת, ע"א. טז ז' ח"א, רסב, ע"ב.

ביאור

(ג) דשמים הוי קב"ה השמים הכינה על קב"ה, האם שלמה התפלל אל העצמים שישמעו תפלתו אלא ידאי שהקב"ה נקרא שמים ואליו התפלל.
 (יד) לאו הוה אבא רחמן על בנוי כקב"ה אין אב רחמן על בנוי כהקב"ה שישאל נקראו בניו להקב"ה כמש"כ בני בכורי ישראל, וכנים אתה לה' אלהיכם ואנו רואים זה מהפסוק הזה שכתוב לא נפל דבר אחד מכל דברו הטוב שהפסיק מדגיש שרק מדבריו הטובים לא נפל דבר וכולם נתקיימו ואפיק ביש

לאחורא והוציא את הרע לאחור שאם גזר הקב"ה דבר רע על ישראל לפעמים מתחרט והגנרה בתכסתלת, הגם שמקדם הגנים והרים הרציעה להכות ולענוש, באה אמו והחזיקה כידו הימנית ונשארה הרצועה תלויה ולא הורידה להכות בגין משום דבעיטא חדא הוו תרוויהו שכעצה אחת היו שניהם האב והאם, איהו דאגזים הוא שהגנים ואיים כונתו היתה רק לאיים ככדי שהאיש יעשה תשובה והוא מסכים לאם שאתה בימינו שלא יוריד הרצועה כי הקב"ה הוא מקור הרחמים.

תורה אור

(ב) עיין במד"ר חקת פי ז"ט ללמדך שראש הדור כל הדור ועיין בערכין יז, ע"א פליגי בה ד' יהודה נשיאה ורבנן חד אמר דור לפי פרנס וחד אמר פרנס לפי דורו, למאי הלכתא אילימא למעליותא דמר סבר אי מעלי דרא מעלי פרנס ומר סבר אי מעלי פרנס מעלי דרא והקשי שם על פירוש זה ומסקנת הגמרא שזה רק לענין תוקפא וניתותא אבל הנהר מפרש כפי פירוש ראשון.
 (ג) שבת זה ע"א דאמר רב אחא בר תינא מעולם לא יצתה מדה טובה מפי הקב"ה וחזר בה לרעה וכו' אבל גזרה רעה הקב"ה גזר וצדיק מבטל, יכתותומא פי וירא כפי' וה' פקד אם אמר בשעת כעסו להביא רעה חוזר.

אתבריי, אבל מדאמר מכל דברו הטוב ואפיק ביש לאחורא, וכו' ואע"ג דאגזים וארים רצועה אתאת אמא ואתקפת בדרועיה ימינא וקם רצועה בקיומיה ולא נחית לתתא וכו' בגין דבעיטא חדא הוה תרווייהו, איהו דאגזים ואיהי דאחידת בימיניה יז.

ח. נט ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו: טו) יום ביומו מאי הוא, אלא הני תרי יומין דר"ה, אמאי תרי יומין בגין דאינון תרי בי דינא דמתחברין כהדא, דינא עלאה דאיהו קשיא בדינא תתאה דאיהו רפיא, ותרוייהו משתכחי, ועל דא (ד) לא ידעי הני בבלאי רזא דיבבא ויללותא ולא ידעי דתרוייהו אצטריכו יללותא דאיהו דינא תקיפא, תלת תבירין דאיהו דינא רפיא גנחי גנח רפיא אינון לא ידעי ועבדין תרווייהו ואנן ידעינן ועבדינן תרווייהו וכלא נפקין לארת קשוט יח.

מראה מקומות

יז ז' תשא קצ, ע"ב. יח ז' פנחס רלא, ע"ב.

ביאור

טו) יום ביומו מאי הוא הכונה של יום ביומו, זה מרמז על שני ימי ראש השנה שהקבי"ה יושב על כסא דין לדון כל באי עולם, ולמה שני ימים הרי כל באי עולם נסקרים בסקירה אחת אלא הם כנגד שני בתי דינים אחד קשה ואחד רפה שהם מתחברים ומתמזגים ביחד, ועל דא ועל דרך זה הוא גם התקיעות בראש השנה שאנו תוקעים שברים ותרועה שהשברים הם דין רפה והתרועה הוא דין קשה ובשביל המתקת הדינים הננו עושים גם שכרים וגם תרועה, הני בבלאי לא ידעי רזא דיבבא ויללותא חכמי בבל לא ידעו סוד של דין קשה ודין רפה ומפני זה הוכח בש"ס בבלי לתקוע גם שכרים וגם תרועה מפני הספק שאין יודעים

מה היא תרועה שנאמר בתורה אם זה שברים או תרועה או שניהם ביחד וכדי לצאת ידי הספק תוקעים גם תשר"ת, וגם תשר"ת וגם תר"ת והם לא ידעו שזה לא מצד ספק אלא שניהם דרושים בשביל למנוג דין קשה עם דין רפה, הבבליים עושים שני סוגי תרועה מצד ספק ואנחנו בני ארץ ישראל עושים ג"כ שני סוגי תרועה לא מצד ספק אלא מפני שאנו יודעים ששניהם צריכים, בני ארץ ישראל וגם בני בבל תוקעים באופן אחד רק מטעמים שונים והכל יצא בדרך האמת. קצתי מאד ומי שירצה לבוא בסוד ה' יעיין בגיף הזהר כי דרכנו בספר הזה להביא הדברים שנאמרו בדרך הפשט וכל פשטי התורה והמצות מלאים גם דני תורה.

תורה אור

ד) דנהו ברה"ש לד, ע"א, הובא, אתקין ר' אבהו בקסרי תקיעה שלש שברים תרועה תקיעה וע"ז מקשה שם מהו כונת ר' אבהו בתקנה זו שהרי בתורה נאמרו רק יום תרועה, והעברת שופר תרועה, דהיינו רק תרועה אחת בין שתי התקיעות ולמה תיקן לעשות שברים וגם תרועה אם חושש שתרועה פירושו ילולי ילילו דהיינו קולות קצרים ותכופים ליעבד דק תרועה, ואם פירושו של תרועה גנחי נגת היינו שמאריכים בגניחתם ליעבד רק שלשה שברים בין תקיעה לתקיעה ומסקנת הגמרא משום ספק אולי תרועה הוא גנחי גנח ואולי תרועה ילולי יליל

ט. א ויהי ככלות שלמה לבנות את בית ה' ואת בית המלך וגו' : טז) וכי כיון דאמר את בית ה' מהו ואת בית המלך, אי בגין שלמה אתמר, לאו הכי, אלא את בית ה' דא בית המקדש ואת בית המלך דא קדש הקדשים י"ט.
ט. יז-יח ויבן וגו' ואת תדמר במדבר בארץ. (בתנ"ך שלנו כתיב ואת תרמר) : יז) וכי בנינא הוה עביד בארץ, אלא מהו ויבן, אסתכל בסכלתנו וידע להווא דוכתא למנדע ביה חכמתא כ.

יא. ט הנראה אליו פעמים : יח) וכי פעמים הוה ולא יתיר, אלא סטרא דחלמא הוה יליה פעמים, סטרא דחכמתא כל יומא הוה כא.

יב. כה ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב : אמר ירבעם, ודאי ידענא דהא י"ט) סטר קדושא לא שריא, אלא בלבא דכל עלמא, (ה) ודא ירושלם, אנא לא

מראה מקומות

י"ט ד' שמות ה' ע"א כ ז' פנחס רלג, ע"ב. כא ד' יצא קינ, ע"א.

ביאור

טז) וכי כיון דאמר את בית ה' מכיון שהזכיר ששלמה גמר לבנות את בית ה' מהו שהזכיר את בית המלך, אם תחשוב שזה כיון ביהו הפרטי של שלמה המלך, לא כן הוא, אלא הכונה הוא ככה, בית ה' זה בית המקדש, ואת בית המלך זה קודש הקדשים.

יז) וכי בנינא הוה עביד בארץ האם עשה שלמה בנין במדבר בארץ אלא ויבן פירושו הבין בשכלו וידע למקום שבמנו למד חכמה.

יח) וכי פעמים הוה ולא יתיר האם נראה ה' אל שלמה רק שתי פעמים, אלא מצד החלום, ע"י חלום נראה אליו רק פעמים אבל מצד החכמה בכל יום היה.

ע"י ברכות הקב"ה מישראל.

תורה אור

ואולי נחייץ שני הדברים גם שברים וגם תרועה לכן הנני תוקעים תשרית תשרית ותשרית כל אחד שלשה פעמים והזהר מסביר שר' אבהו תיקן לא בשביל ספק אלא שכמו שעושים שני ימי ראש השנה אחד בשביל דין קשה והשני בשביל דין רפה כך שני סוגי התקיעות הם ג"כ כך, שברים כנגד דין רפה ותרועה כנגד דין קשה להמתיקם ובני בכל ג"כ נוהגים תקנות ר' אבהו אלא שתישבים שנה כדי לצאת ידי ספק, וכן נוהגין עפ"י קבלת האר"י שהביא הש"ה ואחריו כל אחרוני הפוסקים לתקוע מאה קולות לא מצד ספק.

(ה) כמי שכתוב רברו על לב ירושלם ישעיה מ"ב. ועוד.

יכילנא לאמשכא לההוא סטר הכא, מה אעביד, מיד ויועץ וגו' נטל עיטא בישא, אמר הא סטרא אחרא דאתמשכא מיד לכל אתר וכ"ש בארעא דא, דתיאובתיה לאשראה בגויה אבל לא יכלא לאתלבשא אלא בדיוקנא דשור, תרין עגלים אמאי וכו' אינון תרין רוחין בישין, אתלבשו כדקא חזי לון דכר ונוקבא אינון, דכר הוה בבית אל, ונוקבא הות בדן, ומגו דכתיב כב נפת תטפנה שפתי זרה, אתמשכו ישראל אבתרה יתיר, דכתיב וילכו העם לפני האחד עד דן, ובג"כ תרין עגלין הוו ומשיך לון ירבעם, בארעא קדישא, והוה חובא עליה ועל ישראל, ומנע ברכאן מן עלמא, (ו) ועליה כתיב גוזל אביו ואמו וגו' כג.

טו, ה אשר עשה דוד וגו' רק בדבר אוריה החתי: (כ) דוד מלכא חב לקב"ה בלחודוי ולא לבני נשא, ואי תימא הא חב ההוא חובה דבת שבע, ותנינן, (ז) מאן דאתי על ערוה אסרה על בעלה וחב לחבריה וחב לקב"ה, לאו הכי הוא, דההוא דאת אמר (ח) בהיתרא הוה, ודוד דיליה נקט וגט הוה לה מבעלה עד לא יהך לקרבא, דהכי הוה מנהגא דכל ישראל (ט) דיהבין גט זמן לאתתיה

מראה מקומות

כג ז' תשא קצג, ע"א-ע"ב.

כב משלי ה, ג.

ביאור

היתה בת שבע לדוד עוד מיום בריאת העולם והחטא שחטא דוד היה רק לקב"ה שהרג לו, וריה בחרב בני עמון ולא הרגו בזמן שאמר ואדוני יואב ואז נחשב למורד במלכות שקראו ליואב אדון בפני דוד המלך ומורד במלכות חייב מיתה, וזהו כונת הפסוק רק, שמדגיש בדבר אוריה ולא כתיב באוריה להורות שהיה לו להרגו על דבריו והרי מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול והיה מתחייב להרגו ולבסוף הרגו בחרב בני עמון שהיה חקוק שם עבודה זרה על החרב ובוה נתן כח לסטרא אחרא שתתגבר על ישראל.

(כ) דוד מלכא חב לקב"ה בלחודוי דוד חטא רק להקב"ה בלבד ולא לאדם, ואי תימא ואם תשאל הרי חטא עם בת שבע שהיתה אשתו של אוריה והרי למדנו שמי שבא על אשת איש אסרה על בעלה אם כן חטא לאדם אבל זה לא כן, מפני שבהיתר לקחה ואוריה נתן לה גט עד דלא יהך לקרבא עוד לפני שהלך למלחמה וכן היה המנהג שכל מי שיצא למלחמת בית דוד היה נותן גט זמן לאשתו היינו שאם לא יחזור מהמלחמה עד זמן שקבעו ביניהם יחול הגט מעכשיו למפרע וכן עשה אוריה ואחרי שעבר הזמן היתה מותרת לכל, ודוד בהיתר לקחה ובת זוגו

תורה אור

(ו) עיין ברכות לה, ע"ב.

(ז) חגיגה ט' ע"ב ר' שמעון בן מנסיא אומר וכו' הבא על אשת איש ואסרה לבעלה.

(ח) שבת נו ע"א אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל האומר דוד חטא אינו אלא סועה.

(ט) שם, כל היוצא למלחמת בית דוד כותב גט כריתות לאשתו.

כל דנפיק חילא וכן עבד אוריה לבת שבע, ולבתר דעבר זמן והות פטורה לכלא נטל לה דוד ובהיתרא עבד וכו' ובת זוגו הות דאזדמנת לגביה מיומא דאתברי עלמא וכו', ומה היא חובה דחב (אלא) לקב"ה בלחודוי ולא לאחרא, דקטל לאוריה בחרב בני עמון ולא קטליה איהו בשעתא דאמר ליה (י) כד ואדני יואב דהא דוד הוה רבון עליה וכו' ולא קטליה ההיא שעתא וקטליה בחרב בני עמון וקרא אמר ולא נמצא אתו דבר רק בדבר אוריה החתי, רק למעוטי קא אתי בדבר אוריה ולא באוריה וקב"ה אמר ואתו הרגת בחרב בני עמון וכל חרב בני עמון הוה חקיק ביה חויא וכו' ואיהו ע"ז דלהון, אמר קב"ה, יהבת חילא להווא שקוץ וכו' ועל דא בדבר אוריה החתי דשקוץ בני עמון אתגבר על מחנה אלהים וכו' דא הוה ההוא חובה דחב לגביה ודא הוא בדבר אוריה, ודא הוא בחרב בני עמון כה.

יז, א חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו: (כא) ת"ח כל אינון נשמתין דהוו מיומא דאתברי עלמא כלהו קיימי קמי קב"ה עד לא נחתו לעלמא בהווא דיוקנא ממש דאתחזון לבתר בעלמא וכו', ומנ"ל דקיימין קמיה דכתיב חי ה' אשר עמדתי לפניו, עמדתי וודאי והא אוקמוה (עיין בתהלים קלט, טז) כו.

יז, ד ואת הערבים צייתי לכלכלך שם: פתח רבי אבא ואמר כו ויאמר ה' לדג וגו' (כב) וכי באן אתר אמר ליה (יא), אלא בשעתא דברא קב"ה עלמא בעובדא

מראה מקומות

כד ש"ב יא, יא. כה ז' משפטים קו, ע"ב — קו, ע"א. כו ז' ויחי דלג, ע"ב. כז יונה ב, יא.

ביאור

כא) ת"ח בא וראה, הזהר מסביר למה כתיב אשר עמדתי לפניו ומסביר שכל הנשמות שהיו מעת בריאת העולם הם כאים ועומדים לפני הקב"ה קודם ירידתם לעולם הזה באיתה הצורה והרמות שהם נמצאים בעולם הזה.

כב) וכי באן אתר אמר ליה באיוז מקום אמר לו, ר"א מדייק שהיה צריך לכתוב ויאמר ה' לדג הקא בלשון ציחי וכתוב ויקא זה מורה שהאמירה היתה מכבד, לכן מתרץ

תורה אור

(י) שם.

(יא) דמדלא כתיב ויאמר ה' לדג הקא בלשון ציחי נראה דכבר קדמה האמירה וע"ז שואל באיוז מקום וזמן אמר ה' לדג (נצ"א).

דבראשית (יב) ביומא חמישאה וכו' ברא נוני ימא ועופי דשמיא אתני בעופי למיון עורבים לאליהו בזמנא דעצר לשמיא. דכתיב ואת הערבים צויתי לכלכלך שם צויתי דייקא ואתני בנוני ימא לאודמנא נונא חד למבלע ליה ליונה ולאשדאה ליה לבר. ביום שתיטאה ברא לאדם ואתני עמיה דתפוק מניה אתתא דתיוון לאליהו דכתיב הנה צויתי שם אשה אלמנה לכלכלך הנה צויתי מיומא דאתברי עלמא כח.

יז, יד כי כה אמר ה' אלהי ישראל כד הקמח לא תבלה וצפחת השמן לא תחסר עד יום תת ה' גשם : כג) ת"ח. תתן כתיב. מאי טעמא. בגין דבכל דרא לא אשתכח מאן דיזכי לזכו כהאי אתתא. ועל דא כתיב תתן. אנת תתן מטרא על עלמא, בגין דזכותך סגי כט.

יז, כ ויקרא ה' ויאמר וגו' הרעות להמית את בנה : כד) הרעות. יהבת רשו לסטרא דרע ליטול נשמתא דרא ל.

יח, ל וירפא את מובח ה' ההרוס : כה) מאי וירפא. ת"ח בימי אליהו ישראל כלהו שבקו ליה לקב"ה. ושבקו ברית קיימא דלהון. וכו' כיון דחמא אליהו כך אתא לאתקנא מלה לדוכתיה. כיון דקריב מלה לדוכתיה אתסי כלא הדא הוא דכתיב וירפא וגו' לא.

יט, ג וירא ויקם וילך אל נפשו : א"ר חייא כו) וכי אליהו כיון דאיתו גזר וקב"ה מקיים ואיהו גזיר על שמיא דלא לאחתא מטרא וטלא. היך דחיל איהו

מראה מקומות

כח ז' ויקהל קצת, ע"ב — קצת ע"א. כט שם רכיב, ע"א. ל ז' ויגש רת, ע"ב. לא ז' נח סו, ע"ב.

ביאור

כג) ת"ח תתן כתיב בא וראה ותדייק שהקרי הוא תת שהכונה שהקב"ה יתן גשם והכתיב הוא תתן שהכונה שהאלמנה תתן גשם, מפני שבזכותך יתן ה' גשם שזכותך גדול שזנת את אליהו בימי הרעב.

כד) הרעות אי אפשר לאמר שהקב"ה עשה חלילה דעה כי מאתו לא תצא הרעות אלא הכונה שנתת רשות לסטרא אחרא שישלוט בה ושהמלאך המות יקח נשמת בנה.

כה) מאי וירפא האם במזבח שייך רפואה, אלא הכונה הוא כך, שבימי אליהו עזבו ישראל את ה' ועזבו את ברית המילה וע"ז גרמו

תורה אור

(יב) פדר"א פ"י.

מאיזבל וכו' וערק על נפשו. א"ל ר' יוסי הא אוקמוה דצדיקיא לא בעאן לאטרחא למאריהון באתר דנוקא אשתכתת לעינא וכו' א"ל אנא מלה שמענא, דהא כאליהו לא כתיב ויירא, וגו' אלא וירא ראייה חמא, ומה חמא, אלא חמא דהא מכמה שנין אזל בתריה מלאך המות ולא אתמסר בידיה וכו' מאי וילך אל נפשו אזל לקיומא דנפשא וכו' ולא מית כשאר בני עלמא וכו' דכתיב לב ויעל אליהו בסערה השמים לג.

יט, ו ויבט והנה מראשתיו עגת רצפים וגו' : (כז) מהו רצפים, אמר הקב"ה (יג) כדין יאות למיכל מאן דאמר דלטורין על בני לד.

יט, ח וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה : אמר רבי אלעזר וכו' (כח) וכי בכח אכילת עגת רצפים אזל כולי האי אלא אמר ר' אלעזר השליך הקב"ה דורמיטה על אליהו והראהו ענינא דמשה דיתייב קמיה ארבעים יממין וארבעין לילון וכו' ובגין דהוה ארבעין יממין וארבעין לילון דלחם לא אכל ומיא לא שתי, לא אעדי מתמון עד דמחל להון קב"ה. א"ל לאליתו כך הוה לך למעבד, ועוד הוה לך למחזי וכו' ענינא דמשה דאישתהי קמיה ארבעין יממין

מראה מקומות

לד ז"ח נח כב, ע"א.

לג ו' ויגש רט, ע"א.

לב מ"ב, ב, יא.

ביאור

כולי האי האי האם בכח אכילת עגה אחת היה ביכלתו ללכת כל כך, אלא אמר ר' אלעזר, השליך הקב"ה על אליהו דורמיטה שיבה והראהו ענין משה רבינו שעמד לפניו ארבעים יום וארבעים לילה ולחם לא אכל ומים לא שתה והגם שישראל חטאו אז כעגל לא זו משם עד שמחל להם הקב"ה, אמר לו לאליתו, כך היה לך לעשות ועוד רמו לו ענין ישראל שקבלו התורה בהר סיני בארבעים יום וזהו שכי' כאן עד הר האלהים חרב ומכיון שראה אליהו כך לא זו משם עד שנשבע לפני הקב"ה להורות ולהעיד זכותם של ישראל תמיד, וכל מי שעושה זכות הוא מקדים ואומר לפני הקב"ה ואינו זו משם עד שיכתבו זכותו של האיש הזה לזכרון.

רוצים להסריח את הקב"ה שיעשה להם נס במקום שההניזק מצוי לעין, ע"ז אמר ר' חייא שמעתי תירוצ אחר שהרי לא כתיב פה ויירא שפחד מפני איזבל אלא כתיב וירא, ראה, מה ראה, ראה שכמה שנים שמלאך המות הולך אחרינו ואין לו שליטה עליו לכן הלך אל נפשו היינו להתרוב באילן החיים וכן היה שלא מת אליהו דכתיב ויעל אליהו בסערה השמים.

(כז) מאי רצפים למה ניתן לו ענת רצפים, היינו אפויה בבחלים, אלא כך אמר הקב"ה כדין יאות כך ראוי ליתן לאכול עגה עם בחלים ואש למי שמדבר שטנה על בני.

(כח) וכי בכח אכילת עגת רצפים אזל

תורה אור

(יג) שהש"ר, פ"א, מה הוא רצפים ארשב"ג רוצן פה רצוצן פיות וכל מי שאמר דלטוריא על בני.

וארבעין לילון, ועניינא דישראל דקבילו אורייתא בטורא דחורב, וזה הוא דכתיב עד הר האלקים חרב. א"ר יצחק לא זו אליהו משם עד שנשבע לפני הקב"ה להורות זכותן של ישראל תמיד. וכל מי שעושה זכות הוא מקדים ואומר לפני הקב"ה, כך וכך עשה עכשיו פלוני, ואינו זו משם עד שיכתבו זכותו דהוא גברא לה.

יט, יד ויאמר קנא קנאתי וגו' : א"ל קב"ה (כט) עד מתי אתה מקנא לי, טרקת גלא דלא יכיל לשלטאה בכ מותא לעלמא. ועלמא לא יכיל למסבלך וכו' א"ל כי עזבו בריתך וגו' א"ל חייך דבכל אתר דבני יקיימו קיים קדישא, אנת תהא זמין תמן (ד"א והא אתמר בגין כך מתקנין כרסייא לאליהו דאיהו זמין תמן). לו ועל דא תנינן (יד) דבעי בר נש לתקנא כרסייא אחרא ליקרא דיליה ויימא דא כרסייא דאליהו, ואי לאו לא שרי תמן וכו' ופומא דאסהיד דישראל עזבו הוא יסהיד דישראל מקיימין האי קיימא לז.

כב, יט וכל צבא השמים עמד עליו מימינו ומשמאלו : (ל) מאי עליו, עליו של אחאב, שהיו מעיינים בדינו, מימינו ומשמאלו, וכי יש ימין וכו' אלו מימינים לזכות ואלו משמאילים לכף חובה לח.

מראה מקומות

לה שם. לו ז' ויגש רט, ע"א-ע"ב. לח ז"ח בראשית יד, ע"ב.

ביאור

(כט) עד מתי אתה מקנא לי הקב"ה אמר לאלהיו עד מתי אתה מקנא לי שאתה מספר מעונות ישראל לפני טרקת גלא סגרת השערים שהמות לא יוכל לשלוט בכ והעולם לא יכול לסבלך, וע"ז אמר אליהו הלא עזבו בריתך שאינם מקיימים מצות מילה, אמר לו הקב"ה חייך דבכל אתר שבכל מקום שבני יעשו ברית מילה אתה תהא מוזמן לשם, בכדי שתראה ותעיד שבני כן מקיימים המצוה, ומפני זה מתקנים כסא לאלהיו בכל ברית מילה

לכבודו וצריכין להזמינו ולאמר בפה, זה הוא כסא של אליהו ובאם לאו לא יבוא לשם.

(ל) מאי עליו הרי אי אפשר שעומדים על הקב"ה חלילה, אלא עליו הכונה על אחאב לעיין בדינו וזה שכתוב מימינו ומשמאלו אי אפשר לאמר על הקב"ה ימין ומשמאל שהוא אינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף, אלא הכונה שהיו מלאכים מימינים לזכות ואחרים משמאילים לחובה על אחאב.

תורה אור

(יד) פדר"א פכ"ט מכאן התקינו חכמים שיהא עושים מושב כבוד למלאך הברית.

ס פ ר מלכים ב'

כעברם ואלהו אמר אל אלישע שאל מה אעשה לך וגו': (א) הכא אית לאסתכלא. והאי קרא תוהא איהו וכו' וכי ברשותיה קיימא והא ברשותיה דקב"ה איהו וכו' ודאי אלהו ושאר צדיקים קב"ה עביד רעותהון דצדיקיא תדיר דכתיב א רצון יראיו יעשה ב.

ב. יא ויעל אלהו בסערה השמים: (ב) וכי היך יכיל אלהו לסלקא לשמים והא כלהו שמים לא יכלין למסבל אפילו גרעינא כחרדל מגופא דהאי עלמא. אלא וכו' רעאל בההיא סערה ואתלבש ביה בההיא סערה וסליק לעילא ג.

ב. כג ויעל משם בית אל וגו' ונערים קטנים וגו': (ג) הא אוקמוה (א). מנוערים תו מכל מילי אורייתא. ומכל פקודי אורייתא. זעירי מהימנותא וכו' —

מראה מקומות

א תהלים קמה, יט. ב ז' וישב קצא, ע"ב. ג ז' ויקהל קצו, ע"א.

ביאור

(א) הכא אית לאסתכלא בהפסוק הנה יש להתבונן שאלהו אמר לאלישע שאל מה אעשה לך. האם יש בידו לעשות מה שירצה הרי הכל בידי הקב"ה, אבל האמת שאלהו ושאר צדיקי העולם עושה רצונם תמיד.
(ב) וכי היך יכיל אלהו לסלקא לשמים האיך יכול לעלות לשמים והרי השמים אינם יכולים לסביל אפילו גרעין אחד מגוף האדם הגשמי, אלא שעזב את הגוף הגשמי בארץ

תורה אור

(א) סוטה מז. ע"ב א"ר אלעזר שמונערים מן המצות שהיו מקטני אמנה.

יצאו מן העיר, נפקו מרזא ורמהימנותא, כתיב הכא יצאו מן העיר וכתיב התם ד ולא אבוא בעיר ה' בעיר ה' צבאות. ויפן אתריו ויראם, ויפן אתריו, דאסתכל לאחורא אי יהדרון בתיובתא וכו' (ב) אסתכל בהו דהא לית זרעא מתתקנא זמין לנפקא מנייהו ואוקמוהו, ויראם, וכו' (ג) דאתעבירו בליליא דבפורי וכו' ויראם, דהו קיימין לבתר למעבד כמה בישין בישראל וכו', מיד ויקללם בשם ה' ו'.

ג. טו ועתה קחו לי מנגן וגו': דהא שכינתא ודאי ד' לא שריא (ד) באתר עציבו ז'.

ד. א ואשה אחת מנשי בני הנביאים צעקה אל אלישע וגו': (ה) תמן תנינן, דא אשת עובדיהו, וממונה היה על בית אחאב מלך ישראל וכו' צעקה אל אלישע באותה שעה שמת עובדיהו, מת אחאב, ומלך יהורם, בא לקחת שני ילדיו, מת עשתה הלכה גועה, צועקת ובוכה לבית הקברות, עמדה על קברו וצעקה ירא אלקים כך וכך עושים ליתומיך אמרו לו לעובדיהו, הא אתתך עומדת וצועקת ובוכה על קברך וכו' הלך לו אצל חזקיהו, אמר לו די בעולם הוה, הלך לו אצל האבות אמר כך וכך יש לי, אמרו לו כבר שמענו צעקותיה, לך אל אלישע הנביא, אדהכי חזרה גועה וצועקת על קברו, אמר לה אי ענייה, לכי אצל אלישע ונהוה יתן לך עצה מיד הלכה אצל אלישע ח'.

מראה מקומות

ד הושע יא. ט. ה תהלים מת. ט. ו' פקודי רכו ע"א—ע"ב.
ז' ו' וישב קם, ע"ב. ח ז"ח רות פב, ע"ב.

ביאור

שיעשו תשובה או לכה"פ שיצאו מהם דור מתוקן כמו תרח שהיה רשע אבל חי בזכות שיצא ממנו אברהם, וראה שלא יצאו מהם בנים מתוקנים. ראה בנבואתו שאמיתיהם נתעברו מהם בליל יום כסור, ראה שהם ובניהם יעשו כמה רעות בישראל ומפני זה קללם שאין לחשוך בצדיק זה שקללם מפני שפגעו בכבודו, אלא מפני שראה שמיתתם הוא לטובת כלל ישראל.

ד) לא שריא באתר עציבו שאין השכינה שורה במקום שהאיש נמצא בעצבו.
ה) תמן תנינן שם למדנו שהאשה הנזכרת פה היא אשת עובדיהו, שהיה הממונה על בית אחאב מלך ישראל ובאותו הזמן שמת עובדיהו מת גם אחאב ומלך בנו יהורם. ובא הנושה לקחת שני בני עובדיהו לעבדים, הלכה על קברו של בעלה וככתה וצעקה, ועובדיהו הלך אצל חזקיהו המלך ואחי"כ לאבות והם ענו לו כבר

תורה אור

(ב) שם, ודי יוחנן אמר ראה שאין בהם לחלוחית של מצוה א"ר אלעזר לא במ ולא בנדעם ער סוף כל הדורות.
(ג) שם, ושמואל אמר ראה שכולן נתעברה בהן אמם ביום הכיפורים.
(ד) שבת ל ע"ב ללמדך שאין השכינה שורה לא מתוך עצבות וכו'.

ד, ב ויאמר אליה אלישע מה אעשה לך הגירי לי מה יש לך בבית; אמר לה אלישע ז' כלום אית לך על מה דתשדי ברכתא דקב"ה. דתנינן (ה) אסור ליה לבד נש לברכא על פתורא ריקניא, מ"ט משום דברכתא דלעילא לא שריא באתר דיקניא, ובגיני כך בעי בר נש (ו) לסדרא על פתוריה חר נהמא או יתיר לברכא עליה, ואי לא יכיל, בעי לשיידא מההוא מזונא דאכל, על מה דיברך וכו' כיון דאמדה אין לשפחתך כל בבית כי אם אסוך שמן, אמר ודאי הא ברכתא שלימתא בהאי דכתיב ט טוב שם משמן טוב, דשמא קדישא משמן נפקא י'.

ותאמר אין לשפחתך כל בבית כי אם אסוך שמן; ז' מאי אסוך, אלא אמרה ליה שיעורא דהאי משחא לאו איהי אלא כרי משיחת אצבעא זעירא אמר לה נחמתני דהא לא ידענא היאך ישרון ברכאן דלעילא בדוכתא ריקניא, אבל השתא דאית לך שמן, דא הוא אתר לאשתכחא ביה ברכאן. מנלן דכתיב י"א כשמן הטוב וגו' וסיפיה מה כתיב י"ב כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם, ובאתרא דא שראן ברכאן י"ג.

מראה מקומות

ט קהלת ז, א. י' ד' יתרו סו, ע"ב. י"א תהלים קלג, כ. י"ב שם קלג, ג. י"ג ד' לך סח, ע"א.

ביאור

שמענו צעקותיה של אשתך לך אל אלישע ומשום זה צריך אדם לסדרא על פתוריה הנביא, ועובדיהו מסר דכריהם לאשתו ומיד הלכה אצל אלישע וזהו הטעם שכתוב ואשה אחת צעקה אל אלישע.

(ו) כלום אית לך על מה דתשדי ברכתא דקב"ה אלישע אמר לה האם יש לך מה שהוא בבית שעל זה תחול הברכה, מפני שלמדנו שאסור לו לאדם לברך ברכת המזון על פתורא ריקניא על שלחן ריק, משום שברכה אינה חלה במקום ריק ובגיני כך

שאמרה שאין לה בבית כי אם אסוך שמן או אמר אלישע בודאי ברכה שלמה בזה, כי שמן הוא סימן ברכה.

(ז) נטא' אסוך מה פירושו של אסוך שלא כתיב סך או כוס אלא שאמרה לו שיש מעט שמן רק כרי לסוך אצבע קטנה, או אמר לה

תורה אור

(ה) סנהדרין צב, ע"א ואמר ר' אלעזר כל מי שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם. וכמה טעמים נאמרו ע"ז, כדי שיהא מוכן לעני כשיבוא, ועוד כדי לזכור לתקב"ה על ששבענו והותרנו, ועוד שיהא ניכר לכל שמברכין להשיי"ת על שהכין מזון לסל בריותיו, ועוד שתחול ברכתו יתברך על הבית הנה ועל השלחן זה. (ערוך השלחן).

(ו) קצת משמע מזה שהזהר סובר שנוכח להביא לחם שלם על השלחן כמש"כ תד נהמא ואולי גם דעת הזהר שאינו מביא לחם שלם ועיין בשו"ע או"ח סי' קי"ט סעיף ב.

ד, ח ויהי היום ויעבר אלישע: ויהי היום, ח) בכל אתר דכתיב ויהי איהו צער וכו' ויהי היום (ז) יומא דאית ביה צער ודא הוא ראש השנה יומא דאית ביה דינא קשיא על עלמא י"א.

ויהי היום וגו' ושם אשה גדולה וגו' : ט) מאי (ח) אשה גדולה, אלא גדולה בעובדהא דכל בני (ס"א דרא) ביתא משתבחין בה והיא עקרא דביתא, ובגין דבעלה לא הוה שכיח בכיתא וכו' לא הוה אדכר הוא אלא היא, ותו ושם אשה גדולה, גדולה על כל שאר נשי עלמא, דהא שאר נשי עלמא כד חמאן אושפיזא בביתא (ט) מצטערין ביה ודחקן ביה כל שכן לאפקא עליה ממונא, והיא חדת ביה באושפיזא וכו' כל שכן כיון דחמת ליה לאלישע חדת ביה לחדא וכו', ובגין כך, ושם אשה גדולה, גדולה על כל נשין טו.

ד, ט הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא : י) במה ידעה, אלא הא (י) אוקמוה חבריא דשושיפא חוורא זריקת ליה בערסיה ולא חמת ביה קרי מעולם, ולא אעבר זכובא בפתוריה, הני מילי קשיין, אי תימא דלא חמת ביה קרי, הא סגי אין

מראה מקומות

יד ו' פנחס ולא, ע"א. טו בשלח מה, ע"א.

ביאור

אלישע נחמתי, אני לא ידעתי איך תחול הברכה במקום ריק, אבל עכשיו שיש לך מעט שמן יש כבר מקום על מה שתחול הברכה כי על שמן נאמר כי שם צוה ה' את הברכה.
 ח) בכל אתר בכל מקום שכתוב ויהי זה לשון צער ומהו הצער שהיה זה יום ראש השנה שהוא יום הדין הקשה על כל בני עולם.
 ט) מאי אשה גדולה למה נקראת גדולה. שהיתה גדולה במעשיה הטובים שכל בני הדין השתבחו בה ומפני שבעלה לא היה מצוי בבית לכן מזכיר רק אותה ותו. ועוד טעם למה
 נקראת גדולה מפני שהיתה יותר גדולה במעשים טובים מכל נשי העולם, מפני שדוכן של נשים כד חמאן אושפיזא כשהן רואות אירח בבית הן מצטערות עליו ודוחקים אותו ומכל שכן לאפקא עליה ממונא להוציא על האירח כסף בידאי איגן רוצות והיא חדת והיא שמחה באירח אפילו בסתם אורח ובפרט כשראתה את אלישע חדת ביה לחדא שמחה עליו מאד ומפני זה נקראה אשה גדולה, גדולה על כל הנשים.
 י) במה ידעה איך ידעה שאלישע הוא איש אלהים קדוש, אלא כך העמידו החבריא

תורה אור

(ז) מגילה י, ע"ב, א"ר לוי וכו' כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער.
 ח) בפרד"א פ' ל"ג הובא שאשתו של עזר הנביא היתה.
 ט) ב"מ פז, ע"א, א"ר יצחק מכאן שהאשה צרה באורחים יותר מן האיש.
 י) ברכות, יוד ע"ב מנא ידעה, דב ושמואל חד אמר סוין של פשתן הציעה על מטתו ולא ראתה קרי עליו.

אינון בני נשא הכי בעלמא, מה שנויא הכא, ואי תימא דלא עבר זבובא בפתוריה, אמאי כתיב הנה נא ידעתי, וכו' והא כל אינון דחמו ליה אכיל בפתוריה הוו ידעי, אלא שפיר קאמרת, אבל הנה נא ידעתי, היא ידעה, ולא אחרא, בגין דהיא מתקנת ערסיה בשעתא דשכיב בליליא ובשעתא דקאים בצפרא וכו', דארחא דעלמא כיון דקאים בר נש מערסיה סליק שושיפא דנאים בה ריחא מנוולא, והאי בשעתא דסלקת ההוא שושיפא מערסיה הוה סליק ריחין כריחין דגנתא דעדן, אמרה, אי לאו דקדישא הוא וקדושא דמאריה עליה לא סליק ריחא קדישא הכי טז.

ד, יא ויהי היום ויבא שמה וגו' : יא) ויהי היום, מאן הוא יומא דא, אלא כמה דאוקמוה, ות"ח ההוא יומא, יומא טבא דראש השנה הוא (יא) דאתפקדו ביה עקרות דעלמא, ואתפקדן ביה בני עלמא יז.

ד, יג היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא ותאמר בתוך עמי אנכי ישבת : (יב) וכי מלא דא, למה אצטריכא לגבי אתתא דלא נפקת ולא אזלת ולא אעלת בהיכלא דמלכא, אלא יומא דא וכו' אקרי קב"ה מלך, המלך המשפט, אמר לה אי את אצטריך לך לגבי מלכא עלאה על עובדין די בידך, ותאמר בתוך עמי אנכי ישבת, מאי קאמרת, אלא בשעתא דדינא תליא בעלמא לא יתפרש בר נש בלחודווי.

מראה מקומות

יז שם

טז שם

ביאור

דשושיפא חוזרא שסדין לבן וגקי היציעה קם משנתו, דארחא דעלמא שורך העולם במסתו ולא ראתה בו קרי מעולם : ב, ולא אעבר זבובא בפתוריה ולא עבר זבוב על שלחנו כך אמרו חברינו אבל יש להקשות ע"ז, האם כשכיל שלא ראתה קרי על הסדין נקרא קדוש הלא סגיאין אינון יש הרבה אנשים כאלו בעולם שהסדין שלהם נקי מקרי ואי תימא ואם תאמר טעם השני שלא עבר זבוב על שלחנו אמאי כתיב הנה נא ידעתי למה כתיב הנה נא ידעתי שהכונה שרק היא ידעה הרי כל אלה שראו אותו באכלו על השלחן ידעו זאת, אלא יש טעם אחר שרק היא ידעה בזה מפני שהיא היתה מתקנת מסתו קודם ששכב לישן ובבוקר כשהיה

קם משנתו, דארחא דעלמא שורך העולם כשקם איש ממסתו בבוקר עולה מהסדין שיטן עליה ריח רע והיא כשהיתה מסירה הסדין ממסתו היה עולה ריח כריח הגן עדן, אמרה אם לא היה קדוש, וקדושת אדונו אדון העולם עליו לא היה עולה ריח קדוש כזה ממסתו.

יא) ויהי היום איזו יום זה היה, אלא כמו שקבעו רז"ל שזה היה יום הידוע, הוא ראש השנה, שבו נפקדו עקרות העולם שרה רחל וחנה ויום זה הוא עת רצון שגם שונמית תפקד.

יב) וכי מלא דא האם זה דיבור ואיך עלה על דעת אלישע שיש לה לדבר אל המלך איזה

תורה אור

(יא) רה"ש יוד ע"ב תניא ר' אליעזר אומר וכו' בראש השנה נפקדו שרה, רחל, וחנה.

ולא יתרשים לעילא ולא ישתמורעון ביה בלחודוי וכו', אע"ג דזכאין אינון, אינון אתפסן בקדמיתא, ועל דא לא לבעי ליה לאיניש לאתפרשא מבין עמא לעלם. (יב) דבכל זמנא, רחמי דקב"ה על עמא כלהו כחד, ובגיני כך אמרה בתוך עמי אנכי יושבת, ולא בעינא לאתפרשא מנייהו יח.

ד, יד ויאמר גחזי אבל בן אין לה: אמר לה אלישע (יג) הא ודאי שעתא קיימא, דהא יומא גדים וכו' יט.

ד, טז ויאמר למועד הזה כעת חיה את הבקת בן: לבתר מית יד, מאי טעמא מית, אלא בגין דאתייהיב לה ולא לבעלה, מאתר דנוקבא אתקשר, ומאן דאתקשר בנוקבא מותה אודמנת קמיה, מנא לן דלה אתייהיב, דכתיב את חיבתך ביה, תא חזי באברהם כתיב כ שוב אשוב אליך, ולא אליה כא.

ד, כא ותעל ותשכבהו על מטת איש האלהים: (טז) בגין דתמן חמת קדושה עלאה, מכלא כב.

ד, כז ויאמר איש האלהים הרפה לה וגו': (טז) מאי שנא הכא דאמר איש האלהים,

מראה מקומות

יח שם: ז' ויצא הם, ע"ב, ד' בא לג, ע"ב. כ בראשית יח, י, בא ד' בשלח מה, ע"ב. כב שם.

ביאור

ענין יש לאשה שהיא יושבת בבית וכל כוונתה בת מלך פנימה כתיב, אלא הכונה הוא כך, שכפי שנאמר מקידם שיום זה היה ראש השנה שאז נקרא הקב"ה בשם מלך, אמר לה אולי יש לך צורך שאמליץ עליך לפני מלך העליון על מעשי יריך, ועל זה ענתה בתוך עמי אנכי יושבת מאי קאמרת מה היתה כינתה בזה, אלא בזמן שדין שורר בעולם, לא יתפרש אדם מכל הקהל, להיות לבד, ולא יצוין מלמעלה, ולא ידעו אותו לבדו אף על פי שזכאים הם נתפסים הם לראשונה ומפני זה אין לאדם לפרוש מן הצבור כי בכל הזמנים רחמי השי"ת על ציבור הם יותר מאשר על יחיד.

(יג) הא ודאי שעתא קיימא בודאי השעה

מדת לך כי היום גורם שביום זה נפקדו האמהות תפקד גם האשה השוגמת. (יד) מאי טעמא מית למה זה מת הרי אלישע ברכה שתפקד בכך, אלא הטעם שבזמן שהבטיח לה שתפקד בכך, אמר לה, את הבקת בך, ולא הזכיר לה שם בעלה כמו למשל ב.מן שהבטיח המלאך לאברהם ביצחק אמר לו בלשון שוב אשוב אליך, ולה ניתן ולא לבעלה ומקום שנקבה מקושרת שם מתה מצוי.

(טז) בגין דתמן חמת קדושה עלאה, השכיבה את הילד על מטת איש האלהים מפני שראתה שם קדושה עליונה.

(טז) מאי שנא הכא דאמר איש האלהים למה זה פה מוכירו בתאר איש אלהים ובמקומו מוכירו בשם אלישע אלא, כאן ראה שזה

תורה אור

(יב) ברכות ח ע"ב אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין.

וכד הוה במתא אלישע, אלא הכא ודאי איש האלהים דהכא חזא (ס"א הוא) דוכתיה ולא במתא, ולא בשעתא דהווי בני נביאי קמיה כג.

ד, כז וְהִ' העלים ממני: יז) כמה דאת אמר כד וְהִ' המטיר וגו' (יג) דא בי דינא דלתתא, ולא הגיד לי מאי טעמא לא ידע אלישע, אלא אמר קב"ה ומה אנא קטיל להאי, אי אימא ליה לא ימות, דהא נבזבזא דיליה הוא, ודאי אית ליה למימת, דהא אתמר דכתיב את חובקת בן, ומאתר דנוקבא גרים מותא, ובגיני כך לא אמר ליה כה.

ד, ל חִי ה' וחי נפשך אם עזבך: יח) אמאי, כיון דגיחזי הוה אזיל, אלא היא ידעת אורחוי דההוא רשע דגיחזי, דלאו איהו כדאי דישתכח ניסא על ידי כו. ה, כז וצִרְעַת נעמן תרבק בך ובזרעך לעולם: א"ר יהודה וכו' לר' יצחק יט) אי הווא חטא בנוי אמאי ילקון, א"ל אלישע יתיר משאר נביאי חמא, חמא דלא נפיק מגיחזי ברא דמעליא, וע"ד לייט לכלהו כז.

ח, א כִּי קרא ה' לרעב: כ) בשעתא דקב"ה בעי למידן עלמא בכפנא לא יהיב מלה דא לירא דכרוזא, דהא כל דינין אחרנין דעלמא כרוזא כרוזי וכו' ודינא דא וכו' קב"ה אכריו עליה וקארי, הה"ד כי קרא וגו', מההיא שעתא אתפקדן על עלמא ממנן אחרנין בפקידו דרעב ואסיר ליה לבר נש דאית ליה שבועא לאחזאה בגרמיה שבועא, דהא אחזי פגימו לעילא ואכחיש מלה דמלכא כח.

מראה מקומות

כג שם. כד בראשית יט, כו. כה ז' בשלח מד, ע"ב. כז שם. כז ז' תזריע נא, ע"א. כח ז' אמור צב, ע"ב.
ביאור

מקומו מקום ההתבודדות ולכן נקרא פה בשם איש האלהים ולא במקום אחר. יז) כמה דאת אמר זה שכתוב וְהִ' בתיספת וא"ו הכונה כמו שפירשו רז"ל בפסוק וְהִ' המטיר על סדם שהכונה היא, הקב"ה ובית דינו כן גם כאן, ולמה העלים ה' זאת מאלישע אלא כך אמר הקב"ה אם אלישע ידע מזה בודאי יתפלל קודם שלא ימות, מפני שזאת היתה מתנתו, אבל הוא מוכרח למות מפני שאמר לה את חובקת בן ולא הזכיר שם בעלה ע"י זה נתקשר למקום המיתה ובגיני כך ומפני זה לא הודיע זאת לאלישע ברי

שימת הילד ואח"כ המשך עליו אלישע נשמה ממקור החיים והחייהו. יח) אמאי למה לא הסכימה שגיחזי ילך אלא שידעה דרכיו ומעשיו של הרשע גיחזי, שאיננו ראוי שיעשה נס על ידו. יט) אי הווא חטא בנוי אמאי ילקון אם גיחזי חטא למה זה קלל אלישע גם את בניו שצרעת נעמן ידבק גם בהם, אלא אלישע חמא ראה יותר משאר נביאים, ראה שלא יצא מגיחזי בן שחב, לכן קלל לכולם. כ) בשעתא דקב"ה בעי למידן עלמא בכפנא, בזמן שהקב"ה רוצה לדון העולם

תורה אור

(יג) ב"ד פ' וירא פ' נא, א"ר אלעזר כל מקום שנאמר וְהִ', הוא ובית דינו.

יט, לה ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך וגו' : כא) חזקיה מלך יהודה אוף הכי
 נמי אמר אנא לא יכילנא לא לזמרא ולא למרדף ולא לאגתא קרבא
 בגין דדחיל מאלין חובין וכו' וחזקיה הוה יתיב בביתיה ושכיב בערסיה וקב"ה
 קטיל לון (עין בתהלים יח, לח) כט.

מראה מקומות

כט ו' מקץ קצת, ע"ב.

ביאור

אסא המלך היה מיוחד לנהל מלחמה עם האויב
 והיה רק רודף אחריו וביקש מהקב"ה שהוא
 ירדוף והקב"ה יהרוג שונאיו, וכן כתיב וירדפם
 אסא וגו' ויגף ה' את הכושים, יהושפט מלך
 ישראל היה שואל מהקב"ה ואמר אני לא אוכל
 לרדוף ולא להרוג, אלא אני אומר ואתה
 תהרוג את שונאי, מפני שלא היה ממשפש כ"כ
 במעשיו לכן פחד לרדוף, והקב"ה מילא
 בקשתו כדכתיב (כדה"ב) כ (כב) וכאשר החלו
 ברנה ותהלה נתן ה' מארבים וגו' וינגפו
 ובזכות השירות והתשבחות ובטחונו בה', מילא
 הקב"ה בקשתו, וחזקיהו המלך אמר, אני לא
 אוכל לרדוף ולא להרוג ולא לזמר, וכן היה
 שישב בביתו ושכב במסתו, והקב"ה מילא
 בקשתו ככתוב כאן ויהי בלילה ההוא ויצא
 מלאך ה' ויך וגו' והנה כלם פגרים מתים.

ברעב, אינו מוסר הדבר למכריו, היינו למלאך
 הממונה המכריו הגזירות שנגזרו על העולם,
 ודין זה של גזירת רעב מכריו הקב"ה בעצמו,
 ובאותו זמן ממנים על העולם ממונים אחרים
 בפקודת הרעב, ואפילו אם יש עיד תבואות
 בעולם נעשה בהלה של יוקר ומחסור ואז
 אסור לו לאדם שיש לו תבואה ושובע להתראות
 בפני הבריות שהוא שבע, מפני שע"י זה מראה
 פגם למעלה בשמים והוא כמו שמכחיש מה
 שגור ה' לרעב ולחוסר.

כא) חזקיהו מלך יהודה אוף הכי נמי אמר
 מקודם כתיב שארבעה מלכים היו מה ששאל
 זה לא שאל זה, דוד אמר ארדוף אויבי ואשיגם,
 מפני שהיה נזהר ביותר במעשיו שלא יחטא,
 ומפני זה לא היה מיוחד לרדוף אחר האויבים.

ס פ ר י ש ע י ה

שמים והאוינו-ארץ וגו' : שמעו שמים, א) ישעיה (א) דהוה יתיר רחיקא ממלכא כתיב שמעו שמים, משה דהוה יתיר קריב למלכא כתיב האוינו השמים, תאנא בהווא זמנא דאמר ישעיהו שמעו שמים, והאויני ארץ, כמה גרדיני טהירין אזדמנו לתברא רישיה, נפקא קלא ואמר, מאן הוא דין דבעי לארעשא : עלמין עד דפתח ואמר לאו אנא ולא דידי אלא כי ה' דבר ולא אנא וכו' תו מה בין משה לישעיהו משה אמר האוינו השמים, שמים עלאין וכו' דאקרון שמא דקב"ה, ותשמע הארץ ארץ עלאה וכו', בישעיה כתוב שמעו שמים ולא השמים האויני ארץ ולא הארץ ואיגונו שמים וארץ תתאין ועם כל דא בעו לאענשא ליה א.

מראה מקומות

א ז' האוינו רפו, צ"ב.

ביאור

א) ישעיה דהוה יתיר רחיקא ממלכא ישעיהו שהיה יותר רחוק מהמלך מלכו של עולם, אמר שמעו שמים, אבל משה רבינו שהיה במדרגתו יותר קרוב אל השמים, לכן אמר בתורה האוינו השמים, תאנא למדנו בזמן שאמר ישעיהו שמעו שמים והאויני ארץ, כמה גרדיני טהירין אזדמנו לתברא רישיה כמה אורות בעלי דינים נזדמנו לשבור ראשו, אשר לפי דעתם העיו לדרוש מהשמים והארץ שישמעו לדבריו ויצאה בת קול ואמרה

מי הוא זה שרוצה להרעיש עולמות, עד שפתח ואמר לא אני מדבר ואין זה משלי, כי ה' דבר ולא אני, ותו ועוד, מה בין משה לישעיהו, משה אמר האוינו השמים הכונה על השמים עלאין השמים העליונים שנקראים בשם הקב"ה, ותשמע הארץ הכונה הארץ העליונה, אבל בישעיהו כתיב שמים בלי ה' הידועה, האויני ארץ ולא הארץ, הכונה על שמים וארץ התחתונים ועם כל זה רצו בעלי הדינים להענישו.

תורה אור

א) ספרי פ' האוינו לפי שהיה משה קרוב לשמים לפיכך אמר האוינו השמים, ולפי שהיה רחוק מן הארץ לפיכך אמר ותשמע הארץ וכו' בא ישעי' וכו' ואמר וכו' שמעו שמים שהיה רחוק מן השמים, והאויני ארץ שהיה קרוב לארץ.

ב, ב. והיה באחרית הימים וגו' : ב) מאן ראש ההרים (ב) דא אברהם סבא, קדמאא לשאר ההרים ב.

ב, ג והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב וגו' : האי קרא אוקמוה בכמה אתר, אבל ג) זמינין שאר עמין למהך ולכתתא רגליהו, למיעל תחות גדפי דשכינתא, לכו ונעלה, כל טעוון דעלמא אית לון ירידה, וקב"ה מאן דאתדבק ביה אית ביה עליה, אל הר ה' דא אברהם, דכתיב ג אשר יאמר היום בהר ה' וכו', ד"א הר ובית אע"ג דכלא חד דרגא סליקו לדא מן דא, הר לשאר עמין כד אתאן לאעלא תחות גדפוי, בית לישראל למהוי עמהון כאתתא בבעלה בדיורא חד בחדווה ורביעא עליהו כאימא על בנין ד.

ב, יט ובאן במערות צרים ובמחלות עפר מפני פחד ה' ומהדר גאונו בקומו לערץ הארץ וגו' : מפני פחד ה' ר) דא הוא רגיוו דכל עלמא, ומהדר גאונו דא משיח, בקומו לערץ הארץ, כד יקום ויתגלי בארעא דגליל, בגין דאיהו הוא אתר קדמאא דאתחרבא בארעא קדישא ובגין כך יתגלי תמן קדמאא לכל אתר, ומתמן יתער קרבין לכל עלמא ה'.

מראה מקומות

ב ז' כי תשא קפט, ע"ב. ג בראשית כב, יד. ד ז' יתרו, טט, ע"ב. ה ז' שמות ז, ע"ב.

ביאור

ב) מאן ראש ההרים מי הוא זה ראש ההרים, זה אברהם שקרא למקום המקדש הר כמש"כ בפ' וירא בהר ה' יראה, ומפני שהאבות גקראו הרים והוא היה הראשון באבות.

ג) זמינין שאר עמין עתידים כל העמים למהך ולכתתא ללכת ולכתת רגליהם בימי המשיח למיעל תחות גדפי דשכינתא להכנס תחת כנפי השכינה להתגיייר, לכו ונעלה למה כתיב ונעלה מפני שכל אלילי העולם יש להם ירידה, והקב"ה, מי שנזבק בו יש לו עליה, אל הר ה' זה אברהם שנכתב אצלו בפ' וירא, הר ה', ד"א פירוש אחר למה

ד) דא הוא רגיוו דכל עלמא זה הוא שיתרגו ויפחדו כל העולם, ומהדר גאונו זה משיח, כד יקום ויתגלה כשיעמוד משיח יתגלה קודם בגליל, מפני שהגליל הוא המקום הראשון שנחרב בזמן החורבן, ומתמן יתער קרבין ומשם יעורר מלחמת לכל העולם.

תורה אור

(ב) עיין רה"ש יא, ע"א, וירושלמי סנהדרין פ"י, ה"א, שהרים הם האבות.

ב, כב חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא ; ר' יהודה פתח חדלו וגו' (ה) האי קרא אוקמוה, אבל מאי חדלו לכם מן האדם וכי אזוהר ליה לבר נש לאתמנע משאר בני נשא, אוף אינון נמי לגביה, ישתכחון בני נשא דלא יקרבוון אלין באלין לעלמין, אלא הא אוקמוה (ג) במאן דאשכים לפתחא דחבריה למיהב ליה שלם, ואנא אוקימנא ליה בקרא אחרא, דכתיב ו מברך רעהו בקול גדול בבוך השכם קללה תחשב לו, ואע"ג דכלא שפיר, אבל מאי חדלו לכם מן האדם וגו' הכא פקיד קב"ה לבר נש ואזוהיר ליה לאסתמרא מאינון בני נשא דסטו אורחיהו מארח טב לארח ביש, ומסאבי נפשיהו וכו' דהא כד ברא קב"ה לבר נש עבד ליה בדיוקנא עלאה, ונפח ביה רוחא (נ"א נשמתא) קדישא וכו' דאית ביה נפש רוח ונשמה, ועילא מכלא נשמה דאיהי חילא עלאה למנדע ולמנטר פקודי דקב"ה, ואי ההיא נשמתא קדישא אעיל לה בפולחנא אחרא האי איהו מסאבי

מראה מקומות

ו משלי כו, יד.

ב י א ו ר

את האדם בצלמו בצלם אלהים וגו' ונתן בו נשמה קדושה שיש כה נפש, רוח, ונשמה, והמדרגה העליונה היא נשמה כמו שכתוב (שם ב ז) ויפח באפיו נשמת חיים, שהיא כח עליון למנדע ולמנטר, שיבין וידע לשמור מצותיו של הקב"ה ואם האיש הזה הכניס הנשמה הקדושה בעבודה אחרת, או על ידי זה מטמא אותה ויוצאת מעבודת אדונו הקב"ה ואי חזינן ואם אנו רואים איש שהיה בו כל הדרגות של נפש רוח ונשמה, ועוד לא עמדנו על בודיו לדעת מי הוא, במאי אתידע, במה נדע אם לא פגם נשמתו ולהתחבר עמו, או להמנע ולהתרחק ממנו, ברוגזיה ממש ידע ליה ב"ג וישתמודע, ע"י מדת הכעס אפשר להכירו מי הוא, אם הנשמה הקדושה שיש בו נטר בשעתא דרוגזיה, שמר אותה בזמן כעסו, שכבש כעסו שלא יעקור אותה ממקומה להשרות כמקומה אל זר, שאם מבניס את

(ה) האי קרא אוקמוה הפסוק הזה פירשו, אבל אינו מובן, מאי חדלו לכם מן האדם, וכי מזהיר לאדם שימנע עצמו משאר בני אדם הלא הם יתנהגו עמו כמו שנוהג אתם ויבדלו ממנו, ולא יתקרבו אחד עם השני לעולם, אלא אוקמוה, שבגמרא כרכות פירשו הפסוק הזה, על מי שמשכים לפתח חבריו בכוקר קידם התפלה שאסור לעשות זאת, ואנא איקימנא ליה בקרא אחרא אבל אני העמדתי האזהרה הזאת מפסוק אחר שכתוב במשלי מברך רעהו וגו' אבל הפירוש של הפסוק הזה חדלו וגו' הכא פקיד קב"ה פה צוה הקב"ה והזהיר לאסתמרא להוזהר מאותם בני אדם דסטו אורחיהו שסטו דרכם מדרך הישר לדרך הרע ומסאבו נפשיהו ומטמאים נפשם, מפני שכומן שברא הקב"ה את האדם עשה אותו כדמות הצורה העליונה כמו שכתוב (בראשית א כז) ויברא אלהים

תורה אור

(ג) ברכות יד, ע"א. אמר רב כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל כאלו עשאו במה שנאמר חדלו וגו'.

לה ונפיק מפולחנא דמאריה וכו' ואי חזינן להאי בר נש דהוה ביה אלין דרגין כלהו, עד לא קיימא בקיומיה למנדע מאן איהו במאי אתידע לקדבא בר נש בהדיה אי לאתמנעא מניה (ד), ברוגזיה ממש ידע ליה בר נש וישתמודע מאן איהו, אי ההיא נשמתא קדישא נטר בשעתא דרוגזוי דלא יעקר לה מאתרהא בגין למשרי תחותא ההוא אל זר, דא איהו בר נש כדקא יאות, דא איהו עבדא דמאריה וכו' ואי ההוא בר נש לא נטיר לה ואיהו עקר קדושה דא עלאה מאתריה למשרי באתריה סטרא אחרא, ודאי דא איהו בר נש דמריד במאריה ואסור לקרבא בהדיה ולאחברא עמיה, ודא איהו ז' טרף נפשו באפו, איהו טריף ועקר נפשיה בגין רוגזיה (ה), ואשרי בגויה אל זר, ועל דא כתיב חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו, דההיא נשמתא קדישא טריף לה וסאיב לה בגין אפו, אשר נשמה אחלף באפו, כי במה נחשב הוא, כו"ם אתחשב ההוא בר נש, ומאן דאתחבר עמיה ומאן

מראה מקומות

ז איוב יח, ד.

ביאור

בניקוד קמץ, כו"ם נחשב האיש הזה, ומי שמתחבר עמו ומאן דאשתעי ומי שמדבר עמו ומשתתף עמו, הוא כמו שמתחבר עם עבודה זרה ממש, למה, מפני שעכו"ם ממש שורה בו, ולא עוד אלא שעקר קדושה עליונה ממקומה ובמקומה השרה ע"ז אל זר וכמו שכתוב בפ' קדושים אל תפנו אל האלילים, כן אסור להביט בפניו, ואי תימא הא רוגזא דרבנן ואם תשאל הלא מצינו רוגז וכעס של רבנן שכייעים על עוברי עבירה וכדומה, אבל הכעס של רבנן הוא טוב לכל הצודים שהרי למדנו דאורייתא שהתורה נקראת אש ואש התורה בוער בהם, רוגזא דרבנן הכעס של הרבנים ות"ח הוא ליתן כבוד לתורה וכל כוונתם לעבודת הקב"ה, אבל מי שכועס בענינים אחרים לאו פולחנא דקב"ה לא עבודת הקב"ה היא, מפני שבכל החטאים

עצמו בכעס, זו הנשמה הקדושה לא תוכל לסבול זאת ועוזבת את האיש הזה ובמקומה נכנסת עבודה זרה, ואם האיש שמר עצמו ולא כעס, זה הוא איש שלם במדותיו ובמעשיו דא הוא עבדא דמאריה הוא נקרא עבד ה', ואם האיש הזה לא שמר את הנשמה הקדושה וכעס, ע"ז זה עקר הנגמה הקדושה ממקומה ונכנס במקומה סטרא אחרא, ובודאי איש כזה נחשב למורד באדונו ואסור להתקרב ולהתחבר עמו, וזה הוא כונת הפסוק טרף נפשו איהו טריף ועקר נפשיה שהוא טרף ועקר נשמתו ממנו על ידי הכעס, ואשרי בגויה והשכין בתוכו אל זר, וזהו כונת הפסוק חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו שהנשמה הקדושה שהיה לו טריף וסמא אותה אל ידי כעסו ואת הנשמה החליף באפו, כי במה נחשב הוא הוא נחשב לבמה

תורה אור

(ד) עירובין סה, ע"ב, א"ר אילעאי בשלשה דברים אדם ניכר וכו' ובכעסו.

(ה) ע"ן שבת נה, ע"ב, המקרע בגדיו בחמתו וכו' יהא בעיניך כעובד ע"ז וכו' איזהו אל זר שיש בגופו של אדם הוי אומר זה יצה"ר.

דאשתעי (ס"א דאשתתף) בהדיה כמאן דאתחבר בכו"ם ממש. מאי טעמא בגין דכו"ם ממש שארי בגויה. ולא עוד אלא דעקר קדושה עלאה מאתריה. ושארי באתריה כו"ם אל זה, מה אל זר כתיב ביה ח אל תפנו אל האלילים, כגוונא דא אסיר לאסתכלא באנפוי. ואי תימא הא רוגזא דרבנן, רוגזא דרבנן טב איהו לכל סטרין. דהא תנינן (ו) דאורייתא אשא איהי ואורייתא קא מרתחא ליה. דכתיב ט הלא כה דברי כאש נאם ה'. וכו' רוגזא דרבנן למיהב יקרא לאורייתא. וכלא לפולחנא דקב"ה הוי וכו', אבל אי במלין אחרנין לאו פולחנא דקב"ה הא. בגין דבכל חטאים דקא עביד בר נש לאו איהו כו"ם ממש כהאי ואסיר לקרבא בהדיה דהאי. ואי תימא הא לשעתא הוה דעבד והדר אהדר, לאו הכי. דכיון דאעקר קדושה דנפשא מניה ומאתריה. וההוא אל זר מקפת ההוא אתר, אתתקף ביה ולא שביק ליה. בר כד אתדכי בר נש מכל וכל. ועקר ליה לעלמין. ולבתר אשתדל לאתקדשא ולאמשכא קדושה עליה. כדון. ולואי דאתקדש. אמר ליה רבי יוסי אתקדש ממש וכו'. א"ל, ת"ח בשעתא דאיהו עקר קדושה דנפשיה ושריא באתריה ההוא אל זר אסתאב בר נש. וסאיב למאן דקריב בהדיה וההוא קדושה ערקת מניה וכיון דערקת מניה זמנא חדא כמה דייעביד בר נש עוד לא תיתוב לאתרהא, א"ל אי הכי במה מסאבין אינון דמתדכאן. א"ל שאני מסאבו אחרא דלא יכיל למעבד יתיר, אבל דא שניא מכלא. דכל גופא סאיב מגו ומבר, ונפשא וכלא מסאיב, ושאר מסאבו דעלמא לאו איהו אלא גופא לבר בלחודוי, ובגין כך חדלו לכם וגו' וכו' כי במה נחשב הוא, במה, כו"ם ודאי נחשב איהו י.

מראה מקומות

ח קדושים יש, ד. ט ידמיהו כג, כט. י ז' תצוה קשב ע"א ע"ב.

ביאור

שע"שה האדם הוא לא ע"ז ממש כמו האיש הנה ואסור לעשות התקרבות עמו, ואי תימא ואם תשאל הלא הכעס הוא לומן קצר יאח"כ חזיר ומתחרט על הכעס שכעס, לא כן, משום שעקר קרושה מנפשו וממקומה, והאל זר נכנס במקמי ומתחיק באיש הזה ואינו עוזב אותו, בר כד אתדכי חוץ אם האיש נטהר מכל וכל והתחרט: עקר את הע"ז לעולם, ואחר כך הוא משתדל להתקדש ולמשוך על עצמו קדושה ורק אז הלואי שיתקדש. וע"ז אמר ר' יוסי שאין זה ספק, כאם משתדל להתקדש אזי בודאי

מתקדש, וע"ז ענה ר' יהודה למה אני מסופק אם יתקדש אח"כ, מסני שבזמן שעקר הקרושה מנפשו והשכין במקומו אל זר שנקרא סמא, נסמא האיש הזה ומטמא לכל מי שמתקרב אליו, אזי כל הפעולות שיעשה האדם להתזיר הקדושה למקומה לא תרצה הנשמה לתזור למקום סמא. וע"ז טוען ר' יוסי הלא יש הרכה סמאים שמתהרים, אמר לו שאני סימאה אחרת, שלא יוכל לעשות יותר אבל סומאה זו שכל הגוף נטמא ממנה מגו ומבר מכנסים ומכתוק והנפש והכל נסמאו, אבל בשאר

תורה אור

(נ) תענית ד. ע"א, ואמר רבא האי צירכא מרכנן דרתת אורייתא דקא מרתחא ביה.

ג, יא **אוי** לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו: (ו) מאי (טעמא) גמול ידיו א"ר יצחק לאכללא מאן דזני בידוי לאפקא ולחבלא זרעיה בריקניא, דהא תנינן כל מאן דאפיק זרעיה בריקניא (ז) אקרי רע ולא חמי אפי שכינתא, דכתיב י"א לא יגורך רע וגו' וכו'. ואי תימא שאר חייבין דקטלו בני נשא, ת"ח כולהו סלקין והוא לא סליק, מ"ט, אינון קטילו בני נשא אחרא והאי קטיל בנוי ממש אושיר דמין סגיאינ יב.

ג, יב **עמי** מאשריך מתעים וגו': א"ר יוסי (ז) לא גלו ישראל מארעא ולא אתחרב בי מקדשא עד דישראל כלהו אשתכחו בחיובא קמי מלכא ועד דדברי עלמא אשתכחו בחיובא בקדמיתא, הה"ד עמי מאשריך וגו' (ח) דכיון דרישי עמא אזלין בחיובא כל עמא אתמשכו אבתרייהו יג.

ד, ג **והיה** הנשאר בציון והגותר בירושלם: הנשאר בציון והגותר בירושלם (ח) דכל מאן דאתגור באלין תרין דרגין עאל, ואי נטיר לההוא קיים כדקא

מראה מקומות

יא תהלים ה, ה. יב ז' ויחי ריש, ע"ב. יג ז' ויקרא כ, ע"ב.

ביאור

טומאות דק הגוף נטמא מבחוק, ומפני זה הזהיר הפסוק חלולו לכם וגו' כי במה הוא, וע"ז ממש נחשב הוא, (ו) **מאי** גמול ידיו למה דוקא מזכיר מעשי ידיו, וע"ז אר"י שהכונה על מי שמזנה בידיו וממרק האבר ומוציא זרע ומחבל זרע לכסלה דהא תגבין שהרי למדנו שמי שמוציא זרע לבטלה נקרא רע ואינו זוכה לראות פני השכינה שכתוב לא יגורך רע, ואי תימא ואם תשאל הלא יש רשעים אחרים שהרגו נפשות ולא נאמר עליהם שלא יראו פני שכינה אחרי שעשו תשובה, אבל ת"ח בא וראה כולם, כל שאר חוטאים עולים אחרי שעשו תשובה וקבלו עונשם, למה, מפני שהם הרגו

נפשות אחרים זרים והאיש הזה הרג בניו ממש. (ז) לא גלו ישראל מארעא ישראל לא גלו מארץ ישראל ולא נחרב בית המקדש רק אחרי שכל ישראל נמצאו חייבים לפני המלך ועד דדברי עלמא ואחרי שמנהיגי העולם נמצאו חייבים מקודם, וזהו שכתוב עמי מאשריך מאשריך הם ראשי הדור נמצאו רשעים והטעו את העם לעשות כמעשיהם הרעים, ומכיון שראשי העם הולכים בדרך הרעה, כל העם נמשכים אחריהם ולכן מטיל האשמה על הראשים. (ח) דכל מאן דאתגור באלין ונרין דרגין עאל כל מי שנימול בשני הדרגות, היינו שקיים מילה ופריעה, (נ"ל) ואי נטיר לההוא

תורה אור

(ז) עיין נדה יג, ע"א.

(ח) טור"א פמ"ב, רבי דאובן אומר הכל הולך אחר הראש, אימתי בזמן שהרועה תועה הצאן תועים וכו'.

חזי, ויזדהר ביה, עליה כתיב הנשאר בציון וגו' אליו ישתארוך בהוא זמנא. ובהו זמין קב"ה לחדתא עלמא ולמחדי בהו יד.

ה. א אשירה נא לידידי : ט) הני קראי אית לאסתכלא בהו. אמאי כתיב שירה, תוכחה מיבעי ליה, לידידי, לדודי מבעי ליה, כמה דכתיב שירת דודי, וכו' אבל אשירה נא לידידי (ט) דא יצחק דהוה ידיד, ואקרי ידיד עד לא יפוק לעלמא, אמאי ידיד, דתנינן דרחימו סגי הוה ליה לקב"ה ביה דלא אתעביד, עד לא אתגזר אברהם אבוהי ואקרי שלים ואתוסף ליה ה"א לאשלמותא וכו' ואית דאמרי אשירה נא לידידי דא אברהם כד"א טו מה לידידי (י) בביתי וכו' שירת דודי לכרמו דא קב"ה דאקרי דודי דכתיב טו דודי צח ואדום וכו' ויעזקהו כהאי עזקא דאסתחר לכל סטרין, ויסקלהו, דאעדי מניה ומחולקיה כל אינון רברבין וכו', והוא נסיב ליה להאי כרם לחולקיה דכתיב יז כי חלק ה' עמו וגו', ויטעהו שורק כד"א יח ואנכי נטעתין שורק וגו' וכו' סופיה דקרא ויבן מגדל בתוכו מהו מגדל כד"א יט מגדל עוז שם ה' וגו' כ.

מראה מקומות

יד ז' בשלח נז, ע"ב. טו ירמיהו יא, טו. טז שה"ש ה, י.
 יז דברים לב, ט. יח ירמיהו ב, כא. יט משלי ית, י.
 כ ו' לך צה, ע"ב ; צו ע"א-ע"ב.

ביאור

קיים ואם שמר את הברית מילה ונזהר בו שלא הכניסו למקום האסור, עליו נאמר הנשאר בציון, אלו ישארו בזמן תחיית המתים ובהו זמין ובהם עתיד הקב"ה לחדש עולמו ולשמוח בהם.
 ט) הני קראי אית לאסתכלא בהו הפסוקים האלו יש להסתכל ולהתבונן בהם, למה כתיב שירה, תוכחה היה צריך לכתוב, שהרי כל הפרק כולל תוכחה לישראל, ולמה כתיב לידידי, לדודי היה צריך לכתוב כמו שכתוב אחר כך שירת דודי שהוא הקב"ה.

אלא הכונה הוא כך, ידידי זה יצחק אבינו שהיה ידיד ונקרא ידיד עוד קודם שנברא, ולמה נקרא ידיד דתנינן דרחימו סגי שלמדנו שאהבה גדולה אהבו הקב"ה שלא נברא קודם שנימול אברהם ונקרא אברהם אח"כ תמים, כמו שכתוב בפי' לך התהלך לפני והיה תמים, ושנתוסף לו אות ה' שמקודם נקרא אברם ואח"כ אמר הקב"ה והיה שמך אברהם, להראות על השלימות שהשיג אברהם, ואית דאמרי ויש אומרים שידידי, הכונה על אברהם כמו שכתוב על אברהם מה לידידי בביתי, ושירת

תורה אור

(ט) שכת קלו, ע"ב, אשר קידש יידי מבטן עיין פירש"י שם ; ופירוש בעה"ת ואת בריתי אקיים את יצחק אקים ר"ת אישר ק"ודש יידי מ"בטן.
 (י) מנחות נג, ע"ב, ידיד זה אברהם דכתיב מה לידידי בביתי.

ה, יח הו' משכי העון כחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה: י' אלין בני נשא
 דחטאן קמי מאריהון בכל יומא ואתדמן בעינייהו אינון חובין דאינון
 כחבלי, השוא, וחשבין וכו' דלאו איהו כלום, וכו' עד דעבדין לההוא (יא) חובא
 תקיף ורבי כעבות העגלה דאיהו תקיף דלא יכיל לאשתצאה כ"א.

הו' משכי העון כחבלי השוא וגו': כחבלי השוא (יא) דדש ביה בעקבא ולא
 חייש עליה ולבתר אתתקף ואתעביד כעבות העגלה, ואתתקף ההוא חטאה
 ואסטי ליה בהאי עלמא ובעלמא דאתי כ"ב.

ו, ג מלא כל הארץ כבודו: אוקמוה מארי מתניתין (יב) אסור (יב) לתלמיד חכם
 למיהך ד' אמות בגלוי הראש משום מלא כל הארץ כבודו, כל שכן
 בברכה ובאדרכת שמא קדישא כ"ג.

מראה מקומות

כ"א ז' בראשית נו, ע"א, ד"ח יט ע"א, כ"ב ז' מקץ קצט, ע"א, כ"ג ז' סנחס רמה, ע"ב.

ביאור

דודי לכרמו זה הקב"ה שנקרא דודי, ויעזקהו כהאי עוקא שהקיסו במו טבעת, המסוכבת האצבע מכל הצדדים ויסקלהו, דאעדי מניה שהסיר ממנו כל אינון רברבין כל שבעים אומות הגדולים ונסיב ליה ולקח הקב"ה את ישראל לחלקו במו שבתוב כי חלק ה' עמו, ויטעהו שורק, ויבן מגדל מהו מגדל מהו סירושו של מגדל, כמו שבתוב מגדל עוז שם ה'.

י' אלין בני נשא אלו הן בני אדם שחוטאים בכל יום ונחשבו העבירות בעיניהם, דאינון

תורה אור

(יא) סוכה נב, ע"א, אמר ר' אסי יצה"ר בתחילה דומה לחוט של בוכיא ולבסוף דומה כעבות העגלה וכו'.

(יב) קידושין לא, ע"א, רב הונא בריה דר' יהושע לא מסגי ארבע אמות בגילוי הראש אמר, שכניה למעלה מראשי; ובשבת ק"ח ע"ב אמר תיתי לי דלא סגינא ד' אמות בגילוי הראש, ובשבת קנו, ע"ב, אמרה ליה כסי רישך כי היכי תהוי עלך אימתא דשמיא, ואם כי מבאן משמע שזהו רק מדת חסידות, רק לתלמידי חכמים, אבל המעיין בגמ' קידושין לג, ע"א, דבינא הוה יתיב וכו' חלף ההוא גברא קמיה ולא מיכסי רישא אמר כמה חציף הא גברא, יראה שהיון

ז. ז כה אמר אדני אלהים . פתח ר' אלעזר ואמר יג) תרי קראי אשכחנא דאע"ג דכלא בחד דרגא תליין, לאו אינון בדרגא חד, חד קרא כתיב כד כה אמר ה' צבאות, וחד קרא [כאן] כה אמר אדני אלהים, מה בין האי להאי, אלא בזמנא דכתיב כה אמר ה' צבאות כדין מלה אתיא ברחמי, ובזמנא דכתיב כה אמר אדני אלהים כדין מלה אתיא בדינא, (עיין חגי א. ב) כה.

ח. טז צור תעודה חתום תורה בלמדי : באר"י, שם נקרא יד) למודי ה' ושם היו ולא בחו"ל כו.

ח. יח הגה אנכי והילדים : [ישעיה הנביא] טו) כניש לאינון דחלי חטאה ואוליי לון ארח קדישא לאתקדשא בקדושח דמלכא, ולאשתכחא בנייהו קדישין, כיון דאתקדשו, אלין אינון בנין דאולידו אקרון על שמייה הה"ד הנה אנכי והילדים אשר נתן לי ה' לאותות ולמופתים בישראל דפרישן משאר עמין כז.

מראה מקומות

כד חגי א. ב. כה ז' ואתחנן רסס, ע"ב. כו ז"ח רות פח, ע"ב. כז ז' וילך רפו, ע"ב.

ביאור

ארבע אמות בגלוי הראש מפני שמלא כל הארץ כבודו של הקב"ה ומכל שכן שאסור ללכת בגילוי הראש בעת אמירת ברכה ובאדרכת ובהזכרת שמו הקדוש.

יג) תרי קראי אשכחנא שני פסוקים מצאנו שלכאורה שניהם במדרגה אחת תלוין, אבל באמת אינם בדרגא אחת, שבחגי כתוב כה אמר ה' צבאות, ופה כתוב כי כה אמר אדני אלהים, מה הוא ההבדל ביניהם, אלא בזמן שכתוב ה' צבאות אוי הנבואה באה ברחמים ובזמן שכתוב אדני אלהים, הנבואה באה ברין.

יד) למודי מריק למת נכתב בלמודי, ולא כתיב בלומדיהם, לכן פירש שרק מה שלומדים התורה באר"י היא חשובה ביותר ששם גילוי שכינתו יתברך ולזאת נכתב בלמדי.

תורה אור

הנה היא לכל אדם וכן הביא הב"י בשו"ע או"ח סי' ב' סעיף ו' סתם והסבירו האחרונים שרק בימיהם שהיה רוב העם רגילים לילך בגילוי הראש היה זה נחשב רק למדת חסידות אבל עכשיו בזמן הזה שכולם דרכם לכסות ראשם מדינא אסור לילך, או אפילו לישב בגילוי הראש, ויש שאמרו גם טעם משום ובחוקותיהם לא תלכו.

ח. כ לתורה ולתעודה וגו' : טז) מאן הוא תורה, ומאן הוא תעודה, אלא תורה דא תורה שבכתב תעודה דא הוא תורה שבעל פה כח.

ט. ב הרבית הגוי לא הגדלת השמחה שמחו לפניך כשמחת בקציר כאשר יגילו בחלקם שלל : יז) הגדלת השמחה אלין כהני, שמחו לפניך כשמחת בקציר אלו ישראל, דקב"ה בריך לון עבורא דחקלא ויהבי מעשרא מכולא, כאשר יגילו בחלקם שלל, אלין ליואי, דנטלי מעשרא מגו אדרא כט.

ט. ה אל גבור : יח) או נוקים ליה דינא או נוקים ליה רחמי, אלא הכי שמענא (יג) חייביא מהפכי רחמי לדינא, דלית לך בכל אינון כתרין עלאין דמלכא קדישא דלא כלילן רחמי בדינא, ודינא ברחמי, וחייביא מהפכי רחמי לדינא ל.

י. ל צהלי קולך בת גלים וגו' : יט) צהלי קולך האי קרא לכנסת ישראל אתמר, בגין דאיהי משבחת ליה לקב"ה בקלא משבחה, ועל דא צהלי קולך, מהכא אוליפנא, כל מאן דבעי לשבחה לקב"ה, בקלא, בעיא ליה קלא נעימותא דיערב לאחרנין דשמעין ליה, ואי לאו לא יקום לארמא קלא לא.

מראה מקומות

כח ד אמור צ, ע"ב. כט ד וירא קטנ, ע"א. ל ד צו ל, ע"ב.
לא ד ויחי רמט, ע"א—ע"ב.

ביאור

טז) מאן הוא מה זה תורה ומה זאת תעודה, אלא תורה זוהי תורה שבכתב, ותעודה זוהי תורה שבעל פה.

יז) הגדלת השמחה שלבאורה הפסוק הוא כמו כפל לשון לכן מכאן שהגדלת השמחה נאמר על הכהנים, שעבדו את הקב"ה בשמחה, ושמחו לפניך, נאמר על כלל ישראל, שהקב"ה ברכם עבורא דחקלא בתבואת השדה ויהבי ונתנו מעשר מכל הפירות, כאשר יגילו בחלקם שלל נאמר על הלויים, ששמחו בעת שלקחו המעשרות מגו אדרא מן הגורן.

יח) או נוקים ליה דינא לבאורה קשה אל הוא בכתיבת חסר ורחמים, וגבור הוא

תורה אור

(יג) טובה יד, ע"א ; יכמות סד, ע"א.

יא. יא יוסיף. ה' שנית ידו לקנות את שאר עמו : כ) לקנות (יד). כד"א לב ה' קנני ראשית דרכו, את שאר עמו אליו אינו צדיקיא דבהון. דאקרון שאר כד"א לג וישארו שני אנשים במחנה ותנינן (טו) לית עלמא מתקימת אלא על אינון דעבדי גרמיהו שיריים לד.

יד. ג ויהיה ביום הניח ה' לך מעצבך ומרגוך וגו' : כא) ת"ח. כד אתקדש יומא במעלי שבתא סוכת שלום שריא ואתפריסת בעלמא. מאן סכת שלום דא שבתא וכל רוחין וכו' כלתו טמירין וכו' דהא כיון דאתער קדושתא על עלמא. רוח מסאבא לא אתער בהדיה. ודא עריק מקמיה דדא. וכדין עלמא בנטירו עלאה ולא בעינן לצלאה על נטירו. כגון שומר את עמו ישראל לעד אמן (טז). דהא דא ביומא דחול אתתקן וכו' ואפילו חיבי גיהנם נטירין אינון. וכלא בשלמא אשתכחו עלאין ותתאין. ובג"כ וכו' מברכינן הפורש סכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלם. אמאי על ירושלם. אלא דא היא מדורא דהיא סוכה. וכו' בשעתא דישאל

מראה מקומות

לב משלי ה. כב. לג במדבר יא. כה. לד ז' בשלח נה. ע"א.

ביאור

כ) לקנות מה פירושו של לקנות ומביא ראייה שעל דבר חשיבות התהיק נכתב גם כן בלשון קנין וגם פה הכונה ששאר עמו חשובים וחביבים ביותר לפני הקב"ה. ומי המה שאר עמו, הם הצדיקים שבישראל שנקראים שאר, שהם בעיני עצמם שפלים ושריים ותנינן ולמדנו שאין העולם מתקיים אלא על אלה דעבדי גרמיהו שיריים שעושים את עצמם כמו שידים. כא) ת"ח כד אתקדש בא וראה כשמתקדש יום השבת בערב שבת, סכת שלום שורה ומתפשטת בעולם, מי היא סכת שלום, זוהי שבת, וכל השדים והמויקים כולם נטתרים

ומתחבאים, מכיון שמתעוררת קדושה על העולם, רוח הטומאה אינו מתעורר עמו ודא עריק מקמיה דדא וזה בורח מלפני זה, ואז העולם בשמחה העליונה ואינו צריכים לצלאה להתפלל על השמירה כמו שמתפללין בחול, כגון שומר את עמו ישראל לעד אמן, שבתפלת ברכת השכיבו שתקוה להתפלל בחול, ואפילו חיבי גיהנם נשמרים הם, והכל נמצאים בשלום עליונים ותחתונים, ולכן מברכים וגומרים בברכת השכיבו בליל שבת הפורס סכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלם, ולמה מסיימן ועל ירושלם, אלא דא היא מדורא וזהו מדור של הסוכה,

תורה אור

(יד) אבות פ"ו. מ"י.

טו) ר"ה, יו ע"א, ע"ב, א"ר אתא בר חנינא וכו' למי שמשים עצמו כשיריים ועיין בסנהדרין קי"א, ע"ב, א"ר אלעזר א"ר חנינא וכו' לשאר עמו למי שמשים עצמו כשיריים. (טז) מכאן נראה ודעת הוהר שאתר סיום שתי ברכות או יותר אומר אמן אסילו יחד וכספק המחבר בשו"ע או"ח סי' נא סעיף ג' יב"מ רטו.

מברכין ומזמנין להאי סכת שלום וכו' כדין קדושתא עלאה נחתא ופריסת גרפהא עליהו דישראל וכו', וכל זינין בישין אתכנישו מעלמא, ויתבי ישראל תחות קדושתא דמאריהון וכו', שבת (יז) דוגמא דעלמא דאתי איהו וכו', דנשמתא מרזא דזכור קא אתיא על האי סכת שלום דנטיל מעלמא דאתי ודא תוספת יהבת לעמי קדישא ובההוא תוספת חדאן, ויתגשי מנייהו כל מלין דחול וכל צערין וכל עקין כד"א ביום הניח לך וגו' (יח), ובליליא דשבתא בעי ב"נ לאטעמא מכלא, בגין לאחזאה דהאי סכת שלום מכלא אתכלילת ובלבד דלא יפגים מיכלא חדא ליומא, ואית דאמרין תרין, לתרין מעודתי אחרנין דיומא ושפיר, וכל שכן אי סליק יתיר ליומא ויכיל למטעם ממילין אחרנין ולזעירי בתרי תבשילין סגיא, ואוקמוה חבריא, נר של שבת לנשי עמא קדישא אתיהיבת לאדלקא, וחברייא הא אמרו (יט) דאיהי כבתה בוצינא דעלמא ואחשיכת ליה וכו' ושפיר, אבל רזא דמלה הא סכת שלום מטרוניתא דעלמא היא, ונשמתינ דאינון בוצינא עלאה בה שריין.

ביאור

ביזמן שישראל מברכים ומזמנין ליהוא סוכה, קדושה עלינה יורדת ופריסת גרפהא ופורשת כנסיה על ישראל, וכל הרעית נספות מן העולם וישראל יושבים תחת קדושת אדונם, שבת היא דוגמא של העולם הבא, והנשמה מסוד זכור באה ונתנת תוספת קדושה לעם קדוש ועל ידי היא תוספת חדאן שמחים הם ויתגשי מנייהו ונשכת מהם כל עניני חול, וכל צער וכל צרה, כמו שכתוב סה ביום הניח לך וגו', ובליליא דשבתא ובליל שבת צריך אדם לטעום מכל מיני מאכלים טובים בכדי להראות שהסכת שלום כלולה מכל, דק שלא יפגום מאכל ליום, שישאיר גם ליום השבת לכה"פ מאכל אחד.

יש אומרים שישאיר ליום השבת לא פחות משני מאכלים, בשביל שתי הסעודות האחרות שעליו לאכול ביום השבת, וכל שכן אם משאיר יותר מאכלים ליום השבת כדי שיטעם ביום השבת ממאכלים האחרים טוב בודאי ולפחות ישאיר שני תבשילין, נר של שבת מצות נר שבת לנשי העם ניתנה להדליק, והחברים אמרו שהטעם שהמצוה ניתנה לנשים הוא, משום שהיא כבתה נר העולם, באכלה והאכילה לאדם מעץ הדעת וגרמה שנגזר מיתה לכל העולם, לכן צריכה האשה לקיים מצות הדלקת הנר, והו הטעם הגלוי, אבל יש עוד טעם עמ"י סוד הא סכת שלום מטרוניתא שסכת שלום

תורה אור

(יז) ברכות נו, ע"ב שלשה מעין העולם הבא ואלו הן שבת וכו', (יח) מכאן משמע דדעת הזהר שכבוד סעודות הלילה הם יותר גדולים מסעודת היום ושלא דכרי השי"ס פסחים קה, סע"א והובא להלכה בשו"ע סי' רע"א סע"ג אמונם המג"א שם הביא דברי הזהר האלו וכפי הנראה דעתו לתוש לדברי הזהר ועיין במחה"ש שם, (יט) ב"ד סע"ו, היא כבתה נשמתו של אדה"ד, תנחומא ראש פ' נח והובא בסוסיקם בשו"ע או"ח סי' רסג.

ועל דא מטרוניתא בעיא לאדלקא, דהא בדוכתהא אתאחדת ועבדת עובדא, ואתתא בעיא בחדוה דלבא ורעותא לאדלקא בוצינא דשבת, דהא יקרא עלאה היא לה וזכו רב לגרמה למזכי לבנין קדישין דיהין בוצינא דעלמא באורייתא ובדחלתא, ויסגון שלמא בארעא, ויהיבת לבעלא אורכא דחייך, בגין כך בעיא לאזדהרא בה לה.

ביום הניח ה' לך מעצבך ומרגוזך: תאנא כב) בהאי יומא [דשבתא] כל נשמתיהון דצדיקייא מתעדנין בתפנוקי עתיקא קדישא וכו' ורוחא חדא וכו' מתפשטא בכולהו עלמין: וסלקא ונחתא ומתפשטא לכלהו בני קדישין, לכלהו נטורי אורייתא ונייחין בנייחא שלים, מתנשי מכלהו כל רוגזין כל דינין וכל פולחנין קשין הה"ד ביום הניח וגו' לו.

יח, ג כנשא נס הרים תראו וכתקע שופר וגו': כג) כגוונא דבתקיעת שופר דיובלא כלהו עבדין נפקי לחירות, הכי בפורקנא בתרייתא בתקיעת שופר מהכנשין כל ישראל מארבע סטרי עלמא וכו' לז.

יט, א משא מצרים הנה ה' רכב על עב קל ובא מצרים: כד) מאי שנא בכל עמין דעלמא דלא הוה הכי, דהא קב"ה גור גזרה ואתעביד, והכא איהו אתא דכתיב ובא מצרים וכו' אלא בגין דמלכא הוה אתי לאפקא למטרוניתא

מראה מקומות

לה ז' בראשית מת, ע"א—ע"ב. לו ז' יתרו פט, ע"א. לז ז' בהר קט, ע"א.

ביאור

היא מלכת העולם והנשמות, שהם אירות עליונים, כמו שכתוב נר ה' נשמת אדם, חנינים בה ומפני זה אשתו של אדם, שהיא כדוגמת המלכה צריכה להדליק, ואשה צריכה בחדוה דלבא בלב שמח ורצון טוב להדליק נרות שבת, שהרי כבוד עליין היא לה וזכות גדולה לעצמה, לזכות לבנים קדושים שיאירו את העולם בתורה וביראת שמים וירכו שלום בעולם ונותנת לבעלה אריכות ימים ולכן צריכה להזהר במצוה זו.

כב) בהאי יומא, ביום השבת כל הנשמות של הצדיקים בעילם מתעדנין מתענגים בענוגי עתיקא קדישא והעונג הזה מתפשט בכל העולמות ועילה ומתפשט על כל בני קדושים נטורי אורייתא שומרי תורה והם

נחים במנוחה שלמה מתנשי ונשכח מכולם כל רוגז וכל דינים וכל עבדות קשות. כג) כגוונא דבתקיעת שופר כמו בתקיעת שיפר ביום הכפירים של שנת היובל, כל העבדים נפקי יוצאים לחרות כמו שכתוב כפי' בהר כך בפורקנא בתרייתא בנאילה האחרונה בתקיעת שיפר מתכנשין יתאספו כל ישראל מארבע רוחות העולם, זהו פירוש התיבה שכתוב וכתקוע שופר ולא כתיב ובתקוע.

כד) מאי שנא למה זה בכל האומות לא הי' כן שהקב"ה בעצמי יבוא לשם רק הקב"ה גוזר ונעשה הדבר, ופה כתיב שהקב"ה בכבודו בעצמו בא למצרים, אלא הסעם, מפני שהמלך בא לאפקא להוציא שכינתו יתברך שהיתה

דעות תמן בגין יקרא דמטרוניתא הוה אתי וכו' אמר ר' ייסא אי הכי וכו' הא בגלותא דבבל מטרוניתא תמן הוה. אמאי לא הוה כך, א"ל הא (כ) תנינן דתטאה גרם דנטלו נשים נכריות ואעילו ברית קיימא קדישא ברשותא אזרעא ובגין כך אתאבידו מנהון נסין ואתון דאתחזי למעבד להו. מה דלא הוה הכי בגלותא דמצרים. דכלהו הוה שבטי יה, בני ישראל עאלו, בני ישראל נפקו לח.

יט, כדכח ביום ההוא יהיה ישראל שלישיה למצרים וגו' ברוך עמי מצרים ומעשי ידי אשור וגו' : (כה) (ס"א) וכי אשור ומצרים קריבין אינון לקב"ה, אלא על גלותא דיסקון ממצרים ומאשור אתמר, ואי אתמר על מצרים ועל אשור, על אינון חסידין דלהון דאהדרו בתיובתא ואשתארון למפלח לישראל ולמלכא משיחא לט.

כא, יא (משא דומה : כו) כתיב משא דומה ורזא דא, בשית דרגין (בחמשה ארתיין) דנבואה אתמר לנביאי, במחז"ה, בחזו"ן, בחזו"ן, בחזו"ת, בדב"ר, במש"א, וכלהו חמשה כלהו כמאן דחמי בתר כותלא הוה גהירו דנהורא, ומנהון כמאן

מראה מקומות

לח ז' שמות ז, ע"א. לט ז' בשלה נו, ע"כ.

ביאור

שם, שהשכינה ירדה למצרים עם יעקב אבינו כמי שכתוב (בראשית מ"ו ז') ואנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך וגו' וע"ז שאל ר' ייסא הרי בגלות בבל גם כן היתה השכינה עמהם כמו שכתוב למענכם שלחתי בבלה כמה לא היה כך שהקב"ה בעצמו ירד להוציאם משם. אמר לו הא למדנו שהחטא גרם שנשאו נשים נכריות ואעילו ברית קודש לרשות אהר, ובגין כך ומפני זה נאבדו מהם הנסים והנפלאות שהיו ראויים לעשות להם ויצאו בדרך הטבע, מה שלא היה כן בגלות מצרים שכולם היו שבטי יה, בני ישראל נכנסו, ובני ישראל יצאו בלי שום תערובות של עמים אחרים.

ואם תאמר שהפסוק כפשוטו שנאמר על מצרים ועל אשור, אזי הכונה על חסידי אומות האלו דאהדרו בתיובתא שיעשו תשובה וישארו לעבוד לישראל ולמלך המשיח.

(כו) כתיב משא דומה הנבואה הזאת נקראה בשם משא, בששה לשונות ומדרגות של נבואה נאמר לנביאים: במחז"ה, בחזו"ן, בחזו"ן, בחזו"ת, בדבר, ובמשא, בכל חמשה סוגי הנבואה הראשינים ראו הנבואה כמאן דחמי כמי שרואה האור אחר הכותל, ויש מי שרואה כמו

תורה אור

(ב) ברכות ד', ע"א, ראויים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון אלא שגרם החטא.

דחמי נהורא דשמשא מגו עששיתא. אבל משא הוי כד מטי ההוא נהורא בטורח סגי ואיטרח מלה עלוי. דלא יכיל לאתגלייא ליה כד"א מ לשום את משא כל העם הנה עלי וכו' והכא משא דומה טורח סגיאה דלא יכיל לאתגלייא ואיהי נבואה בלחישו וקיימא בלחישו מ"א.

משא דומה אלי קרא משעיר וגו' שומר מה מליל: תמן תנינן, א"ר יוסי (כו) מאי דכתיב משא דומה וגו' אזלא הא מלתא כי הא דאמר ר' יוחנן כל הגליות שגלו ישראל מארצם כולהו היה גלוי לכל, וגלותא רביעאה לא נגלה לעולם ואיזהו וכו' זהו שהוא משעיר שהוא עשו, דכתיב מ"ב וישב עשו בהר שעיר. אמר רבי למה נקרא שמו שעיר על שם תוקף וחוזק העול הכבד שמונעים מהם התורה והעבודה וכו' שעיר הוא תק"ף בגימ' וזהו הגלות שישראל יושבים בה, היא משא דומה כלומר בחשאי. דבר שלא נגלה מהלב לפה וכו' שנאמר מ"ג כי יום נקם בלבי וגו' לבא לפומא לא גליא וכו' אלי קורא משעיר, אלו ישראל שקורין להקב"ה וכו' ומאי אמרי, שומר מה מלילה וכו' עד מתי אנו בזה הגלות שדומה ללילה וכו' אימתי תוציאנו ממנה, בא וראה מאי דכתיב בתריה אמר שומר אתא בוקר וגם לילה, אמר הקב"ה שומר ישראל אתא בוקר, הבאתי והוצאתי אתכם מן הגלות ולא זכיתם להיות בבקר וגם לילה, הבאתי לכם הלילה והאפלתי אתכם

מראה מקומות

מ במדבר י"א, י"א. מא ז' תרומה קל, ע"ב. מב בראשית לו, ת. מג ישעיה סג, ז.

ביאור

כמו שכתוב וישב עשו בהר שעיר, ולמה נקרא שמו שעיר ע"ש תיקף וחוזק עול הגלות שמונעים מישראל ללמוד תורה ולעסוק בעבודת השם, והרמו הוא שעיר הוא בגימטריא תק"ף ולמה נקראת הנבואה דומה, כלומר בחשאי, שלא נגלה מהלב לפה ועל זה נאמר כי יום נקם בלבי וזה שכתוב אלי קרא משעיר, אלו ישראל שקוראים לקב"ה ואומרים ש:מד מה מליל, אהה, שאהה שומר ישראל מה יהיה מליל, מהגלות שנקרא בשם ליל מתי תוציאנו ממנו, מה כתיב אתר כך אמר שומר אתא בוקר וגם לילה, גאלתי אתכם פעם אחת, ונתתי לכם בוקר ולא זכיתם להיות בבקר לא שמרתם המצות שתיכלו לחיות כארצכם בבקר, אז הבאתי עליכם עוד פעם הלילה

טרואה האור ע"י טורח גדול ומשיג הנבואה אבל הנבואה שנא' בלשון משא הוא כמו מי שרואה האור ע"י טורח גדול והשיג הנבואה ע"י טורח גדול, ומשא, הכונה שראה הנבואה ע"י טירטא גדולה שלא היתה יכולה להתגלות אלו וזהו נבואה בלחש ועומדת בחשאי. (כו) מאי דכתיב משא דומה מהו הכונה של הנבואה הזאת שנקראה בלשון זה, אלא הדבר הזה הוא בהתאם לדברי ר"י שאמר שכל הגליות הקודמות היו כגן גלויות לכל קץ הגלות אכל הגלות הרביעי לא נגלה קץ הגלות, בגלות מצדים נאמר לאכרהם כי גר וגו' ארבע מאות שנה, וגם בגלות ככל נאמר שיהיו שבעים שנה וכו' הגלות הרביעי שנקראת גלות אדום, זהו משעיר שהוא עשו

בבור הגלות וכו' אם תבעיון בעיני אם אתם מבקשים לדעת קץ גאולתכם אימתי תהיה וכו' שובו אתיו כי הא (כא) דא"ר יהודה אין קץ הגלות נתלה אלא בתשובה שנאמר מ"ד היום אם בקולו תשמעו. מ"ה (כח) שומר מה מליל אינון תבען לי על מטרוניתא וכו' ושבקין צערא דלהון ותבעין לי על מטרוניתא וכו' אן הוא שמירה דילך אן הוא שמירה דביתך וכו', קב"ה אתיב לון וכו' אנא זמין לקבלה ולאשתכחא בהדה וכו' אבל בגיניכון אתעכבו וכו' שובו שובו בתשובה כדין אתיו אתו לגבאי. ונהוי כלא במדורא חדא וכלנא נתוב לאתרנא הה"ד מ"ו ושב ה' אלהיך את שבותך והשיב לא נאמר אלא ושב, תרין ושב, חד לכנסת ישראל חד לקב"ה מ"ז.

כב, יז הנה ה' מטלטלך טלטלה גבר : כט) תלתא אינון גרמין בישא לגרמייהו, חד (כב) מאן דלייט גרמיה, (כג) תניינא מאן דזרק נהמא או פרורין (כד) דאית בהו כזית, תליתאה מאן דאוקיר שרגא במפקא דשבתא עד לא מטו

מראה מקומות

מד תהלים צה, ז. מה ז"ח בראשית ח, ע"א ; ז' תרומה קל—קלא.
 מז ז' ויקרא כב, ע"א—ע"ב.
 ב י א ו ר

של גלות והאפתי לכם אם תבעיון בעיני אם אתם רוצים לדעת מתי קץ הגאולה, זה תלוי אם תעשו תשובה תיכף תגאלו. (כח) עוד פירוש על פרק זה, שומר מה מליל אינון תבען ישראל מצטערין ומבקשים רחמים על גלות השכינה ושבקין צערא דלהון עוזבים הצער שלהם ומבקשים רחמים על צער השכינה והקב"ה, ששמי מחלל בגוים, אנא זמין לקבלא אני מוכן לקבל אתכם, ולהמא אתכם ביחד בארץ ישראל, אבל אני מתעכב בשבילכם, תעשו תשובה כדין אתיו ותבאו אלי ונהיה ביחד במדור אחד וכלנו נשוב למקומתינו לארצנו, וזהו כמו תורה אור

שכתוב ב' נצבים ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמן ושב וקבצן וגו' תרין ושב שתי פעמים כתוב בפסוק זה ושב, אחד לכנסת ישראל שתשוב מהגלות להקב"ה, ואחד ליוקב"ה שגי"כ ישוב לכנסת ישראל.

כט) תלתא אינון יש שלושה שגורמים רע לעצמם, אחד מאן דלייט גרמיה מי שמקלל את עצמו, תניינא השני דזרק נהמא מי שזרק לחם על הארץ או פירורים חתיכות גדולות שיש בהם כזית, תליתאה השלישי מאן דאוקיר שרגא מי שמדליק נר במוצאי שבת לפני שהקהל אומר בתפלת מעריב ואתה תורה אור

(כא) כדברי ר' אליעזר סנהדרין צו, ע"ב ; צח, ע"א.
 (כב) שבויעות לו, ע"א, דברי ר' ינאי.
 (כג) פסחים ק"א, ע"ב, נשודא בביתא קשי לעניותא ; חולין קה, ע"ב, נשודאה וכו' אמר לי מר משום דקשי לעניותא.
 (כד) מכאן משמע שרק אם יש בהם כזית גודם רע לעצמו, אבל בכרכות נב, ע"ב, נאמר דא"ר יוחנן פירורין שאין בהם כזית מותר לאבדן ביד וע"ז כתבו שם התוספות מיהו קשה לעניותא.

ישראל לקרושא דסדרא. דגרים לנורא גגיהנם לאדלקא בהאי נורא עד לא מטא זמניהו וכו' ואינון דענושין בגיהנם לייטין ליה לההוא דאוקיר שרגא עד לא מטא זמניה. ואמרו ליה הנה ה' מטלטלך טלטלה גבר וגו' מ"ח.

כג, יח לאכל לשבעה ולמכסה עתיק : ל) דלית רשו לבר נש לגלאה מלין סתימין דלא אתמסרו לאתגלייא מלין דחפא לון עתיק יומין וכו' לאכל לשבעה. עד ההוא אתר דאית ליה רשו. ולא יתיר, ועכ"ד ולמכסה עתיק למכסה עתיק ודאי. ד"א לאכול לשבעה. אינון חברייא דידעין אורחין ושכילין למיהך בארח מהימנותא וכו' כגון דרא דר"ש שארי בגויה. ולמכסה עתיק, מדרין אחרנין, דהא כלהון לא אתחזון לאכול ולשבעה. ולא תגלייא מלין בגווייהו. וכו' דבר אחר לאכול לשבעה. באינון מלין דאתגליין, ולמכסה עתיק באינון מלי דאתחפין מ"ט.

כד, טו על כן בארים כבדו ה' : לא) מאי באורים, (כה) באורים ותומים. ד"א באורים בשתי אשות וכו' דכתיב מ"טא נאם ה' אשר אור לו בציון ותנור

מראה מקימות

מת ז' ח"א בהקדמה יר, ע"כ. מט ז' אמור קה, ע"כ. מטא ישעיהו ל, ט.

ביאור

קדוש, שנקרא קרושא דסדרא שגורם להדליק נר של גיהנם קודם הזמן וכל אותן הנשמות הנענשין בגיהנם מקללין למי שהקדים להדליק האש קודם הזמן ואימרים עליו הנה ה' מטלטלך וגו'.

ל) דלית רשו שאין רשות לאדם לגלות דברים סתומים שלא נמסרו להגלות, דברים

שכסה אותם הקב"ה, לאכל לשבעה הכונה

לא על אכילה גשמית אלא על לימוד התורה

כמו שכתוב לכו לחמו בלחמי ללמוד וללמד

רק דברים שיש רשות לאומנם ולא יתור,

כי יש דברים שכסה עתיק יומין, ואין לגלותם.

ד"א פירוש אחר על זה, לאכל לשבעה

נאמר על התברים שיודעים הנדרכים ושכילין

למיהך ללכת בדרך האמינה השלמה כמו

הדור שכימי דשב"י להם ראוי ללמוד סתרי תורה, ולמכסה עתיק, ולכסית מדורות אחרים שכולם אינם ראויים ללמוד ולגלות סתרי תורה, ד"א עוד פירוש, לאכול לשבעה, בדברים גלויים שבתורה, ולמכסה עתיק, ואיתם דברי תורה שהם סתרי תורה, איתם צדיקים לכסות.

לא) מאי באורים מאי פירושו של התיבה באורים, זה באורים ותומים שבזמן שהיה בית המקדש קיים, היה הכהן הגדול מלוכש בחשק, וכו' היה האורים והמים שעל ידו היו ישראל מכבדים את השם, עיין בתוי"א.

ד"א פירוש אחר באורים בשתי אשות

כי כל אדם יש לו תמימות של

תורה אור

איכ מוכח שגם פירושים פתחי מכות קשה לעניינתא ועיין בשבת קמג, ע"א. היבא דברי ר'

יוחנן שפירושו שאין בהם כות אסור לאכזר כיד עיי"ש בתוס' ובהוס' בנתיב נה, ע"כ.

(כה) יומא ע"ג ע"ב. תניא למה נקרא שמם אורים ותמים אורים שמאירין את דבריהם, תמים

לו בירושלם וכו' והם כעין זכר ונקבה והוא אש של זכר חלוש ושל נקבה חזק וכו' והם נקראים יצר הרע ויצר טוב, והקב"ה נתנם לבני אדם כדי לנחותם בהם על כן באורים כבדו את ה' בהם האדם מכבד את קונו נ.

כד, טו אוי לי בגדים בגדו ובגד בוגדים בגדו : לב) דבני נשא לא ידעי לאשגחא ולאסתכלא על מה מתענשין לשקרא. בהאי בוגדים בגדו דהא קורין ק"ש בלא ציצית, וסהרין סהדותא דשקרא, ואלין אינון בוגדים דבגדו וכו', ובגד בוגדים בגדו לבושא דלהון בלא ציצית אקרי בגד בוגדים לבושא דאינון בוגדים דבגדו דמשקרי (כה"א) וסהרין סהדותא דשקרא בכל יומא ווי לון נא.

כה, ח וחרפת עמו יסיר : לג) מאי וחרפת עמו יסיר, דא יצר הרע דאחשיך אנפי ברין ושליט בהו נב.

מראה מקומות

נ ז"ח רות עט, ע"א. נא ו' שלח קעה, ע"א. נב ו' חיי קלא, ע"א.

ביאור

שני אשות שהם יצר טוב ויצר הרע שהקב"ה נתנם לבני אדם להתנהג בהם וכל אדם צריך לכבד את ה' בחמימות שני יצריו יצר טוב ויצר הרע.

שמע בלא ציצית ומעידים עדות שקר, ומה שכתוב ובגד בוגדים בגדו הלבוש שלהם בלי ציצית נקרא בגד בוגדים שמשקרים ומעידים עדות שקר בכל יום בזמן קריאת שמע אוי להם.

לב) רבני נשא לא ידעי לאשגחא בני אדם אינם יודעים להשגיח ולהתבונן על מה הם נענשים על השקר שהם קורין קריאת

לג) מאי וחרפת עמו יסיר, אינו חרפה יש לעם ישראל, זה הוא יצר הרע שמחשיך פני הבריות ושולט בהם.

תורה אור

שמשלימין את דבריהם, ובירושלמי יומא פ"ז ה"ג, תניא, למה נקרא שמן אורים ותמים אורים שמאירין לישראל, תומים שהם מתימין לפניהם את הדרך, שבשעה שהיו ישראל תמימין הי' מבחנין להם את הדרך, היינו שמלמדיון את ישראל שיהיו תמימין בדרכיהן ובמדותיהן, אם כן עיי האורים ותומים נתגדל כבוד השי"ת, שאם לא היו תמימים לא קבלו תשובה ברורה מהא"ת, וכשקבלו עליהם ישראל להיות תמימין היו הא"ת מבחנין להם את הדרך הישרה ואולי יש קשר לזה גם דרש רז"ל עה"פ (דברים יח, יג) תמים תהיה עם ה' אלהיך, בפסחים קיג, ע"ב אמר רב משים ר' יוסי איש היצל מניין שאין שואלים בכלדיים שנאמר תמים תהיה עם ה' אלהיך, אבל בא"ת היו יכולים לשאול, ומה שנאמר בפירוש השני הוא כמו שאמרו רז"ל בברכות נד, ע"א במשנה בכל לבבך בשני יצרך יצר טוב ויצר הרע שע"י זה האדם מכבד את השם. (כה"א) ברכות יד סע"ב נזכר רק שאם קורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר אבל בעל מנורת המאור נר כ' כלל ג' גירס בגמרא בלא תפילין ובלא ציצית שכן הוא דעת הוהר.

כו. ב פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמנים : לד) (כו) אל תקרי אמונים אלא אמנים, פתחו שערים כמה דישראל פתחין להו תרעין דברכאן. כך השתא פתחו שערים ותקבל צלותהון מאינון דעאקין להו, וכו' מאי שומר, כלומר נטיר ההיא ברכה דאמר ההוא דמברך ומחכה ליה לאתבא אמן כמה דאצטריך, וכו' אמן (כו) נוטדיקין א"ל מ"לך ג"אמן וכו', תאנא, כל מאן דשמע ברכה מההוא דמברך ולא אתכוון באמן, עליה נאמר גג ובוי יקלו וכו', מאי עונשיה כמה דלא פתח ברכאן לעילא, כך לא פתחין ליה, ולא עוד אלא כד נפיק מהאי עלמא מכריזי קמיה ואמרי טרוקו גלי קמיה דפלנייא ולא ליעול ולא תקבלון ליה גד.

כו. ד בטחו בה' עדי עד כי ביה ה' צור עולמים : כל יומי דבר נש לה) בעי לאתתקפא ביה בקב"ה, ומאן דשוי ביה בטחוניה וכו' לא יכלין לאבאשא ליה כל בני עלמא, וכו' מאי טעמא בגין דעלמא בשמיה קדישא אתקיים

מראה מקומות

נג ש"א ב, ל. גד ז' וילך רפה, ע"ב.

ביאור

משנתף בברכה ותודה לה', ואם זה על תפלה ובקשה צריך לכיין שיאמנו הוכרים ושהתפלה תתקבל לרצון, עליו, על מי שאינו מכיין נאמר וכו' יקלו, מהו עונשיה, שבמו שלא פתח שערי הברכות למעלה, כן לא יפתחו לו שערי הברכות, ולא עוד אלא כד נפיק כשיצא מן העולם אחרי פטירתו מכריזין עליו ואמרים טרוקו גלי סגרו השערים מלפני פלוני ולא יכנס ולא תקבלו אותו.

לה) בעי לאתתקפא כל ימיו של האדם צריך להתחזק ולבטח כהקב"ה, ומי ששם כסחיוו בה' לא יוכלו לאבאשא ליה להרע לו כל בני עולם, מאי טעמא למה, משום שהעולם מתקיים בשמו של הקב"ה כמי שכתוב כי

לד) אל תקרי אמונים אלא אמנים לא תקרא אמונים בסגל תחת האלף שהוא לשון אמונה אלא אמנים במקץ תחת האלף אלו שעונים אמן, כמו שעל ידי עניית אמן הם גורמים שנפתחין שערי ברכות להשפיע ברכות בעולמות העליונים והתחתונים, כך בזכות זה יפתחין שערי שמים ויתקבל תפלוהיהם להושע מאלה דעאקין שמצירים להם, מאי שומר מהו הפירוש של התיבה שומר, מחכה, שחשיב אצלו מצות עניית אמן שמחכה לשמיע הכרכה מהמברך בכדי שיענה אמן כמו שצריך, אמן היא ראשי תיבות של א"ל מלך נאמן, תאנא, למרנו שכל מי ששמע ברכה ממי שמברך איננו מכיין באמן מה שצריך לכיין, היינו, אם זה ברכה לה' עליו לכיין שזה אמת ושגם הוא

תורה אור

(כ') עיין שבת קיט, ע"ב, בדברי ריש לקיש.

(כו) שם, מאי אמן א"ר חנינא א"ל מלך נאמן.

הה"ד כי ביה ה' צור עולמים (כח). צייר עלמין דהא בתרי אתוון (כט) אתברון עלמין, עלמא דין ועלמא דאתי נה.

כו. ט נפשי איתך בלילה אף רוחי בקרבי אשרך : לו) האי קרא אוקמוה וכו' אבל ת"ח נפשא דבר נש כד סליק לערסיה (וישן) נפקת מניה וסלקא לעילא וכו' ולא אשתאר בה בהדי גופא. בר חד רשימו (גשימו) וכו' : היא אתערעת בהני קומרין טהירין דמסאבותא. אי היא דכיאת. דלא אסתאבת ביממא סלקא לעילא, ואי לאו דכיאת אסתאבת בינייהו ואתדבקת בהו ולא סלקא יתיר, ותמן מודעי לה מלין וכו' ולומנין דחייכין בה ומודעין לה מלין כדיבין, וכדין אזלא כהאי גוונא כל ליליא עד דיתער בר נש ותאבת לאתרא, זכאין אינון צדיקיא דגלי לון קב"ה רזין דיליה בחלמא. בגין דיסתמרון מן דינא וכו', ההיא נפשא דזכת לסלקא. אתחזיאת קמיה דסבר אפי יומין ואתדבקת ברעותא לאתחזאה בתיאובתא עלאה למחמי בנועם מלכא וכו'. ודא הוא בר נש דאית ליה חולקא תדיר בעלמא דאתי, ודא היא נפשא דכסיפא דילה וכו' בקב"ה (תדיר) ולא אתדבקת

מראה מקומות

נה ז' וראא כב, ע"א—ע"ב.

ביאור

בייה ה' צור עולמים, צור, כמו צייר שהעולמות נבראו בשני איתיות הראשונות של השם הקדוש, העולם הזה נברא בה"א והעולם הבא נברא ביר"ד והקב"ה שומר למי שביניהם. לו) האי קרא אוקמוה, הפסיק הזה העמידו אותו ופרשוהו, אבל ת"ח בא וראה הנשכה של האדם כד סליק לערסיה בזמן שעילה אדם על מטתו וישן אז הנשמה יוצאת ממנו ועולה למעלה ובגוף נשאר רק הנשמה וקראשית מקום שחיות הלב והנפש בו תמיד והיא אתערעת בהני קומרין טהירין דמסאבותא והיא פוגעת בכוחות הסימאה הנמצאים באויר העולם ואם היא טהורה שלא נטמאה ביום

היא עולה למעלה בלי עבובים, ואם איננה טהורה אזי היא מתרבת בכוחות הטומאה ולא עולה יותר, ותמן, ובשם, כוחות הטומאה מודיעין לה דברים, ולפעמים הם משחקין בה ומודיעים לה מלין כדיכין דברי כוב וכך היא משוטטת בכל הלילה עד דיתער עד שמתעיר משנתו ואז חוזרת הנשמה למקומה, זכאים הם הצדיקים שבלילה מגלה להם הקב"ה להנשמות שלהם סודות שלו בחלום בכרי דיסתמרון שישמרו מן הדין, הנשמה הזאת שזכתה לעלות בקדושה, היא נראית לפני הקב"ה, וזוכה להתרבת ברצין וזוכה לראות בנועם המלך, וזה הוא איש שיש לו תמיד חלק בעולם הבא, וזאת היא הנשמה שמתאיה

תורה אור

(כח) ברכות י', ע"א, אין צור כאלהינו אין צייר כאלהינו.

(כט) מנחות כט, ע"ב, כדרש ר' יהודה ב"ר אילעאי אלו שני עולמות שברא הקב"ה אחד כהא ואחד ביוד וכו' עיי"ש.

בהני זינין טהירין אחרנין והיא אזלת בתר זינא קדישא וכו' ובגין כך כתיב נפשי אויתיך בלילה בגין למרדף בתרך ולא לאתפתאה בתר זינא אחרא נוכראה. ת"ח נפשי, דא נפש דאיהי שלטא בלילה ולמרדף בתר דרגא, רוח ביום, דכתיב נפשי אויתיך בלילה דא נפש דאיהי שלטא בלילה, אף רוחי בקרבי אשחרך דא רוח דאיהו שלטא ביממא וכו', דרגא חד אינון ואינון תרין בחבורא חד, וחד עלאה דשלטא עליהו ואתדבק בהו ואינון ביה (ואקרונ) ואתקריאת נשמה וכו' וכד האי שלטא. כדין ההוא בר נש אקרי קדוש וכו' נפ"ש איהי אתערותא תתאה ודא סמיכא בגופא ונת ליה גופא אחיד בה והיא אתאחדת בגופא. לבתר אתתקנת ואתעבידת כרסייא לאשראה עלה רוח באתערותא דהאי נפש דאתאחדת בגופא כמה דכתיב לו עד יערה עלינו רוח ממרום, לבתר דמתקני תרווייהו זמינין לקבלא נשמה דהא רוח אתעביד כרסייא לגבי נשמה לאשראה עליה וכו' אשתכח דאית כרסייא לכרסייא וכרסייא לגבי עלאה עליהו וכו' ת"ח נפש איהי אתערותא תתאה דאתדבקא ביה בגופא, כגוונא דנהורא דבוצינא, דנהורא תתאה דאיהו אוכמא

מראה מקומות

לו ישעיה לב, טו.

ביאור

חיים בהמות וחיות ועיד יש להם נפש וחיות המתאיה לכל דברים הגשמיים) ודא סמיכא בגופא היא קשורה כהגוף ומוינה אותו והגוף מאוחד עמה, אשר אין מקום כגוף שאינה נמצאת בו, לבתר אתתקנת ואחד כך כשהאיש משתלם הנפש מתעלה ונעשית כרסייא כסא לאשראה עליה רוח על ידי ההתעוררות של הנפש להתעלות ולהתרומם כמו שכתוב עד יעלה עלינו רוח ממרום, ולאחד שהם מתתקנים שניהם הנפש והרוח והאיש משתדל להתקדש ולהתעלות יותר, הם מוכנים לקבל נשמה שהרוח נעשה כמו כסא להשכין בו הנשמה נמצא שיש דרגות בהנשכה שאחד הוא כסא לכסא הכסא השני הוא כסא לשלמעלה ממנו, ת"ח בא ודא להבין זאת מנר שילק, כגוונא דנהורא דבוצינא כמראה אור הנר, שאור התחתון הסמיך להשמן דאידו אוכמא הוא כמו שחור ומזובק כהפתילה והאור השחור הוא כמו כסא לאור לכן

להדבק בהקב"ה ואינה מתדבק במיני כוחות הסומא, והיא אזלת היא הולכת אחרי הקדושה ובגין כך כתיב ומפני זה כתיב נפשי אויתיך בגין למרדף בתרך ולא לאתפתאה ולא להתפתות אהוי כוחות הסומא וזה שכתוב נפשי, זה נפש השולטת בלילה אף רוחי זהו רוח ששולט ביום ושניהם דרגא אחת, והם מחוברים ביחד, ויש עוד דרגא יותר עליונה שהיא שולטת על שני הדרגות הנזכרות קודם, ומתדבק בהם והם בה ונקראת נשמה, וכומן שהנשמה שהיא הדרגא היותר עליונה שולטת על האדם אוי האיש הזה נקרא קדוש, וכאדם יש חמש דרגות בנשמתו נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה, זו למעלה מזו ופה מדובר רק על שלש הראשונות, כי חיה יחידה נזכרים להם רק צדיקים גדולים, נפש, היא התעוררות החתונה (שזה נקרא כספרים הקדושים בשם נפש הבהמית כי גם לכל בעלי

אתדבקת בפתילה וכו' וכד אתתקנת בפתילה אתעבדת כרטייא לנהורא עלאה
 חורא דרטייא על ההוא נהורא אוכמא. לבתר כד מתתקן תרווייהו אתעבדת ההוא
 נהורא חורא כרטייא לנהורא סתימאה דלא אתחזי ולא אתיידע מה דשרא על
 ההוא נהורא חורא. וכדין נהורא שלימ, וכך הוא ב"ג דאיהו. שלימ בכלא וכדין
 אקרי קדוש [נ. לז.]. ד"א. נפשי אותך בלילה מבעי ליה. מאי נפשי אויתך. אף
 רוחי בקרבי אשחרך. ישחרך מבעי ליה. אלא הכי תאנא. קב"ה רוחא ונפשא דכלא.
 וישראל אמרי. נפשי ורוחי אתה. בגין כך אויתך לאדבקא בך. ואשחרך לאשכחא
 רעותך וכו'. ד"א נפשי אויתך. אמרה כנסת ישראל קמי קב"ה נפשי אויתך
 בלילה בעוד דאנא בגלותא וכו' נפשי אויתך. בגין לאתבא לאתרי. אף רוחי
 בקרבי אשחרך כלומר אע"ג דאינון משעבדין לבני בכל שעבודה. רוחא קדישא
 לא אתעדי מנאי. בגין למשחר לך ולמעבד פקודיך. ר' יצחק אמר אמרו ישראל
 קמי קב"ה. בעוד דנפשי בי. אויתך בלילה. מאי טעמא בלילה. אלא בגין דהאי
 נפש בהאי שעתא אצטריך לחמדא לך. אף רוחי בקרבי אשחרך. כד אתער בי רוחא
 קדישא. אשחרך באתערותא למעבד רעותך. כי כאשר משפטיך לארץ. בומנא
 דמשפט נחית בארעא לבשמא עלמא. כדין צדק למדו יושבי תבל. כלומר יכלין
 למסבל דינא דצדק ולא ישתצי עלמא מניה [נ].

מראה מקומית

נז ז' לך פג. ע"א. נח ז' אחרי סו. ע"א—ע"ב.

ביאור

שכנסת ישראל אומרת לפני הקב"ה. נפשי
 אויתך בלילה. בזמן שאני בגלות שדומה
 ללילה. נפשי מתאיה לחזור למקומי.
 לארצנו הקדושה. וזה שכתוב אף רוחי
 בקרבי אשחרך הכינה הגם שבגלות אימות
 העולם עיבדים בבני. בכל מיני שעבדים
 אבל רוח הקדוש לא סר ממני בכדי להרשך
 ולעשות מצויהיך. ר' יצחק אמר. אמרו ישראל
 לפני הקב"ה בעוד שנפשי בי אויתך בלילה
 למה בלילה משום שהנפש באיתו הזמן צריכה
 לחמוד לך. אף רוחי. בזמן שמתעורר כי רוח
 קדוש. אשחרך ארשך. בהתעוררות לעשות
 רצונך. כי כאשר משפטיך לארץ הכינה היא
 כך. בזמן שמשפט יורה לארץ לכשם העולם
 במדת התסוד והרחמים. כדין צדק או הצדק
 שהוא מדת הדין. למדו יושבי תבל מלומי

שלמעלה מהשחר שהוא כמו שוכן על אור
 החשך השחר וכשהם שניהם מתתקנים נעשה
 האור הלבן כסא למאור סתים שלא נראה ולא
 ידוע מה ששורה על המאור הלבן ואז המאור
 בשלימות ואולי מפני זה נמשלה הנשמה לנד
 ככתוב נד ה' נשמת אדם וכך הוא אדם שהוא
 שלם בכל. משיג נשמה ואז נקרא קדוש.

לז ד"א פידוש אחר על הפסוק הנה. נפשי
 אותך היה צריך להכתב. ולמה כתיב אייתך
 מכיון שכבר כתיב נפשי אוי לפי סדר הלשון
 היה צריך להכתב אותך. וכן מה שכתוב רוחי
 בקרבי אשחרך היה צריך לכתוב ישחרך. אלא
 כך למדנו. הקב"ה הוא צביכול רוח ונפש של
 כל העולמות. ישראל אומרים להקב"ה. נפשי
 ורוחי אתה. בגין כך ומפני זה אויתך להדבק
 בך. ואשחרך למצוא רצונך. ד"א עוד פירוש

כו. י יחן רשע כל למד צדק בארץ נכחות יעול וכל יראה גאות ה' : תניא אמר ר' יעקב (לח) ווי שהרשע יוחן בעוה"ז, זה זרעו של עשו הרשע, ומפני מה יש להם חן ורחמים, מפני שזרעו של יעקב לא למד צדק בארץ נכחות יעול, זו ירושלים שהיא ארץ נכחות מהו יעול, א"ר יעקב אוירא דארעא דישראל מחכים ומרמזו נבואה, וזרעו של עשו יעול האויר והנבואה, מפני מה, מפני שזרעו של יעקב לא ראה גאות ה', ואינם עוסקים בתורה נט.

כו. יד רפאים כל יקמו : (לט) אם יחזון (הערב רב) לישראל בדוחק מתרפין מנייהו ואית לון רשו לשזבא לון ולא בעאן ומתרפין מאודייתא. ומאלין דמשתדלין בה וכו' עלייהו אתמד רפאים כל יקומו, בומנא דייתי פקודה לישראל אתמד בהון (שם) ותאבד כל זכר למו ס.

כו. טו ה' בצר פקודן צקון לחש מוסרך למו : בצר פקודן מ). לא סקדון ישראל, לקב"ה בשעתא דנייחא אלא בשעתא דעקין להו, וכדין כלהו פקודן ליה, צקון לחש, וכלהו צלאן בצלותין ובכעותין ואריקו קמיה צלותין, אימתי, מוסרך למו, בשעתא דפקיד לון קב"ה ברצועין, כדין קב"ה קאים עלייהו ברחמי, וניחא קמיה ההוא קלא דלהון, בגין לאתפרעא מן שנאיהון ואתמלי עלייהו ברחמי סא.

מראה מקומות

נט זית ויצא כה, ע"ב. ס ז בראשית כה, ע"ב. סא ז בשלח מז, ע"א

ביאור

יכולים בני העולם לסבול הדין של מדת הצדק שהוא דין ולא ישתציי, שלא יכלה העולם ממדת הדין. ווי שהרשע יוחן בעוה"ז אוי שהרשע היינו זרעו של עשו הרשע יש לו חן ורחמים בעולם הזה, ולמה וכה לזה, כל למד צדק מפני שזרעו של יעקב לא למד התורה הנקראת צדק, בירושלים שהיא ארץ נכחות, מהו יעול מהו פירוש יעול, וע"ז א"ר יעקב שאויר ארץ ישראל מחכים בתורה ומרמזו נבואה זרעו של עשו יעול, יקלקל האויר והנבואה, וכל זה נעשה ונגרם מפני שזרעו של יעקב לא ראה גאות ה' אינם רוצים לראות גאית ה', ואינם עוסקים בתורה, (לט) אם יחזון זה נאמר על רשעי ישראל שנשמתיהם הם מהערב רב שרואים את ישראל

שנמצאים בדוחק ובצער ועוזבים אותם, ויש להם היכולת לשזבא לון לבוא לעזרתם ולהצילם ופורשין מהם ומתרפים מהתורה ומאלה שעוסקים בה, עליהם נאמר רפאים כל יקמו שבזמן שיבוא פקודה על ישראל שיקומו לתתיה בתה"מ, הם לא יקומו, ועליהם נאמר ותאבד כל זכר למו.

מ) לא פקודן ישראל לקב"ה ישראל אינם פוקדין להקב"ה ואינם פונים אליו בזמן שנוח להם רק בזמן שמצירים להם או פונים אליו צקון לחש כולם מתפללים בתפלות ובקשות ושופכים לפניו תפלות, מתי הם עושים זאת מוסרך למו בזמן שאתה פוקד ומיסר אותם ברצועה, ואז קם הקב"ה עליהם ברחמים וגוח לפני הקב"ה הקול שלהם בכדי להפרע משונאיהם, ומתמלא עליהם ברחמים.

כו. יז כמו הרה תקריב ללדת תחיל תועק בחבליה וגו': עא) מאי כמו הרה. ארז איהו לעוברתא לאעברא עלה תשע ירחין שלמין. ואית בעלמא כמה וכמה דלא עבר עלה אלא יומא חד או תרין יומין מתשיעאה, וכל צירין וחבלין דעוברתא בתשיעאה אינון. ואף על גב דלא אעבר עלה אלא יומא חדא אתחשיב עלה כאילו אתעברו כל תשיעאה שלים. אוף הכי ישראל כיון דאטעמי טעם גלותא אי יהדרון בתשובה יתחשב עלייהו כאלו אעברו עלייהו כל אינון מלין דכתיבין באורייתא. וכו'. אבל מאי דכתיב 30 בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים, ת"ח כמה רחמנותא רחים קב"ה לישראל במלא דא. למלכא דהוה ליה ברא יחידא ורחים ליה רחימו דנפשא וכו' זמנא חדא חב לגבי אבוה אתא אבוהי ואלקי ליה ולבתר אעבר על חוביה. תב כמלקדמין וחב לאבוה ואפקיה אבוה מביתיה וכו' נפק ההוא ברא מביתיה ובאתר דיהך בארז קשוט וכו' אמר הואיל ונפסקא מהיכלא דאבא אעביד וכו' כל מה דאנא בעי וכו' אול ואתחבר בזנות ואתלכלך בכלכוכא דטנופא בהדייהו וכו' מטרוניתא אמה פקדת וכו' על ההוא ברא וידעת דברא בהדי זונות אתחבר וכו' שריאת למבכי ולאמתמרמא על ברא. יומא חד עאל מלכא לגבה חמה לה דאיהי מבכא, שאיל לה על מה את

מראה מקומות

סב דברים ד, ל.

ביאור

שדוקא ימצא אותם כל דברי התיכחות, ת"ח כא וראה כמה רחמנותא רחים כמה רחמים ואהבה שאיבה הקב"ה לישראל, זה משל למלך שהיה לו בן יחיד ורחים ליה ואהב איתו בנפשו. פעם אחד הסא נגד אביו בא אביו והלקה אותו ואח"כ מחל לו, ואחר כך עבר עוד הפעם והסא לאביו ואפקיה הוציא מביתו וגרשו. נפק יצא הבן הזה מביתו ובאתר דיהך וכמקום שהיה צריך ללכת בדרך האמת ולתקן מעשיו, אמר, מכיון שיצאתי מהיכל המלך של אבא והנני נמצא בין הגוים אעשה מה שלבי חפץ, הלך ונתחבר עם זונות ונתלכלך כסיניפת של כל מעשים מגונים, פעם באה אמו לבקרו ונודע לה שכנה נתחבר עם הזונות, שריאת התחילה לכבית ולהתמרמר על כנה, יום אחד נכנס המלך אליה וראה איתה בוכה ומיללת, שאילה לכה את בוכה, ענתה

מא) מאי כמו הרה למה מדמה הנביא את ישראל בצרתם להרה, מפני שדרך העולם שהרה היא מעוברת תשעה חדשים שלמים ואחר כך יולדת, אבל יש בעולם הרבה מעוכרות שעובר עליהן רק יום אחד או שני ימים כחדש התשיעי ויילדות, וכל חבלי לידה וכואכים של מעוברת הם בחדש התשיעי שאז נגמר הולד והימים מהעידרים לצאת ואף על פי שלא עבר עליה כחדש התשיעי כאבים רק יום אחד נחשב לה כאילו עבר עליה חבלי לידה כל חדש התשיעי בשלימית אוף הכי כמו כן ישראל, כיון שטועמין טעם של יסורי הגלות אם יחזרו בתשובה יחשב עליהם כאילו היו הרבה זמן בגלות ועבר עליהם כל הדברים מהתיכחות והקללות הכתובים בתורה, אבל הרי כתיב בפי' ואתחנן בצר לך ומצאוך כל הדברים ששמע שגזרת הקב"ה

בכאת. אמרה ולא אבכה דהא ברנא וכו' יחייב בהדי זונות מה ימרון כל בני עלמא בריה דמלכא איהי דיתיב בבי זונות וכו' אמר מלכא בגינך אהדר ליה וכו' אמר מלכא הואיל וכך הוא לא אצטריך לאהדרא ליה ביממא באתגליא דכסופא דילן איהו למתך בגינייה לבי זונות וכו' אהדר לגבי מלכא וכו' ליומין סרח כמלקדמין וכו' מלכא אפיק ליה ולאמיה בהדיה מגו היכלא אמר תרווייכו תהכינ ותרווייכו תסבלון גלותא וכו' כדן ידענא דברי יתוב כדקא הוי, כך, ישראל בנוי דמלכא קדישא אינון, אחית לון למצרים, ואי תימא בההוא זמנא לא חאבו גורה דגזר קב"ה בין הבתרים, הוה אתחזי למהוי קיים וקב"ה אשגח לתרין מלין חד בגין ההוא מלה (ל) דאמר אברהם סג במה אדע כי ארישנה דא הוא סבה ועילא וכו' פתח ואמר טו כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות בעא קב"ה למעבד לון לישראל כגוונא דלעילא ולמהוי שושנה חדא בארעא כגוונא עלאה ושושנה דסלקא ריחא וכו' לא הוי אלא ההיא דסלקא בין החוחים וכו' ע"ד זרע שבעין זוגין דהוו שבעין נפש ואעיל לון בין החוחים וכו' כיון דבעא קב"ה לאפקא שושנה ולקיט לה מבינייהו

מראה מקומות

סג בראשית טו, ח. טו שה"ש כ, ב.

ביאור

חסאו עוד ישראל, אבל הגזרה שגזר הקב"ה בין הכתרים היה מוכרח להתקיים שאו אמר הקב"ה כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם והגזרה נגזרה מפני שאמר אברהם במה אדע כי ארישנה שהיה כמו מסופק בהכחשת הקב"ה. זה היה סבה ועילא לירידתם למצרים, פתח ואמר כשושנה וגו'. הקב"ה הוה את ישראל לשושנה בין הקוצים, רצה הקב"ה לעשית את ישראל כגזן שלמעלה שיהיו שושנה אחת בארץ כגזן שלמעלה, ושושנה דסלקא ריחא ישישנה שיכה שמעלה ריח טוב אינה רק זו שגדלה בין החוחים, וזהו הטעם שהקב"ה הכניס השכעים נפש למצרים שכשם יקנו השלימית הנצרכת ע"י הצרות שסבלו וע"י הנסים והנפלאות שראו ואחרי שרצה הקב"ה להוציא השושנה ממצרים ולקטה

לו ואיך לא אבכה שהרי בנינו יושב עם הזונות מה יאמרו כל העולם שכנו של המלך יושב במקום הזונות, אמר המלך כשבילך אחזירו לבית, אמר המלך הואיל שנמצא במצב כזה אי אפשר לי להחזירו כיום בגלוי שחרפה הוא לנו ללכת בשבילו לבית זונות לקחתו, חזר הבן לאביו המלך, אחרי זמן התחיל הבן לחטוא כמקודם אז גרש המלך את הבן והוציאו מהיכל המלך ביחד עם אמו, אמר המלך שניכם תלכו ושניכם תסכלו גלות ואת המלכה תשגיחי עליו, ואז אני יודע שביני יתנהג כנכון, כך הנמשל ישראל הם בניו של המלך הקדוש כמו שכתוב כפ' ראה, בנים אתם לה' אליקים, אחית לון למצרים הוריד אותם למצרים ואי תימא אם תשאל הרי בזמן ירדת יעקב אבינו למצרים לא

תורה אור

(ל) נדרים לב, ע"א, אמר שמואל מפני מה נענש אברהם אבינו שנטעברו בניו למצרים מאתים ועשר שנים, מפני שהפדיו על מדותיו של הקב"ה, שאמר כמה אדע.

כדין יבשו חוחים ואזדריקו ואשתציאו וכו' בהוא זמנא אזל מלכא גו כמה חיילין וכו' ואפיק לבריה בוכריה בכמה גבורין ואייתי ליה להיכליה וכו' כיון דחב לגבי אבוא אוכח ליה ואלקי ליה דכתיב **סו** ויחר אף ה' בישראל ויתנם ביד שוסים וגו' סרח כמלקדמין וכו' אפקיה מביתיה מה עבדו ישראל חמו דהא אתבדרו לבבל, אתערבו בעממיא נסיבו נשין נכריות וכו' עכ"ד אימא קדישא הות אפטרופוסא עליהו וכו' קב"ה אמר הואיל וכסופא איהו, ליתי ברי איהו מגרמיה הואיל וחלל יקרי, לא אתחזי דאנא איזיל תמן לאפקא ליה ולמעבד ליה נסין וכו' תבו אינון בלא סיועא וכו' בלא פליאן ונסין וכו' חאבו כמלקדמין וכו' קב"ה אפיק להאי ברא כמלקדמין מהיכליה ואימיה בהדיה, אמר מאן והלאה אימא וברא יסבלון וכו' כחדא הה"ד **סו** ובפשעיכם שלחה אמכם, ועל דא כתיב **סו** בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים, מאי באחרית הימים, אלא דא היא אימא קדישא דהיא אחרית הימים, ועמה סבלו וכו' בגלותא, ואילו יהדרון בתיובתא אפילו חד ביש וכו' דיעבר עליהו אתחשב עליהו כאלו סבלו כלא וכו' ואי לא כד יסתיים קיצא וכו' וכל דא בתיובתא תליא מילתא וכו' וע"ד

מראה מקומות

סו שופטים ב, יד. **סו** ישעיה ג, א. **סו** דברים ד, ל.

ביאור

משם, אז יבשו החוחים וזרקו אותם, ואשתציאו וכלו, והמלך הלך עם חיילותיו והוציא בנו בכורו בכמה גבורות ומיפתים והביאו להיכלו היינו לארץ ישראל, מכיון דחב מכיון שחטא בלפי אביו הוכיחו והלקהו אולי ישוב מדרכו הרעה, ואחרי שלא שב מדרכו וחסא במקודם הוציאו מביתו היינו שגלו לבבל מה עשו, חמו דהא אתבדרו ראו שגלו ונתפזרו לבבל, נתערבו בין האומות ולקחו נשים נכריות לנשים ואף על פי כן האם הקדושה שכינתו יתברך היתה אפטרופסא שלהם להשגיח עליהם שלא יבלו בגלות ובגמר השבעים שנה שנגזר עליהם גלות אמר הקב"ה הואיל וכסופא איהו מכיון שחרפה הוא בשבילי לרדת להוציאו משם, יבוא בני מעצמו כיון שחלל כבודי אין מהראוי שאני אלך לשם להוציאו משם ולעשות הגאולה על ידי נסים, לכן חזרו בלי עזר של נסים, והגאולה

נעשתה בדרך הטבע, אחרי שחזרו לארץ ישראל, חאבו כמלקדמין חסאו כמקודם וגרשם הקב"ה כמקודם מהיכלו ואמו עמו, אמר הקב"ה מאן והלאה האם והבן יסבלו הגלות וכמו שבתוב ובפשעיכם שלחה אמכם ועל דא כתיב, וזהו כונת הפסוק בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים, התיבות באחרית הימים הכונה על האם הקדושה שהיא נקראת אחרית הימים וביחד סבלו צרות הגלות ואילו יהדרן בתיובתא ואם היו עושים תשובה אפילו חד ביש דיעבר עליהו אז אפילו צרה אחת שיסבלו ויעבור עליהם, יהיה נחשב כמו שסבלו כל הצרות שזכרו בהתוכחות בהתורה, וזהו מה שזכר בהפסוק כמו הרה שכמו שהרה עפ"י רוב סובלת כל חדש התשיעי להריונה מכאבים וחבלי לידה אבל לפעמים סובלת רק יום אחד בחודש התשיעי ותיכף יולדת, כך ישראל יוכלו להגאל ע"י תשובה

גלותא אתמשך, אבל קב"ה כל מה דחמי (ס"א דמחא) (ב"א דלקא) לון לישראל בהאי אחרית הימים, ובהאי אחרית הימים יעביד לון נסין ונוקמין דכתיב סח והיה באחרית הימים נכין יהיה הר בית ה' בראש ההרים וכו', עיי"ש טט.

כ. יט יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורננו שכני עפר: (מב) יחיו מתיך. (לא) אלין אינון די בארעא דישראל, נבלתי יקומון אלין אינון דבגו ארעאן אחרנין דלא כתיב בהו תחיה אלא קימה, דהא רוחא דחיי לא תשרי עליהו אלא בארעא קדישא דישראל ובגין כך כתיב בהו יחיו מתיך ואינון דלבר יתברי גופא דלהון ויקומון גופא בלא רוחא (לב) ולבתר יתגלגלון תחות עפרא עד דימטון לא"י ותמן יקבלון נשמתא ולא ברשו אהרא, בגין דיתקיימון בעלמא כדקא חוי ע. הקיצו ורננו שכני עפר אלו המתים שבמדבר דאמר ר' יוחנן למה מת משה בחוצה לארץ להראות לכל באי עולם כשם שעתיד הקב"ה להחיות למשה כך עתיד להחיות לדורו (למה) שהם קבלו התורה ועליהם נאמר עא זכרתי לך חסד נעוריק אהבת

מראה מקומות

סח ישעיה ב. ב. טט ז' תשא קפט ע"א—ע"ב. ע ז' חיי קלא, ע"א. עא ירמיה ב. ב.

ביאור

בלי איחור ואם לא, כד יסתיים קיצא ואם לא יעשו תשובה יהיו מוכרחים לסבול צרות הגלות עד שיגמר הקץ של הגלות, וכל זה בתשובה תלוי, ומפני שלא עשו תשובה נמשך הגלות כל כך הרבה זמן ובאחרית הימים יעשה להם נסים וינקים ונקמתם מאלה המענים איתם יהיו שנרמו בפ' ב, בישעיהו בפסוק יהיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים.

(מב) יחיו מתיך זה שכתוב כפל לשין יחיו מתיך, ונבלתי יקומון הכונה הוא כך, יחיו מתיך אלו הם אלו שמתו בארץ ישראל עליהם כתיב יחיו, ונבלתי יקומון נאמר על אלו מבני ישראל שמתו כארצות אחרות בחוץ לארץ, עליהם לא כתיב תחיה, אלא קימה, מפני שרוח

החיים לא תחול עליהם אלא בארץ ישראל, ושם בחוץ לארץ יכרא גוף שלהם ויקימי גוף בלא רוח ונשמה ואחר כך יתגלגלו תחת העפר עד שיגיעו לארץ ישראל ושם יקבלו נשמה ולא ברשות אחר בכדי שיתקיימו בע לם כראי, וזה שכתוב הקיצו ורננו שכני עפר זה נאמר על מתי מדבר ועל זה אמר ר' יוחנן למה מת משה רבינו בחוץ לארץ להראות לבאי עולם שכמו שעתיד הקב"ה להחיות את משה, כך עתיד להחיות את דורו, שהרי קבלו התורה מהר סיני, ועליהם ניבא ירמיה שהקב"ה יזכור להם הזכות שהסכימו ללכת להמדבר ארץ לא זרועה ובטחו בה, לכן הגם שחסאו בעגל יזכו לחיות בזמן תחית המתים ביחד עם כל ישראל.

תורה אור

(לא) כחוכות קיא ע"א.
(לב) שם א"ר אילעא ע"י גלגול.

כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא ורועה. (מג) ד"א הקיצו ורננו שכני עפר, אלו הם האבות. והמתים בחוצה לארץ יבנה גופם ומתגלגלים תחת הארץ עד ארץ ישראל ושם יקבלו נשמתם ולא בחוצה לארץ הה"ד ע"ב לכן הנבא ואמרת אליהם הנה אנכי פותח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל, מה כתיב אחרי ונתתי רוחי בכם וחיייתם ע"ג (מד) אמר ר' חייא וכו' דהווא גופא דהוה, יקום משמע, דכתיב יחיו מתיך ולא כתיב יברא משמע דברייך אינון אבל יחיו דהא גרמא חד ישתאר מן גופא תחות ארעא והווא לא אתרקב ולא אתבלק בעפרא לעלמין ובהווא זמנא קב"ה ירכך ליה ויעביד ליה כחמירא בעיסה ויסתלק ויתפשט לארבע זוין ומניה ישתכלל גופא וכל שיפוי, וקב"ה יהיב ביה רוחא לבתר וכו' הווא גרמא במה אתרכך בטל, דכתיב ע"ד כי טל אורת טלך וגו' ע"ה.

יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורננו שכני עפר: (מה) יחיו מתיך אלין דמתין בארעא קדישא, דאינון מתין דיליה ולא מאחרא דלא שלטא תמן סטרא אחרא כלל, וע"ד כתיב מתיך, נבלתי יקומון אינון דמיתו בארעא נוכראה אחרא ע"י דהווא מחבלא, וע"ד אקרון נבלה מה נבלה מטמאה במשא אוף אינון דמתין לבר

מראה מקומות

עב יחזקאל לו, יב. ע"ג ז' וירא קיג, ע"ב; תקו"ז ת"מ פא, ע"א.
ע"ה ז' וארא כת, ע"ב. ע"ד ישעיה כו, יט.

ביאור

(מג) פירוש אחר שוכני עפר נרמו ונאמר על האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב שהם לא נקראים מתים אלא ישנים, ומפני זה כתוב עליהם הקיצו כמו חי שישן ויקיץ משנתו, ואלה שמתו בחו"ל יבנה גופם בשם, ויתגלגלו תחת הארץ עד ארץ ישראל ושם יקבלו נשמתם, ועליהם נבא יחזקאל ואמר הנה אנכי פותח קברותיכם וגו' והבאתי אתכם אל אדמת ישראל וגו' ונאמר אחר זה ונתתי רוחי בכם וחיייתם שרק בארץ ישראל יקבלו הנשמה. (מד) אמר ר' חייא דהווא גופא דהוה, יקום ר' חייא מדויק מן הפסוק הנה שהגוף שהיה ומת הוא יקום משום דכתיב יחיו ולא כתיב יברא יברא הכונה שיכרא יש מאין ומזה משמע דברייך אינון שכבר נכראי, ורק חיות תנתן בהם, והגם שאנו רואים שהגופים כלו ונרקבו בקבר, דהא גרמא חד אבל עצם

קטן ישאר מן הגוף שהוא לא ירקב ולא יכלה בעפר לעולם, ששפדים הקדושים קוראים את העצם הזה בשם לוז וכשיבוא זמן תחת המתים הקב"ה ירכך אותו ויעשה אותו כחמירא בעיסא כשאור בבצק והוא יעלה ויתפשט בארבע רוחות ויתגדל וממנו ישתכלל הגוף וכל אבריו והקב"ה יתן בו אחר כך רוח ונשמה, וכמה יתרכך העצם קטן הזה, בטל, וע"ז כתיב כי טל אורות טלך.

(מה) יחיו מתיך למה כתיב מתיך ולא כתיב יחיו המתים מפני שזה נאמר על מתי ארץ ישראל שהם נקראים מתים שלו של הקב"ה בעצמו ולא ע"י אחר, שבארץ ישראל אינה שולטת הסטרא אחרא ומפני זה כתיב מתיך מתים שלך נבלתי יקומון נאמר על אלה שמתו בארץ זרה אחרת על ידי הווא מחבל המלאך המות ומפני זה נקראים נבלה מה

בארעא קדישא מטמאין במשא וכו', הקיצו ורגנו שכני עפר שוכני דיירין דמיכין. ולא מתין. ומאן אינון. דמיכין דחברון דאינון לא מתין אלא דמיכין, וע"ד כתיב בהו גייעה כמאן דגוייע ואית ביה קיומא לאנעדא וכו', וע"ד כל אינון דנפקו נשכתייהו בארעא קדישא לא נפיק על ידי דההוא מחבלא ולא שלטא תמן. אלא על ידי דמלאכא דרהמי דארעא קדישא קיימא בעדביה עז.

וארץ רפאים תפיל: (מו) אימתי יהא דא. בזמנא דיתעבר מלאך המות מעלמא וכו' כדין כל קברייא יקאו לאינון מתייא דבהון לבר, הה"ד וארץ רפאים תפיל מה תפיל דיקיא לו לבר, דפאים מהו רפאים דקבילו אסוותא כמלקדמין ואתסיאו גרמין בגרמין, ואלין אקרון רפאים. ואי תימא הא כתיב רפאים בל יקומו, אלא ודאי כל עלמא יתסון גרמין בבי קברי אבל מנהון יקומו ומנוון לא יקומו עז.

יחיו מתין וגו': א"ר אלעזר (מו) ת"ח בשעתא דזמין קב"ה לאחייא מתיא כל אינון נשמתין דיתערון כלהון יקומו בההוא דיוקנא ממש דהוּו בהאי עלמא. ונחית לון קב"ה וקרא לון בשמהן הה"ד עז לכלם בשם יקרא, וכל נשמתא תיעול לדוכתהא וכו' וכדין יהא עלמא שלים, ועל ההוא זמנא כתיב עז וחרפת עמו

מראה מקומות

עז ו' תרומה קנא, ע"ב. עז ו' ויקהל קצט, ע"ב. עז ישעיה מ, נו.

ביאור

לחוק, והוּו כונת התיבה תפיל שהארץ תקיא איהם לחוק ומהו פירוש של התיבה רפאים דקבילו אסוותא שיקבלו רפואה כמקודם ייתרפאו ויתחברו העצמות בעצמות ויתחדשו הגופים (כן נראה לי) ואי תימא ואם תשאל הלא כתיב רפאים בל יקומו אלא ודאי כל בני עולם יתרפאו הגופים בהקברים ויתורו להיות גופים שלמים אבל מהם יקומו לתחיה ומהם לא יקומו.

(מו) ת"ח בא יראה, בזמן שעתידי הקב"ה להחיות המתים, כל הנשמות דיתערון שיתעוררו ויקומו, בולם יקומו בההוא דיוקנא ממש באיתה הצורה שהיו בעולם הזה, ויוריד אותם הקב"ה ויקרא אותם בשמותם וכל נשמה תיכנס למקומה להגיף שלה, ואז יהא העולם שלם, ועל הזמן הזה כתיב וחרפת עמו

נבלה מטמאה במשא כן אלו שמתו בחייל השמאים במשא, הקיצו ורגנו שכני עפר נאמר על אלו שהם דיירין, דמיכין, שיכנים וישנים ולא מתים זמי הם, ישנו חברין, היינו האבות הקדושים שהם לא מתו רק ישנים מפני זה נאמר עליהם לשון גייה באברהם כתיב (בראשית כה ח) ויגוע וביצחק כתיב (שם לה כט) ויגוע יצחק וביעקב כתיב (שם מט לג) ויגוע ויאסף אל עמיו, וע"ד ימפני זה כל אלו שיצאו נשמותיהם בארץ הקדושה לא יצאו ע"י המחבל שאין לו שליטה בארץ אלא על ידי מלאך הרחמים שארץ הקדושה קיימא בעדביה עומדת בגידלו.

(מ) אימתי יהא דא מתי תתקיים נבואה זו בזמן שיעבור מלאך המות מן העולם כדין ואז כל הקברים יקאו את המתים שבהם לבר,

יסיד דא יצר הרע זכו, א"ד חזקיה אי תימא דכל גופין דעלמא יקומן וכו', אינון גופין דאתנטעו בנשמטא חדא מה תהא מנייהו, א"ר יוסי אינון גופין דלא זכו ולא אצלחו הרי אינון כלא הוו, כמה דהוו עץ יבש בהאי עלמא, ה"נ בההיא זמנא, וגופא בתראה יקום ההוא דאתנטע ואצלח ונטע שרשוי כדקא יאות, ועל ההוא גופא בתראה כתיב פ' והיה כעץ שתול וגו' וכו' ועל ההוא גופא קדמאא כתיב פ"א והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבוא טוב, כי יבא טוב דא תחית המתים, ואתנהיד ההוא נהורא דומין לאנהרא לצדיקיא דהוה קמיה גניו מיומא דאתברי עלמא, הה"ד פ"ב וירא אלקים את האור כי טוב (עין שם בפ') בראשית מזוהר (בראשית מה) וכו' א"ר אלעזר והאי מאן דאסתלק מעלמא עד לא מטון יומוי לעשרים שנין, מאן אתר אתענש, בגין דהא מתליסר ולתתא לאו בר ענשא הוא אלא בחטאה דאבוי, אבל מתליסר ולעילא מהו, א"ל קב"ה חס עליה דלימות זכאה וכו' ולא ימות חייב וכו' א"ל אי חייבא תוא ולא מטון יומוי לכ' שנין מהו.

מראה מקומות

פ"א ירמיהו יז ו.

פ' תהלים א, ג.

ע"ט שם כה, ח.

פ"ב בראשית א, ד.

ביאור

אלהים את האור כי טוב ויבדל וגו' שעי' דרשי רז"ל שראה הקב"ה שהאור הזה הוא טוב ואין מהראוי שישתמשו בו הרשעים לכן ויבדל היינו שגנוזו לצדיקים שיהיו בזמן תחית המתים, ועי' שאל ר' אלעזר, האיש שנפטר ונסתלק מן העולם עד לא מטון קודם שהגיע לעשרים שנה היינו משלש עשרה עד עשרים שנה איך נענש שימות, שהרי פחות מבן שלש עשרה הוא לא חייב בעונשין ואם מת ילד כזה הוא מת בעון אביו, זה אנחנו מבינים, אבל אחרי שלש עשרה שנה שיצא מרשות אביו ובית דין שלמעלה עונשים דק אם האיש כבר בן עשרים שנה, אם כן למה מת, א"ל, הקב"ה חס עליו שימות זכאי, שגלוי לפני הקב"ה שאח"כ יחסור וזוהו הסיבה שמת לפני עשרים בזמן שהוא עדיין זכאי, אמר לו אי חייבא הוא ואם הבחור הזה הוא חוטא ולא הגיעו שנותיו לעשרים שנה ונפטר במה הוא העונש שלו, א"ל באיש כזה נתקיים הכתוב

יסיד, זהו היצר הרע שיבטל או, א"ר חזקיה אי תימא ועי' שאל ר' חזקיה אם אתה אומר שכל הנשמית יכנסו להגופים הרי יש הרבה גופים דאתנטעו בנשמטא חדא שניטעו בנשמה אחת שהרי יש הרבה נשמות שנתגלגלו ובאו לעולם פעמים אחדות בכל פעם בגוף אחר אם כן יש נשכה אחת בהרבה גופים מה יהיה עם כל הגופים האלו ועי' ענה ר' יוסי שאלו הגופים שלא זכו ולא הצליחו ושנסבה זו הצרכה הנשמה לרדת בגלגול לגוף אחר אז הגופים שלא זכו נחשבים כלא היו בעולם, כמו שהיו עץ יבש בעולם הזה, ועל הגוף האחרון שתקן מעשיו הקודמים, עליו נאמר והיה כעץ שתול וגו' ועל הגוף או הגופים הראשונים שלא הצליחי במעשיהם בעולם הזה עליהם כתיב והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבא טוב, טוב זה תחית המתים, שיאיר אז האור שעתידי הקב"ה להאיר לצדיקים שהאור נניז מיום בריאת העולם, שעי' כתיב וירא

כיון דאסתלק מעלמא במאי הוא עונשיה. א"ל בדא אתקיים פלג ויש נספה בלא משפט. דכד ענשא נחית לעלמא איהו דאערע בההוא מחבלא אתענש וכו' ועליה כתיב פד עונותיו ילכדנו את הרשע את לאסגאה מאן דלא מטון יומיו לאתענשא. עינותיו ילכדנו ולא בי דינא דלעילא, ובחבלי חטאתו יתמך ולא בי דינא דלתתא פה.

יחיו מתוך וגו': (מח) מארי (תורה) דאשתדל בה לשמה תריסין דבי מדרשא דאיתמר בהון פו אדם כי ימות באהל כמה דאוקמוה מארי מתניתין (לג) אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, ולית מיתה אלא עוני דאוקמוה ביה (לד) פת במלח תאכל ועלייהו אתמר יחיו מתוך וכו' דודאי בהון אתקיימת שכינתא, ועתיד קב"ה לאחייא לון בה כמה דאוקמוה (לה) כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה וכו', נבלתי יקומון אלין דאתמר בהון פז אם נבלת בהתנשא ואמרו מארי מתניתין (לו) כל המנבל עצמו על התורה לסוף מתנשא, הקיצו ורננו שכני עפר אלין דאתמר בהון (לז) ועל הארץ תישן פה.

מראה מקומות

פג משלי יג. כג.	פד שם ה. כב.	פה תקי"ז ת"מ פא, ע"א.
פו במדבר יט. יד.	פז משלי ל. לב.	פח תקי"ז בהוסי קנב, ע"ב.

ביאור

יש נספה בלא משפט, שכשזרר עונש לעולם, מי שהיא נפגש בההוא מחבל נענש, ועל איש בזה נאמר עונותיו ילכדנו את הרשע, את, לרבות מי שלא הגיעו שנותיו לעשרים שנה שערין איננו בן עונשין בבית דין שלמעלה או לפעמים ע"י עינותיו נלכד ביד המחבל ולא ע"י בית דין שלמעלה ובחבלי חטאתו יתמך ולא ע"י בית דין שלמטה. (מח) מארי אדוני התורה שעוסיקין בתורה לשמה בלי שום מחשבת תועלת לעצמם, שהם נקראים בעלי תריסין, שנאמר עליהם אדם כי

תורה אור

(לג) ברבות מג, ע"ב, אמר ריש לקיש מנין שאין דברי התורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר זאת התורה וגו'.
 (לד) אבות פ"ו, מ"ד.
 (לה) אבות פ"ד, מ"ס.
 (לו) ברבות סג ע"ב א"ר שמואל בך נחמני וכו' כל המנבל עצמו על ד"ת סופו להתנשא.
 (לז) אבות פ"ו, מ"ו.

כז, כ לך עמי בא בחדריך וגו' : מט) ת"ח תלת זמנין אית ביזמא. דדינא שריא בעלמא. וכר אתי ההוא זמנא מבעי ליה לבר נש לאזדהרא ולאסתמרא דלא יפגע ביה ההוא דינא ואינון זמנין ידיען והא אוקמוה פט.

כז, ה או יחזק במעוזי יעשה שלום לי יעשה לי : דאמר רבי נהוראי נ) מאי דכתיב או יחזק במעוזי יעשה שלום לי וגו'. וכי הקב"ה שהוא בעל השלום עושה שלום במרומיו. צריך למי שיעשה לו שלום והלא השלום שלו. אלא העני בשעה שרואה את עצמו בדוחק הוא עשה מריבה כלפי מעלה והמחזיק בידו של עני ועושה עמו צדקה כביכול עם הקב"ה עושה שלום. לפי שגורם לעני שיבקש מחילה מלפניו יתברך על שהטיח דברים כלפי מעלה. ואז עושה שלום בינו לבין קונו. מי גרם לו לעשות שלום זה הנותן צדקה לעני והחזיק בידו דכתיב או יחזיק במעוזי וגו' וזהו הדל. והקב"ה מה אומר (לח) אין דנין את האדם לפי צערו צ.

מראה מקומות

פט ז' וישב קפב, ע"ב. צ ז"ח אחרי מט, ע"א ; דות עה, ע"ב.

ב י א ו ר

זה גם כן נאמר על לומדי תורה שנאמר עליהם בפ' ששי דאבות שאחד מדרכי התורה הוא שאם מקיים בעצמו על הארץ תישן ובתורה אתה עמל, כל אלו יזכו לתחיית המתים בזכות התורה.

מט) ת"ח בא וראה ששלשה פעמים ביום יש זמן שדינים שורים בעולם וכד אתי וכשבא הזמן הזה צריך לו לאדם להזהר ולהשמר ולהחבא שלא יפגע בו הדין והם זמנים ידועים, וע"ז הזמן נאמר בא בחדריך.

נ) מאי דכתיב או יחזק במעוזי יעשה שלום מהו הכונה שהאיש יעשה שלום להקב"ה, האם הקב"ה שהוא בעל השלום

שנאמר עושה שלום במרומיו יהיה צריך וזקוק לאיש שיעשה לו שלום, והלא השלום שלו, אלא הכונה הוא ככה, העני בשעה שרואה את עצמו בדוחק ורואה שאחרים יש להם כל צרכיהם הוא מתאינן ועושה מריבה כלפי מעלה למה שהוא חי בדוחק ואז אם נמצא מי שמחזיק בו בעני ועושה עמו צדקה ומשתיק את העני שלא יהיה לו טענות על הקב"ה, או האיש הזה עושה שלום, שגורם שהעני יבקש מחילה מלפניו יתברך על שדיבר והטיח דברים כלפי מעלה, מי גרם לו לעשות שלום בין העני והקב"ה, זהו האיש שנותן צדקה לעני והחזיק בידו, והקב"ה אומר אין אדם נתפס בשעת צערו.

תורה אור

(לח) ב"ב טז, ע"ב. אמר רבא מכאן שאין אדם נתפס בשעת צערו.

כח, ט את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים : נא) בזמנא דבעא הקב"ה למיהב אורייתא לישראל, נטל תורה שבכתב ותורה שבעל פה (לט) ואזיל הוא לגבי שאר עמין ולא בעו לקבלא לון. עד דנחית לון לישראל ע"ג טורא דסיני, אמרו מלאכי השרת, למאן בעי הקב"ה למיהב תרין תורות אלין, אמר, לישראל, דאינון עדבי וחולקי דכתיב צא כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, הרי תרין, ואנא יהיב לון שתי תורות (מ), ועוד דסלקי בערבונא עוללים ויונקים וכו' דכתיב את מי יורה דעה וגו' את מי יורה דעה, דא תורה שבכתב, ואת מי יבין שמועה, דא תורה שבעל פה, גמולי מחלב עתיקי משדים, דבגיניהון נחתא אורייתא לישראל על טורא דסיני צב.

כט, כב כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם : נב) האי קרא קשיא, לכן כה אמר ה' אשר פדה את אברהם מיבעי ליה, מאי כה אמר ה' אל בית יעקב וגו' אלא הא אוקמוהו, והא אתמר (מא) דיעקב פדה את אברהם וקאי, דבההיא שעתא דנפל [אברהם] בגו נורא דכשדאי דנו דיניה קאי קב"ה בגין מאי ישתויב, האי זכות אבהן לית ליה, א"ל ישתויב בגין בנוי דהכי תניא (מב) ברא

מראה מקומות

צב ז"ח דות פג, ע"ב.

צא דברים לב, ט.

ביאור

נא) בזמנא דבעא בזמן שרצה הקב"ה ליתן תורה לישראל לקח תורה שבכתב ושבעל פה והלך לשאר אומות שיקבלו את התורה ולא רצו לקבלה עד שהודיעה לישראל על הר סיני ואז אמרו מלאכי השרת למי רוצה הקב"ה ליתן שתי תורות אלו, אמר, לישראל, שהם גורלי וחלקי, שכן כתוב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו הרי שישראל הם גורלי וחלקי ואני אתן להם שתי תורות בנגדן, ועוד שלקחתי מהם ערבון הילדים הקטנים שלהם והיו שכתוב כאן את מי יורה דעה וגו'

דבגיניהון שבשכילם נתן תורה לישראל על הר סיני, נב) האי קרא קשיא הפסוק הזה בלתי מוכן שמתחיל שאמר ה' אל בית יעקב וגומר, אשר פדה את אברהם, והיה צריך לכתוב בה אמר ה' אשר פדה את אברהם, אלא חכמינו העמידוהו שיעקב פדה את אברהם דבההיא שעתא שבאיתו הזמן שהפילו את אברהם לאור בשדים ע"י נמרוד, דנו בשמים לפני הקב"ה בשביל איזו זכות ישתויב ינצל, זכות אבות לא היה לאברהם, א"ל הקב"ה, ינצל

תורה אור

(לט) ע"ז ב, ב, א"ר יוחנן מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה, ספרי ברכה, (מ) מדרש שוח"ס פ"ח, (מא) ב"ר, פ"ס"ר שמואל ב"ר יצחק אמר, אברהם לא ינצל מכבשן האש אלא בזכותו של יעקב (מב) סנהדרין קד, ע"א.

מזכי אבא, אמרו הא ישמעאל דנפיק מניה, אמר קב"ה הא יצחק דיושיט קדליה על גבי מדבחא, אמרו הא עשו דנפיק מניה, אמר [הקב"ה] הא יעקב דאיהו כרטיא שלימתא וכל בנויה שלימין קמאי, אמרו הא ודאי בזכותא דא ישתויב אברהם. הה"ד אשר פדה את אברהם צ"ג.

לא עתת יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו: נג) לא עתה יבוש יעקב לאתחזאה בגוון סומק כיצחק דנפק מניה עשו, ולא עתה פניו יחורו, כאברהם לאתחזאה בגוון חוור דנפק מניה ישמעאל צ"ד.

כט, כב-כג לא עתה יבוש יעקב וגו' כי בראתו ילדיו וגו' יקדישו שמי וגו': (נד) מאן אינון ילדיו וגו' אלין אינון חנניה מישאל ועזריה דאפילו גרמיהו לגו גורא יקידתא לקדשא שמי, לא עתה יבוש יעקב מאי בעי הכא יעקב, והא כתיב צ"ה ויהי בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועזריה בני יהודה אקרו, ובגין כך לא עתה יבוש יהודה מבעי ליה וכו', אלא הכי תנינן בההיא שעתא דאתכפיתו למנפל בגורא, כל חד ארים קליה ואמר גבי כל אינון עמין וכו' חנניה אמר צ"ו ה' לי לא אירא וגו', מישאל פתח ואמר צ"ז ואתה אל תירא עברי יעקב וגו', בההיא שעתא דשמעו כלהו שמא דיעקב תוהו וחייכו בלצנותא וכו',

מראה מקומות

צג ז' אחרי גו, ע"א. צד ז' פנחס רטו, ע"א. צה דניאל א, ו.
צו תהלים קיח, ו. צז ירמיהו ל, י.

ב י א ו ר

בזכות בניו שהדו למדנו שבן מוכה אביו, אמרו המלאכים הרי יצא מאברהם ישמעאל שיהיה רשע, אמר הקב"ה הרי יש לו בן יצחק דיושיט קדליה על גבי מדבחא שיושיט ערפו וצוארו לשחיטה על המזבח, אמרו המלאכים הרי עשו יצא מיצחק שיהיה רשע, אמר הקב"ה הרי יעקב שהוא כסא שלם ומטתו שלמה וכל בניו יהיו צדיקים אמרו והחליטו והסכימו גם המלאכים שבדואי בזכותו ראוי שינצל אברהם, וזהו שכתוב אשר פדה את אברהם.
(נג) לא עתה יבוש יעקב הכונה שיעקב לא יתבייש ולא יהא פניו אדומים מבושה, כיצחק שיצא ממנו עשו הרשע, ולא יעשו פניו לבנים מבושה כמו אברהם שיצא ממנו ישמעאל הרשע, כי כן טבע ודרך המתבייש

שמקודם נעשה פניו אדום ואחר כך נעשה פניו ירוק ולבן מבושה, ויעקב לא יתבייש כי כל בניו היו צדיקים.
(נד) מאן אינון ילדיו, מי המה ילדיו שנאמר עליהם יקדישו שמי וגו' אלה הם חנניה מישאל ועזריה שעל ידם נתקדש שם שמים שהפילו את עצמם לאש בועד לקדש שמו ולמה נזכר שם יעקב והרי כתיב כהם שהיו מבני יהודה והיה צריך לכתוב לא עתה יבוש יהודה, אלא כן למדנו, באותו הזמן שעקדו אותם להפילם באש, כל אחד מהם הרים קולו ואמר נגד כל העמים שהיו אז כאותו מעמד, חנניה אמר הפסוק ה' לי לא אירא, מישאל אמר הפסוק ואתה אל תירא עברי יעקב, כשמעו האומות שם יעקב

ביה שעתא כנש קב"ה פמליא דיליה אמר לון במאן מלה מאינן מלין דאמרו אלין תלתא אשויב לון וכו'. בה שעתא אמר קב"ה לכוורסייא. כורסייא דילי במאן מלה מאינן מלין אשויב לאינן צדיקיא. אמר ליה בההוא מלה דכולהו חיכוך בה אשויב לון. לא עתה יבוש יעקב וגו' כמה דקאים יעקב לגבי דאברהם בנורא. יקום השתא לגבי אלין הה"ד כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם לא עתה יבוש יעקב וגו' מההיא כסופא דלצנותא צח.

ל. כו ויהיה אור הלבנה כאור החמה וגו' כאור שבעת הימים : ר' יצחק אמר וכו' (נה) מאן שבעת הימים אלין אינן שבעת יומין דבראשית. ר' יהודה אמר אלין אינן שבעת ימי המלואים וכו' דההוא זימנא אתבסס עלמא צט.

לג. ו יהיה אמונת עתיך וגו' : (נו) תנינן כל ב"נ דאתעסק באורייתא בהאי עלמא זוכי למקבע עתין לה אצטריך באמונה דרעותא דיליה. יתכוין לקב"ה יתכוין לשם שמים וכו' ומה אי הכא אצטריך לאחזאה מהימנותא. לשאר מילי דעלמא עאכ"ו ק.

מראה מקומות

צח ו' אחרי נו. ע"א. צט ו' בראשית לד. ע"א : ו' נח ע. ע"ב. ק ו' ויקהל רכג. ע"א.

ביאור

תמהו וצחקו בלצנות, באותו הזמן אסף הקב"ה הפמליא של המלאכים ואמר להם באינו תיבה ממה שאמרו כל השלשה אצילם, באיתו הזמן אמר הקב"ה לכסא הכבוד כסא שלי באינו דבר מהדברים שדברו אציל להצדיקים האלו, אמר הכסא להקב"ה בזה הדיבור שכולם צחקו ועשו לצנות בו תצילם, ומפני זה נזכר שם יעקב לא עתה יבוש יעקב כמו שעמד זכותי לאברהם שינצל בזכותו מאור כשדים, יעמוד גם היום זכותו לאלו הצדיקים, וזהו שכתוב לא עתה יבוש יעקב מהבושה הזאת שעשי שחוק ולצנות כשמעו האומית שם יעקב, בזכותו ינצלו.

(נה) מאן שבעת הימים מה המה שבעת הימים. אלו הם שבעת ימי בראשית שאז האיר האור הגדול שנאמר עליו וירא אלהים את האיר כי טוב, ור' יהודה אמר שהכינה על שבעת ימי המלואים שחנכו אז את המשכן שבאיתו הזמן נתבשם העולם.

(נו) תנינן, למדנו, זה שכתוב אמונת בכדי שנודע שכל איש שעוסק בתורה בעולם הזה וזוכה לקבוע עתים לתורה צריך שיהיה לימוד התורה באמונה שרצונו יהיה לקב"ה לשם שמים בלי שום כוונת אחרות וזהו שכתוב אמונת עתיך שקביעת העתים לתורה יהיו באמונה, ועכשיו עלינו להתבונן אם ללמוד התורה הקרושה צריכים להראות אמונה, מכל שכן בזמן שעוסק במילי דעלמא בודאי צריך שיהיו המעשים באמונה שלמה לשם שמים, ועל כגין זה נאמר בכל דרכיך דעהו.

לג, ז הן אראלם צעקו חצה מלאכי שלום מר יבכיון : גז) הן אראלם אלין מלאכי
עלאי צעקו בהאי שעתא [בזמן שעקד אברהם את יצחק] ובעו לקיימא
על ההיא מלה דכתיב קא ויוצא אותו החוצה, בגין כך צעקו חוצה, מלאכי שלום.
אלין אינון מלאכין אחרנין דהוו זמינין למיהך קמיה דיעקב וכו' ואלין אקרון
מלאכי שלום כלהו בכי כד חמו ליה לאברהם דעקיד ליה ליצחק ואודעו עלאי
ותתאי וכלהו. עליה דיצחק קב.

לג, יד פחדו בציון חטאים : גח) (מג) דכל מאן דדחיל, חטאה איהו וכו', וכתוב
מג וצדיקים ככפיר יבטח קד.

לד, טז דרשו מעל ספר ה' : נט) דרשו מעל ספר ה' וקראו ותמן תשכחון במה
תליא גלותא דלכון וגאולה דלכון וכו' שבו אתיו שובו בתשובה
שלימתא ומיד אתיו קה.

לה, י ופדויי ה' ישכון ובאו ציון ברנה וגו' : ס) ופדויי ה' ישכון הא חד, ובאו
ציון ברנה הא תרי, ושמחת עולם על דאשם הא תלת, ששון

מראה מקומות

קא בראשית טו, ה.	קב ז' וירא קכ, ע"א.	קג משלי כח, א.
קד ז' ויחד רל, ע"ב.	קה ז' הרומה קל, ע"ב.	

ביאור

גז) הן אראלם מי המה אראלים, אלו הם
מלאכי מעלה, צעקו בעת שעקד אברהם את
יצחק בנו להעלהו לעולה ובעו לקיימא ורצו
לעמוד על התיבה חוצה שכתוב ויוצא אותו
החוצה וגו' ויאמר לו כה יהיה זרעך, ואיך
צוהו השם להעלות את יצחק לעולה וישאר
בלי בנים, וזהו שגרמו בתיבת חוצה, מלאכי
שלום וזה שכתוב מלאכי שלום אלו הם
מלאכים אחרים שהיו מוכנים ללכת לפגוש
את יעקב שזוכר בסוף פ' ויצא ויפגעו בו
מלאכי אלהים והם נקראים מלאכי שלום
וכלהו וכל המלאכים בכו כשראו שאברהם
עקד את יצחק ונודעו עליונים ותחתונים
בשביל יצחק.

גח) דכל מאן דדחיל שכל מי שמפחד, זהו
סימן שהוא חוטא, מפני שכתוב וצדיקים בכפיר
יבטח, מי שהוא צדיק, הוא בטוח בה' שלא
יאונה אליו כל רע.

נט) דרשו מעל ספר ה' וקראו ושם תמצאו
במה תלוי גלות שלכם וגאולה שלכם שכתוב
שם שובו ואתיו שהכונה שובו בתשובה
שלמה ובאו אלי ואקבל אתכם.

ס) ופדויי ה' ישכון בהפסוק הזה נזכר
ארבעה לשונות של גאולה ישובון זה אחד,
ובאו ציון זה שנים, ושמחת עולם על
ראשם זה שלשה, ששון ושמחה ישיגו זה
ארבעה, והם בנגד ארבע פעמים שנפזרו ישראל

תורה אור

(מג) בברכות ט, ע"א. היא תלמידא דהוה קא אויל בתריה דר' ישמעאל בריי וכו' חזיה דקא
מפחיד אמר ליה חטאה את.

ושמחה ישיגו הא ארבע, לקבלהון דארבע זמנין דאתפזרו ישראל ביני עממיא, וכדין כתיב קו ואמרתם ביום ההוא הוודו לה' קראו בשמנו וגו' קז.

לז, לה וגנותי על העיר הזאת: סא) צדיקייא מגינין על עלמא בחייהו, ובמיתתהוון יותר מחייהוון הה"ד וגנותי וגו' ולמען דוד עבדי קח.

לח, ב ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל ה': סב) אמר ליה, אי ניחא קמך דיתסון בני נשא מבי מרעיהוון ויודון שמך וישתמודעון ויתובון לבתר בתיובתא שלימתא וישתכחון בני עלמא זכאין קדמך, אמר ליה קב"ה יאות הוא, את תהא סימנא בעלמא, וכך הוא (מד) מאי דלא הוה מקדמת דנא, הדא הוא דכתיב מכתב לחזקיהו וגו' בחלותו ויחי מחליו קט.

מראה מקומית

קו ישעיה יב, ה. קז ו' יתרו צ, ע"ב. קח ז' אחרי עא, ע"ב. קט ז' תרומה קעו, ע"ב.

ביאור

כין העמים ועל הגאולה בסעם האחרונה כתיב ואמרתם ביום ההוא הוודו לה' וגו'.
 סא) צדיקייא הצדיקים מגינים על העולם בחייהם, ובמיתתם עוד יותר מבחייהם וזה הוא שכתוב סה וגנותי על העיר, ולמען דוד עבדי, שדוד המלך נפטר מכבר והקב"ה אמר שיגין על העיר בשביל דוד המלך.
 סב) אמר ליה אמר חזקיהו לקב"ה אי ניחא קמך דיתסון אם נוח לסניך שירסאו בני אדם ממחלותיהם ויודו לך, ויכירו גדולתך, וישבו אחר כך בתשוכה שלמה וימצאו לסניך זכאים וצדיקים, (כי עד חזקיהו לא היה איש שיעמוד מחליו אלא כל מי שחלה ידע שימות) אמר לו הקב"ה טוב, ואתה תהיה סימן בעולם שתקום מחליך וכן היה, מה שלא היה זה מלפנים וזהו פירוש הדברים שכתוב מכתב לחזקיהו וגו' בחלותו ויחי מחליו שזה היה סעם הראשון שמי שחלה קם ונשאר חי מחליו.

תורה אור

(מד) הנה בש"ס ב"מ סו, ע"א, ובסנהדרין קד ע"ב נאמר עד אלישע לא הוה איניש חלוש דמתסח, ואתא אלישע בעא רחמי ואיתסח, אם כן אלישע היה הראשון שביקש רחמים שיתרסא, וסותר למת שכתוב כאן שחזקיהו ביקש רחמים ע"ז, והוא היה הראשון שנתרסא, אמנם בב"ר פ' תולדות פס"ה, נאמר כוכרי הזהר, א"ר לוי, אברהם חידש זקנה יצחק חידש יסורין יעקב חידש חולה, חזקיהו חידש חולי שיתרסא, וכן בסדר"א פ' נב, חשב שבעה דברים מוסתים נבראו בעולם וכו' מוסת שכיעי מיום שנבראו שמים וארץ לא היה אדם חולה ויחיה מחליו עד שבא חזקיהו מלך יהודה ותלה וחייה, ובכדי שלא יהיה סתירה בדברי רז"ל היה נראה לי ששתי הגירסאות אמת אלא שאלישע ביקש על עצמו שיחלה שתי פעמים קודם זמן סקודתו למות שרצה לקבל עליו יסורי תלי לקבל עונש בער שני הדברים על שגירה רובים בחינוקות, ועל שדחפו לגחזי בשתי ידים, והחולי השלישי חלה את חליו אשר ימית בו ואז לא נתרסא

ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ; (סג) הא אוקמוה דלא לצלי בר נש (מה) אלא סמיך לכותלא, ולא יהא מלה חציץ ביניה לבין כותלא וכו', מאי שנא בכלהו דצלי צלותא דלא כתיב בהו ויסב פניו אל הקיר, דהא די ליה דיימא ויתפלל אל ה', דהא מאן דמצלי צלותא איהו כוון דעתיה כדקא יאות, דהא כתיב במשה קי ויתפלל משה אל ה' וכו' ולא כתיב ויסב פניו וכו' אלא רזא דמלה איהו, דתנינן חזקיהו בההוא זמנא לא הוי נסיב וכו' ולא אוליד בנין מה כתיב וכו' כי מת אתה ולא תחיה (מו) ותנינן כי מת אתה בעוה"י, ולא תחיה בעולם הבא וכו' דכל מאן דלא אשתדל לאולדא בנין בהאי עלמא, לא מתקיים בעלמא דאתי וכו' בגין דמאן דאיהו בלא ולד, כד אזיל בההוא עלמא מית הוא תמן וכו', ולא עוד דשכינתא לא שריא עלוי כלל, כדין כתיב ויסב וגו' אל הקיר, אוליפנא דשוי רעיונוי וכוון אנפיהי למיסב אתתא בגין דתשרי עלוי שכינתא דזא דקיר, ובג"כ כתיב לבתר ויתפלל אל ה', מכאן אוליפנא דמאן דאית ביה חובא, ובעי למבעי רחמי עלוי.

מראה מקומות

קי כמדבר יא, ב.

ביאור

(סג) הא אוקמוה זה ככר העמידו רכותינו דלא לצלי שלא יתפלל אדם רק סמוך להכותל מאי שנא למה זה שבכל מתפללי תפלות דלא כתיב בהו ויסב פניו וגו' שהרי היה די שיאמר ויתפלל אל ה' שהרי מי שמתפלל הוא כודאי מכחן דעתו כנחוק שהרי כתיב במשה ויתפלל משה וגו' ולא כתיב ויסב פניו, ולמה כתיב פה ויסב, אלא סוד הדבר, שלמדנו שחזקיהו באותו הזמן לא היה נשוי אשה ולא ילד בנים ומפני זה כתוב כי מת אתה ולא תחיה ולמדנו שהפירוש הוא כי מת אתה בעולם הזה, ולא תחיה בעולם הזה אין לו קיום בעולם הבא מפני שמי שהוא בלא בן כשהולך אחר פטירתו לעולם הבא אין לו שם קיום, ולא עוד שהשכינה לא שריא עליו כלל גם בעולם הזה ומפני זה כתיב ויסב וכו' אל הקיר, אוליפנא למדנו שכונת הדברים שהשוה מחשבתו וכחן פניו וקבל עליו לישא אשה בכדי שתשרה עליו שכינה, שהוא סוד קיר, ומפני זה כתיב אחר כך ויתפלל, מזה אנו לומדים שמי שיש בו חטא ורוצה להתפלל על עצמו צריך הוא לכחן

תורה אור

יותר, אבל חזקיהו חלה, וישעיה הנביא אמר לו צו לביתך כי מת אתה שהגיע אז זמנו ויום פקודתו למות, וזהו הדגשת הפסוק כימים ההם חלה חזקיהו למות, ולא יחי גם לעולם הבא על שלא עסק בפריה ורביה, ותפלתו הועילה שנתרפא והסיפו לו סיו שנים מחדש וזהו סימן שבזמן שחלה היה זמן קצו האחרון לחיות, ובענין זה היה הוא הראשון שאחרי שהגיע קצו למות נקדע גזר דינו והוסיפו לו סיו שנים.

(מה) בדכות ה, ע"ב, מנין למתפלל שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר שנאמר ויסב וגו', (מו) ברבובת י, ע"א.

יכין אנפוי ורעיונוי לאתקנא גרמיה מההוא חובא ולבחר יבעי צלותא כד"א קיא נחפשה דרכינו ונחקודה בקדמיאת ולבחר ונשובה וכו', ובגין כך ויסב חזקיהו פניו אל הקיר קיב.

לח, ג אנא ה' זכר נא את אשר התהלכתי לפניך וגו' : (סד) רמו הכא, דנטר ברית קדישא ולא סאיב ליה, ונטר ליה כדקא יאות כתיב הכא התהלכתי לפניך וכתוב התם קיג התהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי וגו' דנטר ברית קדישא כדקא יאות וכו', והטוב בעיניך עשיתי (מז) דסמך גאולה לתפלה וכו' דאתכוון ליחדא יחודא כדקא יאות, ובגין כך ויבך חזקיהו בכי גדול (מח) דלית תרעא דקיימא קמי דמעין קיד.

לח, ח הנני משיב את צל המעלות אשר ירדה במעלות אחז בשמש אחרנית : (סה) תאני ר' שמעון, בא וראה השמש לא עשאו הקב"ה אלא לשמוש בני אדם. ת"ח בתלת מאה ותשעין אתרי דישובא דארעא אזיל שמשא וסליק ונהית ומדרגות ומעלות ידועות יש לו. והיינו דכתיב הנני משיב את צל המעלות וגו' וכו', תנינא ממאריהון דמתיבתא, דעלמא סגלגל הוא ככדורא דא, וכד נפיק ממזרח אזיל בסגלגלותא עד דמטא לתתא וכדין אתעביד רמשא וכו' ונחית וסבב כל ארעא

מדאה מקומות

קיא איכה ג. מ. קיב ז' ויחי רכח ע"א-ע"ב. קיג בראשית יו, ע"א.
קיד ז' ויחי רכח, ע"ב.

ביאור

פניו ורעיונוי ולקבל עליו לתקן עצמו מהחטא ואחר כך יבקש תפלה ורחמים כמו שכתוב נחפשה דרכינו, נפשפש במעשינו לשיב בתשובה ואח"כ להתפלל ומפני זה כתיב ויסב פניו אל הקיר.
(סד) רמו הכא בהפסוק הוה מרומז דנטר ששמר ברית קודש ברית המילה ולא סימא איתו ושמר איתו כנחוץ וזה גורה שיה כתיב פה התהלכתי וכתוב אצל אברהם אבינו התהלך לפני וגו' ששם הכונה שימיל את עצמו וישמיר את הברית קודש, והטוב בעיניך עשיתי דסמך גאולה לתפלה שלא

הפסיק בין גאל ישראל לתפלה שהתכוון ליחד יהוד השי"ת כנובן יבכה בכי גדול מפני שאין שים שער סגיר לפני דמעות.
(סה) תאני ר"ש בא וראה השמש לא עשאו הקב"ה אלא לשמש בני אדם, בא וראה בשלש מאות ותשעים מקומות של הישוב בארץ הולך השמש בכל יום ועולה ויורד, ימדרגות ומעלות ידועות יש לו וזהו שנוכר כאן צל המעלות, למדנו מאויני הישיבה שהעולם הוא עגול ככדור וכשהשמש יוצא ממזרח הולך בעגול סביב הארץ עד שבא למטה וכשיורד ומתכסה מאתנו נעשה אצלנו בחצי כדור העליון לילה

תורה אור

(מז) שם ע"ב. אמר רב יהודה אמר רב, שסמך גאולה לתפלה.
(מח) ב"מ נט, ע"א, א"ר אלעזר וכו' שערי דמעות לא ננעלו.

וישובא, וכד נחית ומתכסיא מינן רמש לן ונהיר לאיגון דדיירין תחות לן לפום יישובא וסגלגלתא דארעא וכו', דעל כך מתקרי שמשא, שמשא דמשמש לכולא קטו.

לח, יא אמרתי לא אראה יה וגו' לא אביט אדם עוד עם יושבי חדל: (סו) כמה אטימין אינון בני נשא דלא ידעין וכו' דכר בר נש אסתלק מהאי עלמא ויהיב חושבנא למאריה וכו' בעוד דאיתו קאים רוחא וגופא כחדא וחמי מה דחמי עד דאזיל לההוא עלמא ופגע ליה לאדם הראשון יתיב לתרעא דגנתא דערין למחמי כל אינון דנטרו פקודי דמאריהון וחדי בהו זכמה צדיקא סחרניה דאדם אינון דאתמנעו מארחא דגיהנם וכו' ואלין אקרון יושבי חדל ולא כתיב יושבי חדל, בגין דלא הוו (מט) כמו חולדה דגררא ומנחא ולא ידעא למען שבקא אלא יושבי חדל כד"א קטו חדלו לכם מן האדם וגו' דאתמנע לון מארחא דגיהנם וכו' לאעלא להו בגנתא דערין, (סז) ד"א יושבי חדל אינון מאריהון דתשובה דמנעו גרמיהו מאינון חובין דחייביא, ובגין דאדם הראשון תב בתיובתא קמי מאריה

מראה מקומות

קטו ז"ת בראשית טו, ע"א. קטז ישעיה ב, כה.

ביאור

וחושך, והשמש מאירה אז לאלה שורים מתחתינו בחצי הכדור התחתון (היינו באמריקה הצפונית והדרומית) מפני זה נקרא שמש שמשמש לכל.

(סו) כמה אטימין אינון כמה סטימין בני אדם שאינם יודעים שבזמן שאדם מגיע להפטר מעולם הזה גותן חשבון לאונו מכל מעשיו בעוד נפשו ורוחו וגופו ביחד, ורואה מה שרואה והולך לעולם הבא, ופוגע באדם הראשון שיושב על יד שער גן עדן למחמי לראות כל אלה ששמרו מצות אדונם הקב"ה, אותם שמנעו עצמם מדרך הגיהנם והם נקראים יושבי חדל, ולא כתיב יושבי חדל שהעולם הזה נקרא חדל, כמו חולדה שמגרת ומנחת

בחור שלה בקרקע ולא ידעה למי עוזבת, כך כל בני עולם משתולים יומם ולילה לאסוף נכסים ולא נשאר להם זמן לתורה ותסלה ועשית מצות ואינם יודעים למי הם עמלים ומשאירים זאת, והצדיקים נקראים יושבי חדל (לשון חדלו מניעה) שהם נמנעים מדרך הגיהנם ואדם הראשון יושב על שער הגן עדן להכניסם לגן עדן וזהו כונת הרברים לא אביט אדם עוד עם יושבי חדל שחזקיהו חשב מקודם שלא יזכה ליכנס לגן עדן מפני שלא הוליד בנים.

(סז) ד"א פירוש אחד יושבי חדל אלו הם כעלי תשובה שמנעו את עצמם מאותם חסאים של הרשעים, ומפני שאדם הראשון

תורה אור

(מט) ירושלמי שבת ס"ד ה"א ר' אתא אמר, ר' אבהו ורבנן וכו' מה החולדה הזאת גיררת ומנחת ואינה יודעת למי היא מנחת, כך הן כל באי העולם גוררין ומניחין גוררין ומניחין ואינן יודעין למי הן מניחין.

יטיב (נ"א עם) על אינון דאתמנעו מחוביהון ואינון בני חדל כד"א קי"ז אדעה מה חדל אני וכו', ת"ח מה כתיב אמרתי לא אראה יה. וכי מאן יכיל למתמי יה. אלא סיפא דקרא אוכח דכתיב יה בארץ החיים. ת"ח כד סלקין נשמתין לאתר צרורא דחיי תמן מתהנן בזהרא דאספקלריאה דנהרא וכו' ואילו לא מתלבשא נשמתא בזהרא דלבושא אחרא לא תיכול לאתקרבא למחמי ההוא נהורא וכו'. וזהו יה יה בארץ החיים. דהוה סבר דלא יוכי להתוא נהורא וכו' בגין דנהרא דנגיד פסיק ליה ולא אוליד. לא אביט אדם עוד. דא אדם קדמאה. כמה דאתמר וכו' בגין דמאן דלא אוליד בנין בהאי עלמא כד נפיק מניה מתרכין ליה מכל מה דאמרן וכו' קי"ח.

לח. טז ה' עליהם יחיו: סח) מאן עליהם. אלין ארחי דאורייתא. יחיו. יתקיימין בעלמא דין ובעלמא דאתי קי"ט.

מ, י הנה ה' בחוק יבוא וזרעו משלה לו הנה שכרו אתו ופעלתו לפניו: הנה שכרו אתו סט). דקב"ה כריז בכל פמליא דלעילא ויימא לון אתכנשו ודאינו דינא. מאן דמסר נפשיה על קדושת שמי אנריה מאי הוא. ואינון יימרון כך וכך. מאן דסביל כמה חרופין וגרופין בכל יומא עלי מהו אנריה. אינון אמרי כך וכו' הה"ד הנה שכרו אתו וגו' קכ.

מדאה מקומות

קי"ז תהלים לט. ה. קי"ח ו' נח סה. ע"ב. קי"ט ו' צו כז. ע"א. קכ ו' שלח קעג. ע"ב.

ביאור

להוליד בנים בעולם הזה כשיוצא מן העולם הזה מתרכין ליה מגרשים אותו מכל המקומות שהוכרנו מקודם

סח) מאן עליהם מי המה עליהם. הם דרכי התורה יחיו שאלה שהולכים בדרבני התורה יחיו ויתקיימו בעולם הזה ובעולם הבא.

סט) דקב"ה כריז בכל פמליא דלעילא הקב"ה מכריז בכל הפמליא שלמעלה ויימא לון ויאמר להם התאספו ותרונו דין מי שביסר נפשו על קדושת שמי מה שכרו. יהם יאמרו כך וכך מאן דסביל חרופין מי שסבל בזוינות בכל יום עלי מהו שכרו. הם אימרום כך וכו' וזהו שכתוב הנה שכרו אתו שהשכר היא קבוצ מהבית דין שלמעלה.

שב בתשובה לפני הקדוש ברוך הוא לכן יישב עם אלה שמנעו עצמם מחטוא שהם נקראים בני חדל, ת"ח בא וראה והבין, כתיב סה אמרתי לא אראה יה וכי מאן יכיל למחמי האם יש מי שיכול לראות את ד' אלא סיף הפסוק מוכיח שכתוב בארץ החיים והכונה הוא שבזמן שהנשמות עולות למקום צדור החיים בגן עדן הם נתנים מזהר ואור הקדוש ואם הנשמה לא היתה מתלבשת שם בזהר לבוש אחר לא היה לה ביכולת להתקרב לראות את האור הקדוש וזהו כונת הדברים יה בארץ החיים שחשב שלא יזכה להאיר הזה משום שלא הוליד בנים וזה שכתוב לא אביט אדם הפירוש כמי שאמרנו מקודם שזה נאמר על אדם הראשון משיב שמי שלא השתדל

מ. כו שאו מרום עיניכם וגו': (ע) ראשי תיבין שאו מרום עיניכם שחרית מנחה ערבית תלת צלותין קכא.

שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה: (עא) שאו מרום עיניכם דא ק"ש ראשי תיבין שמע דמיחדין ישראל לקב"ה פעמים ותשכחו תמן מ"י קכב.

המוציא במספר צבאם: (עב) כלהו חיילין ומשריין וככביא קב"ה אפיק לון בשמא כל חד וחד וכו' בכל ככביא ומולי דרקיעין. כלהו אתמנון נגידין ופקידין לשמשא עלמא (ג) וכו' ולית לך עשבא זעירא בכל עלמא דלא שלטא עליה ככבא ומזלא ברקיעא וכו' ולא צמחין ולא מגדלין עשבין ואילנין ודשאין ועשבי ברא. בר בחיזו דככביא דקא קיימי עליהו וכו' רוב משריין דככביא ומולי כלהו נפקין בראשיתא דליליא עד תלת שעתי חסר רביעא. מתמן ולהלאה לא נפקין בר זעירין. ואינון ככביא כלהו לא משמשי לבטלא וכו'. ואית ככביא דקא משמשי כל ליליא וכו' ואית ככביא דקא משמשי עד פלגות ליליא. וצמחין ומגדלין מראשיתא דליליא עד ההיא שעתא כל אינון מלין דאתפקו ו עלייהו. ואית ככביא דקא משמשי זעיר מליליא. דכיון דאתחזי בהדי ההוא עשבא או ההוא דשאה מיד

מראה מקומות

קכא תקי"ו ת"ג פו. ע"א. קכב שם תמ"ט פה. ע"ב.

ביאור

שולס עליו כוכב ומזל ברקיע ולא צומח ולא גדלים עשבים ואילנות ודשאים ועשבי תיך. רק בהשפעת הכוכבים שעומדים עליהם וריאים אותם. רוב מתנות הכוכבים ומזלות יוצאים בתחלת הלילה כמשך עד שלש שעות פחות רביע בלילה ואחר כך יוצאים רק מעט כוכבים ואלו הכוכבים כולם אין משמשים לבטלה כי כל כוכב יש לו תפקיד מיוחד בשביל הגידולים והצמחים. יש כוכבים שהם מאירים ומשמשים כל הלילה ויש כאלו שהם משמשים רק חצי הלילה ומצמיחים ומגדלים מתחלת הלילה עד הזמן הנ"ל כל הדברים שנתמנו עליהם. ואחר כך נעלמים, ויש כוכבים שמאירים רק חלק קטן מהלילה שכיון שנתראה עם העשב והרשא שהוא ממונה

תורה אור

(ג) ב"ד פ"י אמר ר' סימון אין כל עשב ועשב שאין לו מזל ברקיע שמכה אותו ואומר לו גרל.

(ע) שאו מרום עיניכם ראשי תיבות שלהם הם רמו על השלשה הפילות שחייב אדם להתפלל בכל יום שחרית מנחה ערבית.

(עא) שאו מרום עיניכם ראשי תיבות הם שמע זהו מה שישראל מיוחדים להקב"ה בבוקר ובערב ותשכחו תמן מי ותמצאו שם מ"י, לדעתי הפשט כי בפסוק שמע ישראל יש כ"ה איתיות ופעמים שבבוקר ובערב הם ביחד חמשים וזהו מרימו בחיבת מ"י ברא אלה.

(עב) כלהו חיילין ומשריין כל החיילות והכתנות והכוכבים קב"ה מוציאם בשם, כל אחד ואחד. כל הכוכבים ומזלות של הרקיעים כולם נתמנו לשמש העולם, וכל כוכב יש לו תכונה מיוחדת ותפקיד מיוחד במה לשמש את העולם ואין לך מין עשב קטן בכל העולם שלא

אשלים שמושיה, ולא אצטריך יתיר בההוא ליליא וכו' כיון דאשלימו שמושייהו לא אתהזון יתיר בהאי עלמא קכג.

המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא מרב אונים ואמיץ כה: עג) דהא כפום מנהגא דבר נש (גא) הכי מתחלפי שרטוטין [דאצבען] מזמן לזמן, ורוא דא המוציא וגו' כמה דקב"ה אחלף חיילין וזמנין בככבי שמיא יוטא דא כך, וליומא אחרא כך, (ודא איהו דאמרינן בצלותא דערבית ומחליף את הזמנים ומסדר את הכוכבים כפום דחלופא דזמנים כן איהו מסדר ככבים) וכו' והכי אתחזי בהאי משכא דהאי אדם התאה קכד.

מא, ב מ' העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו וגו': עד) דא אברהם, דלא גטיל אתערותא לגבי קב"ה אלא ממזרח בגין דחמא שמשא דנפיק בצפרא

מראה מקומות

קכג ז' תרומה קעא, ע"ב. קכד ז' יתרו ע"ב, ע"ב.

ביאור

עליו, מיד משלים השימוש שלו ולא אצטריך יתיר להאיד באותו הלילה, ומפני זה הוא געלם אחר כך, שמכיון שמשלים שימושו ותפקידו באותו הלילה אינם מתראים יותר בעולם הזה ונעלמים.
עג) דהא כפום מנהגא דבר נש שהרי כפי המנהג שנהוג אדם בפעשיו כן מתחלפים השרטוטים וההווים של אצבעות האדם מומן לזמן וזהו גרמו בפסוק זה שכמו שהקב"ה מחליף המלאכים וחיילות וזמנים בכוכבי השמים יום זה כך, יביום אחר אחרים, (וזהו מה שאנו אומרים

בתפלת מעדיב ומחליף את הזמנים ומסדר את הכוכבים כפי הזמנים שמתחלפים כן הוא מסדר את הכוכבים) וכן נראה בהאי משכא בענין הנה של אדם החתתון, ויש למשל זמן שבגארים נהאים בהאצבעות קיים ידועים ואתרי ששיגה. מנהגי וכעשי מתחלפים השרטוטים והקיים באופן אחר, עיי"ש בפנים באריכות.
עד) דא אברהם זה שנאמר מי העיר ממזרח זה נאמר על אברהם אבינו שהכיר את בורא עולם אלא על ידי מזרח מפני דחמא שמשא שראה השמש שיוצא בכוקר מצד מזרח, אז

תורה אור

(גא) הנה יש מהרבנים בזמנינו שרצו לחדש שרטוטי האצבעות הם סימן לענין להתיר עגונה מכבלי העינין אם הבעל כחיו עשו לו הסכעת אצבעות על אינו תעודה או ע"י המשטרה להשחת הקיים של האיש שנעשו לו בחייו עם השרטוטים מהאצבעות שלאחר מיתת האיש וטעמם ונימוקם שכספרי חיקרי המשטרה הבין לאימית נמצא שבדקו אצל מיליוני אנשים ולא נמצא אף אחד מהאנשים שידמה בשרטוטי האצבעות להשני, ותמרו על גדולי הפוסקים למה לא הביאו הסימן הזה שלדעתם הוא כמו סימן מובהק — אבל לפי דברי הזהר כאן אצל ישראל לפי מנהג האיש מתחלפים השרטוטים של האצבעות מומן לזמן ועל כגון זה אמרו רז"ל אין מזל לישראל (שבת קנז, ע"א, ודרים לב, ע"א).

מסטרא דמזרח, נטיל אתערותא לנפשיה דאיהו קב"ה. אמר דאן הוא מלכא דברא יתי, פלח ליה כל ההוא יומא. לרמשא חמא שמשא דאתכניש וסיהרא נהרא. אמר. דא הוא ודאי דשליט על ההוא פולחנא דפלחית כל האי יומא, דהא אתחשך קמיה וכו' לצפרא חמא דאזלא חשוכא ואתנהיר סטרא דמזרח אמר, ודאי כל אלין מלכא אית עליהו ושליט דאנהיג לון, כיון דתמא קב"ה תיאובתא דאברהם לגביה, כדון אתגלי עלוי, ומליל עמיה דכתיב צדק יקראוהו לרגלו דמליל עמיה ואתגלי עליה קכה.

מא, יד אל תראי תולעת יעקב : עה) וישראל לית לון תוקפא וחילא לנצתאה לון [לעמין עכו"ם] בר בפומהון, כתולעתא דא דלית לה תוקפא וחילא אלא בפומא, ובפומא מתבר כלא, וע"ד אקרון ישראל תולעת. תו וכו', מה תולעת לית לבריה דעלמא כהאי תולעת דמשי דסיסטרא דמנה נפקי כל לבושי יקר טיסטרי דמלכין, לבתר זרע זרעין ומית, ולבתר מההוא זרעא דאשתאר מניה אתקיים כמלקדמין, הא איהו בקיומא, כך ישראל וכו' דאע"ג דמתין יתהדרון ויתקיימון בעלמא כמלקדמין קכו.

מב. ה נתן נשמה לעם עליה ורוח להלכים בה : עו) אני נתתי הנשמה עליה, מאי עליה, על אותו מעשה הגוף שעשתה, ר' חייא אמר עליה לאותם

מראה מקומות

קכה ז' לך פו, ע"א. קכו ז' וישלה קעת, ע"א.

ביאור

נתערור להאמין שהשמש הוא מנהיג העולם ואמד זה המלך שברא אותי ועבד אותו סל היום, כערב ראה השמש דאתכניש ששקע ונאסף והלבנה האירה, אמר בודאי שזה הוא הירח הוא בודאי הוא השליט על זה שעבדתי אותו כל היום שהרי הוא שקע ונחשך ונאסף מפניו, כשבא למחרתו הבוקר ראה עוד פעם שהלבנה והחשך הלך ועבר, והאיר צד המזרח אמר בודאי כל אלה גם השמש וגם הירח יש מלך עליהם ושליט שמנהיג אותם כיון דחמא כיון שראה הקב"ה תיאובתא דאברהם התיאבון והחשך של אברהם אליו או נתגלה אליו ומליל עמיה ודיכר אתו וזהו שכתוב צדק יקראוהו לרגלו שדיבר עמו ונתגלה עליו. עה) וישראל לית לון תוקפא ישראל אין להם חוק וכן נצח לאומות העולם חזק מבסיהם, כתולעת הוו שהיא חלשה וקטנה ואין לה כח אלא בספיה ובספה שלה מתבר כלא שוברת הכל ומפני זה נקראים ישראל תולעת שכתוב תולעת יעקב, ותו ועוד טעם למת נקראו ישראל בשם תולעת, שאין בריה בעולם כתולעת הזו, שעושה משי שמהם עושים מלבושים נכבדים שממנה יוצאים כל מלבושי יקר בגדי מלכים, ואחד כך הוא מזריע זרעים ומת ואחר כך מההוא זרע שנשאר ממנו הוא חוזר ונוול ומתקיים כמקודם כך ישראל אף על פי שהם נרדסים ומתים יחזרו ויתקיימו בעולם כמקודם. עו) אני נתתי הנשמה עליה מדיק למה כתיב נתתי נשמה לעם עליה ומפרש, עליה, על אותו מעשה הגוף שעשתה, ור' חייא מפרש

השולטים על כוחותיה, להם נתתי הנשמה, ורוח להולכים בה לאותם המשתתפים בה בכוחותיה שאין להם אלא אותה נפש חיה הנקראה רוח הבהמה היורדת למטה לארץ, ועל כן נאמר נותן נשמה לעם עליה, השולטים עליה על כוחותיה להם נשמה קדושה הגזורה למעלה, אבל להולכים בה המשתתפים עמה בכוחותיה אין להם אלא רוח הבהמה היורדת קכו.

מב, יג ה' כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף יצריח וגו' : (עו) ולזמנא דאתי זמין קב"ה לאתערא בנייחא על שאר עמין עכו"מ ולבתר יתתקף עלייהו בדינא קשיא, הה"ד ה' כגבור וגו' ה' בקדמיתא דאיהו רחמי, ולבתר כגבור ולא גבור, ולבתר כאיש מלחמות, ולא איש מלחמות, לבתר אתגלי תוקפא עלייהו ויתתקף לשיצאה לון דכתיב יריע אף יצריח על אויביו יתגבר, כתיב קכח ויצא ה' ונלחם בגוים וגו' וכתיב קכט מי זו בא מאדום וגו' קל.

ה' כגבור יצא וגו' : (עח) וכי כגבור ולא גבור, אלא ישני לבושו וילבש לבושין אחרנין. כאיש מלחמות ישני זיניה, ועס כל דא דינא הוא יתיר, אבל רחמי ביה כמה דכתיב כגבור ולא גבור, כאיש מלחמות ולא איש מלחמת דודאי אע"ג דעביד דינא, חס על עובדוי קלא.

מראה מקומות

קכו ז"ת בראשית יז, ע"ב. קכח זכריה יד, ג. קכט ישעיה סג, ע"א.
קל ז' וישלח קער, ע"א. קלא ז' בשלח מו, ע"ב.

ביאור

וזהו שכתוב ה', ששם הויה הוא רחמים, שיתעורר עליהם כרחמים, כגבור ולא כתיב גבור ואח"כ יבוא עליהם כאיש מלחמות ולא כמלחמה ממש והיינו בדינים חלשים ואחר כך יגלה תוקף הדינים עליהם, לשיצאה לון לכלותם דכתיב יריע אף יצריח על אויביו, וכמו שכתוב במקום אחר ויצא ונלחם בגוים וגו' על שהרעו לישראל בגולה באכזריות. (עח) כגבור ולא גבור עוד פירוש אחר למה כתיב כגבור ולא גבור מפני שמדותיו של הקב"ה הם רחמים בעצם, לכן כתיב כגבור שישנה מדתו מרחמים לדין ישנה בגויו מכגדי רחמים לכגדי דין בכיכול להורות שיתנהג עם האומות כדין אבל גם כמעט רחמים ולזה כתיב כגבור ולא גבור שהגם שיעשה עמהם דין אבל

למה כתיב עליה הכונה לאותם השולטים על כוחות וטבע הגוף, להם נתתי נשמה שהיא מדרגה עליונה, ורוח להלכים בה לאותם המשתתפים בה עם כוחות ותאות הגוף וממלאים רצון ותאות הגשמיים של הגוף, להם יש רק אותה נפש חיה הנקראת רוח הבהמה היורדת למטה לארץ, וזהו הדגשת הפסוק נותן נשמה לעם עליה השולטים עליה להם נתתי נשמה הקדושה הגזורה מלמעלה, ורוח שהוא מדרגה תחתונה, נתתי להולכים בה המשתתפים בה בכוחותיה הגשמיים, אין להם אלא רוח ונפש הבהמה היורדת. (עז) ולזמנא דאתי בזמן ביאת משיח צדקנו עתיד קב"ה להתעורר בנחת על שאר אומות עכו"מ, ואחר כך יתחזק עליהם ברין קשה,

מב. יח החרשים שמעו והעורים הביטו וגו' : עט) החרשים שמעו. אליו בני נשא דלא צייתין למילולי אורייתא ולא פקחין אודניהו למשמע לפקודי דמאריהון, והעורים דלא מסתלין למנדע על מה אינון קיימין קלב.

מב, כד מי נתן למשוסה יעקב וישראל לבוזים הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך וגו' : פ) האי קרא לא אתיישבן מליה וכו' כיון דאמר מי נתן למשיסה יעקב וישראל מהו חטאנו לו חטאו לו מבעי ליה, ואי אמר חטאנו לו מאי ולא אבו, ולא אבינו מבעי ליה, אלא בשעתא דאתחבר מקדשא וכו' ועמא אתגלי, בעיא שכינתא לאתעקרא מדוכתא ולמיהך עמהון בגלותא וכו' כיון דעאלת בגלותא אסתכלת בעמא וחמאת דדחקי לון ורמסי לון בגלותא בין רגלייהו דשאר עמין, כדן אמרת מי נתן למשיסה יעקב וגו' ואינון אמרין הלא ה' זו חטאנו לו, והיא אמרת ולא אבו בדרכיו הלוך וגו'. ובשעתא דזמין קב"ה למפקד על עמיה, כנסת ישראל תיתוב מן גלותא בקדמיתא וכו' ויימא לה קב"ה קומי מעפרא, היא תבת ואמרה לאן אתר איהך, ביתאי חרב וכו' עד דקב"ה יבני בי מקדשא בקדמיתא ויתקין היכלא ויבני קרתא דירושלם. ולבתר יוקים לה מעפרא הה"ד קלב בנה

מראה מקומות

קלב ז' ויחי רכו, ע"א. קלב תהלים קמו, ב.

ביאור

רצונו ללכת בדרכי ה', אלא בזמן שנחרב בית המקדש והעם הוגלו לגלות, רצתה השכינה להעקר ממקומה בארץ ישראל למיהך ללכה עמהם בגלות, וכיון שנכנסה בגלות הסתכלה בהעם וראתה איך שדוחקים ורומסים אותם בין רגליהם של האומות, אז אמרה השכינה מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזים, וישראל ענו הלא ה' זו חטאנו לו, וחזרה השכינה ואמרה ולא אבו בדרכיו הלוך, ובזמן שעתיד הקב"ה לפקוד את עמו לגאול אותם, כנ"י תתעורר לשוב מן הגלות מקידם, ויימא לה ויאמר לה הקב"ה קומי מעפר הגלות והיא תענה ותאמר לאן אתר איהך לאינו מקום אלכי, בית שלי חרב, ער שיבנה הקב"ה בית המקדש מקודם ויתקן היכלו ויבנה העיד ירושלם ולבתר יוקים לה מעפרא ואחר כך יקים אותה את כנסת ישראל מעפר הגלות וזהו

גם במדה ידועה של רחמים בי חס על עובדיו כי הוא מרחם על מעשיו כמו שכתוב (תהלים קמה ט) ורחמיו על כל מעשיו. עט) החרשים שמעו מי המה החרשים שישמעו, אלא שהנביא מדבר אל אלו בני אדם שאינם שומעים לדברי התורה ואינם מטים אזניהם למצות אדונם והעורים שהם לא מביטים ולא מתבוננים לדעת על מה הם עומדים וקיימים ומבקשם ומוזהירם שישמו לב לדבריו. פ) האי קרא לא אתיישבן מליה הפסוק הזה אינו מוכן כי מקודם מתחיל לרבר בלשון נסתר כמו שהנביא מדבר הדברים ולא ישראל וגומר חטאנו שהוא כמו שישראל מרברים והיה צריך לכתוב חטאו לו ואם כבר מדבר בלשון רבים שישראל אומרים חטאנו למה אמר ולא אבו בלשון נסתר היה צריך לכתוב אבינו שאנחנו לא

ירושלם ה' וגו' בונה ירושלם בקדמיתא, ולבתר נדחי ישראל יכנס, וגו', ויימא לה קלד התנערי מעפר וגו' קלד. (עיין בתהלים קמו. ב בתו"א אות צה).

מג, א בראך יעקב ויצרך ישראל: וכתוב קלו כה אמר ה' עשך פא), כל אלין דרגין סלקין לחד, והא אתמר בו"דא יו"צר עו"שה וכלהו דרגין אלין על אלין וכלהו חד קלו.

מג, ד מאשר יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתיך ואתן אדם תחתיך ולאמים תחת נפשך: (פב) אזלו חברייא [ר' אלעזר וחבריו] עד דמטו חד בי חקל וכו' תמן וכו', אדהו יתבי, הא חויה רברבא אתי וכו' ואעבר קמיהו, א"ל ר' אלעזר חויה חויה סטי לך מאורחך, דהא תב ההוא גברא ואתנהם על מה דעבד ולא יוסיף למעבד ההוא מלה, תוהו חברייא וכו' א"ר אלעזר חויה חויה (נב) בתר דלחישו לך מן שמיא אתנחם ההוא גברא וכו' סטי לך מאורחך, קם חויה בקיומיה ולא נטיל הכא והכא וכו', א"ל חויה חויה ידענא מה דאת בעי טוב מארחך, דהא עכו"ם חייבא אתי דעביד ביש לחד יודאי והא הוא נאים שכיב במערתא דילך זיל וקטליה, מיד אהדר ההוא חויה ודלג דלוגין קמיהו, א"ר אלעזר אי לא הוינא הכא

מראה מקומות

קלד ישעיה נב, ב. קלה ז' חיי קלג ע"ב; קלד ע"א. קלו ישעיה מד, ב. קלו ז' וישלח קעז, ע"ב.

ביאור

שכתוב בונה ירושלם ה' נדחי ישראל יכנס, שמקודם יבנה ירושלם ואחר כך נדחי ישראל יכנס ויימא לה ויאמר לה התנערי מעפר קומי שבי ירושלים וגו'. (עיין בתהלים בתו"א).

פא) כל אלין דרגין סלקין לחד כל הדרגות של בריאה, יצירה, עשיה, עולים לאחד והם ג' דרגות אחד עולה על השני הדרגה העליונה היא בריאה ונמוך ממנה יצירה ועוד נמוך ממנה עשיה.

פב) אזלו חברייא ר' אלעזר ברי"ש וחבריו הלכו עד שכאו לשדה אחת וישבו בשם, בזמן שישבו ראו חויה רברבא נחש גדול עיבר

לפניהם, א"ל ר' אלעזר להנחש, נחש נחש תחזור מדרכך, מפני שהאיש שאתה הולך לנשכו ולהרגו עשה תשובה והתחרט על מה שעשה ולא יוסיף לעשות הדבר הרע הזה, תוהו חברייא תמהו החבריא, א"ר אלעזר נחש נחש אחרי שלחשו לך מן השמים, עשה האיש תשובה, תטה מדרכך, אז עמד הנחש ולא הלך לכאן או לכאן א"ל נחש נחש אני יודע מה שאתה רוצה, תטה מדרכך, שהדי עכו"ם רשע בא שעשה רע ליהודי אחד ופעת הוא שוכב במערה תלך ותהרגהו, מיד חזר הנחש ודלג ורץ לפניהם אמר ר' אלעזר להחבריא אם לא הייתי פה כמה רעות היה עושה הנחש

תורה אור

(נב) עיין בויק"ר פכ"ו ונ"י רשב"י וכו' למה אתה נושך וסר' אפשר דאנא עבד כלום אלא אם אתאמר לי מן עליותא.

כמה בישין הוה עביד האי חויה וכו' אמרו חברייא לר' אלעזר במה ידעת, אמר להו סימנא יהב לי אבא, ואנא אשתמודענא ביה, אמרו ליה תינח חויה דאשתמודעת ביה, ההוא דאתנחם ותב מחוביה במה ידעת, אמר להו וכו' רוחא חדא זוה אזיל לקבליה והוה קארי קמיה טוב מארחך דהא תב מחוביה ואתנחם ההוא בר נש, וההוא חויה בישא לא הוה ציית עד דיתנון ליה כופר בהדיה באתריה דההוא בר נש וכו', דכך אורחוי דחויה עילא ותתא, כיון דאתייהיב ליה דשו לא תב עד דאשלים ההוא דינא בישא דאתייהיב ליה רשו למעבד, או דיתנון ליה באתריה חייבא אחרא בכופרא דהא בריקנייא לא יפוק וכו', א"ר אלעזר ניהך ונחמי דהא חויה עבד מה דעבד, קמו וקריבו גבי חד טינרא בההוא בי חקל, אשכחו לההוא עכו"מ דמית, וההוא נחש כריך על עקביה וכו' ובתר אתפרש מעקביה וסליק על גרונה ואכריך תמן וכו', אשכו ו ליה ארנקי חד מליא דינרין דגזיל לחד יודאי בארחא ומחא ליה, נטל ר"א ית ארנקי אמר בריך דחמנא דבכלא עביד שליחותא וכו', פתח ר"א ואמר מאשר יקרת בעיני וגו', מאשר יקרת יקר מבעי ליה, והכי אצטריך מאשר אתה יקר בעיני, מהו יקרת מכלל דאיהו מגרמיה אתייקד, הכי הוא ודאי, דכל ב"נ דאיהו בחיובא קמי קב"ה, בקדמיתא הוא מזוללא ותועבה איהו קמי קב"ה, ובתר דאימלך ותב מחוביה, השתא איהו אתייקר מגרמייה, וקב"ה קארי עליה ואמר מאשר יקרת בעיני נכבדת את מגרמך וכו', ואני אהבתיך דהא לית רחימו לקב"ה בהדי ב"נ בהאי עלמא אלא במאן דתב מחוביה וכו', אבל מה

ביאור

כיס אחד מלא דינרין שגול העכו"מ מיהודי אחד ועוד הבה אותו, לקח ר"א הארנקי ואמר ברוך השם יתברך שבכל עושה שליחות לא רק ע"י אדם אלא ע"י נחש עשה השליחות, אז פתח ר"א ואמר שהכל זה מרומז בפסוק זה, מאשר יקרת, יקר היה צריך לכתוב וכן היה צריך להכתב, מאשר אתה יקר בעיני, ואם כתיב מאשר יקרת הכונה שהאיש מעצמו נעשה יקר ע"י התשובה שעשה וכך הוא, דכל איש שהוא חוטא לפני הקב"ה מקודם נעשה מזולל והועבה לפני הקב"ה ואחרי שנמלך ושב מחטאו היא נעשה מעצמו יקר, ועל איש כזה קרא הקב"ה ואומר מאשר יקרת בעיני נכבדת היינו נעשית מכובד מעצמך ואני אהבתיך באשר שאין אהבה לקב"ה לאיש כזה העולם אלא במי שהוא שב מדרכו הרעה, אבל

הזה אמרו לו איך ידעת זאת, אמר להם רוח אחד הלך לנגדו ואמר לו תחזור מדרכך שהרי האיש עשה תשובה מהחטא והתחרט האיש שאתה הולך להרגו, אבל הנחש לא רצה לציית להרוח עד שיתנו לו כופר איש אחר שיהרגנו במקום האיש הזה, מפני שכך דרכו של הנחש מלמעלה ומלמטה מכיון שניתן לו רשות להרוג אינו חוזר עד שגומר הדין הרע שניתן לו רשות לעשות, או שיתנו לו במקומו של האיש הזה רשע אחר כופר מפני שבחנם לא ירצה לחזור מדרכו, א"ר אלעזר ניהך ונחמי נלך ונראה אם הנחש עשה מה שאמרתי לו, הלכו והתקרבו לאבן אחד בשדה זו ומצאו להעכו"מ שמת והנחש הזה נכרך על עקביו ואחר כך נפרש מעקביו ועלה על ציאריו ונכרך שם, אח"כ מצאו במערה זו

אעביד דהא יהבית רשו לחויא לנוקא. דא הוא עיטא (לג) ואתן אדם תחתיך, מאי איהו אדם דיהב קב"ה תחותיה, והוא אדם דאתי מעמא אחרא, דההוא חויא מדיליה ייכל דכתיב ואתן אדם (לד) אל תקרי אדם אלא אדום, ולאמיים דא הוא קלח ולאם מלאם יאמץ ודא ורעא דעשו וכו' אדהו יתבי הא האי יודאי דגול ההוא עכו"ם דקטל חויא באורחא לאי ועיף וכו' ואמר מארי דעלמא. גלוי וידוע קמך דאנא לא חיישנא עלאי וכו' כלום, דהא בדינא אתעביד כל דאתעביד, אבל אבא ואמא סבין אית לי דלית לי במה אפרנס לון וכו', ותו וכו', צרורא חדא דדינרין דהוה בההוא ארנקי דחד מסכנא, למעבד חופה לברתיה וכו', ע"ד כאיבנא בלבאי יתיר, בכה ואמר קלט משפטי ה' אמת צדקו יחדיו, דינן דמארי עלמא קשוט אינון, אמאי אינון קשוט, בגין דצדקו יחדיו, דהא בשעתא דדינא בעי קב"ה למעבד, כמה מארי תריסין קיימין מהאי סטר ומהאי סטר וכו', כיון דצדקו אלין באלין ואסתכמו כחדא כדין משפטי ה' אמת וכו', כד מצדיקי כל בני דינא לעילא וכו', ע"ד

מראה מקומות

קלח בראשית כו, כג. קלט תהלים יט, י.

ביאור

מה אעשה שהרי נתתי רשות להנחש שיזיק אבל זה הוא העצה שאתן להנחש אום תחתיך, ומי הוא האדם שנותן הקב"ה תחתיו האדם שהוא מעם אחר שהנחש הזה יאכל משלו, וכתיב ואתן אדם אל תקרי אדם אלא אדום מבני עשו, בנתיים ראו שהיהודי הזה שהעכו"ם גזל ממנו הכיס ושהנחש הרגו להעכו"ם בא מהדרך עיף ויגע יהתחיל להתאונן ולצעוק, אדון העולם, הלא גלוי וידוע לפניך שאינני מתאונן על מה שנעשה לי, שבודאי עשית כדון עמי, אבל הלא יש לי או"א זקנים שאין לי במה לפרנסם מה אעשה אתם, ועוד יש לי צער גדול שצדוק

אחד של וינדים שהיה בהארנק הזה הוא של עני אחד שהכין את הצרוד דינדים להשיא כתו על זה יכאב לכי ביותר, ובכה ואמר כתיב משפטי ה' אמת צדקו יחדיו הדינים של אדון העולם הם אמת, למה משום שצדקו יחדיו, מהו פירוש התיבה יחדיו מפני שבזמן שהקב"ה רוצה לדון את האדם אוי כמה עומדים מדאי סטר מצד זה ומצד שני מיימינים ומשמאלים ואחרי שכאים לידי הסכם אז מיציאים פסק דין וע"ז נאמר צדקו יחדיו שכל המלאכים מסכימים להפסק דין וע"ז אני בוכה שהייתי הגורם

תורה אור

(נג) ובדרך זה פירש אחד מהגדילים הרה"צ הר"א מטוריסק וצ"ל את המשנה בכרכות פ"ה, מ"ה, אמרו עליו על רחב"ד שהיה מתפלל על החולים ואמר זה חי וזה מת, שלכאורה קשה איך עולה על הדעת שיאמר שזה ימות, אלא הפירוש הוא כך אם דאה שלא נתקבלה תפלתו ושכבר נגזר על האיש הזה שימות, אמר זה חי, האיש הזה ישאר חי וזה היינו איש אחר מאימה אחרת ימות במקומו, כמש"כ ואתן אדם תחתיך א"ת אדם אלא אדום. (נד) ברכות סב, ע"ב, קרי עליה ר' אלעזר ואתן אדם תחתיך אל תקרי אדם אלא אדום.

בכינא וכו', שמע ר' אלעזר וחברייא וקמו לגביה וכו', א"ר אלעזר זכאה קשוט. דאי לא זכאה אנת לא ירחיש לך קב"ה ניסא וכו' טול ארנקי דילך ותיזיל ותחמי מה דעביד קב"ה בגינך, אזל בהדייהו וחמא ההוא עכו"ם מית חוויא הוה עביד ביה נוקמין וכו', אשתטח וכו' בעפרא ואודי ושבח למארי עלמא וכו', פתח הארנקי ואחמי לון צרורא וכן אחמי לון מחא דעבד ליה האי עכו"ם, צלי ר"א עליה ואתסי וכו', אמר ר' אלעזר לההוא יודאי טול עדאה דשנאך, דהא כיסא דהבא אית ליה לגביה דשבק ליה בריה דההוא עכו"ם לאבוי ולא תיטול מדיליה כלום, וזיל לגבי גברא דדוך פלך ותשכח דמיתא אתתיה וכו' והב ליה כיסא דדינרין דא, בגין דההוא גברא אית ליה ברא חד ושמעון שמיה, והוא אזיל בסחורתא על ימא ואינון בארבא, בריה דהאי עכו"ם גנב ליה האי כיסא ויהב ליה להאי רשע, ואימא לההוא יודאי דיסלק כיסא דא לבריה דלעגל ייתי לגביה ויודי לקב"ה דאחזר אבידתא למארה וכך עביד קמ'.

מג, ו אמר לצפון תני ולתימן אל תכלאי : (פג) פוק וחמי עובדין דרחמנו דעבד קב"ה (נה), במה דאיהו מחי ביה יהיב אסותא וכו', כתיב קמא

מראה מקומות

קמ' ו' ח"ג דש, ע"א, ע"ב, קמא ירמיהו א, יד.

ביאור

שגולו ממני הכסף של המסכון הזה, שמע זאת ר' אלעזר והחברייא עמדו לפניו ואמרו לו אתה צדיק אמת, שאם לא היית זכאי לא היה מומין לך הקב"ה נס, קח הארנק שלך ותלך ותראה מה שעשה הקב"ה בשבילך, הלך אתם וראה שהעכו"ם הזה שוכב מת והגחש עושה בו נקמות, השתחוה האיש לארץ והידה ושכח להקב"ה על הנסים והנפלאות שעשה עמו ופתח הארנק והראה להם צדור הריגרים וכן הראה להם את המכות והפצעים שעשה לו העכו"ם התפלל ר' אלעזר עליו ונתרפא, אמר ר' אלעזר ליהודי קח השלל של שונאך שהרי כיס עם זהב נמצא אצל העכו"ם הזה שהשאיר

בנו של העכו"ם הזה אצל אביו ולא תקח מהזהב הזה כלום ותלך לאיש שבמקום פלוני ותמצא שמתה אשתו של האיש ותן לו הכיס עם הדיגרים מפני שלהאיש הזה יש לו בן ששמו שמועון שפעם נסע בשביל מסחרו על הים עם בנו של העכו"ם הזה, ובן העכו"ם הזה גנב משמעון את הכיס ונתנו לאביו הרשע הזה, ותאמר לו להאיש הזה שיבסור הכיס לבנו דלעגל שבמהרה יבוא אליו ויתן הוראה להקב"ה שהחזיר אבדו וכן עשה. (פג) פוק וחמי צא וראה מצשה האהבה והרחמים שעושה הקב"ה לישראל שבדבר שהוא מכה, בדבר הזה נותן דפואה, כתיב מצפון

תורה אור

(נה) שמות רכה פכ"ג שבדבר שהוא מכה הוא מרפא שנא' (ירמיה ל, יז) וממכותיך ארפאך וכן בויק"ר פ"ח.

כצפון תפתח הרעה, ובצפון מחי וכו' וביה שרי כל אגר טב וכל טיבו דזמין קב"ה למיהב לישראל וכו' הה"ד אומר לצפון תני וגו' קמ"ב.

מ"ג, יד כה אמר ה' וגו' למענכם שלחתי בכלה והורדתי בריחים וגו' : פ"ד גלותא דבבל ההוא היה צערא שלים, ההוא היה צערא דעלאין ותתאין בכאן עליה וכו', מ"ט בגין דהוה בתפנוקי מלכין קמ"ג.

מ"ג, כה אנכי אנכי הוא מחה פשעיך למעני : פ"ה מ"ט תרי זימני אנכי אנכי אלא חד בסיני וחד בשעתא דברא עלמא, דכתיב קמ"ד אנכי ה' אלהיך דא הוא בסיני, וחד כד ברא עלמא דכתיב קמ"ה אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי וכו', מחה פשעיך מעביר פשעיך לא כתיב אלא מחה, בגין דלא יתחזון לעלמין, למעני מאי למעני, בגין אינון רחמין דתליין בי דכתיב קמ"ו כי אל רחום ה' וגו', ד"א מחה פשעיך למעני, ת"ח, חייבי עלמא עבדי פגימותא לעילא, דכד אינון חובין סלקין, רחמין ונהירו עלאה ויניקו דברכאן לא נחית לתתא וכו' ובג"כ למעני בגין דלא יתמנעון ברכאן לינקא לכלא קמ"ז.

מ"ד, א"ב ועתה שמע יעקב עבדי וישראל בחרתי בו וגו' אל תירא עבדי יעקב וישרון בחרתי בו : זהא אתמר פ"ו) תלת דרגין הכא, בקדמיתא יעקב, ולבחר ישראל, ולבחר ישרון, ת"ח יעקב הא אוקמוה, ישראל אוף הכי

מראה מקומות

קמ"ב ו' שלח קעג, ע"ב.	קמ"ג ו' שמות ב, ע"ב.	קמ"ד שמות כ, ב.
קמ"ה ישעיה כה, יב.	קמ"ו דברים ד, לא.	קמ"ז ו' לך פז, ע"ב.

ביאור

תפתח הרעה שתחלת החורבן היה מצפון ומצפון תתחיל כל שכר טוב וכל הטובות שעתיד הקב"ה ליתן לישראל וזהו שכתוב אומר לצפון תני וגו'.
 פ"ד גלותא דבבל גלות בבל היה צער הכי גדול זה היה צער שעליונים היינו מלאכי עליון ותחתונים בכו על הגלות, למה, מפני שמקודם היו כתעובגי עולם ומפני זה היה הצער גדול ביותר.
 פ"ה מ"ט תרי זימני אנכי למה כתיב שתי פעמים אנכי, אלא אחד בסיני ואחד בזמן בריאת העולם, בסיני נאמר אנכי ה' אלהיך, ועל זמן בריאת העולם כתיב אנכי עשיתי ארץ וגו', מחה פשעיך מעביר פשעיך לא כתיב

מעביר הכונה שמעבירים רק מלפניו אבל הם נשארים אבל מחה הכונה שלא יתראו לעולם, ולמה כתיב למעני, הכונה הוא מפני שאני אל רחום, ד"א פירוש אחר על מה שכתוב למעני, ת"ח בא וראה חוסאי העולם עושים פגם למעלה בשמים מפני שכשהעבירות עולים למעלה אזי גורמים שרחמים ואורות עליונים ויניקת הברכות אינם יורדים למטה ומפני זה כתיב למעני בכדי שלא ימנעו הברכות להניק ולהשפיע טוב לכל.
 פ"ו) תלת דרגין הכא כפה נזכרו ישראל בשלשה שמות שהם מדרגות שונות, מקודם מוכירים בשם יעקב, ואח"כ בשם ישראל, ואח"כ בשם ישרון, בא וראה שם יעקב הא

נמי וכו' ישורון אמאי אקרון ישראל בשמא דא. אלא ישראל וישורון כלא חד ישורון כד"א קמח ישור על אנשים בגין דנטיל שורה להאי סטרא ולהאי סטרא. ובגין אינון תרין שורין אקרי ישורון ודא הוא ישראל. ישראל על דנטיל הבו ותוקפא מכלא. וכו' יעקב עבדי. זמנין דאיהו עבד כעבדא דאית ליה פקודא דמאריה ולמעבד רעותיה וכו'. כל אלין דרגין סלקין לחד וכו'. וכלהו דרגין אלין על אלין וכלהו חד קמט.

מד. ה ה יאמר לה' אני וזה יקרא בשם יעקב וגו' ובשם ישראל יכנה: (פז) ובשעתא דכפיתו לחנניה מישאל וְעֹזְרִיָה. למרמי לגו אתון נורא יקידתא פתח חנניה ואמר קנ' ה' לי לא אירא וגו'. פתח מישאל ואמר קנא כה אמר ה' אל בית יעקב וגו' ובההוא שעתא דנו דיניה לעילא אמר הקב"ה. זה יאמר לה' אני זה חנניה. שאמר ה' לי בעזרי. וגו'. וזה יקרא בשם יעקב זה מישאל. שאמר כה אמר ה' אל בית יעקב וגו'. ובשם ישראל יכנה זה עזריה שאמר קנב שמע ישראל קנב.

מה. ז יוצר אור ובורא חשך וגו': (פח) ישב ר' בון ודרש וכו' (נה"א) אור שיש בו ממש כתיב בו יצירה. חשך שאין בו ממש כתיב בו בריאה כד"א קנד יוצר

מראה מקומות

קמט ז' וישלח קעז. ע"ב.	קנ תהלים קית. יז.	קמח איוב לג. כז.
קנב דברים ו. ד.	קנב ז"ח אחרי מז. ע"ב.	קנא ישעיה כס. כב.
		קנד עמוס ד. יג.

ביאור

העמדתו, ישראל גם כן ששם ישראל היא מדרגה יותר עליונה מעקב, אבל ישורין למה נקראו ישראל בשם זה, אלא מפני שהוא לוקח שורה מצד זה ומצד זה וזהו ישורון שתי שורות ושם לו שררה על שתיים, וישראל למה נקראו בשם ישראל על שלקח שררה וחזק ועז מכל, ולמה מתואר בשם יעקב עבדי מפני שלפעמים שהוא כמו עבד שמקיים לעשות פקודת אדונו לעשות רצונו, וכל הדרגות עולות לאחת וכל המעלות הם אלו על אלו וכולם אחת, שכל שם מורה על מעלה מיוחדת והם כלם אחת. (פז) ובשעתא דכפיתו הפסוק הזה מרמז על חנניה מישאל ועזריה שבזמן שקשרו ועקרו תורה אור

(נה"א) אולי הכוונה כדברי ר' יהודה בבראשית ע' י"א וכן בב"ר פ"ג. ב אור שכבר היה קודם בריאת העולם ואחר בריאת העולם שייך בו יצירה יש מיש ודו"ק.

הרים ובורא רוח, אי בעית אימא אור שיש בו ממש כתיב בו עשיה דכתיב קנה ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור ואין הויה אלא עשיה קרי בו יצירה, חשך דלא הוה בו עשיה, אלא הבדלה והפרשה, קרי בו בריאה וכו' קנו.

מה, יב אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי: (פט) אנכי עשיתי ארץ ודאי, מ"ט עשיתי ארץ, בגין דאדם עליה בראתי, דאיהו קיומא דעלמא למהוי כלא בשלימו חד קנו.

מו, יב שמעו אלי אבירי לב וגו': (צ) אבירי לב כמה תקיפין לביהו דחייביא, דחמאן שבילי ואורחי דאורייתא ולא מסתכלן בהו וכו' דלא מהדרין בתיובתא לגבי מאריהון וכו', הרחוקים מצדקה. דמתרחקי מאורייתא וכו' קנח.

מט, ג ויאמר לי עבדי אתה וגו': (צא) הכא בצלותא, דבעי בר נש לצלאה קמיה דקב"ה, דאיהו פולחנא חדא רבא ויקרא מאינון פולחנין דמאריה, ת"ח אית פולחנא דקב"ה דקיימא בעובדא, דאיהו פולחנא דקיימא בעובדא דגופא, ואיהו פולחנא, ואית פולחנא דקב"ה, דאיהו פולחנא פנימאה יתיר, דאיהו עקרא דכלא וכו', בגופא אית תריסר שייפין דקיימין בעובדא דגופא, כמה דאוקימנא, ואינון שייפין דגופא ופולחנא דקב"ה דעובדא קיימא בהו וכו' ואית תריסר שייפין

מראה מקומות

קנה בראשית א, ג. קנו ז' ח"א בהשמיטת רסג, ע"א. קנו ז' ויגש רה, ע"ב. קנח ז' לך עו, ע"ב.

ביאור

התורה שהתורה מלמדת את האדם לילך בדרך הטוב והישר והם לא מתכוונים ואינם חוזרים בתשובה, ממעשיהם הרעים, הרחוקים מצדקה שהם מתרחקים מן התורה. (צא) הכא בצלותא כונת הפסוק על מצות התפלה שצריך אדם להתפלל לפני הקב"ה שזה הוא עבודה גדולה ויקרה מאותם העבודות שצריך האדם לעבוד את ארונו אדון העולם, ת"ח בא וראה יש עבודה להקב"ה שהיא עבודה במעשים, שהיא עבודה שעובר הקב"ה בגוף ויש עבודה להקב"ה פנימית יותר שהוא עיקר הכל במעשה בהגוף יש שנים עשר איברים שעל ידם עובד האדם עבודת הגוף שעל ירי אותם האברים צריך האדם לעבוד להקב"ה במעשה הגוף, ויש שנים עשר אברים אחרים שהם כפנים והם נחשבים תקונים פנימיים

מיש לכן נקרא יוצר) עיין בתור"א וחושך שאין בו ממש כתיב בו בריאה או באופן אחר, אור שיש בו ממש כתיב בו עשיה כמו שכתוב ויהי אור והויה הוא כמו עשיה ויצירה, אבל חשך לא היה בו שום עשיה רק הבדלה והפרשה כמו שכתוב ויברל אלקים בין האור ובין החשך לכן נחשב זה לבריאה.

(פט) אנכי עשיתי ארץ וגו' מסביר שאין הכוונה של הפסוק שאני עשיתי ארץ וגם אדם בראתי, אלא שזה רבר אחד, אנכי עשיתי ארץ, למה, מפני שבראתי עליה אדם שהאדם הוא קיום העולם למיהווי כלא שיהיה הכל אחד בשלימות.

(צ) אבירי לב מי המה אבירי לב, אלה הם הרשעים דחמאן שהם רואים ררכי ושבילי

אחרנין פנימאין לגו מן גופא ואינון תקונין פנימאין לגו מן גופא, לאתתקנא בהו תקונא דרוחא, דאיהו פולחנא יקרא פנימאא דקב"ה וכו'. צלותא דבר נש איהו פולחנא דרוחא ואיהי קיימא ברזין עלאין, ובני נשא לא ידעין דהא צלותא דבר נש, בקעת אוירין בקעת רקיעין פתחת פתחין וסלקא לעילא וכו', האי צלותא סלקא וצייתין לה כל אינון דאקרון מארי דאודנין, ואי האי צלותא אשתמע לאודנין דבר נש לית מאן דציית לה לעילא, ולא צייתין לה אחרנין, בר מאן דשמע בקדמיתא (נו), בג"כ בעי לאסתמרא דלא ישמעון לההיא צלותא בני נשא, וחו דמלה דצלותא אתאחדא בעלמא עלאה ומלה דעלמא עלאה לא אצטריך למשמע, כגוונא דא מאן דקרי בספרא דאורייתא (נו) חד קרי וחד לשתוק, ואי תרי קראן

בי אור

לתקן בהם תקון הרוח והנשמה שזה הוא עבודה יקרה פנימית להקב"ה שכמו שיש אברים חיצוניים כמו הידים והרגלים שבהם צריך האדם לעבוד להקב"ה במעשים חיצוניים, כן יש עבודה שעובד את הקב"ה בלבו, תפלה שאדם מתפלל לפני השם זהו עבודת הרוח והיא עומדת בסודות עליונים ובני אדם אינם יודעים שעבודת התפלה בוקעת אוירים ובוקעת רקיעים ופיתחת פתחים ועולה למעלה ותפלה זו עולה ושומעין לה כל אלה המלאכים הנקראים אדוני האונים ואם התפלה הזאת

שמתפלל האדם נשמעה לאוני אדם או בשמים אין נזקקים לשמוע אותה, כי המלאכים שומעים לתפלתו רק אם קודם להם לא נשמעה לאחר בגין כך ומפני זה צריך להוזהר שבזמן שמתפלל לא ישמעו בני אדם דבריו ועוד שדברי התפלה מתאחדת בעולם העליון ודברים שהם מעולם העליון לא צריך שישמעו הדברים מלמטה — וכן הדבר מי שקורא בספר התורה (בצבור, נראה לי) אחד יקרא והשני ישתוק ואם שנים קוראים בתורה הם גורעים האמונה שלמעלה

תורה אור

(נו) ברכות לא, ע"א יכול ישמע קולו בתפלתו ככר מפורש ע"י חנה שנאמר וקולה לא ישמע, שם כד, ע"ב המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה, המגביה קולו בתפלתו הרי זה מנביאי השקר, ואולי מרומז זה גם בפי' (דברים יא, יג) ולעבדו בכל לבבכם שע"י זה דרשו דז"ל בתענית ב, ע"א איוו הוא עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה, שתפלה עיקר העבודה היא בלב ולא בקול שכן כתוב בחשה שממנה למדו דז"ל בברכות לא, ע"א ההתנהגות בתפלה כתוב אצלה וחסה היא מדברת על לבה וגו' וקולה לא ישמע, ובוה יתורץ לדעתי הקושיא למה דרשו רז"ל בב"ק צ"ב, ע"ב ובי"מ ק"ז, ע"ב על הפסוק (שמות כג, כח) ועבדתם את ה' אלהיכם זו קריאת שמע ותפלה, ועל הפסוק ולעבדו בכל לבבכם דרשו שהכוונה על תפלה לבד ולא ק"ש שהרי גם ק"ש היא עבודה גדולה גם בלב שצריך לקרוא קריאת שמע באימה ביראה ברתת ובויע וגם בכוחות הלב בפסוק ראשון לכל הדיעות וגם כל הק"ש אלא בודאי הטעם שבפי' ועבדתם את ה' אלהיכם שכתוב סתם עבודה כולל הוא תפלה וגם ק"ש שצריך לקרוא אותה בקול, אבל בפי' עקב שכתוב בכל לבבכם הכונה היא רק על תפלה.

(נו) מגילה כא, ע"ב.

באורייתא גרעי מהימנותא דלעילא וכו' עד הכא מלין דצלותא, וכו' מכאן ולהלאה אית פקודי אורייתא דאינון קיימין במלה, כמה דקיימין בעובדא, ואינון שית פקודין וקיימין אוף הכא בצלותא חד קנט ליראה את השם הנכבד והנורא, תניינא לאהבה אותו, תליתאה לברכו, רביעאה ליחדו, חמישאה לברך כהנא ית עמא, שתיתאה למסור נשמתיה ליה, ואלין שית פקודין דקיימין בצלותא דמלה, בר אינון פקודין דקיימין בעובדא, כגוונא דציצית ותפילין, ליראה את השם פקודא דא קיימא באלין תושבחן דקאמר דוד מלכא, ובאינון קרבנין דאורייתא דתמן בעי בר נש לדחלא מקמי מאריה, בגין דאינון שירין קיימין בההוא אתר דאקרי יראה וכל אינון הללויה דאינון רזא דיראה דקב"ה, ובעי בר נש לשואה רעותיה באינון שירין ביראה וכו', כיון דמטי בר נש לישתבח ישוי רעותיה לברכא ליה לקב"ה כגון יוצר אור, יוצר המאורות, לאהבה אותו כד מטי לאהבת עולם קס ואהבת את ה' אלהיך דדא הוא רזא דרחימו דקב"ה וכו' ליחדא ליה קסא שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד וכו' ומתמן ולהלאה אדכרותא דיציאת מצרים דאיהו פקודא לאדכרא יציאת מצרים דכתיב קסב וזכרת כי עבד היית וגו' לברכא כהנא ית עמא וכו' ושעתא דרעותא

מראה מקומות

קסא שם ה. ד.

קס שם ה. ה.

קנט דברים כח, נח.

קסב שם ה. טו.

ביאור

לירא את השי"ת מפני שהשירות ותשבחות האלו עומדים במקום שנקרא יראה וכן כל אלו הללויה שהם סיד היראה מהקב"ה וצריך האדם לשום רצונו בשירים אלו ביראה, כיון וכשמגיע לאמירת ישתבח יכחן רצונו וכחנתו לקבל עליו לברך להקב"ה, כמו ברכות יוצר אור, יוצר המאורות, המצוה השניה לאהבה אותו יקבל עליו באמירת, ברכת אהבת עולם והפסוק ואהבת את ה' אלקיך שזה היא סוד של אהבת השי"ת, שמפני זה נתקנה ברכת אהבת עולם לפני קריאת שמע — המצוה שהזכרנו ליחדו היא באמירת פסיק שמע ישראל וגו' ואח"כ הזכרת יציאת מצרים שזה הוא מצות מיוחדת להזכיר יציאת מצרים ביים ובלילה כמו שכתוב וזכרת כי עבד היית וגו' ואח"כ לקיים המצוה שהכניס יברכו את העם ואח"כ הוא עת רצון למסיר נפשו לה' ברצון

ע"ב עניני תפלה, מכאן והלאה מדובר במצות התורה התלוים בדיבור כמו שיש מצות התלוים במעשים, והם שש מצות שהם שייכים בתפלה, אחת ליראה את השם הנכבד והנורא, שניה לאהבה אותו, שלישית לברכו, רביעית ליחדו, היינו להאמין שהוא אחד יחיד ומיוחד, חמישית שהכניס יברכו את העם, ששית למסור נפשו אליו, ואלו הם הו' מצות שקיימים בתפלה בדיבור, חוץ מהמצות הקיימים בזמן התפלה במעשים, כמו יציאת ותפילין, המצוה הראשונה שהזכרנו ליראה את השם המצוה הזאת מתקיימת בזה שאומרים תשבחות שאמר דוד המלך (שהם באמירת תהלים קודם התפלה) ובפסוקי דזמרה בין כרוך שאמר לישתבח בעת התפלה ובאמירת סדר הקרבנות קודם התפלה ששם צריך האדם לדחלא קמיה מאריה

הוא וכו' לממסר ליה נפשא ברעותא שלים וכו' זכאה חולקיה מאן דישי לביה ורעותיה לדא וכו' לאשלמא ההוא פקודא דקיימא בההוא מלה, וכדין אכריזו עליה ואמרי. ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר קסג.

מט, טו התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה : צב) ת"ח הכי א"ר אלעזר משמיה דאבוי, אמרו ישראל קמי קב"ה מיומא דנפלנא בגלותא קב"ה שביק לן בגלותא ואנשו לן הה"ד ותאמר ציון עזבני ה' וגו' אמרה שכינתא, התשכח אשה עולה, וכי ישראל דאקרון בנין כד"א קסד בנימ אתם לה' אלהיכם מרחם בן בטנה כד"א קסה ואנכי נטעתך שורק כלה זרע אמת, גם אלה תשכחנה דכתיב (בראשית ב. ד) אלה תולדות השמים. ואנכי לא אשכחך מכאן דקב"ה לא שביק לן לישראל לעלמין קסו.

נ. ב מדוע באתי ואין איש וגו' : ת"ח צג) ההוא קדמאה דאשתכח בבי כנישתא, זכאה חולקיה, דאיהו קיימא בדרגא דצדיק וכו' ואי תימא (נח) הא תנינן בשעתא דקב"ה אתי לבי כנישתא ולא אשכח תמן עשרה מיד כועס וכו' אלא למלכא דשדר לכל בני מתא דישתכחון עמיה ביום פלן, בדוך פלן, עד דהוו מזמני

מראה מקומות

קסג ז' ויקהל רא, רב, רג. קסד דברים יד, א. קסה ירמיהו ב, כא.
קסו ז' האיניו רחצ, ע"א ע"ב.

ביאור

שלם בנפילת אפים, זכאה אשרי חלקו של מי ששם לבו ורצונו לזה ולקיים המצות האלו בכל יום ובאלה המצות תלוי ונכלל עוד הרבה מצות אבל כשמגיע למקומות האלו בתפלה צריך לכוון לבו ורצונו אל המצוה השייכת לאותו המאמר וכדין ואז אם מקיים כל הנוכח לעיל מכריזים על איש זה בשמים ואומרים ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר.

זה אמרה שכינה, התשכח אשה עולה, האם אשה תוכל לשכוח את ילדה הלא ישראל נקראים בנימ למקום ואיך זה אפשרי להעלות על הדעת שהקב"ה ישכח אתכם, גם אלה תשכחנה, אם אפילו אשכח השמים והארץ שעליהם כתוב אלה תולדות השמים, ואנכי לא אשכחך מכאן שהקב"ה לא שביק לא יעזוב את ישראל לעולם.

צג) ההוא קדמאה דאשתכח בבי כנישתא מי שבא ראשון לבית הכנסת, אשרי חלקו שהוא עומד בדרגא של צדיק, ואי תימא ואם תשאל הרי למדנו שבזמן שבא הקב"ה לבית הכנסת, ולא מצא שם עשרה מיד כועס, מסביד זה במשל שזה דומה למלך ששלח לבני העיר

צב) ת"ח בא וראה כך א"ר אלעזר בשם אביו רשב"י, אמרו ישראל לפני הקב"ה מיומא דנפלנא בגלותא מיום שנפלנו בגלות, הקב"ה שביק לן עזב איתנו בגלות ואנשי ושכח אותנו וזהו שכתוב ותאמר ציון עזבני ה' ועל

תורה אור

(נח) ברכות מ, ע"ב, א"ר יוחנן בשעה שהקב"ה בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה מיד

גרמייהו. אינון בני מתא, אקדים חד ואתא לההוא אתר, בין כך ובין כך אתא מלכא אשכח לההוא בר נש דאקדים תמן. א"ל פלן בני מתא פלונית אן אינון, אמר ליה מארי, אנא אקדימנא מנייהו והא אינון אתאן אבתראי לפקודא דמלכא, כדין טב בעיני מלכא, ויתיב תמן בהדיה, ואשתעי עמיה ואתעביד רחמא דמלכא, בין כך ובין כך אתו כל עמא ואתפיס מלכא עמהון ושדר לון לשלם, אבל אי אינון בני מתא לא אתיין, וחד לא אקדים לאשתעי קמי מלכא, וכו' דהא כלהו אתיין, מיד כעיס ורגיז מלכא, אוף הכא כיון חדד אקדים וכו' ושכינתא אתיא ואשכח ליה, כדין אתחשיב כאלו כלהו אשתכחו תמן, וכו' מיד אתחברת עמיה שכינתא ויתבי בזווגא חד וכו' ואתיב ליה בדרגא דצדיק, ואי חד לא אקדים ולא אשתכח תמן, מה כתיב מדוע באתי ואין איש, ואין עשרה לא כתיב, אלא ואין איש לאתחברא בהדאי, למהוי גבאי, כד"א קסז איש האלהים למהוי בדרגא דצדיק, ולא עוד אלא דאשתמודע בהדיה ושאל עלוי, אי יומא חד לא אתי (נט), כמה דאוקימנא דכתיב מי בכס ירא ה' וגו' (עין שמות כח, ח פירוש אחר) קסח.

ג. י מ' בכס ירא ה' שמע בקול עבדו וגו' : צד) מאי שומע בקול עבדו, האי קרא אוקמה חבריא בצלותא, והכי הוא, מאן דרגיל למיתי לבי כנשתא לצלאה

מראה מקומות

קסח ו' תרומה קלא, ע"א ע"ב.

קסז דברים לג, א.

ביאור

שימצאו עמו ביום פלוני במקום פלוני עז שבני העיר הבינו את עצמם לבוא, הקדים אחד ובא למקום המוגבל, בנתיים בא המלך ומצא להאיש הזה שהקדים לבוא, שאל המלך להאיש איפוא הם כל בני העיר אמר לו האיש, אדוני, אני הקדמתי לבוא והם יבואו אחרי לפי פקודת המלך, הוטבו הדברים בעיני המלך וישב עם האיש הזה ודיבר עמו ונעשה אוהבו של המלך ובנתיים באו כל העם ונתפיים המלך עמהם, שהרי ראה שבאו כולם כפי פקודתו ושלחם לבתיהם לשלום, אבל אם בני העיר לא באו לזמן המוגבל ואחד לא הקדים לבוא ולדבר לפני המלך ולהודיעו כי כל הקהל יבואו תיכף, אז מיד המלך כועס ודגז, אם כן האיש היחודי שבא מקודם הוא גדם שלום

צד) מאי שומע בקול עבדו מהו כינת הפסוק ששומע בקול עבדו, הפסוק הוה

תורה אור

(נט) שם.

יומא חדא לא אתי (כ) קב"ה שאל עליה ואמר, מי בכס וגו', מאי שומע בקול עבדו. במאן. אי תימא בנביאה או גבר אחרא מאן יהב נביאה או גבר אחרא לצלותא דבגין דצלי צלותיה שומע בקול נביאה וכו', אלא ההוא דצלי צלותין בכל יומא איהו שומע בההוא קול דקרי ליה קב"ה ומשתבח ביה ואמר דאיהו עבדו ודאי, וכו' ותו דקלא אשתמע בכל אינון דקיעין דאיהו עבדא דמלכא קדישא, ודא הוא שומע בקול עבדו, אשר הלך חשכים ואין נוגה לו, וכי בגין דלא אתא לצלויה, הלך חשכים, אלא אוקמוה, אבל עד לא יתכנשוון ישראל ילבתי כנסיות לצלאה, סטרא אחרא קיימא וסגיד כל נהורין עלאין דלא יתפשטון ויפקון על עלמין, ותלת זמנין ביומא אזלי סטר אחרא וכו' ומשטטין בעלמא, וההוא עידן אתקן לצלותא בגין דלא הוי תמן קטגורא כלל, וכדין איהו עידן לצלותא וכו' כדין פתיחין כוי נהורין עלאין ונפקי ושריאן על בתי כנסיות ברישיהון דאינון דצלאן צלותין ומתפלגן נהורין על רישיהו, וקב"ה שאל על ההוא דלא אשתבח תמן ואמר, חבל על פלניא דהנה רגיל הכא וכו' ונפק מההוא נגה נהורא דנהיר ולית ביה חולקא, אין נגה לו כמה דאתפליג ושריא על

ביאור

הפירוש הוא ככה, שקודם שמתאספים ישראל לבתי כנסיות להתפלל הסטרא אחרא עומדת וסוגרת כל המאורות העליונים שלא יתפשטו ויצאו אל העולמות, ושלוש פעמים ביום הולכת הסטרא אחרא ומשוטטת בעולם וההוא עידן והזמן הזה נתקן לתפלה בכדי שלא יהיה קסדרג כלל ואז הוא זמן מתאים לתפלה ואז נפתחים חלוני אורות עליונים ויוצאים וחונים בבתי כנסיות בראשיהון של אלה שמתפללים בשם ומתחלקים האורות על ראשיהם, והקב"ה שואל על זה האיש שלא נמצא שם ואומר חבל על פלוני שהוא רגיל לכוא לכאן ויצא מהאור שמאיר ואין לו חלק בו אין נגה לו כמו שהאיר נתחלק וחונה על אתרים שנמצאים בכיה"כ כמה טובות נאבד ממנו שאלו היה שם, יבטח בשם ה' היה נכלל בכלל של עבד הראשון, וישען באלהיו היה נכלל בסוד עבד השני, לדעתי כחזת הזהר שאין הקב"ה כרוגז עליו על שלא בא יום אחד

העמידו החבריא שמדבר בענין תפלה וביאת האדם לבית הכנסת וכך פירושו מי שרגיל למיתי לבוא לבית הכנסת להתפלל ויום אחד לא בא, הקב"ה שואל עליו ואומר מי בכס וגו' איפוא הוא האיש שרגיל לבוא והיום לא בא, ומה הוא פירוש התיבות שומע בקול עבדו, איך שומע, וממי שומע, אם תאמר ששמע בנבואה או מאיש אחר מי זה נתן נבואה לתפלה שמי שמתפלל תפלתו שומע בקול נבואה, אלא הפירוש הוא כך, שהירא ה' ומתפלל בכל יום בבית הכנסת, האיש הזה שומע בהקול, שהקב"ה קורא אותו ומשתכח עמו ואומר שהוא עבדו, ותו ועוד, שקול נשמע בכל הדקיעים שהוא עבדו של המלך הקדוש וזהו שומע, בקול, הוא שומע בהקול, עבדו שהוא עבדו של מלך מלכי המלכים, ומהו פירוש התיבות אשר הלך חשכים, האם בשביל שלא בא יום אחד להתפלל נקרא הלך חשכים, אלא חז"ל העמידו ודרשו זאת, אכל

תורה אור

אחרנין דתמן, כמה טבין אתאבידו מניה, ואלו הוה תמן יבטח בשם ה' בכללא דעבד קדמאה, וישען באלהיו ברזא דעבד תניינא עיי"ש ביתר ביאור כי קצתני קסט. נא, ד ולאומי אלי האזינו: (זה) אל תקרי לאומי אלא לאמי דלא זו קב"ה מחבבא לכנסת ישראל (סא) עד דקראה אמי קע.

נא, טו ואשם דברי בפין ובצל ידי כסיתך לנטע שמים וליסד ארץ וגו': (צו) כמה אית ליה לבר נש לאשתדלא באורייתא יממא וליליא. בגין דקב"ה ציית לקלהון דאינון דמתעסקי באורייתא. ובכל מלה דאתחדש באורייתא על ידא דההוא דאשתדל באורייתא, עבד ריקעא חדא וכו', ועל דא כתיב קעא כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה וגו', עשיתי לא כתיב, אלא עושה, דעביד תדיר מאינון חידושין ורזין דאורייתא, וע"ד כתיב ואשים דברי בפין וגו' וכו', אמר ר' אלעזר מאי ובצל ידי כסיתך אמר ליה (סב), בשעתא דאתמסר אורייתא

מראה מקומות

קסט ז' בלק קצו ע"א. קע ז' ואתחנן רסב, ע"א. קעא ישעיה סו, כב.

ביאור

להתפלל שהרי המדובר על איש ירא ה' ובודאי שהלך לאיזו דבר מצוה, אלא שהקב"ה מצטער ואומר חבל שהאיש הזה שהלך אין לו חלק בהנוגה שנגה ונח על כל אלה שבאו להתפלל בבית הכנסת. (זה) אל תקרא לאומי אלא תקרא לאמי לשון אם בצרי שלא זו הקב"ה מלחבב את ישראל עד שקראם אמי שמקודם קראם בתי ואח"כ אחותי ולבסוף קראם אמי. (ז) כמה אית ליה לבר נש לאשתדלא באורייתא כמה צריך אדם להשתדל לעסוק בתורה ביום ובלילה, מפני שהקב"ה שומע

לקול העוסקים בתורה, זמה שנתחדש בתירה על ידי ההוא ש"סך בתורה נעשה מזה רקיץ אחד, וזהו כונת הפסוק כי כאשר השמים החדשים וגו' אשר אני עושה, עשיתי (היינו שנעשה מכבר) לא כתיב, אלא עושה שהוא לשון הוה שהקב"ה עושה שמים חדשים תמיד מאותם חידושי תורה וסודות התורה שמחדשים הלומדים, וזהו כונת הכתוב ואשים דברי בפין שע"י תורתך שנתתי בפיו שיתחדש דברי תורה על ידו, לנטע שמים, שע"י החידושים זוכה לנטוע שמים חדשים וכו' א"ר אלעזר מהו פירוש התיבות ובצל ידי כסיתך אמר לו

תורה אור

(סא) שהש"ר פ"ג בפ' צאינה וראינה: א"ר יוחנן שאל רשב"י את ר' אלעזר ב"ר יוסי וכו' למלך שהיה לו בת יחידה והיה קורא אותה בתי וכו' לא זו מחבבן עד שקראן אותתי וכו' ולא זו מחבבן עד שקראן אמי שנאמר הקשיבו וגו' ולאומי אלי האזינו ולאמי כתיב (הנה) כספרים שלנו כתיב מלא ולאומי, אבל בהרכה מקומות המדרש חולק על המסורה [רד"ק] וכן כזה"ק יש הרבה מקומות שגורס בתנ"ך גירסא אחרת מהכתוב בתנ"ך (שלנו). (סב) שבת פח. ע"ב. ואמר ריב"ל כשעה שעלה משה למרום וכו' מתירא אני שמא ישרפוני וכו' אמר לו אחוז בכסא כבודי.

למשה אתו כמה רבוא דמלאכי עלאין לאוקדא ליה וכו'. עד דחפא עליה קב"ה. והשתא דהאי מלה סלקא ואתעטדא וקיימא קמי קב"ה, איהו חפי על ההיא מלה וכסי על ההוא בר נש, דלא ישתמודע לגבייהו, אלא קב"ה, ולא יקנאון לגביה וכו' ולאמר לציון עמי אתה וכו' אל תיקרי עמי אתה אלא עמי אתה, למיהוי שותפא עמי, מה אנא במלולא דילי עבדית שמים וארץ וכו' אוף. הכי את וכו' ואי תימא דמלה דכל בר נש דלא ידע עביד דא, ת"ח ההוא דלא אורחיה ברזון דאורייתא וחדש מלין דלא ידע על בורייהו כדקא יאות, ההיא מלה סלקא ונפיק לגבי ההיא מלה **קעב** איש תהפוכות וגו' וכו' ועביד(סג) בה רקיעא דשוא, דאקרי תהו וכו' וע"ד כתיב **קעג** הוי מושכי העון בחבלי השוא וגו' וכו', ועל דא **קעד** כי רבים חללים הפילה. מאן הפילה דא ההיא חטאה דקטלית בני נשא, מאן גרים דא, (סד) תלמיד חכם דלא מטי להוראה ומורה רחמנא לשזבן, א"ר שמעון להבריא, במטותא מנייכו דלא תפקון מפומייכו מלה דאורייתא דלא ידעתון, ולא שמעתין מאילנא ברברא, וכו' בגין דלא תהוון גרמין לההוא חטאה לקטלא אכלוסין דב"נ למגנא.

מראה מקומות

קעב משלי טו, כח. קעג שם ה, ית. קעד שם ז, כו.

ביאור

בשעתא בנמן שנמסרה התורה למשה באו רבבות מלאכי מעלה לאוקדא ליה לשרפו, עד שנסה עליו קב"ה והצילו ועכשיו התיבה מהתורה עולה ומתעטרת ועומדת לפני הקב"ה או הקב"ה מחפה ומכסה על התיבה ומכסה על האיש הנה שלא יראה ולא יודע ושללא יכירוהו המלאכים האלו חוץ מהקב"ה מפני שמקנאים בו על התורה שניתנה לו, וזה שכתוב אח"כ ולאמר לציון עמי אתה אל תקרי עמי (בפתח תחת העיון) אלא עמי (בוזריק) שיהיה בשותפות עמי, מה אני בדברים עשיתי שמים וארץ שבכל מעשה בראשית כתי' ויאמר, כן אתה ג"כ בדברין תעשה רקיעים חדשים, ואם תחשוב שבדיבור של כל איש שאיננו יודע סידות התורה עישה זאת, לא, ת"ח בא וראה זה

שאינו יודע התורה ומחדש דברים שאיננו יודע על בורין כנכון, או הדבר שמחדש עולה, ואז יוצא נגד התיבה מלאך הנקרא איש תהפוכות, ועושה מהתיבה רקיע שוא שנקרא תהו, וע"ז נאמ' הוי מושכי העון בחבלי שוא וגורם פגם וחטא, וע"ז נאמר כי רבים חללים הפילה, מי הפילה, זה החטא שהורגת בני אדם מאן גרים דא מי גרם זאת, תלמיד חכם שלא הגיע להוראה ומורה, רחמנא יצילנו, אמר ר' שמעון להבריא במטותא מנייכו הנני מבקש מכם, שלא תוציאו מפיהם דבר שלא ידעתון, ולא שמעתם הדבר תורה מאילן גדול, היינו מחכם מפורסם בר סמכא, בכדי שלא תגרמו ע"י חטא זה להרוג בני אדם בחנם פתחו כולם ואמרו, הקב"ה יצילנו, רחמנא

תורה אור

(סג) בנצח"ז בשם ע"ח כתב רמז, לנסוע' שמים' ויסוד' ארץ' ר"ת לשוא.
 (סד) ע"ז יט, ע"ב, א"ר אבא א"ר הונא אמר רב וכו' זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה.

פתחו כלהון ואמרו רחמנא לשוכן. רחמנא לשוכן. ת"ח באורייתא (סה) ברא קב"ה עלמא וכו' דכתיב קעז ואהיה אצלו אמון וגו' ואיהו אסתכל בה (סו) זמנא ותרין ותלתא וארבע זמנין ולבחר אמר לון. ולבחר עביד בה עבידתא וכו' ועד לא אפיק עבידתיה אעיל ארבע תבין בקדמיתא. דכתיב בראשית בר"א אלהים א"ת הא ארבע. ולבחר. השמים. אינון לקבל ארבע זמנין דאסתכל קב"ה באורייתא עד לא יפיק עבידתיה לאומנותיה קעז.

ואשים דברי בפין וגו' לנטע שמים וגו' : וכד בר נש צוז) אפיק הבלים ודבורים בצלותיה. כמה עופין פתחין גדיפיהו ופומיהו לקבלא לון וכו'. ונטיל קב"ה אליו מלין ובני בהון עלמין דאתמר בהון קעז כי כאשר השמים החדשים הארץ החדשה אשר אני עשה וגו'. ורזא דמלה ואשים דברי בפין וגו' ולאמר לציון עמי אתה, אל תקרי עמי. אלא עמי בשותפו (עין קהלת י. כ) קעח.

נב, א לא יוסיף יבא בכ עוד ערל וטמא : צח) מאן ערל ומאן טמא. אלא כלא חד (סז) ערל וטמא דא הוא דאתפתא ביה ואויל אבתריה אדם ואנתתיה

מראה מקומות

קעה שם ה. ל. קעז הקדמת הו' ה. ע"ב; ה. ע"א. קעז ישעיה סו, כב. קעח תקו"ז תס"ט קה. ע"ב.

ביאור

יצילנו, ת"ח בא וראה בתורה ברא הקב"ה את העולם שכתוב ואהיה אצלו אמון שדרשו רנ"ל אל תקרי אמון (בקמץ החת האלף) אלא אימן. בחולם שהקב"ה הסתכל בתורה פעם א', ושנים, ושלוש וארבע פעמים וא"כ אמר המאמר, ואח"כ עשה מעשה הבריאה וקודם שהוציא עבודת הבריאה לפועל הכניס ארבע תיבות בתורה מקודם, שכתוב בראשית בר"א אלהים א"ת הרי ארבע ואח"כ הזכיר השמים וזה נגד ארבע פעמים שהסתכל הקב"ה קודם שהוציא עבודת הבריאה לפועל.

צוז) אפיק הבלים ודבורים בצלותיה וכשהאיש מוציא הבל ודבורים בתפלתו, כמה עופית פותחות כנפיהם ופיהם לקבל הדיבורים שמוציא מפיו להעלותם למעלה ולוקח הקב"ה את התיבות ובינה בהם עילמות, שנאמר על זה כי כאשר השמים החדשים וגו' אשר אני עושה וסוד הרבר נרמו בפסוק זה ואשים דברי בפין וגו' לנטע שמים וליסר ארץ עמי בשותפות אני בינים עילמית.

צח) מאן ערל, ומאן טמא על מי נאמר עדל ועל מי נא' טמא, אלא שזה אחד ונאמר

תורה אור

(סה) ב"ר רפ"א. אמון אומן וכו'.
(סו) ב"ר פב"ד ; ובש"ר פ"מ, וכן בתנחומא פ' ויקהל בשם ר' אחא ארבע פעמים א', ראה, ויספרה, הכינה וגם חקרה.
(סז) סוכה נב, ע"א, דרש ר' אירא ואי תימא ר' יהושע בן לוי שבעה שמות יש לו ליצטר"ד וכו' משה קראו ערל וכו' דוד קראו טמא וכו'.

וגרימו כותא לכל עלמא, ואיהו דמסאיב האי ביתא עד ההוא זמנא דיעבר ליה קב"ה מעלמא קעט.

נב. ד כה אמר ה' מצרים ירד עמי וגו' ואשור באפס עשקו: צט) תורעמא דאתרעם קב"ה על אשור, ואמר חמו מה עבד לי אשור, דהא מצרים דאנא עבדית בהו כל אינון דינין, ועמי נחתו תמן לדיירא ביניהון, וקבלום מצראי ביניהון ויהבון לון שפר ארעא ארץ גשן, ואע"ג דאעיקו לון בגלותא לא אעדו ארעא מנהון, דכתיב קפ רק בארץ גשן אשר שם בני ישראל במיטב הארץ בארץ רעמסס וגו' ומיטב ארעא דמצרים היה, דכתיב קפא במיטב הארץ וגו', ותו דלא אעדו מדלהון כלום וכו' ועכ"ד אתדנו בכמה דינין, אבל אשור באפס עשקו, אטיל לון בארעא דסייפי עלמא וכו', ומה מצראי דעברו כל הני טבאן לישראל אתדנו בכל אינון דינין, אשור ואדום ושאר עמין דמעיקין לון, וקטלין לון, ונטלין לון ממוניהון עאכ"ו דקב"ה בעי ליקרא שמייה עלייהו דכתיב קפב והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי וגו' קפג.

נב. ח קול צפיד נשאו קול וגו': ק) מאן אינון צפיד, אלא אלין אינון דמצפאן אימתי ירחם קב"ה למבני ביתיה, נשאו קול, ישאו קול מבעי ליה, מאי

מראה מקומות

קעט ז' וישלח קעב, ע"ב. קפ שמות ט, כו. קפא בראשית מז, י.
קפב יחזקאל לח, כג. קפג ז' שמות ז, ע"א—ע"ב.

ביאור

על הנחש שטן ויצר הרע שעל ידו נתפתה אדם ואשתו שגרמו מיתה לכל העולם, ושהוא מטמא את בית ישראל ולבני אדם עד הזמן שיבוא משיח צדקו, שיעבירו הקב"ה אז כהעולם.

ולא לקחו משלהם כלום אבל אשור באפס עשקו גרשם מהארץ והוליך אותם לארץ בסוף העולם, ומה מצרים שעשו כל הטובות לישראל נדונו בכל אותם הדינים על אחת כמה וכמה שאשור ואדום ושאר האומות שמצירין ומציקים לישראל והורגים אותם וגוזלים מהם ממונם ורכושם בודאי שהקב"ה יתנקם מהם ויתכבד ויתגדל שמו על ידם ככתוב והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה'.

ק) מאן אינון צפיד מי המה צופיד, אלא אלו הם שמצפים ומחכים מתי ירחם קב"ה לבנות ביתו בית המקדש, ולמה כתיב נשאו קול בלשון עבר היה צריך להכתב ישאו קול בלשון עתיד שהרי המדובר על זמן הגאולה

צט) תורעמא דאתרעם קב"ה על אשור אינו קשר יש בהדברים שמוכר מקודם את מצרים ואחר כך מתרעם על אשור אלא הכונה היא כך שאומד הקב"ה ראו מה עשה אשור לי ולבני, שהרי המצרים שעשיתי בהם דינים ושפטים ועמי ירדו מעצמם לשם לגור שלא הכריחו אותם לבוא למצרים, והמצריים קבלו אותם בכבוד ונתנו להם מיטב הארץ ארץ גישן, ככתוב במיטב הארץ, ואע"ג שהצירו להם לישראל אבל לא גרשום מארץ גושן.

נשאו קול, אלא כל בר נש דבכי וארים קליה על חרבן ביהיה דקב"ה, זכי למה דכתיב לבתר יחדו ירננו. וזכי למחמי ליה בישובא בחדוותא, בשוב ה' ציון, בשוב ה' אל ציון מבעי ליה וכו' אלא בשוב ה' ציון ודאי, תא חזי, בשעתא דאתחריב ירושלם לתתא וכו' סליק מלכא קדישא לציון וכו' בגין דכנסת ישראל אתתרכת וכו' וכד תתהדר כנסת ישראל לאתרה, כדין יתוב מלכא קדישא לציון לאתריה וכו' ודא הוא בשוב ה' ציון קפ"ד.

כ"י עין בעין יראו בשוב ה' ציון: (קא) ת"ח אינון אבנין דיסודי ציון וירושלם. ח"ו דשליטו עלייהו שאר עמין, ולא אוקדו לון, ולא אתוקדון, אלא כלהו אתגניזו, וגניזו לון קב"ה וכו' מאי בשוב ה': אלא כד שליטו עלה שאר עמין, קב"ה סליק לה לעילא, ובההוא זמנא איהו יהדר לה לאתרא, דכתיב בשוב ה' ציון בשוב ה' ודאי קפ"ה.

נג, ה והוא מחלל מפשעינו, וגו': (קב) בשעתא דבעי קב"ה למיהב אסוותא לעלמא, אלקי לחד צדיקא בינייהו במרעין ובמכתשין, ובגיניה יהיב אסוותא לכלא, מנלן, דכתיב והוא מחולל וגו' ובחבורתו נרפא לנו, ובחבורתו אקזותא דמא כמאן דאקיו דרועא ובההוא חבורה נרפא לנו, אסוותא הוא לנא לכל שייפין דגופא, וכו', דהא ניחא לסטרא אחרא דדינא שלטא על זכאה יתיר מסלא, דלא חייש כדין

מראה מקומות

קפ"ד ו' בשלח גה, ע"ב. קפ"ה ו' פקודי רמ, ע"ב.

ביאור

העתידה, אלא הכונה כבה, כל איש שבוכה ומרים קולו על חרבן, הבית יזכה למה שכתוב אחר כך יחדו ירננו ויזכה למחמי ליה לראות את בית מקדשנו בישובו בחדיה ישמחה ולמה כתיב בשוב ה' ציון הרי היה צריך לכתוב בשוב ה' אל ציון, אלא בכונה נכת' בשוב ה' ציון, מפני שבזמן שנחרב בית

המקדש למטה שבשם היה שכינת בבורו יתברך, העלה מלך הקדוש את ציון למעלה משום שכנסת ישראל אתתרכת נגרשה, וכשתחזור כנסת ישראל לאתרא למקומה ישיב מלך הקדוש את ציון למקומו וזהו כונת הדברים בשוב ה' ציון, שישבי את ציון. (קא) ת"ח אינון אבנין דיסודי ציון וירושלם אותם האבנים של היסודות של ציון וירושלם ח"ו ששלטו עליהם

האימות ולא נשרפו, אלא כולם נגנזו והקב"ה גנז אותם, ומאי פירוש בשוב ה' אלא כששלטו עליהם האומות קב"ה העלה אותם למעלה, ובזמן הגאולה קב"ה יחזיר אותם למקומם וזה הכונה של הדברים בשוב ה' ציון.

קב) בשעתא דבעי קב"ה למיהב אסוותא לעלמא בזמן שרוצה הקב"ה לתת דפואה להעולם הוא מלקה לאחד מן הצדיקים שביניהם במחלות ובמכאובים, ובזכותו נתן דפואה לכל העולם ככתוב פה ובחבורתו נרפא לנו, וזה כמו שמקוים דם לחולה מהיר ועל ידי זה נרפא החולה, כך ע"י מחלת הצדיק מתרפאים כל אברי הגוף שהם כל בני העולם מפני שנזח להסטרא אחרא שהרין ישלוט על הצדיק

לכל עלמא, ולא אשגח בהו מחדוה דשליט עליה, וההוא זכאה זכי לשולטנא עלאה בהאי עלמא ובעלמא דאתי וכו', אמינא ליה וכו' אבל אית צדיק הכא ואית צדיק הכא לודא אית מרעין ומכתשין, ולדא אית כל טיבו דעלמא, אמר לי בחד מנייהו או תרין סגין, דלא בעא קב"ה לאלקאה כלא כמא דלא אצטריך אלא דרועא חדא לאלקאה ולאקזאה למיהב אסוותא לכל שייפין, אוף הכא בחד צדיקא סגין, ואי אתקף (ס"א אתקיקר) ביה מרע על כל שייפין כדין אצטריך תרין דרועין לאקזאה, אוף הכי אי אסגיא חובין יקירין על עלמא, כדין כל זכאין אלקון למיהב אסוותא על כל דרא קפו.

והוא מחלל מפשעינו. (קג) בשעתא דאמרין ליה למשיחא צערא דישראל בגלותהון, ואינון חייביא די בהון דלא מסתכלי למנדע למאדיהון, ארים קלא ובכר על אינון חייבין די בהו. הדא הוא דכתיב והוא מחלל מפשעינו וגו' קפז.

והוא מחולל מפשעינו. (קד) [זה נאמר על משה רבינו] אתעבידת חול בגין חובה ופשע דישראל בקבורה דילך דאתמר בך קפח ויקבר אותו בגי קפט.

ובחבורתו נרפא לנו. (קה) בחבורה דאתחבר עמנא בגלותא נרפא לנו, דאנת הוא כשמשא דנהיר, דאע"ג דאתכנש בליליא, נהיר הוא בסיהרא ובכל כוכביא ומולי קצ.

מראה מקומות

קפו ז' פנחס ריח, ע"א—ע"ב. קפז ז' ויקהל ריב, ע"א. קפח דברים לד, ו. קפט ז' תצא רפ, ע"א. קצ שם.

ביאור

נתרבו חטאי הדור אזי נלקים כל צדיקי הדור בכרי שינצל ויתרפא כל הדור. (קג) בשעתא דאמרין ליה למשיחא בזמן שמספרין לו למשיח מהצער שישראל סובלין בגלות ושיש רשעים ביניהם שאינם מתבוננים לדעת את ה' ולשוב אליו ושה מעכב את הגאולה, הוא מרים קולו ובוכה על הרשעים שבין ישראל וזהו כונת הדברים והוא מחלל מפשעינו.

(קד) זה נאמר הפסוק הזה נאמר על משה רבינו והוא מחלל נעשית חול בקבורה שלך בשביל חטאים ופשעים של ישראל בכדי שתגין עליהם בזכותך שנאמר בך ויקבר אותו בגי. (קה) בחבורה דאתחבר עמנא ע"י

יותר מכל, ואז אינו מקסרג על כל העולם, ולא משגיח על מעשיהם על ידי השמחה שיש לו שניתן לו רשות להלקות את הצדיק, והצדיק הזה שסובל צער בעד כל העולם זוכה לשלטון עליון בעולם הזה ובעולם הבא אבל יש לשאול אם נמצא בהדור שני צדיקים למה צדיק אחד נענש במחלות ומכאובים והצדיק השני יש לו כל טובות העולם, אמר לי באחד או בשני צדיקים שסובלים די, שאין הקב"ה רוצה לצער לכל הצדיקים כמו שלא נצרך להקין דם לחולה רק ביד אחת וע"י זה מתרפא החולה בכל גופו, כן מסתפק בעונש לצדיק אחד ואם גברה המחלה על כל האברים אזי מקיזין דם בשתי ידיו, כן גם כאן אם

נג, יב לכן אחלק לו ברבים וגו' : דתנן קו). למה מת משה בחוצה לארץ. להורות דבזכותיה יתקיימון מתי מדבר וכו' אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע אכנס לארץ לקיימא פקודיך דהא כתיב קצא כי תבאו אל הארץ וגו' וכו' א"ל מה דאזהרת שלים לך, ומה דיעבדון ישראל בארעא קדישא יהי חולקך עמהון, הה"ד לכן אחלק לו ברבים, אלו זכאין דישראל, ואת עצומים יחלק שלל אלין אבהתא, ולמה, תחת אשר הערה למות נפשו דאמר רבי חייא סבא לא אשכחנא רעיא דמסר נפשיה על עאגיה כמשה דאמר קצב אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא וגו' מאי מחני נא, מן עלמא דין ומן עלמא דאתי וכו' ואת פושעים נמנה שנקבר עם מתי מדבר וכו' והוא חטא רבים נשא, שלא זו משם עד שמחל להם הקב"ה ולפושעים יפגיע שהרבה תפלתו עליהם קצג.

נד, ט כי מי נח זאת לי וגו' : קו) האי קרא קשיא כתיב קצד ומי המבול היו על הארץ וכתיב קצה ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול, מי המבול כתוב ולא מי נח, והכא כתיב כי מי נח זאת לי, זאת לי הם לי מבעי ליה, אלא הכי תאנא וכו' בזמנא דבני עלמא אשתכחו חייבין קמי קב"ה, ההוא זכאה דאשתכח

מראה מקומות

קצא ויקרא כג, ב.	קצב שמות לב, לב.	קצג ז"ח בראשית טו, ע"א.
קצד בראשית ז, י.	קצה שם ט, יא.	

ביאור

עצומים יחלק שלל אלו האבות, ולמה, מפני שהערה למות נפשו, שאמר ר' חייא סבא לא נמצא רועה שמסר נפשו על צאנו היינו ישראל כמשה, שאמר אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא וגו' שפירושו, תמחה אותי מהעולם הזה ומהעולם הבא, ומהו פירוש הדברים ואת פושעים נמנה, שנקבר עם מתי מדבר, וזה שנאמר והוא חטא רבים נשא שלא זו משם עד שמחל להם הקב"ה, ולפושעים יפגיע שהרבה תפלתו עליהם.

קו) האי קרא קשיא הפסוק הזה איננו מוכן הרי בכמה מקומות כתיב מי המבול ולמה נקראו פה מי המבול, מי נח, וגם קשה למה כתוב זאת לי שלכאורה היה צריך להכתב הם לי, אלא כך למדנו, בזמנא שבזמן שבני העולם הם רשעים לפני הקב"ה, אז הצדיק

ההתחברות שנתחבר משה רבינו עמנו, נרפא לנו מפני שהוא כשמש המאיר, שהגם שביליה נאסף ושוקע השמש אבל מאיר בהלכנה וכל הכוכבים ומזלות, בן גם מרע"ה, שגם אחר פטירתו מאיר זכותו לנו.

קו) למה מת משה בחוץ לארץ מפני מה מת משה רבינו כמדבר בכדי להורות שבזכותו יקומו מתי מדבר בזמן החית המתים, אמר משה לפני הקב"ה הרשיני ליכנס לארץ בכדי שאוכל לקיים המצות שנוהגים רק בארץ, א"ל מה דאזהרת שלים לך אמר לו הקב"ה כמה שהזהרת לישראל לעשות מצותי ע"י זה נחשב כמו שאתה עשית המצות בארץ ומה שיעשו ישראל בארץ הקדושה יהא חולקך עמהם, וזה כונת הרברים לכן אחלק לו ברבים בין צדיקי ישראל יקח חלק, וזה שכתוב ואת

נג, יב לכן אחלק לו ברבים וגו' : דתנן קו). למה מת משה בחוצה לארץ. להורות דבזכותיה יתקיימון מתי מדבר וכו' אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע אכנס לארץ לקיימא פקודיך דהא כתיב קצא כי תבאו אל הארץ וגו' וכו' א"ל מה דאזהרת שלים לך, ומה דיעבדון ישראל בארעא קדישא יהי חולקך עמהון, הה"ד לכן אחלק לו ברבים, אלו זכאין דישראל, ואת עצומים יחלק שלל אלין אבהתא, ולמה, תחת אשר הערה למות נפשו דאמר רבי חייא סבא לא אשכחנא רעיא דמסר נפשיה על עאגיה כמשה דאמר קצב אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא וגו' מאי מחני נא, מן עלמא דין ומן עלמא דאתי וכו' ואת פושעים נמנה שנקבר עם מתי מדבר וכו' והוא חטא רבים נשא, שלא זו משם עד שמחל להם הקב"ה ולפושעים יפגיע שהרבה תפלתו עליהם קצג.

נד, ט כי מי נח זאת לי וגו' : קו) האי קרא קשיא כתיב קצד ומי המבול היו על הארץ וכתיב קצה ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול, מי המבול כתוב ולא מי נח, והכא כתיב כי מי נח זאת לי, זאת לי הם לי מבעי ליה, אלא הכי תאנא וכו' בזמנא דבני עלמא אשתכחו חייבין קמי קב"ה, ההוא זכאה דאשתכח

מראה מקומות

קצא ויקרא כג, ב.	קצב שמות לב, לב.	קצג ז"ח בראשית טו, ע"א.
קצד בראשית ז, י.	קצה שם ט, יא.	

ביאור

ההתחברות שנתחבר משה רבינו עמנו, נרפא לנו מפני שהוא כשמש המאיר, שהגם שביליה נאסף ושוקע השמש אבל מאיר בהלכנה וכל הכוכבים ומזלות, בן גם מרע"ה, שגם אחר פטירתו מאיר זכותו לנו.

קו) למה מת משה בחוץ לארץ מפני מה מת משה רבינו כמדבר בכדי להורות שבזכותו יקומו מתי מדבר בזמן החית המתים, אמר משה לפני הקב"ה הרשיני ליכנס לארץ בכדי שאוכל לקיים המצות שנוהגים רק בארץ, א"ל מה דאזהרת שלים לך אמר לו הקב"ה כמה שהזהרת לישראל לעשות מצותי ע"י זה נחשב כמו שאתה עשית המצות בארץ ומה שיעשו ישראל בארץ הקדושה יהא חולקך עמהם, וזה כונת הרברים לכן אחלק לו ברבים בין צדיקי ישראל יקח חלק, וזה שכתוב ואת

עצומים יחלק שלל אלו האבות, ולמה, מפני שהערה למות נפשו, שאמר ר' חייא סבא לא נמצא רועה שמסר נפשו על צאנו היינו ישראל כמשה, שאמר אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא וגו' שפירושו, תמחה אותי מהעולם הזה ומהעולם הבא, ומהו פירוש הדברים ואת פושעים נמנה, שנקבר עם מתי מדבר, וזה שנאמר והוא חטא רבים נשא שלא זו משם עד שמחל להם הקב"ה, ולפושעים יפגיע שהרבה תפלתו עליהם.

קו) האי קרא קשיא הפסוק הזה איננו מוכן הרי בכמה מקומות כתיב מי המבול ולמה נקראו פה מי המבול, מי נח, וגם קשה למה כתוב זאת לי שלכאורה היה צריך להכתב הם לי, אלא כך למדנו, בזמנא שבזמן שבני העולם הם רשעים לפני הקב"ה, אז הצדיק

בעלמא קב"ה אשתעי בהדיה בגין דיבעי דהמין על עלמא ויתפייס בהדייהו מה עבד קב"ה אשתעי בהדיה על אינון הייבי עלמא א"ל לאוטבא ליה בלחודוי, ולשיצאה לכלהו. מה ארחיה דהווא ב"ג זכאה שביק דידיה ונסיב לדכולי עלמא בדיל דיתפייס קב"ה בהדייהו מנא לן ממשא דאמר ליה קב"ה חבו ישראל וכו' הרף ממני ואשמידם וגו' בההיא שעתא אמר משה אי בגין יקרא דיילי ישתצון ישראל מעלמא טב לי מותא וכו' מיד ויחל משה וגו' ואושיט גרמיה למיתא וכו' דכתיב וכו' מחני נא מספרך וגו' ותאנא לא זו משה מתמן עד דמחל קב"ה לישראל וכו' ואלו בנח כתיב קצו ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני וגו' והנני משחיתם את הארץ אמר ליה נח ולי מה את עביד, א"ל והקמתי את בריתי אתך וגו' קצו עשה לך תבת עצי גפר, ולא בעי רחמי על עלמא ונחיתו מיא ואובידו בני עלמא, ובגין כך מי נח כתיב מי נח ודאי דביה תו תלין דלא בעי רחמי על עלמא, מכאן א"ר יוסי מאי דכתיב קצו ויחל נח איש האדמה, ויחל כד"א קצט לא יחל דברו, דאתעביד חול, איש האדמה דבגיניה אשתציאו בני עלמא וכו' תאנא מי נח אקרונ דהוא גרים דאקרונ על שמיה א"ר יוסי זאת לי מה קא מיירי, אלא אמר הקב"ה מי נח גרמו לי דאגלי זאת בעלמא דכתיב ר' ואני זאת בריתי אותם ר"א, זאת אות הברית וגו' ר"ב.

מראה מקומות

קצו שם י, יג.	קצו שם יד.	קצח שם ט, כ.
קצט במדבר ל, ג.	ר ישעיה נט, כא.	רא בראשית ט, נב.
רב ז' יקרא ד, ע"ב; טו, ע"א.	ביאור	

שנמצא בעולם הקב"ה אשתעי בהדיה מדבר עמו ומודיעו שבדעתו לענוש את הרשעים בכדי שיתעורר הצדיק לבקש רחמים בעד העולם ושהקב"ה יקבל תפלתו ובקשתו ויתפייס עמהם מה עושה הקב"ה, מדבר עם הצדיק על אודות הרשעים ואומר לו שייטיב עמו לבדו ויצילו מן הצרה ויכלה את כל הרשעים מה עושה הצדיק הזה אם הוא צדיק אמיתי עוזב את עצמו ומתפלל בעד הכלל שירחם השם עליהם ויתפייס עמהם ויבטל הגזרה וכמו שנהג משה רבינו ע"ה שבזמן שאמר לו הקב"ה (שמות לב, ז, ת, יוד) כי שחת עמך וגו' עשו להם עגל מסכה וגו' ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול, אז אמר משה בשביל כבודי וטובתי הפרטית שמבטיחני שיעשה אותי לגוי גדול אעזוב את כל ישראל שיכלו טוב לי שאמית וע"ז כתיב שאמר משה ועתה אם תשא חטאתם

ואם אין מחני נא מספרך, ומיד נאמר ויחל משה שע"ז אמרו רז"ל ברכות לב, ע"א מלמד שעמד משה בתפלה עד שאחזתו אחילו, אשתא דגרמי, ואלו בנח כשאמר לו הקב"ה קץ כל בשר בא לפני וגו' והנני משחיתם אז אמר להקב"ה ולי מה תעשה שאנצל מהמבול א"ל הקב"ה והקמותי וגו' עשה לך תבת עצי גפר, ולא ביקש רחמים על העולם, וידד המבול ונאכדו כל בני עולם, ובגיני כך ומפני זה כתיב מי נח שבו היה תלויים שלא ביקש רחמים על העולם, מכאן אמר ר' יוסי שזה שכתוב ויחל נח איש האדמה ויחל לשון חולין שנעשה חול, איש האדמה שעל ידו ומסבתו נאבדו וכלו בני עולם שלא ביקש רחמים עליהם, אמר ר' יוסי זאת לי מאי קא מיירי מהו הפירוש של התיבות זאת לי, אלא אמר הקב"ה, מי נח גרמו לי שאגלה זאת בעולם, דכתיב ואני

נד. יג וכל בניך למודי ה' : קח) וכי כל בניך דאינון דישראל כלהו אוליף לון קב"ה אורייתא, אין, דהא בשעתא דאינון ינוקי לעאן באורייתא שכינתא אתיא ויהיב לון חילא ותקפא למלעי באורייתא דאלמלא סיועא דקב"ה לא יכלין אינון ינוקי למסבל וכו', אמר ר' שמעון לזמנין (סח) נבואה נפיל בפומ ינוקן ומתנבאי יתיר מחד נביאה וכו', אינון ודאי למודי ה' ונביאה מנהון נפקא מה דלית הכי לכל עלמא, אלא לישראל בלחודוי, דכתיב בהו וכל בניך למודי ה' רג.

נה, ח כ"י לא מחשבתי מחשבותיכם : קט) תא חזי, כד בר נש בעי לנקמא מאחרא שתיק ולא אמר מדי, דאילו אודעיה יסתמר ולא יכיל ליה, אבל קב"ה לאו הכי עביד, לא עביד דינא בעלמא עד דאכריו ואודע להו זמנא תרין ותלתא בגין דלא איתאי דימחי בידיה דיימא ליה מה עברת ר"ד.
נו, ב אשרי אנוש יעשה זאת וגו' ושמר ידו מעשות כל רע : קי) שקיל שבתא לקבל אורייתא (סט), וכל דנטיר שבתא כאילו נטיר אורייתא כלא.

מראה מקומות

רג ו' תרומה קסט, ע"ב, קע, ע"א. רד ו' בראשית נה, ע"א.

ביאור

ישראל שכתוב עליהם וכל בניך למודי ה'.
(קט) ת"ח, בא וראה, שאם אדם רוצה להתקדם מאחר, הוא שיתק ואינו מדבר מזה כלום בכדי שיעלה בידו להוציא לפועל מחשבותיו שאם היה מודיעו מזה יסתמר ולא יכיל ליה היה שומר את עצמו ונוהר ממנו שלא יוכל להזיקו, אבל הקב"ה אינו כן אינו עושה דין בעולם עד שמכריו ומודיע ומתרה פעם שתיים ושלוש, משום שאין מי שיוכל למחות בו שיאמר לו מה אתה עושה, וזהו כונת הדברים כי לא מחשבתי מחשבותיכם.
(קי) שקיל שבתא שקול שבת בערכו כגנר כל התורה וכל דנטיר, מי

זאת בריתי, זאת אות הברית. שזאת בחינת דין, שבזמן ששולט דין בעולם מתראה הקשת בענן לזכרון שנשבעתי שלא יהיה עוד מבול בעולם.
(קח) וכי כל בניך האם כל הבונים של ישראל לומר הקב"ה עמהם תורה, כן, מפני שבזמן שהתינוקות עמלים בתורה השכינה באה ונותנת להם כח וחיוק לעמול בתורה: שאם לא היה להם עזר מהקב"ה, לא היה בכוחם לסבול עול התורה, א"ר שמעון לפעמים נבואה נורקת מפי התינוקות והם מתנבאים יותר מנביא, ומפני זה נחשבים למודי ה' ונביאה מהם יוצאת, מה שאין זה בכל ילדי העולם רק להילדים של

תורה אור

(סח) ב"ב יב, ע"ב א"ר יוחנן מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לשוטים ולתינוקות.

(סט) עיין בשכת קיח, ע"ב ; עיין ירושלמי גדרים פ"ג, ה"ד, בתורה ובנביאים ובכתובים מצינו

וכתיב אשרי אנוש וגו' שומר שבת מחללו שומר ידו מעשות כל רע. אשתמע דמאן דנטיר שבת כמאן דנטיר אורייתא כלא רה.

גו. ד כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו': (קיא) מאן סריסים, אלין אינון חברייתא דמשתדלי באורייתא ומסרסי גרמייהו כל שיתא יומין דשבתא ולעאן באורייתא (ע) ובלילי דשבתא מזרזי גרמייהו בגוונא דלהון וכו' ומתברכאן באיבא דמעיהון בההיא ליליא ודא הוא דכתיב אשר ישמרו כד"א ר' ואביו שמר את הדבר, ואקרון סריסים ודאי בגין לחכאה לשבתא לאשכחא רעוא דמאריהון דכתיב ובחרו באשר חפצתי וכו', כתיב וכו' שם עולם אתן לו, אתן להם מבעי ליה וכו', א"ל ת"ח ונתתי להם בביתי, מהו ביתי כד"א ר' בכל ביתי נאמן הוא (שמא דקב"ה אקרי בית) ובחומתי כד"א ר' על חומתיך ירושלם הפקדתי שמרים, יד ושם כלומר דישלפון נשמתין קדישין מדוכתא דא והוא יד חולק באשלמותא טב, מליא. מבנין ובנתן. שם עולם אתן לו לההוא חולק שלימ.

מראה מקומות

רה ז' יתרו פט, ע"א. ר' כראשית לו, יא. ר' במדבר יב, ז.
רח ישעיה סב, ו.

ביאור

ששומר שבת נחשב כמו ששמר כל התורה כולה. שהפסוק מתחיל כדברים אשרי איש יעשה זאת וגו' שמר שבת מחללו וגומר בדברים, ושמר ידו מעשות כל רע, היינו שאם שומר שבת הוא כמו שומר ידו מעשות כל רע, וגם שבזכות שמירת שבת כהלכתו ישמרהו ה' שלא יעשה כל רע. קיא) מאן סריסים מי המה שנחשכים לסריסים, אלה הם חברי תלמידי חכמים שעוסקים בתורה ומסרסים את עצמם היינו שאינם מזדהגים עם נשותיהם בכל ששת ימי השבוע ועמלים בתורה, ובליל שבת מזורזים לקיים מצות עונה וע"י זה מתברכים באיבא

דמעיהון בפרי בטנם בלילה הזאת, שמולידים כנים צדיקים וזהו שכתוב אשר ישמרו שהוא מלשון ואביו שמר שהכונה שהיה מחכה וממתין. כן הכונה פה, שנקראים סריסים שמתעכבין לעשות המצוה עד ליל שבת בכרי למצוא רצון אדונם כמו שכתוב ובחרו באשר חפצתי, ולמה כתיב שם עולם אתן לו, שהרי היה צריך לכתוב אתן להם כמו שמתחיל בלשון רבים סריסים, א"ל זה שכתוב ונתתי להם בביתי הוא ע"ד שכתוב בכל ביתי נאמן הוא שהכונה על שמו של הקב"ה וכן הכונה של התיבה ובחומתי, יד ושם, שיוכו להוציא ממקום הנשמות, נשמות קדושות, והחלק הזה

תורה אור

שהשבת שקולה כנגד כל המצות, שמ"ר פכ"ה, תנחומא תשא לג, א"ר יהושע ב"ר נחמיה אמר להם הקב"ה לישראל שמרו את השבת שהיא שקולה כנגד כל התורה.
(ע) כתובות סב, ע"ב, עונה של ת"ח אימת, א"ר יהודה אמר שמואל מערכ שבת לערב שבת.

אשר לא יכרת לדרי דרין, דבר אחר אתן לו להווא דידע רזא דמלה ויתכוון במה רבעי לכוונא רט.

נז. א הצדיק אבד וגו': קיב) הצדיק אבד נאבד מבעי ליה. מאי אבד, אלא אבד ממש, ומאי אבד, אבד למטרונותא ואתדבק באתר אחרא רי.
הצדיק אבד ואין איש שם על לב: ר' יוסי פתח, הצדיק אבד וגו' קיג) בזמנא דקב"ה אשגח בעלמא ולא הוי עלמא כדקא יאות. ואודמן דינא לשרייא על עלמא, כדין קב"ה (עא) נטיל זכאה דאשתכח בינייהו בגין דישרי דינא על כלהו אחרנין, ולא ישתכח מאן דיגין עלייהו, דהא כל זמנא (עב) דזכאה שארי בעלמא דינא לא יכיל לשלטאה על עלמא וכו', סופיה דקרא כי מפני הרעה נאסף הצדיק, עד דלא ייתי רעה לשלטאה על עלמא נאסף הצדיק ריא.

נז. יז. יה וילך שובב בדרך לבו וכתוב בתריה דרכיו ראיתי וארפאהו ואנחהו ואשלם נחמים לו ולאבליו: קיד) אע"ג דחייבין עבדין כל מה דעבדין בודון, דאזלין בארחה דלבייהו ואחרנין עבדין בהו התראה ולא בעאן לצייתא לון, בשעתא

מראה מקומות

רט ז' יתרו פט, ע"א-ע"ב. רי ז' אחרי סט, ע"א. דיא ז' וישב קט, ע"א.

ביאור

בדרך הסוב ועתיד דינים לחול על העולם, אז הקב"ה לוקח את הצדיק שנמצא ביניהם מן העולם בכדי שהדינים יוכלו לשרות על העולם ולא יהיה מי שיגין עליהם, מפני שבכל זמן שהצדיק נמצא בעולם, הדינים לא יכולים לשלוט על העולם, וסוף הפסוק מוכיח על זה, שכתוב כי מפני הרעה נאסף הצדיק, היינו קודם שכתוב הרעה לשלוט על העולם נלקח ונאסף הצדיק מן העולם.

קיד) אף על גב דחייבין עבדין הגם שהחוטאים והרשעים חוטאים בודון שהולכים בדרכי לבם ואחרים מתרים בהם ואינם רוצים לציית להם, אכל הקב"ה ברוב רחמיו אם עושים תשובה הרפואה מוכנה להם והקב"ה

הוא יותר טוב, מבנים ובנות, שם עולם אתן לו להחלק הנה שלא יכרת לדורי דורות. ד"א פ"י אחר על התיבות אתן לו, אתן לו להאיש שיודע סוד הדבר, ויתכון למה שצריך, שיתנהג אז בקדושה ולכחן מה שצריך לכחן. קיב) הצדיק אבד נאבד מבעי ליה היה צריך להכתב הצדיק נאבד ולמה כתיב אבד אלא הכונה על הקב"ה שהוא צדיקו של עולם אבד היינו שנאבד ממנו מטרונותא שהלכה בגולה עם כנסת ישראל שהלכו בגלות ובארץ ישראל שולטים אומות העולם (כן נראה לי).

קיג) בזמנא דקב"ה אשגח בזמן שהקב"ה משגיח על העולם ורואה שהעולם אינו מתנהג

תורה אור

(עא) תענית יא, ע"א, עיין ברש"י פירוש שני.

(עב) ויק"ר פ"ב, כשהפורענות בא לעולם צדיקים כובשים אותה.

דחבין בתיובתא וכו' הא אסוותא ומינא לקבלייהו, השתא אית לאסתכלא, אי על חייא אמר קרא או על מתייא אמר קרא, דהא רישא דקרא לאו איהו סיפא וכו' רישא דקרא אחזי על חייא וסופיה אחזי על מתייא, אלא קרא (ס"א רישא דקרא) אמר בעוד דבר נש איהו בחייו, והכי הוא וילך בדרך לבו בגין דיצר הרע דביה תקיף ואתתקיף ביה, וע"ד אזל שובב ולא בעי לאתבא בתיובתא, קב"ה חמי ארחוי דקא אזלין בביש בלא תועלתא, אמר הקב"ה אנא אצטריכנא לאתקפא בידיה הה"ד דרכיו ראיתי דקא אזלין בחשוכא, אנא בעי למיהב ליה אסוותא, הה"ד וארפאהו, קב"ה איהו אעיל בלביה ארחיה דתיובתא ואסוותא לנשמתיה, ואנחהו, מאי ואנחהו, כד"א ר"ב לך נחה את העם, אנהיג ליה קב"ה בארח מישר כמאן דאתקיף בידא דאחרא ואפקיה מגו חשוכא, ואשלם נחומים לו ולאבליו, הא אתחזי דמיתא איהו, אין, ודאי מיתא איהו וקיימא בחיין דהואיל ואיהו רשע (עג) מיתא אקרני, מהו ואשלם נחומים לו ולאבליו, אלא קב"ה עביד טיבו עם בנ"י נשא דכיון דעאל מ"ג שנין ולהלאה פקיד עמיה תרין מלאכין נטורין דנטרי ליה חד מימיניה וחד משמאליה, כד אזיל בר נש בארח מישר אינון חדאן ביה וכו' מכרון קמיה ואמרין הבו יקר לדיוקנא דמלאכא, וכד אזיל בארח עקימו אינון מתאבלן עליה ומתעברן

מראה מקומות

ריב שמות לב, לו.

ביאור

מקבל תשובתם, עכשיו אית לאסתכלא יש להביט ולהתבונן אם הפסוק מדבר מחיים או ממתים שהרי תחלת הפסוק מדבר כמו לחיים וסופו הוא כמו מדובר על מתים, שכתוב ולאבליו, אלא האמת הוא שכל הפסוק מדבר על האיש כומן שהוא בחיים, וכך הוא סדר הפסוק וילך שובב בדרך לבו מפני שהיצר הרע שבו חזק ומתחזק עליו ומפני זה הלך שובב ולא רצה לעשות תשובה, הקב"ה חמי אורחוי ראה דרכיו שהולך בדרך רע בלי שום תועלת אמר הקב"ה אני רואה צורך להחזיק בידו, וזה כונת הדברים דרכיו ראיתי שהולך בדרך חושך ואני רוצה ליתן לו רפואה, וזהו כונת התיבה וארפאהו הקב"ה הכניס בלבו הרהורי תשובה ורפואה לנשמתו.

ואנחהו מאי פירוש ואנחהו אני אוליך אותו ואדריכהו בדרך הישרה כמו מי שמתחזק בידו ומוציאו מן החושך, ומה שכתוב ואשלם נחומים לו ולאבליו, שזה לכאורה נראה שהמדובר במי שמת ויש לו אבלים, כן, שקודם שעשה תשובה הוא נחשב למת כי רשעים בחייהם קרוים מתים, אבל מהו פירוש הדברים ואשלם נחומים לו ולאבליו מי המה האבלים שלו אלא זהו ההסבר, שהקב"ה עושה טוב עם בני אדם שכיון שנעשה בן י"ג שנה ומעלה הקב"ה מוסר עמו שני מלאכים שומרים שישמרו אותו אחד מימינו ואחד משמאלו ואם האיש הולך בדרך הישר והטוב בדרך התורה, המלאכים שמחים בו ומכריזין עליו תנו כבוד לצלם המלך, ואם הולך בדרך עקימה אי

תורה אור

(עג) ברכות יח, ע"ב אלו רשעים שכחייהן קרוין מתים.

מניה, כיון דאתקיף ביה קב"ה ואנהיג ליה בארח מישר, כדין כתיב ואשלם נחומים לו ולאבליו ואשלם נחומים ליה בקדמיתא, דאיהו אתנחם על מה דעבד בקדמיתא, ועל מה דעבד השתא, ותב בתיובתא ולבתר כן ולאבליו אינון מלאכין דהוו מתאבלן עליה, כד אתעברו מניה וכו', והשתא איהו חי ודאי בכל סטרין, אחיד באילנא דחיי וכו' כדין אקרי בעל תשובה וכו', (עד) וע"ד אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד במקום שבעלי תשובה עומדים ר"ג, קטו) (ד"א) ולאבליו אלין רמ"ה אברין דקא מתאבלין עליה דאינון דיוקנא עלאה דשריא על דאשיה וכו' דכמה דאית דיוקנא טבא על צדיק ומנהיג ליה לכל עובדין טבין לזכאה ליה לעלמא דאתי, כך אית דיוקנא בישא על רישא דחייביא לאנהגא לון בעובדין בישין דירחון גיהנם ר"ד.

נז, יט שלום שלום לדחוק וגו' : קטז) תרי שלמא הכא, חד לרחוק וחד לקרוב וכו' לדחוק דאתעביד קרוב (עה), דא הוא מארי דתשובה, קודם הוה רחוק והשתא איהו קרוב, תו רחוק כד ב"נ אתרחיק מאורייתא רחיק הוא מקב"ה, ומאן דקריב לאורייתא קריב ליה קב"ה בהדיה ר"טו.

מראה מקומות

ריג ז' משפטים קו, ע"ב. ריד ז' נשא קכו, ע"א. רטו ז' ויקרא בא, ע"א.

ביאור

המלאכים מתאבלים עליו ועוזבים אותו והולכים ממנו, אבל אח"כ כשמחזיק בו הקב"ה ומחזירו בתשובה ומנהיגו בדרך הישר, אז מתקיימים הדברים אשלם נחומים לו, ולאכיליו, הקב"ה משלם מקודם נחומים לו שהיא מתנחם ומתחרט על מעשיו הרעים שעשה מקודם, ועכשיו שב בחשובה, ואחר כך משלם נחומים לאבליו היינו המלאכים האלו שעזבו אותו מקודם והתאבלו עליו בזמן שעזבו אותי ועזרו ממנו, אבל אחרי שעשה תשובה הוא נחשב לחי בכל הצדדים אחוז באילן החיים ואז נקרא בעל תשובה ומפני זה אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד

במקום שבעלי תשובה עומדים כי מדרגותם גדולה מאד. קטו) ד"א פירוש אחר, מי הם אבליו, אלה הם רמ"ח אבריו, שעד היום התאבלו עליו שהם בצלם עליון שחונים על ראשו שכמו שיש דיוקן וצורה טובה על דאש הצדיק שמנהיג אותו לכל מעשים טובים לזכותו לעולם הבא, כן יש דיוקן וצורה רעה על ראש הרשעים, שמנהיגם במעשים רעים שירשו גיהנם ועכשיו שעשה תשובה הרמ"ח אברים מתנחמים. קטז) תרי שלמא הכא כתיב פה שתי פעמים שלום, אחד לרחיק ואחד לקרוב, לרחוק שנעשה

תורה אור

(עד) ברכות לד, ע"ב, דא"ר אבהו מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עובדין, סנהדרין צט, ע"א. (עה) שם, ע"ן בדברי ר' יוחנן.

נז. כ והרשעים כים נגרש וגו' ויגרשו מימיו רפש וטיט : קיז) וכי אית ים נגרש. אין, דכד ימא נפקא מתקוניה ואזיל בלא חבלא כדין נגרש ואתתרך מאתריה. כמאן דרוי חמרא וכו' דמפקו מימיו כל תהוא טינא דימא וכל טנופא לשפוחתיה, כגוונא דא אינון רשעים דנפקי מארחא דתקנא וכו' דכל רוגוא דידהו בשעתא דאמרי מלה מפומיהו תהוא מלה רפש וטיט כלהו מפקי טינופא וגיעולא רטז).

נח. ז הללא פרוס לרעב לחמך : קיח) מאי פרוס. למפרס ליה מפה בנהמא ומונא למיכל קיט), ד"א הלא פרוס, כד"א ר"י פריס פריסת וגו' דבעי למפרס פריסין דנהמא קמיה, בגין דלא לכסיף ויפרוס קמיה בעינא טבא — לחמך, לחם לא כתיב אלא לחמך, תהוא דילך מממונך, ולא דגזילו, ודלא דעשק, ולא דגנבה, דאי הכי לאו זכותא הוא אלא (עו) ווי ליה, דאתי לאדכרא חובוי, כגוונא דא כתיב ר"ח קחו מאתכם תרומה לארמא ממה, דילכון ולא מעשק, ולא מגזל, ולא מגנבה ר"ט).

מראה מקומות

רטז ז' נח עו, ע"ב. ר"י דניאל ה, כח. ר"ח שמות לה, ה.
ר"ט ז' ויקהל קצח, ע"א.

ביאור

קריב שעשה תשובה, שמקום היה רחוק ועכשיו נעשה קרוב, ועוד מהו רחוק בזמן שאדם מתרחק מהתורה הוא רחוק מהקב"ה ומי שהוא קרוב להתורה הקב"ה מקרבו אליו, קיז) וכי אית ים נגרש האם יש ים שהוא נגרש שגרשו אותו, ממקומו, כן, שכזמן שהים יוצא ממקומו אל שפת הים והולך כמו בלי רב התובל או הוא נגרש ממקומו, כמו מי שהוא שכור מיין, והמים של הים מציאים אז מהים טיט וכל טנופת לשפת הים, כן הם הרשעים שיוציאים מדרך הישר הם תמיד בכעס, ובזמן שמוציאים דברים מפיהם, הדיבורים הם רפש וטיט ודברים מאוסים.

קיח) מאי פרוס מהו פירושו של פרוס אלא הכונה לפרוס מפה על השלחן בלחם ומוזן בשכיל העני בעין יפה.
קיט) ד"א, פי' אחר על התיבה פרוס שיחתוך פרוסות קטנות מהלחם השלם לפני העני בכדי, שלא יתבייש, וצריך להכין לפניו ולחתוך לפניו חתיכות הלחם בעין טובה שלא יצטרך לחתוך בעצמו, מלחמך, ולא כתיב לחם לרמו שתתן לחם שלך ולא מגזלה ולא מעשק ויגנבה, שאם הלחם אינו שלך אין זה זכות וימצוה אלא אוי לו שכא להזכיר עונותיו, וזהו הטעם שכתוב בפי' תרומה קחו מאתכם תרומה שתתן תרומה ממה שהוא שלך ולא מעשק ולא מגזל ולא מגנבה.

תורה אור

(עו) עיין בויק"ר פ"ל, אוי לו לזה ש:עשה סניגורו קסיגורו.

נח. ח והלך לפניך צדקך: קכ) כד נטלי ליה מביתיה לבי קברי כדין מכרוזי עלוי, אי איהו זכאה מכרוזי עליה ואמרי הבו יקר לדיוקנא דמלכא וכו' מנ"ל דכתיב והלך לפניך צדקך רכ. בגין לדברא לך [אחר המיתה] לסלקא לך (מן אתר) לאתר דאקרי כבוד ה', דכתיב כבוד ה' יאספך וכו' כבוד ה' כניש לון בגויה ואתצריין ביה ודא אקרי נייחא דרוחא רכא.

נח. ט א"ז תקרא וה' יענה: קכא) א"ז ו' יומין דסכות וחג שמיני עצרת. א"ז מצה וז' יומין דפסח. א"ז, סוכה וז' מינין דלולב, דאינון שלש הדסים, ושני ערבות לולב, ואתרוג רכב.

נח. י ונפש נענה תשביע: קכב) במאי זכי בר נש לאתעדנא בהווא עדונא עלאה. בשלחן דיליה, כמה דאיהו מעדן על פתוריה נפשאן דמסכני, דכתיב ונפש נענה תשביע, מה כתיב בתריה, אז תתענג על ה' דאוף הכי קב"ה רוי ליה בכל אינון עדונין דמשח רבות קודשא עלאה רכג.

נח. יא ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמתין יחליץ: קכג) ונחך ה' תמיד בהאי עלמא, ובעלמא דאתי וכו' והשביע בצחצחות נפשך, דא אספקלריא דנהרא, דכל נשמתין אתהנן לאסתכלא ולא תענגא בגויה, ועצמותין

מראה מקומות

רכ שם קצט, ע"א. רכא ז' בשלח נט, ע"א. רכב ז' כי תצא רפג, ע"א. רכג ז' תרומה קנה, ע"ב.

ביאור

קכב) במאי זכי בר נש בזכות איזו מצוה וזכה אדם להתענג בעונג עליון בשלחן דיליה על ידי שולחנו, כמו שהוא מענג על שולחנו נפשות העניים והאביונים דכתיב ונפש נענה תשביע לכן כתיב אחריו אז תתענג על ה'. שכמו שהוא השביע ונתן עונג להעני כן השביע שמשלם מדה כנגד מדה, משביעו בכל עינוגין, בשמן משחת קודש העליון הגוול ונמשך תמיד.

קכג) ונחך ה' תמיד ייחך לך ה' בעולם הזה ובעולם הבא, והשביע בצחצחות נפשך דא אספקלריא זהו מנורה המאירה שכל הנשמות נהנים להביט ולהסתכל ולהתענג בה, ומה שכתוב ועצמותין יחליץ זה נאמר על תחית המתים שעתידי הקב"ה להחיות המתים, ולתקן

קכ) כד נטלי ליה מביתיה בזמן שנושאים את האדם אחד פסירתו לבית הקברות או הולך לפניו כרוז, אם זכאי הוא, מכרוזים לפניו ואומרים תנו יקר וכבוד לדיוקנא וצלם המלך וזהו כונת הכתיב והלך לפניך צדקך בכדי להוליך אותך להעלותך למקום שנקרא כבוד ה' וע"ז כתיב כבוד ה' יאספך שמאסף אותם ונצטררים בצרור החיים. וזה נקרא נחת רוח לנשמתו.

קכא) א"ז בגימ' שמה מרמו על ז' ימי סוכות ושמיני עצרת, וכן על ז' ימי פסח ומצה, א"ז, זה סוכה ושבעה מינים של הלולב, שהם שלשה הדסים ושתי ערבות לולב ואתרוג מי שמקיים כל אלו המצות אז יתקיים בו הברכה אז תקרא וה' יענה.

יחליץ וכו', דא תחית המתים, דזמין קב"ה לאחייא מתיא ולא תקנא לון לגרמוי דבר נש למהוי כקדמיתא בגופא שלים ונשמתא אתוספת נהורא רכד.

ועצמתין יחליץ: קכד) ובשרא לא כתיב ביה הכי, וכל זמנא דבשרא דסטרא אחרא קיימא בקיומא, ההוא שטן קיימא לאסטנא, אתאכיד בשרא לית ליה רשו לאסטנא וכו', (ע"א) לבתר דבשרא מתעכלא, הא לא יתבע דינא ולא קאים לאסטנא וכו' ולא אדכר לבר נש בשום מלה דעלמא עיי"ש כי קצרתו מאד רכה.

נת, יג א"ם תשיב משבת רגלך וגו' וקראת לשבת ענג וגו': (קה) זכאין אינון ישראל דקב"ה אתרעי בהון וכו' ויהב לון שבת דאיהו קדישא מכל שאר יומין, ונייחא מכלא, וחדוה דכלא וכו', ומאן דנטיר שבת (עז) כאילו נטיר אורייתא כלא, וקראת לשבת ענג ענוגא דכלא ענוגא דנפשא וגופא, ענוגא דעלאין ותתאין וכו' מאי וקראת דיומין ליה כד"א רכז מקראי קדש, כלומר זמינין, כמה דמזמין

מראה מקומות

דכר ז' תולדות קמא, ע"א, רכה ז' שלח קצ, ע"א, רכו ויקרא כג, ב, ב"א זר

העצמות של כל אדם שיהא כמו שהיה קידם פטירתו בגוף שלם ונשמה שיתוסף בה אור, דין ולקטרג ולא מזכירים לו (או שאיננו זוכר) בשום דבר מהעולם הזה, **קכד) ובשרא לא כתיב בו הכי שמכאן משמע שהעצמות ישארו וה' יתוקם ויסדרם על תקונו ועל הבשר לא נאמר שישאר בקבר, כפני שכל זמן שהבשר שהוא מסטרא אחרא קיים בקבר, עוד עימר השטן להסטיין ולקטרג על האדם, אבל אחרי שנאכד ונרקב ונתעכל הבשר אז אין רשית להשטן לקטרג שכבר תורה אזר**

(ע"א) עיין בסנהדרין מו, ע"א במשנה נתעכל הבשר כלקסין את העצמות וקוברין אותן במקומן ועיין שם כוף מז, ע"ב, הנה אחד מגדולי דירנו דן בענין ליקוט עצמות שהיה הכרח לפנותם ממקום אחד ולהעבירם לקיבורם במקום אחר (כאופן שמיתר לעשות זאת) אם יש בהם דין אין קיבורין רשע אצל צדיק, ורצה להביא ראיה להיתר עפ"י דברי הש"ס הג"ל במשנה דף מו שהגם שלמותי מיתת ב"ד היה קברות מיוחדות אבל אחרי שנתעכל הקבר מלקסין את העצמות וקוברין איתן במקומן עם אבותיהם ויש שרצו לסתור הראיה הג"ל ששם מיירי בהרוגי בית דין שלפי דברי רבא כוף מז, ע"א שם עצם ההריגה הועילה לגמיר הכפרה ולא כפי שמת כדרכו, אבל לפי דברי הנהר פה אחרי שנתעכל הבשר אזי הסי"א סד ממנו ואינו מזכיר להאדם משום דבר ואין עליו שום דושם של חטא אילי אין קפידא לקבור עצמות מי שהיה רשע ע"י עצמות צדיק אינו מודה הוראה אבל ראיתי לנכון להעיר בדברי אלה.

(עז) עיין לעיל בס"פ ז.

אושפיזא לביתיה וכו' דיזמין ליה כמה דמוזמין אושפיזא בפתורא מתקנא. בביתא מתקנא כדקא יאות, במיכלא ובמשתיא כדקא יאות. יתיר על שאר יומין. וקראת לשבת, מבעוד יום, לקדוש ה' מכובד דא (עז) יום כפורים וכו'. ממצא חפצך ודבר דבר וכו' בגין דהיא מלה סלקא ואתער מלה דחול לעילא. מאן דמוזמין אושפיזא ביה בעי לאשתדלא ולא באחרא רכז. קכו) בהאי יומא תלת סעודתן בעיין בני מלכא לומנא ולסדרא פתורא. בגין יקרא דמלכא וכו' וכד אודמן ביה תגא או זמנא, לא יסדר בר נש תרי פתורי בכל סעודתא חד לשבת וחד לאושפיזא. בגין דכתיב רכח על שלחן המלך תמיד הוא אכל וכו' וע"ד בעי ב"ג לסודרי פתורא שלימא למלכא והוא יהיב מניה לאושפיזא רכט.

וכבדתו מעשות דרכין ממצוא חפצך ודבר דבר: אמר ר' יוסי לר' יצחק וכו' קכו) וכבדתו מעשות דרכין שפיר. אבל ממצוא חפצך ודבר דבר מה הוא, ומאי גריעותא הוא לשבת. א"ל ודאי גריעותא הוא. דלית לך מלה ומלה

מראה מקומות

רכט ו' אמור צד. ע"ב.

רכז ו' בשלח מז, ע"א—ע"ב. רכח ש"ב ט, יג.
ביאור

המלך, היינו ישראל שנקראו בניו למקום, מלך מלכו של עולם להכין שלש סעודות ולסדר השלחן בשביל כבוד המלך ואם מזומן בשבת חג, אל יסדר שתי שולחנות בכל סעודה אחת לשבת ואחת לאורח דהיינו החג משום דכתיב על שלחן המלך תמיד הוא אוכל ומכיון שסעודת שבת היא סעודתו של המלך והחג היא כמו אורח אזי האורח אוכל מסעודת המלך, וע"ד ומפני זה צריך אדם לסדר שלחן שלם למלך, והמלך נותן ממנו להאורח שהוא החג.

קכו) וכבדתו מעשות דרכין שפיר, ר' יוסי שאל לר' יצחק זה שכתוב וכבדתו מעשות דרכין הננו מבינים שצריך לכבד את השבת ולא להתעסק בדברים אחרים, אבל מה שכתוב ודבר דבר שלא לדבר דברי חול מהו האזהרה, ואיזו חסרון וגרעון יש אם מדבר דברי חיל, א"ל בודאי זה גרעון, מפני שאין מלה שיוצא

שהוא ענג לכל, ענג הנפש והגוף, ענג עליונים ותחתונים ומהו פירוש וקראת, שיוזמין אותו כמו שמוזמינים אורח להבית שיכין ויוזמין את השבת כמו שמוזמינים לאורח, בשלחן ערוך ומתוקן, וכבית מתוקן ומסודר יפה, במאכלים ומשקאות טובים יותר מכל שאר הימים, וקראת לשבת שיוזמינו מבעוד יום קודם כניסת השבת, וזה שכתוב לקדוש ה' מכובד, זה נאמר על יום הכפורים שג"כ צריך להוזמינו ולכבדו, ומה שכי' ממצוא חפצך ודבר דבר, שלא ידבר בשבת שום דיבור חול מפני שהדיבור של חול עולה למעלה ונתעורר בשם דבר חול ועושה פגם מפני שמי שמוזמין אורח לביתו צריך להשתדל בו ולא באחר, ואם משתדל באחר אינו כמו מבזה את האורח וכן הדבר בשבת. אם מדבר דיבור חול מבזה את השבת.

קכו) בהאי יומא ביום השבת, צריכים בני

תורה אור

(עז) שבת קיט. ע"א, מימרא דרב המנונא זה יוה"כ שאין בו לא אכילה ולא שתייה אמרה תורה כבדהו בכסות נקיהו.

דנפיק מפומיה דבר נש דלית לה קלא וסלקא לעילא ואתער מלה אחרא. ומאי הוא ההוא דאקרי חול (לעילא) מאינן יומין דחול, וכד אתער חול ביומא קדישא. גריעותא הוא לעילא ודאי, וקב"ה וכנסת ישראל שאלי עליה, מאן הוא דבעי לאפרשא זוגא דילן. מאן הוא דבעי חול הכא, עתיקא קדישא לא אתחזי ולא שרייא על חול (עט). בגין כך הרהור מותר, מאי טעמא בגין דהרהור לא עביד מדי, ולא אתעביד מניה קלא ולא סליק, אבל לבתר דאפיק מלה מפומיה, ההוא מלה אתעביד קלא ובקע אוירין ורקיעין וסלקא לעילא ואתער מלה אחרא, ועל דא ממצוא חפצך ודבר דבר כתיב, ומאן דאפיק מלה קדישא מפומיה מלה דאורייתא, אתעביד מניה קלא וסליק לעילא וכו' וכדין אשתכח חדותא לעילא ותתא רל. נח. יד אז תתענג על ה' והרכבתיך על במותי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב וגו' : קכח) ר' שמעון אמר האי מאן דאשלים תלת סעודתי בשבתא קלא נפיק ומכרוז עליה אז תתענג על ה', דא סעודתא חדא לקבל עתיקא קדישא דכל קדישין, והרכבתיך על במתי ארץ, דא סעודתא תניינא לקבל חקלא דתפוחין קדישין, והאכלתיך נחלת יעקב אביך דא הוא שלימו דאשתלים בויער אנפין, לקבליה בעי לאשלמא סעודתיה ובעי לאתענגא בכלהו סעודתי, ולמחדי בכל חד וחד מנייהו. משום דאיהו מהימנותא שלימתא, ובגין (ס"א ועל) כך שבתא אתיקר מכל שאר זמנין וחגיגין וכו'. א"ר חייא בג"כ, משום דאשתכח (ס"א דישתכח) כלא ביה אידכר תלת זמנין רלא ויכל אלהים ביום השביעי, וישבת ביום השביעי, ויברך

מראה מקומות

רל שם קה, ע"א.

רלא בראשית ב, ג.

ביאור

מפיו של האדם שאין לו קול ועולה למעלה, ועל ידי זה מתעורר למעלה בשמים מלה אחרת שנקרא חול מימי חנל, וכשמתעורר חול ביום הקדוש זהו חסרון למעלה, וקב"ה וכנסת ישראל שואלים עליו מי הוא זה שהוציא דברי חול מפיו, מי הוא זה שרוצה להפריד הזוג שלנו מפני שבשבת הוא כעין זוג והתחברות ישראל וקב"ה, מי הוא שרוצה חול פה, עתיקא קדישא איננו מתראה ואינו שורה על חיל, ובגין כך ומפני זה רק דיבור של חול אסור אבל הרהור מותר, מפני שהרהור אינו עישה כלום ולא נעשה ממנו קול שיעלה למעלה כנ"ל, אבל אחרי שמוציא דיבור חול מפיו, התיבה הזאת נעשה ממנה קול ובוקע אוירין תורה אור

ורקיעים וסלקא לעילא ועולה למעלה, ועיי זה מתעורר דיבור אחר כנגדו ומפני זה מדגיש הפסוק ודבר דבר שרק זה אסור, ומאן דאפיק, אבל מי שמוציא מפיו דיבור קדוש, דיבור של תורה בשבת נעשה מהדיבור קול ועולה למעלה ועל ידי זה נמצאת חדוה ושמחה למעלה, ולמטה.

קכח) ר' שמעון אמר ר' שמעון אומר שמי שמשלים ומקיים כל השלש סעודות בשבת, קול יוצא ומכרוז עליו אז תתענג על ה' זה הוא סעודה ראשונה נגד עתיקא קדושה דכל קדישין, והרכבתיך על במתי ארץ זה הוא סעודה שניה, נגד חקל תפוחין קדישין, והאכלתיך נחלת יעקב אביך זה הוא נגד ועיר תורה אור

(עט) שבת קיג, רע"ב.

אלהים את יום השביעי וכו' אמר ר' אלעזר לאבוי אלין סעודתי היך מתתקנו. אמר ליה ליליא דשבתא כתיב והרכבתיך על במתי ארץ. ביה בליליא מתברכא מטרונתא וכלהו חקל תפוחין ומתברכא פתוריה דבר נש וכו'. ביומא דשבתא בסעודתא תנינא כתיב אז תתענג על ה' על ה' ודאי. דההוא שעתא אתגליא עתיקא קדישא וכו'. וסעודתא דיליה הוא ודאי. בסעודא תליתאה דשבתא כתיב והאכלתיך נחלת יעקב אביך. דא היא סעודתא דזעיר אנפיי דהוי בשלימותא וכלהו שיתא יומין מההוא שלימא מתברכין וכו'. ת"ח בסעודתי אלין אשתמודעין ישראל דאינון בני מלכא. דאינון מהיכלא דמלכא. דאינון בני מהימנותא. ומאן דפגים חר סעודתא מנייהו אחוי פגימותא לעילא ואחוי גרמיה דלאו מבני מלכא עלאה הוא וכו'. דלאו מזרעא קדישא דישאל הוא (פ). ויהבין עליה חומרא דתלת מלין דינא דגיהנם וכו'. ות"ח בכלהו שאר זמנין וחגיגין בעי בר נש לחדי ולמחרי למסכני. ואי הוא חרי בלחודוי. ולא יהיב למסכני עונשיה סגי וכו'. עליה כתיב רל"ב וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם. ואי איהו בשבתא חדי. אע"ג דלא יהיב לאחרא לא יהבין עליה עונשא כשאר זמנין וחגיגין דכתיב פרש חגיכם וכו'. ולא פרש שבתכם וכו'. ובגיני כך כתיב ביני ובין בני ישראל ומשום דכל מהימנותא אשתכח בשבתא יהבין ליה לבר נש (פא) נשמתא אחרא נשמתא עלאה וכו'. כדוגמא דעלמא דאתי. ובגיני כך אקרי שבת. מהו שבת שמא דקב"ה רל"ג.

מראה מקומות

רלב שמות לא. יז. רל"ג ז' יתרו פח ע"א—ע"ב. ב י א ו ר

אנפין והו סעודה שלישית ונגד ר' אלעזר. תא חזי בא וראה כולם צריך להשלים השלש סעודות בסעודות האלו אשתמודעין. ניכרים ישדאל וצריך להתענג בכל הסעודות ולשמוח בכל שהם בני המלך. שהם מהיכל המלך. שהם בני אחת מהם משום שהוא אמונה השלמה. ומפני אמונה. ומי שפיגם סעודה אחת שאינו מקיים זה שבת נכבד מכל שאר חגים וזמנים. וע"ז אותה הוא מדאה פגם למעלה ומדאה על עצמו אמר ר' חייא שמשום שנמצא הכל בו בשבת. שהיא לא מכני מלך עליון שהוא לא מבנים קדושים של ישראל. וע"י זה נענש בשלשה חומרי דגיהנם. ות"ח ובא ודאה. בכל החגים וזמנים צריך אדם לשמוח ולשמח לעניים ואם

תורה אור

(פ) עיין בשבת קיח. ע"א. בסוף א"ר שמעון בן פזי אריב"ל משום בר קפדא כל המקיים שלש סעודות בשבת נצול משלש פורעניות ומכלל הן אתה שומע לאו. (פא) ביצה טז. ע"א. דאמר ר' שמעון בן לקיש נשמה יתידה נותן הקב"ה באדם ערב שבת ולמוצאי שבת נוטלים אותה הימנו.

ס. כא ועמך כלם צדיקים וגו' : קכט) ת"ח (פב) כל ישראל אית לון חולקא לעלמא דאתי. מאי טעמא בגין דנטרין ברית דעלמא אתקיים עליה. כד"א רלד אם לא בריתי וגו' חקת שמים וארץ לא שמתי וכו' (פג) ולא עוד אלא בגין כך אקרון צדיקים רלה. (ובפ' לך כתוב טעם באופן אחר) קל) וכי כלהו ישראל צדיקי נינהו. והא כמה חייבין אית בהו בישראל כמה חטאין וכמה רשיעין דעברין על פקודי אורייתא, אלא הכי תנא ברזא דמתניתין, זכאין אינון ישראל וכו' דמקריבין בנייהו לתמניא יומין לקרבנא. וכד אתגורו עאלו בהאי חולקא טבא דקב"ה וכו' כיון דאעלו בהאי חולקא דצדיק אקרון צדיקים ודאי כלם צדיקים, וע"כ לעולם ירשו ארץ רלו.

ועמך כלם צדיקים וגו' מעשה ידי להתפאר : קלא) תאנא, אמר ר' יצחק ביומי קדמאי, הוה בר נש אמר לחבריה אימא לי מלה חדא דאורייתא וטול מנה כסף, השתא אמר בר נש לחבריה טול מנה כסף ואשתדל באורייתא, ולית

מראה מקומות

רלד ירמיוו לג. כה. רלה ז' נח גט, ע"ב ; כשלח גט, ע"ב.
רלו ז' לך צג, ע"א.

ביאור

הוא שמח בעצמו ואינו נותן לעניים ואביונים עונשו גדול, ועליו כתיב וזריתי פרש על פניכם פרש חניכם, אבל בשבת אם הוא שמח הגם שאינו נותן לעניים מסעודתו אין עליו עונש כמו בחגים, ומפני זה כתוב ביני ובין בני ישראל, ומשום שכל האמונה נמצא בשבת נותנים לאדם בשבת נשמה אחרת נשמה עליונה כדוגמא של העולם הבא ומפני זה נקרא שבת, מהו שבת זהו שמו של הקב"ה.
קכט) ת"ח בא וראה כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, למה, מפני ששומרים ברית המילה שהעולם מתקיים על המצוה הזאת היינו שנימולים וגם שומרים הברית קודש שלא

יסמאו בביאות אסורות ולא דק שיש להכ חלק לעולם הבא, אלא שהם נקראים צדיקים. קל) ובפ' לך שואל הוהר וכי כלהו ישראל צדיקי נינהו האם כל ישראל צדיקים הם, הרי יש ביניהם כמה חייבים, כמה חוטאים, כמה רשעים שעוברים על מצות התורה אלא כך למדנו בסוד המשנה זכאים הם ישראל שמקריבים בניהם ביום שמיני ללידתו לקרבן וכשנימולו נכנסים בחלק טוב של הקב"ה, ומכיון שנכנסים בחלק הצדיק נקראים צדיקים וכשכיל זה נקראים צדיקים.
קלא) תאנא, למדנו, א"ר יצחק בימים הראשונים היה אדם אומר לחברו תאמר לי תורה אור

(פב) סנהדרין צ, ע"א, במשנה.

(פג) שבת קלו, ע"ב, שאלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ, דאף דאינם צדיקים, שעברו על שאר מצות. כיון ששומרין אות ברית קודש, צדיקים אקרון. (צו"ט). ובהו יובנו דברי רז"ל בעירובין יט ע"א הוה דמחייבי ההיא שעתא בגיהנם ואתי אברהם אבינו ומסיק להו ומקבל להו ע"ש.

מאן די שגת, ולית מאן דירכין אודניה, בר אינון זעירין קדישי עליונין, דקודשא בריך הוא משתבח בהו, דכתיב ועמך כלם צדיקים וגו' מעשה ידי להתפאר רלז. סא, י שוש אשיש בהי תגל נפשי באלהי: קלב) כיון דאמר בהי אמאי כתיב באלהי, אלא הכי אמרו ישראל אי ברחמי אתי עלנא שוש אשיש

בהי אי בדינא תגל נפשי באלהי רלח.

סב, ד לא יאמר לך עור עזובה ולא רצך לא יאמר עוד שממה: דאמר ר' ירמיה קלב) עתיד הקב"ה לחדש עולמו ולבנות ירושלים (פגיא) ולהורידה בנויה

מלמעלה, בנין שלא יהרס ונשבע שלא תגלה עור כנסת ישראל, ונשבע שלא יהרס בנין ירושלים, שנאמר לא יאמר וגו' ובכל מקום שאתה מוצא לא לא היא שבועה, הה"ד רלט ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד מבול וגו', וכתיב רמ אשר נשבעתי מעבר מי נח, מכאן (פד) שלא לא שבועה רמא.

סב, ו המזכירים את ה' אל דמי לכם: קלד) לא שכיבו לכוון, נהורא דשרגא וכו' לא שכיך לעלמין אלא מתנענעא נהורא לכוון ולכוון וכו'

כגוונא דא ישראל דנשמתייהו מגו ההוא נהורא דשרגא כיון דאמר מלא חרא דאורייתא הא נהורא דליק ולא יכלון אינון לאשתכא ומתנענעון לכוון ולכוון ולכל

מראה מקומות

רלז ז' תרומה קעו ע"א. רלח ז' יתרו צ. ע"ב. רלט כדאשית ט. יא.

רמ ישעיה נד, ט. רמא ז' וידא קיד ע"א ע"ב. רמב משלי כ. כג.

ביאור

דבר אחר כהתורה וקח מנה בסף, ועכשיו אומר אדם לחברו קח מנה בסף ותעסוק בתורה ואין מי שישגיח וישים לב ויטה אונן. חוץ ממעט יחידי סגולה קדישי עליון, שהקב"ה מתפאר ומשתבח בהם דכתיב ועמך וגו' מעשה ידי להתפאר.

קלב) כיון דאמר בהי שואל למה מתחיל הפסוק בשם ה' שהוא רחמים וגומר בשם אלהים שהוא דין ומשיב שהבונה שכך אמרו ישראל להקב"ה כל מה שאתה עושה אתנו הנונו מקבלים בשמחה אי ברחמי אם אתה בא עלינו כמעשה רחמים שוש אשיש בהי. יאם אפילו אתה מתנהג אתנו כדון גם כן תגל נפשי באלהי.

קלב) עתיד הקב"ה לחדש עולמו לימות (פגיא) עיין בתהלים ע' רלב בתו"א. תורה אור (פד) שבועות לו. ע"א אמר רבא והוא דאמר לאי לאו תרי וימיני

המשיח עתיד הקב"ה לחדש עולמו ולבנות בית המקדש, ולהורידו בנוי מלמעלה, ולא יהרס עור, ונשבע ה' שלא תגלה עור כנסת ישראל, וכן נשבע שלא יהרס בנין ירושלים, מפני שכתוב פעמים לא, וכל מקום שכתוב שני פעמים לא, היא שבועה, וכמו שכתוב אחר המבול לא יכרת וגו' ולא יהיה עוד מבול וכתוב במקום אחר אשר נשבעתי מעבר מי נח, ולא מצינו כאיוו מקום שנשבע הקב"ה שלא יביא עוד מבול לעולם, מכאן דאיה שבמקום שכתוב פעמים לא, זהו שבועה, וכן פה כתיב פעמים לא יאכר והו גיב שביעה.

קלד) לא שכיכו לכוון אין שקט לכם, הסבע של איר הנר שלא נח לעולם אלא מתנענע

סטרין וכו' דהא רמב נר ה' נשמת אדם כתיב, וכתיב רמג אדם אתם (פה). אתם קרויין אדם ולא אומין עובדי כו"ם. נשמתין דעמין עכו"ם מדעיכו דקש בלא נהורא דשרי עלייהו וע"ד משתככיין ולא מתנענעין דהא לית לון אורייתא ולא דלקין בה ולא נהורא שרייא בהון. אינון קיימין כעצים בגו נורא דדליק בלא נהורא וכו' וע"ד משתככיין בלא נהורא כלל, (ועיין במשלי כ, כז בענין שישראל מתנענעין בזמן העסק בתורה ותפלה) רמד.

המזכירים קלה בגין לאתערא לתתא במה דישרי אתערותא דלעילא, וכן כיון דאתער בר נש אתערותא בקדמיתא כדין אתער אתערותא דלעילא רמא. על חומתיך ירושלים וגו': קלו) על חומתיך ירושלים זו היא ירושלים של מעלה הפקדתי שמרים של מה"ש רמו.

סג, א מי זה בא מאדום וגו': קלז) זמין קב"ה ללבשא לבושי נוקמא על אדום דאחריבו ביתיה ואוקידו היכליה וגלו לכנסת ישראל ביני עממיה. ולמעבד להון נקמת עלמין עד דישתכחון כל טורין מטורי עלמא מליין מקטולי עמין וכו' עד דאינון לבושיין יסתאבון הה"ד וכל מלבושי אגאלתי, חמוץ בגדים מבצרה, בגין דמנה נפקו וכו' לחיילא על ירושלים וכו', זה הדור בלבשו, באינו

מראה מקומות

רמג יחזקאל לד, לא. רמד ז' פנחס ריט, ע"א. רמא ז' לך עז, ע"ב. רמו ז"ח נח כ, ע"ב.

ביאור

המאור לכאן ולכאן כמו כן ישראל שנשמתם היא מאור הגד שלמעלה כיון שאומר דבר תורה אז נדלק האור ולא יכולים לנח ולעמוד בשקט ומתנענעים לכל הצדדים שהרי כתיב נר ה' נשמת אדם, וכתיב ביחזקאל אדם אתם, שרק עם ישראל נקרא בשם אדם ולא אומות אחרות, נשמות עכו"ם הם דעיכו דקש, קש כבוי כלא מאור ומפני זה הם שקטים ונחים בזמן שמתפללים ולא מתנענעים מפני שאין להם תורה ולא בוער בהם אש התורה והאור אינו שורה בהם, הם עומדים כעצים בתוך האש שדולקים בלי מאור ומפני זה הם נחים ושקטים כלי מאור כלל, קלה) בגין לאתערא לתתא אל

דמי לכם הוא לעשות התעוררות למטה ועל ידי זה נעשה התעוררות למעלה בשמים, וכן כל זמן שמתעורר אדם מקודם למטה או נתעורר התעוררות מלמעלה, קלו) על חומתיך ירושלים זה שכתוב על חומתיך ירושלים, הכונה על ירושלים שלמעלה הפקדתי שמרים הם שומרים של מלאכים, קלז) זמין קב"ה עתיד הקב"ה ללבוש כגדי נקמה לנקום מאדום שהחריכו ביתו ושרפו היכלו וגלו את ישראל לבין האומות, ולעשות בהם נקמת עולם, עד שכל ההרים יתמלא מהרוגי האומות עד שכל מי שילך, יסנפו ויתלכלכו בגדיו מהדם, וזהו שכתוב אח"כ וכל מלבושי אגאלתי, ולמה כתיב חמיץ בגדים

תורה אור

(פה) ב"מ קיד, ע"ב רבי שמעון בן יוחאי אימר וכו' אתם קרויין אדם ואין ע"א קרויין אדם.

לבושי דנוקמא וכו', צעה ברב כחו, מה צועה מתבר כמה דכתיב רמז עמים תחתיד יפלו אמרו ישראל לישעיה מאן הוא דין דיעביד כל כך, פתח ואמר אני מדבר בצדקה. ההוא דאיהו רב להושיע ההוא דכתיב ביה רמז אהב צדקה ומשפט רמז.

סג, ט בכל צרתם לא (לו קרי) צר: ת"ח קלח) בכל צרתם דישראל כד אודמן לון עאקן כתיב לא באל"ף וקרי בוא"ו, בגין דקב"ה עמהון בעקו וכו' ומלאך פניו הושיעם, והא איהו עמהון בההוא עקו, ואת אמרת הושיעם אלא מושיעם לא כתיב אלא הושיעם מקדמת דנא, דאיהו זמין בההוא עקו למסבל עמהון רנ.

סג. יא ויזכור ימי עולם משה עמו: קלט) ויזכור ימי עולם דא קב"ה, משה עמו, (מכאן אוליפנא) (פו) שקיל וזה משה ככל ישראל, ואוליפנא מהא, כי רעיא דעמא (פו) הוא ממש עמא כלהו, אי איהו זכי, עמא כלהו זכאן, ואי איהו לא זכי, עמא כלהו לא זכאן, ואתענשו בגיניה והא אוקמזה רנא.

מראה מקומות

רמז תהלים מה, ו. רמז שם לג, ה. רמז ז' אמור פט, ע"א.
 רנ ו' וירא קב, ע"ב. רנא ז' בשלח מז, ע"א.

ביאור

מבצרה, מפני שממנה יצאו בראשונה ללחום על ירושלים, זה הדור בלבושו באותם בגדי נקמה, ציעה פירושו מתבר משבר, שהקב"ה ישבר האומות ויפילם, אמרו ישראל לישעיה מי הוא זה שיעשה כך, וע"ז ענה שה' אמר אני מדבר בצדקה.

קלח) בכל צרתם דישראל בכל הזמנים אם מזדמן לישראל צרה אזי הקב"ה משתתף בצרתם וזה שכתוב ומלאך פניו הושיעם לשון עבר, שלכאורה הדברים בלתי מובנים שהרי מקודם כתוב שהקב"ה עם ישראל בצרתם

ואח"כ הוא אומר שמלאך פניו הושיעם עוד מקודם, אלא הכונה הוא כך שמלאך פניו הושיעם מקודם, על ידי זה שמשתתף הקב"ה עמהם בצרה לסבול עמהם זהו הישועה של ישראל.

קלט) ויזכור ימי עולם, והו הקב"ה, משה עמו, מכאן אוליפנא, מפה למרנו שמשה שקול כנגד כל ישראל, ועוד אנו למדים מפה כי רעיא דעמא שרועה של העם הוא ממש העם בעצמו אם הוא זכאי אזי כל העם זכאים ואם הרועה המנהיג איננו זכאי אז כל העם אינם זכאים והם נענשים בשבילו בחטאו.

תורה אור

(פו) שהש"ר פ"א, פ' הנך יפה רעיתי.
 (פז) במ"ר פ"ט, כה' ועיין בערכין י"ז ע"א.

סו. ה שמעו דבר ה' החרדים וגו' : (קמ) מאי החרדים אל דברו. אינון דסבלו כמה בישין. כמה שמועות שמעי אלין על אלין. ואלין בתר אלין. וחרידן עליהון כד"א רנב כי וגו' קול חרדה שמענו וגו' וכו' אמרו אחיכם שונאיכם. אלין אינון אחוכון בני עשו. מנדיכם כד"א רנג סורו טמא קראו למו. דלית עמא דקא מבזין לון באנפי וכו' כבני אדום וכו' ודא איהו מנדיכם. למען שמי יכבד ה'. אנן בנוי דאל חי. די בן יתייקר שמיה אנן שלטנין על עלמא וכו' אבל אתון זעירין מכלא וכו'. מאן יתן ונראה בשמחתכם כמא דאתון אמרו. והם יבשו. רוח הקודש אומר והם יבושו וכו' מכל טבין דיחמון לון לישראל רנד.

סו. י שמחו את ירושלם וגילו בה : (קמא) ר' אלעזר פתח. שמחו את ירושלם וגו' וכו' בגין דחדוה לא אשתכח אלא בזמנא דישראל (פח) קיימי בארעא קדישא וכו' בזמנא דישראל לא אשתכחו בארעא קדישא אסיר ליה לבר נש למחרי ולאזאה חידו דכתיב שמחו וגו' וגילו בה וגו'. וגילו בה דייקא וכו'. ר' אלעזר לטעמיה דאמר שמחו את ירושלם היינו דכתיב רנה עבדו את ה' בשמחה. כתוב אחד אומר עבדו את ה' בשמחה. וכתוב אחד אומר רנו עבדו את ה'

מראה מקומות

רנב ירמיהו ל. ה. רנג איכה ד. טו. רנו שם ב. יא.
רנה תהלים ק. א. רנד ז' תשא קפח. ע"ב.

ביאור

(קמ) מאי החרדים אל דברו מי המה נחשבים החרדים אל דברו. אלה הם שסבלו כמה צרות בעד כלל ישראל ושמעו שמועות אלו על אלו וחרדים ודואגים על זה וזה שכתוב אמרו אחיכם שונאיכם אתכם, מנדיכם שהם מנדים ומבזים אתכם, שאין עם שמבזים את ישראל בפניהם כבני אדום, והם אומרים למען שמי יכבד ה', מפני שאנו בניו דאל חי שעל ידינו יתכבד שמו אנו שולטים על העולם ואתם ישראל זעירין וקטנים ושפלים בזמן הזה, מכל האומות. מי יתן ונראה בשמחתכם שאתם אימרים ומתפארים, כל זה אומרים בני עשו, וזה שכתוב

והם יבשו זה שרות הקודש משיב להם על האומות והם יבשו מכל הטובות שיראו בישראל. קמא ר' אלעזר פתח שמחו את ירושלם למה כתיב את ירושלם אלא בכדי להרגיש ששמחה אינה נמצאת רק בזמן שישראל נמצאים וקיימים בארץ הקדושה, ובזמן שישראל אינם נמצאים בארץ הקדושה, אסור לו לאדם לשמוח ולהראות שמחה וזהו שכתוב שמחו וגו' וגילו בה שהפסוק מדגיש וגילו בה דוקא רק בזמן שישראל נמצאים בארצנו הקדושה. ור' אלעזר מביא ראיה ממה שבפסוק אחר כתיב עבדו את ה' ביראה ובפסוק אחר כתיב עבדו את ה' בשמחה וזהו כעין סתירה מפסוק אחד

תורה אור

(פח) ברכות לא, ע"א א"ר יוחנן משום רשב"י אסור לאדם שימלא שחיק פיו בעיה"ז.

ביראה וגילו ברעדה. מה בין האי להאי, אלא כאן בזמנא דישראל שראן בארעא קדישא. כאן בזמנא דישראל שראן בארעא אחרא רנז.

טו. כב כ' כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה וגו': קמב) עשיתי לא כתיב אלא עשה. דעביד תדיר מאינן חדושין ורזין דאורייתא וע"ד כתיב רנח ואשם דברי בפ"ך ובצל ידי כסית"ך לנטע שמים וליסד ארץ רנ"ט.

סו. כד ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי: קמג) מאן דפשע בפקודי אורייתא. כמאן דפשע בגופא דמלכא כמה דכתיב ויצאו וראו וגו' הפשעים בי. בי ממש. ווי להיביא דעברין על פתגמי אורייתא ולא ידעין מאי קא עבדין ר"ס.

ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי: קמד) אי תב ואתקין ההוא אתר דפגים בחייו אתקבל קמי מלכא קדישא וכו' ודא אקרי בעל תשובה וכו' דהא אתקין גרמיה ממה דהוה בקדמיתא וכו' דלית מלה בעלמא ולית מפתחא בעלמא. דלא תבר ההוא דתב בתיובתא וכו' אתר דמאריהון דתיובתא סלקין (פט) אפילו צדיקים גמורים לא יכלין למיקם תמן וכו' (צ) לית מלה בעלמא דקימא

מראה מקומות

רנז ד במדבר ק"ח, ע"א. רנח ישעיה נא, טו. רנ"ט ז' בראשית ה, ע"א. ר"ס ז' יתרו פה, ע"ב.

ביאור

להשגי, אלא שבזמן שישראל נמצאים בארצו הקדושה או העבודה היא בשמחה, ובזמן שישראל נמצאים בגלות בין האומות או מתקיים הפסוק עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה. קמב) עשיתי לא כתיב לכאורה הית צריך לכתוב עשיתי שהשמים כבר נבראו ונעשו מתחלת בריאת העולם, ולמה כתיב עושה לשון הוה אלא הכונה דעביד תדיר שוקביה עושה שמים חדשים תמיד מהחדושי תורה וסודות התורה שמחדשים ישראל, וע"ז

כתיב במקום אחר ואשים דברי כפיך וגו' לנטע שמים וגו' על ידי חידושי התורה שמחדשים הלומדים. קמג) מאן דפשע מי שפושע במצות התורה כזרון, נחשב כמו שפושע בגוף המלך הקב"ה כמו שכתוב הפושעים בי, כי ממש, אוי להם לרשעים שעוברים על דברי התורה ואינם יודעים ואינם מתבוננים מה שעושים. קמד) אי תב אם שב ותיקן בחייו המקום שפגם, הוא מתקבל לפני המלך מלכו של עולם וזה נקרא בעל תשובה מפני שאין דבר בעולם

תורה אור

(פט) ברכות לו. ע"ב רא"ר אבהו מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין וחולק על ר' יוחנן. (צ) ירושלמי טאה ט"א, ה"א רבי יונה ור' יוסי וכו' אם כשעשה תשובה אין כל דבר עומד בסני בעלי תשובה.

קמי תשובה וכו' (צא) דהא אפילו במה דאית ביה אומאה קרי ביה רסא כי ה' יעץ ומי יפר וכו' ותו כד קב"ה אומי אומאה לא אומי אלא אם לא יעביד תיובתא וכו' ועל דא כתיב ויצאו וראו וגו' הפושעים בי, אשר פשעו בי לא כתיב, אלא הפושעים בי (צב), דלא בעאן לאתבא ולאנתחמא על מה דעבדו, אבל כיון דאתנחמו הא מקבל לון קב"ה רסב, קמה) כי תולעתם לא תמות מן גופא, ואשם לא תכבה מן נשמתא, והיו דראון, והיו די ראון עד דכל חייבין דגיהנם דתמן יימרון די ראייה דא רסג, (ד"א) קמו) לכל בשר לאינון שאר גופין דבסחרנייהו רסד, (ד"א) קמו) מאי דראון סרחונא רסה, והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר ה'.

מראה מקומות

רסא ישעיה יד, כו. רסב ז' משפטים קו, ע"א. רסג ז' תרומה קנא, ע"א.
רסד ז' ויקהל ריב, ע"א. רסה ז' שמיני מא, ע"ב.

ביאור

ואין מנעול בעולם שאיננו שובר זה שעשה תשובה, ומקום שבעלי תשובה עומדים אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד שם, ואין דבר שעומד מפני התשובה והשב בתשובה הכל נמחל לו שהרי אנו רואים שאפילו בגזר דין דאית בו אומאה שיש עליו שבועה, כתוב כי ה' יעץ ומי יפר והגזר דין מתבטל, ותו, ועוד טעם למה אפילו גזר דין שיש בו שבועה מתבטל, ע"י תשובה, מפני שבזמן שהקב"ה נשבע שבועה, לא אומי לא נשבע על הגזרה, רק אם לא יעשה תשובה וע"ז כתיב ויצאו וראו וגו' הפושעים בי ולא כתיב אשר פשעו בי שהפסוק מדגיש שאם אינם רוצים לעשות תשובה או בוער כס אש הגיהנם אבל כיון דאתנחמו אבל אם התחרטו מקבל הקב"ה אותם.
קמה) כי תולעתם לא תמות התולעים שנעשים מן הבשר לא תמות, ואשם לא תכבה הכונה על הנשמה, והיו דראון פירושו והיו די ראון היינו שכל רשעי גיהנם שבשם יאמרו באי וראו עיני הרשע הזה.
קמו) עוד פירוש לכל בשר פירושו לכל הגיפים שבסכותיהם.
קמו) עוד פירוש על דראון, סרחון, יהיו בעיני כל בשר הבאים להשתחות לפני ה'.

תורה אור

(צא) ויק"ר, פ"י ר אחא ור' אבין בר בנימין בש"ר אבא גדול הוא כחה של תשובה שמבטלת גזרה, ומבטל שבועה, שהש"ר פ"ח גדול כח התשובה שמבטלת גזירות
(צב) ע"ן עירובין יט, ע"א בדברי ר"ש בן לקיש ועוד וכירושלמי פאה הנ"ל.

ס פ ר י ר מ י ה

א. ו. ואומר : אהה ה' אלהים הנה לא ידעתי דבר ; קם רבי חייא פתח ואמר וכו' (א) וכי ירמיה לא הוה ידע למללא, והא כמה מלולין נפקי מפומי עד לא אמר דא, והוא אמר מלה כדיבא וכו' ; אלא הכי תאנא מה בין דבור לאמירה, אמירה הוא דלא בעי לארמא קלא, דבור בעי לארמא קלא ולאכרזא מלין, דכתיב א וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר, ותאנא (א), כל עלמא שמעו ההוא דבור וכו' ובגין כך כתיב וידבר, ולא כתיב ויאמר, אוף הכא כתיב הנה לא ידעתי דבר לאכרזא מלה, ולאוכחא ברוח קדשא לעלמא ב.

ב. ג קדש ישראל לה' : (ב) תאנא ישראל אקרין קדש, ובגין דאינון קדש אסיר ליה לאינש למקרי לחבריה בשמא דגנאי, ולא לכנאה שמא לחבריה, וענשיה סגי וכו', א"ר יוסי כל מאן דאקרי לחבריה בשמא דלית ביה וגני ליה,

מראה מקומות

א שמות כ, א. ב ו' נשא קלב, ע"ב ; קלג, ע"א.

ב י א ו ר

הדיבורים ונודעו ומפני זה כתיב וידבר ולא כתיב ויאמר, כן גם פה כונת ירמיהו היה לא אוכל דבר בקול ולהברין הנכואה ולהוכיח ברוח הקודש לעולם. (ב) תאנא, ישראל אקרין קדש למדנו שישראל נקראים קדש, ומפני זה אסור לאיש לקרוא לחבירו בשם גנאי ובכלל בשם כינוי ומי שקרא לחברו בשם שאין בו, וכונתו לבנותו עינשו גדול, אמר ר' יוסי עונשו יהיה שיתפס ויחשדו אותו בדבר שאין בו, דאמר

(א) וכי ירמיה לא הוה ידע למללא למה אמר לא ידעתי דבר, האם לא ידע לדבר, והרי כמה דיבורים יצא מפיו עוד קודם שאמר זה ואיך אפשרי שיאמר מלה כדיבא דבר שקר, אלא כך למדנו, מהו ההפרש בין דיבור לאמירה, אמירה הוא שמדבר בנחת שלא צריך להרים קולו, דיבור פירושו שמרים קול ומכריזו דברים, כמו שנאמר אצל עשרת הדיברות וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר, שעל זה למדנו שבזמן שהקב"ה דיבר, כל העולם שמעו

תורה אור

(א) שמ"ר פכ"ט עיין שמ"ר פמ"ב, ומ' תנחומא תשא.

אתפס במה דלית ביה, דאמר ר' חייא אמר ר' חזקיה (ב) כל מאן דקרי לחבריה רשע נחתין ליה לגיהנם וכו', בר אינון חציפין דאורייתא דשרי ליה לאיניש למקרי להו רשע ג.

קדש ישראל לה: רבי יצחק הוה יתיב קמיה דר"ש א"ל הא ג) כתיב קדש ישראל לה' סופיה דקרא כתיב כל אוכליו יאשמו. מאי קא מיירי, א"ל ר"ש שפיר קא אמר כל אוכליו יאשמו, היינו רכתיב ד ואיש כי יאכל קדש בשגגה, וכתיב ה וכל זר לא יאכל קדש ומשום דישראל אקרונן קדש כתיב כל אוכליו יאשמו ו.

ב, ז ותבאו ותטמאו את ארצי וגו' : ד) מאן דנשמתייה נפקא לבר מארעא קדישא והוה גופא אסתאב בהווא רוח מסאבו וכו' ואי הווא גופא וכו' סלקין ליה לאתקברא גו ארעא קדישא (ג). עליה כתיב ותבאו ותטמאו את ארצי וגו' וכו', אי לא דעביד קב"ה אטווא לארעא, דהא כיון דאתבלי הווא גופא נשיב קב"ה רווא מלעילא דחי ליה להווא רוח מסאבא לבר, דהא איהו חס על ארעיה, יוסף לא שליט על גופיה רוח מסאבא לעלמין אע"ג דנשמתייה נפקת

מראה מקומות

ג ד' משפטים קכב, ע"א. ד ויקרא כב, יד. ה שם שם יוד.
ז ד' משפטים קכא, ע"ב.

ביאור

ר"ח א"ר חזקיה כל מי שקורא לחבירו רשע מירדין אותו לגיהנם, חוץ מאלו שהם חצופי התורה שמתר לאדם לקרוא אותם בשם רשע. ג) כתיב קדש ישראל לה, בתחלת הפסוק כתיב קדש ישראל אינו המשך יש זה לסוף הפסוק שכתוב כל אוכליו יאשמו, א"ל ר' שמעון נכון הדבר שמפני שישראל הם קדש וכתוב בתורה איש כי יאכל קדש כשגגה וגו' וכל זר לא יאכל קדש, ומפני שישראל נקראים קדש לכן כתיב כל אוכליו יאשמו. ד) מאן דנשמתייה נפקא לבר מארעא

קדישא מי שמת ונשמתו יצאה בחוץ לארץ, והגוף ההוא נטמא ברוח הטומאה שכשם, אם אחר כך מעלין את הגפטר להקבר בארץ הקדושה, עליו כתיב ותבאו ותטמאו את ארצי, מפני שבהיותו בחי"ל שאב ומשך הגוף לתוכו רוח הטומאה השולטת בחי"ל, ועל ידי שמביאים הגוף לארץ מטמאים את הארץ, אלא שהקב"ה עשה רפואה לארע"ק שאחרי שהגוף נכלה ונרקב הקב"ה משיב רוח מלמעלה ודוחה לאותו רוח הטומאה לחוץ לארץ, מפני שהקב"ה חס ומרחם על ארצו, יוסף הצדיק הגם

תורה אור

(ב) ב"מ נח, ע"ב. דא"ר חנינא וכו' כל היורדין לגיהנם עולים חוץ משלשה וכו' והמכה שם לחבירו.

(ג) ירושלמי מלאים פ"ט, ה"ד, ראו ארונות שהיו באין מחי"ל, אמר רבי בר קיריא מה הועילו אלו, אני קורא עליהם ונחלתי וגו'. כתובות פ"ב ה"ג : ב"ר פ' צו : שהשיר פ"ח. ועיין בפ' האזינו בתוי"א (יא).

ברשו אחרא. מ"ט. בגין דלא אתמשיך בחייו בתר רוח מסאבא, ועם כל דא לא בעא דגופיה וסלקון ליה לאתקברא בארעא קדישא, אלא אמר א' והעליתם את עצמותי, ולא גופי, יעקב לא מית וגופיה אתקיים בקיומא תדיר ולא דחיל לסטרא אחרא וכו' ולא יכיל לשלטאה עליה ז'.

ב. ח הכהנים לא אמרו איה ה' ותפשי התורה לא ידעוני והרעים פשעו בי (וגו': ה) הכהנים אלו כהנים דמשמשין בכהונה גדולה, ומקרבין מלין קדישין לאתרייהו ומייחדין יחודא כל חד וחד בדקא חזי, ותופשי התורה, מאן אינון תופשי התורה, וכי כהני לאו תופשי התורה נינהו, אלא אלין אינון ליואי דתפשי בכנורות דאתין מסטרא דאורייתא זכר, והרעים פשעו בי, אלין רברבי עמא דאינון רעיין לעמא, כרעיא דמדבר עאניה, ואלין אינון ג' דרגין דבעיא לאשתכחא תדיר על קרבנא לאשכחא רעוא לעילא ותתא ט.

ב. יג אתי עזבו מקור מים היים לחצב להם בארות וגו': אמר ר' אבא וכו' (ו) אותי עזבו דא הוא מאן דמשקר באת רשימא קדישא וכו' דעייל ליה ברשותא אחרא, כד"א י' ובעל בת אל נכר דאקרי בורות נשברים וכו' ודישראל אקרי באר מקור מים חיים י"א.

מראה מקומות

ז בראשית נ, כה. ח ז' תרומה קמא, ע"ב. ט ז' צו לב, ע"א.
יוד מלאכי ב, יא. י"א ז' ואתחנן רטו, ע"א.

ביאור

שנפטר בחוף לארץ במצרים, אבל עליו לא שלט רוח הטומאה למה, מפני שגם בחייו חי בקדושה, ולא נמשך אחר רוח הטומאה, ואף על פי כן לא רצה שיעלו את גופו עם הבשר להקבר בארץ ישראל, ולזאת אמר והעליתם את עצמותי ולא גופי, וזה שיעקב אבינו צוה להוליכו לארץ ישראל אין זה קושיא, מפני שיעקב לא מת והגוף היה שלם כחייו ואצלו לא נזכר מיתה וכתוב רק ויאסף רגליו אל המטה ויגע ויאסף אל עמיו, ולא פחד מסטרא אחרא, והסטרא אחרא לא יכלה לשליט עליו. (ה) הכהנים, מי המה הכהנים, אלו הם כהנים גדולים שמקרבין מלין קדישין לאתרייהו שמקרבים הדברים הקדושים למקום.

ומייחדים יחידים כל דבר כראוי ונכון, וזה שכתב ותופשי התורה, מי המה, האם כהנים אינם תופשי התורה, אלא זה נאמר על הלויים שתופסים ומחזיקים בכנורות ושאר כלי שיר שהם באים מצד התורה, לא רצו לדעת אותי, והרעים פשעו בי הם גדולי העם שהם רועי העם, מנהיגי הדור, כרועה שמנהיג צאנו ואלו הם ג' דרגות שצריכים להמצא תמיד על הקרבן בכדי למצוא רצון למעלה ולמטה.

(ו) אותי עזבו במה עזבו, זה הוא מי שמשקר באות ברית קדש שמבניס אותו ברשות אחר למקום האסור כמו שכתוב במקום אחר ובעל בת אל נכר שנקראו בורות נשברים ואשה ישראלית נקראת באר מקור מים חיים.

כ" שתיים רעות עשה עמי אתי עזבו מקור מים חיים: ז) אתי עזבו מקור מים חיים דא הוא דלא בעי לקדשא שמא דקב"ה באמן, מאי עונשיה, כתיב לחצוב להם וגו', דנחתין לגיהנם דרגא בתר דרגא עד דנחתין לאבדון דאקרי תחתית יב'.

ב, כא ואנכי נטעתך שורק כולו זרע אמת: ח) מאי אמת, אמת בכל (ד). שאיננו מהרהר באשה אחרת ויש לו אמת עם אשתו, רב הונא אמר לכיין ולקדש עצמו לשם שמים שנאמר יג אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו, כלומר אם אין הכונה לשם שמים, לבנות הבית ולהוליד בנים, שוא עמלו בוניו בו, שמכניס באותו הולך עמל של שוא וכו' זו נפש חיה שתכלה ותכרת וכו' אמת הוא נוטריקין אמת מארץ תצמח וכו' בשעת החיבור שצריך להיות שם האמת והיושר בשעה שנתהוה מארץ ונתייחד ולא בשעה שנתגבל וכו' יד'.

ב, כב כ" אם תכבסי וגו' נכתם עונך לפני: ט) ת"ח כיון דחב ב"נ קמי קב"ה זמנא חדא עביד רשימו, וכד חב ביה זמנא תניינא אתתקף ההוא רשימו

מראה מקומות

יב ז' וילך רפו, ע"א. יג תהלים קכו, א. יד ז"ח בראשית יא, ע"א.

ביאור

ז) אותי עזבו עוד פירוש על הדברים אותי עזבו, זה הוא האיש שאינו רוצה לקדש שמו של הקב"ה בעונית אמן על ברכה, מהו העונש שלו, על זה כתיב לחצוב וגו' שיורדים לגיהנם דרגא אחרי דרגא. עד שיורדים לאבדון שנקרא תחתית, כי יש שבעה מדורי גיהנם וזהו היותר תחתון.

ח) מאי אמת מהפסיק משמע שמוליד זרע אמת ושואל כנה הוא זרע אמת, ועל זה עונה שהוא אמת בכל, שכשעה שמזדווג עם אשתו אינו מהרהר באשה אחרת, ויש לו אמת עם אשתו היינו כמו שבדבריו הוא מסור אליה כן כלבו יהיה מסור אליה, רב הונא אמר שצריך או לכיין ולקדש

תורה אור

(ד) עיין בנדרים כ, ע"ב, בדברי ר' אליעזר הגדול, שלא אתן עיני באשה אחרת, וכן מכאן אמר רבי, אל ישתה וכ"י א"ד לוי אלו בני תשע מידות.

יתיר, חב ביה זמנא תליתאה אתפשט ההוא כתמא מסטרא דא לסטרא דא (ה) כדין כתיב נכתם עונך לפני טו.

נכתם עונך : י) עבר על פתגמי אורייתא ההיא (ו) עבירה סלקא קמיה [קב"ה] ואמרה אני מפלנייא דעבר לי, וקב"ה מני לה וקיימא תמן לאשגחא בה לשצאה ליה וכו' מהכא משמע, דכתיב נכתם עונך לפני טו.

ט, ט על ההרים אשא בכי ונהי : יא) אלין אינון טוריא דמיא דעלמין, ומאן אינון וכו' אינון בני ציון היקרים וגו' והשתא הוו נחתין בגלותא בריחיא על קדליהון (ז) וידיהון מהדקן לאחורא, וכד טאלו בגלותא בבבל חשיבו וכו' דהא קב"ה שביק לון ולא ישגח בהון לעלמין יז.

י, טז לא כאלה חלק יעקב וגו' : א"ר כרוספדאי יב) הגוים ועמא דארעא דלא מהימני בהקב"ה ולא עסקי באורייתא לית להו בר ההיא נפשא חייתא דאתנפקא מארעא, ועל כך לית להו מהימנותא, אבל ישראל די מהימני בהקב"ה

מראה מקומות

טו ז נח עג, ע"ב. טז ז קדושים פג, ע"ב. יז ז שמות ב, ע"ב.

ביאור

ואם אח"כ חוטא עוד הפעם מתחזק הרושם ביותר, ואם חוטא פעם שלישי מתפשט הרושם מצד אחד עד לצדו השני ועל אז כתיב נכתם עונך שנעשה כמו כתם מעבר לעבר. י) עוד פירוש אחר ע"ז עבר על פתגמי אורייתא אם אדם עובר על דברי התורה או העבירה שעשה עולה לפני הקב"ה ואימרת אני נבראתי מפלוני שעשאני, קב"ה ממנה אותה ועומדת שם להשגיח לכלותו להאיש כשיהיה לה הזדמנות לשלוט עליו, וע"ז כתיב נכתם עונך לפני. יא) אלין אינון טוריא רמיא אלה הם

ההרים הגבוהים של העולם, עליהם אני ב"ה, ומי המה, אלה הם בני ציון היקרים שחיי בכל טוב בארה"ק ועכשיו ירדו לגלות עם ריחים על קדליהון על ערפם וידיהם קשורים לאחוריהם ובשנכנסו לגלות נתיאשו וחשבו שהקב"ה עזבם ולא ישגיח עוד עליהם לעולם. יב) הגוים ועמי הארץ שאר אומות ועמי הארץ שאינם מאמינים בהקב"ה ואינם עוסקים בתורה אין להם נשמה מן השמים רק נפש חיה שיצאה מן הארץ כמו לשאר בעלי חיים, ומפני זה אין להם אמונה, אבל ישראל שמאמינים בהקב"ה נעוסקים בתורה ושומרים

תורה אור

(ה) עיין יומא פו, ע"ב תניא ר' יוסי ב"ר יהודה אימר אדם עובר עברה פעם ראשונה מוחלין לו, שניה מוחלין לו, שלישית מוחלין לו, רביעית אין מוחלין לו (רק תשובה גדולה מועיל כן כתב הזהר מקודם).

(ו) אבות פ"ד, מ"א, ר' אליעזר בן יעקב אומר וכו'. והעובר עבירה אחת קונה לו כסבור אחד. (ז) פתיחתא למדרש איכה.

ועסקי באורייתא ונטרי פקדוהי, אמר הקב"ה לא כאלה חלק יעקב, לא יהי להון נפשא חייטא. אבל מה יהא להון, כי יוצר הכל הוא, הכל הוא שכינתיה, ואתגורת נשמתא קדישא מינה למהוי חולקא דיעקב יח.

יז. יד רפאני ה' וארפא הושיעני ואושעה: (יג) כיון דאמר רפאני ה', מהו וארפא, כיון דאמר הושיעני מהו ואושעה וכו', אלא כל אסוותא דעלמא בידא דקב"ה, אבל אית מנהון על ידא דשליחא וכו', ואינון דאתמסרו בידא דשליחא אסוותא אינון. אבל לזמנא מתהדרן, אבל אינון דקב"ה מסי, לא מתהדרן לעלמין וכו' ובגיני כך רפאני ה' וארפא ודאי בלא קטרוגא כלל יט.

יז. כב ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת: (יד) לא תטלון עליכון מטולא דחובין, דהוה מגין עליכון מנייהו (ח) יום השבת כ.

יח. ו הנה כחמר ביד היוצר וגו': (טו) מאי כחמר, אלא דא הוא חמר דההוא זוכית, דאף על גב דאתבר אתתקן, ואית ליה תקנה כמלקרמין כא.

מראה מקומות

יח ז"ח בראשית יוד, ע"ב. יט ז' ח"ג תיס' דש, ע"ב; ש"ה ע"א; ז"ח בלק נד, ע"ב. כ ז"ח וישב, כט, ע"א. כא ז' וישלח קעח, ע"א.

ביאור

אינה תונרת על האדם לעולם וזהו בקשתו, רפאני ה' ואז ארפא לעולם בלי קטרוג כלל.

(יד) לא תטלון עליכון הוהר מדייק למה כתיב משא הלא דבר שאינו משא כבד גם כן אסור להוציא ביום השבת מרשות היחיד לרשות הרבים או להיפך, אלא הכונה הוא כך, לא תשאו עליכם משא של עונות, שהשבת היינו שמירת השבת היה מגין עליכם מהם.

(טו) מאי כחמר לאיזו חמר נמשלו ישראל. אלא זהו חמר של זוכית שטבעו שהגם שנשבר יש לו תקנה שמתכין אותו ועושים מהחומר כלי מחדש כן ישראל אעפ"י שמתו יקומו לתחיה בתחית המתים.

מצותיו עליהם אמר וקב"ה לא כאלה חלק יעקב לא יהיה להם נפש חיה, אבל מה יהיה להם, יוצר הכל הכל מרמו על שכינתו יתברך וחצובה נשמתם הקדושה ממנה להיות חלק יעקב.

(יג) כיון דאמר רפאני מכיון שכתוב רפאני למה חוזר ואומר וארפא, וכיון שמוכיר הושיעני למה חוזר ואומר ואושעה, אלא כך כונת הפסוק, שכל אסוותא רפואית העולם הם ביד הקב"ה, אבל יש רפואות שאדם מתרפא ע"י שליח ואלו הרפואות שנמסרו ע"י שליח הם ג"כ רפואות, אבל לזמנא מתהדרן לפעמים חוזרת החולי על האדם, אבל אלו שהקב"ה בעצמו מרפא את החולה, המחלה

תורה אור

(ח) עיין שבת קי"ח ע"ב. א"ר חכא בר אבא א"ר יוחנן כל המשמר שבת כהלכתה אפילו עובד ע"ז כדור ענוש מוחלין לו וכו'.

כא, יב דינו לבקר משפט: טז) וכי לבקר, ולא בכל יומא, אלא לבקר עד לא ייכלון דיינין ולא ישתון, דכל מאן דדאין דינא בתר דאכל ושתה לאו דינא דקשוט הוא, דכתיב כב לא תאכלו על הדם (ט), מאי על הדם, אזהרה לדייני דלא ייכלון עד דדייני דינא, דכל מאן דדאין דינא בתר דאכיל ושתי כאילו חייב דמא דחבריה לאחרא, דהא דמיה ממש יהיב לאחרא, האי בממונא, כ"ש בדיני נפשות כג.

כב, יג הוי בנה ביתו בלא צדק: יז) מאן דבני בניין, כד שארי למבני בעי לאדכרא בפומיה דהא לפולחנא דקב"ה הוא בני, בגין דכתיב הוי בונה וגו' וכדין סיעתא דשמיא שארי עלוי, וקב"ה זמין עליה קדושתא, וקארי עליה שלום הה"ד כד וידעת כי שלום אהלך, מהו ופקדת נוך הא אוקמוה, אבל ופקדת לאפקדא מלה בפומא, כד איהי בני, וכדין ולא תחטא כתיב כה. עיין ב"פ מצורע ע' תרסג.

מראה מקומות

כב ויקרא יט, כו. כג ז' משפטים קכב, ע"א. כד איוב ה, כד. כה ז' תוריע ג, ע"א.

ביאור

טז) וכי לבקר האם רק בבוקר דנים משפטים, אלא הכונה הוא כך, שרק בבוקר קודם שאכלו ושתו ידונו הדיינים את המשפטים דכל לאן מפני שכל מי שדן דין אחרי אכילה ושתיה אין זה דין אמת שע"ז כתוב בתורה לא תאכלו על הדם שזה אזהרה לדיינים שלא יאכלו עד שירינו הדין שכל דין דין אחרי אכילתו ושתיתו הוא כאילו חייב דמים להניחן שהרי דמים ממש נותן לאחר, לבעל דינו השני, זהו אפילו בדיני ממונות ובפרט בדיני נפשות כדאי שאסור לסנהדרין לאכול קודם.

תורה אור

ט) סנהדרין סג, ע"א, ר' עקיבא אומר וכו' ושם המדובר רק על דיני נפשות, אבל דעת הוהר שכן הדין גם בדיני ממונות וקצת ראיה לזה משבת יוד ע"א, מדברי רב ששת עד מתי יושבין בדין אמר רב ששת עד זמן סעודה, והנה מדכרי רב חסדא ורבה בר רב הונא שהו יתבי דינא כולי יומא הוה קא חליש לבייהו, אין לפרש שלא אכלו ומפני זה חליש לבייהו שהרי רשי ז"ל פירש חלש לבייהו מצטערין, שלא עסקו אותה היום בתורה, נראה דעתו שמתר לאכול קודם שישבו בדין, אבל בפירושו השני כתב חלש לבייהו לשון תענית שלא סעדו כל היום ומהו ראיה שאין לאכול קודם שעוסקין בדין, אבל לא ראינו ולא שמענו מי שהחמיר בזה ועיין בערוך השלחן ת"מ סי' ה' סעיף יא מזה.

כב. כד ח' אני נאם ה' כי אם יהיה כניהו וגו' : יח) וכתוב כו כתבו את האיש הזה ערירי וגו', ובתור דתב בתיובתא כתיב כז ובני יכניה אסיר בנו וגו' מכאן דתשובה מתברר כמה גזרין ודינין וכמה שלשלאין דפרזלא כח.

כג. כד אם יסתור איש במסתרים ואנכי לא אראנו וגו' : יט) אל תקרי אראנו אלא אראנו דיסתכלון ביה כט.

ל. י ואתה אל תירא עבדי יעקב וגו' : כ) אל תירא עבדי יעקב. מחרשי דבלעם, ואל תחת. מקסמוי דבלק וכו' כי אתך אני, לא תו יומין מן יומא דאתברי עלמא דאצטריך הכי למהוי קב"ה בהדיהו דישראל כהוא זמנא. דבעא בלעם לשיצאה לשנאיהו דישראל מעלמא, וע"ד אמר קב"ה, בלעם בעא לשיצאה לכו מעלמא, אבל אנא לא אעביד הכי אלא ל כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הדהתיך שמה, ואתך לא אעשה כלה לא.

ואתה אל תירא עבדי יעקב : כא) אתה מאי איהו, רוא ארון הברית, דדא איהו דרגא דאזלא בגלותא בהדי בנהא עמא קדישא לב.

מראה מקומות

כו ירמיה כב, ל. כז ד"ה א, ג, יז. כח ז' משפטים קו, ע"א.
כט ז' ויצא קנה, ע"א. ל ירמיה מו, כ"ח. לא ד"ח בלק נד, ע"ב.
לב ז' כלק קצט, ע"א.

ביאור

יח) וכתוב כתבו את האיש פה כתוב שהקב"ה נשבע על כניהו שימסר בידי שונאיו וילך לגלות וימות שם ובפסוק אחר כתיב שנתקלל שיהיה ערירי היינו שימות בלא בנים ואחרי שעשה תשובה כתוב ובני יכניה היינו שהיה לו בנים, מזה אנו רואים שתשובה שוכרת גזירות ודינים ושלאות של ברזל והגזירות מתכסלות.

יט) אל תקרי אראנו האלף בסגל שהכונה שאם אפילו יסתור במסתרים ויעשה עבירה אני רואה אותה, אלא תקרא אראנו בפתח תחת אלף הראשון, יהכונה שגם אם יסתור עם אשתו במסתרים ולא יתנהג בקדושה ויחשוכ או באשה אחרת אני אראנו לאחרים שיסתכלו בו (עיקר המאמר באריכות יותר ע"ן בפ' שמיני יא, מד, כי שם ביתו).

כ) אל תירא עבדי יעקב מחרשי דבלעם שלא תירא מהכשפים של בלעם, ועל תחת, הכונה שלא תחת מהקסמים והכישוף של בלק, כי אתך אני, לא היו ימים מיום בריאת העולם שהיה צורך שהקב"ה יהיה עם ישראל כאותו הזמן שרצה בלעם לקללם ולכלות לשונאי ישראל מהעולם, וע"ז אמר הקב"ה, בלעם רצה להשמיד אתכם מהעולם, אבל אני לא אעשה כן, אלא אעשה כלה בכל הגוים וגו' ואתך לא אעשה כלה, ובזה יוכנו המשך הדברים ואתך לא אעשה כלה שהרי עיקר ההבטחה היתה שיעשה כלה ככל הגוים, ולמה מזכיר ואתך לא אעשה כלה אלא הכונה ששמרתי אתכם מבלעם ובלק שרצו לכלות אתכם. כא) אתה מאי איהו, שלכאורה תיבת ואתה מיותרת אלא זהו סוד ארון הברית שזה המדרגה שהולכת בגלות עם הבנים עם הקדוש.

ל, יא כי אתך אני וגו' כי אעשה כלה בכל הגוים וגו' אתך לא אעשה כלה ויסרתיך למשפט ונקה לא אנקד : רב הונא קדמאה אמר כב), דחיקו ועאקו דישראל כמה טב וכמה תועלתא גרים לון וכו', כי אעשה כלה בכל הגוים וגו' אתך לא אעשה כלה, דהא לא אתחזי לך, דהא דחיק הוית בקדמיתא זמנין סגיאין בדחיקו דגלותא וכו', ויסרתיך למשפט האי קרא הכי מבעי ליה ויסרתיך במשפט דהא אימתי יסורי בשעתא דדינא, מאי ויסרתיך למשפט, אלא כתיב לג ה' במשפט יבוא וגו' והוא יומא אקדים קב"ה אסוותא לישראל עד לא ייעלון לדינא בגין דייכלון לקיימא ביה ומאי אסוותא היא דבכל שעתא ושעתא קב"ה יהיב יסורין לישראל (יוד) זעיר וזעיר בכל זמנא וכו', בגין דכד ייעלון ליומא דדינא רבא דיתתן מתייא, לא ישלוט עלייהו דינא, ונקה לא אנקד מהו וכו' ונקה להו ביסורין ובגין כך בדינא דקשוט לא אנקד מעלמא בדינא, בתר דסבלת יסורין זעיר זעיר, ותו לא אנקד, אע"ג דאתון בני לא אשבוך חוביכון אלא אתפרע מנכון זעיר זעיר בגין דתהוון זכאין ליומא דדינא רבא לד.

לא, ה בככי יבאו ובתחנונים אובילים : כג) בזכות בכיה דאם הילד שהיא רחל,

מראה מקומות

לד ו' בלק קצט ע"א—ע"ב.

לג ישעיה ג, יד.

ביאור

כב) דחיקו ועאקו דישראל כמה טב, הדיחוק והצרות שסבלו ישראל הם לסובה ותועלת, וזהו בונת הפסוק כי אעשה כלה בכל הגוים שעו עכשיו ישבו במנוחה והשקט, אתך לא אעשה כלה, מפני שהיית בדוחק הרבה פעמים בגלות וכבר סבלת בזמנים שונים צער ויסורים, ולמה כתיב ויסרתיך למשפט הרי היה צריך לכתוב ויסרתיך במשפט שהרי אם באים יסורים על אדם הרי הם באים בדין ולמה כתיב למשפט, אלא כתיב ה' במשפט יבוא וגו' והקב"ה הקדים אסוותא רפואה לישראל קודם שיבנסו לדין בכדי שיוכלו להתקיים ומהו הרפואה, שבכל זמן וזמן הקב"ה נתן יסורים לישראל

מעט מעט בזמנים שונים בכדי שבזמן שיבנסו ליום הדין הגדול בזמן תחית המתים לא ישלוט עליהם הדין ופירוש הדברים ונקה לא אנקד, הוא כך, ונקה, ביסורים שאתן לך בכל זמן מעט יסורים, הם בכדי שביום הדין לא אנקד לא אכלה אותך מהעולם בדין, אחרי שסבלת יסורים מעט מעט, הגם שאתם בני לא אותר על חטאתיכם אלא אפרע מכם מעט מעט בכדי שתהיו זכאים ליום הדין הגדול. כג) בזכות בכיה אין הכונה שיבואו מהגלות בככי שהרי אז יהיה שמחה, שנאמר ובאו לציון כרנה, אלא הכונה שבזכות הבכיה של אם הילד שהיא רחל אמני, יבואו ויתאספו מן הגלות.

תורה אור

(י) עיין ע"ז ד ע"א, דאמר רבא וכו' אמר להן הקב"ה לישראל בשאני דן את ישראל וכו' אני נפרע מהן כפידי של תרנגולת היינו מעט מעט עיין בפירש"י שם.

יבואו ויתכנסון מן גלותא לה. בבכי יבואו כד) בזכות בכיה דיליה יתכנסון מן גלותא לו.

לא. יר קול ברמה נשמע וגו' מאנה להנחם על בניה כי איננו : כה) מאנה להנחם על בניה, דלא קבלה מנייהו תנחומין, כי איננו. בגין דמלכא קדישא הוה סליק לעילא לעילא ולא אשתכח בגוה הה"ד כי איננו לא כתיב כי אינם לז.

גא. מד והצאתי את בלעז מפיו: לח נבוכדנצר מלכא עבד צלם די דהב כו) ההוא יומא כנש כל אומיא ועממיא ולישנייא למפלח לההוא צלמא, ונטל מאנא ממאני מקדשא דהוה גליף ביה שמא קדישא, ועייל ליה בפומיה דההוא צלמא, ובההוא שעתא הוה ממלל דברבן, עד דאתא דניאל וקריב גבי דההוא צלמא, ואמר אנא שליחא דמארא עלאה גוזרנ' עלך למפק מהכא, אדכר שמא קדישא, ונפק ההוא מאנא ונפ' צלמא ואתבר היינו דכתיב והצאתי את בלעז לט.

מראה מקומות

לה ז' שמות יב ע"ב. לו תקו"ז תי"א כו, ע"ב. לז ז' ויקרא כ, ע"ב ; וארא כט, ע"ב.
לח דניאל ג, א. לט ז' תרומה קעה, ע"א.

ביאור

כד) בזכות בכיה, בזכות הבכיה והתשובה יתאספו מהגלות, או יבזכות משה רבינו יגאלו וזהו שכתוב אצל משה בפ' שמות ותראהו את הילד והנה נער ביכה ותחמל עליו.

כה) מאנה להנחם אינה רוצה להתנחם על בניה, ואינה מקבלת ניחום, למה, כי איננו, משום שהמלך מלכו של עולם נסתלק ממנה ועלה למעלה למעלה אחר החורבן ולא נמצא עמהם וממני זה כתיב איננו ולא כתיב כי אינם.

כו) ההוא יומא יומא יום שנבוכדנצר המלך עשה צלם של זהב כנש אסף כל האומות ולשונות והכריחם לעבוד להצלם, ונטל מאנא ולקח בלי מכלי בית המקדש שהיה חקוק עליו שם קדוש והכניסו בפיו של הצלם ובזמן שהיה השם הקדוש בפיו היה מדבר גדולות, עד שבא דניאל וקרב אל הצלם ואמר, אני שליחו של הקב"ה מלך עליון, הנני גוזר עליך לצאת מכאן, והזכיר שם קדוש או יצא הכלי מפיו, וכשנשאר הצלם בלי חיות השם, נפל ונשבר, וע"ז נאמר והצאתי את בלעז מפיו.

יחזקאל

נפתחו השמים ואראה מדאות אלהים : א) ת"ח בישעיהו כתיב א' ואראה את אדני. ביחזקאל כתיב ואראה מדאות אלהים וכו'. מה דחמא דא חמא דא וכו' ; ובדוגא חד הו, אי הכי אמאי לא פריש ישעיה כולי האי וכו' מאי טעמא פריש כולי האי יחזקאל. אלא כלא אצטריך בגיניהון דישראל דינדעון חביבותא דחביב להו קב"ה, דשכינתיה ורתיכוו אתיין לרירא בנייהו בגלותא ב.

א. ג ה"ה היה דבר ה' וגר' : ב) היה היה, דהוה מה דלא הוה מן קדמת דנא מיומא דאתבני בי מקדשא, וההיא נבואה לשעתא הות, וכתוב על נהר (א) כבר, נהר דכבר הוה מיומא דאתבדי עלמא ושכינתא אתגלייא חדיר עליה

מראה מקומות

א ישעיהו ו, א. ב ד' יתרו פב ע"א—ע"ב.

ביאור

א) תא חזי בא וראה למה בישעיהו כתיב ואראה את אדני וביחזקאל כתיב בלשון מדאות אלהים, אבל האמת שמה שראה זה ראה זה ובמדרגה אחת חיו אלא שיש לשאול למה לא פירש ישעיה כל כך ויחזקאל פירש הפרטים שראה, אלא כל זה היה בשביל צרכי ישראל דינדעון, שידעו ויכירו האהבה שהקב"ה אוהב אותם, ששכינתו ומרכבותיו באו לגור ביניהם בגלות מפני שחשבו מקורם שהקב"ה עזבם ולא ישגיח עליהם ולא יגאלו, לכן בכדי לחזקם

ולעודדם היה הצורך להודיעם כי השי"ת שוכן אתם בגלות, ולזאת פירש יחזקאל כל מה שראה.

ב) ה"ה היה למה כתיב פעמים היה, לרמז שהיה אז נבואת ה' ליחזקאל בגלות מה שלא היה מן יום בנין בית המקדש שמאז לא שרהה שכינה בגולה על שום אדם, וגם הנבואה הזאת היתה רק באופן זמני שהזמן דרש זאת וזה שכתוב על נהר כבר, זה נהר שכבר היה מיום בריאת העולם והתגלות השכינה היתה

תורה אור

(א) עיין במו"ק כה, ע"א, מאי היה, שהיה כבר ; מכילתא בא, ד.

דכתיב ג ונהר יצא מעדן להשקות את הגן וגו' ודא איהו חד מינייהו, ותמן אתגלייא שכניתא לפום שעתא דאצטריכו לה ישראל לפום צערייהו ד.

היה היה דבר ה' וגו' : היה היה ג) תרי זמני אמאי, ותו אית לשאלה, אי יחזקאל נביאה מהימנא הוה, אמאי גלי כל מה דחמא וכו', אלא ודאי יחזקאל נביאה מהימנא הוה וכל מה דחמא במהימנותא איהו, וברשותא דקב"ה גלי כל מה דגלי וכלא אצטריך ה.

היה היה דבר ה' : ד) תלת פלוגתן הכא, חדא דתנינן (ב) אין שכניה שורה בחוץ לארץ, וחדא דלא הוה מהימן כמשה דכתיב ביה ו בכל ביתי נאמן הוא, והוא גלי ופרסם כל גנוזיא דמלכא וחדא דאתחזי כמאן דלא שלים בדעתיה, אלא הכי אסיקנא במתניתא דילן, ח"ו, דהא יחזקאל נביאה שלימא הוה וברשותא דקב"ה גלי כל מה דגלי וכו' ז.

א. ז ורגליהם רגל ישרה : ה) אמרו מארי מתניתין דמאן דמצלי ג) בעי לתקנא רגלוי בצלותיה כמלאכי השרת ח.

מראה מקומות

ג כראשית ב, יוד. ד ז' לך פה, ע"א. ה ז' שמות ב, ע"א, ע"ב.
ו במדבר יב, ז. ז ז' שמות ה, ע"א. ח ז' פתחם דכס ע"ב.

ביאור

שם תמיד כמו שכתוב ונהר יצא מעדן ונתחלק לארבע נהרות וזה הנהר שנוכר כאן היה אחד מהם ותמן ובשם נתגלתה השכינה זמני שהיה צריך לזה לעודדם בהצער שהיה להם בגלות.

ג) תרי זמני אמאי למה נכתב שתי פעמים היה, ועיד יש לשאול אם יחזקאל הנבא היה נאמן, למה גילה כל מה שראה ממעשה מרכבה

אלא ודאי שיחזקאל נביא נאמן היה, וברשות הקב"ה גילה מה שגילה והכל היה צורך בזה ד) תלת פלוגתן הכא פה יש לשאול שלש שאלות, אחת, שהרי למדנו שאין השכינה

שורה בחוץ לארץ, שנית, שלא היה נאמן כמשה שנאמר עליו בכל ביתי נאמן הוא שלא גילה לבני אדם כל מה שראה ויחזקאל גילה ופרסם כל גנוזי המלך, ושלישית, שראה כמו שאינו שלם בדעתו, אלא כך למדנו, שיחזקאל הנביא שלם הוה וברשותו של הקב"ה דיבר וגילה כל מה שגילה לחזק את ישראל שלא יפלו ביאוש.

ה) אמרו מארי מתניתין חכמי התלמוד אמרו שמי שמתפלל שמנה עשרה צריך לתקן ולקרב רגליו זה לזה כמלאכי השרת.

תורה אור

ב) שם משנבחרה ארץ ישראל יצא: כל הארצות.
ג) ברכות י, ע"ב, ואר"י בר חנינא משום ראב"י המתפלל צריך שיכויו את רגליו.

א. ח וידי אדם מתחת כנפיהם : ו) האי, לקבלא מאריהון דתיובתא לגבייהו, דהא ימינא דקב"ה פרישא לקבלא כל אינון דתייבין לגביה, מתחת כנפיהם אמאי, בגין צניעו דהא מאריהון דתיובתא (ד) צניעו אצטריך, דלא למנדע בהו אחרא כד"א ט כסוי חטאה יוד.

א. יז בלכתם ילכו : בלכתם ילכו ז), וכי לא ידענא דהא בלכתם ילכו, ובעמדם יעמדו, אלא בלכתם דמאן, בלכתם דחיות דכד אינון אזלין, אינון אופנים ילכו י"א.

א. כו ועל דמות הכסא דמות אדם עליו מלמעלה : ח) דאמר ריב"ל, מאי דכתיב דמות כמראה אדם וגו' זו מעלתן של צדיקים שהם למעלה על כל המעלות מאי עליו א"ר יצחק (ה) הוא יעקב שמעלתו למעלה וכו' מאי משמע כתיב הכא עליו וכתיב התם יב ועל מעליו אלהים י"ג.

ג. יב ברוך כבוד ה' ממקומו : ט) קב"ה הוא אתריה דעלמא, ומלאכין לא ידעין ושאלין איה מקום כבודו להעריצו ואשכחינן ליה וכו', [הוי"ה

מראה מקומות

ט תהלים לב, א. יוד ז"ח יתרו לט, ע"א. יא ז' פקודי רמא, ע"ב.
יב בראשית לה, יג. יג ז"ח בראשית יד, ע"ב.

ביאור

ו) האי, הידים שלהם הם לקבל בעלי תשובה, מפני שימינו של הקב"ה פרושה לקבל בעלי תשובה ולמה הידים של מלאכים תחת כנפיהם בצניעות משום שלקבלת בעלי תשובה צריך צניעות והסתר רלא למנדע שלא ידע בהם אהו, שלא לבייש את הבעל תשובה.

ז) וכי לא ידענא האם אין אנו יודעים שבלכתם ילכו ובעמדם יעמדו, אלא הכונה הוא שבלכתם היינו שבזמן שהחיות הולכות, אז גם האופנים הולכים.

תורה אור

ד) עיין טוטה לב, ע"ב, והאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחי מפני מה תקנו תפילה בלחש כדי שלא לבייש עובדי עבודה וכו', ירושלמי יבמות ס"ח ה"ג במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת, ולמה כן — שלא לפרסם את החוטאים.

ה) עיין ועלין צ"א ע"ב, עוליין ומסתבלין בדיוקנא של מעלה ופרשיי' פרצוף אדם שבארבע חיות בדמות יעקב ; כ"ר פס"ח.

בגימטריא מקום] נוטריקין כג"ד. י' עשר זמנין מאה. ה' חמש זמנין עשרים וחמש. ו שית זמנין תלתין ושש. ה' חמש זמנין עשרים וחמש בגימ' מקום (קפו) יד.

ד. יג ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים: יוד) כל זמנא דישראל עבדי רעותא דמאריהון. הא על פתורא דמלכא אינון אכלי. וכל סעודתא אתתקן להון. ואינון מההוא חדוה דלהון יהבי גרמי דאיהו תמצית לעובדי כוכבים. וכל זמנא דישראל לא עבדי רעותא דמאריהון אזלי בגלותא הא סעודתא לכלבי. ואסתלק לון תמצית ככה יאכלו וגו' דהא תמצית דגיעוליהון אכלי טו.

ד. יד ולא בא בפיו בשר פגול: ת"ח יא) יחזקאל (ו) גטר פומיה ממאכלי דאיסורי דכתיב ולא בא וגו'. זכה ואקרי בן אדם טז.

טז. ו ואעבר עליך ואראך מתבוססת בדמיך וגו': יב) מאי בדמיך. אלא תרין חד דמילה וחד דפריעה וכו' ואלין תרין דמין דבר נש קאים בגינייהו בקיומא דעלמא דאתי הה"ד בדמיך חיי יז.

כ. כ ואת שבתותי קדשו: ר' אבא אמר וכו' יג) אין עונתם של תלמידי חכמים (ו) אלא משבת לשבת, ומזהר להו. דהואיל דתשמיש המטה דמצוה הוא. קדשו. כלומר קדשו עצמכם בשבתותי בההוא תשמיש דמצוה יח.

מראה מקומות

יד תקי"ז תכ"ז ע"ב. טו ז' תרומה קנב. ע"ב. טז ז' יישוב קצא. ע"א.
יז ז' אמור צא. ע"ב. יח ז' וירא קיב. ע"א.

ביאור

י' פעמים עשר הם מאה ה' פעמים ה' עשרים וחמש ו' פעמים ו' שלשים ושש ה' פעמים ה' עשרים וחמש וביחד בגימ' מקום.
יוד) כל זמנא כל זמן שישראל עושים רצון אדונם אז על פתורא על שלחן המלך הם אוכלים וכל סעודה מתוקת להם ומהשמחה שלהם הם נותנים השירים: העצמות שהוא התמצית. לעכו"ם. ובזמן שישראל אינם עושין רצון אדונם הולכים לגלות בין העכו"ם. וכל הסעודה ניתנת לכלבים ורק התמצית והשירים אוכלים ישראל תמצית

דגיעוליהון התמצית מגיעיל שלהם ומזונום המאוס אוכלים ישראל. ומפני זה נקרא טמא. יא) יחזקאל גטר פומיה יחזקאל שמר פיו ממאכלות אסורות כמו שכתוב ולא בא וגו' ומפני זה נקרא בן אדם. יב) מאי בדמיך אינו דמים היה להם לישראל, אלה הם דם מילה ודם פריעה ובזכות שני הדמים האלו אדם קיים בעוה"ז ויהא קיים לעולם הבא. יג) אין עונתם אין זיהג איש ואשתו של תלמידי חכמים אלא משבת לשבת. וזהו

תורה אור

(ו) עיין חולין לו. ע"ב. מיחזקאל ה. יד.
(ז) כתובות סב. ע"ב.

לג, יא ח' אני נאם אדני וגו' אם אחפץ וגו' כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה: יד) קב"ה (ח) אריך רוגזיה עם צדיקיא, ועם רשיעיא יתיר מצדיקיא, עם רשיעיא, בגין דיתובון בתיובתא שלימתא דיתקיימין בהאי עלמא ובעלמא דאתי, כמה דכתיב חי אני וגו' וחיה בעלמא דין, וחיה בעלמא דאתי, ועל דא אוריך דוגזיה לון תדיר, או בגין דיפוק מנהון גזעא טבא בעלמא, כמה דאפיק אברהם מתרה, דאיהו גזעא טבא ושרשא וחולקא טבא לעלמא יט).

ח' אני נאם ה' : טו) שבועה נשבע הקב"ה שאינו חפץ במיתתן של רשעים, שנאמר חי אני וגו' וחיה בשני עולמות העוה"ז והעוה"ב כ.

לד, לא ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם : טז) ואתן צאני צאן מרעיתי, אינון ע"ה טבין, מסטרא דטוב, אדם אתם ת"ח כא.

לו, כו והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר : יז) א"ר אחא כך הוא, דקב"ה אתער ליה [ליצר הרע לעתיד לבא] לההוא עניינא דצריך לזוגא, ולא לכל שעתא דיהא תדיר עם ב"ג כמו כען, דאיהו אשתכח תדיר וחטאן ביה בני נשא, אלא לההוא זוגא בלחודוי, ואתערותא היא אתערותא דקב"ה ליהוי, הה"ד

מראה מקומות

יט ד' תולדות קמ, ע"א. כ ז"ח נח כב, ע"א. כא ד' נשא קכה, ע"א.

ביאור

בנות הפסוק ואת שבתותי קדשו שמוהיך להם שמכיון שהחיבור של מצוה הוא, תהיו והירים להתקדש במצוה זו בשבתות שהם ימים קדושים לעשותו בקדושה. יד) קב"ה אריך רוגזיה הקב"ה מאריך אפו לצדיקים, ולרשעים עוד יותר מלצדיקים, לרשעים מאריך אף בכדי שישובו בתשובה, שלמה שיהיה להם כיום העולם הזה ובעולם הבא, כי חפץ ה' שיעשו תשובה ומטעם זה מאריך אפו להם תמיד, ועוד טעם שסובל הקב"ה את הרשעים ואינו ממתים, בכדי דיפוק מנהון שיצא מהם גזע ואילן טוב כמו שהוציא מתרה שעבר

עבודה זרה את אברהם אבינו שהיה גזע ושורש וחלק טוב לכל העולם. טו) שבועה נשבע, הקב"ה נשבע שאינו חפץ במיתתן של רשעים ועל זה נאמר חי אני וגו' וחיה, שני עולמות העוה"ז והעוה"ב. טז) ואתן צאני למה קורא הקב"ה את ישראל בשם צאן וכשם אדם, אלא צאן הכונה על עמי הארצים הטובים, מצד הטוב, ואדם אלו תלמידי חכמים. יז) א"ר אחא זה שנאמר שבימות המשיח יסיר הקב"ה את לב האבן מבשרינו הכונה שיתבטל היצר הרע שמחטיא את האדם תמיד, ונתתי

תורת אור

(ח) סנהדרין קא, ע"ב.

והסירותי וגו' ונתתי לכם לב בשר, מהו לב בשר א"ר יהודה לב להוציא בשר ולא לדבר אחר כב.

לז. ט מארבע רוחות באי וגו' : בארבע לא כתיב, אלא יח) מארבע רוחות העולם שיהא כלול מארבעתם, ותאנא אותו הרוח הוא רוח המוליד, הוא הרוח האוכל ושותה, ואין בין העולם הזה לימות המשיח (ט) אלא שעבוד מלכות בלבד, ואין בין העוה"ז לתחיית המתים אלא נקיות והשגת ידיעה. רב נחמן אמר ואדיכות ימים. אמר רב יוסף וכי ימות המשיח ותחיית המתים לאו חד הוא, א"ל לא, (יוד) דתנן בית המקדש קודם לקבנץ גליות, קבוץ גליות קודם לתחיית המתים, ותחיית המתים הוא אחרון שבכלם מנ"ל דכתיב כג בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס, הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם זו היא תחיית המתים, וכו' בונה ירושלים תחלה ואחריו נדחי ישראל יכנס, והרופא לשבורי לב אחרון על הכל כד.

מא, כב זה השלחן אשר לפני ה' : (ט) דאית שלחן ואית שלחן, שלחן איהו דקא מסדרא קמיה דקב"ה לעילא, ואיהו קיימא תדיר לסדרא ביה פתגמי אורייתא ולאכללא ביה אתון דמילי דאורייתא וכו', ובהו אשתלים וחד, ואית ליה חדוה, ועל שלחן דא כתיב זה השלחן וגו' וכו', שלחן דבר נש קיימא לדכאה ליה

מראה מקומות

כב ד' תולדות קלו, ע"ב. כג תהלים קמו, ע"ב. כד ד' תולדות קלט, ע"א.

ביאור

לכם לב בשר הכונה שישאר היצר רק לענין זיהג איש ואשתו להוציא בשר ותולדות וההתעוררות לזה יהיה מצד הקב"ה. יח) מארבע רוחות הבונה שבזמן ימות המשיח ותה"מ תהיה נשמת האדם כלולה מד' רוחות העולם, והרוח הוא הרוח וכח המוליד והאוכל ושותה, ואין הבדל בין עולם הזה לימות המשיח רק שאז בימות המשיח לא יהיה לישראל שעבוד מלכות, ואין בין העוה"ז לתחיית המתים אלא נקיות והשגת ידיעה, ור' נחמן מוסיף שיהיה אז אריכת ימים, ושואל רב יוסף האם ימות המשיח ותחיית המתים אינם בזמן אחד, וע"ז ענו לו, לא, שלמדנו שבנין בית המקדש יהיה קודם לקיבוץ גלויות, וקיבוץ גליות קודם לתחיית המתים, ותחיית המתים הוא האחרון שבכולם וכן מוכח ממה דכתיב בתהלים בונה ירושלים תחלה, ואחריו נדחי ישראל יכנס, ובאחרונה הרופא לשבורי לב שזה מכתן על תחיית המתים.

יט) דאית שלחן זה שכתוב זה השלחן מפני שיש שולחנות שונות, שלחן הנכון הוא שמסודר לפני הקב"ה וצריך לסדר עליו פת"מי אובייתא דברי תורה ולכלול ביה

תורה אור

(ט) ברכות לה, ע"ב, דאמר שמואל אין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכות בלבד. (י) עיין ברכות מט, ע"א ; וירושלמי מע"ש פ"ה מ"ב, א"ר אחא זאת אומרת שב"ה עתיד להכנות קודם למלכות בית דוד ועיין בתיו"ט במע"ש במשנה הג"ל.

לבר נש מכל חובוי זכאה איהו מאן דאילון תרין קיימין על פתוריה מילי דאורייתא וחולקא למסכנין כה.

וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' : (כ) ואוף הכי, מאן דאית ליה, בעי לתקנא ולסדרא על פתוריה ארבע ככרות בכל סעודתא דשבת. לחלת סעודתי תריסר אנפין וכו', האי איהו תקונא קדמאה דפתורא דמלכא. דאינון י' דברים דצריך בד נש לאנהגא בפתורא דשבת. ה"ד לתקנא פתורא כמאן דאכיל קמי מלכא. הה"ד זה השלחן אשר לפני ה', תניינא נטילת ידיים עד שעורא דגורו רבנן דאינון חמש קשרין (יא) דבהון י"ד פרקין. ואוף הכי י"ד פרקין אינון דיד שמאלא ואינון כ"ח פרקין וכו' דאינון כ"ח אתון דקרא קדמאה דעובדא דבראשית. דאתמר בהון ועתה יגדל נא כ"ח ה' ועשר אצבען רמזי (יב) לעשר אמירן דעובדא דבראשית. ובגין דא אוקמוה מארי מתניתין (יג). מאן דמזלזל בנטילת ידיים נעקר מן העולם. אמאי, בגין דאית בהון רזא דעשר אמירן וכ"ח אתון דבהון אתברי עלמא, תליתאה כוס דברכה (יד)

מראה מקומות

כה ו' תרומה קנן ע"ב, קנן ע"א.

ביאור

אותיות של דברי תורה ובהם קונה האיש השלימות, ועל שלחן כזה כתיב זה השלחן וגו' זכאי הוא האיש שאלו שני הדברים נמצאים על שלחנו, דברי תורה, וחלק לעניים.
 (כ) ואוף הכי וכמו כן מי שיש ביכולתו צריך לתקן ולסדר על שלחנו בשבת ארבע חלוח בכל סעודה, לשלש סעודות יהיה שנים עשר חלוח, בגימי זה, זהו תקון ראשון, של שלחן המלך, שיש עשרה דברים שצריך לנהוג בשלחן של שבת : חד, לתקן השלחן כמו שאוכל לפני המלך כמו שנזכר לעיל, וע"ז נאמר זה השלחן אשר לפני ה', תניינא שנית נטילת ידיים עד המקום

שגורו רבותינו היינו עד סוף קשרי האצבעות שהם י"ד קשרים ביד ימין וי"ד קשרים ויד שמאל וכיחד כ"ח פרקי האצבעות שהם כנגד כ"ח אותיות שבפסוק ראשון מהתורה וזה נרמז בפסוק ועתה יגדל נא כ"ח ה', ועשר אצבעות של הידים רומזים על עשר פעמים שנאמר "ויאמר" אלהים במעשי כראשית, ומפני שיש בזה כוונת קדישית כרחיצת הידים לסעודה, אמרו רבותינו כגמרא שמי שמזלזל בנטילת ידיים נעקר מן העולם, מפני שיש בזה סוד של עשרה מאמרות וכ"ח אותיות שבהם נברא העולם, תליתאה שלישי

תורה אור

(יא) חולין קו, ע"ב, וכריב"ל, ולחומרא דהיינו עד סוף קשרי האצבעות.

(יב) אבות פ"ה, מ"א.

(יג) סוטה ד, ע"ב א"ר וריקא א"ר אלעזר כל המזלזל בנטילת ידיים נעקר מן העולם.

(יד) ברכות נא, ע"א.

דתקיננו ביה עשרה דברים, הדחה, שטיפה, עטור, עטוף, חי, מלא, מקבלו בשתי ידי, ונותנו בימין, ונותן עיניו בו, ומגביהו מן הקרקע טפה, ומשגרו במתנה לאגשי ביתו, ואורח רזא, כוס כו ומלא ברכת ה', כוס בגימט' אלהים, וכו' ואוקמה (טו) בכוס שצריך הרחה ושטיפה הרחה מבחוץ ושטיפה מבפנים וכו', ורזא דמלה כו וטהרו וקדשו, טהרה מבפנים וקדושה מבחוץ, ומה כוס לאו טהרתו וכו' בלא מיא, אוף הכי נשמתא לאו טהרתה וקרושתה וכו' בלא אורייתא וכו', עטור אוקמה מעטרו בתלמידים וכו', עטוף צריך לאעטפה רישיה בגין דשכינתא על רישיה, דהכי אוקמה מארי מתניתין (טז) אסור לתלמיד חכם למיהך ד' אמות בגלוי הראש משום כח מלא כל הארץ כבודו, כל שכן בברכה ובאדרכת שמא קדישא וכו', חי אוקמה חי מן החבית וכו' יין מתמן איהו ח"י, ודא איהו יינא דאורייתא, מאן דאשתדל בה אקרי ח"י, וכו', מלא הה"ד כוס מלא ברכת ה', מקבלו בשתי ידי כגוונא דאורייתא רהוה בתרין לוחין, ה' דברן בלוחא חדא לקבל ה' אצבען דיד ימינא, וה' בלוחא תנינא לקבל ה' אצבען דיד שמאלא, ואתיהיבו בימינא

מראה מקומות

כו דברים לג, כג. כז ויקרא טז, יט. כח ישעיה ו, ג.

ביאור

כוס של ברכה שתקנו בו עשרה דברים, כנאמר בפנים הזהר למעלה, ועל דרך הסוד על כוס נא' ומלא ברכת ה', וגם שכוס בגימ' אלהים (היינו פ"ו) והעמידו רבותינו, בכוס, שצריך הרחה מצד החיצון ושטיפה מבפנים וסוד הדבר שכל אדם צריך שיהיה תוכו כבודו, שכמו שלפני בני אדם משתדל להתראות כצדיק צריך שגם בפנימיותו יהיה צדיק, מי שזוכה ע"י הכוס לגשמה, שתהיה הנשמה נקיה מבפנים ומבחוץ, וסוד הדבר נרמז בתורה בפסוק וטהרו וקדשו, טהרה מבפנים וקדושה מבחוץ וכמו שהכוס אין טהרתו אלא במים, כן נשמת האדם אין טהרתה וקדושתה אלא בתורה שנדמה למים, עטור העמידו רז"ל שמעטרו בתלמידים

שמסביב להמברך יהיה תלמידים עטוף שצריך לעטוף הראש בשעת ברכה (גם בכובע ולא מספיק הכיסה הקטנה שהולך בה לפעמים) מפני שהשכינה שורה על ראשו וכן העמידו אדוני המשנה, שאסור לתלמוד חכם למיהך ללכת ארבע אמות בגלוי הראש מפני שכתוב מלא כל הארץ כבודו ובפרט בברכה ובהזכרת שמו הקדוש, חי פירושו חי מן החבית (פריש באידיש) והרמז הוא על יינה של תורה שהעיסק בה נקרא חי מלא כמו שכתוב מלא ברכת ה' מקבלו בשתי ידי כמו התורה (היינו עשרת הדברות) שנכתבו על שני לוחות, חמשה דברות בלוח אחד כנגד חמשה אצבעות שביד ימין, וחמשה בלוח השני כנגד חמשה

תורה אור

(טו) שם.

(טז) קדושין לא, ע"א.

דהיינו ביד ימין ובגין דא שני לוחות אבנים הוריד (טזא) בידו, ולא בידיו וכו' ונותן עיניו ב'ו, בגין דהאי כוס דאיהו לקבל ארעא דישראל דאתמר בה כטו, תמיד עיני ה' אלהיך בה וכו' ומגביהו מן הקרקע טפח וכו' ושגררו לאנשי ביתו במתנה בגין דיתברך דביתיהו וכו' ואתברכת ואתעבדת פרין וכו' רביעאה למהוי על פתוריה דברי תורה, דלא יתקיים ביה כגוונא דעמי הארץ דאתמר עלייהו ל' כי כל שלחנות מלאו קיא צאה וכו', חמישאה אוקמוה (יז) מארי מתניתין דצריך להאריך על פתוריה בגין עניים, ורוא דמלה בגין דצדקה יאריך יומי וכו', שתיאה (יח) שלא היא גרגרן ובלעץ על פתוריה דמלכא כגוונא דעשו דאמר לא הלעיטני ארח הלעטה, אלא בארז טחניה וכו' שביעאה מים אחרונים ואוקמוה (יט) מים ראשונים מצוה ואחרונים חובה, וכו' (כ) מים ראשונים צריך לסלקא אצבעץ בגין דלא יהדרון משקינן ויטמאו את הידים (כא), ואית מרבנן דאמרי דאחרונים משום מלח סדומית

מראה מקומות

כט דברים יא, יב. ל ישעיה כח, ח. לא בראשית כה, ל.

ביאור

אצבעות של יד שמאל ונתנו לימינו וזהו שאנחנו אומרים בתפלה ישני לוחות אבנים הוריד בידו ביד אחת ולא בידיו וזהו שבשעת הברכה מחזיק הכוס רק בימינו ונותן עיניו בו מפני שהכוס מרמז כנגד א"י שעליה נאמר תמיד עיני ה' אלהיך בה, ומגביהו מן הקרקע טפח (ואם יושב על כסא גבוה על יד השלחן צריך להגביה ידו למעלה מן השלחן טפח) ומשגררו ושולחו לאנשי ביתו במתנה היינו לאשתו בכדי שתתברך בפרי בטנה רביעאה למיהוי על פתוריה רביעי שיהיה על שלחנו דברי תורה שלא יתקיים בו מה שנא' על שלחן של ע"ה כי כל שלחנות מלאו קיא צואה, חמישאה חמישי העמידו אדוני המשנה שצריך להאריך על

שלחנו בכדי שיבואו עניים ויאכלו על שלחנו וטוד הרבר מפני שע"י הצדקה שעושה עם העניים יזכה לאריכת ימים וזהו כונת הדברים להאריך על שלחנו, שתיאה ששי שלא יאכל כמו גרגרן וזולל על שלחן המלך, כמו עשו שאמר הלעיטני ררך הלעטה וזלילה, אלא בדרך טחניה ולעיטה שלועס בנחת מה שאוכל, שביעאה שביעי מים אחרונים, שהעמידו רבותינו שמים ראשונים מצוה, ואחרונים חובה, כן צריך לדעת, שמים ראשונים צריך להגביה האצבעות רשמא יצאו המים הראשונים חוץ לפרק וכשלא יגביה האצבעות יחזרו המים שיצאו מקודם חוץ לפרק יחזרו על האצבעות ויטמאו את הידים (פרק הוא

תורה אור

עט"א) ובמש"כ בתשא לב, טו וכן אחרי שחטאו כתיב ידיו כפירוט (נצ"א). עיין ירוש' שקלים ס"ו ה"א.

(יז) ברכות נוה, ע"א דילמא אתי ויהיב ליה.

(יח) מסי דרך ארץ רבא וזוטא פ"ו; ועיין בברכות לט, ע"ב, דלא מיחזי כרעבתנותא. ועיין בכתובות קד ע"א בתוס' ד"ה לא נהניתי שהביא ממדרש עד שאדם מתפלל שייכנס תורה לתוך גיטו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו, ועיין בתוכ"א פכ"ו שהביא גם הפסוק (משלי כג, כ) אל תהי בסוכאי יין בזולל בשר וכו' יבקש רחמים על אכילה ושתייה יתירה שלא יכנסו לתוך מעיו. (יט) חולין קה, ע"ב. (כ) סוטה ה, ע"ב מימרא דרב וברייתא. (כא) חולין קה, ע"ב.

שלא תסמא את העינים, אפילו הכי אפקין לון מחובא, וסתרי מילין אלין דאמרו עלייהו חובה, ולא ארע ארעא לסתרא גאונים מלין אלא דאתקרי עלייהו לב על פי התורה אשר ירוך ולא עוד אלא דאמרו עלייהו ג' קדושות ה"ד לג (כב) והתקדשתם והייתם קדושים, והתקדשתם אלו מים ראשונים. והייתם קדושים אלו מים אחרונים, כי קדוש זה שמן ערב, אני ה' זו ברכה וכו', תמינאה לשלשה צריך כוס, וכו', תשיעאה כוס של ברכה (כג) רביעית לוג וכו', עשיראה בעשרה (כד) נברך לאלהינו וכו', לד.

זה השלחן אשר לפני ה' : כא) בברכת המזון אית מילין ידיעין והם : חד, לתקוני פתורא כפום ההוא מזונא, ומאן דלא הוה ליה מזונא כ"כ ויסדר פתורא איוו משובת, בגין דיתיב למיכל קמי מלכא דכתיב לה ואכלת לפני ה' אלהיך, תנינ' א

מראה מקומות

לב דברים יז, יא. לג ויקרא יא, מד. לר ז' פנחס רמא ע"א—ע"ב ; רמו, ע"א. לה דברים יד, כג.

ביאור

הוא המקום שמתחבר כף היד עם הזרוע) ויש מהרבנים שאמרו שנטילת מים אחרונים הם משום מלח סדומית שלא תסמא את העינים, אפילו הבי הוציאו זה מגדר חוב וזה סותר למה שאמרו עליהם חכמינו שהם חובה, ואין זה דרך ארץ שיסתרו דברי הראשונים שאמרו חובה, ועל זה נאמר על פי התורה אשר ירוך שצריך לשמיר דברי התורה שתקנו ר"ל אפילו אינם מבינים הטעמים, ועוד שהרי על מים אלו נאמרו ג' קדושות שבתוב והתקדשתם ודרשו ר"ל אלו מים ראשונים, והייתם קדושים אלו מים אחרונים, כי קדוש אני זהו שמן ערב, (שהיה מנהגם לרחוץ אחר

האכילה האצבעות בשמן ערב), אני ה', זו ברכת המזון, שאחריה, תמינאה שמיני שלשלה, אם מברכים ביתר צריך כוס, תשיעאה תשיעי כוס של ברכה צריך שיחויק רביעית הלוג, עשיראה עשירי שאם יש עשרה שאכלו ביתר אימר נברך לאלהינו, כא) בברכת המזון אית מילין ידיעין בברכת המזון יש דברים ידועים, והם עשרה, חד אחד לתקן השלחן כפי ערך המזון שאם יש לו הרבה מאכלים יהיה שלחן יותר גדול, ומי שאין לו כ"כ מזונות ואף על פי כן מסדר השלחן עם מפה ועוד, הוא משובת, מפני שצריך לזכור ולדעת שאיכל לפני המלך, תנינא שני

תורה אור

(כב) ברכית נג, ע"ב בסוף הפרק, והטעם עפ"י סוד לתת חלק לסי"א עיין בעמוד קפ.

(בג) פסחים קט, ע"א.

(כד) הנה הוהר גורס לאמר לאלקינו בלמ"ד בתחלה, ומגמי ברכות מיט ע"ב, במשנה גרס אלהינו בלא למ"ד ועיין בתוספות שם, והר"י כתבו דלא גרסינן בלמ"ד וכן פסקו בשו"ע או"ח סי' קצ"ב, אבל פלא הרב שבמשנה שבאלפסי וכן במשנה שכמשניות גרס בלמד.

נטילת ידים וכו', תליתא"ה וכו' (כה) דיטול ימינא בשמאלא וכו', רביעא"ה, (כו) דצריך להגביה ידיו לאחר נטילה בשעה דמברך ויזווג שתי זרועותיו כאחת בשעת הגבתת ידיו, חמישא"ה, (כז) דצריך למסמך ברכה לנטילה זו ששי"ת, למיהב מפיתא לעניינן, שביעי"ת, לברך ברכת המוציא וכו', שמיני"ת וכו' צריך שלא יהא גרגון ובלען וכו', תשיעי"ת, צריך לאמר על שולחנו דברי תורה ויחיד שאין לו עם מי לעסוק בתורה, (כח) די לו בברכותיו עשירי"ת מים אחרונים חובה, וכו' כל הגי' עשרה איצטריכו קודם ברכת המזון, וכל חד חד אית ביה טעמא מגו מתיבתא עילאה, ואנא אהדר עלייהו, חד לתיקונא פתורא וכו' בגין יקרא דמלכא, דיהיב ליה מזונא לגופיה, דתנינן (כט) קשין מזונותיו של אדם קמי הקב"ה כקריעת ים סוף אמאי וכו' בגין דמוזני דעלמא לא אתיין אלא מגו דינא, והקב"ה אעבר על דינא וזן לרשעים, להגונים ולשאינן מהוגנים וכו' מקדני דאם עד ביצי כנים, ושכינה קאימת וכו' כמה דכתיב, זה השלחן אשר לפני ה' הא, וכו'.

ביאור

נטילת ידים שצריך לרחוץ הידים קודם האכילה, תליתא"ה שלישי שירחץ ימינו עם יד שמאל שישפוך המים על ימינו כידו השמאלית, רביעא"ה רביעי שצריך להגביה ידיו לאחר הרחיצה בזמן שמברך ברכת על נטילת ידים ויזווג ויחבר שתי זרועותיו ביחד בשעת הגבתת הידים, חמישא"ה חמישי להסמיך הברכה לנטילה זו, ששי"ת ליתן מהפת לעניינן, שביעי"ת לברך כרה"מ, שמיני"ת צריך שלא יהא גרגון ובלען וזולל, תשיעי"ת צריך לאמר על שולחנו דברי תורה, ויחיד שאין לו עם מי לעסוק בתורה די לו בברכותיו כרה"מ

עשירי"ת מים אחרונים חובה, כל אלו העשרה דברים נצרכים לעשות קודם ברכת המזון, וכל אחד מהי' דברים יש טעם לעשייתן מהישיבה העליונה ואני אחזור עליהם, חד אחד לתקן השלחן, הטעם בשביל כבוד המלך שנותן לו מזונות שלמדנו בגמרא קשים מזונותיו של אדם לפני הקב"ה כקריעת ים סוף, למה, מפני שמזונות שניזונים בני עולם אינם באים רק מן הרין והקב"ה עובר על הרין וזן גם לרשעים, לאנשים מהוגנים ולשאינם מהוגנים, מקדני דאם עד ביצי כנים, והשכינה נמצאת שם על השלחן שאוכל, שעל זה כתיב טה זה

תורה אור

(כה) וכן הובא בשו"ע א"ח סי' ד סעיף י' להלכה.
 (כו) עיין לעיל אות כ.
 (כז) הנה בסוסקים יש מחלוקת אם לברך ברכת על נטילת ידים קודם הנטילה או אחריה ומכאן משמע שדעת הוה"ק לברך אחר הנטילה תיכף.
 (כח) הנה הרב רבי"ע מברטנורא באבות פ"ג מ"ג הביא שיוצאין ידי תובתן בברכת המזון גם בשלשה, ופה מרגיש שרק ביחוד יצא י"ח בברכת המזון ועיין שם באבות בהגהות בתוספות חדשים.
 (כט) פסחים קי"ה, ע"א אמר רב שיזבי משמיה דר' אלעזר בן עזריה קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף.

וכתיב לו ואכלת לפני ה' אלהיך, לפיכך צריך שיהיה שולחנו בחול ערוך ולא ערוך, וביום שבת צריך תוספת שינוי אחר למעליותא. תניינא, נטילת ידים, קודם אכילה, מ"ט, בגין דאכילה אצטריך נקיות, כגוונא דמלאכי השרת לעילא, דהכי אמר רב המנונא סבא, מאי דכתיב ל' לחם אבירים אבל איש (ל) לחם דמלאכי השרת אוכלים וכו' מה מלאכי השרת אוכלים בקדושה ובטהרה ובנקיות אף ישראל כן צריכין לאכול וכו' דכתיב ל' והתקדשתם, (לא) אלו מים ראשונים, והייתם קדושים, אלו מים אחרונים, כי קדוש, זה שמן טוב, אני ה' זו ברכת המזון, דהכי אמרי והתקדשתם דכל האוכל בקדושה וכו' נדמה למלאכי השרת וכו' וכל האוכל בלא נטילת ידים, אכילתו טמא, ושכינתא מה היא אומרת לט אל תלחם את לחם רע עין וגו', וכו' דהכי אמר רב המנונא סבא שתי מדות עומדות על שלחנו של אדם, אחת מדת טוב, ואחת מדת רע, כשהאדם מקדש ידיו ומברך, מדת טוב אומרת, זהו שולחנו של הקב"ה, ומנחא ידיה על ראשו ואומרת לו עבדי אתה וכו' וכשאין אדם מקדש את ידיו ואוכל, מדת רע אומרת זה שלי הוא מיד שורה עליו ומטמאה אותו ומאכלו נקרא לחם רע עין וכו' תליתאה, לנטלא ימינא בשמאלא, בגין

מראה מקומות

לו שם, לז תהלים עה, כה, לח ויקרא יא, יד, לט משלי כג, ו.

ביאור

השלחן אשר לפני ה', וכתיב בתורה ואכלת לפני ה' אלהיך, לפיכך צריך שיהיה שלחנו בחול ערוך בסדר נכון אבל לא ערוך בשלימות יביום שבת צריך תוספות שינוי למעלה, תנינא השני נטי קודם אכילה, למה, משום דאכילה צריך להיות בנקיות להדמות למלאכי השרת למעלה, שכן א"ר המנונא סבא על משה רבינו שאכל לחם כמו שהמלאכים אוכלים מה מלאכים אוכלים בקדושה ובטהרה ונקיות כן ישראל צריכים לאכול, ושעל זה דרשו רנ"ל והתקדשתם אלו מים ראשונים קודם האכילה והייתם קדושים זה מרמז על מים אחרונים, כי קדוש זהו שמן טוב, אני ה' זהו ברכת

המזון שצריך לכוון בברכת המזון וכן אמרו שכל האוכל בקדושה הוא דומה למלאכי השרת, וכל האוכל בלי נטילת ידים אכילתו טמא ועל איש כזה אימרת השכינה, הפסוק אל תלחם את לחם רע עין, שכן אמר ר' המנונא סבא שתי מדות עומדות על שלחנו של אדם, אחת מדת טוב ואחת מדת רע, אם האדם מקדש ידיו ברחיצה, ומברך, או מדת טוב אומרת זהו שלחנו של הקב"ה ומנחת ידיה על ראשו ואומרת הפסוק עבדי אתה אשר בך תאפאר, וכשאין אדם מקדש ידיו, ואוכל אזי, מדת רע אומרת זה שלי, לחם רע עין, תליתאה שלישי ליטול מקודם ידו הימנית ביד שמאל, משום

תורה אור

(ל) יומא ע"ה, ע"ב בברייתא לחם שמלאכי השרת אוכלים אותו דברי ר' עקיבא, (לא) ברכות נג, ע"ב.

רמינא אית לה שבחא על שמאלא בכלא וכו' דאורייתא בימינא אטיהיבית. דכתיב מ' מימינו אש דתו למו. וכתיב מ"א ימין ה' רוממה וכו'. לקדשא ידיו אצטריך שמאלא לקדשא לימינא. כהן שעולה לדוכן ממי נוטל ידיו וכו' מלוי. דאיהו מסטר שמאלא וכו' אוף ה"ג הכא ימינא לא בעי לאתקדשא אלא מגו שמאלא. תו אצטריך לנטלא כל פרקין דיד, וארבעה סרי פרקין וכו' דאקרון י"ד וכו' רביעאה דצריך להגביה ידיו בשעה דמברך. אחר נטילה. וקדש ידיו דכתיב מ"ב שאו ידיכם קדש וברכו את ה' וכו' והשתא כיון דאתקדשי אצבען, אצטריך לזקפא לון לעילא וכו' ה' אצבען וי"ד פרקין דאית בהון. הרי י"ט. וב' פרקין עילאין הרי כ"א וכו' כנגד אהי"ה שחשבונו כ"א וכו'. חמישאה דצריך לברכא בכונה כמה דאמרן. בגין לאתערא ברכאן לעילא וכו'. שתיטאה למיהב מההוא מיכלא למסכנא וכו' ומצוה מן המובחר. למיהב מההוא מיכלא דאיהו אכיל. מכל שופרי דאיהו תאיב. דהא קב"ה אתהני מההיא מזונא דאיהו יהיב למסכנא. בגין דההוא מיכלא דאיהו יהיב. עבדא נייחא לנפשא דהאי מסכנא וחדי ליה. שביעאה לברכא ברכת המוציא על נחמא. דהכי אמר רב המנונא סבא. ז' ארצות גינהו וכו' ומכלהו לא אתרעי הקב"ה. אלא בתבל דא. ובכלהו לא הוה מאינון שבעה מינין אלא בתבל דא ובכלהו יהיב הקב"ה כל עשבין וכל יבולי ארעא ביד ממנן בר מאלין שבעת המינין. נהמא דמיכלא דבני

מראה מקומות

מב שם קלה. ב.

מא תהלים קיה. ט.

ז' דברים לג. ג.

ביאור

כ"א. חמישאה חמישי שצריך לכרך בכונה, בכדי לעודר ברכות למעלה בשמים (שאח"כ ימשכו הכרכות למטה). שתיטאה ששי למיהב לתת מהמאכל לעני, ומצוה מן המובחר שיתן להעני מהחלק היותר טוב מהמאכל מפני שהמאכל שנותן עושה נחת רוח לנפש העני ומשמחו והקב"ה נהנה מזה. שביעאה שביעי לכרך ברכת המוציא על הלחם, שכן אמר ר' המנונא שהקב"ה ברא שבע ארצות ומכולם לא בחר אלא בזה העולם שנקרא תבל, ובכל השבע ארצות אין מאלו שבע מינים שושתכחה בהם ארץ ישראל רק בארץ שאנו נמצאים עליה שנקראת תבל, ובכל שבע ארצות שהוברנו נתן הקב"ה שיגדל כל מיני עשבים וכל יכול הארץ ומסר הקב"ה הגידולים כיד מלאך ממונה תוך מאלו השבעה מינים שהם מאכל בני אדם שלא

שכל מקום הימין יש לו שכח על השמאל ככל, שהתורה ניתנה בימין וכתיב ימין ה' רוממה לבן למען לקדש ידיו צריך השמאל לקדש לימין וכמו שהבהן שעולה לדוכן נוטל ורוחץ ידיו מלוי שהלוי הוא מצד שמאל וכמ"כ פה הימין צדיכה להקדש על ידי השמאל כן צריך לרוחץ כל טרקי אצבעות היד שהם י"ה, רביעאה רביעי שצריך אחר הנטילה להגביה ידיו בזמן שמברך על נטיי אחרי הרוחצה ויקדש ידיו וכיון שמתקדשים האצבעות צריך להרימם למעלה ולכוין שה' אצבעות וארבע עשר פרקים שבהם (היינו באצבע אגודל שני פרקים וכשאר ארבע האצבעות בכל אחד ג' פרקים וכיחד הם י"ד פרקים) הם ביחד י"ט ועם השני פרקי היד העליונים ביחד כ"א כנגד השם אהי"ה שבימי

נשא. ובגיני כך אצטרך לדקדק בה' דהמוציא. דהא נהמא בידיה אתמסר ולא בידא דממנן וכו' תמנינא דלא יהא גרגרן ובלען אלא כמאן דאכיל קמי מלכא. דברכתא לא שרייא במעוי דההוא דאשתכח בלען וכו' ובלען איהו כעשו דכתיב מג הלעיטני נא וגו' וכו' אורח הלעטה וכו' ולא עוד אלא. דאיקרי רשע דכתיב מד ובטן רשעים תחסר. בג"ד בעי למיכל בנחת על פתוריה. כמאן דיתיב קמי מלכא. תשיעאה למיהוי על פתוריה דברי תורה דהא תנינן. שולחן דלית ביה דברי תורה. (לב) הרי הוא כמאן דאכל מזבחי מתים. דא ע"ז וכו' עשיראה. מים אחרונים דאיון חובה לאעברא זוהמא בישא מיניה ולמיהב חולקא לסטרא בישא מההוא זוהמא דעל ידוי. בגין דלא ישתכח מקטרגא לגביה. (ועיין בפ' תרומה כה. כג) מה.

וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' : (כב) ושבת צריך לתקנא ביה פתורא בארבע רגלין. כגוונא דפתורא דלעילא. וכו' תקינו מארי מתניתין שלחן בצפון. ונר דליק לימינא. כגוונא דלעילא דאתמר ביה מנורה בדרום. מטה באמצעיתא וכו' וצריך שית נהמין מהאי סטרא. ושית נהמין מהאי סטרא. ורזא דמלה ז"ה השלחן אשר לפני ה' ז"ה בחושבן ו' ו' מו.

מראה מקומות

מג בראשית בה. ל. מד משלי יג. בה.
מה ז"ח דות פו. ע"ב ; פז ע"א—ע"ב. מו תקו"ז תמ"ז פד. ע"א—ע"ב.

ביאור

מסרם הקב"ה לממונה. ומפני זה צריך לדקדק בה' דהמוציא ולא יאמר מוציא לחם מן הארץ אלא המוציא בכדי להרגיש שהקב"ה בעצמו מוציא הלחם, תמנינא שמיני ולא יהא גרגרן זזולל ובלען חתיכות גדולות כלי לעיסה. אלא יאכל כמו שאובל לפני המלך בנימוס. מפני שאינו שירה ברכה בבטן של מי שהוא בלען. ובלען. זהו מרתו של עשי שאמר הלעיטני. ולא רק שזה לא נמוסי אלא שנקרא גם רשע בג"ד ומפני זה צריך לאכול בנחת על שלחנו כמי שיושב לפני המלך. תשיעאה תשיעי שיאמר דברי תורה על שלחנו שהרי למדנו ששלחן

שאין אומרים בו דברי תורה הוא כמו שאוכל מזבחי מתים שזה ע"ז. עשיראה עשירי. מים אחרונים שהם חוב להעביר זוהמא רעה ממנו ולתת חלק לסטרא אחרא מהוהמא של ידיו שלא יהא הסטרא אחרא מקטרג עליו. (כב) ושבת בשבת צריך לתקן שלחן של ארבע רגלים כמו השלחן שלמעלה. וחכמי המשנה תקנו שהשלחן יהיה בצפון ונר דליק בימין ומטה באמצע וצריך שית נהמין שש חלות מצד זה של השלחן. ושש חלות מצד זה וסוד הדבר זה השלחן אשר לפני ה' ז"ה בגימ' ו. ג.

תורה אור

(לב) אבות פ"ג. מ"ג.

תרי עשר

הושע

מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר וגו'; פתח ר' אלעזר ואמר והי' מספר בני ישראל כחול הים, (א) מהו כחול הים, תרין גוונין אינון הכא, חדא, כחול הים, בגין דימא כד סלקין גלוי בזעפא ורוגזא וכי' סלקאן לשטפא עלמא, כד מטאן וחמאן חולא דימא מיד אתברו ותבין לאחורא, ואשתככי ולא יכלין לשלטאה ולשטפא עלמא, כגוונא דא ישראל אינון חלא דימא, וכד שאר עמין דאינון גלי ימא וכי' בעאן לשלטאה ולשטפא עלמא חמאן להו לישראל דאינון מתקשראן בקב"ה, ותבין ואתברו קמיהו ולא יכלין לשלטאה בעלמא, גוונא אחרא, בגין דחולא דימא לית ליה חושבנא ולא קיימא בחושבנא ולא במדידו, דכתיב אשר לא ימד ולא יספר, אוף הכי ישראל לית להו חושבנא וכי' ובגין כך, ישראל כד אעלין בחושבנא, נטיל מנייהו פורקנא, וכי' וע"ד ביומוי דדוד כד עבד חושבנא בישראל, ולא נטיל מנהון פורקנא, הוה רוגזא וכי' א.

מראה מקומות

א ד' פקודי רכה, ע"ב.

ביאור

(א) מהו כחול הים מהו כונת הברכה שנמשלו ישראל לחול הים, שתי כונות בדבר, אחת, שכמו שטבעו של הים שעולים גלי הים כעוף לשטוף העולם ואחרי שבאים הגלים עד החול שעל שפת הים מיד נשברים הגלים וחוזרים לאחוריהם ונחים, ואין ביכולתם לשלוט ולשטוף העולם, כגוונא דא כמו כן ישראל משולים לחול שעל שפת הים שהם קשורים להקב"ה וכשהאומות שהם

גלי הים רוצים להחריב העולם כשרואים את ישראל הם חוזרים ונשברים לפניהם ואינם יכולים לשלוט בעולם, אופן ובונה אחרת, שכמו שחול הים אין לו חשבון ומספר ומדידה, דכתיב שה אשר לא ימד ולא יספר, כן ישראל אין להם חשבון ומפני זה אם מודמן שצריכים למנות את ישראל לוקחים פריון כופר, וע"ד ומפני זה בימי דוד שמנה את ישראל ולא לקח מהם כופר פריון. שלט רוגז והיה דבר בישראל.

ד. יז חבור עצבים אפרים הנח לו וגו' : ב) דכד עמא כלהו אית בהו שלם. ולא אית בהו מארי דבבו, קב"ה חיים עליהו ודינא לא שלטא בהו. (א) ואע"ג דכלהו פלחי לכו"מ וכו', ואוקמוה דכתיב חבור עצבים אפרים הנח לו ב.

ו. ג כשחר נכון מצאו וגו' : א"ד חזקיה לר' יוסי ג) תא ואחזי לך דכך היא גאולתן של ישראל, בעידנא דינהר להון שמשא דגאולתא, יתי להון עקא בתר עקא, וקדרותא בתר קדרותא, עד דאינון בה, ינהר עליהון נהורא דקב"ה, שנאמר כשחר נכון מוצאו, וכתיב ג וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה וגו' ד.

ח. ג זנח ישראל טוב אויב ירדפו : ר"ש פתח וכו' ד) מאי זנח ישראל טוב, דא יצר הטוב, דשלמה מלכא קרייה טוב, דכתיב ה' טוב ילד מסכן וגו' אויב ירדפו, דא יצר הרע וכו', דשלמה מלכא קרייה שונא (ב) דסגיאין שמהן אית ליה, דכתיב ו אם רעב שונאך האכילהו לחם, דא היא אורייתא קדישא בד"א ז לכו לחמי בלחמי וכו' (ג) דלית ליה קטרוגא ליצר הרע בר מלין דאורייתא ח.

מראה מקומות

ד ז"ח בראשית ו, ע"א.	ג מלאכי ג, כ.	ב ז' מקץ ה, ע"ב.
ז שמ ט, ה.	ו משלי כה, כא.	ה קהלת ה, יג.
		ח ז"ח תצא גת, ע"ב.

ביאיר

ב) דכד עמא כלהו אית בהו שלם בזמן שיש שלום בישראל ואין בהם דבבו שונא בין אחד לחבירו, הקב"ה מרחם עליהם ואין הדין שולט בהם ואפילו אם הם כולם עובדי כו"מ וזהו שכתוב כאן חבור עצבים שבזמן שהם מחוברים באחוזות הגם שהם עובדי עצבים הנח לו.

ג) תא ואחזי לך בא ואראך שכן יהיה סדר גאולתן של ישראל, כמו שמתואר בפסוק זה, בזמן שיאיר להם שמש הגאולה אזי מקודם יהיה צרה אחר צרה וחושך אפלה אחרי חושך

עד שבזמן שהם ימצאו בצרה יאיר עליהם אור הגאולה מהקב"ה, וזה כונת הפסוק כמו שבבילה סמוך לעמוד השחר נעשה יותר חשוך ואחר כך יוצא השחר ואח"כ אור השמש, כן יהיה סדר הגאולה.

ד) מאי זנח ישראל טוב, איוו טוב זנחו, זה יצר טוב, ששלמה המלך קראו טוב, אויב ירדפו, זה יצר הרע ששלמה המלך קראו שונא, דסגיאין שמהן שרבה שמות יש לו ליצה"ר, שכתוב אם רעב שונאך האכילהו לחם זהו לימוד התורה שמבטלת את היצר הרע דלית

תורה אור

(א) ב"ר פלי"ח רבי אומר גדול השלום שאפילו ישראל עוכדים ע"ז וכו' איני יכול לשלוט בהם, תנחומא שפטים י"ח דברי ד' אליעזר הקפד כרבי וכו' אין מדת הדין נוגעת בהם.

(ב) סוכה נב, ע"א, דרש ר' עירא ואיתימא ריב"ל שבעה שמות יש לו ליצה"ר כו'.

(ג) סוכה נב, ע"ב, תנא דבי רבי ישמעאל אם פגע בך מנחל זה משכוו לכית המרדש וכו' קירושין ל', ע"ב, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין.

יא. ט בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר: א"ר יהודה (ה) (ד) עשה הקב"ה ירושלים למעלה כנגד ירושלים של מטה. ונשבע שלא יבוא שם עד שיבואו ישראל בירושלים של מטה שנאמר בקרבך וגו' ט.

יב. ג וריב לה' עם יהודה: (ו) שמעין אומות העולם חדאן אמרי השתא ישתצון מעלמא. כד חמי קב"ה דאינון חדאן מה כתיב בתריה. בבטן עקב את אחיו וגו' וכו' (ה) לאתתא דהוה לה קטטה בברה אזלת למקביל עליה דינא. חמאת לדינא דאין נפשין. מנייהו. לאלקאה. לצלבא. לאוקדא. אמרה ווי מה אעביד מן ברא. כד סיים דינא אמר לההיא אינתו אימא מה אעביד ליך בריך. אמרה קובלני יוד.

יג. יד ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרים ואלהים זולתי לא תדע: ז) לא כתיב אשר הוצאתיך מארץ מצרים, אלא אנכי ה' אלהיך מארץ מצרים. וכי מארץ מצרים הוה להו מלכא ולא מקדמת דנא. והא כתיב יא ויאמר יעקב אל ביתו

מראה מקומות

ט שם נח כ. ע"ב; ד ויחי רלא. ע"א; נשא קמו. ע"ב. יוד ו' האינו דצט ע"א. יא בראשית לה. ב.

ביאור

קטרוגא שאין קטיגור לבטל היצר הרע חוץ מדוכרי תורה.

ה) עשה הקב"ה ירושלים למעלה כשמים כנגד ירושלים של מטה. ונשבע שלא יבא שם עד שיבואו ישראל בירושלים של מטה וזהו כונת הפסוק בקרבך קדוש, תבנה בקרבך ירושלים הקדושה מלמטה ועד אז לא אבוא בעיר שלמעלה.

משל לאשה שהיתה לה מחלוקת וקטטה עם בנה. הלכה לקבול עליו בדין. חמאנה ראתה שהדיין דן את הבעלי דינים זה להלקות, וזה לתלות. וזה לשרפה. נבהלה ואמרה אוי מה אעשה עם משפט בני, כשגמד הדיין המשפטים הקודמים אמר להאשה, מה עשה לך בנך. ענתה קובלני אני צועקת ומתאוונת עליו שבבטן בעט בי או פטרם הדיין לשלם.

ז) לא כתיב אשר הוצאתיך מארץ מצרים הרי היה צריך לכתוב אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולמה כתיב אנכי ה' אלהיך מארץ מצרים האם רק בארץ מצרים נודע להם שהקב"ה הוא מלכם מלך העולם ולא קודם, הרי כתיב כי עקב עוד כהיותו בשכם שאמר

ו) שמעין אומות העולם חדאן כששמעו אימות העולם שהקב"ה רוצה לריב עם ישראל שמחו, אמרו עכשיו יכלו ויאבדו מן העולם. כד חמי כשראה הקב"ה שהם שמחים התחיל הקב"ה לסעון. שעוד בבטן עקב את עשו וזהו

תורה אור

(ד) תענית ה. ע"א אמר ר' יוחנן אמר הקב"ה לא אבוא בירושלים שלמעלה עד שאבוא לירושלים של מטה.

(ה) ויק"ר טכ"ז. אמר ר' יודן בר ר"ש משל לאשה וכו', שה"ש פ"ו א"ר יודן לאשה אלמנה וכו'.

וגו' הסרו את אלהי הנכר וגו' וכו' וכתוב ונקומה ונעלה בית אל וגו' אלא מן יומא דהווי ישראל בעלמא, לא אשתמודעו יקרא דקב"ה בר בארעא דמצרים, דהווי בההוא פולחנא קשיא וצווחו לקבליה, ולא אשתנו מנמוסא דילהון לעלמין ותמן אתבחינו אבהתנא כדהבא מגו שפכה (ס"א כהתוכא דדהבא מגו טיפוסא) ועוד דהווי חמאן בכל יומא כמה חרשין, כמה זינין בישינ לאטעאה לון לבני נשא ולא סטו מארחא לימינא ולשמאלא, ואע"ג דלא הווי ידעי כל כך ביקרא דקב"ה, אלא הווי אזלין בתר גמוסי אבהתהון, ולבתר חמו כמה נסיק וכמה גבוראן ונטל לון קב"ה לפולחניה, ובגיין דכלהו חמו כמה נסין ואתין בעיניהון וכו' אמר ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרים, דתמן הווי באתגלייא יקרא דיליה, ואתגלי עליהו על ימא, וחמו זיו יקרא עלאה דיליה אפיין באפיין, דלא תימרון אלהא אחרא הוא דמליל עמנא, אלא אנא הוא דחמיתון בארעא דמצרים, אנא הוא דקטלנא סנאיכון בארעא דמצרים, אנא הוא דעבדנא כל אינון עשר מחאן בארעא דמצרים ובגיני כך ואלהים זולתי לא תדע וכו' אנא הוא כלא יב.

מראה מקומות

יב ז' קדושים פד, ע"ב.

ביאור

לבניו הסירו את אלהי הנכר וגו' ונקומה ונעלה בית אל וגו' וכו' וכתוב ונקומה ונעלה בית אל וגו' אלא מן יומא דהווי ישראל בעלמא, לא אשתמודעו יקרא דקב"ה בר בארעא דמצרים, דהווי בההוא פולחנא קשיא וצווחו לקבליה, ולא אשתנו מנמוסא דילהון לעלמין ותמן אתבחינו אבהתנא כדהבא מגו שפכה (ס"א כהתוכא דדהבא מגו טיפוסא) ועוד דהווי חמאן בכל יומא כמה חרשין, כמה זינין בישינ לאטעאה לון לבני נשא ולא סטו מארחא לימינא ולשמאלא, ואע"ג דלא הווי ידעי כל כך ביקרא דקב"ה, אלא הווי אזלין בתר גמוסי אבהתהון, ולבתר חמו כמה נסיק וכמה גבוראן ונטל לון קב"ה לפולחניה, ובגיין דכלהו חמו כמה נסין ואתין בעיניהון וכו' אמר ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרים, דתמן הווי באתגלייא יקרא דיליה, ואתגלי עליהו על ימא, וחמו זיו יקרא עלאה דיליה אפיין באפיין, דלא תימרון אלהא אחרא הוא דמליל עמנא, אלא אנא הוא דחמיתון בארעא דמצרים, אנא הוא דקטלנא סנאיכון בארעא דמצרים, אנא הוא דעבדנא כל אינון עשר מחאן בארעא דמצרים ובגיני כך ואלהים זולתי לא תדע וכו' אנא הוא כלא יב.

נתן קולו לפני חילו וגו' : א) (א) וה' בכל אתר, הוא ובי דיניה, נתן קולו דא הוא קלא דכתיב א קול דברים וגו', לפני חילו אלין אינון ישראל, כי רב מאד מחנהו, כד"א ב' היש מספר לגדודיו, דכמה ממנן ושליחן אית ליה לקב"ה, וכלהו קיימי לאסטאה עליהו דישראל וכו', ועל דא קב"ה אודמן קמיהו דישראל, בגין לנטרא להו, ולא יכילו לקטרגא להו, כי עצום וגו' מאן עצום דא הוא זכאה וכו', ד"א כי עצום דא הוא מקטרגא ג'.

מראה מקומות

ג' ו' וישב קצב, ע"ב.

ב איוב כה, ב.

א דברים ד, יב.

ביאור

א) וה' בכל אתר בכל מקום שכתוב וה' בתוספת וא"ו בתחלתו הכונה הוא ובית דינו, נתן קולו, זהו הקול שכתוב קול דברים אתם שמעים, לפני חילו זה נאמר על ישראל, כי רב מאד מחנהו זה נאמר על המלאכים שכמה ממונים ושליחים יש לו להקב"ה וכולם עומדים לקטרג ולהלשין על ישראל ומפני זה הקב"ה

נודמן לפני ישראל לשומרם שלא יכלו לקטרג עליהם, כי עצום עשה דברו היינו זכות הצדיקים שהם נקראים עשה דברו, חזק מאד להגין על ישראל. ד"א פירוש אחר על התיבות כי עצום זה נאמר על השטן המקטרג שהוא עצום ולכן צריך היה השי"ת לשומרם ביותר.

תורה אור

א) ב"ר פנאי א"ר אלעזר כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו.

ב. ו. כה

אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו: א) ד' פתחים בשמים, ובכל פתח ופתח ממונים, הראשונים רחמנים ועקרו ושתלו במקום אחר, אם שב בתשובה הראשונים הרחמנים אומרים לו צא מן הפתח הזה ונעזור לך שתצא מן הפתח הזה כדוגמא זו השניים והשלישים אם ישוב בתשובה וירויה כבתחילה וכו', אבל אם יבא לפתח הרביעי לא יצא לעולם שנאמר על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו, ואינון אותם שהפגינו ברית קודש, מ"ט דתנינן, א"ר יוסי א"ר יודא, מפני שממעט את הדמות ומנדין אותם בעה"ב ומתמעטין מעשיהם לפני המקום, ועליהם כתיב א ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי וגו' וכו' שכל הפוגם בריחו, כביכול באלו פוגם במקום אחר. ג, ז כ' לא יעשה וגו' כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים: ב) בזמנא דנביאים אשתכחו בעלמא, ואי לאו אע"ג דנבואה לא שריא, חכימי עדיפי מנביאים ואי לא, אתיהיב בחלמא, ואי לאו בצפריי שמיא משתכחי מלה ג.

מראה מקומות

א ישעיה טו, כה. ב ז"ח רות פס, ע"א. ג ד' וישב קפג, ע"ב.

ביאור

א) ד' פתחים בשמים, כשמים יש ארבעה פתחים, ובכל פתח יש ממונים, הראשונים הם רחמנים ועקרו היינו שאם האדם חטא מתגלגל ובא לעולם הזה עוד הפעם ואם עשה תשובה אזי הראשונים אומרים לו צא מן הפתח הזה ונעזור לך, וכן עושים הממונים כפתח שני, ושלישי, אם ישוב בתשובה מוחלים לו אבל אם חטא חטא גדול כזה שהגיע לפתח רביעי לא יוכל לצאת משם ומי המה, זהו אלו

תורה אור

(א) ב"ב יב, ע"א, אמר אמימר וחכם עדיף מנביא.

ה. ב נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל : ג) מאי לא תוסיף קום (משמע דהא זמנא אחרא קמת) אלא בזמנא אחרא קמת היא קמת מגרמה ולא אוקים לה קב"ה, דהא בגלותא דמצרים קב"ה אוקים לה ועבד כמה נסין בגין לאקמה לה, ובגלותא דבבל הוא לא אוקים לה, בגין דלא עבד לון נסין, (ב) דגרים חובא, אלא היא קמת, וסליקו בני גולה וכו', ולא הוה תיאובתא דקב"ה עליהו, בגין דגרם ההוא חובא דאינון נשים נכריות, וע"ד קב"ה לא אוקים לה לכנסת ישראל, ולא עבד לה נסין וגבוראן בההוא זמנא כדקא יאות. אבל לזמנא דאתי לא תוסיף קום כתיב, לא תוסיף קום דייקא אלא קב"ה יוקים לה, דכתיב ד אקים את סכת דויד הנפלת וכתיב ה ואת דוד מלכם אשר אקים להם ו.

ט, יא ביום ההוא, אקים את סכת דויד הנפלת וגדרתי את פרציהן וגו' : ד) מאי ביום ההוא, ביומא דקב"ה יעביד דינא בעלמא, ויפקוד על חיבי עלמא כעובדיהון דהא לית קימה לכנסת ישראל מעפרא, בעוד דאינון חייבין דישראל יקומון בעלמא, מה כתיב לעילא, בחרב ימותו כל חטאי עמי האומרים לא תגיש

מראה מקומות

ד לקמן ט, יא. ה ירמיהו ל, ט. ו ד פקודי רלט, ע"ב ; ויקרא ו ע"א, ע"ב.

ביאור

מודיע הקב"ה, ובאם לאו, אני מודיע על ידי חלום, ואם לאו, מודיע הקב"ה ע"י צפרי שמים מה שרוצה לעשות.
 ג) מאי לא תוסיף קום משמע מזה שמקודם בזמן אחר קמה, אלא שכעת לא תקום, אלא, כן הדברי, שבזמן אחר בזמן יציאתם מגלות בבל קמה מעצמה והקב"ה לא הוקים אותה, שהרי בגלות מצרים הקב"ה הוקימה ועשה כמה נסים להקימה, אבל בגלות בבל לא הוקימה שלא עשה לה נסים ויצאת כמו בדרך הטבע, למה, שהחטא גרם שנשאו בשם נשים נכריות ועוד, ואז היא קמה מעצמה ועלו בני הגולה ולא היה חשק הקב"ה עליהם, משום החטא דנשים נכריות ומפני זה לא הוקימה לכנ"י לעשות לה נסים וגבורות כנכון, וזהו כונת הפסוק כאן, לא תוסיף קום שבזמן הגאולה האחרונה מגלות אדום לא תוסיף לקום מעצמה והקב"ה יעשה לה נסים כמו שכתוב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות וכתוב אקים את סכת דוד הנפלת, שאני אקים אותה, וכתוב את דוד מלכם אשר אקים להם.
 ד) מאי ביום ההוא על איזו יום מכוון הפסוק, ביום שהקב"ה יעשה דין בעולם ויפקוד על כל רשעי עולם כמעשיהם, שהרי אין קימה לכנסת ישראל מעפר בזמן שרשעי ישראל יתקיימו בעולם, וכמו שכתוב מקודם, בחרב

תורה אור

(ב) ברכות ד', ע"א ; סוטה ל"ו, ע"א ראוין היו ישראל ליצעות להם גם בביאה שניה וכו' אלא שגרם החטא.

ותקדים בעדנו הרעה, מה כתיב בתריה, ביום ההוא אקים וגו'. האי קרא אית לאסתכלא ביה, את פרציהן, את פרצה מבעי ליה, והריסותיו, והריסותיה מבעי ליה, אלא וגדרתי את פרציהן ממאן, מאינון חייבין דכתיב בחרב ימותו כל חטאי עמי, דהא כדין יתעביד פרצין בישראל, וע"ד וגדרתי את פרציהן, והריסותיו אקים. הריסותיו דמאן, דסכת דוד, בגין דכד אתקף מלכו חייבא בעלמא, כדין האי מלכו קדישא אתרפי, וסוכת דוד אסתיר בנינא דיליה, וע"ד והריסותיו אקים וכו', ובניתיה כימי עולם, מאי ובניתיה כימי עולם, היינו דכתיב ז והיה אור הלבנה כאור החמה וגו' ח.

מראה מקומות

ח ו' פקודי דמ, ע"א.

ז ישעיה ל, כח.

ביאור

ימותו כל חטאי עמו וגו' ואח"כ כתיב ביום ההוא אקים, וגו' האי קרא הפסיק הוה יש להתכונן בו, למה כתיב את פרציהן כלשון רבים והיה צריך לכתוב את פרצה כמו שכתוב בתחלת הפסיק אקים את סכת דוד, ולמה כתיב והריסותיו והיה צריך לכתוב והריסותיה, אלא הכונה הוא כך שאנרור את פרציהן מה שנפרץ מן מיתת החסאים ואת הריסותיו, של מי, של סכת דוד משום שבזמן שמתחזק ממשלת החוטאים אז ממשלת וממלכת קודש מתרפי ונחלש, וסכת דוד נסתר בנינו, וע"ז נאמר והריסותיו של סכת דוד אקים.

מושיעים בהר ציון לשפט את הר עשו והיתה לה' המלוכה: א) וכי השתא לאו איהי מלכו מקב"ה, אלא אע"ג דשליט קב"ה לעילא ותתא, הא יהב לון לשאר עמין לכל חד וחד חולק ואחסנתא בהאי עלמא וכו', ובההוא זמנא יטול מכלהו מלכותא ותהא דיליה כלא א.

מראה מקומות

א ו' תולדות קמג, ע"ב.

ביאור

א) וכי השתא לאו איהי מלכו מקב"ה לעולם לכל אחר חלק וירושה בעולם הזה, למה כתי' והי' לה' המלוכה, או, והאם עכשיו אין הקב"ה מלך והלא הוא הממליך מלכים ולו המלוכה. אלא הגם ששולט הקב"ה למעלה ולמטה, אבל בזמן הנה נתן הקב"ה לאומות

העולם לכל אחר חלק וירושה בעולם הזה, אבל אז כשתבוא הגאולה השלמה יקח הקב"ה מכלם המלוכה והממשלה ותהיה שלו הכל ויתקיימו הדברים והיה ה' למלך על כל הארץ.

א. א ויהי

דבר ה' אל יונה בן אמתי לאמר א' מי עלה שמים דא אליהו, וירד דא יונה, וכו' דא שאיל נפשיה למימת ודא שאיל נפשו למימת ובגין כך אקרי בן אמתי וכתוב אא ודבר ה' בפוך אמת אב.

א. ג ויקם יונה לברח תרשישה מלפני ה' : ב) בזמנא דישראל הוה שראן על ארעא ופלחי פולחנא דקב"ה, שכינתא הות צנועה בינייהו ולא נפקת מגו ביתא וכו', ובגין כך כל אינון נביאים דהוה בההוא זמנא לא נטלו נבואה אלא באתרה כדקאמרן, ובגין כך יונה הוה ארק לבר מארעא קדישא (א) דלא יתגלי עליה נבואה ולא יהך בשליחותא דקב"ה, ואי תימא הא חמינן דאתגליא שכינתא בבבל דאיהו לבר, הא אוקימנא דכתיב ב' היה היה דהוה מה דלא הוה מן קדמת דנא וכו' ובגין כך יונה בגין דלא תשרי עלוי שכינתא וכו' אזל מארעא קדישא וערק הה"ד מלפני ה', וכתוב כי ידעו האנשים כי מלפני ה' הוא בורח ג,

מראה מקומות

א משלי לה, א—ג. אא מלכים א יז, כד.
אב ז' ויקחה קצב ע"א. ב יחזקאל א, ג.
ג ז' לך פה ע"א ; תרומה קע, ע"ב.

ביאור

א) דא שאיל נפשו למיתה אליהו ויונה שניהם שאלו נפשם למות ומפני זה נקרא יונה בן אמתי שהוא כמו בנו של אליהו שנאמר עליו ודבר ה' בפוך אמת.
ב) בזמנא דישראל הוה שראן על ארעא בזמן שישראל ישבו על אדמתם בארץ ישראל ועבדו להקב"ה, השכינה היתה צנועה כיניהם ולא יצאת לחוץ ובגין כך ומפני זה כל הנביאים שהיו באותו הזמן לא קבלו נבואה מהקב"ה רק בארץ ישראל, ומפני זה יונה ערק ברח לחוץ לארץ שלא תתגלה עליו הנבואה ולא יצטרך ללכת בשליחות הקב"ה לבבא, ואי תימא ואם תשאל הרי אנו רואים שהנבואה נתגלתה ושרתה על יחזקאל הנביא בבבל שהיא חו"ל, אלא זה כבר העמדנו, שכנאות יחזקאל כתיב היה, היה, שלצורך ישראל היתה הנבואה מה שלא היה זאת מקודם, ומפני זה יונה, בכדי שלא תשרה עליו השכינה והנבואה, הלך מארץ הקדושה וברח וזהו שכתוב מלפני ה' היינו שלא תשרה עליו שכינה.

תורה אור

(א) סוד"א, ט"ז.

א. ה ו'יונה ירד אל ירכתי הספינה: ג) הכא אית לן סמך בעלמא על עוברין דבני נשא בהאי עלמא. יונה נחת לספינה, דא איהי נשמתא דבר נש דנחתא להאי עלמא למהוי בגופא דבר נש, אמאי אתקרי יונה, בגין דכיון דאשתתפת בגופא כדין איהי יונה וכו' כד"א ד ולא תונו איש את עמיתו, וכדין בר נש אזיל בהאי עלמא כספינה בגו ימא רבא דחשיבת לאתברא וכו' ובר נש וכו' חטי וחשיב דערק מקמי מאריה וכו', וכדין אטיל קב"ה רוח סערה תקיפא דא איהי גזירת דינא וכו' ואדכר חובוי דבר נש לאתפסא ליה, כיון דאתפס בר נש על ידא דההיא סערה בבי מדעיה, מה כתיב ויונה ירד אל ירכתי הספינה וישכב וירדם, אע"ג דבר נש בבי מדעיה, נשמתא לא אתערת לאתבא קמי מאריה וכו', מה כתיב ויקרב אליו רב החובל וכו' דא יצר טוב, דאיהו מנהיג כלא, ויאמר לו וגו' לאו שעטא הוא למדמך דהא (ב) סלקין לך לדינא וכו' טוב מחובך וכו' מהימלאכתך וכו' ואודי עלה קמי מארך, ומאין תבא, אסתכל (ג) מאין באת מטפה סרוחה ולא תתגאי קמיה, מה ארצך אסתכל דהא מארעא אתבדיאת ולארעא תיתוב, ואי מזה עם אתה, אסתכל אי אית לך זכו דאבהן דיגין עלך וכו' עיי"ש ה'.

מראה מקומות

ד ויקרא כה, יז. ה ז' ויקהל קצס, ע"א.

ביאור

ג) הכא אית לן סמך בפרשה זו מרומז על מעשה בני אדם בעולם הזה, יונה שירד להאניה, זהו הנשמה שיורדת לעולם התחתון להיות בגוף, ולמה נקראת הנשמה יונה משום שמשתתפת עם הגוף נקראת יונה מלשון אינאה, כי קודם ירדת הנשמה לעולם התחתון משיעיים אותה שתתנהג בדרך התורה והמצוה, ואז"כ שוכחת הכל והילכת כעצת היצר הרע ואז האדם הולך בעיה"ז כאניה כים הגדול, שעובר על האדם כמה גלי העולם וחושבת להשכר והאדם חוטא וחושב דערק מקמית מאריה שברח מלפני אדונו ולא יצטרך לתת דין וחשבון על מעשיו ואז מטיל הקב"ה רוח סערה חזק זה גזירה מן השמים להפילו למשכב בחוליו, בכדי להזכירו

שחטא, אולי ישוב מדרכו הרעה וזכיון שנתפס ע"י הסערה ונעשה חולה, שוכב במטה והיה צריך להתבונן שזה נעשה בכדי שיעשה תשובה אבל יונה ירד לירכתי הספינה וישכב וירדם, היינו הגם ששוכב חולה אנוש, נשמתו אינה מתעוררת לשוב לפני אדונו, לחשוב שהקב"ה לא עשהו חולה בחנם, מה כתיב הלאה ויקרב אליו רב החובל וגו' זהו היצר טוב שהיא מנהיג הגוף ואמר לו אין כעת זמן לישן שהרי העלו אותך לדין לחיים או וכו' שיב מחטאתיך, מה מלאכתך, תפשפש במעשיך ותתודה לפני הקב"ה ומודה ועוזב ירוחם מן השמים, ומאין תבא, תתבונן שבאת מטפה סרוחה ואין לך כמה להתגאות, מה ארצך תסתכל שניצרת מעפר ואל עפר תשוב, ואי

תורה אור

(ב) עיין שבת לב, ע"א.

(ג) אכות פ"ג, מ"א.

א. ח ויאמרו אליו הגידה נא לנו באשר למי הרעה הזאת לנו וגו' : (ד) האי קרא אית לאסתכלא ביה, כלהו ברזא דחכמתא שאילו. וכו' באשר וכו' שאילו רזא דאיהו באתגליא. למנדע אי מזרעא דיוסף קאתי, דימא (ז) כיון דחמא ארונא דיליה מיד אתבקע, וכו' דכתיב ו הים ראה וינס, הים ראה (ה) ההוא דכתיב ביה ז וינס ויצא החוצה וכו' וע"ד שאילו ליה באשר, דכתיב ביה ביוסף, באשר את אשתו, וכו' צלי דישתוק ימא מינן למי, ואי מזרעא דיעקב קא אתית דכתיב ביה ח למי אתה וכו' צלי למרדן וישדר מלאכיה ונשתזיב מההוא עאקו וכו' מה ארצך, אי הוא ארעא דאתחזיא לאתענשא, וכו' אמר לון דאיהו ערק מקמי קב"ה, וע"ד אמרו ליה מה זאת עשית, דאנת ערקת מקמיה, ולא עבדת פקודוי וכו' דאנת עברת על פקודי דמארך ט.

א. טו וישאון את יונה ויטלוהו אל הים : ר' יוסי פתח וכו' (ה) מאי טעמא ארעישת ימא עליה דיונה, ולא ארעישת עליה ארעא, וכו' אלא ודאי מלה

מראה מקומות

ו תהלים קיד, ג. ז בראשית לט, טו. ח שם יב, ית. ט ו פקודי רל, ע"ב.

ביאור

מזה עם אתה, הסתכל ותתבונן אם יש לך זכות אבות שיגיננו עליך וכו' עיי"ש. (ד) האי קרא אית לאסתכלא ביה הפסוק הזה צריך להתבונן בו, וכל השאלות ששאלו אנשי האניה ליונה היה בסוד החכמה למה הזכירו התיבה באשר, שאלוהו סוד שהוא באתגליא למנדע לדעת אם הוא מזרע יוסף שכיון שראה הים ארונו של יוסף מיד נבקע דכתי' הים ראה וינס, מה ראה, צדקתו של יוסף דאה דכתיב בו וינס ויצא החוצה בזמן שאשתו של פוטיפר הכריחה אותו לזנות עמה, וזה הוא הרמז פה ששאלו אותו באשר שכן כתיב אצל יוסף שאמר באשר את אשתו לא

אוכל למלאות בקשתך, תתפלל שישתוק הים מאתנו, ואם מזרע יעקב אתה שהזכיר התיבות, למי אתה, כפי וישלח, התפלל להשם שישלח מלאכו ונצל מהצרה כמו שהציל את יעקב מאחיו עשו, עוד שאלו מה ארצך, אם אתה מארץ שראויה להענש, ויונה ענה להם שהוא בורח מלפני הקב"ה, וע"ז אמרו לו מה זאת עשית שבחת מהקב"ה ולא עשית מצותיו ועברת על מצות אדונך.

(ה) מאי טעמא ארעישת ימא למה זה הרעיש הים על יונה והארץ לא הרעישה עליו אלא ודאי הדבר היה במקומו שדוקא הים היה

תורה אור

(ד) ב"ד פפ"ו שמעון איש קטרון אמר בזכות עצמותי של יוסף נקרע להם הים. (ה) שם.

באתריה הוה, ים. תנן (ו) ים דמיא לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד ובגין כך ימא אחיד ביה וכו' מקמא ימא ערק, שדי ימא ידא ביה בדוכתהא, וישאו את יונה ויטילוהו אל הים אוליפנא (ז) כד הוה נטלי ליה וטבעי ידכוי בימא הוה ימא שכיד, זקפין ליה אתרעיש ימא וכו'. עד דאיהו אמר שאוני והטילוני אל הים, מיד וישאו את יונה ויטילוהו אל הים ?

ב, א—ב וימן ה' דג גדול וגו' ויתפלל יונה אל ה' אלהיו ממעי הדגה: (ו) האי קרא הכי מבעי ליה, וימן ה' את יונה לדג, דהא מנה הוא דמשדר ליה, אלא ודאי ההוא דג הוא הוה מנה ליונה לנטרא ליה מן שאר נוני ימא, וכו' חמא יונה במעיו פותיא דאתר ימא (נ"א פותיא דאתר דמעיו) כמו היכלא דברבא, ותדי עינוי דההוא נונא דנהרין כשמשא כו' והוי חמי כל מה די בימא ובתהומי, ואי תימא אי הכי מאי דכתיב קראתי מצרה לי וכו' אלא ודאי כיון דאחמי ליה ההוא נונא כל מה די בימא ובתהומי מית, דלא יכיל תלת יומין למסבל וכו' וכל שאר נוני ימא הוי סחרי סחרניה דההוא נונא, דא נשיך ליה מהאי גיסא, ודא נשיך ליה מהאי גיסא, כדין חמא יונה גרמוי בעקו, מיד ויתפלל יונה אל ה' בקדמיתא דג והשתא דגה כד"א

מראה מקומות

יוד ז' חיי קבא, ע"א.

ביאור

הרוחב של מקום מעיו כמו היכל גדול ועיני הדג שמאירים כשמש וראה כל מה שנמצא בים ובתהום, ואם תשאל אם היה לו כל כך טוב בתוך הדג למה כתיב קראתי מצרה לי, אלא אחרי שהראה לו הדג כל מה שבים ובתהום, מת הדג, שלא היה יכול לסבול שלשה ימים להחזיק את יונה וכל דגי הים התאספו מסביב להדג, זה נשך אותו מצד זה וזה נשכהו מצד שני ואז ראה יונה את עצמו בצרה גדולה, מיד, ויתפלל יונה אל ה' מקודם כתיב דג היינו דג יחידי ואח"כ כתיב דגה בלשון דבים שצעק ממה שכל הדגים מצירים לו שנושכים את הדג, וגם שתיבת דגה נאמר

צריך להרעיש מפני שלמדנו, ים מראהו כחול דומה לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד, ומפני זה הים אחז בו, מפני הים היינו כסא הכבוד של הקב"ה ברח, לכן שלח הים ידו בו, וישאו את יונה וגו', אליפנא למדנו שכשלקחו אותו וטבעו ירכותיו במים שקט הים, הרימוהו התחיל הים להרעיש עד שאמר יונה שאוני והטילוני אל הים מיד עשו כן.

(ו) האי קרא, הפסוק הזה היה צריך להכתב וימן ה' את יונה לרג שהרי ה' שלח את יונה למנה להדג, אלא ודאי מוכח מהפסוק שהקב"ה הזמין את הדג ליונה שישמרהו משאר דגי הים חמא דאה יונה במעיו של הדג את

תורה אור

(ו) מנחות מ"ג, ע"ב, תניא ר' מאיר אומר וכו' וים דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד, ועיין בידושלמי ברכות פ"א ה"ב והים דומה לעשבים ועשבים דומין לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד והכסא דומה לספיר ועיין בפדר"א פ"י.

(ז) שם, בפדר"א.

י' אלהיה אשר ביאר מתה וכדין כתיב קראתי מצרה לי ולא כתיב הייתי בצרה או ישבתי בצרה אלא קראתי מההוא עקו דעאקון. לי נוני ימא, מבטן שאול שועתי, דהא מית ולא מבטן חי או מבטן דג אלא, דודאי הוה מית, כיון דצלי צלותיה קביל ליה קב"ה ואחיייה ליה להאי נונא ואפיק ליה ליבשתא לעיניהון דכלא, דכתיב ויאמר ה' לדג ויקא את יונה וחמו כלהו עבדתא דקב"ה יב'.

ג, ט משמרים הבלי שוא חסדם יעובו: ז) כלהו אלין הו גרי צדק, ואתחכמו באורייתא, וכו' בגין דהא קב"ה אתרעי בהו, ובכל אינון דמקרבי לגביה ומקדשין שמיה באתגליא יג'.

ג, יא ויאמר ה' לדג: ח) וכי באן אתר אמר ליה, אלא בשעתא דברא קב"ה עלמא בעובדא דבראשית ביומא חמישאה ברא נוני ימא, כדין פקיד ואמר דיהו: זמין חד נונא למבלע ליונה, ויהא במעוי תלתא יומין ותלת לילון, ולבתר דירמי ליה לבר, ולא דא בלחודי, אלא כל מה דעבד קב"ה בעובדא דבראשית בכלא אתני עמיה, ביומא קדמאה ברא שמיא אתני עמהון דיסליק לאליהו השמימה בגו סערה, וכו' בההוא יומא ברא נהורא ואתני עמיה דיחשיך לשמשא במצרים תלתא יומין, דכתיב יד ויהי חשך וגו' וכו', תו אתני בארעא דתפתח ית פומהא במחלקותא דקרה, וכו'. ביומא חמישאה ברא נוני ועופי דשמיא, אתני בעופי למיון עורבים לאליהו וכו' וכן בכל עובדא ועובדא דאתחדש

מראה מקומות

יא שמות ז, כא. יב ז' בשלח מז, ע"ג: מח, ע"א. יג ז' פקודי רלא, ע"א.

ביאור

כדין מתיים, כפ' וארא, ומפני זה כתיב מבטן שאול שועתי, שמפני שהדג מת הרגיש את עצמו כמו בגיהנם, שנקרא שאול, אחרי שהתפלל החיה הקב"ה את הדג ואפיק ליה והוציאו אל היבשה לעיני כל, ואז דאו כולם מעשי הקב"ה ונפלאותיו.

ז) כלהו עובו אלהיהם, ונתגידו כולם ונעשו גרי צדק ונתחכמו בחכמת התורה ונעשו חכמים עליונים מפני שהקב"ה הפץ בהם, ובכל אלה שמתקדבים אליו ומקדשים שמו בגלוי, ח) וכי באן אתר אמר ליה כאינו מקום דיבר הקב"ה עם הדג, אלא בזמן שברא הקב"ה מעשה בראשית, או כיום חמישי ברא דגי הים ואז בשעת הבריאה אמר שיהא מוכן דג אחד לבלוע את יונה והטביע זאת בטבעו, ושיהא במעוי שלשה ימים ושלשה לילות ושאוך כך יודוק אותו לחוץ ולא זה בלבד, אלא כל מה שברא הקב"ה במעשי בראשית, עם כלם התנה תנאים כאלו (מפני שאין כל חדש תחת השמש) כיום ראשון ברא השמים והתנה שיעלה לאליהו הנביא בסערה השמימה, וברא כיום זה את האור, והתנה עמו שיחשיך השמש במצרים שלשה ימים, וכן התנה את הארץ תנאי שתפתח את סיה במחלקות קרה לבלוע אותם, וכן התנה כיום חמישי שברא אז עופות השמים שהעופות יזונו את אליהו שכן כתיב והעורבים מכיאים לו לחם וגו' וכן כל מה שנתחדש

בעלמא. קב"ה פקיד ההוא עובדא מיומא דאתברי עלמא, אוף הכא (ח) ויאמר ה' לדג ויאמר, משית יומין דבראשית קאמר ליה, טו.

מראה מקומות

יד שמות יא. כב. טו ז' ויקהל קצת, ע"ב ז קצט, ע"א.

ביאור

אחי"כ בעולם התנה על זה תנאי בתחלת בסבעו, מזה יש סמך על כל מעשי נסים הבריאה וכן פה זה שכתוב ויאמר הכונה שמצוה הקב"ה לעשות או שהצדיקים עושים שבתחילת הבריאה התנה תנאי זה והטביע זאת בעולם הזה (כן נראה לי).

תורה אור

(ח) שם ר' טרפון אומר ממנה היה אותו הדג לבלוע את יונה מששת ימי בראשית וכו' ע"ש.

ו. ג עמי

מה עשיתי לך : א) כמה קב"ה אבא רחמן על בנוי. אע"ג דחאבו גביה. כל מלוי ברחימו לגבייהו כאבא לגבי בריה. חטי בריה לגבי אבוי אלקי ליה זכו' לא תב מארחה. נזיף ביה במלין ולא קביל. אמר אבוי לא בעינא למעבד לברי כמה דעבדנא עד יומא. אלו אלקיה יהא חשיש ברישיה הא כאיבא דיליה גבאי. אהא נזיף ביה הא דיוקניה משתניא. מה אעביר. אלא איזיל ואתחנן לגביה. ואימא ליה מלין רכיכין בגין דלא יתעצב זכו'. השתא אהא מתחננא לגבייהו גו תחנונים עמי מה עשיתי לך א.

עמי מה עשיתי לך : ב) קב"ה בחביבותא דאית ליה עם ישראל. קרא להון עמי. מה עשיתי לך. למה עשיתי לך אלא דתזלוין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ותסהירו בי דאנא אחד הה"ד ב' ה' אחד. תסהירו דאנא חד ומתעלה על שמא דמ"ב תיבין דאינין בפרשת ק"ש מן ואהבת עד והיה. ותעבירו ליחדני עליכו זכו' ובשמא דע"ב תיבין דאית בפרשת ק"ש מן והיה עד ושמתם. ובשמא דחמשין תיבין מן

מראה מקומות

א ד' בלק רג, ע"ב. ב דברים ו, ד.

ביאור

א) כמה קב"ה אבא רחמן בא והתכוון איך שהקב"ה אב רחמן על בנוי, ישראל, הגם שחטאו לפניו. דבריו שמיכיח אותם הם באהבה להם, כמו שנהג אב רחמן עם בנוי, אם חטא בנו מלקה איתו, לא שב מדרכו הרעה נזף בו בזכרים והבן לא שם לב לזה. אמר אבוי, איני רוצה לעשות לבני כמו שעשיתי עד עכשיו, אם אכה אותו ויכאב לו הראש הרי זה הכאב שלי, אם אנוף בו הרי צורתו תשתנה, מה אעשה, אלא אלך ואתחנן לפניו ואומר לו דברים רכים בכדי שלא יתעצב ולא יצטער.

ב) קב"ה בהביבותא הקב"ה באהבתו שיש לו לישראל הוא קיראם עמי, וכינת הדברים מה עשיתי לך, בשביל מה עשיתי וכראתי איתך, אלא בשביל שתלכו לבתי כנסיות ובתי מדרשות ותעידו בקריאת שמע שאני אחד, וכן תעידו שאני אחד ומתעלה על שם של מ"ב תיבות שזה מרומו בפרשת קריאת שמע שמיאהבת עד והיה יש מ"ב תיבות, ותעשו ליחדני עליכם גם בשם ע"ב שזה מרומו בק"ש מן והיה עד ושמתם יש ע"ב תיבות, ומן ושמתם עד סוף הפרשה יש חמשים תיבות וגם חמשים שערי בינה, ובשם ע"ב שמן ויאמר עד

ישמתם ע"ס פרשתא כחושבן שערי בינה, ובשמא דע"ב מן ויאמר עד סוף הפרשה, ואינן ארבע פרשין עם י"ב תיבין דאית בק"ש תרין יחודין עלאין יתעבידו כלהו מאתן וארבעין ותמניא כחשבן רמ"ח אברים, וכל אינש דיקרי ק"ש כדקא יאות, כל תיבה ותיבה משפיע בכל אבר ואבר דיליה, ואי אינש לא יקרי ק"ש ביממא ובליליא, כל אבר ואבר דיליה יתמלי מן רוח רעה, וכו', אמר ינוקא תלת תיבין אינן דחסרין מן ק"ש מן רמ"ח תיבין ובמה אשתלימו, אמר, אנא שמענא מאבא, עם ה' אלהיכם אמת, שהש"ץ חוזר בקול ג.

ו. ד וַאֲשַׁלַח לַפְּנִיךָ אֶת מֹשֶׁה אֹהֶרֶן וּמְרִים וְגו': (ג) והא כמה נביאי הוו לבתר משה וכו' אלין תלתא אמאי, אלא אמר קב"ה וכו' שדרית למשה איהו אייתי קמייכו מן למיכל וכו' ואשתדל בדיניכו (ס"א במוזניכו) ובכל מה דאצטרין לכו. שדרית לאהרן אייתי היכלין דענני יקר לחפאה עלייכו כמלכין וכו' שדרית למרים אייתיאת בירא לאשקאה לכו וכו' אינן יהבו לכו וכו' ומדלכו לא יהבתון לון, ולא עוד אלא דאשתדלו עליכו ונטלו על צואריהון מטוליכו והיתון מחרפין ומגדפין לון ד.

ו. ה עַמִּי זָכַר נָא וְגו' מן השטים עד הגלגל: ר' חייא פתח וכו' עמי זכר נא ד, זכאה חולקא דעמא דא, דמאריהון אוכח לון הכי, עמי זכר נא אע"ג דאתון סטאן מאורחי, עמי אתון, דלא בעינא למעבד לכו כעובדיכו וכו' בבעו מיניכו, הו דכירין ההוא זמנא דאתחברו בלק ובלעם לשיצאה לכו ולא יכילו, דאנא אחידנא

מראה מקומות

ג ז"ח אחרי מז, ע"ב, מת, ע"א. ד ז' תשא קצ ע"א—ע"ב.

ביאור

הקב"ה שלחתי למשה והביא לכם מן לאכול והשתדל בדינים שלכם ובכל מה שהייתם צריכים שלחתי את אהרן והוא הביא לכם היכלות של ענני כבוד לכסות ולהגין עליכם כמלכים, שלחתי את מרים, הביאה לכם את הבאר להשקות אתכם הם נתנו לכם הכל ואתם לא נתתם להם כלום, והם נשאו כל משא שלכם על צואריהן ואתם הייתם מחרפים ומבזים אותם והם סכלו אתכם.

ד) זכאה חולקא דעמא דא מה טוב הוא חלקם של עם ישראל שאדונם הקב"ה מוכיח אותם בדברים רכים כאלו, וכך אמר, עמי זכר נא, הגם שאתם סרתם מורכי אף על פי כן עמי אתם, שאיני רוצה לעשות לכם כמעשיכם,

סוף הפרשה ע"ב תיבות וביחוד עם י"ב תיבות שבפסוקי שמע וברוך שם כבוד ביחוד הם רמ"ח תיבות כנגד רמ"ח אברים שיש באדם זכר (כי בנקבה יש עוד ד' אברים אברי הלידה) ובל אדם שקורא ק"ש כנכון, כל תיבה משפיע קדושה באבר מיוחד, ואם אדם איננו קורא קריאת שמע בבקר ובערב אז כל אבר נתמלא מן רוח רעה, אמר ינוקא (ילד קטן) הג' תיבות שחסרים בק"ש מן רמ"ח תיבות במה מתמלאים, אמר שמעתי מאבא שהם מושלמים עם הג' תיבות ה' אלהיכם אמת שהש"ץ תזוהרם בקול.

ג) והא כמה נביאי הוו והרי כמה נביאים היו בישראל ולמה מזכיר רק הג', אלא כך אמר

בכו כאבא דאחיד בבריה ולא שביק ליה בידא דאחרא. מן השטים עד הגלגל מאי דא לקביל דא. אלא אמר קב"ה לישראל בבעו מיניכו הו דכירין דכל זימנא דהויתון אחידן בי, ולא יכיל ההוא רשע בחרשו וקסמוי לשלטאה עלייכו, כיון דשבקתון ידייכו לאחדא בי והויתון בשטים מה כתיב ה ויאכל העם וישתחוו לאלהיהם, בגלגל כד"א ו בגלגל שורים זבחון, וכדין שליטו בכו שנאיכוון, וכל דא אמאי, למען דעת צדקות ה' ז.

ז, ח אל תשמחי איבתי לי כי נפלתי קמתי: ה) מאן אויבתי לי, דבבו דמלכו תייבא במלכו קדישא, והאי קרא כנסת ישראל אמר ליה אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי, מה דלית לה הכי למלכו אחרא, דכיון דתפול לא תקום לעלמין, אבל כנ"י אע"ג דנפלת תקום וכו' דהא כמה זמנין גפלת כנסת ישראל בגלותא ויתבא בין אינון מארי דבבו ושאר עמין עכו"מ קמו עלייהו דישראל לשיצאה לון מעלמא (ולא יכילו) כד"א ח על עמך יערימו סוד וגו' וכו' קב"ה לא אנח לון בידייהו וכו' דהא קב"ה אקים לה תדיר ט.

ז, טו כ"מי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות: ז) מאי אראנו, אלא אראנו לההרא סבא (א) דחמא בקדמיתא דכתיב י וירא ישראל את היד הגדולה י"א.

מראה מקומות

- ה במדבר כה, ב. ו הושע יב, יב. ז ו בחקותי קיב, ע"א—ע"ב.
- ח תהלים פג, ר. ט ו' סקודי רמא, ע"ב. יוד שמות יד, לא.
- יא ו' בראשית בסוף, ועיין ו' בשלח נג, ע"א.

ביאור

הגני מבקש מכם תזכרו הזמן שנתחברו כלק ובלעם להשמיר ולכלות אתכם ולא יכולו, מפני שאני החזקתי בכם כאב שמחזיק את בנו ולא עזבתי אתכם בידי אחר, ומהו כונת הדברים מן השטים עד הגלגל אלא כך אמר הקב"ה תזכרו שכל זמן שהייתם מחזיקים ודבוקים בי לא היה ביכולת הרשע הזה לעשות בכשפיו לשלוט עליכם, ורק בזמן שעזבתם אותי והייתם בשטים וגדבקתם לעכו"מ שלהם וכן בגלגל עזבתם ע"ז רק או שלטו בכם שונאיכם וכל זה למען דעת צדקות ה'.

ה) מאן אויבתי לי מי הם שונאי ישראל, (ו) מאי אראנו הרי היה צריך

תורה אור

(א) בב"ר פצ"ב בצאת ישראל ממצרים, ישראל סבא, נטל הקב"ה רגליו של יעקב והעמידו על היס, א"ל דאה נסים שאני עושה לבניך.

כ"מי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות : ז) בניסן נגאלו, (ב) ובניסן עתידין להגאל י"ב.

כ"מי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות : רבי יהודה אמר ח) אינון אבני ברדא דהו נחתין. אתעכבו על ידוי דמשה, לבתר עבדו נוקמין ביומוי דיהושע (ג). ולזמנא דאתי זמינין לאחתא אינון דאשתארו על אדום ובנותיה. אר"י הה"ד כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות י"ג.

ז, ית נשא עון : ט) מאי בין נושא לנשא [שכתיב ונשא השעיר עליו את כל עונתם] נשא מטולא. נושא סליכו דמטולא י"ד.

מראה מקומות

י"ב ז' משטטים קכ. ע"א. י"ג ז' בשלח נג, ע"א. י"ד ז' פנחס רמח ע"א.

ביאור

שלא נספך המטר לארץ, אלא נשארו אבני הברד באויר קפואים, ואחר כך עשו נקמות כימי יהושע, (י, יא) שכתוב שם וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים, ולעתיד כגאולה האחרונה אלו שנשארו עוד באויר ירדו על אדום ובנותיה וזהו כונת הדברים כימי צאתך מארץ מצרים וגוי' אלו המכות שהיו אז על המצרים. מכות אלו של אבני הברד! שנשארו באויר יורדים הקב"ה על אדום ובנותיה בזמן הגאולה העתידה. (ט) מאי בין נושא לנשא מהו ההפרש בכונת התיבה שכתוב כאן נושא, ובין מה שכתוב בפי' אחרי אצל השעיר לעזאזל ונשא השעיר עליו, אלא בשם הבוגה ונשא שישא ויקח עליו את כל משאת עונות ישראל עליו, ופה הכונה נושא שהקב"ה מרים ומסלק מטולא המשא של העונות מישראל וסולח להם.

לכתוב אראה לכם, אלא הכונה על ישראל אבינו שכתוב וירא ישראל היינו יעקב אבינו, ראה ביציאת מצרים הנסים שעשה לנו, שהקב"ה הביאו שיראה בעיניו הנסים, כן מבטיח הקב"ה שגם כגאולה האחרונה יביא הקב"ה את יעקב אבינו ויראה לו את הנסים ונפלאות שיעשה לישראל.

ז) בניסן נגאלו עוד פירוש אחר על התיבות כימי צאתך מארץ מצרים שכמו שהגאולה הראשונה היתה בחדש ניסן כן הגאולה העתידה תהיה בניסן.

ח) אינון אבני ברדא, עוד פירוש אחר על התיבות כימי צאתך מארץ מצרים הכונה על אבני הברד שנשארו תלויים באויר על ידי תפלתו של משה שכתוב בפי' וארא (ט, לג) ויחדלו הקלות והברד ומטר לא נתך ארצה

תורה אור

(ב) ראש השנה יא, ע"א.

(ג) שמ"ר פ"ב.

א. יב אם

שלמים. וכן רבים זגו: א) האי קרא אוקמוה דכד עמא כולהו אית בהו שלם ולא אית בהו מאריה דבבו, קב"ה חייס עלייהו (א) ודינא לא שלטא בהו ואע"ג דכולהו פלחי לכו"ם ואינון בשלם דינא לא שליט עלייהו, ואוקמוה דכתיב א' חבור עצבים אפרים הנח לו וכו' נגוזו ועבר (ב) דגוזו ממונהון בצדקה ועבר ועברו מיבעי ליה, אלא מאי ועבר דא הוא דינא דרוגזא כד"א ב' עד יעבור זעם עבר דינא מעלייהו. (ב) ד"א כה אמר ה' אם שלמים אלין ישראל, דקב"ה יהב לון ברית קיימא לנטרא ליה תדיר, ולמיהוי ביה בר נש שלים בכל סטרין לעילא ותתא, ואי לא נטיר ליה בר נש תדיר הא איהו פגים, פגים בכלא, מנלן דכתיב ג' התהלך לפני והיה תמים, מאי תמים שלים וכו' אם שלמים וכן רבים, אם שלמים דנטרי פקודא דא וכו' וכן רבים יפשוון ויסגון ביה וכו' וכן נגוזו, האי אם שלמים דנטרי ליה תדיר נגזו, מאן דאתגורו וכו' ועבר מאי ועבר ההוא וזהמא דערלה דהוה ביה בקדמיתא ד'.

מראה מקומות

א הושע ד, יו. ב ישעיה כו, כ. ג בראשית יו, א. ד ו' מקץ ד, ע"ב; ר"א, ע"א.
ב י א ו ר

א) האי קרא אוקמוה הפסוק הזה העמידו, ופירושו רבותינו שבזמן שכל העם חייס בשלום ביניהם ואין ביניהם דבבו שנאה. הקב"ה מרחם עליהם והדין אינו שולט בהם, הגם שיש ביניהם חוסאים, שהרי אז במעט כולם היו עובדי עכו"מ והדין לא שלט בהם, לכן נגוזו ועבר, הפירוש הוא שגוזו ממנום לצדקה ועבר שהרי היה צריך לכתוב ועברו אלא הכונה ועבר שהדין והרוגז עבר מהם ולא שלט בהם.
ב) ד"א סידוש אחד על הפסוק הוזהר. אם שלמים, אם ישראל הם שלמים היינו שהם שלמים במצות ברית מילה שנתן להם הקב"ה תורה אור

לנטרא ליה לשמור אותו תמיד שלא להכניסו במקום האסור או נחשב האיש שלם בכל הצדדים למעלה ולמטה, ואם איננו שומר הברית קודש תמיד, או נחשב פגום, פגום בכל, ואנחנו יודעים זאת, מאכרהם אבינו שהקב"ה אמר לו התהלך לפני והיה תמים שרק אחרי שתקבל עליך מצות ברית מילה או תקרא תמים ושלם, וזהו כונת הרבדים אם שלמים וכן רבים שישמרו מצוה זו בשלימות שלא יכנסוהו למקום האסור, וכן רבים או יתרבו ויפרו וירבו ויתגדלו, וכן נגוזו הכונה שנימול כדת, ועבר, הכונה שעבר הוזהמא והמאוס של הערלה שהיה בו מקודם.

(א) ב"ד פל"ח, תנחומא שופטים יח אין מדת הרין נוגעת בהם.

(ב) עיין גיטין ז', ע"א בסוף מפורש באופן אחד.

א. יג טהור

עינים וגו' למה תביט בוגדים תחריש כבלע רשע צדיק ממנו א. ואוקמוהו מרי מתניתין (א) צדיק ממנו בולע אבל צדיק גמור אינו בולע א.

ב. יא כ' אבן מקיר תזעק וכפס מעץ יעננה: ב) כמה אית ליה לבר נש לאודהרא מחובוי דלא יחטא קמי קב"ה, ואי יימא מאן יסהיד ביה. הא אבני ביתיה (ב) ואעי ביתיה יסהידו ביה, ולזמנין דקב"ה הוא עביד בהו שליחותא ב.

ג, ב ה' שמעתי שמעך יראתי: ג) האי קרא חבוקק אמר בשעתא דחמא מיתתין; ואתקיים על ידא דאלישע, אמאי אקרי חבוקק. בגין דכתיב ג' למועד הזה כעת חיה את חבוקת בן, ודא ברה דשונמית הוה, ותרין חבוקין הוו חד דאמיה, וחד דאלישע דכתיב ד' וישם פיו של פיו ה'.

מראה מקומות

א תקו' תכיא נב, ע"א. ב ז' וארא כת, ע"א. ג מלכים ב, ד, סו. ד שם, שם, לו. ה ז' כראשית ז' ע"ב; בשלח מד, ע"א, מה, ע"א.

ביאור

א) ואוקמוהו וזה הצמידו רבותינו שאם הצדיק הוא רק יותר צדיק מהרשע ולא צדיק גמור או יוכל להזדמן שהרשע יבלע את הצדיק, אבל צדיק גמור אינו בולע ואין להרשע שום שליטה עליו, וזהו כונת הדברים צדיק ממנו.

ב) כמה אית ליה לבר נש עד כמה צריך האדם להזהר מעונותיו שלא יחטא ואי יימא ואם יאמר מי יעיד עליו, ידע שאבני ביתו ואעי עצי ביתו וכפס מעץ יעידו עליו, תורה אור

א) (ברכות ז', ע"ב, דאמר רב הונא וכו') צדיק ממנו בולע, צדיק גמור אינו בולע. (ב) תענית יא, ע"א.

אז אהפך אל עמים שפה ברורה וגו' : א) מהו אז, בזמנא דתיקום כנסת ישראל
מעפרא, ויוקים לה קב"ה. כדן אהפוך וגו' א.

מראה מקומות

א ז' וירא קיח, ע"א.

ביאור

א) מאי אז מתי יהיה זה, בזמן שתקום כנסת ישראל מעפר והקב"ה יקימה, אז אהפוך וגו'

א. ב כה

אמר ה' צבאות: פתח ר' אלעזר ואמר א) תרי קרא אשכחנא דאע"ג דכלא בחד דרגא תליין, לאו אינון מדרגא חד, חד קרא כתיב כה אמר ה' צבאות, וחד קרא כתיב א כה אמר אדני אלהים מה בין האי להאי, אלא בזמנא דכתיב כה אמר ה' צבאות כדין מלה אתיא ברחמי ובזמנא דכתיב כה אמר אדני אלהים כדין מלה אתיא בדינא ב.

ב, ט גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון: ב) מקדמאה ואילך אחרון קרינן ליה, ואחרון אקרי, דהא לא יהא פתיחו דפומא, דההוא בנינא ינפול ויתהדר כמלקדמין ג דכד נפקו ישראל ממצרים בעא קב"ה למעבד לון בארעא כמלאכין קדישין לעילא, ובעא למיבני לון ביתא קדישא ולנחתא ליה מגו שמי רקיעין ולנטעא לון לישראל נציבא קדישא וכו' הה"ד ד תביאמו ותטעמו בהר

מראה מקומות

- א ישעיה ז, ז. ב ז' ואתחנן רסט, ע"ב. ג ז' משפטים קג, ע"א.
ד שמות טו, יו.

ביאור

א) תרי קדאי אשכחנא מצאתי שני פסוקים שלכאורה הם בדרגא אחת אבל אינם בדרגא אחת, פה כתיב כה אמר ה' צבאות, ובישעיה כתיב כה אמר אדני אלהים ומהו ההפרש בין זה לזה, אלא בזמן שכתוב כה אמר ה' אז הנבואה היא ברחמים כי שם הויה הוא רחמים, ובישעיה שכתוב כה אמר אדני אלהים הנבואה הזאת ששני השמות הם בחינת דין אז מודה שהנבואה נאמרה בדין.
ב) מקדמאה ואילך אחרון קרינן ליה הוזהר מתרץ למה בתיב הבית הזה האחרון

שהרי הנבואה נאמרה על בית שני והוא לא היה האחרון כי האחרון יהיה בגאולה העתידה לבוא, לכן מבאר שמה שהוא אחרי הראשון כתוב בלשון אחרון, ולמה נכתב בלשון אחרון בכדי שלא ליתן פתחון פה שהבית השני יפול הגם שכן היה, אבל לא רצה לאמר זה במפורש, דכ"ד נפקו שכיצאו ישראל במצרים רצה הקב"ה לעשות אותם בארץ כמלאכים קרושים למעלה ורצה לבנות להם בית המקדש ולהורידו מן השמים ולנטוע את ישראל שיחיו לעולם, וזהו שנאמר בהשירה בפי' בשלח תביאמו ותטעמו

נחלתך וגו', באן אתר, במכון לשבתך פעלת ה', בההוא דפעלת אנת ה' ולא אחרא וכו', ומדארגיוזו קמיה במדברא מיתו, ואכנס לון קב"ה לבנייהו בארעא (אליפו עובדיהון) וביתא אתבני על ידא דבר נש, ובגין כך לא אתקיים ושלמה הוה ידע וכו' ועל דא אמר ה' אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו וכו' ביומוי דעזרא גרם חטאה (א) ואצטרכון אינון למבני ולא הוה ביה קיומא. ועד כען בניינא קדמאה דקב"ה לא הוה בעלמא, ולזמנא דאתי כתיב ו' בונה ירושלים ה', איהו ולא אחרא, ובניינא דא אנן מחכאן, ולא בניינא דבר נש דלית ביה קיומא כלל, בית ראשון ובית שני (ב) יחית לון קב"ה כחדא מלעילא, בית ראשון באתכסיא, ובית שני באתגליא וכו', דאפילו קרתא דירושלם (ג) לא ליהוי אומנותא דבר נש דהא כתיב ז' ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב וגו' אי לקרתא כתיב הכי כל שכן ביתא דאיהו דיורא דיליה ח.

מראה מקומות

ה תהלים קכז, א. י שם קמו, ב. ז זכריה ב, ט. ח ז' פנחס רכא, ע"א.

ביאור

וגו' מבון לשבתך פעלת ה', היינו שיבנה להם הקב"ה בית המקדש זה ויהיה פעל ה' ולא מעשי ידי אדם, אבל אחרי שחטאו במדבר והרגיוזו לפניו במדבר, מתו יוצאי מצרים במדבר והקב"ה הכניס את בניהם לארץ ישראל שלמדו מעט ממעשי אבותיהם ולא היו צדיקים כל כך והבית נבנה ע"י אדם, ומפני זה לא נתקיים, ונחרב אחר כך, ושלמה המלך ידע זאת ועל זה אמר אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו ובימי עזרא גם כן גרם החטא והוצרכו לבנות הבית בעצמם וגם כן לא היה לו קיום ונחרב אחר כך, ועד עתה בנין הקודם שחשבו

שהקב"ה יורידו מן השמים לא היה עוד בעולם, ועל הבנין העתיד כתיב בונה ירושלם ה' הוא ולא אחר ולבנין הזה אנו מחכים ולא לבנין של אדם שאין לו קיום כלל, ואז בזמן הגאולה העתידה, הבית הראשון והשני יורידם הקב"ה ביחד מלמעלה, בית ראשון באתכסיא, ובית שני בגלוי, שהרי אפילו עיר ירושלם לא תבנה על ידי אדם שהרי כתיב, ואני אהיה לה חומת אש וגו' ואם על עיר ירושלם נכתב כן, כל שבן שכית המקדש שבשם יהיה משכן כבודו יתברך בודאי שלא יבנה על ידי אדם.

תורה אור

(א) ברכות ד', ע"א ; סוטה ל"ו, ע"א, ראויין היו ישראל לעשות להם נס בכיאה שניה וכו' אלא שגרם החטא.
 (ב) עיין ברש"י סוכה מא, סוף ע"א.
 (ג) ומפני זה כתוב במשנה כ, פ"ה דאבות שתבנה עירך, ומסעם זה הביא העצ"א בשם הרמב"ל לומר בסוף התפלה שתבנה ביה"מ ולא שיבנה.

ב. ט ואני

אֵהִיָּה לֹא נָאֵם ה' חוֹמַת אֶשׁ : א) קִרְתָּא דִירוּשָׁלַם לֹא לִיהוּי אֹמְנוּתָא דב"ג, דְהֵא כְתִיב וְאֲנִי אֵהִיָּה וְגו' א.

ב, י כִּי כֹאֲרַבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם פִּרְשְׁתִּי אֲתֹכֶם : ב) לֹאחֻזָּאָה דֵאִינוּן קִימִין בְּגִין יִשְׂרָאֵל, בֹּאֲרַבַּע לֹא נֹאמֵר אֵלָא כֹּאֲרַבַּע כִּמְה דֵאִי אִפְשֵׁר לְעֵלְמָא (א) בְּלֹא אַרְבַּע רוּחוֹת, כִּךְ אִי אִפְשֵׁר לְעֵלְמָא בְּלֹא יִשְׂרָאֵל ב.

ג, א וִירְאֵנִי אֵת יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְגו' : ג) תִּיַת, וּוִי לֵאִינוּן בְּנֵי נִשָּׂא דְלֹא מִסְתַּכְלָאֵן בִּיקְרָא דְמֵאֲרִיְהוֹן וְכו', אֲתָא ב"ג לֹאסְתַּכְלָא בְּפִקּוּדֵי אֹדְיִיתָא כִּמְה סְנִיגוּרִין קִימִין לֹאדְכְרָא עֲלִיה לְטֹב, אֲתָא ב"ג וְאֶעֱבֵר עַל פְּקוּדֵי אֹרִייתָא אִינוּן עוֹבְדִין קְטִיגוּרִין עֲלִיה לְבִישׁ קְמִי קְבִיָּה, יְהוֹשֻׁעַ כֹּהֵן גָּדוֹל הוּוֹה וְאֹקְמוּהָ מֵה כְתִיב בֵּיה וְהִשְׁטֵן עוֹמֵד עַל יְמִינֵי לִשְׁטָנוֹ ג.

מראה מקומות

א ו' פנחס רכא, ע"א. ב ו' שמות ה' ע"ב. ג ו' פנחס ריד ע"א.

ביאור

א) קִרְתָּא דִירוּשָׁלַם, עִיר יִרוּשָׁלַם לֹא תִהִיָּה מְעַשֵׂי יְדֵי אָדָם וְלֹא תִבְנֶה עַיִי אָדָם שְׁהָרֵי כְתִיב וְאֲנִי אֵהִיָּה וְגו' חוֹמַת אֶשׁ סְבִיב.
 ב) לֹאחֻזָּאָה לְהֵרָאוֹת, זֶה שְׁכֹתוֹב כֹּאֲרַבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם פִּרְשְׁתִּי אֲתֹכֶם זֶהוּ לְהֵרָאוֹת שְׁהֵם קִימִים בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְּנֵי זֶה לֹא כְתִיב כֹּאֲרַבַּע שָׂאוֹן הִיָּה כּוֹנֵת הַפְּסוֹק שִׁישְׂרָאֵל נִפְּרָו בֹּאֲרַבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם, וּמִפְּנֵי זֶה נִכְתַּב כֹּאֲרַבַּע שְׁנַעַי כּוֹנֵת הַפְּסוֹק שְׁכֹמוֹ שְׂאִי אִפְשֵׁר לְעוֹלָם

תורה אור

(א) תַּעֲנִית ב', ע"ב, אִיר יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי וְכו' כִּשֵּׁם שְׂאִי אִפְשֵׁר לְעוֹלָם בְּלֹא רוּחוֹת כִּךְ אִיא לְעוֹלָם בְּלֹא יִשְׂרָאֵל.

ג. ג ויהושע היה לבוש בגדים צואים ועמד לפני המלאך : ד) כל מאן דבעין לאעלא לגיהנם, אינון לבושין דמלבשין ליה היך אינון, מה כתיב הכא ויהושע היה לבוש וגו' לפני המלאך, מאן מלאך, דא מלאך דממנא על גיהנם, וממנא על מאן דחמי באינון לבושין, עד דאתיב קלא ואמר, הסירו הבגדים הצואים מעליו, מהכא אית לאסתכלא דעובדין בישין דב"ג עבדין ליה אינון לבושין צואים ד.

ט. ט הנה מלכך יבוא לך צדיק ונושע הוא וגו' : ה) יבא לך ודאי ולא את לגביה, יבא לך לפייסא לך, יבא לך לאקמא לך, יבא לך לאשלמא לך בכלא, יבא לך לאעלאה לך להיכליה ולאודווגא עמך זוגא דעלמין, כד"א ה' וארשתיד לי באמונה ו'. צדיק ונושע הוא, כביכול צדיק ונושע הוא (ב) ודאי יתיר מכלא וכו' דהא לא יתיב בסטרא אחרא ו'. צדיק ומושיע לא כתיב אלא צדיק ונושע הוא (ג), הוא נושע ודאי ח.

מראה מקומות

ד שם.	ה הושע ב, כב.	ו ז' ויקרא ו, ע"ב.
ז ז' אחרי סט, ע"א.	ח ז' בשלח נו, ע"ב.	

ביאור

מקסרג שהגם שיהושע היה כהן גדול ואעפ"כ השטן עמד על ימינו לשטנו ולקסרג עליו. ד) כל מאן דבעיין לאעלא לגיהנם האיש שצדיקים להבניסו לגיהנם מפני חסאיו באיוו מלבושים הוא לבוש אז, כתיב פה שיהושע היה לבוש בגדים צועים לפני המלאך, זהו המלאך הממונה על הגיהנם והיא ממונה להכניס בגיהנם את מי שרואה אותו מלובש בבגדים אלו, עד שיצא קול ואמר הסירו הבגדים הצועים מעליו, מהכא אית לאסתכלא מכאן

אנו רואים שהמעשים דעים של האיש עושים לו אותם הבגדים הצועים. ה) יבוא לך ודאי שלכאורה התיבה לך מיותרת אלא להדגיש שמלכך יבוא אליך ולא אתה אליו, היא יבוא אליך לפייסך ולהקימך מעפר הגלות, יבא לך להשלים לך בכל, יבוא לך להכניסך להיכלו ולהודוג עמך זוג לעולם, שתהיה ביחד עמו ויותר לא תגלה לגלות, ומה פירוש הדברים צדיק ונושע הוא שהקב"ה שהוא צדיקו של עולם נושע ויושע

תורה אור

(ב) ירושלמי סוכה פ"ד, ה"ג אמר ר' אבהו ולכה לישעיה לנו לך יודייה וכו' ר' יהושע אומר וכו' אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך הוצאתך כתיב חסר כאילו הוציא את עצמו והגם שבספרים שלנו היא מלא ביור אבל יש הרבה מקומות שגירסת בעלי התלמוד והגהה היא אחת מהמסורה שלנו עיין בקרבן העדה שם.

(ג) שמ"ר פ"ל כי קרובה ישועתי לבוא כי קרובה ישועתכם אין אימר אלא ישועתי יהי שמו מבורך אילולא שהדבר כתיב א"א לאמרו וכו' כל ימים שאתם בצרה אני עמכם שנאמר עמו אנכי בצרה ואני גואל לעצמי וכו'.

עני (ורכב על חמור : ו) כתיב ביה במשיח (ד) עני ורכב על חמור עני איהו תמן בסימן ערובין נדה יבמות ושאר מתניתין בכלל ולא אתקרי תמן מלך וכו' עד דיהדרון לארעא דישראל ט.

י, ב והחלמות השוא ידברו : ז) והכתיב י בחלום אדבר בו. לא קשיא כאן ע"י שד כאן ע"י מלאך. חלום ע"י מלאך (ה) חד משתינ בנבואה, חלום ע"י שד איהו שוא י"א.

י"ב, א משא דבר ה' על ישראל נאם ה' : ח) בכל הני אתר דקאמר משא, משא אמאי, אלא בכל אתר דאיהו על דינא בשאר עמין ואמר משא לטב, בכל אתר דאיהו על ישראל ואמר משא, לביש, בכל אתר דאיהו על דינא דשאר עמין לטב, בגין דמשא מטולא איהו כביכול מטולא איהו עליה דקב"ה, שלום דעמין עכו"מ וכד אתגזר דינא עלייהו מעבר מניה ההוא מטולא דאיהו סביל עלייהו, בכל אתר דדינא אתגזר עלייהו דישראל ואמר משא, כביכול מטולא איהו עליה דקב"ה וכו' י"ב.

מראה מקומות

ט ז' תצא רעו, ע"א. יוד במדבר יב, ו. י"א ז' פנחס רלה, ע"ב. יב ז' מקץ קצו ע"א.

ביאור

יותר מכולם שלא יצטרך לשבת במקום הסטרא אחרא בי בזמן שישראל הם בגלות כביכול גם השכינה היא בגלות בין העמים ומפני זה לא כתיב ומושיע לנו אלא ונושע הוא. (ו) כתיב ביה, במשיח כתיב עני ורכב על חמור, וזה מרמו בראשי תיבות של שלשה מסכתות כש"ס עירובין, נדה, יבמות ושאר מסכתות שיהיה מלא בתורה ויתנהג מקודם כעני מפני שכל זמן שישראל הם בגלות לא נקרא בשם מלך המשיח עד דיהדרון שיחזרו ישראל לארץ ישראל, אז יקרא בשם מלך המשיח. (ז) והכתיב בחלום אדבר בו ולא נאמר שהחלומות ידברו שוא, זה לא קשיא.

לפעמים יש חלומות ע"י שד אז הם חלומות שוא, ואם החלום הוא ע"י מלאך הוא אתר מששים בנבואה. (ח) בכל הני אתר דקאמר משא בכל המקומות שהנבואה נאמרה כלשון משא למה נקראת כלשון זה (שבכלל יש ששה לשונות של נבואה) אלא תדע שאם הנבואה היא על שאר אומות וכתיב כלשון משא היא לנבואות טוב עליהם ובמקום שהנבואה נאמרה על ישראל וכתיבה כלשון משא הנבואה הזאת לרע, למה, משום שבזמן שהנבואה מבשרת טוב לעכו"מ היא כמו משא כבד על הקב"ה השלים של עכו"מ, ובזמן שנגזר מלפני הקב"ה דין קשה עליהם הוא כמו מעביר ומסיר המשא

תורה אור

(ד) סנהדרין צת, ע"א ר' יהושע בן לוי רמי וכו' זכו עם ענני שמיא לא זכו עני רוכב על חמור. (ה) ברכות נו, ע"ב חמשה אחר מששים וכו' חלום אחר מששים לנבואה.

יך, א. ז הנה יום בא לה' וגו' והיה יום אחד הוא יודע לה': א"ר יוסי וכו' ט) וכי שאר יומין לאו אינון דיליה, אלא א"ר אבא מלמד ששאר הימים נתנים לשרים, ואותו יום אינו של השרים אלא של הקב"ה, כדי לעשות דין בעכו"ם. מפני שבאותו יום יפלו כל השרים ממעלתם. וע"ד כתיב יג ונשגב ה' לבדו ביום ההוא. שאותו יום לא יהיה מעלה לשרים י"ד.

הנה יום בא לה' וגו': י) האי קרא הכי מבעי ליה, הנה יום יבא, מאי הנה יום בא, אלא שכבר בא עד לא אברי עלמא (ה"א), והוא יום דביה יעביד דינא לחייביא, והוא יום דביה יתפרע קב"ה מאינון דעקון לון לישראל, האי יום בא וקאים קמיה קב"ה ותבע מניה למיעבד דינא ולשיצאה עכו"ם, ואתיהיב ליה רשו כד"א ואספתי את כל הגוים אל ירושלם למלחמה וגו' טו.

יך, ג ויצא ה' ונלחם בגוים ההם: א"ל (ר' יוסי לר' יהודה והא כתיב ויצא ה' יא) אי הכי הא דינא ברחמי הוה, א"ל הכי הוה ודאי דינא הוא ברחמי, דמותא דלהון לא אשתכח כמותנא דשאר בני עלמא וכו' דקטילו לון, אלא בנחת בלא צערא [שמתו] הא דינא ברחמי איהו וזו.

מראה מקומות

יג ישעיה ב, יז. יד ז' שמות יט, ע"ב. טו ז' מצודע נה, ע"א. טז ז' בשלח מז, ע"ב.

ביאור

סבכל מזה, אבל בכל מקום שהדין קשה וגור על ישראל ומזכיר הנבואה בשם משא, כביכול הוא כמו משא ככר על הקב"ה שמוכרח לעשות דין שלא ברצונו.

ט) וכי שאר יומין לאו אינון דיליה, האם שאר ימים אינם של הקב"ה, שמזכיר פה הנה יום בא לה', אלא הפשט הוא כך, שבשאר הימים והזמנים נמסר ההנהגה לשרים ומלאכים שרי האומות בשמים, אבל יום זה אינו של השרים אלא של הקב"ה בעצמו כדי שיעשה דין בעכו"ם ובאותו יום יפלו כל השדים ממעלתם וזהו כונת הפסוק ונשגב ה' לבדו ביום ההוא שאותו יום שינקום הקב"ה נקמת עמי מהאומות לא יהיה מעלה להשרים.

י) האי קרא הפסוק הזה שכתוב הנה יום בא

תורה אור

(ה"א) עיין פסחים נה, ע"א.

כלתי מוכן שהרי הנבואה היא לעתיד והיא צריך לכתוב הנה יום יבוא, אלא שכאמת היום הזה כבר בא עוד קודם שנכרא העולם, והוא יום שבו יפרע הקב"ה מאלו שמצירין לישראל וכונת הדברים שהיום הזה בא ועומד לפני הקב"ה והוא תובע מהקב"ה שיעשה דין להשמיד את העכו"ם וינתן לו דשות ע"ז כמ"ש ואספתי וגו' ויצא ה' ונלחם בגוים וגו', יא) אי הכי אם פה נזכר שם הויה שהוא רחמים איזו רחמים יהיה פה, וע"ז ענה ר"י שכן הדברי, שהדין יהיה ברחמים, שהמיתה שלהם של הגוים לא יהיה כשאר הרובי מלחמה בצעד אלא ימותו בנחת בלא צער וזהו דין ברחמים.

יד, יב וזאת תהיה המגפה אשר יגוף ה' את כל העמים אשר צבאו על ירושלים :
 (יב) זמין קב"ה לאחייא לכל אינון מלכין דעקו לישראל ולירושלים
 לאנדריאנוס ללופינוס ונבוכדנצר וכו', ולשלטאה לון כקדמיתא, ויתכנשון עמהון
 שאד עמין, וזמין קב"ה לאתפרעא מניהו באתגלייא סחרני ירושלים, הה"ד וזאת
 תהיה וגו' אשר צבאו על ירושלים אשר יצבעו לא כתיב אלא אשר צבאו יז.

יד יז וזהו אשר לא יעלה מאת משפחות הארץ וגו' : (יג) ת"ח מה כתיב והיה
 אשר לא יעלה וגו' דא הוא עונשא דלהון דאתמנע מנהון מטרא, מה
 כתיב ואם משפחת מצרים לא תעלה וגו', חמי דלא כתיב ולא עליהם יהיה הגשם,
 בגין דלא נחית מטרא למצרים ולא אצטרכן ליה, אלא עונשא דלהון וכו' וזאת
 תהיה המגפה יח.

מראה מקומות

יז שם נח, ע"ב. יח ז' וירא קט. ע"א ; ואתחנן רסח, ע"א.

ביאור

(יב) זמין קב"ה עתיד הקב"ה להחיות לכל המלכים שהצירו לישראל ולירושלים ויעשה אותם מושלי מדינות ויתאספו עמהם עוד אומות ללחום על ישראל, ועתיד הקב"ה להפרע מהם בגלוי סביבות ירושלים וזהו שכתוב פה אשר צבאו מקודם ולא כתיב אשר יצבעו.
 (יג) ת"ח בא וראה ותבונן שעל שאר האומות שלא יעלו לירושלים להשתחות לפני ה' כתיב העונש שימנע מהם מטר אבל על מצרים לא כתיב עונש מניעת המטר, משום שבמצרים אינו יורד גשם ולא נצרך להם הגשם לכן כתיב עליהם עונש אחר, מגפה.

ב, ה בריתי היתה אתו: ת"ח ו) כל מאן דאחיד בידא דחייבא ואשתדל ביה למשבק ארחא בישא, איהו אסתלק בתלת סלוקין מה דלא אסתלק הכי בר נש אחרא וכו', וגרים לקיימא כל עלמא בקיומיה לעילא ותתא, ועל האי בר נש כתיב בריתי היתה אתו וגו', וזכי למחמי בנין לבנוי, וזכי בהאי עלמא, וזכי לעלמא דאתי ח.

ב, ו תורת אמת היתה בפיהו: ז) וכי אית תורה דלאו איהי אמת, איך כגוונא דאמרן, דאורי מאן דלא ידע ולא איהו קשוט, וההוא דאוליף מלה מיניה, אוליף מלה דלאו איהו אמת, ובגיני כך כתיב תורת אמת היתה בפיהו ט.

ב, ז כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא: (ח) מפני מה זכה כהן להקרא מלאך ה' צבאות, אמר ר' יהודה מה מלאך ה' צבאות כהן למעלה, אף כהן מלאך ה' צבאות למטה, ומאן הוא מלאך ה' צבאות למעלה (ב) זה מיכאל השר הגדול י.

ג, טז אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחשבי שמו: ט) האי קרא אית לאסתכלא ביה, או נדברו,

מראה מקומות

ח ז' תרומה קבת, ע"ב. ט ז' קדושים פה, ע"ב. יוד ז' נשא קמה, ע"ב.

ביאור

פרש חגיכם שהחגים היו רק בשביל למלאות בטנכם ותאזנתכם, אבל אם בשבת שמח הגם שאיננו גותן לעני מסעודתו אין עליו עונש כל כך, כבחגים.

ו) כל מאן דאחיד בידא דחייבא כל מי שמחזיק כיד החוטא ומשתדל עמו שיעזוב דרכו הרעה, עולה בשלשה עליות מה שאינו זוכה לזה איש אחר, והוא הוא הגורם שיתקיים העולם בקיימו למעלה ולמטה, ועל איש כזה נאמר בריתי היתה אתו שזה היה מדתו של אהרן הכהן, ויוכה לראות בנים לבניו ויוכה לכל טיב בעולם הזה ובעולם הבא.

תורה אור

(ב) מנחות ק"י, ע"א, א"ר גידל אמר רב זה מוצח בנוי ומכאל שר הגדול עומד ומקריב עלי קרבן עיי"ש בתוספות.

או דברו מבעי ליה. מאי נדברו. אלא נדברו לעילא. מכל אינון רתיכין קדישין וכל אינון תיילין קדישין. בגין דאינון מלין קדישין. סלקין לעילא. וכמה אינון דמקדמי ונטלין לון קמי מלאכ קדישא. ומתעטרן בכמה עטרין. באינון נהורין עלאין. וכלהו נדברו מקמי מלאכ עלאה. מאן חמי חזון מאן חמי תשבחן. דסלקין בכל אינון רקיעין כד סלקין מלין אלין. ומלאכ קדישא מסתכל בהו ואתעטר בהו ואינון סלקין ויתבין על חיקיה ומשתעשע בהו. מתמן סלקין על רישיה והו עטרה. ועל דא אמרה אורייתא יא ואהיה שעשועים יום יום. הייתי לא כתיב. אלא ואהיה. בכל זמן. ונטל עידן דמלין עלאין סלקין קמיה יב.

ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחשבי שמו: י) מאי ולחושבי שמו. כד"א יג וחשבי מחשבת. אינון דעבדין לשמיה אומנותא בכלא. אומנותא דתפילין בבתיהון ברצועיהון וכתיבתהון. אומנותא דציצית בחוטיהון בחוטא דתכלתא. אומנותא דמזוזה. ואלין אינון חושבי שמו וכו'. ולא עוד אלא דקב"ה משתבח ביה. וכו'. ומאן דייעול קמיה לבי כנישתא. כד נפיק מתרעיה ולא תפילין ברישיה. וציצית בלבושיה. ואומר יד אשתחזה אל היכל קדשך ביראתך. קב"ה אמר. אן הוא מוראי. הא סהיד סהדותא דשקרא טו.

מראה מקומות

יא משלי ח. ל.	יב ז' ויקהל ריו. ע"א.	יג שמות לה. לה.
יד תהלים ה. ת.	טו ז' ואתחנן רסה. ע"א.	

ביאור

צריך לכתוב או דברו, אלא הפשט הוא ככה, אז נדברו למעלה היינו הדיבורים שדברו יראי ה' מלמטה עושה רושם מלמעלה שנוכרים הדיבורים מלמעלה בשמים בכל מרכבות הקדושה וכל חיילי ומלאכי קודש. מפני שהרברים הקדושים שדברו מלמטה עולים למעלה וכמה מלאכים מקדימים ומביאים הדיבורים לפני המלך הקדוש ומתעטרים בכמה כתרים באותם האורות העליונות. וכולם נדברו לפני המלך העליון. מי ראה החרדה והשמחה והתשבחות שעולים בכל הרקיעים כשעולים הדיבורים האלו, ומלאכ קדישא מסתכל בהם ומתעטר בהם והקב"ה משתעשע בהם ומשם עולים על ראשו ונעשים עטרה וע"ז אמרה תורה ואהיה שעשועים יום יום. לא כתיב והייתי שאז היתה הכונה שקודם שניתנה התורה לעולם היתה התורה שעשועים של הקב"ה אלא כתיב ואהיה לשון עתיד בכל זמן ועידן שדברי תורה נלמדים ע"י יראי ה'. עולים לפני הקב"ה והוא משתעשע בהם. י) מאי ולחושבי שמו שכל המצות שעושים. הם עושים לשמו ומשתדלים וחושבים איך לעשותם בכל התיקונים וההידורים, אומנות של התפילין, בהבתיים והרצועות והכתיבה שיהיו על צד היותר טוב, אימנות הציצית, החיטים והתכלת, וכן אימנות המזוזה, ואנשים כאלו נקראים חושבי שמו. והקב"ה משתבח בהם ומי שהולך לבית הכנסת וכשיוצא מפתחו ואין תפילין בראשו וציצית בבגרו ואומר אשתחזה וגו' ביראתך, הקב"ה אומר איפוא הוא מוראי הרי הוא מעיד עדות שקר.

ג. כ זורחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה: (יא) ת"ח זמין קב"ה לאנהרא לון לישראל (בזמן תחית המתים) (ג) ההוא שמשא דגניז קב"ה מיומא דאתברי עלמא וכו' ומרפא בכנפיה וכו' דהא בזמנא דיקומון ישראל מעפרא כמה חגרין וכמה סומין יהון בהון. וכדין קב"ה (ד) ינהיר לון ההוא שמשא לאתסאה בה וכו' וכדין יתנהיר ההוא שמשא מסייפי עלמא עד סייפי עלמא ולישראל יהא אסוותא (ה) ועמין עכו"ם ביה יתוקדון טז.
ג כג הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם.

טז ז' מקץ רג, ע"ב; אמור סת, ע"א. מראה מקומות

ביאור

(יא) ת"ח, בא וראה, שהפסוק הזה מרמז על זמן תחית המתים שעתיד הקב"ה לגלות ולהאיר לישראל האור שגנו הקב"ה בזמן בריאת העולם שכתוב שם וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל וגו' שהבדילו לעתיד לבא, ולמה כתיב ומרפא בכנפיה מפני שבזמן שיקומו ישראל מעפר הרי כמה חגרין וכמה עורים יהיה בהם ישרא בעלי מומים שהיו כך בהיותם בעולם הזה מקודם ואז הקב"ה יאיר להם השמש להתרפאות בה, ואז יאיר השמש מסוף העולם: עד סופו ולישראל תהא רפואה ועמים אחרים ישרפו בה.
הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא וגו'

תורה אור

(ג) חגיגה יב, ע"א דא"ר אלעזר אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים עמד וגנוז וכו' ולמי גנוז לצדיקים לעתיד לבא, כ"ר, פ"ב.
(ד) ע"ז ג', ע"ב דאמר ר' שמעון בן לקיש אין גיהנם לעתיד לבוא אלא הקב"ה מוציא המה מנרתיקה ומקדיר רשעים נדונין בה וצדיקים מתרפאים בה: סנהדרין צ"א, ע"ב, ר"ל רמי וכו' עומדין בזמן ומתרפאים.
(ה) ע"ז ג', ע"ב רשעים נדונין בה.

ת ש ו נ ש ל מ

חלק נביאים

ש ל ב " ע

השמטות ומלואים לנביאים

ספר יהושע

ה, טו של נעלך מעל הגלך: א) לא אתפרש אלא בוימנין ידיעין, דהא לא אתנסיבת עמיה שכינתא כל כד ולא אתחזי ליה דכתוב ויפל יהושע על פניו ארצה (עיין שמות ע' תיז) א.

ספר שופטים

ה, יב עורי עורי דבורה: ב) וכל אינון קראי דאמרה דבורה כלהו ברזא דחכמתא עד ההוא שעתא דשבתת גרמה שנאמר עד שקמתי חבורה שקמתי אם בישראל דהא אוקמוה (א) דאסתלק מנה רוח גבואה, ובג"כ עורי עורי דברי שיר ב.

מראה מקומות

א ו' גשא קמ"ח, ע"א. ב ז' ויקרא יט, ע"ב.

ביאור

א) דלא אתפרש פה רמו לו הקב"ה שיפרש מאשתו וזהו שכתוב של נעלך זה אשתו, אבל לא צוה עליו לפרש לגמרי מאשתו רק בוימנין ידועים שהרי לא נשאת לו השכינה כל כך ולא נראית לו שהרי כתיב ויפל יהושע על פניו שלא היה בכוחו לעמוד ולשמוע ובמשה נאמר (בפ' תשא לד, יא) דבר ה' אל משה פנים אל פנים לכן כתיב במשה של נעליך היינו שיפרש מאשתו מכל וכל, לכן אצל ישראל נאמר שובו לכם לאהליכם אלמשה אמר ואתה פה עמד עמדי (דברים ה, ל, לא).

ב) כל אינון קראי כל הפסוקים שאמרה דבורה, כולם היו בסוד החכמה עד דדבריים ששבחה את עצמה שאמרה, עד שקמתי

תורה אור

א) פסחים טו, ע"ב א"י אמר רב כל המתיהר וכו' אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו מחבורה דכתיב חדלו פרוזן וגו' עד שקמתי דבורה וגו' וכתוב עורי עורי וגו'.

הכי א"ר פנחס מלמד שבא על עסקי נוב (ז) מפני שגרם עוון נוב עיר הכהנים וכו' אמר לו הקב"ה גרמת כל כך בנוב וכו' חייך או הדין יתול על עצמך או על זרעך ולא ישאר אלא אחד, תני ר' חייא כתיב ט וימלט בן אחד לאחימלך וגו' שלא נשאר לאחימלך מכל בית אביו זולתי אביתר לבדו, ועל יעון זה מת שאל ובניו וכו' ונגזר על דוד למות כיון שהלך לארץ פלשתים וכו' באותה שעה הגיע זמן מדת הדין להנקם מדוד על עסקי נוב וזימן לישיבי להורגו וכו' א"ר יוחנן כך אמר דוד רבש"ע זרעי יהיה ינכון לפניך והריני מקבל עלי את הדין וכו' הלך אבישי וכו' א"ל חזור לתפלתך (נ"א מתפלתך) שנאמר ויעזר לו אבישי וגו' מיד חזר מתפלתו וקבל הדין על זרעו וכו' ע"ז כתיב י"ד עוד היום בנוב לעמד עדיין מדת הדין בנוב עומדת ותובעת דין מלפני הקב"ה י"א.

ספר מלכים א

ח, לא, ואתה תשמע השמים: (ח) הול"ל מן השמים וכו' אמר שמענא די בעידנא די בעון ישראל צלותהון ובעותהון ובבתי צלותהון מטטרוו מארי דאפיא נטיל כל צלותהון דישאל וסליק להו ומנח להו בהאי רקיע וכד בעי קב"ה לאשגחא בזכותהון דישאל מעיין בהואו רקיע דאתקרי שמים וכו' זמרתם עליהו וכו' כן אמר דוד י"ב הללו את ה' מן השמים דתמן הוא תושבחתא דישאל י"ג.

מראה מקומות

ט ויש"א סב, כ. י"ד ישעיה י"ד, לב.
י"א ז"ח רות פ"א, ע"ב. י"ב תהלים קמח, א.
י"ג ז"ח י"ד, ע"א.

ביאור

(ח) הול"ל מן השמים היה צריך לכתוב מן השמים, ויע"ז השיב שמעתי שבזמן שישאל מתפללים תפלותיהם ובקשותיהם בבית התפלה אז המלאך מטטרוו שר הפנים לוקח תפלות ישראל ומעלה אותם ומניחם ברקיע וששמו שמים וכד בעי וכשרוצה

הקב"ה לעיין בזכות ישראל הוא מעיין ברקיע הוה שנקרא שמים ומרחם עליהם, וכן אמר דוד בתהלים הללו את ה' מן השמים דתמן ושם הוא תהלות ותשבחות של ישראל.

תורה אור

(ז) סנהדרין צ"ה, ע"א. (ח) ומרכות י"ד, ע"א.

ספר ישעיה

א, יב, כי תבאו לראות פני מי בקש זאת מידכם וגו' : ט) כל בר נש דאתי ליחדא שמא קדישא ולא אתכוון ביה בלבא ורעותא ודחילו וכו' רמאן ליה צלותיה לבר וכו' וקב"ה קרי כי תבאו לראות פני כי תבאו לראות מבעי וכו' אלא כל אינון אנפין דמלכא טמירין בעמקא לכתר חשוכא, וכל אינון דידעין שמא קדישא כדקא יאות, מתבקעין כל אינון כותלי חשוכא, ואנפין דמלכא אתחזיין ונהירין לכלא וכו' מתברכין כלא עלאין ותתאין וכו' וכדין כתיב לראות פני יד.

ב, כב, חדלו לכן מן האדם אשר נשמה באפו : יד) דנשמתא דבר נש דההוא עלמא נפקת מיניה בכל ליליא וליליא, בצפרא אתהדרא ליה

מראה מקומות

יד י' בשלח נו, ע"א.

ביאור

בחוטמו על תנאי שיתפלל מקודם אם מברך כנכון אז אח"כ נכנסת בטופו ובאם לאו פורחת ועולה לשמים ונמצא שחסר ממנו קדושת הנשמה. וכיון שהנשמה חסרה ממנו במה נחשוב הוא לא נחשב לכלום, כי כמה פעמים ביארנו שלכל אדם יש נפש רוח ונשמה והמדרגה הכי גדולה וקדושה היא הנשמה, ומפני זה אסור לו לאדם לברך לחברו עד שמקודם מברך בבוקר לאדונו אדון העולם בתחלת התפלה וכל מי שטועם מה שיהוא בבוקר קודם התפלה קודם שמברך להקב"ה ולא התפלל הרי הוא בכלל לא תאכלו על הדם, ומי שאינו מברך ואינו מתפלל הוא רגזן מפני שנשמתו אינה מיושבת במקומה, והתזן אומר וברכו את ה' ואחרי אמירת הקהל ברכו, אומר התזן ברוך ה' המבורך לעולם ועד, ומשם מתחילה התפלה דמיושב, מזה למדתי שאין רשות להתפלל תפלה בעשרה עד שמברכין מקודם להקב"ה מפני שגם

ט) כל בר נש כל איש שבא ליחד שמו הקדוש ואין מתכוון בלב שלם ורצון ודחילו באימה וביראה רמאן זורקין לו התפלה בפניו לחוץ, והקב"ה קורא עליו כי תבאו לראות הרי היה צריך לכתוב לראות, אלא הכוונה כך שהרי פני המלך מלכו של עולם הם טמירין כמש"כ ישת חשך סתרו, וכל אלה שיהעיים לקדש השם הקדוש כנכון אז מתבקעים כותלי החושך מפני המלך נראים ומאירים לכל, ואז מתברכים הכל עליתים ותחתונים, וע"ז כתוב לראות פני.

יד) דנשמתא דבר נש מפני שהנשמה בעולם הזה יוצאת ממנו בכל לילה בזמן שהוא ישן בצפרא ובבוקר חוזרת אליו ומחה בחוטמו של האדם ולא נכנסת ואינה מתיישבת בקרבו עד שמברך להקב"ה ומתפלל על דמו, וזהו שכתוב אשר נשמה באפו שהנשמה שורה באפו ולא נכנסה לגופו והקב"ה אומר לה לכי ותנחחי

ושריא בחוטמא דבר נש, ולא אעלת ולא אתיישבא במעוי עד דמברך להקב"ה ומצלי על דמיה וכו', ועל דא כתיב חדלו לכם וכו' אשר נשמה באפו, מאי אשר נשמה באפו, דנחתא בצפרא ואומר לה הקב"ה זילי ושוי ליה בחוטמוי על מגת דיצלי צלותיה, אי מברך הוא כדקא יאות תשרי בגויה, ואי לא פרחא וסליקת ואשתכח בר נש דחסרא מניה ההוא קדושתא דנשמתא וכיון דנשמתיה חסרא מניה במה נחשב הוא לא אתחשב לכלום, ועל דא אסיר ליה לאיניש לברכא לחבריה עד דמברך למאריה בשירותא דצלותא (ח) וכו', וכן מאן דטעים מידי בצפרא (ט) עד לא בריך להקב"ה ולא צלי צלותיה הרי הוא בכלל לא תאכלו של הדם, ומאן דלא מברך ולא מצלי איהו רגזן דנשמתיה לא אתיישבא בדוכתא וכו' והחזן אומר ברכו את ה' (יוד) והוא אומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד וכו', מתמן שרותא דצלותא וכו' בההוא שעתא אוליפנא דלית רשו לצלאה בעשרה עד דמברכין לקב"ה בשירותא דכולא (יא) אמר ההוא גברא וכו' וברכה לאו איהו אלא לאתקנא שבחא למאריהון דאהדר לון נשמתהון דאיתקריא בה' שמהן (יב) וברכתא בה' תיבין [ברוך ה' המבורך לעולם ועד] טו.

כב, א, משא גיא חזיון מה לך אפוא כי עלית כלך לגגות: (יא) ת"ח הא אוקמוה (יג) בזמן דאתחריב בי מקדשא יהיו מוקדין ליה

מראה מקומות

טו ז"ח רות צ, ע"ב; צא, ע"א.

ביאור

תפלה דמוחשב נחשבת לתפלה, אמר האיש הזה, הברכה היא לתקן שבח ולהודות לה' (יא) ות"ח בא וראה זה ביארו חז"ל שהחזיר להם נשמותיהם שנקראת בחמשה שמות וגם הברכה היא בחמשה תיבות, המקדש, שבומן שחורב בית המקדש, והיו

תורה אור

(ט) עיין ברכות י, ע"ב. (יוד) עיין ברכות מט, סע"ב. (יא) עיין ברכות לה, ע"א לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחיב יתפלל. (יב) בי"ד פי"ד, ט, חמשה שמות נקראו לה נפש, רוח, נשמה, יחידה, חיה, ועיין ברכות יוד, ע"א, יבא מי שיש בו חמשה דברים הללו וישבח למי שיש בו חמשה דברים והללו. (יג) אדר"ג פי"ד, אלו כהנים גדולים) שהיו במקדש שהיו (נוטלים) מפתחותן בידן וזרקין כלפי מעלה ואומרים לפני הקב"ה רבש"ע הילך מפתחותיך שמסרת לנו

בנורא סליקו כל אינון כהניא על כותליהון (ג"א גגיהון) דמקדשא וכל מפתחין בידיהו ואמרו עד הכא הוינא גוברין דילך מכאן ואילך טול דידך, אבל ת"ח גיא חזיון דא שכינתא דהות במקדשא וכל בני עלמא מינה הוו ינקין יניקו דנבואה וכו' וע"ד אתקרי איהי גיא חזיון וכו' מה לך אפוא כי עלית כלך לגנות דהא כד אתחרב מקדשא שכינתא אתאתא וסליקת ובכל אינון אתרין דהות מדורה בהו בקדמיתה, והוא בכת וכו' וכדין קב"ה שאיל לה לשכינתא מה לך איפה כי עלית כלך לגנות, מהו כלך, דהא כי עלית סגיא מהו כלך, לאכללא בהדא כל חילין וכל רתיכין אחרנין דכלהו בכו עמה וכו', ות"ח מיזמא דאתחריב בי מקדשא לא הוה יומא דלא אשתכח ביה לווטין (יד), ובגין דכד בי מקדשא הוה קיים הוו ישראל פלחין פולחנין וקרבין עלוון וקרבינין ושכינתא שריא וכבי מקדשא וכו' עד דאשתכחו ברכאן לעילא ותתא 10.

מראה מקומות

10 ז' מקץ רב, ע"ב; רג, ע"א.

ביאור

שורפין אותו באש סליקו עלו כל הכהנים על הגנות של ביה"מ וכל המפתחות של בית המקדש בידיהם ואמרו עד עכשיו היינו גוברים שלך מהיום והלאה קח אותם ודקום לאויר ויד אחת קבלה אותם, אבל יש פירוש אחר, גיא חזיון זה השכינה שהיתה במקדש וכל בני השולם היו יונקין מהשפעתה יניקה של הנבואה, ומפני זה היא נקראת גיא חזיון, וזה שכתוב מה לך איפה כי עלית כלך לגנות שהרי כשהרב המקדש שכינתא אתאתא ועלתה בכל המקומות והיתה בוכה שהיתה גרה בהם

מקדם ואז קב"ה שאל אותה שכינתא, מה לך כי עלית כלך לגנות, מהו כלך למה כתוב כלך שהרי מספיק אם יהיה כתוב כי עלית, מהו כלך להכליל את כל החיילים של המלאכים וכל המרכבות אתרות שכולם בכו עמה, ובא וראה שמיום שחזרב בית המקדש לא היה יום שלא נמצא ביה קללות לפי שכשהיה ביהמ"ק קיים היו ישראל עובדים עבודה ומקריבים עולות וקרבנות והשכינה שכנה בבית המקדש אשר ע"י זה היו נמצאות ברכות למעלה ולמטה.

תורה אור

הואיל ולא היינו גוברין באמנין לששות מלאכת המלך ולאכול משלתו המלך. וכירוש' שקלים פ"ו, ה"ב מעט בסגנון אחר שנבוכדנאצר דרש לימסור את יהויכין כיון ששמע מהו כן נטל מפתחות, וכן תרין אמוראין חד אמר זרקן ועוד לא יתדו וחי'א באה כמין יד ונטלתן קהרו כיון שראו כל חורי יתדה כך עלו לראש גנותיהו ונפלו ומתו הה"ד משא וגו', ובויק"ר ספ"ט כתוב בערך רמו בירושלמי ועיין בתרגום שני לאסתר פס' בימים ההם. (יד) מוטה מח, ע"ב.

כה, ט, ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה וגו' (יב) : אמר רבי יהודה לא היתה שמחה לפני הקב"ה מיום שנברא העולם כאותה שמחה שעתיד לשמוח עם הצדיקים לעת"ל וכל אחד ואחד מראה באצבע ואומר הנה אלהינו זה י"ז.

כו, ט, נפשי אויך בלילה אף רוחי בקרבי אשחרך : (יג) תרין קטרין טבין יהיב הקב"ה בבר נש לשמשא בהאי עלמא ואינון נפשא ורוחא, נפש, לקיומא דגופא במצות דיתער מניה, רוח לאיתערא ליה באורייתא ולאנהגא ליה בהאי עלמא, ואי זכו נפש במצות ורוח לאתעסקא באורייתא, כדין נחתו עליה רבו יתיר מלעילא כפום אורחוי ובתרין קטרין אלין אזיל בר נש בהאי עלמא זכו' כד עייל בר נש לשמשא ולמפלה למאריה באלין תרין, איתער עליה מלעילא אתערו קדישא וכו', וההוא אתערו דשרייא עליה, מאתר עילאה הוא, ומאי שמה נשמה, ומניה יתער לבר נש תשובה ועובדין טבין יח.

כז, יט, הקיצו ורננו שכני עפר : (יד) אלין דאתמר בהון (טו) ועל הארץ תישן י"ט.

כז, א, ביום יהוא יפקוד ה' וגו' על לויתן נחש בריח ועל לויתן נחש עקלתון להרוג את התנין אשר בים : (טו) הא הכא תלתא, אלא רמו הוא דקא רמו על מלכוותא כ.

מראה מקומות

י"ז ז' וירא קטו, ע"א, מה"נ. י"ח ד"ח רות פב, ע"ב.
י"ט תקו"ז קנ"ב, ע"ב. כ ז' תולדות קלה, ע"ב.

ביאור

(יב) המאמר כתוב בלשון הקדש ואין צורך בביאור.
(יג) **תרין קטרין שני קשרים טובים** נתן הקב"ה באדם לשמשו בעולם הזה והם נפש ורוח, הנפש הוא לקיום הגוף במצות שיתעמר ממנו רוח לשוררו בתורה ולהנהיגו בעולם הזה ואם זכו נפש במצות הרוח לעמול בתורה או יורדים עליו רבוי גדול מלמעלה כפי דרכיו ובשני הקשרים האלו הולך האדם בעולם הזה, וכשנכנס תורה אור

האדם לשמש ולעבוד לאורו באלו השנים מתעורר עליו מלמעלה התעוררות הקדושה והתעוררות זה היא מן השמים היא ממקום הקדוש ומה שמה נשמה, וממנו יתעורר האדם לתשובה עליזה ומעשים טובים.

(יד) **אלין הם** אלו שמסתפקין במיעוט ולומדים תורה מתוך הדחק הם יעמרו בתחית המתים.

(טו) **הא הכא** בפסוק הזה נזכר שלשה סוגים שהקב"ה יפקוד עליהם לנקום מהם

(טו) אבות פ"ז, מ"ד.

כו, יג, והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' (טז) מאן ביום ההוא אלא ההוא יומא דאתידע לקב"ה כד"א **כא** והיה יום אחד הוא יודע לה, **תו** ביום ההוא: כד"א **כב** ביום בא גוג על אדמת ישראל, יתקע בשופר גדול, מה לן ביה אי הוא רב או זעיר, אלא ההוא שופר עלאה דביה נפקין עבדין לחירו וכו' וכד האי אתער כל חזרי דעלמין מתערין וכו' ובאו האובדים. האובדים ממש ובגין דאינון בארעא אחרא ומאן דשארין בארעא אחרא יניק מרשותא אחרא וכאלו לא שריא במהימנותא (טז) וכו' דכד ישראל שריין בארעא קדישא וכאין. ד"א ובאו האובדים מאן אינון, אלין צדיק וכנסת ישראל דאקרון אובדים, מגלן כנ"י דכתיב **כג** על מה אבדה הארץ אבודה או נאבדה לא כתיב אלא אבדה הארץ דא כנסת ישראל, צדיק דכתיב **כד** הצדיק אבד וגו' והא אוקמוה (יז), ואי תימא ובאו מאן אתר אתיין וכו' אלא כנסת ישראל מן גלותא, צדיק כמה דאוקמוה דכתיב **כה** בשוב ה' את שיבת ציון, ובגין דייחוב לאתריה וייתא לאתחברא בכנסת ישראל ועל דא ובאו האובדים בארץ אשור, והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלם מאי קא מיירי אלא מלה דא דהנדיחים בארץ מצרים

מראה מקומות

כא זכריה יד, ז. **כב** יחזקאל לח, יח.
כג ירמיה ט, יא. **כד** ישעיה גז, א. **כה** תהלים קכו, א.

ביאור

נחש בריח, נחש עקלתון, התנין ואשר בים, ההוא הכוונה זמן מלחמת גוג ומגוג שאז הכוונה על שלש מלכיות שישראל היו נמצאים, ואצלם בגלות שקומן הגאולה העתידה ינקום ה' מהם נקמת ישראל. (טז) **כאן** ביום ההוא על איזה יום נאמדה הנבואה הזאת, אלא על היום שיודע להקב"ה כמשי"כ והיה יום אחד הוא יודע לה' שזה נתפרש בזכריה שזה נאמר על היום שישעשה הקב"ה דין בעסוים שיפלו כל השרי עכו"ם, פירוש אחר ביום

ההוא הכוונה זמן מלחמת גוג ומגוג שאז יתקע בשופר גדול ולכאורה לא מובן אינו ג"מ אם הוא גדול או קטן אלא הכוונה על השופר גדול העליון שבו יוצאים עבדים להירות וכשהשופר הזה יתעורר כל עניני החירות שבשולם יתעוררו, ובאו האובדים בארץ אשור ולכאורה היה צריך להכתב האובדים או הנאבדים אבל באמת האובדים ממש הנאמר על אלו שנמצאו בגלות בתורל שהם יונקים מרשות אחרת וכמו שאינם

תורה אור

(טז) כתובות קי, ע"ב שכל הדר באר"י דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה.
 (יז) מגילה, טז, ע"א.

כביכול ישראל לא יפקון מן גלותא אלא בשכינתא כמה דאוקמוה (יח) ואיגון נדחים השתחוו לה' כו.

'כט, א, הרי אריאל קרית חנה דוד: יז) כד ישראל מכשרן עובדייהו, האי מזבח שלטא ובסטרא דימינא יהוו חזיין אריה רביע עליה על

כו ואתחנן רסו, ע"ב.

ביאור

נמצאים באמונה שלמה ורק אלו מישראל שישוב למקומו לירושלים ויבוא להתחבר הגרים בארץ ישראל הם חזקים באמונת השנית ונחשבים לצדיקים. פ"א האובדים הכונה על הקב"ה וכנסת ישראל שנקראים אובדים כמש"כ על מה נאבדה הארץ שהכוונה על כנסת ישראל אחרי החורבן וכן נאמר הצדיק אבד שהכוונה על הקב"ה שבזמן הגלות אבד אותה ושהיא יצאה בגלות והיא עלה מעלה מעלה ונתרחק ממנה, ואם תשאל למה כתיב ובאו מאיוו מקום יבואו, אלא כנ"י תבוא מהגלות ועל הקב"ה נאמר כשוב ה' את שיבת ציון

שישוב למקומו לירושלים ויבוא להתחבר בכנסת ישראל שבזמן החורבן נאמר (תהלים נז, ו) רומה על השמים וכפירושי והשתחוו נאמר על הצידחים שכולם ישובו אל ה' ועל אלו וכיצא בהם נאמר ביחזקאל והסירותי מכם את לב האבן ונתתי לכם לב בשר.

יז) כד ישראל כשישראל ישרים מעשיהם, או המזבח ושל הקרבנות שולט בצד ימין והיו רואים כמראה אריה רובץ על הקרבן ואוכלו, ומפני זה נקרא המזבח אריאל.

תורה אור

(יח) מגילה כט, ע"א והשיב לא נאמר אלא ושב. וכדאי להביא עוד פירוש של מה שכתוב שני סוגי אנשים אובדים בארץ אשור והנדרחים בארץ מצרים מה שאמר אחד מהגדולים שאשור הוא סוג אנשים שהיים בעתה אשור בגלות וע"י זה נתרחק מתורה ומצות ועליהם נאמר האובדים זהו כמו שנאבדו בגלות ונתשחקו בגוים וזה מרומי כתחיק בפי עקב בפסוקים (ח, יב, יג, יד) פן תאכל חשבעת וגו' ובקרך וצאנך ירביון וגו' ורם לסבך וחסכת, ועליהם נאמר כי אבד תאבדיון, כי נסיון העושה הוא חרבה יותר גדול מנסיון העוני ויש סוג שני שהאדם נמצא וביצר שהוא במצרים או עניות שצ"ח אמרו רז"ל (עירובין מא, ע"ב) שמעבירין את האדם על דעתו ועל דעת קונו האחד מהם עניות אבל הם אינם משחיתים את האדם כי"כ וצ"ח נקראים רק נדחים ולא אובדים אבל שניהם בזמן הגאולה העתידה אם היה להם לפעמים תחזורי תשובה שניהם יבואו וישתחוו לה' וכמו שראינו ושמענו קודם מלחמת ששת הימים בשנת תשכ"ו שהתעוררו גם חפשים גמורים לתשובה ולעזרת ישראל בארץ ישראל ובפרט בשנת הגאולה האמיתית שאנו יתקיימו חברי הנביא יחזקאל והסירותי מכם את לב האבן.

קרבנא ואכיל ליה (יט) ועל דא מדבחא איקרי אריאל (כ) כז.

ל, יח, אשרי כל חוכי לו: יח) ל"ו בחושבנא סליק תלתין ושית ואינגן ל"ו
בארעא דישראל ול"ו לבר מארעא דישראל (כא) כח.

לג, ג, והיה אמונת עתיך וגו': יט) אמונת סדר זרעים, עתיך סדר מועד,
חסן סדר נשים, ישועות סדר נזיקין, חכמת סדר קדשים, ודעת
סדר טהרות, (כב) אי איכא יראת ה' אין, ואי לא לא, וסימן זמ"ן נקט (כג) וכו'
ומאן דבעי לנטלא ליה בלא שכינתיה דאיהי יראת ה' עליה אתמר כט ונגרן
מפריד אלוף כאילו עביד קצוצ ופרוד בין קב"ה ושכינתיה וכו' אע"ג דאחליף
אדם ישית סדרי משנה ולא אקדים ליה יראת ה' דאיהי שכינתיה, קב"ה לא
שריא לגביה ובגין דא אי איכא יראת ה' אין, ואי לא, לא, כאלו לא הוה כלום
בידיה ל.

מראה מקומות

כז ו"ח תשא מד, ע"א. כח תקר"ו תקי"א ג, ע"ב.
כט משלי טז, כח. ל תקר"ו בהקדמה ה, ע"א.

ביאור

יח) ל"ו בחושבנא תיבת לו היא זה סדר זרעים, שמאמין האדם וזרע ומאמין
בגימטריא שלשים ושש וזה מרמו על ל"ו שהקב"ה יתן גשמי ברכה, יתן מרמו על
צדיקים שנמצאים בכל דור ודור בארץ סדר מועד, שבו הדינים מכל התגים
ישראל ול"ו צדיקים שנמצאים בחו"ל והומנים, חסן זה סדר נשים לזיון יורשים
שאין העולם יכול להתקיים מבלעדם. שע"י אשה נולדו יורשים (פירש"י) וגם
יט) אמונת זה סדר זרעים זה שכתוב יחסן ר"ת ח'לק סידר נ'שים (חידושי
ששה תיבות בפסוק זה הם מרמוזים על אגדות), ישועות זה סדר נזיקין שאבות
הששה סדרי משנה שלומדים אותם: אמונת נזיקין רומזים גם על נוקי שמים שצריך

תורה אור

(יט) עיין יומא כא, ע"ב חמשה חברים נאמרו באש של מערכה רבוצה כארי.

(כ) עיין מדות ספ"ד.

(כא) סנהדרין צו, ע"ב בעי אביי, עיין ב"ר פל"ה, ב, כך אמר רשב"י אין העולם
יכול לעמוד בפחות משלשים צדיקים הנשם בפ' מט ג. וסתולין צב, ע"א מ"ה צדיקים
(כב) שבת לא, ע"א; ילקוט ישעיה שם.

(כג) מדרש ושרח"ט פ"ט נקט סימן "נום קטן"; ילקוט תולאים תרע"ד ועיין שמ"ד,
פ"ל.

לח, טו, אדני עליהם יחיו: כ) מאי עליהם יחיו אליו ארחוי דאורייתא יחיו יתקיימו בהאי עלמא ובעלמא דאתי לא.

מ, ג, קול קורא במדבר: בא) מאי בעי הכא קלא במדברא, אלא אמר ר' זריקא אליו אינון קלייא לאתערא (כד) גתי מזבר, ומכאן דהוא הדין לכל העולם לב.

מג, ז, כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו: כב) בראתיו דא הוי"ה (יוד הא ואו הא), יצרתיו, דא כתנות אור, א"ף עשיתיו דא כתנות עור משום דהאף סבב זה לג.

מראה מקומות

לא ז' פקדי רלט, ע"ב. לב ז' וירא מה'ע קיח, ע"א.
לג ז"ח רות עח, וע"ב.

ביאור

רתמים להחשיע אורתנו ולהצילנו מהם (חידושי אגדות), חכמת זה סדר קדשים, ודעת זה סדר טהרות, אם יש להלמד יראת שמים טוב האם לאו אין למוודו שזה כלום, ומי ושרוצה לקחת התורה בלא השכינה שהיא יראת ה' עליו נאמר וברגן מפריד אלוף היינו ושעושה פירוד בין הקב"ה והשכינה והגם שלומד אדם ששה סדרי משנה ולא הקדים לו יראת ה' שהיא השכינה, הקב"ה לא חונה עם האדם ומפני זה, אם יש יראת ה' טוב, האם לאו לא, ונחשב כאילו לא היה בידו כלום מכל הלימד.

כ) מאי עליהם יחיו, מה פירושו של עליהם, אלא הכוונה על דרכי התורה שיהולך בהם האדם ע"י יחיה בעולם ויתקיים בעולם הזה ובעולם הבא.

טא) מאי בעי הכא קלא במדברא בשביל מה הקול במדבר שהוא מקום שמם

מבני אדם, אלא הכוונה היא שהקול יהיה להעיר את מתי מדבר שיקומו לתחיה בזמן תחית המתים, וכן הדין שכל מתי ישראל בכל העולם יקומו לתחיה אז הפסוק הזה מוסיף ושגם מתי מדבר יקומו בתחית המתים.

כב) בראתיו האדם המראה הוא הוי"ה במילוי אלפין, יו"ד, ה"א, ו"ו, ה"א, ושהם בגימטריה מ"ה כמו אד"ם, יצרתיו זה של מזדבגה נמוסה מהראשונה, וע"ז נאמר כתנות אור באל"ף, שבזמן שהיו האדם ואשתו כגן עדן היו מוקפים בכתנות אור, וזה שכתב אף עשיתיו וזה בזמן שחטאו בעץ ההעת וגרשום מגן עדן על זה הזמן נאמר אף עשיתיו היינו שהתנהגו בא"ף וחטאו שאז אמר להם הנחש א"ף כי אמר אלהים וגו' אז נעשה להם הקב"ה כתנות עור ומפני זה כתוב א"ף עשיתיו.

תורה אור

(כד) סנהדרין קח, ע"א וכדברי ר' אליעזר.

מח, יא, למעני למעני אעשה כג) רקץ אית בכל דרא ודרא כפום זכוון בכל מארי דדרא כפום דרוב דרא נוטים אבתריה, ואם תובין מתרבין עלה אדחייא פורקנא עד דרא אחרא, ובגין דא (כה) כל הקיצים כלו וכלא תליא בתיובתא וכו' אבל קץ וזמן דשוי קב"ה לא תליא בזכוון וכו' אלא ביה תליא הוא דכתיב למעני למעני אעשה לך ואעש למען שמי וכו' וכל חשבונות וגימטריאות דקצים אינון פרפראות לחכמה וכו' כמ"ש בעל ספר יצירה (כו) לה.

מראה מקומות

לה תקרוז קנ, ע"א.

לד יחזקאל כ, ה.

ביאור

כג) דקץ אית ושיש קץ בכל דור שיהיה הגאולה והשלמה כפי זכויות של רוב הדור אם רוב הדור הם צדיקים או הוא זמן הגאולה ואם חסאי הדור הם יותר מהמצוות או נדחה הגאולה עד הדור שאחריו ומפני זה אמרו רז"ל כל הקיצים כלו אינו הדבר תלוי אלא בתשובה וזהו פירוש הפסוק אני ה' בעתה אחישנה (ישעיה ס, כב) זכו אחישנה אבל הקץ תאחרון ושקבע הקב"ה לא תלוי בזכויות שאפילו רוב הדור או כולו יהיו חייבים ג"כ נגאל, וזהו שכתב פה למעני למעני אעשה וכו' כתוב ואעשה למען שמי שלא יתולל בגוים וכל החשבונות וגימטריאות של הקיצים הם רק פרפראות לחכמה וזהו הטעם שגם בדורנו היה כתוב בספרים הקדושים שבשנה זו וזו תהיה הגאולה ולא בתקיימו הרברים מפני שרוב ישראל לא יהיו צדיקים ונדחתה הגאולה וסימן לזה ראינו שבשנה זו היו גזירות וצרות על ישראל אבל בזמן האחרון הקבוע מהקב"ה נגאל בלי תשובה וזכויות ובלי צרות וגם הרמב"ן בפ' תאזינו (לב, מ) דשתו שהגאולה העתידה אינה תלויה בתשובה.

תורה אור

(כה) סנהדרין צו, ע"ב אמר רב כלו כל הקיצין ואין ידבר תלוי אלא בתשובה, חבירושלמי ובנתומא בתקתי ג' מחלוקת ג' תנאים: ר' יהודה אומר אם אין ישראל עושין תשובה אין נטאלין וכו' ר' שמעון אומר בין עושין תשובה ובין אין עושין כיון שהגיע הקץ מיד נטאלין שנאמר אני ה' בעתה אחישנה (ישעיה ס) ר' אלעזר אומר אם אין עושין תשובה מעצמן הקב"ה מעמיד עליהם מלך רע שגזרותיו קשות כחמן ומשתעבד בהן ומתוך כך עושין תשובה שנאמר (ישעיה נט) כי יבא כהר וגוי ובא לציון גאולה.

(כו) ומפני זה ראינו שהרבה ספרים קרושים הביאו הרבה קצין ולא נגאלנו וביאותה השנה היו הרבה צרות על ישראל מפני שהדור לא זכה לתשובה ולגאולה.

נ, ב, מדוע באתי ואין איש: (כד) מדוע באתי כמה חביבין אינון ישראל קמיה קב"ה דבכל אתר דאינון שריין קב"ה אשתכחא בנייהו וכו' מה כתיב לו ועשו לי מקדש וגו' סתם דכל בי כנישתא דעלמא מקדש אקרי (כז) וכו', ושכינתא אקדימת לבי כנישתא (כח) לו זבגין כך וכאה איהו מאן דאקדים לבי כנישתא וכו' (כט) כד אתי צפרא וצבורא אשתכחא בבי כנישתא בעו לאשתכחא בשירין ותושבחן דדוד (ל) וכו' לאתערא רחימו לעילא ולתתא

ביאור

(כד) מדוע באתי כמה חביבים הם ישראל לפני הקב"ה שבכל מקום שהם חונים הקב"ה נמצא בנייהם, מה כתוב ועשו לי מקדש סתם, הכוונה שכל בית כנסת נקרא מקדש, והשכינה מקדמת לבוא לבית הכנסת עוד קודם שבא הקהל ובשביל כך מאושר הוא מי שמקדים לבוא לבית הכנסת, כשבא הבוקר והציבור נמצאים בבית הכנסת צריכים להמצא בשירות ותשבחות של רח המלך היינו פדקי תהלים לתעיר אהבה למעלה ולמטה ולעורר תודה ושמחה שהרי הלויים שהיו שרים על הדוכן בבית המקדש היו מעוררים אהבה ותודה בשמים ע"י השירות ותשבחות, ומי שמדבר בבית הכנסת בדברי חול אוי לו ווי לו שאין לו חלק באלהי ישראל שהוא מראה שאין לו אלהים ולא נמצאת השכינה בבית הכנסת, ושם היה מאמין שהקב"ה נמצא בבית הכנסת היה מתבייש ומפחד לדבר דברי חול

בבית הכנסת, באות הזמן שישראל גומרים פסוקי דזמרה של דוד או אומרים שירת הים אז ישיר, ואם תשאל למה אומרים אז ישיר באתרוונה, אחרי פסוקי דזמרה של דוד, הרי תורה שבכתב והיא קודם לתורה שבעל פה והיא קדמת לנביאים ולכתובים, אלא משום שכנסת ישראל אינה מתקנת אלא מתורה שבכתב והשבח הזה של השירה הוא יותר חשוב מכל השירות והתשבחות ומפני זה אומרים אותה סמוך סמוך לתפלת מיושב שהוא יוצר אור, ומפני זה צריך אדם לשום רצונו ומחשבתו בהשירה הזאת ולאומחה בשמחה ובהתלהבות, וכל מי שזוכה לאומרה בעוה"ז יזכה לכוונה לראות במלך המשיח בתקן הכתר הזה ויזכה לשיר השירה הזאת שם כמשיח אז ישיר, ולא נאמר שר כדאי שנדע שמשו רבינו ע"ה ישיר אז השירה הזאת עם כל ישראל, וכיון

תורה אור

(כז) מגילה כח, סע"א והשימותי את מקדשיכם וגו'.

(כח) ברכות ו, ע"א עשרה קדמא שכינתא ואתיא.

(כט) ברכות מז, ע"ב.

(ל) בספר חסידים סימן יח כתב ושוש התפלה שמחת לב בהקב"ה וכו' ולפיכך היה

דוד מלך ישראל מנגן בכנור על כל תפלותיו ומזירותיו וכו'.

וכו' ולא תערא חרוה, דהא בגין דא ליואי מתערי לאתערא רחימו וחרוה לעילא באיגון שירין ותושבחן, ומאן דמשתעי בבי כנישתא במילין דחול ווי ליה וכו' ווי ליה דלית ליה תולקא באלהא דישראל (לא) דאחזי דהא לית אלהא ולא אשתכח תמן וכו', ובהווא זמנא דמסיימי ישראל שבחי דאיגון תושבחן דדור כדין תושבתתא דשירתא דימא וכו' האי תושבתתא אמאי איהי בתקונא בתרייתא בטר שבחי דדור, והא תורה שבכתב אקדימת לתורה שבעל פה ואקדימת לנביאים ואקדימת לכתובים וכו', אלא מגו דכ"י ולא אתתקנת אלא מתורה שבכתב משום הכי איצטריך לומר לה בשירותא דתקונהא והאי תושבתתא מעליא מכל שאר תושבחן דעלמא וכו' ובגין דא איהי סמוך לצלותא דמירושב וכו' בגין דא בעי ב"נ לשוואה רעותיה ובהאי שירתא, וכן מאן דזכי לה בהאי עלמא זכי למחמי למלכא משיחא בתקונא ההוא כתר א וכו' וזכי לשבחא האי שירתא תמן וכו' (לב) כיון דמטי ב"נ לישתבח נטל קב"ה ההוא כתר א ושוי ליה קמיה, וכו' שריאת לאתתקנא למיתי קמי מלכא עילאה, ואיצטריך לאכללא לה בתליסר מכילן דרחמי עלאי וכו' ואיגון תריסר בוסמין עילאין וכו', שיר, ושבחא, הלל, וזמרה, עוז, וממשלה, נצח, גדולה, וגבורה, תהלה, ותפארת, קדושה, הא תריסר, ולבתר לחברא לה בהדיהו ולומר ומלכות, והווי תליסר, בגין דאיהי מתברכא מיניהו, ועל דא אצטריך וכו' לשוואה לבא ורעותא בהאי, ולא לישתאי כלל.

ביאור

שמגיע אדם לישתבח לוקח הקב"ה הכתר הזה ושם אותה לפניו וכנסת ישראל מתחילה להכון למית' לבחא לפני המלך העליון וצריך להכליל אותה בשלושה עשר מצות הירחמים העליונים, שיר, ושבחא, הלל, זמרה, עוז, וממשלה, נצח, גדולה, וגבורה, תהלה, ותפארת, קדושה, הרי י"ב ואח"כ להברך אותם ולאמר ומלכות וביחד י"ג שבחים לפי שהיא היינו כ"י מתברכת

מהם ומפני זה צריך לשום הלב והרצון בזה ולא לדבר באמצע כלום בכדי שלא יפסיק ביניהם, ואם פוסק ביניהם אז מתחת כנפי הכרובים יוצא שלהבת וקורא באימה ויראה ואומר פלוני שפסק באמצע גאות והקב"ה יכלה ויפסק שלא יראה גאות של המלך הקדוש לפי שהשלושה עשר תיבות הם גאות ה' אחרי זה אומרים קדיש וברכו ומתחילים לאמר יוצר אור.

תורה אור

(לא) ועיין בכפר דרך משה לט, שהביא ממדרש שוהר טוב אצרי יוסי בן קיסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגעתני שלש מאות גמלא סעוגין אף וחימה ופגע בו אליהו הנביא ואמר לו זה למאן דמשתעי בבי כנישתא.

(לב) עיין סנהדרין צא, ע"כ, כל האומר שירה בעוה"ז וזכה ואומרה לעוה"ב.

דלא לפסוק, בינייהו. ואי פסיק בינייהו, מתחות נדפי כרובייה גפיק חד שלהובא וקארי בחילא ואמר פלניא די פסיק גאותא דקב"ה ישתצי ויתפסק, דלא יחמי גאותא דמלכא קדישא, וכו' בגין דאלין תליסר אינון גאות ה', וכו' מתמן ולהלאה יוצר אור. (ועיין בשמות ע' תסב תסג מגודל קדושת השירה) לח.

נב, ב, התנערי מעפר וגו': כה) לעתיד לבא הקב"ה מחיה את המתים וינער אותם מעפרם שלא יהיו בנין עפר וכו' והבר שאינו מתקיים הה"ד **לט** וייצר וגו' עפר מן האדמה וכו' ויעמדו בבנין מקוים להיות להם קיומא ויעלו מתחת לארץ ויקבלו גשמתם בארץ ישראל מ.

נג, ה, והוא מחולל מפשעינו: כו) אתעבידת חול בגין חובה ופשע דישראל בקבורה דילך דאתמר בכ **מא** ויקבר אותו בגיא, ומה כתיב בקבורה דילך כל גיא ינשא, כן שפל ונמוך ינשא בגינך **מב** דאינון ישראל דאינון שפלים מכל אומה ולישן, וכל הר וגבעה ישפלו דאינון רשיעייא וגסי הרוח, ובחבורתו גרפא לנו, בחבורה דאתחברא עמגא בגלותא גרפא לנו (לג) **מג**.

נג, יוד, ויה' חפץ דכאו החלי אם תשים אשם בפשו יראה זרע יאריך ימים וגו': כז) אמאי חפץ בגין דיתדכי, אם תשים, אם ישים מבעי

מראה מקומות

לז ז' נשא קכו, ע"א. לה ז' תרומה קלי, ע"א. לפ בראשית ב, ז.
 מ ז' תולדות קלו ע"א. מא דברים לד, ה.

ביאור

כה) לעתיד לבא המאמר הנה הוא בלשון הקודש ומובן ואין צורך בביאור. כו) אתעבידת חול אתה נעשית חול בשביל עון ופשע של ישראל, בקבורה שלך שנקברת במדבר בחו"ל לטובתם שעל ידך בזכותך יקומו ישראל דור המדבר לתחיית המתים שכתוב אצלך ויקבר אותו בגיא, ומה כתוב בקבורה שלך כל גיא ינשא וזה

שכתוב וכל הר וגבעה ישפלו נאמר על הרשעים וגסי הרוח וזה שכתוב ובחבורתו גרפא לנו וע"י שנתחברת עמגו בגלות גרפא לנו. כז) אמאי חפץ למה חפץ דכאו, בכדי שיטהר ויגקו ולמה כתיב אם תשים, אם ישים היה צריך לכתוב שהרי הפסוק מדבר בלשון נסתרי אלא הפסוק מדבר

תורה אור

(לג) ע' הנחומא סוף ואתחבו, מפני מה נקבר בחו"ל כדי שיהיו המתים בתו"ל חיון בוכותו, ועיין ילקוט סוף רמז תצ"ד.

ליה מאי אם תשים, אלא לנשמתא אהדר מילה אי ההיא נשמתא בעיא לאתקנא כדקא יאות, יראה זרע בגין דההיא נשמתא אולת ושאתת זאיהי זמינא לאעלא בההיא זרע דאתעסק בה בר נש בפריה ורביה, וכדין יאריך ימים, וחפץ ה' דא אורייתא, בידיה אצלה, ת"ח אע"ג דבר נש אשתדל באורייתא יממא וליליא ומקוריה ומבועיה קיימא ביה למגנא לית ליה אתר לאעלא לפרגודא (לד) מד.

נד. יא, הנה אנכי מרביץ בפורך אבניך וגו' (כח) אינון אבנין דיסודי ציון וירושלם ח"ו דשליטו עליהו שאר עמיין ולא אוקדו לון ולא אתוקדון, אלא כלהו אתגניזו וגניזו לון קב"ה וכו' ולא אתאבדו מינייהו אפילו חד, וכד יהדר קב"ה ויוקים לה לירושלם וכו' אבנין קודמאי יהדרון לאתרייהו וכו', בזמנא דיכחול ב"נ עיניו בההוא פוכא וימלי עיניה מיניה, וכדין יחמי כל אבנין וכל יסודי ירושלם מתקנן על אתרייהו מה.

נו. ד, ה, כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' ונתתי להם בביתי ובחומתי יד ושם טוב מבנים ומבנות וגו' (כט) ר' חייא

מראה מקומות

מד ו' וישב קפו, ע"א. כה ו' פקודי רמ, ע"ב

ביאור

בהנשמה אם הנשמה הזאת רוצה להתקן כראוי, ישתדל לישא אשה ולהוליד בנים לפי שהנשמה הזאת הולכת וסובבת בעולם ומוכנה ליכנס בההוא זרע שעוסק בה האדם ואו יאריך ימים, וחפץ ה' היינו התורה שלומד יצליח בידו, ובא וראה ותדע שהגם שאדם עוסק בתורה יומם ולילה ומקורו קיים בחנם היינו שלא נשא אשה ולא עסק בפריה ורביה אין לו מקום ליכנס למחיצה של עולם הבא. (כח) אינון אבנין האבנים של יסודי ציון וירושלם ח"ו ששלטו עליהו שאר עמים

ולא שרפו אותם ולא נשרפו, אלא כולם נגנזו, לא שאבדו מהם אפילו אחד, וכשיחזור הקב"ה ויקים ויבנה את ירושלים בזמן הגאולה האחרונה שתהיה בקרוב, יחזירם הקב"ה למקומם ואז מי שיכחול אדם עיניו מהפורך וימלא עיניו ממנו אז יראה שהאבנים וכל יסודי ירושלם מתוקנים על מקומם. (כט) ר' חייא בעא ר"ח שאל מי שהוא צדיק גמור ולא זכה לבנים בעולם הזה כגון שהיה לו אשה ולא זכה, או שהיו לו בנים ומתו איך הם בעולם הבא, איך

תורה אור

(לד) וכן מבואר בברכות י, ע"א החזקיהו אף שהיה צדיק גמור ולמד הלמד נאמר לו כי מת אתה בעוה"ז ולא תחיה בעוה"ב, על שלא עסק בפרוץ.

בעא האי דאיהו זכאה שלימא זכו' ולא זכה לבנין בהאי עלמא כגון דאשתדל
 בהו ולא זכה, או דהוו ליה זמיתו, מה אינון לעלמא דאתי, א"ר יצחק עליהו
 העל אינון זכאי קשוט (כגון ר' יוחנן דהוו ליה בנין זמיתו) (לה) כגון רבי חזקיה
 דאיהו עקר) עלייהו כתיב כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו'
 מה כתיב ובתריה זנתתי להם ובביתי ובחומתי יד ושם טוב מבנים ומבנות וגו'
 בגין דאלין אית לון חולקא לעלמא דאתי (לו) מר.

נר, יא, והכלבים עזי גפש לא ידעו שבעה: (ל) רבי ברכיה אמר יתיב דוינא
 על פילי דרומי וחמינא חד בר נש דהוי אתי נפקנא לגביה

מראה מקומות

מו ז' וישב קפו, ע"ב.

ביאור

יצחק עליהם ועל אלו צדיקי אמת כמו ר' יוחנן שהיו לו בנים ומתו וכגון ר' חזקיה שזיה עקר עליהם כתיב כה אמר ה' לסריסים וגו' ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות וגו' לפי דאלו יש להם חלק לעולם הבא. (ל) ר' ברכיה אמר סיפר ישבתי על שער העיר וראיתי איש שבא נגדי יצאתי נגדו והכנסתיו לביתי בדקתי אותו במקרא במשנה בתוספתא ובאגדה ולא מצאתי בו כלום, גערתי בו והוא הפיל את עצמו אחורי הדלת וישן ואמרתי הוא וכלב יאכלו טאחד שכן אמר רב מניומי שזה שכתוב

והכלבים עזי גפש וגו' זה נאמר על עמי הארץ שהם עזי פנים ככלב, למה שאינם יודעים שהקב"ה לא השרה קדושתו בתוכם ומפני זה הם עזי גפש, כשנתעורר משינתו קם וקרב אל השלחן הבטתי בפניו והסתכלתי בעיניו שהוא משחק ואמר לי ודאי מדוך השי"ת נתרחקת שהקב"ה הכין את השלחן היינו שברא כל צרכי בני אדם קודם שנבראו ולא בדק אותם צדקתם וישרתם אם תמשיך ללכת בדרך זו לא יתקיימו לך בנים, ותיכף חזר ואמר לי כן יחיו לך בניך, אמרתי לו למה חזרת מחבריך הקדומים ענה לי לפי

תורה אור

(לה) זכרות ה, ע"א.

(לו) עיין מדבר קדמות מערכת ז' אות ד' שמביא מזהר סתב יד אר"ש לעולם יקים אדם מצות עונה וכו' אף שהיא עקרה וקנה אינם הולכים לאיבוד אלא ה' מצה למלאך הממונה שישמרם לעתיד לבא ויהיה לכל אחד גוף ויהיה לו בנים רבים ויכיר כל אחד אביו ואו תאמר בלבבך מי ילד לי את אלה ואני שכולה וגלמודה שהייתל' חושב שהולכים לאיבוד וכו' יש מדור אחד שמתגדלים שם טיפות קדושות שלא נעשו באיסור כלם הם נגזזות בהיטלא חד דמלכא ע"כ תביאו הג' מהר"ם גלנטא הזקן.

אעילנא ליה בגו ביתאי בדיקנא ליה בקרא במשנה בתוספתא ובאגדה ולא
 אשכחנא ביה ונזיפנא ביה וכו' אפיל גרמיה אתורי דשא ודמך אמנא הוא וכלבא
 ייכלון כחדא (לז) דהכי א"ר מניומי וכו' מ"ד והכלבים עזי נפש וגו' אלו עמי
 הארץ שהם עזי פנים ככלב, מ"ט מפני שלא ידעו הבין דקב"ה לא אשרי
 קדושתיה בגווייהו ועל דא אינון עזי נפש, (לח) כד אתער קם וקריב לגבי
 פתורא וכו' תמינא ואתתכלנא בעינוי דחייכן, אמר לי דאי מאורחוי דמרך
 אתרחקת, ודווא תקין פתורא עד דלא ייתי אדם ועד דלא יפקוד ליה ויבדוק
 ליה, אי תוסיף למהך באורחא דא לא יתקיימו לך בנין, מיד אהדר ואמר ייתון
 לך וכו' אמנא ליה אמאי אהדרת מלה ואתנתמת אמר לי אסור ליה לבר נש
 למיליט גרמיה וכל שכן אחרא בגין דקללת חכם אפילו על תנאי יתקיים (לט)
 וכו' דכתיב מו. אם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה ואתקיים וכו', פתח ואמר
 מ"ח ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך וגו' קללה דא על תנאי
 וקב"ה מחיל לחוביהון בגיניה דמשה ואעפ"כ אתמחי מפרשתא מעלייתא
 ובאורייתא וכו' פרשת ואתה תצוה (מ) דלא אדכר תמן מ"ט.

מראה מקומות

מז בראשית לא, לב. מ"ח שמות לב, לב. מ"ט ז"ח שה"ש ס, ע"ב.

ביאור

שקללת חכם אפילו על תנאי מתקיים שכן
 כתוב אצל יעקב אבינו שקלל את רחל
 בטעות ואמר עליה לא יחיה ונתקיים,
 שמתה אחרי זמן קצר בלידתה את בנימין
 ונפטרה קודם זמנה, וכן נאמר אצל משה
 רבינו בזמן שביקש רחמים על ישראל
 אמר אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא
 מספרך הקללה הזאת שקילל את עצמו

תורה אור

(לו) כדברי רבי ב"ב ח, ע"א, שפתח אונצרות בשני בצורת ואמר יכנסו בעלי מקרא
 וכו' אבל עמי הארץ אל יכנסו. וכדברי רב הונא שם ט, ע"א, בדיקין למונות.
 (לח) נעיון וביצה כה, ע"א.
 (לט) מכות יא, ע"א.
 (מ) ופרשה זו קוראים בשבת השבוע שחל בו ז' אדר שבו נפטר מרע"ה.

נז, א, הצדיק אבד: לא) ר"י אמר מיומא דאתחרב בית מקדשא ברכאן לא אשתכחו בעלמא (מא) וכו' אבד ברכאן דהוו שריין בית, כמא דכתיב **נ** ברכות לראש צדיק **נא**.

נח, יג, וקראת לשבת ענג: לב) ענג בהפוכא נגע מאן דאית ליה ולא מקיים ליה **נב**.

וקראת לשבת ענג וגו' דדבר דבר: לג) א"ר יוסי לר' יצחק מעשות דרכין שפיר, אבל ממצא חפצין דדבר דבר מה הוא זמאי גריעותא הוא לשבת א"ל ודאי גריעותא הוא דלית לך מלה ומלה דנפיק מפומיה דבר נש דלית לה קלא וסלקא לעילא, ואתער מלה אחרא, ומאי הוא ההוא דאקרי חול וכו', וכד אתער חול ביומא קדישא גריעותא הוא לעילא ודאי, וקב"ה וכנסת ישראל שאלי עליה מאן הוא חבטי לאפרשא וזוגא דילן וכו' ועתיקא קדישא לא אתחזי ולא שרייא על חול, בגין כך הרהור מותר (מב) מ"ט, בגין דהרהור לא עביד מדי וכו' ומאן דאפיק מלה קדישא מפומיה מלה דאורייתא אתעביד מניה קלא וסליק לעילא ואתערו קדושי מלכא עלאה וכו' וכדין אשתכח

מראה מקומות

נ משלי יוד, ה. נא ו' ופראשית נה, ע"ב. נב תהי"ז יב, ע"א.

ביאור

לא) ר"י אמר מיום שנחרב בית המקדש ברכות אינו נמצאות בעולם, והכוונה פה שהצדיק שהיה ברכות נמשכות עליו מלמעלה כמש"כ ברכות לראש צדיק זה היה בזמן שביהמ"ק היה קיים אבל אחר התורכן אבדו הברכות.
 לב) ענג שבת, שכתוב ענג ולא כתיב תתענג בשבת לכן לדעתי שמרמו הפסוק שענג הוא נגע שבאם יש ביכולתו להתענג במאכלים טובים וערכים ומקמץ ואינו קונה אותם להתענג בהם נהפך לו לנגע.
 לג) אמר ר' יוסי לר' יצחק מעשות דרכין הנני מבין שאסור בשבת, אבל ממצא חפצין דדבר דבר, אינו פגיעה זו בכבוד שבת, אמר לו, והאי זה חסרון שאין דיבור שיוצא מפי האדם שאין לו קול והקול עולה לשמים ויבשם מתעורר דיבור אחר שנקרא חול וכשנתעורר ביום הקדוש הוא חסרון למעלה, וקב"ה וכנסת ישראל שואלים עליו מי הוא שרוצה

תורה אור

(מא) עיין סוטה מח, ע"א מיום שחרב ביהמ"ק אין יום שאין בו קללה, ולא ירד הטל לברכה.
 (מב) שבת קיג, ע"ב.

חדוותא לעילא ותתא, א"ל וכו' מאן דשארין בתעניתא בשבתא עביד גריעותא לשבת או לא, אי תימא דלא עביד גריעותא הא סעודתי דמהימנותא: בטיל מניה ועונשיה סגי הא חדוותא דשבת בטיל מניה, א"ל מלה דא שמענא דדא דאשגחן עליה מלעילא וכל וכני עלמא בגין דהאי יומא וכו' חדוותא דכל חדוון וכו' ואפילו רשעים דגיהנם נייחין בהאי יומא וכו' כלהו שאלן עליה וכו' ובשעתא דעתיקא קדישא אתגלי בהאי יומא וכו' צלותיה סלקא וקיימא קמיה כדין אתקרעו כל גזרי דינין דאתגזרו עליה ואפילו אסתכמי כבי דינא דמלכא עליה לביש כלא אתקרע בגין דבשעתא דעתיקא אתגלייא חידו וכל חידו אשתכח וכו' ועל דא תנינן (מג) קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה, מאן שבעים שנה,

ביאור

הכלל ובזמן שעתיק הקדוש מתגלה ביום זה ותפלת האיש הנה עולה ועומדת לפני הקב"ה או נקרעים כל הגזרי דינים ושגגותיו על האיש הזה, ואפילו הסכימו בבית דין של המלך העליון עליו לרע הכל מונבטל ונקרע לפי שבזמן שעתיק הקדוש מתגלה אז נמצא חירות ושמחה על הכל ועל זה למדנו קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה, מהו פירוש של שבעים שנה ואלא הכוונה ששהגם שהסכימו עליו כל שבעים כתר' המלך לרע הכל נקרע ומתבטל, וכל זה הוא אם חלם והתעוררו עליו בחלום כליל שבת או התענית מועיל לבטל הגזרה והוא דוקא ביום שבת זה ולא ביום אחר כל יום מה שקרה ביום זה עושה הפעולה כב"ל ואם לא קרה ביום זה אינו עושה ושום פעולה ועל זה דבר יום ביומו למדנו, והתעוררו עליו בחלום ובסדי שיבקש רתמים ביום זה, אזי לו לאדם שלא התעוררו עליו ולא

לעשות פירוד זיווג שלנו ועתיק הקדוש לא נראה ולא חונה על חיל, ומפני זה הריחוד בדבר חול מותר מפני שהרהור לא עושה שום דבר, ומי שמוציא דיבור קדוש מפיו, דיבור תנחה נעשה מזה קול ועולה למעלה ומתעוררים קדושי המלך העליון ואז נמצא חדה ושמחה מלמעלה ומלמטה, אמר לו ומי שיושב בתענית בשבת אם הוא עושה פגם לשבת או לא, אם תאמר שאינו עושה גרעון ופגם הרי סעודות והאמונה בטל ממנו והרי מי שמבטל מצות סעודה בשבת הרי עונשו גדול שהרי ע"י זה מבטל שמחת השבת, ואיך זה אמרו רז"ל שמי שחלם לו חלום רע יתענה בשבת, אמר לו דבר זה שמעתי שהאיש שמתענה משגיחין עליו בשמים יותר מכל בני העולם לפי שיום זה הוא שמחת כל השמחות, ואפילו רשעים בגיהנם נחים ביום זה ומפני זה כולם שואלים על אדם זה שהוא כיוצא מן

תורה אור

(מג) ברכות לא, ע"ב כל היושב בתענית בשבת קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה.

אלא אע"ג דאסכמו עליה כל אינון שבעין כתרי מלכא וכו' כלא אתקרע וכו' והני מילי כד מתערי עליה בחלמא בליליא דשבתא וכו' בגין כך בההוא יומא ממש ולא ביזמא ואחרא וכו' כל יומא מה דאירע ביומיה עביד, דלא אירע ביומיה לא עביד וכו' ובגין כך הבר יום ביומו נג תנינו, אתערי עליה בחלמא בגין למתבע עליה רחמי, ווי ללהוא בר נש דלא מתערי עליה ולא אודעו ליה בחלמא דהא אקרי רע, ובגיני כך נד לא יגורך רע כתיב, וכתיב נה בל יפקד רע (מד) בל יפקד ובגין דאקרי רע נז.

נ- , יז, וילבש צדקה כשריון: לד) צדקה הא אוקמה צ' צ' אמנים תליין מן א דאמן, ד' ד' קדושות, ק' מאה ברכות, ה' חמשה חומשי תורה וכלא אמן, מ"ן תשעים ומאן דלא אמר לון צריך לכיון בחמש סרי ווין דאמת ויציב ומכוין לקיים וכו' [ועם] א' מן אמת בה סלקין לחשבן אמן, ואיהו רזא יאהרונה"י ומאן דאמר לון (מג"א) בכ"ל כח"ו דאיהו אלהי"ם דהכי סליק לחושבן בכ"ל כח"ו יהיב תוקפא לסוואון וקורעין לו גזר דינו של שבעים שנה דאינון

מראה מקומות

נג מ"א ח, נט. נד תהלים ה, ה. נו ז' ואמור קה, ע"א, ע"ב. נה משלי יט, כג.

ביאור

הדיעו לו בחלום שאיש כזה נקרא רע ועל זה דרשו רז"ל על הפסוק ושבע ילין בל יפקד רע הוא איש רע וע"ז כתיב לא יגורך רע.

לד) צדקה הא אוקמוה כבר נתבאר השם צדקה שהוא צ' אמנים שאומר אדם אם מתפלל בצייבור, ד' קדושות הם, בשחרית שלש קדושות היינו בתפלת יוצר, ובחזרת הש"ץ, ובתפלת ובא לציון, ואחת בתפלת המנחה, ק' זה מאה ברכות שאדם אומר בכל יום ה' חמשה חומשי תורה, וכולם הם כשריון שמגין על האדם מחצי החיצונים, ומי שמתפלל ביחידות ואין ביכולתו לאמר צ' אמנים צריך שיכוין

תורה אור

(מג"א) שבת קיט, ע"ב. ובשם לא נזכר של ע' שנה ובטור אר"ח ס' נו נזכר זה והגר"א מפרש דר"ל שקורעין לו הגז"ד של השבעים, על שנה ע' ילקוט שפטים מו.

סנהדרין דאינון גזרין על בר נש מה ודיהא ליה בכל שתא, אלהי"ם הוא הכס"א בחושבן ואיהו כסא רחמים אל מלך יושב על כסא רחמים נ.

סב, ח, נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו: לה) נשבע ה' בימינו זו תורה, ובזרוע עזו אלו תפילין שבראש נח.

סג, ד, כי יום נקם בלבי: לו) אמר הקב"ה שוטים הם המחשבים קצי משיחא דבר שלא גליתי לעולם (מד) לבא לפומא לא גליא ואינון משתדלי למחשב קצי. נט.

סד, כב, כי כימי העץ ימי עמי: לז) ר' אלעזר אמר זמין קב"ה לתקנא ולאתקנא רוחא בבני נשא בגין דיתרכון יומין לעלמין הה"ד כי כימי וגו' וכתוב ס בלע המות לנצח וגו' סא.

ירמיהו

יוד, ז, מי לא יראך מלך הגוים: לח) מאן הוא מלך הגוים דלא דחיל מינך ולא יזדעזע מנך, מי מלך הגוים דלא יראך. סב.

מראה מקומות

נז ז"ח תקונים קיא, ע"ב. נח תקו"ז קנח, ע"ב. נט תקו"ז ס ישעיה כה, ח. סא ז' בראשית לח, ע"א. סב ז' משפטים צו, ע"א.

ביאור

לה) הנאמר בלשון הקדש ואין צורך (לו) ר' אלעזר אמר, זמין, ועתיד בביתאור. הקב"ה בזמן תחית המתים לתקן העולם (לז) אמר הקב"ה שוטים הם המחשבים קצי הגלות וביאת המשיח דבר שלא גליתי לעולם, וזהו שאמר כי יום נקם בלבי, זמן הנקמה שינקום הקב"ה באומות על ששיעסדו קשה בישראל והוא בלבי והלב להפה לא גילה והם משתדלים לחשוב זמן הקץ.

והיה מלאך המות. (לח) מאן הוא מי הוא מלך ממלכי הגוים דלא דחיל שאינו מפחד ואינו מזדעזע ממך הקב"ה.

תורה אור

(מד) עיין סרכות יד, ע"א.

(מד) סנהדרין צט, ע"א, א"ר יוחנן ללבי גליתי לאברי לא גליתי וכו' למלאכי השרת לא גליתי.

יוד, טו, הבל המה מעשה תעתעים בעת פקודתם יאבדו: לט) אית הבל יאית הבל, אית הבל וכו' דצלותין ופולחנין טבין ואית הבל דמלין בטלין מלין ריקנין דאתמר בהון הבל המה מעשה תעתועים וגו' מאי בעת פקודתם, אלא בזמנא דאתי פורקנא ופקודא לישראל יאבדו מעלמא, הבל תעתועים דתועים לבני נשא ג.ס.

יז, ח, והיה כעץ שתול על מים וגו': מ) ולזמנא דזמין קב"ה לאחייא מתיא זמין איהו לארקא טלא מרישיה עלייהו (מה) ובההוא טלא יקומון כלא מעפרא וכו' אי תימא דכל גופין דעלמא יקומון וכו' אינון גופין דאתנטיעו בנשמתא חדא מה תהא מינייהו, אמר ר"י אינון גופין דלא זכין ולא אצלחו הרי אינון כלא הון, כמא דהון עץ יבש בההוא עלמא הכי נמי בההוא זמנא,

מראה מקומות

סג תקי"ז תס"ט קת, ע"א. סד ירמיה יז, ו.

ביאור

לט) אית הבל יש הבל מתפללות ומעשים טובים, ויש הבל היוצא מן הפה שמדבר דברים בטלים, דזבובים וריקים שנאמר עליהם הבל המת מעשי תעתועים, ומה פירוש הדברים בעת פקודתם יאבדו שבזמן שיבוא זמן הגאולה והפקודה לישראל, אז יאבדו האנשים האלו הבל תעתועים שמתעתעים לבני אדם. מ) ולזמנא תבזמן שעתיד הקב"ה להחיות המתים הוא עתיד להריק טל מראשו עליהם ועל המתים ומהטל והה יקומו כולם מעפר ולא תחשוב שכל הגופים של המתים יקומו, שהרי יש הרבה גופים שנתגלגלו ובנשמה אחת ישבאה בגלגול בגופים שונים בזמנים שונים, וע"ז אמרו חז"ל שאלו הגופים שלא זכו

ולא הצליחו לעשות מעשים טובים בחייהם אלו הגופות לא יקומו וכמו שהיו בחייהם בעולם הזה כמו עץ יבש בלי לחלוחית של תורה ומצ"ט כן יהיו בזמן התחייה של המתים ורק הגוף האחרון שנתנטע והצליח במעשיו הטובים הוא יקום ועליו כתיב והיה כעץ שתול וגו' ועל הגוף הקודם דלא עבד ואיבין שלא עשה פירות ולא נטע ושרשים עליו כתיב בהפסוק הקודם והיה כערער סערבה ולא יראה כי יבוא טוב, וטוב הכוונה על תחית המתים שאז יאיר האור שנגנז בששת ימי בראשית שעליו כתיב וירא אלהים כי טוב ויבדל שחזשח רח"ל שחברדילו וגנוזו לצדיקים לעתיד לבוא.

תורה אור

(מה) פדר"א ספ"ד.

וגופא בתראה דאתנטע ואצלח וכו' יקום ועליה כתיב והיה כעץ שתול וגו' והיה עלהו רענן וגו' ועל ההוא גופא קדמאה דלא עבד איבין ולא נטע שרשין וכו' כתיב סד והיה כערער בערבה (מו) ולא יראה כי יבוא טוב דא תחית המתים ויתנהיג ההוא נהורא וכו' דהוה גניז קמיה מיומא דאתברי עלמא דכתיב סה וירא אלהים כי טוב (מו) סו.

כג, כט, הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע: מא) דאתמר ביה סז ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימין, אלין דמשתדלין בה לשמה נפיק לון מיא דאורייתא מתיקין ואתמר בהון סח ותשת העדה וסערים, ואלין דלא משתדלים בה לשמה נפיק ולון מים מרירין דאתמר בהון טט וימררו את חייהם, בעבודה קשה, דא קשיא, בחומר, דא קל וחומר, ובלבנים, בלבון הלכה ע.

ל, יד, ואתה אל תירא עבדי יעקב וגו': מב) כההיא שעתא דנפק יעקב מקמי אבוי באינון ברכאן, אסתכל בנפשיה אמר הא אלין

מראה מקומות

סו ז' חיי קלא, ע"א.	סה בראשית א, ד.
סח שם, יא.	סז במדבר כ, ח.
ט' ז' פנחס רכט, ע"ב.	סט שמות א, יד.

ביאור

מא) דאתמר ביה זה נאמר ועל עסק התורה אלו שעוסקים בתורה לשמה יוצא להם מים של התורה מתוקים שע"ז נאמר ותשת העדה ובערים, ואלה שאינם עוסקים בתורה לשמה יוצא להם מים מרים שע"ז מרומז בפסוק וימררו את חייהם בעבודה קשה זה קשיא, בחומר זה קל וחומר, בלבנים בלבון הלכה שרק אחרי יגיעה רבה מתברר להם החלכה. מב) כההיא שעתא באותו הזמן שיצא יעקב מלפני אביו עם הברכות שיברכו אביו הסתכל בעצמו ואמר כל הברכות אני רוצה לסלק אותם שיחולו באחרית הימים, ולע"ע הנני מפחד, ואז יצאה בת קול ואמרה אל תירא עבדי יעקב לא אעזוב אותך בעולם הזה שהגם שברכתי את ועשו

תורה אור

- (מו) מכאן נשמע קצת שמי שלא היה לו בטחון בה' ובטת ובאדם לא יקום לתחייה.
 (מו) עיין חגיגה יב, ע"א.

ברכאן בעינא לסלקא לון לבתר לאריכו יומין, והוה דחיל ומסתפי נפק קלא ואמר ואתה אל תירא וגו' לא אשבוק לך בהאי עלמא וכו' דאע"ג ההשתא נטיל ברכוי עשו וישתעבדון בבגך אנא אפיק לון מידיו, וכדין ישתעבדון בניך ביה וכו' ושב יעקב דא שכינתא (מח) **עא.**

ל, י, יא, ואתה אל תירא עבדי יעקב וגו' כי אתך אני וגו' (מג) כי אתך אני וגו', כי אתי אתה לא כתיב, אלא כי אתך אני (מט) דמאריה אתי לאתחברא דיוריה עמיה **עב.**

ספר יחזקאל

א, ד, וארא והנה רוח סערה באה וגו' (מד) רוח סערה אמאי, א"ר יוסי לתברא ארבע מלכוון (נ) **עג.**

ט, ד, והתוית תו על מצחות האנשים הנאנחים וגו' (מה) ואמאי צריכין, אלא בגין דאינון לא ידעי אלא מה דאתמסר לון למנדע (נא) **עד.**

מראה מקומות

עא ז' תולדות קמה, ע"ב. **עב** ז' יתרו פא, ע"ב.
עג ז' תרומה קעד, עא. **עד** ז' וירא קא, ע"ב.

ביאור

בברכות שיחולו עליו כעת ושיעבדו בכרך. אלי, אלא אתך אני אשפיל את עצמי כמו שכתוב והיא כי תריד ופרקת עולו ויאשכון עם השפל.
(של יעקב) מעל צואריך אני אוציא את בניך מידיו, ואז ישתעבדו ישראל בעשו כערה, א"ר יוסי בכדי לשבור את הארבע ושב יעקב זהו השכינה כי השכינה תתווד מלפחות שישעבדו בישראל.
עם ישראל מהגלות.

(מג) כי אתך אני לא נאמר כי אתי ואתה דהיינו שאני אנביה את השפל ואביאו שהמלאך יעשה רושם תו, על מצחות

תורה אור

(מח) כלומר שחשוב השכינה מן הגלות (נצרא).
(מט) סוטה ה, ע"א חד אמר אתי דכא, וח"א ואני את דכא.
(נ) עיין חגיגה יג, ע"ב בסוף.
(נא) עיין שבת יב, ע"ב בתוס' ד"ה שאין מלה"ש וחבגליון הנש"ס שם.

טז, ז, ואת ערם ועריה: (מו) ערום מאורייתא דיככתב, ועריה מאורייתא דבעל פה עה.

לן, יב, יד, כה אמר אדני אלהים הנה אני פותח וגוי ונתתי רוחי בכס וגוי: (מו) בההוא זמנא דומין קב"ה לאחייאה מתייא. כל אינון מתין דישתכחון לבר, בשאר ארעין נוכראין, קב"ה יברא לון גופייהו סדקא חזי, דהא גרמא חד דאשתאר (נב) ביה בבר נש תחות ארעא (נב) וכוי יתעביד כחמירא בעיסה ועליה יבני קב"ה כל גופא ולא יהיב לון קב"ה נשמתינ אלא בארעא דישראל, דכתיב הנה אני פותח וגוי והבאתי אתכם וגוי דיתגלגלין תחות ארעא (נג) ולבחר מה כתיב ונתתי רוחי בכס וחיייתם וגוי דהא בארעא דישראל יקבלון נשמתינ עו.

מראה מקומות

עה תקו"ז תס"ט, צט, ע"ב. עו ז' נח סט, ע"א.

ביאור

האנשים הצדיקים, אלא לפי שהמלאכים אינם יודעים רק מה שנמסר להם לדעת לכן היה צורך לעשות על מצחות הצדיקים תלו לכל יגע בהם המלאך המשחית. (מו) ערום כתוב כפל לשון ערום ועריה הכוונה שאת ערומה מהתורה שכתב ועריה מגולה הגוף בלי תורה שבעל פה שבעת יציאת מצרים לא היה לישראל תורה ומצות ורק בליל פסח ניתן להם מצות מילה והקרבן פסח. (מו) כההיא זמנא באותו הזמן שעתיד

הקב"ה להחיות המתים, או כל אלו המתים שימצאו בחוץ לארץ ישראל בשאר ארצות, והקב"ה יברא את גופותיהם כנכון מפני שעצם אהד והנקרא לון ישאר בקבר של האדם שלא ירקב תחת האדמה וזה העצם יעשה כחמירא כשאור בבצק ועליו יבנה הקב"ה כל הגוף, ולא יתן להם להגופות נשמות אלא בארץ ישראל, דכתיב והבאתי אתכם וגוי שיתגלגלו תחת הארץ עד שיבואו לארץ ישראל ואח"כ מה כתיב ונתתי רוחי בכס בארץ ישראל וחיייתם שרק בארץ ישראל יקבלו נשמות.

תורה אור

(נב) עיין בי"ד, פכ"ח; ויקי"ד פ"ח לון של שדחה ועיינו בתוס' ב"ק טז, ע"ב ד"ה והוא דלא ברע במודים. (נג) עיין כתובות ק"ג, ע"א, מחילות נעשו להם בקרקע, שיתגלגלו עד ארץ ישראל ושם יצאו מן האדמה.

ספר הושע

ג, ב, ואכרה לי בחמשה עשר כסף: מח) אלין אבהן זורעא זורעא דישראל
 (דאתחצדו) [דאתחברו] בה בט"ו בניסן ואתערא יד רמה
 דאקרי כסף ימינא דמלכא עלייהו עז.

ה, ז, בה' בגדו כי בנים צרים ילדו: מט) דכל מאן דמשקר בהאי, כמאן
 דמשקר ובשמיה דקב"ה עח.

ספר יואל

ד, יח, ומעין מבית ה' יצא וגו': ז) ואמר ר' אושעיא מאי דכתיב ומעין
 מבית ה' יצא והשקה את נחל השטים, שבאותו זמן עתיד
 הקב"ה לרפאות את כל העולם, ומפני שנחל שטים מרבה ניאוף יצא מעין
 מבית ה' לרפאות אותו הנחל עט.

ספר עמוס

ג, ח, אריה שאג מי לא יירא אדני אלהים דבר מי לא ינבא: נא) ת"ח
 בקדמיתא כתיב פ שאג ישאג על נוהו, ובההוא זמנא כד יפוק

מראה מקומות

עז ז"ח חסת נ, ע"ב. עח ז' לך צג, ע"א.
 עט ז"ח רות עח, ע"א. פ ירמיה כה, ל.

ביאור

מח) אלין אבהן הכוונה שבזכות ג' אבות וי"ב שבטי ישראל שהם ביחד ט"ו קניתי את ישראל במצרים בט"ו בניסן והשפעתי עליהם חסדים שמרומזו בתיבת כסף שע"ז נאמר ובני ישראל יוצאים ביד רמה (בס' בשלח) ושע"ז נאמר ימין ה' רוממה.
 מט) דכל מאן שכל מי שמשקר באות ברית קודש שמכניסו במקום האסור בגויה הוא כמו שמשקר בשמו של הקב"ה.
 ז) ואמר ר' אושעיא כתיב בלה"ק ואין צורך בביאור מיוחד.
 נא) ת"ח בא וראה מקודם כתיב שבזמן חורבן הבית המקדש ישאג הקב"ה על החורבן וזמון שיצא לקבל את בת זוגו בזמן הגאולה או ג"כ ישאג הקב"ה ועל אותו הזמן נאמר ושכח אלך את עם שבוחד שהקב"ה ישוב מהגלות ביחד עם ישראל.

לקבלא לבת זוגו כדין אריה שאג וגו' (נג"א) בההוא שעתא כתיב פ"א ושב ה' אלהיך את שבותך, ושב מאי הוא, הקב"ה שב כביכול מגלותא, פ"ב.

ספר יונה

א, יג, ויחחרו האנשים להשיב אל היבשה ולא יכלו כי הים הולך וסער עליהם: (נב) כיון דסלקין ליה לדינא דלעילא ההיא סערה דאיהי גזרת דינא דסעיר עליה דבר נש, תבעת מן מלכא למידן אינון תפיסין דמלכא וכלהו אתיין חד חד קמיה וכי' אית מנהון דפתחי בזכות ואית מנהון דפתחי בחובא וכי, ואי ההוא בר נש לא זכי בדינא מה כתיב ויחחרו וגו'

מראה מקומות

פ"ב ז' ואתחנן ער, ע"א.

פ"א הברים ל, ג.

ביאור

ואומרים הבו יקר, תנו כבוד לצורת הכלל, והלך לפניך צדקך וגו', ואם רשע הוא מכריזים עליו אוי לו לפלוני, טוב היה לו שלא היה בפרא הוא מה כתיב ויטלדו אל הים ויעמד הים מזעפו, כשמכניסין אותו לבית הקברות שהוא מקום הדין או גזרת הדין שהיה סוער בשתק מזעפו, וזה שיזכר שיהדג בלע איתו זה הקבר מה כתיב ויהי יונה במעי הדג הוא בטן שאול וראיה לחבר שהרי כתוב להלן מבטן שאול ישוית והרי במעי הדג היה ולמה קורא אותו מבטן שאול מכאן ראיה שמדובר על הקבר והשאול ואח"כ כתוב שלשה ימים ושלשה לילות אלה הם השלשה ימים הראשונים שהגוף נמצא בקבר ואז מתבקע הבטן והטינופת מהבטן והפכים ועל פניו ואומר לו קי

נב) כיון דסלקין ליה לדינא פה מרומז ענין דדין שעושים עם הנפטר אחר פטירתו, כשמעלים אותו לדין בבית דין שלמעלה אז הסערה שהוא גזרת הדין שסוער על האדם תובעת מן המלך מלכו של עולם לרדן את הנפטרים שהם נמצאים כמו במאסר וכולם באים אל והמשפט, יש מהם שמתחילין בזכות ויש מהם שמתחילין לקטרג לחוב, ואם האיש לא זוכה בדין מה כתיב ויחחרו אלו המלאכים שטענו לזכותו משתדלים להשיבו להעולם הזה ולא יכלו, למה, מפני שהים הולך וסוער עליהם היינו גזרת הדין הולך וסוער ע"י עונות האדם והוא מתגבר עליהם עד הזמן שכתוב וישאלו את יונה לוקחים אותו מביתו אל בית הקברות ואז מכריזים עליו, אם הוא צדיק מכריזים עליו

תורה אור

(נג"א) סנהדרין קו ע"א, איך יחננו אוי לה לאומה שתמצא בשעה שהקב"ה עושה פדיון לבניו מי מטיל כמותו בין לביא ללביאה: בשעה ושנוקקין זה עם זה.

משתדלין אינון דאורו זכותיה לאתבא ליה ליהא עלמא ולא יכלו מ"ט כי הים הולך וסוער עליהם, גזרה דדינא אזיל וסעיר בחוביה דב"ע ואתגבר עליהו וכו' עד ההוא זמנא דכתיב וישאו את יונה וגו' נטלי ליה מביתיה לבי קפריה כדון מכרוזין עלוי, אי אוהי זכאה מכרוזי עליה ואמרי הבו יקר לדיוקנא דמלכא (נד) וכו' דכתיב פג זהלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך, ואי חייבא איהו מכרוזי

מראה מקומות

פג ישעיה נח, ח.

ביאור

מה שנתת בי אכלת ושתיית כל הימים בעצמך ולא נתת למוסכני לעניים וכל ימיך היו כחגים ומועדים העניים היו רעבים, והוה שכתוב ווריתי פרוש על פניכם, ומשלושה ימים והלאה נידון האדם מעניו, מידיו, ומרגליו, מה שעשה מעשים רעים בהם וכך זה נמשך עד שלשים יום, כל השלשים יום דנים את הגוף והנפש כאחד, ומפני זה נמצאת הנשמה כל הזמן למטה בארץ שאינה עולה למקומה כאשר שושבת בחוץ כל ימי טומאתה ואחר השלשים יום הנשמה עולה למקומה העליון והגוף נשאר ונרקב בקבר עד הזמן שיתעורר הקב"ה להמתים בזמן תחית המתים, ועתיד קול אחד להתעורר בבית הקברות ויאמר הקיצו ורננו שכני ועפר כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל, מתי יהיה זה בזמן שיצבור מלאך המות מהעולם שכן כתיב, בלע המות לנצח וגו' ומכיון שיבלע המות לנצח אחר כך ימתה אדני אלהים דמעה מעל כל פנים ותרפת עמו כי כיר מעל כל הארץ ועל זה הזמן כתוב ויאמר ה' לדג ויקא את יונה אל היבשה שאז כל הקברים יקאו את

המתים שבהם לחוץ והוה שכתוב וארץ רפאים תפיל, מזה תפיל שהקברים יקאו את המתים לחוץ ולמה נקראים המתים רפאים מפני שיקבלו רפואה כמקודם, הדג הזה כיון שבלע את יונה מת וכו' היה יונה שלשה ימים ואח"כ קם לתחיה כמקודם והקיא את יונה אל היבשה וזה נתבאר ממה שכתוב ויתפלל וגו' במעו הדגה וכתוב בפ' וארא והדגה אשר ביאור מתה, למדנו גו"ש שהלג מת מקודם ואח"כ קם לתחיה, וכן למדנו שושבעה דינים עוברים על האדם כשיוצא מן העולם הזה, אחד: כשיוצא הרוח מן הגוף, (ב) כשמעשיו דובריו הולכים לפניו ומכריזים עליו, (ג) כשמכניסים אותו להקבר, (ד) הדין בקבר, (ה) דין התולעים שעוקצים אותו, (ו) דין הגיהנם, (ז) דין הרוח שהולך ושט ואין לו מנוחה עד שישלם זמן דינו, ומפני זה צריך האדם לעשות תשובה הנפש ולהסתכל תמיד במעשיו וישגב לפני אדונו אדון העולם, וכשהסתכל דוד המלך בדינים אלו הקדים ואמר ברכי נפשי את ה' קודם שתצאי מן העולם בזמן שאת חי עם הגוף.

עליה ואמרי ווי ליה לפלניא טב ליה דלא יתברי, כדין מה כתיב ויטלהו אל הים ויעמד הים מזעפן, כד עאלין ליה לבי קבריה דאיהו אתר דדינא כדין גזרת דינא דהוה סעיר שכיך מזעפיה, ונונא דבלע ליה דא איהו קברא, מה כתיב ויהי יונה במעי הדג, דא איהו בטן שאול, מגלן דכתיב פד מבטן שאול שועתי ואיהו במעי דנונא הוה וקארי ליה בטן שאול, שלשה ימים ושלשה לילות, אלין תלת יומין דבר נש בקברא ואתבקעו מעוי (נה) וכו' והוא טנופא אתהפך על אנפוי ואומר לו טול מה דידוּבַת בי אכלת ושתיית כל יומא ולא יהבת למסכני, כל יומך הוה כחגיג וכמועדין ומסכני הוה כפנין הה"ד פה וזריתי פרש על פניכם וגו' וכו', מתלתא יומין ולהלאה כדין אתדון ב"נ מעינוי, מידוי ומרגלוי, ואוקמוה עד תלתין יומין, כל אינון תלתין יומין אתדנו נפשא וגופא כחדא (נו) ובגיני כך אשתכח נשמתא לתתא בארעא ודלא סלקת לאתרה כאתתא דיתבת לבר כל יומי מסאבותא, לבתר נשמתא סלקא וגופא אתבלי בארעא עד ההוא ומנא דיתער קב"ה למיתייא, וזמינא קלא חדא לאתערע בבי קברי ויימא פו הקיצו ורגנו שכני עפר כי טל אורת טלך וארץ רפאים תפיל, אימתי יהא דא, בזמנא דיתעבר מלאך המות מעלמא דכתיב פו בלע המות לנצח וגו' כיון דבלע המות לנצח לבתר ומחה אדני אלהים דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ, כדין כתיב ויאמר ה' לדג ויקא את יונה אל היבשה וכו' כדין כל קברייא יקיאו לאינון מתייא דבהון הה"ד וארץ רפאים תפיל, מה תפיל, דיקיא לו לבר, רפאים מהו רפאים, דקבילו אסוותא כמלקדמין וכו', האי נונא כיון דבלע ליונה מית וביה הוה יונה תלתא יומין, לבתר אתקיים כמלקדמין ואקי ליונה לבר, והא אוקמוה דכתיב ויתפלל וגו' ממעי הדגה וגו' וכתיב התם פח והדגה אשר ביאור מתה וגו', וארץ רפאים תפיל והא אוקמוה דשבעה דינין יחלפון עליה דבר נש כד נפיק מהאי עלמא, חד, וכו' כד נפיק רוחא מן גופא, ב', כד עובדוי ומלוי אזלין קמיה ומכרוזי: עלוי, ג', כד עייל לקברא, ד', דינא דקברא, ה', דינא דתולעתא, ו', דינא ודגיהנמ, ז', דינא דרוחא דאזלא ושאטת וכו' דישתלים עובדוי,

מראה מקומות

פד יונה, ב, ג. פה מלאכי ב, ג.
פו ישעיה כה, ח. פח שמשות ו, כא.

תורה אור

(נד) ע' דבי"ד פי"ד, ד, תגו מקום לאיקונין של מלך.
(נה) שבת קנא, ע"ב; פדר"א פל"ד.
(נו) סנהדרין צא, ע"ב, חזקת ע"ע סומא וכו'.

דגופא דהאי עלמא קיימא בקברא ובקיימא לא אתלביש רחמא בלבושא דההוא עלמא דכתיב ויטירו הבגדים הצאים מעליו בקרמיתא ולבחר וילבישהו בגדים ומלאך ה' עומד, מהו עומד, אלא דא היא עטרה דאקרי מלאך ה' דקיימא על רישיהון דצדיקיא וכו' עומד של רישא לעילא וכו', א"ל תוהמנא על מה דכתיב והשטן עומד על ימינו לשטנו וגו' א"ל וכו' תיאובתא דשטן לא הוה אלא בגין דלא יתלבש ההוא זכאה בלבושא דכיא קדישא דכיון דחזי ההוא שטן דלבושא דיליה אתדחיא וכו' על דא אסטי ליה מ"ט בגין דאי אתלבש בההוא לבוש יקר מיד לבושא דוהמנא ועבידתא דההוא שטן יתבטל ויתעבר משלמא וכו' ולית ליה דוכרנא בהדיה לעלמין צב.

ח, ד, עוד ישבו זקנים וזקנות ברחבות ירושלם ואיש משענתו בידו וגו' :
 (נה) מאי טיבותא דא (פדי) למיזל כדין דכתיב ואיש משענתו בידו, אלא א"ר יצחק (נט) עתידין הצדיקים לעתיד לבא להחיות מתים כאלישע הנביא דכתיב צג וקח משענתי בידך ולך יכתוב ושמת משענתי על פני הנער, אמר לו הקב"ה דבר שעתידין לעשות הצדיקים לעת"ל אתה רוצה עכשיו לעשות מה כתיב וישם את המשענת ואין קול ואין קשב אבל הצדיקים לעתיד לבא עלה בידם הבטחה זו דכתיב ואיש משענתו בידו צד.

יד, ט, ביום ההוא יהיה ת' אחד ושמו אחד : (נו) ת"ח בגין דכנסת ישראל השתא בגלותא כביכול לא אקרי אחד, ואימתי אקרי אחד בשעתא

מראה מקומות

צב ז' שלח קסט, ע"ב. צג מ"ב, ד, כט. צד ז' ודא קיד, ע"ב.

ביאור

(נה) מאי טיבותא דא איתו טובה כתוב בלשון הקודש ומובן ואין צורך מבטיח הנביא לישראל שעוד ישבו זקנים בביתאור.
 ברחובות ירושלם ויהיו חולשים שיהיו (נו) ת"ח יסא וראה לפי שכנסת ישראל זקוקים למקל משענת בידו, אלא כך אמר ר' יצחק שהכוונה כי עתידין צדיקים הקב"ה אחד ומתי יקרא אחד בזמן שיצאו ישראל מהגלות, וכנסת ישראל יתחזור ישראל וכל המאמר

תורה אור

(נט) פסחים סח, ע"א דאמר רב תננאל אמר רב עתידין צדיקים שיחיו את המתים וכו' ; ילקוט ישעיה רסט.

דיפקון ישראל מן גלותא, וכנסת ישראל אהזרת לאתרהא לאזדווגא ביה בקב"ה
 דה"ד ביום ההוא וגו', וכו' תיגך קב"ה ובכנסת ישראל דאקרי אחד, ישראל לתתא
 דאינון כגוונא דלעילא במה יקרון אחד, אלא בירושלם דלתתא יקרון ישראל
 אחד, מ"ל דכתיב צה גוי אחד בארץ, ודאי בארץ הם גוי אחד, עמה אקרון
 אחד, ולא אינון בלחודייהו דהא ומי כעמך ישראל גוי אחד סגי ליה, אבל לא
 אקרון אחד אלא בארץ (ס) צו.

ספר מלאכי

א, ג, בן יכבד אב: (נו) בן דא עשו דלא הוה בר נש ובעלמא דיוקיר לאבוי
 כמה דאוקיר עשו לאבוי, והווא יקירו דאוקיר ליה אשליט ליה
 בהאי עלמא (סא) צו.

ג, טו, אז נדברו יראי ה' וגו' ויקשב ה': (נח) אז נדברו, אז דברו מבעי ליה,
 מאי נדברו, אלא נדברו לעילא מכל אינון רתיכין קדישין וכו'
 בגין דאינון מלין קדישין סלקו לעילא, וכמה אינון דמקדמי וגטלי לון קמי

מראה מקומות

צה מ"ב, ז, כג. צו ז' אמור צג, ע"ב. צו ז' תולדות קמ, ע"ב.

ביאור

למקומה לארץ ישראל להתדווג עם
 הקב"ה, וזהו כוונת הפסוק ביום ההוא וגו'
 ויש לשאול זה מובן שהקב"ה עם כנ"י
 נקראים אחד, אבל ישראל למטה שהם
 כדמות שלמעלה במה יקראו אחד אלא
 בירושלם שלמטה יקראו ישראל אחד וזה
 אנו יודעים מהכתוב גוי אחד בארץ שהרי
 לכאורה תיבת בארץ היא מיותרת, אלא
 לרמוז שמתי הם ישראל גוי אחד רק
 בארץ ישראל. (ובירושלים).

(נו) דא עשו דלא וכתוב בן יכבד אב
 זה נאמר על עשו שלא היה אדם בעולם,
 שיכבד לאביו כמו שיכבד עשו לאביו
 ובסכר המצוה הזאת שיכבדו זכה לשלוט
 בעולם הזה שהרי במצוה זו נאמר בה
 ולמען ייטב לך בעולם הזה.

(נח) אז נדברו למה כתוב נדברו, אז
 דברו היה צריך לכתוב, אלא הכוונה שאז
 נדברו למעלה בשמים ועיי' המלאכים

תורה אור

(ס) ירושלמי ברכות פ"ז, ה"א, ו' שמות ח', ע"ב דארץ זה ירושלים, ועיין ברכת
 מ"ח דארץ זו ברכת הארץ.
 (סא) עיין בי"ד פס"ה, טו, שלא יהיה משמשו [לאביו יצחק] אלא בבגדי מלכות.

מלכא קדישא וכו' ומלכא קדישא מסתכל בהו וכו' ומשתעשע בהו וכו' תרי זימנא כתיב יראי ה' אלא יראי ה' לעילא, יראי ה' לתתא, יראי ה' קיימין לתתא ואינן מלין קיימין בדיוקניהון לעילא וכו' וקיימין קמי מלכא וכו' ולבתר אינן נחתי וקיימין קמיה בדיוקנא דההוא צדיק (סב) צח.

מראה מקומות

צח ז' ויקהל ריז, ע"א.

ביאור

רתיכין דמחכבות הקדושים, לפי שכל פעמים יראי ה' והכוונה שיראי ה' הדיבורים שמדברים פה בעוה"ז בין הנמצאים למטה ועוסקים בתורה או החכמים ויראי ה' עולים למעלה, וכמה דבריהם עולים למעלה בדמות האנשים מהמלאכים לוקחים הדיבורים ומביאם שלומדים ועומדים לפני הקב"ה ואח"כ אותם לפני הקב"ה, והמלך הקדוש מסתכל יורדים למטה לפני האדם הלומדים בצורה בהם ומשתעשע בהם, בפסוק הזה נזכר של הצדיק הלומד.

תורה אחר

(סב) עיין ברכות ו, ע"א ששנים שעוסקים בתורה וכו' נחברו אחד ע"י השני, אבל הזוהר כנראה מפרש באופן אחר שמלאכי מעלה נהגים חזקת פ"א, ה"ב, כל האומר שמועה מפי אומרה יהא רואה בעל השמועה כאילו עומד כנגדו, מ"ט אך בצלם יתהלך איש.

ס פ ר ת ה ל י ם

האיש : תנינן א) (א) בעשגה זיני זמרא אתקרי ספר תהלים : בנצוח, בנגון, במשכיל, במכתם, במזמור, בשיר, באשרי, בתפלה, בהודאה, בהללויה, ועלאה מכלהו הללויה. (עייך בס' לב א) א.

אשרי האיש : ב) בראשית תמן אשרי ודא איהו אשרי האיש ב.
א, ב כ' אם בתורת ה' חפצו וגו' : ג) ואוקמוה רבנן (ב) דלית לאתעסקא בר

מראה מקומות

א ז' אמור קא, ע"א. ב תקיז תי"ג כז, ע"א.

ב י א ו ר

א) תנינן בעשרה זיני זמרא למדנו שבכעשה מיני זמרה נקרא ונתקן ספר תהלים : בניצוח, שלפעמים נכתב בראש הפרק למנצח, בניגון לפעמים נכתב בנגינות, במשכיל, במכתם, במזמור, בשיר, באשרי, בתפלה, בהללויה, ועלאה, השבח היותר עליון וחשוב מכולם הוא אם נכתב הללויה.

ב) בראשית תמן אשרי התיבה הראשונה שבתורה מתחלת בראשית, לכן כמו שהתורה מתחלת בתיבת בראשית כן ספר תהלים מתחיל באשרי שהוא חלק מתיבת בראשית, ובמו שאמרו רז"ל (מ' שוח"ט פ"א) שדוד אמר ה' ספרי תהלים כנגד חמשה תימשי תורה. ג) ואוקמוה רבנן רבותנו העמידו, שאין

תורה אור

א) כססחים קי"ז, ע"א, דאמר ריב"ל בעשרה מאמרות של שבה נאמר ספר תהלים בניצוח, במשכיל, במזמור, בשיר, באשרי, בתהלה, בתפלה, בהודאה, בהללויה, גדול מכולן הללויה, שכולל שם ושבח בכת אחת, אלא שבגמרא נזכר בתהלה במקום שזכר כאן במכתם, ובתקויז תי"ג, נזכר רק תשע מאמרי שבה ולא נזכר שם מכתם, תפלה, ותהלה ובמקומם נזכר ברכה ורנה, ובמי שוח"ט פ"א יש ג"כ שינוי מעט.

ב) ע"ז י"ט, ע"א, אמר רבא אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ וכו'.

דשבתא דרעותא דכלא אשתכת זוגא דלהון (ו) בהאי שעתא וכו', ואלין אקרון קדישין דכתיב ח קדושים תהיו וגו' וכתיב והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פרו יתן בעתו ט.

א. ו כי יודע ה' דרך צדיקים: (ח) מאי כי יודע ה' אלא קב"ה יודע ואשגח בארחא דצדיקייא לאוטבא להו ולאגנא להו והוא אויל קמיהו לנטרא להו, ובגין כך (ו) מאן דנפיק לארחא בעי דלהוי ההוא ארחא דקב"ה, וישתתף ליה בהדייהו וכו', ודרך רשעים תאבד היא מגרמה, בגין דקב"ה לא אשתמודע ליה לההוא ארחא דלהון ולא אויל בהדייהו י.

ב. ב יתיצבו מלכי ארץ וגו'. על ה' ועל משיחו: (ט) תאנא זמינין אינון שבעין קסטורין מכל עיבר (נ"א עמין) (ח) לאתכנשא בההוא זמנא באוכלוסין דכל עלמא ולמבד קרבא על ירושלם קרתא קדישא, ולאחדא עיטין עליה דקב"ה ומאי אמרי נוקים על פטרונא בקדמיתא, ולבחר על עמיה ועל היכליה כדין זמין קב"ה לחייכא עלייהו דכתיב יושב בשמים ישחק אנני ילעג למו י"א.

ג. ד יושב בשמים ישחק וגו': (י) ישחק נהיר וחייך ועל דא דינא נהיר וחייך להו לרשיעיא ולבחר מה כתיב אז ידבר אלימו באפו ובחרונו

מראה מקומות

ח ויקרא יט. ב. ט ד' קדושים פא, ע"א. י שם פז, ע"ב. יא ו' בשלח נח, ע"ב.

ב י א ו ר

ריצה לדעת מדרך כזו ואינונו הולך עמהם. (ט) תאנא, זמינין אינון למדנו שעתידים הם שבעים קסטורין שרי האומות מכל העולם להתאסף עם האומות של כל העולם לעשות מלחמה על ישראל ועל ירושלם עיר הקודש, ולהתאחד בעצות ולחפש עצות על הקב"ה, ומה יאמרו. נעמוד על אביהם ומגינם של ישראל מקודם, ואחר כך על עמי והיכלו, ואז עתיד הקב"ה לחייכא לשחוק עליהם. ח ישחק נהיר מקודם יראה להם סנים שחקות יאייר להם להרשעים אבל אחר כך

שאו היא עת רצון לכל, או הוא זמן הזוג שלהם ואלו: קראים קדושים וזה מרימו בפסוק והיה כעץ וגו' אשר פרו יתן בעתו.

ה, מאי כי יודע מאי הכונה של יודע, אלא שהקב"ה יודע ומשגיח על הדרך של הצדיקים להטיב להם ולהגן עליהם כמו שכתוב אצל אברהם (בראשית יח, יט) כי ידעתיו, והוא הולך לפנייהם לשמרם בדרך ובגין כך, ומפני זה, מי שיוצא לדרך צריך שיהיה הדרך לשם הקב"ה ואז ישתתף עמו ודרך רשעים תאבד שהיא מעצמה תאבד, מפני שהקב"ה אינונו

תורה אור

(ז) כתובות סב, ע"ב, ועיין לעיל אות ג.

(ז) עיין ברכות כט, ע"ב: כשאתה יוצא לדרך המלך בקונן וכו'.

(ח) ויק"ד, פכ"א.

יבהלמו, וכך ארזי דחייביא קב"ה נהיר להו בהאי עלמא וכו' ולבתר זעים וקטיל. וקב"ה משיך לון לחייביא אי יהדרון לקבליה יאות, ואי לא שצי לון מההוא עלמא דאתי י"ב.

ב. ז אספריה אל חק וגו' בני אתה אני היום ילדתיך: יא) ת"ח, כל ההוא דזכי לתליסר שנין ולהלאה, אקרי בן לכנסת ישראל וכל מאן דאיהו מבן עשרין שנין ולעילא וזכי בהו, אקרי בן לקב"ה ודאי, י"ב א בניים אתם לה' אלהיכם. כד מטא דוד לתליסר שנין וזכה בההוא יומא דעאל לארביסר כדין כתיב ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך, מ"ט דהא מקדמת דנא לא הוה ליה ברא ולא שראת עליה נשמתא עלאה דהא בשני ערלה הוה, ובג"כ אני היום ילדתיך היום ודאי ילדתיך, אני ולא סטרא אחרא כמה דהוה עד השתא, אני בלחודאי י"ג.

ב. יא עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה: יב) ר' יצחק פתח עבדו את ה' ביראה וגו' וכתוב י"ד עבדו את ה' בשמחה באו לפניו ברננה, הגי קראי קשיין אהדדי, אלא הכי תאנא, עבדו את ה' ביראה וכל פולחנא דבעי בר נש למפלח קמיה מאריה בקדמיתא בעי יראה לדחלא מניה ובגין דחלא דמאריה ישתכח לבתר דיעביד בחזוונא סקודי אורייתא (ט) ועל דא כתיב טו מה ה' אלהיך

מראה מקומות

יב ו' מצורע נה, ע"א. יבא דברים יד, א. יג ו' משפטים צו, ע"ב; צה, ע"א. יד תהלים ק, ב. טו דברים י, י"ב.

ב י א ו ר

יודר עמהם בכעס, וכך הם דרך הרשעים שהקב"ה מאיר להם בעולם הזה, ואחר כך הוא זועם עליהם והורגם מפני שהקב"ה מקרב להרשעים אולי ישובו אליו, ואם לא ישובו יאכזרם ויכלם מהעולם הבא.

יא) ת"ח, בא וראה כל מי שזוכה במצות להיות בן י"ג שנה, נקרא בן לכנסת ישראל, וכל מי שהגיע להיות בן עשרים שנה ולמעלה, וזכה בהם, שהתנהג בדרך התורה, אז נקרא בן להקב"ה, וכשהגיע דוד המלך לשלש עשרה שנה וזכה ביום שנכנס לשנת ארבע עשרה

תורה אור

(ט) ע"ן שכת ל, ע"ב ושבתתי אני השמחה, שמחה של מצוה וכו' אמר ר' יהודה וכן לדבר הלכה, ועיי"ש בדברי רב גידל אמר רב וכו' ועיין במודש שוח"ט, פכ"ד.

שואל מעמך כי אם ליראה, וגילו ברעדה (יוד) דאסור ליה לבר נש למחדי יתיר בעלמא די, האי במלי דעלמא אבל במלי דאורייתא ובפקודי דאורייתא בעי למחדי וכו' טז.

ר' אלעזר אמר עבדו את ה' ביראה, מאן דבעי למעבד פולחנא דמאריה מאן אתר שארי ובאן אתר יכוון פולחנא ליחרא שמא דמאריה, הדר אמר, ביראה, ביראה הוא שידותא מתתא לעילא יז.

עבדו את ה' ביראה וגו' : (ג) אצטריך ליה לבר נש לקבלא עליה עול בקדמיתא ולבתר דיפלא ביה בכל מה דאצטריך, ואי לא קביל עליה האי עול בקדמיתא לא ייכול למפלא הה"ד עבדו את ה' ביראה יח.

ג. א מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו : (ד) ואע"פ שהיה בורח ונגרש ממלכותו לא מנע עצמו מלאמר שירה לפני הקב"ה ולשוב ולהתחנן לפניו יט.

מראה מקומות

טז ז' אחרי גו, ע"א. יז שם ע"ב. יח ז' בהר קת, ע"א. יט ז"ח נה כג, ע"א.

ב י א ו ר

הקב"ה ועל ירי היראה בא אתר כך למדרגה שיעשה מצות התורה בשמחה, ועל זה כתיב מה, ה' שואל מעמך כי אם ליראה שהתחלת העבודה תהיה ביראה, וממילא אח"כ יגיע לשמחה, וזה שכתוב אח"כ וגילו ברעדה זהו אזוהרה שאסור לו לאדם לשמח ביותר בעולם הזה, אבל האזוהרה הזאת היא רק על מלי דעלמא, אבל בדברי תורה ומצות צריך לעשותם בשמחה, ר' אלעזר אמר שהכונה היא ככה, עבדו את ה' ביראה, מי שרוצה לעבוד את ה', איך יתחיל העבודה ועל זה עונה, ביראה. ביראה הוא שירותא, ההתחלה היא ביראה

מלמטה למעלה ואח"כ יגיע למדרגה יותר גבוהה.

(ג) אצטריך ליה לבר נש כל איש צריך לקבל עליו מקורם עול מלכות שמים לירא מה' וע"י זה יוכל אח"כ לעבוד את ה' בכל מה שיהיה צורך, אבל אם לא מקבל מקורם עליו עול מלכות שמים לא יוכל לעבוד את ה'.

(ד) ואע"פ הגם שהיה דוד בורח ונגרש ממלכותו לא מנע את עצמו מלאמר שירה לפני הקב"ה ולשוב לפניו.

תורה אור

(י) ברכות לא, ע"א אמר ר' יוחנן משום רשב"י אסור לארס שימלא פיו שתיק בעוה"ז וכו' אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות וכו' אלא מתוך שמחה של מצוה עיין ברש"י שם וכו' מתוך דבר הלכה שכן מצינו בנביאים ראשונים וכו'.

מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו : (טו) אמאי קאמר שירה, אי בגין דבריה איהו דקם עליה (יא) קינה יתיר מיבעי ליה דהא אבאיש עלוי דבר נש זעיר מקריבוי מדאחרא סגיי, אלא וכו' הכי בעי דוד, דחשיב, דקב"ה סליק ליה חובוי לההוא עלמא כיון דחמא (יב) דהכא בהאי עלמא בעי למגביה מיניה חדי, תו דחמא דעלאי מניה הו בעלמא דקא ברחו וכלהו בלחודיהו, יעקב ערק דכתיב כ ויברח יעקב וגו' וערק בלחודוי, משה ערק דכתיב כ"א ויברח משה וערק בלחודוי ודוד ברח כל אינון שולטני ארעא וכו' ורישיהון דישראל כלהו ערקין עמיה וסחון ליה וכו' לנטרא ליה מכל סטרין, כיון דחמא שבחא דא אמר שירתא כב.

ג, ד ואתה ה' מגן בעדי : (טז) אמר דוד אע"ג דכל בני עלמא ייתון לאנחא בי קרבא, ואתה ה' מגן בעדי וכו' (יז) אמר דוד לקב"ה רבש"ע מפני מה לא עבדו בי חתימה דברכה כמה דחתמי ברכה באברהם דכתיב כג אנכי מגן לך (יג), ואמרי מגן אברהם, א"ל הקב"ה לדוד אברהם כבר בחנתיו וצרפתיו וקאמי

מראה מקומות

כב ז' ויצא קנא, ע"כ.

כא שמת ב, טו.

כ הושע יב, יג.

כג בראשית טו, א.

ב י א ו ר

(טו) בדחו י"מו ראשי וגדולי ישראל וכולם היו סביביו לשמרו מכל הצדדים כיון שראה זאת אמר שירה.
(טז) אמר דוד הגם שכל בני עולם יבואו ללחום בי, לא אפחד, מפני שבטוח אני שאתה מגן בעדי.
(יז) אמר דוד פירוש אחר על התיבות האלו, אמר דוד להקב"ה מפני מה אין חותמין וגומרין ברכה כתפלת שמונה עשרה אתי כמו שגומרים באברהם שהקב"ה הכסיתו ואמר לו אנכי מגן לך, שברכה ראשונה מש"ע נגמרת מגן אברהם, וע"ז אמר לו הקב"ה אברהם כבר בתנתיו ועמד בנסיון ובצדקתו בקיום שלם, ואף על

קאמר שירה איוו שמחה היה לו שנתעורר לאמר שירה, אי בגין אם משום שהרדיפה שנרדף היה ע"י בנו, היה לו לקונן ביותר שהרי רע בעיני אדם אם יש לו צער קטן מקרוביו, הרבה יותר מאם היה לו הרבה צער מאנשים אחרים, אלא הטעם הוא כך, מפני שדוד השב שהקב"ה יתן לו העונש בעד חטאיו בעולם הבא, אבל אחרי שראה שהקב"ה רוצה להפרע ממנו בעולם הזה חדי שמת, ועוד טעם שאמר שירה, מפני שראה שגדולים ממנו היו בעולם שברחו וכולם ברחו לבדם, יעקב ברח מחמת אחיו וערק וברח לבדו, וכן משה רבינו ברח לבדו, ודוד כשברח

תורה אור

(יא) ברכות ז, ע"כ.

(יב) מ' שוחר טוב פ"ג, שמחה לצדיקים שעושה בהם, משפט שהוא מנקה אותם מעונותיהם.

(יג) פסחים ק"ז, ע"כ.

קמי בקיומא שלים וכו' ועם כל דא חתמין ביה ברכה (יד) דקאמרן מגן דוד. ובג"כ אמר דוד ואתה ה' מגן בעדי כבודי ומרים ראשי, ודאי דרגא דא יקרא רילי דאנא מתעטרנא ביה כד.

ג, ח שני רשעים שברת: יח) ותנן (טו) אל תקרי שברת. אלא שרבתת דהא אתגיאו שינוי וחשיב לנשכא ליה כה.

ג, ט לה' הישועה על עמך ברכתך סלה: יט) לה' הישועה. הכי תנינן, זכאין אינון ישראל (טז) דבכל אתר דאגלו שכינתא אתגליא בהדייהו כד יפקון ישראל מן גלותא פורקנא למאן, לישראל, או לקב"ה, אלא הא אוקמוה בכמה קראי. והכא, לה' הישועה ודאי, אימתי, על עמך ברכתך סלה, בשעתא דקב"ה ישגח בברכאן עלייהו דישראל לאפקא לון מן גלותא, ולאוטבא להו (יז), כדין, לה' הישועה ודאי, ועל דא תנינן (יח) דקב"ה ייתוב עמהון דישראל מן גלותא הה"ד כו ושכ ה' אלהיך את שבותך ורחמך כז.

מראה מקומות

כד ז' לך פכ, ע"א. כה ז' וישלח קעא, ע"ב. כו דברים ל, ב. כז ז' אמור ז, ע"ב.

ב י א ו ר

פי בן קבל הקב"ה כקשתו שכברכה אחרונה שכל מקום שגלו בכיבול השכינה גלתה על ההפטרות כחול חותמים מגן דוד, וזהו כונת הדברים כבודי ומרים ראשי שזהו כבוד גדול לי שאני מעוטר בו. יח) ותנן למדנו אל תקרא שברת שהוא לשון שכירה אלא שרבתת שנתגדלו ונתרכו שניי שחשב לישוך אותו ולא יכול. וכמו שכתוב (מ"ב יב, כג) משניא לגוים ויאכדם. יט) לה' הישועה למה כתיב לה' הישועה שהרי לכאורה היה צריך לכתוב לישראל הישועה, אלא כך למדנו זכאים הם ישראל

שכל מקום שגלו בכיבול השכינה גלתה עמהם, כד יפקון כשיצאו ישראל מהגלות, אוי הגאולה הוא להקב"ה שיגאל מהגלות. אימתי מתי יהיה זה כזמן שעל עמך ברכתך סלה, בזמן שהקב"ה ישפיע ברכות על ישראל להציאם מהגלות ולהטיב להם כדין או, לה' הישועה, ועל זה למדנו שהקב"ה ישוב עם ישראל מהגלות כמו שכתוב ושכ ה' לא כתיב והשיב, וזהו משמע שהקב"ה ישיב את ישראל בהגלות, אלא כתיב ושכ שהקב"ה ישוב כעצמו מן הגלות ביחד עם ישראל.

תורה אור

(יד) שם תני ר' יוסף זה שאומרים מגן דוד. (טו) ברכות נד, ע"ב, דא"ר שמעון בן לקיש וכו' אל תקרי שברת אלא שרכבת. (טז) מגילה כט, ע"א: תניא ר"ש בן יוחי אומר בא וראה כמה חכיבין ישראל לפני הקב"ה שכל מקום שגלו שכינה עמהן וכו'. כמ"ר פ"ז מימרא ד"ר נתן. (יז) מגילה כט, ע"א, ירושלמי סוכה פ"ד ה"ג א"ר אבהו ולכה לישועתה לנו לך יודיה. (יח) מגילה כט, ע"א מלמד שהקב"ה שכ עמהם מבין הגליות.

ד, ה רגזו ואל תחטאו וגו' ודמו סלה: (כ) האי קרא אוקמוה (יט), דבעי בר נש לארגזא יצר טוב על יצר הרע ושפיר, אבל בשעתא דרמש ליליא וב"נ שכיב על ערסיה, כמה גרדיני נמוסין מתערין בעלמא וכו' ובני נשא בעאן לאתרגזא מקמיה קב"ה ולדחלא מניה בגין דלא ישתכח נפשיה בגווייהו, וישתויב מנייהו, ויבעי ליה לב"נ דלא יפיק מנייהו מלה בפומיה בגין דלא יתער להו לגביה וכו' הה"ד אמרו בלבבכם על משכבכם ודמו סלה, דלא יפיק מנייהו מלה מפומיה כח.

ה, ד ה' בקר תשמע קולי בקר אערך לך ואצפה: (כא) ר' אלעזר הוה אוזיל למיחמי לר' יוסי חמוי, ור' אבא וחברוי אזלו עמיה, פתח ר' אלעזר ואמר וכו' מאי בקר, אלא בקר דאברהם דאתער בעלמא דכתיב כט וישכם אברהם בבקר דהא כד אתי צפרא ההוא בקר אתער בעלמא והוא עיך רעוא לכלא ולמעבד טיבו לכל עלמא לזכאין ולחייבין (כ), וכדין עיך צלותא הוא למצלי קמי מלכא קדישא. וע"ד בשעתא דאתי צפרא (כא) כל אינון אסירי מלכא אשכחו נייחא, עיך צלותא

מראה מקומות

כח ד בחקותי קיג, ע"ב. כט בראשית כב, ג.

ביאור

(כ) האי קרא אוקמוה הפסוק הוה העמידו שצריך אדם להרגיז יצר טוב על היצר הרע, ואם לא עלה בידו לנצחו יעסוק בתורה ואם עדיין לא נצחו יקרא קריאת שמע, ואם לא נצחו יזכיר לו יום המיתה שאז בודאי יבנע, וזהו כונת התיבות האחרונות, ודמו סלה, אבל יש עוד פירוש על הפסוק הוה שבומן שחשך הלילה ובני אדם שובבים על מסותיהם לישון או כמה תוקרי דין, מלאכי חבלה מתעוררים בעולם ובני אדם צריכים לפחד מפני הקב"ה ולירא ממנו בכדי שכלילה לא תמצא נשמתו בנייהם וינצל מהם, וצריך אדם להזהר שלא

תורה אור

(יט) ברכות ה' ע"א. א"ר לוי בר חמא אר"ש בן לקיש לעולם ידגיו אדם יצר טוב על יצה"ר. (כ) מכילתא בשלת, בפי ויהי באשמורת הבקר, אתה מוצא שתפלת הצדיקים נשמעים בבקר. ז"ת. בראשית ת, ע"א. אפילו ברכתא וכל אדם מתקיימא בהאי שעתא. (כא) היינו התולים, שהם אסירי המלך נדרים מ, ע"א, א"ר שישא בריה דרב אידי וכו' תלת שעי קדמיתא דחמא דעתיה וכן הרבא בשו"ע י"ד סי' של"ה סעי' ה' שכל חולה מיקל עליו חליו בבקר.

איהו עליהו, וכ"ש אינון דתייבין בתיובתא וכו' ומיגו דאיהו עידן רעוה בעא קב"ה זכותא דההוא ב"נ אי ישתכח בצלותא וכו' וע"ד כתיב ה' בקר תשמע קולי ולא כתיב ה' (בבוקר) וגו' וכו' אלא לגבי בקר דאברהם קאמר, בקר אערך לך ואצפה, תרי בקר אמאי, אלא חד בקר דאברהם וחד בקר דיוסף דכתיב ל הבקר אור ומתרגמינן צפרא נהיר וכו', עד דהו אולי הא יונה חד מטא לר' אלעזר שריאת וקא מצפצפא קמיה, אמר ר' אלעזר וכו' זילי ואימא ליה, הא חברייא אתאן לגבך ואנא עמהון וניסא יתרחיש ליה וכו' אתיב ומנא אחרא, ואמר, לא חדינא סגיא ובאיש בעיני סגי על חד רמונא מליא דאתיהיב תחותיה. ויוסי שמיה וכו' אמר ר' אבא לר' אלעזר מאי האי תוהנא סגי ממה דחמינא, א"ל יונה דא אתאת לגבאי בשליחותא דר' יוסי חמי דאיהו בבי מרעיה, וידענא מהאי יונה דאשתזיב, וחלופא אתיהיב עליה ואתסי, עד דהו אולו הא עורבא חד קאים לקמייהו קרא בחילא וכו' אמר ר' אלעזר חברייא ניזיל ונגמול חסד לרמונא דהוה מליא מכלא ורבי יוסי דפקיעין שמיה איהו, דהא אסתלק מעלמא דין, ולית מאן דחזי לאשתדלא ביה וכו' סטו מארחא ואולו לתמן

מראה מקומות

ל בראשית מו, ג.

ב י א ו ר

אמר ר' אלעזר להיונה לכי ותאמרי לו, שהחברייא באים אליו ואני עמהם, ויעשה לו נס, חזר ואמר עוד הפעם איני יכול לשמח ורע בעיני מאד שרמון אחד מלא מצות ניתן תחת ר' יוסי הנ"ל, ושמו יוסי. (תותן ר' אלעזר נקרא ר' יוסי בן לקוינא, ור' יוסי השני הוא ר' יוסי דפקיעין). אמר ר' אבא לר"א אני מתפלא מאד ממה שראיתי, א"ל ר' אלעזר היונה הזאת באה אלי בשליחות ר' יוסי ותוני להודיעני שהוא חולה ומהיונה נודעתי שהוא ניצל ממות ונתנו למלאך המות איש אחד תחתיו והוא יתפא, אח"כ בעוד שהם הולכים בא עורב אחד ועמד לפניהם וקרא א"ד אלעזר נלך ונגמול חסד לרמון שהיה מלא מכל, ור' יוסי דפקיעין שמו, שנסתלק מהעולם הנה ואין מי שראוי להתעסק בקבודתו, נטו מהדרך שהיו הולכים מקודם והלכו לפקיעין

זכות ההוא בוקר מתעורר בעולם, והוא עה רצון לכל, שהקב"ה עושה אז טוב לכל העולם לצדיקים ולרשעים, ואז הוא זמן המתאים להתפלל לפני הקב"ה, ומפני זה בכל בוקר כל אסירי המלך היינו כל החולים מיקל עליהם חלים בבוקר ואז הוא זמן תפלה עליהם, וכ"ש אלו שעושים תשובה, ומכיון שהוא עת רצון רוצה הקב"ה שיהיה לו להאיש המתפלל זכות שתתקבל תפלתו ומפני זה כתיב בוקר תשמע קולי, היינו שזכות אברהם אבינו יעמוד לו שתשמע תפלתו ולא כתיב בבוקר מפני שהכונה על בקר דאברהם, ולמה כתיב עוד הפעם בוקר אערך לך וגו' אלא בוקר אחד של זכות אברהם ובוקר שני זכות יוסף שגם אצלו נזכר ששלח את אחיו בבוקר. בזמן שהלכו באה יונה אחת לפני ר' אלעזר והתחילה לצפצף לפניו (שרמזה לו שתותנו חולה מסוכן

וכו' ברא זעירא הוה ליה לרבי יוסי ולא שביק לבר נש דימטי לערסא דאבוי בתר דמית, אלא הוא בלחודוי הוה סמיך ליה ובכי עליה פומיה בפומיה מתדבקא, פתח ההוא ינוקא ואמר מאריה דעלמא כתיב באורייתא לא כי יקרא קן צפור לפניך וגו' שלח תשלח את האם וגו' וכו' ובכי, אמר, מאריה דעלמא קיים מלה דא דאורייתא, תרין בנין הוינא מאבא ואמי אנא יאחתי זעירתא מנאי, הוה לך למיסב לך, ולקיימא מלה דאורייתא, ואי תימא מאריה דעלמא אם כתיב, ולא אב, הא הכא כולא הוא אבא ואימא, אימא מיתת ונסיבת לה מעל בנין השתא אבא דהוי חפי עלך, אנסיב מעל בנין אן דינא דאורייתא, בכו ר' אלעזר וחברייא, וכו' הוה עמודא דאשא פסיק בינייהו וכו' א"ר אלעזר או בעי קב"ה למרחש ניסא, או בעי דלא ישתדל בר נש אחרא עליה, אבל על מלין דההוא ינוקא ודמעוי לא יכילנא למסבל, עד דהוו יתבין שמעו חד קלא דהוה אמר זכאה אנת ר' יוסי דמלין דהאי גדיא זעירא ודמעוי, סליקו לגבי כרסייא דמלכא קדישא, ודנו דינא, ותליסר בני נשא אומין קב"ה למלאך המות בגינך והא עשרין ותרין שנין אוסיפו לך עד דתילף אורייתא להאי גדיא שלימא חביבא קמי קב"ה וכו' מיד חמו ההוא עמודא דאשא דסליק ור' יוסי פתח עינוי וההוא ינוקא דביק פומיה בפומיה, אמר ר' אלעזר זכאה חולקנא דחמינא תחית המתים עינא בעינא, וכו' אמר לון ר' יוסי חברייא לא אתיהיבת לי רשו לגלאה

מראה מקומות

לא דברים כב, ו.

ב י א ר

לעשות נס שישבו לתחיה או שאיננו רוצה שאנחנו נעסוק בקבורתו, זה לא עסק שלנו, אבל על דברי הילד ודמעותיו אין אנו יכולים לסבול ובזמן שישבו שם שמעו קול שאומר זכאי אתה ר' יוסי שדברי גדי הקסן היינו הילד ודמעותיו עלו לפני כסא הכבוד, ובשמים דנו את הרין, ושלשה עשר אנשים הזמין הקב"ה בשבילך להמלאך המות והפסק דין יצא שתחזור לתחיה והוסיפו לך עשרים ושתים שנה בכרי שתוכל לחנך את ילדך הגדי הדרך שחביב לפני הקב"ה, ישתוכל ללמדו תירה, ומיד ראו שעמוד האש נסתלק ור' יוסי פתח עיניו והילד שלו היה דבוק פיו בפיו, אז אמר ר' אלעזר אשרי תלקנו שראינו תחית המתים עין בעין, אמר להם ר' יוסי לא ניתן לי רשות לגלות מה שראיתי בעולם העליון, רק אחרי

כן קסן היה לר' יוסי שלא נתן לשום איש להתקרב למטתו של אביו הנפטר, ולך הוא לבד עמד על יד מטתו ובכה ואמר, ארון העולם כתיב כהתורה כי יקרא קן צפור וגו' שלח תשלח את האם והבנים תקח לך ועכשיו ארון העולם עליך לקיים מצוה זו מן התורה, שני בנים היו לו לאבא ואמא, אני ואחתי הקטנה ממני, היה לך לקחת אותנו ולהשאיר אבינו בחיים, ולקיים מצות התורה, ואם תאמר ארון העולם אם כתיב ולא אב אבל פה הוא אב ואם, שאמי מתה מקורם ולקחת אותה מעל הבנים עכשיו שנשא אבינו שהיה משיג עלינו לקחת גם אותו מעל הבנים האימללים, איפוא זה דין התורה, בכו ר' אלעזר והחברייא, ועמוד אש היה מפטיק בין ר' אלעזר והחברייא, ובין הנפטר, א"ר אלעזר או שרוצה הקב"ה

מההוא דחמינא וכו' אלא לבתר תריסר שנין וכו' ואומינא לכו חבריא דבשעתא דפתח [בני] בההוא פסוקא וגעא באינון מלין, אודעזעו תלת מאה אלפי ספסלי דהוו במתיבתא דרקייעא וכלהו קיימי קמיה דמלכא קדישא ובעו רחמי עלי וערבו לי, וקביה אתמלי רחמין עלי לב.

ה, ה לא יגורך רע: (כב) מארי דפסחא בזמנא דשליט עלייהו ליל שמורים כלהו צריכים למהוי שמורים ונטורים מחמץ ושאר (כב) כל שהוא, וכל מאכלים ומשקים (ס"א מאני דפסחא) כלהו נטורין, ומאן דנטיר לון וכו' איהו נטיר מיצה"ר לתתא ונשמתא לעילא, ואתמר ביה לא יגורך רע, בגין דהא אתעביד גופיה קדש, ונשמתייהו קדש קדשים ואתמר ביצר הרע לג וכל זר לא יאכל קדש לד.

ה, ה כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגרך רע: (כג) ות"ח, בכל אינון חובין דאסתאב בהו ב"נ בהאי עלמא, דא איהו חובא דאסתאב ביה ב"נ יתיר בהאי עלמא ובעלמא דאתי מאן דאושיד זרעיה בריקניא ואפיק זרעא למגנא בידא או ברגלא וכו' כד"א כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע, בג"ד לא עאל לפרגודא וכו'.

מראה מקומות

לב זהר כלק רד, ע"א—ע"ב; רה, ע"א. לג ויקרא כב, יוד. לד ז' תצא רמב, ע"ב.

ביאור

שנים עשרה שנה, רק זה אני אומר לכם
חברייא שבזמן שפתח בני בהפסוק הזה
נודעזעו שלש מאות אלפי ספסלי מהצדיקים
שיושבים בשיבה שבשמים וכולם עמדו לפני
הקב"ה ובקשו רחמים עלי, וערבו בעדי
שאקים מה שפקרו עלי, והקב"ה נתמלא
רחמים עלי.
(כב) מארי דפסחא אותם השומרים מצות
הפסוק, בזמן ששולט עליהם ליל שמורים כולם
צריכים להזהר ולהיות שמורים מחמץ ושאר
כל שהוא וכל המאכלים והמשקים והכלים,
כולם צריכים להשמר שלא יבנס בהם משהו
חמץ, ומי ששומר ונזהר מהם יהיה שמור
מיצר הרע למטה ונשמתו מלמעלה, ועליו
נאמר לא יגורך רע שרע נאמר על היצה"ר

משום שנעשה גופו קדש ונשמתו קדש קדשים,
ונאמר ביצר הרע וכל זר לא יאכל קדש היינו
שאינו לו שליטה על איש שהוא קדש וזהו
כונת התיבות (שמות יב, מב) ליל שמורים
שעליכם לשמור ולהזהר בכל המצות השייכים
ללילה זו ועל ידי זה תהיו שמורים.
(כג) ות"ח בא ודאה, ככל החטאים שנטמא
אדם על ידם אין הטומאה כ"כ גדולה, אבל
הטומאה הזאת שנטמא האדם ביותר כעוה"ז
ובעולם הבא, הוא מי ששופך זרעו כהנם ומציא
זרע לבטלה היינו לא באשתו, כידי או ברגליו
וע"י עבירה זו איננו נכנס למחיצתו של
הקב"ה, וזה אנו לומדים ממה שכתוב שה
לא יגורך רע ובתיב ויהי ער כבוד יהודה
רע כענין ה' וחסאו של ער היה ששחת זרעו

תורה אור

(כב) פסחים ל ע"א, אמר רבא הלכתא חמץ בזמנו כין כמינו וכין שלא כמינו אסור כמשהו כרב.

כמה דתנינן, כתיב הכא לא יגורך רע וכתוב לה ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה' לו.

ה, ו לא יתיצבו הוללים לנגד עיניך: כד) אצטריך כהנא למהוי חכימא (נ"א לאתקשטא) בחכמה, ויאה בסוכלתנו, ושפיר בנהירו דאורייתא ווריו ופקח יתיר מכל עלמא ואם ע"ה הוא עבודתו לאו עבודה ועליה כתיב לא יתיצבו וגו' לז.

ה, ה ואני ברב חסדך אבוא ביתך וגו': כה) הכי אוקמוה, דלא לבעי ליה לבר נש לאעלא לבי כנישתא אלא אי אימלך בקדמיתא באברהם ויצחק ויעקב בגין (כג) דאינון תקינו צלותא לקמי דקב"ה, הה"ד ואני ברוב וגו' אבא ביתך דא אברהם, אשתחיה אל היכל קדשך דא יצחק, ביראתך דא יעקב (ס"א). ואני ברוב חסדך דא אברהם, אבא ביתך דא יעקב, אשתחיה אל היכל קדשך דא יצחק) ובעי לאכללא לון ברישא ובתר כן ייעול לבי כנישתא ויצלי צלותיה כדין כתוב לח ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר לו.

ואני ברב חסדך וגו': אמר ר' שמעון כו) בשעתא דבר נש אקדים בפלגות ליליא וקם ואשתדל באורייתא וכו' בצפרא אנח תפילין ברישיה ותפילין ברשימא קדישא בדרועיה ואתעטף בעטופא דמצוה ואתי לנפקא מתרעא דביתיה אערע

מראה מקומות

לה בראשית לה, ז. לו ז' וישב קפח, ע"א; בראשית גו, ע"ב; גז ע"א.
לו ז"ח רות פב, ע"א. לח ישעיה מט, יג. לו ז' בראשית יא, ע"א; ויקרא ה, ע"ב.

ביאור

ארצה וכמו שבשם התיבה רע נאמר על משחית זרעו כן פה הכונה על מי שמשחית זרעו עליו נאמר לא יגורך רע.
כד) אצטריך כהנא הכהן העובד עבודה בבית המקדש היה צריך להיות חכם בחכמה ויפה כבינה ובמאור הנהגה ואם הוא עם הארץ עבודתו איננה עבודה ועל כהן כזה כתיב לא יתיצבו וגו'.

כה) הכי אוקמוה כן העמידו ופי' רז"ל שאין לאדם ליכנס לביהמ"כ להתפלל אלא אם גמלך מקודם באברהם יצחק ויעקב, מסני שהם הקנו התפלות לפני הקב"ה אברהם תפלת שחרית

תורה אור

(כג) ברכות כו ע"ב, איתמר ר' יוסי ב"ר חנינא אמר תפלות אבות תקנום. ועיין פסחים פח, ע"א. ועיין יומא כה, ע"ב צלותיה דאברהם וכו'.

במזוזה וכו' ארבע מלאכין קדישין מזדווגן עמיה וכו' ואופי ליה לבי כנישתא וכו' כדין ההוא רוחא קדישא סלקא לעילא. ואסהיד עליה וכו' כדין פקיד מלכא עלאה למכתב קמיה וכו' הה"ד מ' ויכתב ספר זכרון וגו' ולחשבי שמו. מאי ולחשבי שמו וכו' אינון דעבדין לשמיה אומנותא בכלא. אומנותא דתפילין. בבתיהון ברצועיהון וכתיבתהון. אומנותא דציצית. בחוטיהון בחוטא דתכלתא וכו' ומאן דייעול מיה לבי כנישתא כד נפק מתרעיה ולא תפילין ברישיה וציצית בלבושיה. ואומר אשתחזה אל היכל קדשך ביראתך. קב"ה אמר אן הוא מוראי. הא סהיד סהדותא דשקרא מ"א.

ה. י קבר פתוח גרונום וגו' : כז) קבר פתוח עיינין עמוקין. אית בהון עמק טוב ועמק רע. האי, לא ידע בר נש לביה (ליביה) עמוק עמוק מי ימצאנו. אם הוא עומק טוב לא יכיל בר נש למנדע חכמתיה. ואם הוא עם הארץ כמה עמוקין מחשבתיך דיליה בישיין האי איהו קבר פתוח הה"ד קבר פתוח גרונום וגו' לשונם עמל ואון, אסתמר מעינא דא. בכל מה דאסתכל אתלטיא. איהו מסתכל לתתא למחשב כל מחשבין בישיין לית סיפא לרשיעותיה מ"ב.

ה. יב וישמחו כל חוסי בך וגו' : כח) זכאה חולקיה דמאן דאקריב האי קרבנא [ברית מילה לבנו] בחדוותא ברעוא קמי קב"ה. ובעי למחדי בהאי חולקא כל (ד"א ל"ג ההוא) יומא דכתיב וישמחו כל חוסי בך וגו' מ"ג.

מראה מקומות

מ מלאכי ג. טז. מא ז' ואתחנן רסה, ע"א. מב תקו"ו ת"ע, קכו, ע"ב. מג ד' לך צח, ע"א.

ב י א ו ר

קדושים מזדווגין עמו ומלוין אותו לבית הכנסת, ואז רוח קדוש עולה למעלה ומעיר על האישי על מעשיו אלה, ואז מצוה מלך עליון לכתוב זכויותיו כמו שכתוב ויכתב ספר זכרון לפניו וגו' ולחשבי שמו, ומהי כונת התיבות ולחשבי שמו, זהו אלו שעושים המצות לשמו של הקב"ה וחושבים איך לעשות בהידור ובדיוק, בתפילין האומנות בכת"ם. ברצועות, ובהכתיבה, אומנות הציצית שהתוטים יהיו כדין וכחוס של תכלת, אבל מי שנכנס לבית הכנסת וכשיצא מפתחו אין תפילין בראשו וציצית בטליתו ואומר הפסוק אשתחזה אל היכל קדשך ביראתך, או הקב"ה אומר היכן הוא מוראי הלא הוא מעיד עדות שקר.

כז) קבר פתוח למה מתאר את גרונו של הרשע כמו קבר מפני שאם יש לאדם עינים עמוקות זה סימן שהאישי הזה הוא עמוק במחשבותיו ויש בהם עמק טוב ועומק רע אדם כזה אי אפשר לדעת את לבי, עמוק מי ימצאנו, אם הוא עומק טוב, אזי אין ביכולת לדעת עומק חכמתו, ואם הוא עם הארץ כמה עמוקים מחשבות רעות שלו ומפני זה נאמר על איש כזה קבר פתוח שהעומק של עינים הם כמו קבר עמוק, תוהר מאיש כזה שכל מקום שנסתכל מתקלל, טבעו להביט למטה לחשוב כל מחשבות רעות אין סוף לרשעתו. כח) זכאה חולקיה אשרי חלקו של מי שמקריב הקרבן היינו עושה ברית מילה לבנו

ז, יב ואל זעם בכל יום: כט) הא תניגן ואתערזו חבריא אל בכל אתר (כד) חסד הוא כד"א מ"ד האל הגדל וגו' וכו' ואת אמרת ואל זועם בכל יום, שביק קדא כל אלין שמהן ואחיד בהאי וכו', ועוד דכתיב מ"ה אל גבור או נוקים ליה דינא או נוקים ליה רחמי, אלא הכי שמענא (כה) חייביא מהפכי רחמי לדינא וכו' אלא אל זועם בכל יום מהו, דהא בכל יומא ויומא קיימא בדינא בין דבני עלמא זכאין בין דלא זכאין, לא הוה בידיה, אתו שאילו ליה לר' שמעון אמר לון ודאי אל זועם בכל יום וכו' לזמנין היא דינא לזמנין הוא רחמי, אי זכאין בני עלמא הא אל קיימא והוא חסד, ואי לא זכאן הא אל קיימא ואקרי גבור עיי"ש באריכות כי קצרת. מפני עמק דבריהם הקדושים מ"ו.

ואל זעם בכל יום: לו) ומימא דאתחריב בי מקדשא (כו) לית לך יומא ויומא דלית ביה זעימו ורוגזא כד"א ואל זעם וגו' ואתפרש חדוה מעילא ותתא מ"ז.

מראה מקומות

מד דברים יוד, יז. מ"ה ישעיה ט, ה. מו ז' צו ל, ע"ב. מו ז' וישלח קעו, ע"א.

ב י א ו ר

שנחשב כמו שמקריב קרבן לה' ועושה המצוה בשמחה וברצון טוב לפני הקב"ה, וצריך הוא לשמוח בחלקו כל היום הזה כמו שכתוב וישמחו כל יומי בך. (כט) הא תניגן למדנו ונתעוררו החברים לשאול על הפסוק הזה, הגה בכל מקום שכתוב אל הוא שם של חסד ופה כתיב ואל זועם וזועם הוא מדת הדין זעם וכעס, ע"כ הפסוק כל השמות של הקב"ה ומוכיר זה השם, ועוד קשה שבישעיהו כתוב אל גבור על ענין גבורה ודין, נזכר שם אל, אלא כך שמענו, רשעים מהפכים רחמים לדין, אלא מה שעלינו להבין מהו אל זועם בכל יום שהרי בכל יום מתנהג

העולם בדין בין שעולם הם צדיקים בין שאינם צדיקים ולא ידעו הכונה האמיתית, באו ושאלו זאת מר' שמעון: הסביר להם שלפעמים השם הזה והמדה הזאת משפיעה דין על בני העולם ולפעמים הוא משפיע רחמים אם בני העולם הם זכאים וצדיקים או משפיע חסד לעולם ואם לא אז השם הזה בחינת גבורה (לא זכיתי להבין עומק הדברים ומי שירצה להבין אמיתת הדברים יעיין בזוהר ע"צמו).

ל) ומימא ומיום שחרב בית המקדש אין לך יום שאין בו כעס ורוגז מהקב"ה ואין שמחה בעולמות עליונים ותחתונים.

תורה אור

(כד) מכילתא בשלח פ' זה אלי ומנין שאין אלי אלא מדת הרחמים וכו'. (כה) ביר פ"ג, א"ר שמואל בר נחמני איי להם לרשעים שהם הופכין מדת רחמים למדת הדין וכו' אשריהם הצדיקים שהן הופכין מדת הדין למדת רחמים. (כו) בסוטה מה, ע"א במשנה. רשב"ג אומר משום ר' יהושע מיום שחרב בית המקדש אין יום שאין בו קללה ובגמרא מט, ע"א אמר רבא בכל יום ויום מדוכה קללתו משל חבירו.

ח. ב מ'ה אדיר שמך בכל הארץ : לא) כד בעא קב"ה למיהב אורייתא לישראל, אמי
 משריין דמלאכין עלאין פתחו ואמרו ה' אדנינו וגו' תנה הודך על השמים.
 (כו) בעאן דיתיהיב לון אורייתא, אמר לון קב"ה, וכי אית בכון מותא דכתיב מ'ח
 אדם כי ימות וכו' חטא אית בינייכו וכי נשין וכו' מיד פתחו ואמרו ה' אדנינו מה
 אדיר שמך בכל הארץ ואלו אשר תנה הודך על השמים לא כתיב מ'ט.

ח. ג מ'פי עוללים ויונקים יסדת עז : לב) בזמנא דבעא הקב"ה למיהב אורייתא
 לישראל נטל תורה שבכתב ותורה שבע"פ ואזיל הוא לגבי שאר עמין
 ולא בעו לקבלא לון, עד דנחית לון לישראל ע"ג טורא דסיני, אמרו מלאכי השרת
 למאן בעי הקב"ה למיהב תרין תורות אלין, אמר לישראל דאינון עדבי וחולקי
 וכו' (כח) דסלקי בערבונא עוללים ויונקים, ובגינהון יתערון תרין תורות אלין, דכתיב
 מפּי עוללים ויונקים יסדת עז ג.

מ'פי עוללים ויונקים יסדת עז וגו' : לג) אלין אינון דמתין בתוקפא דאמהון אלין
 עברין לאושדא דמעין וגו' בגין דלית דמעין דנפקי מלבא כהני דמעין, דכל

מראה מקומות

מח כמברר יט, יד. מט ז"ח שה"ש סא, ע"ב. ג ז"ח רות פג, ע"ב.

ב י א ו ר

לא) כד בעא כשרצה הקב"ה ליתן התורה לישראל באו כחות מלאכי מעלה לבקש שתשאר התורה שם בשמים ושתורה תנתן להם כמו"ש ה' אדנינו וגו' אשר תנה הודך על השמים, אמר להם הקב"ה האם יש בכם מיתה, ובתורה כתיב אדם כי ימות וגו', האם יש בכם חטאים, האם יש לכם נשים, מיד פתחו ואמרו ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ.

לב) בזמנא דבעא בזמן שרצה הקב"ה ליתן התורה לישראל לקח תורה שבכתב ותורה שבעל פה והלך לשאר אומות ולא רצו לקבלה

ג) אלין אינון אלו הילדים הקטנים שמתו בחיק אמותיהם בעון אבותיהם הם עתידין לאושדא דמעין לשפוך דמעוּת בעוה"ב, מפני שאין דמעוּת היוצאים מהלב כאותם דמעוּת, שכל בני עולם

תורה אור

(כו) שבת ס"ח, ע"ב ; פט ע"א, מימרא דר' יהושע בן לוי.

(כח) תנחומא ויגש ב ; מדרש שוחר טוב ס"ה, אמר להן הקב"ה תנו לי ערבין שאינון חייבין לי כלום וכו' אמרו לו מי הן וכו' אמר להן התינוקות, מיד הביאו לו התינוקות מדדי אמותיהן וכו', שהשיר ס"א.

בני עלמא תוהין ואמרינ דנין דקב"ה קשוט אינון ועל ארח קשוט אולון. הני מסכני ינוקי דלא חאבו אמאי מיתו וכו' אי בחובי אבהתהון אסתלקי מעלמא אמאי. ודאי אין להם מנחם וכו' ההוא דמעיה דלהון בההוא עלמא (כט) דקא מגינין על חייא. דתנן אתר אית מתקנא לון בההוא עלמא דאפילו צדיקים גמורים לא יכלין לקיימא תמן. וקב"ה רחים לון ואתרבק בהו ואתקין בהו מתיבתא עלאה דיליה. ועלייהו כתיב מפי עוללים ויונקים יסדת עז. ומאי תועלתא עבדין תמן ואמאי סלקין תמן דכתיב למען צורריך להשביית אויב ומתנקם. (עיין בקהלת ד, א) נא.

ח. ה מ"ה אנוש כי תזכרנו וגו' : לך) האי קרא אוקמוה. (ל) דמנן דעלמא אמרוה בשעתא דסליק ברעותיה דקב"ה למברי אנשא קרא לכתות כתות דמלאכי עלאה וכו' אמר לון בעינא למברי אדם וכו' אמרו קמיה מה אנוש וגו' דעתיך חטי קמך אמר לון קב"ה, אי אתון הויתון לתתא כותיה. יתיר הויתון חבין מניה נב.

מראה מקומות

נא ו' משפטים ק"ג ע"ב. נב ו' בראשית כה, ע"א : ו' בלק דו, ע"ב : רת, ע"א.

ב י א ו ר

מפי עוללים ויונקים יסדת עז, והתועלת שעושים שם ובשביל מה עולים שם על זה עונה פה בהפסוק שזה בשביל להשביית אויב ומתנקם שע"י תורתם שלומדים מגינים על החיים שלא יוכלו האויבים להניק להם. (לך) דאי קרא אוקמוה, הפסוק הזה העמיד חכמינו ז"ל שהמלאכים הממונים על העולם הם אמרוהו בזמן שעלה ברצון הקב"ה לברוא את האדם קרא לכתות מלאכי עליון ואמר להם רצוני לברוא אדם, אמרו לפניו מה אנוש כי תזכרנו וגו' שהרי עתיד הוא לחטוא לפניך אמר להם הקב"ה אם אתם הייתם מלמשה בעולם הזה הייתם יותר חוטאים ממנו.

מתפלאים ואומרים הרי דיני הקב"ה הם אמת וכל דרכיו אמת אבל אלו התינוקות שלא חסאו למה מתו, אם אבותיהם חסאו בנות או שאר חסאים במה אשמים הילדים הקטנים האומללים שימתו כשהם קטנים וע"ז אין להם מנחם (עיין בקהלת ה, א שבשם מבואר כל הנ"ל ביתר ביאור) אבל הרמעות האלו אינם הולכים בחנם והם הילדים האלו מגינים על החיים, שלמדנו מקום מתוקן יש בעולם הבא מקום שאפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד שם, והקב"ה אוהבם ומתרבק בהם ומתקן מהילדים האלו ישיבה עליונה ומלמדם תורה ועליהם מרומז בפסוק זה מה שכתוב

תורה אור

(כט) עיין ברכות ה, ע"א—ע"ב, תני תנא קמיה דרבי יוחנן וכו' וקובר את בניו מוחלין לו על כל עהנותיו ועיין שבת לב ע"ב ; סוטה מט, ע"א, שמבזבזין דין אביהם וכו' עיין פירשי שם ; תנחומא תצא ב, אמר רשב"י אם מת לאדם בן לא יהא קורא תגר, שהבן מרצה אותו להקב"ה. (ל) ב"ר פ"ת

ח. ו ותחסרהו מעט מאלהים : לה) ואוקמוהו רבנן דמתניתין (לא) נ' שערי בינה
נבדאו בעולם ונתנו למשה חוץ מא' שנאמר ותחסרהו מעט

מאלהים נג.

ח ז. תמשילוהו במעשי ידיך כל שמה תחת רגליו : א"ר אבהו א"ר יונתן (לו) בא
וראה מעלתו של אדם שהבדילו הקב"ה מכל שאר הנבראים וכו'
כל מה שברא הקב"ה אמר לפועלים שהם יעשו לבדם וכו' תצא הארץ וכו'.
ישרצו המים וכו' [אבל] כשברא האדם נתיחד הקב"ה עמהם בעשייתו ואמר נעשה
אדם ונתן בו קלסתר פנים, ראי"ה, רי"ח, קומ"ה, הליכ"ה, מישו"ש, דבור"ש, עשי"ה,
המשילו במעשה ידיו, הה"ד תמשילוהו וגו' וכשזרק בו נשמה קם על רגליו, ונדמה
לתחתונים, ולעליונים, נדמה גופו לארץ, ונשמתו לעליונים, בתואר והדר וכבוד
באימה ובריאה, הה"ד וכבוד והדר תעטרהו, א"ר יונתן רישא דהאי קרא ספיקא
בלבאי דכתיב ותחסרהו מעט מאלהים וכו', א"ר אבהו בנשמה שהיא קדושה ולא
תכלה לעולם על שנטלה ממנו מכחו ומגבורתו, ולא כמו הגוף שניטל מן האדמה
ויכלה וישוב עפר כשהיה נד.

ח. י מ'ה אדיר שמך בכל הארץ : לו) בההוא יומא דשכינתא נחתת לארעא אשתכח
מקטרגא לגבה וחפיא ההוא חשוך קבל לגבה בגין דלא תיחות וכו'

מראה מקומות

נג תקי"ז בהקדמה ז ע"ב. נד ז"ח בראשית טו, ע"ב.

ב י א ו ר

תמשילוהו במעשי ידיך, שיהיה לו שלטון על
כל הברואים וע"ז אמר ר' יונתן שהתיבות
ותחסרהו מעט מאלהים אינני מבינים וע"ז ענה
לו ר' אבהו שבנשמתו שהיא קדושה הוא דומה
לה' שנטלה מכחו וגבורתו ולא תכלה לעולם
אבל הגוף ניטל מן האדמה ויכלה וישוב עפר
כשהיה.

לו) בההוא יומא ביום שנגמר מלאכת המשכן
דשכינתא נחתת לארץ שהשכינה ירדה מן
השמים לשכון במשכן בין ישראל נמצא
קטרוג גדול בשמים בין המלאכים ונכסה חושך
גדול שהמלאכים לא רצו שהשכינה תרד לארץ,
תורה אור

(לא) ר"ה כ"א ע"ב : נדרים ל"ח ע"א, רכ ושמואל חד אמר נ' שערי בינה נבראו בעולם
וכולן ניתנו למשה חסר אחד שנאמר ותחסרהו וגו'.

אתתקפת שכינתא ותברת ההוא חשוך קבל וכו' ונחתת לארעא כיון דחמו כלהו כך, פתחו ואמרו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אדיר ודאי דתברת כמה גוזיזין וכו' ושלטיט בכלא. (עין במדבר ז, א) נה.

ט, ו גערות גוים אבדת רשע שמם מחית לעולם ועד : (לח) ארבעים יום לקו [דור המבול] וכו' וכל שאר זמנא אתמחין מעלמא הה"ד נו וימחו מן הארץ, ווי לח וכו', דהא לא יקומון לאחייא בעלמא למיקם בדינא הה"ד וימחו כד"א שמם מחית וגו' (לב) דאפילו למיקם בדינא לא יקומון נו.

ט, ה כונן למשפט כסאו : (לט) דבכל שעתא ושעתא דדייני דינא, שכינתא דקב"ה דהוא כורסא יקרית מתתקן תמן משמע שנאמר כונן למשפט כסאו נח.

ט, ט והוא ישפט תבל בצדק : (מ) סדורא דעלמא בשבע קטרין סגלגלן שבע ארצות אינות, דא לעילא מן דא, כמה דאינון שבעה רקיעין דא לעילא מן דא ואינון : ארץ, אדמה, ארקא, גיא, נשיה, ציה, תבל, לעילא מכלהו, תבל דכתיב והוא ישפט תבל בצדק נו.

מראה מקומות

נה ז' תרומה קמ, ע"ב. נו בראשית ז, כג. נו ז' נת סה, ע"ב.
 נח ז"ה בראשית ו, ע"א ; ז' קדושים פה, ע"ב.
 נט ז' בראשית לט, ע"ב ; השמטות בח"א דנד ע"א.

ביאור

נתחוקה השכינה ושברה החושך וירדה לארץ, ואחרי שראו המלאכים זאת, פתחו ואמרו מה אדיר שמך בכל הארץ שהקב"ה הראה נבדותו וכחו בכדי לירד לארץ.
 (לח) ארבעים יום לקו זה הפסוק נאמר על דור המבול שארבעים יום לקו בהמבול שירד ארבעים יום ואחר כך נמחו מן העולם אוי להם שגם לא יעמדו בדין, וזהו כונת הפסוק שנאמר על אנשי המבול, שמקורם כתיב בהם וימח את כל היקום ואח"כ כתיב עוד הפעם וימחו מן הארץ, שהבונה שלא יקומו אפילו לדין.

(לט) דבכל שעתא שכל זמן שהדיינים זיני דין, אזי שכינת הקב"ה שהוא כסא הכבוד, מתתקן שם וזהו כונת פסוק זה.
 (מ) סדורא בעלמא סדר העולמות בשבע קטרין גלגלים הם בשבע צורות עגולות שהם שבע ארצות, זו למעלה מזו כמו שיש שבעה רקיעים, ושמייתיהם הם: ארץ, ארמה, ארקא, גיא, נשיה, ציה, תבל, הארץ שנקראת תבל שאנחנו נמצאים עליה היא למעלה מכולן וזהו שהזכיר ישפט תבל בצדק, (עין בכראשית א, ו).

תורה אור

(לב) סנהדרין ק"ח ע"א, דברי ר' עקיבא.

ט, יח ישובו רשעים לשאולה וגו' : מא) כד נפק שבתא צריכין ישראל דלתתא לאתעכבא וכו' ובהאי יומא אושפיזא רבא ויקרא קא שריא עליה בגין כך בעי לאתעכבא לאתחואה דלא דחקין באושפיזא קדישא, וכו' בשעתא דפתחי ישראל ויהי נועם וקדושתא דסדרא, כל אינון חייבין דגיהנם פתחין ואמרי וכו' זכאין אתון צדיקייא דנטרי פקודי אורייתא, ווי לון לחייביא דלא זכו למיטר אורייתא, כדין דומה קדים וכו' ואמר ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלהים ס.

י, א למה ה' תעמד ברחוק תעלים לעתות בצרה : מב) א"ר אבא, (לג) זמנין אית קמי קב"ה לאשתכחא רעוון ולאשתכחא ברכאן ולמתבע בעותי, זמנין דרעוון לא אשתכחו וברכאן לא מזדמגן ודינין קשיין מתערין בעלמא וכו' (לד) זמנין אית בשתא דרעווא אשתכח, זמנין וכו' דדינא אשתכח וכו', זמנין אית בירחי

מראה מקומות

ס ז' ויקהל הו, ע"א.

ב י א ו ר

מא) כד נפק שבתא כשיוצא השבת קודש, צריכים ישראל מלמטה להתעכב, משום שביום זה השבת אורח גדול וקדוש שורה עליהם, ומפני זו צריכים להתעכב ולהוסיף מחול על הקודש להראות שאין אנו דוחקים בהאורח הקדושהשבת קודש שיצא, ובזמן שכתפלת ישראל במוצאי שבת אומרים ויהי נועם ואתה קדוש, אז כל רשעי גיהנם פותחים ואומרים, זכאים אתם צדיקים ששומרים מצות התורה, אוי להם לרשעים שלא זכו לשמור התורה, ואז אחרי גמר קדושא דסדורא שוהו תפלת ואתה קדוש בא מלאך הנקרא דומה שהוא ממונה להכניס הרשעים

לגיהנם ואומר ישובו רשעים לשאולה כל גוים שוכחי אלהים. מפני שעד גמר סדר התפלה אין רשות להמלאך להשיב הרשעים לגיהנם.

מב) א"ר אבא זמנין יש לפני הקב"ה זמנים שהם עת רצון וברכות שהם זמן מוכשר להתפלל לפניו, ויש זמנים שאינם עת רצון וברכות אינם מצוים ומתעוררים דינים קשים בעולם, יש חדשים כאלו כשנה שהם ימי רחמים ורצון ויש חדשים כשנה שאז דינים שוררים ואינם זמן מוכשר להתפלל זמנין אית ירחי וגם ככל חדש הנקראים ימי

תורה אור

(לג) רה"ש יח, ע"א דרשו ה' בהמצאו.

(לד) חדשי תמיזו אב טבת הם חדשים קשים וכימי החודש טו ימים הראשונים הם יותר ימי רצון מימי החצי חודש האחרון, וכימי השבוע ימי אגד"ו הם יותר ימי רצון מימי בה, ובכל יום מהבוקר עד חצות היום הוא זמן החסד והרחמים ומחצות היום ואילך הם שעות שדינים שולטים (הגהות הרחי"ו על הזהר) עיין שכת ככט ע"ב, שני וחמישי לא, רע"ן במכילתא כשלה ויהי באשמרת הבקר אתה מוצא שתפלות הצדיקים נשמעים בבוקר ומביא שם מאברהם יצחק יעקב משה יהושע ושמואל ועוד.

דרעווא אשתכח, חמנין דדינין אשתכחו וכו' וזמנין אית ביומי דרעווא אשתכח בעלמא ועלמא אתבסמא, חמנין דדינין תליין וכו' וע"ד כתיב ס"א ועת לכל חפץ וכו' וכתיב למה ה' תעמד ברחוק תעלים לעתות בצרה ס"ב.

י' ט י"א ר"ב במסתר כאריה : מג) אנשי כנסת הגדולה (לה) קטלו לאריה דע"ז, דאיהו יצה"ר, דמיונו כאריה דעליה אמר דוד יארוב במסתר כאריה בסכה, יארוב לחטוף עני, ולית עני אלא עני דאורייתא, ומפקודין דילה, בגין דעתידין ישראל למהוי בגלותא בדוחקא, ובגין דלא להוי טועין ביה בכובד המס ובכובד המלאכה באיבודא דדעת, קטילו ליה ס"ג.

י"א, ב כ"י הנה הרשעים ידרכו קשת וגו' : מד) ואע"ג דהאי קרא הא אוקמוה (לו) על שבנא ויואש ממנן דחזקיה אתמר, אבל האי קרא על סמאל וסיעתיה אוף הכי אתמר, דכל עובדוי ועיטוי על ישראל נינתו ס"ד.

מראה מקומות

ס"א קהלת ג, א. ס"ב ז' אחרי נח ע"א—ע"ב. ס"ג ז"ח קז, ע"ב.
ס"ד ז' בלק קצט, ע"ב.

ביאור

מילוי הלבנה היינו בחצי חודש הראשון הם ימי רחמים ורצון, ובחצי חודש השני שהלבנה הולכת וחסרה נחשבים לימים שדינים שורדים וכמו למשל שהובא בשו"ע יו"ד סי' קעט סעי' ב' ואין נושאים נשים אלא במלוי הלבנה וכן הביא הרמ"א בשו"ע אה"ע סי' ס"ד ס"ג, וכן בימי השבוע יש ימים שנחשבים לימי מזל טוב יותר משאר ימים וגם בכל יום בשעית הבקר נחשבים שחוד שורר או בעולם ובשעת המנחה נחשב או שדינים שוררים בעולם (חוץ משבת בזמן המנחה שנחשב אז לזמן רעה דרעיון) וע"ז כתוב כאן לעתות בצרה שלכאורה היה צריך לכתוב תעלים בעת צרה וזה שכתוב לעתות מזה מוכח שיש זמנים ירועים שאז רינים שוררים בעולם.
מג) אנשי כנסת הגדולה שהיו כגלות בבל, מירם.

הרגו לאריה של העבודה זרה שהוא היצר הרע ודמיונו כאריה, שעליו כיון דוד בפסוק זה, שאורב לאדם כמו אריה לחטוף עני שהכונה על עני מן התורה וממצותיה, מפני שידע דוד שישראל יהיו בגלות בדוחק, ובכדי שלא יהיו טועים בעבודה זרה מחמת כובד המסים וכיבד המלאכה שזה מביא לאבוד השכל והדעת ומפני זה הרגו אותו.

מד) אע"ג הגם שהפסוק הזה העמידו חכמינו ז"ל שנאמר על שבנא ויואש (ס"א ויואח) ממוני חזקיהו המלך שהם חלקו על חזקיהו והלשינו עליו לפני סנחריב, אבל הפסוק הזה מרמז גם על סמאל וחבריו שכל מעשיהם ועצותיהם להתחכם על ישראל להכשילם בעבירות ולהויקם והקב"ה מציל את ישראל מירם.

תורה אור

(לה) יומא סט, ע"ב.

(לו) מ' שוחר טוב ס"א, ר' ברכיה בשם ר' אבא אמר זה שבנא ויואש וכי'.

יא, ה' ה' צדיק יבחן : רבי אלעזר אמר מה) כל מה דעביד קב"ה בדינא איהו, בגין לדכאה להווא נפשא לאיתאה לה לעלמא דאתי וכו' ובגין כך עביד קב"ה להוא זכאה דיסבול יסורין וכו' ויתנקי מכלא ויזכה לחיי עלמא סה.

ה' צדיק יבחן : מו) אעא דלא סליק נהוריה יבטשון ביה ואנהיר, גופא דלא סלקא ביה נהורא דנשמתא, יבטשון ביה ויסלק נהירו דנשמתא וכו' מהדר מרומם ומשבח מצלי צלותיה ובעותיה מברך למאריה וע"ד כתיב ה' צדיק יבחן סו.

ה' צדיק יבחן ורשע ואהב חמס שנאה נפשו : מז) קב"ה אריך רוגזיה עם צדיקיא, ועם רשיעיא יתיר מצדיקיא וכו' בגין דיתובון בתיובתא שלימתא, דיתקיימון בהאי עלמא, ובעלמא דאתי וכו' או בגין דיפוק מנהון גוצא טבא בעלמא, כמה דאפיק אברהם מתרח, וכו' אבל קב"ה (לח) מדקדק עם צדיקיא וכו' אבחין לון, לאו בגיניה דהא איהו ידע צרא ותוקפא דמהימנותא דלהון, אלא בגין לארמא רישיהון בגינייהו, כגוונא דא עבד ליה לאברהם דכתיב סו והאלהים נסה את אברהם, מאי נסה, הרמת נס וכו' ארים דגלא דייליה בכל עלמא סח.

מראה מקומות

סה ז' וישב קפא, ע"א. סו ז' שלח קסת, ע"א. סו בראשית כב, א.
סח ז' תולדות קלט, ע"ב ; קמ, ע"א.

ביאור

מה) כל מה דעביד כל מה שעושה הקב"ה הוא עושה בדין, זה שבוחר את הצדיק ויביאו לידי נסיון, הכל הוא בכדי לטהר נפשי בכדי להביאה לעולם הבא, ומפני זה טובל הצדיק יסודים בעולם הזה, בכדי לטהרו מהבל, שיזכה לחיי העולם הבא.
מו) אעא עץ שאינו דולק יפה יבטשון מכים אותו ואז מאיר כן הגוף שאין עולה בו אור הנשמה שאין לו ההתעוררות לעסוק בתורה ותפלה מכין אותו ביסודים ואז עולה בי מאוד הנשמה ואחז כך מהדר ומרומם ומשבח להקב"ה מצלי צלותיה מתפלל תפלתו ובקשתו בהתעוררות ומתיקות וזהו כוונת התיבות צדיק יבחן.

מז) קב"ה אריך רוגזיה הקב"ה מאריך אפו לצדיקים, ולרשעים יותר מלצדיקים, בכדי שישבו בתשובה, שלמה שיתקיימו בעולם הזה ובעולם הבא, או בכדי שיצא מהם גזע טוב בעולם שילדו בנים צדיקים כמו שהוציא את אברהם הצדיק מתרח הרשע אבל עם הצדיקים מדקדק הקב"ה ובוחר אותם ומעמידם בנסיון ולא בשביל שידע אם יעמדו בנסיון ויקיימו מצותיו כי הקב"ה יודע יצרם וחוזק אמנותם בה', אלא בכדי להרים ראשיהם וכמו שכתוב אצל אברהם בנסיון העקידה שכתוב והאלהים נסה את אברהם שפירושו הרים דגלו בכל העולם. על ידי שעמד בנסיון כי נס הוא הרמת הדגל.

תורה אור

(לז) עיין בסנהדרין קיא, ע"ב.

(לח) יבמות קכא, ע"ב, אמר ר' אבא וכו' מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו כוונת השערה.

כי צדיק ה' צדקות אהב ישר יחזו פנימו : מח) האי קרא אמרו בו חבריאי מאי דקאמרו, אבל וכו' צדיק הוא ושמייה צדיק ובגיני כך צדקות אהב, ישר, ואיהו ישר כד"א טט צדיק וישר ועל דא יחזו פנימו כל בני עלמא ויתקנון ארחייהו למיהך בארז מישור כדקא יאות ע.

יב, ה אשר אמרו ללשננו נגביר וגו' : א"ר שמעון מט) ועל כלא מחל קב"ה בר מן לישנא בישא בגין דכתיב אשר אמרו וגו' מי אדון לנו עא.

יב, ט סביב רשעים יתהלכון : גיהנם למעלה לאותם : ג) פושעי ישראל שעברו על מצות התורה ולא חזרו בתשובה שדוחים אותם לחוץ עד שיקבלו עונשם והולכים וסובבים כל העולם שנאמר סביב וגו' (לט) ושם נדונים י"ב חרש, לאחר כך מדורם עם אותם שקבלו עונשם במותם כל אחד כפי המקום הראוי לו עב. כרם זלות לבני אדם : גא) מאי כרם זלות (מ) אלא מאן דאצטרך לברייתא אנפוי משתנין ככרום עג.

יד, ב ה' משמים השקיף על בני אדם : א"ר שמלאי נב) אימתי העולם מתמוטט בשעה שהקב"ה מביט ורואה בו שנאמר ה' משמים השקיף וגו' עד.

מראה מקומות

סט דברים לב, ה. ע ד' תשא קצה, ע"א; בראשית גג, ע"א. עא ז' שלה קסא, ע"א. עב ז' וירא קו, ע"ב. עג תקו"ז תכ"ב, סו, ע"ב. עד ז"ח רות עו, ע"ב.

ב י א ו ר

מח) האי קרא הפסוק הזה דרשו בו רז"ל דרשות שונות, אבל יש לפרש כי צדיק הוא ה' ושמך צדיק ומפני זה הוא אוהב צדקות והקב"ה הוא ישר, לכן יחזו פנימו היינו שכל בני אדם יראו דרך ה' שהוא ישר ועליהם לתקן דרכיהם ללכת בדרך הישר כנכון כמו שדרשו רז"ל על הפסוק ולדבקה בו האם אפשר לידבק בו אלא הדבק במדותיו לנהוג כמותו. מט) ועל כלא על כל העכירות מוחל הקב"ה חוץ מעון לשון הרע ומפני זה קלל בהפסוק רק את מדברי לשון הרע. ג) פושעי ישראל כונת התיבות סביב רשעים יתהלכון שאלה ממושעי ישראל שלא

עשו תשובה בחייהם דוחים אותם לחוץ והם סובבים כל העולם ושם נדונים י"ב חודש, ואחר כך מכניסים אותם ומדורם הוא עם אלה שקבלו עונשם אחרי מיתתם כל אחד במקום הראוי לו, אבל פושעי עב"ם עליהם נאמר בסוף ספר ישעי' ויצאו וראו וגו' ואשם לא תכבה והם נשארים בגיהנם. גא) מדוע כרם זלות על זה דרשו רז"ל שהדברים נאמרו על מי שנצרך לבריות פניו משתנים ככרום שזה מין עוף שמתהפך לכמה גזוין. נב) אימתי העולם מתמוטט מתי העולם מתמוטט ונחרב כומן שהקב"ה מביט ורואה מעשי בני אדם אם הם בלתי טובים.

תורה אור

(לט) עדיית ספ"ב משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש. (מ) ברכות ה. ע"ב, רבי יוחנן ור' אלעזר ראמרי תרויהו כיון שנצרך אדם לבריות סנין משתגת בכרום.

טו, א מי יגור באהלך וגו' : נג) הולך תמים (מא) דא אברהם דכר אתגור תמים אקרי, ופועל צדק דא יצחק ודובר אמת דא יעקב עה.

מזמור לדוד ה' מי יגור באהלך וגו' : ר' יצחק פתח וכו' (נד) מאי משמע א"ר יהודה בר רבי יוסי אלין עשרה אינון כנגד עשרת הדברות שעתידין בניו של יעקב לקיים במקום ההוא, א"ר יוסי והא חד סר אינון, א"ל לא רגל על לשונו לא עשה לרעהו רעה חד מלה אינון דכל המרגל בחבירו מיד עשה עמו רעה וכו' וכי מאן שויא לאלין כנגד עשרת הדברות, אמר רבי, כלהו עשרת הדברות משתמע מינייהו, הולך תמים כנגד אנכי ה' אלהיך מלמד שצריך אדם לקבל עליו אימת עול מלכות שמים ואין לו רשות להרהר כמה שאינו יכול להשיג וכו', ופועל צדק כנגד לא יהיה לך אלהים אחרים וגו' מכאן א"ר יהודה אין לך דבר עומד כנגד חילול ה', מנ"ל ממסית דכתי' עו ידך תהיה בו בראשונה להמיתו וכו' ואי קטיל ליה נקרא

מראה מקומות

עה ו' ויצא קסא, ע"א. עו דברים יג, יוד.

ב י א ו ר

עמו רעה, וע"ז יש שואלים אינו השואה יש לאלו העשרה דברים לעשרת הדברות, וע"ז אמר רבי שכל עשרת הדברות נשמעים ונרמזים ונלמדים מהם, הולך תמים, הוא כנגד אנכי ה' אלהיך, מפני שצריך אדם לקבל עליו אימת עול מלכות שמים בתמימות, ואין לו רשות להרהר כמה שאינו יכול להשיג בשכלו, וע"ז נאמר באחד מ"ג עיקרים אני מאמין שהבורא יתברך שמו אינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף, וע"ז נאמר (דברים יח, יג) תמים תהיה עם ה' אלהיך, ויש שפירשו כך, תמים תהיה עם ה' אלהיך, תמים תהיה, אז תזכה להיות עם ה' אלהיך שנוכר בדבור ראשון, ופועל צדק, כנגד לא יהיה לך אלהים אחרים, ומכאן א"ר יהודה אין לך דבר עומד

נג) הולך תמים דא אברהם שכאשר נימול נקרא תמים, שכתוב שם (בראשית יז, א.) התהלך לפני והיה תמים, אחרי שתקיים מצות מילה, ופועל צדק זה יצחק, ודובר אמת זה יעקב, שעליו נאמר (מיכה ז, כ) תתן אמת ליעקב.

(נד) מאי משמע מהו פירושו ולמה זה דוקא מי שמקיים האמור כפרק זה יזכה לשכון בהר קדשו, ועל זה השיב ר"י מפני עשרה דברים הגזכרים כמזמור הזה שהם כנגד עשרת הדברות שעתידין בניו של יעקב לקיים במקום הנה בהר קדשו, וע"ז שאל ר' יוסי הרי אחד עשרה הם וע"ז ענה ר' יהודה שלא רגל על לשונו, ולא עשה לרעהו רעה הם אחד, מפני שמי שמרגל בחבירו הוא עושה

תורה אור

(מא) נדרים לא, ע"ב, אמר רבי, גדולה מילה שכל המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עו שמל וכו', נדרים לב ע"א ולא נקרא תמים אלא על שם מילה, מי שוחר טיב פטיו, ופועל צדק זה יצחק שהיתה פעולתו בצדק ומטר עצמו למיתה, ודובר אמת זה יעקב שנאמר תתן אמת ליעקב.

צדיק. מקנא. ופועל צדק וכו'. ודובר אמת בלבבו כנגד לא תשא וגו', א"ר יהודה לית אינון כסדרן וכו' לא דגל על לשונו לא עשה לרעהו רעה כנגד לא תענה ברעך עד שקר. וחרפה לא נשא על קרובו כנגד מחלל שבתות בפרהסיא, ר' יוסי אומר כנגד לא תגנב דכתיב עץ אם זרחה השמש עליו, נבזה בעיניו נמאס כנגד לא תרצח מאן דאיהו נבזה בעיניו לא יעביד קטטה דיקטול ולא יקטלוניה, ואת יראי ה' יכבד, כנגד כבד את אביך ואת אמך א"ר יוסי, על הכל חייב אדם לכבד אביו ואמו, יצא מכלל זה (מב) אם יאמרו לו לעבור על דברי תורה וכו' הה"ד ואת יראי ה' יכבד, נשבע להרע וגו' כנגד לא תנאף דהא אם יצרו בעי לשלטאה עליה (מג) יטיל שבועה על יצרו וכו', כספו לא נתן בנשך האי הוא כנגד לא תגנב דאי הוא לא אחיף ברביתא ודאי לא יזיל ויגנוב, ושוחד על נקי לא לקח כנגד לא תחמר עח.

מראה מקומות

עז שמות כב, ב. עח ויה ויצא כז ע"א.

ב י א ו ר

הרגו או לאביו חייב מיתה, נבזה בעיניו נמאס. הוא כנגד לא תרצח שמכיון שהרשע נבזה בעיניו לא יהיה לו שום משא ומתן אתו ולא יתקוטט עמי, שימיתו וממילא לא ימותוהו, ואת יראי ה' יכבד הוא כנגד מצות כבד את אביך ואת אמך, אמר ר' יוסי, בכל חייב אדם לכבד אביו ואמו אבל יצא מכלל זה אם יאמרו לעבור על דברי התורה, וע"ז נאמר ואת יראי ה' יכבד, שרק אם ההורים הם יראי ה' עליו לכבודם, נשבע להרע וגו' הוא כנגד לא תנאף שאם יצרו רוצה לשלוט עליו להכשילו בזנות ישיבע ליצרו כבועז שהשביע את יצרו שלא יגע ברות שכתוב חי ה' שכבי עד הבוקר שנשבע שלא יגע בה, כספו לא נתן בנשך הוא כנגד לא תגנב שאם הוא איננו מלוה

כנגד חילול ה' שנאמר במסית ירך תהיה בו בראשונה להמיתו ואם המיתו נקרא צדיק, מקנא, ופועל צדק, ודובר אמת בלבבו נגד לא תשא וגו' וע"ז אמר ר' יהודה שבהמזמור הזה כתובים ונרמזים כל עשרת הדברות אבל אינם כסדר שכתוב בעשרת הדברות, כי החיבות לא רגל על לשונו לא עשה לרעהו רעה הם כנגד הדיבור לא תענה שהוא דבור תשיעי בעשרת הדברות, וחרפה לא נשא על קרובו הוא כנגד מחלל שבתות בפרהסיא בגלוי שמעיד עליו להרגו, ור' יוסי חילק ואומר שהוא כנגד לא תגנב שעל זה נאמד (שמית כב, ב) אם זרחה השמש עליו שהמדובר הוא על אב שכא במחזרת לגנוב מכנו, שאם הבן

תורה אור

(מב) ב"מ לב, ע"א, ת"ר מניין שאם אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר אכידה שלא ישמע לו, ת"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו כלכם וחיבים בכבודי.

(מג) נדרים ח, ע"א, תמורה ג, ע"ב ואמר רב גידל אמר רב מניין שנשבעין לקיים את המצוה שנאמר נשבעתי גו'; ויקר פכ"ג; מ' שיחר טוב פט"ו, נשבע להרע זה בועז שנשבע ליצרו וכו'.

טז. ו אף לילות יסרוני כליותי : נה) בליליא ישוי רעותיה דהא אתפטר מעלמא דהא נשמתיה נפקת מניה ויהדר לה למארי דכלא וכו' בד"א אף לילות וגו' ע"ט.

טז. יא שבוע שמחות את פניך. נו) ישראל עבדין נסוך המים בחג לינקא האי מזבח ממיא דאברהם. וכדין אתברך עלמא ובר נש כד איהו מברך על מזונא בכסא (מד) איבעי ליה למיהב ביה מיא בברכת הארץ וכו' ואקרי כוס של ברכה פ.

יז. א תפלה לדוד שמעה ה' צדק הקשיבה רנתי. האזינה תפלתי בלא שפתי מרמה : נו) האי מאן דלביה טריד ובעי לצלאה צלותיה וכו' אע"ג דלא יכיל לכוונא לבא ורעותא. סדורא ושבחא דמאריה אמאי גרע. אלא יסדר שבחיה דמאריה אע"ג דלא יכיל לכוונא ויצלי צלותיה. הה"ד תפלה לדוד וגו' שמעה ה' צדק בקדמיתא בגין (מה) דאיהו סדורא דשבחא דמאריה. ולבתר הקשיבה רנתי.

מראה מקומות

ע"ט ו' ויקהל ריג, ע"ב. פ ז"ח תשא מד, ע"א.

ב י א ו ר

בריבית בודאי שלא ילך ויגנוב, ושוחזר על נקי לא לקח, הוא כנגד לא תחמד שאיננו אוהב כסף ובודאי שלא יחמדו של אחרים.

נה) בליליא בלילה קודם השינה יחשוב אדם שהוא נפטר מהעולם שהרי גשמתו יוצאת ממנו, ויחזירה לאדון כל, וזהו כונת הפסוק הזה, שאז עושה תשובה כמו לפני מיתתו.

נו) ישראל עבדין נסוך. המים בחג טעם מצות נסוך המים בחג על המזבח בכדי להניק את המזבח ממים של אברהם, ואז מתברך העולם, ולפי טעם זה כל אדם שמברך ברכת המזון על הכוס צריך לתת מים בכוס בברכה.

שניה שנקראת ברכת הארץ, ונקרא אז כוס של ברכה.

נו) האי מאן דלביה טריד כל מי שלבו טרוד ורוצה להתפלל אזי הגם שלא יוכל לנחון הלב בתפלתו אעפ"כ יוכל להתפלל אלא שצריך לסדר שבתו של הקב"ה בשלשה ברכות הראשונות של שמונה עשרה ואח"כ יתפלל שאר התפלה וזהו כונת הפסוק הזה שמעיה ה' צדק היינו שמוכיר צדקות הקב"ה מקודם ואחר כך כתוב הקשיבה רנתי האזינה תפלה היינו שאמר כך אומר הי"ג ברכות האמצעיות שהם הבקשות שמתפלל ויבקש מהקב"ה.

תורה אור

(מד) ברכות גא, ע"א, כמתניתא תנא עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה וכו', א"ר יוחנן אנו אין לנו אלא ארבעה בלבו : הנהו ושטיפה חי ומלא וכו', א"ר חנן ובחי, אמר רב ששת ובברכת הארץ.

(מה) ברכות לב, ע"א, דרש ר' שמלאי לעולם יסדר אדם שבתו של הקב"ה ואחר כך יתפלל.

האזינה תפלתי פא. נח) מאי בלא שפתי מרמה, אלא הכי תנינן, כל מלה ומלה דצלוחא דאפיך בר נש מפומיה סלקא לעילא וכו' ועאלת לאתר דעאלת, ותמן אתבחנת ההיא מלה וכו' אי איהו מלה דכשרא וכו' עאלין לה קמי מלכא קדישא למעבד רעותה, ואי לאו סאטין לה לבר. ואתער בההיא מלה רוחא אחרא פב.

יז, ג בחנת לבי פקדת לילה צרפתי בל תמצא זמתי בל יעבר פי: נט) אמר דוד להקב"ה, רבש"ע מפני מה לא עבדי בי חתימה דברכה כמה דחתימה ברכה באברהם דכתיב פג אנכי מגן לך (מו), ואמרי מגן אברהם, א"ל הקב"ה לדוד, אברהם כבר בחנתיו וצרפתי וקאים קמי בקיומא שלימ, א"ל דוד אי הכי פד בחנני ה' וגסני וגו' כיון דעבד ההיא מלה דבת שבע אדכר דוד קמיה על מה דאמר, אמר בחנת לבי וגו', אמר אנא אמינא בחנני ה' ונסני, ואנת בחנת לבי אנא אמינא צרפה כליותי ואת צרפתי בל תמצא, לא אשכחתי לי כדקא יאות זמותי בל יעבר פי, מאן יתן והאי מלה דחשבת דלא יעבר לי פומאי (עיין לעיל ג, ד ולקמן כו, ב) פה.

מראה מקומות

פא ז' ויחי רמג, ע"ב; רמד, ע"א. פב ז' מצורע נה, ע"א. ז' ויחי רמג ע"ב. פג כראשית טו, א. פד תהלים כו, כ. פה ז' לך פב. ע"א.

ב י א ו ר

תפלת שמונה עשרה כמו שחיתמים ברכה עם אברהם שבסוף ברכה ראשונה גומרים בא"ה מגן אברהם, אמר לו הקב"ה את אברהם כבר בחנתיו וצרפתי בעשרה נסיונות ועמד בכלם בשלימות, אמר לו דוד, בחנני ה' ונסני, וכיון שעשה הדבר עם בת שבע ולא עמד בנסיון אדכר נזכר דוד מה שאמר ובקש מהקב"ה שינסה אותי, וזה פירוש הפסוק הזה בחנת לבי, אני אמרתי בחנני ה' אתה בחנת לבי, אני בקשתי ואמרתי צרפה כליותי ואתה צרפתי, בל תמצא, ולא מצאת אותי בנכון שלא יכולתי לעמוד בנסיון, וחטאתי עם בת שבע, זמותי המחשבה הזאת בל יעבר פי הרבו הזה שבקשתי ממך שתנסני, הלואי לא הייתי מוציא מפי לפניך דברים אלו.

נח) מאי בלא שפתי מרמה, אלא כך למדנו שכל תיבה של תפלה שמוציא האדם מפיו, לה למעלה ונכנסת למקום שנכנסת ובשם בחינים התיבה אם נאמרה מפי המתפלל באמת ובכוונה הראויה מכניסים אותה לפני המלך הקב"ה לעשות רצון המתפלל ואם לאו מסירין ודוחין אותה לחוץ ומתעורר על התיבה הזאת רוח אחד מהסטרא אחרא. מפני שצריך נזמן שעומד בתפלה להסיר כל הטרדות מלבו ולחשוב כאילו עומד לפני המלך ומבקש ימתחנן לפניו שיעשה צרכיו וכמו שאמר רשב"י באבות פ"ב מ"ג וכשאתה מתפלל: ה' תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחננינים לפני המקום ב"ה. נט) אמר דוד להקב"ה רבונו של עולם מפני מה אינם עושים חתימה בי בברכה של

תורה אור

(מו) פסחים קיז, ע"ב, מימרא דר"ש בן לקיש כך חותמין ואין חותמין בכלול.

יז. טו אנני בצדק אתה פניך : ס) כד אשתכח זכאה עלאה בעלמא רחימא דקב"ה. אפילו כד אתער צדק בלחודוי יכיל עלמא לאשתובא בגיניה וכו' וכד ההוא זכאה לא קיימא בקיומיה מסתפי אפילו ממשפט וכו' דכתיב פו ואל תבא במשפט את עבדך פז.

יח. ז בצר לי אקרא ה' וגו' : סא) דתנינן בשעתא דבר נש שתיף להקב"ה לחדוה דיליה, קב"ה אתי לגנתא דערן, ואעקר מתמן (ס"א דאודע תמן) לאבוהי ואמיה דאינון שותפין בהדיה, (מו) ואייתי לון עמיה לההוא חדוה וכלהו זמינין תמן ובני נשא לא ידעין, אבל בעקו דב"נ, קב"ה זמין לגביה בלחודוי ולא אודע לאבוהי ולאמיה, הה"ד בצר לי אקרא ה' וגו' (עיין בראשית א, כו) פח. יח. ט עלה עשן באפו וגו' : סב) עשן איהו מסטרא דדינא הה"ד פט כי אז יעשן אף ה', עלה עשן באפו וגו' צ.

יח. י ויט שמים וירד : סג) כתוב א' אומר ויט שמים וירד וגו', וכתוב אחד אומר צא כי מן השמים דברתי עמכם, הא כיצד, אשו הגדולה היתה בארץ שהוא קול אחד, ושאר קולות היו בשמים דכתיב צב מן השמים השמיעך את קולו ליסרך וגו' ודבריו שמעת מתוך האש צג.

מראה מקומות

פו תהלים קמג, ב. פו ז' האוינו רצא, ע"ב ; רצב, ע"א.
סח ז' פוחס ריט, ע"ב ; רכ, ע"א. פט דברים כט, יט. צ ז' פינחס רכז, ע"א.
צא שמות כ, יט צב דברים ה, לו. צג ז' תויס לחיב ער, ע"ב.
ב י א ו ר

ס) כד אשתכח זכאה כשנמצא צדיק עליון בעולם, אוהבו של הקב"ה, או אם אפילו שולט בעולם מדת הצדק שהוא דין, יכול העולם להנצל בזכות הצדיק, וזהו כונת הפסוק כאן, ובזמן שהצדיק אינו בשלימות הצדקות, או מפחד הוא אפילו ממדת משפט שהוא מעורב בחסד, וע"ז כתיב ואל תבוא במשפט את עבדך.
סא) דתנינן שלמדנו שבזמן שמשתף אדם את הקב"ה בשמחתו, או הקב"ה נכנס לגן עדן, ועוקר ולוקח משם את אביו ואמו של האיש, שהם כמו שותפים בכריאת והולדת הנולד ביחד עם הקב"ה, והקב"ה מביאם אל מקום

השמחה, וכלהו זמינין תמן, היינו כל אלה שכבר נפטרו מהמשפחה הקב"ה מביאם שישתתפו בשמחת בניהם ומשפחתם בעולם הזה ובני אדם אינם רואים ואינם יודעים, אבל אם איש נמצא בצרה, או הקב"ה מזדמן לשם לכד להוציאו מהצרה, ואינו מודיע זאת לאביו ולאמו וזה מרומם בפסוק זה.
סב) עשן הוא מסטרא דדינא עשן מרמו על מדת הדין, שהקב"ה עושה כרשעים בעולם.
סג) כתוב אחד בפסוק אחד כתיב על זמן נתינת התורה לישראל ויט שמים וירד שכביכול הקב"ה ירד מהשמים על הארץ על

תורה אור

(מו) וזהו מקור המנהג בהרבה קהלות שאם החתן או הכלה יתומים עושים תחת החופה תסלת אמ"ר לנשמת הנפטר.

ויט שמים וירד: סד) ר"ש אמר בשעתא דקב"ה בעא לאתגלאה בטורא דסיני. קרא הקב"ה לכל פמליא דיליה אמר לון, השתא ישראל רביין וכו' אי אתגלי עלייהו בחילא דגבורה לא יכלין למסבל, אבל אתגלי עלייהו ברחמי, ויקבלו נימוסי הה"ד צד ויהי ביום השלישי ביום השלישי ודאי דאיהו רחמי מנלן דכתיב ויט שמים וגו' וכו' אקדים להו רחמי בקדמיתא, ולבתר אתייהיב להו אורייתא מסטרא דגבורא צה.

ויט שמים וירד: ר' יצחק אמר סה) כתיב ויט שמים וירד, וכתיב צו ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני. ויט שמים וירד, לאן נחת. אי תימא דנחת לסיני, על הר סיני כתיב, ולא כתיב בהר סיני, אלא ויט שמים וירד וכו' (אמר ר' יהודה א"ר חייא) נחית בדרגוי מדרגא לדרגא ומכתרא לכתרא עד דאתדבק בהאי ארץ צז.

יח, יד וירעם בשמים ה' ועליון יתן קלו: סו) כיון דאמר וירעם בשמים ה' אמאי כתיב ועליון יתן קולו הא (אלא) הכא רזא דמהימנותא וכו' וירעם בשמים ה' דא בי דינא ברחמי, ועליון כו' כיון דההוא קול נפיק, כדין אשתכח כלא דינא ורחמי וכו' כיון דיתן קולו כדין ברד וגחלי אש, מיא ואשא צח.

מראה מקומות

צד שמות יט, טו. צה ז' יתרו ט, ע"ב; פא, ע"א. צו שמות יט, יא.
צז ז' יתרו פו, ע"א. צח ז' וישב קפו, ע"א.

ב י א ו ר

סה) כתיב ויט שמים וירד הפסוק מדגימ שירד הקב"ה וגם בתורה בס' יתרו כתיב ירד ה' ואין אנו יודעים לאן ירד, אם תאמר שירד לסיני למה כתוב על הר סיני ולא בהר סיני או להר סיני אלא הכונה שירד מדרגא לדרגא עד שנודק בדרגת הארץ התחתונה שיוכלו ישראל לסבול ולהבין מעט.

סו) כיון דאמר וירעם בשמים למה חזר וכתב ועליון יתן קולו שזה כמו כפל לשון אלא פה הוא סוד האמונה, וירעם בשמים ה' פה נכלל דין כרחמי, כי רעמים הם בחינת דין וה' הוא שם של רחמים, קצתו בביאור הדברים שהם עמוקים מאד והמבין יכין.

הר סיני ובפסוק אחר כתיב כי מן השמים דברתי עמכם וססוק אחד סותר להשני, אלא אשו הגדולה ירד לארץ והיה כמו קול אחד, ושאר הקולות היו בשמים.

סו) ר"ש אמר בשעתא בומן שרצה הקב"ה להתגלות על הר סיני קרא הקב"ה לכל הפמליא של מלאכים, ואמר להם, השתא ישראל רביין עכשיו ישראל הם ילדים קטנים אם אתגלה עליהם בכח הגבורה לא יוכלו לסבול, לכן אתגלה עליהם ברחמים ויקבלו תורתו ומצותו דכתיב ויט שמים וירד, ושמים הוא בחינת רחמים הקדים מקודם התגלות במדת הרחמים ואחר כך ניתנה התורה מצד הגבורה דכתיב וידבר אלהים שוהו מדת הדין והגבורה.

יח. לא אמרת ה' צרופה מגן הוא לכל החוסים בו : סז) אדם [הראשון] מאה ותלתין שנים שמש ברוחין נוקבין (מח) עד דאתת נעמה ומגו שפירו דילה טעי בני האלהים בתרה עז"א ועזא"ל ואולידת מנייהו, ומנה אתפשטו רוחין בישין ושדין בעלמא וכו' ואזלת בעלמא וחייכת בבני נשא ועבדי לון דאושדין קרי, ובכל אתר דאשכחן בני נשא ניימין יחידאין בביתא שרן עלייהו וכו' ואולידן מנייהו, ותו פגעין ביה במרעין ולא ידע, וכל דא בגריעו דסיהרא (מט) מארת, כד אתתקנת סיהרא אתהפכן אתון אמרת ה' צרופה מגן הוא לכל החוסים בו, מגן הוא על כל אינון רוחין בישין וקסטרין דמשוטטי בעלמא בגריעו דילה לכל אינון דאחידן ביה בהימנותיה דקב"ה צט.

מראה מקומות

צט ו' בראשית יט, ע"ב.

ביאור

סז) אדם הראשון אחרי שאכל מעץ הדעת ונתקלל מהקב"ה פירש מאשתו וישב בנידוי והיו באים אליו שדים נקבות ונתחממו ממנו וילדו שדים ומה נתפשטו שדים רעים בעולם והם שבאים כלילה בחלום לאנשים ונזמה לו בחלום שבא על אשה וע"י זה מוציאים זרע לבטלה, ובכל מקום שמוצאים בני אדם, ניימין שישנים יחידים בבית שרן עלייהו נחים עליהם ויולדות מהם, ופוגעים בו בחולאים

והוא לא יודע וכל זה עושים בחסרון הלבנה היינו בחצי השני של החדש ומפני זה נקראת הלבנה מארת חסר ואו שהוא לשון קללה ואחר כך כשמתחדשת הלבנה בחידושה בחצי החדש הראשון מתהפכים האותיות "ממארת" "לאמרת" מגן הוא לכל החוסים בו הכונה שהקב"ה מגין על כל אלה שנאחזין באמונתו של הקב"ה לבל יהיה להשדים שמשוטטים בעולם שום שליטה עליהם להחטיאם ולהניקם.

תורה אור

(מח) עירובין יח, ע"ב. ואמר ר' ירמיה בן אלעזר כל אותן השנים שהיה אדם הראשון בנידוי הוליד רוחין ושדין ולילין וכו' כי קאמרינן הוה בשבת זרע דחוא לאונסיה.

(מט) לדעתי כונת הוהר בפסוק זה הוא כך, ולכאורה קשה למה כתוב אמרת בלשון יחיד וכן מהו פירוש התיבה צרופה אלא הכונה הוא שאמרת הוא מאמרי מעשי בראשית שכולם נאמר ויאמר וכן פירש מלבי"ם ע"ז הפסוק, והנה כל הבריאה נעשה לטובה ולברכה לקיום העולם רק במאמר יהי מארת שכתוב חסר וא"ו אמרו רז"ל בירושלמי תענית פ"ד ה"ג, תניא אנשי משמר ה' מתעניין בכל יום וכו' ברביעי היו מתעניין על התינוקות שלא תעלה אסכרא לתוך פיהם וכו' מארת כתיב, (ובבבלי תענית כז, ע"ב ג"כ נזכר שהי' מתעניין על אסכרא שלא יפול על התינוקות רק לא נזכר הטעם של מארת) ולפי דברי הוהר יש להשרים שליטה בחצי החדש השני להמת התינוקות שאבותיהם חטאו, וגם יש להם שליטה על בני אדם להכשילם בהוצאת זרע לבטלה ע"י חלומות ועוד וכן ברש"י הקי' נזכר הדרש של מארת חסר לכן הפירוש אמרת הכונה על התיבה מארת שלכאורה הוא יום מארה אבל כד אתקנת סיהרא אתהפכן אתון ונעשה ממארת אמרת ואמרת ה' צרופה היינו כמו כסף צרוף בלי פסולת ומגן הוא ה' לכל החוסים בו לבל יהיה להשדים שום שליטה להזיק להאבות ולהבנים.

יח. לח ארדוף אויבי ואשיגם ולא אשוב עד כלותם וגו' : סח) ארבע מלכין הוו (ג) מאן דשאל דא לא שאיל דא. דוד אמר ארדוף אויבי וגו' מאי טעמא בגין דהוה אסתמר מאלין חובין ולא יהיב דוכתא לשנאוי לשלטאה ועל דא בעי למרדף אבתרייהו תדיר ולא ירדפון אינון אבתריה למתבע חובוי, ויפול בידייהו. אסא הוה דחיל יתיר אע"ג דהוה מפשפש בחטאוי, ולא כדוד מלכא. איהו בעי למרדף אבתרייהו ולא יגיח לון ויקטול לון קב"ה, וכך הוה, דכתיב ק' וירדפכ אסא וגו' וכתיב ויגוף ה' את הכושים וגו' וכו', יהושפט מלך יהודה אוף הכי נמי הוה שאיל, ואמר, לא יכילנא למרדף אנא ולא לקטלא, אלא אנא אזמר ואת קטיל לון, בגין דלא הוה מפשפש כל כך כאסא, וקב"ה עבד ליה הכי דכתיב קלא ובעת החלו ברנה ותפלה נתן ה' מארבים וגו' וינגפו, חזקיה מלך יהודה אוף הכי נמי אמר, אנא לא יכילנא לא לזמרא, ולא למרדף, ולא לאגחא קרבא, בגין דדחיל מאלין חובין דקאמרן, מה כתיב קב' ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו' וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים, וחזקיה הוה יתיב בביתו ושכיב בערסיה וקב"ה קטיל לון קג.

יח. נ על כן אודך בגוים ה' : סט) דוד מלכא אמר דא ברוח קודשא, בשעתא דחמא דהא יקרא דקב"ה לא אסתליק בסליקו ולא אתיקרא בעלמא

מראה מקומות

ק דהיב יד, יב. קא שם כ, כב. קב מיב יט, לה. קג ו' מקץ קצת ע"ב.

ביאור

סח) ארבע מלכין הוו ארבעה מלכים היו בישראל במדרגות שונות ומה ששאל וביקש זה לא ביקש זה, כומן שהיה בעת צרה מהאויבים אי"ה שקמו עליו. דוד אמר ארדוף אויבי וגו' אמחצם וגו' יפלו תחת רגלי, מאי טעמא משום דהוה אסתמר שהיה נודר ונשמד מחטא וע"י זה ל: נתן מקום לשונאיו לשלוט בו; ורצה לרדוף אחריהם בכדי שלא ירדפו הם אחרינו שלא יגרמו החטאים שיפול בידיהם. אסא היה מפחד יותר הגם שפשפש ובדק בחטאיו לשוב עליהם. אבל לא היה כדוד המלך לכן ביקש מהקב"ה שרק ירדוף אחריהם ולא ילחום אתם. ושהקב"ה יהרוג אותם, וכן היה כמו שכתוב

תורה אור

(ג) איכה דבתי בסוף הפתיחה, ובפרק ד'.

אלא מסטרא דשאר עמין, ואי תימא הא קב"ה לא אתיקר בעלמא אלא בגיניהון דישראל, הכי הוא ודאי, דהא ישראל אינון הוי יסודא דשרגא לאנהרא, אבל כד שאר עמין אתאן ואודן ליה בשעבודא דיקרא דקב"ה, כדין אתוסף יסודא דשרגא, ואתתקף על כל עובדוי בחבורא חדא, ושליט קב"ה בלחודוי עילא ותתא קד.

יט, ב השמים מספרים כבוד אל: (ע) כד נהיר יממא ביומא דשבתא סליקו דחדוה סליק בכלהו עלמין בנייחא בחדוה, כדין השמים מספרים וגו' מאן שמים אלין שמים דשמא עלאה אתחזי בהו, דשמא קדישא אתרשים בהו, מספרים, מאי מספרים, אי תימא כמאן דמשתעי ספור דברים, לאו הכי, אלא דנהרין, ונציצין בנציצו דנהורא עלאה וכו', ומעשי ידיו וגו' וכו' מגיד הרקיע מאי מגיד, משיך ונגיד לתתא מרישא דמלכא מליא מכל סטרוי קד.

יט, ח תורת ה' תמימה משיבת נפש: (נא) אמר ר' יהודא אמר ר' חייא אמר רבי יוסי (עא) כד שמעו מלה [עשרת הדברות] דקב"ה, פרחת נשמתיהו דישראל עד כורסי יקרא דיליה לאתדבקא תמן, אמרה אורייתא קמיה דקב"ה.

מראה מקומות

קד ז' יתרו סט, ע"א. קה ז' תרומה קלו, ע"ב.

ב י א ו ר

בזמן שראה שכבוד הקב"ה לא נתעלה ולא נתכבד בעולם אלא מצד שאר אומות העולם ששבתו אותו בזמן שראו ישועת ה' לעמו, וזהו בונת הדברים על כן אורך בגוים ה', ואם תשאל שהרי נתגדל כבודו בעולם ע"י האומות רק בשביל ישראל, ע"י שראו ישועתו לישראל, כן הדבר, שישראל הם יסוד הנר להאיר לעולם, אבל כששאר אומות באים להודות לה' ע"י זה נתוסף האור ונתחזק ומתגדל כבודו בכל העולמות למעלה ולמטה, ואולי כונת הזהר שהמדובר על העתיד על הנסים שיעשה לנו בימי סתורב וגם על הנסים שיעשה לנו השי"ת לעתיד בימות המשיח, ושעל זה נאמר גם הפסוק בפי קיינו הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים וגו'.

(ע) כד נהיר יממא בשמאיר יום השבת אזי עולה שמחה וחדוה בכל העולמות, ואז השמים מספרים מי הם שמים אלו הם שמים ששמו העליון נראה בהם, ששמו הקדוש נרשם בהם, וכונת התיבה מספרים לא כמו שאפשר לחשוב שהם מדברים ספור דברים אלא מלשון ספיר שהשמים מאירים כספיר ושאר אבנים טובות ונוצצים באור עליון, וזה שכתוב ומעשי ידיו מגיד הרקיע אין הכונה שמגיד ומדבר אלא הכונה מגיד וממשיך קדושה למטה מראשו של המלך מלכי המלכים מלא ריכל הצודים.

(עא) כד שמעו מלה בזמן ששמעו ישראל עשרת הדברות מהקב"ה פרחת נשמותיהם ועלו נשמותיהם של ישראל עד כסא הכבוד מגדול

תורה אור

(נא) שמ"ד פכ"ט.

וכי למגנא הוינא (נב) מתרי אלפין שנין עד לא אתברי עלמא, למגנא כתיב בה, קן ואיש איש מבני ישראל וגו' קן, ואל בני ישראל תדבר קן כי לי בני ישראל עבדים, אן אינון בני ישראל, בה שעתא אהדרת אורייתא נשמתייהו דישראל כל חד וחד לאתריה וכו' הה"ד תורת ה' תמימה משיבת נפש, משיבת נפש ממש קט.

יט, י משפטי ה' אמת צדקו יחדו: עב) דינין דמארי עלמא קשוט אינון, אמאי אינון קשוט, בגין דצדקו יחדו, דהא בשעתא דדינא דקב"ה בעי למעבד דינא כמה מארי תריסין קיימין מהאי סטר ומהאי סטר ומגיחין אלין באלין ומצדיקין אלין באלין, כיון דצדקו אלין באלין ואסתכמו בחדא, כדין משפטי ה' אמת, אימתי צדקו יחדו, כד מצדיקין כל בני דינא דלעילא קי.

יט, טו יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך וגו': עג) אמרי פי, אלין מלין דאתפרשן, והגיון לבי אלין מלין דסתומין דלא יכיל בר נש לפרשא לון בפומיה. קיא.

מראה מקומות

קו ייקרא ז, יוד. קז שם כד, טו. קח שם כה, נו. קט ז' יתרו טו, ע"ב, פז ע"א. קי ז"ח בלק נו, ע"א. קיא ז' וישלח קסט, ע"א.

ב י א ו ר

אהבת ה' ורצו להתדבק ולהשאר שם, אמרה התורה לפני הקב"ה, וכי למגנא האם בתנם הייתי עוד אלפים שנה קודם שנברא העולם שנבראתי בכדי להנתן לישראל שיקכלינו האם בתנם נכתב כמה פעמים בתורה בני ישראל, ואיש איש מבני ישראל, ואל בני ישראל תדבר, כי לי בני ישראל עבדים, איפוא הם בני ישראל, באיתו הזמן התזירה התורה נשמותיהם של ישראל כל אחד למקומו וזהו כונת הדברים תורת ה' תמימה משיבת נפש שהתורה השיבה הנפשות והנשמות להגיפים שיהיה בהם כח לחיות לקבל ולקיים מצות התורה.

עב) דינין דמארי עלמא הדינים של אדון העולם הם אמת, למה, מפני שצדקו יחדיו שבזמן שהקדוש ברוך הוא רוצה לעשות דין או המיימינים והמשמאילים מתוכחים ולותמים אלו באלו ומצדיקים אלו באלו עד שבאים שני הצדדים לידי הסכמה להוציא המשפט לאמתי, וזהו הכונה שמת' משפטי ה' אמת, בזמן שצדקו יחדיו, כשמצדיקים הדין כל הבית דין של מעלה.

עג) אמרי פי אלין מלין דאתפרשן זה לכאורה כפל לשון שהרי כל מה שאומר ומתפלל הלא התפלה נעשה בהגיון ומחשבת הלב, אלא שכך הכונה, שבקשתי שיהיו לרצון לפני הקב"ה בקשתי שאני מדבר ואומר, וגם מה שאני הוגה וחושב בלב, והם סתומים, שלא יוכל אדם לפרשם בסיו גם כן יהיו לרצון.

תורה אור

(נב) שהש"ד פ"ה, ר' חוניא בשם ר"ל, שני אלפים שנה קדמה התורה לברייתו של עולם.

כ, ב יענך ה' ביום צרה: (עד) ושבעין תיבין דמומור יענך ה' ביום צרה אינון לקבל שבעים שרים ואומין ראינון צירים וחבלים דשכינתא קיב.

כ, ג ישלח עורך מקדש וגו': רב המנונא סבא אמר (עה), מקדש (נג) דא קדוש ידים, ומציון יסערך דא המוציא דאיהו סעיד לבא דבר נש, יזכור כל מנחותיך. כל לאסגאה מלה אחרא דא נטילת ידים בתרייתא, ועולתך ידשנה סלה, דא ברכת המזון בזמון, ואי את עביד כן, יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא, ובשבת מקדש (נד) דא קדושא רבה קיג.

מראה מקומות

קיב תקו"ז תכ"ב, סז, ע"ב. קיג ז' שלח קעג, ע"א.

ב י א ו ר

יעדך, הכונה על ברכת המוציא שע"ז סעד זה הם כנגד שבעים שרים ואומות שהם מצירים ומצערין להשכינה ולישראל בגלות. (עה) מקדש דא קדוש ידים הפסוק הזה מרמו על התנהגות האדם בסעודה שמקודם צריך לקדש ידים בנטילה סקודם הסעודה, ומציון יסערך, הכונה על ברכת המוציא שע"ז סעד זה הם כנגד שבעים שרים ואומות שהם מצירים ומצערין להשכינה ולישראל בגלות. (עה) מקדש דא קדוש ידים הפסוק הזה מרמו על התנהגות האדם בסעודה שמקודם צריך לקדש ידים בנטילה סקודם הסעודה, ומציון

תורה אור

(נג) ברכות נג, ע"ב, במתניתא תנא והתקדשתם אלו מים ראשונים. הנה בשנים האחרונות נהגו הרבה חסידים עפ"י הוראות רבותיהם הק' לעשות ביום יארצייט של הוריהם או של הצדיקים סעודה, ולכאורה זה הוא נגד פסק השו"ע או"ח סימן תקס"ח, וביו"ד סימן שב, שביום היא"צ צריכים להתענות כי ביום זה שורה דינים על האיש וריע מזלו ואולי הם עושים זאת עפ"י דברי הזהר האלו שעשית הסעודה הוא כעין המתקת הדינים ושע"ז נאמר יתן לך כלבבך, וידידי הרב הגאון הר"ר ישראל חזעלץ שליט"א הביא סמך להמנהג מדברי רש"י יבמות ככב ע"א שהביא מתשובת הגאונים שכל הני ריבלי דאמוראי היינו יום שמת בו אדם גדול קובעים אותו לכבודו ומדי שנה בשנה כשמגיע אותו יום מתקבצים ת"ח כו', והשיטה מקובצת בכתובות ק, ע"ב, במעשה דרב כהנא הוה בידיה שכרא שהיה ער ריגלא, אמר אע"ג דנפל ביה איצטא מייתי זוזא חריפא, הביא הש"מ שהכחנה על יום שמת בו אדם גדול שאו נמכר השכר ביוקר עכ"ל וזוה מוכח שהי' נוהגים לעשות סעודה לכבודו, וכן נוהגים חלק מעדת הספרדים ומרבים בברכות ואומרים שזה לעי"נ הנפטר ולטיבתו, עיין בשו"ת שם אריה זארו"ח סי' יד שמערער על מנהגים כאלו, ועיין בספרנו עה"ת בפי' ראה בפי' בניס אתם וגו' מדברי הזהר יחי רמה, ע"ב.

(נד) פסחים קו, ע"א בעובדא דרב אשי קרו לקידוש שביום שבת בבוקר קידושא רבה, והטעם שנקרא קידושא רבה הובא בסידור הרב בעל התניא בשם ספר המנהיג אות מח לפי שהיא ראשונה דברכת הנהנין כמו תרומה גדולה שנקראת גדולה מפני שהיא ראשונה אעפ"י שתרומת מעשר גדולה הימנה בכמות.

כא, ב ה' בעוז ישמח מלך וגו' : עו) שירתא דא לא אמר לה דוד אלא על
תושבחתא דכנסת ישראל דקב"ה חדי לה בחידו דאורייתא (גה) דאקרי
עז דכתיב קיד ה' עז לעמו יתן, ישמח מלך דא קב"ה (ד"א דא כ"י) דאתקרי מלך
דכתיב קטו ויהי בישרון מלך קטז.

כא, ה חיים שאל ממך נתת לו וגו' : עז) חיים שאל ממך דא דוד מלכא. דהא
כד ברא קב"ה גנתא רעדן אטיל ביה גשמתא דדוד מלכא וכו' וחמי
דלית ליה חיים מדיליה כלום וכו' כיון דברא אדם הראשון אמר הא ודאי קיומיה.
ומאדם קדמאה הוה שבעין שנין דאתקיים דוד מלכא בעלמא. תו אבהן שבקו ליה
מחייהון כל חד וחד, אברהם שבק ליה, וכן יעקב ויוסף וכו' אברהם שבק ליה
חמש שנין דהוה ליה לאתקיימא מאה ותמנין שנין, ואתקיים מאה ושבעין וחמש
שנין חסרין חמש, יעקב הוה ליה לאתקיימא בעלמא כיומי דאברהם ולא אתקיים
אלא מאה וארבעין ושבע שנין חסרים תמניא ועשרין אשתכחו דאברהם ויעקב
שבקו ליה מחייהון תלתין ותלת שנין, יוסף דאתקיים מאה ועשר שנין הוה ליה
לאתקיימא מאה וארבעין ושבע שנין כיומי דיעקב וחסר מנהון תלתין ושבע שנין,
הא שבעין שנין דשבקו ליה לדוד מלכא וכו'. ואי תימא יצחק אמאי לא שבק

מראה מקומות

קטז ז' פקודי רלה, ע"א.

קטו דברים לג, ו.

קיד תהלים כט, יא.

ב י א ו ר

הקב"ה כי יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא, אחד, אברהם. יעקב, ויוסף, אברהם עוב
ובשבת קודש מרמזים התיבות עונך מקודש, בשבילו חמש שנים שהיה לו לחיות כמו
על קדושא דבא שאומרים קודם האכילה. יצחק מאה ושמונים שנה וחי רק מאה ושבעים
עו) שירתא דא השירה הזאת אמר דוד על וחמש שנים, יעקב היה צריך לחיות בעולם
התשבחות של כנסת ישראל שהקב"ה משמחה כמו אברהם וכמו שנאמר במס' עדיות פ"ב
בשמחת התורה שנקראת עז, ישמח מלך זה מ"ט האב זוכה לכן בשנים שיחי' כמותו (עיי"ש
הקב"ה שנקרא מלך. ברע"ב ותיו"ט ובת"י) ולא חירק מאה וארבעים
עז) חיים שאל ממך זה נאמר על דוד ושבע שנים וחסר עשרים ושמונה שנים נמצא
המלך שלא היה לו חיים משלו כלום, שאברהם ויעקב השאירו בשבילו מחייהם שלשים
וכשנברא אדם הראשון נתן לו אדם ושלש שנה, ויוסף שחי מאה ועשר שנים שהיה
משנותיו שבעים שנה שהיה צריך לחיות אלף צריך לחיות כמו אביו מאה, וארבעים ושבע שנים
שנה וחי רק תשע מאות ושלשים שנה. עוד וחסר מהם שלשים ושבע שנים וביחד שבעים
חשבון אחר, שהאבות נתנו לו מחייהם כל שנה, שעזבו לו לדוד המלך, ואם תשאל למה

תורה אור

(גה) זכחים קטז, ע"א חמדה טובה וכו' וביקש ליתנה לבניו שנאמר ה' עז לעמו יתן : מדרש
שיחר טוב פכ"ט, אין עז אלא תורה.

ליה כלום כהני, בגין דאיהו חשך וכו' אבל אלין דהוו להון נהורא נהירו ליה לדוד מלכא וכו' קיז.

כב, א למנצח על אילת השחר: (עח) אילת הבוקר הוה ליה למימר אלא על אילת וחוק דשחרותא דישראל, כד"א קיח כגבר אין איל בהווא שעתא יזעקון בני ישראל ויאמרון אלי למה עזבתי — לבתר מה כתיב קיחא פתחה שקי ותאורני שמחה קיט.

אילת השחר: (עט) מאי אילת השחר, אלא דא איהי חיה חדא רחמנית, דלית בכל חיון דעלמא רחמנית כוותה, בגין דבשעתא דדחיקת לה שעתא ואצטריכת למזונא לה ולכל חיון, איהי אזלת למרחיק וכו' ואתיאת ואבילת מזונא, ולא בעאת למיכל עד דתיתי וכו' בגין דיתכנשון לגבה שאר חיון ותחלק לון מההוא מזונא וכו' וכד ייתי צפרא דאקרי שחר ייתי לה חבלים דגלותא וכו' ובגין דא אתקריא אילת השחר על שם קדרותא דצפרא דחבלים לה כיולדה הה"ד קכ כמו הרה תקריב ללדת תחיל תועק בחבליה קכא.

כב, כ ואתה וגו' אילותי לעזרתי חושה: (פ) אילותי, מה איל וצבי בשעתא דאזולי ומרחקי מיד אהדרן לההוא אתר דשבקי, אוף קב"ה, אע"ג דאסתלק לעילא לעילא באין סוף, מיד אהדרן לאתריה, מ"ט בגין דישראל לתתא אתאחדן ביה ולא שבקין ליה לאתנשיא (מניה), ולא תרחקא מנייהו, וע"ד אילותי לעזרתי חושה קכא.

מראה מקומות

קיז ז' וישלח קסת, ע"א—צ"ב: פקודי דלה, ע"א. קיח תהלים סח, ה. קיחא תהלים ל, יב. קיט ו"ח בדאשית ה, ע"א. קכ ישעיה כו, יז. קכא ז' פינחס רמט, ע"א. קכא ז' תרומה קלת, ע"ב.

ב י א ו ר

יצחק לא נתן לו משנתיו כלום משום שהיה חשך שכהו עיניו אבל אלו שהיה להם מאור האירו לו לרוד המלך. (עח) אילת הבוקר הוה ליה למימר ולמה כתיב שחר, אלא הפירוש הוא כך שאילת הוא לשון חזוק שרוד המלך התפלל על חזוק השחרות והאפל שראר שיהיה להם לישראל בגלות, באורח הזמן יזעקו בני ישראל אל ה' ויאמרו אלי אלי למה עזבתי, אח"כ כתיב פתחת שקי ותאורני שמחה. (עט) מאי אילת השחר זו היא חיה אחת רחמנית שאין בכל החיות רחמנית כמותה, משום שבזמן שהיא זקוקה למזונות לה ולכל החיות

היא הולכת למרחקים וכשמשיגה מזונות אוי לא אוכלת מהמזונות הגם שהיא רעבה, עד שמביאה המזונות למקומה בכרי שיתאספי אליה כל החיות ותחלק ביניהם המזונות שמביאה וכו'. קצרהי פה ועיין למעלה בזהר. (פ) אילותי למה קורא את ה' בשם אילה, מה איל וצבי בזמן שהולכים ומתרחקים, הם חוזרים ומביטים להמקום שעזבו, כך הקב"ה הגם שהסתלק ועלה למעלה למעלה באין סוף אעפ"כ חוזר למקומו, למה, משום שישראל למטה מאיחזים עמו ואינם נותנים לו שישכח מהם ושיתרחק מהם, וזהו כונת הדברים אילותי לעזרתי חושה.

כב, כא הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי : פא) אי זכו, הוה נחית כמו אריה דאשא למיכל קרבנין, ואי לא, הוה נחית תמן כמין כלבא דאשא. ואוף הכי, כד מית ב"ג. אי זכי נחית בדמות אריה לקבלא נפשיה, ואי לאו, בדמות כלב, דאמר דוד עליה, הצילה וגו' מיד כלב יחידתי קכב.

כב, כה כי לא בזה ולא שקץ ענות עני : פב) ת"ח, דכל בני עלמא לא משתכהין קריביין למלכא עלאה כאלין מאנין דאיהו משתמש בהן מאן אינון קכג לב נשבר ונדכה קכד, ואת דכה ושפל רוח אלין אינון מאני דמלכא, וכד אשתכח בצורת בעלמא, וכפנא ודינא אתתקף על מסכני, כדין בכאן וגעאן קמי מלכא, וקב"ה קריב לון יתיר מכלא, הה"ד כי לא בזה וגו' ענות עני קכה, פג) ת"ח, קרבנא דמסכנא (נו) חשיב קמי קב"ה דהא הוא קריב תרי קרבנין לקמיה, חד, חלביה ודמיה, וחד ההוא דקריב דהא לית ליה למיכל והוא אייתי קרבנא, קרבנא דעני קליל מכלא, תרין תורין או תרי בני יונה, ואי לאו, זעיר קמחא ומתכפר ביה, ובההוא שעתא מכריזין ואמרי, כי לא בזה ולא שקץ ענות עני וכו' קכו.

מראה מקומות

קכב ז' פנחס דכה, ע"ב. קכג תהלים נא, י"ט. קכד ישעיה נג, ט"ז.
קכה ז' ויקרא ט, ע"א. קכו שם ע"ב.

ב י א ו ר

פא) אי זכו אם האיש המביא קרבן הוא צדיק, היה יורד כמו אריה של אש לאכול הקרבנות שלו ואם לא היה זכאי, היה יורד שם כמו כלב של אש לקבל הקרבן, וכמו כן כשמת אדם אם זוכה, יורד מלאך בדמות אריה לקבל נשמתו, ובאם לאו, יורד מלאך כדמות כלב שעל זה כיון דוד המלך ואמר הצילה וגו' מיד כלב יחידתי שהנשמה נקראת בשם יחידה כמו שאמרו חכמי הקבלה שיש חמשה מדרגות בנשמה, נפש, רוח, ונשמה, חיה, יהידה, ומדרגה הכי עליונה היא יחידה ולזה כיון דוד.
פב) ת"ח בא וראה, שכל בני עולם אינם קריבים למלך עליון כאותם כלים שבורים שהוא משתמש בהם, לב נשבר ונדכה עני.

תורה אור

(נג) מנחות קד, ע"ב, אמר ר' יצחק וכו' מי דרכו להביא מנחה עני, מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשי לפני.

כג, א מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר: (פד) (גז) הא אתמר מה בין מזמור לדוד ובין לדוד מזמור לדוד מזמור שקודם אמר שירה ואחר כך שרתה שכינה עליו ומזמור לדוד שמקודם שרתה עליו שכינה ואחר כך אמר שירה והכא שכינתא קדמה ואתיא ושראת עליה בקדמיתא. ה' רעי וכי אמאי שכינתא קדמה הכא. והא דור אצטריך לאקדמא (ס"א לאתערא) איהו בקדמיתא הואיל ובעי מזוניה מעם קב"ה, אלא ודאי שכינתא קדמה ואתיא וכו' דהא הכי אצטריך על מלה דמוזנא. דבעיא איהי ורעותא דילה דכל בני עלמא יבעזן מזוני. בגין דכר קב"ה בעי לנחתא מזוני לעלמא. איהי נטלא בקדמיתא, ועלה נחתין מזוני לעלמין כלהו, ובגיני כך איהי אקדימת למלה דא דמוזני, ושראת עליה דדוד, ה' רעי. ה' רעיא דילי, כהאי רעיא דמדבר עאנא דיליה באתר דדשאין וכו', אוף הכי קב"ה הוא איהו רעיא דילי למיון לי בכל מאי דאנא אצטריך.

(פה) ד"א ה' רעי: תנינן (גח) דקשין מזונותיו דבר נש קמיה קב"ה כקריעת ים סוף, הכא תרין גוונין אינון, ותריוויהו בארץ קשוט, חד בגין דקב"ה כל עוברוי

מראה מקומות

כפו תהלים יא, :

ב י א ו ר

(פד) הא אתמר נאמר ונתבאר (לקמן בפרק כ"ד) למה לפעמים כתיב מזמור לדוד ולפעמים כתיב לדוד מזמור שאם כתיב לדוד מזמור, הכונה שקודם אמר המזמור ואחר כך שרתה שכינה עליו, ופה כתוב מזמור לדוד הכונה שהשכינה קדמה ובאה ושרתה עליו קודם שהתחיל לזמר. וע"ז יש לשאל ולהבין למה קדמה השכינה לשרות עליו ולהעירו על המזמור, והרי דוד היה צריך להקדים להתעורר ולבקש מכיון שהיה זקוק למזונות לבקש מהקב"ה, אלא שהשכינה קדמה ובאה ושרתה עליו מפני שרצון שכינתו יתברך שכל בני

תורה אור

(גז) אבל בפסחים ק"ו, ע"א כתוב להיפך לדוד מזמור מלמד ששרתה עליו שכינה ואח"כ אמר שירה, מזמור לדוד. מלמד שאמר שירה ואח"כ שרתה עליו שכינה.
(יח) פסחים ק"ו, ע"א, אמר רב שיזבי משמיה דר"א בן עזריה קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף.

בדינא וקשוט, וכו' ובכל יומא וכו' (נט) הן כל עלמא בדינא וכו' כד"א קכו כי צדיקה' צדקות אהב, וכד איהו דן וכו' וחמי בני נשא כמה חייבין וכמה חטאין קמיה, כדין קשה בעינוי למיהב לון מזונא בכל זמנא וכו' ואיהו עביד עמהון לגו משורת הדין, וזן ומפרנס לון כפום חסד עלאה דאתמשך ואתנגיד על כל (עמין ובני) בני עלמא וביה איהו זן ומפרנס לכלא לצדיקי ולחסדי ולרשיעי ולכל אינון בני עלמא ולכל חיון וכו' מקרגי ראמים (ס) עד ביצי כלמי וכו' אע"ג דקשה קמיה לפום עובדין דבני עלמא, כקריעת ים סוף, וכי קריעת ים סוף קשה קמיה והכתיב קכח גוער בים ויבשהו קכט, הקורא למי הים וישפכם וכו' ואת אמרת דקריעת ים סוף קשה קמיה, אלא בזמנא דישראל אעברו לגבי ימא ובעא קביה למקרע לון ימא דסוף אתא רהב ההוא ממנא דעל מצרים ובעא דינא מקמי קביה אמר וכו' אמאי את בעי למעבר דינא על מצרים ולמקרע ימא לישראל הא כולהו חייבין קמך וכו' אלין פלחי כו"ם, אלין פלחי כו"ם, אלין בגלוי עריות ואלין בגלוי עריות, אלין אושדי דמין ואלין אושדי דמין, בהאי שעתא הוה קשה קמיה למעבר על אורח דינא, והא ישראל הוה נטלי על ימא וכו' והוה קשה קמיה למעבר על דינא ולמקרע לון מיא דסוף, ואלמלא דאשגח קביה בזכות אברהם

מראה מקומות

קכח נחום א. ה. קכט צמוס ה. ת.

ב י א ו ר

שהקביה כל מעשיו בדין ואמת, ובכל יום הוא דן את כל העולם בדין, כמו שכתוב כי צדיק ה' צדקות אהב, וצדק זהו דין, ובזמן שדואה שבני אדם הם חייבים ותוטאים או קשה בעיניו לתת להם מזונות כאשר אינם זוכים לזה, אבל ה' הטוב ומטיב עושה עמהם לפנים משורת הדין וזן ומפרנס אותם בחסד עליון שנמשך על כל העולם, ועל כעין זה נאמר כי אמרתי עולם חסד יבנה, שבישגיל קיום העולם הוא זן לצדיקים וחסידים לרשיעים לכולם ולכל בני עולם ולכל החיות וכל הברואים מקרגי ראמים עד ביצי כנים, והבם שקשה לו לעשות זאת לפי מעשיהם של בני עולם, אבל הוא עושה זאת כמו בקריעת ים סוף, שלכאורה קשה ואינו מוכן למה אמרו

שקשים מזונות של אדם כקריעת ים סוף, האם קריאת ים סוף היה קשה לפניו יתברך והרי כתיב גוער בים ויבשהו וגו' ואתה אימר שקריעת ים סוף היה קשה לפניו, אלא הכונה הוא ככה, שכזמן שישראל באו על יד הים והקביה רצה לקרוע להם הים בא רהב שהיא המלאך שרו של מצרים ודרש דין מלפני הקביה, ואמר, למה אתה דוצה לעשות דין במצרים שיטבעו בים ולקרוע הים ליש, אל ושינצלו, הלא גם ישראל חייבים ורשעים אלו עובדי עבודה זרה וגם ישראל עובדי עבודה זרה, אלו בגלוי עריות וגם אלו בגלוי עריות, אלו הם שופכי דמים ואלו שופכים דמים, כאותו הזמן היה קשה לפניו לעבור על הדין ולקרוע הים בשביל ישראל ואלמלא שהשיגח

תורה אור

(נט) דה"ש טו, ע"א. ר יוסי אומר אדם נידון בכל יום.

(ס) שבת קו, ע"ב, והאמר מר יושב הקביה וזן מקרגי ראמים ועד ביצי כנים.

דהקדים בצפרא למעבד פקודא דמאריה וכו' כדכתיב קל' וישכם אברהם בבקר כלהו אתאבידו בימא, וכו' מה כתיב קלא ויהי באשמרת הבקר אשגח קב"ה בזכותא דאברהם וכו' כדין אהדר ימא וערקו מיין קמייהו דישראל דכתיב קלב וישב הים לפנות בקר לאיתנו וכו' כתיב הכא לאיתנו וכתוב התם קלג משכיל לאיתן האורחי ועל דא לפנות בקר בההוא זימנא דאקדים אברהם למעבד רעותא דמאריה כדין אתקרע ימא, ועל דא קשה הוה קמיה קריעת ים סוף — כגוונא דא (סא) קשין זווגין קמיה קב"ה כקריעת ים סוף מה קריעת ים סוף קטיל לאלין בהאי סטרא ומקיים לאלין בהאי סטרא אוף הכא בזווגין כתיב קלד מוציא אסירים בכושרות ותנינן (שם) בכי ושירות מיית האי ויהיב אתתיה להאי ולזמנין לחייבא מודמנא ליה אתתא מעליא, אבל רוין סתימין אינון בכלא עיי"ש קלה (פו) ד"א ה' רעי, מה הרועה מנהיג את הצאן ומוליכם למרעה טוב למרעה שמן במקום

מראה מקומות

קל בראשית כב, ג. קלא שמות יד, כד. קלב שם, שם, כז.
קלג תהלים פט, א. קלד שם סת, ז. קלה ז' תרומה קע ע"א—ע"ב.

ב י א ר

הקב"ה בזכות אברהם שהקדים בבקר לעצית מצית הקב"ה כמו שכתוב וישכם אברהם בבוקר, היו גם ישראל נאבדים ונטבעים בימ, וזהו כונת הדברים ויהי באשמרת הבוקר שהכונה שראה הקב"ה זכותו של אברהם אביהם ואז חזר הים לאחוריו וברחו המים מלפני ישראל, וזהו כונת הדברים וישב הים לפנות בוקר לאיתנו היינו שע"י זכות ביקרו של אברהם שנקרא איתן שהקדים בבוקר לקיים רצון אדונו הקב"ה ע"י זה זכו שנקרע לפנייהם הים, וזה היה קשה לפני הקב"ה לאבד את המצרים ולהציל את ישראל, בזמן ששניהם היו חייבים גם המצרים וגם בני ישראל, וזהו כונת הדברים קשים מזונותיו של אדם כקריעת

ים סוף שכמו שהיה בקריעת ים סוף שהיה קשה לפני הקב"ה להציל את בני ישראל בזמן שהיו רשעים, כן קשים לפני הקב"ה לזון הרשעים עם הצדיקים, ובאופן זה יש לפרש גם מה שאמרו רז"ל קשין זווגין לפני הקב"ה כקריעת ים סוף, שכמו שבקריעת ים סוף הרג לאלה (המצרים) בצד זה והציל את אלו והני ישראל) בצד זה, כן הדבר בזוגים שכתוב מוציא אסירים ככושרות ולמדנו בכי ושירות לפעמים ממית לזה ונתן אשתו לזה ולפעמים לרשע מזדמן לו אשה צדקנית ואין זה כדין אלא שיש בזה סודות נעלמים בעינינו אלו.

(פו) ד"א, פירוש אחר על הפסוק ה' רעי, מה הרועה מנהיג את הצאן ומוליכם למרעה

תורה אור

(סא) סוטה ב, ע"א ; סנהדרין כב, ע"א, אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן וקשין לזונן כקריעת ים סוף, שנאמר (תהלים סח, ז) אלהים משיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות (אל תקרי מוציא אסירים אלא כמוציא אסירים) אל תקרי בכושרות א"א בכי ושירות.

נחלי מים וכו' אף הקב"ה כתיב בנאות דשא ירביצני על מי מנחות ינהלני. א"ר יוסי דרך הרועה לנהוג בצדק את צאנו להרחיקם מן הגול וכו' והשבט בידו שלא יטו ימין ושמאל, כך הקב"ה הוא רועה את ישראל להנהיגם במישור, ובכל עת השבט בידו שלא יטו ימין ושמאל קלו.

כג, ה תערך לפני שלחן נגד צררי דשנת בשמן ראשי : (פז) כל זמנא דישדאל עבדי רעותא דמאריהון הא על פתורא דמלכא אינון אכלי וכל סעודתא אתתקן להון, ואינון מההוא חדוה דלהון יהבי גרמי דאיהו תמצית לעובדי כוכבים, וכל זמנא דישדאל לא עבדי דעותא דמאריהון אולי בגלותא והא סעודתא לכלב־ ואסתלק לון תמצית וכו' דוד אמר וכו' תערך לפני שלחן דא סעודתא דמלכא, נגד צוררי אינון כלבי דיתבי קמי פתורא מצפאן לחולק גרמין וכו' קלו.

כג, ה תערך לפני שלחן : (פח) שבת צריך לתקנא ביה פתורא בארבע רגלין, כגונא דפתורא דלעילא דאתמר בה קלח זה השלחן אשר לפני ה'.

ועלה אתמר תערוך לפני שלחן קלחא.

כג, ו אך טוב וחסד ירדפוני וגו' : (פט) אי טוב למה חסד, ואי חסד למה טוב. דהא בחד סגיא, אלא טוב כליל כלא בגויה, ולא אתפשט לתתא חסד

מראה מקומות

קלו ז' שמות כ, ע"ב. קלו ז' תרומה קנב ע"ב. קלח יחזקאל מא, כב. קלהא תקו"ז תמ"ז סד, ע"א.

ב י א ו ר

כוכבים, וכל זמן שאין ישראל עושים רצונו של הקב"ה הולכים בגלות וכל הסעודה נמסרת להכלבים ונשאר לישראל התמצית השירים וזהו כונת הפסוק שדוד אמר תערוך לפני שלחן זהו סעודת המלך נגד צוררי אלה הם הכלבים שיושבים לפני השלחן ומצפים שיתנו להם העצמות לחלקם. (פח) שבת צריך לתקנא בשבת צריכים לתקן פתורא שלחן עם ארבע רגלים, כדוגמת שלחן שלמעלה שעליו נאמר זה השלחן אשר לפני ה', וע"ז נאמר תערוך לפני שלחן.

(פט) אי טוב למה חסד למה כפל הלשון, טוב וחסד הלא מספיק אם יכתוב אחד, אלא טוב וחסד הם שתי מדרגות טוב הוא כולל הכל בתוכו, אבל אינו מתפשט למטה, וכתיב רק לאלה הזכאים ליה, כמו שכתוב (לקמן

טוב ושמן ובמקום נחלי מים, כן הקב"ה מנהיג את ישראל, וע"ז מוסיף ר"י שכמו שהרועה דרכו לנהוג בצדק את צאנו ולהרחיקם מן הגול והשבט בידו שלא יטו ימין ושמאל, כן הקב"ה רועה את ישראל להנהיגם במישור ובצדק ובכל עת השבט בידו להעניש את החוטאים לכל יטו מן דרך התורה ימין ושמאל, וזהו הפירוש לדעתי מה שכתוב במעגלי צדק למען שמו וגו' שכתב ומשענתך המה ינחמני שצדק הוא דין לענוש אלה הנוטים מדרך התורה הקדושה וכן שכתב הוא שבט לענוש, ומשענתך הוא משען ועזר.

(פז) כל זמנא כל זמן שישדאל עושים רצונו של מקום על פתורא על שלחן המלך הם אוכלים וכל הסעודה מתתקנת בשבילם, והעצמות הנשאר מסעודתם ניתנים לעובדי

נחית ואתפשט לתתא וזן כלא. צדיקי ורשיעי כחדא קלט
 כד, א לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה תבל וישבי בה: צ) הא תנינן
 לדוד מזמור, דאמר שירתא ולבתר שארת עליה, רוח קדשא
 קרא על ארעא דישראל אתמר דאיהו ארעא קדישא, ומלואה דא שכינתא, כד"א קמ'
 מזמור לדוד דשארית עליה רוח קדשא ולבתר אמר שירתא, לה' הארץ ומלואה, האי
 כי מלא כבוד ה' את בית ה', וכתוב קמ"א וכבוד ה' מלא את המשכן וגו' וכו'
 דאתמליא מכלא וכו' כאסקופא דא דאתמליא מכל טובא דעלמא מלא מכל טובא
 דלעילא וכו' תבל וישבי בה, שאר ארעאן קמ"ב.

לדוד מזמור: צ), באתר חד, ובאתר אחרא מזמור לדוד, מה בין האי להאי, אלא
 לדוד מזמור שירתא דקאמר דוד על כנסת ישראל, מזמור לדוד, שירתא
 דקאמר דוד על גרמיה, לה' דא קב"ה, הארץ ומלואה דא כנסת ישראל וכו', תבל
 וישבי בה דא הוא ארעא דלתתא דאקרי תבל קמ"ג.

לה' הארץ ומלואה וגו': צא) כיון דאמר לה' הארץ ומלואה, אמאי תבל וישבי
 בה, וכי תבל לאו מן ארעא הוא, אלא הכי קאמר, לה' הארץ ומלואה דא

מראה מקומות

קלט ז' תרומה קטח, ע"ב. קמ דה"ב ה, יד. קמא שמות מ, לה.
 קמב ז' נח סז, ע"א. קמג ז' בשלח נ, ע"א.

ביאור

קכו, ד), ומדת החסד מתפשטת למטה וזן
 לכל, לצדיקים ולרשעים.
 צ) הא תנינן זה למדנו, שאם כתיב לריד
 מזמור הכונה שמקודם נתעורר בעצמו לאמר
 שירה ואח"כ שרתה עליו רוח הקודש, ואם
 כתוב מזמור לדוד הכונה ששרתה עליו רוח
 הקודש ואח"כ אמר שירה, לה' הארץ
 ומלואה הפסוק הזה נאמר על ארץ ישראל
 שהיא ארץ הקדושה, ומלואה הכונה על
 השכינה כמו שכתוב כי מלא כבוד ה' את
 בית ה', וכבוד ה' מלא את המשכן, שהתיבה
 מלא מרמו על השכינה יתברך שנתמלאה מכל,
 מכל טוב שמלמעלה כאסקופא דא כאוצר הזה
 שמלא מכל טוב שבעולם, וזה שכתוב תבל
 הכונה על העולם התחתון שנקרא תבל.
 צ) במקום אחד כתוב לדוד מזמור
 ובמקום אחר כתוב מזמור לדוד מהו ההבדל
 בין זה לזה, אלא אם כתוב לדוד מזמור
 הכונה על שירה שאמר דוד על כנסת ישראל
 ואם כתוב מזמור לדוד זאת היא שירה שאמר
 דוד על עצמו, לה' דא קב"ה, הארץ ומלואה
 דא כנסת ישראל וישבי בה זה הארץ התחתונה
 שנקראת תבל.
 צא) כיון דאמר מכיון שאמר לה' הארץ וגו'
 למה חזר ואמר תבל וישבי בה, אלא הכונה
 הוא כך, לה' הארץ זאת היא ארץ הקדישה
 ארץ ישראל שנקראת ארץ החיים. תבל וישבי
 בה הכונה על שאר חלקי הארץ, וד"ח אמר
 לה' הארץ הננו מבינים, אבל ומלואה, מאי
 היא, אלא זה נאמר על נשמות הצדיקים (אוילי

ארעא קדישא, דאקרי ארץ החיים. תבל ויושבי בה דא שאר ארעאן וכו', ר"ח אמר לה' הארץ ומלואה, הארץ תינח, ומלואה מאי היא, אלא אלין נשמתין דצדיקיא תבל ויושבי בה, תבל דא ארעא דלתתא ויושבי בה אלין אינון בני נשא קמז. כד, ב כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה: כי הוא על ימים יסדה (צב), אלין חכימין דישראל רברביא דיסדן אורייתא וחכמתא דאתקריאת הים הגדול וכו' ועל נהרות אלין תלמידים וכו' והראיה אמרו אחרי כן מי יעלה בהר ה' כי אין מעשה בלא חכמה (סב) כי התלמוד מביא לידי מעשה קמה.

כד, גיד מ' יעלה בהר ה' וגו' נקי כפים ובר לבב: (צג) כד יפקון מגלותא הכי יהון תבירין, עד דיתבריר אוכל מתוך פסולת, דהיינו קש ערב רב וכו', לבתר דיתבריר מתכנשין להווא אתר דאקרי ירושלם כמה דחטה דבתר דאתבריר קש ותבן מכניסין לה לאוצר הכי יתכנשין ישראל, דאינון בר, לירושלם דאיהי בנויה על הר ה' דאתמר בה, מי יעלה בהר ה' וגו' נקי כפים, וגו' נקי כבר, דאיהי עבורא כד בריר מגו פסולת קמו.

כד, ו זה דור דודשיו מבקשי פניך יעקב סלה: (צה) ת"ר, האי נשמתא דבר אינש בשעתא דסלקא מארעא לרקיעא, וכו' קב"ה מבקר לה, ת"ש ארשב"י

מראה מקומות

קמז ד' תוריע מה, ע"ב. וארא כב, ע"ב: כג ע"א.
קמה ז' ח"א תוס' רסו, ע"א. קמו ז' משפטים קב, ע"ב.

ב י א ו ד

כונתו על ארץ העליונה מקום הנשמת) יהי שבורים, עד שיתברר אוכל מתוך פסולת ותבל, הכינה הארץ התחתונה ויושבי בה אלה שהם הערב רב, ואחרי שיתבררו הצדיקים הם בני אדם. מהערב רב יתאספו ישראל שהם בר שהוא (צב) אלין חכימין דישראל זה שנאמר כי הוא על ימים יסדה הכונה על חכמי ישראל הגדולים מיסדי התורה והחכמה שנקרא זים הגדול, ועל נהרות הכונה על התלמידים, והראיה ע"ז הוא שנאמר אחר כך מי יעלה בהר ה' כי אין מעשה בלא חכמת התורה כי התלמוד מביא לידי מעשה. (צג) כד יפקון מגלותא כשיצאו ישראל מהגלות

תורה אור

(סב) קידושין מ, ע"ב.

כל נשמתא דצדיקיא וכו' קב"ה קרי לאבהתא ואמר לון זילו ובקרו לפלניא צדיקא דאתא וכו' ואינן אמרון, מארי עלמא לא אתחזי לאבא למיזיל למיחמי לברא ברא אתחזי למיחמי ולמחזי ולמתבע לאבוי. והוא קרי ליעקב ואמר ליה אנת (סג) דהוה לך צערא דבנין, זיל וקביל (אולפניה) פני דפלניא צדיקא וכו' ואנא איזיל עמך הה"ד מבקשי פניך יעקב סלה מבקש לא נאמר אלא מבקשי קמח.

כה, א אליך ה' נפשי אשא: צו) כיון דצלי צלותיה, ואודי על חוביה וכו', מכאן ולהלאה אחזי גרמיה דמסר נפשיה למאריה ברהימו דכתיב אליך ה' נפשי אשא, וכו' וע"ד באלפא ביתא דא לית בה לא ואו ולא קוף ולא בית. ואית ביה פ' באתריה (ס"א בסופיה) מ"ט בגין דנפילה דא, דמסר בר נש נפשיה למותא, ואצטריך לכוונא דעותיה ולמעבד נחת רוחא להווא סטרא דשרא ביה מותא כמה דעביד קוף בחרבה בהרים אחזי גרמיה כמית קמי חיות בגין דדחיל מנהון, וכד קריבין לגביה וחשיבו למיכל ולקטלא יתיה, חמו יתיה דנפיל ומית, וחשבי דאיהו מית, וכדין תבן לאחורא, וע"ד אסתלקו תלת אתוון אלין דלא ידעי

מראה מקומות

קמח ז' וירא צו, ע"א.

ביאור

אמר כל נשמה של הצדיקים הקב"ה קורא להאבות ואומר להם לכו ובקרו לפלוני הצדיק שבא, והם אומרים ארון העולם הלא אין מהנימוס שהאב ילך לראות את הבן, הלא הבן ראוי שילך לראות פני האב, והקב"ה קורא ליעקב ואומר לו אתה שהיה לך צער גידול בגים, לך וקבל פני פלוני הצדיק ואני אלך עמך, וזהו כונת הדברים מבקשי פניך יעקב סלה מבקש לא נאמר אלא מבקשי לשון רבים, שהכונה שהקב"ה ילך עם יעקב אבינו לקבל פני הצדיק. צו) כיון דצלי צלותיה אחרי שגומר אדם התסלה שמגה עשרה ואודי על חוביה והתודה על חטאיו אח"כ הוא מראה את עצמו

שמוסר נפשו לאדונו באהבה, וע"ז אכריס בנפילת אפים אליך ה' נפשי אשא, ומפני זה כל הפרק מיוסד על סדר אלף בית וחסר בו ג' אותיות ואו, קוף, בית, וכנגדם אות פ' כפול בסוף, מפני שבנפילה זו על פניו מוסר אדם נפשו למיתה וצריך לחון רצונו ולתאר בעצמו שמוסר נפשו למות בעד כבוד ה' ולעשות נחת רוח להצד ששורה בשם מיחה וכמו שעושה קוף בזמן שנמצא במקום שממה בהרים הוא מראה את עצמו כמו מת לפני החיות שמפחד מהם וכשהם מתקרבים אליו וחושבים להרגו ולאכלו ואחרי שרואים אותו שנמל ומת וחושבים שבאמת מת, חוזרים לאחור, ומפני זה נסתלקו שלש אותיות אלו

תורה אור

(סג) שבת פס. ע"ב, אימר ליה ליעקב דהוא ליה צער גידול בגים.

בהו אלא קב"ה בלחודווי, ועכ"ד ברעותא דלבא שוי גרמיה ומסר ליה נפשיה
ברחימו, וקב"ה חשיב עלוי כאלו נטיל נשמתיה מניה בגין דאית חובין
דעביד בר נש דלא מתכפראן אלא בשעתא דנפקת נשמתיה מניה מהאי עלמא (סד)
הה"ד קמטט אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון, והשתא דאתחשיב ליה דנטיל
קב"ה נשמתיה ואיהו יהיב ליה ברעותא וההיא שעתא קיימא לכפרא על כל
חובוי קנ.

לדוד אליך ה' נפשי אשא. וגו: (צז) בעי ליה לבר נש לאחזאה גרמיה בתר
דסיים צלותא דעמידה כאלו אתפטר מן עלמא, דהא אתפרש מן אילנא
דחיי וכניש רגלוי לגבי ההוא אילנא דמותא דאהדר ליה פקדוניה וכו' דהא אורי
חטאוי וצלי עלייהו, השתא בעי לאתכנשא לגבי ההוא אילנא דמותא ולמנפל ולימא
לגביה אליך ה' נפשי אשא, וכו' ויחוי בר נש גרמיה כאילו פטיר מן עלמא,
דנפשיה מסיר להאי אתר דמותא, בגין כך לא אית ביה וא"ו, דוא"ו אילנא דחיי
הוא וכו' והא קמ"ל וכו' דאית חובין דלא מתכפרן עד דאתפטר ב"נ מעלמא
הה"ד קנא אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון, והאי יהיב גרמיה ודאי למותא
וכו', לאו בפקדונא כמה בליליא, אלא כמאן דאתפטר מן עלמא ודאי, ותקונא דא

מראה מקומות

קמטט ישעיה כב, יד. קנ ד' ח"ג תוס' שו, ע"ב. קנא ישעיה כב, יד.

ב י א ו ר

שאינו יודע בהם רק הקב"ה לבדו, ומפני
שעושה זאת ברצון שלם בלבד ומסר נפשו
לה' באהבה, נחשב אז לפני הקב"ה כאלו לקח
נשמתו ממנו, משום שיש חטאים שעושה אדם
שאינם מתכפרים רק ביציאת נשמתו ממנו
מהעולם הזה, כמו שכתוב אם יכופר העון הזה
לכם עד תמותון, ועכשיו שנחשב אצלו שלקח
הקב"ה ממנו נשמתו והוא מוסר נשמתו לה'
ברצון לכן באותו הזמן של נפילת אפים בכונה
זו מכפרים לו כל עונותיו ופשעיו.
(צז) בעי לבר נש צריך אדם להראות את
עצמי אחרי שסיים תמלת העמידה כמו שנפטר
מן העולם שהרי נפרד מן אילן החיים ואסף

רגליו אל אילן המות שהחזיר להקב"ה פקדונו
שהפקיד הנשמה אצלו שהרי התודה על חטאיו
והתפלל עליהם, עכשיו צריך להאסף אל האילן
של המות ולנפול, ויאמר אליך ה' נפשי אשא,
ויראה את עצמו כאילו נפטר מן העולם, מפני
שמסר נפשו למקום המות, ומפני זה אין
בהפסוק הזה וא"ו שא"ו הוא אילן החיים,
ועושה כל זאת מפני שיש חטאים שאינם
מתכפרים עד שנפטר האדם מהעולם כמו
שכתוב אם יכופר העון הזה לכם עד תמיתון,
והאיש הזה מוסר את עצמו למיתה לא בסקרין
כמו שעושה בכל לילה קודם השינה שאימר
בידך אפקיד רוחי וגו', אלא כמו שנפטר מן

תורה אור

(סד) יומא שו, ע"א, בדברי ר' אלעזר בן עזריה, אבל מי שיש חילול השם בידו אין כח בתשובה
לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא ביטורין למרק אלא בולן תולין ומיתה ממרקת וכו'.

בעי בכוונא דלכא וכדין קב"ה מרחם עלוי ומכפר ליה לחוביה, זכאה הוא בר נש דידע למפתי ליה ולמפלה למאריה ברעותא ובכוונא דלכא, ווי (סה) ליה למאן דאתי למפתי למאריה בלכא רחיקא וכו' הוא אומר אליך ה' ולא כל מלוי אלא בלכא רחיקא, הא גרם עליה לאסתלקא מעלמא עד לא מטון יומוי, וכו' ועל דא בעי בר נש לאדבקא נפשיה ורעותיה במאריה, ולא ייתי לגביה ברעותא כדיבא דכתיב **קנב** דבר שקרים לא יכון לנגד עיני וכו' בשעתא דהוא אתקין גרמיה להאי ולביה רחיקא מקב"ה קלא נפיק ואמר לא יכון וגו' האי בעי לאתקנא גרמיה, לא יכון, לא בעינא דיתתקן **קנג**.

כה, ב אלהי בך בטחתי אל אבושה וגו' : צח) כל יומי דבר נש בעי לאתתקפא ביה בקב"ה, ומאן דשוי ביה בטחוניה ותוקפיה כדקא יאות לא יכלין לאבאשא ליה כל בני עלמא **קנד**.

כה, ו זכר רחמיך ה' וחסדיך וגו' : צט) זכור רחמיך ה' דא יעקב, וחסדיך דא אברהם, כי מעולם המה, ומעולם נטיל לון קב"ה וסליק לון לעילא ועבד מנייהו רתיכא קדישא לאנגא על עלמא, ובגין דהוו מעולם, הוא דכיר להון לאנגא ולרחמא

מראה מקומות

קנב תהלים קא, ז. קנג ו' במדבר ככ ע"ב; קכא, ע"ב. קנד ז' וארא כב, ע"א.

ב י א ו ר

העולם ממש, ותקון זה צריך שיהיה בכונת הלב, ואז הקב"ה מרחם עליו ומכפר חטאיו, זכאי הוא האדם שיודע לפתות ולעבוד אדונו אדון העולם ברצון וכונת הלב, אוי לו למי שבא לפתות ולרצות לאדונו בלב דחוק, כפינו הוא אומר אליך ה' נפשי אשא והלב הוא רחיק מזה, איש כזה גודם שיסתלק מן העולם קידם הזמן כמו שכתוב (ישעי' כב, יד) יען וגו' ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני (לקמן עה, לו). ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו, ומפני זה צריך אדם להדבק ולמסור נפשו ורצונו לאדונו, ולא יבוא אליו ברצון כזב דכתיב דבר שקרים לא יכון לנגו עיני, ובזמן שהוא מכין א"ע לזה ולבו דחוק מהקב"ה, קול יוצא ואמר

לא יכון וגו' הוא רוצה לתקן עצמו אני לא רוצה שיתוקן.

צח) כל יומי דבר נש כל ימי של האדם צריך להתחוק : לשום כטחוני בהקב"ה ימי שבטחוני וחזקי בהקב"ה כנכון אינם יכולי כל בני עולם להרע לו והוה כונת הפסוק בך בטחתי אם יש לי הבטחון האמתי בהקב"ה אז בטוח אני שאל אבושה.

צט) זכור רחמיך ה' הכונה שיזכור הקב"ה זכות יעקב אבינו, וחסדיך, הכונה על אברהם, כי מעולם המה, הכונה שמעולם לקחם הקב"ה והעלה איתם למעלה : ועשה מהם רתיכא קדישא מרכבה קדושה להגין על העולם ומכיון שהיו מעולם הוא זוכרם להגן ולדחם

תורה אור

(סה) ומפני טעם זה יש שאין אומרים מזמור זה בנפ"א ואומרים מזמור דחום וחנן והובא סברא זו במג"א סי' קל"א, אבל הגאון ר"י עמדין בסידור דחה סברא זו.

על עלמא וכו' ואי תימא יצחק אמאי לא אדכר הכא, אלא אשתאר לאתפרעא מאינון דעאקין לבנוי הה"ר קנה עוררה את גבורתך וכו' קנז.

כה, יד סוד ה' ליראיו: ק) סוד אלין אינון שבעין זימנין דאתפרש מלת בראשית קנז.

סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם: קא) כל מאן דקריב בריה לקרבנא דא [למול אה בנן], כאילו אקריב כל קרבנין דעלמא לקמיה דקב"ה, וכאילו בני מדבחה שלימתא קמיה, בגיני כך בעי לסדרא מדבחה, במאנא חד מלייא ארעא למגור (סו) עליה האי קיימא קדישא ואתחשיב קמי קב"ה כאילו אדבח עליה עלוון וקרבנין עאנא ותורי, וניחא ליה יתיר מכלהו דכתיב קנח וחבחה עליו את עולותיך ואת שלמיך וגו', בכל המקום אשר אזכיר את שמי, מאי אזכיר את שמי דא (את) (סז) מילה דכתיב בה סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם קנז.

מראה מקומות

קנה תהלים פ. ג. קנו ז' שמיני לח, ע"א; זוהר בראשית לו, ע"א.
קנז תקיז ת.א. יז. ע"ב. קנח שמות כ, כ"א. קנז ז' לך זה, ע"א.

ביאור

על העולם ואם תשאל למה לא הזכיר את יצחק אבינו, אלא שהוא גשאר שזכותו יעמוד לישראל להפרע מאלו שמצירין לבניו.
ק) סוד בגימטריא שבעים נגד שבעים פעמים ופירושים על תיבת בראשית שבתחלת התורה. וסוד הזה של כל הפירושים נמסר ליראי ה'.
קא) כל מאן דקריב בריה כל מי שמקריב בנו להקרין הזה היינו לקיים מצות מילה נחשב כאילו הקריב כל קרבנות שבעולם לפני הקב"ה, ובמו שבנה מזבח שלם לפני הקב"ה ומפני זה צריך לסדר כמו מזבח בכלי אחד מלא עפר למול עליו ברית קודש ונחשב לפני הקב"ה כמו שזבח עליו עולות וקרבנות צאן ובקר, ונוח לפני הקב"ה יותר מכל הקרבנות וזהו כונת הפסוק וסמיכת הדברים וזבחת עליו את עולותיך וגו' בכל המקום אשר אזכיר את שמי, שהבונה של התיבות אזכיר את שמי זהו מצות מילה שהיא בכל מקום לרמוז שמצות מילה נחשבת כמו הקרבת קרבנות.

תורה אור

(סו) עיין בפ' יתרו בפסוק מזבח אדמה (כ, כא—כב) בתורה אור.
(סז) עיין בפ' וצבים בפ' (ל, יב) מי יעלה לנו השמימה שמרומי שם מצות מילה שראשי תיבות הנ"ל הם מילה וסופי תיבות שם הויה ב"ה וגם התיבות את שמי במספר קטן עולה יג כמו מילה במספר קטן שעולה גם כן יג. — ובוהו יוכן למה כתוב בכל המקום שהוא רמז שלא רק בכית המקדש יבנו מזבח להקריב קרבנות אלא שגם בקיום מצות מילה נחשב כאילו בנה מזבח והקריב קרבנות.

סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם. (קב) יין כחושבן סוד, ומה יין צריך למיהוי סתים וחתים דלא יתנסך לע"ז. אוף הכי צריך למיהוי סתים וחתים סוד

דאורייתא וכל רזין דילה. ולא אשתקיין אלא ליראיו קס.

(קג) מאן דמגלה רזין לרשיעייא כאילו מגלה עריין באורייתא קסא.

(קד) סו"ד ה' ליראיו, רזא עלאה דאורייתא לא יהיב קב"ה אלא לאינון דחלי חטאה, וכו' ומאן איהו רזא עלאה דאורייתא, הוי אימא דא את קיימא קדישא דאקרי סוד ה' ברית קודש קסב קה) פקודא דא למגור לח' יומין גוירו דקיימא קדישא רזא עלאה, דכתיב סוד ה' ליראיו, ובריתו להודיעם, למאן, לאינון יראיו וכו' רזא דקיימא קדישא לא אתחזי לגלאה בר להו קסג.

כה, טו עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי: (קו) דצריך בר נש בצלותיה (סח) למיהוי עינוי לתתא לגבי נשמתא דאיהי שכינתא

דאיהי אסירא בגלותא ולביה לעילא בקב"ה, ורזא דמלה עיני תמיד אל ה' וגו' קסד.

כו, ב בתנני ה' ונסני וגו': (קז) אמר דוד לקב"ה, רבש"ע מפני מה לא עבדי בי חתימה דברכה כמה דחתמי ברכה באברהם דכתיב קסו אנכי

מגן לך (סט) ואמרי מגן אברהם, א"ל קב"ה לדוד אברהם כבר בחנתיו וצרפתיו

מראה מקומות

קס ז' סנחס רטו, ע"ב. קסא ז"ח צא, ע"ב. קסב ז' ויהי רלו, ע"ב.
קסג ד' תוריע מג, ע"ב. קסד תקו"ז, תכ"א ג, ע"ב. קסה בראשית טו, א.

ב י א ו ר

(קב) יין בגימטריא שבעים כמו סוד לרמו שכמו ש"ן צריך שיהיה סתום וחתום שלא יתנסך לעבודה זרה, כן צריך להיות סודות התורה סתומים וחתומים לגלותם רק ליראי השם.

(קג) מאן מי שמגלה סודות התורה לרשעים הוא כמו שמגלה עריות בהתורה.

(קד) סוד סודות התורה העליונים לא נתן הקב"ה ללמוד ולהבין רק לאלה שהם יראי חטא ומה הוא סוד העליון שבתורה זה הוא אות ברית קודש שמסר המצוה וטעמה רק לישראל.

(קו) דצריך בר נש צריך האדם בזמן תפלתו שיהיו עינוי למטה אל הגשמה שהיא שכינתו יתברך שהיא אסורה בגלות, ולבו למעלה אל הקב"ה וסוד הדבר עיני תמיד אל ה'.

(קז) אמר דוד לקב"ה מפני מה אינם עושים בי חתימה בסוף הברכה, כמו שחתמים ברכה ראשונה של תפלת שמונה עשרה מגן אברהם וע"ז אמר לו הקב"ה את אברהם כבר בחנתיו

תורה אור

(סח) יבמות קה, ע"ב, וכו' אמר להו כן אמר אבא, המתפלל צריך שיתן עינוי למטה ולבו למעלה. (סט) סנחסים קיז, ע"ב.

וקאים קמי בקיומא שלים קנז א"ל דוד אי הכי בחנני ה' ונסני צרפה כליותי ולבי (עיין לעיל ג. ד; יז. ג) קסו.

כו, ו ארחץ בנקיון כפי וגו' : קח) רזא דמלה הכא דהא לית לך בר נש בעלמא דלא טעים טעמא דמותא בליליא, ורוח מסאבא שריא על ההוא גופא וכו' בגין דנשמתא קדישא אסתלקת מניה דבר נש וכו' שריא רוחא מסאבא על ההוא גופא ואסתאב וכד נשמתא אתהדרת לגופא אתעבר ההוא וזהמא, והא אתמר דידי דבר נש וזהמא דמסאבו אשתאר בהו, ועל דא (ע) לא יעבר דידי על עינוי בגין דההוא רוח מסאבא שריא עלוי עד דנטיל לון, וכד נטיל דידי כדקא חזי כדין אתקדש ואקרי קדוש, והאיך בעי לאתקדשא, בעי חד כלי לתתא וחד כלי מלעילא, בגין דיתקדש מההוא דלעילא, וההוא דלתתא וכו' כלי לקבלא מסאבו וכו' ולא בעיין אינון מיין דוזהמא לאושדא לון בביתא, דלא יקרב בהו בר נש דהא בהו מתכנשי סטרא דלהון וכו' ועד דיתעבר וזהמא מן דידי לא יברך קסז (קט) ותו דבעיא ליה לבר נש (עא) לנטלא ימינא בשמאלא בגין לשלטאה ימינא על שמאלא וכו' בגין דלא יהיב דוכתא ליצר הרע לשלטאה כלל קסח.

מראה מקומות

קסו ז' לך סב, ע"א. קסז ז' וישב קפה, ע"ב. קסח ז' מקץ קצה, ע"ב.

ב י א ו ר

וצרפתי ומצאתיו נאמן ושלם שעמד בנסינותי וצ"ז אמר דוד בחנני ה', וזהו כונת הפסוק כאן.
 קח) רזא דמלה הכא טוד הדבר למה זה צריכים לרחוץ הידים בשאדם קם ממטתו בבוקר וגם קודם התפלה הוא מפני שאין לך אדם בעולם שאינו טועם טעם מיתה בלילה ורוח הטומאה שורה על גופו משום שהנשמה הקדושה נסתלקה ממנו בלילה ועלתה לשמים ואז שורה רוח הטומאה על הגוף וכשהנשמה חוזרת להגוף ומתעורר משנתו, אז עוברת ממנו הטומאה, אבל נשארה על הידים, ומסני זה אסור ליגע בידי על העינים משום שרוח הטימאה שורה על הידים עד שרוחצים

ובשרוחץ ידיו בראוי אי נתקדש ונקרא קדוש, ואיך צריך להתקדש צריך שיהיה לו לאדם כלי אחת למטה ובלי אחת מלמעלה בכדי שיתקדש מהכלי שלמעלה ולשפוך המים על הידים שירדו לכלי שלמטה שתקבל הטומאה ומפני זה אין לשפוך המים הטמאים בבית שלא יעבור עליהם איש משום שבהמים האלו מתאסף צד שלהם רוח הטומאה, ועד שמעביר הוזהמא והטומאה מידיו ע"י הרחיצה לא יברך. (קט) ותו ועוד דבר השייך למצות רחיצת ידים, שצריך האדם להקפיד לרחוץ מקודם ימינו בשמאלו, בכדי להשליט ימין על שמאל בכדי שלא יתן מקום ליצר הרע שהוא בצד שמאל שישלוט עליו וכמו שכתוב לב חכם לימינו.

תורה אור

(ע) שבת קח, ע"ב, יד לעין תקצץ וכו' יד מסמא.
 (עא) שבת סא, ע"א.

כז, ג אִם תחנה עלי מחנה וגו' בזאת אני בוטח: קי) מהו בזאת, דא את קיימא דזמינא תדיר גבי בר נש וכו' ובגיני כך אתמר בזאת, כמה דכתיב קסט זאת אות הברית קע זאת בריתי וכלא בחד דרגא קעא.

כזו, ועתה ירום ראשי על אויבי סביבותי ואזבחה באהלו זבחי תרועה: קיא) ת"ח כד קב"ה אתרעי ביה בבר נש זקיף ליה על כל בני עלמא ועביד ליה רישא דכלא וכלהו שנאווי אתכפיין תחותיו, דוד מלכא שנאו ליה אחוי דחו ליה מנייהו, קב"ה ארים ליה על כל בני עלמא, אתא חמוי ערק מקמיה, קב"ה ארים ליה על כל מלכותא וכו' ויוסף דחו ליה אחוי, לבתר, כלהו כרעו וסגדו קמיה וכו'. ד"א ועתה ירום ראשי מאי ועתה, כמו ואתה וכו' דא איהו ובי דיגיה, ירום ראשי לארמא לה ביקרא ומלכותא, על אויבי סביבותי אלין שאר מלכי עלמא, ואזבחה באהלו דא ירושלם, באהלו דא אהל מועד, זבחי תרועה, למשמע כל עלמא וכו'. ד"א ועתה ירום ראשי, דא כנסת ישראל, על אויבי סביבותי דא עשו וכל אפרכין דיליה, ואזבחה באהלו אלין ישראל, זבחי תרועה דכתיב קעב זבחי אלהים רוח נשברה בגין לאעברא דינא מעלמא, אשירה ואומרה לאודאה ולשבחא לקב"ה בלי פסיקו לעולם.

מראה מקומות

קסט בראשית ט, יב. קע ישעיה נט, כא. קעא ז' לך צג, ע"ב. קעב תהלים נא, יט.

ב י א ו ר

קי) מהו בזאת אני בוטח מהו הכונה של התיבה בזאת, אלא זה אות ברית מילה שהמצוה הזאת היא תמיד עם האדם ובמצוה זו אני בטוח ששונאי לא יוכלו לי.

קיא) ת"ח בא ודאה כשהקב"ה חפץ בו באדם הוא מנשאו על כל העולם ועושה אותו ראש לכולם וכל שונאי נכועים תחתיו, דוד הכלך שנאו אותו אחיו ודחו אותו מהם, קב"ה הרימו על כל בני עולם, בא חותנו שאול המלך ורדפו, ערק בדח מפניו וקב"ה הרימו על כל המלוכה, ולפי זה פירוש הפסוק שעל ידי האויבים היה גרם להרים ראשו כמו שכתוב (קהלת ג, טו) והאלהים יבקש את נרדף. יוסף דחו אותו אחיו ואחיכ כולם כרעו והשתחו לפניו.

קיב) ד"א עוד פירוש ע"ז הפסוק ועתה כמו ואתה באלף שזה מדבר אל הקב"ה שהוא ירום ראשו ולמה כתיב בתוספת ואו שזה מרמו על הקב"ה ובית דינו, ירום ראשי להרים ראשי בכבוד ומלכות, על אויבי סביבותי אלו הם שאר מלכי העולם, ואזבחה באהלו באהלו זה אהל מועד זבחי תרועה שישמעו כל העולם הטוב שעשית עמדי, ד"א עוד פירוש אחד על הפסוק הזה, ירום ראשי הכונה על כנסת ישראל, על אויבי סביבותי זה עשו וכל שריו, ואזבחה באהלו הכונה על ישראל, זבחי תרועה, תרועה, זה שבירה כמו שכתוב זבחי אלהים רוח נשברה שע"י דוח נשברה יוכר להעביר הדינים מהעולם אשירה ואזכרה לזכות ולשבח להקב"ה בלי הפסק לעולם.

ד"א קיג) ועתה ירום ראשי בכלא. יצר טוב על יצר רע דכתיב על אויבי סביבותי דא יצר הרע דאיהו סחרניה דבר נש (עב) ואיהו שנאיה בכלא. ואזכחה באהלו ובחי תרועה (עג) דא אורייתא דאתיהיבת מסטרא דאשא וכו' דהא בגין אורייתא ירום רישיה ואתברו כל שנאווי קדמוי כדכתיב קעג תכריע קמי תחתי קעד.

כז, ח לך אמר לבי בקשו פני וגו': קיד) לך אמר לבי, דוד מלכא אמר דא בגין כנסת ישראל וכו' בגינך אמר לבי לבני עלמא ואזהר לון לבי דאיהו אחיד ביה וכו' את פניך ה' אבקש קעה.

כט, י ה' למבול ישב: קטו) מהו ישב אלמלא קרא כתיב לא יכלינן למימר ישב בלחודוי דלא אתיא עם דינא. כתיב הכא ישב וכתבי' התם קעו בדד ישב. בלחודוי קעז.

מראה מקומות

קעג זם ית מ קעד ה' מקץ קצו ג"א קעה ז' אמר צג, ע"ב.
קעו ויקרא יג, גז. קעז ז' נח סד, ע"ב.

ב י א ו ר

קיג) ועתה ירום ראשי בכלא הכונה שעתה ירום ראשי בכל, שהיצר טוב יתגבר על היצר הרע שנקרא אויב סביבותי, שהיצה"ר הוא סביב האדם והוא שונאו בכל, ואזכחה באהלו הכונה על התורה שנקראת אהל כמו שדרשו רז"ל על הפסוק (במדבר יט, יד) זאת התורה אדם כי ימות באהל (ברכות סג, ע"ב). שניתנה מצד האש שע"י זכות התורה ירום ראשו. וישברו כל שונאיו לפניו.
קיד) לך אמר לבי הכונה שדוד המלך אמר זאת בשם כנסת ישראל להקב"ה כשכילך אמר לבי לבני העולם.
קטו) מהו ישב מה פירושו של ישב אם לא היה כתוב לא היינו יכולים לאמר זאת, כי הויה הוא רחמים, ופה הכונה כי ה' שהיא מדת הרחמים ישב לבדו ולא השתתף עם מדת הדין, ומפני זה היה המכול כילו דין כלי רחמים ומפני זה ככל הפרשה של המכול נזכר רק שם אלהים.

תורה אור

(עב) סוכה נב, ע"א, דרש ר' איירא ואיתימא ריב"ל שבעה שמות יש לו ליצר הרע וכו' שלמה קראו שונא וכו'.
(עג) אהלו הכונה על אהלה של תורה כמו שדרשו רז"ל בכ"ר פס"ג עה"פ (בראשית כה, כז) ויעקב איש תם וישב אהלים שני אהלים בית מדרשו של שם ובית מדרשו של עבר והוא זה גם ברש"י ז"ל וכן דרשו רז"ל עה"פ (במדבר יט, יד) זאת התורה אדם כי ימות באהל שהיא אהלה של תורה והם הדרי ר"ל בברכות סג, ע"ב.

ה' למבול ישוב וגו' א"ר יצחק קטז) מאי דכתיב ה' למבול ישוב וכי לדוד היה לאמר דבר זה, וכל העולם יודעין שהוא ראשון ואחרון ואזי וקודם, אלא א"ר יצחק. בא וראה בכל מקום אתה מוצא אלהים מדת הדין ה' מדת הרחמים, ואע"פ שמדת הדין היא, מדת הרחמים היתה בו, שאלמלא כך אתהרב עלמא אבל למען אותו מדת רחמים אתיישב עלמא קעץ.

כט, יא ה' עו לעמו יתן וגו' : קיז) דלית מלה בעלמא דיתבר חיליהון דעמין עכו"מ (עד) בר בשעתא דישראל מתעסקין באורייתא וכו', ובגיני כך (עה) אורייתא אקרית עז כד"א ה' עו לעמו יתן קעט.

לא, ו בידך אפקיד רוחי וגו' : קיח) האי קרא אית ליה לאסתכלא ביה חמיתון מאן ז'אפקיד בידא דמלכא מידי, אלא וכו' תא חזי כיון דעאל ליליא אילנא דמותא שליט בעלמא וכו' כל בני עלמא (עו) טעמין טעמא דמותא וכו' ובר נש בעי לאקדמה ולמפקד בידיה נפשיה בפקדונא, כפקדונא דבר נש דיהיב פקדונא לאחרא, דאף על גב דאיהו אתחייב לגביה יתיר מההוא פקדונא לאו כדאי

מראה מקומות

קעז ז"ח נח כא, ע"ב. קעט ז' בשלה נח, ע"א.

ב י א ו ר

קטז) עוד פירוש מאי דכתיב ה' למבול ישוב, שיסבר כוחם של אומות העולם חוץ מזמן איך אמר זה דוד האם רק מזמן המבול ישוב הרי כל העולם יודעים שהוא ראשון ואחרון ואזי וקודם והיה גם קודם המבול, אלא א"ר יצחק, שכך הכונה שהרי בכל מקום א"ר מוצאים ששם אלהים הוא מדת הדין ושם הויה הוא מדת הרחמים ופה הרי עשה הקב"ה די' והביא המבול ולמה כתיב שם הויה אלא שהגם שהמבול ירד בדין אם לא היה הקב"ה נוהג במדת הרחמים היה נחרב העולם, אבל ע"י מדת הרחמים נתישב העולם אח"כ, וזהו הכונה ה' ע"י מדת הרחמים למבול, ישוב נתישב העולם.

קיז) דלית מלה בעלמא אין דבר בעולם שיסבר כוחם של אומות העולם חוץ מזמן ישראל עוסקים בתורה, ומפני זה נקראת התורה עז כמו שכתוב פה, ה' עו לעמו יתן, ועל ידי זה יברך את עמו בשלוח שאומות העולם יפחדו לעשות מלחמה בישראל.

קיח) האי קרא אית ליה לאסתכלא בהפסוק הזה יש להסתכל ולהתבונן האם ראיתם מי שיפקיד משהו בידי המלך, אלא בא וראה מכיון שנכנס הלילה אילן המית שולט בעולם, וכל בני העולם טועמים טעם המית, והאדם צריך להקדים ולהפקיד בידי הקב"ה נשמתו הודם השינה בפקדון כמו שמוסד אדם פקידן לאיש אחר, שהגם שהמפקיד חייב להנפקד יותר ממה ששואה הפקדון אף על פי כן אין לו להפקד

תורה אור

(עד) עיין ברכות ו, ע"א, בדברי ר' אבין בר רב אדא.

(עה) עיין בזבחים קטז, ע"א, מי שוחט פ' ה' ת, יד, כא, כת, נג, צג, קמ"ט, שמ"ר ס"ח.

(עז) ברכות נז, ע"ב, שינה אחד מששים במיתה.

לאתאחדא ביה. הואיל ופקדונא אתמסר לגביה. ואי יסרב ביה ודאי נבדוק אבתריה דלאו מזרעא קדישא הוא ולאו מבני מהימנותא. כך ההוא אילנא. בני נשא אקדימו ויהיבין ליה פקדונא דנפשיהו וכו' כיון דכלהו אתמסרי ליה בפקדונא (עז) אתיב כל פקדונין למאריהון קפ.

בידך אפקיד רוחי : (קט) ובגין דא אוקמוה רבנן (עח) שוב יום אחד לפני מיתתך דבכל יום ויום צריך בר נש בכל ליליא לאהדרא בתיובתא ולממסר רוחיה לגביה דיפוק באוז ה"ד בידך אפקיד רוחי קפא.

לא, כ מה רב טובך אשר צפנת וגו' : (קכ) דתנן (עט) נהורא עלאה עבד קב"ה כך ברא עלמא וגניז ליה לצדיקיא לזמנא דאתי וכו', פעלת לחוסים כך, פעלת בזמנא דאתברי עלמא ההוא נהורא הוה קאים ונהיר מרישא דעלמא לסייפי דעלמא, כד אסתכל קב"ה לאינון חייבין דזמינין לקיימא בעלמא גניז ליה לההוא נהורא וכו' (עיינן בפ' ויאמר אלהים בראשית א, ג) קפב.

מראה מקומות

קפא : צו לג, ע"א.

קפ ז' במדבר קט, ע"א; ז"ח דות פט, ע"א.

קפב, כראשית לא ע"ב, ז' אמור פח, ע"א.

ב י א ו ר

לעכב הפקדון בעד חובו מכיון שנמסר לו בפקדון ואם יסרב להחזיר הפקדון בודאי צריך לבדוק אחריו שהוא לא מזרע קדוש והוא איננו בר גאמנות, כך הדבר שבני אדם מקדימים ונותנים להקב"ה נפשותיהם בפקדון, ועל ידי זה שמוסרים הנפשות בפקדון להקב"ה אזי בבוקר מחזיר הפקדונות לבעל הנשמה וע"י זה הוא בטוח שלא ימות בתוך השנה. (קט) ובגין כך ומפני זה העמידו רז"ל שכל איש צריך לעשות תשובה יום אחד לפני מיתתו ומפני שאינו יודע מתי ימות לכן יעשה

תשיבה בכל יום אולי ימות מחר וזהו סוגת הפסוק הזה.

(קכ) דתנן למדנו שאור עליון ברא הקב"ה כשברא העולם וגניז אותו לעולם הבא פעלת לחוסים כך עשית האור בזמן בריאת העולם, והאור הזה היה מאיר מראש העולם לסופו וכשהביט הקב"ה וראה את הרשעים שעתידיים להיות ושאינם ראויים להשתמש בו הבדילו וגניזו לצדיקים לעתיד. וזהו כונת הדברים אשר צפנת ליראך.

תורה אור

(עז) ובה יובנו דברי רז"ל ברכות ה, ע"א. אמר אביי אף תלמיד חכם מיבעי ליה למימר חד פסוקא דרחמי בגון בידך אפקיד רוחי וגו' שעל ידי זה בטיח הוא שלא ימות בזמן השינה. (עח) אבות פ"ב מ"י ר' אליעזר אומר וכו' ושוב יום אחד לפני מיתתך ; שבת קנב, ע"א. (עט) תגיגה יב, ע"א, דא"ר אלעזר אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדכ ציפה בו מסף העולם ועד סופו כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול וכו' עמד וגנוז וכו' לצדיקים לעתיד לבוא.

מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך: קכא) ת"ח קב"ה ברא לבר נש בעלמא ואתקין ליה למהוי שלים בפולחניה וכו' בגין דיזכי לנהורא עלאה דגניז קב"ה לצדיקיא וכו' ובמה יזכי וכו' לההוא נהורא, באורייתא, וכו' (פ) ויתחשב ליה כאלו באני עלמין וכו', מה רב טובך, דא טובא דאתגניז ליראיך, לאיגון דחלי חטאה, פעלת וגו' מאי פעלת דא עובדא דבראשית קפג.

מה רב טובך אשר צפנת וגו': נגד בני אדם קכב) נגד בני אדם מהו, אלא נגד עכו"מ וכו', מהו אשר צפנת וכי מאן יגזול ויטול מן ידיו מה דהוא בעי למיהב דכתיב צפנת, אלא פוק וחמי עובדין דרחמנו דעבד קב"ה, במה דאיהו מחי ביה יהיב אסוותא (פא) וכו' בימינא קריב ובשמאלא מחי, כתיב קפד מצפון תפתח הרעה, ובצפון מחי, דמתמן נפקי כל דינין וכו' וביה שרי כל אגר טב וכל טיבו דזמין קב"ה למיהב לישראל, לזינא דאתי קרי קב"ה לצפון ויימא ליה בך יהבית כל טיבו וכל אגר זוב לבני דסבלו כמה בישין וכו' על קדושת שמי, הב אגרין טבין דיהבית בך, הה"ד (ישעיה מג, ו) אמר לצפון תני וגו' והיינו אשר צפנת קפה.

מראה מקומות

קפג ו' בראשית מז, ע"א ; פקודי דכ, ע"א: קפד ירמיה, א, יח, קפה ו' שלח קעג, ע"ב.

ב י א ו ר

קכא) ת"ח בא וראה קב"ה ברא את האדם בעולם ותיקן אותו שיהיה שלם בעבודתו בכדי שיזכה לאור עליון שגזו הקב"ה לצדיקים, ובמה יזכה להנות מהאור הזה, בתורה, ויהיה נחשב לו להצדיק כאלו בנה עולמות מה רב טובך זהו טובך שנגזו ליראיך לאותם ידאי חטא פעלת זהו מעשה בראשית, שנחשב צדיקים שעוסקים בתורה כאילו עשו כעשה בראשית ובוראים עולמות. קכב) נגד בני אדם מהו מי המה בני אדם כל האומות, שהם ג"כ בני אדם הראשון, מהו אשר צפנת וכי מי יגזול או יקח מידי הקב"ה מה שהוא רוצה ליתן למי שהוא שצריך להצפין ולהתכיא, אלא הכונה היא

תורה אור

(פ) ב"ר, ע"א. עיין בספרנו בישעיה גא, טו.

(פא) שמור פכ"ג ; ויקר פ"ח ד' לוי אמר ב"ד מכה באיזמל ומרפא ברטייה אבל הקב"ה במה שהוא מכה מרפא שנאמר (ירמיה ל, יז) וממכותיך ארפאך.

לא, כד אהבו את ה' כל חסידיו אמונים נצר ה'. א"ר יוסי וכו' (כג) ואי איהו קדיש שמא דקב"ה לכוונא באמן כדקא יאות. סליק דרגא בתר דרגא לאתעדנא מההוא עלמא דאתי וכו' הה"ד אמונים נצר ה' קפז.

לב, א לדוד משכיל אשרי נשוי פשע כסוי חטאה: (קד) הא תנינן בעשרה זיני זמרא אתקרי (נ"א אתתקן) ספר תהלים: בנצות, בנגון, במשכיל, במכתם, במזמור, בשיר, באשרי, בתפלה, בהודאה, בהללויה, ועלאה מכלהו הללויה והא אוקמוה הכא משכיל וכו', מהו משכיל מיא דאחכימו לאינן דשתו להו וכו' ובגין דאקרי הכי (פב) תליא ביה סליחה וכו', הה"ד אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכו' דהוא כסוי מב"ב ההוא חטאה דחב לקב"ה ואודי קמי קב"ה, אבל ת"ח כד ב"נ חטי וחב זמנא זדא ותרין ותלתא ולא אהדר ביה הא חובוי באתגליא אינן, ומפרסמי לון וכו' הה"ד קפז יגלו שמים עונו וגו' וכד בר נש אזיל בארהא דמאריה וכו' ואזדמן ליה חטאה חד, כלא מכסין עלויה עלאין ותתאין, דא אקרי כסוי חטאה, א"ל ר' אבא וכו' אי הכי מכוסה חטאה מבעי ליה, מהו כסוי חטאה, אלא תרין מילי דחכמתא אית ביה ותרזייהו הכי, חד כמה דתנינן, דעובדין טבין דבר נש עביד בהאי עלמא עבדין ליה בההוא עלמא לבושא יקרא עלאה לאתלבשא בהו, וכד בר נש אתקין עובדין

מראה מקומות

קפז ז' וילך רפז, ע"א. קפז איוב כ, כז.

ביאור

קב) ואי איהו קדיש ואם האיש מקדש שם שמים לכתן באמירת אמן כנצרך. או עולה עליה אחר עליה להתעדן ולהתענג מעולם הבא, והוה הכונה של הריבות אמונים נוצר ה'. קסז) הא תנינן הנה למדנו שבעשרה מיני זמר ישבח נקרא ונאמר ספר תהלים בלמנצת, בנגינות, במשכיל, במכתם, במזמור, בשיר, באשרי, בתפלה, בהודאה, בהללויה, ועליון מכולם הוא הללויה, ופה מתחיל הפרק במשכיל, מהו משכיל מים שמחכימים לאלה ששותים מהם ומשום שנקרא כך תלוי בו סליחה שהקב"ה סולח לו על חטאיו וע"ז נאמר כסוי חטאה שמכוסה החטא שחטא

להקב"ה והתודה עליו, אבל בא וראה, שאם חטא אדם פעם אחת ושתים ושלש ולא עשה תשובה עליהם, או החטאים שלו מתגלים ומפרסמין אותם וע"ז כתוב יגלו שמים עונו וגו', וכשאדם הולך בדרך התורה ונזדמן שחטא פעם אחת כולם מכסין עליו עליונים ותחתונים זהו שנקרא כסוי חטאה, ע"ז שאל ר' אבא אם הפשט הוא ככה, היה צריך לכתוב מכוסה חטאה ולמה כתיב כסוי, אלא כ"י יש שני דברי חכמה, אחד כמו שלמדנו שהמעשים טובים שעושה האדם בעולם הזה עושים לו בעולם הבא לבוש יקר שיתלבש בהם וכשהאדם תיקן מעשים טובים ונתגברו ונתוספו אצלו

תורה אור

(פב) היינו שמי שחטא ואומר ומתפלל הפרק הזה יסלחו לו על חטאיו, ובכלל קבלה מצדיקי עולם שאמירת תהלים הוא סגולה לסליחת עונות.

טבין, וגברין עליה עוברין בישינ וכו' ועוברוי בישינ סגיאינ ואיהו רשע דאשתכח חטאה קמי מאריה (פג) ותוהא על אינון טבאן דעבד בקדמינתא, הא אתאביד הוא מכלא מהאי עלמא, ומעלמא דאתי. מאי עביד קב"ה מאינון טבאן דעביד וכו', אלא קב"ה אע"ג דההוא רשע חטאה אתעביד, אינון טבאן חכיין לא אתאבידו, אית צדיק דאזיל בארחוי דמלכא עלאה, ואתקין לבושיה מעוברוי ועד לא אשלים לבושוי אסתלק, (פד) קב"ה אשלים ליה מאינון עוברין דעבד האי רשע חטאה וכו' הה"ד קפח יכין וצדיק ילבש, ההוא חטאה אתקין וצדיק אתחפי ממה דאיהו תקין הה"ד כסוי חטאה וכו' וחד, דאתחפי ההוא חטאה דהאי זכאה באינון דאקרונ מצולות ים וכו' כד"א קפט ותשליך במצולות ים כל חטאתם קצ.

לב, ב אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון ואין ברוחו רמיה: (קה) אימתי לא יחשוב ה' לו עון בזמן דאין ברוחו רמיה קצא.

מדאה מקומות

קפח שם כו, יז. קפט מיכה ז, יט. קצ ד' אמור קא, ע"א; מח עא, ע"א.
קצא ז' וארא דכ, ע"ב; נשא קכא ע"א—ע"ב.

ביאור

מעשים רעים וחטאים והמעשים רעים הם יותר מהטובים והרי האדם נידון אחרי רובו והוא נמצא רשע לפני הקב"ה וגם תוהא ומתחרט על המעשים טובים שעשה מקודם (שאם לא היה מתחרט על מעשיו הטובים אולי היה נענש בעד מעשיו הרעים העונושים הראויים ואחר כך היה זוכה לעולם הבא) האיש הזה נאבד מכל, מעולם הזה ומעולם הבא, מה עושה הקב"ה עם אותם המעשים טובים שעשה ונעשה מהם חלקי מלבוש בעולם הבא, או הקב"ה הגם שהרשע הזה נאבד אבל המעשים טובים שעשה ונעשה מהם חלקי מלבוש בעולם הבא, המעשים טובים והמצות אינם הולכים לאיבוד, לכן אם יש צדיק שהלך בדרכי המלך העליון

ותיקון לבושים ממעשיו וקידם שהשלים הלבושים שלו נסתלק ונפטר מן העולם, או הקב"ה משלים לו חלקי המלבושים שחסר לו, מאותם המעשים טובים שעשה הרשע הזה ושמהם נעשה חלקי מלבוש וע"ז נאמר יכין רשע (חלקי מלבוש) וצדיק ילבש הרשע הזה החוטא הנה תיקן והכין, והצדיק מתכסה ומתלבש ממה שהכין הרשע, וזהו פירוש התיבות כסוי חטאה שמתכסה בלבושי החטאה הרשע, וחד ופירוש שני שנתכסה החטא שעשה הצדיק במקום שנקרא מצולות ים וכמו שכתוב ותשליך במצולות ים כל חטאתם וגו'.

קה: אימתי, מתי לא יחשוב ה' לו עון, בזמן שאין ברוחו רמיה, שהעון נעשה בלי כוונה רעה.

תורה אור

(פג) קידושין מ, ע"ב, ר"ש בן יוחי אומר אפילו צדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה איבד את הראשונות וכו', אמר ריש לקיש בתוהא על הראשונות.
(פד) תגינה טו, ע"א, כל אחד יש לו ב חלקים אחד בגן עדן ואחד בגיהנום זכה צדיק נטל חלקו וחלק חברו בגן עדן.

לב, ה חטאתי אודיעך וגו' : קכו) מכאן אוליפנא, דכל ב"ג דמכסי חטאוי ולא מפרש לון קמי מלכא קדישא ויתבע עלייהו רחמי, לא יהבין ליה למפתח פתחא דתשובה בגין דאיהו אכסיף (נ"א מכסי) מיניה, ואי איהו פריש לון קמי קב"ה, קב"ה חייס עליה וכו', וכ"ש אי איהו בכי (פה), דהא כל פתחין סתימין אידו פתח ואתקבל צלותיה וכו', האי קרא קשיא בכלא בסגיאות מלין דהא באודה עלי פשעי סגי וכו', ועוד דהא אודה עלי פשעי לה' וכו' לך מבעי ליה, אלא דוד כל מלוי ברוח הקדש אמרן, ולמלכותא דשמיא אמר וכו' לה אודע בקדמיתא וכו' חטאתי אודיעך, ועוני לא כסיתי מצדיקו של עולם, אמרתי אודה עלי פשעי לה', דא מלכא קדישא דשלמא כלא דיליה קצב.

חטאתי אודיעך וגו' : קכו) דמאן דמפרש חטאוי לא אתמסר דיניה אלא בידא דמלכא קב"ה בלחודו, ומאן דדאין ליה קב"ה איהו לטב וכו', הה"ד חטאתי אודיעך וגו' לבתר ואתה נשאת עון חטאתי סלה, מנלן ממשה דכתיב קצג אנא חטא וגו' בישראל כתיב קצד חטאנו כי עזבנו את ה', דאי תימא האי

מראה מקומות

קצב ז' ויקרא כ, ע"א. קצג שמות לב, לא. קצד ש"א, יב, יוד.

ב י א ו ר

קכו) מכאן אוליפנא מזה שכתוב חטאתי אודיעך, אנו למדים, שכל אדם שמכסה חטאוי ואינו מפרשם לפני המלך הקדוש להתודות ולבקש רחמים עליהם אין נותנים לו היכילת לפתוח פתח של תשובה משום שמתבייש ואינו רוצה להודות, אבל אם מפרש ומודה לפני הקב"ה עליהם, אז הקב"ה חייס מרחם עליו, ומכל שכן אם הוא בוכה על החטאים שעשה, שאו כל פתחים סתומים הוא פותח ותפלתו מתקבלת, אבל הפסוק הזה קשה להבינו מכפילות הדברים שהרי מספיק אם יהיה כתוב רק אודה עלי פשעי, ולמה כתוב חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי ואחר כך כתוב אודה על פשעי ועוד שהרי היה צריך לכתוב אודה עלי פשעי לך שהרי מקודם מדבר בלשון נוכח אלא

דוד כל דבריו ברוח הקדש אמרם ולמלכות שמים דבר, לה אודיע בראשונה, חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי מצדיקו של עולם, אמרתי אודה עלי פשעי לה' זה הוא מלך הקדוש שהשלום שלו. (וקצדתי מפני עומק הדברים ומי שירצה יעיין בוה"ק).

קכו' :מאן דמפרש חטאוי שמי כמפרש חטאוי לא נמסר דינו אלא ביד המלך קב"ה לבד, ולא לבית דין שלמעלה, ומי שדן אותו הקב"ה, הוא לטוב, וזהו כונת הדברים חטאתי אודיעך ואח"כ כתיב ואתה נשאת עון חטאתי, וזה אנו יודעים ממשה רבינו שאמר לפני הקב"ה, אנא חטא העם הזה חטאה גדילה, ובישראל מצאנו טהודו ואמרנו חטאנו כי עזבנו את ה', והוזהר מביא שני פסוקים שאם

תורה אור

(פה) עיין ב"מ נט, ע"א, אר"א וכו' ואע"פ ששערי תפלה ננעלו שערי דמעות לא ננעלו.

ביחיד, אבל בציבור לא, הא כתיב קרא דא, ואי תימא הא בצבור, אבל שלוחא דלהון לא, הא כתיב וישב משה אל ה' וגו' ויעשו וגו', מ"ט מאן דמפרש חוביה בי דינא בדילין מניה בגין (פו) דב"ג קריב לגרמיה ולא אתדן על פומיה, ותו לא שביק למקטרגא לאולפא עליה חובה (פוא), מומא דבר נש יקדים ויימא ולא יהיב דוכתא לאחרא למימר, כדין קב"ה מחיל ליה הה"ד קצה ומודה ועוב ירחם קצו.
לב. ו על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא: ר' יהודה הוה קארי וכו' קכח) לעת מצא הא אוקימנא (פז) אבל לעת מצא, (פח) כמה דכתיב קצו דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב קצח.

לב, ז אתה סתר לי: קכט) אתה סתר לי, דא קב"ה דאיהו סתרא ומגן לבר נש דאזיל בארחי דאורייתא, ואיהו אסתתר בצלא דגדפוי דלא יכלין

מראה מקומות

קצה משלי כה, ג. קצו ז' פנחס רלא, ע"א. קצז ישעיה נה, ו.
 קצח ז' אחרי עט, ע"ב.

ב י א ו ר

תאמר שזה רק ביחיד אבל בצבור לא, לכן הביא הפסוק השני שמדבר בצבור, ואם תאמר שאמנם מצוה להצבור להתודות אבל רק החוטאים בעצמם אבל שלוחם לא, לכן מביא הפסוק הראשון שמדבר במשה שהיה שלוחם של ישראל ומה הוא הטעם, שאם מפרש חטאיו דן איתו הקב"ה בעצמו ולא הבית דין, מפני שמי שמפרש חטאיו הבית דין מסתלקין מהדין משום שכל אדם קרוב לעצמו ולא יכולים הבית דין לרוננו על פיו שהודה בעצמו ומפני זה דנו הקב"ה ואז הקב"ה איננו נותן להמקטרג שילמד עליו חוב, המום של אדם

יקדים ויאמר בעצמו, ואז אינו נותן מקום לאחר שיאמר המום, ואז הקב"ה מוחל לו ועז' כתיב מודה ועוזב ירוחם.
 קכח) לעת מצא הא אוקימנא, פירוש התיבות לעת מצא כבר דרשו בגמרא ברכות ח ע"א הרבה דרשות, אבל אני מוסיף לעת מצא הוא על הדרך מה שכתוב דרשו ה' בהמצאו שדרשו דו"ל שזה נאמר על עשרת ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים.
 קכט) אתה סתר לי זה הקב"ה שהוא סתר ומגן לאדם שהולך בדרכי התורה והוא נסתר

תורה אור

(פי) עיין יבמות כה ע"ב סנהדרין ט, ע"ב.
 (פי א) ב"ק צב, ע"ב, אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הי מילתא דאמרי אינשי מילתא גנאה דאית בין קרים אמרה' אמר ליה דכתיב ויאמר, עבד אברהם אנכי.
 (פי) עיין ברכות ה, ע"א.
 (פח) דה"ש יח, ע"א יבמות מט, ע"ב, בציבור, וביחיד בעשרת ימים, שבין רה"ש ליוה"כ, ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א, איכן הוא מציי בבתי כנסיות, ובתי מדרשות, במ"ר פ"א.

לאבאשא ליה, מצר תצרני מעילא ומתתא וכו'; ומאן איהו דא יצר הרע דאיהו (פט) צר לעילא וצר לתתא וכו' דני פלט תסובבני סלה יסובבני סלה מבעי ליה מאי תסובבני אלין אינון שירין דאית בהו דרגין להצלה תסובבני בהו לשזבא לי בארחא קצט.

אתה סתר לי יגו' : קל) אסתר לישנא דסתראה וכו' שכינתא אסתירת לה מאחזורוש ויהיב ליה שידה באתרה, ואתהדרת איהי בדרועיה דמרדכי, ומרדכי דהוה ידע שמא (צ) מפרש ושבעין לשון עבד כל דא בחכמתא, ובגין דא אקמוה מארי מתניתין דאפילו בלא דא אית ליה לב"נ קודם דיתיחד עם אתתיה למלא עמה בגין דשמא שידה אתחלפא באתתיה ר'.

לב, ט אל תהיו כסוס כפרד אין הבין : קלא) זכאין אינון צדיקיא דמשתדלי באורייתא וכו' ומקדשי גרמיהו בקדושא דמלכא וכו' ובגין כך משלפין רוחא דקדושה מלעילא ובניהו כלהו זכאי קשוט וכו', ווי להון לרשיעיא דכלהו חציפין ועובדיהו חציפין, בגיני כך ירתין בנייהו נפשא חציפא וכו' אל תהיו כסוס (צא)

מראה מקומות

קצט ז' וישלח קעת, ע"ב; קעט, ע"א. ר ז' תצא דעו, ע"א.

ב י א ו ר

בצל כנפיו שלא יוכלו להרע לו, וזהו שכתוב מצר תצרני, מלמעלה ומלמטה ומי הוא הצר, זהו יצר הרע שהוא הוא הצר מלמעלה ומלמטה, רני פלט תסובבני סלה הלא היה צריך להכתב יסובבני היינו הרנות יסובבו אותי אלא הכונה על השירים שסגולתם להציל אתה ה' תסובבני בהם להצילנו בדרך. קל) אסתר לישנא דסתראה שם אסתר הוא לשון הסתר, לכן זפסוק הוה אתה סתר וגו' מרמו על אסתר שהשכינה הסתירה אותה מאחזורוש ונתן לו שידה במקומה ואסתר הוחזרה לזרועות מרדכי שמכיון שאחזורוש לא נגע בה היתה כשרה למרדכי ומרדכי שידע שם

המפורש ושבעים לשון עשה כל זאת בחכמה ומפני זה אמרו חכמי המשנה שיש לו לאדם קודם שמתיחד עם אשתו למלא לדכר אתה מפני שאולי נתחלף שידה באשתו. קלא) זכאין אינון צדיקיא אשריהם הצדיקים שעוסקים בתורה ומתקדשים בשעת הזיחג ועל ידו הם מוציאים וממשיכין רוח ונשמה קדושה מלמעלה ועל ידי זה בניהם הם כולם צדיקים, אבל הרשעים שהם חצופים וכעת הזיחג הם מכוונים רק למלאות תאותם ומתנהגים בשעת מעשה בפריצות, לכן הם ממשיכים לבניהם: נפשות חצופות ומפני זה מדמה אותם כמו

תורה אור

(פט) כ"כ טז, ע"א, במתניתא תנא יורד ומתעה עולה ומרגיז נוטל רשות ונוטל נשמה וכו' אמר ריש לקיש הוא שטן הוא יצה"ר הוא מלאך המות ועיין סוכה גב, ע"ב. (צ) מגילה יג, ע"ב, אמר ר' יוחנן וכו' מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה והיה יודע בשבעים לשון. (צא) פסחים קיג, ע"ב, ששה דברים נאמרו כסוס, אוהב את הננות וכו'.

כפרד דאינון מארי זנותא וכו' אין הבין זכו' כתיב הכא אין הבין וכתיב התם רא והכלבים עזי נפש לא ידעו הדין וגו', והמה רעים לא ידעו הבין כלומר יהון מזדמנין אינון דאקרון עזי נפש, מאי טעמא משום דלא ידעו הבין, והמה רעים וכו' אלין אינון מדברי ומנהגי לבר נש בגיהנם וכו', וכל דא וכו' בגין דלא אתקדשו בהוא זונגא כמה דאצטריך רב.

לב, יא שמחו בה' וגילו צדיקים. והרנינו כל ישרי לב: ר' אבא פתח קלב) שמחו בה' וגו' (שמחו בה' כד"א) וכתיב רג זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, ואוקמוה דהא בקב"ה (נ"א במועדיא) בעי למחדי (ליה) ולאנהרא (ליה) אנפין, וישתכח בר נש בחדוה (עמיה) בגין דהוא חדוה, דקב"ה הוי, דכתיב נגילה ונשמחה בו, (צב) ביומא, בו בקב"ה, וכלא חד מלה, שמחו בה' כד דינין אתכפיין ורחמי אתערו וכד מתערי רחמי כדין וגילו צדיקים וכו' והרנינו כל ישרי לב אלין בני מהימנותא לאתקשרא בהו ובכלא בעי עובדא לתתא לאתערא לעילא רד.

לג, ו בדבר ה' שמים נעשו: קלג) תגן (צג) בעשנה מאמרות נברא העולם, ר' חייא ור' נתן אומרים במאמר אחד נברא, ואיזה, דכתיב בדבר ה' וגו' רה.

מראה מקומות

רא ישעיה נו, יא. דב ז' קדושים פ, ע"א—ע"ב. רג תהלים קית, כו.
 רד ז' אמר קה, ע"א. רה ז"ה בראשית ב, ע"א.

ב י א ו ר

סוס שהוא שטוף בזנות אין הבין הכונה בו ג"כ הכונה שהשמחה צריכה להיות בה' ולחאיר לו פנים וצריך שימצא האדם בשמחה וחדוה מפני שהשמחה הזאת היא של הקב"ה, וע"י זה נכנעים הדינים ומדת הרחמים מתעוררת וכשמתעוררים רחמים אז וגילו צדיקים, והרנינו כל ישרי לב אלו הם בני האמונה להתקשר בהם ובכל צריך מעשה למטה בכדי לעורר שמחה למעלה בשמים.
 קלג) תגן למדנו שבעשנה מאמרות נברא העולם, ר' חייא ור' נתן אומרים שבמאמר אחד נברא העולם כמו שכתוב פה בדבר ה' שמים נעשו היינו במאמר אחד.

למה הבנים הם חצופים מפני שבשעת הזיווג לא התנהגו בקדושה ומביא גזרה שוה שפה כתיב אין הבין ובפסוק אחר כתיב והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה והמה רעים לא ידעו הבין והבונה שמזדמנין להם נשמות עזי נפש משום שלא ידעו הבין והמה רעים כמו רועים מוליכים ומנהיגים את האדם לגיהנם וכל זה מפני שלא התקדשו בזמן הזיווג כמו שצריך.
 קלב) שמחו בה' השמחה צריך להיות בה' וכמו שכתוב זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה

תודה אור

(צב) שהש"ר פ"א.
 (צג) אבות פ"ה, מ"א.

לד, ב אברכה את ה' בכל עת: קלד) וכי מה חמי דוד לאמר אברכה את ה', אלא חמא דוד דבעי הזמנה ואמר אברכה, בגין דבשעתא דבר נש יתיב על פתורא, שכינתא קיימא תמן וסטרא אחרא קיימא תמן, כד אומין בר נש לברכא לקב"ה, שכינתא אתתקנת וכו' וסטרא אחרא אתכפייא וכו', ואי לא אומין ב"נ לברכא לקב"ה, סטרא אחרא שמע ומכשכשא למיהוי ליה חולקא בהאי ברכה, ואי תימא בשאר ברכאן אמאי לא אית הזמנה, אלא ההוא מלה דברכה וכו' איהו הזמנה וכו' דהאי דמברך על פרי, ההוא פרי איהו הזמנה וכו' וכן כל מינין דעלמא רקא מברכין עלייהו כלהו הזמנה לברכתא, וכו' ואי תימא אוף הכי לברכת זמון, כסא דברכתא הוה הזמנה אמאי הב ונברך, אלא הואיל ובקדמיתא כד הוה שתי אמר בורא פרי הגפן הא הזמנה הוי, והשתא לברכת מזונא בעינן שנוי להזמנה אחרא, דהא כסא דא לקב"ה הוי, ולאז למזונא, ובגין כך בעי הזמנה דפומא עיי"ש ביתר ביאור רל.

מראה מקומות

רל ז' בלק קפו, ע"ב.

ביאור

ההזמנה שע"י לקיחת הפרי מכניס הפרי למקום הקרושה וכשמברך ואוכל אז מעלה הניצוצות למקורם למקום הקרושה והמקובלים אמרו שזוהו כונת הפסוק כי על כל מצא פי ה' יחיה האדם, אבל פה הוא אינו מומין שום דבר או מאכל והברכה הוא ברכת המזון על מה שכבר אכל ומפני זה מחייב לעשות הזמנה בפה וע"י זה מסלק הסטי"א ממקום הזה, ואם תשאל הרי הוא לוקח כוס בידו לברך, ולמה זה לא נחשב להזמנה כמו שחושבים לקיחת הפרי להזמנה, ולמה דוקא צריך לאמר הב לן ונברך, אלא מכיון שמקודם כתוך הסעודה או קודם הסעודה כששתה יין אמר בורא פרי הגפן היה נחשבת הברכה הזמנה, ועכשיו כשבא לברך ברכת המזון נחוץ שינוי בשביל הזמנה אחרת מפני שהכוס הזה של ברכת המזון הוא להקב"ה ולא כשביל שרוצה לשתות ומפני זה צריך הזמנה בסדר זה, (עיי' בפנים הזהר ביתר ביאור).

קלד) וכי מה חמי דוד לאמר אברכה את ה' מה ראה ריד לאמר אברכה את ה', אלא חמי ראה דוד שבזמן שרוצים לברך את ה' צריכים לעשות הזמנה, משום שבזמן שאדם יושב על שלחנו לאכול, השכינה עומדת שם וגם הסטרא אחרא עומדת שם ואם מומין להמסובין לברך להקב"ה או השכינה מתתקנת והסטרא אחרא נבעת, ואם האדם אינו מומין לברך להקב"ה, אז הסטרא אחרא שמע ומכשכשת שיהיה לה חלק בהברכה ואם תשאל למה זה דוקא בברכת המזון, ולמה בשאר ברכות אין זימון, אלא מפני שבזמן שלוקח למשל פרי לברך לקיחת הפרי היא הזמנה וכן כל שאר מינים ודברים שמברכין עליהם כולם הם הזמנה, וליתר ביאור הנני להסביר שבכל מאכל נמצא חלק מהקרושה שהם נקראים נצוצי קדש וגם חלק הקליפה והגשמיות שבהפרי וקודם לקיחת הפרי לברך ולאכול אזי הפרי נמצא בירי הסטרא אחרא וכשלוקח הפרי לברך עליו אז הסטרא אחרא מסתלקת יזה הוא

לד, ט חנה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם: קלה) ר"ח פתח וכו' זכאין אינון צדיקיא וקב"ה אתרעי ביקריהון, יתיר על דיליה, תא חזי כמה אינון בני עלמא דמחרפי ומגרפי לעילא, כגון סנחריב חרף וגדף ואמר רז מי בכל אלהי הארצות וגו', וקב"ה מחיל ולא תבע מניה, כיון דאושיט ידיה על חזקיה מה כתיב רח ויצא מלאך ה' וגו', ירבעם בן נבט הוה פלח לעזר וכו' וקב"ה לא תבע מניה, וכד אתא עדו נביאה ואתנבי עליה, ואושיט ירבעם ידיה לקבליה, מה כתיב רט ותיבש ידו וגו' וכו' פרעה חרף וגדף ואמר רי מי ה' וקב"ה לא תבע מניה, עד דסריב בהו בישראל דכתיב ריא עודך מסתולל בעמי וגו', ריב הנה יד ה' הויה במקנך וכו' ריג.

לד, יגיד מי האיש החפץ חיים וגו' נצר לשונך וגו': ר' אבא פתח וכו' קלו) מי האיש החפץ חיים וגו' מאן חיים אלא אלין חיים דאקרון עלמא דאתי, חיים תמן שריין וכו', אוהב ימים וכו' מאן ימים, אלא דא הוא שמא דמלכא קדישא דאחידא באינון יומין עלאין דאקרון ימי השמים על הארץ וכו' מאן דבעי חיים דלעילא וכו' ומאן דבעי יומין עלאין לאתדבקא בהו ולרחמא להו ינטר פומיה מכלא וכו', ינטר פומיה ממיכלא וממשתיא דמסאב לנפשא, ומרחקא לבר נש מאינון חין ומאינון יומין, וינטר (ס"א פומיה ולישניה) לשניה ממלין בישין דלא יסתאב בהו ריד.

מראה מקומות

רז מיב ית, לה. רח שם יט, לה. רט מ"א יג, ד. רי שמות ה, ב. ריא שם ט, יז. ריב שם, שם, ג. ריג ז' בשלח סו, ע"א. ריד ז' שמיני מא, ע"א.

ב י א ו ר

קלה) ר"ח פתח זכאים הם הצדיקים שהקב"ה חפץ ומקפיד על כבודם יותר מהכבוד שלו שהרי יש מבני העולם שמחורפין ומגדסין למעלה כמה סנחריב שאמר מי בכל אלהי הארצות וגו' והקב"ה לא ענשו אז, וביון שהושיט ידו על חזקיהו המלך נענש תיכף, וכן ירבעם ענד עבודה זרה והקב"ה לא ענשו אז, ובשבא עדו הנביא והתנבא עליו וירבעם דרשיט ידו נגדו להבותו כתיב ותיבש ידו, וכן פרעה חרף וגדף ואמר מי ה' לא נענש אז וכשהקשה לב לבלי לשלח את ישראל נענש בעשרה מכות ועוד, והו כונת הפסוק הוה.

קלו) מי האיש החפץ חיים על איזו חיים כיון דוד המלך, זהו חיים בעולם הבא, ועיקר חיים שזרה שם, אוהב ימים הכונה על שמי של הקב"ה, כמו שהם נקראים ימי הימים על הארץ, ומי, שחפץ בחיים העליונים להדבק בהם ולאהוב אותם נצור לשונך ישמור פיו מהכל, ינטר ישמור פיו ממאכלות וממשקאות אסורות, שמטמאים נפשו ומרחיקים את האדם מחיים אלו ומימים אלו, וישמור פיו מלשון הרע ומדבורים רעים שלא ישמא בהם זהו הוא כחנת הכפל לשון, מרע, מדבר מרמה, מרע מרמו על מאכלות אסורות, ומדבר מרמה הכונה להזהר מלשון הרע.

נצור לשונך מרע: קלו) מהו מרע (צד). דבגין לישראל בישא מרעין נחתין לעלמא רטו.

לד, טו עיני ה' אל צדיקים וגו': קלח) האי קרא קשיא וכו' אין בגין דאשגחזתא דקב"ה עלייהו לאוטבא לון וכו' הא חמינן כמה זכאין וכו' ואפילו מזונא כעורבי ברא לא יכלין לאדבקא וכו' אלא רזא הכא ת"ח כל אינון בריין דעלמא כלהו אשתמודעאן לעילא וכו', אינון דלסטרא דקדושה, אשתמודעאן לעילא, לגביה ואשגחזתא דיליה תדיר עלייהו וכו', ובאתר דשלטא ההיא אשגחזתא דסטרא דקדושה וכו' לא אשגח עליה סטרא אחרא ולא יקרב לגביה לעלמין, ולא יכיל לדחייא ליה מאתריה בכלא בכל מה דאיהו עביד רטו.

לד, יט קרוב ה' לנשברי לב וגו': קלט) ווי למאן דההוא מסכנא יקבל עלויה למאריה, משום דמסכנא קריב למלכא יתיר מכלהו וכו', ולשאר בני עלמא זמנין דשמע זמנין דלא שמע, מ"ט משום דדיריה דמלכא בהני מאני תבירי, וכו' וכתוב קרוב ה' לנשברי לב ריז.

לד, ב רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו ה': קמ) ההוא זכאה, דאיהו דחיל למאריה, כמה בישין סביל בהאי עלמא בגין דלא יהימן ולא ישתתף בההוא יצר

מראה מקומות

רטו ז' משפטים קכב, ע"א. רטז ז' פקודי רכה, ע"א—ע"ב. ריז ז' יתרו פו, ע"ב.

ב י א ו ר

קלו) מהו מרע, שעל ידי עון לשון הרע חלאים יורדים לעולם.

קלח) האי קרא קשיא, הפסוק הזה קשה להבין מהו כונת הדברים שעניי ה' אל צדיקים אם הכונה שהקב"ה נותן עיני השגחתו עליהם להיטיב להם בעולם הזה, הרי כמה צדיקים יש בעולם ואפילו מעט מזונות כעורבים אינם יכולים להשיג, אלא פה יש סוד שכל הברואים הם מוכרים וידועים למעלה בעולם העליון, ואיתם שמצד הקדושה ידועים למעלה וההשגחה של הקב"ה תמיד עליהם, ובמקום ששולט השגחת הקב"ה, אין להסטרא אחרא שום

תורה אור

(צד) ערכין טו, ע"ב. ואמר ד' יוסי בן זמרא כל המספר לשון הרע נגעים באים עליו, וכן הם דברי ד"ל שם, ודעת רז"ל כגמ' שרק עליו באים ודעת הזוהר כי הנגעים באים לעולם כלו.

הרע וקב"ה שויב ליה מכלהו וכו' רבות רעות לצדיק לא כתיב אלא צדיק בגין דקב"ה אתרעי ביה וכו' בההוא בר נש ושויב ליה מכלא בהאי עלמא ובעלמא דאתי זכאה חולקיה ר"ח.

רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו ה': קמא) כמה מקטריגין אית ליה לבר נש מיומא דקב"ה יהב ביה נשמתא וכו' דכיון דנפיק בר נש לאוירא דעלמא (צה) מיד אזדמן לאשתתפא בהדיה יצר הרע וכו'. ות"ח דהכי הוא. דהא בעירי מיומא דאתילידו כלהו נטרי גרמיהו וערקין מן גו נורא ומן כל אתרין בישין. ובר נש מיד אתי לארמא גרמיה גו נורא. בגין דיצר הרע שארי בגויה. ומיד אסטי ליה לארחא בישא ר"ט.

לה, י כל עצמתי תאמרנה ה' מי כמוך וגו': קמב) וכי מאן חמא גרמי דאמרי שירתא. אלא האי קרא בזמנא דקב"ה זמין לאחייא מחייא וכו' כדין זמנין אינון למימר שירתא. מאי שירתא אמרי. ה' מי כמוך. והא שירתא מעלייא ממה דאמרו ישראל על ימא דהא אינון לא אדכרו שמא קדישא אלא בתר תלת

מראה מקומות

ריח ז' וישב קעט. ע"ב. ריט שם ע"א.

ב י א ו ר

ובכדי שתדע ותכין שכך הדבר שתיכף מיום כשנולד נכנס בו יצר הרע, תראה שהרי כל הבהמות והחיות מיום שנולדים שומרים את עצמם ובורחים מן האש ומכל נקום רע. והאדם כל תינוק הולך וגמשך אל האש ולכל מקימה מסוכנים והסכה היא שיצר הרע נמצא בו והוא מטהו לדרך רע.

קמב) וכי מאן חמא גרמי דאמרי שירתא מי זה ראה ושמע שעצמות אומרים שירה. אלא הפסוק הוזהר נאמר על הזמן שעתידי הקב"ה להחיות המתים, ואז העצמות הם עתידיים לאמר שירה ויאמרו, ה' מי כמוך, והשירה הזאת היא יותר טובה וחשובה מהשירה שאמרו ישראל על הים שאז הזכירו שמו הקדוש רק

ישתתף עם היצר הרע שהוא מסיתו ככל שעה לחטוא והקב"ה מצילו מכולם, לא כתיב רבות רעות לצדיק שאז היתה הכונה שמגיע אליו צרות מרשעים שמעיקין ומצירים לו ואם כן למה זו מסיים הפסוק ומכולם יצילנו ה' אלא הכונה שרבות רעות דמצי צדוק עצמו יש לו רעות וצער ללחום ולכבוש את היצה"ר כמו שאמרו רז"ל (סוכה נב, ע"א) שלצדיקים נדמה להם כהר ובוכים, פירש"י ונוכרים בצערם שהיה להם לכבוש הרשע הוזהר כחיהם וה"ה מצילו מידו, אשרי חלקו כעוה"ז ובעוה"ב.

קמא) כמה מקטריגין יש לו לאדם מיום שהקב"ה נתן לו נשמה ותיכף כשיוצא מהבטן לאייר העולם תיכף משתתף עמו היצר הרע

תורה אור

(צה) יומא יט. ע"ב; סנהדרין צא. ע"ב, יצה"ר שולט באדם משעת יציאה לעולם; ודה ל, ע"ב.

מלין דכתיב רכ מי כמך באלים ה', והכא אינון מקדמי לשמא קדישא ה' מי כמוך. מציל עני מחוק ממנו דא יצר טוב מיצר הרע רכא.

כל עצמתי תאמרנה ה' מי כמוך : קמג) ובכל זמנא דגרמי אשתכחו גו קברא האי נפש אשתכחת תמן וכו' וכל אינון גרמי וכו' סלקן ומשבחאן ואודן לקב"ה. הה"ד כל עצמתי תאמרנה ה' מי כמוך. אומרות לא כתיב אלא תאמרנה. ואלמלי אתיהיב רשו לעילא למחמי. וחמי בליליא דעייל (נ"א דנפיק) שבתא ולילי ירחי זומני. כדיוקנין על גבי קברי אודן ומשבחן לקב"ה. אבל טפשו דבני נשא קא מעכבי להו דלא ידעין ולא משגיחין על מה קיימין בהאי עלמא ולא חששין לאשגחא ביקרא דמלכא עלאה בהאי עלמא כ"ש לאשגחא ביקרא דההוא עלמא ועל מה קיימא ואיך מתפרשן מלין רכב.

כל עצמתי תאמרנה ה' מי כמוך : קמד) דהכי אוקמוה מארי מתניתין (צו) רשע עונותיו חקוקים של עצמותיו. והכי צדיק זכויותיו חקוקים על עצמותיו. ובג"כ אמר דוד כל עצמתי וגו' ואמאי בגרמין יתיר מבשרא וגידין ומשכא. בגין דגרמין אינון חורין וכתיבא אוכמא לא אשתמודעא אלא מגו חורא רכג.

מראה מקומות

רכ שמת טו, י"א. רכא ואתחנן הסז, ע"ב. רכב ז' תרומה קמב, ע"א. רכג ז' שפטים ערה, ע"ב.

ב י א ו ר

אחר שלשה תיבת דכתיב מי כמוך באלים ה' ופה יתחילו בשם הקדוש ה' מי כמוך מציל עני מחוק ממנו זה שמציל היצר טוב מהיצר הרע.

קמג) ובכל זמנא ובכל הזמן שהעצמות נמצאות בתוך הקבר או גם הנפש נמצא שם וכל העצמות עולות ומשבחות ומודים להקב"ה וזהו שכתוב כל עצמותי תאמרנה לא כתיב אומרות, שאז היה הכונה שאומרות כעת, אבל כשכתוב תאמרנה בלשון עתיד אזי הכונה על אחר המיתה ואם היו נותנים רשות מלמעלה לדאות, היו רואים בלילי שבת וראשי חדשים וחגים כצודות בני אדם על הקברים שהם

מורים ומשבחים לקב"ה אבל הטפשות והשטות של בני אדם מעכב שאינם יודעים על מה הם עומדים בעולם הזה, ואינם חושבים להביט ולהתבונן בכבוד המלך העליון בעוה"ז, ומכל שכן שאינם רואים ולא מבינים בכבוד העוה"ב ועל מה הוא עומד.

קמד) דהכי אוקמוה כן העמידו חכמי המשנה, שרשע עונותיו חקוקים על עצמותיו, וכן הצדיק זכויותיו חקוקים על עצמותיו ומפני זה אמר דוד כל עצמותי, ולמה זה דוקא חקוק כל הנ"ל על העצמות יותר מעל הבשר וגידים ומשכא ועור, משום דגרמין העצמות הם לבנים וכתב שחוד לא ניכר אלא על גבי לבן.

תורה אור

(צו) כן משמע מתענית ל, ע"ב, ומירושלמי ב"ב, פ"ת, ה"ו עיי"ש בפני משה.

לה, יג ואני בחלותם לבושי שק: אמר רבי קמה), מצוה לו לאדם להתפלל על הרשעים כדי שיחזרו למוטב ולא יכנסו לגיהנם דכתיב ואני בחלותם וגו' ואמר רבי, אסור לו לאדם להתפלל על הרשעים שיסתלקו מן העולם שאלמלא סלקו הקב"ה לתרח מן העולם כשהיה עובר ע"ז לא בא זכרהם אבינו לעולם, ושבטי ישראל לא היו, והמלך דוד ומלך המשיח והתורה לא נתנה וכל אותם הצדיקים והחסידים והנביאים לא היו בעולם רכז.

לו, ז אדם ובהמה תושיע ה': קמו) עם הארץ בהמה אקרי (צו), ולבחר דייעול גרמיה תחות אדם בתורה יתקיים ביה אדם ובהמה תושיע ה', אם הוא כסוס דרכיב עליה מאריה, וסביל ליה ולא מבעט במאריה, ומאי סבילו דע"ה לת"ח, בגין דת"ח כיום שבת וכו' ואי ע"ה סביל ליה בממוניה ואתנהיג ביה כפום רעותיה לשמשא ליה, ולאנתהגא בפקודין כפום רעותיה, יתקיים ביה אדם ובהמה וגו', יושיע ליה משוד וגולה, יושיע ליה ממלאך המות דלא שליט עליה רכז. אדם ובהמה: קמו-א) וכל ברא צריך למהוי ליה לאבוי כסוס וכחמור למשווי ולמהוי כפוף תחותי רכז-א.

אדם ובהמה תושיע: קמו) אדם ובהמה, כמה דכתיב רכו מן הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר יצא בקיר, אורחיה דקרא הוא דנקיט עלאה מכולהו ונמוך מכולהו רכו.

מראה מקומות

רכז ז' וירא קה, ע"א. רכה ז' צו כט, ע"א. רכה-א ז' פנחס רטו, ע"ב. רכו מ"א ה, יג. רכו ז' תודיע מת, ע"א.

ב י א ו ר

קמה) מצוה לו לאדם שיתפלל על הרשעים שיעשו תשובה, ולא יכנסו לגיהנם וכמו שכתוב בפסוק זה, ואמר רבי אסור להתפלל על הרשעים שימותו, שהרי אם היה תרה מת בזמן שעבד ע"ז לא היה בא אברהם אבינו לעולם, ושבטי ישראל לא היו, והמלך דוד ומלך המשיח והתורה לא היתה ניתנה וכל הצדיקים והחסידים והנביאים לא היו בעולם. קמו) עם הארץ בהמה אקרי עם הארץ נקרא בהמה ואחרי שמכניס עצמו תחת עול אדם בתורה או יתקיים בו אדם ובהמה תושיע ה', אם הוא כסוס שאדונו רוכב עליו והוא סובלו ואינו מבעט באדונו, תורה אור

ומה הוא הסבל של ע"ה לת"ח, מפני שהתלמידים חכמים הם כיום שבת שאין לו פרנסה ואם ע"ה סובלו וגותן לו מממונו ומשמשו ומתנהג במצות כפי רצון הת"ח, או יתקיים בו אדם ובהמה תושיע הקב"ה יושיעו משוד וגול, ויושיע לו ממלאך המות שלא ישלוט עליו. קמו-א) וכל ברא כל בן צריך שיהיה לאביו כסוס וכחמור למשא כפוף תחתיו. קמו) אדם ובהמה האם רק אדם ובהמה מושיע הקב"ה, אלא הכונה כמו שכתוב מן הארז וגו' ועד האזוב שהכונה שהמדובר על כל הדברים ומזכיר הדבר היותר גבוה עד היותר נמוך והכל בכלל וגם כאן הכונה שהקב"ה מיישע לכולם.

אדם ובהמה תושיע ה' : קמח) תאנא א"ר יוסי יומא חד יתיבנא קמיה דר' אלעזר בר"ש וכו' אמינא ר' מאי קא חמא דוד דקאמר אדם ובהמה תושיע ה' אדם תינח בהמה למה וכו' אמר ליה וכו' זכו אדם, לא זכו בהמה וכו', קרא קב"ה לישראל אדם וכו' וקרא להו בהמה וכלא בחד קרא דכתיב. רכח ואתן צאני צאן מרעייתי וגו'. הא בהמה, אדם אתם הא אדם וגו' ובג"כ אדם ובהמה תושיע ה' רכט.

אדם ובהמה תושיע : קמט) אדם ובהמה הא אוקמוה (צח) מאן דהוא אדם ושוי גרמיה כבהמה רל.

לו, יוד כי עמך מקור חיים באורך נראה אור : קנ) באורך, דא אור דגניו לצדיקייא לזמנא דאתי (צט) וכו' ומההוא נהירו זמינין ישראל לאנהרא לעלמא דאתי רלא.

לו, א לדוד אל תתחר במרעים אל תקנא בעשי עולה : לדוד, קנא) אי שירתא לא קאמר, אי תהלה לא קאמר, אלא בכל אתר לדוד סתם רוח הקדש

מראה מקומות

רכח יחזקאל, לה, לא. רכט ד' נשא קמו, ע"א. רל ז' אמיר צא, ע"ב. רלא ז' צו לד ע"א—ע"ב.

ב י א ו ר

קמח) תאנא, למדנו שרבי יוסי שאל מר' אלעזר מה ראה דוד שאמר אדם ובהמה תושיע ה', על זה ענהו, שהכונה אם זכה אזי נקרא בשם אדם לא זכה נקרא בשם בהמה, ויש אל נקרא גם אדם וגם בהמה כפסוק אחד שכתב יאתן צאני צאן מרעייתי אדם אתם. קמט) אדם ובהמה למה משוה אדם לבהמה זה דרשו רז"ל על בני אדם שהם ערומים והם שפלים בעיניהם כבהמה לאנשים כאלו תושיע ה'. קנ) באורך, זה שכתוב באורך הכתונה על האור שהיה בתחלת בריאת עולם שהיה אדם ציפה בו מסוף העולם ועד סופו, ושעליו כתוב (בראשית א, ד) וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל, שדרשו רז"ל שראה הקב"ה שאינו ראוי שישתמשו בו הרשעים וגזרו לצדיקים לעתיד לביא, ומאותו האור זמינין עתידים ישראל שיאיר להם הקב"ה לעולם הבא. קנא) אי שירתא לא קאמר בתחלת פרק זה לא נזכר שהוא שירה או תפלה להקב"ה, אלא שעלינו לדעת שבכל מקום שזכר לדוד סתם הכונה שרוח הקודש אמר הפרק הזה.

תורה אור

(צח) חולין ה, ע"ב, ואמר רב יהודה אמר רב אלז בני אדם שהן ערומין כדעת ומשימין עצמן כבהמה ופירש"י ערומין כדעת כאדם הראשון ומשימין עצמן כבהמה דכאי רוחו שאינו משיב לפי שעולבו (הגהות מהרח"ו), ועליהם אמרו רז"ל ואהבנו כצאת השמש וגו' שבת פסח, ע"ב. (צט) חגיגה יב, ע"א.

אמרו וכו', מאי אל תתחר במרעים, אל תתחבר מבעי ליה, (ק) אלא אל תעביד תחרות במרעים בגין דלא ידעת יסודא דגרמך ולא תיכול ליה, דלמא איהו אילנא דלא אתעקר לעלמין ותדחי קמיה, ואל תקנא בעושי עולה, דלא תשגח בעובדיהון ולא תיתי לקנאה עליהו דכל מאן דחמי עובדיהון ולא קני לקב"ה, אעבר על תלת לאוין דכתיב ר'לב לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, לא תעשה לך פסל וכל תמונה. לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי ה' אלהיך אל קנא, בגי'כ בעי ליה לבי'נ לאתפרשא מנייהו ר'לג.

אל תתחר במרעים: קנב) מאן אינון מרעים, דלא כתיב חטאים או רשעים אלא מרעים דאבאישין לגרמייהו ולהני דמתחברן בהדיהו, ר' יהודא אמר מרעים ארתיק גרמך ממרעים דלא תהוון רעים וחברים כחדא דלא יבאישו לך עובדוי ותתפס בחטאוי ר'לד.

לז, ג בטח בה' ועשה טוב וכו' שכן ארץ ורעה אמונה: קנג) מאי ועשה טוב, אלא הכי תנינן, בעובדא דלמטה יתער עובדא דלעילא, תא אוקמוה ועשיתם אותם, כביכול אתון תעבדון להון, בגין דבההוא אתערותא דלכון דאתון

מראה מקומות

רלב שמות כ. ג. רלג ז' ויחי דלט, ע"א. רלד ז' בשלח מה, ע"ב.

ביאור

קנב) מאן אינון מרעים מי המה הנקראים מרעים שלא כתיב חטאים או רשעים, אלא מרעים נקראים אלו שמרעים לעצמם ולא לה שמתחברים עמהם, ור' יהודה מפרש הפסוק כך מרעים חכרים, אל תתחבר עמהם להיות רעים וחברים ביחד שלא יריעו מעשיך ותתפס בחטאיהם.

קנג) מאי ועשה טוב, אלא כך למדנו בהמעשים שלמטה מתעורר המעשה למעלה על השמים, וזה העמדנו, ועשיתם אותם כביכול אתם תעשו איתם שכל הסובות הנעשה בעולם נחשב שהאיש הזה עשה איתם, מפני שעי

מאי אל תתחר, שהרי היה צריך לכתוב אל תתחבר, אלא הכונה שאל תתקיסט עמהם מפני שאתה לא יודע יסוד עצמך ולא תוכל ליה, שאילי הוא אילן שלא נתעקר עדיין היינו שהוא מגלגול ראשון ואתה מגלגול שני ואו כוזה ומזלו חזק ותדחה מלפניו, וזהו שכתוב אל תקנא בעושי עולה, הכונה שלא תכיס ולא תשגיח כמעשיהם ואו לא הצטרך לקנא ולמחות בדם, מפני שמי שרואה מעשיהם ולא מוחה ולא מקנא לכבוד הקב"ה הוא עובר על שלשה לאוים כמו שכתוב בפנים למעלה איזו שלשה לאוין, ומפני זה צריך האדם לפרוש מהם שלא יראה מעשיהם הרעים.

תורה אור

(ק) ברכות ז, ע"כ.

עבדין לתתא אתער לעילא וכו' ורעה אמונה הוי דבר לה בכל דעותך וכו' בני מהימנותא מדברי להאי לרעותהון בכל יומא (קא) וכו' אינון דמתערי האי טוב לקבליה ולא חס על דיליה, וידעי דהא קב"ה יהיב ליה יתיר כד"א ר"ל לה יש מפור ונוסף עוד וכו' ולא יימא אי אתן האי השתא מה אעביד למחר, אלא קב"ה (קב) יהיב ליה ברכאן עד בלי די וכו' זכאה חולקיה דב"נ דעביד טוב מדיריה, דהא אתער טוב בכ"י, ובמה, בצדקה וכו', וע"ד כתיב ר"ל וצדקה תציל ממות, מ"ט, בגין דצדקה אילנא דחיי הוא ואתער על ההוא אילנא דמותא ונטיל אינון דאחידן ביה ושזיב לון מן מותא מאן גרים לההוא וכו' אימא ההיא צדקה דאיהו עביד כביכול הוא עביד ליה לעילא כד"א ר"ל עשה צדקה בכל עת ר"ל.

מראה מקומות

ר"ל משלי יא, כד. ר"ל שם יוד, כ. ר"ל רכה תהלים קו, ג.
ר"ל ז' בהר קי, ע"ב; קיא, ע"א.

ב י א ו ד

מעשי מלמטה מתעורר השפעת הטובות למעלה וזה שכתוב ורעה אמונה הכונה שאתה תהיה הרועה והמנהיג של האמונה הווי דבר לה בכל רעותך אתה תהא מנהיג אותה כפי רצונך, האנשים שנקראו בני הנאמנות מדברי מנהיגים, לזה הטוב כפי רצונם, בכל יום הם מעוררים הטוב נגדם כמו שלא חס על ממונו ועישה טיב ומאמין ויודע שהקב"ה ישלם לו יותר ממה שהוציא כמו שאמר שלמה המלך יש מפור יניסף עוד, ולא יימא לא יאמר האדם אם אפור כספי היום מה אעשה מחר כי כודאי הקב"ה יתן לו ברכות עד בלי די, שדרשו רז"ל עד שיבלו שפתיחכם מלאמר די, כן הוא משפיע טובות בעולם כפי רצונו אשרי האדם שעושה טוב מהונו מרכושו, שעל

ידי זה הוא מעורר טוב על כלל ישראל ומה עיקר הטוב, צדקה שנותן לעני, וע"ז נאמר וצדקה תציל ממות, מפני שצדקה היא אילן החיים ומתעורר על אילן המות ולוקח את אלה שהיו מאוחדים ונאחזים באילן המות ומצילים מן המות, מי גרם לזה, הצדקה שעשה האיש א"כ ייצא, שהאיש הזה עשה הטוב החיים למעלה וזהו כונת הדברים ועשה טוב שאתה תעשה הטוב בעולם שעל ידי מעשיך הטיבים ברמת שנעשה יושפע בשמים טוב לכל בנסת ישראל, וזהו כונת הדברים עושה צדקה בכל עת, שאין הכונה שנותן צדקה שאם כן היה צריך לכתוב נתן צדקה אלא הכונה כניל שעושה כביכול הצדקה מן השמים לכל העולם.

תורה אור

(קא) וכוה יובנו כל מעשי הצדיקים והמופתים שעושים נגד הסכע כמו ר' חנינא בן דוסא ושאר הצדיקים וגם הצדיקים בזמן הזה שכיון שיש להצדיק הבסחון בה' והאמונה האמיתית הקב"ה מוסר להם להנהיג העולם כפי רצונם נגד הסכע.
(קב) סבת לב, ע"ב, מאי עד בלי די, אמר רמי בר חמא אמר דב עד שיבלו שפתותיהם מלומר די.

בטח בה' ועשה טוב: קנד) בטח בה' כדקא יאות, ועשה טוב תקונא דברית קדישא (קג) דתהא מתקן ליה ונטיר ליה כדקא יאות רל"ט.
 לז, כג מזה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ: קנה) כד קב"ה אתרעי ביה בבר נש כל צעדיו וכל אורחוי אינהו מתתקנן קמיה וכו' ודרכו יחפץ אפילו במילי דעלמא ר"מ.

לט, ב אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני וגו' בעוד רשע לנגדי: קנו) מאי בעוד רשע לנגדי). דתנינן חד ממנא אתפקד קמיה דבר נש ובשעתא דלייט גרמיה ההוא בר נש, האי ממנא ושבעין אחרנין דממנן תחותיה נטלין ההיא מלה ואמרי אמן, וסלקי לה לעילא ודיינין לה ואיהו רדיף אבתריה עד דעביד ליה ואשלים ליה ההוא מלה וכו' מאי בעוד רשע לנגדי והוא ממנא דאתפקד על דא ונטיל ההיא מלה לאבאשא ליה לבר נש רמ"א.
 לט, ג נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאבי נערך: קנו) (כתיב) רמ"ב נצור לשונך מרע וכתיב רמ"ג שמר פיו ולשונו שמר מצרות נפשו בגין

מראה מקומות

רלט ז' פנחס דכה, ע"ב. רמ"ז"ח שה"ש ע"ה, ע"א. רמ"א ז' פינחס רמ"ו, ע"א.
 רמב ההלים לה, טו. רמ"ג משלי כא, כג.

ביאור

קמה) בטח בה' כדקא יאות ועשה טוב הכונה על ברית קודש המילה, שתתקנו ותשמרו אותו שלא ישל בביאות אסורות.
 קנה) כד קב"ה אתרעי ביה בבר נש כשהקב"ה חפץ בו באדם אז כל צעדיו וכל דרכיו הם מתוקנים כונן ודרכו יחפץ שאפילו דרכיו הפרטיים בעיני העולם הזה רוצה בהם הקב"ה ויצליחו בהם.
 קנו) מאי ב' יודי רשע לנגדי אלא הכונה כך שלמדנו, ממנוה אחד נתמנה לפני האדם ובזמן

שהאדם מקלל את עצמו אז הממונה הזה ועוד שבעים ממונים אחרים שהם תחתיו לוקחים התיבה הזאת ואומרים אמן ומעלים התיבה הזאת למעלה ודנים אותה והוא רודף אחרי האדם הזה שקילל את עצמו עד שמקיימים בו הקללה הזאת, ומהו הכונה של הדברים בעוד רשע לנגדי הוא הממונה שנתמנה ע"ז ושימר התיבה הזאת להרע לו להאדם הזה.
 קנו) כתיב: נצור לשונך מרע, וכתיב שומר פיו ולשונו שימר מצרות נפשו מפני שאם

תורה אור

(קג) שע"ז נאמר בישעיה ג, י אמרו צדיק כי טוב. מפני צדיק נקרא מי ששומר הברית קודש, וגם מסמיכת פסוק זה לפסוק שלאחריו איי לרשע רע שהזהר מפרש הפסוק על מי שמשחית זרע (ע"ן בספרינו ישעיה ג, יא) וכן אמרו דו"ל (יבמות לה, ע"ב) עה"פ ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה' שכונת התיבה דע ששחת זרעו ע"ש בוברי רב נתמן בר יצחק מזה מוכח שזה שנאמר על הצדיק טוב הכונה על שמירת הברית קודש, וכן מצינו אצל משה רבינו שכתוב בו (שמית ב, ב) ותרא אותו כי טוב ע"ז דרשו דו"ל בסוטה יב, ע"א אחרים אומרים שנולד מהול.

דאי שפוזתיה ולישניה ממללן מלין בישין אינון מלין סלקין לעילא ובשעתא דסלקין, כלא מכריזין ואמרין אסתלקו מסוחרניה דמלה בישא דפלניא וכו' כדין נשמתא קדישא אתעברת מגיה ואסתלקת ולא יכלא למללא כד"א נאלמתי דומיה החשיתי מטוב והיהא נשמתא סלקא בכסופא בעאקו דכלא וכו', כמה דעונשא דהאי בר נש בגין מלה בישא, כך ענשיה בגין מלה טבא דאתי לידיה ויכיל למללא ולא מליל (קד) בגין דפגים לההוא רוחא ממללא דהיא אתתקנת למללא לעילא ולמללא לתתא וכלא בקדושה, כ"ש אי עמא אזלין בארחה עקימא והוא יכיל למללא להו ולאוכחא להו ושתיק ולא מליל כמה דאמינא דכתיב נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאבי נעכר, נעכר במכתשין דמסאבותא ר"מ ד.

לט, ה הודיעני ה' קצי ומדת ימי מה היא וגו' : קנח) א"ר יהודה הא שמענא מר' שמעון דהאי קרא אתמר על אינון יומין דאתגזרו עלוי [על

מראה מקומות

רמד ו' תוריע מו, ע"ב.

ב י א ו ר

שפתיו ולשונו מדברים דברים דעים אוי הדיבורים האלו עולים למעלה ובזמן שעולים כולם מכריזים בשמים ואומרים הסתלקו מסביב של הדיבור רע של פלוני ואז הנשמה הקדושה עוברת ומסתלקת ממנו ואינה יכולה לדבר כמו שכתוב נאלמתי דומיה החשיתי מטוב והנשמה הזאת עולה בחרפה ובושה ונמצאת בצרה בכל, ובמו שעונשים את האדם משום דיבור רע שדיבר, כן עונשים אותו בעד דיבור טוב שבא לידו ויכול לדבר ולא דיבר משום שעל ידי זה פוגם לההוא רוח המדבר שכתוב ויכח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה וע"ז תרגם אונקלוס ונפח באנפויה נשמתא דחיי והות באדם לרוח ממללא, שהנשמה נתנה להאדם בבדי שידבר דברים טובים שהרי נחקה לדבר למעלה ולדבר מלמטה והכל בקדושה, וכל שכן אם העם הולך בדרך עקום ולא טוב והאדם הזה יכול לדבר אליהם ולהוכיחם, ושותק ולא מדבר כמו שאמרנו, אוי נענש ועל זה נאמר נאלמתי דומיה החשיתי מטוב ששתקתי ולא דברתי הדברים הטובים שהייתי יכול ומחויב לדבר או העונש, וכאבי נעכר, הוא נעכר בנגעים טמאים. קנח) א"ר יהודה, אני שמעתי בר' שמעון שהפסוק הזה נאמר על ימיו של דוד שויתנו לו משנותיו של אדם הראשון שבעים שנה

תורה אור

(קד) וכעין זה מצינו אצל שרה אמנו שאמרה לאברהם (בראשית טו, ה) חמסי עליון ופירשי ב' פירושים, א' שבשעה כשהתפללת על עצמך ואמרת ואנכי הולך עירידי היה לך להתפלל על שנינו שנפקד שנינו בבנים, ב' שאתה שומע בזיוני ושותק הרי שהשתיקה מדיבור טוב, נחשב בתוך ק לחמס גיולה, שעל מה שנאמר בתורה (בראשית ב, ז) ויהי האדם לנפש חיה תרגם אונקלוס והות באדם לרוח ממללא, שתפקידו של אדם לדבר דברים טובים.

דוד מאדם קדמא דאינון עיינין, דהא אתמר דחיין כלל לא הוה ליה אלא דיהיב ליה אדם מאינון יומין דיליה שבועין שנין, ורזא דא (קה) וילון לא משמש כלום, וסיהרא לא נהרת מגרמה כלל וכו' ועל דא בעא דוד לקב"ה למנדע רזא דא וכו'. ומדת ימי מה היא וכו', אדעה מה חדל אני אמר דוד אנדע על מה חדל אנא נהורא מגרמי וכו' ועל מה אתמנע מני, ודא הוא דבעא דוד למנדע ולא אתיהיב ליה רשותא למנדע רמה.

לט, ז אך בצלם יתהלך איש: קנט) כל זמנא דצולמא דבר נש לא יתעבר מניה יתהלך איש, ורוחיה אתקיימא בגויה, אתעבר צולמא דבר נש ולא אתחזי, אתעבר מהאי עלמא וכו' דכתיב רמו כי צל ימינו עלי ארץ רמו.

לט, יג שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש. כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי: קס) שמעה תפלתי ה' דא צלותא די בלחש, ושועתי האזינה דא צלותא דארים בר נש קליה בעקתיה כד"א רמח ותעל שועתם אל האלהים, ומהו שועתם אלא דבצלותיה ארים קליה חקיף עינוי לעילא כד"א רמט ושוע אל ההר, וצלותא דא מתבר תרעין וכו', אל דמעתי אל תחרש דא אעיל

מראה מקומות

רמו ז' ויחי רינו, ע"ב

רמו איוב ח, ט.

רמה ז' ויחי רלג, ע"ב.

רמט ישעיה כב, ה.

רמח שמות ב, כג.

ביאור

קנט) כל זמנא כל זמן שהצלם והצל של האדם לא עבר ממנו או עודנו איש ורוחו מתקיימה בו והוא חי, אבל אם עבר צלמו וצלו ממנו ולא ריאים אותו, אז סימן שימת בקרוב דכתיב כי צל ימינו עלי ארץ.

קס) שמעה תפלתי הכונה על התפלה שמתפללים בלחש ושועתי האזינה הכונה על תפלה שהאדם מרים קולי בעקתיה בצרתו, ומהו שועתם, אלא שתפלה שאדם מרים קולו ומרים עינוי למעלה, תפלה כזו משבר שערים, אל דמעתי אל תחרש זה נכנס לפני המלך

שהיה צריך אדם לחיות אלף שנים ומפני שלדוד המלך לא היה לו חיים כלל לכן נתן לו משנותיו שבועים שנה וחי אדם הראשון רק תשע מאות ושלשים שנה, והסוד הוא מה שאמרו דניל וילון לא משמש כלום והלכנה אין לה מאור מעצמה כלום (ומאירה רק מזוהר השמש) ועל זה ביקש דוד מהקב"ה למנדע שידע סוד זה, ומדת ימי מה היא, אדעה מה חדל אני אמר דוד אני רוצה להכין ולדעת למה אני חדל מאור מעצמי ולמה נמנע ממני וזהו שדעה דוד לדעת ולא ניתן לו רשות לדעת זאת.

תורה אור

(קה) חגיגה יב, ע"ב ; שהש"ד פ"א.

קמי מלכא. (קו) ולית תרעא דקאים קמיה ולעולם לא אהדרו דמעין בריקניא. תו
 הא כתיב הכא תלת דרגין תפלה, שועה, דמעה, לקבל אלין תלת אחרנין כי
 גר אנכי עמך, לבתר תושב, לבתר ככל אבותי, עקרא דעלמא וכו' ות"ח דהא
 אוקמוהו. (קז) לא יצלי בר נש אחורי רביה ואתמר כמה דכתיב ר"ל את ה' אלהיך
 תירא. (קח) את לאכללא דבעי למדחל מרביה כמורא דשכינתא, ודחילו דתלמיד
 רביה איהו, בג"כ בשעתא דצלותא לא ישוי ההוא מורא לקמיה, אלא מורא דקב"ה
 בלחודוי וכו', ות"ח (קט) צלותא דמנחה אתקין ליה יצחק ודאי וכו' כיון דנטה
 שמשא ונחתא לסטר מערב הא כדין איהו זמן צלותא דמנחה וכו' דאינון דרגא

מראה מקומות

ר"ל דברים י, כ.

ביאור

ואין שעד שעומד לפניו שתפלה ושועה ומורא דקב"ה ישמע
 שזוכרים הם בקשות שהקב"ה יאזין התפלה למלאות הבקשה אבל אם הוא
 מוריד דמעות כתפלתו על זה נאמר אל דמעתי
 אל תחרש שזה כמו שבטוח שתפלה כו תבנס
 לפני המלך ותתקבל ואין שעד שיהיה עומד ונעול
 לפני המבקש שמוריד דמעות ולעולם לא הוחרו
 ריקם ומפני זה כתוב שלש דרגות של תפלה,
 תפלה, שועה, דמעה. תו עוד טעם למה
 כתיב שלש לשונות של תפלה מפני שהם כנגד
 שלש דרגות אחרות שהזכיר כי גר אנכי, ואח"כ
 תושב, ואח"כ ככל אבותי, שהם עיקר העולם,
 ות"ח, וכא ודאה שהעמדנו שלא יתפלל אדם
 מאחורי רבו והטעם מפני שכתוב את ה' אלהיך
 תירא ודרשו רז"ל שהתיבה את הוא לרבות
 שצריך לירא מפני רבו, וכמו שאמרו רז"ל
 ומורא דכך כמורא שמים, ומפני שצריך
 לירא מפני הקב"ה, וגם מפני רבו, לכן בזמן
 התפלה צריך לשום לנגד עיניו רק מורא שמים
 ולא לשום לנגד עיניו מורא רבו וזהו הטעם
 שאין להתפלל אחורי רבו, ות"ח. וכא: יראה
 תפלת המנחה תיקן יצחק ובזמן שנוטה השמש
 יורדת לצד מערב אז הוא זמן תפלת המנחה
 שזהו דרגא דידן קשה, ובזמן המנחה נחרב

תורה אור

(קו) כ"מ נט, ע"א, א"ד אלעזר מיום שנחרב בית המקדש ננעלו שערי תפלה וכו' שערי דמעות
 לא ננעלו.
 (קז) ברכות כז ע"א—ע"ב, אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יתפלל אדם לא כנגד רבו ולא
 אחורי רבו.
 (קח) אבות פ"ד, מ"ב דברי ר"א בן שמוע. ועיין פסחים כב, ע"ב ירוש' נדרים פ"ט. ה"א,
 ש"ר, פ"ג במ"ד, פט"ו, תנחומא בראשית ובשלת.
 (קט) ברכות כו, ע"ב, בבביתא יצחק תיקן תפלת המנחה, וכו' ואיזהו מנחה גדולה משש שעות
 ומחצה ולמעלה, וביומא כח, ע"ב אמר רב ספרא צליתיה דאברהם מני משחרי כותלי היינו
 תפלת המנחה עיין רש"י שם ולכאורה יש סתירה מגמרא דברכות לגמרא דיומא אך התיספות
 בכרכות תירצו זאת.

דדינא קשיא (קי) וכדין אתחרב בי מקדשא ואתוקד היכלא. ועל דא תנינן (קיא) דיהא בר נש זהיר בצלותא דמנחה. דאיהו זמנא דדינא קשיא שרייא בעלמא רנא. קסא) וא"ר יהודה תלת זיני תשובה הכא בהאי קרא תפלה, שועה, דמעה, וכו' כלהו תלתא חשיבי לפני קב"ה ומכלהו לא חשיב מנייהו בר דמעה דהא בדמעין אזלא לבא ורעותא וכל גופא וכו' מאי בין האי להאי, רבנן דקיסרי ור' אלעזר בר יוסי אמר תפלה לזמנין דבר נש צלי צלותיה והקב"ה שומע אבל לא בעי למעבד שאילתיה וכו' דהא לא כתיב אלא שמיעה, שועה איהו יתיר מתפלה דצוות ברעותא דלבא לקמיה מריה ובגין דשוי רעותא יתיר כתיב ביה האזינה כמאן דארכין אודניה גבי ההיא מלה, ועם כל דא שתיק ולא בעי למיעבד רעותיה, אבל דמעה איהי בלבא וברעותא דכל גופא ובגין כך כתיב ביה אל דמעתי אל תחרש. ורבנן אמרי לאו כל דמעין עאלין קמיה מלכא, דמעין דרוגזא ודמעין (קיב) דמוסר דין על חבירו לא עאלין קמיה דמלכא אלא דמעין דצלותא ודתשובה וכו' דתנינן (קיג) ביומא דאתחרב בי מקדשא כל תרעין ננעלו ותרעין דדמעין לא ננעלו, מה כתיב בחזקיהו רנב שמעתי את תפלתך ראיתי את דמעתיך ראייה ממש מגו דמעין רנב.

מראה מקומות

רנא ו' חיי קלב ע"א—ע"ב. רנב ישעיה לת, ה. רנב ז"ח רות פ, ע"א.

ביאור

בית המקדש ונשרף ההיכל, ומפני זה אמרו רז"ל בגמרא לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה שאז דינים קשים נמצאים בעולם. קסא) וא"ר יהודה שלשה מיני תשובה נזכר בפסוק זה, תפלה, שועה, דמעה, וכל השלשה חשובים לפני הקב"ה ומכולם אין חשוב בהם כמו הדמעה, כי בדמעות מתעוררים הלב והרצון וכל הגוף, מה בין האי להאי מהו הפרש בין כל אחד מהשלש, רבנן דקיסרי ור' אלעזר ב"ר יוסי אמר תפלה לפעמים שהאדם מתפלל תפלתו, והקב"ה שומע, אבל

איגו רוצה לעשות בקשתו שהרי לא כתיב רק שמיעה, שועה היא יותר חשובה מתפלה מפני ששועה צועק ברצון ועומק הלב לפני אדונו ומפני זה כתיב בו האזינה כמו שמטה אזנו אל המדבר ועם כל זאת יוכל היות ששותק ולא רוצה לעשות רצונו, אבל דמעה היא בלב וברצון של כל הגוף ומפני זה כתיב בה אל דמעתי אל תחרש שכמו בטוח בזה. ורבנן אומרים שלא כל הדמעות נכנסים לפני המלך, דמעות של כעס ודמעות של מוסר דין לשמים על חבירו, אינם נכנסים לפני המלך, אלא רק דמעות של תפלה ותשובה שלמדנו

תורה אור

(קי) תענית כט, ע"א, ותשיעי סמוך לחשכה הציטו בו את האור.

(קיא) ברכות ו, ע"ב, וא"ר חלבו אמר רב הונא לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה.

(קיב) עיין ברכות נה, ע"א, המוסר דין על חבירו לשמים; ב"ק צג, ע"א, כל המוסר דין וכו'.

(קיג) ב"מ, נט, ע"א א"ר אלעזר מיום שנחרב בית המקדש ננעלו שערי תפלה וכו' שערי

דמעות לא ננעלו.

מא. ב אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטוה ה' : קסב) האי קרא אוקימנא ליה בשעתא דבר נש שכיב בבי מרעיה הא אתפס באטרוניא דמלכא רישיה בקולרא וכו' שיפוי כלהו בדוחקא מגיחין אלין באלין מיכלא אתעדי מניה, בההוא זמנא פקדין עליה אפוטרופא למילף עליה זכות קמי מלכא דכתיב רנ"ד אם יש עליו מלאך מליץ וגו' בההוא שעתא זכאה חולקיה דב"ג דעאל עליה ואוליף ליה ארחא לשיזבותיה מן דינא. הה"ד אשרי משכיל אל דל, והאיך יכיל לשזבא ליה, למילף ליה אודחוי דחיי, לאתבא לקמי מאריה, כדין אתעביד אפוטרופא עליה לעילא, מאי אגריה, ביום רעה ימלטוה ה' רנ"ה.

קסג) מאי ביום רעה, ביום רע מבעי ליה, אלא ביום רעה ביומא דשלטא ההיא רעה למיסב נשמתיה, אשרי משכיל אל דל, דא הוא מרע כד"א רנ"ו מדוע אתה ככה דל בן המלך וכו' ואלין דאינון מסתכלי בההוא מרע לאתבא ליה מחובוי וכו' וביומא דשריא דינא על עלמא ישתויב מניה רנ"ז.

קסד) מסכנא חד הוה בשבבותיה דר' ייסא ולא הוה מאן דאשגח ביה, והוא הוה אכסיף ולא תקיף בבני נשא, יומא חד חלש עאל עליה ר' ייסא שמע חד קלא דאמר טילקא טילקא הא נפשא פרחא גבאי ולא מטו יומוי,

מראה מקומות

רנ"ד איוב לג. כב. רנה ז' בשלח סא. ע"א. רנ"ו ש"ב יג. ה. רנ"ז ז' פקודי רנ. ע"ב.

ביאור

אפוטרופוס עליו מלמעלה, מאי אגריה מה שכרו, ביום רעה ימלטוה ה' את האיש שעזר לו בעצתו.

קסג) מאי ביום רעה למה כתיב רעה בה"א ביום רע היה לו לכתוב אלא הכונה ביום ששולט הרעה ליטול נשמתו, אשרי משכיל אל דל, דל זה הוא חולה כמו שכתוב מדוע אתה ככה דל שהמדובר בשם שהיה חולה, יכל אלה שמשגיחים על החולה להשיבו כחטאיו, ביום ששורה דינים על העולם יציל מהם.

קסד) מסכנא חד עני אחד היה בשכונותו של ר' ייסא ולא היה מי שישגיח עליו לזוננו ולפרנסו והוא בעצמו התבייש ולא התקיף בבני אדם לבקש עזרה, יום אחד חלה נכנס אליו ר' ייסא, שמע קול אחד שאמר לדין לדין היינו שמסר דין לשמים והתאוונן הא נפשי פרוזה

שמיום שנחרב בית המקדש כל השערים ננעלו ושערי דמעות לא נעלו, מה כתיב בחזקיהו המלך שמעתי את תפלתך, ראיתי את דמעתך, ראייה ממש מתוך הדמעות. קסב) האי קרא אוקימנא ליה הפסוק הזה העמדתו ופירשנו שמדבר על אדם ששוכב חולה במטתו היא נמסר לשליטים של המלך ראשו בשלשלאות אבריו כולם בדוחק ולוחמים אלו באלו אכילה הוסרה ממנו שאין לו תאבון לאכול. באיתו הזמן ממנים עליו אפוטרופוס שילמד עליו זכות לפני המלך כמו שכתוב אם יש עליו מלאך מליץ באותו הזמן, אשרי חלקו של האדם שנכנס אליו ומלמדו הדרך שינצל מן הדין וזהו כונת הפסוק אשרי משכיל אל דל, איך יכול להצילו, שילמדו דרכי החיים שישוב לפני אדונו ואז נעשה האדם הזה

ווי לבני מתיה דלא אשתכח בהו דיתיב נפשיה לגביה, קם ר' ייסא שדי בפומיה מיא דגרגרין אפותא דקונטא (ס"א דקופתא) אתבזע זיעא באנפוי ותב דוחיה לגביה, לבתר אתא ושאל ליה, אמר חייד רבי נפשא נפקת מנאי ומטו לה קמי כורסייא דמלכא ובעת לאשה ארא תמן אלא דבעא קב"ה לזכאה לך ואכריוו עלך, זמין הוא ר' ייסא לסלקא רוחיה וכו' והא אתקיננו תלת כרסיאן דקיימן לך ולחברך וכו' תו מסכנא אחרא אעבר קמיה דר' יצחק והוה בידוי פלג מעה דכסף, אמר ליה לר' יצחק אשלים לי ולבני ולבנתי נפשאן, אמר ליה והאיך אשלים נפשיכו דהא לא אשתכח גבאי בר פלג מעה, אמר ליה ברא אשלימנא בפלג אחרא דאית גבאי, אפקיה ויהביה ליה, אחזיאו ליה בחלמיה דהוה אעבר בשפתא דימא רבא ובעאן למשדייה בגוויה, חמא לר' שמעון דהוה אושיט ידוי לקבליה ואתי ההוא מסכנא ואפקיה ויהביה בידוי דר' שמעון ואשתויב, כד אתער נפל בפומיה האי קרא אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה' רנח.

אשרי משכיל אל דל וגו' : קסה) דל אתקרי גברא דלית ליה מדיליה כלום ולא שאיל פרוטה משום גברא ואיהו נסתר וכו', ובשעת דזקא דיליה הוא עושה מריבה כלפי מעלה ואמר יותר חייבא אנא מכל שאר גוברין דעלמא, לגברא חד עותרא סגי וכו' ולי אין לי שום פרוטה בעולם ולא אית לי לחם וכו' עד

מראה מקומות

רנח ז' בשלה סא, ע"א—ע"ב.

ביאור

מעה אמר לו בזה אשלים אני בחצי מעה אחר שיש לי, נתן לו החצי מעה, הראו לו לר"י בחלום שעובר בשפת הים הגדול ורצו להשליכי בתוכו, ראה לר' שמעון בן יוחאי שהושיט ידו להצילו ובא העני הזה והוציאו ונתנו בידי ר' שמעון וניצל כשהקיץ משנתו נפל בפיו הפסוק הזה אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה'.

קסה) דל אקרי, דל נהרא אום שאין לו משלי כלום, ואיננו מבקש נדבות משום אום שהוא מתבייש והוא עני נסתר, ובזמן הדחוק שלו הוא עושה מריבה כלפי מעלה וטוען האם אני יותר דשע מכל בני עולם, לאדם אחד אתה נתן עותרא סגי עושר רב ולי אין אפילו פרוטה אחת לקנות לחם, וכך הולך ומתרעם

ויוצאת ממני ועדיין לא הגיעו ימי למות, אוי להם לבני העיר שלא נמצא בהם מי שיחזיר נשמתו לתת לו מה לאכול, קם ר' ייסא וזרק לפיו מי תאנים ומדה של יין מרוקח נבקע זיעה בפניו ושב רוחו אליו, אח"כ בא ושאלהו מה שלומו אמר לו העני בחיך שנשמתי יצאת ממני והביאו אותה לפני כסא המלך נשמתי רצתה להשאיר שם אלא שהקב"ה רצה לזכותך והכריוו עלך, עתיד ד' ייסא להחזיר רוחו אליו ותקנו שלש כסאות שהם עומדות ומוכנות לך ולחברך, בשכר שהצלת והחית אותי, תנו עור מעשה היה בעני אחד שעבר לפני ר' יצחק והיה בידו חצי מעה כסף, אמר לו לר' יצחק תציל נפשי ונפש בני ובנותי ממתת רעב, אמר לו מה אעשה לכם שאין בידי רק תצי

דיחוב קמי קב"ה, וכל איניש דיחזיק במעוזה ויהיב לו צדקה יעשה שלום לי רנט שלום יעשה לי רס.

קסו) ד"א מהו דל, אדם שימות בלא בנים, וכו' ראה מה אמר עליו הפסוק רסא יד ליד לא ינקה רע ואם נשאר לו בן בעולם, אם יחזיק בו אחד וילמדנו תורה יעשה שלום לי, וביום רעה ימלטהו ה', ות"ח גברא חד אויל לבי טורי קרדונויא, הוא ותרינ עמיה, וחמא גומין בקיעין דאשא וכו', אדמוך וחוא בחלמיה לאינש חד והדא גדושא מן קוצין על כתפוי ותרינ ממונין מן גיהנם עאלין נורא תחות גדושא וכו' ואיתוקד והוה צעיק והוה אמרינ וכו' את שבקת להקב"ה וכו' ואת עבדת רעווא (קיד) דקוצין דאינון רשעים וכו' הקוצין ישרפון אותך. א"ל וכו' מאן אנת, אמר יודאי חייבא אנא וממונין דגיהנם לא מדכרין לי שמי וכו' אמר ליה שמא דדוכתך ידעת, אמר ליה גלילא עילאה, ושבקת בר בעלמא, אמר ינוקא שבקנא, ואנא קצבא הוינא, ומן בישין סגיאין דעבידנא בקדמיתא הו דינין לי מפי ומרגלי, ומידי וכו', איתער משינתיה ההוא גברא, אויל לגלילא עילאה, ואמר לגברא חד חזיתא לינוקא דאיהו בן קצבא דמית בזמן פלוני א"ל

מראה מקומות

רנט ישעיה בנ, ה. רס ז"ח אחרי מט, ע"א. רסא משלי יא, בא.

ביאור

אש, נתנגם וראה בחלומי אדם אחד וערמה אחת של קוצים על כתפיו ושני ממנים מהגיהנם מכניסים אש תחת הערימה והוא נשרף, והיה צועק מהצער והם אומרים לו, אתה עזבת להקב"ה ואתה עשית רצון הקוצים שהם הרשעים, הקוצים האלה ישרפוך, אמר לו מי אתה א"ל יהודי רשע אני וממוני הגיהנם אינם מזכירים לי שמי, אמרתי לו אולי אתה יודע שם מקומך אמר לי גליל העליין, א"ל אם השארת בן בעולם אמר הנחתי בן קטן ואני הייתי קצב ומפני רוב הרשעות שעשיתי מקורם בחיי, דנים אותי מפי: מרגלי ומידי, הקיץ הארם הזה משנתו והלך לגליל העליון ופגע באדם אחד ושאלו אולי ראית ילד אחד שהוא בנו של קצב שמת בזמן פלוני,

עד שחוטא לפני הקב"ה, לכן אומר הקב"ה, כל אדם שיחזיק במעוזה ונותן לו צדקה יעשה שלום לי שלום יעשה לי כי לא ידיב עוד העני עמו. קסו) ד"א פירוש אחד על הפסוק הזה מהו דל מי זה דל, אדם שימות בלא בנים ראה מה אמר עליו הפסוק יד ליד לא ינקה רע, והכונה כיון שלא הגיח בן בעוה"ז אין לו מי שינקה אותו מהרע שלו אם חטא בעוה"ז, ואם נשאר לו בן בעולם אז אם יש מי שמשתדל להחזיק בו לקרבו וילמדנו תורה יעשה שלום לי, ובשכר זה, ביום רעה ימלטהו ה', ות"ח ובא וראה מעשה שהיה באיש אחד שהלך לבין הרי חושך ושנים אחרים עמו וחמא וראה נקבים ובקעים בארץ שיוצא מהם

תורה אור

(קיד) עיין ב"ק ס. ע"א.

ינוקא דא וכו' איהו אזיל כבי מטבחיא. ואיהו רשע כאבוהי וכו' אזיל למדרשא חד שמע לינוקא דהוה אמר רסב אם תבקשנה ככסף וגו' אזל לבי מטבחיא וכו' איל ברי זיל עמי, ואזל עמיה ואלביש יתיה. ויהב ליה לרב חד דהוה אוליף ליה אורייתא. עד דרבא רביא. וקרא ועבד ליה דיימר הפטרה בבית הכנסת ועבד ליה דיתפלל, עד דקרא ושנה ואתחכם יותר עד דקרי ליה רבי. ההוא ב"נ מית דהוא אבוה דינוקא דהו דיינין ליה אתא בחלמא לחכם דא. ואמר ליה רבי כמה דנחמת לי. ינחם לך קב"ה, בשעתא דאמר בני הפטרה בקהל, אפקעי לי מן דינא. בשעתא דעבר לתפלה ואמר קדיש קרעו לי גזר דין מכל וכל, ובשעתא דאתחכם יהבו לי חולקא בגנתא דעדן, ודא הוא דאמרי חלק לעוה"ב חלק שיש לכל צדיק וצדיק בפני עצמו ועאלו לי עם הצדיקים בישיבה דלהון וכו' ובשבילך רבי, זכינא לכל האי יקר זכאה חולקך, שבשביל דא אית לך חולקא עילאה יתיר בעלמא דין ובעלמא דאתי, חכאה איהו מאן דזכי דישבוק ברא בעלמא רסג. והיינו ר' נחום הפקולי אמאי קרו ליה הפקולי כמד"א רסד פקו פליליה, דאפיק לאבוה מן דינא דההוא עלמא, וכמה חכימי דרא דנפקו מיניה אקרון פקולי וכו', אמר ר' חייא בר אבא כהאי גוונא אירע ליה לרבי עקיבא (קטו) רסה.

מראה מקומות

רסב שם ב. ה. רסג ז"ח אחרי מט, ע"א. רסד ישעיה כו, ז.
רסה ז"ח רות פד, ע"ב.

ביאור

אמר לו, הילד הזה שאתה שואל עליו הוא הולך לבית המטבחים והוא רשע כאביו, הלך לבית מדרש אחד שמע לילד שקרא הפסוק אם תבקשנה ככסף וגו' שהכונה אם תחפש היטב וביגיעה התורה ומצותיה אז יעלה בידך להבין וגם שבר הרכה יהיה לך, הלך לבית המטבחים ומצא את הילד ובקשו שילך עמו והילד נעתר לבקשתו והלך אתו. הליכישו ומסר אותו לרב אחד שלמד אתו התורה עד שנתגדל הילד וקרא בספר, ולמדוהו שיאמר הפטרה בבית הכנסת, ולמדו שיתפלל לפני התיבה והמשיך בלימודו, וקרא ושנה ונתחכם ביותר עד שקרו אותו רבי, ואיש הזה שהוא אבי הילד שהיו דנים

אותו כגיהנם, בא בחלום להחכם הזה, ואמר לו, כמו שנחמת אותי ינחם אותך הקב"ה, כשעה שבני אמר הפטרה בקול, הציאו אותי מן הדין, ובזמן שעבר לפני התיבה לתפלה ואמר קדיש, קרעו את גזר דיני מכל וכל, ובזמן שנתחכם נתנו לי חלק בגן עדן, וזהו החלק שיש לכל צדיק בפני עצמו והכניסו אותי עם הצדיקים בישיבה שלהם, ועל ירך רבי זכיתי לכל הכבוד והיקר אשרי חלקך שבשביל זה יש לך חלק עליון יותר בעולם הזה ובעולם הבא, ואשרי האיש מי שזכה והשאיר כן בעולם וזכה בכל, ומעשה כזה קרה לר' עקיבא.

תורה אור

(קטו) מט' כלה רבתי פ"ב ונוכר בשו"ע יו"ד ס' שעו.

מא, ד' ה' יסעדנו על ערש דוי: קסז) דלית שרפה חמימות בכל מרעין דאברין דגופא (קטז) אלא ממרה דאיהי אדליקת בשלהובין על ערקין דכבר ובעי לאוקדא כל גופא וכו' (קיז) אי לאו שכינתא דאיהי לחולה כחול דאסחר לימא דלא נפקת מפומהא אוף הכי שכינתא אסחרת לגופא וסמיך ליה כד"א ה' יסעדנו וגו' ובגין דא אוקמוה מארי מתניתין (קיח) המבקר את החולה לא ליתב למראשותי משום דשכינתא על רישיה ולא לרגלוי, דמלאך המות לרגלוי (קיח) האי לאו לכל ב"נ אלא לבינוני, אבל לצדיק גמור ה' יסעדנו על ערש דוי על רישיה ושכינתא אסחר גופיה עד רגלוי וכו' לישע גמור מלאך המות אסחר ליה בכל סטרא [ופה המדובר לבינונים] רסו.

מראה מקומות

רסו ו' פנתס ולו ע"ב.

ביאור

קסז) דלית שרפה אין שרפה וחום בכל המחלות של אברי הגוף אלא מהמרה, שמדליקה את גידי הכבד, והיא רוצה לאוקדא לשרוף כל הגוף אלא שהשכינה שהיא לחולה כתול דאסחר שמקיף להים שלא יצא מגדותיו כן השכינה מסוכבת את הגוף וסומכתו שלא ישרף מהחום והוה כחנת הדברים ה' יסעדנו,

ובגין דא ומפני זה אמרו רז"ל שהמבקר את החולה לא ישב למראשותיו של החולה מפני כבוד השכינה שהיא על ראשו, ולא לרגליו מפני שמלאך המות לרגליו והו לא לכל אדם רק לבינונים אבל לצדיק גמור השכינה מסכבת את כל הגוף מראשו ועד רגליו, ולרשע גמור המלאך המות מסכבו בכל הצדדים.

תורה אור

(קסז) עיין ב"ק צב, ע"ב. מוחל זה מרה.
 (קיז) עיין שבת יב, ע"ב, דאמר רב ענן אמר רב מנין שהשכינה סועד את החולה וכו'. ואמר רבא אמר רבין מעין הקבי"ה זן את החולה וכו'.
 (קיח) שם, הנכנס לבקר את החולה וכו' מתעטף ויושב לפניו מפני שהשכינה למעלה מראשיתיי ולא נזכר איסור מראשותיו ורגליו ואולי זה מרמז מדברי ויושב לפניו היינו לפני אמצע הגוף.

ס פ ר ב

מב. ב כאיל תערג על אפיקי מים : א) מאי על אפיקי מים, על אפיקי מים מהנהו דאתיבשו ועלמא צחי על מייא כדין תערוג א.

כאיל תערג על אפיקי מים וגו' : ב) א"ר שמעון חד איילתא אית בארעא וקב"ה עביד סגיא בגינה, בשעתא דהיא צווחת, קב"ה שמע עאקו דילה וקביל קלה, וכד אצטריך עלמא לרחמי למיאי היא יהבת קלין וקב"ה שמע קלה, וכדין חייס על עלמא, הה"ד כאיל תערג וגו', וכד בעיא לאולדה היא סתימא מכל סטרין, כדין אתיאי ושוואת רישא בין ברכהא וצווחת וכו' וקב"ה חייס עלה ומין לקבלה חד נחש ונשיך בערייתא דילה וכו' וקרע לה ההוא אתר ואולידת מיד (א) ב.

מב, ט יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי : ג) בפלגות ליליא וכו' זכאה חולקיה דבר נש דקאים לאשתעשע באורייתא דהא קב"ה וכל צדיקיא דבגנתא דעדן כלהו צייתין לקליה וכו' ולא עוד אלא דקב"ה משיך עליה חד חוטא דחסד (ב) למהוי נטיר בעלמא דהא עלאין ותתאין נטרין ליה הה"ד יומם יצוה וגו' ג. מאי טעמא יומם יצוה ה' חסדו משום דבלילה שירה עמי ד ולא עוד אלא דאינון מלין דאורייתא דאיהו אמר כלהו סלקין ומתעטרין קמיה קב"ה ה.

מראה מקומות

א ד פנחס רמט, ע"ב. ב ז' בשלח נב, ע"ב. ויקהל ריט, ע"ב.
ג ז' לך צב, ע"א. ד ז' מקץ קצו, ע"ב. ה ז' וישלח קעת, ע"ב.

ב י א ר

א) מאי על אפיקי מים הכונה על מוצאי המים שנתיבשו והעולם צמא למים או האיל תערוג ותצעק.
ב) א"ר שמעון אילה אחת יש בארץ והקב"ה עושה סג א הרבה בשבילה, בזמן שהיא צועקת הקב"ה שומע עאקו צרה שלה ומקבל קולה, וכשהעולם זקוק לגשמים היא צועקת והקב"ה שומע לקולה ואז מרחם על העולם

וזהו שכתוב בה כאיל תערג וגו' וכשהיא צריכה ללדת היא סתומה וסגורה מיל הצדדים והיא נותנת ראשה בין ברכיה וצועקת והקב"ה מרחם עליה ומזמין לה נחש שנושך בערותה יקורע ופותח המקום הזה ויולדת תיכף.

ג) בפלגות ליליא בחצות הלילה אשרי האיש שקם או להשתעשע בלימוד התורה מסני שאז הקב"ה וכל הצדיקים שבגן עדן כולם צייתין

תורה אור

(א) עיין ב"ב ט"ז, ע"א—ע"ב.

(ב) חגיגה יב, ע"ב אמר ר"ל כל העוסק בתורה כלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום ; ע"ז ג, ע"ב.

יומם יצוה: ד) כשברא הקב"ה את עולמו וכו' וברא המלאכים הממונים בחסדו ביום (נ"א לאמר שירה ביום, זמן החסד) וברא המלאכים הממונים לאמר שירה בלילה. הה"ד יומם יצוה וגו' אלו מימין ואלו משמאל אלו מקשיבים שירת היום ואלו מקשיבים שירת הלילה שירתם של ישראל קדוש (נ"א קדים) (ג) ו.

מג. א שפטני אלהים: ה) דמאן דמפרש חטאוי לא אתמסר דיניה אלא בידא דמלכא קב"ה בלחודוי, ומאן דדאין ליה קב"ה, איהו לטב, וע"ד בעא דוד מלכא (ואמר) שפטני אלהים, אנת ולא אחרא וכו' וע"ד אצטריך לון לפרשא חובין דכל שייפא ושייפא וכו' הה"ד ו חטאתי אודיעך וגו' לבתר ואתה נשאת עון חטאתי סלה, מנלן ממשא דכתיב ו אנא חטא העם וגו', בישראל כתיב ו

מראה מקומות

ו ד שמות יהו ע"ב. ז תהלים לב, ה. ח שמות לב, לא. ט ש"א יב, י.

ביאור

מקשיבים לקולו קול התורה שהוא לומד אה, ולא עוד אלא שהקב"ה מושך עליו חוט של חסד שיהיה נשמר בעולם ועליונים ותחתונים שימרים אותו וזהו כחנת הדברים שבפסיק זה יומם יצוה ה' חסדו למה יומם יצוה ה' חסדו על האיש הזה מפני שבלילה שירה עמי היינו שיר התורה עמו ג' וס' בלילה בתורה ובשירות ותשבחות להקב"ה ועוד שדברי התורה שאמר או אחרי חצי הלילה כולם עולים ומתעטרים לפני הקב"ה.

ד) כשברא הקב"ה את עולמו וברא המלאכים בחסדו לאמר שירה ביום וגם מלאכים הממונים לאמר שירה בלילה מהם הם מימין ומהם משמאל אלו מקשיבים לשירת של ישראל ביום ואלו מקשיבים לשירתם של ישראל שאומרים ושרים בלילה. ה) דמאן דמפרש חטאוי, שמי שמפרש חטאוי לפני הקב"ה ומתודה עליהם, לא נמסר דינו לדונו, אלא בידי הקב"ה לבד, ומי שהקב"ה בעצמו דנו או הוא לטובה, וזהו

תורה אור

(ג) חולין צא, ע"ב, ואין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה.

הטאנו כי עזבנו וגו', דאי תימא האי ביחיד אבל בצבור לא, הא כתיב קרא דא, ואי תימא הא בצבור אבל שלוחא דלהון לא, הא כתיב ' וישב משה וגו' וכתוב ויעשו להם וגו' מ"ט, מאן דמפרש חוביה בי דינא בדילין מניה בנין (ד) דב"נ קריב לגרמיה, ולא אתדן על פומיה, ותו לא שביק למקטרגא לאולפא עליה חובא, (ה) מומא דבר נש יקדים ויימא, ולא יהיב דוכתא לאחרא למימר, כדין קב"ה מחיל ליה י"א.

מז, ה אתה הוא מלכי אלהים צוה ישועות יעקב; ו) כל אינון שליחן דעבדי שליחותא בעלמא דלהוי כלהו מסטרא דרחמי ולא ליהוי מסטרא דדינא וכו', ר"א אמר וכו' צוה ישועות יעקב דא יצחק דכיון דאשתויב יצחק ישועות יעקב הו' י"ב.

מז, יח כל זאת באתנו ולא שכחנוך וגו'; ז) כל אלו באו עלינו מבעי ליה אלא כל דינין דלעילא אתו עלנא ולא שכחנוך ולא אנשינא מילולי אורייתך

מראה מקומות

י שמות לב, לא. י"א ז' פנחס ולא, ע"א, ז"ח כראשית יח, ע"ב.
יב ז' וידא קיט ע"א—ע"ב.

ב י א ו ר

שלוחם של ישראל התודה, ומ"ט ולמה זה דוקא צדיקים להתודות: לפרט החטאים, מפני שמי שמפרט חטאיו אוי הבית דין שלמעלה מסתלקים מלפסוק הדין מפני שכל אדם קרוב לעצמו ולא נידון על פיו והודאתו, ואז לא נותנים למקטרג ללמוד עליו חוב, ופום שיש לאדם יקרים ויאמר על עצמו מום זה יש לי, ואז אינו נותן מקום שאחר ידבר עליו ואז הקב"ה מוחל לו.
ו) כל אינון שליחן בקשת הוד היתה שכל השליחים שישלח הקב"ה לעולם יהיו שליחים מצד הרחמים מפני שיש שליחים לעשות דין, וזאת היתה בקשתו צוה ישועות אם תצוה עיי שליחם, יהיו שליחים של ישועות. ד"א

פרוש אחר צוה ישועות יעקב הרמו הוא על יצחק שניצל בזמן העקידה שוהו ישועות יעקב שאם לא היה יצחק נשאר חי, לא היה יעקב בא לעולם.
ז) כל אלה באו עלינו מבעי ליה: למה כתיב זאת באתנו, אלא זאת היא מדת הדין ובלשון נקבה ובאתנו ג"כ מרמו על מדת הדין, ואהו כונת הפסוק הוה כל דינים שלמעלה באו עלינו, ולא שכחנוך, ולא אנשינא ולא שכחנו דברי תורתך, מכאן אוליפנא מזה אנו למדים שכל מי ששוכח דברי התורה ולא רוצה לעמול בה כאלו שכח להקב"ה מפני שהתורה כולה שמוחי של הקב"ה היא, ולא שקרנו בבריתך מפני

תורה אור

(ד) יכמות כה, ע"ב האמר רבא אדם קרוב אצל עצמו, ואין אדם משים עצמו רשע; סנהדרין ט, ע"ב.

(ה) ב"ק צב, ע"ב מלחא גנאה דאית כך קרים ואמרנה.

מכאן אוליפנא, כל מאן דאנשי מילולי אורייתא ולא בעי למלעי בה, כאילו אנשי לקב"ה (ו), דהא אורייתא כלה שמא דקב"ה הוי, ולא שקרנו בבדייתך דכל מאן דמשקר ביה בהאי את קיימא קדישא דרשים ביה, כאלו משקר בשמא דמלכא יג.

מד, כג כי עליך הרגנו כל היום: ח) וכך אמרו בהאי פסוקא דכתיב יד ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך וגו', כל המכוין לבו בהאי פסוקא כדי למסור נפשו על קדושת שמו, מעלה עליו הכתוב כאלו נהרג בכל יום עליו הה"ד כי עליך הרגנו וגו' טו. ט) זכאה עמא קדישא דאתקריאו עאנא דקב"ה למקרב גרמיהו קרבנין קמיה, כמה דאתמר כי עליך הרגנו וגו' (ז) וקרבין גרמיהו כעאנין בתעניתא, דמעוט חלבא ורמא דתעניתא איהו חשיב יתיר מקרבנא דבעירין טז.

מראה מקומות

יג ו' ויקרא יג, ע"ב. יד דברים ה, ה. טו ז' חיי קכה, ע"ב.
טז ז' משפטים קיט, ע"ב; תק"ז תכ"א, גט ע"א—ע"ב.

ב י א ו ר

שכל מי שמשקר באות ברית קודש המילה, וּמְכַנְסוּ בַמְקוֹם הַאֲסוּר כְּאִילוֹ מִשְׁקֵר בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים.
ח) וכך אמרו זה שכתוב כי עליך הרגנו, הכונה על מה שאמדו רז"ל על הפסוק ואהבת את ה' וגו' שכל המכוין לבו בפסוק זה כדי למסור נפשו על קדושת שמו, מעלה עליו הכתוב כאלו נהרג בכל יום עליו, וזהו כונת הפסוק כי עליך הרגנו כל היום, כי הלא האיך אפשרי ליהרג בכל יום אלא שבכל יום קורא הפסוק ואהבת וגו' ובכל נפשך שמקבל עליו ליהרג על קדושת שמו, וע"י זה נחשב כאלו נהרג על הקב"ה בכל יום. עוד פירוש אחר על זה הפסוק.
ט) זכאה עמא זכאים העם קדוש שנקראו צאנו של הקב"ה כמו שכתוב (יחזקאל לה, לא) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם, להקריב עצמם קרבנות לפני הקב"ה שמקריבים עצמם כצאן בתענית, מיעוט החלב והדם ע"י התענית נחשב לפני הקב"ה יותר מהקרבנות קרבנות מהבהמות ועל זה נאמר כי עליך הרגנו כל היום.

תורה אור

(ו) עיין ברכות כא, ע"א מגין לברכת התורה לפנייה מן התורה שנאמר כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו, ולבאורה קשה הרי בהפסוק נאמר דק אם שם ה' אקרא ולא נזכר מקריאת התורה, ותיריך המהרש"א בחא"ג דהכי משמע ליה ברכת התורה, כי שם ה' אקרא היינו כשאני קורא בתורה שהיא כולה שמותיו של הקב"ה, או הבו גודל לאלהינו, וכן כתב הרמב"ן בהקדמתו על התורה יש ביינו קבלה של אמת כי כל התירה כולה שמותיו של הקב"ה. עיין בהקדמת ספדי על התורה.

(ז) כתפלת רכ ששת ביום תענית. ברכות יז, ע"א.

מה, ג יפִּיפִּית מבני אדם הוצק חן בשפתותיך וגו' : י' זכאה חולקיה דמשה דעליה כתיב יפִּיפִּית וגו' וכו', יפִּיפִּית מבני אדם משת וחנוך, הוצק חן וגו' מנח ובניו, על כן משחך וגו', מאברהם ויצחק, שמן ששון מיעקב, מחברייך משאר נביאי יז'.

יפִּיפִּית מבני אדם וגו' : יא) הא אוקמוה חבריא באברהם נתיפית בעליונים יח אנכי מגן, נתיפית בתחתונים יט נשיא אלהים אתה, לכך יפִּיפִּית תרין תושבחן כלילן, הוצק חן בשפתותיך כ הנה נא הואלתי, על כן ברכך כא וה' ברך את אברהם בכל כב.

מה, ד חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך : יב) וכי דא הוד והדר למיזן זיינא וכו' אלא ודאי עקרא דמלה את קיימא קדישא ייב קב"ה ורשים ליה בבני נשא בגין דינטרון ליה וכו' ומאן דפגים ליה הא קאים לקבליה כג חרב נקמת נקם ברית וכו' ומאן דבעי לנטרא האי אתר, יזדרו ויתקן גרמיה וישוי לקבליה בשעתא דיצרא בישא יתקף עלוי, להאי חרב דקיימא על ירך לאתפרעא ממאן דפגים האי אתר (ח), וכדין חגור חרבך על ירך גבור כד.

מראה מקומות

יז ד' בא לז, ע"א. יח בראשית טו, א. יט שם כג, ו. כ שם יח, כו.
כא שם כד, א. כב י"ח חקת נב, ע"א. כג ויקרא כו, כח. כד ד' ויחז רמ, ע"ב.

ביאור

י' זכאה חולקיה דמשה הפסוק הזה נאמר על משה רבינו אשרי חלקו, יפִּיפִּית מבני אדם משת וחנוך שנקראו בני אדם עד שבא נח ואח"כ נקראו העמים בני נח. הוצק חן, מנח וכו'. נאמר, נח מצא חן, על כן משחך, מאברהם ויצחק, שמן ששון, מיעקב, מחברייך, משאר הנביאים.
יא) הא אוקמוה חבריא הפסוק הזה העמידו החבריא רז"ל, שהכונה הוא על אברהם אבינו, שנתיפה בעליונים שאמר לו הקב"ה, אנכי מגן לך, נתיפית בתחתונים שנאמר עליו נשיא אלהים אתה בתוכו, לכן כתיב יפִּיפִּית שני שבחים שנוכז מקודם, הוצק חן בשפתותיך שכתוב בו הנה נא הואלתי לדבר, על כן ברכך שכתוב, וה' ברך את אברהם.
יב) וכי דא הוד והדר האם זה הוד והדר שחוגר חרב על הירך, אלא הכונה הוא על אות ברית קודש שנתן הקב"ה ורשמו בכני אדם והזהירם שישמרוהו ומי שפוגמו עומד נגדו, החרב כמה שכתוב חרב נקמת נקם ברית, וכי שרוצה לשמור המקום הזה יזרו ויתקן עצמו בזמן שהיצ"ר הרע מתגבר עליהם להחטיאו ישים לנגד עיניו לזכור את החרב שעומדת על ירך להפרע ממי שפוגם המקום הזה, ואז נחשב גבור, כמו שאמרו רז"ל (אבות פ"ד, מ"א) איזהו גבור הכובש את

תורה אור

(ח) אבות פ"ד, מ"א איזהו גבור הכובש את יצרו.

חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך : א"ר יהודה (ג) מאי דכתיב חגור חרבך וגו'. אלא כל מאן דמורזו גרמיה ושוי דחילו דחרבא שננא תקיפא לקבליה. על ירך. מאי על ירך. דא רשימא קדישא כד"א כה שים נא ירך תחת ירכי (יד) ד"א חגור חרבך כלומר זרו ואתקיף יצרך בישא דאיהו חרבך. על ירך. על ההוא רשימא קדישא לנטרא ליה. ואי נטר ליה כדין אקרי גבור. וקב"ה אלביש ליה בלבשושי. ומאן לבשושי דקב"ה הוד ונצח (נ"א והדר) דכתיב כו הוד והדר לבשת אוף הכא הודך והדרך כז.

מה. ו חציץ שנונים : (דא) אוקמוה על אברהם כד רדף בתר כל אינון מלכין בליליא וגו' ונפלו כלהו בידיה.

מו. ט לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ : (טו) לכו חזו. בואו מיבעי ליה. אלא אמר דוד וכו' זילו מרישא דעלמא עד סופיה ותשכחון עובדוי דהקב"ה. כעובדי דרישא דעלמא כך בסייפי דעלמא. מייתי דיורין בעלמא אי זכו מותיב להו ולבניהו ולבני בנייהו עד סופא דעלמא. לא זכו מחריב להו מנהון. והוא אתרא והוא קרתא לא אתבני לעלמין. לאחזאה לבני נשא דאתר חייביא הוה ההוא אתר. וקב"ה עביד ביה דינא. הה"ד אשר שם שמות בארץ כח.

מראה מקומות

כה בראשית ב', ב. כו תהלים קי, א. כז ז' בשלה סא, ע"א. כח ז"ח בראשית יב, ע"א.

ב י א ו ר

יצרו, וזהו כונת הדברים חגור חרבך על ירך, גבור. תקרא-גבור. (ג) מאי דכתיב חגור חרבך מהו כונת הדברים חגור וגו', אלא כל מי שמורז את עצמו ושם לנגדו מורא של חרב שגון על ירך מאי על ירך זהו שישמור הרושם הקדוש של ברית מילה ובמו שכתוב אצל אברהם שאמר לאליעזר שים נא ירך תחת ידכי שהכונה בשם שישבע לו עם מצות המילה.

(יד) ד"א פירוש אתר חגור חרבך זרו ותכניע היצר הרע שזה כונת התיבות חרבך על ירך על הרושם הקדוש לשמור אותו ואם שמרו לכל יכשל בכיאות אסורות וקרא גבור. וזה שכתוב הודך והדרך הכונה שהקב"ה ילבישו בלבשושי ומה הוא הלבוש של הקב"ה הוד

ונצח (נ"א והדר) כמו שכתוב הוד והדר לבשת. (ד א) אוקמוה פירשו שזה נאמר על מלחמת אברהם עם הארבעה מלכים הנזכר בס' לך שנפלו כולם בידו. (טו) לכו חזו למה כתיב לכו באז היה צריך לכתוב, אלא כך אמר דוד לכו מראש העולם עד סופו ותמצאו מפעלות ומעשי הקב"ה. מביא דיורים בעולם אם הם זוכים ומתנהגים בדרך הישר מישב אותם ולבניהם עד סוף העולם ואם לא זוכים, הקב"ה מתריב אותם והמקום הזה והעיר הזאת לא תבנה לעולם. בכדי להראות שהמקום הזה ישבו בו רשעים. וקב"ה עושו, בהמקום דין אשר שם שמות. שישאר המקום שם.

תורה א"ר

(ס) ברכות נה, ע"א א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן בצלאל על שם חכמתו וקרא : שם ז', ע"א.

אשר שם שמות בארץ : טז) דקב"ה שוי שמהן בארעא (ט) לאתעטרא בהו ולמעבד בהו עבידתא בעלמא הה"ד אשר שם שמות בארץ כט.

מז. י נדיב"י עמים נאספו עם אלהי אברהם : יז) כיון דרמו אברהם לנורא דכשדאי אתגלי עליה קב"ה ושזביה וכו' בההוא יומא ידעו כל אומיא ולישניא, דלא שיזביה לאברהם אלא קב"ה, דאיהו יחידאי דעלמא והוה מייתין בנייהו למשכניה דאברהם ואמרין ליה חמינן לך דאת רחיץ בקב"ה דאיהו רבוניה דעלמא, אוליף לבננא מאורחך דאת ידע, ועלייהו אמר קרא נדיב"י עמים נאספו עם אלהי אברהם (עיין בפ' נח יא, כח) ל.

מח. א שיר' מזמור לבני קרח : יח) מאי שיר' מזמור, אלא הכי תאנא משמיה דר' שמעון (י), שיר' דאיהו כפול, שיר' דאיהו משובח משאר שירין וכן לא מזמור שיר' ליום השבת, כה"ג, שיר' השירים וגו' שיר' לעילא מן שירתא, שיר' מזמור, שירתא דקב"ה דקא מזמרי בני קרח (על) (יא) אינון דיתבי על פתחא דגיהנם וכו' וע"ד (יא) שירתא דא ביום שני אתמר לב.

מראה מקומות

כט ז' פקודי רכנ, ע"א. ל ז' אחרי נו, ע"ב ; לך עז, ע"ב. לא תהלים צב, א. לב ז' אחרי נו, עב.

ב י א ו ר

טז) דקב"ה שוי שמהן שהקב"ה עשה שמות בני אדם בארץ להתעטר בהם ולפעול בהם פעלים היינו שעל ידי השם שנקרא האדם הוטבע בו התכונה לעשות מעשים שונים והשם גורם לזה ועל ידי השם אפשר לדעת תכונת האדם.
יז) כיון דרמו אברהם לנורא דכשדאי, בזמן שהשליכו את אברהם אבינו לאור בשדים נתגלה עליו הקב"ה והצילו, באותו היום ידעו כל האומות והלשונות שלא הציל את אברהם רק הקב"ה שהוא אחד יחיד ומיוחד תורה אור
יח) מאי שיר' מזמור למה נכפל שיר' וגם מזמור אלא כך למדנו בשם ר' שמעון, שיר' שהוא כפול אזי הוא משובח משאר שירות, וכן מזמור שיר' ליום השבת, וכן שיר' השירים, הכונה שיר' שהוא למעלה מן כל השירים וזה הכונה שיר' להקב"ה ששרו בני קרח אתם תורה אור

מנלן דשמא גרים א"ר אלעזר דאמר קרא לכו חזו וגו' אל תקרי שמות אלא שמות ; יומא סג, ע"ב ; ר' מאיר הוה דייק בשמא וכו' ולבסוף הוה דייקי בשמא.
(י) מדרש שוה"ט צב.

(יא) סנהדרין קי, ע"א תניא משום רבינו אמרו מקום נתבצר להם [לבני קרח] בגיהנם וישבו עליו ואמרו שירה.

(יב) רה"ש לא, ע"א תניא ר' יהודה אומר משום ר' עקיבא וכו' בשני מה היו אומרים גדול ה' וגו'.

מח. ב גדול ה' ומהלל מאר בעיר אלהינו הר קדשו: יט) אימתי איקרי קב"ה גדול, בזמנא דכנסת ישראל אשתכחת עמיה הה"ד בעיר אלהינו הוא גדול, בעיר אלהינו עם עיר אלהינו לג.

מח. ג יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון וגו': כ) יפה נוף רא איהו יוסף הצדיק דכתיב ביה לד ויהי יוסף יפה תאר, משוש כל הארץ, איהו חדרה וחידו לעילא ותתא, הר ציון ירכתי צפון בגין (יג) דבחולקיה קאים משכנא דשילה, הר ציון דא ירושלם וכו' קרית מלך רב, אתר איהו מתקנא לקביל מלך רב דא מלכא עלאה דכלא לה.

יפה נוף משוש כל הארץ וגו': כא) כד ברא קב"ה עלמא אשרי חד אבנא יקרא וכו' איהו חד נקורה דקיימא באמצעיתא דעלמא ומתמן אתפשט עלמא וכו' וההיא אבנא (יד) אתקרי שתיה דמנה אשתיל עלמא לכל סטדין וכו', בתלת גוונין אתפשטת ארעא סחרניה וכו', אתפשטותא קדמאה וכו' כל צחוחא וזכותא דארעא

מראה מקומות

לג ז ויקרא ה, ע"א. לד בראשית ל, ו. לה ז ויגש רה, ע"ב.

ב י א ו ר

ומשם נתפשט העולם מכל הצדדים והאבן הנזקקת נקרא שתיה, שממנו הושחת העולם מכל הצדדים, בשלשה דרגות ואופנים נתפשט העולם סביבותיו, התפשטות הראשונה כל הצורות והזכות שבארץ שהוא בית המקדש וירושלם כל מה שבפנים מן החומה, התפשטות השנייה מסביב להתפשטות הראשונה אינה כל כך צחה וזכה אבל היא צחה מהצחות שבעפר יתד מכל שאר עפר אחר, וזהו כל ארץ ישראל, התפשטות השלישית הוא מסביב הוא ישוב של שאר עמים וים אוקיינוס שמסבב כל העולם ודמיון סוד זה הוא מראית העין שבאמצע הוא הנקודה השתורה שממנה יוצא האור ומסביבה עוד כני עגולים מסביב, סביב אבן שתיה הוא בית קודש הקדשים וארון וכפורת וזהו יפה נוף משוש כל הארץ.

שיושבים על פתח הגיהנום, ומפני זה אמרו הלויים בבית המקדש שיר זה ביום שני שבו נברא הגיהנום.

יט) אימתי איקרי קב"ה גדול מתי נקרא הקב"ה גדול בזמן כנסת ישראל: נמצאים עמו בירושלם.

כ) יפה נוף זה נאמר על יוסף הצדיק שכתוב אצלו ויהי יוסף יפה תואר, משוש כל הארץ על ידו היה שמה וחדוה מלמעלה בשמים ומלמטה בארץ, הר ציון משום שבחלקו עמד משכן שילה, הר ציון זה ירושלם. קרית מלך רב מקום מתוקן בשביל מלך רב זה המלך מלכי המלכים שהוא עלייו על כל.

כא) כד ברא קב"ה עלמא, כשברא הקב"ה את העולם זרק אבן אחת כמו נקודה באמצע

תורה אור

(יג) מגילה טו, ע"ב משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף.
(יד) יומא נג, ע"א במשנה ונד, ע"ב תנא שממנה הושחת העולם.

קיימא תמן, וכו' אתפשטותא תנינא. סחרניה דההוא אתפשטותא קדמאה לאו איהו צחותא וזכותא כההוא קדמאה אבל איהו דקיק וצח בצחותא דעפרא יתיר מכל שאר עפר אחרא וכו'. אתפשטותא תליתאה איהו חשוך וגסו דעפרא יתיר מכלהו. וסחרניה דהאי קיימין מיינ דימא דאוקיינוס (טו) דאסחר כל עלמא אשתכח דההוא נקודא קיימא באמצעייתא וכלהו גווינן דאתפשטותא דעלמא סחרניה, אתפשטותא קדמאה איהו (טז) ביה מקדשא וכו' וירושלם וכל מתא משורא ולגו. אתפשטותא תניינא כל ארעא דישראל דאתקדשת בקדושה. אתפשטותא תליתאה איהו כל שאר ארעא אתר בי מותבא דשאר עמין וימא דאוקיינוס דסחרא כלא והא אוקמוה דרזא דא (יז) גווינן דעינא דסחרן לההוא נקודה דאמצעייתא דעינא וכו' כגוונא דההיא נקודה אמצעייתא וכו' ותמן קאים בית קדש הקדשים זארון וכפורת וכו' אשתכח ההוא נקודה חיזו דכל עלמא. ועל דא כתיב יפה נוף וגו' לו.

יפה נוף משוש כל הארץ וגו' : (כב) יפה נוף זה ירושלם וכו', א"ר יהודה ארץ מצרים כל יופי שבה נוף ותחפנחס וכו' וציון גדלה ביופי והדר על נוף וכו' משוש כל הארץ וכו' שכל מי שהיה רואה אותה היה שמח דתניא (יח) א"ר יוסי א"ר חייא מעולם לא נכנס אדם בירושלם והיה עצב לקיים מה שנאמר משוש כל הארץ לו.

מח. ה כ"י הנה המלכים נועדו וגו' : (כג) דא יהודא ויוסף (יט), בגין דתרווייהו מלכים ואתקריבו דא בדא לאתווכחא תרווייהו כחדא, בגין דיתודה

מראה מקומות

לו ז' פקודי רכב ע"א—ע"ב. לו ז"ת ויצא כח. ע"ב.

ב י א ו ר

(כב) יפה נוף זה ירושלם א"ר יהודה ארץ ירושלם היה שמת, שלמדנו בכרייתא שמעולם מצרים כל יופי שבה נוף ותחפנחס וציון גדלה לא נכנס אדם לירושלם והיה עצב לקיים מה ביופי והדר על נוף, וזהו כונת הפסוק יפה שנאמר משוש כל הארץ. נוף שירושלים היא יותר יפה מנוף שבמצרים (כג) דא יהודה ויוסף המלכים, הכונה על משוש כל הארץ שכל מי שהיה רואה את יהודה ויוסף ששניהם היו מלכים ונתקרבו זה

תורה אור

(טו) עירובין כב, ע"ב דכולי עלמא נמי מקיף אוקיינוס.

(טז) עיין יומא גז, ע"ב שממנה הישתת העולם.

(יז) מס' דר"א זוטא פ"ט ; תנחומא קדושים יוד.

(יח) שמור' סליה, ופגיב, ויקר' פ"א, במ"ר פ"א, וכעין זה נאמר במשנה אבות פ"ה, מ"ה

ולא הויק וכו' ולא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים.

(יט) ב"ר פצ"ג.

אתערב ביה בבנימין והוה ערב לגביה דאבו: ביה (כ) בהאי עלמא ועלמא דאתי וכו', המה ראו כן תמהו וגו' לכל אינון דהוו תמן, חיל כיולדה, בגין דהוו דחלין לקטלא ולא תקטלא וכולא בגיניה דבנימין לח.

מט. ו למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני: (כד) מאן אינון יומין דרע וכו' אלא אינון כמה דאתמר דכתיב לט וזכר את בוראך בימי בחרותיך עד אשר לא יבאו ימי הרעה, לאו אינון יומין דסיבו, אלא רזא דמלה וכו' לכל חד וחד יומין ושנין ידיען אלין לימינא ואלין לשמאלא אלין דימינא אתקרון ימי הטוב, ואלין דשמאלא אקרון ימי הרעה וכו', דאלין מסחרין ליה לבר נש בחובוי דאיהו עביד וכו' ובגיני כך אמר דוד למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני ימי רע ודאי מ. למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני: (כה) אית מאן דדחיל ולא ידע ממה איהו דחיל (כא) בגין אינון חטאי דלא ידע דאינון חטאין ולא אשגח בהו, ואיהו

מראה מקומות

לח ז' ויגש דו, ע"א. לט קהלת יב, א. מ ז' מקץ רג, ע"כ; דה, ע"א.

ב י א ו ר

לזה להתוכח מפני שיהודה ערב לאביו בעד בנימין שאם לא יביאו כחורה יהיה מנודה, מעוהיו ועוה"ב. המה ראו כן תמהו כל אלה טהיו שם ראו ותמהו חיל כיולדה מפני שפחדו יהודה ויוסף להרוג או להרג, והכל בשביל בנימין.
 (כ) מאן אינון יומין דרע מי המה ימי רע, אלא הם כמו שפירשו את הפסוק זכור את בוראך וגו' ימי הרעה שאין הכונה על ימי הזקנה אלא שיש לכל אחד ימים ידועים אלו לימין ואלו לשמאל, אלו שהם בימין נקראים ימי הטוב, ואלו שבשמאל נקראים ימי הרעה, שהם מסחרין מסבבין את האדם על ידי החטאים שהוא עושה ומפני זה אמר דוד למה אירא בימי רע, עון עקבי יסובני.

(כה) אית מאן דדחיל יש מי שמפחד ואינו יודע ממה הוא מפחד, וזהו מפני החטאים שעשה שאינו יודע שהם חטאים ולא משניה ולא משים לב עליהם והוא מפחד מימי רע ומי המה ימי רע, זה יצהיר שהוא נקרא רע ויש לו ימים ידועים שניתן לו רשות להסית את האדם לדרך רע, לכל אלה שמטמאים דרכיהם, שמי שבא ליטמא מטמאין לו והם ממונים על אלו החטאים שכני אדם דשים אותם בעקביהם ואחרי שחטא בהם הוא בפחד יאם אדם בא ליטהר יש לו הרכה שמסייעים לו, ולמדנו שבשאדם קם בבוקר ממסתו עליו לרחוץ ידיו מכלי במים ואם אדם אחד רוחצו עליו להתרחץ מאדם שנטל ידיו מקודם, ועונ שמי שנטל ידיו כעצמו ירחוץ מקודם ידו

תורה אור

(כ) מי תחומא ויגש.

(כא) דרכות ט, ע"א והוא תלמידא והוה קא אזיל כתרדיה דר' ישמעאל כריי וכו' חזייה דקא מפחיו אמר ליה חטאיה את.

דחיל מימי רע, מאן אינון דא יצר הרע (כב) דאיהו אקרי רע ואית ליה יומין ידיען דאתיהיב ליה רשו בעלמא לאסטאה לכל אינון דמסאבי ארחייהו. דמאן דאתי לאסתאבא מסאבין ליה (כג) וכו' ואלין ממנן על אינון חובין דדשין בהו בני נשא בעקבייהו וכו' (כד) אתי ב"ג לאתדכאה. כמה אינון דמסייעין ליה, הא תנינן דכד בר נש קם בצפרא בעי לאסתאה ידוי מגו נטלא דמיא דאיהו מאנא וכו' מגו מאן (כה) דאסחי ידוי מקדמיתא וכו' ותו דבעיא ליה לבר נש לנטלא (כו) ידא ימינא בשמאלא בגין לשלטאה ימינא על שמאלא וכו' בגין דלא יהיב דוכתא ליצר הרע לשלטאה כלל וכו'. ובגין כך (כז) כל מאן דאיהו חטי באינון חטאין דדש בהו ברגלוי לא ידע בהו (כח) ודחיל תדירא. דוד מלכא הוה אסתמר תדיר מחובין אלין וכד הוה נפיק לקרבא הוה מפשפש לון ועל דא לא דחיל לאגחא עמהון קרבא (עין לעיל יח לח) מ"א.

מ"ט. כא אדם ביקר ולא יבין נמשל כבהמות נדמו : כו) מאן דאקרי אדם וכו' ומית (כט) אסור למיבת ליה בביתא למעבד ליה לינה על ארעא משום

מראה מקומות

מא ז' מקץ קצח ע"א—ע"ב.

ב י א ו ד

הימנית עם ירו השמאלית בכדי להשליט ימין על שמאל, בכדי שלא יתן מקום ליצר הרע לשלוט עליו כי היצר הרע הוא בצד שמאל של האדם וכמו: שכתוב (קהלת י, ב) ולב כסיל לשמאלו ומפני זה כל מי שהוא חוטא, באותם חטאים שדש ברגליו ואינו חושבם לחטא, אינו יודע מהם, ותמיד הוא מפחד, דוד המלך היה נזהר תמיד מחטאים באלו, וכשהיה יוצא

למלחמה היה מפשפש ובוזק במעשיו קודם יציאתו למלחמה ומפני זה לא היה מפחד ללחום עם שונאיו, וע"ז נאמר ארדוף אויבי ואשיגם. (כו) מאן דאקרי אדם מי שנקרא אדם ומת, אסור להליגו בבית על הארץ משום כבוד הגוף שלא יתכוה וזהו כונת הדברים אדם ביקר בל ילין, אדם שהוא יקר מכל יקר בל ילין, למה מפני שאם עושים לו כך נמשל כבהמות

תורה אור

(כב) סוכה נב, ע"א שבעה שמות יש לו ליצר הרע, הקב"ה קראו רע.

(כג) שבת קד, ע"א מימרא דריש לקיש כא ליטמא פותחין לו.

(כד) שם, בא ליטהר מסייעים אותו ; יומא לט, ע"א אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה.

(כה) וכמו שכתוב במדבר יט, יס והוה הטהור על הטמא, עיין ברכות נא, ע"א.

(כו) שכת סא, ע"א כי ימין חשוכה בתורה לענין בהן יד ובהן דגל, וחליצה.

(כז) מ' תנחומא ראש פ' עקב, וע"ס המשנה (אבות פ"ב, מ"א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה.

(כח) ברכות ס, ע"א ההוא תלמידא דהוה קא אויל בתריה דר' ישמעאל כ"ר יוסי בשוקא דציון

חזייה דקא מפחזי, אמר ליה חטאה את וכו'.

(כט) סנהדרין מז, ע"ב א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי שמי שמלין את המת עובר בל"ת.

ומכאן נראה שדעת רשכ"י שמשמו א"ר יוחנן שמי שמלין את המת עובר בל"ת, שטעם הקבורה

יקרא דהאי גופא דלא יתחזי ביה קלנא דכתיב אדם ביקר בל ילין אדם דהוא יקר מכל יקרא בל ילין מ"ט משום דאי יעבדון הכי נמשל כבהמות נדמו, מה בעירו לא הוו בכללא דאדם ולא אתחזי בהו רוחא קדישא אוף הכא כבעירי גופא בלא רוחא וכו' כל מאן דעביד לינא להאי גופא קדישא בלא רוחא. עביד פגימותא בגופא דעלמין וכו' משום דהאי גופא יקרא. אתקרי דיוקנא דמלכא (עיין בדברים כא כג) מ"ב.

אדם ביקר בל ילין: א"ר יהודה (כו) ווי להם לרשעים שאינם רוצים להדבק בשותפותא של הקב"ה. במה. א"ר יצחק באותה הנשמה שהוא נתן, אלא הולך ודבק בכח הבהמות הה"ד אדם ביקר בל ילין וגו' שלא רצה לעמוד באותו יקר ותפארת של הנשמה, אבל מה חטאתו שעשה, שנמשל כבהמות, באותו הכח שלהם הנכרת והנדמה מהרה ולא תעלה למעלה מ"ג.

ג. כג זבוח תודה יכבדנני: (כח) מהו יכבדנני תרין כבודין חד לעילא חד לתתא. (כט"א) חד בעלמא דין וחד בעלמא דאתי מ"ד.

נ"א. ה כ"י פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד: (כט) כמה אית לון לב"ג לאסתמרא מחובייהו מקמי קב"ה דהא לבתר דחטא ב"ג רשים הוא חוביה לעילא

מראה מקומות

מג ז"ח בראשית טו, ע"א.

מב ז' נשא קמג ע"ב; קמ, ע"א.

מד ז ויקרא כ, ע"א.

ב י א ו ר

אדם ביקר בל ילין שלא רצה לעמוד ביקר והתפארת של הנשמה יחטאו הוא שנמשל כבהמות ככח הבהמיות שבו שהוא נכרת ונכלה מהרה ולא תעלה למעלה לשמים. (כח) מהו יכבדנני למה כתוב יכבדנני בשני נונין כי היה צריך להכתב יכבדני אלא לדמו שבשני כבודים הוא מכבדני אחר למעלה בשמים ואחד למטה בארץ אחד כעולם הזה ואחד בעולם הבא. ע"י התשובה עם הקרן. (כט) כמה אית לון לב"ג לאסתמרא עד כמה צדיכים בני אדם להזדר שלא יחטאו לפני הקב"ה. מפני שאחרי שחטא האדם גרשכ צינו

נדמו, כשם שכהמות לא היו בכלל אדם ולא היה להם רוח קדוש, כמו כן מונח הגוף הזה גוף בלא רוח, וכל מי שעושה לינה להגוף הקדוש בלא רוח עושה פגם כגוף של העולמות משום שהגוף היקר הזה נקרא צורת המלך שהרי נאמר כתחילת כריאת האדם שאמר הקב"ה נעשה אדם בצלמנו כדמותנו. (כו) ווי להם לרשעים אוי להם להרשעים שאינם רוצים להדבק בשותפות של הקב"ה, ש'מלכתחלה נברא ונעשה בשותפות, האב והאם נתנו, כו הגוף והקב"ה הנשמה והוא הולך ונוכח בכח הבהמות והגשם, וזהו כונת הכתוב

תורה אור

הוא משום משום בזיוני, ונפשטה בזה האכעיא בגמרא שם אם הקבורה היא משום כזיוני או משום כבוד הנפטר. (כט"א) מימרא דדיב"ל סנהדרין מג, ע"ב ויקר פ"ט, כ ר' ברכיה וכו'.

ולא אתמחק בר בתוקפא דתיובתא סגיא כד"א מ"ה כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך ברית נכתם עונך לפני וגו', ת"ח כיון דחב וכו' זמנא חדא עביד רשימו, וכד חב ביה זמנא תניינא אתתקף ההוא רשימו יתיר, חב ביה זמנא תליתאה אתפשט ההוא כתמא מסטרא דא לסטרא דא (ל). כדיון כתיב נכתם עונך לפני, ת"ח דוד מלכא כיון דתב קמי קב"ה על עסקא דבת שבע חשיב דההוא חובא אתרשים עליה לעלמין מה כתיב מ"ו גם ה' העביר חטאתך לא תמות אעבר ההוא רשימו מקמיה א"ל ר' אבא והא תנינן (לא) דבת שבע דיליה דדוד מלכא הות מן יומא דאתברי עלמא, אמאי יהבה קב"ה לאוריה החתי מן קדמת דנא, א"ל הכי אורחוי דקב"ה אע"ג דאתתא אזמינא ליה לב"ג למהוי דיליה אקדים אחרא ונסיב לה עד דמטא זמניה דהאי, כיון דמטא זמניה אתרחיאי האי דנסיב לה מקמי האי אחרא דאתי לבתר ואסתלק מן עלמא וכו', דוד אע"ג דאודי על חוביה ותב לא אעדי לביה ורעותיה מאינן חובין ומההוא חובא דבת שבע בגין דחיל עלייהו דתיר דילמא גרים חד מנייהו (לב) ויקטרג עליה בשעתא דסכנה מ"ז.

מראה מקומות

מ"ז ז' נח עג, ע"ב.

מ"ו ש"ב יב, יב.

מ"ה ירמיה ב, כב.

ב י א ו ר

לאוריה מיום בריאת העולם בת זוגו של דוד ולמה נתנה הקב"ה לאוריה. ועל זה השיב לו, כן הוא דרכו של הקב"ה הגם שאשה הזומנה לאדם שתהיה שלו לפעמים מקדים אחד ולוקחה עד שמגיע זמנו של בן זוגה ואח"כ כשמגיע הזמן נדחה הראשון שלקחה קודם בת זוגו ומסתלק ונפטר מן העולם, דוד אע"ג שהודה על עונו ועשה תשובה אעפ"כ לא אעדי לביה לא הסיר לבו מכל העונות שחטא וביחוד בחטא של בת שבע וזהו לדעתי מרומז בסטוק זה שכתוב מקודם כי פשעי אני אדע כלשון רבים הרבה פשעים בפתח תות העיין ותטאתי נגדי

למעלה ולא נמחק רק על ידי תשובה אמיתית מעומק הלב כמו שכתוב כי אם תכבסי וגו' נכתם עונך לפני, וכשחטא פעם אחת עושה רושם, וכשחוטא פעם שני נתחזק הרושם יותר, וכשחוטא פעם שלישית מתעמק ומתפשט הכתם מצד זה להצד השני, ועל איש כזה נכתב נכתם עונך לפני, ת"ח בא וראה, דוד המלך כשחטא לפני הקב"ה בענין בת שבע חשב שהחטא הזה יהיה עליו לעולם אבל כשעשה תשובה כתיב גם ה' העביר חטאתך לא תמות, הקב"ה העביר הרושם מלפניו, ועל זה שאל ר' אבא הר' למדנו שבת שבע היתה עור מקודם שנישאת

תורה א"ר

(ל) כגמי יומא ס"ו, ע"ב בכרייתא בוכרי ר' יוסי ב"ר יהודה נאמר שלישית מוחלין לו רביעית אין מוחלין לו.

(לא) סנהדרין קז, ע"א זרש רבא וכו' ראיה היתה בת שבע בת אליעם לדוד מששת ימי בראשית, וכן תנא דבי ר' ישמעאל וכו' אלא שאמלה פנה. [שלא המתין עד בוא זמנו].

(לב) עיין ב"ר, פ"א.

והטאתי נגדי תמיד : ל) בעי ליה לב"נ למבדק בחובוי בכל יומא ויומא וכר כד אתי ליליא בעי לאסתכלא ולמבדק בכל מה דעבד כל ההוא יומא בגין דייתוב מניהו ויסתכל בהו תדיר בגין דייתוב קמי מאריה כד"א והטאתי נגדי תמיד מח.

והטאתי נגדי תמיד : לא) (והטאתי דא יצר הרע) בגין דאיהו עביד ליה לבר נש כל יומא למחטי קמי מריה מט.

נא, ו לך לבדך חטאתי : לב) מאי לך לבדך אלא בגין דאית חובין דחטי ב"נ לקב"ה ולבני נשא ואית חובין דחטא לבני נשא ולא לקב"ה, ואית חובין

מראה מקומות

מח ד' וישב קצא ע"א. מט ז' וישלח קסה, ע"ב.

ב י א ו ר

כן, מפני שרוד עשה המעשה בהיתר ורוד לקח את בת שבע שהיתה שלו קודם, וגם היה לה מבעלה אוריה, עוד קודם שהלך לקרבא למלחמה, כי כן היה המנהג בישראל שכל אחד נותן גט זמן לאשתו קודם שהלך למלחמה היינו שאם לא יחזור עד זמן המוגבל תהיה מגורשת למפרע והיתה אחר כך מותרת לכל אדם, ומהו החטא שחטא דוד להקב"ה, זה שהרג לאוריה בחרב בני עמון ולא הרגו בזמן שאמר אוריה לדוד אדוני יואב, שנחשב כמורד במלכות מפני שרוד היה אדון עליו, וזה יודעים אנו מהפסוק שחשב כל הגבורים אשר לדוד ובאחרונה חשב גם את אוריה החתי בתוכם, מזה מוכח שהיה דוד אדון על אוריה, וגם במקום אחר העיד עליו הפסוק שעשה את הישר בעיני ה' ולא טר מכל אשר צוהו רק בדבר אוריה והדיוק רק בדבר להורות שהחטא לא היה על מה שהרג את אוריה אלא שהיה לו להרגו בזמן שדיבר כמורד, והיה לו להרגו אנו, והוא הרגו בחרב בני עמון שכל חרב מבני עמון היה חקוק עליו נחש וזה היה עבודה זרה שלהם ובזמן שהרגו בני עמון את אוריה ועוד הרבה מבני ישראל עמו כמה חיוק נתחזק ונתגדל או אצלם

תמיד שנכתב בלשון יחיד חטאתי בחירק תחת התי"ו ולא נכתב בפת"ח תחת התי"ו בלשון רבים הכונה על חטא בת שבע, משום שפחד עליהם תמיד אולי יגרום אחד מהם ויקטרג עליו בזמן סכנה.

ל) בעי ליה לב"נ צריך אדם לבדוק בחטאיו בכל יום ויום אולי חטא, ולעשות תשובה, וכשבא הלילה צריך להסתכל ולהתבונן במעשיו כל מה שעשה ביום זה בכדי שישוב עליהם ותמיד יסתכל בהם בכדי שישוב לפני אדונו כמו שכתוב והטאתי נגדי תמיד.

לא) והטאתי זה שכתוב והטאתי הכונה על היצר הרע, שהוא נקרא חטאת, מפני שהוא עושה לאדם בכל יום שיחטא לפני אדונו.

לב) מאי לך לבד מהו הדיוק לבד, אלא מפני שיש חטאים שונים, יש חטאים שאדם חוטא בהם להקב"ה ולבני אדם, ויש חטאים שאדם חוטא לבני אדם ולא להקב"ה, ויש שחוטא להקב"ה ולא לאדם, ורוד המלך חטא רק להקב"ה ולא לבני אדם. ואם תשאל הרי חטא עם בת שבע ולמדנו שמי שבא על ערוה אטרה על בעלה (אתתא ברעותא), אם היה זה בדצונה אם כן חטא דוד גם לאוריה, לא

דחטא לקב"ה בלחודוי וכו' דוד מלכא חב לקב"ה בלחודוי ולא לבני נשא, ואי תימא הא חב הוא חובה דבת שבוע, ותנינן (לג) מאן דאתי על ערוה (אתתא ברעותא) אסרה על בעלה וחב לחבריה וכו', לאו הכי הוא, דההוא וכו' בהיתרא הוה, ודוד דייליה נקט, (לד) וגט הוה לה מבעלה עד לא יהך לקרבא, דהכי הוה מנהגא דכל ישראל, דיהבין גט זמן לאתתיה כל דנפיק חילא וכו' ולבחר דעבר זמן, והות פטורה לכלא, נטל לה דוד וכו' ומה היא חובה דחב לקב"ה בלחודוי וכו' (לה) דקטל לאוריה בחרב בני עמון, ולא קטליה איהו בשעתא דאמר ליה ואדני יואב, דהא דוד היה רבון עליה (ועל יואב) וקרא אוכה דכתיב ג' אלה שמות הגברים אשר לדוד ולא אשר ליואב וכו' וקרא אמר ולא נמצא אתו דבר נא רק בדבר אוריה החתי, רק למעוטי קא אתי, בדבר אוריה ולא באוריה, וקב"ה אמר ואותו הרגת בחרב בני עמון וכל חרב בני עמון הוה חקיק ביה חויה עקים דיוקנא דדוקון ואיהו ע"ז דלהון וכו' דבשעתא דקטלו בני עמון לאוריה וסגיאון מבני ישראל עמיה ואתגבר בההיא שעתא חרב בני עמון כמה תקפא אתתקף ההיא ע"ז שקוץ, ואי תימא אוריה לא הוה זכאי, כיון דכתיב עליה אוריה החתי, לאו הכי, זכאה הוה, אלא דשמא דאתריה הוה חתי וכו' עיי"ש נב.

והרע בעיניך עשיתי: (לג) לפני עיניך מבעי ליה, אלא מאי בעיניך, אמר דוד בההוא אתר דחבנא בעיניך הוה, דהוינא ידע דהא עיניך הו זמינין וקיימי

מראה מקומות

נ ש"ב כג, ת. נא מ"א טו, ה. נב ו' משפטים קו ע"ב; קו, ע"א.

ב י א ו ר

הע"ז שקוץ ועל ידי זה נתן כח להע"ז שלהם, ואתה עומד לנגדי, כמו שכתוב שויתי ה' ואם תאמר שאוריה לא ה"י צדיק מפני שנקרא אוריה החתי, זה לא ככה, הוא ה"י צדיק אלא ששם מקומו היה חתי או חת.
 (לג) לפני עיניך מבעי הלא צריך לכתוב לפני עיניך ולמה כתיב בעיניך אלא כך הוא הכונה. שהרע שעשיתי הוא מה שהיה בעיניך שידעתי שאתה עומד לנגדי, כמו שכתוב שויתי ה' לנגדי תמיד ולא התחשכתי בזה זה הוא החטא שלי, למען תצדק בדבריך, הכונה הוא כך, שאמר דוד אני אמרתי בחנני ה' ונסני, ואתה אמרת שלא אוכל לעמוד בנסיון. אם כן זה שחשאתי הוא בכדי לאמת דבריך שישארו דבריך אמת, שאם הייתי עימד בנסיון ולא הייתי נוסא.

תורה אור

(לג) חגיגה ט, ע"ב ר' שמעון בן מנסיא אומר וכו' הבא על אשה איש ואסרה לבעלה נטרד מן העולם והלך לו.
 (לד) שבת נו ע"א דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל היוצא למלחמת בית דוד כותב גט כריתות לאשתו וכו' (ולא נזכר גט זמן).
 (לה) שם.

קמאי ולא חשבנא לון הרי חובא דחבנא וכו' למען תצדק בדברך תזכה בשפטך ולא יהא לי פתחון פה למימר קמד, וכו' אמר (דוד) מרי דעלמא, אנא אמינא נג בחנני ה' ונסני ואת אמרת דלא איכול לקיימא בנסיונך, הא חבנא למען תצדק בדברך ויהא מילך קשוט, דאלמלא לא חבנא, יהא מלה דילי קשוט, ויהא מילך בריקנא (ל), השתא דחבנא בגין דלהוי מילך קשוט, יהבינא אתר לצדקא מילך, בגין כך עבירנא למען תזכה בדברך תזכה בשפטך נד.

נא, יב לב טהור ברא לי אלהים וגו' : לד) לב טהור כד"א נה ונתת לעבדך לב שומע וגו' וכתוב לו וטוב לב משתה תמיד וכו'. ורוח נכון חדש בקרבי וכו' כד"א לו ורוח אלהים וכו' ואתערזו לו ורוח חדשה אתן בקרבכם וצלי דוד ההוא רוח נכון חדש בקרבי בגין דאית מסטרא אחרא לב טמא ורוח עועים דאסטי לבני עלמא נח.

לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי : לה) למלעי באורייתא ולאשתדלא בה וכו' וכד אשתדל באורייתא וכו' זכי לההיא נפש חיה ולמהדר כמלאכין קדישין דכתיב נט ברכו ה' מלאכיו אלין אינון דמתעסקין באורייתא דאקרון מלאכיו בארעא וכו' ועל דא אמר דוד, לב טהור ברא לי אלהים למלעי באורייתא.

מראה מקומות

נג תהלים כו, ב.	נד ז' משפטים קו, ע"ב ; קו,	נה מ"א ג, ט.
נו משלי טו, טו.	נא יחזקאל יא, יט.	נח ז' וישב קצב, ע"ב.
נט תהלים קג, כ.		

ב י א ו ר

נכון הכונה שיהיה בי רוח קדושה וטהרה מפני שיש מסטרא אחרא לב טמא ורוח עועים לזה התפלל דוד שיהיה לו לב טהור ורוח קדושה.

היה דברי אמת ודברך רק ותגם חלילה, אבל עכשיו חטאתי בכדי שיהיו דברך אמת, נתתי מקום להצדיק דברך ותזכה בשפטך.

לה) למעלי באורייתא להיות עמלו בתורה ולעסוק בה, וכשעוסק בתורה זוכה לנשמה קדושה שהיא נפש חיה ולהגיע למדרגת מלאכים קדושים שעליהם נאמר ברכו ה' מלאכיו גבורי כח שזה נאמר על הצדיקים, וזהו כונת דוד ל טהור ברא לי אלהים לעמול בתורה ועל ידי זה אזכה לדוח נכון חדש בקרבי.

לב טהור הכונה שיהיה טהור מאותם הדברים ה...נעים להיות בכל דרכיו משכיל, וכן שלמה אמר, לב שומע, היינו לב מבין, וטוב לב משתה תמיד, הכונה שמי שנפשו רחבה שמבין הכל יש לו משתה תמיד שהוא שמה שאין דאגה אלא למי שיגע ואינו משיג שאז לעולם הוא עצב וכמו שאמרו בסנהדרין בס' חלק כל ימי עני רעים זה שרעתו קצרה, וטוב לב משתה תמיד זה שרעתו רחבה (נצ"א) ורוח

תורה אור

(לו) סנהדרין קו, ע"א דלא לימרו עבדא זכי למאריה.

וכדין ורוח נכון חדש בקרבי. (לו) אמר ר' יוסי לר' אלעזר האי דכתיב ס ויצא הרוח ויעמד לפני ה' ויאמר אנכי אפתנו, ויאמר אליו ה' במה, ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו, ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן, ותנינן (לו) דהוה רוח נבות היורעאלי, וכי נשמתין כיון דסלקין וקיימין לעילא, אינון יכלין לאתבא בהאי עלמא וכו' דאמר אצא והייתי וגו', ותו (לח) מ"ט אתענש עליה אחאב דהא דינא דאורייתא דשוי שמואל קמיהו דישראל הכי הוא, דכתיב סO ואת שדותיכם וכרמיכם ויתיכם הטובים יקח וכו', ותו דהוה יהיב ליה כרמא אחרא או דהבא ולא בעא, אמר ליה יאות שאלת, ת"ח וכו' וכי רוחא דנבות יכיל לסלקא ולקיימא קמיה דקב"ה למתבע שקרא וכו', ואי צדיקא הוא איך יבעי שקרא בהווא עלמא דאיהו עלמא דקשוט, ומה בהאי עלמא לא בעי זכאה שקרא, בהווא עלמא לא כ"ש, ואי לאו זכאה איהו, היך יכיל לקיימא קמי קב"ה, אלא ודאי נבות לאו זכאה הוה כ"כ לקיימא קמי קב"ה, אלא רוחא אחרא הוה דשלטא בעלמא וכו', ודא הוא דאסטי לבני עלמא בשקרא, ומאן דאיהו רגיל בשקרא אשתדל תמיד בשקרא וכו' וע"ד

מראה מקומות

סא ש"א ת. יד.

ס ה"ב יח, כ.

ב י א ו ר

לנבות כרם אחר במקום כרמו, או זהב ולא רצה, אם כן בדין הרגו אחאב, אמר לו יפה שאלת, אבל עלינו להבין, האם רוח של נבות היה יכול לעלות ולעמוד לפני הקב"ה לתבוע דבר שקר, הלא ממה נפשך אם צדיק היה האיך ירצה לשקר בעולם הבא שהוא עולם האמת, הלא בעולם הזה אינו רוצה הצדיק לשקר ובסרט בעולם הבא, ואם נבות לא היה צדיק, איך יכול לעמוד לפני הקב"ה אלא ודאי שנבות לא היה צדיק כל כך שיהיה לו הזכות לעמוד לפני הקב"ה, אלא זה היה רוח אחר שהוא שולט בעולם שהוא רוח מסטרא אחרא השולט בעולם שהוא קיים תמיד ועולה לפני הקב"ה, וזהו שמטה ומסית לבני עולם

(לו) אמר ר' יוסי לר' אלעזר זה שכתוב ויצא ויעמוד לפני ה' ויאמר אנכי אפתנו (לאחאב) ויאמר אליו ה' במה, ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו, ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן, ולמדנו שזה היה רוח ונשמת נבות היורעאלי, האם אפשרי שאחר הפטירה שעולות ונמצאות למעלה יכולות לחזור להעולם הזה, שאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו שינבאו שיצליח במלחמה בכדי שילך אחאב למלחמה ויהרג שם, ותו ועוד קשה למה נענש אחאב על שהרג את נבות, הלא זה דין תורה, שלמד שמואל הנביא לישראל, שרשות ביד המלך לקחת שדות וכרמים מהעם, ותו ועוד קשה שהרי אחאב רצה לתת

תורה אור

(לו) שבת קמ"ט, ע"ב מאי רוח, א"ר יוחנן זה רוח של נבות.

(לח) כן הקשו בתוספות סנהדרין כ, ע"ב ותירצו כמה תירוצים, אבל לפי דברי הזוהר כאן לא נענש על ענין הכרם, רק על שהרגו.

קב"ה א"ל צא ועשה כן, פוק מהכא, כמה דאוקמוה דכתיב **סב** דובר שקרים לא יכון לנגד עיני, ובג"ד איהו רוח שקר ודאי וכו' על דקטיל ליה בלא דינא אתענש וכו' ותא חזי כמה אינון בני נשא בעלמא דאסטי לון האי רוח שקרא בשקרא וכו', וע"ד דוד מלכא בעא לאסתמרא מניה ובעא לאפקא מגו מסאבו דכתיב לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי **סג**.

נא, טו אלמדה פשעים דרכיך וגו' : (לו) (לט) לאו דוד אתחזי לההוא עובדא דהא איהו אמר **סד** ולבי חלל בקרבי וכו' אבל אמר דוד, בלבא אית

תרין היכלין, בחד דמא ובחד רוחא, ההוא חד דמלייא דמא ביה דיוורא ליצר הרע, ולבי לאו הכי דהא ריקן איהו וכו' וכיון דהכי הוא לא אתחזי דוד לההוא חובה דחב, אלא בגין למיהב פתיחו דפומא לחייביא דימרון דוד מלכא חב ותב בתיובתא ומחל ליה קב"ה, כש"כ שאר בני נשא, וע"ד אמר אלמדה פשעים דרכיך וגו' **סה**.

נא, יז אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך : (לח) אדני בהיפוך אתון דינא, ובגין דא אמרו מארי מתניתין (מ) דינא דמלכותא

מראה מקומות

סב תהלים קא, ז. סג ז' וישב קצב, ע"ב. סד תהלים קט, כב. סה ז' משפטים קו, ע"ב.

ב י א ו ר

בשקר, ומי שהוא רגיל לשקר הוא משתדל עמו תמיד בשקר, ומטני זה אמר לו הקב"ה צא מכאן וכמו שדרשו רז"ל שמפני שאמר שילך וישדל את נביאי הבעל שינבאו שקר, נאמר לו צא כמו שכתוב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני, ותא חזי ובא וראה שיש כמה בני אדם בעולם שרוח השקר מטם ומסיתם בשקר, ועל זה ביקש דוד להזהר ממנו ולצאת ולהתרחק מן הטומאה ועל זה התפלל ואמר לב טהור ברא לי אלהים, ורוח נכון חדש בקרבי.

(ל:) לאו דוד אתחזי להאי עובדא לא היה דוד ראוי לאותה מעשה לחטוא בבת שבע, שהרי אמר ולבי חלל בקרבי, שכלב יש שני

מרורים, חללים, באחד דם, ובאחד רות, זה שמלא דם הוא ששוכן בו היצר הרע, וזהו שאמר דוד ולבי חלל בקרבי כלבי המקום הזה ריק בלא דם ולא נתתי מקום לשכון שם היצר הרע, וכיון שכן שלא היה לו יצר הרע לא היה ראוי דוד לחטא זה שחטא, אלא שחטא, ליתן פתחון פה לחוטאים ורשעים שיאמרו הרי רוד המלך חטא וחזר בתשובה והקב"ה מחל לו אזי מכל שכן ששאר בני אדם שחוטאים אם יחזרו בתשובה בודאי שהקב"ה יקבלם וימחול להם וזהו כונת הדברים שאמר אלמדה פושעים דרכיך, שהפושעים לא יתיאשו מן התשובה.

(לח) אדני בהיפוך אתון דינא אדני הם

תורה אור

(לט) ע"ז ד, ע"ב דא"ר יוחנן משום רשב"י לא דוד ראוי לאותו מעשה. (מ) נדרים כה, ע"א ; גיטין י, ע"ב ; ב"ק קיג, ע"א—ע"ב, כ"ב גז, ע"א אמר שמואל דינא דמלכותא דינא.

דינא, כל דינין, בהאי שמא אתדנו וכו'. ומה דינין אינון חד (מא) לודן בנוקי שור, תניינא לודן בנוקי בור תליתאה לודן בנוקי אש, רביעאה לודן בנוקי אדם, ואבתריהו לודן בדיני ארבע שומרים, שומר חנם, ושומר שכר, והשואל, ונושא שכר, (ס"א והשוכר) לקבלייהו דינין ארבעה דין חלוקת השותפים, דין חלוקת קרקעות, דיני עבדים ושפחות, דיני תובע ונתבע בכמה מיני תביעות דחיובי ממון וגזל ואבדה או שמויק לחברו והורגו באחד מארבע מיתות בית דין אדון איתו קב"ה באדני לודן בכל מיני דינין 10 לשפחה בישא כי תירש זכרתה וכו' נזק, שבת, ובשת, ורפוי, לשכינתא ובנהא: שבת דבטולא דאורייתא דבטילת לבנהא, ורפוי דגרמת לון דמתרפין מדברי תורה, נזק בכמה נזקין דמלאכי חבלה וכו' ובשת דהו מבין לשכינתא בכ"מ שקרא דלהון והו אמרין איה אלהיך, וכמה גזלות מן שפחה בישא דאתמר בה 10 גזלת העני בבתיכם, כמה ברכאן גזלת לשכינתא שפחה בישא בכובד המס ובכובד כמה דינים משונים על בנהא, וכמה קרבנין דבי

מראה מקומות

סז ישעיה ג, יד.

סו משלי ל, כג.

ב י א ו ר

אותיות דינא, ומפני זה אמרו בגמרא דינא דמלכותא דינא שהכונה שהדינים שעושה הקב"ה שהוא מלך העולם הם בשם אדני שהוא דין ומה המה הדינים בכאן מביא הוהר על כמה דינים שנזכרים במשניות בסדר נזיקין שמרמזים על הדינים שיעשה הקב"ה על הס"ם ואומות העולם: הדינים הנזכרים במשנה דאשונה בבבא קמא, א' לודן בנוקי שור, ב' לודן בנוקי בור, ג' לודן בנוקי אש, ד' לודן בנוקי אדם, ואח"כ בכ"מ מדובר בדיני ארבעה שומרים שומר חנם, ושומר שכר, והשואל, ונושא שכר, ובמסכת כ"ב בדיני חלוקת השותפים, חלוקת קרקעות, דיני עבדים ושפחות תובע ונתבע, ותביעות של חיובי ממון וגזל ואבדה, ובמס' סנהדרין בדיני מויק לחבירו והורגו באחד מארבע מיתות בית דין והקב"ה שהוא אדון אדון העולם בשם אדון

יודן בכל מיני דינים לשפחה רעה שרשה את הגבירה כמו שכתוב ושפחה כי תירש גבירתה שמחויבת לשלם שבת ובשת ורפוי להשכינה ובניה ישראל שכן הרין שמי שחובל בחבירו חייב לשלם נזק, צער, ריפוי, שבת, ובשת, שבדרך רמז זה מרמז על מה שעשו האומות לישראל, שבת של ביטול תורה שבטלו לבני ישראל, רפוי שגרמו לישראל להתרפות מדברי תורה, נזק בכמה נזקים של מלאכי חבלה, בשת שהיו מבזים לשכינה כע"ז השקר שלהם והיו מלעיגים בישראל ואמרו להם איה אלהיך וגו', וכמה גזלות שגזלו לישראל שעל זה מרמזו בס' ישעיהו גזלת העני בבתיכם כמה ברכות גזלה לשכינתא שפחה רעה בכובד המס ובכובד כמה דינים משונים שהכבדו על ישראל, וכמה קרבנות שבטלה ע"י חורבן בית מקושינו וכו', שור

תורה אור

(מא) ב"ק ב, ע"א במשנה אבל לא כסוד האמור בוהר.

מקדשא דבטילת למטרוניתא וכו', שור מועד וכו', בגופא דיליה הרביץ על הכלים מובח מגורה שלחן ושאר מאנין רבץ עליהו ושברתו, ובשן דיליה אכיל כל קרבנין וכו' ושאר אברגלוי רפסא וכו' ובקרן דיליה קטלה כהני וליואי הרס כלא סח חלל ממלכה ושריה, הבור וכו' בית דילה דאיהי בית הסהר וכו' בגלותא דילה ושווייאן לון בכמה שלשלאין וכו' הבער דהיינו אש טט ויצת אש בציון, לבתר קם אדם בליעל רשע רביעי לאבות נזיקין (מב) דאיתמר ביה (מג) אדם מועד לעולם וכו' זשלח את בעירו ואכיל ושצי וגדע כרמים ופרדסים דירושלם ושצי כלא וכו' ע.

נא, יחייט כ"י לא תחפץ זבח וגו' זבחי אלהים רוח נשברוה, לב נשבר וגדכה אלהים לא תבוז: (לט) וכי לא בעי קב"ה דיקרבון קמיה קרבנא, והא איהו

מראה מקומות

ע' ד' משפטים קתא, ע"א.

סט שם ה, יא.

סח איכה ב, ב

ביאור

לחוטאים שיביאו קרבן ויתכפרו, אלא זה היה כונת דוד, על שם אלהים, שהקרבן שמקריב האדם אסור לו להזכיר שמקריבו לשם אלהים כי שם אלהים נקראו גם מלאכים, בני אדם, דיינים, וצריך המביא קרבן לכוון רק לשם הוי"ה (עיי' בספרינו בפ' משפטים כ"ב י"ט שהזהר פירש כן הפסוק זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו עיי"ש) וזהו שכתוב פה כי לא תחפץ זבח ואתנה עולה לא תרצה, שיקריבו לשם אלהים, כי לשם אלהים קריבים רק רוח נשברה שכתוב זבחי אלהים רוח נשברה, קרבן לאלהים העיקר הא עצבון ושברון הלב, את זה אלהים לא תבוז, ומזה אנו רואים שיש לב שאלהים בוזה ולא ירצה לקבלו ומי הוא זה, זה הוא לב שהוא גאה בגסות רוח, לב כזה אלהים בוזה.

תורה אור

(מב) ב"ק ב, ע"א במשנה הבער שהוא אש כתיב אחרון, ועפ"י דברי הזוהר יובנו גם קשר הפסוקים שהובאו בדברי רב ושמואל ששני הפסוקים מדברים מענין הגלות והגאולה העתידה לבוא, ומכאן מודעה רבה לאורייתא, שכל דברי חז"ל הנגלים הם מלאים סתרי תורתנו הקדושה. (מג) ב"ק כו, ע"א במשנה.

אתקין לגבי חייביא קרבנא וכו' אלא דוד לקמי (מד) שמא דאלהים אמר וקרבנא לא קרבון לשמא דאלהים אלא לשמא דיו"ד ק"א וא"ו ק"א וכו' ובגין כך וכו' אצטריך למכתב כי לא תחפוץ זבח ואתנה עולה לא תרצה, דהא לשמא דא לא מקרבין אלא רוח נשברה דכתיב זבחי אלהים רוח נשברה, קרבנא דאלהים עציבו ותבירו דלכא וכו' לב נשבר ונדכה אלהים לא תבוז וכו' מכלל ; ואיכא לב דאיתו בוזה, אין, היינו לב דאיתו גאה לב בגסות רוחא היינו לב דאיתו בוזה ע"א.

ג"א, יט זבחי אלהים רוח נשברה ; מ) דרעותא דקב"ה לא אתרעי בקרבן דב"נ על חובוי אלא רוח נשברה וכו', והכי שמענא מבוצינא קדישא דכד אתי ב"נ לאסתאבא בחובוי, אמשיך עליה רוח מסטרא דמסאבא ואתגאי על ב"נ ושליט עליה וכו' אתי בר נש ושליט עליה לאתדכאה, מדכאין ליה בזמנא דהוה בי מקדשא קיים אקריב קרבניה, כל כפרה דיליה תליא עליה (מה) עד דאתחרט ותבר להווא רוח מגו גאותא דיליה וכו' וקריב קרבניה, דא איתו דאתקבל ברעוא כדקא יאות, ואי לא אתבר ההוא רוח לאו קרבניה כלום ולכלבי אתמסר וכו', לב נשבר ונדכה ההוא גברא דלא אתגאי ולא אתענג בענוגין דעלמא, אלהים לא תבוז.

מראה מקומות

ע"א שם קת, ע"א. ה ע"א.

ב י א ו ר

מ) דרעותא דקב"ה שרצון הקב"ה לא בהקרבן שמביא על חטאיו אלא רוח נשברה רוצה הקב"ה, וכך שמעתי מהנד הקדוש היינו רשבי"י שאם בא האדם להטמא בחטאיו מושך על עצמו רוח מצד הטומאה ומתגאה על האדם ושולט עליו למשכו לכל מעשים רעים, ואם האיש מתגבר על רוח הטומאה ורוצה להטהר אז מן השמים עוזרים לו להטהר, ובזמן שהיה בית המקדש קיים היה מכיא קרבן ואז כל הכפרה שלו תלויה עד שמתחרט על מעשיו הרעים ושובר להווא רוח מן הגאות ינעשה

שפל בעיניו ובלבו ומקריב קרבנו, קרבן כזה מתקבל לנחת ולרצון לפני הקב"ה ואם אינו שובר את הרוח הזה אין קרבנו נחשב לכלום וגמטר לכלבים ויורד מן השמים אש בדמות כלב ומקבל הקרבן וזהו כונת הדברים לב נשבר ונדכה האדם הזה שאינו מתגאה ואינו מתענג בתענוגי העולם את זה אלהים לא תבוז וחביב לפני ה'. הקב"ה לוקח רק את רצון הטוב של הלב ושבידתו והיות כי האדם הוא עפר מן האדמה הלכך הוא נחשב לכלי חרס שעליהם נאמר נשברו סהרו.

תורה אור

(מד) מנחות קי, ע"א תניא אמר ר' שמעון בן עזאי, בא וראה, מה כתיב בפי קרבנות, שלא נאמר בהם לא אל ולא אלהים אלא שם הויה וכו'.

(מה) עיין ברכות כג, ע"א ברכי ר' שמואל בר גחמני א"ר יונתן, וברכי רבא שאם חטאים מביאים קרבן ועושים תשובה וכו' ע"י"ש.

ביקרא איהו לגביה עב. וקב"ה לא נטיל אלא רעותא דלכא ותבירו דיליה הה"ד זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר וגו' כגוונא דכלי חרס (מו) דאתמר בהון נשברו טהרו עג.

נא. כ היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים: מא בני נשא כד בנו בי מקדשא לתתא בקדמיתא עברו שורי קרתא ולבסוף עברו בי מקדשא, שורי קרתא בקדמיתא, בגין לאגנא עלייהו ולבתר בנינא דביתא, קב"ה לאו הכי אלא בני בי מקדשא בקדמיתא ולבסוף כד יחית ליה משמיא (מו) וייתיב ליה על אתריה, כדין יבנה חומות ירושלים וכו', וע"ד אמר דוד ע"ה היטיבה ברצונך את ציון בקדמיתא, ולבתר תבנה חומות ירושלים ע"ד.

היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים: מב מאי היטיבה וכו' ודאי הכי הוא, דהא מן יומא דקב"ה אשתדל בבנין בי מקדשא לעילא עד כען ההוא הטבה דרצון לא שרייא על ההוא בנין ועל דא לא אשתכלל, דהא בשעתא

מראה מקומות

עג ו' פנחס רכז, ע"ב

עב ו' פנחס רמ, ע"א; ויקרא ה, ע"א.

עד ו' בשפטים קח, ע"א.

ביאור

אצל הולקת המנורה: וזו יטיב וידליק האורות של הבנין שאז יהיו הקדושה והמאורות כל כך גדולים שאפילו מלאכי עליון לא יוכלו להביט בהבית המקדש ואז הבית המקדש וכל המעשים ישתכללו תבנה חומות ירושלים האם מן יום שהשתדל בבנין בית המקדש עד אז לא בנה החומות שסביב ירושלים, אבל כן הוא שהקב"ה כל מעשיו הם לא כמעשה בני אדם, פה יש סוד, כל מעשיו של הקב"ה כשמקדים הקליפה מבחוץ, במחשבה הוא מקדים המוח של הפרי מבפנים, אלא שמקדים ומגדל הקליפה מבחוץ שישמור על הפרי, ואחרי שמתגדל הפרי זורקים הקליפה לחוץ, אבל בבנין העתידי שהסטרא אחרא יעבור מן העולם יקדים המוח היינו ביהמ"ק ואח"כ יבנה החומות החיצונות והוא כחגת דוד בתפלתו הסיבה

מא בני נשא כד בנו בי מקדשא כשבני אדם בנו את בית המקדש שלמטה, או בראשונה עשו חומת העיר בכדי להגין עליהם ואחר כך בנו בנין הבית, אבל הקב"ה לעתיד לבוא אינו כן, אלא יבנה בית המקדש מקודם בשמים ולבסוף יורידו מהשמים ויושיבו על מקומו, ואחר כך יבנה חומות ירושלים וזהו שאמר דוד הטיבה ברצונך את ציון מקודם, ואח"כ תבנה חומות ירושלים.

מב מאי היטיבה מהו הכוונה של היטיבה, בודאי שכן הוא, מפני שמיום שהקב"ה השתדל בבנין בית המקדש מלמעלה בשמים עד כען עד היום, לא שרתה ההטבה על הבנין, ומפני זה לא נתיסד ולא היה לו קיום, מפני שבזמן שיתעורר רצון שמלמעלה להטיבו (כי הטיבה הוא מלשון שכתוב בתורה בהטיבו את הנרות

תורה אור

(מו) מט' כלים ט"ב, מ"א.

דרצון דלעילא יתער, ייטיב וידלוק נהורין דההוא בנין וכו' דאפילו מלאכין דלעילא לא ייכלון לאסתכלא בההוא מקדשא וכו' וזרין בי מקדשא וכל עובדא אשתכלל, תבנה חומות ירושלם, וכי מן יומא דאשתדל בבנין בי מקדשא עד כען לא בנה לון וכו' אלא קודשא בריך הוא כל עובדוי לאו כעובדי דב"ג, הכא אית רזא כל עובדין דעביד קב"ה וכו' ואקדים ההוא דלבר, מוחא אקדים במחשבה, ובעובדא ההוא דלבר דהא כל קליפה מסטרא אחרא הוי וכו' ותדיר סטרא אחרא אקדים ורבי ואגדיל ונטיר איבא, כיון דאתרבי זרקין ליה לבר וכו' אבל הכא בבניינא דבי מקדשא דסטרא אחרא יתערב מעלמא וכו' אקדים מוחא דכתיב היטיבה ברצונך את ציון בקדמתא ולבתר תבנה חומות ירושלם וע"ד אמר דוד ע"ה היטיבה ברצונך וגו' ע"ה.

גב, יא אודך לעולם כי עשית : מג) מהו כי עשית ולא כתיב מה וכו', א"ר חייא כי עשית ודאי ומה עשית, לעולם, דבגין האי עולם דעבד קב"ה ואתקן ליה, אודי בר גש לקב"ה בכל יומא ואקוה שמך כי טוב נגד חסידך, הכי הוא ודאי רק לקבלי אינון זכאין שמא דקב"ה טוב, ולא לקבלי חייביא דמבוזין ליה בכל יומא ולא משתדלי באורייתא ע"ו.

גה, יח ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וגו' : מד) בצפרא דאיהו שעתא דחסד סגי ליה בחסד באשיחה, ובמנחה דהוא שעתא דדינא קשיא בעי המייה, ובגין כך ואהמה ע"ו.

ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה : מה) הכא עדן עדנין הוא דצלזתא דכל יומא, וחברייא אתערו בהני תלת זמנין, ערב דא היא אספקלריא דלא נהרא, ובקר

מראה מקומות

ע"ה ז' משפטים קת, ע"א, ע"ב. ע"ו ז' ויקרא כא, ע"א. ע"ז ז' חיי קלב, ע"ב.

ב י א ו ר

בדצונך. מד) בצפרא דאיהו שעתא דחיד זה שכתוב שתי לשונות אשיחה ואהמה, הכונה ככה, שבבוקר שהוא זמן חסד, מספיק להתפלל בחסד ואשיחה, סתם תפלה אבל בתפלת המנחה שהוא זמן דינים קשים צריכים להתאמץ ביותר בתפלה ועל זמן זה אמר ואהמה שהוא לשון צעקה.

מג) מהו כי עשית, כתיב כי עשית ולא כתיב מה עשה, וע' א"ר חייא שהכונה... א. כן אודך אני מודה לך, לעולם כי עשית, שעשית את העולם, ותקנת אותו על מכונו, וע"ז אדם מודה לקב"ה בכל יום ואקוה שמך אני מקוה לשמך כי טוב נגד חסידך שהוא טיב נגד החסידים, כי רק הצדיקים הם יודעים שהוא טוב ולא נגד הרשעים שמבוזים אותו בכל יום ואינם עוסקים בתורה.

תורה אור

(מו) עיין בסוכה מא, ע"א בסוף ברש"י מקדש העתיד שאנו מצפין בגוי ומשוכלל הוא יגלה ייבוא.

רא היא אספקלריא דנהרא, וצהרים וכו' זמנא דצלוחא דמנחה אתר דאקרי חשך איהו וכו' ומה דאתמר צהרים דאיהו תוקפא דשמשא לישנא מעליא נקט, והכי איהו ארחא לבר נש אוכם קראן ליה חוור וכו' ולזמנין לחוור קראן ליה אוכם דכתיב **עח** כי אשה כשית לקח **עט** הלא כבני כשיים אתם לי פ.

נה, כג השלך על ה' יהבך : (מו) ולית לך מלה באורייתא, או את זעירא באורייתא דלא רמיזא בחכמתא עלאה ותליין מניה תלי תלין רזין דחכמתא עלאה הה"ד פא קוצותיו תלתלים וכו', האי קרא דכתיב השלך על ה' יהבך על דווקא דהא מוזני (מח) במזלא תליין פב.

נז, ויז רומה על השמים אלהים וגו' רשת הכינו לפעמי : ח"ו (מו) אי ישראל ישתכחו חייבין מה כתיב רומה על השמים וגו' משום דרשת הכינו לפעמי כפף נפשי, בסבת חמס ושנאת חנם כרו לפני שוחה וגו' כגוונא דדור המבול דבגין חמס דהות ביניהון הוה ביניהון (מט) שנאה ודבבו פג.

מראה מקומות

עח במדבר יב, א. עט עמוס ה, ז. פ ו' תרומה קכט, ע"ב ; קל, י"א.
כא שה"ה ה, יא. פב ו' אחרי עט, ע"ב. פג ז' נח סא, ע"א.

ביאור

מהחכמה וזה נרמז בהפסוק קוצותיו תלתלים, וגם פה בהפסוק הזה שכתוב השלך על ה' יהבך נאמר בדיוק על מפני שמונות האדם הם לא בזכות שזוכה על ידי מעשיו הטובים אלא במול תלויים בין שהוא צדיק או להיפך. (מו) אי ישראל ישתכחון חייבים, אם ישראל חוטאים אז רומה על השמים אלהים היינו שהשכינה מסתלקת מהארץ ועולה על השמים. מפני, דרשת הכינו לפעמי שיש בין יושבי תבל חמס ושנאת תנם אוי חלילה גורמים הסתלקות השכינה ונשארה הארץ בידי מחבלים כמו דבור המבול שנגזר עליהם כליה בעון חמס. כמו שכתוב כי מלאה הארץ חמס והני משחיתם את הארץ.

השלשה זמנים ערב זה הוא המראה שאינה מאירה, ובקר הוא מראה המאיר, וצהרים זה הוא זמן תפלת המנחה זה הוא המקום שנקרא חושך וזה שנקרא בשם צהרים בצהרים הוא זמן תוקף השמש בלשון יפה תפס וכן הוא הדרך והנהוג שלאדם שחור קוראים אותו לבן, ולפעמים לאדם. לבן ויפה קוראים אותו בשם שחור וכמו שכתוב אצל משה רבינו כי אשה כשית לקח שהכונה שהיתה לבנה ויפה וכמו שאמר הנביא לישראל בשם ה' הלא כבני כשיים אתם לי. (מו) ולית לך מלה באורייתא ואין לך תיבה בתורה או אפילו אות קטן בתורה שאין בה רמזים מהחכמה העליונה ובה תלוי סודי סודות

תורה אור

(מח) מ"ק כח, ע"א אמר רבא חיי בני ומווני לא בזכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא מלתא. ועיין בפ' לך טו, ה וזהו הכוונה של תיבת על שאם בוטח בה' ושומר ת"מ הוא למעלה מן המזלות והטבע. (מט) ב"ד פל"ת.

ג. ט עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר: מח) א"ר תנחום בא וראה דוד הוה ידע ההיא שעתא, (ג) דתנן כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד, וכשהיה חצות לילה רוח צפונית באה ומנשבת בו ומיד היה קם ומתגבר בשירות ותשבחות דכתיב עורה כבודי וגו' פד.

ס. א למנצח על שושן עדות וגו': מט) מאי סהדותא סהיד, אלא שושן דא איהי סהדותא למעשה בראשית, ואיהו סהדותא לכנסת ישראל, סהדותא ליחודא עלאה, ודא איהו בגין דשושנה דא אית בה תליסר עלין וכלהו קיימין בעקרא חדא, ואית בה חמש עלין לבר, תקיפין דחפיין לדא שושנה ואגיננו עלה, וכלא ברזא דחכמתא הוא תליסר עלין אלין תליסר מכילין דרחמי דירתא כנסת ישראל למעילא וכלהו אחידן בעקרא חדא וכו', סהדותא לעובדא דבראשית דקיימא בכל הני סימנין, דכתיב בראשית ברא אלהים וכו' תליסר תיבין עד אלהים תנינא ואינן את השמים ואת הארץ, והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח, וכו', חמש תקיפין דסחרן לאלין, אינן מרחפת על פני המים ויאמר, הא חמש אחרנין, לבתר יהי אור, דא עקרא ושרשא דשושנה דכלא ואחידן בה, סהדותא ליחודא, חמש עלין תקיפין

מראה מקומות

פד ז' לך פב, ע"ב.

ב י א ו ר

תשא ואנו מזכירים אותם בתפלת תחנון שיורשת כנסת ישראל מלמעלה, וכולם מאותוים כשורש אחד ובמה היא עדות למעשה בראשית, מפני שבמעשה בראשית כתיב בראשית ברא אלהים ואחר כך יש שלש עשרה תיבות עד אלהים שני שנזכר אלהים עוד הפעם, והם את השמים ואת הארץ, והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח, הרי י"ג תיבות עד תיבה, אלהים שניה והחמש עלים החזקים שמקיפים מבחוץ הם כנגד החמשה תיבות שכתובים אחר תיבת אלהים בשניו, מרחפת על פני המים ויאמר ואח"כ כתיב אלהים יהי אור שזוהו עיקר ושורש השושנה, וזה שאמרנו שהשושנה מרמזת ליתוד ה' שמיחדים ישראל,

תורה אור

(ג) ברכות ג, ע"ב דא"ר אחא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה בא רוח צפונית ונשבת ב' ומננן מאליו.

שרשין ויחודא דאחידן ביה תריסר עלין אלין פה שמע ישראל ה' אלהינו ה' הא חמש עלין דשושנה אחד דא הוא עיקרא ושרשא דכלהו אחידן ביה וכו', ת"ח כגוונא פו כשושנה בין החוחים הכי אינון ישראל בין עמין עכו"ם (גא) וכו' כל זמן דשושנה קיימא אטימא דלא פתיחא לית בה ריחא וכו' ולא מפקין לה מגו גובין: בשעתא דשושנה פתיחא סלקא ריחא כדין אפיקו לה מגו גובין פז.

ס, י מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי, עלי פלשת התרועעי: (ג) וקב"ה אמר למשה פח נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים, לך אתחזי ולך יאות (גב). למואב אנא שביק לון לבתר דיפקון תרין מרגלאן מנייהו, הא דוד בריה דישי דאיהו ינקום נוקמין דמואב, וימחי קדרה דמליא טנופא דפעור הה"ד מואב סיר רחצי פט.

ס, י עלי פלשת התרועעי: (גא) מרחיק אסתכי דוד, אמר כנען טטרא בישא דסטרא אחרא איהו ופלשתים מתמן אינו' וכו', מה אצטריך תרועה דכתיב צ וכי

מראה מקומות

פה דברים ו, ד.	פו שה"ש ב, ב.	פז ז' פנחס רלב, ע"ב.
פח במדבר לא, ב.	פט ז' בלק קצ, א.	צ במדבר י, ט.

ביאור

הוא כמו שכתוב שמע ישראל ה' אלהינו ה' שהם חמש תיבות כנגד חמש עלים החיצוניים החזקים של השושנה ואחר כך נגמר הפסוק כתיבת אחד שהוא עיקר ושורש שכולם אחודים ואחוזים בו, ת"ח בא וראה כמו שכתוב כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות, שנמשלו ישראל בין האומות כשושנה בין החוחים הוא כך, כנסת ישראל הם פנורים בין האומות. השושנה כל זמן שהיא עומדת סתומה אין בה ריח ולא מוציאין אותה מבין החוחים והקוצים שמסובבין אותה ואחרי שהיא נפתחת היא מעלה ריח טוב, ואז מוציאין אותה מבין הקוצים כן נאמר על ישראל פתחי לי אחותי רעיתי שהקב"ה מתאנה לתפלתם, ואז מוציאם מבין האומות.

(ג) קב"ה אמר למשה שינקום נקמת בני ישראל מאת המדינים, ולכאורה קשה למה לא צוה הקב"ה לנקום ממואב שהרי כתיב בפי בלק ויחל העם לזנות את בנות מואב, אלא כך אמר הקב"ה משה שיצא ממדין ינקום ממדין, ולמואב אני משאיר שאחרי שיצאו שתי מרגליות מהם רות המואביה ונעמה העמונית אשת שלמה הא דוד בן ישי שיצא מרות המואבית והוא ינקום ממואב, ויסחי וירחוץ הקדרה המלאה טנופת מחטא פעור, וזהו כונת הדברים מואב סיר רחצי.

(גא) מרחיק אסתכי דוד דוד הביט למרחוק. אמר כנען צד רע מהסטרא אחרא ופלשתים יצאו ממנו בודאי הם רעים וירצו להרע לישראל מה צריך לעשות, להריע, כמו שכתוב שאם

תורה אור

(גא) ויקיר פכ"ג: שהש"ר, פ"ב.
(גב) ב"ק לת, ע"ב.

תבאו מלחמה בארצכם וגו' והרעתם וגו' ונושעתם מאיביכם לתברא חיליה ותוקפיה, ובג"כ עלי פלשת התרועעי צ"א.

סב, יב אחת דבר אלהים שתיים זו שמעתי: (גב) תאני ר' יצחק (נג) כתיב אחת דבר אלהים שתיים זו שמעתי כד"א צ"ב אנכי ולאיהיה לך צ"ג.

סג, א מזמור לדוד בהיותו במדבר יהודה: (נג) מאי שנא מכל שאר תושבחהו דלא קאמר באן אתר שבח לון דוד מלכא, ומ"ש הכא דקאמר בהיותו במדבר יהודה, אלא לא דא בלחודוי דהא אוף הכי נמי צ"ד בשנותו את טעמו לפני אבימלך וכו' לאחזאה לכל בני עלמא שבחיה דדוד, דאע"ג דבצערך הוה והו דפי אבתריה, הוה משתדל לומר שירין ותושבחהו לקב"ה, ואע"ג דברוח קדשא הוה אמר, רוח קדשא לא הוה שארי עלוי עד דאיהו אשתדל למשרי עלוי צ"ה.

סד, ב-ג אשחרך צמאה לך נפשי וגו' כן בקדש חזיתך: (נד) וכי דוד האיך יכול לשחרא ליה לקב"ה בארעא דחיקא ואתתרך מארעא דשכינתא

מראה מקומות

צ"א ז' בלק קצח, ע"ב. צ"ב שמות כ ב—: צ"ג ז' יתרו פא, ע"ב.
צ"ד תהלים לה, א. צ"ה ז' תרומה קמ, ע"א.

ב י א ו ר

יהיה מלחמה על ישראל צריכים להריע בחצוצרות ושופרות וזכרו לטובה לפני הקב"ה וזהו כונת הפסוק עלי פלשת, על הפלשתים, התרועעי צריך להריע.

(גב) תני ר' יצחק כתיב אחת דבר אלהים שתיים זו שמעתי, זה מרמז על השתי דברות הראשונות אנכי ולא יהיה לך, שאמרם הקב"ה בעצמו ולא ע"י משה (ועיין במכילתא יתרו על הפסוק כ, א וידבר אלהים וגו' עומק פירוש הדברים האלה).

(נג) מאי שנא למה זה פה משונה משאר התשבחות שאמר דוד שלא נזכר בהם המקום שאמר בו דוד התשבחות, ולמה פה מוזכר שהיה במדבר, אלא להראות לבל בני עולם שבחו וצדקתו של דוד שהגם שהיה בצער

ורדפו אחריו אף על פי כן היה משתדל לאמר שירות ותשבחות להקב"ה, והגם שברוח הקודש היה אומר, אבל הרוח יקודש אינו שורה על האדם רק אם האדם משתדל מקדם שישרה עליו רוח הקודש. וכן הכונה בפסוק בשנותו וגו'.

(נד) וכי דוד, וכי איך יכול דוד לדרוש את הקב"ה בארץ רועקה אחרי ואתתרך שנתגרש מהארץ הקדושה שהשכינה שורה שם, אלא הגם שנתגרש משם לא עזב מלרוש להקב"ה, אשחרך כמו שאווכר אני רוצה להתראות לפניך רק שאינני יכול, שאני תוץ מהמקום שהשכינה שורה צמאה לך נפשי שהרי נפשי דגופי תאבין אליך להתראות לפניך ואינני יכול מפני שאני נמצא במקום ציה ועיף בלי מים, שארץ ציה ועיף נקרא המקום שהוא מתוץ

תורה אור

(נג) מכילתא יתרו בפ' וידבר אליקים את כל הוברים.

שריא. אלא אע"ג דאתתרך מתמן לא שביק דידיה לשחרא ליה לקב"ה וכו' אשחרך כמאן דאמר איזיל לאתחזאה קמך בר דלא יכילנא. כך אשחרך בר דאנא לבר מאתר דשכינתא שריא צמאה לך נפשי, דהא נפשאי וגופא דיילי תאיבין לגבך לאתחזאה קמך ולא יכילנא. בגין דאנא בארץ ציה ועיף בלי מים, דהא ארץ ציה ועיף אקרי לבר מאתר דשכינתא שריא צו. וכמה דאנן כפין וצחאן לגבך באתר דא כן בקדש חזיתך וגו' וכו' אוף הכי צחינן למשתי בצחותא מלוי בבי מקדשא אתר דאקרי קדש צו.

סג. ט דבקה נפשי אחרוך בי תמכה ימינך: (נה) בגין דדוד מלכא הוה מתדבק נפשיה תדיר אבתריה דקב"ה וכו' הוה תמיד ביה ולא שבקיה. מכאן לבר נש כד אתא לאתדבקא בקב"ה, קב"ה אחיד ביה ולא שביק ליה צח.

סו. ד דברי עונת גברו מני פשעינו אתה תכפרם: ר' חייא פתח (נו) האי קרא קשיא, דלאו סופיה רישיה, ולא רישיה סופיה, אלא דוד בעא על גרמיה ולבתר בעיא על כלא וכו', אמר דוד אנא ידענא בגרמי דחבנא אבל כמה חייבין אינון בעלמא דאתגברו חוביהו עלייהו יתיר מני, הואיל וכן, לי ולהון פשעינו אתה תכפרם צט.

סו. ה אשרי תבחר ותקרב ישכן חצריך נשבעה בטוב ביתך קדש היכלך: (נז) חסידי קדמאי סבאן דהכא כד מקריבין בנייהו לקרבנא דא [למול

מראה מקומות

צו ד ויקרא טא, ע"ב; ז"ח שה"ש רמו, ע"ב. צו ד תרוסה קמ, ע"ב.
צח ד ויצא קסג, ע"ב. צט ד ויצא קנ, ע"ב.

ב י א ו ר

מקום שהשכינה שורה, וכמו שאנו צמאים אליך במקום זה, כן אנחנו צמאים לשתות דבריך בבית המקדש מקום שנקרא קודש. (נה) בגין מפני שדוד המלך היה מתדבק תמיד להקב"ה ללכת אחריו, כן הקב"ה היה תומך בו ולא עזבו, מכאן אנו לומדים שלא רק דוד אלא כל מי שבא להתדבק בקב"ה, קב"ה תומכו ואוחזו ואיננו עוזבו. (נו) האי קרא קשיא הפסוק הנה איננו מוכן שמתחיל לאמר דברי עונות גברו שהרי מי שבקש סליחה ומחילה צריך להקטין החטאים ופה הוא אומר שעונותיו גברו, אלא כך הוא

הפירוש, דוד ביקש על עצמו ואח"כ על הכלל ישראל, וכן אמר דוד אני יודע שחטאתי לפניך אבל דברי עונות גברו יט בעולם חוטאים שנתגברו ונתרבו. וטאיהם יותר ממני, הואיל וכן, לי ולהם פשעינו אתה תכפרם. (נז) חסידי קדמאי כשהיו מקריבים בניהם לקרבן זה היינו למולם היו פותחים ואומרים אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך, ואותם משאר הקהל שעומדים שם היו אומרים נשבעה בטוב ביתך קדש היכלך, ואחר כך מברך ברכת להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, והעומדים שם אומרים כשם שהכנסתו לברית

אותם] פתחי ואמרי אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך, אינון דקיימי עלייהו אמרי, נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך, לבתר מברך אקב"ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, ואינון דקיימי עלייהו אמרי, כשם שהכנסתו לברית וכו' אמר ר' אבא ודאי כך הוא, ויאות מלה, ומאן דלא אמר הכי אפיק גרמיה מעשרה חופות דזמין קב"ה למעבד לצדיקייא בעלמא דאתי, ובגיני כך עשרה מלי דמהימנותא אית בהאי קרא אשרי תבחר וגו' וכל מלא ומלא חד חופה אתעביד מניה ק'.

סח. ז מוציא אסירים בכושרות: נח) תנינן בכי ושירות קטיל לאלין בהאי סטרא ומקיים לאלין בהאי סטרא אוף הכי בזווגין כתיב מוציא אסירים בכושרות (נד) ותנינן בכי ושירות מיית זאי ויהיב אתתיה להאי, ולזמנין לחייבא מזדמנא ליה אתתא מעליא אבל רוזין סתימין אינון וכלא הוא בדינא בכלא קא.

סח. יט עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות: נט) תנינן (נה) ג' מתנן עלאין אזדמנו להו לישראל ע"י תלתא אחין משה ואהרן ומרים, מן בזכות

מראה מקומות

קא ז תרומה קע, ע"ב.

ק ז לך גד, ע"ב.

כ י א ו ר

של האשה מאיזה סיבה לא היה במקום האשה והיא התחתנה עם אחר לכן אח"כ כשבא בן זוגה האמיתי למקומה, אז מת בעלה הראשון בכדי שבן זוגה יקח אותה, וזהו בכי לזה ושירות לזה, ולפעמים לרשע מזדמן לו אשה צדקנית ובזה יש סודות סתומים והכל נעשה בדין.

נט) תנינן למדנו: שלשה מתנות עליונות ניתנו לישראל ע"י שלשה אחים משה ואהרן ומרים, מן בזכות משה, ענני כבוד בזכות אהרן, באר בזכות מרים, מתה מרים נסתלק הבאר מת אהרן נסתלקו ענני כבוד וגם הבאר, בא משה והחזירם, וזהו סירוש הפסוק עלית

וכו' וע"ז אמר ר' אבא ודאי כך נכון לאמר, ומי שאינו אומר כך מוציא עצמו מעשרה חופות שעתידי הקב"ה לעשות לצדיקים בעולם הבא, ומפני זה יש עשרה תיבות של אמונה במקרא זה אשרי וגו' וכל תיבה ותיבה נעשה ממנה חופה אתה.

נח) ותנינן בכי ושירות למדנו שהמלה בכישרות מורכבת משתי תיבות בכי ושירות שהיה הורג למצרים בצד זה ומקיים לאלו לישראל מצד זה, וכן על עניני זיחגים כתיב מוציא אסירים בכושרות, ולמדנו בכי ושירות, מת זה ונתן אשתו לזה, היינו אם בן זוגה

תורה אור

(נד) סנהדרין כב, ע"א א"ר יוחנן קשה לזחנן כקריעת ים סוף וכו' אל תקרי בכושרות אלא בכי ושירות, וזהו כחות ר' יוחנן קשה לזחנן, שקשה לפני הקב"ה זאת להמית את האיש הזה לפני זמנו, בכדי שיוכל בן זוגה לקחתה וכן היה בזמן קריעת ים סוף, מדת הדין טען מה נשתנו אלו מאלו, הללו עובדי עכו"ם וכן אלו, אבל כן גזרה חכמתו יתברך ויש בזה סודות סתומים. (נה) תענית ט, ע"א ר' יוסי ברבי יהודה אומר שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל אלו הן

משה, ענני גבור בזכות אהרן, באר בזכות מרים וכו' מתה מרים אסתלק באר, מית אהרן אסתלקו אינון עננין ואסתלק עננא דבירא עמהון, אתא משה אהדר להו, הה"ד עלית למרום וגו'. לקחת מתנות באדם, לקחת מתנות ודאי, אינון מתנות דהוו בקדמיתא באר ועננין קב.

סח, כ ברוך ה' יום יום: ס) דכל מאן דמצלי צלותיה לגבי קב"ה על מזוניה גרים זיתברך כל יומא על ידוי וכו' ואע"ג דאשתכח עמיה בעי למשאל קמי קב"ה ולצלאה צלותא על מזונא כל יומא בגין דישתכחו על ידוי ברכאן כל יומא ויומא לעילא ודא הוא ברוך ה' יום יום קג.

סח, לא גער חית קנה וגו': סא) ר' שמעון פתח ואמר גער חית קנה דא חיה דאתאחר ביה עשו דאיהי קרתא דרומי רבתא (גו) דנעץ גבריאל קנה בימא רבא ובנו עליה כרך גדול דרומי וכו' וכד ייתי פורקנא לישראל יתבר ליה קד.

סח, לה תנו יז לאלהים וגו': סב) כד ישראל עבדין עובדין דלא כשרן כביכול מתישין חילא דקב"ה (גו) וכד עבדין עובדין דכשרן יהבין תוקפא וחילא לקב"ה ועל דא כתיב תנו עז לאלהים, במה, בעובדין דכשרן קה.

מראה מקומות

קב ז' אמור קב, ע"ב: קג, ע"א. קב ז' אמור קב, ע"ב: קג, ע"א.
קב ז' בשלח סב, ע"א. קד ז' פנחס רנא, ע"ב. קה ז' בא לב, ע"ב.

ב י א ו ר

למרום שבית שבי לקחת מתנות שבזכותו היוחזרו המתנות באר וענני כבוד. ס) כל מאן דמצלי כל מי שמתפלל תפלתו לפני הקב"ה על מזונותיו הוא גורם על ידו כל היום להשפיע ברכות לכל, והגם שיש לו מזונות צריך להתפלל ולבקש בכל יום מזונות מהקב"ה בכדי שימצאו על ידו ברכות בכל יום ויום למעלה, וזהו כונת הדב"ר ברוך ה' יום יום.

סא) גער חית קנה, זהו קנה שנתאחד וגאחו בו עשו שהיא עיר רומי שאמרו רז"ל שבומ; שלקח שלמה את בת פרעה נעץ גבריאל קנה בים ועלה שרטון ועליו נבנה עיר: רולה של רומי שהתריבה את ארץ ישראל, וכשתבוא הגאולה לישראל יתבר ישרו הקב"ה ותבטל מלכותו.

סב) כד ישראל בשישראל עושים מעשים בלתי טובים אזי מתישין ומחליגים כביכול

תורה אור

משה ואהרן ומרים וז' מתנות טובות ניתנו על דם וכו' באר בזכות מרים, עמוד ענן בזכות אהרן, מן בזכות משה וכו'.

(גו) שבת גו, ע"ב א"ר יהודה אמר שמואל בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים ועלה בה שרטון ועליו נבנה כרך גדול, ובמסכת סנהדרין כא, ע"ב נאמר זה בשם ר' יצחק ובסוף, הנוסחא ועליו נבנה כרך גדול שברומי, ועיין שהש"ר ס"א.
(גו) מי איכה ס"א בס' ויצא מן בת ציון ר' עזריא בשם ר' יהודה סימון, בזמן שישראל

פ"ט. יד ואני תפלתי לך ה' עת רצון: (טג) ת"ח (נח) זמנין אית בשתא דרעווא אשתכח, (נט) חזמנין אית בשתא דדינא אשתכח (ס), ותליא, זמנין אית בירחי (סא) דרעווא אשתכח בהו, חזמנין אית בירחי (סב) דדינין אשתכחו ותליין על כלא, זמנין אית בשבועי (סג) דרעוון משתכחו, חזמנין אית בשבועי (סד) דדינין אשתכחו בעלמא, חזמנין אית ביומי (סה) דרעווא אשתכח בעלמא, ועלמא אתבסמא, חזמנין אית ביומי (סו) דדינין תליין ומשתכחו ואפילו בשעת, וע"ד כתיב קו ועת לכל חפץ וכתיב ואני תפלתי לך ה' עת רצון וגו' קז (עיין לעיל יוד, א).
ואני תפלתי לך ה' עת רצון: א"ר יהודה וכו' (סד) ימנין דאיהו עג, רצון, חזמנין דלאו איהו עת רצון, זמנין דשמע חזמנין רלא שמע, זמנין דאשתכח, חזמנין

מראה מקומות

קו קהלת ג, א. קז ו' אחרי נת, ע"ב.

ב י א ו ר

כחו של הקב"ה מלהשפיע טובה לעולם, וכשעושים מעשים טובים מוסיפים כח בפמליא של מעלה ו:והו כונו. הרברים תנו עז לאלהים ע"י מעשים טובים שלכם.
 (סג) ת"ח, בא וראה יש זמנים שונים בשנה, יש זמנים בשנה שהם עת רצון, ויש זמנים בשנה שתוקף הדינים שולטים או, וגם בחודשי השנה יש חדשים שהם ימי רצון, ויש חדשים שדינים נמצאים בהם וגם בימי השבוע יש ימים בשבוע שהם ימי רצון והצלחה ומסוגלים

ביותר לבקש בקשות מהקב"ה ושהתפלה תתקבל והעולם או מתבשמ, ויש ימים בשבוע שבהם דינים נמצאים ותלויים, וגם בשעות היום יש שעות ביום שהם זמני חסד ורחמים היינו בבוקר ויש שעות ביום שבהם דינים שולטים, וכמי שכתוב בקהלת ועת לכל חפץ וזהו הכוונה גם בפסוק זה שאני בוחר להתפלל בעת רצון וחסד ורחמים.

(סד) זמנין דאיהו עת רצון מזה הפסוק שכתוב עת רצון אנו רואים שיש זמן שהיא עת רצון

תורה אור

עושין רצונו של מקום מוסיפין כח בגבורה של מעלה וכו' ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום כביכול מתישיין כח גדול של מעלה.
 (נח) חודשי אדר, ניסן, אייר, וסיון הם יותר זמני רצון שיתקבלו הבקשות (הבהות הר"ח ויטל). (נט) חודשי תמוז, אב, טבת ושבת. (מהג"ל). אמנם בזהר שלח קעד ע"א הוכיר רק חודשי תמוז אב וטבת ולא נזכר שם חודש שבת.
 (ס) היינו חודשי אלול, תשרי, חשוון וכסלו, שהם חדשים שדינים נמצאים ותלויים ובתשובה אפשר להמתיק הדינים.
 (סא) במילוי הלכנה היינו בחצי הראשון של החדש.
 (סב) היינו י"ד ימים האחרונים של החדש.
 (סג) היינו ימי א, ג, ד, ו.
 (סד) היינו ימי ב, ה בשבוע, ועיין בשבת קכט, ע"ב. ועיין ביו"ד סימן קעט סעיף ב.
 (סה) היינו עד חצות היום.
 (סו) אחרי חצות היום.

דלא אשתכח, דכתיב קח דרשו ה' בהמצאו קראו בהיותו קרוב, א"ר אלעזר (סז) כאן ליחיד כאן לצבור, כאן לאתר חד וכאן לכולי עלמא קט.
 ואנ' תפלתי לך ה' עת רצון: (סה) תנינן אימתי אקרי עת רצון (סח), בשעתא דצבור קא מצלאן וכו' (סט) כד איהו סמך גאולה לתפלה כדין איהו עת רצון וכו', ואי תימא אמאי אתמני האי קרא בצלותא דמנחה דשבת, יאות איהו, למהוי בשבת בההוא צלותא דמנחה ולא בצלותא דחול וכו', בגין דהא בחול בשעתא דמנחה תליא דינא בעלמא, ולא איהו עת רצון, אבל בשבת דכל רוגזא אתעדי וכו' ודינא אתבסם בההוא זמנא, והוה חדוה בכלא קי'.

מראה מקומות

קח ישעיה גה, ו. קט ז' וירא קה ע"ב. קי ז' תרומה קנו, ע"א ; נשא קכט. ע"א.

ביאור

(סה) תנינן למדנו מתי נחשב עת רצון בזמן שהצבור מתפללים, אם הוא מסמך גאולה לתפלה או הוא עת רצון, ואם תשאל ה"י הפסוק נקבע ונאמר רק על תפלת מנחה של שבת, יפה הוא שבמנחה של שבת הוא עת רצון ולא בתפלת מנחה של חול, מפני שבחול בזמן מנחה דינים שולטים בעולם ואין אז עת רצון, אבל בשבת שכל רוגז הוסר ודינים מתבסמים ונמתקין או שמחה שורה בכל.

לבקש מהקב"ה ולהענות, ויש זמן שאיננו עת רצון, לפעמים שומע, ולפעמים שאיננו שומע, לפעמים שהוא נמצא, ולפעמים שאיננו נמצא, כדכתיב דרשו ה' בהמצאו וגו' בזמן שהוא מצוי לענות לכם, וע"ז אמר ר"א שיש חילוק בין יחיד לצבור שלצבור הקב"ה עונה בכל הזמנים, וליחיד רק בזמנים ידועים, לכל העולם הוא מצוי לענות בכל הזמנים, אכי למקום אחד הוא מצוי רק בזמנים ידועים.

תורה אור

(סז) כר"ה ית, ע"א גרסא אחרת ר' אלעזר אומר כאן קודם גוד דין, כאן לאחר גוד דין וכו' א"ר שמואל בר אינאי משמיה רבב מניין לגוד דין של צבור וכו' אף על גב שנחתם נקרא, שנאמר כה' אלהינו ככל קראינו אליו, והכתיב דרשו ה' בהמצאו, התם ביחיד הכא בצבור, כדאי גם לציין שר' אלעזר הנוכח בגמרא בכל הש"ס הוא ר' אלעזר בן פורת, והנוכח במשנה ר' אלעזר סתם בלי שם אביו הוא ר' אלעזר בן שמעון בן יוחאי.
 (סח) ברכות ז', ע"ב ת, ע"א. דאמר ר' יוחנן בשם רשב"י וכו' אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין.

(סט) ירושלמי ברכות פ"א, ה"א תכף לגאולה תפלה (תהלים יט, טו) יהיו לרצון אמרי פי, מה כתיב בתריה (שם כ, ב) יענך ה' בעת צרה, ומובא זה ברש"י ברכות ז', ע"ב ופלא הדוכר שרש"י הק' אינו מביא זה בשם הירושלמי, ומביא בשם הירושלמי רק המשל למה הוא דומה וכו'. ובבבלי ברכות ט, ע"ב נאמר כל הסומך גאולה לתפלה אינו ניזוק כל היום כולו.

טט. לב ותיטב לה' משור פר וגו' : טו) אוקמוהו רבנן שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו (ע). שנאמר משור פר מקרן מפריס מקרן חסר יוד כתיב קיא.

טט. לד כי שמע אל אביונים ה' : טז) א"ר חייא תוהנא על האי קרא כי שמע וגו' וכי אל אביונים שומע ולא לאחרא. אמר רבי שמעון בגין דאינון קריבין יתיר למלכא דכתיב קיב לב נשבר ונדכה אלהים לא תבוה. ולית לך בעלמא תביר לבא כמסכנא קיג.

עא. יט וצדקתך אלהים עד מרום וגו' : סח) תלת צדוקי דיני וכו' וחד משה נביאה מהימנא ודא איהו דכתיב וצדקתך אלהים עד מרום ק"ד.

עב. ה ייראוך עם שמש ולפני ירח וגו' : טט) א"ר אלעזר אסור לו לאדם למימר תושבחן דצלותיה (עא). אלא עם דמדומי חמה דכתיב ייראוך

מראה מקומות

קיא תקי"ז בהקדמה ט, ע"ב. קיב תהלים נא, יט. קיג ז' בשלח סא, ע"א. קיד ז' תרומה קנו, ע"א.

ביאור

טו) אוקמוהו רבנן רז"ל העמידו ודרשו זה הפסוק ששור שהקריב אדם הראשון לקרבן היה לו במצחו קרן אחת וזהו פירוש הפסוק שורד המלך התפלל וביקש שתתקבל תפלתו יותר מהשור שהקריב אדם הראשון לפני הקב"ה לקרבן שהיה בו רק קרן אחת וזה מרומז בתיבת מקרן שהיה צריך להכתב מקרין ביור וכתוב מקרן חסר.

טז) תוהנא על האי קרא אני מתפלא על הפסוק הזה כי שומע אל אביונים ה' האם רק אל אביונים שומע ה' ולא לאחרים, אר"ש מפני שהם קרובים יותר למלך כמו שכתוב לב. נשבר ונדכה אלהים לא תבוה, ואין בעולם שבור לב כעני, לכן שומע להם קודם.

תורה אור

(ע) שבת סז, ע"ב דאמר רב יהודה שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו שנאמר ותיטב וגו'.

(עא) פה כחנת הזהר על תפלת שחרית עיין ברכות ט, ע"ב ותיקין וזו גומרין אותה עם הגן

עם שמש. וכן אמר ר' אלעזר זלזותא ותושבחתא (עב) דליליא מששקעה החמה עד לא אתחזי סיהרא דכתיב וכו' ולפני ירח וגו' דא היא זלזותא דליליא. ר' יהודה אמר מהכא קטו כי ממזרה שמש ועד מבואו גדול שמי ובאינו מקום בגוים באינון דכתיב בהו כי מי גוי גדול וגו' אמר ר' יהושע אמר רב בצפרא כשהחמה זורחת הוא זמן תפלה ובעותא דישראל. ומשש שעות ולמעלה עד תשע שעות זמן תפלת המנחה. ומששקעה החמה עד יתחשך תפלה האחרונה דאריב"ל (עג)

מראה מקומות

קטו מלאכי א. יא.

ב י א ו ר

בכרכות דף ג, ע"א שהלילה נחלקת לשלש משמרות) ואז מתחילים מלאכים לומר שירה לפני הקדוש ברוך הוא ונגעלים כל השערים והתשכחות של העולם התחתון והשערים נפתחים רק בשביל המלאכים שאומרים שירה, והגם שלמדנו כגמרא שכל מי שלמד תורה בלילה הקביה מושך עליו חוט של חסד ביום אבל שם הכונה על מחצית הלילה השניה שאז הוא עת רצון בשביל ישראל שיעסקו בתורה.

שעליהם נאמר כי מי גוי גדול, אריי אמר רב בבוקר כשהשמש זורחת הוא זמן תפלה ובקשה של ישראל, ומשש היינו מחזי היום עד תשע שעות היינו ג' רביעי היום שביום ממוצע הוא בערך כשלש שעות אחר הצהרים הוא זמן תפלת מנחה, ומששקע השמש עד שתחשך הוא זמן תפלה האחרונה היינו מעריב דאריב"ל א"ר יוחנן אמר רב מששקעה החמה עד שיראו שני כוכבים הוא זמן תפלת מעריב. ולא מאוחר יותר כן, למדנו שכשנראים שני כוכבים מתחיל המשמרה הראשונה של הלילה (שכן נזכר

תורה אור

החמה כדי שיסמוך באולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום, א"ר זירא מאי קראה ייראוך עם שמש וגו' וכדף כס, ע"ב דאמר ר' אבא א"ר יוחנן מצוה להתפלל עם דמדומי חמה ועיין בשבת קיט, ע"ב.

(עב) היינו תפלת מעריב וכוה דברי הזהר הם בניגוד לדברי רז"ל בכרכות ט, ע"ב ובדף כט, ע"ב ועיין בפירש"י שם שפירש שכונת הפסוק ולפני ירח על תפלת המנחה שצריך להתפלל אותה קרוב לשקיעת החמה.

(עג) לכאורה קשה שמקורם מביא הזהר דברי ר' אלעזר שתפלת ערבית היא מששקעה החמה וקודם שנראה הלכנה, ומפרש הפסוק ייראוך עם שמש ולפני ירח הכונה על תפלת ערבית שצריך להתפלל אותה עם שקיעת החמה ולא כמו שפירשו בבבלי ברכות ט, ע"ב, וכס, ע"ב שלפני ירח הכונה על תפלת מנחה שצריך להתפלל אותה עם דמדומי חמה, וכן אמר סה ר' יהושע בשם רב שזמן תפלת המנחה היא רק עד תשע שעות, וכן מביא סה דברי ריב"ל בשם ר' יוחנן שזמן תפלת מעריב הוא תיכף אחרי השקיעה עד שיראו שני כוכבים ולא אאוחר יותר, והרי זה סותר דברי עצמו שאמר ר' יוחנן בבבלי ברכות כס, ע"ב, ובשבת קיח.

א"ר יוחנן אמר רב מששקעה החמה עד שיראו שני כוכבים זמן תפלה האחרונה. דהכי תנינן משיראו שני כוכבים, הוא תחלת משמרה ראשונה, שבאים כת הראשונה של מלאכי השרת, וממתנינים להם לישראל! עד אותה שעה, ואז מתחילין

תורה אור

ע"ב שבשם נאמר אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן מצוה להתפלל עם דמדומי חמה ופירש"י שם בברכות שהכונה על תפלת שחרית ומנחה לכן לולא דמסתפינא הייתי אומר שדעת ר' יוחנן גם בברכות ושבת הג"ל הכונה על שחרית ומעריב לא על תפלת המנחה בכדי שלא יסתרו דבריו מש"ס לכאן בזה, וכדאי לציין שרש"י הק' בברכות ט, ע"ב וכו', ע"ב פירש על התיבות עם דמדומי חמה: תפלת יוצר עם הנוץ החמה ותפלת המנחה עם שקיעת החמה, ובשבת קיח, ע"ב פירש, עם דמדומי חמה: כשהיא אדומה, שחרית אחרי הנצה מיד היא אדומה וערבית סמוך לשקיעתה, ועל פי דברי זוהר פה, יובן מה שהוזכר ברש"י ותוס' בברכות ב, ע"א והוא מהירושלמי ברכות פ"א ה"א שתפלת ערבית נהגו להתפלל קודם הלילה וכך הם דברי הירושלמי שם, הקורא קודם לכן [היינו שקורא ק"ש קודם צאת הכוכבים] לא יצא ידי חובתו, אם כן למה קורין אותה בבית הכנסת [בעוד שהוא יום, פני משה שם] א"ר יוסי אין קורין אותה בכיכבין כשביל לצאת ידי חובתו, אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך דבר של תורה, וכן נמשך המנהג בזמן הגאונים ובעלי התוספות, ולכאורה קשה הגם שעצם תפלת ערבית יכולים להתפלל אפילו קודם הלילה שסוברים כרבי יהודה שזמנה מתחיל אחר פלג המנחה היינו שעה ורביע קודם הלילה ורעביד כמר עבד וכו', אבל הרי גם לר' יהודה אפשר לאחר תפלת הלילה עד אחר צאת הכוכבים, וזמנה כל הלילה, שהרי ר' יהודה שחולק במשנה הראשונה על רבנן על זמן האחרון של תפלות שחרית מנחה ומוסף לא חלק עליהם על זמן תפלת הערב שאין לה קבע וכמו שנוכר בבבליא כו, ע"ב שהרי אברים ופודרים שלא נתעכלו מבערב קרבים ונאכלים כל הלילה וגם שם בבבליא לא חלק ע"ז ר' יהודה ואז אחרי צאת הכוכבים אפשר לקרות ק"ש כדין וקודם התפלה כדעת ר' יוחנן בברכות ד, ע"ב שהכריעו הלכה כמותו ולא כרביב"ל, ולמה זה נהגו להתפלל תפלת הערב קודם הלילה וגם לקרות ק"ש קודם התפלה וקודם הזמן של ק"ש, והטעם שהביאו הראשונים הרא"ש ועוד לפי שמתקבצים הצבור לתפלת המנחה ואילו לא היו קורין את שמע ומתפללין תפלת הערב עד צאת הכוכבים היו כל אחר ואחד הולך לביתו והיה טודח להם להתקבץ לאחר גכאן, הוא טעם דחוק, אמנם התוס' ברף כו, ע"ב בדי"ה יעקב תקן תפלת ערבית הביאו טעם למנהג להתפלל תפלת ערבית קודם הלילה שכן עשה יעקב אבינו¹, אבל שאר ראשוני הפוסקים לא הביאו טעם זה אלא ודאי הטעם שחששו לדברי ה"ח כאן שאחרי שיראו שני כוכבים ננעלים כל השערים מתושבחתן של מטה, ואין שערים נפתחים אלא למלאכי השרת ומפני זה נהגו להקדים תפלת ערבית קודם הלילה וכן גוהגים כל הספרדים עד היום בארה"ק שמתפללים ערבית קודם הלילה בעוד השמש זורחת, אמנם התימנים והמקדוקים בעדת הספרדים מתפללים ערבית כרבע שעה אחרי השקיעה קודם זמן יציאת שני כוכבים והם דברי ר' אלעזר ב"ח כאן שסובר שדרש הפסוק יראוך עם שמש דא הוא צלותא דצפרא ולפני ירח וגו' דא הוא צלותא דליליא היינו ערבית שהמצוה דוקא אחרי השקיעה קודם זריחת

(1) עיין פסקי תוספות מנחות פ"ח.

לומר שירה, וננעלו כל השערים מתושבחתן של מטה, ואין שערים נפתחים אלא למלאכי השרת האומרים שירה, ומי אמר ריב"ל הכי והא תנן (עד), כל הקורא בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום וכו' והכא אמריתו דננעלו כל השערים למטה, אמר ר' יהושע התם וכו' כשסיים כל תושבחן ביום ומפלגותא דליליא ולהלאה דעסיק בתורה וכו' דבההיא שעתא קב"ה נפיק וכו' ואזיל לאשתעשע עם צדיקא בגנתא דעדן קטז.

מראה מקונות

קטז ז"ח בראשית יז, ע"ב ; יח, ע"א.

תורה אור

הירח, ולכן סלא הדבר בעיני שאנחנו האשכנזים לא נוהגים כן מנהג שנוכר בש"ס בבלי וירושלמי ובכל הראשונים וכדעת רב האי גאון הנוכר ברא"ש ובסור סימן דל"ה, ואין להתפלא על שבש"ס לא הזכירו טעם הנוכר בזוהר כי יש הרבה דברים שבש"ס נזכר רק הטעמים הגלויים ובאמת נהגו עפ"י הטעמים הנזכרים בזוה"ק: כמו שנוכר בזוה"ק פנחס דמד, ע"ב כל תלמודא ולהון על רזין דאורייתא סדרו ליה, וכמו למשל מה שנוכר בש"ס ראש השנה דף לד, ע"א בתקנת ר' אבהו לתקוע תשרית ותש"ת והוא לצאת ידי הספקות ובאמת עפ"י דברי הוהר נחוץ לתקוע תשרית תש"ת ותר"ת לא מטעם ספק וכן למשל בנוסח ברכת הכהנים לברך את עמו ישראל באהבה שהנוסח נזכר בסוטה לט, ע"א דברי ר' זירא א"ר חסדא ושום פוסק בדברי הראשונים והאחרונים לא מצאו טעם למה גומרים הברכה באהבה עד שזכה המג"א בסימן קכח ס"ק י"ח והביא הטעם מפני שכתוב בזוהר דכל כהן שהוא לא רחמים לעמא או עמא לא רחמין ליה לא יפרוס ידיו לברכא והוא בזוהר נשא קמו, ע"ב ומכאן מודעה רבה לאורייתא שבכל המקומות שנוכרו הנינים בטעמים גלויים יש בכולם גם טעמים נסתרים ועיין בשע"ת בסימן רל"ה, סק"ב מה שהביא בשם האר"י ז"ל.

(עד) חגיגה יב, ע"ב ע"ז ג, ע"ב אמר ריש לקיש כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום.

ס פ ר ג

עג, א אך טוב לישראל וגו' : א) ואי תימא לכלהו, לאו, אלא לאינון דלא אסתאבי בהדי ההוא רע, דכתיב לברי לבב, וכו' טוב לישראל בלחודייהו, ורע לעמין עעכו"מ. אך טוב לישראל, בגין לאדבקא ביה א.

עג, כח ואני קרבת אלהים לי טוב וגו' : ב) כד בר נש אתקריב לאורייתא דאקרי טוב דכתיב ב' טוב לי תורת פיך, כדין אתקריב לקב"ה דאקרי טוב דכתיב ג' טוב ה' לכל, וכדין אתקריב למהוי זכאה כמד"א ד אמרו צדיק כי טוב ה.

עו, ט ארץ יראה ושקטה : ג) בגין וכו' דהכי (א) אתני קב"ה בעלמא, אי יקבלון בני ישראל אורייתא מוטב, ואם לאו אהדר עלמא לתוהו ובהו, כיון דחמת ארעא דהא אומין קב"ה לכל עממיא דיקבלון אורייתא ולא קבילו, ומכל עממיא לא אשתארו אלא ישראל בלחודייהו, חשיבת ארעא, דישאל לא יקבלון כוותייהו, ובג"כ ארץ רעשה, כיון דאמרו נעשה ונשמע מיד שקטה, הה"ד ארץ יראה ושקטה, יראה בקדמיתא ולבסוף ושקטה ו.

מראה מקומות

א ד מקץ דהו, ע"א.	ב תהלים קיט, עב.	ג שם קמה, ט.
ד ישעיה ג, י.	ה ז"ח וישב כט, ע"א.	ו ז' בלק קצג, ע"א.

ביאור

א) ואי תימא ואם תחשוב שהקב"ה טוב לכולם, לא, ה' לאלה שלא נטמאו מהרע ועל זה מדגיש הפסוק לברי לבב, טוב רק לישראל, לבב, ורע לעמים עכו"ם, אך טוב לישראל בגין בכדי שיתדבקו בו.

ב) כד בר נש כשאדם מתקרב אל התורה שנקראת טוב, אז הוא מתקרב ע"י התורה אל הקב"ה שנקרא ג"כ טוב דכתיב טוב ה' לכל, ואז מתקרב ונעשה במדרגת צדיק שנקרא ג"כ טוב.

ג) בגין למה יראה הארץ ושקטה, מפני שכן התנה הקב"ה עם העולם בעת בריאתו שאם בני ישראל יקבלו את התורה טוב, ובאם לאו יחזור העולם לתהו ובהו, וכיון דחמת שראת הארץ שהקב"ה הזמין לכל האומות שיקבלו את התורה ולא רצו לקבלה ומכל העמים לא נשארו אלא ישראל לבד, חשבה הארץ שישראל גם כן לא יקבלוה כמו כל האומות ומפני זה רעשה וכיון שאמרו ישראל נעשה ונשמע מיד שקטה, וזה כונת הדברים יראה ולבסוף ושקטה.

תורה אור

א) שבת פה, ע"א, דאמר ריש לקיש וכו' שלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר וכו' בעבו"ז ג, ע"א ; ה' ע"א.

עז. יז ראוך מים אלהים ראוך מים יחילו: ד) בשעתא דעברו ישראל ית ימא אמר הקב"ה למלאכא די ממנא על ימא פליג מימך, א"ל למה, א"ל בגין דבני יעברון בגוון א"ל וכו' מ"ש אלין מאלין, א"ל על תנאי דא עבדית לימא כד בראתי עלמא (ב) מה עביד קב"ה אתער גבורתא דיליה ואתקמטו מיא, הה"ד ראוך מים וגו' ז).

עח. ה ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל: ה) ומאן דיליף אורייתא למאן דלא אתגזר משקר בתרי קיימא, משקר בקיימא דאורייתא ומשקר בקיימא דצדיק וכנסת ישראל, דאורייתא להאי אתר אתיהיבת ולא לאחרא, ר' אבא אמר משקר בתלת דוכתי עלאי, משקר בתורה, משקר בנביאים, משקר בכתובים, משקר בתורה דכתיב ח וזאת התורה וגו' בני ישראל, משקר בנביאים דכתיב ט וכל בניך למודי ה', אינון למודי ה' ולא אחרא, וכתיב י חתום תורה בלמודי, אינון, ולא אחרא, משקר בכתובים דכתיב ויקם עדות ביעקב וגו' י"א.

ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל: אמר ר' שמעון לד' חדקא, ו) הא תגינן (ג) גכרי ועוסק בתורה ככהן גדול הוי, מ"ט שקלו לכ"ג, והא כתיב ויקם

מראה מקומות

ז ד' בשלח נו, ע"א. ח דברים ד, מד. ט ישעיה נד, יב.
י שם ה, טו. י"א ז' אמור צא, ע"ב.

ביאור

ד) בשעתא בזמן שעמדו ישראל על שפת הים, אמר הקב"ה להמלאך הממונה על הים תחלק מימין ויבקע הים שיוכלו ישראל לעבור הים ביבשה, אמר המלאך להקב"ה למה נשתנו אלו מאלו למה יעברו ישראל ביבשה וינצלו והמצרים יסבעו אמר לו על תנאי זה עשיתי את הים כשבראתי את העולם, מה עשה הקב"ה עורר גבורתו ונתכוצו המים וזהו שכתוב ראוך מים יחילו.

ה) ומאן דיליף אורייתא, מי שמלמד התורה למי שלא גימול משקר בשני בריתות, משקר בברית התורה ומשקר בברית הצדיק וכנסת ישראל, מפני שהתורה למקום זה ניתנה, היינו

תורה אור

(ב) שמו"ר סכ"א.

(ג) ב"ק לת, ע"א, ר' מאיר אומר מניין שאפילו עכו"ם ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול וכו'. אבל המעיין בדברי הגמרא יראה שהם כניגוד לפירוש הזהר.

עדות ביעקב ותורה שם בישראל, הקב"ה יהבה לישראל וכו' דהכי א"ר עקיבא ישראל שעמדו על הר סיני מקבלין עליה שכר, כותים שלא עמדו על הר סיני אין מקבלין עליה שכר ואת אמרת נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככ"ג א"ל ככהן גדול עם הארץ, דא"ר יוסי בר יודא א"ר יוחנן מאי דכתיב י"ב יקרה היא מפנינים וגו', (ד) אפילו ממזר ת"ח עדיף מכ"ג עם הארץ המשמש לפני ולפנים הואיל ואינו קורא בתורה אין עבודתו עבודה וכו' וא"ר יודא מגין שכהן גדול צריך להיות ת"ח דכתיב י"ג כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו וכו' כך עו"ג העוסק בתורה הואיל והוא עו"ג, אין עסקו בתורה עסק ואינו מקבל עליה שכר י"ד. ע"ח. כה לחם אבירים אכל איש : ז) דהכי אמר רב המנונא סבא, מאי דכתיב לחם אבירים אכל איש, (ה) לחם דמלאכי השרת אוכלים, למאי נפקא מניה, אלא (מה) מלאכי השרת אוכלים בקדושה ובטהרה ובנקיות אף ישראל כן צריכים לאכול בקדושה ובטהרה דכתיב טו (ו) והתקדשתם אלו מים ראשונים, והייתם קדושים אלו מים אחרונים, כי קדוש זה שמן טוב, אני ה' זו ברכת המזון וכו', והתקדשתם דכל האוכל בקדושה ובטהרה ובנקיות נדמה למלאכי השרת שהם קדושים טז.

מראה מקומות

ז"ח רות סב, ע"א.

יג מלאכי ב, ז.

מ"ל ג, טו.

טז ז"ח רות טו, ע"ב.

טו ויקרא יא, מד.

ביאור

על הר סיני מקבלים שכר כעד לימוד התורה, אבל עכו"ם שלא עמדו על הר סיני אין מקבלים עליה שכר. אמר לו זה שהשוה גוי העוסק בתורה ככ"ג, זה נאמר על כהן גדול עם הארץ והפשט הוא ככה, שגוי שעוסק בתורה נחשב כמו כהן גדול עם הארץ שאין עבודתו עבודה ואינו מקבל שכר, כך הגוי שעוסק בחורה ג"כ אינו מקבל שכר.

ז) דהכי אמר רב המנונא סבא, שכן א"ר

המנונא סבא זה שכתוב טו לחם אבירים אכל איש בשביל מה השוה הפסוק אכילת ארם לחם לאכילת מלאכי השרת, אלא בכדי ללמוד שכמו שמלאכי השרת אוכלים בקדושה ובטהרה ובנקיות, כך ישראל צריכים לאכול בקדושה ובטהרה דכתיב והתקדשתם אלו מים ראשונים, והייתם קדושים אלו מים אחרונים, כי קדוש זה שמן טוב, אני ה' זו ברכת המזון, והתקדשתם, שכל האוכל בקדושה ובטהרה ונקיות נדמה למלאכי השרת שהם קדושים.

תורה אור

(ד) סוטה ד, ע"ב ; הדריית יג ע"א.

(ה) יומא ע"ה, ע"ב, לחם שמלאכי השרת אוכלים.

(ו) כרכות נג, ע"ב, דאמר רב יהודה אמר רב והתקדשתם אלו מים ראשונים וכו'.

עת, לה והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפן, ולא יעיר כל חמתו: ולפיכך תקנו בתפלת ערבית כל ימי השבוע והוא רחום וגו', על כי מאותה שעה שתחשך דנים את הרשעים בגיהנם ע"י המשחיתים שהם משחית, אף, וחימה, ח) כולם נכללים בהאי והוא רחום וכו' ולפיכך תקנו לאמר והוא רחום בימי החול ולא בשבת, שכיון שנכנס שבת מסתלק הדין מן העולם, ורשעים בגיהנם יש להם מנוחה וכו' יז.

ולא יעיר כל חמתו: ט) כל חייבין דעלמא בעוד דגופא שלים בכל שיפוי גו קברא אתדנו גופא ורוחא כל חד דינא כדקא חזי ליה כיון דגופא אתעכל, דינא דרוחא אשתכך (ז) וכו' ועל דא כמה טב לון בין לצדיקי בין לחייבי למהוי גופא דלהון דביק בארעא ולא תעכלא גו עפרא לזמן קרוב (ח) וכו' דהא לית לך כל צדיק וצדיק בעלמא דלית ליה דינא דקברא יח.

מראה מקומות

יז שם עט, ע"ב. יח ז' תרומה קנא, ע"א. ז' שלח קעא, ע"א. (ועיין ישעיה נח, יא בזהר ובתו"א).

ביאור

ח) כולם נכללים שכתוב בהם ישחית, אפן. נתעכל ונכלה לא דנים אותם, ומפני זה מה טוב להם בין לצדיקים ובין לרשעים שיהיה חמתו.

ט) כל חייבין כל החוטאים כל זמן שהגוף הגוף בקבר מרובק בארץ בלי שום הפסק שלם עם כל אבריו בקבר דנים את הגוף והרוח ארון או דבר אחר שעל ידי זה מתעכל הגוף לכל אחד כפי הראוי לו, אבל אחרי שהגוף והבשר בזמן קרוב בכדי שלא יסבול הרבה תורה אור

(ז) ויקיר טיח ר' פנחס ור' חלקיה בשם ר' סימון אימתי הרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה כששב העפר אל הארץ כשהיה; ועיין בסנהדרין מו, ע"א במשנה נתעכל הבשר מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן, הגם שהיה קברות מיוחדות בשביל מתי מיתת בי"ד, מזה מיכח שאחרי שמתעכל הבשר כבר נתכפרו חטאיו ומותר לקוברו עם אבותיו.

ח) הגה המנהג אצל הרבה אנשים שמביאים אותם אחר פטירתם להקבר בארץ ישראל, ובענין זה לדעתי הוא מחלוקת בין ש"ס בבלי וירושלמי והזהר בבבלי כתובות קיא, ע"א מצינו על עולא שמת בבבל והביאו את ארזו לאר"י אמר עליו ר' אלעזר אינו דומה קולסתו מחיים לקולסתו לאחר מיתה, ולא הזכיר שום איסור בזה, אבל בירושלמי כלאים פ"ט, ה"ד נאמר, "או ארונות שהי' באין מחו"ל, אמר רב בר קיריא מה הועילו אלו, אני קורא עליהם ונחלתי שמתם לתועבה, מזה מוכח שלדעתי יש כאן איסור בדבר להביא נפטר לאר"י להקבר, וכן הוא דעת הזהר בתרומה קמא, ע"ב (עיי' בספרנו ירמיה ב, ז, בתו"א) אבל בהתחשב עם דברי הזהר כאן שאחרי שנתעכל הבשר אין אחי"כ שום דין על העצמות ודינא דרוחא אשתכך, והיות כי בזהר סוף ויחי קג, ע"ב קנא, ע"א נאמר וכל ההוא ארעא דכנען וארעא דמצרים מכלה גופא ומרקב ליה לזמן זעיר מכל שאר ארעא וגם בירושלמי הג"ל ר"א חולק על ר' קיריא ואמר לו כיון שהן מגיעין לאר"י הן נוסלין גוש עפר ומניחין על ארון דכתיב וכפר אדמתו עמו, וכן פסק השו"ע בסי' ש"כג

עת, לט רוח הולך ולא ישוב: י) דכד אתי בר נש לאסתאבא בחובוי (ט) אמשיך עליה רוח מסטרא דמסאבא ואתגאי על בר נש ושליט עליה לכל רעותיה וכו' אתי ב"נ ושליט עליה לאתדכאה מדכאין ליה (י) בזמנא דהוה בי מקדשא קיים אקריב קרבניה, כל כפרה דיליה תלייא עליה עד דאתחרט ותבר לההוא רוח מגו גאותא דיליה ומאיך ליה, ודא הוא תבירו דההוא דרגא דמסאבא וכו' ואי לא אתבר ההוא רוח לאו קרבניה כלום (יא), ולכלבי אתמסר, יכו' ועל דא (יב) מאן דיתבר ליה כדקא יאות עליה כתיב רוח הולך ולא ישוב, ליהוי ההוא גברא באבטחותא, דלא יתוב לגביה לעלמין, הדא הוא דכתיב ולא ישוב. יט לב נשבר ונדכה ההוא גברא דלא אתגאי ולא אתענג בענוגין דעלמא, אלהים לא תבזה, ביקרא איהו לגביה כ.

עט, ח אל תזכר לנו עונת ראשונים מהר יקדמונו רחמיך וגו': פתח ר' יהודה וכו': יא) ת"ח, קב"ה ברחימותא דישראל רחים לון וכו' לא מסתכל

מדאה מקומות

יט תהלים נא, יט. כ זי פנחס רמ, ע"א. ב י א ו ר

זמן מדיני הקבר, שהרי אין לך צדיק שאינו נידון בדיני הקבר לכן טוב לו שיתעבל דבשר מהר ויפטר מהדינים והעונשים.

י) דכד אתי שכשבא אדם להטמא בעונותיו הוא ממשיך על עצמו רוח הטומאה שהוא מתגאה עליו ושוילט עליו לרצונו, ואם האדם כתנבר על היצר הרע ורוצה לעשות תשובה ולהטהר אז מן השמים עוזרים לו להטהר, ובזמן שהיה בית המקדש קיים היה יקריב קרבן על החטא שעשה אבל הכפרה תלוי עליו עד שמתחרט באמת על מעשיו הרעים ותבר ומשכר לההוא רוח רע מן הגאות שלו ומאיך ומשפילו ונעשה שפל בעיני תורה אור

עצמו ועל ידי זה הוא משכר את רוח הטומאה ואם אינו משכר את רוח הטומאה ע"י חרטה אמיתית ושלמות, קרבנו לא נחשב לכלום ולכלבים נמסר הקרבן, שירוד מן השמים על המזבח אש בדמית כלב ואיבל את הקרבן, ועל דא ומפני זה מי שמשכר להרוח כנחוק עליו כתוב בפסוק זה רוח הולך ולא ישוב יהיה האדם כסוח שלא ישוב רוח הטומאה עליו לעולם וזהו כונת הדברים ולא ישוב, וע"ז זה נאמר גם הפסוק זכחי אלהים רוח נשברה, לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה, האדם הזה שאין בו גאות ואיננו מתענג כענוגי העולם הוא מכובד אצל הקב"ה.

יא) ת"ח בא וראה הקב"ה באהבה שאוהב תורה אור

ס"א לכן בודאי נכון הדבר למי שיש ביכולת הבנים לכבד את אביהם בזה העלותו להקבר באר"י. (ט) שבת קד, ע"א, דאמר ר"ל וכו' בא לטמא פותחין לו. (י) שם, בא לטהר מסייעין אותו. (יא) עיין יומא כא, ע"ב. (יב) רישיה דקרא ויזכור כי בשר המה, דחיבת בשר רומז להכנעה וענוה כמשי"כ בסוטה ד, ע"א בדברי חזקיה אם משים עצמו כבשר ע"ש ובפירש"י (ניצוצי אורות).

אחרא בדינייהו בר איהו בלחודיה, וכיון דאיהו מסתכל בדינייהו, אתמלי עלייהו רחמין. בגין דאיהו כאב דרחים על בנים כד"א כ"א כרחם אב על בנים רחם ה' וגו' וכיון דאשתכח לון חובין (יג) מעבר לון ראשון ראשון עד דאעבר לון לכלהו מקמיה, וכו' אתי למיחב קמיה כדבקדמיתא אינון חובין קדמאי דאעבר מקמיה חשיב עלייהו. וע"ד כתיב אל תזכר לנו עונת ראשונים מהר יקדמונו רחמיך וגו' דאי רחמיך לא יקדימו עלייהו דישראל לא יכלין לקיימא בעלמא. בגין דכמה אינון מארי דדינא קשיא וכו' דקיימי עלייהו דישראל לעילא וכו', וע"ד מהר יקדמונו רחמיך. כי דלונו מאד וכו' דלית לן עובדין דכשרן כדקא חזי ובג"כ וכו' מהר יקדמונו רחמיך כ"ב.

פ. ט גפן ממצרים תסיע וגו' : יב) דעלייהו דזרעא יעקב אתמר גסן וגו' מה גסן לא מקבלא הרכבה ממין אחרא. כן זרעיה הו נטרין אות ברית ולא מקבלין הרכבה ממין אחרא כ"ג.

גפן ממצרים תסיע, יג) מכל אילנין לית תביר כגסן. בנטיעו דיליה תביר, בענבים דיליה תביר, דאינון כתישין בין רגלין, והכי זית, זיתים דיליה כתישין, בגלותא אמתילו ישראל בהון הה"ד גסן ממצרים תסיע, וכן בגלות רביעאה כ"ד. כי כרם ה' צבאות בית ישראל, וכגוונא דא לזית משולים ישראל כ"ה זית רענן יפה פרי תאר וגו' וכו', ולבתר דיהון נקיים מגו פסולת יתקדשון לבי

מראה מקומות

כ"א תהלים קג, יב.	כ"ב ז' ויחי רכס, ע"ב.	כ"ג חקונו חטיו ל, ע"ב.
כ"ד ישעיה ה, ז.	כ"ה ירמיה יא, טו.	

ב י א ו ר

לישראל אינון מוסרם לאחר שיעיין בדינם, רק הוא כעצמו, ומכיון שהוא מעיין בדינם מחמלא רחמים עליהם, מסני שהוא כאב שמרחם על בניו וכשמוצא בהם חסאים מעבירים ראשון ראשון עד שמעביר את כולם מסניו, ואם האיש חזר וחוסא כבראשונה או אותם עונות שכבר העבירים הקי"ה גם כן מצטרפים ונחשבים ביחד, וע"ז כתיב אל תזכר לנו עונות ראשונים מהר יקדמונו רחמיך, שאם רחמינו לא יקדימו על ישראל לא יוכלו להתקיים בעולם משום שיש כמה אדוני חדינים שעומדים על ישראל למעלה

לענוש התוסאים, לכן ביקש שמהר יקדמו הרחמים כי דלונו מאד הכונה שגם המעשים טובים שלנו הם גם כן דלים ואינם בשלימות הנצרך.

יב) דעלייהו דזרעא דיעקב גסן נאמר על ישראל, שנמשלו לגסן, מה גסן לא מקבל הרכבה ממין אחר, כך ישראל שומרים ברית קדש ואינם מקבלים הרכבה ממין אחר היינו אינם מתערבים עם אומות אחרות.

יג) מכל אילנין מכל האילנות אין שבור ונמוך כגסן, בענבים שלו הוא שבור שדורכים

תורה אור

(יג) ד"ה י"ה, ע"א.

מקדשא. בין לנסכא על גבי מדבחא, וזיתים לאדלקא בוצינא שרגין למגרתא כו.
 פ. טו הבט משמים וראה: יד) משמים, דהא מאתר דא אתרמי כד"א כו השליך
 משמים ארץ כח.

פא. ד תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו: טו) מאי בכסה, ביומא דסיהרא
 מתכסה יד) ואמאי מתכסת בגין דכד מטי ראש השנה ייתי סמאל
 למתבע דינא לבנוי קמי קב"ה, והוא יימא ליה דייתי סהדין והוא ייתי לשמשא
 עמיה א"ל למייתי סיהרא והיא מתכסא. באן אתר מתכסא אלא סליקת לההוא אתר
 דאתמר ביה במכוסה ממך אל תחקור, לפייסא ליה על בנהא כט.

פא. ו עדות ביהוסף וגו' עפת לא ידעתי אשמע: ר' חייא פתח טז) עדות ביהוסף
 וגו', הא אוקמוה (טו) דאוליף שבעין פתקין ולשון הקודש יתיה

מראה מקומות

כו ז' משפטים קכ, ע"ב. כז איכה ב, א.
 כט ז' שופטים ערה, ע"א. תק"ו תכ"א נא, ע"א.

ביאור

יאמר לו שיביא עדים, והוא מביא לעד את
 השמש וידרשו ממנו שיבוא עד עד אהד
 כי הרי דין התורה שעל פי שנים עדים יקום
 דבר ולך להביא את הירח והיא מתכסאת ממנו
 ועולה למקום שנאמר עליו במכוסה ממך אל
 תחקור בכדי לפייס להקב"ה על בניו.
 טז) עדות ביהוסף הא אוקמוה זה כבר
 העמידו ופירשו רז"ל שבא מלאך ולמדו ליוסף
 שבעים לשון, ולשון הקודש יותר על ע' לשון,
 וזהו כונת הדברים שפת לא ידעתי אשמע,
 שהשפות שלא ידע מקודם למדוהו מן השמים,
 אבל מהו כונת התיבה עדות, ת"ח בא וראה
 שבזמן שאשת פוטיפר אחזה אותו ושודלה
 אותו לאותו מעשה זנות, עשה יוסף עצמו
 כאינו מבין שפתה מה שהיא רוצה, וכן בכל
 יום עד הזמן האחרון שכתוב ותתפשטה בכבוד
 למה תפסה אותו בכבוד מפני שעד זמן זה

וכיתשים אותם בין הרגלים, וכן זית שנמשלו
 בו ישראל הזיתים שלו כתושים בגלות, וכן
 בגלות הרביעי האחרון, נאמר ונרמו בפסוק כי
 כרם ה' צבאות בית ישראל, ובאופן זה
 כשולים ישראל לזית כמו שכתוב זית וענן
 וגו' קרא ה' שמך, ואחרי שיהיו בגמר הגלות
 נקיים מן הפסולת, יתקדשו לבית המקדש ביין
 לנסך על המזבח וזיתים והדליק גרות
 המנורה.

יד) משמים למה זה מדגיש שיביס משמיב
 מפני שממקום זה נשלכו כמו שכתוב השליך
 משמים ארץ.

טו) מאי בכסה מהו פירוש התיבה בכסה,
 ביום דסיהרא שהלבנה מתכסאה ולמה היא
 מתכסאת מפני שכשמגיע ראש השנה בא סמאל
 שהוא השטן לקטרנ על ישראל לפני הקב"ה
 שהם מלאים חסאים ופושעים והקב"ה יימא

תורה אור

יד) ביצה טו, ע"א א"ד אבהו וכו' אינהו חג שהחדש
 (טו) סוטה לו, ע"ב, בא גבריאל ולימדו שבעים לשון.

הה"ד שפת לא ידעתי אשמע. אבל מה עדות. ת"ח בשעתא דאתיה דפוטיפר הות אחירא ביה להווא מלה הוה יוסף עביד גרמיה כמאן דלא ידע לישנא דילה וכן בכל יומא עד ההיא שעתא בתרייתא דכתיב ל ותתפשוהו בכגדו מאי ותתפשוהו אלא בגין דעביד גרמיה כמאן דלא ידע לישנא וכו' כל מאן דנטיר גרמיה מהאי אתקשר בה בשכינתא ואחיד כההוא עדות. ומאי הוא. ה' דאתוסף ביה דכתיב עדות ביהוסף שמו. (עיין בפ' וישב בפסוק הנ"ל) לא.

פא. י לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר. ר' יצחק פתח. כיון דכתיב לא יהיה בך אל זר מאי ולא תשתחוה לאל נכר. אלא לא יהיה בך אל זר דלא ייעול בר נש ליצר הרע בגויה דכל מאן דאתי לאתחברא ביה. אל זר שריא בגויה וכו' מיד אתי לאעברא על פתגמי אורייתא. אתי לאעברא על מהימנותא דשמא קדישא. ואתי לבתר למסגד לטעון אחרן. ועל דא כתיב לא יהיה וגו' כיון דלא יהיה בך אל זר. לא תיתי למסגד לטעון אחרן ולמעבר על מהימנותא דשמא קדישא. הדא הוא דכתיב ולא תשתחוה וגו' לב.

לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר. ר' אלכסנדר פתח וכו' (יח) לא יהיה בך אל זר (טו) זה יצה"ר. ולא תשתחוה לאל נכר שלא תבעול ארמית. ר' אלעזר אומר לא יהיה בך אל זר שלא תהא נח לכעוס. שכל הכועס כאילו עובד ע"א. דא"ר עקיבא כך היא דרכו של יצה"ר (יו) היום אומר לך עשה כך ולמחר

מראה מקומות

ל בראשית לט. יב. לא זי פוחס ריג. ע"כ. לב זי אמור קו. ע"א. ע"כ.

ביאור

עשה עצמו כאינו מבין שפחה והוא עמו כנסיון וינס התורה. וכל מי ששומר עצמו מעבדות הזנות נתקשר כשכינה ונאחו בהעדות. ומתו העדות האות היא שנתוסף בשמו שכתוב עדות ביהוסף שמו.

(יו) ר' יצחק פתח ושאל מכיון דכתיב לא יהיה בך אל זר למה חזר וכפל ולא תשתחוה. אלא הכונה שלא יכניס אדם יצר הרע כתוכו. מפני שכל מי שבא להתחבר עמו. אל זר שורה בתוכו. ותיכף בא להעבירו על דרכי התורה

תורה אור

(טו) שכת קה. ע"כ.

(יו) שם ר' שמעון בן אלעזר אומר וכו' כך אומנותו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך וכו'.

אומר לך עבוד ע"ז והולך ועובד, הוא היה אומר כעס ת"ח גדול מכולן. בד"א בדברים שהם כנגד הקב"ה, דאמרה תורה לג אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה', אבל בדברים אחרים אסור לו לכעוס (יח), והרב אצל תלמיד, כדי שיהא מצוי בכבודו ובמוראו מותר (יט), ואצל שאר העם למען יהיה מוראו עליהם לשם שמים מותר, ושאר אנשים אסור שאין כעסותם ליראת שמים, א"ר שמעון מדת הצדיק קשה לכעוס ונח לרצות, וזו המדה גדולה מכולם, ובא הכתוב להורות אלה תולדות נח, נח בדעתו, נח בדבורו, נח במהלכו, ומי עושה זה, איש צדיק וגו' ולמאי יזכה, את האלהים התהלך נח, למעלה על כל המעלות לד'.

פ"א, יד לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו: (יט) בתר דאמר עמי אמאי קאמר ישראל, אלא עמי, עמי הארץ, ישראל תלמידי חכמים לד'.

פ"ב, ו נ אני אמרתי אלהים אתם, ובני עליון כלכם, אכן כאדם וגו': (כ) אני אמרתי, בשעתא דאקדימתון עשיה לשמיעה דהא אלהים אתם וגו' כיון דאמשכתון בתר יצר הרע אכן כאדם תמותון וגו', מה מיתתו של אדם אחית ליה לעפרא בגין דיתמחי ההוא יצר הרע די בגויה וההוא יצר הרע איהו דמית ואתעכל בגויה לו.

מראה מקומות

לג משלי כא, ל. לד ז"ח נח כא, ע"א. לה ז' נשא קכה, ע"א.
לו ז' שלח קסב, ע"א. ז' פקודי רלו, ע"ב.

ביאור

כאילו עובד ע"ז שאמר ר' עקיבא כך הוא דרכו של היצה"ר, היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו עבוד ע"ז והולך ועובד, הוא היה אומר כעס תלמיד חכם גדול מכולם, שזהו מעלה גדולה, במה דברים אמורים בדברים שהם כנגד הקב"ה, היינו אם רואה באדם שעושה עבירה מותר לו לכעוס עליו, ושעל זה אמרה תורה"ק אין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד ה', אבל בדברים אחרים אסור לו לכעוס, וגם הרב על תלמידו כדי שיהיה בכבודו ובמוראו מותר לו לכעוס, וגם אצל שאר העם, בכדי שיהיה מוראו עליהם לשם

שמים מותר, אבל שאר אנשים אסור. א"ר שמעון, מדת הצדיק הוא קשה לכעוס ונח לרצות, וזהו מדה גדולה מכולם וזה נרמז בפי נח, אלה תולדות נח, נח בדעתו, נח בדבורו, נח במהלכו, ומי עושה זאת, איש צדיק וגו'. (יט) בתר דאמר עמי אחרי שאמר עמי למה תור ואמר ישראל אלא הפירוש הוא עמי עמי הארץ, ישראל הם תלמידי חכמים.

(כ) אני אמרתי בנמן שהקדמתם עשיה לשמיעה שאמרתם נעשה ונשמע, אמרתי שאלהים אתם, אבל אחרי שנמשכתם אחרי היצר הרע, אכן כאדם תמותון שמתתו של אדם

תורה אור

(יח) כתובות ק"ג, ע"ב, זורק מרה בתלמידים.
(יט) שם נוהג נשיאותך ברמים.

פג. ב אלהים אל דמי לך: עיין במשלי כ כו. מדברי הזהר פנחס ריח ע"ב מה שישראל מתנענעין בזמן לימוד התורה ועוד.

אלהים אל דמי לך וגו' (כא) מלה דלעילא לא אתער. עד דאתער לתתא בקדמיתא על מה דתשרי היא דלעילא. ורזא דמלו. נהורא אוכמא לא אתאחיר בנהורא חורא עד דאיהי אתערת בקדמיתא וכו' וע"ד כתיב אלהים אל דמי לך לז.

פו. ג נכספה וגם כלתה נפשי וגו' ירננו אל אל חי: (כב) ת"ח. כל בר נש דצלי צלותיה קמי מאריה. אצטריך ליה לאקדמא ליה ברכאן בכל יומא ויומא. ולצלי צלותיה קמי מארי בזמנא דאצטריך וכו' מאן דצלי צלותיה וכו' אצטריך ליה (כ) דלא למשמע קליה בצלותיה ומאן דאשמע קליה בצלותיה. צלותיה לא אשתמע. וסמניך לח והקל נשמע. קל בלא ואו נשמע לט.

פד. ד גם צפור מצאה בית ודרור קן לה: (כג) גם צפור מצאה בית אלין צפרי שמיא דמנהון שויין מדוריהון לבר. ומנהון שויין מדוריהון בביתא. כגון דרור דאיהו עוסא דשוי דיריה בביתא דכל בר נש ולא דחיל וכו' מאי

מראה מקומות

לו ז לך עז. ע"כ. לח בראשית ... ח"ו. לט ז ויגש דס. ע"ב.

ביאור

מוריד אותו לעסר, בכדי שימחה היצר הרע שבתוכו. והוא יצר הרע הוא מת ונתעבל בתוכו. כא. מלה דלג' לא דבר מלמעלה בשמים. יגו מתעורר להיטיב ולרחם עד שמקודם מתעורר האדם למטה לזה, שיהיה על מה שישרה למעלה ההתעוררות, וסוד זה אנו רואים כשמדליקים נר יש אור שחור מלמטה סמוך לפתילה, ומלמעלה יש אור לבן להאיר, והם מחוברים ביחד אבל מקודם נעשה האור השחור ואח"כ שורה עליו האור הלבן מלמעלה וזהו שכתוב אלהים אל דמי לך. שבדוא לא תשתוק אחר שמלמטה מתעוררים מקודם. (כב) ת"ח בא וראה, כל אדם שמתפלל תפלתו לסני אדונו ארון העולם. צריך הוא להקדים

כרכות להקב"ה בכל יום ואח"כ להתפלל ולבקש צרכו כמו שכתוב כאן נכספה וגו' ירננו אל אל חי, ומפני זה קודם תפילת שמנה עשרה אומרים שירות ותשכחות, וגם בג' ברכות ראשונות של שמ"ע הם סידור שבחו של הקב"ה קודם השלשה עשרה ברכות של כקשה וגם אנו רואים מכאן שכתוב לבי ובשרי ירננו שצריך להתפלל רק בהתרגשות הלב והבשר ולא להשמיע קול ומי שמשמיע קולו בתפלה, אזי התפלה לא נשמעת מלמעלה. (כג) גם צפור מצאה בית אלה הם צפורי דרור, שדרים בכתי בני אדם ואינם מחדים וזה שכתוב ודרור קן לה שכך טבעו שמיים שקשה קן בבית ומייד כנים מדורו בבית חמשים יום ואח"כ מתפרשים אלו מאלו.

תורה אור

(ב) ברכות כו. ע"ב המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמונה.

דרור חירו כד"א מ וקראתם זרור ותדגומו חירו. ודא איהו צפור דרור. דהא מיומא דעביד קנא בביתא ואפי"ה בנין. מדוריה בביתא חמשין יומין ולבתר מתפרשין אלין מאלין וכו' מא.

גם צפור מצאה בית וגו' : כד) וכי דוד מלכא על צפרא בעלמא הוה אמר מלה דא וכו' אלא אינון נשמתהון דצדיקיא וכו' ויזמין רשימין אית בשתא ואינון יומי ניסן ויומי דתשרי. דאינון רוחין משטטן ופקדן לאתר דאצטריך וכו' כחיוז דצפרין מצפצפן בכל צפרא וצפרא. והווא צפצופא שבחא דקב"ה וצלותא על חיי בני נשא דהאי עלמא. בגין דאלין יומין ישראל כלהו מתעסקין במצות ובפקודין דמארי עלמא. וכדין בהדו אתהון צפרין כצפצפן וכו' משבחן ואודן ומצלן על חיי דהאי עלמא וכו' אשר שתי אפרוחיה את מזבחותיך. אלין אינון צדיקיא דאשתכללו בבנין קדישין דזכו לתורה שבכתב ולתורה שבעל פה בהאי עלמא. ואלין אקרון תרין מדבחן מתעטרן לקמי מלכא קדישא דהא זכותא דבניהו בהאי עלמא אגין עלייהו. ומעטרין להו תמן מ"ב.

פד, ו אשרי אדם עוז לו בכ מסילות בלבבם : כה) זכאה בר נש דאתתקף ביה בקב"ה וישוי תוקפיה ביה. יכול כחנניא מישאל ועזריה. דאתתקפו

מראה מקומות

מ ויקרא בה, י. מא ו' תצוה קפג, ע"א. מב ו' בלק קצו, ע"ב.

ביאור

בר) וכי דוד מלכא האם דוד המלך על סתם צפורים שבעולם זיכר דבר זה, אלא הכונה שלו היתה על נשמות של הצדיקים שהם נקראים בשם צפורים. וימים רשומים יש בשנה. והם ימי ניסן ותשרי שנשמות הצדיקים משוטטים בעולם ודואים צרכי בני אדם ופוקדים במקום הנצרך כמו צפרים שמצפצפים בכל בוקר והציפצוף הוא בשבחן של הקב"ה ומתפללים על חיי בני אדם שבעולם הזה מפני שבזמנים אלו הוא עת רצון שכל ישראל עוסקים אז במצות, וזה שכתוב אשר שתי אפרוחיה את מזבחותיך הכונה על אלו הצדיקים שזכו בעולם הזה לבנים קדושים שזכו לתורה שבכתב ולתורה שבעל פה ואלה נקראים שתי מזבחות שזכות בניהם מגין עליהם ומעטרין אותם בעוה"ב בעטרות.

כה) זכאה בר נש, אשרי לאדם ששם בטחונו וחזקו בהקדוש ברוך הוא, יכול אולי תחשוב שבטחונו יהיה בהקדוש ברוך הוא כחנניא מישאל ועזריה שמקודם אמרו שבוסחים בה' שיכול להצילם מן האש, לא, שהרי אם לא יצילם הרי לא יתקדש שמו של הקב"ה בעולם על ידם, אלא כיון דידעו שלא אמרו כהוגן חזרו ואמרו בין ישזיב בין לא ישזיב שבין יציל ובין לא יציל אנוחנו לא נעבוד ולא נשתחוה להצלם, לכן לא יתחוק ולא יבטח אדם בהקב"ה שיאמר שהקב"ה יצילני או שיעשה לי כך וכך, אלא ישום חזקו ובטחונו בהקב"ה שיסייע ויעזור לו כשיעסוק וישתדל במצות התורה, שבין, שבא אדם להטהר מסייעין לו מהשמים, ולא ישום חזקו ובטחונו באהר וזהו כונת הדברים עו לו בכ, מסלות בלבבם

ואמרו **מג** הן איתי אלהנא די אנחנא פלחין יכול לשויבותנא מן אתון נורא וגו'. ת"ח דאי לא ישובי וכו' אשתכח שמייה דקב"ה דלא יתקדש בעינייהו דכלא כמה דאמרו. אלא כיון דידעו דלא אמרו כדקא יאות, אהדרו ואמרו, והן לא ידיע להוא לך מלכא וכו' בין ישויב בין לא ישויב, ידיע להוי לך מלכא וכו' אלא לא יתתקף בר נש דיימא קב"ה ישויבני, או איהו עביד לי כך וכך, אבל ישוי תוקפיה ביה בקב"ה דיסייע ליה כד איהו אשתדל באינון פקודין דאורייתא וכו' דכיון (כא) דאתי ב"ג לאתדכאה מסייעין ליה ודאי וכו' דלא ישוי תוקפיה באחרא, ובג"כ עזו לו כך מסלות בלבבם, דיעביד לביה כדקא יאות בלא הרהורא אחרא, אלא כהאי מסלה דאיהי מתיישבא לאעברא בכל אתר דאצטריך הכי נמי. כו) ד"א וכו' עז כד"א מ"ד ה' עז לעמו יתן, בגין ראצטריך ליה לב"ג דיתעסק באורייתא לשמיה דקב"ה, דכל מאן דאתעסק באורייתא, ולא אשתדל לשמה (כב) טב ליה דלא אתברי, מסלות בלבבם כמד"א מ"ה סלו לרכב בערבות וגו' דא היא אורייתא דאיהו משתדל בה לארמא ליה לקב"ה ולמעבד ליה חטיבא בעלמא מו'.

פד, יב שמש ומגן ה' : כז) שמש ומגן דא ברית קדישא מה שמש זרח ואנהיר על עלמא, אוף הכי ברית קדישא זרח ואנהיר גופא דבר נש, מגן, מה

מראה מקומות

מ"ה שם סו, ה.

מד תהלים כט, יא.

מג דניאל ג, יז.

מו ז' תולדות קמב, ע"א.

ביאור

שהבטחון בה' יהיה כמ' שהולך על מסילה לשם הקב"ה, שכל מי שעוסק בתורה ואינו כבושה ומתוקנת ובטוח שהיא מתוקנת לעבור עוסק לשמה נוח לו שלא נברא, וזה שכתוב עליה לכל מקום שיצטרך בלי שום ספיקות, ולא יבטח באדם. מ"ה ד"א זיריש אחר, עזו הבונה על התורה, משני שצריך אדם לעסוק בתורה לשם ההב"ה וזהו עזו לו כך שהכונה עזו היינו דתורה שנקראת עז, יהיה הלימוד כך היינו שילמוד

לשם הקב"ה, שכל מי שעוסק בתורה ואינו עוסק לשמה נוח לו שלא נברא, וזה שכתוב מ"ה ד"א בלבבם הוא לשון נס והרמה, שהתורה שעוסק בה יהיה להדים כבוד הקב"ה, ולעשותו מכובד וחשוב בכל העולם שיתגדל שמו יתברך בכל העולם.

כז) שמש ומגן הבונה על ברית קודש שכמו שהשמש זורח ומאיר על העולם כן הברית

תורה אור

(כא) שבת קד, ע"א, דאמר ריש לקיש וכו' הבא לטהר מסייעין אותו. (כב) ברכות יז, ע"א, תו"כ ראש בחקותי, ודוקא שעוסק לא לקיים אלא רק לקנסד אז נוח לו שלא נברא אבל אם עוסק בתו"מ בשביל כבוד או מיראת העונש או בשביל תועלת אחרת אז על זה אמרו רז"ל בפסחים ג, ע"ב; סוטה כב, ע"ב, ועוד מקומות אמר ר' יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה וכן הסבירו זאת בתוספת בברכות וסוטה ועוד, ועיין בספרנו בט' נח יא, ד.

מגן איהו לאגנא עליה דבר נש, אוף הכי ברית קדישא מגן עליה דבר נש, ומגן דנטיר ליה, לית נוקא בעלמא דיכיל למקרב בהדיה וכו' מל.

פה, ב שמרה נפשי כי חסיד אני: (כח) אע"ג דאקמוה בגמרא, ולא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד ד' שעות (כג) ואני מלח חצות לילה אקום להודות לך, ולא עוד אלא שכל מלכי מזרח ומערב וכו' ואני ידי מלוכלכות בדם שפיר ושליא כדי לטהר אשה לבעלה, מיד אזדמן ליה צפרדע ואמר ליה למה את משבח גרמך למימר חצות וגו' ואנא כל ליליא לא שכיכנא לשבחא ליה, וכו' אמר דוד ווי לממנא דהוא צפרדע דלא ידע מאי דאנא אמינא, דלא אמינא כי חסיד אני אלא בגין דאוקמוה רבנן (כד) ולא עם הארץ חסיד, דאורייתא אחיהבת בימינא דקב"ה דאיהו חסד, ובגין דא מאן דאתעסק באורייתא אתקרי חסיד, בגין דא אמינא לקב"ה שמרה נפשי מל.

פה, יד צדק לפניו יהלך: (כט) האי מאן דנפיק לאורחא (כה) יסדר צלותא קמי קב"ה בגין לאמשכא עליה שכינתא דמאריה וכו' כיון דסדר צלותיה

מראה מקומות

מז' שמות ג, ע"ב. מלח ההלים קיס, סב. מט' ז' שמוס רכב, ע"ב.

ביאור

קודש זורח ומאיר גוף האדם ומגין עליו ומי ששומר אותו אין מניק בעולם שיכול ליקרב אליו.
 (כח) אע"ג הגם שרז"ל פירשו הרברים בגמי ברכות שכוונת ובריו ובקשתו שאיננו כמו שאר מלכים שישנים עד ארבע שעות כבוקר ואני קם בחצי הלילה להודות לך וגם ביום הנני עסוק להודות הוראות לישראל וידי מלוכלכות בשפיר ושליא של אשה לטרה לבעלה — ואז נזדמן לו צפרדע ואמרה לו, למה אתה מתפאר שאתה קם בלילה לשבח להקב"ה, ואני אינני נח ומשבח להקב"ה כל הלילה וע"ז אמר דוד חי להמלאך הממונה על הצפרדעים שאינו מכין רברי וכחנתי, שזה

שאני אומר חסיד אני כחנתי על עסקי בתורה הקדושה שניתנה בימינו של הקב"ה המכונה בתואר חסד, ובגין דא וממני זה מי שעוסק בתורה נקרא חסיד, וזה כחנתי בקשתי להקב"ה שמרה נפשי בזכות התורה שעל עסק בתורה נאמר (משלי ה, כב) בהתהלךך תנחה אתך בשכנך תשמר עליך.

(כט) האי מאן כל מי שדושה לצאת לדרך, יסדר תפלתו לפני הקב"ה בכדי להמשיך עליו שכינתו 'תברך ואחרי סוסר תפלתו והשכינה שורה עליו יצא, וזה כונת הדברים וצדק לפניו יהלך הכונה על השכינה ואחר כך וישם לדרך מעמיו.

תורה אור

(כג) ברכות ד, ע"א. והגירסא דשם עד ג' שעות.
 (כד) אבות פ"ב, מ"ה.
 (כה) ברכות כט, ע"ב. בסוף.

ושבחיה ושכינתא שריא עליה יפוק וכו' תהי' צדק לפניו יהלך וגו' ג.
 פ. א-ב תפלה לדוד וגו' כי עני ואביון אני שמרה נפשי כי חסיד אני וגו' הבוטח
 אליך; ל) תפלה דא. איהו תפלה דלית כגיניה במלכא אחרא וכו'
 דוד חמא דכל כיון וכל תרעי שמיא כלהו זמינין לאסתחא למסכנא ולית בכל
 צלותין דעלמא דקב"ה אצית מיד. כצלותא דמסכנא. כיון דחמי האי. עבד גרמיה
 עניא. ומסכנא. פשט לבושא דמלכותא: ויתיב בארעא כמסכנא. אמר תפלה. דכתיב
 תפלה לדוד הטה ה' אונך ענני. הוי תימא אמאי. בגין כי עני ואביון אני. א"ל
 קב"ה לדוד. ולאו מלכא את. ושליטא על מלכין תקיפין. ואת עביד גרמך עני
 ואביון. מיד אהדר צלותיה בגוונא אחרא. ושבק מלה דאביון ועני ואמר שמרה נפשי
 כי חסיד אני ועכ"ד כלא הוה בו בדוד וכו' וע"ד אצטריך ליה לבר נש דצלי
 צלותיה וכו' ולמעבד גרמיה עני בגין דתיעול צלותיה בכללא דכל עניי. דהא
 כל נסורי תרעין לא שבקין הכי למיעאל. כמה דשבקין למסכנין. דהא בלא רשותא
 עאלין. ואי עביד בר נש גרמיה ושוי רעותיה תדיר כמסכנא צלותיה סלקא וכו'
 ואתקבלת ברעותא קמי מלכא קדישא. לא) דוד מלכא שוי גרמיה בארבעא ארחין.

מראה מקומות

ג ד בראשית מט. ע"כ.

ביאור

כשמים אינם נותנים ליכנס מרר תפלות שאר
 בני אדם. כמו שנותנים לעניים שהם נכנסים בלי
 רשות, ואם אדם עושה עצמו עני ונשים רצונו
 תמיד שפול כעני, תפלתו עולה בלי עיכובים
 ומתקבלת כרצונו לפני המלך הקדוש.
 לא) דוד המלך עשה עצמו כתפלתו כארבעה
 דוכים ורגות: עשה עצמו שפל ושכור
 עם עניים. ב) עם חסידים. ג) עם עבדים. ד)
 עם אלה שמוסרים עצמם ונפשותיהם למיתה
 על קדושת השם. עם עניים. כמו שכתוב כאן
 כי עני ואביון אני. עם חסידים כמו שכתוב
 כאן שמרה נפשי כי חסיד עני. מפני שצריך
 שלא לעשות את עצמו רשע, ואם תשאל אם לא
 יחזיק עצמו לחוטא ורשע הרי לא יתודה ולא
 יסרט חטאיו לעולם. לא כן, אסור לאדם לעשות
 עצמו כרשע כי אז יתיאשמן הרחמים והתשובה.
 אלא עליו להאמין שהקב"ה מקבל כל השכים.
 ובזמן שמתודה ומסרט חטאיו אז נחשכ לחסיד

ל) תפלה דא התפלה הזאת היא תפלה שאין
 כמותה במלך אחר. דוד חמא ראה דכל כיון
 שכל החלונות וכל שערי שמים הם מוכנים
 להפתח כשביל עני ואין בכל תפלות העולם
 שהקב"ה מקשיב ושומע מיד כלהפתח העני. לכן
 התחיל להתפלל באופן זה, ואמר, הטה אונך
 ענני ואם תשאל למה, והוא עונה ומסביר
 משום כי עני ואביון אני, א"ל הקב"ה האם
 לא מלך אתה ושולט על מלכים חוקים וגבורים
 ואתה עושה עצמך עני, וזה לא אמת, לכן מיד
 חזר להתפלל באופן אחר ועזב התיבות עני
 ואביון, ואמר שמרה נפשי כי חסיד אני.
 שחסיד עושה הכל לפניו משורת הדין יותר
 מהמוסל עליו, ועל כל זה כלא הוה בו כבוד,
 שדוד עשה עצמו גם לעני וגם היה חסיד.
 נס"י זה צריך אדם שמתפלל. ג:תו. לעשות
 את עצמו עני בכדי שתיכנס תפלתו בכלל
 תפלות כל העניים, מפני שכל שומרי השערים

שוי גרמיה בהדי מסכני וכו', בהדי חסידים וכו', בהדי עבדים וכו', בהדי אינון דמסרי גרמייהו ונפשייהו על קדושת שמייה, שוי גרמיה בהדי מסכנא, דכתיב כי

ביאור

חסיד, עבד ומוסר עצמו לקידוש השם, לא תחזור תפלתו ריקם, וכן הוא סדר התפלה מקודם יעשה עצמו עבד, שיסדר שבח שירות ותשבחות והם התשבחות שקודם התפלה קודם תפלת שמנה עשרה ואח"כ יעשה עצמו עבד אחרי שהתפלל שמנה עשרה שנקראת תפלת העמידה כמ' עבד שסינר בקשתו לפני אדונו, ואח"כ עוד הפעם עבד אחרי שהתפלל כל תפלתו והלך לו וע"ז נזכר שלש פעמים שעשה דוד את עצמו עבד, שכתוב כאן הושע עבדך, שמח נפש עבדך, תנה עון לעבדך, הרי שלשה פעמים שצריך לעשות עצמו עבד, ואח"כ היינו אחרי פסוקי דזמרא וכרכות שלפני קריאת שמע לשום עצמו תוך אלה שמוסרים נפשם על קדושת שמו, וזהו בהתחלת קריאת שמע בפסוק שמע ישראל שכל מי שמכנין כן ברצון בפסוק זה, ומקבל עליו למסור נפשו על קדושת שמו, נחשב לפני הקב"ה כאילו בפועל ממש מסר נפשו על קדושת שמו, אחרי ק"ש צריך שיעשה עצמו כמו עני בזמן שרוצה לכנס לבקש בקשתו ודופק על הדלת שבמרום, וזהו בזמן שאומר ברכת אמת ויציב וסומך גאולה לתפלה להכין עצמו שיהיה כתפלת העמידה שבוור לב עני ואביון להחליט כדעתו ולכו להיות נכלל בין עניים בשבירת לב בתפלתו ואחר כך להשחת עצמו בין החסידים בשומע תפלה לפרש ולפרט חטאיו, שכל יחיד צריך לעשות כן בשומע תפלה בכדי להתדבק בימין הקב"ה שפשוטה לקבל לאלה שעושים תשובה ואז נקרא חסיד **הא ארבע** הרי זה הארבעה סוגי האנשי שצריך לעשות עצמו במשך זמן התפלה היינו עני, קדוש השם, עבד, ולמסור נפשו על קדוש השם, ושואל מי

כי בא לקבל תשובה ומתחרט באמת על חטאיו, ולא תימ... שלא תאמר שהקב"ה לא מקבל אותו עד שיפרט כל חטאיו מיום שבא לעולם, הרי יש חטאים ששכחם, אלא לא צריך לפרט רק אלו שזוכרם, ושאר חטאיו ששכחם נמשכים אחריהם, שהרי למדנו בהלכות פסח בדיני בדיקת חמץ שהוזהרנו בשני לאוין לא יראה ולא ימצא, ורז"ל הוזהירו על חוב בדיקת וביעור חמץ לפני הפסח, ואעפ"כ למדנו, שאין בודקים החורים והגנקיים העליונים שבכתלי הבית ולא הכי תחתונים הסמיכים לארץ, אלא מספיק שבודק לפי ראות עיניו כמה שיכול, אזי אלה שמכוסים מן העין נמשכים אחרי אלה הנגלים ומתבטלים ביחד, וכן למדנו במסכת נגעים, שכ"ד ראשי אברים אינם מטמאים משום מחיה שהוא סימן טומאה והכהן לא היה צריך לטרוח לחפשם בשם, מפני שכתוב לכל מראה עיני הכהן שרק אלה הנגעים שרואה אותם הכהן בנקל בראיה ראשונה מטמאים, ואינו צריך לכפוף עצמו, או להרים עיניו יותר מדי, כן הדבר כאן, לא צריך לפרט חטאיו מיום שהיה בעולם שהם נחשבים חורי הבית התחתונים ולא אלה שנתכסו שאיננו יכול להזכר בהם שהם כמו חורי הבית העליונים למעלה, וזה מספיק, עשה עצמו בין עבדים כמו שכתוב הגה כעיני עבדים אל יד אדוניהם זכר, שם עצמו עם אלה שמוסדים נפשם על קדושת שמו כמו שכתוב שמח נפש עבדך כי אליך ה' נפשי אשא, א"ר אלעזר ארימת ידי הרימותי ידי בתפלה לפני המלך הקדוש ואני אומר, שכל מי שמתפלל ומסדר אלו הארבעה אופנים לפני אדונו ועושה עצמו ברצונו בתפלה לכו בתקון הנה כראוי, היינו עני,

עני ואביון אני וכו' בהדי חסידים דכתיב שמרה נפשי כי חסיד אני. (כו) בגין דאצטריך ליה לבר נש דלא לשואה גרמיה רשע. ואי תימא א"ה לא יפרט חטאוי לעלמין. לאו הכי. אלא כד יפרט חטאוי כדין איהו חסיד. דאתי לקבלא תשובה וכו' ולא תימא דלא מקבל ליה קב"ה עד דיפרט חטאוי מיומא דהוה בעלמא (ס"א) א"ה הכי) אן אינון דאתכסון מניה וכו' אלא לא אצטריך לפרשא בר אינון דידכר מנייהו וכו' כל אחרנין אתמשכן אבתרייהו דהא תנינן (כו) אין בודקין חורי ביתא עלאין לעילא ולא אינון תתאין לתתא כביעור חמץ אלא כיון דבדיק כפום חיזו דעיניו מה דיכיל לאדבקא כלא אתמשך בתר דא ואתכטל בהדיה והכי ג'סינן (כח) בנגעים כ"ד ראשי אברים אינון דלא מטמאין משום מחיה וכהנא לא הוה אטרח אבתרייהו. והיינו דכתיב [א] לכל מראה עיני הכהן. אתר דיכיל כהנא למחזי מכתשא באסתכלותא חדא. ולא אצטריך למאכא גרמיה ולארמא עינוי הכא והכא. אוף הכי לא אצטריך לפרטא חטאוי מן יומא דהוה. דאינון חורי ביתא תתאין. ולא אינון דאתכסו דלא יכיל לאדבקא דאינון חורי ביתא עלאין לעילא וכו' וע"ד שוי דוד גרמיה גו חסידים. שוי גרמיה בהדי עבדים זכתיב [ב] הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם, וכתיב [ג] הושע עבדך אתה אלהי. שוי גרמיה בהדי אינון דמסרי נפשיהו על קדושת שמייה. דכתיב [ד] שמח נפש עבדך כי

מראה מקומות

נא ויקרא יג. יב. נב תהלים קכג. ב. נג שם פה. ב.
נד שם שם. ד.

ביאור

כולל לכל אלה ומשיב זה הוא שצריך לכולל
יכלי אלו היינו עבד. שהוא כולל לכל
השאר. עני. קדוש השם. עבד. חסיד. בין
עכו' לעבד הם אלו השלישה האחרים. בין
עכו' הראשון שכמסוקי דזמרא ותשכחות
שקדום התזילה יש לו למסור נפשו
על יחוד קדושת שמו בססוק ראשון של
קריאת שמע היינו בשמע ישראל. ואחרי
קריאת שמע לעשות עצמו עני אביון בתפלת
העמידה ואח"כ להשים עצמו תוך חסידים

תורה אור

(כו) עיין יבמות כה. ע"ב ו אבות ס"ב מ"ג. ואל תהי רשע בסני עצמך. וכפירוש הרמב"ם
לא תחניק עצמך כרשע וכו'.
(כז) ססחים ת. ע"א. חורי בית העליונים והמתחננים וכו' אין צריכין בדיקה.
(כח) נגעים פ"ה. פ"ג.

אליך ה' נפשי אשא וכו', א"ר אלעזר ארימת ידי בצלו לקמי מלכא קדישא וכו' ואמינא דכל מאן דאלין ארבע יסדר קמי מאריה, ועביד גרמיה ברעותא בתקונא יאות וכו' לא תהדר צלותיה בריקניא, בקדמיתא עבד לסדרא שחא קמי מאריה ולזמרא קמיה ודא בתושבחן דקמי צלותא, ולבחר עבד, לבחר, דצלי צלותא דעמידה איהו עבדא דסדר צלותא דמאריה, ולבחר עבד לבחר דצלי כל צלותיה ואזיל ליה, ועל דא דוד תלת זמנין עבד גרמיה בצלותא דא עבד, דכתיב הושע : כדך וכו' שמח נפש עבדך וכתיב תנה עוך לעבדך הא תלת זמנין אצטריך לשואה גרמיה עבד, לבחר לשואה גרמיה גו אינון דמסדי נפשייהו על קדושת שמייה, והיינו ביחודא דשמע ישראל, דכל מאן דשוי הכי רעותיה בהאי קרא אתחשיב ליה כאלו מסר נפשיה על קדושת שמייה, לבחר לשואה גרמיה עני (כט) בזמנא דעאל ודפיק דשין דרומי מרומים, כד אמר אמת ויצייב (וגמ'ך) גאולה לתפלה למהוי בצלותא, ועמידה תביר לבא עניא ומסכנא, ולשואה רעותיה לאתכללא גו מסכני בתבירו דלבא רמאיכו דנפשא לבחר לשואה גרמיה גו חסידים בשומע תפלה לפרשא חטאוי, דהכי אצטריך יחיד בשומע תפלה בגין לארבקא בימינא דפשוטא לקבלא לאינון דתבין, וכדין אקרי חסיד, הא ארבע אלין כדקא יאות, מאן כליל לכל הני, ההוא דקא אצטריך לכללא לון והאי איהו עבד דאכליל לכל שאר, תלת עבדין אינון בתלת דוכתיין, וכלהו חד ועלייהו כתיב לנה הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם וגו' בין עבד לעבד אינון אחרנין בין עבד קדמאה לעבד תניינא אית ליה למסר נפשיה על יחודא דקדושת שמייה ולשואה גרמיה עני ומסכנא בצלותא דעמידה ולשואה גרמיה גו חסידים בשומע תפלה, עבד תליתאה בתר דסיים וסדר כלא, תנן, בההיא שעתא דסדר בר נש כל הני סדורין ארבע בריסו דלבא, קודשא בריך הוא ניהא קמיה ופריש ימיניה עליה בההוא עבד תליתאה וקרא עליה וא"ל עבדי אתה דכתיב לו ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר, ודאי צלותא דהאי בר נש לא תהדר בריקניא לעלמין לו.

פו, ב שמרה נפשי כי חסיד אני וגו' הבוטח אליך : לב) סופיה דקרא אית לאסתכלא ביה ולבחר קרא כלא וכו' כתיב הבוטח אליך, הבוטח

מראה מקומות

ג. שם קכג, ב. נו ישעיה מט, ג. נו ז' בלק קצה, ע"א, ע"ב.

ביאור

לב) סופיה דקרא סוף הפסוק אינו מובן וצריך לעיין בו ואח"כ הפסוק כולו, כתיב

תורה אור

(כט) ברכות ט, ע"ב : ירושלמי ברכות פ"א, ה"א, דף ו' ע"א, תיכף לגאולה תפילה וכו' א"ר אמי כל מי שאינו תוכף גאולה לתפלה למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא והרתיק [דפק] על פתחו של מלך יצא לידע מה הוא מבקש, מצאו שהטליג עוד הוא הפליג ומביאו ברכתי ה, ע"ב.

בך מבעי ליה וכו' אלא כביכול דוד מבטח ליה דלא יעבר ליה סלגות ליליא בשנתא כמה דכתיב נח חצות לילה אקום להודות לך וכו' שמרה נפשי שמור מבעי ליה, והא תנינן דלית את באורייתא דלא אית בה רזין עלאין ויקירין, שמרה לקביה קאמר, שמרה להווא חולקא דאתאחד ביה נפש, דכד נפשא נפקאת מהאי עלמא אתיא למירת עלמא, (דאתי) אי זכי, כמה חילין עלאין נפקין לקבלא ולנטרא לה וכו' ואי לא זכי כמה גרדיני טהירין אודמנן לקבלה ודחו לה לבר וכו', ודוד בעי בעותיה קמי קביה ואמר שמרה נפשי דלא ידחון לה לבר וכו' ותקבל לה קמך נט.

פו. יא הורני ה' דרכך, לג) האי קרא קשיא, דהא תנינן (ל) כלא הוא בידא דקביה בר למהוי זכאה או חייבא, ודוד היך תבע דא מעם הקביה, אלא דוד הכי קאמר הורני ה' דרכך, ההוא ארח מישור ונתקנא לגלאה, עיני, ולמנדע ליה, ולבתר אהלך באמתך, איהך בארח קשוט ולא אסטי לימינא ולשמאלא, יחד לבבי, מאן לבבי כד"א ס צור לבבי וחלקי, וכל דא אנא תבע ליראה את שמך לאתדבקא בדחלתך לאסתמרא אורחי כדקא יאות אא.

מראה מקומות

נח תהלים קיט, סב. נט ו' פנחס ריג, ע"ב. ס תהלים עג, כו. סא ו' בראשית נט, ע"א.

ביאור

הבוטח אליך הלא היה צריך לכתוב הבוטח בך אלא כביכול דוד מבטיח לו להקביה שלא יעבר לו חצי הלילה בשינה, כמו שכתוב חצות לילה אקום וגו', ולמה כתיב שמרה, שמור היה צריך לכתוב, שהרי למדנו שאין אות בתורה שאין בה סודות עליונים ויקרים, אבל הסירוש הוא, שמרה להקביה אומר שמרה כמו שמור אותה להחליק שנתאחד בו נפשי שכומן שהנפש לאחר פטירת האדם יוצאת מהעוה"ז היא באה לרדת עולם האמת, ואם זוכה אז כמה חילות של מלאכים יוצאים לקבלה ולשמור אותה, ואם לא, אז כמה שירות של מלאכי חלה מזדמנין שם ומרחים אותה לחוץ ודוד ביקש כקשתו לפני הקביה שמור נפשי

שלא ידחו אותה לחוץ ותקבלה לפניך. (לג) האי קרא קשיא הפסוק הוה קשה להבין שהרי למדנו שהכל כיוי שמים חוץ מלהיות צדיק או רשע, שעל זה נמסרה הבחירה החפשית להאדם להתנהג כפי רצונו, ואיך דוד מבקש זה אלא דוד כך אמר להקביה הורני ה' דרכך תראיני ותלמדני את הדרך הישרה והמתוקנת, תגלה עיני שאדע ואבין מהו הדרך הישרה, ואחר כך אהלך באמתך אלך מעצמי בדרך האמת ולא אסור ימין ושמאל יחד לבבי זה נאמר על השכינה שתחיהו עלי שכינהך יתברך, וכל זה אני מבקש בכדי שאוכל ליראה את שמך להתחבק ביראתך שאוכל לשמור הרכי כנכוך.

תורה אור

(ל) ברכות לג, ע"ב, וא"ר חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וכו', נדה סז, ע"ב, צדיק ורשע לא קאמר.

פז, טז והושיעה לבן אמתך: לד) וכי לא הוה בריה דישי איהו, עד דאיהו אמר בשמא דאמיה ולא בשמא דאבוי, אלא הא אוקימנא, דכד ייתי בר נש לקבל מלה עלאה לאדכרא, בעי למיהך במלה דאיהי ודאי, ועל דא אדכר לאמיה ולא לאבוי טב.

פח, ב ה' אלהי ישועתי יום צעקתי בלילה נגדך: לה) מאן דמשבח לו לקב"ה בארעא בליליא רעי ביה (בעי) קב"ה וכו', ת"ח דוד מלכא כתב ה' אלהי ישועתי וכו', בההוא יומא דאקדימת תושבחתא בליליא לגבך כדין איהו ישועתי ביממא טג.

פט, א משכיל לאיתן האורחי: לו) האי תושבחתא, אברהם אבינו אמרה, בשעתא דאשתדל בפולחנא דקב"ה, ועביד חסד עם בני עלמא, דישתמודעון כלא לקב"ה, דקב"ה שליט על ארעא, ואקרי איתן, בגין דאתקף בתקיפו ביה בקב"ה וכו' טד.

פט, ב חסדי ה' עולם וגו' אודיע אמונתך בפי: לז) חסדי ה' עולם אשירה, אינון חסדים דקב"ה עביד עם עלמא, לדר ודר וגו' טיבו וקשוט דעביד עם כלא לדור ודור אודיע אמונתך דא מהימנותא דקב"ה, דאודע אברהם בעלמא ואדכר ליה בפומא דכל בריין טה.

מראה מקומות

טב ז' לך פה, ע"א. טג ז' ויגש רו ע"ב. סד ז' ויחי רל, ע"ב. טה שם.

ביאור

אמרו, בזמן שהשתול בעבודת הקב"ה ועביד ועשה חסד עם בני עולם שיכירו כולם להקב"ה שהוא שליט על הארץ, ולמה נקרא אברהם בשם איתן מפני שהתחזק בחזק להאמין בהקב"ה ואיתן הוא לשון חזק כמו שכתוב בפ' בלק איתן מושך והתחזק בתוקף בהקב"ה באמונה ובבטחון אמית.

לז) חסדי ה' החסדים שעושה הקב"ה עם כל בני העולם בכל הדורות טיבו וקשוט הטוב יהאמת שעושה עם כלם בכל הדורות הודעתי הסברתי והשרשתי בכל בני עולם שיאמינו בה' ואדכר והזכיר אותו בפי כל הברואים שהשי"ת הוא בורא עולם היחירי והמשפיע טוב לכל העולם.

לד) וכי לא הוה בריה דישי הרי דוד היה בנו של ישי ולמה מוזכר פה שם אמו ולא בשם אביו, אלא שהרי העמדנו שכשבא אדם לבקש דבר מהקב"ה צריך לבקש בדבר שהוא ודאי, ומפני זה הזכיר את אמו ולא אביו.

לה) מאן דמשבח מי שמשבח להקב"ה בשירות ותשבחות בלילה הקב"ה רוצה בו ביום, וזהו כונת הפסוק הזה מתי ה' הוא ישועתי, ביום שהקרמתי מקודם בלילה בתשבחות להקב"ה אז הוא ישועתי ביום, וכעין זה אמרו רז"ל (ע"ז ג, ע"ב) כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום. לז) האי תושבחתא השבח הזה אברהם אבינו

פ"ט, ג כ"י אמרתי עולם חסד יבנה וגו': (לח) דכד ברא קב"ה עלמא חמא דלא יכיל למיקם, עד דאושט ימינא עליה ואתקיים ואי לאו דאושט ימינא עליה לא אתקיים בגין דעלמא דא בדינא אתברי וכו' ולא אתקיים אלא בימינא והא אוקמוה בהבראם (לא) באברהם כתוב ובגין כך (לב) אמרתי עולם חסד יבנה **סו**.
כ"י אמרתי עולם חסד יבנה: (לט) פתח ר' שמעון ואמר כל מאן דחדי באינון מועדיא ולא יהיב חולקא לקב"ה, ההוא רע עין, שטן, שונא אות, וקא מקטרג ליה, וסליק ליה מעלמא, וכו' חולקיה דקב"ה למחדי למסכני כפום מה דיכול למעבד, בגין דקב"ה ביומיאי אלין אתי למחמי לאינון מאנין תבירין דיליה וכו' וחמי דלא אית להון למחדי, ובכי עליהו, סליק לעילא לחרבא עלמא, וכו' עלמא לא עבדית ליה אלא על חסד, דכתיב כי אמרתי עולם חסד יבנה, ועלמא על דא קיימא (לג), אמרי קמיה מלאכי עלאי רבון עלמא הא פלניא דאכיל ורוי ויכיל למעבד טיבו עט מסכני ולא יהיב לון מידי, אתי ההוא מקטרגא, ותבע דשו ודרף אבתריה דההוא בר נש, מאן לן בעלמא גדול מאברהם דעבד טיבו לכל בריין, בינמא דעבד משתייא (לד), מה כתיב **סו** ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה

מראה מקומות

סו בראשית כא, יח.

סו שם.

ב י א ו ר

(לח) דכד ברא שכשברא הקב"ה את העולם חמא דאה שלא יכל לעמוד עד שהושט ימינו עליו היינו מות החסד שמכונה בשם ימין ור' או יכול להתקיים, ואם לא היה מושיט ימינו על העולם לא היה יכול להתקיים מפני שהעולם נברא בדין כמו שכתוב בראשית ברא אלהים שהוא מדת הדין וקיום העולם הוא בימין שהוא חסו וזוהו שזכר בתורה אחד גמד הבריאה (ב, ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם שהוא אותיות באברהם שהוא מדת החסד ולכן כתיב אחר כך ביום עשות ה' אלהים ששתף הקב"ה שם ה' שהוא מדת הרחמים החסד שעד הפסוק הזה נזכר בתורה מקודם

רק שם אלהים שהוא דין וזהו כחנת הדברים פה כי אמרתי עולם חסד יבנה. (לט) פתח ר' שמעון ואמר כל מי ששמח בחגים ומועדים ואינו נתן חלק להקב"ה היינו להזמין עניים על שלחננו או הרע עין, השטן, שונא אותו ומקטרג עליו עד שמסלקו מן העולם שימות קודם זמנו, חלקו של הקב"ה הוא לשמח לעניים כפי יכולתו מפני שהקב"ה בימים אלו בא לדאות לאותם כלים שבורים שלו היינו להעניים, וחמי ורואה שאין להם כמה לשמות ובוכה עליהם ועולה למעלה להתריב העולם ואומר, העולם עשיתי דק בשביל החסד שהרי כתיב פה אמרתי עולם חסד יבנה.

תורה אור

(לא) ב"ר פי"ב.

(לב) אבות ז"א, מ"ב, מדרש שוחר טוב פ' פ"ט.

(לג) שם.

(לד) סנהדרין פ"ט, ע"ב, וב"ר פנ"ג, ופג"ה.

גדול וגו' וכו' ההוא מקטרגא אזיל וחמי אי ההוא בר נש אקדים טיבו למסכני, ומסכני בביתא, ההוא מקטרגא אתפרש מההוא ביתא; ולא עאל תמן, ואם לאו, עאל תמן וחמי ערבוביא דחדוה בלי מסכני וכו' סליק. ועילא ומקטרגא עליה, אברהם כיון דזמין לרבבוי דרא נחת מקטרגא זקם על פתחא כגוונא דמסכנא ולא הוה מאן דאשגח ביה. אברהם הוה משמש לאינן מלכין ורבבין, שרה אוניקת בנין לכולהו, דלא הוו מהימנין כד איהי אולידת, אלא אמרו אסופי הוא, ומן שוקא איתואו ליה, בגין כך, אתיין בנייהו בהדיהו ונטלת לון שרה (לה) ואוניקת לון קמייהו, הה"ד סח מי מלל לאברהם הניקה בנים שרה בנייהו ודאי, וההוא מקטרגא על פתחא, אמרה צחוק עשה לי אלהים, מיד סליק וכו' קמי קביה, ואמר ליה רבון עלמא את אמרת אברהם אוהבי, עבר סעודתא ולא יצב לך מידי ולאו

מראה מקומות

סח שם, שם, ז.

ב י א ו ר

עליו, ליתן לו אוכל, אברהם היה עסוק לשמש להמלכים והגדולים, שרה היתה עסוקה בהנאת בנים של כל המזומנות, מפני שלא האמינו שילדה בן, אלא אמרו שהילד אסופי הוא ומן השוק הביאוהו, ובכדי להודיע אמיתת הדבר הביאו הילדים שלהם בלי המניקות ושרה הניקה לכל הילדים בפני אמותיהם, וזה שכתוב מי מלל לאברהם הניקה בנים שרה היינו הרבה בנים ולא כתיב הניקה בנה בלשון יחיד, וההוא מקטרג עמד על הפתח ושמע שאמרה צחוק עשה לי אלהים, מיד, עלה המקטרג לפני הקביה ואמר, רבון העולם אתה אמרת אברהם אוהבי, הרי עשה סעודה ולא נתן לכבודך בלופ ולא לעניים ולא הקריב לפניך לקרבן אפילו יונה אחת, ולא זו משם עד שבלבל כל השמחה וצוה הקביה להקריב את יצחק לקרבן, ונגזר על שרה שתמות מן צער העקידה, ובל הצער נגרם על ידי שלא נתן כלום לעניים בעת הסעודה.

העולם על זה עימד, או אומרים לפניו מלאכי עליון, רבון העולם, הא פלוני שאובל ושבע ויש ביכולתו לעשות טוב עם העניים והאביונים ואינו נותן להם כלום, אז בא ההוא מקטרג ודורש רשות ורודף אחרי האיש ההוא, מי לנו גדול מאברהם אבינו שעשה חסד לכל הבריות, וביום שעשה משתה מה כתוב ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול וגו' המקטרג הזה הולך ורואה אם האיש שעושה הסעודה הקדים טוב לעניים היינו שלעניים בני טובים שמתביישים ללכת ולבקש רחמים שלהם מתנות לביתם לשמחם, ומסכנא בביתא וגם הזמין להסעידה עניים לביתו או המקטרג הזה פורש מהבית הזה ולא נכנס לשם, ואם לאו, נכנס לשם ורואה ערבוביא של שמחה של הרבה אנשים בלי עניים עולה למעלה ומקטרג על האיש הזה, אברהם מכיון שהזמין לגדולי הדור ירד המקטרג ועמד על הפתח בדמנת עני ולא היה מי שישגיח עליו ויביט

תורה אור

(לה) ב"מ פ"ו, ע"א, א"ר לוי ונעשה גם בשרה אמנו ונפתחו דדיה כשני מעינות והניקה את כולם.

למסכני (לו), ולא קריב קדמך אפילו יונה חד וכו', ולא זו מתמן עד דבלבל כל
ההיא חדרוה, ופקיד קב"ה למקרב ליצחק קרבנא, ואתגור על שרה דתמות על צערא
דברה, כל ההוא צערא גרים, דלא יהיב מידי למסכני טט.

פט, י אתה מושל בגאות הים בשוא גליו אתה תשבחם: (מ) בשוא גליו אתה
תשבחם תתבר לון לאתבא לאתריהו וכו'. (מא) ד"א תשבחם ממש שבחא הוא לון
בגין דסלקין בתיאובתא למחמי, מכאן, כל מאן דכסיף לאסתכלא ולמנדע אע"ג
דלא יכיל שבחא איהו דיליה, וכלא שבחין ליה ע.

פט, טז אשרי העם ידעי תרועה וגו': (מב) יודעי ולא תוקעי בהאי יומא בעי
עמא לאסתכלא בבר נש שלים מכלא, דידע אורחוי דמלכא קדישא,
דידע ביקרא דמלכא דיבעי עליהו בעותא בהאי יומא, ולמנא קל שופרא בכלהו
עלמין ככוונה דלכא וכו' בגין דיסתלק דינא על ידוי מן עלמא, ווי לאינון דשליחא
דלהון לא אשתכח כדקא יאות וכו' וכד שליחא הוא זכאה כדקא יאות זכאין אינון
עמא דכל דיגין מסתלקין מנייהו על ידיה עא. וישראל מצלאן צלותא בההוא יומא
ובעאן ומתחננין קמיה וכו' וקב"ה חייס עליהו ומהפך דינא לרחמי וכל עלאי
ותתאי פתחו ואמרי אשרי העם וגו', וע"ד בעינא וכו' דההוא דתקע דידע עקרא

מראה מקומות

טט ד בראשית יוד, ע"ב, יא ע"א. ע ז' נח טט, ע"ב. עא ד ויקרא יח, ע"ב.

ב י א ו ר

(מ) בשוא גליו: אתה תשבחם, תשבר הגלים. שישבו למקומותיהם.

(מא) ד"א עוד פירוש על התיבה תשבחם, תשבחם ממש שבח הוא להם על שעולים הגלים מחשק ורצון לראות גדולת הקב"ה, ומכאן אנו למדים שכל מי דכסיף שתאב וחושק להסתכל ולהתבונן ולהבין גדלות הקב"ה אף על פי שאינו יכול, שבח הוא לו והכל משבחין אותו.

(מב) יודעי ולא תוקעי הפסוק מרגיש יודעי, מזה אנו יודעים שביום זה של ראש השנה צריך העם להסתכל ולבחור באיש שהוא שלם בכל, שיוודע דרכי המלך הקדוש שיוודע בכבוד המלך, ואיתו יבחרו לשליח צבור ובעל תוקע

שיבש עליהם רחמים באותו היום, ושיזמין ויעזר קול שופר בכל העולמות בכחנת הלב בכדי שיסתלקו הדינים על ידו מן העולם, או להם לאותם ששלוחם לא נמצא כנכון, וכשהשליח הוא איש צדיק כראוי, או זכאים הם הקהל שכל הדינים מסתלקים מהם על ידו ובזכותו, וישראל מצלאן צלותא מתפללים ביום ראש השנה ומתחננים לפניו, והקב"ה חייס מרחם עליהם ומהפך הדין לרחמים וכל העליונים והתחתונים פותחים ואומרים אשרי העם וכו', וע"ד בעינא ומפני זה נחזין שהבעל תוקע ידע עיקר הדבר של עיני התקיעות ובזמן שתוקע יחזן מה שצריך ויעשה הדבר בחכמה וזהו כחנת הדברים יודעי תרועה.

תורה אור

(לו) סנהדרין פט, ע"ב, דברי ר' יוחנן משום ר' יוסי בן זימרא.

דמלה ויכוון ביה בתרועה ויעביד מלה בחכמתא. (לז) וע"ד כתיב אשרי העם יודעי תרועה עב.

אשרי העם יודעי תרועה: (מג) יודעי תרועה ודאי, יודעי תרועה מתברי האי תרועה דאיהו דינא קשיא דכלא אתדנו בה עג. (מד) יודעי תרועה בגין (כגון) חכימין דדיירין באוירא דארעא קדישא אינון ידעי תרועה. רזא דתרועה כמה דכתיב עד תרעם בשבט ברזל וכו' וכל אינון דידעי רזא דתרועה יתקרבו למיהך באור פניו דקב"ה עה.

פט. מט מ' גבר יחיה ולא יראה מות: (מה) מאן איהו בר נש דאתברי בעלמא דלא יחמי מותא הוא דכל עלמא אתמשכאן אבתריה דהא בההוא: מנא דאתי בר נש למיהב חושבנא קמי מאריה עד לא יפוק מהאי עלמא חמי ליה (לח) עו.

מראה מקומות

עב ז' בהעלתך קמט, ע"ב. ז' ויקרא יח, ע"ב. עג ז' פקודי רנ, ע"ב, רנא, ע"א.
עד תהלים ב, ט. עה ז' פנחס רלא, ע"ב. עו ז' פקודי רסג, ע"א.

ב י א ו ר

(מג) יודעי תרועה ודאי, תרועה הוא שבר ורצוף (כמו תרעם בשבט ברזל (תהלים ב, ט) שיודעים לבור דני, קשה שהכל נדונים בו. (מד) יודעי תרועה הם החכמים שדרים באויר ארץ ישראל הם יודעי תרועה סוד של התרועה כמשי"כ תרעם בשבט ברזל שיודעים איך לשבר הדינים וכל אלו שיודעים סוד התרועה יתקרבו הוא רואה את הקב"ה.

(מה) מאן איהו מי הוא האיש שנברא בעולם דל"ז יחמי שלא יראה המות שכל העולם נמשכים אחריו שהרי באותו הזמן שבא האדם ליתן חשבון לאדונו ממעשיו קודם שיצא מהעולם

תורה אור

(לז) שבת ק"ו, ע"ב; קכט, ע"ב; ור"ה כט, ע"ב תנא דבי ר' ישמעאל וכו' תקיעת שופר וכו' שהוא חכמה ואינה מלאכה (הגהות הר"ח ויטל).
(לח) במ"ר, פ"ד ר' דוסא אומר וכו' כי לא יראני האדם וחי, בחייהם אינו רואין אבל רואים הם בשעת מיתתן.

ספר רביעי

צ. יז ויהי נעם אדני אלהינו עלינו : א) עלמא דאתי אקרי נעם וכו' ועל דא תנינן חייבין דגיהנם בשעתא דעאל שבתא נייחין כלהו ואית לון חירות ונייחא, בשעתא דנפיק שבתא, אית לן לאתערא חידו עלאה עלנא דנשתויב מההוא עונשא דחייביא דאתדנו מההיא שעתא ולהלאה, ואית לן לאתערא ולימא ויהי נעם אדני אלהינו עלינו דא היא נעם עלאה חידו (ס"א חידו) דכלא א.

ויהי נעם וגו' ומעשה ידינו כוננהו : ב) דהא קב"ה בעי לבא ורעותא דבר נש, ואפילו הכי אי לאו תמן רעותא דלבא דאיהו עקרא דכלא, על דא צלי דוד ואמר ומעשה ידינו כוננה עלינו וגו', דהא לית כל בר נש חכים לשואה רעותא דלבא לתקנא כלא ויעביד עובדא דמצוה, על דא צלי צלותא דא, ומעשה ידינו כוננה עלינו, מאי כוננה עלינו, כוננה ואתקין תקונך לעילא כדקא יאות, עלינו אף על גב דלית אנן ידעין לשואה רעותא אלא עובדא בלחודוי, מעשה ידינו כוננהו, למאן, לההוא דרגא דאצטריך לאתתקנא, כוננהו בחבורא חדא באבהן למהוי מתתקנא בהון בהאי עובדא כדקא יאות ב.

צא. י לא תאנה אליך רעה ונגע וגו' : ג) אמר ר' יוסי, לא תאנה אליך רעה דא לילית, ונגע לא יקרב באהליך אלין שאר מזיקין וכו' והא אתמר דכד בר נש בחלמיה, ולא שליט בגופיה וגופא אשתכך, רוח מסאבא אתיאי ושריא עליה.

מראה מקומות

א ז' מקץ קצו, ע"ב. ב ז' יתרו צג, ע"ב.

ביאור

א) עלמא דאתי אקרי נעם, העולם הבא נקרא נעם ועל זה למדנו שבזמן שנכנס שבת או רשעי גיהנם נחים כולם, ויש להם חירות ומנוחה, ובזמן שהשבת יוצא יש לנו לעורר שמחה עליונה עלינו ושנצול מהעונש של הרשעים שדנים אותם מהזמן הזה והלאה ויש לנו להתעורר ולאמר ויהי נעם אדני אלהינו עלינו, זה הוא נעם עליון חירות לכל, ושמחה לכל, ומפני זה נתקן לאמר ויהי נעם במוצאי שבת קודש.
 ב) דהא קב"ה בעי לבא מפני שהקב"ה רוצה כינת הלב ורצון האדם בעשית דבר מצוה ואף על פי כן אם עשה מצוה בלי רצון הלב

שהוא עיקר הכל, ע"ז התפלל דוד ואמר ומעשה ידינו כוננה עלינו מפני שאין כל אדם חכם לעשות בדצון הלב ולתקן הכל ולעשות המצוה כנכון, ועל זה התפלל דוד, ומהו כוננה עלינו, שהקב"ה יכווננו ויתקנו למעלה כנכון, הגם שאין אנו יודעים רק המעשה לבד ולא הכונה הנכונה, תכווננהו בחבור אחד עם האבות שידעו כל הכוונות והתיקונים כנכון.
 ג) אר"י לא תאנה אליך רעה זה לילית מלכת השדים, ונגע לא יקרב באהלך אלי שאר מזיקים ושדים שונים וזה נאמר מפני שבזמן שאדם ישן וחולם חלומות ואיננו שולט בגופו אז רוח הסימאה באה ושרדה עליו

ואית זמנין דרוחי נוקבין מסאבין אתיין וקרבן בהדיה ומשכינ ליה בהדיהו ומתחממן מיניה ואולידו לבתר רוחין ומויקין וכו' ובכלא אית ליה לב"ג לאסתמרא מקמיהו בגין דיהן בארחי דאורייתא ולא יסתאב בהדיהו ג.

לא תאנה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך: (ד) בעי ב"ג בפתחא דביתא לרשמא שמא קדישא דאיהו מהימנותא דכלא, דהא בכל אתר דשמא קדישא אשתכח זינין בישין לא משתכחי תמן, ולא יכלין לקטרגא ליה לב"ג כמה דכתיב לא תאנה וגו' ד.

צא, י ונגע לא יקרב באהלך: (ה) תמן תנינן (א) מאה ותלתין שנין אתפרש אדם מאתתיה, ולא הוה אליה, מדקטל קין להבל (ב) לא בעא אדם לאזדווגא באתתיה, ר' יוסי אומר משעתא דאתגור עליה ועל כל עלמא מיתה אמר אמאי אנא אוליד לבעתותא, מיד אתפרש מאתתיה, ותרין רוחין נוקבין הוה אתיין ואזדווגן עמיה ואולידו, ואינון דאולידו הוה מויקין דעלמא ואקרון נגעני בני אדם, ואלין סאטן לבני אדם ושריין בפתחא דביתא ובכיראי ובכתי כסאי, וע"ד

מראה מקומות

ג ד וישלח קסט, ע"ב; פקודי רסו, ע"א. ד ד ואתחנן רסה, ע"ב.

ביאור

ולפעמים שרוחות של שדים נקבות טמאות באות וקרבות אליו ומושכות אותו אליהן ומתחממן ממנו וגדמה לו שבא על אשה ומוציא זרע ויולדות רוחות ומויקים, ובכל יש לו לאדם להזהר מהם בכדי שילך בדרכי התורה ואז לא יהיה להם שליטה עליו ולא יסמא מהם. וע"ז נאמר ושבוע ילין בל יפקד רע שאם קודם הוא משביע עצמו בדברי תורה בל יפקד רע לא יחלום לו חלמות רעים.

(ד) בעי בד גש צריך אדם לרשום בפתח ביתו שם הקדוש היינו שיקבע מזווה שעליה דשום בצד השני שם שדי מפני שבכל מקום ששמו

הקדוש נמצא מתחלים רעים אינם נמצאים שם, ואינם יכולים לקטרג על האדם וזהו הכונה של הדברים לא תאנה.

(ה) תמן תנינן מאה ושלושים שנה פירש ונתרחק אדם הראשון מאשתו שלא רצה להוליד בנים אחרי שהרג קין להבל אחיו, ור' יוסי סובר שהסבה שנתרחק מאשתו היתה אחרי שנגזר עליו ועל כל העולם מיתה אחרי שאכלו מעץ הדעת ושתי שידות נקבות היו באות אליו בזמן השינה ונתחברו עמו וילדו ממנו מוויקים שדים והם נקראים בשם נגעני בני אדם והשדים האלו נמצאים על יד פתח הכניסה להבתים ובכורות ובתי כסאות להניק לבני אדם

תורה אור

(א) עירובין יח, ע"ב וא"ר ירמיה בן אלעזר כל איתן השנים שהיה אדם הראשון בנידוי הוליד רוחין ושידין ולילין וכו', ובב"ר פ"ב נזכר זה בשם ר' סימון.
(ב) עיין בתרגום יב"ע בראשית ה, כה.

בר נש-דאשתכח בפתחא דביתיה שמא קדישא שדי בכתרין עלאין כלתו ערקאן
ואתרחקן מניה. הה"ד ונגע לא יקרב באהלך וכו' אלין נגעי בני אדם ה'.

צא. יא כ' מלאכיו יצוה לך וגו' ו) דהא בשעתא דבר נש אתי לעלמא מיד
אודמן בהדיה יצר הרע (ג). דאיהו מקסרג ליה לבר נש תדיר וכו'.

ויצר הרע דא לא אתעדי מבר נש מיומא דאתיליד בר נש לעלמין. ויצר טוב
אתי לבר נש מיומא דאתי לאתדכאה. ואימתי אתי בר נש לאתדכאה כד איתו
בר תליסר שנין (ד) כדין אודווג בר נש בתרווייהו וכו' יצר טוב לימינא ויצר
רע לשמאלא (ה) ואלין אינון תרין מלאכים ממש ממנן. ואינון משתכחין תדיר
בהדיה דבר נש. אתי בר נש לאתדכאה ההוא יצר הרע אתכפיא קמיה ושליט
ימינא על שמאלא ותרווייהו מזדווגין לנטרא ליה לבר נש בכל ארחוי דהוא עביד.
הה"ד כי מלאכיו וגו'.

כ' מלאכיו יצוה לך ו) ביומא דא דשבתא בעי ב"נ למחדי ביומא ביממא ובליליא
ובעי לתקנא סתורא ויעביד חידו לעילאין ותתאין. ות"ח כד אתי ב"נ מבי כנישתא
(ייתון) [יהכון] עמיה מלאכין קדישין מהאי גיסא ומלאכין מהאי גיסא (ו) ושכינתא

מראה מקומות

ה' ז' אחרי ע"ב. ו' ז' וישלח קסה. ע"ב.
ביאור

אבל איש שנמצא כפתח ביתו מזוהר שעליה
נכתב בצד החיצון השם הקדוש שדי כשהם
רואים השם הקדוש ערקין בורחים ומתרחקים
ממנו וזהו כהנת הדברים ונגע לא יקרב באהלך
הכונה על השדים ומזיקים הנ"ל.

ו) דהא בשעתא שהרי כומן שהארם בא
לעולם, מיד נכנס בו יצר הרע שהוא מקסרג
לו לאדם ומסיתו לעשות דעה תמיד. ויצהיר

הנה לא הוטר מהאדם מיום שנולד כל ימי חייו,
היצר טוב בא לאדם מיום שבא להסתר היינו
כשנעשה בן שלש עשרה שנה, או מזדווג האדם
תורה אור

ג) סנהדרין צא. ע"ב מאימתי יצהיר שולט באדם וכו' אלא משעת יציאה י ירושלמי ברכות
ס"ב היה מעוררו איר יודן מעריו כתיב, משעה שהוא ננער ויוצא לעולם, וכן בכ"ר סליד,
קה"ד ס"ד.

ד) אוריג סט"ו יב שנה גו"ל יצהיר מיצ"ט.

ה) עיין ברכות סא. ע"א. תיר שתי כליות וכו' ומסתברא דסוכה לימינו ורעה לשמאלו.

ו) שנת קיט, ע"ב תניא ר' יוסי בר יהודה אומר שני מלאכי השדת מלוין לו לאדם כע"ש
מבית הכנסת לביתו וכו' עיי"ש.

על כלהון כאימא על בנין ובהאי שעתא יפול מצדך אלף וגו' לא תאנה אליך רעה. כל דא אם איניש יעול לבייתיה בחדווא, ויקבל אושפיזין בחדווא, וכד אתי שכינתא ומלאכין ויחזו שרגא נהרא ופתורא מתתקבא ואיניש ואיתתיה בחדווא, האי שעתא שכינתא אמרת זה שלי הוא וכו' ואם לאו שכינתא אזלת ומלאכין עמה וייתי יצה"ר עם חיליה ואתחברו עמהון ויאמר זה שלי הוא וכו' ומיד שורה עליו ומטמאתו וכו' וע"ד (ז) הבא ליטהר מסייעין אותו בא לטמא פותחין לו, ות"ח, מלאכין קדישין ומלאכין מסאבין אזלין עם בר נש בכל אתר דאזיל, אי ב"ג זכאה הוא אזודוגו ליה מלאכין קדישין, וינטרון ליה וכו' וה"ד כי מלאכיו יצוה לך לשמרך וגו', ואם לאו יסתלקון מניה וכו' וישלטון עליה מלאכין מסאבין ואנהיגו ליה לגיהנם ז.

צא, יד כי בי חשק ואפלטוהו אשגבהו כי ידע שמי : ח) כי בי בגימ' מ"ב אזכרות דתפלי, אשגבהו כי ידע שמי, יקראני בק"ש ואענהו ח.

כי בי חשק ואפלטוהו אשגבהו כי ידע שמי : ט) כל מאן דידע לסדרא עובדא כדקא יאות ולסדרא מלין כדקא יאות, הא ודאי מתערי לקב"ה לאמשכא מלין עלאין דמתכשרן, וכו' אי הכי כל עלמא ידעי לסדרא ע"ב"ה ולסדרא מלין.

מראה מקומות

ז י"ח אחרי מז, ע"ב. ח תקר"ז בהקדמה ט, ע"א.

ביאור

לביתו בליל שבת הולכין עמו מלאכים קדושים משני צדדיו והשכינה עליהם כאם על בנים ובאותו הזמן מתקיים הפסוקים יפול מצדך אלף (מזיקים) וגו' לא תאונה אליך דעה וכל זה מתקיים אם האיש יעול לבייתיה נכנס לביתו בשמחה ויקבל אורחים בחדוה וכשנכנסים השכינה והמלאכים להבית ורואים גדות דולקים והשלחן מתוקן והאיש ואשתו בחדוה, באותי הזמן השכינה אומרת זה שלי הוא, ובאם לאו היינו שאינם מוצאים בבית השמחה והסדר כג"ל השכינה עוזבת הבית והולכת ועמה המלאכים הקדושים ובמקומם בא היצר הרע והחיילות שלו והם מתחברים עם האיש הזה ואומר זה שלי הוא ומיד שורה היצר הרע עליו ומטמאתו ועל זה אמרו רז"ל (בשבת קד) הבא ליטהר

מסייעין אותו בא לטמא פותחין לו, ובא ודאה מלאכים קדושים ומלאכים טמאים הולכים עם האדם בכל מקום שהולך אם האדם הוא צדיק מודחגין לו מלאכים קדושים וישמרוהו כמש"כ כאן כי מלאכיו וגו' ואם לא, יסתלקו ממנו ושולטים עליו מלאכים טמאים ומוליכים אותו לגיהנם.

ח) כי בי בגימטריא מ"ב אזכרות שמות, שהם נזכרים בתפילין, בשל יד כ"א, ובשל ראש כ"א שמות וביחד מ"ב יקראני בקריאת שמע, בוזן שקורא ק"ש מלובש בתפילין, ואענהו.

ט) כל מאן כל מי שידוע לסדר מעשה המצות כנכון בכל הכתנות הנצרכים על ידו זה מעורר להקב"ה להמשיך עיניו עליונים טובים, ואם תשאל הלא כל העולם יודעים לסדר עשיית

תורה אור

(ז) מימרא דריש לקיש שבת קד, ע"א ; יימא לח, ע"ב.

ומאי חשיבו דילהון דצדיקיא דידעי עיקרא דמלה ועובדא וכו' מאלין אחרנין דלא ידעו כל כך, אלא אלין דלא ידעי עיקרא דעובדא כולי האי וכו' משכין עליהו משיכו וכו' דלא טס באוירא דשגיתו אקרי ואלין דידעי ומכווני לבא ורעותא מפקי ברכאן מאתר דמחשבה וכו' עד דמתברכן עלאין ותתאין ושמא קדישא עלאה מתברך על ידיהון, וכאה חולקהון דהא קב"ה קריב לגביהון וכו' בשעתא דקארון ליה הוא זמין לון, בשעתא דאינון בעאקו הוא לגביהו וכו' הה"ד כי בי חשק ואפלטוהו אשגבהו כי ידע שמי ט.

צ"א. טו ע"מ אנכי בצרה וגו' : י) חביבין ישראל קמי קב"ה וכו' דחדוה דלהון ותושבתתא דלהון לאו איהו אלא (ס"א לשתפא לקב"ה ושכינתא בהו) וכו' דהכי תנינן כל חדוה דישאל דלא משתתפי בה לקב"ה (ושכינתיה) לאו איהו חדוה וזמין איהו סמאל וכל סייעתא דיליה לקטרגא להווא חדוה, ואשתאר בצערא ובכיה וקב"ה לא אשתתף בהווא צערא, אבל מאן דשתף קב"ה ושכינתיה בחדוה דיליה, אם ייתי מקטרגא לקטרגא וכו' קב"ה ושכינתיה משתתף בהווא צערא וכו', בגין דעמו אנכי בצרה י.

מראה מקומות

ט ז' חקת קפדו, ע"א י ז' פנחס ריט, ע"ב.

ביאור

הדברים כי בי חשק היינו שיש לו חשק ותשוקה להמצות ואפלטוהו אשגבהו כי ידע שמי. י) חביבין ישראל, פני הקב"ה שבזמן שיש להם איזו שמחה הם משתפים להקב"ה בשמחה, דהכי תנינן שכן למדנו כל שמחה אצל ישראל שהשמחה היא גשמית של אכילה ושתיה והוללות ואינם בשתפים להקב"ה להודות לו על שזכו לזה ולדעת שהקב"ה שמח בשמחתם אז מודמן לשם השטן וכל החברייא שלו לקטרג ולכלכל להשמחה ועולה בידם שהאיש נשאר בצער ובכיה והקב"ה אינו משתתף בצערו לבוא לעזרתו, אבל מי שמשתף להקב"ה בשמחתו אזי אם חלילה בא השטן לקטרג ולצער את בעל השמחה אז הקב"ה משתתף בצערו לבוא לעזרתו מפני שע"מ אנכי בצרה כתיב: ואז יהיה בס"ח שאחלצהו ואכבדהו ויתקיים בו הברכה ארך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי.

המצות ולסדר התפלות ומדו החשיבות של הצדיקים שיודעים שרשי ועיקרי המצות והתפלות מסתם אנשים שאינם יודעים כל כך הטעמים הלא שני הסוגי אנשים עושים המצות ומתפללים התפלות באופן אחד אלא אותם האנשים הפשוטים שאינם יודעים עיקר ושורש המעשים ועושים מעשי המצות והתפלות כמ מצות אנשים מלומדה הם מושכים על עצמם השפעה מלמעלה שאין בכוחו לטוס באויר ההשגחה העליונה אבל אותם הצדיקים שיודעים ומכוונים הלב והרצון לעשות המצות והתפלה בדחילו ורחימו הם מוציאים ברכות מקום יותר עליון באופן שעל ידי עבודתם עבודת הקודש ממשיכים וגורמים שמתברכים עליוניו ותחתונים ושם הקדוש מתברך על ידם אשרי חלקם. שהקב"ה קריב להם ובזמן שקוראים אליו הוא מוכן לעזרתם ובזמן שהם נמצאים בעאקו בצרה, הוא מוכן להושיעם וזהו כונת

צב, א מזמור שיר ליום השבת: (יא) תושבחה (ח) דא אדם הראשון קאמר לה בשעתא דאתתרך מגנתא דעדן ואתא שבת ואגין עליה ואוקמוה חברייא יא.

מזמור שיר ליום השבת: (יב) א"ר יהודה אין לך שבח וקילוס לפני הקב"ה כמו שבחו של שבת, העליונים ותחתונים כלם משבחיך לו כאחד, ואפילו יומו של שבת ממש משבח לו, הה"ד מזמור שיר ליום השבת יב.

צב, ב טוב להודות לה' וגו': (יג) כיון דאמר קין גדול עוני מנשוא, מחל לו קב"ה פלגו מעונשיה בגין דגזר עליה בקדמיתא ואמר ליה נע וגד תהיה בארץ והשתא אשתאר בנוך בלחודוי הה"ד יג ויצא קין מלפני ה' וגו' כלומר דכד נפק מן קדם ה' הוה בגין למהוי נד בארעא ולא נע. (יד) ועוד אמרו (ט) כד נפק קין מן קדם ה' אמר לו אדם ברי מה אתעביד על דינך, אמר לו קין אבא כבר אתבשרית דמחל לי קב"ה בנוך בלחודוי, אמר לו האיך הוא, אמר לו בגין דתבית ואודית קמיה, אמר אדם וכי כדין הוא רב ותקיף חילא דתשובה, ואנא לא ידעית, שרא לשבחה למאריה ולאודאה ליה, פתח ואמר מזמור שיר ליום השבת, טוב להודות לה' כלומר טוב לשבחה ולאבא ולאודאה קמי קב"ה יד.

מראה מקומות

יא ד תרומה קלח, ע"א. יב ז"ח יג בראשית ה, טו. יד ד בראשית ג, ע"ב.
ב י א ו ר

יא) תושבחתא דא המזמור הוה אמרו אדם הראשון בזמן שנתגרש מהגן עדן ובא שבת והגין עליו והתברים העמידוהו ופרשוהו.

יב) א"ר יהודה, אין לך שבח והודאה לפני הקב"ה כמו שבח השבת שהעליונים ותחתונים כולם משבחים כאחד, ואפילו עצם יום השבת משבח לו ונה הוא כונת הדברים מזמור שיר ליום השבת שנתשבח בעצמו שר ומשבח להקב"ה.

יג) כיון דאמר קין כ"אמר קין גדול עוני מנשוא, מחל לו הקב"ה תצי ע"נשו שמקודם נגזר עליו להיות נע, ונד בארץ ועכשיו נשאר עליו רק העונש נד, וזהו שכתוב ויצא קין תורה אור

(ח) ב"ר, חכ"ב, פור"א, פ"ט.

(ט) ב"ר, פכ"ב, תנחומא נשא.

מלפני ה' וישב בארץ נד כלומר שכשיצא מלפני ה' נמחל לו החצי וגשארה הקלה נוד ולא נע.

יד) ועוד אמרו רבותינו שכשיצא קין מלפני ה' פגע בו אדם ואמר לו בני מה נעשה בדינך, אמר לו קין אבא כבר נתבשרתי שמחל לי הקב"ה חלק מהעונש ונשאר רק נוד בלבד, אמר לו אדם איך זה נהיה שנמחל לך, אמר לו מפני שעשיתי תשובה והתודיתי לפניו, אז אמר אדם וכי כל כך גדול וחזק כח התשובה, ואני לא ידעתי, אז התחיל לטבח לאורו ולשוב ולהתודות, פתח ואמר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות בלומר שטוב לשבח ולעשות תשובה ולהתודות. יפני הקב"ה.

צב. ג להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות, (טו) כל בני עלמא טעמי טעמא דמותא, אלא אינון בני מהימנותא מקדמי ויהבו ליה נפשיהו בפקדונא, ובגין דאיהי בפקדונא אתהדרון נפשאן לאתרייהו, וע"ד ואמונתך בלילות כתיב טו.

צב. ה כי שמחתי ה' בפעלך במעשי ידיך ארנן: (טז) מאן גרם לי חדרה בעלמא, פעלך, דא הוא אדם קדמאה דאיהו פעלו דקב"ה ולא דבשר ודם וכו' ועל דא גרעי אינון שבעין שנין מאדם מאלף שנין דהוה ליה לאתקיימא בהו טז.

צב. ו מזה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבתך: (יז) רבי לוי אמר וכו' מה גדלו מעשיך ה' זה מעשה בראשית שהם מעשיו של הקב"ה, מאד עמקו מחשבתך אלו סתרי תורה יז.

צב. ז איש בער לא ידע: (יח) כמה טפשין אינון בני עלמא דלא משגיחין וכו' למנדע אורחוי דקב"ה וכו' מאן מעכב להו וכו' בגין דלא משתדלי באורייתא, דאילו וזו משתדלי באורייתא ינדעון אורחוי דקב"ה, וכסיל לא יבין את זאת וכו' נימוסי דזאת בעלמא דדאין עלמא בדינוי, וחמאן לדינוי דהאי זאת דמטאן על בני נשא דאינון זכאין ולא מטאן על רשיעיא וכו' דכתיב בפרוח

מראה מקומות

טו שם לו, ע"ב. טז שם גה, ע"א—ע"ב. יז ו"ח ז ע"א.

ביאור

(טו) כל בני עלמא כל בני אדם בלילה כשישנים הם סועמים ט"ס מיתה, אלא כל בני האמונה ישראל שהם מאמינים בה, קודם שהולכים לישן מוסדים נפשתייהם לה' בפקדון כמו שתקנו ד"ל לאמר קודם השינה הפסוק בדרך אפקיד רוחי ומפני שהנשמה בפקדון הקב"ה מחזיר הנפשונו למקומם הגם שהם חוטאים וחייבים מיתה וזהו כונת הדברים ואמונתך בלילות שאחא נאמן להחזיר לאדם הנשמה.

(טז) מאן גרם לי חדרה דוד אמר מי גרם לי שמחה בעולם, פעלך, זהו אדם הראשון שהוא פועל כפיו של הקב"ה, ולא גולד מאב ואם, שהסכים לחסוד משנותיו שבעים שנה מהאלף שנה שהיה לו לחיות וחי רק תשע מאות

ושלשים, ושבעים שנה מסרם לי (יז) רבי לוי אמר זה שנאמר מה גדלו מעשיך הכונה על מעשה בראשית שהם מעשיו של הקב"ה מחשבתך הכונה על סתרי תורה.

(יח) כמה טפשין אינון בני עלמא כמה שוטים הם בני העולם שאינם מתבוננים לדעת דרכיו של הקב"ה, מי מעכבם בזה שאינם יודעים מהטפשות שלהם, משום שאינם עוסקים בתורה, שאם היו עוסקים בתורה היו יודעים דרכיו של הקב"ה, וכסיל לא יבין את זאת מדת זאת שהוא דין שדן את העולם, וחמאן והם דואים להדינים של זאז שמגיעים על בני אדם שהם צדיקים ואינם באים על הרשעים שבחוב, בפרוח רשעים כמי עשב, שהם מתסלאים למה הרשעים מצליחים

רשעים כמו עשב וגו' וכו' ואלמלא דדוד מלכא אודעיה בסופיה דקרא, לא ידעינן דכתיב להשמדם עדי עד לשיצאה לון מההוא עלמא יח.

צב. יג צדיק כתמר יפרח וגו': (יט) מפני מה אקיש צדיק לתמר, (י) מה תמר כיון דגזרין ליה לא סליק עד זמן סגיא אוף הכי צדיק כיון דאתאביד מעלמא לא סליק אחר תחותי עד זמן סגיא וכו' כארז בלבנון ישגא. מה ארז בלבנון עלאה על כלא וכלא יתבי תחותי, אוף הכי צדיק הוא עלאה על כלא, וכלא יתבי תחותי וכו' ועליה קאים עלמא יט.

צג. א ה' מלך גאות לבש לבש ה' עז התאזר: (כ) בההוא שעתא דקבילו ישראל אורייתאן כל רוין דאורייתא וכל רוין עלאין ותתאין לא אעדי מנייהו בגין דהו חמאן עינא בעינא זיו יקרא דמאריהון וכו' בגין דההוא יומא וכו' אתעבר (יא) זוהמא מנייהו וכו', וכד אעבר מינייהו ההוא זוהמא אשתארו ישראל גופין מצוחצחין בלא טנופא כלל, ונשמתינ לגו כוזהרא דרקיעא לקבלא בהורא, הכי הווי ישראל דהו חמאן ומסתכלן גו יקרא דמאריהון מה דלא הווי הכי על ימא דלא אתעבר זוהמא מנייהו וכו' וההוא יומא הווי חדוה קמי קב"ה יתיר

מראה מקומות

יט ד לך פב, ע"א.

יח ז' אחרי עה, ע"ב; פקודי רכג ע"ב.

ביאור

להגן מן החום ועוה, כן הצדיק הוא עליון על הכל, וכולם יושבים תחתיו וקיימים בזכותו. ועליו קיים העולם.

(כ) בההוא שעתא באותו הזמן שישראל קבלו התורה בהר סיני אזי כל סודות התורה וכל סודות עליונים ותחתונים לא הוסר מהם, מפני שראו עין בעין זוהר כבוד אדונם, מפני שביום הוה עבר והוסר הזוהמא מהם וכשעבר הזוהמא מהם נשארו ישראל גופים נקיים ומצוחצחים והנשמות שלהם כוזהר הרקיע לקבל האור והיה ביכולתם להביט בכבוד אדונם מה שלא היה כן בעכרם בים שאז לא עבר מהם הזוהמא, ובאותו היום היה שמוה לפני הקב"ה יותר

ואם דוד לא היה מודיע זאת בסוף הפסוק לא היינו יודעים, אבל דוד הודיע זאת שהם מצליחים בעולם הזה לקבל שכרם בעולם הזה על איזו דבר טוב שעשו בכדי להשמדם עדי עד מהעולם הבא.

(יט) מפני מה אקיש צדיק לתמר למה הפסוק משהו צדיק לתמר שכתוב צדיק כתמר יפרח, שכמו שאילן תמרים אם כורתין אותו לא עולה אילן אחר מגזעו עד זמן גדול, כך צדיק אם נאבד מן העולם אין אחר עולה במקומו עד הרבה זמן, ולמה נמשל לארז שכמו שארז הוא גבוה מכל האילנות והכל יושהים תחתיו

תורה אור

(י) תענית כה, ע"א—ע"ב מה תמר אין גזעו מחליף וכו' מהגמרא משמע שאין גזעו מחליף לעילם, ובזהר כתוב שאין גזעו מחליף עד זמן גדול.

(יא) שבת, קמח, ע"א, שבשעה שבה נחש על תוה הטיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני פסקו, זוהמתן.

מיומא דאתברי עלמא, בגין דיומא דאתברי עלמא (יב) לא הוה בקיומא עד דקבילו ישראל אורייתא וכו' כדין אתבסם עלמא וכו' ואשתמודע קב"ה עילא ותתא ואסתלק ביקריה על כלא ועל ההוא יומא כתיב, ה' מלך גאות לבש, לבש ה' עז התאזר, (יג) ואין עז אלא תורה שנאמר כ' ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום כא.

צג, ב נכון כסאך מאז מעולם אתה: א"ר יהודה (יד) כא) שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם ואלו הן וכו' כסא הכבוד שנאמר נכון כסאך מאז וגו', וכתוב כב) כסא כבוד מרום מראשון שהוא היה ראשון הנקדם לכל כג.

צג, ד מקלות מים רבים אדירים משברי ים וגו': כב) כשאמר הקב"ה למים שיתכנסו במקום אחד היו משוטטים לכאן ולכאן ונתגאו למעלה וכו' ומשמעין קליהון לסייפי שמיא עד שגער בהם הקב"ה והכניסם לתהום וכו' וכד אינון גבהין תמן באתרא ההוא אתבר תוקפיהון ונחתין ולא נפקין לבר, מרחילו דתקיפותא דמאריהון וה"ד אדירים משברי ים אדיר במרום ה' כד.

מראה מקומות

כ תהלים כט יא. כא ו' יתרו צד ע"א. כב ירמיה יז, יב.
כד ז"ח בראשית יב, ע"א. כז ז' וירא קיג, ע"א.

ביאור

מיום שנברא העולם מפני שכיום בריאת העולם לא היה העולם בשלימות עד שקבלו ישראל התורה ואז נתבסם העולם וגודע הקב"ה למעלה ולמטה ועלה בכבוד על הכל ועל יום זה כתוב ה' מלך גאות לבש וגו' עז התאזר, ואין עז אלא תורה, שכתוב ה' עז לעמו יתן וגו' שזה מראה שזה היה בזמן קבלת התורה.
כא) שבעה דברים נבראו קודם בריאת העולם ואחד מהם הוא כסא הכבוד וזהו כונת הפסוק נכון כסאך מאז שהכסא היה מוכן עוד מאז מקודם בריאת העולם. כב) כשאמר הקב"ה למים שיתכנסו למקום אחד כמו שכתוב (בראשית א, י) יקח המים מתחת השמים אל מקום אחד, היו המים משוטטים לכאן ולכאן ונתגאו למעלה והשמיעו קולם מסוף העולם לסופו, עד שגער בהם הקב"ה והכניסם לתהום וכשגלי הים מתרוממים למעלה אני תיכף נשבר חזקם ויורדים לתהום ואינם יוצאים מחוץ לגבולם מפחד הקב"ה שגער בהם וזהו כונת הפסוק כאן.

תורה אור

(יב) ע"ג, ג, ע"א דאמר ר"ש בן לקיש וכו' מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה כדאשית ואמר, אם ישראל מקבלין את תורתני מוטב, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתניהו וכוהו.
(יג) זבחים קסז, ע"א.
(יד) פסחים נד, ע"א תניא שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם וכו' כסא הכבוד; ועיין כ"ר פ"א.

צג, ה עֲדַתֶיךָ נֶאֱמָנוּ מֵאֵד : כג) אָמַר ר' יוֹסִי וְכוּ' וְאִיכָּמַי בְּעֵי פִסְקָא דַּא לְפִסְקָא דְלַעֲיִלָּא, א"ר יִצְחָק אָמַר דּוּד רַב־שָׁעַ עֲדוּת שְׁעִשִׁית בְּמַעֲשֵׁי בְּרֵאשִׁית הֵם אִמַּת לְהַעֲיֵד עֲלֵיהֶם בְּכָל יוֹם, דְּהָא תְּנִינָן כָּל הַמַּעֲיֵד בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית בְּכָל יוֹם מוּבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶן עַה"ב וְאָמַר דּוּד אַתָּה הוּא שְׁעִשִׁית אֶת כָּל הָעוֹלָם, וְעִשִׁית אֶת הַמִּים, וְהַמִּים הֵיוּ מַכְסִּין אֶת הָעוֹלָם מֵהֶרְבּוּי שְׁבָהֶם, וְעִשִׁית לָהֶם שִׁיתְכַנְסוּ בְּצַמְצוּם כָּלֵם אֶל מְקוֹם אֶחָד, כִּךְ יִהְיֶה רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שְׁשִׁינְתָּךְ שֶׁהִיא מְלֵאָה כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ שֶׁתְּצַמְצֵם אוֹתָהּ בְּבִיתְךָ, שִׁוְתֵר רָאוּי הוּא לְהִיּוֹת שֵׁם הַה"ד לְבֵיתְךָ נֶאֱוָה קִדְשׁ, וְלֹא לִזְמַן מוּעֵט, אֲלֵא לְאַרְךָ יָמִים כָּהֵן.

צד, יז לולִי ה' עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי : כד) תֵּאֲנַח בְּמָה זִכָּאן יִשְׂרָאֵל דְּלֹא נַחְתִּי לְגִיּהֵנָם כְּשֶׁאֵר עֵמִין וְכוּ' וְלֹא אֶתְמַסְרֵן בִּידוּי דְּדוּמָה (אֲלֵא) בְּהָאֵי אֶת [בְּרִית קוֹדֶשׁ], דְּהִכִּי תֵּאֲנַח, בְּשַׁעְתָּא דְּב"נ נְפִיק מְעַלְמָא כְּמָה חֲבִילִי (מְלֵאכִי חֲבֵלָה) טְהִירִין אֶתְפַּקְדֵן עֲלֵיהּ זְקַפִּין עֵינָא וְחַמְאָן הָאֵי אֶת דְּהוּא קִימָא קְדִישָׁא אֶתְפַּרְשֵׁן מִנִּיהּ, וְלֹא אֶתִּיּהִיב בִּידוּי דְּדוּמָה לְנַחְתָּא לְגִיּהֵנָם וְכוּ', (טו) וְמֵהָאֵי אֶת דַּחְלִין עֲלֵאִין וְתַתְּאִין, וְדִינִין בִּישִׁין לֹא שְׁלִטִי בֵּיהּ בְּב"נ אֵי אִיהוּ זְכִי לְנַטוּרִי

מראה מקומות

כה שם, ע"ב.

ביאור

כג) אָמַר ר' יוֹסִי אִם כֵּן אִיזוּ הַמִּשְׁךְ יִשׁ לְפִסְקָא עֲדַתֶיךָ נֶאֱמָנוּ מֵאֵד אֶל הַפִּסְקָא הַקּוּדֵם מִקְלוֹת מִים רַבִּים וְע"ז א"ר יִצְחָק שֶׁהֵמֶשְׁךְ הוּא בֶן שֶׁאֵמֵר דּוּד רַב־שָׁעַ עֲדוּת שְׁעִשִׁית בְּמַעֲשֵׁי בְּרֵאשִׁית הֵם אִמַּת לְהַעֲיֵד עֲלֵיהֶם בְּכָל יוֹם, אֲנִי מַעֲיֵד שֶׁאִמַּת הַדְּבָר שְׁעִשִׁית אֶת כָּל הָעוֹלָם, וְעִשִׁית אֶת הַמִּים וְהַמִּים הֵיוּ מַכְסִּים אֶת הָעוֹלָם מֵהֶרְבּוּי שְׁבָהֶם וְאַתָּה גֹזַרְתָּ עֲלֵיהֶם, שִׁיתְכַנְסוּ לְמְקוֹם אֶחָד כֵּן אֲנִי מִבְּקֵשׁ שֶׁיְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שְׁשִׁינְתָּךְ שֶׁהִיא מְלֵאָה כָּל הָעוֹלָם, שֶׁתְּצַמְצֵם אוֹתָהּ בְּבִיתְךָ שִׁוְתֵר רָאוּי הוּא שֶׁתִּהְיֶה שֵׁם וְזֵהוּ כּוֹנֵן הַדְּבָרִים לְבֵיתְךָ נֶאֱוָה קִדְשׁ, וְלֹא לִזְמַן מוּעֵט אֲלֵא לְאַוּרְךָ יָמִים.

כד) תֵּאֲנַח לְמַדְנָא כְּמָה זִכָּאן יִשְׂרָאֵל דְּלֹא נַחְתִּי שְׁאִינָם יוֹרְדִים לְגִיּהֵנָם כְּמוֹ שֶׁאֵר אוֹמְרוֹת וְאִינָם נִמְסְדִים לְהַמְלָאךְ הַנְּקֵרָא דְּדוּמָה, זֵהוּ עַל יְדֵי אוֹתוֹ בְּרִית מִלְּחָמָה שֶׁכֵּן לְמַדְנָא שְׁבוּמָן שֶׁאֵדָם נִפְטָר מֵהָעוֹלָם כְּמָה מְלֵאכִי חֲבֵלָה בְּאִים אֲלוּי וְזוֹקְפִים עֵינֵיהֶם עֲלֵיו וְכְשֶׁרָאוּם כּוּ אֶת הָאוֹת בְּרִית קוֹדֶשׁ הֵם נִפְרָשִׁים מִמֶּנּוּ וְאִין לָהֶם שְׁלִיטָה עֲלֵיו, וְאִינוּ נִמְסָר בִּיד הַמְלָאךְ דְּדוּמָה וְמֵהָאוֹת הַזֶּה מִפְּתוּדִים עֲלִיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, וְכָל דִּינִים רְעִים אִין שׁוֹלְטִים בְּהָאָדָם אִם זָכָה בְּחַיּוֹ לְשִׁמְרוֹ שְׁלֹא הַכְּנִיסוּ לְמְקוֹם הָאֲסוּר כִּי הָאוֹת הַזֶּה מְקוּשֵׁר לְהַקְבִּיָּה כְּמוֹ שֶׁמְרֹמֵז בְּהִתְרִיָּה הַקְּבִיָּה בְּהַפְּסוּקָא, מִי יַעֲלֶה לָנוּ הַשְּׁמִימָה שְׁרָאשִׁי תִּיבּוֹת

תורה אור

(טו) עִירֻבֵינ יֵט, ע"א דְּאָמַר רִישׁ לְקִישׁ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל אִין אֲוֵר גִּיּהֵנָם שׁוֹלְטָת בְּהֵן וְכוּ' הַהוּא דְּמַחֲיִיבוּ דְּהִיא שְׁעַתָּא בְּגִיּהֵנָם וְאַתִּי אֲבָרְהֵם אֲבִינוּ וּמְסִיק לָהֶן וּמְקַבֵּל לָהֶן בְּדִ מִיִּשְׂרָאֵל שְׁבָא עַל בַּת עֹבֵד כּוֹכְבִים וְדַמְשָׁא עֲרַלְתּוֹ וְלֹא מִבְּשָׁקֵר לִי.

ליה להאי את וכו', כיון דדוד מלכא לא גטר את קיימא כדקא חזי, אתעדי מניה מלכותא ואתטריד מירושלם, מיד דחיל דסבר דייתתון ליה מיד וימסרון ליה בידוי דדומה וכו', עד דאתבשר ביה דכתיב כו גם ה' העביר חטאתך לא תמות. ביה שעתא פתח ואמר לולי ה' וגו' כז.

לולי ה' עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי: כה) דוד מלכא בשעתא דאירע לו ההוא עובדא [דבת שבע] דחיל, בההיא שעתא סליק דומה קמי קב"ה ואמר ליה מארי דעלמא, כתיב בתורה ואיש אשר ינאף וגו' וכתיב ואל אשת עמיתך וגו' דוד דקלקל ברית בערוה מהו, אמר לו הקב"ה דוד זכאה, הוא וכו' דהא כל (טז) אינון דעאלו לקרבא לא עאל חד מניהו עד דאפטר בגט לאנתתיה, (יז) א"ל אי הכי הוה לו לאורכא תלת ירחי, ולא אוריך, א"ל וכו' וגלי (יח) קדמי דאוריה לא קריב בה לעלמין וכו' [ועוד] יתיר מתלת ירחי אוריך וכו' דהכי תנינן בכ"ה בניסן אעבר דוד כרוזא בכל ישראל [שילכו למלחמה] וכו' ובארבעה ועשרים באלול הוה מה דהוה מבת שבע, וביומא דכפורי מחל ליה

מראה מקומות

כו ו' לך צד, ע"א.

כו ש"ב כ, יג.

ביאור

דומה לפני הקב"ה ואמר, אדוני, כתיב בתורה ואיש אשר ינאף וגו' חייב מיתה, דוד שקלקל הברית קידש והכניסו בערוה איך הדין שלי. ענה לו הקב"ה דוד צדיק הוא שהרי כל אלה שהלכו למלחמה לא נכנסו אחד למלחמה עד שמקודם היה מגרש כגט את אשתו וגם בת שכע נתגרשה מאוריה, אמר לו אם כן היה לו לחכות שלשה חדשים עד שידע אם היא מעוברת מבעלה הראשון אוריה ולא חכה, אמר לו הקב"ה, גלוי לפני שאוריה לא קרב לבת שבע לעולם, ועוד, שיותר משלשה חדשים המתין שכך למדנו, שבכ"ה בניסן העביר דוד כרוז

הם אותיות מילה וסופי התיבות הוא שם הויה ב"ה והיות שדוד המלך לא שמר את האות כראוי ע"י מעשה דבה שבע הוסרה ממנו המלוכה ונתגרש מירושלם לכן פחד שחשב שימסד ליד דומה ויורידו אותו לגיהנם, ואחרי שנתבשר ע"י נתן הנביא גם ה' העביר חטאתך לא תמות, אז פתח ואמר הפסוק שאם ה' לא היה עו"ר לו לקבלו בתשובה או היה שוכנת נשמתו ביד המלאך דומה.

כה) דוד מלכא בשעתא כאותו הזמן שהיה לו המקרה עם בת שבע, פחד, ואז עלה המלאך

תורה אור

(טז) שכת נה, ע"א דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן כל היוצא למלחמת בית דוד כתיב גט כריתות לאשתו.
(יז) משנה ביבמות מא, ע"א, וכן כל שאר הנשים לא יתארו ולא ינשאו עד שיהיה להן שלשה חדשים.
(יח) יש לזה סמך מן הכתוב ותהי לו כבת מה בתו לא נגע בה, אף זו לא נגע בה (דרך אמת).

קב"ה ההוא חובא, ואית דאמרי בז' באדר אעבר כרחא וכו' ובחמיסר באלול הוה מה דהוה מבת שבע, וביומא דכפורי אתבשר כ"ח גם ה' העביר חטאתך לא תמות, מאי לא תמות, לא תמות בידא דדומה עיי"ש כי קצרתי ועל דא אמר דוד לולי ה' עזרתה לי, כמעט שכנה דומה נפשי כ"ט.

צ"ה, ו באו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עשנו: כו) בשעתא (יט) דאדם קאים על רגלוי חמי ליה בריין כלהו ודחילו מקמיה, והוה נטליין אבתריה כעבדין בתר מלכא, והוא אמר לון, אנא ואתון באו נשתחוה ונכרעה וגו' ל.

צ"ו, יא ישמחו השמים ותגל הארץ: כז) תאנא, כלהו אוכלסין בשעתא דכנסת ישראל חדאת ומתברכא, כלהו חדאן ודינא לא שריא כדין בעלמא ועל דא כתיב ישמחו השמים וגו' לא.

צ"ז, יא אור זרוע לצדיק וגו': כח) א"ר יצחק אור דברא קב"ה בעובדא דבראשית הוה סליק נהוריה מסייפי עלמא עד סייפי עלמא, ואתגניז, וכו' בגין

מראה מקומות

כח ש"ב יב, יג כט ז' ח"א בהקדמה ח, ע"א—ע"ב.
ל ד' ויזח רכא, ע"ב לא ד' אחרי נט, ע"א.

ביאור

שארם הראשון קם על רגלוי דאו אתו כל הברואים ויראו מפניו והלכו אחריו כעבדים אחרי המלך ואמר להם אני וגו': באו ונשתחוה ונכרעה לפני ה' עשנו שאנו כל הברואים היו מעשי ידי הקב"ה ולא נולדו מאב ואם מזה מוכח שהפסוק מדבר באדם הראשון.

כו) תאנא למדנו שכל מהנות העליונים בזמן שכנסת ישראל שמתה ומתברכת, כלם שמחים והדינים אינם שורים בעולם והוה כונת הפסוק ישמחו השמים ותגל הארץ.

כח) א"ר יצחק אור שבדא קב"ה במעשה בראשית היה עולה אור: מסוף העולם ועד סופו ואתגניז ונגנז בכדי שלא יהנו ממנו

שילכו למלחמה ובארבעה ועשרים באלול היה מה שהיה לרוד עם בת שבע, וביום כפור מחל לו הקב"ה את החטא, ויש אומרים שבשבעה באדר העביר הכרוה, ובס"י באלול היה מה שהיה מבת שבע, וביום כפור נתבשר ע"י נתן הנביא בהנבואה ה' העביר חטאתך לא תמות, מהו כפל לא תמות שהרי מספיק מה שכתוב העביר חטאתך אלא הכונה שלא תמות בידי מלאך הדומה שלא ישלוט עליך, והוה כונת הדברים פה שלולא ה' עזרתה לי, כמעט שכנה דומה נפשי, היתה הגשמה שלי נופלת בידי דומה.

כו) בשעתא דאדם קאים על רגלוי בזמן

תורה אור

(יט) פדרי"א פ"א עמד על רגלוי והיה מתואר בדמות אלהים, דאו אותו הכדיות ונתירא: כסבורין שהוא בוראן ובאו כולם להשתחית לו, אמר להם וכו' אני ואתם נלך ונלכוש גאות ועזו ונמליך עלינו מי שבראנו.

דלא יתהנון מניה חייבי עלמא ועלמין לא יתהנון בגיניהון והוא טמיר לצדיקיא. לצדיק דייקא (כ) דכתיב אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה וכדין יתבסמון עלמין לב.

אור זרוע לצדיק: (כט) א"ר יוסי ההוא אור [שנברא ביום ראשון למע"ב] אתגניז ואיהו אודמן לגבי צדיקיא לעלמא דאתי וכו' דכתיב אור זרוע לצדיק וכו' וההוא אור לא שמש בעלמא בר יומא קדמאה וכו' ר' יהודה אומר אלמלי אתגניז מכל וכל לא קאים עלמא אפילו רגעא חדא. אלא אתגניז ואזרע כהאי זרעא דעביד תולדין זורעין ואיבין ומניה אתקיים עלמא וכו' וביה זן קב"ה עלמא ובכל אתר דלעאן תמן באורייתא בליליא. חד חוטא נפיק מהוא אור גניז ואתמשך על אינון דלעאן בה (כא) הה"ד לג יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה צמי לד.

צח, א מזמור שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה וגו': (ל) האי קרא אוקמיה חבריא דפרות אמרוה כמה דכתיב לה' וישרנה הפרות בדרך מהו

מראה מקומות

לב ו' בראשית לא ע"ב, לב, ע"א. לג תהלים מב, ט. לד ו' תרומה קמת, ע"ב; קמט, ע"א; בראשית לב, ע"א, ז"ח דות פה, ע"א. לה ש"א, ה' יב.

ביאור

רשעי העולם והוא גניז ושמו לצדיקים לעתיד לבוא ואז יומתקו ויתבסמו העולמות. (כט) א"ר יוסי אור שברא הקב"ה ביום הראשון לבריאת העולם היה אורו מאיר מסוף העולם ועד סופו וגניז בשביל הצדיקים לעתיד לבוא ובכדי שלא יתגו ממנו רשעי העולם הזה והאור הגדול הזה לא שמש בעולם רק יום אחד ביום הראשון לבריאה שכן כתוב וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל הבדילו לצדיקים, ור' יהודה אומר שאם חלילה היה גניז מכל וכל לא היה יכול העולם להתקיים אפילו רגע אחת אלא שגניז ונזרע כמו זרעיה שהזרעיה נזרעת

ונטמנת בקרקע אבל צומחת ועושה תולדות וזרעים ואיבין ופירות ומה מתקיים העולם וכו' זן הקב"ה את העולם וזהו כחנת התיבות אור זרוע שהוא נטמן בכחנת זרעיה ש"ומחת. ובכל אתר מקום שעמלם בתורה בלילה אז יוצא חוס מהאור הגניז ונמשך על אותם העמלים בתורה כמו שכתוב יומם יצוה ה' חסדו — מפני — שבלילה שירה עמו שלומדים עמלים בלילה בתורה. (ל) האי קרא הפסוק הזה העמידו ופירשו החברים שהפרות שהובילו את ארון ה' מפלשתים לארץ ישראל אמרו זה השיר שזה

תורה אור

(כ) חגיגה יב ע"א דאמר ר' אלעזר אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו. כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה ודאה שמעשיהם מקולקלים עמד וגניז וכו' ולמי גניז לצדיקים לעתיד לבא. (כא) שם, ע"ב; ע"ז ג, ע"ב אמר ריש לקיע כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום ג'.

וישרנה, (כב) דהו אמרו שירתא חדתא, ומאי שירה אמרו, מזמור שירו לה' שיר חדש וגו' דרזא עלאה איהו וכו' ודאי דארונא דהוה על גבייהו עביד לון לזמרא, מזמור הא אוקימנא ואתמר ובכלא כתיב מזמור לדוד או לדוד מזמור והכא לא אמר דוד כלל אלא מזמור, דרוח קודשא זמין לזמנא דיוקים קב"ה לישראל מעפרא וכדין שירו לה' שיר חדש כדין איהו חדש, דהא שירתא כהאי לא אתמר מיומא דאתברי עלמא וכו' מאי טעמא בגין כי נפלאות עשה, ומאן אינון נפלאות האי דכתיב הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו וכו' בזמנא דיקומון מתי עלמא ויתערון מעפרא וכו' ר' יוסי אמר בזמנא דיעביד קב"ה נוקמין בעלמא בגינייהו דישאל וכו' ויתחדש עלמא בקיום שלים דלא להוי כקדמיתא דשליט מותא בעלמא לו.

שירו לה' שיר חדש, כי נפלאות עשה: (לא) פתח ר"ש ואמר וכו' שירו לה' שיר חדש מאן הוה אמר שירה דא, אינון פרות באינון גועין וכו' למאן הו אמרין שירו, לכמה רתיכון, לכמה ממנן, לכמה דרגין דהו אתאן, תמן ונפקו לקבלא ליה לארונא, ולהון הו אמרי שירו וגו', מאי טעמא הכא שיר, ומשה אמר שירה נוקבא, אלא התם במשה ארונא חדא וכו' נפקת מן גלותא היא ואוכלוסהא ולא יתיר וכו', אלא הכא ארונא ומאי דהוה גניו

מראה מקומות

לו ז' חיי קנב, ע"א.

ביאור

מרומו בתיבת וישרנה שהכונה שאמרו שיר חדש ואיזו שיר אמרו, השיר הזה וזהו טוד עליון מפני שהוא, היה עליהם הוא עשה שישירו מזמור, מזמור כבר הצמדנו וכיארנו שבכל ספר תהלים בתוב בראש הזמור או מזמור לדוד, או לדוד מזמור ופה לא נזכר שם דוד, אלא שהמזמור הזה נאמר ברוח הקודש על הזמן שעתידי הקב"ה להקים לישראל מעפר הגלות ואז ישירו לה' שיר חדש והוא בודאי חדש מפני ששיר בזה לא נאמר מיום בריאת העולם, למה, מפני כי נפלאות עשה, ומה המה הנפלאות זה שכתוב פה הושיעה לו ימיני שהיא מרת החסד על ישראל שמכונה בשם ימין וזרוע קדשו לדעתי הרמז על מרת הדין

שהוא מרומו בזרוע שהוא שמאל על העכו"ם בזמן שיקומו מתי עולם בתחית המתים ויתעררו מעפר, בזמן שיעשה הקב"ה נקמות בעולם כשביל ישראל ויתחדש העולם בקיום שלם שלא ישלוט המות בעולם כמקודם. (לא) פתח ר"ש ואמר שירו לה' שיר חדש למי אמרו זאת הפרות צועקות שיר, לכמה מרכבות לבמה ממונים לכמה מדרגות שבאי לשם ויצאו לקבל פני הארון ולהם אמרו שירו, ולמה פה כתיב שיר בלשון זכר ומשה רבינו בשירת הים אמרו או ישיר וגו' השירה הזאת בלשון נקבה, אלא שם במשה הארון לבד יצא מן הגלות היא עם מתנותיה ולא יותר אבל פה הארון וכל מה שהיה נגנו בתוכו יצא, כי

תורה אור

(כב) ע"ז כז, ע"ב מאי וישרנה אמר ר' יוחנן משום ר' מאיר שאמרו שירה וכו' ור"ש בן לקיש אמר מזמורא יתמא מזמור שירו לה' שיר חדש ועיי"ש בתוסי"ד"ה מזמורא יתמא.

בגויה נפיק וכו' כי נפלאות עשה כמה דעבד בפלשתים ומה דעבד בטעותהון. הושיעה לו ימינו למאן. לעצמו. מאן עצמו ההוא מזמור עצמו וכו' ל"א.
 (לב) רזא דא איהו כגונא דלעילא בשעתא דאינון חיות נטלי כרסייא לארמא ליה לעילא אינון אמרי תושבחתא דא וכו' וכלא ברזא חד סליק. ובגין דבשבת איהו סליקו דכרסייא לסלקא לעילא תקונא דתושבחתא דא בשבת. לשבחה ליה עמא יחידא בעלמא לז.

צ"ט. ד ועז מלך משפט אהב וגו' : (ג) פתח ר' יוסי ואמר וכו' ועז מלך דא קב"ה. משפט אהב דא קב"ה וכו' דהא במשפט אתקיים ארעא כד"א לח מלך במשפט יעמיד ארץ. ובג"כ ועז מלך משפט אהב ולא אתתקנת כנסת ישראל אלא במשפט בגין דמתמן אתונת וכל ברכאן דנטלא. מתמן נטלא לט.

צ"ט. ו משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו וגו' : (ד) אמר ר' שמעון כתיב נז והנער שמואל משרת. כתיב נער והכא כתיב משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו. ותנינן (כג) שקול היה שמואל כנגד משה ואהרן אי שקיל איהו כמשה ואהרן אמאי כתיב נער. דהא בכמה דרגין איהו לא הוה מטי אפילו לדרגא זעירא דמשה כש"כ למהוי שקול כדרויהו. אלא האי

מראה מקומות

לוא ד' בלק דא ע"א. לז ז' תרומה קלו ע"ב ; קלח ע"א. לח משלי כט. ד.
 לט ז' ויחי רלב. ע"ב. מ ש"א ג, א.

ביאור

נפלאות עשה מה שעשה עם הפלשתים שהכה אותם במכות ומה שעשה להללילים שלהם. הושיעה לו ימינו למי. לעצמו.
 (לב) רזא דא ובא וראה הסוד הזה שאיתן הפרות שאמרו שירה הוא כגון ואופן שלמעלה בזמן שהחיות לוקחים הכסא להרימו למעלה אומרים ג"כ השבת הזה שזה מרומי כרובה ראשונה שלפני קריאת שמע ובפרק ראשון ביחוקאל. השבח נתקן שיאמרו אותו בשבת העם היחיד בעולם היינו ישראל כמש"כ ומי כעמך ישראל גוי אחד.
 (ג) פתח ר' יוסי ואמר. ועז מלך. זה קב"ה. משפט אהב זה קב"ה מפני שבמשפט

מתקיימת הארץ. ולפיכך ועז מלך משפט אהב שאין כנסת ישראל מתתקנת אלא במשפט לפי שמשם ניזונית. וכל הברכות משם היא לוקחת.
 (ד) אמר ר' שמעון כתוב בספר שמואל והנער שמואל הננו רואים שבשם נקרא רק נער ופה כתיב משה ואהרן בכהניו שהם כהני ה' ושמואל בקראי שמו ושע"ז למדנו ששמואל שקול כמו משה ואהרן ואם הוא במדרגה כל כך גדולה למה נקרא כשם נער. ועוד קשה שהרי בודאי בכמה מדרגות שמואל לא היה מגיע אפילו לדרגא הקטנה של משה ואיך זה אפשרי שהוא שקול כנגד משה ואהרן. אלא הפירושי

תורה אור

(כג) ברכות לא. ע"ב ור' יוחנן אמר וזע ששקול כשני אנשים ומאן אינון משה ואהרן שנאמר משה ואהרן וגו'.

קרא הכי הוא, משה ואהרן בכהניו, משה איהו נביאה מהימנא עלאה על כל שאר נביאיא. ואהרן בכהניו איהו כהנא עלאה על כל כהני עלמא וכו' דאיהו זכי לכהונה ונבואה וכו' ואי תימא הא זכריה כהן ונביא הוה, האי נבואה לשעתיה הוה, דכתיב מלא ורוח אלהים לבשה את זכריה, ואי תימא הא ירמיה דכתיב ביה מלך בטרם אצרך וגו' וכו' כללו לא זכו לנבואה ולכהונה עלאה כאהרן וכו' ומשה זכה בנבואה ושמש בכהונה עלאה אוף שמואל זכה בתרווייהו, מה משה הוי קרא וקביה אתיב ליה מיד אוף שמואל כתיב ביה מלך הלא קציר חטים היום וגו' אבל לא סליק לדרגא עלאה כמשה מה אהרן הוה משמש בכהונה גבי קביה אוף שמואל הוה משמש קמי קביה, אבל לא סליק בשמושא עלאה כאהרן, ומלה הכי הוא תלתא אינון דהוו נביאי מהימני ושמשו בכהונה חד משה, חד אהרן, וחד שמואל ואי תימא וכו' אחרא הוה ושמש בכהונה ומני ירמיה, אבל לאו הכי, דהא כתיב מלך מן הכהנים אשר בענתות, מן הכהנים הוה אבל לא שמש, ושמואל ביומי דעלי שמש, ומשה זמנא חדא בכל אינון שבעת ימי מלואים שמש, שמואל זכה לנער וכו' וכתיב והנער שמואל משרת, ובגין דקיימא בהאי דרגא ודאי איהו כמשה ואהרן מלה.

מראה מקומות

מא דה"ב כה, כ. מב ירמיה א, ה. מג ש"א יב, יז.
מלה תרומה קמח ע"א, ע"ב ובסוף ח"ב. ז"ת תרומה מג, ע"ב.
מד ירמיה א, א.

ביאור

הוא ככה, משה ואהרן בכהניו משה היה נביא גאמן עליון וגם זכה לכהונה ובזה היה היחיד במעלה ואהרן בכהניו הוא היה כהן עליון על כהני העולם שלא היה כהן שעלה במדרגה כמו אהרן וגם היה נביא מה שלא זכה לזה כהן אחרי, ואם תשאל הלא זכריה היה ג"כ כהן ונביא אבל נבואתו של זכריה היה רק לשעה באופן זמני כמו שכתוב ורוח אלהים לבשה את זכריה ואם תשאל הרי ירמיה הנביא היה גם כן כהן ונביא דכתיב בטרם אצרך בבטן ידעתך ועוד אחרים אבל כולם חוץ ממשה ואהרן ושמואל לא זכו לנבואה ולכהונה עליונה כאהרן, ומשה זכה לנבואה ושמש בכהונה גדולה, וכן שמואל זכה בשניהם מה משה היה קורא והקביה השיב לו מיד וכן בשמואל כתוב

בו הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר אבל לא עלה לדרגא עליונה כמשה וכמו שאהרן היה משמש בכהונה לפני הקביה כן שמואל היה משמש לפני הקביה אבל לא עלה בשמשו עליון כאהרן וכונת הכתוב כך הוא ג' הם שהיו נביאים נאמנים ושמשו גם בכהונה א' משה וא' אהרן וא' שמואל ואם תשאל הרי אחר היה שמש בכהונה וגם היה נביא ומי הוא ירמיה אבל זה לא כן, שהרי כתוב מן הכהנים אשר בענתות, היה מן משפחת הכהנים אבל לא שמש בכהונה, ושמואל בימי עלי הכהן שמש בכהונה, ומשה זמן אחד בכל שבעת ימי המלואים שמש בכהונה, שמואל זכה למדרגת נער ועליו כתוב והנער שמואל משרת ומכיון שנתעלה למדרגה זו ודאי הוא כמשה ואהרן.

ק. ב עבדו את ה' בשמחה באו לפניו ברננה: פתח ר' יהודה ואמר עבדו את ה' (בשמחה לה) הכי אוליפנא דכל פולחנא דבעי ב"נ למפלה לקב"ה. בעי בחדותא ברעותא דלבא. בגין דישתכח פולחניה בשלימו. ואי תימא פולחנא דקרבנא הכי הוא. לא אפשר. דהא ההוא בר נש דעבר על פקודא דמאריה על פקודא דאורייתא ותב לקמי דמאריה. במאן אנפין יקום קמיה. הא ודאי ברוח תבירא. ברוח עציב. אן הוא שמחה אן הוא רננה. אלא תמן תנינן. התוא בר נש דחטי קמיה מאריה וכו' ואתי לקרבא קרבנא וכו' ברוח תבירא. ברוח עציבא בעי לאשתכחא. ואי בכי שפיר מכלא. הא שמחה הא רננה לא אשתכחא. אלא במאי אתתקן. בהנהו כהני וליואי. דהא אינון אשלימו שמחה ורננה בגיניה. שמחה בכהנא וכו' וכהנא בעיא לאשתכחא תדיר באנפין נהירין חדאן יתיר מכל עמא. וכו' רננה בליואי. וכו' דהא ליואי משתכחי על שיר לעלמין. וכו' השתא דלא אשתכח קרבנא. מאן דחטי קמי מאריה ותב לגביה. ודאי במרירו דנפשא בעציבו בבכיה ברוח תבירא. האיך אוקים שמחה ורננה וכו' אלא הכי אוקמוה. דתושבחן דמאריה. וחדוותא דאורייתא ורננה דאורייתא. הוא שמחה ורננה. והא תנינן (כד) ולא מתוך עצבות וכו' באו לפניו ברננה. דא שלימו דילה דשמחה בלב ורננה בפה. צרתיה הרבה עיי"ש בפנים הוהר מו.

מראה מקומות

מו ז' ויקרא ת. ע"א. ע"ב.

ביאור

לה) הכי אוליפנא כן למדתי שכל עבודה שצריך אדם לעבוד להקב"ה צריך לעבוד העבודה בשמחה. בכונת הלב, בכדי שהעבודה תמצא בשלימות. ואם תשאל הרי עבודת הקרבנות אי אפשר לעשות בשמחה שהרי אדם שעבד על מצות אדונו על מצות התורה וחסא לפני אדונו ומביא קרבן על חסאו באיזה פנים יבוא לעמוד לפניו. הרי כודאי ברוח שבור. ברוח עצוב מביא הקרבן ואיך זה אפשרי שיעשה העבודה בשמחה וברננה. אלא למדנו. שהאדם שחטא לפני אדונו וביא להקריב קרבן כודאי שברוח שבור ועצוב צריך להמצא או. ואם בוכה אז כודאי זה טוב מהכל. אם כן

שמחה ורננה לא נמצא או אצלו. אלא במה מתקיים מה שנאמר פה עבדו את ה' בשמחה. בהנהו כהני וליואי שמקריבים קרבנו הם המשלימים שמחה ורננה בעודו. שמחה בהכהן. שהכהן צריך להמצא תמיד בפנים מאירים ושמחים יותר מכל העם. רננה מתקיים בלויים מפני שהלויים עומדים על הדוכן בשיד בשעת הקרבת הקרבנות. עכשו כשחרב בית המקדש ואין לנו קרבנות. אזי מי שחטא לפני אדונו. ושב. ודאי במרירות הנפש בעצבות בבכיה בלב נשבר. איך יכול לקיים מה שכתוב פה שמחה ורננה. אלא הכי העמידוהו רבותינו שהתשבות שמשבח לאדון הכל ושמחת התורה ורנה של

תורה אור

(כד) ברכות לא. ע"א. תנו רבנן אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות וכו' אלא מתוך שמחה של מצוה.

עבדו את ה' בשמחה: (לו) דהא אצטריך דלא לאחזאה בה עציבו, ואי תימא אי הכי, האי מאן דאיהו בצערא ובדוחקא דלא יכיל למחדי לביה ומגו דוחקיה אית ליה למתבע רחמין קמי מלכא עלאה וכו' לא יצלי צלותא כלל וכו' מאי תקונא אית ליה להאי בר נש, אלא ודאי הא (כה) תנינן כל תרעין נגעלו ואסגירו, ותרעין דדמעין לא אסגירו ולית דמעה אלא מגו צערא ועציבו, וכל אינון דממנן על אינון תרעין כלהו מתברין גזיון ומנעולין ועיילין אינון דמעין, וההיא צלותא עאלת קמי מלכא קדישא וכו' וההוא בר נש וההוא צלותא לא אהדר בריקניא והקב"ה חייס עליה, זכאה חולקיה דההוא בר נש דאושיד דמעין קמי קב"ה בצלותיה מ"ז.

עבדו את ה' בשמחה באו לפניו ברננה: (לו) ת"ח כל בר נש דאתי למפלה ליה לקב"ה בצפרא ובפניא, בעי למפלה ליה לקב"ה בצפרא כד סליק נהורא, ואתערותא דסטר ימינא אתער בעלמא, כדין בעי ב"נ לאתקשרא בימינא דקב"ה ולמפלה קמיה בפולחנא דצלותא בגין דצלותא אחתין תוקפא לעילא ואמשיך ברכאן וכו' לכלהו עלמין וכו' פולחנא דצלותא דקא בעי ב"נ למפלה קמי קב"ה בשמחה וברננה וכו' ליחודא יחודא כדקא חזי דכתיב דעו כי ה' הוא האלהים, דא רזא דיחודא וכו' בעי ב"נ למפלה קמיה דקב"ה בחדרה ולאחזאה חדרה בפולחניה.

מראה מקומות

מ"ז ז' תרומה קסה, ע"א.

ביאור

הקדוש והאיש הזה והתפלה הזאת לא תחזור ריקם והקב"ה מרחם עליו, אשרי חלקו של האיש ששופך דמעות לפני הקב"ה בתפלתו. (לו) ת"ח בוא וראה כל איש שבא למפלה לעבוד לו להקב"ה בבוקר ובערב, צריך לעבוד כשעולה אור היום בזמן שהתעוררות מצד ימין והחסדים מתעורר בעולם ואו צריך האדם להתקשר בימינו של הקב"ה ולעבוד בעבודת התפלה, לפי שהתפלה תחוק התוקף למעלה ותמשיך ברכות לכל העולמות וגמשכות הברכות לתחתונים ונמצא שע"י עבודת התפלה מתברכים עליונים ותחתונים, עבודת התפלה הוא שצריך האדם לעבוד להקב"ה בשמחה וברננה כמו שכתוב דעו כי היה הוא האלהים

תורה אור

(כה) ב"מ נט, ע"א, א"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נגעלו שערי תפלה, ואע"פ ששערי תפלה נגעלו, שערי דמעות לא נגעלו.

התורה בזה מתקיים שמחה ורגנה, שכן אמרו רז"ל שאין עומדים להתפלל מתוך עצבות אלא מתוך שמחה של מצוה. (לו) דהא אצטריך מפני שצריך בזמן עבודת התפלה לא להראות בה עצבות, ואם תשאל אי הכי מי שהוא בצער ובדוחק שלא יכול לשמח את לבבו, והוא זקוק לבקש רחמים מהקב"ה האם לא יתפלל כלום, איוו תקנה יש להאיש הזה, אלא כך למדנו, כל השערים נגעלו ונסגרו אבל שערי דמעות לא נגעלו ואין דמעה אלא מתוך צער ועצבון וכל המלאכים הממונים על השערים האלו הם משברים עיקולי הדרכים והמנעולים, ומכניסים אלו הרמעות, והתפלה הזאת נכנסת לפני המלך

ואלין תריין שמחה ורננה לקבל תריין צלותין (כו). תריין קורבנין ליזמא לקבל תריין אליין שמחה ורננה. שמחה בצפרא ורננה ברמשא וכו' (כז) וע"ד צלותא דערבית רשות איהי מוז.

עבדו את ה' בשמחה וגו' : לח) ר' אלעזר אמר כתוב אחד אומר עבדו את ה' בשמחה. וכתוב אחד אומר מט עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה מאי בין האי להאי. אלא כאן בזמנא דישאל שראן בארעא קדישא כאן בזמנא דישאל שראן בארעא אחרא וכו' אמר ר' יהודה והא כתיב ו כי בשמחה תצאו, ודא היא כנסת ישראל, כיון דאמר תצאו הא מן גלותא הוא ואקרי שמחה, א"ל ודאי הכי הוא, דכל זמנא דאיהי בגלותא ושכיבת לעפרא לא אקרי שמחה, עד דקב"ה ייתי לגבה ואוקים לה מעפרא. ויימא נא התנערי מעפר וגו' נב קומי אורי וגו' ויתחברון כחדא וכו', כדין חדותא אקרי, חדותא דכלא וכו' כדין כמה חיילין יפקון לקבלה דמטרונתא לחדותא דהלולא דמלכא כד"א נג ההרים והגבעות יפצחו וגו'

מראה מקומות

מח ז' ויחי רכט, ע"ב.	מט תהלים ב, יא.	ג ישעיה נה, יב.
נא שם גא, ב.	נב שם ט, א.	נג שם גה, יב.

ביאור

זהו סוד היחוד, וצריך האדם לעבוד לפני הקב"ה בחדרה ולהראות שמחה וחרוה בעבודתו עבודת התפלה ושתי אלה שמחה ורננה הנזכרים בפסוק זה הן כנגד שתי התפלות שהם כנגד שני קרבנות תמידים שהיו מקריבים בכל יום כנגד שתי אלה שמחה ורננה שמחה בכורך בזמן שחסד בעולם ורננה ברמשא בערב ומפני זה תפלת ערבית היא רשות מפני שבלילה אין מקריבין שום קרבן תמיד. לח) ר' אלעזר אמר בפסוק כתיב עבדו את ה' בשמחה ובמקום אחר כתיב עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה, מה בין זה לזה אלא כאן בזמן שכנסת ישראל שרוים בארץ ישראל אז העבדה היא בשמחה וכאן בזמן ששכנסת ישראל עבדה היא ביראה ורננה ברמשא וכו' אמר ר' יהודה והא כתיב ו כי בשמחה תצאו, ודא היא כנסת ישראל, כיון דאמר תצאו הא מן גלותא הוא ואקרי שמחה, א"ל ודאי הכי הוא, דכל זמנא דאיהי בגלותא ושכיבת לעפרא לא אקרי שמחה, עד דקב"ה ייתי לגבה ואוקים לה מעפרא. ויימא נא התנערי מעפר וגו' נב קומי אורי וגו' ויתחברון כחדא וכו', כדין חדותא אקרי, חדותא דכלא וכו' כדין כמה חיילין יפקון לקבלה דמטרונתא לחדותא דהלולא דמלכא כד"א נג ההרים והגבעות יפצחו וגו'

תורה אור

(כו) זהו כריכ"ל ברכות כו, ע"ב תפלות כנגד תמידין תקנום.
(כז) וע"ד צלותא דערבית — ברכות כו, ע"ב ורבא אמר הלכה כדברי האומר רשות.

וכתיב נד כי הלך לפניכם ה' וגו' נה ואית דמתני הכי וכו' דשמחה בלב ורגנה בפה ודא הוא שלימו יתיר נז.

עבדו את ה' בשמחה: (לט) לאפקא דלית פולחנא דקב"ה אלא מגו חדוה דא"ר אלעזר לית שכינתא שריא מגו עצבות (כח) דכתיב נז ועתה קחו לי מגנן והיה כנגן המנגן וגו' נח.

קא, ז לא ישב בקרב ביתי עשה רמיה דבר שקרים לא יכון לנגד עיני: אמר ר' שמעון (מ) זכאה הוא בר נש דידע למפתי ליה ולמפלח למאריה ברעותא ובכוונא דלבא, ווי ליה למאן דאתי למפתי למאריה בלבא דחיקא ולא ברעותא וכו' וע"ד בעי ב"נ לאדבקא נפשיה ורעותיה במאריה ולא ייתי לגביה בדעותא כדיבא בגין דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני, מאי לא יכון, אלא בשעתא דהוא אתקין גרמיה להאי ולביה רחיקא מקב"ה, קלא נפיק ואמר לא יכון וכו' לא בעינא דיתתקן, כ"ש אי אתי ליחדא שמא קדישא ולא מייוחד ליה כדקא יאות ועיין לעיל פ' כה, א נט.

קב, א תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפך שיחו: (מא) רבי אבא פתח תלת אינון דכתיב בהו תפלה וכו' חד הוה משה, וחד הוה דוד, וחד עני וכו' וי תימא הא כתיב ס תפלה לחבקוק הנביא הא ארבע אינון, אלא חבקוק לאו בגין תפלה הוה וכו' תושבחתא והודאה איתו לקב"ה על דאחיא ליה ועבד עמיה נסין

מראה מקומות

נד שם נב, יב. נה ד במדבר קיה, ע"א. נז ד ויקרא ה, ע"ב. נו מ"ב ג, טו.
נח ז' ויחי רטו, ע"ב. נט ד במדבר קכא, ע"א. ס חבקוק ג, א.
ביאור

במקום אחד כי הולך לפניכם ה' ומאספכם אלהי ישראל. ואית דמתני ויש מפרשים ששמחה היא בלב ורגנה בפה.
(לט) לאפקא מכאן אנו למדים שאין עבודה לפני הקב"ה אלא מתוך חדוה ושמחה, שאין השכינה שורה על מי שהוא עצב שכן נאמר אצל אלישע שהנבואה חלה עליו רק מתוך שמחה.

(מ) זכאה הוא אשרי איש שיודע לפתות לו ולעבוד לאונו ברצון ובכונת לב, אוי לו למי שבא לפתות לאונו בלב רחוק ולא ברצון, ומפני זה צריך האדם לדבק נפשו ורצונו

תורה אור

(כח) שבת ל, ע"ב ללמדך שאין שכינה שורה לא מתוך עצבות וכו' שנאמר ועתה קחו לי מגנן וגו' : וכן בירושלמי סוכה פ"ה, ה"א ; מדרש שו"ח ס מכ"ד,

וגבורן, דהא בריה דשונמית הוה, אבל ג' אינון דאקרון תפלה וכו'. תפלה דא קדים לתפלה דמשה, וקדים לתפלה דדוד, וקדים לכל שאר צלותין דעלמא מ"ט בגין דעני איהו תביר לבא וכתוב **סא** קרוב ה' לנשברי לב וגו' (כט) ומסכנא עביד תדיר קטטא בקב"ה, וקב"ה אצית ושמע מלוי וכו' תפלה לעני כי יעטף כי יתעטף מבעי ליה, מאי כי יעטף, אלא איהו עביד עטופא לכל צלותין דעלמא ולא עאלין, עד דצלותא דיליה עאלת וקב"ה אמר יתעטפון כל צלותין וצלותא דא תיעול לגבאי, לא בעינא הכא בי דינא דידונון ביננא, קמאי ליהו תרעומין דיליה ואנא והוא בלחודנא, וקב"ה אתיחד בלחודוי באינון תורעמין בההוא צלותא דכתיב, ולפני ה' ישפך שיחו, לפני ה' ודאי, וכו' דלית תיאובתא למסכנא אלא כד שפיך דמעוי בתורעמו קמי מלכא קדישא, ולית תיאובתא לקב"ה אלא כד מקבל לון ואושדו קמיה **סב**.

תפלה לעני וגו' : (מב) כל צלותא דישראל צלותא, וצלותא דעני עלאה מכלהו מאי טעמא, משום דהאי סלקא עד כורסי יקרא דמלכא ואתעטר ברישיה, וקב"ה משתבח (נ"א מתעטף) בהאי צלותא ודאי וכו'. **כי יעטף עטופא דא לאו עטופא דכסו הוא דהא לית ליה, אלא כתיב הכא כי יעטף וכתוב התם**

מראה מקומות

סא תהלים לד, כ. סב ז' בלק קצד ע"ב ; קצה, ע"א.

ביאור

אימר יתעבון כל התפלות ותפלה זו תיכנס אלי, ואיני דוצה שהכית דין ידוני בינינו, לפני יהוה התרעמת שלו, ואני והוא לבדנו וקב"ה מתאחד לכוז עם התרעומת שלו בתפלתו; זהו כונת והרגשת הרברים ולפני ה' ישפך שיחו שאין תיאבון להעני אלא כששופך דמעותיו בתרעומת לפני המלך הקדוש ואין תיאבון ונחת רוח לוקב"ה אלא כשמקבל הדמעות ונשפכים לפניו.

(מב) כל צלותא דישראל צלותא כל תפלת ישראל היא תפלה חשובה, אבל תפלת העני היא עליונה מכולם למה, משום שהיא עולה עד כסא המלך ומתעטרת בראשו והקב"ה משתבח בה. כי יעטף העיטוף הוה הוא לא

והגם שאצל חכוק גם כן כתיב תפלה לחכוק אבל בשם לא היה תפלה אלא שבח והודאה להקב"ה שהחיה אותו ועשה עמי נסים שהוא בנה של שונמית היה שעל ידי הכסחת אלישע הנביא נולד ואחר כך מת ואלישע החיה אותו (עיין בספרנו מלכים ב, ד). תפלה דא התפלה הזאת של העני היא קודמת לתפלת משה ותפלת גד, וקודמת לכל שאר תפלות העולם מפני שהעני שבור הלב וכתוב שקרוב ה' לנשברי לב, והעני עושה מחלוקת עם הקב"ה שמתאוונ על מר גורלו, והקב"ה מאזין ושומע דבריו ולמה כתיב כי יעטף והרי היה צריך לכתוב יתעטף אלא שהוא עושה עיטוף ועיכוב לכל תפלות העולם שאינם נכנסים עד שתפלתו נכנסת והקב"ה

תורה אור

(כט) ויקיר ספליד א"ד יהודה בר סימון העני הזה יושב ומתרעם מה אני מפלוני, הוא ישן על מטתו ואני ישן כאן.

סג העטופים ברעב, ולפני ה' ישפך שיחו דיקבל [יצעק] קמי מאריה ודא גיחא ליה קמי קב"ה, משום דעלמא מתקיימא ביה, כד לא אשתכחו שאר קיימי עלמא בעלמא. ווי למאן, דההוא מסכנא יקבל עלוהי למאריה וכו' דכתיב טו והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני, ולשאר בני עלמא זמנין דשמע זמנין דלא שמע, מ"ט משום דדיוריה דמלכא בהני מאני (ל) תבירי דכתיב טו ואת דכא ושפל רוח וכתוב קרוב ה' לנשברי לב טו לב נשבר ונדכה אלהים לא תבוה, מכאן תנינן מאן דנויף במסכנא נויף בשכינתא, דכתיב ואת דכא ושפל רוח וכתוב טו כי ה' יריב ריבם, בגין דאפוטרופא דלהון תקיפא וכו' דלא אצטרך סהדי ולא אצטרך לדיינא אחרא ולא נטיל משכונא כשאר דיינא, ומה משכנא נטיל, נשמתין דבר נש דכתיב טו וקבע את קבעיהם נפש טו.

קב, יח פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם: (מג) פנה, הקשיב מבעי ליה או שמע מאי פנה, אלא כל צלותין דעלמא צלותין, וצלותא דיחיד

מראה מקומות

סג איכה ב יט.	טד שמות כב, כו.	סה ישעיה נו, טו.
סו שם נא, יט.	סז משלי כב, כג.	סח שם. סט ד יתרו פו, ע"ב.

ביאור

של בגד ומלבוש, שהרי אין לו לעני בגדים. אלא פה הכונה שהוא מעוטף בצרות (פארשמאכט באידיש) ולפני ה' ישפך שיחו שהוא קובל וצועק ומתרעם לפני הקב"ה מפני שזה נוח להקב"ה ששומע ומקבל דבריו והעולם מתקיים בו אם לא נמצא עמודים אחרים שהעולם מתקיים בהם. וזה משלשה עמודי העולם שנאמר במס' אבות פ"א מ"ב על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. אוי לו למי שהעני מתאוונן עליו לפני הקב"ה, שעליו כתיב שאם יצעק לפני ה' ושמעוני כי חנון אני, ולשאר בני עולם לפעמים שומע צעקתם, ולפעמים לא, ולמה

שימע להעני ביותר, מפני שהקב"ה דירתו עם אלה הכלים השכורים, כמו שכתוב ואת דכא ושפל רוח שהקב"ה שוכן אתם. מכאן אני למדים שמי שנויף וסוגע בכבודו של העני ומצערו הוא נויף בהקב"ה מפני שהקב"ה הוא ביחוד עם העני כמו שכתוב ואת דכא ושפל רוח, וכתוב כי ה' יריב ריבם. מפני שהוא האפוטרופוס שלו והוא חזק שלא נצרך לעדים ולא לדיין אחר ולא לוקח משכין כשאר דיין, ומה: המשכון שלוקח, נשמתו של האדם כמו שכתוב וקבע את קבעיהם נפש.

(מג) פנה, הקשיב מבעי ליה למה כתיב פנה הלא היה צריך לכתוב שהקשיב או שמע,

תורה אור

(ל) בניצוצי אורות מביא משו"ת חות יאיר קעו שרק שבור לב ועניו הם חשובים לפני הקב"ה שהוא באמת צדיק אבל הוא שלם ברמ"ח אברים, אבל מי שהוא מחוסר אבר אין זה חשיבות לפני הקב"ה לענין למנותו ש"ץ או ליתן לו לברך בה"מ עיי"ש.

לא עאל קמי מלכא קדישא אלא בחילא תקיפא, דעד לא עאלת ההיא צלותא וכו' אשגח בה קב"ה ואסתכי בה, ואסתכי בחובוי ובזכותיה דההוא בר נש מה דלא עביד כן בצלותא דסגיאין (לא), דכמה אינון צלותין דלא (מבני) מן זכאין אינון ועאלין כלהו קמי קב"ה ולא אשגח בחוביהו, בג"כ פנה על תפלת הערער, מהפך ואסתכי בה וכו' במה רעותא אתעביד ומאן הוא בר נש דצלי צלותא דא ומאן אינון עובדוי, בג"כ ליבעי ליה לבר נש דלצלי צלותא בצבורא, מאי טעמא, בגין דלא בזה את תפלתם אע"ג דלאו כלהו בכחונה ורעותא דלבא ע.

קב, כב ולספר בציון שם ה' ותהלתו בירושלם: (מד) דהא בציון במקדשא שרי לאדכרא שמא קדישא כדקא חוי (לב), ולבר, בכנויו וכו' כלא סתים וגליא ע"א.

קג, א לדוד ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו: (מה) נד אסתכל דוד מלכא באינון דינין דבר נש, כד אסתלק מהאי עלמא, אקדים ואמר

מראה מקומות

ע ד ויח רלו, ע"א. ע"א ז אחרי עב, ע"ב.

ביאור

אלא כל תפלות העולם הם תפלות, אבל תפלת היחיד אינה נכנסת לפני המלך הקדוש אלא ככה חזק ובהתאמצות יתירה מפני שקודם שהיא נכנסת משגיח בה הקב"ה ומסתכל בה ובחטאיו ומצותיו של האיש, אם הוא ראוי שתשמע ותתקבל תפלתו מה שאינו עושה כן בתפלת הרבים, שתפלת הרבים יש כמה מהם שאינם צדיקים ואף על פי כן נכנסים כולם לפני הקב"ה ולא משגיח ולא מביט בחטאיהם, בג"כ ומפני זה כתוב מה פנה אל תפלת הערער אל תפלת היחיד פונה ומהפך ומסתכל ומעין בה באינו רצון הוא מתפלל ומי הוא האיש המתפלל ומה המה מעשיו, אבל ולא בזה את

תפלתם של הרבים אמילו אינם כדאים, בג"כ ומפני זה צריך אדם להשתדל שיתפלל בצבור, למה, משום דלא בזה את תפלתם של הרבים הגם שלא כולם הם בכחונה הראויה וברצון הלב.

(מד) דהא בציון כונת הפסוק הוא כך לספר בציון שם ה' שבציון בבית המקדש מותר לאדכרא להוכיר שמו הקדוש השם מפורש כמו שכתוב, שם הויה אבל בירושלם הייני חזק מבית המקדש, בשם רק תהלתו היינו בכנוי אדני והכל סתום וגלוי.

(מה) כד אסתכל דוד מלכא בהדינים של האדם אחרי שמסתלק וגפטר מן העולם הזה,

תורה אור

(לא) ברכות ה, ע"א, אימתי עת רצון, בשעה שהצבור מתפללין וכו' דבי נתן אומר מגין שאין הקב"ה מואס בתפלתן של רבים שנאמר הן אל כביר לא ימאס, וכתיב פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי.

(לב) סוטה לת, ע"א כה תברכו את בני ישראל בשם המפורש וכו' יכול אף בגבולין כן וכו' שם בבית הבחירה (ולא בגבולין).

ברכי נפשי את ה', עד לא תפוק מעלמא, השתא דאנת אשתכחת עם גופא, וכל קרבי את שם קדשו, אתון שייפי דמשתתפי ברוחא, השתא דאשתכחת עמכון אקדימו לברכא שמא קדישא, עד לא ימטא זמנא דלא תיכלון לברכא ליה ולאודאה עלייכו עב.

לדוד ברכי נפשי את ה' : (מו) אתייהיבת בבר נש נשמת חיים דאתמר בה חמשה תקוני (לג) מה הקב"ה זן כל עלמא הכי נשמתא זנת כל גופא, מה הקב"ה רואה ואינו נראה הכי נשמתא רואה ואינה נראית, מה הקב"ה יושב בחדרי חדרים הכי נשמתא יושבת בחדרי חדרים, מה הקב"ה מלא כל העולם (נ"א הארץ כבודו) הכי נשמתא מלאה את כל הגוף, מה הקב"ה דן את כל העולם הכי (לד) נשמתא דנא את גופא עג.

קג. טו אנוש כחציר ימיו כציץ השדה כן יציץ : (מז) דאילנא דאתקציצו ענפין עתיקין דיליה וצמחו כמלקדמין בשרשוי אהדרו בעלמא כמלקדמין

מראה מקומות

עב ד' גשא קכו, ע"א ; ויקהל קצט, ע"ב. עג תקו"ז תייג כח, ע"א.

ביאור

הקדים ואמר ברכי נפשי את ה' היינו שתכרך לה' קודם שתצא מן העולם בזמן שעדיין היא נמצאת עם הגוף וכל קרבי את שם קדשו אתם האברים שלי שהם עדיין עם הנפש הרוח והנשמה בהשתתפות תקדימו לברך השם הקדוש קודם שיגיע הזמן שלא תוכלו לברכו ולהודות לו, וזהו כונת הפסוק ברכי נפשי את ה' וכל קרבי אני רוצה שהנפש בזמן שהוא ביחו עם קרבי תברכי את ה'.

(מו) אתייהיבת בבר נש ניתן לאדם נשמת חיים שנאמר בה חמשה מעלות ותקונים, שהיא דומה כביכול לה', מה הקב"ה זן את כל העולם כן הנשמה זנה את כל הגוף, ומה הקב"ה רואה ואינו נראה כך הנשמה רואה ואינו נראית, מה הקב"ה יושב בחדרי חדרים, כן הנשמה

תורה אור

(לג) ברכות י, ע"א. הני חמשה ברכי נפשי כנגד מי אמרן דוד, לא אמרן אלא כנגד הקב"ה וכנגד נשמה. ועיין ב"ר פי"ד חמשה שמות נקראו לה [לנשמה] נפש, רוח, נשמה, יחודה, חיה. (לד) עיין תענית יא, ע"א. רבי חידקא אומר נשמתו של אדם היא מעידה עליו.

מיתו סבין ואתהדרו להאי עלמא עולימין, והיינו רזא שמחדש קב"ה בכל יום תמין מעשה בראשית דמתין אלף בכל יומא ומתחדשין אלף בכל יומא (לה) **עד**.

קג, ית וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו וגו' : (מח) כמה גדולה היראה לפני הקב"ה שבכלל היראה ענוה, ובכלל הענוה חסידות (לו) נמצא שכל מי שיש בו יראת חטא ישנו בכלן, ומי שאינו ירא שמים אין בו לא ענוה ולא חסידות **עה**.

קג, כ ברכו ה' מלאכיו : (מט) אלין אינון דמתעסקין באורייתא דאקרון מלאכיו בארעא (לו) וכו' האי בהאי עלמא, בההוא עלמא תנינן (לח) דזמין קב"ה למעבד לון גדפין כנשרין ולאשטא בכל עלמא דכתיב **עו** וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים **עז**.

ברכו ה' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו וגו' : פתח ר' חייא ואמר ברכו ה' (נ) זכאין אינון ישראל מכל שאר עמין דעלמא, דקב"ה אתרעי בהון מכל שאר עמין וכו' יהיב לון אורייתא קדישא (לט) בגין דכלהו הו ברעותא חדא על טורא דסיני, ואקדימו עשיה לשמיעה וכו' (מ) קרא קב"ה

מראה מקומות

עד ו' פנחס רטז, ע"ב. עה ו' נשא קמה, ע"א. עו ישעיה מ, לא.
עז ו' היא בהקדמה יב, ע"ב.

ביאור

שנפלים מהאילנות בסוף כל שנה ונכלים באמת אינם בלים כי העלים מתיבשים ונופלים לארץ ומגם נעשה בארץ כמו זבל ונותן כח בהאדמה להצמיח בהאילן עלים ירוקים חדשים וכן תזורים חלילה.

(מח) אין צריך ביאור, עיין למעלה.
(מט) אלין אינון מלאכיו הכונה על אלה הצדיקים שעוסקים בתורה שהם נקראים מלאכיו

תורה אור

(לה) קה"ד פ"א בס' דור הולך.

(לו) עיין סוף סוטה במשנה ובברייתא.

(לז) עיין קידושין עב, ע"א : גורים כ, ע"ב אמר אממר מאן מלאכי השרת רבנן.

(לח) סנהדרין צב, ע"א, ע"ב תנא דבי אליהו וכו' צדיקים וכו' צדיקים מה הן עושין הקב"ה עושה להם כנפים כנשרים ושטין וכו'.

(לט) עיין מכילתא יתרו יט סוף פרשה א.

(מ) שבת פ"ג, ע"א.

לפמליא דיליה אמר לון עד הכא אתון הויתון יחידאין קמאי בעלמא, מכאן ולהלאה הא בני בארעא חברים בהדייכו בכלא, לית לכו רשות לקדשא שמי עד דישאל (מא) יתחברון בהדייכו וכו' בגין דאקדימו עשיה לשמיעה כגזונא דמלאכי עלאי עבדי ברקיעא דכתיב ברכו וגו' עשי דברו בקדמיתא ולבתר לשמוע עפ.

ד"א נא ברכו ה' מלאכיו, אינון צדיקיא בארעא, דאינון חשובין קמי קב"ה כמלאכי עלאי ברקיעא, בגין דאינון גבורי כח (מב) דמתגברי על יצדיהון וכו' לשמוע בקול דברו דזכאן בכל יומא למשמע קלא מלעילא בשעתא דאצטריכו עט.

ברכו ה' : נב) מאי ברכו משיכו ברכאן מאתר דכל ברכאן נפקין וכו' משיכו דנהורא עד דיתעבדין ברכה דסגיא משיכו דאתמשיך וכו' מעילא לתתא פ.

קד, ג המקרה במים עליותיו : נג) קב"ה כד ברא עלמא, מגו מיא אפיק ליה וכו' (מג) פלג מייא לתריין, פלוגתא לתתא ופלוגתא לעילא וכו' מפלוגתא תתאה עבד ותקן עלמא דא, וכו' ופלגו אחרא סלקיה לעילא ותקר ביה

מראה מקומות

פ ו' בלק קצ, ע"ב.

עט שם.

עח ו' לך ז, ע"א.

ביאור

להמלאכים ואמר להם עד עכשיו הייתם היחידים לפני בעולם, ומכאן והלאה בני בארץ חברים עמכם בכל, ואין לכם רשות לקדש את שמי עד שישאל יתחברו עמכם, מפני שהקדימו עשיה לשמיעה כמו מלאכי מעלה עושים בשמים, וזה המשך כל השלשה פסוקים האחרונים במזמור זה שברכו ה' מלאכיו, ביחד עם ברכו ה' כל כעשיו וכל מקומות ממשלתו היינו ביחד עם ישראל.

נג) קב"ה כד ברא עלמא, כשבדא הקב"ה את העולם, ממים הוציא אותו והוא וחלק את המים לשתיים חצי למטה, וחצי למעלה מהמחצה שלמטה עשה ותקן את העולם הזה והחצי השני העלהו למעלה ועשה בו תקרה למעלה תורה אור

(מא) חילין צא, ע"ב, ואין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה.

(מב) אבות פ"ד, מ"א, איזהו גבור הכובש את יצרו : אור"ג, פכ"ג.

(מג) תניגה טו, ע"א : ירושלמי ברכות פ"א, ה"א.

תקראין עלאין הה"ד המקרה במים עליותיו, ועבד רקיע בין תרין פלוגתייא אלין הה"ד יהי רקיע בתוך המים פא.

קד, ד עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוחט: נד) ת"ח, נשמתא לא סלקא לאתחזאה קמי מלאכ קדישא עד דזכאת לאתלבשא בלבושא דלעילא לאתחזאה תמן, וכן כגוונא דא לא. נחתא לתתא עד דאתלבשת בלבושא דהאי עלמא, כגוונא דא מלאכין קדישין דלעילא, דכתיב בהו עושה מלאכיו רוחות וגו' כד עבדן שליחותא בהאי עלמא, לא נחתין לתתא עד דמתלבשין בלבושא דהאי עלמא, וכלא איהו כגוונא דההוא אתר דאזיל תמן פב.

קד, טו ויין ישמח לבב אנוש: נה) דא יינא דאורייתא (מד) דהכי סליק ייין בחושבן סו"ד ומה יין צריך למהוי סתים וחתים דלא יתנסך לע"ו, אוף הכי, צריך למהוי סתים וחתים סוד דאורייתא, וכל רוין דילה, ולא אשתקיין אלא ליראיו, ולא למגנא עבדין כמה פקודין ביין ומברכין ביה לקב"ה פג.

קד, יט עשה ירח למועדים: נו) עשה ירח (מה) בגין לקדשא ביה ריש ירחין וריש שתין, וכו' הה"ד פד והיו לאתת אלן שבתות דכתיב

מראה מקומות

פא ז' צו לב, ע"ב. פב ז' פקודי רכט, ע"ב. פג ז' פינחס רטז, ע"ב; ויחי רמ, ע"א. פד בראשית א, יד.

ביאור

וזהו כונת הדברים המקרה במים עליותיו ועשה רקיע בין שני חצאי המים וזהו יהי רקיע בתוך המים שבאמצע המים עשה הרקיע. נד) ת"ח בא וראה שהנשמה לא עולה להיראות לפני המלך הקדוש עד שמקודם היא זוכה להתלבש בלבוש שלמעלה להתראות שם, וכן אם הנשמה רוצה לרדת למטה מוכרחת להתלבש בלבוש גשמי שבעולם הזה, וכן הדבר במלאכים קדושים כשעושים שליחות בעולם הזה, אינם יורדים למטה עד שמתלבשים בלבוש של העולם הזה, והכל הוא כפי המקום שהולך לשם, וזהו כונת הדברים עושה מלאכיו וגו' שהמלאכים עושים במלבושם כפי המקום תורה אור

שצריכים להיות שם. נה) דא יינא דאורייתא זה שכתוב שהיין ישמח הלב הכונה על יין התורה שכך עולה: יין בגימטריא סוד שבעים למה נמשלה התורה וסודותיה ליין שכמו שיין צריך לחיות סתום וחתום שלא יתגנן לע"ו, כך צריכים להיות סודות התורה סתומים וחתומים שלא להשקות מהם רק ליראי השם, ולא למגנא ולא בזהם עושים כמה מצות ביין ומברכים בו להקב"ה. נו) עשה ירח השם עשה הירח למועדים, בכדי שעפ"י הילוך הלכנה יקדשו ראשי חדשים וראשי שנים, וע"ז דרשו רז"ל והיו לאותות אלו שבתות ולמועדים אלו ימים טובים, ולימים

(מד) עיין בעירובין סה, ע"א בדברי ר' חייא ובילקוט גרס אמר רב. (מה) עיין סוכה כט, ע"א.

פה כי אות הוא ולמועדים אלו י"ט, ולימים אליו רישי יוחזין ולשנים אליו רישי שנין פו.

קד, כד מה רבו מעשיך ה' וגו' : נו) כמה סגיאין עובדוהי דמלכא קרישא בעלמא, משל לבי"נ דנטיל בידוהי כמה מקטורין כחדא וזרע לון בומנא חדא, ולבתר נפיק כל חר וחד בלחודוהי, כך קב"ה עבד עובדוהי בחכמה וכו' וזרע לון ולבתר נפקו כל חר וחד בומניה, הה"ד כלם בחכמה עשית פז.

מה רבו מעשיך ה' : נח) ולית לך כל שייפא ושייפא דקיימא ביה בבר נש, דלא הוי לקבליה בריה בעלמא, דהא כמה דבר נש איהו אתפליג שייפין וכו' וכלהו חר גופא, הכי נמי עלמא כל אינון בריין כלהו שייפין וכו' כלהו הא (חד) גופא ממש, וכלא כגוונא דאורייתא דהא אורייתא (מו) כלא שייפין ופרקיין וכו' וזר מתתקנן כלהו, אתעבי"ו חר גופא, כיון דאסתכל דוד בעובדא דא פתח ואמר מה רבו מעשיך ה', וכו' ובגיין כך כתיב פח מי ימלל גבורות ה' וגו' פט.

קד, כט תסתיר פניך יבהלון וגו' : ד' יוחנן אמר וכו' נט) מכאן שאין הקב"ה עושה דעה לשום אדם (מו) אלא כשאנו משגיח בו הוא בלה מאליו דכתיב תסתיר וגו' צ.

מראה מקומות

פה שמות לא, יג. פו ז' ויחי רלו, ע"ב. פז ז' תוריע מב, ע"ב ; מג, ע"א.
פח תהלים קו, ב. פט ז' תולדות קלה, ע"ב. צ ו' וירא קטו, ע"א.

ביאור

אלו ראשי חודשים ולשנים אלו ראשי שנים, וביחד הם גוף העולם ממש, והכל כנוח התורה, (נו) כמה סגיאין מה דבו וגדולים מעשי המלך שהתורה היא אברים ופרקים וכשמתתקנים כולם הקדוש בעולם משל למלך שלקח כמה מיני נעשים גוף אחד, ובהתורה יש רמ"ח מצות זרעים בבת אחת וזרעם ואח"כ יצא בל אחד עשה כנגד רמ"ח אברי אדם ושס"ה מצות לא לחוד כך הקב"ה עשה מעשיו בחכמה וזרעם ואח"כ יצא כ"א בומנו ובמקומו.
נח) ולית לך כל שייפא ואין לך אבד שקיים באדם שאין כגודו בריה בעולם מפני שכמו שהאדם מתחלק לאברים שונים וביחד הם גוף אחד, כן העולם כל הברואים הם אברים

תורה אוד

(מו) קה"ד פ"א, א"ר ברכיה בשם רשב"ל כל מה שברא הקב"ה באדם ברא בארץ לדוגמא לו, אדם יש לו ראש והארץ יש לה ראש וכו' ; אדר"נ פלי"א יצר באדם כל מה שברא בעולמו וכו'. (מו) ב"ר, פ"ד, א"ר אלעזר משעה שאמר הקב"ה ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע לא יצאה טובה לעושה רעה ורעה לעושה טובה, אלא טובה לעושה טובה ורעה לעושה רעה, וכו' ורשיי באיכה ג' לת מביא זה בשם ר' יוחנן כמו פה בזהר.

קד. כט תוסף רוחם יגועון: ס) בשעתא דבר נש שכיב ודינא שריא עליה לנפקא מהאי עלמא אתוסף רוחא עלאה ביה מה דלא הוה ביומוי וכו' חמי מה דלא זכה ביומוי וכו' הה"ד תוסף רוחם יגועון. וכו' כדין כתיב צא כי לא יראני האדם וחי. בחייהון לא זכאן. במיתתהון זכאן צב.

קד. לא יהי כבוד ה' לעולם וגו': סא) דכתיב צג ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה להי עולם וגו' וכו' לא ישתאר מבני עלמא בר אינון גזירין דקבילו את קיימא קדישא. ועאלו בקיימא קדישא באינון תרין חולקין וכו' והוא נטיר ליה לההוא קיים. ולא עייליה באתר דלא אצטריך. אלין אינון דישתארו ויכתבו לחיי עלמא. מנלן דכתיב צד והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו וגו' וכו' ובהו זמין קב"ה לחדתא עלמא ולמחדי בהו. על ההוא זמנא כתיב יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו צה.

קד. לר יערב עליו שיחי אנכי אשמח בה': סב) שמע ישראל ש"מ ע רבתי ד מן אחד רבתי היינו עד וכו' צו עד ה' בכס ועל כל אחד ואחד דמיהד אותו בעולם ועל כן אמר דוד אנכי אשמח בה' ש"מ מן שמע א"ח מן אחד הרי אשמח צו.

מראה מקומות

צא שמות לג. כ.	צב ו' ויחי ריח, ע"ב.	צג דניאל יב. ג.
צד ישעיה ד. ג.	צה ו' בשלח נו, ע"ב.	צו ש"א, יב. ה.
צז ו' פנחס רנה, ע"א.		

ביאור

ופריעה ושמר הברית ולא הכניסו למקום האסור, אלה הם שישארו ויכתבו לחיי עולם, שעליהם נאמר והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו ובהם עתיד הקב"ה לחדש העולם ולשמוח בהם ועל הזמן הזה כתוב פה יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו. סב) שמע ישראל שבקריאת שמע העיין מתיבת שמע הוא גדול משאר האותיות וכן האות ד מן התיבה אחד הוא ב"כ גדול משאר אותיות וביחד הם צד וזה מרומן בפסוק שאמר שמואל הנביא לישראל עד ה' בכס שהקב"ה הוא עד על כל יהודי שמתד אותו בעולם וזה רמו דוד בפסוק: ה' אנכי אשמח בה' היינו ש"מ מן שמע א"ח מן אחד הם אותיות אשמח לרמו על הנ"ל.

שכתוב תסתיר אם רק תסתיר פניך, או ממילא יבהלו ויכלו. ס) בשעתא דבר נש שכיב בזמן שהאדם שוכב חולה, הדין שוריה עליו שימות ויצא מן העולם, נתוסף אז רוח עליון בו מה שלא היה קודם בחייו חמי ורואה מה שלא זכה לראות בחייו וזה כונת הדברים תוסף רוחם וגו' וע"ז כתיב כי לא יראני האדם וחי שבחייו אינו זוכה לראות, אבל במיתתו זוכה לראות אור ה'. סא) דכתיב ורבים מישני שבזמן תחית המתים חלק מהם יקיצו ויחיו, וחלק יהיו לדראון עולם, לא ישאר מבני העולם תוץ מהנימולים שקבלו עליהם לקיים אות ברית קודש ונכנסו לברית בשני חלקי המצוה מילה

קד, לה יתמו חטאים מן הארץ וגו' ברכי נפשי את ה': אר"ש סג) כל זמנא דחייביא סגיא בעלמא כביכול שמא קדישא לא מתברך בעלמא, וכל זמנא דחייביא לא סגיא בעלמא שמא קדישא מתברך בעלמא, הה"ד יתמו חטאים וגו' ברכי נפשי את ה' הללויה צח.

יתמו חטאים מן הארץ וגו' : (סד) כל מאן דאעבר מאינון זינין בישין, [שעליהם נאמר בפ' אחרי כמעשה ארץ מצרים וגו'] או רשותא אחרא בארעא, ארעא אסתאבת, ווי ליה להווא גבר, ווי לנפשיה, דהא ארעא קדישא לא מקבלא ליה לבתר, עליה כתיב יתמו חטאים מן הארץ בעוה"ז ובעוה"ב, ורשעים עוד אינם בתחיית המתים כדון ברכי נפשי וגו' צט.

קה, יחייט ענו בכבל רגלו וגו' עד עת בא דברו וגו' : (סה) הכי תנינן, כל מלה ומלה דצלוחא דאפיק בר נש מפומיה, סלקא לעילא ובקעא דקיעין ועאלת לאתר דעאלת, ותמן אתבחנת ההיא מלה אי היא מלה דכשרא אי לא, אי איהי מלה דכשרא עאלין לה קמי מלכא קדישא למעבד רעותא, ואי לאו סאטין לה לבד וכו' כתיב ביה ביוסף ענו בכבל רגלו וגו', עד אימתי ענו בכבל רגלו, עד עת בא דברו, אמרת ה' צרפתהו, עד עת בא דברו דמאן, אלא עד עת בא דברו (דיוסף ואתבחין) ההיא מלה הה"ד אמרת ה' צרפתהו, כדון שלח מלך ויתירהו וכו' ק.

מרהוה מקומות

צח ז' האינו רצו, ע"א. צט ז' אחרי עב, ע"ב. ק ד ניצורע נה, ע"א.

ביאור

סג) כל זמנא כל זמן שהרשעים מרובים בעולם כביכול שמו הקדוש אינו מתברך בעולם ובזמן שהרשעים לא יתרכו בעולם או שמו הקדוש מתברך בעולם וזהו כונת הדברים יתמו חטאים כשיכלו החוטאים או ברכי נפשי את ה' אז יתברך שמו הקדוש. (סד) כל מאן דאעבר כל מי שעבר מאלו מינים רעים שעליהם כתיב כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וגו' או עובד ע"ז בארץ, הארץ נטמאת, או לו להאיש הזה אוי לנפשו שהרי הארץ הקדושה אינה סובלת מעשה הטומאה ולא מקבלת אותו אח"כ ועליו נאמר יתמו חטאים וגו' בעוה"ז ובעוה"ב ורשעים עוד אינם בתחיית המתים.

(סה) הכי תנינן בן למדנו, כל מלה ומלה שבתפלה שמוציא האדם מפיו עולה למעלה ובוקעת רקיעים, ועולה למקום שעולה, ובשם נבחנת התיבה אם היא תיבה טובה ודבור הגון ונאמרה באופן הראוי או לא, אם היא תיבה טובה ומתוקנת או מכניסים אותה לפני המלך הקדוש לעשות רצונה ובקשתה, ובאם לאי דוחים אותה לחוץ וזהו כונת הדברים פה שנאמר על יוסף ענו בכבל רגלו עד א"י: זמן ענו אותו, עד עת בא דברו של יוסף לפני מלאכי מעלה ובתנו את דברו וזהו אמרת ה' צרפתהו שהדברים והתפלות ששפך, צרפו ובחנו אותם אם הם כהוגן וכנוון, ואז שלח מלך ויתירהו, משל עמים ויפתחהו.

קה, כ שלח מלך ויתירוהו, משל עמים ויפתחוהו: (סו) רבי שמעון אמר כתיב קא ה' מתיר אסורים וגו' והכא כתיב שלח מלך ויתירוהו וכו' אלא שלח מלך דא קב"ה, מושל עמים דא קב"ה, שלח מלך, מלך עלאה שלח ויתירוהו, ומאן איהו דשלח ליה, דא מלאך הגואל, דאיהו מושל עמים, דאיהו מושל על תתאי וכלא מעם קב"ה קב.

קה, כג ויבא ישראל מצרים ויעקב גר בארץ חם: ר' אלעזר פתח ויבא ישראל וגו', (סו) ת"ח דקב"ה מגלגל גלגולין בעלמא ומקיים אסרין וקיומי? בגין לקיימא קיומא וגזרה דאיהו גזיר דהא תנן (מח) אלמלא חביבו ורחימו דרחים

מראה מקומות

קא תהלים קמז ז. קב ז' מקץ קצה, ע"א.

ביאור

(סו) ר"ש אמר כתיב ה' מתיר אסורים, ואיך הגיאל שהוא מושל על עמים, שהוא מושל זה כתיב פה שלח מלך ויתירוהו, אלא הפשט הוא כך, שלח מלך, זה קב"ה מושל עמים זה הקב"ה, והכונה שלח מלך, המלך מלכי המלכים, שלח ויתירוהו, ואת מי שלח, זה מלאך

(סו) ת"ח בא וראה הקב"ה מגלגל גלגולין בעולם ומסכב סיבות בכדי שיקיים הברית והגזרה שבזר הקב"ה ואמר לאברהם בברית בין

תורה אור

(מח) שבת סט, ע"ב א"ר חייא בר אבא א"ר יותנן ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל, אלא שזכותו גרמה לו; כ"ד, פס"ו ר' ברכיה בשם ר"י בר סימון וכו' מדרש שוה"ט ס', קה א"ר יהודה בר נחמן בשם ר' שמעון בן לקיש ראוי היה וכו' כנ"ל, והנה לכאורה קשה להבין למה ראוי היה יעקב אבינו לירד בשלשלאות של ברזל הרי בברית בין הבתרים נאמר לאברהם אבינו רק כי גר יהיה זרעך וגו' ולא דוקא לירד בשלשלאות, אמנם רש"י הק' הסביר זאת כדרך כל הגולים שהרי עפ"י גזרת גלות ירד לשם אבל עדיין לא נכיתי להבין למה דוקא ראוי היה לירד בשלשלאות שהרי גם למשל אברהם אבינו ירד למצרים מפני הרעב והיה יכול להיות סיבות שונות מהקב"ה מסכב הסיבות שיצטרך לעזוב את ארץ ישראל ולרדת למצרים, ולדעתי אולי יש ע"ז טעם עפ"י דברי המדרש רבה שהזכרנו שדורש הפסוק בחבלי אדם אמשכם זה יוסף וימשכו ויעלו את יוסף, בעבותות אהבה וישראל אהב את יוסף מכל בניו ואהיה להם כמרימי עול שרוממתי צדיו עליו ואינו זו, זו אשת פוטיפרע, כל כך למה על לחיהם בשביל דבר שהוציא מלחיו ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם, והיות כי צדיקים מקפיד עליהם הקב"ה כחוט השערה אולי זה היה הטעם שראוי היה לרדת בשלשלאות של ברזל מסיבת שני הרברים אחת וישראל אהב וגר ושנית על שהביא יוסף דבתם רעה ויעאע"ה שמע לדבריו, וכן אמרו רז"ל בשבת י, ע"ב א"ר חמא וכו' לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שהרי בשביל שני סלעים וכו' ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים, והובא זה הדבר להלכה בטוה"מ סימן רפ"ב.

קב"ה לאבהן הוה אתחזי לנחתא יעקב למצרים בשלשלי דפרולא וברחימו דלהון שלטיה ליוסף בריה ועבד ליה מלכא דשליטא על כל ארעא ונחתו כלהו בשבטין ביקרא ויעקב כמלכא, ת"ח מה כתיב ויבא ישראל וגו', כיון דכתיב ויבא ישראל מצרים לא ידענא דיעקב גר בארץ חם, אמאי אצטריך הא, אלא ויבא ישראל מצרים דא קב"ה, ויעקב גר בארץ חם, דא יעקב, דהא בגיניה דיעקב ובנוי אתאת שכינתא למצרים קג.

קו, ב מ'י ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו: (סח) מהו ימלל, ידבר מבעי ליה, ואי תימא דארחיה דקרא הכי הוא וכו' לא, דכלהו לאחזאה מלה קא אתיין, אוף הכא לאחזאה מלה קא אתיא, מי ימלל כדכתיב קד וקטפת מלילת בידך, גבורות ה' בגין דסגיאין אינון, דהא כל גורא דדינא מתמן קא אתיא ועל רא מאן איהו (מט) דיסלק ויעבר גורה חדא מאינון גבוראן דעביד קב"ה וכו' דסגיאין

מראה מקומות

קג ז מקץ קצו, ע"ב. קד וברים בג, כו.

ביאור

הבתרים (שנאמר בפי' לך) כי גר יהיה זרעך וגו' והגורה היתה צריכה להתקיים ובאם לא האהבה שאהב הקב"ה לאבותינו היה מוכרח יעקב אבינו לרדת למצרים בשלשלאות של ברזל אבל מאהבת הקב"ה את האבות היה הסיבה כעס של השבטים הקדושים שמכרו את יוסף למצרים ונעשה שם מלך ושליט על כל ארץ מצרים וידדו כל השבטים למצרים בכבוד ויעקב כמלך ועלינו לפרש הפסוק כאן דכתיב ויבא ישראל מצרים האם איננו יודעים שיעקב גר בארץ חם שהוא מצרים ולמה הזכיר זה אלא זה שכתוב ויבא ישראל

מצרים, הכונה על הקב"ה ויעקב גר בארץ חם זה יעקב אבינו שבשכיל יעקב ובנוי באה שכינה למצרים.

(סח) מהו ימלל למה כתיב ימלל, שלכאורה היה צריך לכתוב ידבר ואם תאמר שכן רך הפסוק ליבר כך, שיש עוד מקומות שכתוב במקום יבר ימלל, לא, מפני שבכל המקומות שכתוב ימלל הוא להראות ולרמוז על איזה ענין נכתב כך, וגם פה נכתב בכונה ימלל שהוא לשון כריחה ותחיכה כמו שכתוב וקטפת מלילות וזהו הכונה פה מי ימלל מי יוכל להכרית ולבטל ולהעביר גורה אותה מהגבורות

ביאור

(מט) אחד מגדולי הצדיקים פירש קרוב לדרך זה רמז הפסוק מי ימלל גבורות ה' מי יוכל להכרית גבורות ה' ולבטלם אם שורה על האדם דיגים העצה היא ישמיע כל תהלתו, יאמר כל התהלים ומפני זה נתפשט המנהג ברוב תפוצות ישראל לאמר על כל צרה שלא תבוא כל התהלים כי סגולתו לבטל הגבורות והגיוירות רעות ואולי זהו כוונת הרבנים ביהי רצון שתוקן לאמר קודם אמירת תהלים ולומר עדיצים ולהכרית כל החוחים וכו' ונזכר זאת בלבוש באו"ח סימן א' סעיף ט לאמר תהלים בכל יום קודם התפלה ומביא בשם ס' שערי אורה, שלכך קראם דוד מומורים ע"ש שהם מאתכים להם דרך לעלות התפלה.

אינן (דרגין) דינין דאשתמודען ומתחברן בתהלה וכמה חילין וכמה משיריין דמתחברן בה כדכתיב קדא היש מספר לגדודיו ועל דא מאן יכיל לאשתמע כל תהלתו קה.

מי ימלל גבורות ה' : סט) ת"ח אתא שלמה ובעא למיקם על מלוי דאורייתא ועל דקדוקי אורייתא ולא יכיל. אמר קו אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני (ג) וכו' כתיב בשלמה קז וידבר שלשת אלפים משל. ויהי שירו חמשה ואלף והא אוקמה (גא) דחמשה ואלף טעמים הו' בכל משל ומשל דהוה אמר. ומה שלמה דאיהו בשר ודם כך הו' במלוי. מלין דאורייתא דקאמר קביה על אחת כמה וכמה וכו', ועל דא כתיב מי ימלל גבורות ה' קח.

קו. ג אשרי שמרי משפט עשה צדקה בכל עת : ע) וכי בכל עת יכיל בר נש למעבד צדקה (גב). אלא מאן דישתדל בארחוי דאורייתא ועביד צדקה עם אינן דאצטריכו לה. וכו' אסגי היא צדקה לעילא ותתא. וכו' ומהיא צדקה

מראה מקומות

קדא איוב כה. ג	קה ד יחי רמט. ע"א.	קו קהלת ז. כב.
קז מ"א ה. יב.	קח ד תולדות קלה. ע"א.	
	ב י א ו ר	

שעושה הקביה שיש הרבה גזרות שהם מוכרים ומחובדין בתהלות ולדעתי הכונה שעצם הגזרות הם מחוברים בתהלות וחסדים וזהו כונת הפסוק מי יוכל להשיג ולהבין הגבורות ולהבין כל תהלתו. ועיין בפנים הוהר עומק כחזנו הקדושה.

סט) ת"ח בא וראה בא שלמה ורצה לעמוד על דברי התורה ודקדוקי התורה ולא יכול ואמר אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. וכתיב בשלמה וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף. וחכמינו העמידו שהכונה שחמשה ואלף טעמים היו בכל משל ומשל שאמר, ומה

שלמה שהוא בשר ודם כך היה בדבריו כמה טעמים על כל משל, דברי התורה דאמר הקביה על אחת כמה וכמה שבכל תיבה ותיבה יש בה כמה משלים ושכחות וסודות עליונים ועל זה כתיב מה מי ימלל גבורות ה', שהתורה ניתנה במדת הדין והגבורה כמו שכתוב בתחלת

עשרת הדברות וידבר אלהים וגו'. ע) וכי בכל עת יכול בר נש למעבד צדקה האם בכל עת יוכל אדם לעשות צדקה, שכתוב עשה צדקה בכל עת, אלא הבונה שמי שעוסק בדרכי התורה ועושה צדקה עם אלה שזקוקים לה. הוא מרבה ומגדיל הצדקה הוואת

תורה אור

(ג) עיין יומא יד. ע"א.

(גא) עירובין כא. ע"ב. אמר רב המנונא וכו' מלמד שאמר שלמה על כל דבר ודבר של תורה שלשת אלפים משל. על כל דבר ודבר של סופרים חמשה ואלף טעמים ועיין במ"ד פ"ט ורבנן אמרי וכו' כ"ל, שהש"ר פ"ט.

(גב) עיין כתובות ג. ע"א. שדרשו באופנים אחרים.

אמשיך וארבי ברכאן לכל אינון תתאי וכו' וכלהו אתברכאן ואתוספן נהגרין כדקא יאות בגין דכלהו אקרו עת (נג) ודא הוא דכתיב עושה צדקה בכל עת. (עיין לעיל לה, ג) קט.

אשרי שמרי משפט עשה צדקה בכל עת : עא) כתיב ק' ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט וכו', כיון דכתיב ושמרו דרך ה', אמאי לעשות צדקה ומשפט, אלא מאן דנטיר אורחוי דאורייתא כביכול הוא עושה צדקה ומשפט, ומאי צדקה ומשפט דא קב"ה וכו', מאן עביד שמא קדישא (נד) בכל יומא, הוי אימא מאן דיהיב צדקה למסכני (עיין שם כי קצרתי מאד) קיא.

קו, כג ויאמר להשמידם לולי משה בחירו וגו' : אמר ר' יצחק אמר רב ואמרי לה א"ר יהודה אמר רב עב) כל זמן שהצדיקים בדור אין מדת הדין יכולה לשלוט בהם הה"ד ויאמר להשמידם לולי משה וגו' וכשהקב"ה רוצה לעשות דין ברשעים, מסלק צדיקים מביניהם, ואז עושה דין ברשעים קיב.

מראה מקומות

קט ז' ויצא קנג ע"א. קי בראשית ית, יט. קיא ד' בחקותי קיג, ע"ב. קיב ז"ח בראשית יב, ע"ב.

ביאור

למעלה ולמטה והצדקה הזאת עולה למעלה למקום מעין ומקור הברכות וע"י המצוה הזאת הוא ממשיך ומרבה ומגדיל ברכות לכל אלה שלמטה בעולם הזה, וכולם מתברכים ונתוספו מאורות כנכון שכולם נקראים עת וזהו כוונת הרבדים דכתיב עושה צדקה בכל עת. עא) כתיב, אצל אברהם כתיב שהוא יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה', לעשות צדקה ומשפט, וכיון שכתוב ושמרו דרך ה' הלא זה כולל הכל ולמה היה צריך לפרט לעשות צדקה ומשפט, אלא הכונה הוא כך

מאן דנטיר מי ששומר דרך התורה ללכת בה כביכול הוא עושה צדקה ומשפט היינו הקב"ה שהשכינה נקראת צדקה ועושה במעשה הצדקה את השם הקדוש בשלימות, מי עושה שמו הקדוש בכל יום, זהו מי שנתן צדקה לעניים.

עב) כל זמן שהצדיקים בדור או אין מדת הדין יכולה לשלוט בהם מסני שהצדיק בצדקתו מגין על הדור, וכשהקב"ה רוצה לעשות דין ברשעים, או מסלק הצדיקים מביניהם היינו שהצדיקים נמטרים, ואז עושה דין ברשעים.

תורה אור

(נג) כח עתים דקהלת (דרך אמת). (נד) ר"ל שגדול מעשה הצדקה מן התפלה [והתורה] שנו"ל בזה שם שגם כה בתפלה עושים שם, אבל אינו ר"ק בזמנו בשטרית, אבל צדקה עביד שמא קרישא בכל יומא סירוש בכל עת ושעה מהיום (ניצוצי אורות מהרמ"ז).

ס פ ר ח מ י ש י

קז. ו ויצעקו אל ה' בצד להם ממצוקותיהם יצילם : א) גדולה צעקה מכולן שצעקה היא בלב, הה"ד א צעק לבם אל ה' צעקה וועקה דבר אחד הוא, וזה קרובה להקב"ה יותר מתפלה ואנחה. דכתיב ב כי אם צעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו וכו', ת"ר האי מאן דצלי ובכי וצעיק עד לא יכיל למרחש בשפוחתיה, האי צלותא שלימתא דהיא בלבא, ולעולם לא הדרא ריקניא. א"ר יהודה גדולה צעקה (א) שקורע גזר דינו של אדם מכל ימיו, ר' יצחק אמר גדולה צעקה שמושלט על מדת הדין של מעלה, ר' יוסי אמר גדולה צעקה שמושלט בעוה"ז ובעוה"ב, בשביל צעקה נוחל האדם עה"ז והעוה"ב דכתיב ויצעקו וגו', ממצוקותיהם יצילם ג.

קט, יז ויאהב קללה ותבואהו ולא חפץ בברכה ותרחק ממנו : ב) ארבעה שרפין וכו' קיימי לד' סטרי עלמא, ואינן ממנן לאשגחא בכל אינן דנטרי יומא דשבתא ומענגי שבתא כדקא יאות, וכו' והאיך מענגי ליה לכל פתורא ופתורא וקיימא ובריך ליה להאי פתורא וכו' ומה ברכה הוא דבריך על האי פתורא וכו' ד אז תתענג על ה' וגו' כי פי ה' דבר וכו', וכד פתורא דבר נש לא קיימא וכו' בסדורא דענוגא כדקא יאות כדין וכו' כלהו דחיין ליה לבר וכו', ואמרי ויאהב קללה ותבואהו ולא חפץ בברכה ותרחק ממנו וגו' וכו' רחמנא לשונך. בגין דענוגא דשבתא, ומהימנותא דקב"ה וכו' כלהו דדוותא דקב"ה איהו ד.

מראה מקומות

ג ז שמות כ, ע"א.

ב שמות כב, כב.

א איכה ב, ית.

ה ז פקודי דנב, ע"ב.

ד ישעיה נה, יד.

ביאור

א) גדולה צעקה צעקה היא יותר חשובה בתפלה שתתקבל, מפני שצעקה היא בלב צעקה וועקה חשיבות אחד להם והם קרובים יותר להקב"ה יותר מלשון תפלה ואנחה, מאן דצלי ובכי מי שמתפלל וכוכה בתפלתו כל כך עד שקשה לו אז לדבר בשפתיו, תפלה כזו היא שלמה מפני שהיא יוצאת מקרב ועומק הלב ולעולם אינה תוורת ריקם. א"ר יהודה גדולה צעקה שקורע גזר דינו של אדם מכל ימיו עיין עוד בפנים ואין צריך ביאור.

ב) ארבעה שרפין ארבעה מלאכים שרפים תורה אור

(א) רה"ש ית, ע"א ר' יצחק אמר יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין.

קט. כב ולבי חלל בקרבי : ג) אמר דוד בלבא אית תרין היכלין בחד דמא זבחד רוחא, ההוא חד דמליא דמא ביה דיורא ליצר הרע, ולבי לאו הכי, דהא ריקן איהו ולא יהבית דיורא לדמא בישא לשכנא ביה יצר הרע ו (עיין לעיל נא, טו).

קי. ד נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם. על דברתי מלכי צדק : ד) א"ד שמעון (ב) בעצא הקב"ה למיפק כהונתא משם, כד"א ו ברוך אברם לאל עליון, כיון דאקדים ברכתא דאברהם לברכתא דמאריה, אמר ליה אברהם, וכי מקדימין ברכתא דעבדא לברכתא דמאריה, מיד אתיהיבתא כהונתא לאברהם דכתיב נאם ה' לאדני שב לימיני, וכתיב בתריה, נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק, דכתיב והוא כהן לאל עליון, ואין זרעו כהן ח.

קי. ו ידין בגוים מלא גויות וגו' : ה) שבעה היכלין מדורין אינון לעילא וכו' רביעאה ותמן כל אינון אבילי ציון וירושלים וכל אינון קטולי דשאר עמין עעכו"מ וכו' וכדין פורפירא לביש [משיח] ותמן חקיקין ורשימין כל אינון קטולי דשאר עמין עעכו"מ בההוא פורפירא וקב"ה זמין לאלבשא ההוא פורפירא ולמיון עמין דכתיב ידין בגוים מלא גויות ט.

מראה מקומות

ו ד' משפטים קו, ע"א—ע"ב. ו בראשית יד, יט. ח ד' לך פו, ע"א.
ט ד' בראשית לת, ע"ב ; לט, ע"א.

ביאור

ג) אמר דוד בלב יש שני חללים באחד דם ובהשני רוח, החלל שהוא מלא דם בו נמצא היצר הרע, אבל בלבי אינו כן כי החלל הזה ריק הוא ולא יהבית ולא נתתי להדם הרע שישכון בו היצר הרע וממילא אין לי יצר הרע.

ד) א"ר שמעון רצה הקב"ה למיפק להוציא כהונה משם, אבל אחרי שהקדים שם ברכת אברהם לברכה של אדונו אדון העולם, אמר לו אברהם, האם מקדימים ברכה לעבד לברכה של אדונו, מיד ניתנה הכהונה לאברהם דכתיב נאם ה' לאדני שב לימיני וכתיב אחיריו נשבע

ה' ולא ינחם, אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק על ידי רבו של מלכי צדק, שאנו נאמר לו והוא כהן לעולם, ואין זרעו כהן.

ה) שבעה היכלין בשמים למעלה יש שבע היכלות, ברביעי נמצאים בו כל הנשמות מהאנשים שהם אבילי ציון וירושלם וכל אלו שנהרגו על ידי עכו"מ ומשיח צדקנו לבוש בשם כגד שבו חזקו ומצויר ורשום כל אלה שנהרגו ע"י האומות, ועתיד הקב"ה ללבוש הבגד הזה וידין את העמים בזמן הגאולה העתידה וזהו כחנת הפסוק ידין בגוים מלא גויות.

תורה אור

כ) גורים לב, ע"ב, א"ד זכריה משום ר' ישמעאל ביקש הקב"ה להוציא כהונה משם וכו' כיון שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום הוציאה מאברהם וכו'.

קיא, א הללויה אודה ה' בכל לבב וגו' : ז) בכל אתר דאמר דוד מלכא רזא דאלפא ביתא איהו רזא וכו' והכא איהו רזא דאלפא ביתא דעלמא תתאה, אודה ה' בכל לבב ג) ביצרא טבא וביצרא בישא דאיהו שדי בגויה דהא על כלא אית לאודאה לקב"ה ביצרא טבא וביצרא בישא דהא מסטרא טבא אתי טוב לבר נש ואית לברכא ליה להקב"ה הטוב והמטיב, ומסטרא דיצרא בישא אתי קטרוגא לבר נש ואית לאודאה להקב"ה בכל מה דאתי על בר נש מסטרא דא ומסטרא דא וכו', בסוד ישרים ועדה אלין אינון ישראל ד) כד מתכנשי בעשרה, לאודאה ליה לקב"ה, ובג"כ אית לאודאה ליה לקב"ה על טב ועל ביש, ולפרסמא קמי כלא, דאי תימא הא איהו ידע אמאי אצטריך לפרסמא, אלא בדא אתיקר קב"ה בעלמא לפרסמא נסא, ועל דא קב"ה כתיב ביה טא והתגדלתי והתקדשתי וגו' י.

הללויה אודה ה' בכל לב בסוד ישרים ועדה : ז) תא חזי, הללויה בכל אינון שירין ותושבחן דקאמר דוד הא תנינן דלעילא מכלהון הוא הללויה ה), ואוקמוה, מאי טעמא בגין דכליל שמא ושבחא בחדא, מאי שמא ושבחא שמא דא י"ה, שבחא מאן איהו אלא דא כ"י דאיהו מתקנא שבחא תדיר לקב"ה ולא אשתככת כד"א י"א אלהים אל דמי לך אל תחרש ואל תשקוט אל בגין דסדורא דשבחא איהי

מראה מקומות

טא יחזקאל לח, כג. י' ו' תרומה קעג, ע"ב ; קעד, ע"א ; ויצא קנה, ע"ב. י"א תהלים פג, ב.

ביאור

ז) בכל אתר בכל מקום שאמר דוד המלך סוד של אלף בית יש בזה סוד (כמבואר בפנים) וכו' ופה הוא סוד של אלף בית של העולם התחתון, אודה ה' בכל לבב מזה שכתוב לבב ולא כתיב לב הכונה בשני יצרים ביצר טוב וביצר הרע שהוא שורה בתוך האדם, מפני שעל הכל צריך להודות להקב"ה ביצר טוב וביצר הרע בכל מה שבא על האדם מצד זה ומצד זה, בסוד ישרים ועדה אלה הם ישראל כשמתאספים עשרה להודות המצוה היא להודות את ה' בעשרה כי עדה היא לא פחות מעשרה

ז) מפני זה צריך אדם להודות לה' על טובה ועל רעה ולפרסם לפני כל ואם תשאל הרי הקב"ה יודע ולמה נחוצ לפרסם, אלא הפרסום הוא בכדי שעל ידי זה מתגדל ומתכבד ומתקדש הקב"ה בעולם על ידי הפרסום.

ז) תא חזי, כא וראה וכו' בכל השירים ותשבחות שאמר דוד למדנו שלמעלה מכולם הוא הללויה מאי טעמא מפני שהוא כולל שם ושבת כאחד שם הוא י"ה שבת זהו כ"י שהיא מתקנת שבתות תמיד להקב"ה ולא שותקת כמו שכתוב אלהים אל דמי לך וגו'

תורה אור

ג) ברכות נד, ע"א, כמשנה בכל לבבך בשני יצריך, ביצר טוב וביצר רע וכו' בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו.
ד) סנהדרין ב, ע"א, ומנין לעדה שהיא עשרה וכו'.
ה) פסחים ק"ו, ע"א.

מסדרת ומשבחת תדיר לגביה, ובג"כ שמא ושבחא כחדא. אודה ה' בכל לבב כמה דאוקמוה (ו) ביצר טוב וביצר הרע, בגין דאינון משתכחי תדיר לגביה דב"ג כד"א י"ב בכל לבבך ואוקמוה, בסוד ישרים (ועדה) אלין אינון ישראל דכל דרגין בהו מתעטרן כהני וליואי, צדיקי וחסידים, ישרים ועדה כד"א י"ג נצב בעדת אל ואינון רזא, דקב"ה אתעטר בהו, ובג"כ בעי ב"ג לשבחא ליה לקב"ה תדיר, בגין דאיהו אתרעי בשירין ותושבחן, ומאן דידע לשבחא ליה לקב"ה כדקא יאות, קב"ה קביל צלותיה, ושויב ליה י"ד.

הללויה אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה: (ח) הללויה הא אתמר ואתערו ביה חבריאי וכו' דדא איהו שבחא (ו) דקא סלקא על כל אינון שירין ותושבחן דאמר דוד בעשר זיני תושבחן דאיהו אמר (ח) בגין דאיהו כליל שמא ושבחא בחד, ואיהו כללא דשמא קדישא עלאה, וכו' אודה ה' בכל לבב, ביצרא טבא וביצרא בישא וכו' (ט), דהא מסטרא דיצרא טבא אתי טוב לבר נש, ואית לברכא ליה לקב"ה

מראה מקומות

י"ג דברים ו, ה. י"ג תהלים טב, א. י"ד ז' וישלח קעח, ע"ב.

ביאור

תמיד היא משבחת להקב"ה, אם כן הללויה מורכב משתי תיבות הללו, וי"ה, וזה שכתוב אודה ה' בכל לבב הוא כמה שביארנו ביצר טוב וביצר הרע, מפני ששני היצרים נמצאים תמיד עם האדם, בסוד ישרים ועדה אלו הם ישראל דבכל הסוגים הם מעוטרים בהם, כהנים, לויים, צדיקים, וחסידים; ומפני זה צריך אדם לשבח להקב"ה תמיד מפני שהוא רוצה בשירות ותשבחות, ומי שיודע לשבח להקב"ה נכונ, הקב"ה מקבל תפלתו ומצילו מכל רע..

(ח) הללויה הרי נתבאר והעירו בו החכמים שהשבח הזה הוא שבח שעולה על כל שאר שירות ותשבחות שאמר דוד בעשרה מיני שבחות ונזכרו בראש ספר תהלים, למה הוא יותר חשוב, מפני שבהתהילה הזאת נכלל שמו הקדוש ושבח ביחד והוא הכולל של שם הקדוש העליון ולמה כתיב אודה ה' בכל לבב ולא כתוב בכל לב הכונה שאודה את ה' בשני לבבות ביצר טוב וביצר הרע מפני שמצד היצר טוב בא טוב לאדם וצריך לברך ברכת

תודה אור

- (ו) ברכות נד, ע"א.
 (ז) הללויה שבח הזה עולה על כל השבחות שבו רמזו שני שמות הלל בגימ' אדני וחצי השני, וי"ה הם שלשה אותיות משם הוי"ה ב"ה (ג"א).
 (ח) פסחים ק"ה, ע"א דאמר ריב"ל בעשרה מאמרות של שבח נאמר ספר תהלים בניצוח בניגון במשכיל במומוד בשיר באשדרי בתהלה בתפלה בהודאה כהללויה גדול מכולן הללויה שכולל שם ושבח בבת אחת [שם י—ה הללו זה שכן].
 (ט) ברכות ג"ד ע"א כמשנה.

הטוב והמטיב (יוד) ומסטרא דיצרא בישא אתי קטרוגא לבר נש ואית לאודאה לקב"ה וכו' בכל מה דאתי על בר נש מסטרא דא ומסטרא דא וכו' בסוד ישרים באינן וכו' דרזא דקב"ה אינן ידעי וכו' ועדה אלין אינן ישראל כד מתכנשי בעשרה וכו' (יא) ולפרסמא קמי כלא. דאי תימא הא איהו ידע אמאי אצטריך לפרסמא, אלא ברא אתייקר קב"ה בעלמא לפרסמא נסא. ועל דא קב"ה כתיב ביה טו והתגדלתי והתקדשתי וגו' טז. מעט ספול בדף הקודש.

קיא) ה טרף נתן ליראיו : ט) לגיון חד שאיל לר' אבא, א"ל לא כתיב יז ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, אי הכי מאי דכתיב טרף נתן ליראיו, טרף נתן לכלבים מבעי ליה וכו' א"ל ריקא, מי כתיב טרפה נתן ליראיו, טרף כתיב, ואי תימא טרף כטרפה, נתן ליראיו ודאי דמלה דא, לא יהביה לאונדהרא ביה אלא לאינן דחלי שמיה ודחלין ליה, בגיכ האי מלה לא יהיב לכו דאתן לא דחלין ליה

מראה מקומות

טו יחזקאל לה, כב. טז ז תרומה קעג, ע"ב : קעד ע"א.
יז שמות כב, ל.

ביאור

הטוב והמטיב, ומצד היצר דע בא הקטרוג על האדם וזה גודם שבא על האדם צרות ומכאובים וצריך האדם להודות להקב"ה על כל מה שבא עליו מצד זה או מצד זה בסוד ישרים הכונה על המלאכים הקדושים העליונים שיודעים הסודות של הקב"ה וזה שכתוב ועדה הכונה על ישראל כשנאספים עדה של עשרה צריך האדם להודות להקב"ה לפניהם בכרי לפרסם ההודאה, ואם תשאל למה צריך לברך ברכת ההודאה בפני עשרה הרי הוא יודע זאת אבל התוב עליו לפרסם ההודאה שעל ידו מתכבד ומתקדש ומתפרסם כבוד הקב"ה בעולם ע"י פסוק הנס ועל זה נאמר הפסוק יהתגדלתי

והתקדשתי — וכן כתוב בתורה ק וגקדשתי בתוך בני ישראל.
ט) לגיון הד עיי יל, אדון אחד שאל לר' אבא הרי כתוב בתורה ובשר בשדה טרפה לא תאכלו ולמה כתיב פה טרף נתן ליראיו, טרף נתן לכלבים היה צריך לכתוב כמו שכתוב בתורה לכלב תשליכון אותו, ע"ז ענה לו האם כתיב טרפה נתן ליראיו הרי כתיב טרף וטרף פירושו מזון, ואם תאמר שטרף כמו טרפה, אתן לך תירוצ' אחר, שכתנת הפסוק שטרף, היינו המצוה שצריך להזהר שלא לאכול טרפה, לא נתן הקב"ה אלא לאלו, יראי שמו, ויראים מהקב"ה, ומפני זה לא נתן לכם מצוה זו

תורה אור

(י) שם.

(יא) סנהדרין ב, ע"א מנין לעדה שהיא עשרה וכו' ובברכות גז ע"ב אבי אמר וצריך לאודווי קמי עשרה.

וכו' ובגין דהאי מלה חומרא דאורייתא ובעי לאודהרא בה, נתן ליראיו וכו' ולא לאחר ית.

ק"א. ו כח מעשיו הגיד לעמו וגו' : י) כח, אתון בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ ועליהו אתמר כח מעשיו וגו' וכו' ובג"ד אמרין בקדיש ועתה יגדל נא כח ה', לקבל כח אתון אחרנין דאית באלין (יב) ז' תיבין דאינון יהא שמיה רבא מברך לעלם לעלמי עלמיה ודא איהו (יג) העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו י"ט.

ק"א. ט פדות שלח לעמו צוה לעולם בריתו קדוש ונורא שמו : ר' יוסי פתח פדות שלח וגו' (יא) מאי שנא בכל שאר קראי דבכלהו תרין תיבין מאלפא ביתא ובהאי קרא ובקרא דאבתריה תלת תלת, אלא וכו' לקבל תלת פורקנין דישאל בר פורקנא קדמאה, קרא אחרא לקבל תורה נביאים וכתובים, וכלא תליא בהאי חכמה, פדות שלח לעמו, כד פריק קב"ה לישראל מגלותא דמצרים ועבד לון נסין וגבורין, צוה לעולם בריתו כד אתא יתרו וקביל ליה קודשא בריך הוא וקריב ליה לפולחניה ומתמן אתקריבו כל אינון גיורין תחות גדפוי דשכינתא, מתמן

מראה מקומות

יח ד משפטים קכא, ע"ב. יט תקו"ז בהקדמה יג, ע"א. תכ"ה עב, ע"ב.

ביאור

להיות זהירים מסרפה מפני שאתם אינכם יריאים מה' ומפני שדבר זה הוא מהקשים לקיים וצריכים להזהר בה גתה ליראיו ולא לאחרים.

י) כח אתון בראשית, זה הפסוק מרמו על מעשה בראשית שבפסוק ראשון שבתורה בראשית ברא אלהים את שמים ואת הארץ יש ז' תיבות שבהם כ"ח אותיות ובכחונה זו נאמר בתפלת הקדיש, ועתה יגדל נא כח ה' נגד הכ"ח אותיות שיש בשבע תיבות של קדיש יהא שמיה רבא מברך לעלם לעלמי עלמיה, וזהו גם כוונת תי"ל שאמרו העונה

תורה אור

(יב) לכאורה הכרעת הזהר שהקהל יענו רק שבע תיבות שבהם כח אותיות, וכן הוא דעת הגר"א, ומהב"י בשו"ע נראה שצריך לאמר כח תיבות עד דאמירן בעלמא, ויש נוהגים לאמר רק ששנה תיבות עד יתברך ויתברך בכלל, וכל אחד מהמתנגדים יש לו יסוד בקודש.

(יג) שבת קיט, ע"ב, מימרא דריב"ל ור' יוחנן וריש לקיש שם.

ולהלאה קדוש ונורא שמו. דהא כדין אתקדש שמיה דקב"ה דהא אתקדש שמא קדישא כד אתבר ואתכפיא סטרא אחרא כמה דההוה ביתרו כ.

קיא. י ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עשיהם וגו' יב) לכל עשיהם אלין חסדי דוד הנאמנים תמכין אורייתא (יד) ואינן דתמכין אורייתא כביכול אינן עבדין. כל אינן דלעאן באורייתא לית בהו עשיה בעוד דלעאן בה. אינן דתמכין לון אית בהו עשיה, ובחילא דא כתיב תהלתו עמדת לעד. וקיימא כורסייא על קיומיה כדקא יאות כא.

ראשית חכמה יראת ה' יג) יראה אתפרש לתלת סטרין תרין מנייהו לית בהו עקרא כדקא יאות. וחד עקרא דיראה. אית בר נש דדחיל מן קב"ה בגין דיחון בנוהי ולא ימותון, או דחיל מעונשא דגופיה או דממוניה. ועל דא דחיל ליה תדיר, אשתכח יראה דאיהו דחיל לקב"ה לא שוי לעקרא. אית בר נש דדחיל מן קב"ה (טו) בגין דדחיל מעונשא דהווא עלמא עונשא דגיהנם. תרין אלין לאו עקרא דיראה אינן ושרשא דיליה. יראה דאיהי עקרא למדחל בר נש למאריה

מראה מקומות

כ ז יתרו סה. ע"א. כא הקדמת הוהר ז. ע"ב : ה. ע"א.

ביאור

בריתו, וזה שכתוב קדוש ונורא שמו מפני שאז נתקדש שמו של הקב"ה שהרי מתקדש שמו הקדוש כשנשבר ונכנע הסטרא אחרא כמו שהיה ביתרו.

יב) לכל עשיהם זה שכתוב עשיהם ולא כתיב לומדיהם לומדי התורה מרמו על חסדי דוד הנאמנים תומכי התורה היינו המתחזקים בתלמידי חכמים בכספם שיוכלו ללמוד בלי הפרעות, כביכול הם עושים את התורה, הם עושים את התלמיד חכם, כל אלה שעוסקים בתורה אין בהם עשיה בזמן שעוסקים בה. אבל אלו שתומכים בהם יש בהם עשיה ומזה מוכח שהסוק מדבר בתומכי תורה וככח זה

כתיב תהלתו עומדת לעד ועומד כסא הכבוד על קיימו ומעמדו כנכון.

יג) יראה אתפרש יראת ה', מתחלק לשלשה אופנים, שנים הם המצוה אינה בשלימות הראוי, והשלישי הוא עיקר היראה האמיתית. יש אדם שירא מן הקב"ה בשביל שיחיו בניו ולא ימותון, או שמפחד מעונש גופו או ממונו, ומפני זה הוא ירא ה' תמיד נמצא שהיראה שהוא מפחד מה' היא לא העיקר אלא העיקר אצלו שמפחד שלא יענש, סוג שני יש שירא את ה' ועושה מצות מפני שמפחד מהעונש שיהיה לו בעולם הבא ירא מהגיהנם שני יראות אלו הם לא עיקר היראה ושרשו. עיקר

תורה אור

(יד) סנהדרין צט ע"ב כאלו עשאה. ברכות יז ע"א ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם.

(טו) עיין בסוטה כב. ע"ב. תנו רבנן שבעה פרושין הן וכו' פרוש מאהבה פרוש מיראה עיין בספרי ט' נח קלב. בתו"א.

בגין דאיהו רב ושלִיט, עקרא ושרשא דכל עלמין וכלא קמיה כלא חשיבין כמה דאתמר **כב** וכל דיירי ארעא כלא חשיבין וגו' ולשווא רעותיה (טז) בההוא אתר דאקרי יראה **כג**.

ראשית חכמה יראת ה' : יד) קם ר' שמעון ואמר אלעזר בני אית מאן דדחיל לקב"ה בגין דיחון בנוי ויסגי עותריה בהאי עלמא ואי חסר מהאי, לא דחיל ליה, האי לא שוי יראת ה' לעקרא, אבל מאי דחיל לקב"ה בין בטיבו בין בעאקו הא דא שוי יראת ה' ביה לעקרא, דתלת דרגין אינון דיראה וכו' צדיק גמור שוי לה עליה לעקרא בין לטיבו בין לדינא, בינוני שוי ליה עליה לטיבו ולא לדינא, רשע גמור לא שוי ליה עקרא לא בטיבו ולא בדינא **כד**.

קיב, ב גבור בארץ יהי זרעו דור ישרים יברך : טו) כד בר נש איהו גבור בארץ, גבור באורייתא, גבור ביצרו, גבור בארץ ודאי סליק נהוריה ואתמשך ביה משיכו סגי כדין דור ישרים יברך יברך כתיב **כה**.

קיב, א זרח בחשך אור לישרים חנון ורחום וצדיק : טז) זרח בחשך, מהו חושך דא מלאך המות דאחשיך אנפי עלמא כד"א **כו** וחשך על פני תהום

מראה מקומות

כב וניאל ה, לב. כג ד' בראשית יא, ע"ב. כד תקי"ז תל"ג עו, ע"ב ; עו, ע"א.
כה ז' בלק קצא, ע"ב. כו בראשית א, ב.

ביאור

היראה מה' היא ליראה מה' מפני שהוא גדול ושולט בכל העולמות והוא שורש כל העולמות ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וזה נקרא בספרים הקדושים יראת הרוממות שכולם לפניו כלא חשובים.

יד) קם ר' שמעון ואמר אלעזר בני אסכיר לך כונת הדברים ראשית חכמה יראת ה' יש יראות שינויות יש שירא מהקב"ה בשביל שיחיי בגיו או בכדי שירבה עושרו בעולם הזה ואם יחסר מזה אינו ירא אותו אדם כזה אינו משום יראתו מפני ה' לעיקר אלא דק מפני תועלתו הפרטית, אבל מה תחשב יראת ה' אמיתית מי שירא מהקב"ה בין בטובה ובין בזוהק וצרה

תורה אור

(טז) הכונה שצריך לכיין במצוה שעושה שתהיה מרכבה למקום הנקרא יראה (נצ"א).

ואנהר הקב"ה לצדיק וכו', ומאן עביד דא הקב"ה דאיקרר חנון ורחום וצדיק [זה נאמר שם על ר' כרופדאי שמת וחזר לתחיה ע"י תפלת בנן] עיי"ש כל הסיפור כז

ק"ב, ט פזר נתן לאביונים צדקתו עמדת לעד וגו' : (יז) מאי פזר, כד"א כזז יש מפזר ונוסף עוד, יכול פזר בעלמא קמ"ל פזר נתן לאביונים וכו' צדקתו עומדת לעד, מאי עומדת לעד עומדת עליה דבר נש לזמנא ליה קיומא וחיים, כמה דאיהו יהיב ליה חיים וכו', ה"ג יהבין ליה. כ"ט.

ק"ג, ה מי כה' אלהינו המגביהי לשבת : (יח) המגביהי לשבת, דאסתלק מעל כרסי יקררה ולא אתגלי לתתא, בשעתא דלא אשתכחו וכאין בעלמא, הא איהו אסתלק מניהו, ולא אתגלי להו, המשפילי לראות, בשעתא דזכאין אינון דאשתכחו בעלמא, קב"ה נחית בדרגוי לקבליהון דתתאי, לאשגחא על עלמא לאוטבא להו ל.

ק"ג, ט מושיבי עקרת הבית : (יט) מושיבי עקרת הבית, דא רחל, (טז"א) דאיהי עקרא דביתא, אם הבנים שמחה דא לאה לא.

ק"ד, ג הים ראה וינס : (כ) מה חמא ימא (יז) ארונא דיוסף קא חמא, וערק מקמיה, לב כד עברו ישראל ית ימא, ארונא דיוסף עאל בגו בקדמיתא, ולא תז

מראה מקומות

כז ויח רות ט, ע"ב. כז משלי יא, כד. כט ו' בהעלתך קנג, ע"ב, קנד, ע"א.
ל ד' מקץ קנה, ע"א. לא ד' ויצא קנד, ע"א. לב ו' בשלח מט, ע"א.

ביאור

שמאיר הקב"ה להצדיק, ומי עושה זאת, הקב"ה שנקרא חנון ורחום וצדיק.
(יז) מאי פזר הכונה שכתוב יש מסור ונוסף עוד ויש לסעות שזה נאמר על כל מה שיש לו לאדם שיפורם לזה מסביר פה ששבת הפיזור על פזר נתן לאביונים כי לכאורה התיבה נתן היא מיותרת ומספיק אם היה כתוב פזר לאביונים אלא הכונה שהפיזור שמשבח בספר משלי, הוא, אם הפיזור נתן לאביונים ולא בשאר דברים שבועלם. צדקתו עומדת לעד מהו כונת התיבה עומדת שהמצוה עומדת על האדם להזמין לו קיום וחיים מפני שמכל מצוה נברא מלאך מליץ, וזהו מדה כנגד מדה כמו שהוא

נתן חיים להעני, כן נותנים לו.
(יח) המגביהי לשבת לפעמים הוא מגביה את עצמו מכסא הכבוד ואינו מתגלה למטה להשגיח ולרתם על העולם, בזמן שלא נמצאים צדיקים בעולם, המשפילי לראות ולפעמים הוא משפיל את עצמו בזמן שנמצאים צדיקים בעולם הוא יורד ממדרגותיו עד התחתונים להביט ולהשגיח על העולם להיטיב להם.
(יט) מושיבי עקרת הבית הכונה על רחל אמנו שהיא עקרת הבית, אם הבנים שמחה זו לאה.
(כ) מדה חמא מה ראה הים, ארונו של יוסף ראה, וינס מפניו, כשעברו ישראל את הים אז

תורה אור

(טז"א) עיין מדרש רות פ"ז יג, ארי"א ב"כ רחל היתה עיקרו שלו שנאמר (בראשית כט, לא)

ורחל עקרה.

(יז) ב"ר פכ"א

מיא קיימין על קיומיהו קמיה, הה"ד הים ראה וינס מאי וינס אלא ראה ההוא דכתיב ביה לג וינס ויצא החוצה לד.

קיד, ה'ריו מה לך הים כי תנוס הירדן תסב לאחור: כא) תאנא, א"ר יצחק בשעתא דקב"ה אתגלי בטורא דסיני אודעזע טורא, ובשעתא דסיני אודעזע (יח) כל שאר טורי עלמא אודעזעו וכו' וקלא נפקא ומכרזא מה לך הים כי תנוס וגו' ההרים תרקדו כאילים וגו' ואינון תבאן ואמרין, מלפני אדון חולי ארץ לה.

קיד, ה'הפכי עיני ו' בשלח סד, ע"ב פירושו.

קטו, יב ה' זכרנו יברך, כב) אלין גוברין, דהו עאלין בחושבנא דמדברא, וקב"ה מברך לון ואוסיף עליהו, בכל זמנא, ת"ח האי מאן דאמר שבחא דחבריה, דבנוי, או דממוניה בעי לברכא ליה (יט) ולאודאה עליה ברכאן, מנלן ממשה דכתיב לו והנכם היום ככבי השמים לרוב לבתר מה כתיב ה' אלהי אבותכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים וגו' וכו' ואי איהו מני שבחא דחבריה ולא אודי עליה ברכאן הוא נתפס בקדמיתא מלעילא, ואי איהו מברך ליה, איהו מתברך מלעילא וכו' יברך את בית ישראל, אלין נשין דלא סלקין במגיינא, יברך את בית אהרן,

מראה מקומות

לג כראשית לט, יב. לד ו' פנחס ריג, ע"ב, רי"ה, ע"א. לה ו' יתרו סד, ע"א. לו דברים א, יא.

תורה אור

ארונו של יוסף הוכנס בהים מקודם והמים לא היו יכולים לעמוד על מעמדם מפניו וזהו כונת הדברים הים ראה וינס, מהו וינס ראה זה שכתוב עליו וינס ויצא החוצה היינו יוסף, שלא רצה לשמוע לאשת פוטיפר לכן כשראה הים הארון, נס מפניו ונתבקע.
 כא) תאנא, למדנו, א"ר יצחק בזמן שנתגלה הקדוש ברוך הוא על הר סיני נודעזע ההר ובזמן שהר סיני נודעזע או כל הרי העולם נודעזעו, יצא בת קול והכריזה מה לך הים וגו' והם ענו ואמרו מלפני אדון חולי ארץ.
 כב) אלין גוברין אלה הם הגברים, שהם נמנו במדבר והקב"ה ברכם והוסיף עליהם ברכות בכל זמן. ת"ח בא וראה מי שאומר שבחו של חברו של בניו או ממנו, צריך לברכו ולהוסיף בברכות, מגין אנו יודעים זאת ממשה רבינו, שכתוב והנכם היום ככבי השמים לרוב מה כתיב אחר כך יוסף ה' עליכם שהוסיף להם ברכות, ואם מספר משבח חבירו ולא מוסיף ברכות הוא נתפס ונעזש מלמעלה, ואם הוא מוסיף לו ברכות, הוא מתברך מלמעלה וכו', וזה שכתוב בית ישראל אלו הם הנשים, שלא עלו במנין בשמנו את ישראל במדבר, יברך את בית אהרן שהם מברכים את העם

תורה אור

(יח) פדר"א פמ"א.

(יט) הפירוש לזרוק ולהשליך והוא מלשון הגמרא אוייה אדויי כב"ק יט, ע"ב, (נצ"א בשם הרמ"ז). ומהו מקור המנהג שכאם אומר לחבירו צפרא טבא או שבת שלום חבירו עונה צפרא טבא ושנה טובה וכו' מה שאין כן בשאר אומות ושפות שאין מוסיפין ברכה, כמו באנגלית ועוד.

דאינון מברכין לעמא בעינא טבא, ובלבא טבא (כ) וברחימותא דלבא, וכו' וכלהו מתברכין בגין דדחלין ליה לקב"ה, הקטנים עם הגדולים, אע"ג דלא עאלין במנינא לז.

ה' זכרנו יברך יברך את בית ישראל וגו': ר' יוסי פתח ואמר (ג) ה' זכרנו יברך אלין גוברין, יברך את בית ישראל, אלין נשין, בגין דדכורין בעיין לאתברכא בקדמיתא, ולבתר נשין, ונשין לא מתברכין אלא מברכתהון דדכורין וכו', ואי תימא מהא דכתיב ל"ח וכפר בעדו ובעד ביתו, דבעי לכפרא עליה בקדמיתא ולבתר על ביתיה בגין דמתברכא מניה, ת"ח, דנשין לא מתברכין אלא מגוברין (כא) כד אתברכין אינון בקדמיתא וכו' אלא במאי אוקימנא יברך את בית ישראל, אלא קב"ה יהב תוספת ברכאן (כב) לדכורא דנסיב, בגין דמתברכא מניה אתתא, וכן בכל אתר יהיב קב"ה תוספת ברכאן לדכורא דנסיב, בגין דתתברך מניה נוקבא

מראה מקומות

לז ז' במדבר קי"ו, ע"ב. לח ויקרא ט"ו, יד.

ביאור

בעין טוב ובלב טוב ובאהבת הלב, שצריך שיאהב את הקהל ומפני זה נתקן בברכת כהנים לברך את עמו ישראל באהבה, את בית אהרן האת מרבה נמי נשותיהם שמתברכין בברכה שלהם, וכו'. מתברכים מפני שהם יראים מהקב"ה, הקטנים עם הגדולים, הגם שלא נכנסו בחשבון הגמנים.

(ג) ה' זכרנו יברך אלו הם הגברים, יברך את בית ישראל אלו הם הנשים, מפני שהזכרים צריכים מקודם להתברך ואחר כך הנשים והנשים מתברכות מברכותיהם של הגברים, ואם תרצה

תורה אור

(כ) ושמפני זה תקנו רז"ל בסוטה לט, ע"א, בברכת כהנים לאמר בסוף הברכה לברך את עמו ישראל באהבה.

(כא) ברכות נא, ע"ב. הכי אמר ר' יוחנן אין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש.

(כב) יבמות סב, ע"ב, א"ר תנחום א"ר חנילאי כל יהודי שאין לו אשה שרוי בלא שמחה בלא ברכה וכו'.

מההוא תוספת דברכאן. כיון דאנסיב בר נש יהיב ליה תרין חולקין חד ליה וחד לנוקביה ואיהו נטיל כלא חולקיה וחולק נוקביה לט.

(כד) **יברך את בית אהרן:** (כד) את בית אהרן הכי נמי נשין דאתברכן בברכתא. וכו' (כג) (כה) יברך יראי ה' אלין ליואי מ.

קטו. יו לא המתים יהללו יה וגו': (כו) לא המתים יהללו הכי הוא ודאי (כד) אינון דאקרון מתים וכו' וסופיה דקרא כתיב ולא כל ירדי דומה. וכל אינון דנחתון לדומה. בגיהנם ישתארו. (כה) שאני אינון דאקרון חיים דהא קב"ה בעי ביקריהון מא.

קטז. ט אתהלך לפני ה' בארצות החיים: רבי פתח וכו' (כז) כמה חביבה היא הנשמה הנתונה מתחת כסא הכבוד ממקום הקודש מארצות החיים וכו' ולמה קראו דוד ארצות החיים וכי למעלה יש ארצות. א"ר יצחק לא ארצות ממש וכו' אלא לשון ריצוי הוא כד"א מ"ב ארצה אתכם כלומר אמר דוד אתהלך לפני ה' במקום אשר ירצו תמיד הצדיקים הנקראים חיים אשר רצונם וחפצם ללכת שמה וממקום הקודש באה הנשמה להאיר על הגוף האפל (השפל והעב הנחשד) כדי להוליכו בדרך ישרה ולעבוד עבודתו ורצון בוראו לבא למחר וליטול שכרו מ"ג.

מראה מקומות

לט ז' ויחי רגל, ע א—ע"ב. נו ז' במדבר קיו, ע"ב. מא ז' האוינו דפו, ע"ב.
מ"ב יחזקאל כ, מא. מג ז"ח נח כח, ע"א.

ביאור

נותנים לו מהשמים שני חלקים ברכות אחד בשבילו ואחד לאשתו והוא לוקח חלקו וחלק אשתו.
(כד) את בית אהרן למה כתיב בתוספת אוי לרמו על הנשים שהן גם כן מתברכות.
(כה) יברך יראי ה' אלו הם הלויים.
(כו) לא המתים יהללו זה נאמר על אלו שנקראים מתים כי רשעים בחייהם קרוים מתים (כן נדאה לי הפשט) ולא כל ירדי דומה אלו הם הרשעים שיורדים לדומה ישארו כגיהנם מה שאין כן אלו שנקראים חיים אפילו לאחר פטירתם שהקב"ה רוצה בכבודם.
(כז) כמה חביבה הנשמה וכו' עיין הכתוב בפנים. ואין צריך ביאור.

תורה אור

(כג) אולי הטעם מפני שבשט לוי לא עבדו לעגל ועליהם אמר כרע"ה מי לה' אלי ויאספו אלי כל בני לוי וכן אמר ר' יהודה ביומא סו ע"ב.
(כד) עיין ברכות יח, ע"ב. והמתים אינם יודעים מאומה אלו רשעים שבחייהן קדיין מתים.
(כה) שם, ע"א, כי החיים יודעים שימותו אלו צדיקים שכמיתתן נקראי חיים.

קטז. יג כוס ישועות אשא וגו' : כח) רב המנונא סבא, כסא דברכתא לא יהיב ליה לב"ג אחרא לברכא (דבעי לאתנטלא) אלא איהו אקדים ונטיל ליה (בימינא ובשמאלא) בתרי ידוי (כו) ומברך והא אמרן דבעי לנטלא ליה בימינא (כו) (ס"א ולא בשמאלא) ובשמאלא דכתיב כוס ישועות אשא דהא בהאי כוס אתנגידו ברכאן מאינון ישועות דלעילא והוא נטיל לון וכניש לון לגביה וכו' ובעינן לברכא ליה בימינא (ס"א ובשמאלא) ולא בשמאלא וכו' ובעינן לברכא פתורא (כח) דלא תהא ריקניא מנהמא וחמרא כלא כחדא, ת"ח (כט) כנסת ישראל כוס של ברכה אקרי וכיון דאיהו כוס של ברכה בעינן ימינא ושמאלא לנטלא ליה מ"ד.

כוס ישועות אשא : כט) ר' אלעזר אמר כוס ישועות אשא דא כוס של ברכה, וכוס של ברכה אצטריך על חמש אצבען ולא יתיר כגוונא דשושנא דיתבא על חמש עלין תקיפין דוגמא דחמש אצבען מ"ה.

מראה מקומות

מד ז' ויחי רג, ע"א. מה ז' בראשית א, ע"א.

ביאור

כח) רב המנונא סבא רב המנונא הוקן כוס של ברכה לא היה גותן לאחר לברך אלא הוא היה מקדים ונטול בעצמו כוס של ברכה לברך עליו ברכת המזון, והיה מקבלו בשתי ידיו ומברך והגם שאמרו רז"ל שבשעת ברכת המזון צריך לאתו הכוס ביד ימין ואסור אפילו שיד שמאל תעזור לימין אבל בזמן שמקבל הכוס צריך לקבלו בשתי ידיו, והגם שהחברים נתעוררו בשאלה זו ואמרו טעמים שונים והכל נכון אבל יש לנו עוד טעם ע"ז אבל כוס של ברכה נותץ לעשות כמו שהוכרנו, מפני שכתוב כוס ישועות אשא שע"י כוס זה אתנגידו נמשכים ברכות ממקום הישועות שלמעלה והמכרך לוקח אותם ומאספם כי כוס בגימ' פ"ו תורה אור

כמו אלהים שהוא ג"כ בגימ' פ"ו ונמתקים הדינים ומתגברים הברכות ע"י שאוחז ומקבל הכוס בשתי ידיו והכוס באמצע בין שתי הידים, אבל אחר כך צריך להחזיק הכוס ביד ימין שיש בו חמשה אצבעות כנגד חמשה חסדים וצריכים לברך על יד השלחן שלא יהיה ריק מלחם ויין מפני שהברכות אינם חלים על מקום ריק כמו שאמר אלישע לאשת עובדיה (מלכים ב, ד) הגידי לי מה יש לכי בבית שתחול עליו ברכה וכיון שכנסת ישראל נקראת כוס של ברכה לכן נצרך שהימין והשמאל יקבלו את הכוס.

(כו) ברכות נא, ע"א בסוף.

(כז) שם.

(כח) סנהדרין צב, ע"א ואמר ר' אלעזר כל שאינו משיר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם והוהר זה מקפיד שגם יין ישאר. (כס) ומפני שכנסת ישראל נקראת גם כלה לכן צריך לקבלו בשתי ידיו כמו שמבניסין הכלה לחיפה בשני שושבינין. (הר"ד י"ע בסידורו בית יעקב).

קִיחַ. ה מִן המצר קראתי יה: (ל) בי כנשתא אצטריך בכל תקוני שפירו למיהוי כגונא עלאה וכו' והוא בי מקדשא דליהוי ביה חלונות דכתיב מִן וכוך פתיחן וגו' וע"ז מִן משגיח מן החלונות וגו' (ל). ואי תימא אפילו בחקלא בגין דרוחא להוי סליק. לאו הכי. דהא אנן צריכין בית וליכא וכו'. ותו דהוא צלותא והוא רוחא אצטריך לסלקא ולנפקא מגו עאקו בארע מישר לקבל ירושלם (לא). וע"ד כתיב מן המצר קראתי יה דאצטריך אתר דחיק בעאקו לשדרא בגויה הוא רוחא דלא יסטי לימינא ולשמאלא. ובחקלא לא יכיל קלא לשדרא ליה הכי. דהא כגונא דא קלא דשופר אתרחיא לבר בארע מישר מגו אתר דחיק ואזיל ובקע רקיעין וסליק בסליקו לאתערא רוחא לעילא (כבר נכתב בפ' בשלח טו, יא) מ"ח.

קִיחַ. יב דחה דחיתני וגו': פתח ר' אלעזר ואמר (לא) דחה דחוני מבעי ליה. מאי דחה דחיתני, אלא דא סטרא אחרא דדחייא ליה לבר נש תדיר ובעי לדחייא ליה ולאסטאה ליה מעם קב"ה, ודא הוא יצר הרע דאשתכח לגביה דבר נש תדיר, ולקבליה אהדר דוד ואמר דחה דחיתני לנפול בגין דאיהו

מראה מקומות

מח ז' בשלח נט, ע"ב.

מז שה"ש ב, ט.

מו דניאל ו, יא.

ביאור

שלמעלה, ועוד טעם שצריך בית, מפני שהתפלה והרוח צריך שיעלה ויצא ממקום צר בדרך ישר נגד ירושלם וע"ז כתיב פה מן המצר קראתי יה שצריך שיהיה מקום דחוק בצרה לשלוח בו הרוח שלא יטה לימין ולשמאל, ובשדה אין ביכולת לשלחו כך, ובאופן כזה גם קול השופר יוצא לחוץ בדרך ישר ממקום דחוק וצר והולך ובוקע ורקיעים ועולה לעורך רוח למעלה בשמים.

(לא) דחה דחוני מבעי ליה היה צריך לכתוב דחה דחוני ולמה כתיב דחיתני כלשון נוכח אלא שדוד המלך מדבר אל הסטרא אחרא שהיא מדחה לאדם תמיד ורוצה לדחותו ולהטותו מהקב"ה, וזהו היצר הרע שנמצא אצל האדם

וכוס של ברכה צריך שיהיה על חמש אצבעות ולא יותר כמו השושנה שהיא יושבת על חמש עלין חזקים והרי כנסת ישראל נמשלה לשושנה כמו שכתוב (שה"ש ב, ב) כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות.

(ל) בי כנישתא בית הכנסת צריך שיהיה בכל תקוני היופי, ובית הכנסת הזה, שנקרא בית מקדש, צריך שיהיה בו חלונות כמו שכתוב אצל דניאל שהיה לו חלונות בעליתו נגד ירושלם וע"ז נאמר משגיח מן החלונות ואם תחשוב שאפשר להתפלל גם בשדה, שהרוח יעלה שם לשמים, לא כן הוא, שאנחנו צריכים להתפלל דוקא בבית שיהיה דומה לבית המקדש שלמטה שהוא מכון כנגד בית המקדש

תורה אור

(ל) ברכות לד, ע"ב, וא"ד חייא בר אבא א"ר יוחנן אל יתפלל אדם אלא בבית שיש שם חלונות וכן הובא להלכה בטוש"ע סי' צ.

(לא) שם, ובברכות לא, ע"א, יכול יתפלל אדם לכל רוח שירצה ת"ל (דניאל ו, יא) נגד ירושלם.

הוה אשתדל לגביה בכל אינון עקתינ לאסטאה, ליה מעם קב"ה וכו' וה' עורני (לב) דלא אתמסרנא בידך ועל דא אית ליה לבר נש לאודהרא מניה דלא ישלוט עליה. וקב"ה כדין נטיר ליה בכל אורחוי מט.

קית, טז"ו ימין ה' רוממה ימין ה' עשה חיל: (לב) א"ר חייא מאי דכתיב ובלע המות לנצח, א"ל (ר' יוסי) כד יתער קב"ה ימינא דיליה אתמנע מותא מן עלמא, ולא יתער האי ימינא אלא כד יתערוך ישראל בימינא דקב"ה, ומאי ניהו תורה, דכתיב בה נא מימינו אש דת למו, בההוא זמנא ימין ה' עשה חיל וגו' לא אמות כי אחיה, ואספר מעשי יה נב.

קית, יח יסר יסרני יה: (ג) דוד מלכא אמר דא על כל מה וכו' (ס"א דאעבר) דעבר בהאי עלמא וכו' ורדיפו ליה וכו' ומכלהו שזיב ליה קב"ה וכו' על אבטחותא דההוא עלמא אמר דוד, אי הכא חבנא לגבי קב"ה הכא אלקינא וקבילנא עונשא דיילי ואדכי לי מכל מה דחבנא, ולא שביק עונשא דיילי לההוא עלמא בתר מיתה, ודאי יסר יסרני יה בהאי עלמא בגין לנקאה לי, ולמות לא נתנני בההוא עלמא לנטלא נקמתא מנאי וכו' מכאן והלאה, אצטריכנא דלא אהא בכסופא בעלמא דאתי נג.

מראה מקומות

מט ד' וישלח קעט, ע"א. נ ישעיה כה, ח.
 נב ז' ויחי ריט, ע"ב. נג ז' בלק דה, ע"ב.
 ב י א ו ר

תמיד ולגנדו אמר דוד זה, וה' עורני שהקב"ה עזר לי שלא נמסרתי בידך ועל זה צריך האדם להזהר ממנו שלא ישלוט עליו ואז הקב"ה שומרו בכל דרכיו.
 (לב) א"ר חייא מהו פידוש הפסוק בלע המות לנצח ע"ז ענה ר"י כשיעורד הקב"ה ימינו אז ימנע ויבטל המות מן העולם והקב"ה לא יעורר ימינו רק כשיתעורדו ישראל בימין הקב"ה ובמה, תורה, שילמדו ההוה"ק שהתורה ניתנה בימין, כמו שכתוב מימינו אש דת למו באותו הזמן יתקיים ימין ה' רוממה, לא אמות כי אחיה ואספר מעשי י"ה.
 תורה אור

(לב) סוכה נב, ע"ב, אמר ר"ש בן לקיש יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להימתו וכו' ואלמלא הקב"ה שעורר לו אינו יכול לו; קידושין ל, ע"ב, אמר ר"ש בן לוי וכו' (כפי) הגדאה נפל טעות בקידושין וצ"ל ר"ש בן לקיש כמו בסוכה).

ק"ח. כ זה השער לה' צדיקים יבאו בו: א"ר אבא לר' כמה חיילין קדישין
 זמינין בהאי שעתא דאנח בר נש מזווה לתרעיה כלהו מכרוי ואמרי
 זה השער לה' צדיקים יבאו בו ג'ד.
 ק"ח. כד זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו: לה' ונשמחה בו. ביומא. בו (לג)
 בקב"ה וכו', שמחו בה' כד דינין אתכפיין ורחמי אתערו וכו' כדין
 וגילו צדיקים נה עיי"ש נ'.

ק"ט יח גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך: לו ר"ש אמר ווי להווא בר נש
 דאמר דהא אורייתא אתא לאחזאה ספורין בעלמא ומלין דהריוטי.
 דאי הכי, אפילו בזמנא דא, אנן יכלין למעבד אורייתא וכו' ובשבחא יתיר מכלהו
 אי לאחזאה מלה דעלמא אפילו אינון קפסירי דעלמא אית ביניהו מלין עלאין יתיר
 וכו' אלא כל מלין דאורייתא מלין עלאין אינון ורוין עלאין. ת"ח עלמא עלאה
 ועלמא תתאה בחד מתקלא אתקלו, ישראל לתתא, מלאכי עלאי לעילא, מלאכי עלאי
 כתיב בהו [ז] עשה מלאכיו רוחות, בשעתא דנחתין לתתא מתלבשי בלבושא דהאי
 עלמא, ואם לאו וכו' לא יכלין למיקם בהאי עלמא, ולא סביל לון עלמא, ואי במלאכי
 כד, אורייתא דברא להו וברא עלמין כלהו וקיימין בגינה עאכ"ו, כיון דנחתת להאי

מראה מקומות

ג' ד' ואתחנן רסו, ע"א. נה תהלים לב, יא. נ' ז' אמור קה, ע"א.
 נ' תהלים ק, ד.

ביאור

לר' כמה חיילין קדישין כמה חיילות של מלאכים קדושים מוכנים בזמן שאדם קובע מזווה לשער ביתו הם מכריזים ואומרים זה השיר לה' צדיקים יבאו בו.
 לה' ונשמחה בו, כיום החג, בו בהקב"ה, כמו שכתוב ש:חזו כה' וגו', כשהדינים נכנעים ודחמים מתעוררים.
 לר' ר"ש אמר אי לר' לאדם שאומר שהתורה באה להראות ספורים בעלמא, ודברי הדיוטות אם כן אפילו בזמן הזה אנו יכולים לעשות תורה ומשובחת ביותר, ואי להראות מילי דעלמא אפילו הספרים שעשו השרים והמלומדים

שבעולם, יש ביניהם דברים עליונים טובים, אלא כל דברי התורה דברים עליונים הם וסודות עליונים, ת"ח בא וראה עולם העליון ועולם התחתון במשקל אחד הם נשקלים, והם זה לעומת זה, ישראל בעולם הזה ומלאכי עליון למעלה, מלאכי עליון כתיב בהו עשה מלאכיו רוחות שהם בלי גופים גשמיים, ובזמן שיורדים למטה לעולם הזה הם מוכרחים להתלבש בלבוש של העולם הזה, ואם לא, לא היו יכולים לעמוד בעולם הזה, והעולם לא היה יכול לסובלם אם במלאכים כך, התורה שבראה אותם ובראה כל העולמות והם קיימים בשבילה על אחת כמה וכמה שלא היתה יכולה לרדת

תורה אור

(לג) שהשיר פ"א, א"ד אכין אין אנו יודעין כמה לשמוח אם כיום, או בהקב"ה, בא שלמה וסירש נגילה ונשמחה בך, בהקב"ה, כך בישועתך, כך בתורתך, כך ביראתך.

עלמא אי לאו דמתלבשא בהני לבושין דהאי עלמא לא יכיל עלמא למסבל, וע"ד האי ספור דאורייתא לבושא דאורייתא איהו, מאן דחשיב דההוא לבושא איהו אנרייתא ממש, ולא מלה אחרא, תיפח רוחיה, ולא יהא ליה חולקא בעלמא דאתי, בגין כך אמר דוד גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך מה דתחות לבושא דאורייתא. (ל) ת"ח, אית לבושא דאתחזי לכלא, ואינון טפשיין כד חמאן לבר נש בלבושא דאתחזי לון שפירא, לא מסתכלין יתיר, חשיבו דההוא לבושא גופא, חשיבותא דגופא נשמתא, כהאי גוונא אורייתא אית לה גופא ואינון פקודי אורייתא דאקרון גופי תורה, האי גופא מתלבשא בלבושין דאינון ספורין דהאי עלמא, טפשיין דעלמא לא מסתכלי אלא בההוא לבושא דאיהו ספור דאורייתא, ולא ידעי יתיר, ולא מסתכלי במה דאיהו תחות ההוא לבושא, אינון דידיעין יתיר לא מסתכלן בלבושא אלא בגופא דאיהו תחות ההוא לבושא, חכימין עבדי דמלכא עלאה, אינון דקיימו בטורא דסיני, לא מסתכלי אלא בנשמתא דאיהי עקרא דכלא אורייתא ממש, ולזמנא דאתי זמינין לאסתכלא בנשמתא דאורייתא, ת"ח הכי נמי לעילא אית לבושא, וגופא, ונשמתא, ונשמתא לנשמתא, שמיא וחיליהון אלין אינון לבושא, וכנסת ישראל דא גופא דמקבלא לנשמתא דאיהי תפארת ישראל, וע"ד איהו גופא לנשמתא, נשמתא דאמרן דא תפארת ישראל דאיהו אורייתא ממש, ונשמתא לנשמתא דא איהו עתיקא

ביאור

התורה והגוף הזה מתלבש בלבושים שהם ספורים מהעולם הזה, הספשים אינם מסתכלים רק בהלבוש שהוא ספור התורה ואינם יודעים יותר, ואינם מתבוננים ולא מסתכלים במה שהוא תחת הלבוש, אלה האנשים דמי מעלה שיודעים יותר, אינם מסתכלים בלבוש אלא בהגוף שהוא תחת הלבוש, וחכמים היותר גדולים שהם עבדי מלך העליון, אלו שעמדו על הר סיני, אינם מסתכלים אלא בנשמה הייני פנימיות התורה שהם עיקר התורה ממש ולעתיד לבא כזמן ביאת משיח צדקנו עתידים להסתכל בנשמה של נשמת התורה. ת"ח בא וראה שגם למעלה יש לבוש, וגוף ונשמה, ונשמה לנשמה, השמים וצבאיהם הם לבוש, וכנסת ישראל הוא גוף של העולם שמקבלת לנשמה שהיא תפארת ישראל, ומפני זה נחשבת כנסת ישראל גוף לנשמת הנשמה שהזכרנו שהיא תפארת ישראל, התורה ממש היא נחשבת נשמת ישראל, נשמת לנשמה הוא עתיקא קדישא והכל מאוחדים

לעולם הגשמי הזה, אם לא היתה מתלבשת באותם הלבושים של העולם הגשמי הזה, לא היה העולם יכול לסבול התורה וע"ד ומפני זה האי ספור דאורייתא הספורים שבתורה הם לבוש של התורה ומי שחושב שהספור שהוא הלבוש זה כגנת התורה ולא יותר, תצא רוחו ולא יהא לו חלק בעולם הבא כי באמת הספורים הם כמו משל שהעיקר הוא הנמשל, ומפני זה אמר פה וביקש מהקב"ה גל עיני שאזכה לראות ולהבין עומק אמיתת התורה, ואבינה נפלאות מתורתך מה שתחת הלבוש של התורה כמו שמלבושו של האדם הוא לבוש, והעיקר הוא האדם שתחת הלבוש. (ל) ת"ח בא וראה ביתר ביאור יש לבוש שנראה לכל והטפשים כשדוראים אדם בלבוש שנראה להם יפה ונאה, לא מסתכלין יותר, מפני שחושבים שהלבוש הוא הגוף, אבל באמת החשיבות היא הנשמה, כמו כן התורה יש לה גוף שהם מצות התורה שהם נקראים גופי

קדישא וכלא אחיד דא בדא, ווי לאינן חייביא דאמרו דאורייתא לאו איהי אלא ספורא בעלמא וכו', זכאין אינן צדיקיא דמסתכלי באורייתא דקא יאות. חמרא לא יתיב אלא בקנקן, כך אורייתא לא יתיב אלא בלבושא דא גח.

גל עיני ואביטא נפלאות מתורתך : לח) ת"ח באורייתא כמה רזין עלאין סתימין אית בה בגין כך כתוב גט יקרה היא מפנינים, כמה גניזין סמירין אית בה, ועל דא כד אסתכל דוד ברוחא דחכמתא וידע כמה פליאן נפקין מאורייתא, פתח ואמר גל עיני ואביטא נפלאות מתורתך ס.

ק"ט, סב חצות לילה אקום להודות לך : לט) אקום ודאי בעמידה, לאתעסקא בשירין ותושבחן דאורייתא ובגין כך (לד) דוד מלכא חי לעלמין סא.

חצות לילה אקום וגו' : מ) קמתי מבעי ליה אלא אקום ואתקשר בך לעלמין סב. ק"ט, עד יראיך יראוני וישמחו : מא) עינא דדוד הוה מרקמא מכל זיני גזנין, לא הוה עינא בעלמא שפירא למחוי כעינא דדוד, כל גזנין דעלמא מנצצן ביה, וכלא ברחימו למאן דדחיל חטאה, דכתיב יראוני וישמחו, חדאן כד חמאן לי וכל אינן חייבין דחלין מקמיה סג.

מראה מקומות

נח ז' בהעלתך קנב, ע"א. גט משלי ג. טו. ס ז' חיי קלב, ע"א.
סא ז' לך פנ, ע"ב. סב ז' פנה ריג, ע"ב. סג ז' בלק דו, ע"ב.

ביאור

זה בזה, אוי להם להרשעים שאומרים שהתורה היא רק ספור בלבד, אשריהם להצדיקים שמביטים ומסתכלים בהתורה כנוכח, ולמשל כמו היין לא יוכל לשבת רק בקנקן וכולם יודעים שהקנקן והבקבוק הוא רק כלי ולבוש של היין כך התורה אינה מתישבת רק בלבוש זה. לח) ת"ח באורייתא בא וראה בהתורה יש כמה סודות עליונים סתומים ומפני זה כתיב יקרה היא מפנינים, כמה אוצרות סמונים יש בה, ומפני זה, כשהסתכל דוד ברוח החכמה וידע כמה פלאים יוצאים מהתורה, פתח ואמר גל עיני ואביטא נפלאות מתורתך. לט) אקום ודאי בעמידה לעסוק בשירות

ותשבחות של התורה שהיא עץ חיים, ומפני זה דוד המלך חי לעולם שגם בימות המשיח יהיה מלך.
מ) קמתי מבעי ליה היה צריך לכתוב קמתי לשון עבר למה כתב אקום לשון עתיד אלא שכונתו שמקבל עליו לקום תמיד ולהתקשר להיות מקושר להקב"ה לעולם.
מא) עינא דדוד עיניו היו מרוקמים מכל מיני גזנין ומראות, לא היה בעולם עין יפה כעיני דוד, כל גזנין ומראות העולם נוצצו בו, והכל מאהבה למי שירא חטא וזהו כונת הדברים יראוני יראי ה' יראו אותי וישמחו, וכל הרשעים כשדאו אותו היו מפחידים מפניו.

תורה אור

(לד) עיין דה"ש כה, ע"א, א"ל רבי לר' חייא וכו' דוד מלך ישראל חי וקים.

קִיט, צב לולי תורתך שעשעי או אבדתי בעניי: (מב) דכל מאן דאשתעשע באורייתא לא דחיל מכלא וכו', מאן אינון שעשועי, אורייתא. דאורייתא שעשועים אקרי דכתיב טו ואהיה שעשעים יום יום טו.

קִיט, צו מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי: (מג) ת"ח דוד איהו מלכא דישראל ואצטריך למידן עמא, לדברא לון לישראל כרעיא דמדבר עאניה, דלא יסטון מאורחא דקשוט, הא בלילה כתיב, חצות לילה אקום לנוודות לך וגו', ואיהו אתעסק באורייתא ובתושבחן דקב"ה עד דאתי צפרא וכו' כד אתי יממא אמר האי קרא מה אהבתי וגו' וכו' מאי כל היום היא שיחתי, אלא מכאן אוליפנא (לה) דכל מאן דישתדל באורייתא לאשלמא דינא על בורייה כאילו קיים אורייתא כלא, בג"כ כל היום היא שיחתי טו.

קִיט, ככו עת לעשות לה' הפרו תורתך: פתח ר' חייא ואמר וכו' (מד) האי קרא אתמר (לו) ואוקמוה חברייא, אבל עת לעשות לה' בכל זימנא דאורייתא מתקיימא בעלמא, ובני נשא משתדלין בה, כביכול קב"ה חדי בעובדי ידוי וחדי בעלמין כלהו וכו', ובשעתא דישראל מתבטלי מאורייתא כביכול תשש

מראה מקומות

טו ו' וארא כו, ע"א

סה ו' אחרי טו, ע"ב.

סד משלי ת, ל.

ביאור

(מב) דכל מאן שכל מי שמשתעשע ושמח בהתורה אינו פסוד משום דבר, מה הוא השעשועים שלי, התורה, שהיא נקראת שעשועים.

(מג) ת"ח בא וראה דוד היה מלך ישראל, והיה לו צורך לדון את העם, להנהיג לישראל כרועה שמנהיג צאנו שלא יסו מדרך האמת, בלילה כתיב חצות לילה אקום להודות לך, ועסק בתורה ובשירות ותשבחות עד הבוקר, כשבא היום אמר מה אהבתי תורתך כל היום, ויש להבין מאי כל היום היא שיחתי הלא היה עסוק ביום עם עוד עניי הכלל והפרט, ולא היה לו

תורה אור

(לה) שבת יוד, ע"א, תנא להו רב חייא מדיפתי ויעמד העם על משה מהבקר עד הערב, וכי תעלה על דעתך שמשו יושב ודן כל היום כולו וכו' אלא כל דין שדן דין אמת לאמינו אפילו שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה וכו', וכתיב התם ויהי ערב ויהי בקר יום אחד.

(לו) עיין ברכות גז, ע"א, במשנה ובגמרא.

חיליה דכתיב סז צור ילדך תשי (לז) וכו' ועל דא עת לעשוה לה' אינון (בני עלמא) צדיקייא דאשתארן, אית לון לחגרא חרצין ולמעבד עובדין דכשראן. בגין דקב"ה יתתקף בהו בצדיקייא ומשריין ואכלסין דיליה. מ"ט בגין דהפרו תורתך ולא משתרלי בה בני עלמא כדקא יאות סח.

ק"ט. קמא צעיר אנכי ונבזה: מה) דוד מלכא לזמנין איהו קא משבח גרמיה דכתיב טו ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם וכו'. ולזמנין עבד גרמיה מסכנא דכתיב ע כי עני ואביון אני וכתיב צעיר אנכי וכו'. אלא בזמנא דהוה סליק בדרגא דשלמא ואסתלק בדינא קשוט, וזהו שליט על שנאו, הוה קא משבח גרמיה, ובזמנא דחמא גרמיה בעקו וכו' כדין מאיך גרמיה וכו' ודוד מלכא תדיר איהו הוה שפיל גרמיה לגבי קב"ה, דכל מאן דמאיך גרמיה קמי קב"ה, איהו זקיף ליה על כלא (לח) ובגין כך אתרעי ביה קב"ה בהאי עלמא ובעלמא דאתי, בעלמא דין דכתיב עא וגנותי על העיר וגו' ולמען דוד עבדי,

מראה מקומות

סז דברים לב, יח. סח ז' תרומה קנה, ע"ב. סט תהלים יח, גא.
ע טפ פ, א. עא ישעיה לו, לה.

ביאור

עשית אותו חלש כביכול, ואז עת לעשות לה' אלו הצדיקים שנשארו בצדקתם יש להם לחגרא חרצין לחגור מתניהם ולהתחזק לעשות מעשים טובים בכדי שהקב"ה יתחזק בהצדיקים וחיילותיו, מ"ט מפני שהפרו תורתך ובני העולם אינם עוסקים בה כנכון וזהו פשט הפסוק עת לעשות לה' מתי הזמן שיש לצדיקים להתאמץ ביותר בחיזוק התורה והמצות, הפרו תורתך בזמן שרוב העם מפירים התורה ואינם עוסקים בתורה ומצות.

מה) דוד מלכא לפעמים הוא משבח את עצמו כמו שכתוב ועושה חסד למשיחו שקורא את

עצמו משיח ה', ולפעמים עשה א"ע עני שכתוב כי עני ואביון אני ופה כתיב כי צעיר אנכי, והטעם הוא שבזמן שהיה עולה במדרגת השלימות ונתעלה בדין אמת והיה שולט על שונאיו אז היה משבח את עצמו, ובזמן שראה עצמו בצרה אז היה משפיל עצמו, ובכלל היה דוד תמיד משפיל את עצמו לפני הקב"ה, שכל מי שמשפיל עצמו לפני הקב"ה וקפוי ומגביהו על הכל, כמו שכתוב (לקמן קמי ח) ה' זוקף כפופים ומפני זה הקב"ה רצה בי בעולם הזה ובעולם הבא, בעולם הזה דכתיב אצל חזקיהו שהבטיחו הקב"ה וגנותי על העיר ולמען דוד עבדי שבזכותו תנצל ירושלם

תורה אור

(לז) איכה דכתי, ס"א ועיין בספרנו בפ' האזינו לב, יח. (לח) חולין פט, ע"א, חושקני בכם שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אחם ממעטים עצמכם לפני; מ' תחומא עקב: ללמדך שכל המצטער בתחלתו נח לו בסופו וכו' עיי"ש.

בעלמא דאתי דכתיב עב ובקשו את ה' אלהיהם ואת דויד מלכם וגו' דוד איהו
הה מלכא בהאי עלמא, דודו יהא מלכא לזמנא דאתי (לט) עג.

ק"ט, קמב צדקתך צדק לעולם וגו' : מ(תלתא אינון דאסתלקו מעלמא בהאי
זמנא, [בשבת משעתא דמנחה ולעילא] וכלהו כלילן במשה,
חד משה נביאה מהימנא (מ) וחד יוסף צדיקא, וחד דוד מלכא (מא), בגיני כך תלת
צדוקי דיני הכא, (מב) חד איהו דיוסף זכאה קדים לכל הני ודא איהו עד צדקתך
כהררי אל משפטך תהום רבה, דא יוסף דאיהו בלחודוי כהררי אל ככלהו טורין
עלאין, וחד משה נביאה מהימנא ודא איהו דכתיב עה וצדקתך אלהים עד מרום
אשר עשית גדולות בגין דאיהו נטי לכל סטרין ימינא ושמאלא, וחד איהו דוד
מלכא ודא איהו צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת, לעולם דא דוד מלכא וכו' בשעתא

מראה מקומות

עב הרשע ג. ה. עג ד' פקודי רלב, ע"ב. עד תהלים לו, נ.
עה שם עא, י"ט.

ביאור

מסנחרב, ובעולם הבא ובקשו את ה' אלהיכם ואת דויד מלכם שהיה מלך מקודם, וגם יהיה מלך ישראל לעתיד.
מו) תלתא אינון שלשה הם שנפטרו מהעולם בשבת מזמן מנחה ולמעלה אחד משה רבינו נביא נאמן, כמו שכתוב כפי בהעלתך בכל ביתי נאמן הוא, ואחד יוסף הצדיק, ואחד דוד המלך, ומפני זה אומרים בשבת כמנחה אחר התפלה שלשה פסוקים מצידוק הדין, אחד מרמזו על פטירתו של יוסף הצדיק היינו הפסוק וצדקתך כההרי אל שיוסף בלבד שקול כנגד ההרים העליונים, ופסוק אחד מרמזו על פטירת משה רבינו, היינו הפסוק וצדקתך אלהים עד מרום (מפני שמשה עלה לשמים לקבל התורה נ"ל) ואחד מרמזו על פטירת דוד המלך וזהו הפסוק צדקתך צדק לעולם ולעולם מרמזו על דוד המלך (מפני שדוד מלך ישראל חי וקיים נ"ל), בשעתא בזמן שמת יוסף הצדיק יבשו

תורה אור

(לט) זה חולק על דברי ר"ל בסנהדרין צה, ע"ב, אמר ר' יהודה אמר רב עתיד הקב"ה להעמיד להם דוד אחר (נצ"א).
(מ) כן משמע בסוטה יג, ע"ב, שכתוב שם תנא אותה שבת של דיו זוגי היתה ניטלה רשות מזה וניתנה לזה, אבל בסדר עולם רבה מובא שמשה רבינו מת בערב שבת, עיין בס' אור זרוע הלכות שבת סימן פט, שמביא דעות שונות בענין זה, ולאלה שסוברים שמשה רע"ה נפטר בערב שבת מביא טעמים אחרים למה אומרים בשבת אחר מנחה פסוקי צו"צ.
(מא) בתוס' חגיגה יז, ע"א, מביא הירושלמי שדוד המלך נפטר בשבת, ומשם יש קצת הוכחה שנפטר בבוקר בזמן הקרבת הקרבנות ושנדרחו למחר מפני האבל.
(מב) כפי הנראה דעת הוזהר לאמר השלשה פסוקים על הסדר שכתובים בתהלים הראשון צדקתך כהררי אל וכן השאר.

דמית יוסף צדיקא יבשו מקורין ומבועין וכלהו שבטין נפלו בגלותא, פתחו עלא ואמרו צדקתך כהררי אל וגו', בשעתא דמית משה אתחשך שמיא בטיהרא ואנעלת תורה שבכתב וכו' בשעתא דמית דוד כנישת סיהרא נהורהא, ואורייתא דבעל פה כנישת נהורהא וכו' ואסגיאו מחלוקת על משנה וחכימיא במחלוקת וכו' חדרה דאורייתא לאו איהו בההוא זמנא בכל דרין דעלמא, ומה אינון חומרי דתעניות דגזרו רבנן כד מית פלוני גזרו תענית (מג) וכו' וכד הוה כנישו יתיר דחדוה דתורה דבכתב ותורה דבעל פה בההוא זמנא עאכ"ו דאצטריך למנעל תרעי דאורייתא בההוא זמנא, ובג"כ אמרינן הני צדוקי דינא ע"ו.

ק"ט, קנו רחמיך רבים ה' כמשפטיך חייני: (מז) תנינן (מד) לית מלה בעלמא דקיימא קמי תשובה ולכלא קב"ה מקבל ודאי וכו' דהא אפילו (מה) במה דאית ביה אומאה (קמי קב"ה) קרי ביה ע"ז כי ה' צבאות יעץ ומי יפר, וכו'

מראה מקומות

ע"ז תרומה קנו, ע"א—ע"ב. ע"ז ישעיה יד, כו.

ביאור

המקורות והמעצות וכל השבטים נפלו בגלות כמו שכתוב ב' שמות ויפת יוסף וגו' ותיכף כתיב ויקם מלך חדש שחדש גזירות על ישראל וע"ז אמרו העליונים צדקתך כהררי אל וגו', ובזמן שמת משה רבינו נחשך העולם בטיהרא בצהרים ונעלה תורה שבכתב, שרק משה רבינו כתב התורה שכתב, ובזמן שמת דוד נאסף מאור הלבנה וגם התורה שבעל פה נאסף המאור שלה שעד פטירת דוד המלך למדו התורה וכתבו לאמיתתה בלי ספיקות ולא היה שום מחלוקת בין החכמים ומאז פסק שמחת התורה האמיתית ומה אנתנו יכולים ללמוד אם רנ"ל

גזרו תענית כשמת אחד מהגדולים, ובפרט בשבת במנחה שנפטרו גדולי עולם אלו ונפסק שמחת התורה שכתב ושבעל פה בודאי שצריך לנעול שערי הבתי מדרשות באותו הזמן ובגין כך ומפני זה אומרים אז את שלשה פסוקי צדוק הדין והוה שכתוב פה צדקתך צדק לעולם.

(מז) תנינן, למרנו לית מלה בעלמא דקיימא קמי תשובה אין דבר בעולם שקומד בפני התשובה ולכולם קב"ה מקבל תשובתם שהרי אפילו במה דאית ביה אומאה, במה שיש גזר דין בשבועה, גם כן על ידי תשובה מתבטל

תורה אור

(מג) ירושי מו"ק פ"ג ה"ז הוואה ת"ה שמת וכו' א"ר אבהו יבא עלי אם סעמתי מלום כל אותו היום, ר' יונה וכו' אע"ג דאכל גובנא ושתא מיא אפקיה צום ההוא יומא.

(מד) ירושלמי פאה ס"א, ה"א, אין לך דבר העומד בפני בעלי תשובה; קידושין מ, ע"ב, ר' שמעון בן יוחי אומר וכו' אפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מוכירין לו שוכ רשעו.

(מה) ויקר"ך, פ"י, גרולה כותה של תשובה שמבטלת גידה ומבטל שבועה.

ותו כד קב"ה אומי אומאה לא אומי אלא אם לא יעביד תיובתא וכו' וע"ד אמר דוד רחמיך רבים ה' כמשפטיך חניני, אי על חייבין מאטין רחמוי, כל שכן על זכאין ע"ח.

קיט. קסה שלום רב לאהבי תורתך ואין למו מכשול: (מח) אינון דמשתדלי באורייתא עדיפי מנביאי וכו' אינון דאמרי מלין ברוח הקדש קיימי לתתא מכלהו וכו' מאן דלעי באורייתא לא אצטריך לא לקרבנין ולא לעלוז ע"ט.

קכ. א-ב שיר המעלות אל ה' בצרתה לי קראתי ויענני: ר' אלעזר אמר, מט) יעקב אמר שירתא דא בשעתא דאמר ליה אבוי פ גשה נא ואמשך בני וגו' וכו' בגין דהוה יעקב בעאקו סגין, דדחיל דאבוי ידע ליה וכו' מה כתיב ולא הכירו כי היו ידיו כידיו עשו אחיו שעירות ויברכהו, כדין אמר אל ה' בצרתה לי קראתי ויענני, ה' הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה, דא הוא דרגא דעשו, וכו', ג) בשעתא דאמר יצחק לעשו וצא השדה וצודה לי צידה וגו' וכו', כיון דאמר ליה ואברככה לפני ה', בהאי שעתא אודעזע (מו) כרסי יקרא דקב"ה וכו' בהווא שעתא אודמן מיכאל ואתא קמיה דיעקב ושכינתא בהדיה (מו), וידע

מראה מקומות

ע"ח ז' משפטים קו ע"א—ע"ב. ע"ט ז' צו לה, ע"א. פ בראשית כו, כא.

ביאור

הגזר דין ותו ועוד שהשבעה והגזר דין מלכתחילה לא הו, מפני שבזמן שהקב"ה נשבע, לא נשבע אלא אם לא יעשה האדם תשובה, ועל זה אמר דוד רחמיך רבים ה' כמשפטיך חניני, אם על דשעים מגיעים רחמיך כל שכן על צדיקים. (מח) אינון דמשתדלי באורייתא אלו שעוסיקים בתורה הם גדולים יותר במעלה מן הנביאים בכל זמן, אלו שאומרים דברים ברוח הקודש עומדים למטה מכולם מאן דלעי מי שעמל בתורה. אין לו צורך לא לקרבנות ולא לעולות.

מט) יעקב אמר שירתא דא הפרק הזה אמרו יעקב אבינו בזמן שאמר לו אבוי גשה נא ואמשך בני האתה זה בני עשו, ואז היה יעקב בצרה גדולה שפחד שאביו יבירו כי הוא איננו עשו, מה כתיב ולא הכירו כי היו ידיו כידיו עשו אחיו שעירות ויברכהו אז אמר הפרק הזה אל ה' בצרתה לי קראתי ויענני, ה' הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה שזה הוא דרכו של עשו. ג) בשעתא בזמן שאמר יצחק לעשו וצא השדה וצודה לי צידה ואמר ואברככה לפני ה' נודעזע כסא הכבוד של הקב"ה שבהכסא הכבוד חקוק

תורה אור

(מו) לפי שצורתו של יעקב אבינו חקוקה בכסא לכן נודעזע שלא יהיה בה צורה שתהיה דוגמתה למטה ח"ו בקללות (נצ"א). (מו) עיין שמרי"ה, פ"ב, כל מקום שמיכאל גרואה, הוא כבוד השכינה ומיכאל במילואו גימ' שכינה (נ"א, ונ"ו). כזה: מ"ם י"ד כ"ף א"ל"ף למ"ד ביגמ' שפ"ה כמו שכינה.

יצחק וחמא לגן עדן בהדיה דיעקב וברכיה קמיה (מח). וכד עאל עשו עאל בהדיה גיהנם, ועל דא ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד וכו', פתח ואמר ואברכהו גם ברוך יהיה וכו' חצי גבור שנונים דא עשו דנטר דבכו (ג"א ו'אגזים) ליעקב על אינון ברכאן כד"א פ"א וישטום עשו את יעקב על הברכה וגו' פ"ב.

קכ"א. ה' ה' שמרך ה' צלך על יד ימינד : נא) אשריהם ישראל שהם מצוינים תמיד במצות, בשבתם, ובלכתם, בשכבם, ובקומם, דכתיב פ"ב בשבתך כביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך, וכו' כדי שידבקו תמיד בהקב"ה וכו' וכל הדבק בקונו אינו ניוזק לעולם, ולא עוד (מט) אלא ששני מלאכי השרת מלוין לו לאדם אחד בימינו ואחד בשמאלו, דכתיב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך, ולא עוד אלא שאם תמיד מצוי במצות כביכול שהקב"ה נעשה לו שומר שנאמר ה' שמרך וכו' וע"כ צריך שלא יהא האדם מצוי בלא תורה ובלא מצות אפילו שעה אחת פ"ד.

קכ"א. ז' ה' ישמרך מכל רע ישמר את נפשך : נב) כיון דאמר ה' ישמרך מכל רע אמאי ישמר את נפשך, אלא ה' ישמרך מכל רע בהאיי עלמא, ישמר את נפשך בההוא עלמא, שמירה דהאי עלמא הוא למהוי נטיר ב"ננ מכמה זינין ביישין מקטרגין דאזלין לקטרגא בני נשא בעלמא ולאתדבקא בהו.

מראה מקומות

פ"א שם, שם, מא. פ"ב ז' תולדות קמב, ע"ב : קמג. ע"א.
פ"ג דברים ו, ז. פ"ד ז"ח רות פה, ע"ב.

ביאור

צורת יעקב. באותו הזמן נודמן מיכאל המלאך וכו' לפני יעקב והשכינה עמו, וידע יצחק שהשכינה נכנסה עם יעקב והרגיש ריח גן עדן עם יעקב לכן ברכו ליעקב, וכד עאל וכשנכנס עשו נכנס עמו גיהנם, ומפני זה כתיב שם ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד, פתח יצחק ואמר ואברכהו גם ברוך יהיה, וזה שנאמר בפרק זה חצי גבור שנונים הכונה על עשו, שנטר דבכו ששמר ונטר

תורה אור

(מח) ב"ר, פס"ה אמר ר' יוחנן וכו' אלא בשעה שנכנס יעקב אבינו אצל אביו נכנסה עמו גן עדן הדא הוא דאמר לו ריח בני כריח שדה וכו'.
(מט) תענית י"א, ע"א, דבי ר' שילא אמרי שני מלאכי השרת המלוים לו לאדם.

בהוא עלמז מאי הוא. כמה דאמרן. כד נפיק בר נש כגאי עלמז. אי איהו זכי נשמתא דיליה סלקא ואתעטרת באתרה. ואי לא. כמה חבילין טריקין אודמנן לאנגדא ליה לגיהנם ולאמסרא ליה בידא דדומה. ואתמסרא לממנא על גיהנם פה.

קכא. ח ה' ישמר צאתך ובוואך מעתה ועד עולם: (נג) פקודא למקבע ב"נ מזוהה לתרעיה. למהוי כל בר נש נטיר מעם קב"ה כד נפיק וכד עייל, ורזא. ה' ישמר צאתך ובוואך מעתה ועד עולם וכי דב"נ לאו איהו נטיר בר נטירו דקב"ה דאיהו נטיר תדיר, וקאים לפתחא וב"נ לגו פו.

ה' ישמר צאתך ובוואך וגו': (נד) ישמר צאתך תינת, אלא ובוואך מאי קא מיירי. דהא מאן דעאל לביתיה לא מסונפי, אלא האי בר נש דשוי רשימא קדישא לביתיה במלין דשמא עלאה, האי אתנטיר מכלא, כד נפיק, ההוא דמדוריה לתרעא דביתיה זקיף וחמי רשימא קדישא ועיין בפתחיה כד נפיק ב"נ הוא אוזיף ליה ונטיר ליה, כד עייל לביתיה הוא אכריו קמיה אודהרו ביקרא דדיוקנא דמלכא קדישא, וכל דא בגין ההוא רשימא דשמא קדישא דאתרשים בתרעיה. ולא די ליה לב"נ דאתנטיר בביתיה אלא קב"ה נטיר ליה כד עייל גבר נפיק, רכתיב ה' ישמר צאתך ובוואך וגו' פו.

קכב. א שמהתי באומרים לי בית ה' נלך: (נה) האי קרא אוקמוה דדוד הוה עם לביה למבני ביתא כב"א פח ויהי עם לבב דוד אבי לבנות בית

מראה מקומות

פה ז' ויהי רלו ע"ב פו ז' ואתחנן רסג, ע"ב פח מ"א, ה' יו.

ביאור

בעולם הבא כמו שאמרנו שכשיוצא מהעולם ונפטר אז אם הוא זוכה והוא היה צדיק אזי נשמתו עולה ומתעטרת במקומה, ואי לא אז כמה מלאכי חבלה מזדמנין לאנגדא למשכו לגיהנם למסוד אותו בידי דומה ונמסר על ידו להממונה על הגיהנם.

(נג) פקודא למקב"י ב"נ מזוהה מצוה שיקבע אדם מזוהה לפתחו בכדי שכל אדם יהי שמור מהקב"ה כשיוצא ובשנכנס, וזהו סוד הפסוק ה' ישמר צאתך ובוואך מעתה ועד עולם מפני שהאדם נשמר רק ע"י שמירת הקב"ה שהוא שומרו תמיד, ועומד על הפתח והאדם כפנים.

(נד) ישמר צאתך תינת, ההבטחה והברכה שישמור צאתו זה אגו מכינים, שכזמן שאדם יוצא לחוץ הוא זקוק לשמירה אבל ובוואך בשביל מה הברכה הזאת הרי מי שנכנס לביתו איננו מפחד, אלא האדם שעושה הרושם הקדוש לביתו בדברים של שמו העליון, הוא נשמר מכל, ובזמן שיוצא מביתו אז ההוא שדד בפתח ביתו ורואה את הרושם הקדוש שם שדי בפתחו אז הוא מלווה לבעל הבית ושומרו וכשנכנס לביתו הוא מברין לפניו הזהרו בכבוד צלמו של המלך הקדוש, וכל זה בשביל הרושם של השם הקדוש שורשם בפתחו ולא רק שהאדם נשמר בביתו, אלא שזוכה שהקב"ה שומרו כשנכנס וכשיוצא.

(נה) האי קרא אוקמוה הפסוק הוה העמידו רנ"ל שדוד היה עם לבו לבנות את בית המקדש,

לשם ה' וגו', ולבחר מה כתיב פט רק אתה לא תבנה הבית כי אם בנך וגו', וכל ישראל הו' ידעי דא, והו' אמרו אימתי ימות דוד ויקום שלמה בריה ויבנה ביתא (ג), וכדין עומדות היו רגלינו בשער, ירושלם, כדין ניסק ונקריב וגמון קרבנין, ועם כל דא אע"ג דהו' אמרו אימתי ימות וכו' כדין שמחתי וכו' בגין ברי דהו' אמרי דברי יקום תחותי וכו' למבני ביתא (גא) כדין שרי ושבת לה ואמר ירושלם הבנויה כעיר שחברה וגו' (גב) תנן, עבר קב"ה ירושלם לתתא כגוזנא דלעילא: דא מתתקנא (דא) לקבל דא וכו', הבנויה דזמין קב"ה לנחתא לה לירושלם דלעילא (גג) כדקא יאות וכו' צ.

קכב, ד ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל (נו) ששם עלו שבטים, אלין י"ב שבטים וכו' שבטי יה הא אוקמוה בגין דיה עדות לישראל ודאי (נד) ובגין דא הראובני השמעוני יה בכל חד וחד צא.

מראה מקומות

פט שם, שם, יב צ ז' וישב קפג, ע"ב. צא ז' במדבר קית, ע"ב.

ביאור

ואחר כך נאמר לו בנבואה רק אתה לא תבנה הבית כי אם בנך, וכל ישראל ידעו שבנין ביה המקדש יבנה רק אחרי שימות דוד וימלוך שלמה בנו ואמרו מתי ימות דוד ויקום שלמה בנו ויבנה הבית, וכדין ואו יתקיים בנו עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלם אז נעלה ונקריב שם קרבנות, והגם שאמרו מתי ימות, ואף על פי כן שמחתי באומרים לי בית ה' נלך, שמחתי ע"ז שאמרו שבני יקום אחרי ויבנה הבית ואז התחיל דוד ושבת לה, ואמר ירושלם

הבנויה, תנן למדנו עשה הקב"ה ירושלם שלמטה כגון ירושלם שלמעלה, וזה מתוקן כנגד זה. וזהו כונת הדברים כעיר שחברה. (נו) ששם עלו שבטים אלו הם י"ב שבטים, וזה שכתוב שבטי יה זה העמידו רז"ל שאותיות השם י ה' הם עדות לישראל שהם מיוחדים ולא נתערב בהם מאומות אחרות ומפני זה כתוב הראובני, השמעוני, שהקב"ה הוסיף לכל שבט שמו יתברך ה' בתחלתו יוד בסופו לעדות על הנ"ל.

תורה אור

(ג) מכות י, ע"א, אמר דוד לפני הקב"ה, רבש"ע שמעתי בני אדם שהיו אומרים, מתי ימות זקן זה ויבא שלמה בנו ויבנה בית הבחירה וכו' ושמחתי. (גא) יש לרמוז בית ה' נלך ר"ת בני, והעיקר שהוא שלמה שילדה בת שבע ומורה שלא חטא וכו' ור"ת ירושלם הבנויה כעיר שחברה לה יחידו גימי שלמה (נצוצי אורות). (גב) ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ה, א"ר פינחס לא פליגין, בית קדשי הקדשים שלמטן מכוון כנגד בית קדשי הקדשים של מעלן; מ תנחומא ריש פקודי. (גג) עיין סוכה מא, ע"א, דאיבני בלילה ופירש"י מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים שנאמר מקדש ה' כווננו ידך. (גד) ב"ר סוף פ"ע"ט.

עדות לישראל להודות לשם ה' : (נו) ירושלים הבנויה זו ירושלים של מעלה. ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל, כדי להעיד על כל צדיק וצדיק מישראל, ולמה, להיות כלם מודים ומברכים לשמו צב.

קכב. ה למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך : (נח) תנינן (נה) רחימותא דקב"ה דקרא לישראל אחים שנאמר למען אחי וגו' וכו' דאר"ש א"ר יהודה אי אחי למה רעי, אי רעי למה אחי, אלא תאנא ההוא מלה דלא אתעדי לעלמין אקרי רע, כד"א צג רעך ורע אביך אל תעזוב. עיין בפנים הוזהר כי קצתתי צד.

קכג. א שיר המעלות אליך נשאתי את עיני וגו' : פתח ר' אבא וכו' (נט) שיר דא לא כתיב מאן אמרו, אלא בכל אתר דאיהו סתים, רוח הקדש אמרו עליהו דישראל בגלותא, היושבי בשמים היושב מבעי ליה, מאי היושבי, אלא אוקימנא גאון דבעי לצלאה צלותיה קמי מלכא קדישא בעי למבעי מעמיקתא דכלא וכו' והאי יו"ד יתיר עמיקתא דכלא היא. עיי"ש צה.

קכד. א לולא ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל : ר' יהודה אמר ס) זכותא דיעקב אגין עליהו דישראל [בזמן שעמדו על יד הים] דכתיב לולא ה' וגו' יאמר נא ישראל, ישראל סבא (נו) צו.

מראה מקומות

צב ז"ח לך כו, ע"ז. צג משלי כו, י. צד ז' אחרי עז, ע"ב.
צה ז' ואתחנן רחה, ע"ב. צו ז' בשלח מו, ע"א.

ביאור

(נו) ירושלים הבנויה זו ירושלים של מעלה עיין בפנים הוזהר ואין צריך ביאור.
(נח) תנינן למדנו אהבת הקב"ה לישראל שקראם אחים, שנאמר פה למען אחי ולמה כתיב אחי, ורעי אם אחי למה רעי ואם רעי למה אחי, אלא למדנו שהדבר שאינו מוסר ואינו נפרד לעולמים נקרא רע, ואחים לפעמים נפרדים והקב"ה קרא לישראל במעלות שתי הדרגות אחים ורעים.
(נט) שיר דא השיר הזה לא כתיב מי אמרו, אלא בכל מקום שהוא סתום רוח הקדוש אמרו על ישראל בגולה, היושבי בשמים ולמה כתיב היושבי בתוספת יו"ד אלא העמדנו שמי שרוצה להתפלל תפלתו לפני המלך הקדוש צריך לבקש מעומק הלב והיו"ד מרמז על הנקודה שבלב.
(ס) זכותא דיעקב זכות יעקב אבינו הגין על ישראל בשעה שעמדו על הים וזהו כחגת הפסוק לולא ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל זה יעקב שהוא נקרא ישראל סבא.

תורה אור

(נה) ש"ר פניב. (נו) ב"ר, פכ"ה, פע"ד, ריב"ל אמר יאמר נא ישראל, ישראל סבא ; מ' שוח"ט, פכ"ה, ועיין בספרינו בפי בשלח פי"ה, לא.

קכה. א שיר המעלות הבטחים בה' כהר ציון לא ימוט לעולם ישב : סא) מה הר ציון איהו תקיף ולא ימוט תדיר, אוף הכי בההוא זמנא להו כהר ציון ולא כהשתא דלא אתרחיצו, אלא ככפיר דרחיל ולא אתרחיץ בחיליה (ועיין משלי כח, א) צו.

קכו. א בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחלמים : סב) בשוב ה' את שיבת דא בגלות בבל אתמר, דלא אשתכחו יתיר בגלותא אלא שבעין שנין דכתיב צח כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקד אתכם, וכו' מאי כחולמים וכו' (גז) דאיכא שבעין שנין בחלמא צט.

קכז. ב אז ימלא שחוק פיננו וגו' : סג) א"ר יהודה לא היתה שמחה לפני הקב"ה מיום שנברא העולם כאותה שמחה שעתידי לשמוח עם הצדיקים לעתיד לבא וכו'. ר' יוחנן אמר וכו' ואוי השחוק בעולם דכתיב או ימלא שחוק פיננו וגו' ק.

קכח. ו הלוך ילך ובכו וגו' בא יבא ברנה : סד) הלוך ילך ובכו על חוביהון דישראל, כד תבו, בא יבא ברנה קא.

קכז. א שיר המעלות לשלמה וגו' : סה) וכי שלמה אמר תושבחתא דא, כד בנה בי מקדשא, לאו הכי דהא דוד מלכא א"ל בגין שלמה מלכא בריה,

מראה מקומות

צו ז' תרומה קמג, ע"א. צח ירמיה כט, י. צט ז' אמור פס, ע"א.
ק ז' וירא קטו, ע"א. קא ז"ח שה"ש סב, ע"ב.

ביאור

סא) (למה השוה הבטחים בה' להר ציון) מה הר ציון הוא תקיף וחזק ולא ימוט לעולם. כן באותו הזמן יהיו הצדיקים כהר ציון ולא כעכשיו שאינם בטחים בזכות צדקתם והם בכפיר שמפחד ולא אתרחיץ ואיננו בטוח בכוחו וכמו שכתוב וצדיקים ככפיר יבטח שהרי מכל השמות לא נזכר רק כפיר ולא אריה או שחל או שחץ שבזמן הזה הצדיקים אינם בטחים במעשיהם הטובים ותמיד הם יראים ומפחדים כמו אברהם בשהיה במצרים אמר על שרה אחותי היא ויצחק שכתוב בו, כי ירא לאמר אשתי או יעקב שכתוב בו וירא יעקב

מאד וגו' ומפני זה הנכיר פה כהר ציון. סב) בשוב ה' את שיבת זה נאמר על גלות ככל שלא היו בגלות רק שבעים שנה ולמה נאמר כחולמים מפני שיש מי שחולם שבעים שנה כמו שקרה עם זאני המעגל (תענית כג, ע"א).

סג) אין צריך ביאור. ועיין למעלה בזהר. סד) הלוך ילך ובכו על עונות ישראל, וכשיעשו תשובה, בא יבא ברנה. סה) וכי שלמה אמר האם שלמה אמר השיר הזה כשכנה את בית המקדש, לא כן, אלא

תורה אור

(גז) תענית כג, ע"א, בחוני המעגל שישן שבעים שנה.

כד אתא נתן לגביה, וא"ל על שלמה דאיהו יבני בי מקדשא וכו' כיון דחמא דוד דיוקנא דבי מקדשא וכל תקונוי אמר שירתא על שלמה בריה וכו'. ד"א שיר המעלות לשלמה, למלכא דשלמא דיליה, והאי שירתא איהו שירתא ותושבחתא על כל שאר שירתא וכו' דחמא דוד מלכא כל אינון עמודין שבעה דהאי בית קאים עלייהו דאינון קיימי שורין שורין למבני האי בית לעילא מכלהו קיימא מאריה דביתא דאזיל על גביהו (נח) ויהיב לון חילא ותוקפא כל חד כדקא יאות, וע"ד אמר דוד, אי האי מלכא דשלמא כלא דיליה, דאיהו מאריה דביתא לא בני להאי ביתא שוא עמלו בוניו בו קב.

שיר המעלות לשלמה וגו' : (סו) האי קרא שלמה מלכא א"ל בשעתא דהוי בני בי מקדשא ושארין למבני והוה חמי דעובדא אתתקנת בידיהו והוה מתבני מגרמיה, (נח) כדין שרי ואמר אם ה' לא יבנה בית וגו' וכו' אם ה' לא ישמר עיר, כמה דכתיב קל תמיד עיני ה' אלהיך בה וגו' ובאשגחותא דא איהי נטירא בכל סטרין קד.

אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו : (סז) ושלמה הוה ידע דבנין דההוא עובדא דבר נש, לא יתקיים ועל דא אמר, אם ה' לא יבנה בית וגו', דהא לית

מראה מקומות

קב ז' תרומה קסו, ע"א. קג דברים יא, יב. קד ז' פקודי רכו, ע"א.

ביאור

דוד אמרו בשביל שלמה המלך בנו כשבא נתן הנביא ואמר לו על שלמה שהוא יבנה בית המקדש וכיון שראה דוד צורת בית המקדש וכל תקונוי אמר אז השיר הנה על שלמה בנו, ד"א פירוש אחר שזה נאמר על הקב"ה שהשלים שלו וזהו שיר שעולה על כל השירים. דחמא שראה דוד כל שבעת העמודים שהבית עומד עליהם ושעומדים שורות שורות לבנות הבית המקדש ולמעלה מכולם עומד הקב"ה שהוא בעל הבנין ונותן להם כח ואומץ לכל אחד מהבונים, וע"ז אמר דוד אם המלך שהשלים שלו דאיהו מאריה דביתא

שהוא ארון הבית לא יבנה הבית בחנם עמלו בוניו בו. (סו) האי קרא הפסוק הנה אמרו שלמה בנון שבנה בית המקדש והתחיל לבנותו והיה רואה שהעבודה מתברכת בידי הבעלי מלאכות והיה נבנה מעצמו כדין שרי אז התחיל ואמר אם ה' לא יבנה בית, אם ה' לא ישמר עיר נאמד על ארץ ישראל בכלל כמו שכתוב עיני ה' אלהיך בה וגו' וע"י השגחת הקב"ה היא שמורה בכל הצדדים. (סז) ושלמה הוה ידע שמפני שבית המקדש הנה הוא מעשה ידי אדם לא יתקיים, וע"ז

תורה אור

(נח) שהשיר, פ"א, ר' ברכיה אמר וכו' מאליו היה נבנה וכו' מלמד שהיתה האבן נושאה את עצמה וניתנה על גבי הדימוס ; במ"ר פ"ד. ג' בהבנותו אשר הם בונים לא כתיב וגו' מאליו היה נבנה.

ליה ביה קיומא, ביומזי דעזרא גרם חטאה ואצטרכון אינון למבני ולא הוה ביה קיומא, ועד כען בניינא קדמאה דקב"ה לא הוה בעלמא, ולזמנא דאתי כתיב קה בונה ירושלים ה' איהו ולא אחרא (נט) ובנינא דא אנון מחכאן ולא בנינא דבר נש דלית ביה קיומא כלל, בית ראשון ובית שני יחית לון קב"ה כחדא מלעילא, בית ראשון באתכסיא, ובית שני באתגליא, ההוא בית להוי באתגליא דאתקרי בית שני, דיתחזי לכל עלמא אומנותא דקב"ה חדוה שלים ורעותא דלבא בכל קיומא, ההוא בית ראשון באתכסיא אסתלק לעילא על גבוי דההוא דאתגליא, וכל עמא יחמון ענני יקר דסחרן על גבי [גג] דההוא דאתגליא, ובגו דאינון עננין הוי בית ראשון בעובדא טמירא דסליק על רום יקר שמיא ובניינא דא אנון מחכאן, ועד כען לא הוה בעלמא דאפילו קרתא דירושלם לא ליהוי אומנותא דבר נש (ס), דהא כתיב קו ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב וגו' אי לקרתא כתיב הכי כל שכן ביתא דאיהו דיורא דיליה, ועובדא דא הוי אתחזי למיהוי ברישא כד נפקו ישראל ממצרים, ואסתלק עד לסוף יומין בפורקנא בתראה. (עיינ פ' בשלח טו, יז) קז.

מראה מקומות

קז ד פנחס רכא, ע"א.

קו זכריה ב, ט.

קה תהלים קמו, ב.

ביאור

ראשון יעלה למעלה כנגד הבית שלמטה, וכל הימים יראו עניי כבוד שמסבבים ומסתובבין על הבית שיהיה בגלוי ובתוך העננים יהיה הבית ראשון ועליו אנו מחכים ועד היום לא היה, שאפילו עיר ירושלים לא תהיה מעשה ירי אדם וע"ז כתיב ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב וגו' ואם על ירושלים נאמר כן, שהקב"ה יבנה אותה, כל שכן הבית שיהיה מדודו בו השראת שכינתו יתברך והבנין הזה היה ראוי שיהיה כשיצאו ישראל ממצרים אלא שנסתלק עד סוף הימים בגאולה האחרונה שתהיה בקרוב בימינו.

אמר הפסוק הוה, וכימי עזרא גרם החטא שנשאו נשים נכריות והוצרכו בעצמם לבנות הבית לכן גם כן לא נתקיים ונחרב, ועד היום בנין הקודם של הקב"ה שהובטח לנו כשעברו ישראל את הים לא היה בעולם וזה יהיה לעת"י לבא, וע"ז נאמר בונה ירושלים ה' הוא יבנהו ולא אחר, ועל הבנין הזה אנו מחכים, ולא על בנין של אדם שאין לו קיום ובית ראשון ושני יודידים הקב"ה בבת אחת מלמעלה, בית ראשון באתכסיא, ובית שני בגלוי, הבית הזה השני יתראה לכל העולם מעשי ידי הקב"ה ויהיה שמחה שלמה ורצון הלב בכל קיומו, הבית

תורה אור

(נט) מ' תנחומא פ' נה, יא, שלש שבועות וכו' ומה נשבע שהוא בכבודו בונה אותה היינו ירושלים, ובסוף פ' סקודי כמעשי ידך ארנן זה בנין כיהמ"ק שיבנה במהרה בימינו ; עיין סוכה מא, ע"א, בסוף ברש"י ד"ה אי נמי שכתב : אבל מקדש העתיד שאנו מצפיין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבוא משמים וכו'.
(ס) עיין באבות פ"ה, מ"ב, י"ד שתבנה עירך במהרה בימינו, אבל גם תיבת יבנה אולי הכונה שיבנה ע"י הקב"ה.

שיר המעלות לשלמה אם ה' לא יבנה בית וגו' : סח) וכי שלמה אמר זה המזמור, אמר ר"י ח"ו, אלא דוד אמרו ברוח הקודש על שלמה (סא) בשעה שאמר הנביא לדוד קח הנה בן נולד לך וגו' כי שלמה יהיה שמו, אמר דוד בן אחד היה לי מבת שבע ומת, עכשיו אחר יולד לי, מן שמיא הוא בא ואמר שיר זה ונתכוון בו לשום שמים ה"ד שיר המעלות לשלמה בשביל שלמה אמר, אם ה' לא יבנה בית אם סיעתי לא יסייע בכוונה השלימה שלי, שוא עמלו בוניו בו, לשוא נעמול, כמו שהיה בראשונה שעמלנו לשוא, ובגין ההוא חובא מת, ואנא אית לי לאתטרדא מן ירושלם ובעוד שאני אצא אם ה' לא ישמר עיר מכל אדם, שוא שקד שומר, א"ר יצחק שהניח עשר נשים פילגשים לשמור הבית והוה מה דהוה (סב) קט.

אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו : סט) זה הפסוק נאמר שצריך אדם לכוין ולקדש עצמו [בעת הזיווג] לשם שמים, שנאמר אם ה' לא יבנה בית, כלומד אם אין הכונה לשם שמים לבנות הבית ולהוליד בנים, שוא עמלו בוניו בו שמכניס באותו הולד עמל של שוא, זו נפש חיה שתכלה ותכרת כהבל היוצא מן הפה, הרי עמלו של שוא ק"י.

קכז, ב שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת אכלי לחם העצבים, כן יתן לידידו שנא : ע) שוא לכם משכימי קום, אלין יחידים דאשתכחו דלאו אינון דכר ונוקבא כדקא יאות, ואקדמן בצפרא לעבידתיהו כד"א ק"א יש אחד וגו' ואין קץ לכל עמלו מאחרי שבת, מאחרין נייחא, כד"א ק"אא כי בו שבת בגין דאתתא לגבי בר נש איהי נייחא לגביה ודאי וכו' מאי לחם העצבים, דכד בר נש אית ליה בנין האי נהמא דאכיל אכיל ליה בתדוה וברעותא דלבא, וההוא דלית ליה בנין, ההוא נהמא

מראה מקומות

קח והיא כב, ט. קט ז"ה בראשית יא, ע"א. קי שם שם.
קיא קהלת ד, ת. קיאא בראשית ב, ג.

ביאור

סח) וכי שלמה אמר האם שלמה אמר זה המזמור ח"ו אלא דוד אמרו ברוח הקודש וכר עיין בפנים ואין צריך ביאור.
סט) זה הפסוק נאמר על הזדוהגות אדם עם אשתו שיהיה בקושה עיין למעלה בזהר ואין צריך ביאור.
ע) שוא לכם משכימי קום זה נאמר על אלה שהם יחידים שלא נשאו נשים שהם מקדימים בבוקר לעבודתם ואין להם מנוחה, מאחרי שבת שהוא מתאחר לקחת אשה שעל ידה היה משיג מנוחה כמו שכתוב כי בו שבח שתרגומו גת, מפני שהאשה לאדם היא מנוחה בודאי, מאי אוכלי לחם העצבים זה נאמר על אלה שאין להם בנין מפני שאיש שיש לו

תורה אור

(סא) עיין בשהש"ר פ"א, סברין מימר דוד אמרן.
(סב) שאבשלום בנו זנה אתם ככתוב בש"כ טז, כא, כב.

דאכיל איהו נהמא דעציבו וכו', כן יתן לידידו שנא וכו' דא הוא דמקוריה מברך, דקב"ה ירב ליה שינה בההוא עלמא כד"א ק"ב ושכבת וערבה שנתך: בגין דאית ליה חולקא בעלמא דאתי וכו' ק"ג.

קכז. ג הנה נחלת ה' בנים: (עא) דא צרורא דנשמתא סטרא דעלמא דאתי, ולהאי נחלה מאן זכי ליה לבר נש לעאלא בההוא נחלת ה' בנים, אינון בנין זכאן ליה לנחלת ה', ועל דא זכאה ההוא בר נש דזכי לון דיוליף לון ארחוי דאורייתא כמא דאתמר ק"ד.

קכז. ד כחצים ביד גבור כן בני הנעורים: (עב) בגין דיכיל למילף להו ארחוי דקב"ה ויהא ליה אגרא טבא לעלמא דאתי קטו.

קכז. ה אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבשו כי ידברו את אויבים בשער: (עג) אשרי בעלמא דין ואשרי בעלמא דאתי וכו' מאן אויבים בשער, אלין מאריהון דדינין דכד נשמתא נפקא מהאי עלמא כמה אינון מאריהון דדינין דומינין קמיה עד לא ייעול לדוכתיה בשער וכו' בגין דמשכונין שביק בהאי עלמא ובגיניהון [דבגין] יזכי בההוא עלמא, ועל דא לא יבשו כי ידברו את אויבים בשער קטז. (עד) ת"ח, מה אמר באברהם דכתיב ק"ז כי ידעתי למען

מראה מקומות

ק"ב משלי ג, כד.	ק"ג ז' וישב קפו, ע"א.	ק"ד שם קפה, ע"א.
קטו שם, שם.	קטז ז' וירא קטו, ע"ב.	ק"ז בראשית ית, יט.

ביאור

בנים, הלחם שהוא אוכל אוכלו בשמחה וברצון
 הלב כן יתן לידידו שנא זה הוא שמקורו
 ברוך שהתברך בבנים, שהקב"ה נתן לו שינה
 ומנוחה בעולם הבא שמי שהניח בנים יש לו
 מנוחה וחלק בעולם הבא.
 (עא) דא צרורא דנשמתא, נחלת ה' זהו
 המקום שנפשו של אדם צרורה בצרור החיים
 בעולם הבא וזה כונת הפסוק שלנחלת ה'
 הזאת על ידי מה זוכה לזה האיש, שיכנס
 בהנחלה הזאת, בנים, הבנים מזכים אותו
 לנחלת ה', ומפני זה אשרי האיש שזוכה לבנים
 ומלמד דרכי התורה כמו שאמרנו.
 (עב) בגין מפני שיכול למילף להו ללמד
 לבניו דרכי הקב"ה ויהא לו שכר טוב בעולם
 הבא.
 (עג) אשרי בעלמא דין אשרי בעולם הזה
 ואשרי בעולם הבא, מאן אויבים בשער מי
 המה האויבים בשער, אלו הם אדוני הדינים
 שכשהנשמה יוצאת מהעולם הזה יש כמה
 מאדוני הדינים שהם מוכנים לפניו לקסרג עליה
 קודם שנכנסת למקום מנוחה ואלו הם האויבים
 אבל הבנים שהשאיר בעולם הזה על ידם יזכה
 לעולם הבא והם מצילים את הנשמה מהמלאכי
 חבלה וזה כונת הדברים לא יבשו כי ידברו
 את אויבים בשער.
 (עד) ת"ח כא וראה שגם באברהם שאמר עליו
 הקב"ה כי ידעתי שהכונה שאני אוהבו, נאמר

אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, ועל דא' הוא זכו קיימא ליה בההוא עלמא לגבי כל מאריהון דדינא קי'ח.
אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם וגו' : (עה) ר' יוסי פתח, אשרי הגבר וגו' וכו' במתעסק בפריה ורביה הכתוב מדבר, מאי לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער, אלא בזמן שהאדם יוצא מן העולם הזה וכו' כמה מלאכי חבלה עומדים מצד זה ומצד זה, וכמה מלאכי שלום עומדים מצד זה ומצד זה, זכה מקדימים לו מלאכי שלום ואומרים לו שלום בואך, לא זכה מלאכי חבלה מקדימים לו ואומרים קי'ט אוי לרשע רע, כי גמול ידיו יעשה לו ומאן איהו, מי שלא נתעסק להניח בן בעוה"ז (סג) שכל המניח בן בעוה"ז ומלמדו תורה ומעשים טובים אין מלאכי חבלה וגייהנם שולטין בו הה"ד לא יבושו וגו' אלו מלאכי חבלה שאינם יכולים לשלוט עליו. שלא יאמר אדם הרי תורתך ומעשים טובים מגינים עלי, ולא אתעסק בפריה ורביה וכו', שהרי אין לך אדם בעל תורה ומעשים טובים כחזקיה מלך יהודה ע"ה, וכתוב ביה קכ' כה אמר ה' צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה כי מת אתה בעולם הזה ולא תחיה בעולם הבא (סד) קכ"א.

קכח, ג' אשתך כגפן פריה בירכתי ביתך בניך כשתלי זיתים סביב לשלחנך : (ע) גפן פריה דא שכינתא, מה שכינתא הוה סתימא לגו בבית

קוה"ק אוף הכי אתתא צניעא לא נפקא מתרעא דביתא לבר קכ"ב.

אשתך כגפן פריה : ר' חזקיה פתח (עז) אשתך כגפן וגו' מה גפן לא מקבל עליה אלא מדידה, כך אתתא דישראל קיימא בהאי גוונא דלא מקבלא אלא ההוא

מראה מקומות

קי'ח ז' וישב קסו' ע"א. קי'ט ישעיה ג' יא. קכ' שם לת, א.

קכ"א ז"ח רות פט, ע"א. קכ"ב ז' תרומה קע, ע"ב ; קע"א, ע"א.

ביאור

שם טעם למה, בשביל אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו. שהוא ינהיג וירריך את בניו שיעשו צדקה ומשפט, ומפני זה, הזכות של הבנים עומדת לו בעולם הבא נגר כל בעלי הדינים.

(עה) ר' יוסי פתח עיין בפנים כוהר ואין צריך ביאור.

(עז) גפן פוריה הכונה על השכינה, שכמו תורה אור

(סג) היינו שלא נשא אשה, כי מי שנשא אשה ולא זכה לבנים אין עלי' חטא אחרי שנתעסק והשתדל לקיים מצוה זו.

(סד) כרכות י, ע"א, אמר ליה מאי כולי האי אמר ליה משום דלא עסקת בפריה ורביה (היינו שלא נשא אשה).

בר זוגה, (סה) כשפניגא דא דלא מקבלא אלא ההוא בר זוגא וע"ד כגפן פוריה בירכתי ביתך וכו' פוריה פורחת דאפיקת ענפים לכל סטרא, ואן, בירכתי ביתך וכו' בגין דלא תיתי לשקרא בברית עילאה וכו'. א"ר חזקיה תונבא ליתי על ההוא בר נש דשבק לאנתתיה דתתחזי משערא דרישה לבר, ודא הוא חד מאינון צניעותא דביתא, ואתתא דאפיקת משערא דרישה לבר לאתתקנא ביה, גרים מסכנותא לביתא, וגרים לבנהא דלא יתחשבון בדרא וכו' ומה בביתא האי כ"ש בשוקא, וכ"ש חציפותא אחרא וכו' בגין כך בעיא אתתא (סו) דאפילו ססירי דביתא לא יחמון שערא חד מרישא כ"ש לבר, ת"ח כמה בדכורא שערא הוא חומרא דכלא, הכי נמי לנוקבא וכו' כמה פגימו גרים וכו' גרים לעילא גרים לתתא, גרים לבעלה דאתלטייא, גרים מסכנותא, גרים מלה אחרא בביתא, גרים דיסתלק חשיבותא מבנהא, רחמנא לישזבן מחציפו דלהון קכג.

אשתך כגפן פוריה וגו' : (עח) כל זמנא דאתתא בירכתי ביתא ולא נפקא לבר, היא צנועה ואתחזי לאולדא בנין דכשרן, כגפן, מה גפן לא אתנטעא אלא בוניה ולא בוניא אחרא, כך אתתא דכשרה לא תעבד נטיען כבר נש אחרא, מה גפן לא אית ביה רכיבא מאילנא אחרא אוף הכי אתתא דכשרא הכי נמי, חמי מה אגרא.

מראה מקומות

קכג ד נשא קכה, ע"ב ; קכו, ע"א.

ביאור

אחרת ובגין כך ומפני זה צריכה אשה להזהר שאפילו קורות ביתה לא יתמונן לא יראו שערה אחת מראשה וכמה פגימות היא גורמת למעלה בשמים ולמטה בארץ, גורמת לבעלה שיקולל, גורמת עניות, גורמת שלא יהיה זשיכות לבניה השם יצילנו מחציפות שלהן.

(עח) כל זמן שהאשה נמצאת בירכתי הבית שלה ולא יוצאת לתוך היא צנועה וראויה ללדת בנים ישרים ומכובדים, כגפן נמשלת כמו שגפן אינה גורמת אלא במינה ולא במין אחר כן אשה ישרה לא תעשה נטיעות באיש אחר תוך מבעלה, חמו מה אגרא ראו מה שכרה בניך

שמזמן שמתחברת עם בן זוגה לא מקבלת רק בן זוגה, פוריה שהיא מוציאה ענבים לכל הצדדים ואן איפוא בירכתי ביתך שתמצא רק בביתה בכדי שלא תכשל לשקר בברית העליון שכרתה ברית עם בעלה — אמר ר' חזקיה תונבא ליתי קלה תבוא על האיש שמניח לאשתו שיראה משערות ראשה בחוץ וזה הוא אחד מצניעות אשה, ואשה שמוציאה משערות ראשה לתו ; בכדי לאתתקנא להתקשט בזה היא גורמת מסכנותא עניות להבית, וגורמת לבניה שלא יהא להם שום חשיבות וזהו אפילו בביתה ובפרט בשוק שבדואי אסור ומכל שכן חציפות

תורה אור

(סה) עירובין ק, ע"ב, א"ר יוחנן היינו למדים עריות מיונה.
(סו) עין יומא מז, ע"א, אמרה להם מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי.

(סז) בניך כשתילי זיתים סביב לשלחנך. מה זיתים לא נפלי טרפייהו כל יומי שתא וכלהו קשורין (נ"א בסירי) תדיר (סח) אוף הכי בניך כשתילי זיתים סביב לשלחנך קכד.

קכח. ד הנה כי כן יברך גבר וגו' : עט) מאי הנה כי כן. הנה כן מבעי ליה אלא לאסגאה מלה אחרא דאוליפנא, דא מנה, דכל זמנא דשכינתא הוה צניעא באתרה כדקא חזי לה, כביכול בניך כשתלי זיתים אלין ישראל כד שראן בארעא. סביב לשלחנך דאכלי ושתאן וקרבין קרבנין וחדאן קמי קב"ה ומתברכן עלאין ותתאין בגינייהו. לבתר דשכינתא נפקת אתגלו ישראל מעל פתורא דאבוהון והוון ביני עממיא וצווחין כל יומא ולית דאשגח בהו, בר קב"ה דכתיב **קכה** ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם וגו' וחמינן כמה קדישין עלאין מיתו בגזרין תקיפין, וכל דא בגין עונשא דאורייתא דלא קיימו ישראל כד הוון שראו בארעא קדישא, חמי מה כתיב **קכו** תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה וגו' וכו' האי קרא איהו רנא, תחת אשר לא עבדת וגו' בשמחה, בזמן דכהני הוון קרבין קרבנין ועלוון ודא היא בשמחה וכו' **קכז**.

מראה מקומות

קכה ויקרא כו, מד.

קכד ז' וירא קטו, ע"ב ; קטו, ע"א.

קכו ז' וירא קטו, ע"א.

קכו דברים כח, מז.

ביאור

לשלחנך היינו שאוכלים ושותים ומקריבים קרבנות ושמחים לפני הקב"ה, ומתברכים עליונים ותחתונים בשבילם, אבל אחר שהשכינה יצאה מהארץ וישראל גלו מעל שלחן אביהם ונמצאו בין האומות צועקים כל היום ואין מי שישמע להם חוץ מהקב"ה, וראינו שכמה קדושי עליון מתו בגזירות איומות וכל זה העונש מפני שלא קיימו התורה בזמן שישבו בארץ הקדושה, חמ"ל דאה מה כתיב בתוכחות שבמשנה תורה תחת אשר לא עבדת וגו' בשמחה הפסוק הזה יש בו רמז בשמחה בזמן שהייתם בארצכם והכהנים היו בקריבים קרבנות ועולות וזה הוא בשמחה.

כשתילי זיתים שהבנים שלה יהיו משולים לאילני זיתים כמו שאילן זית העלים שלו הם לא גופלים מהאילן כל השנה בקיץ ובחורף וכל השנה הם ירוקים וטריים כן בניה יהי כולם סביב לשולחנם בריאים ושלמים בבית.

(עט) מאי הנה כי כן למה כתיב כי כן הרי מספיק אם יהיה כתיב הנה כן, אלא הכונה לרבות ולרמוז דבר אחר, שלמדנו שכל זמן שהשכינה היתה צנועה בביתה בארץ ישראל כנכון אז כביכול בניך כשתילי זיתים היינו ישראל שהם בנים לה' כמו שכתוב בפ' ראה בנים אתם לה', בזמן ששורים בארץ סביב

תורה אור

(סז) שם, שבעה בנים הי' לה לקמחית וכולן שמשו בכהונה גדולה. (סח) מנחות גג, ע"ב אמר ר' יהושע בן לוי וכו' מה זית אין עליו נושרין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים.

קל. א שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה' : (ס) ר' חזקיה פתח וכו' שיר המעלות סתם ולא פריש מאן אמרו. אלא שיר המעלות דומינין כל בני עלמא למימר, דומיין האי שיר למימריה לדרי עלמא. ומאי הוא, ממעמקים קראתיך, הכי תאנא כל מאן דמצלי צלותא קמי מלכא קדישא בעי למבעי בעותיה ולצללא מעמקא דלבא בנין דישתכח לביה שלים בקב"ה ויכוין לבא ורעותא קכח.

קל. ג אם עונות תשמר יה אדני מי יעמד : (פא) אם עונות תשמר יה, אם חובין סגיאו עד דסלקין לעילא לגבי אבא ואמא (סט). הא אדני דאיהו רחמי. ואי שמא דא אע"ג דאיהו רחמי יתער בדינא וכו' דרגא חדא אית דנהדר לגביה דכל אסוותין מניה נפקין איהו יחוס עלן ומאן איהו. מי. מי. יעמוד. ודאי קכחא מ"י ירפא לך קכט.

קל. ד כי עמך הסליחה : (פב) כשאדם הוא שוכב, (ע) בי דינא דלעילא מסתכלין בדיניו אית מנהון דנטאן לכף זכות וכו', ואית מנהון דנטאן לכף חובה וכו', ונפיק איניש מן דינא כמה דהוא בעי אבל מאן דדאין ליה מלכא עילאה

מראה מקומות

קכט ז' בלק קפ"ה, ע"ב.

קכחא איכה ב, יג.

קכח ז' בשלח סג ע"א—ע"ב.

ביאור

(ס) ר' חזקיה פתח הפרק הזה מתחיל שיר המעלות סתם ולא נאמר מי אמרו, אלא שיר זה עתידין כל בני עולם לאמר שעתידי זה השיר לדורות עולם לאמרו, ומה הוא, ממעמקים קראתיך, וכן למדנו שכל מי שמתפלל תפלה לפני המלך הקדוש צריך לבקש בקשתו ולהתפלל מעומק הלב בכדי שימצא לכו שלם עם הקב"ה ויכתן הלב והרצון והמחשבה.
(פא) אם עונות תשמר י-ה הכונה אם העונות נתגברו ונתרבו עד שעלו למעלה, הרי ה' שהוא רחמים ירחם עלינו, ואם גם שם הוה שהוא

שהוא רחמים יתעורר בדין עלינו, יש לנו דרגא אחרת שמשם כל הרפואות יוצאות הוא ירחם עלינו וזה הוא מדת מ"י, הוא יעמוד לנו וירפא אותנו מהדינים. וזהו כוונת המילים מ"י יעמוד.

(פב) כשאדם הוא שוכב אז הבית דין שלמעלה מסתכלין בדינו יש מתדינים שנוטים לכף זכות שמראים זכויות האדם לזכותו, ויש מהם שנוטים לכף חוב עד שיוצא הדין לאמית' לזכות או לחוב, אבל מי שהמלך העליון שהוא שליט על הכל, דן אותו בעצמו, אז תמיד

תורה אור

(סט) הגה מפרשי הזהר הקשו שהרי ידוע ששם אדני הוא דין, ופה כתוב השם באלף דלת והזהר אומר שהוא רחמים אבל מהגהה בתוס' רה"ש יי, ע"ב, משמע שלמעמקים גם שם אדני הוא בחינת מדת רחמים עיי"ש.
(ע) שבת לב, ע"א, אמר ר' יצחק בריה דרב יהודה לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והפטר.

דשליט על כולא הוא טב ולא יכיל איניש למהוי בההוא דינא בר טב וכו' ובידו לשבקא לחטאין וחובין הה"ד כי עמך הסליחה, ולא עם אחר קל.

קלא. א שיר המעלות לדוד ה' לא גבה לבי : פג) האי קרא אמר דוד בשעתא דההא אזיל על כיף נהרא (והוה אמר) רבש"ע כלום הוה בר נש בעלמא דאודי ומשבח למאריה כוותי, אודמנת ליה צפרדע א"ל דוד לא תתגאה דאנא עבדית יתיר מגך דמסרית גופאי על מימרא דמארי דכתיב קלא ושרץ היאור צפרדעים וגו' והא אוקמוה (עא). ותו דאנא משבח ומזמר ליליא ויומא בלא שכיכו, בהאי שעתא אמר דוד ה' לא גבה לבי וגו' קלב.

שיר המעלות לדוד ה' לא גבה לבי וגו' : פד) דוד מלכא אמר דא, בגין דהוה מלכא עלאה ושליטא על כל מלכין וכו' ולא סליק על לביה לאסטאה מארזא ותדיר שפיל לביה קמי מאריה וכד הוה לעי באורייתא הוה מתגבר כאריה ועיגוי תדיר מאיכין בארעא מדחילו דמאריה וכד הוה אזיל בין עמא לא הוה ביה גסות רוחא כלל ועל דא כתיב ה' לא גבה לבי וגו' וכו'. ולא רמו עיני, בזמנא דאנא קיימא קמך לעי באורייתא, ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני.

מראה מקומות

קל ד"ה בראשית ית, ע"ב : תוס' ד' ה"ג רפו, ע"ב. קלא שמות ז' כח. קלב ז' פנחס רלב, ע"ב.

ביאור

יוצא הפסוק דין לטוב ובידו לעזוב ולמחול והטאים והעונות וזהו כונת הדברים כי עמך הסליחה אם אתה בעצמך תדיעני, אזי בודאי תסלח לי.

פג) האי קרא הפסוק הוה אמרו דוד בזמן שהלך על שפת הנהר והיה חושב ואומר, רבש"ע כלום יש עוד אדם בעולם שהוא מודה ומשבח לאדוני כמוני, או נודמנה לו צפרדע ואמרה לו, לא תתגאה בעבודתך את ה', שאני עשיתי יותר ממך מכרתי גופי להשרף על דברי ה' שכתוב במכות מצרים ושרץ היאור צפרדעים וגו', ובתנודין והא העמידו דז"ל שהלכו לאש התנורים לקיים מצות ה' ותו ועוד שאני משבח

ומזמר לה' לילה ויום בלי הפסק, באותו הזמן אמר דוד ה' לא גבה לבי וגו'.

פד) דוד מלכא אמר דא, דוד המלך אמר חסדק הוה, מפני שהיה עליון ושליט על כל המלכים ולא עלה על לבו לנטות מהדרך, ותמיד היה לבו שפל לפני אדונו וכשהיה עמל בתורה היה מתגבר כארי ועיגוי היה משפיל לארץ מאימת אדונו, וכשהיה מהלך בין העם לא היה בו גאות כלל, ועל זה כתיב ה' לא גבה לבי. לא גבה לבי הגם שאני מלך שולט על שאר מלכי העולם ולא רמו עיני בזמן שאני עומד לסניך ועמל בתורה, ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני בזמן שאני הולך בין העם.

תורה אור

(עא) פסחים נג, ע"ב, ומה צפרדעים שאין מצוין על קדושת השם כתיב בהו ובאו ועלו כביתך ובתנודין וכו' בשעת שהתגור הם.

בשעתא דאנא אזיל בין עמא. ואי דוד מלכא אמר הכי, שאר בני עלמא על אחת כמה וכמה קלג.

קלב. טיִיִיא כהניך ילבושו צדק וחסידיך ירננו : פה) וחסידיך ירננו, לויך ירננו מבעי ליה דהא ליואי אינון בדיחי מלכא. והשתא דוד דזמין ליה לנייחא עביד כהני וחסידי דליהוון אינון בדיחי (נ"א א"ל קב"ה דוד לאו הכי אמר ליה מלכא) א"ל קב"ה דוד לא בעינא לאטרחא אלין. אמר ליה דוד, מארי, כד אנת בהיכלך את עביד רעותך, השתא דזמינא לך ברעותי קיימא מלה לאקרבא אלין דאינון חשיבי יתיר אע"ג דלאו ארחייהו בהאי, מכאן אוליפנא דמאן דאיהו בביתיה יסדר אורחיה ועובדיה כרעותיה, אי מזמנין ליה עביד רעותיה דאושפיזיה כמה דמסדר עלוי, דהא דוד אחלף ליואי וסדר כהני וקב"ה אוקים מלה כרעותיה, אמר דוד בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיתך, סדורא דקא סדרנא לא יתוב לאחורא, א"ל קב"ה דוד, חייך אפילו במאנין דילי לא אשתמש, אלא במאנין דילך ולא זו קב"ה מתמן עד דיהב ליה נבזבון ומתנן דכתיב נשבע ה' לדוד אמת לא ישוב ממנה מפרי בטנך אשית לכסא לך קלד.

קלב. יד זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתיה : ד' ייסא אמר פו) האי קרא כנסת ישראל אמרה לה, בשעתא דאתבני בי מקדשא ועאל ארונא לאתריה, ר' חזקיה אמר קב"ה אמר ליה על כנסת ישראל, כד ישראל עבדין רעותיה

מראה מקומות

קלג ו' משפטים קא, ע"ב. קלד ו' ויצא קמח ע"א—ע"ב : פנחס רמב, ע"א.

ביאור

ואם דוד המלך אמר כן שאר בני עולם על אחת כמה וכמה. פה) וחסידיך ירננו למה, אמר דוד שהחסידים ירננו לפני ה' הרי המצוה היתה בבית המקדש שהלויים ישוררו והם היו בדיחי משמחי המלך ועכשיו הזמין דוד את המלך לנות, עשה שהכהנים והחסידיים המה ירננו וישמחו את המלך, אמר ליה הקב"ה אינני רוצה להטריח את הכהנים והלויים אמר לו דוד אדוני המלך, כשאתה בהיכלך תעשה כרצונך אבל עכשיו שאני הזמנתי אותך אלי, ברצוני עומד הדבר לקרב אלו שהם יותר חשובים הגם שאין דרכם בכך, מכאן אנו למדים שמי שהוא בביתו יתנהג במעשיו כרצונו אבל אם מזמינים אותו עליו לעשות כרצונו בעל האכסנייה כמו שהוא נסדר, שהרי דוד החליף הלויים וסדר הכהנים והקב"ה הקים הדבר כרצונו דוד, וע"ז אמר דוד בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיתך הסדר ססודתי אל תסוב לאתור, אמר לו הקב"ה חייך שאפילו בכלים שלי לא אשתמש, אלא בכלים שלך, ולא זו הקב"ה משם עד שנתן לו מתנות דכתיב נשבע ה' לדוד אמת לא ישוב ממנה מפרי בטנך אשית לכסא לך. פו) האי קרא כנסת ישראל אמרה הפסיק הזה אמרה כנסת ישראל בזמן שנבנה בית המקדש והארון נכנס למקומו, ר' חזקיה אמר שהקב"ה אמר זה, על כנסת ישראל בזמן שעושים רצונו, שאו הקב"ה יושב על כסא

דהא כדין קב"ה יתיב על כורסי יקריה וחייט על עלמא, וברכה ושלום וחביבותא דכלא אשתכח, וכדין אמר זאת מנוחתי עדי עד קלה.

קלג, א הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד: פז) זכאין אינון ישראל, דלא יהב לון קב"ה לרברבא או לשליחא, אלא ישראל אחירן ביה והוא אחיד בהו, ומחביבותא דלהון קרא לון קב"ה עבדין וכו' לבתר קרא לון בנים וכו' לבתר קרא לון אחים (עב) הה"ד קלו למען אחי ורעי וגו' ובגין דקרא לון אחים בעא לשוואה מדוריה בהו ולא יעדי מנייהו וכו' וע"ד הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד קב"ה וכנסת ישראל קלו.

קלד, א שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות. הנה ברכו את ה', פח) ומאן אינון דיתחזון לברכא ליה לקב"ה, כל עבדי ה', בגין דכל בר נש בעלמא מישראל, אע"ג דכלא יתחזון לברכא ליה לקב"ה, ברכתא דבגנייהו יתברכון עלאין ותתאין מאן היא וכו' עבדי ה', ולא כלהו, ומאן אינון דברכתהון ברכתא, העומדים בבית ה' בלילות וכו', דקיימו בפלגות ליליא ואתערי למקרי באורייתא וכו'. דהא כדין קב"ה אתא לאשתעשעא עם צדיקיא בגנתא דעדן קלח.

שיר המעלות הנה ברכו את ה' וגו': פט) פתח ר' יצחק וכו' האי שבחא הוא דכל אינון בני מהימנותא ומאן אינון וכו' אינון דמשתדלי

מראה מקומות

קלו ז' ויקרא ז' ע"ב.

קלה ז' פקודי דכב, ג"ב קלו תהלים קכב, ח.

קלח ז' תולדות קלו, ע"א—ע"ב.

ביאור

להקב"ה, כל עבדי ה', מפני שכל איש מישראל הגם שכולם ראויים לברך להקב"ה, אבל ברכה שבשבילם יתברכו עליהם ותחתונים מי הם, עבדי ה', ולא כולם, ומי המה שברכתם ברכה, העומדים בבית ה' בלילות שעומדים בחצות הלילה ומתעוררים ללימוד התורה שאו הקב"ה בא להשתעשע עם הצדיקים בנן עדן והוא עח רצון.

פט) פתח ר' יצחק השיר והשבח הזה הוא של כל אותן בני האמונה הם מברכים את ה', ומי המה בני האמונה אלה שעוסקים בתורה

הכבוד ומרחם על העולם וברכה ושלום ואהבת הכל נמצא וע"ז אמר זאת מנוחתי עדי עד. פז) זכאין אינון ישראל אשריהם ישראל שלא נתנם הקב"ה לשום שליח אלא ישראל אחידים בו והיא בהם, ומאהבתו איתם קראם עבדים, ואח"כ קראם בנים, ואח"כ קראם אחים, ומפני שקראם אחים רצה לעשות מדורו בניניהם שלא יסור מהם וזהו כונת הדברים הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד היינו קב"ה וכנסת ישראל.

פח) ומאן אינון ומי המה שראויים לברך

תורה אור

(עב) שמו"ר, פכ"ז פנ"ב, לא זו מחבבן וכו'.

באורייתא וידעין ליחדא שמא קדישא כדקא יאות וכו' אינון דקיימין בפלגו ליליא למלעי באורייתא, ומתדבקי ביה בכנסת ישראל לשבחא ליה לקב"ה במלי דאורייתא. ת"ח בשעתא דבר נש קם בפלגות ליליא למלעי באורייתא וכו' האי אילתא קיימא ומשבחא ליה לקב"ה, ובשעתא דהיא קיימא כמה אלף וכמה רבבן קיימין עמה בקיומיתו וכו' לשבחא למלכא קדישא, ההוא מאן דזכי וקם בפלגות ליליא למלעי באורייתא קב"ה אצית ליה כמה דאוקמוה דכתיב קלט היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך וגו', וכל אינון אוכלוסין לעילא וכו' כלהו משתככי בגין תושבחתא דאינון דלעו באורייתא ומכרוי ואמרי הנה ברכו את ה' כל עבדי ה', אתון ברכו את ה' אתון שבחו למלכא קדישא אתון אעטרו ליה למלכא, וההיא איילתא מתעטרא ביה בההוא ב"נ וקמת קמי מלכא ואמרת, חמי במאי ברא אתינא לקמד וכו' הדר ואמר העומדים בבית ה' בלילות, אלין אקרון עבדי ה' אלין אתחזון לברכא למלכא, וברכתא דלהון ברכתא הה"ד שאו ידיכם קדש וברכו את ה' וגו' אתון אתחזון דמלכא קדישא יתברך על ידיכו, וברכתא דעל ידיכו ברכתא היא, שאו ידיכם קדש, מהו קדש, אתר עלאה דמבועא דנחלא עמיקא נפיק מניה וכו' בגין כך שאו ידיכם קדש ובר נש דעביד כן חכי להאי, מאי קא מכרוי עליה יברכך ה' מציון, את תברך לקב"ה מאתר דאקרי קדש עלאה, והוא יברך לך מאתר דאקרי ציון וכו', וראה בנים לבניך וגו' וראה בנים לבניך שפיר, מהו שלום על ישראל וכו' אלא

מראה מקומות

קלט שה"ש ת יח.

ביאור

אדם תעטרו לו למלך, והאילת הזאת מתעטרת בהאדם הזה וקמה לפני המלך ואומרת ראה במעלת הבן שאני באה עמו לפניך וחזר ואמר, העומדים בבית ה' בלילות אלו נקראים עבדי ה', אלו ראויים לברך למלך וברכה שלהם ברכה, וזהו כחנת הדברים שאו ידיכם קדש וברכו את ה' אתם ראויים שהמלך הקדוש יתברך על ידכם, והברכות הנאמרות על ידיכם היא ברכה, שאו ידיכם קדש מהו קדוש מקום עליון שהמעין של הנחל העמוק יוצא ממנו, והאדם העושה כן וזוכה לזה מהו מכריזים עליו בשמים, יברכך ה' מציון, אתה מברך לקב"ה ממקום שנקרא קדש עליון והוא יברך ממקום שנקרא ציון אחר כך כתוב וראה בנים לבניך זה אנו מבינים שהקב"ה מברכו בזה

וידועים יחד שם הקדוש כנכון, אלו שקמים בחצות הלילה לעסוק ולעמול בתורה, ומתדבקים בכנסת ישראל לשבח להקב"ה בדברי תורה, בוא וראה בזמן שאדם קם בחצי הלילה לעסוק בתורה או האילת קמה ומשבחת להקב"ה ובזמן שהיא עומדת אזי כמה אלפים ורבבות עומדים עמה על מעמדם לשבח למלך הקדוש, ומי מישראל שזוכה וקם בחצי הלילה לעסוק ולעמול בתורה או הקב"ה אצית מקשיב לו שעל זה כתוב בשיר השירים היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך, וכל החיילות שמלמעלה כולם נשתתקים בשביל השבחות והזמירות של אלה שעמלים בתורה והם מכריזים ואומרים ברכו את ה' כל עבדי ה' אתם ברכו את ה', אתם שבחו למלך הקדוש,

בגין דאסגי שלמא לעילא וכו' אסגי שלמא לעילא ותתא, שלום על ישראל סתם, ושלום שבחא הוא דעלאי ותתאי, שבחא הוא דכל עלמין, ומילי דאורייתא אסגיאו שלמא בעלמא דכתיב קמ' ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום קמא.

קלד, ב שאו ידיכם קדש וברכו את ה' : צ) דצריך להגביה ידיו בשעה דמברך לאחר נטילה ויקדש ידיו קמב.

קלה, ד כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו : צא) עד כאן לא ידענא מאן בריר למאן, אי קב"ה בריר ליה ליעקב או יעקב בריר ליה לקב"ה, אלא ממה דגלי קרא ידענא (עג) דקב"ה נטיל ליה ליעקב לעדביה דכתיב קמג כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו קמד.

קלה, כא ברוך ה' מציון : צב) ברוך ה' מציון, מאן אתר אשתמודע דקב"ה הוא ברוך, הדר ואמר, מציון, מאתר דציון אשתמודע דהוא ברוך, מאי טעמא, בגין דכתיב קמה כי שם צוה ה' את הברכה קמו.

קלו, ד לעשה נפלאות גדלות לבדו כי לעולם חסדו : צג) כמה טיבו עביר קב"ה עם בני נשא וכמה ניסין ארחיש לון בכל יומא (עד) ולא ידע אלא

מראה מקומות

קמ תהלים כט, יא.	קמא ד' ויקרא יב, ע"ב ; יג, ע"א.
קמב ז"ח רות פז, ע"א.	קמג דברים לב, ט.
קמה תהלים קלג, ג.	קמו ד' ויקרא ט, ע"ב.

ביאור

אבל מה ההמשך שלום על ישראל, אלא מפני דאסגי שהרבה שלום למעלה והגדיל שלום למעלה ולמטה, ושלום הוא שבח העליונים והתחתונים שבח של כל העולמות ודברי התורה שלומדים מרבים שלום בעולם כמו שכתוב ה' עז [היינו התורה] לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום.

צ) דצריך מפני שבזמן שאים מברך על נטילת ידים אחר שנוטל ידיו קודם האכילה, צריך להגביה ידיו ולקדשם.

צא) עד כאן לא ידענא עדיין אין אנו יודעים

תורה אור

(עג) ספרי דברים לב, ט.

(עד) נדה לא, ע"א, אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו.

איהו בלחודווי, ב"נ קם בצפרא, וחויא אתי לקטלא ליה וב"נ שוי רגליו על רישיה וקטיל ליה ולא ידע ביה בר קב"ה בלחודווי, הוי לעושה נפלאות גדולות לבדו, ב"נ אזיל באורחא ולסטין מחכאן ליה למקטליה אתא אחרא (עה) ואתייהב כופרא תחותיה והוא אשתויב לא ידע טיבו דעבד ליה קב"ה וניסא דאתרחיש ליה בר איהו בלחודווי, הוי לעושה נפלאות גדולות לבדו, לבדו עביד וידע, ואחרא לא ידע. קמז.

קלו, ו לרוקע הארץ על המים כי לעולם חסדו: (צד) א"ר יוסי חסד גדול עשה הקב"ה בעולמו שהעמיד הארץ על המים, שאלמלא לא היתה הארץ מלמעלה היה העולם מטושטש בבת אחת וכו' עכשיו שהארץ למעלה נוטעין וזודעין והארץ עומדת בכוחה ובקיומא מפני לחות המים אשר מתחת לארץ וכו' וזהו החסד.

צה) וטבעיה דעלמא דמיא קלילן וארעא יקירא, ומאן דאיהו יקירא, נחית לתתא וקלילא סליק לעילא, אבל הקב"ה לאחזאה אתוהי ועובדוי לבני נשא, ארכין ואנחית מיא דקלילן לתתא וארעא דא"י יקירא סליק לעילא וכו' קמח.

קלו, א על נהרות בכל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון: (צו) את ירושלם מבעי ליה, כמה דכתיב אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני, מאי בזכרנו את ציון, לבר נש דהוה ליה היכלא יקירא יאה ושפירא, אתו ליסטין ואוקידו ליה.

מראה מקומות

קמז: בלק ר, ע"ב. קמח ז"ח בראשית יב, ע"א.

ביאור

אתם ככל יום ולא ידע דק' הוא לבדו, אדם קם בבוקר ונחש בא להרגו והאדם מעמיד רגליו ודורך על ראשו והורגו ולא ידע בזה דק הקב"ה לבדו, וזהו כונת הדברים לעושה נפלאות גדולות לבדו, אדם הולך בדרך וגולנים מחכים עליו להרגו בא אדם אחר ועומדים עליו הגולנים והורגים אותו במקומו ונעשה כופר תחתיו, והוא ניצל, ולא ידע הטוב שעשה לו הקב"ה והנס שנזדמן לו דק הקב"ה לבדו יודע וזהו לעושה נפלאות גדולות לבדו, לבדו עושה ויודע, ואחר איננו יודע.

(צד) א"ר יוסי חסד גדול עשה הקב"ה בעולמו שהעמיד הארץ על המים שאלמלא לא היתה הארץ מלמעלה, היה העולם מטושטש בבת

תורה אור

(עה) עיין ברכות סב, ע"ב, קרי עליה ר' אלעזר ואתן אדם תחתך וכו'.

צערא דמאן הוא, לאו דמאריה דהיכלא, אוף הכא שכינתא בגלותא שריא, צערא דמאן הוא לאו דצדיק קמט.

קלט, ה אחור וקדם צרתני : צו בשעתא דברא קב"ה לאדם הראשון (עו) דכר ונוקבא אתבריאו, והוה תרווייהו דא עם דא קשירא, נוקבא לאחורא ודכורא לקמא עד דנסר לון קב"ה, ואתקין לה, ואעיל לה לקמיה דאדם לאסתכלא אנפין באנפין וכו', כדין אתסגי רחימותא בעלמא, ואולידו תולדין בעלמא מה דלא הות מקדמת דנא קנ.

קלט, יב ולילה כיום יאיר וגו' : צח) וכתוב קנא כי אין בית אשר אין שם מת, ואתעביד דינא בכלא, בשעתא דאתכנשו כלהו בבתיהון, ולא הוה מתפורי במדברא ובחקלא, אלא כלהו אשתכחו בבתיהון, וכו' ועבד ליליא דינוי בכלא וכו' ותנא הוה נהיר ליליא, כיומא דתקופה דתמוז, וחמא כל עמא דינוי דקב"ה, הה"ד ולילה כיום יאיר קנב.

קלט, טז גלמי ראו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו וגו' : צט) ר' חזקיה פתח גלמי ראו עיניך וגו' האי קרא אוקמוה בכמה אתר, אבל ת"ח

מראה מקומות

קמט ד פנחס ריג, ע"ב קג ד פקודי רלא, ע"א קנא שמות יב, ל. קנב ד בא לת, ע"א.

ביאור

בעולם וילדו תולדות בעולם ועל זה כתיב אחור וקדם צרתני.

צח) וכתוב כי אין בית אשר אין שם מת שהדינים נעשו במצרים בזמן שנאספו כולם לבתיהם ולא היו מפוזרים במדבר, ובשדה, אלא כולם היו בבתיהם ומפני זה כתוב כי אין בית אשר אין שם מת בכדי שכולם יראו את הנס של מכת בכורות ועשה הקב"ה הדינים בכולם, ותאנא למדנו היה מאיר הלילה כיום דתקופת תמוז וראה כל העם דיני הקב"ה וזהו שכתוב ולילה כיום יאיר. כליל יציאת ישראל ממצרים.

צט) ר' חזקיה פתח, גלמו ראו עיניך, הפסוק הזה גורש בכמה מקומות, אבל יש עוד

זה הרי הצער של אדון ההיכל, כן פה השכינה בגלות שורה, הצער של מי, הוה אומר הצער הוא של הצדיק היינו הקב"ה שהוא צדיקו של עולם וזהו הכונה גם בכינוי בזכרנו הצער של הקב"ה שנושרף היכלו וציון הכונה על הקב"ה (כן נראה ל"י).

צו) בשעתא דברא קב"ה בזמן שברא הקב"ה לאדם הראשון בראם זכר ונקבה, והיו שניהם דבוקים וקשורים ביחד, הנקבה לאחור והזכר מלפניו עד דנסר שחתך אוהם הקב"ה לחצאין, ותיקן אותה כמו שכתוב ויבן את הצלע ויסגור כשר תחתנה והכניסה לפני אדם להסתכל פנים כנגד פנים ואו נתרבה אהבה

תורה אור

(עו) עיין ברכות סא, ע"א, בדברי ר' ירמיה בן אלעזר; עידובין ית, ע"ב, הי מינייהו סגי ברישא א"ר נחמן בר יצחק מסתברא דזכר סגי ברישא.

כל אינון נשמתיך דהוּ מיומא דאתברי עלמא. כלהו קיימי קמי קב"ה עד לא נחתי: לעלמא (עז) בההוא דיוקנא ממש דאתחזון לבתר בעלמא וכו' הכי קאים (לעילא) קמי קב"ה (עח) ואומי לה קב"ה דיטור פקודי אורייתא ולא יעיבר על קיימין. ומנ"ל דקיימין קמיה, דכתיב קנג חי ה' אשר עמדתי לפניו, עמדתי וודאי וכו', ובג"כ גלמי ראו עיניך עד לא יתחזי (צולמא) בעלמא, ועל ספרך כלם יכתבו, דהא כל נשמתיך בההוא דיוקנא דלהון כלהו בספרא כתיבין קנד.

גלמי ראו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו: (ק) אותם הדברים שעשה הגולם שאינו משגיח בעולם הבא, כולם ראו עיניך שעיינת בהם, ועל ספרך כולם יכתבו, (עט) ליתן עליהם דין וחשבון לעולם הבא, הלכך יקדים אדם תפלתו תמיד ויועיל ליה קנה.

גלמי ראו עיניך וגו' ימים יצרו ולא אחד בהם: (קא) אינון יומין דב"נ כד אתברי בההוא יומא דנפק לעלמא. כלהו קיימין בקיימיהו ואוליין וכו' נחתיך ואזהרן לב"נ כל יומא ויומא בלחודוי, וכד ההוא יומא אתי ואזהר ליה וב"נ עביד בההוא יומא חובא קמי מאריה ההוא יומא סליק בכסופא ואסהיד סהדותא וקאים בלחודוי לבר וכו'

מראה מקומות

קנג מ"א י"א, א. קנד ז' ויחי דלג, ע"ב. קנה ז' ויחי קבא, ע"א.

ביאור

ודש, ת"ח בא וראה כל הנשמות שהיו מיום בריאת העולם כולם עומדים לפני הקב"ה עוד קודם שיורדים לעולם הזה באותה הצורה והצלם ממש כמו שנראים אחרי שירדו לעולם הזה. כן הם קיימים באותה הצורה למעלה לפני הקב"ה, וקודם שיורדת הנשמה לעולם הזה אומי לה משביעה הקב"ה שתשמור כל מצותה התורה ולא תעבור על שום מצוה, ומנין אנחנו יודעים שהנשמה עומדת לפני הקב"ה, שכן כתוב אצל אליהו הנביא חי ה' אשר עמדתי לפניו לשון עבד היינו שכבר קודם בריאתו עמד לפני הקב"ה, ומפני זה כתוב פה גלמו

תורה אור

(עז) עיין ברש"י בחגיגה יב, ע"ב, ד"ה רוחות ונשמות, וי"מ רוח הוא הנשמה העשויה בדמות הגוף. (עח) נדה ל, ע"ב, ודש ר' שמלאי וכו' ואינו יוצא משם עד שמשביעים אותו וכו' ומה היא השבועה וכו' תהי צדיק ואל תהי רשע. (עט) אבות פ"ב, מ"א, וכל מעשיך בספר נכתבין.

עד דבר נש עביד מניה תשובה, זכה, תב ההוא יומא לאתריה, לא זכה ההוא יומא נחית ואשתתף בההוא רוחא דלבר ותב לביתיה ואתתקן בדיוקניה דההוא בר נש ממש בגין לאבאשא ליה וכו' בין כך ובין כך אתתקן אינון יומין וחסרים ולא עאלין במניינא דאינון דאשתארו, ווי לההוא בר נש דגרע יומוי קמי מלכא קדישא ולא שביק לעילא יומין לאתעטרא בהו בההוא עלמא וכו', ת"ח כד קריבו אינון יומין קמי מלכא קדישא, אי הוא זכאה האי בר נש דנפיק מעלמא, סליק ועאל באינון יומין, ואינון לבושי יקר דמתלבשא ביה נשמתיה, ואינון יומין הו דזכה בהו ולא חב בהו, ווי לההוא דגרע יומוי לעילא, דכד בעאן לאלבשא ליה ביומוי, אינון יומין דפגים איהו בחובוי, חסרין מההוא לבושא ואתלבש במאנא חסרא, כ"ש אי סגיין אינון ולא להוי ליה לב"ג במה דאתלבש בההוא עלמא כדן ווי ליה ווי לנפשיה וכו' זכאין אינון צדיקיא דיומיהון כלהון טמירין אינון לגבי דמלכא קדישא וכו' לאתלבשא בהו בעלמא דאתי, תנינן ברזא דמתניתין מאי דכתיב קנן וידעו כי ערומים הם וכו' דההוא לבושא דיקר דאתעביד מאינון יומין גרע מנייהו ולא אשתאר יומא מאינון יומין לאתלבשא ביה הה"ד גלמי דאו עיניך וגו' ימים יצרו ודאי ולא אחד בהם, דהא לא אשתאר חד מנייהו לאתלבשא בהו, עד דאשתדל

מראה מקומות

קנו בראשית ג. ז.

ביאור

ואו מהימים האלו נעשה מלבושי כבוד שתתלבש מהם הנשמה וכל זה נעשה מהימים שעשה בהם מצות ולא חטא בהם, אוי לו למי שהחסיר ימיו למעלה מפני שכשרוצים להלבישו בימיו שנעשים מהם מלבושים להנשמה אז אותם הימים שפגם בהם בחטאיו הימים האלו חסרים מהלבוש ואז מתלבש בבגד חסר וקרוע וכל שכן אם הרבה ימים חסרים ולא יהיה לו במה להתלכש בעולם הבא אז אוי לו לנפשו. זכאים הם הצדיקים שיומיהם הם שלמים להתלבש בהם בעולם הבא. תנינן למדנו בסוד המשנה שזה פירושו של הפסוק וידעו כי ערומים הם שנאמר אצל אדם וחיה אחרי שחטאו, שהמלבושים שנעשים מהימים חסר מהם ולא נשאר להם יום מאותם הימים להתלבש בהם, וזהו פירושו הכתוב כאן ימים יצרו ולא אחד בהם שלא נשאר אחד

לבד בחוץ ואינון מתחבר עם שאר הימים ואם האדם עשה תשובה על העבירות של יום זה אז חזר היום למקומו ומתחבר עם שאר הימים, ואם לא עשה תשובה אז היום הוה יורד ומשתתף עם המזיק שנמצא בחוץ על יר הפתח שעד עתה לא היה להמזיק רשות ליכנס להבית מפני המוזהה שקבועה בשער הבית אבל אז אחרי שחטא ולא עשה תשובה מתחבר היום עם המזיק ונעשה בצורתו של האיש הוה ליכנס להבית להרע להאדם הוה ובין כך ובין כך חסרים הימים האלו ואינון נכנסים במנין עם שאר הימים שנשארו, אוי להאיש שחסר מימיו ולא השאיר למעלה ימים שיתעטר בהם בעולם הבא, בא וראה כשקריבים הימים לפני המלך הקדוש, אם הוא צדיק או האדם כשיוצא מן העולם סליק עולה עם הימים שחי ועשה בהם מצות ולא עשה בהם עבירות,

אדם ועבד תשובה וקב"ה קביל ליה ועביד ליה מאני לבושא אחרנין ולא מן יומי
הה"ד קנז ויעש ה' לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם קנח.

גלמי דאו עיניך וגו' : קב) אמר אדם קדמאה וכו' גלמי ראו עיניך כשהייתי מוטל
גולם בלי צורה ממורח למערב, ראו עיניך, הדורות העתידות לצאת ממני
(פ), כי אתה הוא הקורא הדורות מראש, ועל ספרך כלם יכתבו, זה ספר תולדות
אדם לדיוקנין דבהאי ספרן של צדיקים הוו אתתקן כל דיוקנין בעלמא וכו', כלם
יכתבו בציריך דקמטין במשכא דאדם וכו', ולא אחד בהם דא דוד משיחא דלא הוו
ליה יומין לאתנהרא, ואיהו משיך ליה שבעין שנין (פא) כד"א קנז הנה טפחות
נתת ימי, מאי טפחות ט' פחות, טב הכא דפחית לון מיומי דאדם למיהב לדוד דהוה
טוב רואי, טוב דיליה מאדם קדמאה, דעבד עמיה צדקה, בגין דיהא מוכן דוד
לעשות צדקה לישראל, כגונא דקביל דוד [דהוה] עני ואביון, הכי יהיב למסכני, וכלא
במשפט כד"א קס ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו קסא.

מראה מקומות

קנז שם, שם, כא. קנח ז' ויחי רכז, ע"א. קנט תהלים לט, ו.
קס ש"ב ת, טו. קסא ז"ח יתרו לו, ע"א—ע"ב.

ביאור

מהם להתלבש בהם עד דאשתדל שהשתדל
ועשה תשובה והקב"ה קבל תשובתו ועשה לו
מאני לבושא כלי מלבושים אחרים ולא מן
הימים שקלקל אותם ומפני זה כתיב בפי
בראשית ויעש ה' לאדם ולאשתו כתנות עור
וילבישם.
(קב) אמר אדם קדמאה אמר אדם הראשון,
גלמי ראו עיניך כשהייתי מוטל גולם בלי
צורה ממורח למערב שקומתו של אדם היה
ממורח העולם עד סוף מערב העולם או ראו
עיניך מהדורות העתידות לצאת ממני, כי
אתה הוא הקורא הדורות מראש, ועל ספרך
כולם יכתבו זהו ספר תולדות אדם צורות
שבספר הזה מוקקות כל הצורות של הנשמות
שבועולם כולם יכתבו כל הנשמות בציריך
תורה אור

(פ) ע"ז ה, ע"א, והאמר ר"ל וכו' מלמד שהראה לו הקב"ה לאדם הראשון דוד דוד ודורשיו.
דוד דוד ותכמיו, דוד דוד ופרגסיו ; מ' תתומא פ תשא יב.
(פא) כ"ד פ"ט ; במ"ד, פ"ד ; פד"א פ"ט.

קלט, יו ולי מה יקרו רעיק אל מה עצמו ראשיהם: א"ר יצחק קג) אחמי קב"ה לאדם דיוקני (פב) דכל אינון דרין דייתון לעלמא, וכל חכימי עלמא, ומלכי עלמא דומינין לקיימא עלייהו דישראל וכו', ואחמי ליה קב"ה כל חכימי דרא ודרא, עד דמטא לדריה דר' עקיבא וחמי אורייתא דידיה וחרי (פג), חמא מיתתיה ועציב פתח ואמר ולי מה יקרו רעיק אל וגו' קסב).

קמ, ת יהוה אדני עו ישועתי: קד) רבי אלעזר הוה יתיב קמיה דר' שמעון אבוי אמר ליה הא תנינן אלהים בכל אתר דינא הוא יוד' הא וא"ו הא את אתר דאקרי אלהים כגון (בראשית טו, ב) ויאמר אברם אדני? ה' מה תתן לי אמאי אקרי אלהים והא אתוון רחמי אינון בכל אתר אמר ליה הכי הוא כתיב בקרא דכתיב קסג וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלהים וכתיב קסד ה' הוא האלהים, אמר ליה מלה דא ידענא דבאתר דאית דינא אית רחמי, ולזמנא באתר דאית רחמי אית דינא, אמר ליה ת"ח דה"ז הוא הויה בכל אתר רחמי ובשעתא (פד) דמהפכי חייביא רחמי לדינא כדין

מראה מקומות

קסב ד בראשית נה, ע"א—ע"ב. קסג דברים ד, ט. קסד מ"א ית, ט.

ביאור

קג) אחמי הקב"ה לאדם הראה הקב"ה לאדם הצורות של כל הדורות שיבואו לעולם וכל חכמי העולם ומלכי העולם שעתידים לקום על ישראל, והראה לו חכמי כל דור ודור עד שהגיע לדורו של ר' עקיבא, וראה גדלו בתורה ושמה, וראה מיתתו שהרגו אותו וטרקו בשרו במסרקות של ברזל ועצב, ועל זה אמר ולי מה יקרו רעיק.

קד) ר' אלעזר ישב לפני ר' שמעון אביו אמר לו הרי למדנו שאלהים בכל מקום הכתנה על דין הוא ואם כתיב השם באותיות יהוה הגם שברוב המקומות הכונה על רחמים אבל

יש מקומות שנקרא אלהים כמו בהפסוק הזה וכמו בהפסוק שנכתב בפ' לך (טו, ב) ויאמר אברם אדני? ה' שהאותיות הם שם הויה והנקודות הם אלהים הרי האותיות של שם הויה הם רחמים בכל מקום ופה אנתנו קוראים בשם אלהים אמר לו כן כתוב בתורה שכתוב וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלהים וכן כתוב אצל אליהו בהר הכרמל שכל העם אמר ה' הוא האלהים, אמר לו הדבר הזה אני יודע שבמקום שיש דין יש גם רחמים, ולפעמים במקום שיש רחמים שולט גם דין, אמר לו תדע שכן הוא הויה בכל מקום הם רחמים ובזמן שהרשעים במעשיהם מהפכים

תורה אור

(פב) עיין לעיל אות פ.

(פג) ע"ז ה ע"א והאמר ר"ל וכו' מלמד שהראה לו הקב"ה לאדם הראשון דור דור ודורשי וכו' כיון שהגיע לדורו של ר' עקיבא שמח בתורתו ונתעצב במיתתו.

(פד) ב"ר פל"ג א"ר שמואל בר נתנאי אוי להם לרשעים שהם הופכים מדת רחמים למדת הדין.

כתיב: וְיָהּ וּקְרִינָן לִיה אֱלֹהִים (מפני גודל קדושת הדברים קצרתי וע"ז נאמר כבוד אלהים הסתר דבר ומי שירצה יעיין בפנים הזהר יותר באריכות) קס"ה.

קמ"ז. יר אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך: קה) נשמתא לא סלקא לאתחזאה קמי מלכא קדישא עד דזכאת לאתלבשא בלבושא דלעילא לאתחזאה תמן וכן כגוונא דא לא נחתא לתתא עד דאתלבשת בלבושא דהאי עלמא. כגוונא דא מלאכין קדישין דלעילא דכתיב בהו קס"ו עשה מלאכיו רוחות משרתיו אש להט כד עברין שליחותא בהאי עלמא לא נחתין לתתא עד דמתלבשין בלבושא דהאי עלמא, וכלא איהו כגוונא דההוא אתר דאזיל תמן וכו'. אדם הראשון כד הוה בגנתא דעדן הוה מתלבש בלבושא כגוונא דלעילא וכו' כיון דאתתרך מגנתא דעדן וכו' מה כתוב קס"ז ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, בקדמיתא הוה כתנות אור וכו' ועל דא נשמתא אתלבשת בתרין עלמין למהוי לה שלימו בכלא בהאי עלמא דלתתא ובעלמא דלעילא ועל דא כתיב אך צדיקים יודו לשמך קו) אך צדיקים יודו לשמך בהאי עלמא ישבו ישרים את פניך בההוא עלמא קס"ח.

אך צדיקים יודו לשמך וגו': קז) אמר ר' יהודה כל יומא ויומא רוחין דצדיקיא יתבין בלבושיהון שורין שורין בגנתא דעדן ומשבחן לקב"ה ביקרא עלאה הה"ד אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך קס"ט.

מראה מקומות

קס"ה ז' אחרי סה, ע"א. קס"ו תהלים קז, ד. קס"ז בראשית ג, כא.
קס"ח ז' פקודי רכט, ע"ב. קס"ט ז' ויחי רכו, ע"ב.

ביאור

מרחמים לדין אז כתוב הוי"ה בניקוד אלהים והכונה היא אז אלהים דין.
קה) נשמתא לא סלקא הנשמה אינה עולה להתראות לפני המלך הקדוש, עד שזוכה להתלבש בלבוש שלמעלה להתראות שם, וכן כדמיון זה אינה יורדת למטה עד שמתלבשת בלבוש של העולם הזה וכמו כן המלאכים הקדושים שלמעלה שכתוב עליהם שהם אש לוהט אם עושים שליחות בעולם הזה וכמו בפי' וידא שראה אברהם שלשה אנשים שבאמת היו מלאכים וכן עוד הרבה מקומות אינם יורדים למטה עד שמתלבשים בלביש של העולם הזה, והכל הוא כדמיון המקום שהולכים לשם, אדם הראשון כשהיה בגן עדן היה מלוכש בלבושים כדמיון מלמעלה ואחרי שנתגרש מגן עדן מה כתוב שעשה ה' לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, מקודם היו כתנות אור, וכך הנשמה מתלבשת בשני העולמות שיהיה לו שלימות בכל בעולם הזה מלמטה ובעולם העליון.
קו) אך צדיקים יודו לשמך בעולם הזה ישבו ישרים את פניך בעולם הבא.
קז) אמר ר' יהודה כל יום ויום הנשמות הרוחות של הצדיקים יושבים בלבושיהם שורות שורות בגן עדן ומשבחים להקב"ה בכבוד העליון והוה כחנת הסוסק הנה.

אך צדיקים וגו' : (קה) מאן צדיקים, דא צדיק וכנסת ישראל דמאן דלא אתגור, ולא עאל בקיומא דלהון, לא יודון לשמיה קדישא, דהיא אורייתא קע.

ישבו ישרים את פניך : (קט) ר' יצחק אמר מכאן אוליפנא דבכל אתר דלא אשתכח דכר וגוקבא לאו כדאי למחמי אפי שכינתא הה"ד ישבו ישרים את פניך (פה), ותנינן כתיב קעא צדיק וישר הוא דכר וגוקבא קעב.

קמא, ב תכון תפילי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב : (קי) אמאי מנחת ערב ולא צלותא דצפרא, דלא כתיב תכון תפילי בבקר, אלא הכי אתמר וכו' קטרת לא אתיא אלא על חדוה הה"ד קעג שמן וקטרת ישמח לב וכו', ות"ח קטרת מקשר קשרין ואחיד לעילא ותתא, ודא אעבר מותא וקטרוגא ורוגזא דלא יכיל לשלטאה בעלמא, כמה דכתיב קעז ויאמר משה אל אהרן וגו' ושים קטרת וגו' לבתר דא כתיב וירץ וגו' ויכפר על העם, וכתיב ויעמוד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה וכו' ובשעתא דמנחה דדינא שריא בעלמא אתכוין דוד

מראה מקומות

קע ד אמור זא, ע"ב. קעא דברים לב, ז. קעב ז' אחרי גס ע"א.
קעג משלי כז, ט. קעז במדבר יז, יא.

ביאור

(קה) מאן צדיקים זהו צדיק וכנסת ישראל שמי שלא נימול ולא נכנס לברית שלהם לא יודון לשמו הקדוש, שהיא התורה, שרק ישראל רשאי ללמוד תורה שהיא שמותיו של הקב"ה ואסור ללמד תורה למי שלא נימול.
(קט) ר' יצחק אמר מכאן אנו למדים, שבכל מקום שלא נמצא איש ואשתו אינם כואים למחמי לראות פני השכינה, וזהו כונת הדברים ישבו ישרים את פניך שעיזו למדנו על הפסוק צדיק וישר הוא בחינת זכר וגקבת.
(קי) אמאי מנחת ערב למה כתיב מנחת ערב ולא תפלת שחרית, שלא כתוב תכון תפילי בבוקר אלא כן למדנו, קטרת לא באה אלא תורה אור

על חדוה ושמחה, שכן כתיב שמן וקטרת ישמח לב, ות"ח, ובא וראה שקטרת הוא גם לשון קשר שמקשר ומאחד למעלה ולמטה והוא מעביר ומבטל מיתה וקטרוג ורוגז שלא יוכלו לשלוט בעולם, כמו שכתוב אחרי שהיה בליעת קרח ועדתו וילנו כל עדת בני ישראל על משה ואהרן, והקב"ה אמר למשה הרמו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם כרגע, אז כתיב ויאמר משה אל אהרן וגו' ושים קטרת וגו' וכפר עליהם, ואחר כן כתיב וירץ וגו' ויכפר על העם, וכתיב ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה, הרי שהקטרת בטלה המיתה, לכן בזמן מנחה שאז דינים שורים בעולם,

(פה) עיין יבמות טב, ע"ב כל יהודי שאין לו אשה שרוי בלא שמחה בלא ברכה בלא טובה וכו' בלא תורה בלא חימה וכו' בלא שלום ומכיון שחסר לו כל אלה איננו כדאי שתשרה עליו שכינה וכמו שאמרו ר"ל בשבת ל, ע"ב ובפסחים קיז ע"א למון שאין השכינה שורה וכו' אלא מתוך שמחה של מצוה וכו'.

בההוא צלותא וכו' והאי צלותא דסליק יעבר רוגזא דדינא קשיא דשליט השתא בהאי זמנא, בההוא קטרת דדחי ואעבר קמיה כל דוגזא קעזא.

קמא, ד אל תט לבי לדבר רע: קיא) מכאן תנינן בארחא דב"נ בעי למיהך בה מדברין ליה (פו) א"ר יצחק, האי קרא קשיא, וכי קב"ה אסמי ליה לבר נש למיהך בארח חטאה ולמעבד עובדין בישין, אי הכי, לית דינא בעלמא דא ולא בעלמא דאתי, ואורייתא לא אתתקנת, דכתיב בה אם תשמע ואם לא תשמע, אלא דוד אזהר ללביה לדברא ליה בארת קשוט כד"א קעז והשבת אל לבבך וכו', והכי קאמר ליה אל תט וגו' ללביה קאמר דוד אל תט וכו' עיי"ש קעז.

קמג, ב ואל תבוא במשפט את עבדך: קיב) ת"ח כד אשתכח זכאה עלאה בעלמא, דחימא דקב"ה, אפילו כד אתער צדק בלחודוי יכיל עלמא לאשתזבא בגיניה, וקב"ה בעי ביקריה, ולא מסתפי מן דינא, וכד ההוא זכאה לא קיימא בקיומיה מסתפי אפילו ממשפט ולא יכיל למיקם ביה. כ"ש בצדק, דוד מלכא בקדמיתא אמר וכו' לא מסתפינא מכל דינין אפילו מהאי צדק וכו' מה כתיב קעח אני בצדק אחזה

מראה מקומות

קעז דברים ל, א.

קעז ד ויחי רכס ע"ב: רל, ע"א.

קעז ו' תוריע מז, ע"א. קעח תהלים יז, טו.

ביאור

ללבו להנהיגו בדרך האמת כמו שכתוב והשבת אל לבבך שהאדם ידבר אל לבו ויזהירו שילך בדרך הישר והטוב ולא יטהר לדבר רע.

נתכוין דוד בהתפלה של מנחה שהתפלה הזאת תעלה ותעביר ותבטל. הרוגז והדין קשה ששולט או באותו הזמן ע"י הקטרת שדוחה ומעביר מפניו כל רוגז.

קיא) מכאן תנינן משה למדנו שברוך אדם רוצה ללכת מוליכין אותו האי קרא קשיא הפסוק הזה קשה להבינו האם הקב"ה מטה את האדם שילך בדרך החסאים ולעשות מעשים רעים, אם כן אין דין בעולם הזה, ולא בעולם הבא, שהרי מהפסוק הזה משמע לכאורה שחלילה לפעמים הקב"ה מטה את האדם שילך בדרך הרע והתורה לא מתוקנת שכתב בה אם תשמע ואם לא תשמע שמשמע שהבחירה ביד האדם ופה משמע לכאורה שאין הבחירה ביד האדם. אלא כונת הפסוק הוא כך, שדוד מדבר ומוהיר

קיא) ת"ח, בא וראה שכשנמצא צדיק עליון בעולם אוהבו של הקב"ה או אפילו מתעורר צדק בעולם שהוא מדת דין יכול העולם להנצל מן הדין בזכות הצדיק, והקב"ה רוצה בכבוד הצדיק ואיננו ירא מהדין, וכשהצדיק איננו קיים בקיומו בצדקתו הנכון, אז מפחד אפילו ממשפט שהוא מדת הרחמים ואינו יכול לעמוד בו, כל שכן בצדק שהוא דין, דוד המלך קודם שחטא אמר אינני מפחד מכל דינים אפילו ממדת הצדק כמו שכתוב אני בצדק אחזה פניך, אינני מפחד לעמוד

תורה אור

(פו) מכות יוד, ע"ב, בדרך אדם רוצה לילך בה מוליכין אותו.

פניך וכו' לא מסתפינא למיקם בדינוי, בתר דחב, אפילו ממשפט מסתפי דכתיב ואל תבוא במשפט את עבדך קעט.

קמז, טו אשרי העם שככה לו : קיג) מהו שככה לו כמד"א קפ וחמת המלך שככה, שכיך מרוגויה, ד"א שכיך ברוגויה הה"ד קפא ואם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג, הוא דינא דדייני, אשרי העם שה' אלהיו רחמי דרחמי קפב.

קמה, א תהלה לדוד : א"ר אלעזר קיד) תנינן (פו) כל מאן דאמר תהלה לדוד בכל יום תלת זמנין, איהו בר עלמא דאתי, וכו' אי בגין פרנסא ומזונא דכל עלמין, תרין זמנין אינון בכל יומא בצפרא ובפנייא, דכתיב קפל בתת ה' לכם בערב בשר וגו' אמאי תלת זמנין בכל יומא, אלא תרין למזונא דבני אינשי ודכל עלמא, וחד למיהב תוקפא לההוא אתר דפתיחו ידוי וכו', וכלהו תלת מזוני כתיבי הכא, ואתה נותן להם את אכלם בעתו, דא מזונא דעתירי, דיהיב מיכלא סגי. בעתו הא חד, תרין, דכתיב ומשביע לכל חי רצון, דא מזונא דמסכני, דאינון

מראה מקומות

קעט ו' האיזו רצא, ע"ב : רצב, ע"א. קפ אסתר ז, י.
קפא במדבר יא, טו. קפב ו' נשא קלג, ע"א. קפלג שמות טו, ת

ביאור

בדין אבל אחד שחטא, אפילו ממדת המשפט פחה, וזהו שכתוב פה ואל תבוא במשפט את עבדך.
קיג) מהו שככה לו הכונה כמו שכתוב וחמת המלך שככה שהפירוש שככה נרגעה ונחה ונשקטה מהרוג שהוא נח מכעסו, וזהו העם שככה לו שנח רוגז הקב"ה מהם ולא ענשם, ד"א פירוש אחר נח ברוגזו היינו שעל ידי הרוגז נחה דעתו אחרי קיום הדין של הדיינים והטלת העונש וזה שכתוב אשרי העם שה' אלהיו שמתנהג ברחמים שברחמים, ולא מענישם על מעשיהם הרעים ועוד פירוש אחר עיי"ש. קיד) תנינן למדנו בגמרא שכל האומר הפרק תהלה לדוד שלשה פעמים בכל יום מובטח

לו שהוא בן העולם הבא ואין אנו מבינים המאמר, אם זה בשביל שבו נזכר בקשת פרנסה ומזונות בכל יום מהקב"ה ולהוכיר חסדי ה' שנותן לנו מזונות הלא מספיק שתי פעמים בבקר ובערב, כמו שכתוב בתת ה' לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר, אלא, שתי פעמים בשביל מזונות של בני אדם וכל העולם, ואחד לתת תוקף וחיוק להמקום של פתיחת ידיו, וכל השלשה סוגי מזונות כתובים בהפרק הזה ואתה נותן להם את אכלם בעתו זהו מזונות דעתירי, של העשירים שנותן להם אוכל רב בעתו זה אחד, השני דכתיב ומשביע לכל חי רצון זה הוא מזון העניים שהם שבעים מהרצון ולא מן הרבה אוכל,

תורה אור

(פו) ברכות ז, ע"ב א"ר אלעזר א"ר אבינא כל האומר תהלה לדוד בכל יום שלש פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא.

שבעין מרצון ולא מגו מיכלא סגי. תלת. דכתיב פותח את ידיך דא תוקפא להווא אתר דבפתיחו דידוי נפקא רצון ושבעא לכלא קפד.

קמה. א תהלה לדוד וגו': (קטו) תנן (פח) כל האומר תהלה לדוד ג"פ בכל יומא מובטח לו שהוא בן עולם הבא. וכו' אתי בר נש בצפרא מקבל עליה עול מלכות שמים באינון תושבחן דקאמר (עם) תהלה לדוד וכולהו הללויה דאינון סדורא דעשרה תושבחן דעשרה כתרין קדישין דשמא קדישא. ובגין כך עשרה אינון הללויה. לבתר סיים בעשרה תושבחן דאינון קפה הללויה הללו אל בקדשו וגו'. מאן אינון עשרה הללויה והא חמשה אינון. אלא שרי שבחא בהללויה וסיים בהללויה. לבתר עלויה דסדור שבחא באו ישיר משה דאית בו כלא וכו' לבתר אשרי לה בחסד בסיומא דצלותא לאתקדשא ביה. לבתר בצלותא דמנחה דגבורה תליא ודינא שארי וכו' ומאן דמסדר ומחבר לה בכל יומא כהאי גוונא ודאי הוא בן העולם הבא קפד.

מראה מקומות

קפד ו' פתח רכו. ע"א. קפה תהלים ק. א. קפו ו' כמדבר קיט ע"ב. קב. ע"א.

ביאור

שלישי וכתוב פותח את ידיך זה נתינת תוקף להמקום של פתיחת ידיו שיוצא רצון ושבע לכל.

קטו) תנן למדנו בגמרא שכל האומר תהלה לדוד שלשה פעמים כיום הוא מובטח שהוא בן עולם הבא ועלינו להביז מה הוא החשיבות של אמירת הפרק הזה שלשה פעמים בכל יום אלא הכונה היא ככה כשקם אדם בבוקר ומקבל עליו עול מלכות שמים ע"י אמירתו פסוקי דזמרא תהלה לדיד וכל פסוקי הללויה שהם סידור של עשרה שבחים של עשרה כתרין קודש של השם הקדוש ואחר כך מסיים הפרק האחרון פרק ק"ג שהוא הללו אל בקדשו שבו עשרה פעמים הללו. ואם תשאל הרב אין עשרה פרקים שמתחילים בהללויה מתהלה לדוד עד הללו אל בקדשו, והם רק חמשה, אלא הכונה על התחלת כל פרק וסוף כל פרק שכתוב שם הללויה הם ביחד עשרה ואחר כך סידור שבחי של הקב"ה באו ישיר משה שיש בו הכל וע"י זה מקבל עול מלכות הקדוש ואחרי תפלת שמנה עשרה אומר אשרי ותהלה לדוד להתקדש בו ע"י שאומר אתר כך ובא לציון שנקרא קדושא דסדורא, ועוד פעם שלישי אומר הפרק קודם תפלת המנחה שמדת הגבורה תלוי ודינים שורים ומי שמסדר ומחבר הפרק תהלה לדוד באופן הזה וסדר הזה בכל יום כדאי הוא בן העולם הבא.

תורה אור

(פח) שם, ולכאורה יכרי הזהר כאן הם בניגוד לזכרי הגמרא שמסביר חשיבות הפרק הזה מפני שה' א על סדר אלף בית וגם כתיב בו פותח את ידיך (שמאמין בהשגחתו הסדטית של הקב"ה על כל אדם וכמו שאמרנו תד"ר פי"ד שאליהו הנביא אמר שהקב"ה מחלק מזונות לכל אחד ואחד. יכול יהא יושב ובטל מן המלאכה או מן המשא ומתן ת"ל למען יכרך ה' אלהיך בכל מעשה ידיך אשר תעשה ובילקוט תהלים ד' קכח כתב שהאדם צריך לטרוח אחר פרנסתו והקב"ה מברך מעשה ידיו. ועיין ברש"י שבת קיח ע"ב בדי"ה פסוקי דזמרא, ובתנחומא ויצא. יג כתוב בזה"ל אדם צריך לעמול בשתי ידיו והקב"ה שולח את ברכתו.

קמה. ט טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו: קטז) אפילו על בעירי ועופוי מאטון רחמיו, אי עליהו מאטון רחמיו כל שכן על בני נשא, דידעין ואשתמודעאן לשבחה למאריהון, דרחמיו מאטון עליהו וכו' אי על חייבין מאטון רחמיו כ"ש על זכאין קפז).

קמה. י וחסידיך יברוכה: קיז) אל תקרי יברוכה אלא יברכו כה, כה תברכו (פט) בשם המפורש, כה תברכו (צ) בלשון הקדש קפח).

קמה. טז פותח את ירך ומשביע לכל חי רצון: קיח) ר' יוסי פתח וכו' מה כתיב לעילא, עיני כל אליך ישברו, כל אינון בני עלמא מצפאן וזקפאן עיינין לקב"ה בגין כך כל אינון בני מהימנותא בעאן בכל יומא ויומא לשאלה מזונייהו מקב"ה ולצלאה צלותהון עליה, מ"ט בגין דכל מאן דמצלי צלותיה לגבי קב"ה על מזוניה גרים דיתברך כל יומא על ידי ההוא אילנא דמוזן דכלא ביה, ואע"ג דאשתכח עמיה בעי למשאל קמי קב"ה וכו' על מזונא כל יומא וכו' ודא הוא קפט ברוך ה' יום ויום וכו' וכדין אשתכח קב"ה מלא ברכאן בכל יומא, וכדין כתיב פותח את ירך וגו' מאי רצון, ההוא רצון דאשתכח מעתיקא קדישא ונפק

מראה מקומות

קפז ז' משפטים קי, ע"ב. קפח ז' נשא קמו, ע"א. קפט תהלים סח, כ.

ביאור

קטז) אפילו על בעירי אפילו על בהמות ועופות מגיעים רחמיו ואם עליהם מגיע רחמיו כל שכן על בני אדם שיודעים ומכירים לשבח לאדונם על שרחמיו נוטים ומגיעים עליהם ואם על רשעים וחוטאים מגיע רחמיו כל שכן על צדיקים.

קיז) אל תקרי לא תקרא יברוכה תיבה אחת אלא יברכו כה שהכהנים מברכים את העם בברכת כה תברכו והכהנים נקראו חסידים כמ"ש בפרשת וזאת הברכה וללוי אמר תמך ואוריק לאיש חסידך וכה תברכו בשם המפורש הויה ככתיבתו שבבית המקדש היו אומרים השם ככתבו, כה תברכו בלשון הקודש. קיח) רבי יוסי פתח מה כתיב למעלה בסוסק

תורה אור

(פט) מוסה לה, ע"א, ותניא אייך כה תברכו את בני ישראל בשם המפורש.

(צ) שם תנו רבנן כה תברכו בלשון הקודש.

מניה רצון לאשתכחא מזוני לכלא וכו' ההוא אקרי ברא מהימנא, ברא דבגיניה משתכחן ברכאן לעילא קצא.

ומשביע לכל חי רצון: קיט) אפילו לא ייכול בר נש אלא כזית, ורעותיה איה: עליה וישוי ליה לההוא מיכלא עיקרא דמיכליה, שבעא אקרי דכתיב וכו' ומשביע לכל חי, אכילה לא כתיב אלא רצון, ההוא רעותא דשוי על ההוא מיכלא שבעא אקרי, ואפילו דלית קמיה דבר נש אלא ההוא זעיר בכזית ולא יתיר, הא רעותא דשבעא שוי עליה, (עיין בפ' עקב ה. י בזהר ובתו"א שם) קצא.

קמה, יח קרוב ה' לכל קראיו לכל אשר יקראהו באמת: קכ) מאי באמת כמה דאוקימנא קצב תתן אמת ליעקב וכו' דידע ליחודא שמא קדישא בצלותיה כדקא יאות, ודא פולחנא דמלכא (ג"א דשמא) קדישא קצג.

קרוב ה' לכל קראיו לכל אשר יקראהו באמת: קכא) כל מאן דבעי לאתערא מלין דלעילא, בין בעובדא בין במלה, אי האי עובדא או ההוא מלה לא אתעביד כדקא יאות לא אתער מדי, כל בני עלמא אזלין לבי כנישתא לאתערא מלה דלעילא, אבל זעירין אינון דידעין לאתערא, וקב"ה קריב לכלא דידעי למקרי ליה קצד ואי איהו קרי ולא ידע למאן קרי, אתרחיק קב"ה מניה, דכתיב קרוב ה' וגו' למאן קרוב, חזר ואמר לכל אשר יקראהו באמת קצה.

מראה מקומות

קצ ד' בשלח סב, ע"א. קצא ז' תרומה קנג, ע"א—ע"ב. קצב מיכה ז, כ.
קצג ז' בשלח נו, ע"א. קצד ז' חקת קפג, ע"ב. קצה ז' האוינו רצו, ע"א.

ביאור

קכ) מאי באמת כמו שהעמדנו ודרשנו שיודעים ליחד שמו הקדוש בתפלתו כנכון וזה: עבודה למלך הקדוש. קכא) כל מאן דבעי כל מי שרוצה לעורר דברים שלמעלה בין במעשה בין בדיבור אם המעשה או הדיבור לא נעשה כמו שנחזק אינו מעורר כלום, למשל כל בני עולם הולכים להתפלל לבית הכנסת לעורר דברים ורחמים למעלה, אבל מעטים הם שיודעים לעורר ולהתעורר והקב"ה קרוב לאלה שיודעים לקרוא לו, ואם הוא קורא ואינו יודע למי קורא, הקב"ה מתרחק ממנו דכתיב סה קרוב ה' וגו' למי הוא קרוב, וזוהר ואומר לכל אשר יקראהו באמת.

שבסוף הפסוק הרצון הנמצא מן הקדמין הקדוש, ויוצא ממנו רצון שימצא מזונות לכל, אדם כזה שמקיים כן נקרא בן אמונה, בן שבשבילו ועל ידו נמצאות ברכות למעלו בשמים. קיט) אפילו לא ייכול אפילו לא יאכל אדם אלא כזית ורצונו עליו, וישים לו לההוא אוכל עיקר מאכלו הרי זה שובע נקרא מפני שכתוב ומשביע לכל חי רצון שלא כתוב לכל חי אכילה אלא כתוב רצון היינו שאפילו אוכל מעט ושבע רצון מזה המעט, אזי נקרא שובע שהרי רצונו היה על זה המעט אפילו רק כזית ונשלם רצונו בזה ומפני הטעם הזה הוא כבר מחויב מן התורה לכרך להקב"ה ברכת המזון בשמחה.

קרוב ה' לכל קראיו לכל אשר יקראו באמת: קכב) א"ר תנחום בא וראה כמה יש לאדם ליטהר מעונותיו בעוד דרכי התשובה פתוחין לפניו וכו' שנאמר קצו דרשו ה' בהמצאו וגו' יש עתים שהוא קרוב, ויש עתים שהוא רחוק, ומי א"ר תנחום הכי והא כתיב קרוב ה' לכל קראיו וגו', אמר, האי קרא מסייע ליה משמע לכל אשר יקראוהו באמת, ועם כל זה מאי כתיב רצון יראיו יעשה, משל למלך דהוה יתיב ואתא בר נש וצוח קמיה אצית מלכא כל מה דאמר ולא אתיב ליה, וכו' אמרו משמשהי קמי מלכא מרנא למה לא אתיבת להאי מסכנא מדעם, אמר להו, שמעית כל מה דאמר וכו' אבל הוא חייבא קמאי וליתוהי כדאי למעבד רעותיה דהא אמרו ליה ולחברוהי וכו' מן שמי דלא יתון בישין וכו' ולא אשגחו בי, כען לית אנא משגח בהון, כך הוא הקב"ה קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת ושומע להם, אבל למי שהוא עושה רצונו, להאי כתיב רצון יראיו יעשה וגו' קצו. קכג) דאמר ר' בון בר חמא אמר דוד, הקב"ה איהו קריב לכל אינון דקראן ליה וכו' דהא כל אינון דקראן באמת להקב"ה, קב"ה קריב לון וכו' וקב"ה לבא בעי (צא), ורעותא דבר נש חשיב קמיה מכל קרבנין ועלוון דכל עלמא, כיון

מראה מקומות

קצו ישעיה טז, ו. קצו ז"ה לך כד, ע"ב.

ביאור

קכב) א"ר תנחום בא וראה כמה יש לו לאדם ליטהר מעונותיו בעוד דרכי התשובה פתוחים לפניו, דכתיב דרשו ה' בהמצאו, ומזה משמע שיש זמנים שהוא קרוב, ויש זמנים שהוא רחוק, ושואלים האיך אפשרי שר' תנחום יאמר בן הרי כתיב קרוב ה' לכל קוראיו, אם כן משמע שתמיד הוא קרוב וע"ז ענה מהפסוק הזה יש ראייה לדברי, שמסיים לכל אשר יקראוהו באמת, ועם כל זה יש להבין למה בפסוק זה כתוב שהוא קרוב ולא נזכר שימלא בקשתו ובפסוק אחר כתיב רצון יראיו יעשה, לכן מסביר זה משל למלך שישב ובא איש וצעק לפניו הקשיב המלך כל מה שדיבר ולא השיב לו כלום אמרו משמשי המלך לפניו,

אדונו, למה לא השבת כלום להעני הזה שצעק לפניך, אמר להו המלך שמעתי כל מה שאמר, אבל הוא רשע לפני ואינו כדאי שאמלא רצונו, שהרי אמרו לו ולחבריו משמי כמה פעמים שלא יהיו רעים ולא שמעו כך אני כעת גם כן לא אמלא רצונו, כן הוא הקב"ה קרוב ה' לכל קוראיו וגו' ושומע להם, אבל אינו בטוח שימלא רצונו אבל למי שהוא עושה רצונו עליו כתיב רצון יראיו יעשה וגו'.

קכג) דאמר ר' בון בר חמא אמר דוד הקב"ה הוא קרוב לכל אלה שקוראים לו, מפני שכל אלה שקוראים באמת להקב"ה הקב"ה מקרבם, והקב"ה לבא בעי, ורצונו של אדם חשוב לפניו מכל קרבנות ועולות של כל העולם, ומכיון

תורה אור

(צא) סנהדרין קנ, ע"ב.

דבר נש שוי רעותיה בתשובה (צב) לית תרעא בכל אינון רקיעין דלא פתח לגביה (ז"א לא גבר לגביה) קרבנא דבר נש בלכא ורעותא תליא דכתיב קצח והתודה אשר חטא עליה. והתודה עליו וכולא בלבא תליא קצט.

קרוב ה' לכל קראיו לכל אשר יקראוהו באמת: (קכד) דמאן דקרי ליה בשקרא רחוק הוא מניה אמת א' ברישא דאלפא ביתא מ' באמצעיתא ת' בסופיה עשורא דיליה יוד קא ואו קא. אמת דאיהו עישור דארבע מאה וארבעין וחד הא רנא דחמשא וארבעין מ"ה. בזמנא דישראל משקרין בתורת אמת באומאה דשקרא אתמר ביה ר' ותשלך אמת ארצה, מאי ארצה דא שכינתא, ובזמנא דישראל מקיימין תורת אמת באומאה דקשוט אתמר ביה ר"א אמת מארץ תצמח ר"ב.

קכה) אמת איהו בסוף תיבין ואינון בר"א אלקיים לעשות, בר"א אלקיים א"ת ביה ברא עלמא, ועליה אתקרי (צג) וקיימא כל עלמא ר"ג.

קמו, ה' אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה' אלהיו: (קכו) וכי אל יעקב ולא אל אברהם ולא אל יצחק, אלא אל יעקב בגין דייעקב לא אתרחיק

מראה מקומות

קצח ויקרא ה' ה. קצט ז"ח רות עט, ע"ב, פ, ע"א. ר דניאל ת, יב.
 ר"א תהלים פה, יב. ר"ב תקו"ז, תס"ג צו, ע"ב. ר"ג שם שם, צה, ע"א.

ביאור

שאדם עושה רצונו כחש"בה, אין שער בכל הרקיעים שאיננו פותח, קרבן האדם, בלב ורצון תלוי.
 (קכד) דמאן דקרי ליה בשקרא הפסוק מדגיש שהקב"ה קרוב למי שקורא אותו באמת מפני שמי שקורא אותו בשקר שרק בדברים קוראהו ולבו בל עמו הקב"ה רחוק ממנו כי התיבה אמת הוא משלשה אותיות א' הוא אות ראשון מהאלף בית מ' הוא מאמצע ות' היא האות האחרון מהא"ב ואמת בגימטריא אדבע מאית וארבעים ואחת וחלק עשירי מהם הם ארבעים וחמשה כמנין השם הקדוש הויה במילוי אלפיין היינו יוד קא וא' קא וכוה הוא אמת סוד

השם הקדוש וכוזמן שישראל משקרין בתורת אמת באומאה בשבועת שקר נאמר על איש כזה ותשלך אמת ארצה וארצה הוא רמז על שכינתו יתברך, וכוזמן שישראל מקיימים תורה אמת ואומאה דקשוט בשבועת אמת נאמר על זה אמת מארץ תצמח ראשי תיבות אמת ומפני זה הקב"ה קרוב למי שקוראהו באמת. קכה) אמת הוא סוף התיבות בר"א אלהיים לעשות, בר"א אלהיים א"ת לרמז שבאמת ברא אלהים את העולם, ועליו נקרא (שחותמו אמת) ועליו מתקיים כל העולם.
 (קכו) וכי אל יעקב ולא אל אברהם ויצחק, ולמה כתיב אל יעקב אלא מפני שיעקב לא

תורה אור

(צב) ירושלמי פאה פ"א ה"א. אם כשעשה תשובה אין כל הדב עומד בפני בעלי תשובה.
 (צג) אבות פ"א, מ"ה, רשב"ג אומר על שלשה דברים העולם קיים, על הדין ועל האמת ועל השלום.

באבוהי ולא באמיה כד ערק קמי אחוי, ואזל יחידאי בלא ממונא, כמה דאמר ר' כי במקלי עברתי את הירדן הזה, ואיהו אתרחיץ ביה בקב"ה דכתיב ר' אפ יהיה אלהים עמדי וגו' וכו' שברו על ה' אלהיו, שברו ולא אמר תקותו, ולא בטחוננו, אלא שברו על תקרי שברו אלא שברו, דניחא להו לצדיקייא להברא גרמייהו ולא תברא תבירו על תבירו וכלא על ה' אלהיו כד"א ר' כי עליך הורגנו כל היום וכו' כגוונא דיעקב דכתיב ר' וירא יעקב כי יש שבר במצרים דהא תבירו דגלותא: חמא דהוה ליה במצרים, ושוי תוקפיה בקב"ה, ובנוי דיעקב סבלו תבירו דגלותא ולא אשתנו מגו רזא דמהימנותא דאבהתהו, ושמא דקב"ה הוה בגלותא רגילא בפומייהו, ועל דא כתיב במשה ר' (צד) ואמרו לי מ' שמו מ' בגין דהוה ידעי ליה ולא אנשי ליה לעלמין, וסבלו תבירו דגלותא על קב"ה, ובגין כך זכו לפרקנין ולנסין וכו' ר' ט.

מראה מקומות

ר' תהלים מ', כג.	ר' שם כה, ב.	ר' כראשית לב, יא.
ר' ו' ויקהל קצת, ע"א—ע"ב.	ר' שמות ג, יג.	ר' כראשית מב, א.

ביאור

שבר במצרים ששם ג"כ הפירוש שראה יעקב שיש גלות במצרים שיהיה מיכרח לרדת לגלות מצרים, ישם בטחוננו וחזקי בהקב"ה, ובנוי סבלו שבר הגלות ילא נשתנו טאמינתם בהקב"ה ושמו של הקב"ה היה רגיל בפיהם ומפני זה כתיב במשה שאמר להקב"ה ואמרו לי מה שמו מה שהם יאמרו לי מה שמו מפני שהם ידעו אותו ילא שבתו לעולם וסבלו שבר הגלות על הקב"ה ומפני זה זכו לגאולה ינסיב.

בטח באביו ולא באמו כומן שברח מפני אחיו והלך לבד בלא ממון כמו שכתוב כי במקלי עברתי את הירדן אתרחיץ וכטח בקב"ה ולמה כתיב שברו שהפירוש תקיתו ולא כתיב תקותו או בטחוננו, אלא לא תקרא שברו בשין בנקודה שמאלית אלא בנקודה ימנית ופירושו לשון שבר מפני שנוה להם לצדיקים לשבר עצמם ולהשבר שבר על שבר לכבוד הקב"ה, כמי שכתוב כי עליך הורגנו כל היום, וכן צריכים אנו לפרש הפסוק שכתוב וירא יעקב כי יש

תורה אור

(צד) שסופי הובית לי מה שמו מ' הוא שם הויה כ"ה, ועפ"י דברי הנהר האלו יוכן מה שאחד מן הגדולים דייק שהרי היה צריך לכתוב ושאלו לי ולמה כתיב ואמרו לי, אלא שהכונה כמי שכתוב פה ושמא קדישא הוה בגלותא רגילא בפומייהו וכו' בגין דהוה ידעי ליה, ולא אנשי ולא שבתו אותו שהיה להם בקבלה טאמינתיהם שמו של הקב"ה והם יאמרו לי מעצמם מה שמו, ועלי יהיה החוב והתפקיד לאמר להם דברים שיתקבל על לשם כשביל אינו מורה סבלי עד היום חשכת הגלות ושעכשוו הניע זמן הקץ והתחלה הגאולה שמפני קישי השעכוו יציאם הקב"ה מהגלות קודם גמר ארבע מאות שנה שנאמר לאכרהם אבינו כבורית בין הבתרים.

קמז, ב בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס : כזו) ובשעתא דזמין קב"ה למפקד על עמיה כ"י וכו' ויימא לה קב"ה קומי מעפרא היא תבת ואמרה לאן אתר איהך, ביתאי חרב, היכלי אתוקד בנורא, עד דקב"ה יבני בי מקדשא בקדמיתא, ויתקין היכלא, ויבני קרתא דירושלם, ולבתר יוקים לה מעפרא, הה"ד בונה ירושלים וגו' בונה ירושלים בקדמיתא (צה), ולבתר נדחי ישראל יכנס ויימא לה ר"י התנערי מעפר קומי שבי ירושלים, ויתכניש גלותהון דירשאל וכו' וכדין הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם דא תחיית המתים, וכתיב ר"א ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחקתי תלכו וגו' ר"ב

קמז, ג הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם : קכח) הרופא לשבורי לב, ומחבש לעצבותם, זו תחיית המתים, שהוא הרפואה לשבורי לב על מיתיהם, בונה ירושלים תחלה, וארריו נדחי ישראל יכנס, והרופא לשבורי לב אחרון על הכל, תנן, מ' שנה קודם הקיבוץ גלויות לתחיית המתים (צו) וכו' אמר רב כהנא אמר ר' ברוקא מקבוץ גלויות עד תחז"מ כמה צרות, כמה מלחמות יתעוררו על ישראל, ואשרי הנמלט מהם דכתיב ר"ג בעת היא ימלט עמך כל הנמצא כתוב בספר, ר' יהודה אמר מהכא ר"ד יתבררו ויתלבנו ויצרפו דבים, ר' יצחק אמר

מדאה מקומות

ר"י ישעיה גב, ב. ו"א יחזקאל לו, כז. ר"ב ז' חיי קלה, ע"א.
ר"ג דניאל יב, א. ר"ד שם, שם, י.

ביאור

קכז) ובשעתא דזמין קב"ה בזמן שעתיד יקימה מעפר הגלות, וזהו שכתוב פה מקודם הקב"ה לפקוד על עמו כ"י, ויימא ויאמר לה בונה ירושלים ה', ואחר כך נדחי ישראל יכנס קומי מעפר, היא תאמר להקב"ה לאיזה מקום ויאמר לה זנתעדי מעפר קומי וגו' ויאסוף אלך, ביתי חרב, ההיכל נשרף באש, עד הגלויות של ישראל ואז יתקיים נבואת יחזקאל שהקב"ה יבנה בית המקדש מקודם ויתקן את בית המקדש ויבנה עיר ירושלים ואחר כך ואת רוחי אתן בקרבכם וכו'.

קכח) עיין בפנים בזהר ואין צריך ביאור.

תורה אור

(צה) עיין ברכות מט, ע"א, אימתי בונה ירושלים ה' בזמן שנדחי ישראל יכנס לכאורה הפשט בהגמרא שמקודם נדחי ישראל יכנס ואחר כך יבנה ירושלים וביהמ"ק, אבל ברש"י כתוב בונה ירושלים ה' ואז נדחי ישראל יכנס, נראה דעתו שמקודם יבנה ירושלים וביהמ"ק ואח"כ נדחי ישראל יכנס, ובמ"ד תנחומא פ' נח, יא, כתוב מפורש ארשב"ג מסורת אגדה היא שאין ירושלים נבנית עד שיתבנסו הגלויות, ובירושלמי מעשר שני פ"ה, ה"ב, נאמר אמר ר' אחא זאת אומרת שביהמ"ק עתיד להבנות קודם למלכות בית דוד ועיין בתוי"ט במס' מע"ש פ"ה, מ"ב.
(צו) סנהדרין צט, ע"א, תניא ר' אליעזר אימר ימות המשיח ארבעים שנה.

מהכא רטו וצרפתים כצרף את הכסף, ובחנתים כבחן את הזהב וכו' ומומן תחית המתים יתישב עלמא בישובו הה"ד רטז ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד ריז.

קמז. ד מונה מספר לכוכבים וגו' גדול אדנינו ורב כח לתבונתו אין מספר: קכט) אי כל בני עלמא מיומא דאתברי אדם יתכנשון למנני ככביא לא יכלין כמד"א ריח וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם, וקב"ה מה כתיב ביה מונה מספר לכוכבים וגו' מ"ט, בגין דכתיב גדול אדנינו ורב כח, כמה דלית מספר לכוכבי שמיא בר מניה, אוף הכי איהו כתיב ביה ולתבונתו אין מספר ריט.

מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא: קל) קב"ה ברא כל אינון כוכבי רקיעא וכו' וכולהו אודן ומשבחן לקב"ה, וכד מטא זמנייהו לשבחא קרא לון קב"ה בשמא דכתיב רכ לכלם בשם יקרא רכא.

קמז. יא רוצה ה' את יראיו את המיחלים לחסדו: קלא) ומאן אינון יראיו וכו' את המיחלים לחסדו, אינון דמצפאן ומחכאן בכל יומא ויומא למבעי מזונייהו מן קב"ה וכו', ר' ייסא סבא לא אתקין סעודתא בכל יומא עד דבעא בעותיה קמיה קב"ה על מזוני, אמר לא נתקין סעודתא עד דתתייב מבי מלכא, לבתר דבעי בעותיה קמי קב"ה, הוה מחכה שעתא חדא, אמר הא עידן דתתייב מבי מלכא, מכאן ולהלאה אתקיננו סעודתא (עיין משלי כה, כ) רכב.

מראה מקומות

רטו זכריה יג, ט.	רטז שם יד, ט.	ריז ז' תולדות קלט, ע"א—ע"ב
ריח כדאשית טו, ה.	ריט ז' תרומה קעא, ע"ב	רכ ישעיה מ, כו.
רכא ז' פנחס רלג, ע"א.	רכב ז' בשלח סכ, ע"ב	

ביאור

קכט) אי כל בני עלמא אם כל בני עולם מיום שנברא אדם, יתאספו לספור את הכוכבים לא יוכלו, והקב"ה כתיב בו מונה מספר לכוכבים מ"ט, למה משום דכתיב גדול אדנינו כי לכאורה אין המשך תחלת הפסוק לסופו אלא הפירוש הוא כך כמו שאין מספר לכוכבים חוץ מהקב"ה, כן ולתבונתו אין מספר. קל) קב"ה ברא, הקב"ה ברא כל כוכבי השמים וכולם מודים ומשבחים להקב"ה וכשמגיע זמנם לשבח קורא אותם הקב"ה בשם זהו פירוש הפסוק לכלם שמות יקרא.

קלא) ומאן אינון יראיו ומי המה יראיו, את המיחלים לחסדו אלה שמצפים ומחכים בכל יום לבקש מזונותיהם מהקב"ה, ר' ייסא הוקן, לא היה מתקן ומכין סעודתו בכל יום עד שמקודם ביקש מהקב"ה שיזמין לו מזונות. כי אמר לא נתקן הסעודה עד שתנתן מהמלך ולאחרי שביקש בקשתו לפני הקב"ה, היה מחכה שעה אחת ואמר הא הזמן שתנתן מהמלך ומאותה השעה והלאה היו מתקנים הסעודה.

קמז. יח ישלח דברו וימסם ישב רוחו יזלו מים: ישב רוחו בקדמיתא ולבתר יזלו מים ועד לא נשיב האי רוחא לא נזלין מייא קלב) מאי קא משמע לך, משמע דבעי בכללא לאתערא מלה בעובדא או במלה או לאתחזאה כחיו דעובדא, והכא עד דרוחא לא נשיב לא נזלין מייא לגביה דהוא רוח רכב.

קמז. יט מגיד דבריו ליעקב וגו': קלב) תנינן (צז) אסור ליה לישראל למילף אורייתא לעכו"מ דכתיב מגיד דבריו ליעקב וגו' לא עשה כן לכל גוי וגו' רכב.

מגיד דבריו ליעקב וגו': קלד) דתנינן ג' דרגין אינון מתקשרין דא בדא קבי"ה, אורייתא, וישראל, וכל חד דרגא על דרגא סתים וגליא, קבי"ה דרגא על דרגא סתים וגליא, אורייתא הכי נמי סתים וגליא, ישראל הכי נמי דרגא על דרגא וכו', תרין דרגין אינון, יעקב, וישראל, חד גליא וחד סתים, מאי קא מיירי, אלא כל מאן דאתגזר ואתרשים בשמא קדישא יהבין ליה באינון מלין דאתגלין באורייתא וכו' ולא יתיר, עד דיסתלק בדרגא אהרא וכו' אבל חקיו ומשפטיו לישראל דאיהו בדרגא עלאה יתיר וכו' אלין רזי אורייתא ונמוסי אורייתא וסתרי אורייתא דלא

מראה מקומות

רכג ז' חקת קפג, ע"ב רכד ו' משפטים קיא, נ"ב.

ביאור

קלב) מאי קא משמע לך מה משמיע לנו זה אנו כולנו יודעים שאם הרוח נושב על הקרח או נימס, אלא שמרמז לנו שבכל דבר צריך לעורר הדבר ע"י מעשים או ע"י דיבור או להראות את עצמו שעושה מעשה, ופה הרמז שעד שהרוח לא ישיב לא נזולים מים כנגד הרוח הזה, והוה כלל בכל בקשה שמבקש צריך מקודם התעוררות מלמטה ואז נוטה לעורר רחמים למעלה להמשיכם למטה.

קלב) תנינן למדנו שאסור לישראל ללמד תורה לעכו"מ דכתיב מגיד דבריו היינו התורה רק ליעקב חקיו ומשפטיו וישראל וגו' לא עשה כן לכל גוי.

תורה אור

(צז) סנהדרין נט, ע"א, ואמר ר' יוחנן עכו"מ שעוסק בתורה חייב מיתה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה, ולא להם.

יצטרכון לגלאה אלא למאן דאיהו בדרגא עלאה יתיר כדקא חזי וכו' רכה. קלה) ר' יהודה אמר מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל כל אינון נמוסין וכו' אקרון חקותי ואינון גזרת מלכא ובכל אתר דאקרי משפט אקרון דינא דמלכא דאיהו מלכא קדישא קב"ה מלכא דשלמא כלא דיליה הוא, דהוא מלכא קדישא באתר דתרין חולקין אחידן דא בדא וכו' וע"ד כתיב חקיו ומשפטיו לישראל, לישראל ולא לשאר עמין, בתריה מה כתיב, לא עשה כן לכל גוי, ותנינן אפי"ג דאתגזר ולא עביד פקודי אורייתא הרי הוא כעכו"מ בכלא ואסיר למילף ליה פתגמי אורייתא רכו.

קמז, כ לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום וגו' : קלו) אסור לן לסדרא דינין דילן בערכאי עכו"מ (צח), דהא לית לון חולקא בסטר מהימנותא דילן דכתיב לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום, ומסטר דישאל כל מאן דדיין דינא ולא אכליל ביה זכות דא איהו חטי, דקא גרע רזא דמהימנותא ואסטי גרמיה להווא סטרא דאית ביה דינא בלא זכות, ות"ח כד קיימי סנהדרין לתתא למידן דיני נפשות אצטריכו למפתח בזכותא (צט) בגין לאכללא זכותא בדינא וכו' ושראן

מראה מקומות

רכה ז' אחרי עג, ע"א. רכו ז' אחרי עג, ע"ב.

ביאור

קלו) אסור לן : אסור לנו לסדר דינים ומשפטים שלנו בערכאות של עכו"מ, מפני שאין להם חלק בצד האמונה בה, דכתיב לא עשה כן לכל גוי ומשפטים וגו', ומצד ישראל כל מי שדן דין ואינו כולל בו זכות זה של האמונה, הוא חוטא, שהוא מחסר סוד האמונה ומטה את עצמו להצד שיש בו דין בלא זכות, ות"ח בא וראה שבזמן שהסנהדרין היו דנין דיני נפשות היו צריכים להתחיל בזכותו של הגידון בכדי לכלול זכות בדין ושראן והיו מתחילים לשאול מן הקטן לשמוע דעתו מקודם, ואחר כך נגמר הדין על ידי הראש בית דין בכדי

מגלים סודות וסתרי תורה אלא לאיש ישראלי שהוא במעלה עליזנה יותר כראוי. קלה) ר' יהודה אומר חקותי הם גזירות המלכות, משפט הוא מצות המלך שהוא מלך הקדוש, הקב"ה מלך שכל העולם שלו הוא, שהוא מלך הקדוש במקום ששני החלקים נאחזים זה בזה, ועל זה כתוב חקיו ומשפטיו לישראל, לישראל ולא לשאר עמין עכו"מ ואחר כך מה כתיב, לא עשה כן לכל גוי, ולמדנו שהגם דאתגזר שנימול ואינו עושה מצות התורה, הוא כמו עכו"מ בכל ואסור ללמדו דברי תורה.

תורה אור

(צח) גיטין פה, ע"ב, היה ר' טרפון אומר כל מקום שאתה מוצא אגוריות נכרים אע"פ שדיניהם כריני ישראל אי אתה רשאי להיזקק להם שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, לפניהם, ולא לפני נכרים.

(צט) סנהדרין לב, ע"א, במשנה דיני נפשות פותחין לזכות.

בזכותא מזעירא (ק) ולבתר אשתלים דינא מעלאה למהוי זכותא כליל בדינא וכו' דינא בזכותא שלימו דינא דא בלא דא לאו אייהו שלימו רכז.

לא עשה כן לכל גוי: קלו) אתקריאת אורייתא גין הה"ד רכח גן נעול וגו', גין סדרים דאורייתא סתימין וחתימין, והיינו מעין חתום כגון יין חתום וסתום דלא מנסך ליה גוי, אוף הכי צריך למהוי רזין דאורייתא הה"ד לא עשה כן לכל גוי, כ"ן בגימטריא סו"ד, ובג"ד אוקמוה מארי מתניתין (קא) אסורילגלאה (סתרי) [דברין] תורה לעובד כוכבים דלא ינסך לון לכ"ו"ם רכז.

קמט, ב ישמח ישראל בעשיו בני ציון יגילו במלכם: קלח) ההיא חדוה דישראל לאו איהו אלא בעשיו, בעשיו, בעשו מיבעי ליה, אלא, אלין קב"ה ושכינתיה ואביו ואמו דאע"ג דמיתו, קב"ה אעקר לון מג"ע (קב) ואייתי לון עמיה להווא חדוה לנטלא חולקא דחדוה עם קב"ה ושכינתיה וכו', קלט) ד"א בעשיו בגין דב"נ אתעביד (קג) בשותפות גברא ואתתא וקב"ה, ועל רזא דא כתיב

מראה מקומות

רכז ו' פקודי רנו, ע"א. רכח שה"ש ה, יב. רכט ז"ח תקונים קו, ע"ב, תקו"ז תכח עב, ע"ב.

ביאור

לכלול הדין גם בזכות, שמחפשיין זכות להנאשם מפני שזה בלא זה אין זה שלימות. התורה שאתקריאת אורייתא גין, התורה נקראת בשם גין וזהו שכתוב גן נעול, וגם בהתורה נמצא גין סדרים שיש בהתורה נ"ג פרשיות אם נחשוב נצבים וילך לפרשה אחת, שהם סתומים וחתימים וזהו הכונה בהפסוק גן נעול אחתי כלה, גל נעול מעין חתום כמו יין שהוא חתום וסתום שלא יגע בו גוי ולא ינסכו, כן צריך להיות סודות התורה סתומים שלא למסרם לעכו"מ, וזהו כונת הרברים לא עשה כן לכל גוי, כ"ן בגימטריא סו"ד, שבעים, ומפני זה העמידו אדוני המשנה חכמי

התורה שאסור לגלות סתרי תורה לעכו"מ, שלא ינסך אותם לעכו"מ. קלח) ההיא חדוה דישראל שעיך שמחת ישראל איננה אלא בעשיו, בהקב"ה, שיש להם לישראל לשתף לקב"ה ושכינתיה בשמחה שלהם, ולמה בעשיו בלשון רבים הרי ועושו היה צריך לכתוב בלשון יחיד, אלא הכונה על שיתוף קב"ה ושכינתו, ואביו ואמו, שהגם שאביו ואמו כבר מתו, הקב"ה עוקר אותם מגן עדן, ומביאם עמו אל השמחה שיקחו חלק בהשמחה עם הקב"ה ושכינתו יתברך. קלט) ד"א פירוש אחר, למה כתיב בעשיו בלשון רבים, מפני שכל אדם נעשה בשותפות

תורה אור

(ק) שם, דיני נפשות מתחילין מן הצד, ופירשיי מן הקטנים. (קא) תגיגה יג, ע"א, ואמר ר' אמי אין מוסרין דברי תורה לכותי שנאמר לא עשה כן לכל גוי וגו'. (קב) מכאן מקור המנהג שמוזכרים נשמות הורים נעדרים בנשואי בניהם (ג"ז). (קג) קידושין ל, ע"ב, תיר שלשה שותפין הן באדם, הקב"ה ואביו ואמו

רל נעשה אדם בשותפו וכו' ואע"ג דאבא ואמא אתפרשו מהאי עלמא, חדוה בכל שותפותא הוה, דתנינן בשעתא דבר נש שתיף לקבי"ה לחדוה דיליה, קבי"ה אתי לגנתא דעדן ואעקר מתמן (ס"א דאודע תמן) לאבוהי ואמיה דאינון שותפין בהדיה, ואייתי לון עמיה להווא חדוה, וכלהו זמינין תמן ובני נשא לא ידעין, אבל בעקו דב"ג קבי"ה זמין לגביה בלחודוי (קד) ולא אודע לאבוה ולאמיה. הה"ד רלא בצר לי אקרא ה' ואל אלהי אשוע (עיין בפ' בראשית בפ' נעשה אדם) רל.ב.

קמט, ה' יעלו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם : קמ) יעלו חסידים בכבוד בהאי עלמא, ירננו על משכבותם בעלמא דאתי רל.ג.

קמט, ו רוממות אל בגרונום וחרב פיפיות בידם : קמא) כל הקורא ק"ש על מטתו כאלו אוהו חרב פיפיות (קה) דכתיב, רוממות אל בגרונום וגו', ונענועא דחרבא צריך לנענועא ליה לשית סטרין כמה דאוקמוה (קו), כדי שתמליכיהו על השמים ועל הארץ ועל ד' רוחות העולם רל.ד.

מראה מקומות

רל בראשית א, כו. רלא תהלים יח, ז. רלב ד' פנחס ריט, ע"ב.
רלג ז' אחרי טב, ע"א. רלד ז' עקב רבע, ע"א.

ביאור

הבעל ואשתו והקבי"ה, ועל סוד זה נכתב נעשה אדם בלשון רבים והגם שאביו ואמו נבדלו ונפטרו מהעולם הזה, אבל השמות היא עם כל השוחפים דתנינן שלמדנו שבזמן שמשתף אדם בשמחתו את הקבי"ה או הקבי"ה בא לגן עדן ולוקח משם לאביו ואמו שהם שותפים עמו, ומביאם עמו להשמחה הזאת בהתונה ועוד וכולם נמצאים שם וכני אדם אינם יודעים מזה, אבל בעקו אם יש לאדם צעד משתתף הקבי"ה עמו בעצמו בצרתו כמו שכתוב עמו אכי בצרה (תהלים צ"ט טו)

תורה אור

(קד) וזה שאמרו רז"ל עה"פ וידעו לנו המצרים ולאבותינו שהאבות מצטערים בקבר יש לומר שהמתים התולכים לעוה"ב הם המודיעים למתים צעל בניהם או כמו בזמן ההול"גן שירמיהו הנביא הודיע להאבות, ועיין ברכות י"ה, במעשה דר' חייא ור' יונתן (גיצוצי אורות).
(קה) ברכות ה. ע"א, אמר ר' יצחק כל הקורא ק"ש על מטתו כאלו אוהו חרב של שתי פיות בידו שנאמר רוממות וגו'.

(קו) שם יג, ע"ב, כיון דאמליכתיא למעלה ולמטה ולד' רוחות השמים תו לא צריכת.

קנ. ג הללוהו בתקע שופר וגו' כל הנשמה תהלל: קמב) א"ר אלעזר מאי דכתיב הללוהו בתקע שופר, הללוהו בנבל וכןור הללוהו בתוף ומחול הללוהו במינים ועוגב, וכי צריך קב"ה להאי, אלא אמר דוד כל מה שתשבחו לקמי קב"ה בהני מיני זמר אינו כלום וכי, אלא מהו הלל, כל הנשמה תהלל י"ה הללויה והאחר אינו כלום אלא הלול הנשמה לקב"ה רלה.

מראה מקומות

רלה ז"ח בראשית יא, ע"ב.

ביאור

קמב) מאי דכתיב הללוהו בתקע שופר מיני כלי זמר האלו, אינו כלום, אלא העיקר בשביל מה מפורט שיהללו ה' בכלי זמר שונים. כל הנשמה תהלל יה וגו' עיקר הוא הלול האם צריך הקב"ה להכלי זמר, אלא הפשט הנשמה לקב"ה. הוא כן, שכל מה שתשבחו לפני הקב"ה בכל

ספר משלי

בני מוסר אביך ואל תטש תורת אמך: (א) שמע בני מוסר (א) אביך
דא קב"ה, ואל תטוש תורת אמך דא כנסת ישראל א.

א. יז כ"י חנם מזרה הרשת: (ב) בני נשא דעלמא דקא אסתלקו מניה ושבקו רוחא
בההוא מאנא דהוו משתמשי ביה, ואתנסיבת ואתא אחרא ואעיל בההוא
מאנא רוחא אחרא וכו' רוחא קדמאה מקטרגא בהאי רוח דעאל ולא אתיישבן כחדא.
ובגיני כך אתתא לא אתיישבת כדקא יאות בהדי בעלה תניינא (ב) בגין דרוחא
קדמאה מכשכשא בה, וכדין איהי דכירת ליה תדיר וכו' ואי אעבר דא דעאל לתהוא
דהוה קדמאה דא קדמאה נפיק ואזיל ליה, ולזמנין דדחי דא קדמאה לההוא תניינא

מראה מקומות

א ז' יתרו פה, ע"א.

ביאור

(א) שמע בני מוסר אביך זה הקב"ה ואל
תטוש תורת אמך זה כנסת ישראל.
(ב) בני נשא בני אדם שנפטרו מן העולם
הזה ונשארה אשתו בחיים הוא משאיר רוח
בההוא מאנא מהכלי שהוא השתמש בה היינו
באשתו ואם אחר כך היא נשאת לאיש אחר
יהינן מכניס רוח בהאשה הזאת אזי רוחו של
בעלה הראשון מקטרג עם השני ואינם יכולים

להתיישב ביחד וזהו הסיבה שהאשה אין לה
קורת רוח ושביעת רצון אמיתי מבעלה השני
מפני שהרוח של הבעל הראשון שנשאר רושם
ממנו מכשכש בבטנה והיא זוכרת תמיד את
בעלה הראשון ואם רוחו של הבעל השני מתגבר
על רוחו של הבעל הראשון או רוחו של הבעל
הראשון יוצא ממנה והולך לו, אבל לפעמים
מזדמן שרוחו של הבעל הראשון מתגבר על

תורה אור

(א) ברכות לה, ע"ב, ואין אביו אלא הקב"ה וכו' ואין אמו אלא כנסת ישראל.
(ב) עיין סנהדרין כב, ע"ב.

וכו' עד דאפיק ליה מעלמא ועל דא תנינן (ג) דמתרין ולהלאה לא יסב בר נש להאי אתתא וכו' ומאן דנסיב ארמלתא כמאן דעאל בימא דרוחין תקיפין בלא חבלין. ובגין כך מאן דנסיב ארמלתא קרינן עליה, כי חנם מזרה הרשת, ולא ידע אי היא בת זוגיה ממש או לאו, ארמלתא דלא נסיבת אע"ג דאתי בר זוגה ואיהי לא בעאת לאתנסבא קב"ה לא כייף לה מן דינא וקב"ה אומין לההוא בר נש אתתא אחרא, ואע"ג דלית לה בר, דהא אתתא לא אפקדת אפריה ורביה כמה דאוקמוה (ד) אתתא דא דלא אנסיבת זמנא תניינא ההוא רוח דשבק בה בעלה וכו', יתיב תמן תריסר ירחי וכו' לבתר תריסר ירחי דקא אסתלק דינא דהאי גברא, נפיק מתמן (ה) ואזיל וקיימא לתרע גן עדן, וכו' וכד האי אתתא אסתלקת מעלמא, ההוא רוח נפיק וכו' וזכאת ביה לגבי בעלה ונהרין תרווייהו כדקא יאות ב.

מראה מקומות

ב ז' משפטים קכ, ע"א ע"ב.

ביאור

רוחו של הבעל השני ומדחה אותו ומסבה זו מזדמן שהשני מת ונפטר מהעולם ומפני זה למדנו (במסכת יבמות סד) שאם מתו להאשה שני בעלים נקדחת קטלנית ואסור לשלישי להתחתן אתה. לכן מי שלוקח אשה אלמנה לאשה הוא מכניס את עצמו כמו בסכנה ונמשל למי שנכנס לים בזמן ששולט רוח חזק והים גועש וזה רמזו בפסוק זה שכתוב כי חנם מזרה הרשת שאיש כזה מסוכן להלכד בדשת הבעל הראשון מפני שאין אני יודעים אם הבעל השני הוא הזוג האמיתי של האשה הזאת, מפני שלפעמים מזדמן שהזיווג האמיתי שלה הוא הבעל השני אלא מפני שלא היה נקודם נמחנה ובמקומה לכן התחנה עם אחר שהוא איננו בן זוגה ושאר כך כא

השני למקומה או נדחה הראשון ומת בכזי שהשני שהוא ויחגה האמיתי ישא אותה אבל מפני שיוכל היות שבעלה הראשון היה בן זוגה האמיתי לכן על השני להמנע מלקחת אותה ואם אפילו הבעל השני הוא הזיווג האמיתי שלה והאשה אינה רוצה להתחתן אתו אל יעשה כזה השתדלות יתירה כי אשה אינה מחויבת להנשא לאיש ואם אפילו אין לה בנים מקודם גם כן איננה מצוה על מצות פריה ורביה ומן השמים אינם מכריחים אותה על זה והקב"ה מזמין לבן זוגה אשה אחרת שיחיה אתה ויבנה ממנה בנים והאשה הזאת שלא נשאת לבעל אחר אז רוח מבעלה הראשון נמצא בה י"ב חדשים מפסירתו מן העולם ואחרי שנים עשר חדשים שהדינים מסתלקים ממנו אז יוצא

תורה אור

(ג) יבמות סד, ע"ב בברייתא כדכי ומכאן משמע דעת הזור שהטעם שלא תנשא לשלישי מפני כרחוק של הבעל הראשון מכשכש ומקטרב עם רוחו של השני ואם בעלה הראשון היה בן זוגה עולה בידו לדחות את השני שימות לכן יש חשש סכנה גם להשלישי ולא כהטעמים שזכרו בגמרא משום מצינא או מולא.

(ד) יבמות סה, ע"ב במשנה.

(ה) לפי דברי הזור האלו גם אלמנה מבעל אחר יש חשש סכנה לנושאה, ואם עבד שנה ממימת

א. כא בראש המיות תקרא: ג) דאורייתא הכי בעיא (ו) לארמא קלא דכתיב בראש המיות וגו' לארמא רנה דאורייתא ולא בלחישו ג.

ג. ה רפאות תהי לשרך וגו': פתח ר' יהודה ואמר ד) רפאות תהי. וגו' (ז) התורה היא רפואה לאדם לגוף ולעצמות בעולם הזה ובעולם הבא דאמר ר' נחמיה אי"ר נהוראי אסוותא לבר נש בהאי עלמא בכל יומא מאן דקרי ק"ש על תקונייה. ואמר ר' נהוראי בק"ש יש רמ"ח תיבות כמנין רמ"ח אברים של אדם והקורא ק"ש כתיקונה (ח) כל אבר ואבר נוטל תיבה אחת לעצמו ומתרפא בו ודא איהו רפאות תהי לשרך ושיקוי לעצמותיך וגו' והלא בקריאת שמע אין שם אלא רמ"ח תיבות וכו' מאי תקנתיה תקינו דש"ץ חזר שלשה תיבות אלו ומאי גינהו

מראה מקומות

ג ו' שמיני לט, ע"ב.

ביאור

ממנה ועומד על יד פתח הגן עדן אח"כ כשבא זמנה של האשה ונפטרת מן העולם מתחברת עם בעלה בגן עדן ומאירים ביתו כנכון. דאורייתא מפני שלימוד התורה צריך להיות בהרמת קול ולא בלחש וזהו כונת הפסוק פה. ד) רפאות תהי התורה היא רפואה לאדם לגוף ולעצמות בעולם הזה ובעולם הבא שא"ר נחמיה אי"ר נהוראי אסוותא רפואה לאדם בעולם הזה בכל יום מי שקורא קריאת שמע כתיקונה. וא"ר נהוראי בק"ש יש רמ"ח תיבות כמנין רמ"ח אברים של אדם והקורא ק"ש כתיקונה כל אבר ואבר נוטל תיבה אחת לעצמו ומתרפא בו וזהו רפאות תהי לשרך וגו' והלא בק"ש אין שם אלא רמ"ח תיבות כאי תקנתיה תקנו דש"ץ חזר שלשה תיבות אלו ה'

תורה אור

בעלה הראשון אין סכנה לישא איתה מפני שרוחו של הראשון כבר עזב אותה וכן הביא בשו"ת מהרש"ם מבערדנאן ח"ב סימן קמ"א בשם שו"ת חיים שאל והרה"צ משינאווא להתיר אחרי י"ב חדש. והגם שלכאורה דברי הזהר הם נגד הטעמים הנזכרים בש"ס והי' לנו לפסוק כטעמי הש"ס להחמיר אבל הרי הרמב"ם טוכר שכל דין זה דקטלנית הוא רק לכתחלה, עיין בפי"א מהא"ב ע"ש בהרב המגיד אם כן יש מקום להקל. והנה הסי' ביו"ד סימן שצב ס"ק ג' הביא שהנשים נזהגות שמתאבלות שנה תמימה על בעליהן ואיני יודע להם סמך וראיה, ומגברי הזהר כאן יש סמך למנהג זה.

(ו) עירובין נד, ע"א. אם ערובה במאתים ומ"ח אברים שלך משתמרת ואם לאו אינה משתמרת (ז) עירובין נד, ע"א. אמר ריב"ל וכו' חש בראשו יעוסק בתורה, וכו' חש בגרונו וכו' חש במעיו וכו' חש בעצמותיו וכו' חש בכל גופו יעוסק בתורה; תענית ז. ע"א תניא היה רב בנאה אומר כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים; אבות פ"ו, מ"ז; ב"ר, פ"ז; ויק"ר, פ"ב; במ"ד, פ"י; דב"ר, פ"ח; שהש"ר, פ"א; תהלים פ"ט; פעי"ח. (ח) עיין במדרש שו"ת"ס תהלים פ"ט.

ה' אלהיכם אמת. כדי להשלים רמ"ח תיבות על הקהל וכדי שלא יפסיק לאמת לא פחות משלשה ולא יותר משלשה.

והכ"י אמר ר' יוחנן בן נורי אמר ר' יוסי בן דורמסקית משמיה דר' עקיבא חסידים הראשונים תקנו ק"ש (ט) כנגד עשרת הדברות וכנגד אבריו של אדם והא חסרו מהם שלשה תקנו שיהא ש"צ חוזר ומשלים אותם ומאי נינהו ה' אלהיכם אמת. (ה) בתפלה תקנו ג' ברכות ראשונות וג' ברכות אחרונות, בקריאת שמע ג' שמות בראשונה ה' אלהינו ה' ושלשה שמות באחרונה ה' אלהיכם אמת וכל הקורא ק"ש כהאי גוונא בידוע שאינו ניזוק באותו יום. וכל האומר ק"ש שלא עם הציבור אינו משלים איבריו מפני שחיסר השלשה תיבות שש"צ חוזר, מאי תקנתיה, יכוון בט"ו ווי"ן דאמת ויציב, ועם כל זה היה קורא עליו אבא ד. מעות לא יכול לתקן וגו'. וכו'. ה. (ו) וכל אינון דלעאן בקריאת שמע כדקא יאות שתין ממנן עאלין קמיה ומכתירין ליה בכתרין קדישין ואמרין ליה דא הוא כתרא דפלוגי דלעא בק"ש כדקא יאות, וכו' האי קריאת שמע כדקא יאות מה הוא וכו' בקריאת שמע אית בה ארבע פרשיין, פרשה קדמאה דיחידא דאיהו תרין יחודין בתריסר תיבין שית תיבין ביחודא עילאה ושית תיבין ביחודא אחרא, פרשה תניינא, ואהבת במ"ב תיבין דשם דמ"ב אתון, פרשה תליתאה והיה אם שמוע וכו' עד ושמתם דאיהו פרשתא דשלטא על

מראה מקומות

ה' ז"ח רות עז, ע"ב.

ד קהלת א טו.

ביאור

לפניו אחר פטירתו ומכתירים אותו בכתרים קדושים ואומרים לו זהו הכתר של פלוגי שקרא קריאת שמע כראוי, קריאת שמע כראוי מה הוא, בקריאת שמע יש ארבע פרשיות הפרשה הראשונה של היחוד שהוא שני יחודין היינו הפסוק הראשון שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ובו שש תיבות שזה נקרא יחוד עליון ושש תיבות ביחוד השני היינו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, פרשה שניה היא מואהבת עד ובשעריך, שיש בה מ"ב תיבות שהם כנגד השם של מ"ב אותיות המרומז בתפלת אנא בכת, פרשה שלישית והיה עם שמע עד ושמתם יש ע"ב

אלהיכם אמת, כדי להשלים רמ"ח תיבות על הקהל וכדי שלא יפסיק בין אלהיכם לאמת לא פחות ולא יותר משלשה תיבות כי בין אמת לויציב אסור להפסיק. והכ"י א"ר יוחנן בן נורי בן דורמסקית משמו דר' עקיבא חסידים הראשונים תקנו ק"ש כנגד עשרת הדברות וכנגד אבריו של אדם שהם רמ"ח אברים והא חסרו שלשה תיבות תקנו שיהא ש"צ חוזר ומשלים, ה' אלהיכם אמת.

(ה) בתפלה עיין בפנים אין צריך ביאור.

(ו) וכל אינון דלעאן וכל אלה שעמלים וקורים ק"ש כראוי, ששים ממונים נכנסים

תורה א"ר

(ט) ירושלמי ברבות פ"א, ה"ה, ר' לוי אמר מפני שעשרת הדברות כלולין בהם עי"ש מובא בתוס' ספ"א דברכות בקצרה.

כלא איהי ברזא דע"ב תיבין גו רזא דע"ב שמהן (י) דרתיכא קדישא פרשה רביעאה ושמתם דאיהי חמשין תיבין דאיהו לקביל חמשין תרעין דבינה. פרשה דציצית כלולא מכולהו וסלקין פרשיין למנינא דאדם [שהם רמ"ח תיבות כנגד אבריו של אדם] ו. אתון הדביקות בק"ש דבגינייהו אתמר (יא) כל המשים ריוח בין הדבקים מצננים לו גיהנם ושלמה עליהו אמר וא הנה מטתו שלשלמה ששים גברים וב. ג. ט **כבד** את ה' מהונך ; ז) כבד את ה' מהונך דא תורה ומצות וכו' דעני לאו איהו בר נש אלא מן התורה ומן המצות וכו'. דעתרא דבר נש אורייתא ומצות. ובגין דא כבד את ה' מהונך ולא תשתדל באורייתא כדי להתגדל בה. וכו' (יא) ואל תעשם עטרה להתגדל בהם. ולא תאמר אקרא בעבור (יב) שיקראוני רבי אלא ז גדלו לה' אתי וכו'.

כבד את ה' מהונך : מהונך מממונך מהונך מחנך (יג) בחדוה דנגונא למחדי לבא ח.

מראה מקומות

ז"ח רות צ ע"א ע"ב. וא שה"ש ג. ז. וב תקרין תי"ג כו, סע"ב. תהלים לה. ד. ח ד יתרו צג, ע"א.

ביאור

<p>תיבות, שהו סוד של ע"ב שמות של המרכבה הקדושה, פרשה רביעית שהיא חמשים תיבות מן אחרי ישמתם עד על הארץ, שהם חמשים תיבות, שהם כנגד חמשים שערי בינה, ופרשת ציצית כלולה מכולם, וכל הפרשיות עולים למנין האברים שבאדם רמ"ח תיבות עם הכפל של ה' אליהם אמת.</p> <p>אתון הדביקות היינו שאות האחרונה של תיבה ראשונה היא שדה לאות ראשונה של התיבה שלאחריה כמו על לבכם או שאות האחרונה מן התיבה הראשונה או את הראשונה של התיבה שלאחריה היא אות גרנית (אהר"ע) שאם לא יפסיק מעט ביניהם</p>	<p>נבלעת האות הגרנית שתיכות אלה בק"ש הם ששים.</p> <p>ז) כבד את ה' מהונך זה תורה ומצות, שזה ההון האמיתי של האדם מפני שעני נקרא כי שהוא עני מן התורה ומצות, דעתרא העושר של האדם תורה ומצות ופה הכונה בכד את ה' מהונך הון התורה תעשה לשם ה' שלא תעסוק בתורה כדי להתגדל בה, ואל תעשה התורה ומצות עטרה להתגדל בהם ולא תאמר אקרא בשביל שיקראוני רבי, אלא גדלו לה' אתי וגו'. עוד אמרו כבד את ה' מהונך וכמו שאמרו דו"ל מהונך מגרונך בשמחה של גון לשמח הלב.</p>
--	--

תורה אור

(י) הרמזים כשלשה פסוקים (שמות יד ; יט, כ, כא) ויסע, ויבא, ויט, שיש בכל פסוק ע"ב אותיות בסדר הנה אות ראשון של פסוק א' וכן אות ראשון של פסוק ב' ואות אחרון של פסוק אמצעי הוא שם אחד וכן הלאה. וגם היתה במילוי יודין כזה יוד הי ויו הי בנימי' עב.

(יא) כדכות פו, סע"ב ברייתא שיתן דיוח בין הדבקים וכו' א"ר חמא כ"ד חנינא כל הקורא ק"ש ומדקדק באותיותיה מצננים לו גיהנם. (יא) אבות פ"ד, מ"ה.

(יב) נדרים סב, ע"א תניא וכו' שלא יאמד אדם אקרא שיקראוני חכם שיקראוני רבי וכו' שאהיה זקן ואשב בישיבה. (יג) פסיקתא פ' עשר ; רש"י במשלי.

ג, י מוסר ה' בני אל תמאס : ח) כמה חביבין ישראל קמי קב"ה דקב"ה בעי לאוכחא להו ולדברא להו בארץ מישר כאבא דרחים לבריה (יד) ומגו רחימו דיליה לגביה, שרביטא בידיה תדיר וכו' דלא יסטי לימינא ולשמאלא וכו' ומאן דלא רחים ליה קב"ה וסאני ליה סליק מניה תוכחה סליק מניה שרביטא ט.

ג, יב כ"י את אשר יאהב ה' יוכיח : ט) קב"ה במה אוכח לבר נש, אוכח ליה ברחימו בסתרא אי יקבל ליה יאות ואי לא אוכח ליה בין רחימוי אי יקבל יאות, ואם לא, אוכח לה באתגליא לעיניהון דכלא, אי יקבל יאות ואי לאו שרי ליה, ולא אוכח ליה ושביק ליה, (טו) יזיל ויעביד רעותיה, בקדמיחא אודע ליה בסתרא (טז) בגין לאוכחא ליה ולא תערא ליה דלא ינדע ביה בר נש וכו' אי מקבל יאות ואם לאו אודע ליה בין רחימוי, בזמנא דכהנא רבא הוה בעלמא יהיב ליה מרעין בערסיה ואתו רחימוי דקב"ה ואודען ליה (יז) אי אית ביה חובא דייתוב מניה ולעין במליה, אי מקבל יאות ואי לאו אוכח ליה באתגלייא בממוניה (יח) בבני דכלא מלחשן

מראה מקומות

ט ז' בחקותי קיד, ע"ב.

ביאור

ח) כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה יסכול בזיון, אם יקבל התוכחה טוב וכאם לא: שהקב"ה רוצה להוכיחם ולדברא, ולהנהיג הוא עווב אותו ואיננו מוכיחו יותר והאיש אותם בדרך הישר כמו אב שאוהב את בנו ומאהבתו אותו מחזיק שבט בידו תמיד שלא יטה מהדרך הישר ימין ושמאל ומי שהקב"ה אינו אוהבו ושונאהו הוא מסלק ממנו תוכחה ומסלק ממנו השרביט, וזהו כונת הפסוק שהמוסר לא תמאס, מפני שזה הוא סימן מאהבת הקב"ה אותו.

ט) קב"ה במה אוכח לבר נש הקב"ה איך אותו הקב"ה בגלוי שמאבד חלק מרכושו או כל מוכיח לאדם ברחימו באהבה ובסתר שלא רכושו ואח"כ מקבל צער מבניו שכבר אז

תורה איר

(יד) עיין מ' תנחומא שמות א.

(טו) יבמות סה, ע"ב, ואמר ר' אילעא משום ר' אלעזר ב"ר אלעזר כשם שמצוה על אדם לאמר דבר הנשמע כך מצוה על אדם שלא לאמר דבר שאינו נשמע, ר' אבא אומר חובה וכו'.

(טז) עיין ערכין טז, ע"ב בכריתא יכול אפילו משתנים פניו תלמוד לומר לא תשא עליו חטא. (יז) עיין שבת לב, ע"א ברב ר' יצחק.

(יח) עיין בויקרא פי"ז ר' הונא וכו' ור' זכריה וכו' בשם ר' לוי אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה ועיין בברכות ה, ע"ב בעובדא דרב הונא תקיפו ליה ארבע מאה זני דתמרא וכו' ליעיין מר במיליה וכו'.

עליה וייתון לגביה, אי מקבל יאות, ואי לאו שארי ליה מאריה למעבד רעותיה ולא יתקיף ביה לעלמין (עיינן בפ' קדושים יט, יז).^י

ג, טו יקרה היא מפנינים : י) אפילו ממור ת"ח (יט) עדיף מכ"ג עם הארץ המשמש לפני ולפנים הואיל ואינו קורא בתורה אין עבודתו עבודה ואינו מקבל עליה שכר ועליו כתיב י"א גם בלא דעת נפש לא טוב, כהן גדול שאינו יודע עיקר של עבודה אין עבודתו עבודה וא"ר יודא מניין שכהן גדול צריך להיות ת"ח דכתיב י"ב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, וכו' ועל דא אצטריך כהנא למיהוי חכימא בחכמה, ויאה בסוכלתנו, ושפיר בנהירא דאורייתא, ווריו ופקח יתיר מכל עלמא, ואם ע"ה הוא עבודתו לא עבודה ועליה כתיב י"ג לא יתיצבו הוללים לנגד עיניך י"ד.

ג, טז ארך ימים בימינה בשמאולה עשר וכבוד : יא) ארך ימים בההוא דאשתדל באורייתא (כ) לשמה, דאית ליה ארך ימים בההוא עלמא, דביה אורכא דיומין ואינון יומין אינון יומי ודאי, תמן איהו רחצנו דקדושא דלעילא דאתרחיץ בד

מראה מקומות

י ז' קדושים פה, ע"ב ; פו, ע"א. יא משלי יט, ב. יב מלאכי ב, ז.
יג תהלים ה, ה. יד י"ח רות טב, ע"א.

ביאור

מדברים ממנו ובאים אליו להעירו על התשובה
ואם מקבל טוב ושב ורפא לו ואם לא רוצה
לעשות תשובה הקביה עוזבו שילך בדרך שהוא
רוצה.
י) אפילו ממור תלמיד חכם עדיף מכהן גדול
עם הארץ שהוא משמש לפני ולפנים וזה הוא
כונת הפסוק יקרה היא התורה, מלפני ולפנים
הואיל ואינו קורא בתורה, אין עבודתו עבודה
ואינו מקבל עליה שכר, ועליו כתיב גם בלא
דעת עושה עבודת הקרבנות בלא דעת, הוא
נפש לא טוב, וא"ר יודא מנין שכהן גדול צריך
להיות ת"ח שכתוב כי שפתי כהן ישמרו דעת

וגר ועל דא ומפני זה צריך הכהן להיות חכם
כתורה ויטה בשכל והבנה, ונאה במאור התורה
ופקח יותר מכל אנשי העולם, ואם הוא צם
הארץ אין עבודתו עבודה, ועליו כתיב לא
יתיצבו הוללים לנגד עיניך.
יא) ארך ימים זה נאמר על מי שעוסק בתורה
לשמה יש לו ארך ימים בעוה"ב, ששם הוא ארך
ימים ואותם הימים נחשבים לימים כי אין הכונה
שמי שעוסק בתורה לשמה יתה הרבה בעולם
הזה, כי יש לפעמים צדיקים גמורים שאינם
חיים הרבה שנים אלא הכונה על עולם הבא,
תמן בשם הוא הבטחה של הקדושה שלמעלה

תורה אור

(יט) הוריות יג, ע"א.
(כ) שבת סג, ע"א, למיימינין בה אורך ימים איכא וכ"ש עושר וכבוד ; ב"ר פני"ט ; במ"ר פכ"ב.

נש בהאי עלמא לאשתדלא באורייתא וכו' בשמאולה עשר וכבוד, אגר טב ושלוה אית ליה בהאי עלמא, וכל מאן דישתדל באורייתא לשמה כד נפיק מהאי עלמא (כא) אורייתא אזלת קמיה ואכרות קמיה ואגינת עליה דלא יקרבו ביהדיה מאריהון דדינא, כד שכיב גופא בקבורא היא נטרת ליה, כד נשמתא אזלא לאסתלקא למיתב לאתרא, איהי אזלא קמיה וכו' וכמה תרעין אתברו מקמה דאורייתא, עד דעאלת לדוכתא, וקיימא עליה דב"נ, עד דיתער בזמנא דיקומון מתיא דעלמא, ואיהי מלפא סניגורא עליה טו.

ג. יז דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום: (יב) תא חזי וכו' אינון דמשתדלי באורייתא עדיפי מנביאי (כב) בכל זמנא וכו' דאינון קיימי בדרגא עלאה יתיר מנביאי וכו' אינון דאמרי מלין ברוח הקדש קיימי לתתא מכלהו וכו' מאן דלעי באורייתא (כג) לא איטריך לא לקרבנין ולא לעלוון וכו' וע"ד כתיב דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום וכתוב טו שלום רב לאהבי תורתך ואין למו מכשול יז.

מראה מקומות

טו ז' וישב קפד, ע"ב; קפה, ע"א. טז תהלים קיט, קסה. יז ד' צו לה, ע"א.

ביאור

שעל זה הוא בוטח אדם בעולם הזה להשתדל בתורה, בשמאלה עשר וכבוד שכר טוב ושלוה יש לו בעוה"ז, וכל מי שעוסק בתורה לשמה, כשיוצא מהעולם הזה, התורה הולכת לפניו ומכריזה לפניו ומגינה עליו שלא יקרבו אליו אדוני הדינים מלאכי חבלה, וכששוכב בקבר היא משמרתו, וכשהנשמה הולכת לעלות לשוב למקומה היא הולכת לפני הנשמה, וכמה שערים נשברים לפני התורה עד שנכנסת הנשמה למקומה מקום מנוחתה, ועומדת על האדם עד שיתעורר בזמן שיקומו כל המתים לתחיה

בזמן תחית המתים והיא מלפא מלמדת סניגורא וזכות עליו.

(יב) תא חזי, בא וראה, אלו שעוסקים בתורה יותר חשובים מנביאים, בכל זמן, מפני שהעוסקים בתורה הם במדרגה יותר עליונה, ואלו שמדברים ברוח הקודש הם עומדים למטה מכולם, ומי שעמל בתורה אין לו צורך לא לקרבנות ולא לעולות, ומפני זה כתיב דרכיה של התורה דרכי נועם וגו' וכתוב שלום רב לאהבי תורתך ואין למו מכשול.

תורה אור

(כא) סוטה כא, ע"א.

(כב) ב"ב יב, ע"א.

(כג) מנחות קי, ע"א. אמר רבא כל העוסק בתורה אין צריך לא עולה לא מנחה ולא אשם.

ג. יח עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאשר : יג) פתח ר' יהודא במילי דאורייתא ואמר עץ חיים דא אורייתא. דאיהי אילנא עלאה דבא ותקיף, תורה, אמאי אקרי תורה, בגין דאורי ונגלי במאי דהוה סתים דלא אתידע, חיים, דכל חיים דלעילא ביה אתכלילו, ומנה נפקין, למחזיקים בה, לאינון דאחידן בה, דמאן דאחיד באורייתא אחיד בכלא וכו', ותומכיה מאושר, מאן תומכיה (כד), אלין דמטילין מלאי לכיסן של ת"ח, וכו' ותומכיה זכי לנביאי מהימני דיפקון מיניה. מאושר אל תקרי מאושר אלא מראשו אינון תמכין לאורייתא מראשו ועד סופו וכו' דאינון דמטילין מלאי לכיסן של ת"ח אינון תמכין לאורייתא מרישא עד סיומא דגופא. וכל מהימנותא ביה תליא וכו' וזכי לבנין דיתחזון לנביאי מהימני יח. עץ חיים היא : יד) אורייתא שויב לב"ג מי"ו פיות דחרבא [דמלאך המות] כמה דאמר שלמה עץ חיים הי"א דסליק לי"ז יט.

ג. לה כבוד חכמים ינחלו וכטילים מרים קלון : טו) ת"ח, כד בר נש אול בארע מישר קמי קב"ה ואשתדל באורייתא, הא ההוא כבוד ירית לגרמיה, וכמה אפטרופסין סניגורין אשתכחו לעילא עליה דבר נש וכלהו אולפין עליה זכו קמי מלכא קדישא, ואי בר נש לא אשתדל באורייתא ולא אול בארעא דמאריה.

מראה מקומות

יח ז' מצורע נג, ע"ב. יט תקו"ז תל"ז עת, ע"ב.

ביאור

יג) פתח ר' יהודא במילי דאורייתא בדברי תורה עץ חיים זו היא התורה שהיא אילן עליון ותוק ולמה נקרא שמה תורה מפני שהיא מראה ומגלה מה שהיה סתום ובלתי ידוע, חיים שכל חיים של מעלה נכללו בה וממנה יוצאים, למחזיקים בה לאלה שאוחזים, שמי שמחזיק ומאוחז בתורה הוא אוחז ואחוז בכל, ותומכיה מאושר מי הם התומכים אלו שמטילין מלאי לכיסן של ת"ח היינו שמוסרים סתורה לתלמידי חכמים במחיר ידוע וחולקים בהריות שיהיה אחרי שימכור הת"ח הסתורה מאשר לא תקרי מאשר אלא מראשו שהכונה על אלו שתומכין בהתורה מראשו ועד

סופו, מפני שאנו שמטילים מלאי לכיסן של ת"ח הם תומכים התורה מהראש עד סוף הגוף וכל האמונה תלוי בו וזוכה לבנים שיהיו ראויים לנביאי האמת.

יד) אורייתא התורה מצלת לאדם משש עשרה פיות של חרבו של מלאך המות וזה רמו שלמה המלך בפסוק זה בתיבת ה"א שהוא בנימטריא שש עשרה.

טו) ת"ח, כד בר נש כשאדם זולך בדרך הישר לפני הקב"ה ועוסק בתורה אוי יורש כבוד ה', והרבה אפטרופסין סניגורין מליצים נמצאים למעלה על האדם הזה וכולם מלמדים עליו זכות לפני המלך הקדוש ואם האדם לא

תורה אור

כד) פסחים נג, ע"ב. דאמר ר' יוחנן כל המטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים זוכה ויושב בישיבה של מעלה.

ההוא עביד קטיגורא עליה, וההוא קטיגורא שאט באוירא וכו' ולא סליק לעילא, דלמא יתוב אדם מחובוי, כיון דחמי דבר נש לא תב ולא בעי לאשתדלא באורייתא, כדין הוא סליק לעילא ואוליף עליה חובא הה"ד כסילים מרים קלון וסליק לעילא ועבד קטיגורא כ'. וכסילים מרים קלון אלין עמי הארץ בתר דלא משתדלי בהאי כבוד דאורייתא, ואיך אמרין אבינו שבשמים שמע קולנו חוס ורחם עלינו וקבל תפלתנו, הא איהו לימא לון, ואם אב אני איה כבודי, איה אשתדלותא דלכון באורייתא, ובפקודין דילי, למעבד צוויי, דמאן דלא ידע בצווייה דמאריה איך יעביד ליה כא.

ד. ב כי לקח טוב נתתי לכם: טז) לכם ולא לעמין עכו"מ כב.

ד. ג כי בן הייתי לאבי: יז) ת"ח כל ההוא דזכי לתליסר שנין ולהלאה אקרי בן לכ"י, וכל מאן דאיהו מבן עשרין שנין ולעילא חכי בהו, אקרי בן לקב"ה ודאי כג בנים אתם לה' אלהיכם וכו' בר עשרין שנין מה כתיב בשלמה כי בן הייתי לאבי לאבי ממש ודאי כד. (עיין בתהלים ב. ז).

ד. יח וארץ צדיקים כאור נוגה הולך ואור וגו': יח) פתח ר"ח ואמר וארץ צדיקים ההולך בדרך צריך להיות עמו מי שידבר עמו בדברי תורה.

מראה מקומות

כ ז' ואתחנן רסת, ע"ב. כא ז' קושים פב, ע"ב. כב ז' אתרי עג, ע"א.
כג זכרים יז, א. כד ז' משפטים צח, ע"א.

ביאור

עסק בתורה ולא הלך בדרך אדונו הוא עושה קטיגוריא על עצמו והקטיגור טס באויר ולא עולה למעלה לקטר, ג, אולי ישוב האדם מעונותיו ומכיון שרואה שהאדם הנה לא עשה תשובה ולא רוצה לעסוק בתורה, או עולה למעלה ומלמד עליו חובה וזהו כונת הדברים וכסילים מרים קלון שע"י מעשיו הוא מרים ומגביה את הקטיגור שיעלה לקטר עליו.

עוד פירוש על וכסילים מרים קלון, שעמי הארצים אחרי שלא עסקו בכבוד התורה, ואיך הם מתפללים ואומרים אבינו שבשמים שמע קולנו חוס ורחם עלינו, הלא יאמרו להם איך אתם אימרים אבינו שבשמים אם אב אני איה כבודי למה לא חסתם על כבודי, איפוא הוא

השתולותכם בתורה ובמצות שלי לעשות מצותי, אם התרשלתם בלימוד התורה ולא ידעתם בצחים של אדוניכם איך תוכלו לעשות אותם.

טז) לכם ולא לעמין עכו"מ שאסור ללמד לעכו"מ תורה.

יז) ת"ח בא וראה כל מי שזוכה לייג שנה ומעלה נקרא בן לכ"י, וכל מי שהוא מבן עשרים שנה ומעלה וזכה בהם, שעסק בתורה ומצות, נקרא בן להקב"ה וע"ז נאמר בנים אתם לה' אלהיכם, וע"ז כתיב בשלמה כי בן הייתי לאבי.

יח) פתח ר"ח עיין בפנים ואין צריך ביאור.

כך דרכן של צדיקים הולך ואור, הולך ועמו דברי תורה, דכתיב ותורה אור כה. כאור נוגה יט) מאי כאור נוגה, כההוא נהורא דנהיר דברא קב"ה בעובדא דבראשית, (כה) דא הוא דגניו לון לצדיקיא לעלמא דאתי כו.

ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום: כ) ההוא ארחא דצדיקיא אזלין ביה איהו ארח קשוט, ארחא דקב"ה אתרעי ביה וכו' כאור נוגה דנהיר ואויל ולא אתחשך (ס"א כלל), כארח דאינון חייביא דארח דלהון אתחשך תדיר כד"א כו דרך רשעים כאפלה וגו'. ד"א וארח צדיקים מה בין ארח לדרך, הא אוקמוה, אבל ארח הוא דהשתא אתפתח ואתגלייא ואתעביד בההוא אתר, ארה דלא כתישו ביה רגלין מקדמת דנא, דרך כד"א כח כדרך בגת דכתשין ביה רגלין כל מאן דבעי, וע"ד לצדיקיא קארי ארח דאינון הוו קדמאי למפתח ההוא אתר עיי"ש כט.

ה, יט באהבונוה תשגה תמיד: כא) ומאן דתיאובתיה למלעי באורייתא ולא אשכח מאן דיוליף ליה והוא ברחימותא דאורייתא לעי בה ומגמגב בה בגמגומא דלא ידע (כו), כל מלה ומלה סלקא וקב"ה חדי בההיא מלה וקביל לה

מראה מקומות

כה ז"ח רות עז, ע"ב. כו ז' בראשית נט, ע"א. כז משלי ה, יט. כח ישעיה מג, ב. כט ד ויקהל ריד, ע"ב; דטו, ע"א.

ביאור

יט) מאי כאור נוגה כהאור שמאיר, שהקב"ה במעשה בראשית אמר ויהי אור ויבדל שגזו לצדיקים לעולם הבא.
כ) ההוא ארחא הדרך שהצדיקים הולכים בו הוא דרך האמת, דרך שהקב"ה רוצה בו כאור נוגה כאור שהולך ומאיר ולא מחשיך כהדרך של הרשעים שדרכם הולך ומחשיך תמיד כמו שכתוב דרך רשעים באפלה. ד"א פירוש אחר על זה הפסוק מה בין ארח לדרך זה העמידו תורה אור

רז"ל, אבל ארח זהו דרך שעכשיו נפתח ונתגלה ונעשה במקום הוה, שלא דרכו בו רגלים מקודם, דרך הוא לשון דורך בגת, שדורכים בו רגלים, כל מי שרוצה, ומפני זה דרך הצדיקים נקרא ארח, שהם היו הראשונים שפתחו המקום הזה.

כא) ומאן דתיאובתיה למלעי באורייתא ומי שתאב לעמול בתורה, ואינו מוצא מי שילמדו והוא מאהבת התורה עמל בה לבדו, ומגמגם בה כשגיאיות, אז כל תיבה ותיבה

(כה) חגיגה יב, ע"א, דא"א אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול וכדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים עמד וגזו 'הו' לצדיקים לעתיד לבוא.

(כו) במ"ד, פ"ב, ר' יששכר אומר וכו' אפילו אדם יושב ועוסק בתורה ומדלג וכו' ודילוגו עלי אהבה: עיין שבת ס"ג, ע"א, א"ר אבא אמר ריש לקיש שני ת"ח וכו'.

ונטע לה סחרניה דההוא נחלא ואתעבידו מאלין מלין אילגין רברבין ואקרון ערבי נחל הה"ד באהבתה תשגה תמיד, ודוד מלכא אמר ל הורני ה' דרכך וגו' וכתוב לא ונחני בארח מישור וגו' וכו' ובגיני כך כתיב לב תורת אמת היתה בפיהו, וכי אית תורה דלאו איהי אמת, אין, כגוונא דאמרן דאווי מאן דלא ידע ולא איהו קשוט, וכו' ועם כל דא מבעי ליה לב"ב למילף מלי דאורייתא מכל בר נש (כו), אפילו ממאן דלא ידע, בגין דעל דא יתער באורייתא ויתי למילף ממאן דידע וכו', ת"ח (כח) ישתדל ב"ב בעלמא באורייתא: פקודוי אפילו דלא עביד לשמה דמתוך שלא לשמה בא לשמה לג.

ה, כב עונותיו ילכדנו את הרשע ובחבלי חטאתו יתמך: (כב) את לאסגאה מאן דלא מטח ימוי לאתענשא עונותיו ילכדונו ולא בי דינא דלעילא ובחבלי חטאתו יתמך, ולא בי דינא דלתתא לד.

ו, כב בהתהלכך תנחה אתך בשכבך תשמר עליך והקיצות היא תשיחך: (ג) בהתהלכך תנחה אותך כמה דאתמר (כט), בשכבך תשמור

מראה מקומות

ל תהלים פו, יא. לא שם בו, יא. לב מלאכי ב, ה. לג ו' קדושים פה, ע"ב. לד ו' וירא קית, ע"ב; קיט, ע"א; תקו"ז ת"מ פא, ע"א.

ביאור

עולה והקב"ה שמח בהתיבה הזאת ומקבלה ונטועה מסביב להנחל ונעשה מאלו התיבות אילנות גדולים ונקראים ערבי נחל. וזהו שכתוב באהבתך תשגה תמיד ודוד המלך ביקש הורני ה' דרכך, וכתוב ונחני בארח מישור, ומפני זה כתיב תורת אמת היתה בפיהו, והאם יש תורה שאיננה אמת, כן, כמו שאמרו על מי שלא הגיע להוראה ומורה, והוראותיו אינם אמת, ואף על פי כן צריך אדם להשתדל ללמוד דברי תורה מכל אדם, אפילו ממי שלא יודע, מפני שעל ידי זה יתעורר ויזכה ללמוד ממי שיוודע

את התורה, ת"ח בא וראה ישתדל אדם בעולם בתורה ומצות אפילו שלא עושה לשמה, שמתוך שלא לשמה, בא לשמה. (כב) את לאסגאה זה שכתב את הוא לרכות את מי שלא הגיע לשנים שבית דין של מעלה מעניש את האדם, או עונותיו ילכדונו ולא הבית דין שלמעלה, ובחבלי חטאתו יתמך ולא על ידי בית דין של מטה. מפני שמכל עבירה נכרא מלאך מחבל והמלאך הזה יענשו. (ג) בהתהלכך תנחה אותך כמו שאמרנו, בשכבך תשמר עליך בזמן שהגוף שוכב

תורה אור

(כז) אבות פ"ד, מ"א.

(כח) פסחים נ, ע"ב, א"ד יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה וכו'; סוטה כב, ע"ב; נזיר כג, ע"ב; ובסנהדרין, ובהוריות ובערכין.

(כט) סוטה כא, ע"א, דרש ר' מנחם ב"ר יוסי וכו' בהתהלכך תנחה אותך זה העולם הזה בשכבך וכו' זו מיתה והקיצות וכו' לעתיד לבוא, אבות פ"ו, מ"ט; ירושלמי פאה פ"א, ה"א.

עליך בשעתא דשכיב גופא בקברא. דהא כדין בההוא זמנא אתדן גופא בקברא. וכדין אורייתא אגינת עליה, והקיצות היא תשיחך כמה דאתמר, בזמנא דיתערון מתי עלמא מן עפרא היא תשיחך למיהוי סניגוריא עליך, ר' אלעזר אמר וכו' מאי היא תשיחך בגין דאע"ג דהשתא יקומון מעפרא, אורייתא לא יתנשי מנהון דהא כדין ינדעון כל ההיא אורייתא דשבקו כד אסתלקו מהאי עלמא וכו' ותיעול במעייהו כמלקדמין וכו' וכל מלין מתתקנן יתיר מכמה דהוו מקדמיתא וכו' ר' יהודא אמר כגוונא דא כל מאן דאשתדל באורייתא בהאי עלמא זכי לאשתדלא בה לעלמא דאתי לז'.
בהתהלכך תנחה אותך וגו' : (כד) בהתהלכך במדברא תנחה אותך וכו' בשכבך בישובא תשמור עליך, והקיצות למחת בימא היא תשיחך לו.

ו, כג כ"י נר מצוה ותורה אור (כה) כל מאן דאשתדל בהאי עלמא באינון פקודי דאורייתא אתסדר קמיה בכל פקודא ופקודא חד שרגא לאנהרא ליה בהאי עלמא. ותורה אור מאן דאתעסק באורייתא זכי לההוא נהורא עלאה דאדליקת שרגא מניה, דהא שרגא בלא נהורא לא כלום, נהורא בלא שרגא אוף הכי לא יכיל לאנהרא. אשתכח דכלא דא לדא אצטריך, אצטריך עובדא לאתקנא שרגא ואצטריך למלעי באורייתא לאנהרא שרגא וכו', ודרך חיים תוכחות מוסר ארח חיים לאעלא ביה

מראה מקומות:

לה ז' וישב קפה, ע"א ; ובתקו"ז תקכ"א בשנוי לשון קצת. וישלח קעה, ע"ב.
 לו תקו"ז תי"ח לה. ע"ב.

ביאור

מגינה על האדם שעוסק בה, בהתהלכך במדברו תנחה אותך בשכבך במקום ישוב היא תשמור עליך, והקיצות למחת לרדת לנסוע בים תעורר לך בנסיעתך.
 (כה) כל מאן כל מי שמשתדל בעולם הזה במצות התורה אזי מכל מצוה נעשה נר שיאיר לו בעוה"ב, ותורה אור מי שעוסק בתורה זוכה למאור העליון שהנר גדלק ממנו שהרי נר בלא אור לא כלום, ומאור בלא נר גם כן לא יכול להאיר, נמצא ששניהם נצרכים זה לזה צריכים מעשים מעשי המצות לתקן נר וצריך לעמול בתורה להאיר ולהדליק הנר, ודרך חיים תוכחות מוסר אורח חיים ליכנס בו

בקבר, שבאותו הזמן דינם את הגוף בקבר ואז התורה מגינה עליו, והקיצות היא תשיחך זה נאמר על הזמן שיתעוררו מתי העולם מהעפר, היא תשיחך להיות מליץ עליך, ר' אלעזר אמר פירוש אחר, מה היא תשיחך מפני שהגם שיקומו מעפר עכשיו, התורה לא תשכח מהם והם ידעו ויזכרו ויבינו כל התורה שהניחו כשנסתלקו, מן העולם הזה, ותכנסו בבטנם כמקודם וכל הדברים יתוקנו יותר מכמי שהיו מקודם, ור' יהודה אמר באופן אחר שכל מי שעמל בתורה בעולם הזה הוא זוכה להשתדל בה לעולם הבא.
 (כו) בהתהלכך כונת הפסוק שהתורה הקדושה

לעלמא דאתי (ל), אינון תוכחות דמקבל בר נש לאעדאה גרמיה מארח ביש ולמיהך בארתא טבא, תו דרך חיים אינון תוכחות מוסר (לא) דאייתי קב"ה עליה דבר נש לדכאה ליה מחובוי באינון תוכחות, זכאה איהו מאן דקביל להו ברעו דלבא, ד"א כי נר מצוה וכו' אורייתא דבעל פה דאצטריך לאתתקנא תדיר, ואיהי לא נהרא אלא מגו תורה שבכתב לז. מצוה מ"צ בא"ת ב"ש יה הא מצוה יהוה (לא"א) לזא.

ז, כו כי רבים חללים הפילה; כו) מאן גרים דא (לב) תלמיד חכם דלא מטי להוראה ומורה, רחמנא לשונן (לג) א"ר שמעון להברייה במטותא מנייכו דלא תפקון מפומייכו מלה דאורייתא דלא ידעתון ולא שמעתון מאילנא רברבא כדקא יאות, בגין דלא תהוון גרמין לההוא חטאה לקטלא אכלוסין דב"ג למגנא לח.

ח, יד לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה; כז) ר' יצחק אמר התורה נקראת תושיה בתחלה, ואח"כ גבורה וכו' בתחלה נקראת תושיה (לד) שמתשת כחו של אדם מפני שיש לו להלחם עם היצה"ר, ולכתת כל גופו בבית המדרש עד

מראה מקומות

לז ז' תרומה קטו, ע"א. לזא תקי"ז קלא, ע"ב. לח ז' בראשית הקומה ה, ע"א.

ביאור

שבעל פה, אבל היא לא מאירה רק מתורה שבכתב. עיין בתו"א (לא א).

כו) מאן גרים דא מי גרם ליה, תלמיד חכם שלא הגיע להוראה ומורה, ה' יצילנו מזה וע"ז אמר ר' שמעון להתברים הנני מבקש מכם שלא תוציאו מפיכם דבר תורה שאינכם יודעים ולא שמעתם הדבר תורה מאדם גדול בכדי שלא תגרמו ע"י החטא הזה שימותו אנשים בחנם.

כו) ר' יצחק אמר עיין בפנים ואין צריך ביאור.

לעולם הבא הם תוכחות שמקבל האדם שיסיר את עצמו מדרך הרע, וללכת בדרך הטוב, ולפי פירוש זה מוסר כמו הוסר. תו פירוש אחר על התיבה מוסר, מלשון יסורים דרך חיים הם תוכחות מוסר שמביא הקב"ה עליו יסורים לדכאה לנקות אותו מתטאיו ע"י התוסחות ויסורים כמו שאמרו (ברכות ה, ע"א) יסורים ממרקין כל עונותיו של אדם, אשרי מי שמקבל אותם באהבה. ד"א עוד פירוש על הדברים כי נ' מצוה, זה הוא תורה שבעל פה שצריך לאתתקנא תמיד היינו שיעמול ויעסוק בתורה

תורה אור

(ל) ברכות ה, ע"א, תניא רשכ"י אומר ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן לא נתנן אלא ע"י יסורין וכו' תורה ואר"י ועוה"ב.

(לא) שם, יסורין ממרקין עונותיו של אדם.

(לא"א) מ"צ מתיבת מצוה הוא בא"ת ב"ש יה ומחצית השניה מתיבת מצוה וה ביחד זה יתנה היינו שבכל מצוה שעושה אדם חוננה בו שם הויה ע"י"ש.

(לב) ע"ז יט, ע"ב, א"ר אבא א"ר הונא אמר רב מ"ד כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה.

(לג) עיין שו"ת לה, ע"א, אבות ס"א מ"ג.

(לד) טעמיהו כו, ע"ב, אמר ר' חנן למה נקרא שמה תושיה שמתשת כוחו של אדם.

שידגיל אותו בתורה. כיון שהוא רגיל לעסוק בתורה, אז יש לו שמחה וגבורה, שנאמר אני בינה לי גבורה וכו' לט.

ח, יז ומשחרי ימצאנני: כח) ההוא קדמאה דאשתכח בבי כנישתא (ואריך בבי כנישתא) זכאה חולקיה דאיהו קיימא בדרגא דצדיק בהדי שכינתא ודא איהו רזא ומשחרי ימצאנני, דא סליק בסליקו עלאה מ. (עיין ישעיה נ, ב).

ח, כא להנחיל אוהבי יש וגו': כט) זכאין אינון וכו' אינון דמשתדלי באורייתא, דכל מאן דאשתדל באורייתא אתרחים לעילא ואתרחים לתתא ואחסין בכל יומא ירותא דעלמא דאתי הה"ד להנחיל אוהבי יש מאי יש, דא עלמא דאתי וכו' ובגיני כך רמיו לן שמא דיששכר דאשתדל באורייתא יש שכר דא הוא אגרא דאינון דמשתדלי באורייתא י"ש מא.

להנחיל אהבי יש: ר"ש פתח וכו' ל) מאי אהבי דא אברהם דאתמר ביה מב זרע אברהם אוהבי, א"ר אלעזר אבא אבא, והא ישמעאל ובני קטורה מניה קא אתיין וכו' אתא אליהו וכו' שפיר קאמר ר' אלעזר דלית אוהבי אלא זרעא דיעקב דכתיב מ"ג ואהב את יעקב מ"ד.

ח, כב ה' קנני ראשית דרכו: לא) הפסוק הזה חוזר על כל התורה וכו' שהתורה נבראת אלפים שנה קודם שנברא העולם, דא"ר אלעזר (לה) שבעה דברים

מראה מקומות

לט ז"ח ה, ע"ב.	מ ז' תרומה קלא, ע"א.	מא ז' ויחי רמב, ע"ב.
מב ישעיה מא, ח.	מג מלאכי א, ב.	מד ז"ח בהר מט, ע"ב.

ביאור

כח) ההוא קדמאה הראשון שנמצא בכוקר בבית הכנסת, אשרי חלקו שהוא כמדרגת צדיק עם השכינה שהשכינה שורה עליו, וזה היא סוד הפסוק הזה ומשחרי ימצאנני הינו מי שמקדים בשחר לביהכ"נ הוא מוצא אותי והוא עולה במעלות עליונות.

כט) זכאין אינון וכו' אינון דמשתדלי באורייתא אשרי לאלה שעוסקים בתורה. שכל מי שעוסק בתורה אהוב למעלה ואהוב למטה, ויורש בכל יום ירושה לעולם הבא וזה הוא כונת הדברים להנחיל אוהבי יש, מאי פירוש התיבה יש, זה עולם הבא ובשביל זה רמו

ל) הפסוק הזה עיין בפנים ואין צריך ביאור.

תורה אור

(לה) פסחים נד, ע"א. סדר"א פ"ג, ובב"ר פ"א, ובתנחומא נשא ס"י, יא באופן אחר.

נבראו עד שלא נברא העולם ואלו הם: התורה, וג'ע, וגיהנם, וכסא הכבוד, ובית המקדש, ושמו של משיח, והתשובה, ובתורה ברא את העולם וכו' וזהו בראשית ברא אלהים (לו) ר"ל עם ראשית שהיא התורה, ברא אלהים את השמים ואת הארץ מ"ה.

ח. כו ע"ד לא עשה ארץ וחוצות: לב) ארץ זו ארץ ישראל, וחוצות, הארצות שבחוצה לארץ מ"ו.

ח. ל ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום: לג) ת"ח כד בעא קב"ה וסליק ברעותא קמיה למברי עלמא (לו) הוה מסתכל באורייתא וברא ליה וכו' הה"ד ואהיה אצלו אמון וגו' אל תקרי אמון אלא אומן מ"ז, וכי אורייתא אומנא הוה, אין, למלאך דבעי למיעבד פלטרין, אי לא שוי לגביה אומנא לא יכיל למעבד פלטרין, כיון דפלטרין אתעבידו לא סליק שמא אלא למלאך, אלין פלטרין דעבד מלאך, מלאך שוי באינון פלטרין מחשבה וכו' לאו אורייתא ברא עלמא, אלא קב"ה באסתכלותא דאורייתא ברא עלמא, וכו' באורייתא כתיב בה, בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, אסתכל בהאי מלה וברא את השמים, באורייתא כתיב בה ויאמר אלהים יהי אור אסתכל בהאי מלה וברא את האור, וכן בכל מלה ומלה מ"ח.

והייתי לד) לא כתיב אלא ואהיה בכל זמן ובכל עידן דמלין עלאין סלקין קמיה מ"ט. (עיין בפ' אז נדברו (מלאכי ג, טז)).

מראה מקומות

מה ז"ח ה ע"א. מו ז"ח י. ע"א. מז ז' תולדות קלה, ע"א.
מח ז' תרומה קסא, ע"א. מט ז' ויקהל רינו, ע"א.

ביאור

לב) ארץ עיין בפנים ואין צריך ביאור. שהמלך ע"י מחשבתו נעשה הבנין, לא שהתורה לג) ת"ח, בא וראה כשרצה הקב"ה ועלה ברצונו לברוא את העולם, הסתכל בתורה וברא את העולם, וזהו שכתוב ואהיה אצלו אמון אל תקרא אמון אלא אומן, שואלים האם התורה אומן היתה, כן, והמשל הוא למלך שרצה לבנות בית אם לא יקח אומן לא יוכל לעשות לעשות הבית כיון שנגמר הבנין, אז הבנין היא על שם המלך, זה הוא הבית שעשה המלך, מפני

שהמלך ע"י מחשבתו נעשה הבנין, לא שהתורה בראה את העולם, אלא הקב"ה בהביטו בתורה ברא את העולם, בתורה כתיב בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ היינו בהתיבה בראשית שהוא ע"ש התורה שנקראת ראשית נסתכל בה וברא את השמים וגו' וכן הלאה ויאמר אלהים יהי אור נסתכל בהתיבה הזאת וברא את האור וכן בכל תיבה.

לד) והייתי לא כתיב ש"כא"ר היה צריך

תורה אור

(לו) ב"ר פ"א; מ' תנחומא בראשית א.
(לז) ב"ר פ"א. ומ' תנחומא בראשית א.

ט, ד מ' פתי יסור הנה חסר לב: לה) מהו חסר לב, דלית ליה מהימנותא, דמאן דלא אשתדל באורייתא לאו ביה מהימנותא, ופגום הוא מכלא, אמרה לו אומרה לו מבעי ליה כד"א נ אומרה לאל סלעי, מהו אמרה, אלא לאכללה ולאטוספא אורייתא דלעילא דהיא קריא ליה חסר לב נא.

ט, יב אם חכמת חכמת לך וגו': לו) דכד יתחכם בר נש באורייתא תועלתא דיליה איהו דהא באורייתא לא יכיל לאוספא אפילו אות אחת, ולצת לבדך תשא, דהא אורייתא לא יגרע משבחאה כלום וליצינותא דיליה איהו ואשתאר ביה לאובדא ליה מהאי עלמא ומעלמא דאתי נב.

י, א בן חכם ישמח אב ובן כסיל תוגת אמו: לו) בעוד דהאי בר אזיל בארז מישר הווא חכימא, ישמח אב כלל (לח) דא מלכא קדישא לעילא, ישמח אב סתם, אשתכח האי בר בארזא תקלא, מה כתיב ובן כסיל תוגת אמו, תוגת אמו ודאי דא כנסת ישראל נב.

י, ב לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממות: לח) לא יועילו אוצרות רשע, אלין אינון דלא משתדלי באורייתא ואולי לבתר מלי דעלמא ולמכנש אוצרין דחיובא מה כתיב, ואבד העושר ההוא בענין רע וכו' וצדקה תציל ממות.

מראה מקומות

נ תהלים מב, י. נא ז' קדושים פ, ע"א. נב ד' ויצא קסג, ע"א. נג ז' אחרי עד, ע"ב.

ביאור

לכתוב והייתי בלשון עבד שהרי התורה קדמה לעולם אלפיים שנה, ומאז היתה שעשוע של הקב"ה, אלא הכונה בכל הזמנים שדברים עליונים דברי תורה יוצאים מפי הצדיקים עולים לפניה, והקב"ה משתעשע עמהם. לה) מהו חסר לב שאין לו נאמנות ואמונה השלמה בה, שמי שאינו עוסק בתורה אין לו נאמנות והוא פגום בכל, אמרה לו אומרה לו מבעי ליה, אלא הכונה לכלול ולהוסיף שגם התורה שלמעלה היא קוראת לו חסר לב, לו) דכד יתחכם בר נש מפני שאם מתחכם אדם בתורה התועלת והטובה היא לו, מפני

שבהתירה לא יוכל להוסיף אפילו אות אחת, ולצת לבדך תשא, שהרי מהתורה לא יחסר שבה כלום והליצינות היא לו ונשארת לו להאבידו מעולם הזה ומעולם הבא. לו) בעוד דהאי בר בזמן שהבן הולך בדרך הישר והוא חכם בתורה ישמח אב הכונה על המלך הקדוש למעלה שהוא ישמח, ואם נמצא הבן הזה בדרך עקום ע"ז כתיב וכן כסיל תוגת אמו היינו כנסת ישראל. לח) לא יועילו אוצרות רשע אלו הם שאינם עוסקים בתורה והולכים אחרי דברי העולם ולאטוף אוצרות רשע, וע"ז כתיב ואבד העושר

תורה אור

(לח) עיין ברכות לה, ע"ב ואין אביו אלא הקב"ה וכו' ואין אמו אלא כנסת ישראל.

אלין דמשתדלי באורייתא וידעין אורחהא לאשתדלא בה דהא אורייתא עץ חיים
אקרי ואתקריאת צדקה, וכו' ד"א וצדקה תציל ממות, דא צדקה ממש, וכו' קרי ביה
אורייתא וקרי ביה צדקה וכלא חד **נד**.

י. ה הולך בתם ילך בטח ומעקש דרכיו יודע; לט) הולך בתם ילך בטח, דא ההוא
בר נש דאזיל בארחין דאורייתא ילך בטח דלא יכילו גוקי דעלמא
לאבאשא ליה וכו', ומעקש דרכיו יודע, מאן יודע, דא איהו מאן דאסטי מארחא
דקשוט וכו' יודע מהו, ישתמודע איהו בעיניהון דכל מארי דדינא, דלא יתאכיד
מנייהו דיוקנא דההוא בר נש, בגין לאיתאה ליה לאתרא דינקמון מניה, ובגין כך
יודע, ותא חזי, ההוא דאזיל בארח קשוט, קב"ה חפי עליה בגין דלא אתידע ולא
אשתמודע גבי מאריהון דדינא **נה**.

י. כה וצדיק יסוד עולם: מ) זכאין אינון ישראל דעבדין קורבנא דרעוא לקב"ה
דמקריבין בנייהו לתמניא יומין לקרבנא וכד אתגורן עאלו בהאי חולקא
טבא דקב"ה דכתיב וצדיק יסוד עולם **נו**.

יא. י ובאבד רשעים רגה: מא) לית חדוה קמי קב"ה כומנא דאתאכידו חייבי
עלמא ואינון דארגיוו קמיה הה"ד ובאבד רשעים רגה, וכן בכל דרא
ודרא, דעביד דינא בחייבי עלמא, חדוה ותושבחתא קמי קב"ה, ואית תימא הא

מראה מקומות

נד ז' מקץ קצט, ע"א. נה ז' מקץ דא, ע"ב. נו ז' לך צג, ע"א.

ביאור

ההוא בענין רע וגו' וכו' וזה שכתוב וצדקה תציל ממות הכונה על אלה שעוסקים בתורה
ויודעים דרכיה, לעסוק בה מפני שהתורה נקראת עץ חיים ונקראת גם צדקה.
ד"א פירוש אחר וצדקה תציל ממות זה צדקה ממש, והתיבה צדקה יש בה שני מובנים,
תורה וצדקה והכל אחד.

לט) הולך בתם ילך בטח, זה האדם שהולך בדרכי התורה, ילך בטח שמויקי העולם אינם יכולים להרע לו, ומעקש דרכיו יודע זה הוא מי שנסה מדרך האמת יודע מה הוא, יודע, יניכר בעיניהם של אלה הממונים לעשות דינים בהחוטאים, שלא יאכד מהם צורת האיש הזה בכדי שיביאו אותו למקום שיתנקמו ממנו.

ות"ח ובא וראה שהאיש שהולך בדרך האמת, הקב"ה מחפה ומכסה עליו בכדי שלא יודע ולא יוכד לאלה, הממונים על הדינים, ולא ידעו ממנו.
מ) זכאין אינון ישראל אשריהם ישראל שעושים הקרבן ברצון להקב"ה, היינו שמקיימים מצות מילה לבניהם ביום השמיני מקריבין אותו לקרבן ואחרי שנימולים הם נכנסים לחלק טוב של הקב"ה וע"ז כתיב וצדיק יסוד עולם.
מא) לית חדוה קמי קב"ה אין שמחה לפני הקב"ה כמו בזמן שנאכדים רשעי העולם, ואלה שהכעיסו לפניו, וע"ז כתיב פה ובאבד רשעים רגה, וכן בכל דור ודור שעושה דין ברשעי

תנינן (לט) דלית חדוה קמי קב"ה כד איהו עביד דינא בחייביא, אלא ת"ח בשעתא דאתעביד דינא בחייביא, חדרון ותושבחן קמיה וכו' והני מלי כד מטא ההוא זמנא דאוריך לון, ולא תאבן לגביה מחובייהו, אבל אי אתעביד בהו דינא עד לא מטא זמניהו (ועד) דלא אשתלים חובייהו כד"א נ"ז כי לא שלם עון האמורי עד הנה, כדין לית חדוה קמיה ובאיש קמיה על דאתאבידה ואי תימא וכו' אמאי עביד בהו דינא, אלא אינון גרמין בישא לגרמייהו, דהא קב"ה לא עביד בהו דינא עד לא מטא זמניהו, אלא בגין דמשתתפי בהדייהו דישראל לאבאשא לון, ובג"כ עביד בהו דינא ואוביד לון מעלמא בלא זמנא, ודא הוא דאבאיש קמיה (מ), ובג"כ אטבע מצראי בימא, ואוביד שנאיהון דישראל בימי יהושפט וכן כלהו וכו' אבל כד אשתלים זמנא דאוריך לון, ולא תבו, כדין חדוה ותושבחתא קמיה על דאתאבידו מעלמא, בר בזמנא דאתחריב בי מקדשא דאע"ג דאשתלים זמנא דלהון דארגיו קמיה, לא הוה חדוה קמיה נ"ח.

יא, יג ונאמן רוח מכסה דבר : מב) נאמן רוח ודאי דהאי רוחא דלהון מאתר עלאה קדישא אשתליף, ובג"כ נאמן רוח אקרן, וסימן דא אוקימנא ההוא דמגלי דזין בידוע דנשמתיא לאו איהו מגופא דמלכא קדישא נ"ט.

מראה מקומות

נ"ז בראשית טו, טז. נ"ח ז' נח סא, ע"ב. נ"ט ז' האינו רצד, ע"ב.

ביאור

העולם או שמוה ושכח שירות ותשבחות לפני הקב"ה, ואם תשאל הרי למדנו שאין שמחה לפני הקב"ה בזמן שעושה דין ברשעים, אלא ת"ח בא וראה ותבין, בזמן שנעשה דין ברשעים, שמחות ותשבחות לפניו, אבל מתי יש להקב"ה שמחה מזה, זה רק בשמגיע הזמן שהאריך להם ולא חזרו בתשובה מעינותיהם, אבל אם נעשה בהם דין קודם שהגיע זמנם ועדיין לא נתמלא סאת חטאייהם, כמו שכתוב כי לא שלם עון האמרי עד הנה, או אין שמחה לפניו ורע בעיניו על שנאבדו, ואם תשאל אם רע בעיני הקב"ה על שנאבדים למה עושה בהם דין, אבל הטעם

שהם גרמו לעצמם הרע מפני שהקב"ה אינו עושה בהם דין קודם שהגיע זמנם, ורק מפני שהרעו לישראל ומפני זה עושה בהם דין ומאכדם מן העולם קודם הזמן, וזה מקרב עונשם, ומטעם זה טבעו המצרים בים, והאביד שונאי ישראל בימי יהושפט, וכן כולם אבל אם כשיושלם הזמן שהאריך להם ולא עשו תשובה, או שמחה ושכח לפניו על שנאבדו מהעולם, חוץ מהזמן שנחרב בית המקדש שהגם שנשלם זמנם שהרגיו לפניו, לא היה שמחה לפניו.

מב) נאמן רוח בודאי שהרוח הנשמטה שלהם הוא ממקום עליון קדוש, ומפני זה נקראים

תורה אור

(לט) סנהדרין לט, ע"ב, ומי חזי קב"ה במפלתן של רשעים.
(מ) עיין שם.

יא, טז אשת חן תתמך כבוד: מג) אתערו חבריא דכד בר נש נסיב אתתא אתדבק בשכינתא, דהא עד לא אנסיב לא שריא עליה, דלית שכינתא שריא על אתרא פגימא וכו' ועל דא איתערו חברייא (מא) כל השרוי בלא אשה שרוי בלא טובה כד"א ס לא טוב היות האדם לבדו, בלא שמחה דכתיב סא ושמחת אתה וביתך, בלא ברכה דכתיב סב להניח ברכה אל ביתך, בלא שלום כד"א סג וידעת כי שלום אהלך, בלא עזרה דכתיב טד אעשה לו עזר כנגדו, בלא כפרה דכתיב טה וכפר בעדו ובעד ביתו, בלא תורה כד"א טו האם אין עזרתי בי ותושיה נדחה ממני, בלא חכמה כד"א טז חכמות נשים בנתה ביתה, בלא חיים כד"א טז ראה חיים עם האשה אשר אהבת, בלא רצון כד"א טט מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה', בלא עושר כד"א ע בטח בה לב בעדה ושלל לא יחסר, בלא כבוד כד"א עא אשת חן תתמך כבוד, בגין דהאי אשת חן יראת ה' אקרי כד"א עב יראת ה' טהורה, וכד אנסיב בר נש כלהו תריסר תרעין אתפתחן לאוספא ברכאן על רישיה בגין דיתיב בסתרא דמטרוניתא ואשתלים כגוונא דלעילא עב.

מראה מקומות

ס בראשית ב, יח.	סא דברים יד, ב.	סב יחזקאל מד, ל.
סג איוב ה, כד	סד בראשית ב, יח.	סה ויקרא טז, ו.
סו איוב ו, יג.	סז משלי יד, א.	סח קהלת ט, כב.
סט משלי יח, ט.	ע שם לא, יא.	עא שם יא, טז.
עב ז"ח חקת נ, ע"ב.		עב תהלים כט, י.

ביאור

נאמן רוח אלו ששומרים סוד ולא מגלים אותו ומי שמגלה סודות שנמסרו לו, או בידוע שנשמתו היא איננה מגוף המלך הקדוש.

מג) אתערו חבריא נתעוררו החברים לפרש שבזמן שאדם נושא אשה מתדבק בשכינתו יתברך מפני שקודם שאדם נושא אשה השכינה לא שורה עליו, שהשכינה אינה שורה על מקום חסר ופגום. שהרי כריאת האדם נעשה ביחוד עם אשתו וכל זמן שלא נשא אשה נחשב לחצי גוף וכן אמרו רז"ל שמי ששורה בלא

אשה הוא שורה בלא טובה, בלא שמחה בלא ברכה, בלא שלום, בלא עזרה, בלא כפרה בלא תורה, בלא חכמה, בלא חיים, בלא רצון, בלי עושר, בלא כבוד מפני שאשת חיל גקראת יראת ה' וכשהוא מתחתן עם אשה כשרה מביאתו ליראת שמים ומביאתו לכל השנים עשר מעלות ועל כל דבר מהשנים עשרה דברים מביא הזהר פסוק מיוחד על זה ונפתחין לו מהשמים פתחי ברכה להוסיף לו ברכה על ראשו מפני שיושב בסתר המלכה העליונה ונשתלם באופן העליון בשמים.

תורה אור

(מא) עיין יבמות סב, ע"כ ושם נזכר רק שבעה דברים.

יא. כב נזם זהב באף חזיר וגו' : מד) א"ר יהודא האי צורבא דרבנן דמרוי קרינא עליה נזם זהב באף חזיר, ולא עוד אלא שמחלל שם שמים עג.
 יא. כד י"ש מפוזר ונוסף עוד וגו' : מדא) יכול פוזר בעלמא קמ"ל. עז פוזר נתן לאביונים כיון דיהיב למסכני הא פוזרא יאות, מאי ונוסף עוד בכלא, ונוסף עוד בעותרא, ונוסף עוד בחיי, האי קרא הכי מבעי ליה יש מפוזר ונוסף עוד מאי ונוסף אלא ההוא אתר דשרי ביה מיתה הוא גרים ליה דיתוסף מחיים דלעילא לאוספא ליה עה.

יא. כו מנע בר יקבהו לאום וברכה לראש משביר : מה) תנינן (מב) כל בר נש חייב בברכת המזון, ואי לא ידע, (מג) אתתיה או בנוי מברכין ליה וכו' ואי הוא ידע אצטריך לחנכא לבריה ולמיהב ליה כסא לברכא, ומאן דמנע ליה דלא יתחנך, יקבהו לאום, מונע בר, דלא לברכא לקב"ה ולא יתחנך במצות, יקבהו לאם, יקבהו מבעי ליה או יקבהו לאומים דהא לאם חד הוא וכו' אלא לאם כתיב (אצלנו כתוב לאום) לאימא קדישא יקבהו להאי בר נש דמנע להאי בר מלברכא לקב"ה וכו' יקבהו לאם כד"א עז ויקב בן האשה וגו' אוף הכא יקבהו

מראה מקומות

עג ד' וירא קי, ע"א. עד תהלים קיב, ט. עה ד' בהעלתך קנג, ע"ב. עז ויקרא כד, יא.

ביאור

מד) א"ר יהודה תלמוד חכם שמשתכר אני קורא עליו נזם זהב באף חזיר ולא עוד אלא שמחלל שם שמים.
 מדא) יכול פוזר סתם לכן כתיב פוזר נתן לאביונים שרק פוזר כזה הוא טוב, מאי ונוסף עוד, ככל בעושר ובחיים, הפסוק הנה היה צריך לכתוב ונוסף עוד, ולמה כתיב ונוסף אלא הכונה שהמקום הזה ששוכן שם מיתה, הפוזר לצדקה גורם לו שממקור החיים למעלה, יתוסף לו חיים.
 מה) תנינן למדנו, כל איש חייב בברכת המזון ואם איננו יודע בעצמו לברך, אז אשתו או

בניו מברכים בשבילו והוא ישמע ויאמר אמן, ואם הוא יודע לברך צריך הוא לתוך בנו וליתן לו כוס לברך, ומי שמונע בנו מלהתחנך יקבהו לאום, מונע בר (בנו) שלא יכרך להקב"ה ולא יתחנך במצות יקבהו לאום, ושואל' מכיון שכתוב לאום שהוא לשון יחיד היה צריך להכתב יקבהו בצרי בלשון יחיד או ששני המלים יכתבו בלשון רבים יקבדו לאומים אלא לאם כתיב בצרי תחת האל"ף, לאם כתיב ומפני זה הפירוש יקבהו יגלו ויפרשו ויפרטו לאמא הקרושה חטאיו של האיש שמנע את בנו מלברך להקב"ה, וכמו שהזוהר פירוש התיבה ויקב בס' אמור עיין

תורה אור

(מב) עיין ברכות כ, ע"ב.
 (מג) עיין במשנה סוכה פ"ג, מ"י.

ויפרשון ליה לאם. יפרשו חטאוי לאמא קדישא וברכה לראש משביר להווא ב"ג דיחנך בריה לברכא לקב"ה ולחנכא ליה בפקודי אורייתא ע"ז.

יב. ד אשת חיל עטרת בעלה וגו' וכרקב בעצמותיו מבישה: (מו) אשת חיל דא כנסת ישראל, וכרקב בעצמותיו מבישה, אלין עמין עכו"מ, דקב"ה לא יכיל למסבל לון בעלמא, כד"א ע"ח ואקץ במ, כהני קוצין וכובין דדחקין ליה לבר נש ולא יכיל למסבל לון ע"ט.

יב. ט טוב נקלה ועבד לו ממתכבד וחסר לחם: (מו) האי קרא על יצר הרע אתמר, בגין דאיהו מקטרגא תדיר לגבי בני נשא ויצר הרע איהו ארים לביה ורעותיה דבר נש בגאותא ואויל אבתריה מסלסל שעריה וברישיה עד דאיהו אתגאי עליה ומשיך ליה לגיהנם, אבל טוב נקלה ההוא דלא אויל אבתריה וכו', ומאיך רוחיה ולביה ורעותיה לגבי קב"ה, וכדין ההוא יצה"ר מתהפך לעבד לו וכו' וההוא בר נש שליט עליה כד"א פ' ואתה תמשל בו, ממתכבד וכו' דאיהו אוקיר גרמיה מסלסל בשעריה וכו' ואיהו חסר לחם חסר מהימנותא פ"א.

יב. יט שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר: (מח) ת"ח אלו כל בני עלמא דזו פלחין לשקרא הוה הכי, אבל האי נהורא וזהורא דנהיר

מראה מקומות

עז ו' בלק קצא ע"א—ע"ב. ע"ח ויקרא כ, כג. ע"ט ו' תזריע מב, ע"ב. פ' בראשית ד, ז. פ"א ו' וישלח קסו, ע"ב. ע"ין ו' תולדות קסו, ע"ב. וישלח קעו, ע"ב.

ביאור

שם, וברכה לראש משביר, להאדם שיחנך את בנו לברך לקב"ה, ושיחנכו בכל מצות התורה. (מו) אשת חיל דא כנסת ישראל אשת חיל הכונה על כנסת ישראל היא עטרת בעלה קב"ה, וכרקב בעצמותיו מבישה, הכונה על עמי עכו"מ, שהקב"ה אינו יכול לסובלם בעולם כמו שכתוב ואקץ במ, שהכונה שהם לי כמו קוצים ודרורים שווחקים ועוקצים לאדם ואיננו יכול לסובלם.

(מו) האי קרא על יצר הרע אתמר, פסוק הזה נאמר על היצר הרע מפני שהוא מקטרג תמיד לבני אדם להשיאו לעשות הרע, והיצה"ר

מרים לבו ורצונו של האדם בגאות והולך אחריו ומסלסל בשעריו ובראשו עד שהוא מתגאה עליו ומושכו לגיהנם, אבל טוב נקלה מי שאיננו הולך אחרי היצה"ר ומשפיל את רוחו ולבו ורצונו להקב"ה ואז גם היצר הרע נהפך לעבד לו, ואז האיש שולט עליו כמו שכתוב ואתה תמשל בו ממתכבד וחסר לחם, שהוא מכבד את עצמו ומקשט את עצמו והוא חסר לחם חסר אמונה.

(מח) ת"ח, בא וראה, אלו כל בני עולם היו עובדים לשקר ויכבד הבל היה מתקיים כן הפסוק עד ארגיעה לשון שקר והיה הדבר הנעבד בטל מן העולם אבל הם עובדים לשמש וירח,

ודאי קשוט איתו. ככבי רומא דרקייעא קשוט אינון. אי בטפשו וחסרונא דדעתא דלהון אינון אמרי וקראן להו אלהא (מד) לא בעי קב"ה לשיצאה עובדוי מעלמא. אבל לזמנא דאתי לא ישתצון ככביא ונהורין דעלמא. אבל מאן ישתצי, אינון דפלתו לון, וקרא דא הכי הוא שפת אמת תכון לעד, אלין ישראל דאינון שפת אמת, פב ה' אלהינו ה' אחד וכלא איהו אמת ורנא דאמת ומסיימי ה' אלהיכם אמת וכו' ועד ארגיעה, ועד רגע מבעי ליה מאי ארגיעה, אלא עד כמה יהא קיומא דלהון בעלמא עד זמנא דייתי ויהא לי גיחא מפולחנא קשיא דעלוי, ובזמנא דארגיעה, ישתצי לשון שקר, אינון דקראן אלהא למאן דלאו איהו אלהא. אבל ישראל דאינון שפת אמת כתיב-בהו פלג עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו, אדכרנא חדא זמנא דהוינא אזיל בהדי ר' אלעזר פגע ביה הגמונא וכו' א"ל לית אתון אמרין דמהימנותא דלכון קשוט וכו' ואנן דמהימנותא דילין שקר וכו' והא כתיב שפת אמת תכון לעד וגו' אנן מיומא דעלמא קיימין במלכותא ולא אעדי מינן וכו', ואתון זעיר הוו לכו מלכותא, ומיד אעדי מנכון, וקרא אתקיים בכו דכתיב ועד ארגיעה לשון שקר א"ל וכו' אלו אמר קרא שפת אמת כוננת לעד הוה כדקאמרן, אבל לא כתיב אלא תכון זמינא שפת אמת דתכון, מה דלאו הכי השתא, דהשתא

מראה מקומות

פלג ישעיה מג. כא.

פב דברים ו, ד.

ביאור

אלהים, נזכרתי שפעם אחת כשהלך אתי ר' אלעזר, פגע בו שר אחד, א"ל השר לר' אלעזר אתם אומרים שהאמונה שלכם אמת, והאמונה שלנו שקר, הלא כתיב שפת אמת תכון לעד וגו' ולמה זה אנחנו בני האמונות האחרות קיימים במלכות שלנו ולא הוסרה מאתנו, ואתם ישראל היה לכם מלכות וממשלה זמן קטן ומיד הוסרה מכם, ונתקיים בכם ועד ארגיעה לשון שקר, אמר ר' אלעזר אם היה כתיב שפת אמת כוננת לעד לשון עבר הייתם צודקים, אבל הרי כתיב שפת אמת תכון שהוא לשון עתיד, שהכונה שעתידי שפת אמת שיקום על קיומו מה שאין כן עכשיו, שהיום יש קיום לשפת שקר, ושפת אמת שוכבת בארץ ובזמן העתיד

שהמאור והזהר הם אמת, כוכבי השמים ג"כ אמת הם ואם יש שוטים וחסרי דעת והם קוראים להכוכבים אלהים מפני השוטים האלו אין הקב"ה רוצה לאבד מעשיו מהעולם אבל לעתיד לא יכלו הכוכבים ומאירי העולם אלא מי יכלה ויאבד, אלו שעובדים אותם והפסוק הזה כן כוננו, ופירשו שפת אמת תכון לעד, אלו הם ישראל, שהם שפת אמת, שהם אומרים ה' אלהינו ה' אחד, ועד ארגיעה ולמה כתיב ארגיעה ולא כתיב רבע אלא הכונה שעד מתי יהא קיום ללשון שקר בעולם, עד הזמן שיבוא שיהיה לי נוח מעבודה קשה שעלי ובזמן ארגיעה בזמן שיהיה לנו מנוחה יכלה לשון שקר היינו אלו שקוראים להכוכבים אלהים למי שאין הוא

תורה אור

(מד) ע"ז נה, ע"כ, במשנה שאלו את הזקנים כרומי אם אין רצונו בע"א למה אינו מבטלה. וכו'.

שפת שקר קיימא, ושפת אמת שכיבא לעפרא ובההוא זמנא דאמת יקום על קיומיה, ומגו ארץ תצמח, כדין שפת אמת תכון לעד וגו' פד.

יג, ט אור צדיקים ישמח ונר רשעים ידעך: מט) גופא דלא סלקא ביה נהורא דנשמתא יבטשון ביה ויסלק נהירו דנשמתא וכו' בגין דאית גופא דנהירו דנשמתא לא נהיר ביה עד דיבטשון ביה וכו' אית אעא דלא אתאחד בנהורא ולא סליק נהורא ביה עד דיבטשון ביה וכדין נהיר, סטרא אחרא בעי למעבד הכי ובטש בחייביא וכל מה דבטש כדין ונר רשעים ידעך מחרף ומגדף לכל סטרין ולא יכיל לאנהרא כלל פה.

יג, יב תוחלת ממשכה מחלה לב ועץ חיים תאווה באה: ד' חייא פתח ואמר תוחלת ממושכה וגו' ג) דא הוא דתנן (מה) דלית ליה לבר נש לאסתכלא בבעותיה לגביה קב"ד אי אתי אי לא אתי, מאי טעמא בגין דאי איהו אסתכל ביה, כמה מאריהון דדינא אתו לאסתכלא ביה בעובדוי, ורזא איהו, דהא ההוא

מראה מקומות

פד ז' תשא קפת, ע"א-ע"ב. פה ז' שלח קסת, ע"א.

ביאור

שאמת יקום על קיומו ויתקיים אמת מארץ תצמח או שפת אמת תכון לעד וגו'. מט) גופא הגוף שאינו עולה מאור הנשמה, מפני שהנשמה צריכה להאיר את חשכת הגוף והחומר ולהכניס בו חיות שהתורה והמצות יעשה בחיות ובהתלהבות אבל יש גוף שהנשמה איננה משפיעה עליו חיות עד שיכו אותו היינו שבאים עליו יסורים ועל ידי זה מתרכך ומתעדן כמו למשל על ידי תענית נחלש הכח הגשמי של הגוף ובוזה דומה הגוף לעץ אעא עץ שהאש אינו בוער בו טוב ולא עולה המאור בו עד דבטשין בו שמגענעין ומכין בו ואז מתחיל לעלות להב ומאיר והסטרא אחרא רוצה לעשות כן בגוף ומביא על הרשעים מכות ויסורים בכדי להחליש הגשם והעפר של הגוף

אבל הרשע איננו משים על לבו שזה לטובתו והוא מחרף ומגדף לכל הצדדים ולא יכול להאיר כלל וזהו כחנת הדברים ונר רשעים ידעך כי ידעך הוא לשון קפיצה שהאור והאש קופץ ובורח והוא נכבה וכן הרשעים לא די שאינם עושים תשובה אלא עוד מקלקלים מעט האור שהיה לו אבל אור צדיקים ישמח מפני שבכל יום ויום מוסיף חיות ותשוקה בעבודת ה' ובלמוד התורה.

ג) דא הוא דתנן זהו שלמדנו שאין לאדם לעיין בתפלתו לפני הקב"ה מתי ימלא ה' בקשתו, מאי טעמא, משום דאם הוא מסתכל ומעיין ביה או הממונים על הדינים יסתכלו ויעיינו במעשיו אם באמת ראוי הוא שימלאו בקשתו, וזה הוא שהעיון וההסתכלות הזאת

תורה אור

(מה) ברכות לב, ע"ב א"ר חייא בר אבא א"ד יוחנן כל המאריך בתפלתו ומעיין בה (ופירשי מצפה שתעשה בקשתו) סוף בא לידי כאב לב.

אסתכלותא וכו' גרים ליה למחלת לב, מאי מחלת לב, דא איהו מאן דקאים תדיר עליה דבר נש לאסטאה לעילא ותתא ועץ חיים וגו' (מו) תנינן מאן דבעי דקב"ה יקבל צלותיה ישתדל באורייתא דאיהי עץ חיים, וכדין תאוה באה, מאן תאוה דא הוא דרגא דכל צלותין דעלמא בידיה וכו' באה קמי מלכא עלאה לאשלמא רעותא דההוא בר נש פו.

יג, כג ויש נספה בלא משפט. נא א"ר שמעון האלהים, רובא דעלמא לא מיתו עד לא מטא זמניהו, בר דלא ידעי לאסתמרא גרמייהו, דהא בשעתא דמיתא אפקי ליה מביתיה לבי קברי מלאך המות אשתכח ביני נשי, אמאי ביני נשי, דהכי הוא אורחוי מיומא דפתי לחוה וכו' ואית ליה רשו למקטל בני נשא ואסתכל באנפיהו בארתא דאתחזיאו קמיה, משעתא דמפקי ליה מביתיה לבי קברי עד דאהדרו לביתיהו וכו' וע"ד כתיב ויש נספה בלא משפט בגין דסליק ואסטין ואדכר חובוי דבר נש קמיה קב"ה ואתדן על אינון חובין ואסתלק עד לא מטא זמניה, מאי תקנתיה, בשעתא דנטלי מיתא לבי קברי יהדר בר נש אנפוי וישבוק

מראה מקומות

פו ז' מקץ רב, ע"ב

ביאור

בזכות התורה שעוסק בה. נא א"ר שמעון האלהים אני נשבע, שרוב העולם אינו מתים קודם זמנם חוץ מאלו שאינם יודעים להזהר, היינו כשמוציאים את המת מביתו לבית הקברות, או המלאך המות נמצא בין הנשים, ושואל למה נמצא בין הנשים ומסביר, מפני שכן הוא דרכו מיום שפתה את חוה לאכול את עץ הדעת, ואז יש לו רשות להמית בני אדם, והוא מסתכל בפניהם בדרך שנראים לפניו היינו שהאדם אינו נוהר והולך בין הנשים שספדו את המת בזמן שמוציאים את המת מביתו לבית הקברות עד שתזורים לביתם, ועל זה כתיב פה יש נספה בלא משפט מפני שהמלאך המות מביט בפניהם ועולה או ומסטיין ומקטרג ומוכיח בשמים את עונותיו של האדם לפני הקב"ה ואז דנים את האדם על עונותיו, ומת קודם שיגיע זמנו, מאי תקנתו הרי מצוה

גורם להאיש מחלת לב, מה זה מחלת לב זה הוא מי שעומד תמיד על האדם להטותו לדרך רע ולקטרג עליו בלמעלה ומלמטה, ומהו כונת הרברים ועץ חיים תאוה באה למדנו שמי שרוצה שהקב"ה יקבל תפלתו, יעסוק בתורה שהיא עץ חיים, ואז תאוה באה, מהו תאוה באה זהו הדרגה שכל תפלות העולם בידו היא באה לפני המלך העליון וממליצה להשלים ולמלא רצונו של האדם הנה, וזהו סדר הפסוק תוחלת ממושכה מי שמתפלל ומחכה ומייחל ומעיין שבקשתו תתמלא (יחושב שהוא ראוי לכך) אז בא המחלת לב היינו המלאכים אדוני הדינים והם מעיינים, אם האדם הזה ראוי הוא שתתמלא בקשתו, אבל העצה הנכונה לאדם שרוצה שתפלתו התקבל או עץ חיים יעסוק בתורה שהיא עץ חיים אז התאוה באה או מדת התאוה תמליץ בעדו שבקשתו תתמלא

תורה אור

(מ) שם

לנשי בתר כתפיה, ואי אינון מקדמי יהך לאחורא וכו' ולבתר דמהררי מבי קברי לא יהדר בההוא ארחא וכו' אלא יסטי בארחא אחרא פז.

ויש נספה בלא משפט: (גב) יש נספה ומסתלק מן העולם קודם זמנו בלא משפט (מו) על שלא הוציאו המשפט לאורה, ועל שעוותו וקלקלו המשפט וכו' יש מי שדן את הדין לאמיתו ומקבל שכר עליו, ויש מי שדן דין אמת לאמיתו ונתפש וכו' שמדקדק דקדוקים לזכות לרשע פח.

ויש נספה בלא משפט: (גג) ת"ח והא אתמר דכל רוחין דנפקין מלעילא דכר ונוקבא נפקי ומתפרשן, ולזמנין תפוק נשמתא דנקבא עד לא נפקת דכר דהוא בן זוגה, וכל זמנין דדכורא לא מטא זמניה לאודווגא בהדי נוקביה ואתא אחרא ואתנסיב בהדה, כיון דמטא זמנא דהאי לאודווגא, כד אתער צדק בעלמא למפקד על חובוי עלמא כניש ליה להאי אחרא דהוה נסיב בהדה ואתי אחרא ונטיל לה, ועל דא (מח) קשין זוגין קמי קב"ה, וכל דא בגין דסרח דכורא עובדוי ואע"ג דלא סרח כ"כ עובדוי בחטאיה, אתכניש בההוא זמנא עד לא מטון יומוי, דלא עביד מראה מקומות

פז ז' ויקהל קצו, ע"א ע"ב. פח ז"ח רות עז, ע"ב.

ביאור

(גג) ת"ח בא וראה והרי נאמר שכל הגשמות שיוצאות מלמעלה זכר ונקבה יוצאות, היינו כל איש ובת זוגו. ומתפרשות, שכל גשמה נכנסת לגוף מיוחד ולפעמים מזומן שתצא הגשמה של נקבה לעולם הזה קודם שיוצאת נשמת הזכר בן זוגה, וכל הזמן שהזכר לא בא זמנו, להודחג עם בת זוגה, ובא אחר ומתחתן עם הנקבה, אזי אחרי שהגיע זמנו של בן זוגה להתחבר עמה ואם מתעורר צדק בעולם שהוא דין לדון הרשעים כיון שהגיע הזמן של בן זוגה להודחג בה אז מאסף אותו להאיש שהוא אינו בן זוגה ונתחתן אתה מקודם, והוא מת, בכדי שיוכל בן זוגה לקחתה לאשה, ועל זה אמרו רז"ל קשין זוגין לפני קב"ה שמת האיש שנשאה מקודם, בכדי שיוכל בן זוגה לקחתה, וכל זה נעשה מפני שחטא האישה הזה במעשיה והגם שלא חטא

להשתתף בהלוית המת, אלא שבזמן שמוציאים את המת יחזור האדם פניו ויעווב את הנשים מאחוריו ואם הנשים מקדימים ללכת לפניו ילך לאחוריו, ואחרי שחוזרים מבית הקברות לא יחזור הביתה באותו הדרך שהלך לשם אלא יסור ויטה ללכת בדרך אחרת. (גב) יש נספה, לפעמים מסתלק האדם מהעולם ומת קודם זמנו, בלא משפט שהיה דיין ולא הוציאו המשפט לאורו, ועל שעות וקלקל המשפט. וכן יש מי שדן דין אמת לאמיתו ומקבל שכר מהקב"ה, ולפעמים יש מי שדן דין אמת ומוכה את הרשע ונתפש ונענש הדיין ומת קודם זמנו מפני שהיה לו לענוש את הרשע כמו שאמרו רז"ל (יבמות צ, ע"ב) בית דין מכין ועונשין שלא מן התורה כדי לעשות סייג לתורה. והוא חפש דקדוקים לזכות את הרשע.

תורה אור

(מו) עיין אבות פ"ה, מ"ח.

(מח) סיטה ב, ע"א, אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן וקשין לזוגן כקריעת ים סוף.

הכי במשפט, ועליה כתיב ויש נספה בלא משפט, ואערע ביה דינא דצדק בחובוי, בגין דמטא זמניה דאחרא ונסיב לה דהא דידיה היא, וכר' ות"ח אי האי לא כשרן עובדוי, אע"ג דדיליה היא ההיא אתתא, לא אתדחי וזאי אחרא מקמיה וכר' בג"כ בעי ב"ג למבעי רחמי קמיה קב"ה כד אתדווג דלא יתדחי מקמי אחרא פ"ט.

ויש נספה בלא משפט: נד' א"ר אלעזר והאי מאן דאסתלק מעלמא עד לא מטון יומוי לעשרין שנין, מאן אתר אתענש בגין (דהוי מתליסר שנין ולעילא) דהא מתליסר ולתתא לאו בר ענשא הוא אלא בחטאה דאבוי, אבל מתליסר ולעילא מהו א"ל, קב"ה חס עליה דלימות זכאה (מט) ויהיב ליה אגר טב בההוא עלמא ולא ימות חייב דיתענש בההוא עלמא והא אוקמוה, א"ל אי חייבא הוא ולא מטון יומוי לכ' שנין מהו, כיון דאסתלק מעלמא במאי הוא עונשיה, א"ל בדא אתקיים ויש נספה בלא משפט דכד ענשא נחית לעלמא איהו דאערע בההוא מחבלא אתענש, דלא אשגחו עליה מלעילא ועליה כתיב צ' עוונותיו ילכדנו את הרשע, את

מראה מקומות

פט ז' וילך רפג, ע"ב. צ' משלי ה, כב.

ביאור

הוא מת בעון אבותיו אבל אחרי שנמלאו לו י"ג שנה אינו נענש בעון אבותיו מאינו טעם נענש, א"ל, קב"ה חס עליו שימות זכאי שגלוי לפני הקב"ה שאחרי שיתגדל בשנים יחטא לכן לוקחו מהעולם קודם הזמן שיחטא ונותן לו שכר טוב בעולם הבא וזה העמידו והסבירו ר"ל וכמו שאמרו רז"ל (כמדרש רבה ורש"י ז"ל) על חנוך שלוקח מן העולם קודם זמנו מטעם הג"ל, א"ל ואם הבתור הזה הוא רשע ולא הגיע לעשרים שנה שיהיו בר עונשין איך נענש ומת אמר לו על בחור כזה נאמר ויש נספה בלא משפט שאם אנשי הדור חסאים, ושולט דין בעולם ויורד עונש בעולם וניתן רשות למשחית להשחית ואם הבתור הזה נודמן לפני המשחית והמחבל אזי נענש ואין משגיחים עליו מהשמים לשמרו, ועל איש כזה נאמר עונותיו ילכדנו את הרשע התיבה את מרבה

כל כך שיהיה דינו שימות, אבל אתכניש הוא נאסף ומת קודם זמנו שאין מיתתו במשפט ורק בכדי שיוכל בן זוגה לקחתה וזהו כונת הדברים יש נספה בלא משפט ונגע בו דין של צדק בעד חטאיו מפני שהגיע זמנו של האחר בן זוגה שיקח אותה, ות"ח ובא ודאה שאם האיש בן זוגה מעשיו אינם טובים אז הגם שהאשה היא בת זוגו והיא שלו, לא נרחה הראשון שנשאה קודם מפניו, ומפני זה צריך אדם לבקש רחמים לפני הקב"ה כשמזווג עם אשה ונשאה, שלא ירחה מפני אחר.

נד' א"ר אלעזר ומי שמסתלק מן העולם ומת קודם שנעשה בן עשרים שנה והוא כבר יותר מ"ג שנה מאינו סיבה מת שהרי בית דין של למעלה אין עונשים את האדם רק אחרי שנעשה בן עשרים שנה כי ילד שהוא פחות מן י"ג שנה איננו בר עונשים כלל ואם מת

תורה אור

(מט) עיין תניגה ה, ע"א בדברי ר' יוחנן הגי נטרן; סנהדרין ב, ע"א, כמשנה, ימות זכאי ואל ימת חייב.

לאסגאה מאן דלא מטון יומוי לאתענשא. עונותיו ילכדנו ולא בי דינא דלעילא, ובחבלי חטאתו יתמך ולא בי דינא דלתתא צ"א.

יג. כה צדיק אכל לשבע נפשו ובטן רשעים תחסר: (נה) ואצטריך דלא ישתכח בלען על פתוריה (ג) דהא בלענו מסטרא אחרא הוי ורוא דא צ"ב הלעיטני נא ארח בלענו והכי אצטריך לסטרא אחרא וכתוב ובטן רשעים תחסר, וע"ד צ"ג ואכלת לפני ה' אלהיך כתיב ולא לפני סטרא אחרא צ"ד.

צדיק אכל לשבע נפשו: (נו) א"ר יצחק מעולם אין יצר הרע מתפתה אלא באכילה ושתייה ומתוך שמחת היין או שולט באדם, בצדיק מה כתיב בו צדיק אוכל לשבע נפשו ואינו משתכר לעולם צ"ה.

צדיק אכל לשבע נפשו: (נז) בתר דשבע נפשו מלצלי, ולמקרי באורייתא צ"ו. יד, א חכמות נשים בנתה ביתה: (נח) כל השרוי בלא אשה שרוי וכו' בלא חכמה כד"א חכמות נשים בנתה ביתה צ"ז.

מראה מקומות

צ"א תקיפו ת"מ ט"א, ע"ב; ז' וירא קיה, ע"ב קיט, ע"א.	צ"ב כראשית כה, ל.
צ"ג דברים יד, כג.	צ"ד ז' תרומה קסה, ע"ב.
צ"ז ד' בשלח טב, ע"ב.	צ"ז ז"ח תקי"ח ג, ע"ב.

ביאור

על איש כזה שעדיין הוא צעיר ואינו בן עינשין או יקרה שהעונות שלו ילכדו ויש להמשית ומלאך המות שליטה עליו ולא הבית דין של למעלה, ובחבלי חטאתו יתמך וילכד ולא ע"י בית דין של למטה.

(נה) ואצטריך וצריך שבזמן שאדם אוכל לא יאכל על שלחנו כמו זולל וטובא ובלען מפני שמדה זו היא של הסטרא אחרא וזה מרומז בדברי עשו שאמר ליעקב הלעיטני נא שפוך שפוך הרבה להפה בבת אחת וכן עושה הצד אחר, הסטרא אחרא אלא ינשוך מהלחם פרוטות קטנות וכיר יחזיק מהלחם חתיכה לא גדולה מגודל כביצה ודבר שאוכלים עם כף לא יתן

(נו) אמר ר' יצחק עיין בפנים ואין צריך ביאור.

(נז) בתר דשבע נפשו זה שכתוב לשבע נפשו הכונה שהצדיק הולך לאכול רק אחרי ששבע נפשו בתפלה ובתורה.

(נח) כל השרוי בלא אשה מי שיושב בלא אשה הוא בלא חכמה וזה גרמז בפסוק זה.

תורה אור

(ג) עיין ברכות לט, ע"ב והא קא מתחזי כדעבתנותא, ועיין במס' ד"א וזטא פרק ד' ובפסחים פו, ע"ב וביצה כה, ע"ב והובא בשו"ע או"ח סי' ק"ע. ועיין בספרינו יחזקאל ע' קעה בתו"א.

יד, כח ברב עם הדרת מלך ובאפס לאם מחתת רוזן : נט) ברב עם הדרת מלך, אלין אינון ישראל דכתיב בהו צח כי עם קדוש אתה לה' אלהיך וכו', וכד אינון סגיאין בחושבניהון יקרא דקב"ה איהו. דהא עלאין ותתאין משבחן שמיה דמלכא עלאה ומשבחן ליה בגין עמא קדישא דא וכו' דהא לית עמא בכל עלמא רב וסגי כישראל, ואי תימא הא בני ישמעאל דהא בני אדום הא כמה אינון. ודאי הכי סגיאין אינון, אבל כל שאר עמין כלהו מתערבי אלין באלין וכו' ובג"כ לית עמא בכל עלמא רב סגי כישראל עמא בדירא ויחידאה וכו' וע"ד ברב עם הדרת מלך הדורא איהו דמלכא עלאה קב"ה.

ס) תו בומנא דקב"ה אתי לבי כנישתא (דאיהו מקדש מעט) (נא) וכל עמא אתיין כחדא ומצלחן ואודן ומשבחן ליה לקב"ה כדין איהו הדורא דמלך איהו, דמלך סתם דא מלכא קדישא (ד"א משיחא) וכו' (נב), ובאפס לאם מחתת רוזן, וכד איהו אקדים לבי כנישתא ועמא לא אתיין לצלאה ולשבחא ליה לקב"ה, כדין כל ההוא שלטנותא דלעילא וכו' ומשריין עלאין כלהו אתברו, (ס"א אתעברו) מההוא עלויה וכו' מ"ט בגין דבההיא שעתא דישראל לתתא קא מסדרי צלותהון וכו' למלכא עלאה כל אינון משריין עלאין מסדריין שבחין ומתקנן בההוא תקונא קדישא

מראה מקומות

צח דברים ז. ו.

ביאור

ס) תו, עוד סירוש אחר על הפסוק הוה, בזמן שהקב"ה בא לבית הכנסת שהוא נקרא מקדש מעט וכלם באים ביחד להתפלל ומודים ומשבחים להקב"ה זהו הידור ושבח וכבוד להקב"ה, שכל מקום שכתוב מלך סתם הכוונה על מלך הקדוש מלך מלכי המלכים, וזה שכתוב ובאפס לאם מחתת רוזן הכוונה שאם הקב"ה מקדים לבוא לביהכ"נ והעם לא באו בזמן להתפלל ולשבח להקב"ה אז כל השלטון שלמעלה ושיירות המלאכים כלם נשברים מהכבוד וההתעלות הג"ל מאי טעמא מפני שבאותו הזמן שישראל מלמטה מסדריין התפלות בבית הכנסת למלך עליון אז כל התבורות והשיירות של המלאכים בשמים מסדריים שבחים להקב"ה ומתקנים ע"י התיקון הקדוש של ישראל, מפני שהשיירות של

נט) ברב עם הדרת מלך זה נאמר על ישראל שנקראו עם ואם הם רבים כבוד הקב"ה הוא שהוא מלך מלכו של עולם, מפני שעליונים ותחתונים משבחין שמו של מלך עליון ע"י העם הקדוש הוה. מפני שאין עם רב וגדול בעולם כישראל ואם תשאל הרי בני ישמעאל ובני אדום הם הרבה יותר מעם ישראל, האמת שכן הוא אבל כל העמים מתערבים ומתחתנים אחד בהשני לכן הגם שהם הרבה אבל כל עם הם תערובות של הרבה עמים ומפני זה אין עם בכל העולם שהם רבים כישראל עם ברור ויחידי בלא שום תערובות עמים אחרים וזהו הדרת מלך שיש לו עם יחידי גדול ונקי מכל תערובות, וזהו הדורו ושבחו של מלך עליון הקב"ה.

תורה אור

(נא) מגילה כט, ע"א ואהי להם למקדש מעט א"ר יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל. (נב) אסתר רבה פ"א, פ"ט ; מגילה טו, ע"ב שנת המלך מלכו של עולם.

(נג) בגין דמשריין עלאין כלהו חברין אינון בישראל לתתא, (נד) לשבחא לקביה כחודא וכו' וכד אינון מזדמנן למהוי חברים בהו בישראל, וישראל לתתא לא אתיין לסדרא עלותהון וכו' כלהו משריין וכו' אתברו מתקוניהון וכו' בגין דשבחי דקביה אצטריך למהוי כחודא וכו' עלאין ותתאין בשעתא חדא, וע"ד מחתת רזון ולא מחתת מלך, ואפילו דלא אסגיאו בבי כנישתא אלא עשרה, באינון עשרה מזדמנן משריין עלאין למהוי עמתון חברים צ"ט.

ברב עם הדרת מלך: סא) עיין ישעיה ג, ב בפ' מדוע באתי וגו' ק.

טז, ז ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו: סב) (נה) תרי מלאכין שליחן אית לבר נש מלעילא לאודווגא בהדיה חד לימינא וחד לשמאלא וכו' וקרינן לון יצר טוב ויצר רע, אתי בר נש לאתדכאה ולאשתדלא בפקודי אורייתא, ההוא יצר טוב דאודווג ביה כבר, איהו אתתקף על ההוא יצר הרע ואשתלים בהדיה ואתהפיך ליה לעבדא וכו' דההוא יצר הרע אתכפיא קמיה דיצר טוב קא.

מראה מקומות

צט ד תרומה קסד, ע"א ע"ב, ק ז"ח ג, ע"א, קא ו' תולדות קמד, ע"ב.

ביאור

המלאכים הם חברים ומחוברים עם ישראל למטה לשבח להקביה ביחד עם ישראל וכשהמלאכים מתכוננים ומכינים עצמם לשבח להקביה ביחד עם ישראל מלמטה אינם באים לביהי"ג לסדר התפלות והשבחים להקביה, אז החבורות והשיירות של המלאכים נשברים מתקוניהם מפני שהשבחים להקביה צריך שיאמרו ביחד ע"י המלאכים וישראל עליונים ותחתונים בזמן אחד וזהו שכתוב מחתת רזון ולא כתיב מחתת מלך כי העולמות זקוקים להקביה ואין הקביה זקוק להם ולאו דוקא צריך שיבואו מאות ואלפי אנשים לבית הכנסת מספיק שיבואו לכה"ס עשרה אנשים שעשרה נקראים עדה קדושה וכל בי עשרה שכינתא

שריא ואז מזדמנים חבורות המלאכים להתחבר עם המניין הזה להיות חברים ביחד לשבח ולסאר ולרומם להקביה.

סא) עיין פירוש הפסוק הזה בישעיהו ג', ב. סב) תרי מלאכין שליחן שני מלאכים יש לו לאיש מלמעלה להזדחג ולהתחבר עמו אחד לימין ואחד לשמאל וקוראים אותם יצר טוב ויצר הרע, אם האיש רוצה להטהר ולעסוק במצות התורה, אז היצר טוב שנתחבר עמו מקודם מתחזק ומתגבר על היצר הרע והיצה"ד משלים עמו ונהפך לו לעבד מפני שהיצר הרע נכנע לפני היצר טוב, וזהו כונת הפסוק גם אויביו ישלים אתו שהאויב הוא היצר הרע נכנע להיצר טוב.

תורה אור

(נג) חולין זא, ע"ב, בברייתא ואין מלאכי השרת אומרים שידה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה שנאמר ברוך יחד וגו' עיין פירש"י שם.

(נד) שהש"ר פ"ה, חברים מקשיבים אין חברים אלא מלאכי השרת.

(נה) תענית יא, ע"א, ועיין בשבת קיט ע"א.

טז, יד חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה : ד' היא פתח וכו' (סג) כמה אית להו לבני נשא לאסתמרא מחובייהו ולנטרא עובדייהו דהא בכמה זמנין עלמא אתדן וכו' וכר עובדייהו דבני נשא לא מתכשרן קמי מלכא סליק דוגוא ודינא אתער הה"ד חמת מלך וגו' ואיש חכם יכפרנה, בשעתא דמאריהון דדינין קיימין על עלמא דוגוא תלי, אי אשתכח בדרא זכאה דרשים לעילא, קב"ה אשגח ביה ואשתכך רוגוא קב.

טז, כח איש תהפוכות ישלח מדון וגו' : (סד) איש תהפוכות ישלח מדון כמה דאמרן חייביא עברי פגימו לעילא, ונדגן מפריד אלוף אלופו של עולם. ודא קב"ה קג.

יז, יג משיב רעה תחת טובה לא תמיש רעה מביתו : (סה) אפילו למאן דאשלימו ליה בישין (נו) לא אית ליה לאשלמא בישא חלף ההוא בישא דשלימו ליה קד.

יז, יז בכל עת אהב הרע ואח לצדה יולד : (סו) בכל עת אהב הרע, זה הקב"ה דכתיב בו קה רעך ורע אביך אל תעזוב, ואח לצדה יולד בשעתא

מראה מקומות

קב ז' קרח קעז, ע"א קג ז' ויקרא טו, ע"ב ; צו לא, ע"ב.
קד ז' מקץ רא, ע"א. קה משלי כז, י.

ביאור

סג) כמה אית להו לבני נשא עד כמה צריכים בני אדם להזהר מלחטוא ולשמור מעשיהם, שהרי יש הרבה זמנים שהעולם נידון כדין וכשמעשי בני אדם אינם טובים וישרים לפני המלך, עולה הרוגז והכעס ודינים מתעוררים ויכול האדם להענש, ואיש חכם יכפרנה הכונה שבזמן שאדוני הדינים עומדים על העולם והכעס חלוי אם לענוש את העולם או לא, אם נמצא אז בעולם צדיק שהוא רשום למעלה לצדיק או הקביה מביט בו ומתבטל הכעס.

סד) איש תהפוכות איש שהוא רשע ישלח מדון, הכונה שאיש שהוא רשע משלח ומעלה את המדון ועושה כמעשיו פגם למעלה, ונדגן, היינו הרשע, מסריו אלוף זהו אלומו של עולם היינו, הקב"ה, מסריו ומרחיקו מנסת ישראל. (סה) אפילו זה שכתוב משיב רעה תחת טובה אין הכונה שאסור לשלם רעה תחת טובה דוקא, אלא אפילו האיש עשה לו רעה גם כן אסור לשלם רע תחת הרע שעשה לו.

סו) בכל עת אהב הרע זה נאמר על הקב"ה שתאהב אותו כמו שכתוב ואהבת את ה' אלהיך,

תורה אור

(נו) מירש הרב יפית דמולא כתיב עושה רעה תחת טובה וכתוב משיב מזה מוכח דאפילו חבירו עשה לו רעה והוא משיב לו רעה ג"כ אסור ונענש ע"ז, ועיין ב"ר פליה, א"ר שמעון ב"ר אבא וכו' אפילו משיב רעה תחת רעה לא תמוש רעה מתוך ביתו.

דיעיקון לך שנאך, קב"ה מה אמר קן למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך. דישראל אקרון אחים ורעים לקב"ה (נז) יולד מהו, וכי השתא יולד, אלא בשעתא דעקתא יולד בעלמא אח יהא לקבלך לשזבא לך מכל אינון דעקון לך, ר' יהודה אמר יולד, דמלכא קדישא יתער וכו' לנקמא לך מאומין קן.

יח. י מגדל עז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב: (סז) מגדל עז דא כנסת ישראל, בו ירוץ צדיק בו רעותיה דצדיק תדיר, וע"ד ונשגב ההוא מגדל דלא ינפול לעלמין וכו' ורבי כרוספדאי פירש וכו' מגדל עז דא תיבה וספר תורה (נח) דאיהו עז וכו' וההוא מגדל שם ה' איהו וכו' ואצטריך בשית דרגין (נט) בו ירוץ צדיק במאן במגדל או בס"ת, אלא קרא דריש בהאי, ובהאי, כד דרש במגדל אצטריך צדיק דא דליהוי חזן הכנסת זכאה דקשוט ודיוקנא דצדיק עלאה, כד דריש לס"ת מאן דסליק

מראה מקומות

קן ו' בשלח נה, ע"ב

קן תהלים קכב, ת.

ביאור

(סז) מגדל עז הכונה על כנסת ישראל, בו ירוץ צדיק ירוץ הוא לשון רצון שרצונו של צדיק כל העולמות היינו הקב"ה תמיד בכנסת ישראל כן נראה לי ונשגב הוא לשון חוזק היינו מפני שרצון הקב"ה בכנסת ישראל לכן יתקיים בחוזק ולא יפול לעולם, ור' כרוספדאי פירש בשני אופנים אחרים: א. מגדל עז זהו התיבה שעליה מניחים הס"ת לקרוא בה לפני הקהל. ב. ועז זהו הס"ת שמניחים על התיבה, כי התורה נקראת עז ומפני זה שם ה' הוא והתיבה הוואת צריך שיהיה בה שש מדרגות לא יותר וצדיק נאמר על החזן הבעל קריאה צריך שיהיה צדיק אמת ובדמות צדיק עליון ויש

שהקב"ה נקרא דע לישראל, וזה שכתוב ואח לצרה יולד, הכונה שבזמן שמצדין לך שונאין או הקב"ה שנקרא אח ורע לישראל יבוא לעזרתך להצילך מהשונאים, וזה שכתוב יולד אין הכוונה על הקב"ה, אלא בזמן שהצרה תולד ותבוא בעולם, הקב"ה יגיה לך אח להצילך מכל אלה המצדין ומעיקים לך ור' יהודה מפרש שהתיבה יולד נאמר על הקב"ה אבל הכונה שהמלך הקדוש יתעורר לנקום בעדך מכל האומות שרוצים להצד לך וזהו כונת הפסוק הזה בכל עת תאהב ותתקרב להקב"ה ועל ידי זה תהיה בטוח שיבוא לעזרתך להצילך מכל אויביך.

תורה אור

(נז) ש"ד פכ"ז; מדרש תנחומא יתרו.

(נח) זכחים קטז, ע"א.

(נט) לא יותר משה מדרגות, כן מבואר בוהר ויקהל דו, ע"א, ועיין ביו"ד רמב סעיף יח, ובט"ז שם ובס"י דפ"ב.

לס"ת למקרי אורייתא אצטריך צדיק, וצדיק אקרי וכו', שתיתאה דסליק מאינן שבעה (ס) קח.

יח. יו צדיק הראשון בריבו ובא רעהו וחקרו: (סח) ת"ח על דא אקדים [יצר הרע] עם בר נש ביומא דאתיליד בגין דיהימין ליה, דהא כד אתי יצר טוב לא יכיל ב"ב למהימנא ליה דמי עליה כמטולא, כגוונא דא תנינן, מאן הוא רשע ערום (סא) דא הוא מאן דאקדים לאטענא מלוי לקמי דיינא עד לא ייתי חבריה מארי דדינא וכו' כגוונא דא (הוא ג"א האי) רשע ערום כד"א קט והנחש היה ערום והוא אקדים ושרי עמיה דב"נ עד לא ייתי חבריה לאשראה עליה, ובגין דאיהו אקדים וכו' כד אתי חבריה דאיהו יצר טוב אבאיש ליה לב"נ בהדיה ולא יכיל לוקפא רישיה כאילו אטעין על כתפיה כל מטילין דעלמא וכו' וע"ד אמר שלמה קי וחכמת המסכן בויהו ודבריו אינם נשמעים וכו', וע"ד כל דיינא דקביל מבר נש מלה עד לא ייתי חבריה כאילו מקבל עליה טעווא אחרא למהימנותא, אלא ובא רעהו וחקרו ודא הוא ארח דבר נש זכאה וכו' דלא הימין להתוא רשע ערום דיצר הרע, עד דייתי חבריה דאיהו יצר טוב קיא.

מראה מקומות

קח ז' שלח קסד, ע"א ע"ב. קט כראשית ג, א. קי קהלת ט, טו.
קיא ז' וישב קעט, ע"ב.

ביאור

פירוש אחר שתיבת צדיק נאמר על הקרוי לעלות לתורה שצריך שיהיה צדיק וצדיק הוא הששי מהשבעה עולים.
סח) ת"ח, בא וראה על זה מקדים היצר הרע לאדם בעת הולדו בכדי שהאדם יאמין לו לכל עצותיו הרעות ואח"כ בשבא היצר טוב כשנעשה בו י"ג שנה לא יכול האדם להאמין לו והוא נחשב אצלו כמשא כבד, ובאופן זה למדנו, מי הוא נקרא רשע ערום מי שמקדים להטעים לסדר טענותיו לפני הדיין קודם שבא חברו בעל דינו, ובאופן זה הוא רשע ערום כמו שכתוב והנחש ה"י ערום שהוא מקדים ושורה.

עם האדם קודם שיבא חברו היצר טוב ומפני שהוא מקדים לבוא אז כשבא חברו שהוא היצר טוב לא יוכל האדם להאמין בו ואיננו יכול להרים ראש נגד היצה"ד כאילו טען על כתפיו כל משאות שבעולם מפני שכבר הורגל כמעשים רעים. וע"ז אמר שלמה חכמת המסכן בויהו ודבריו אינם נשמעים. ומפני זה כל דיין שמקבל דברי טענות בעל דין אחד קודם שיבוא חברו נחשב כאילו מקבל עליו עבודה זרה לאמונה אלא ובא רעהו וחקרו וזה הוא דרך איש צדיק שאינו מאמין לדברי הרשע ערום היצר הרע עד שיבוא חברו שהוא היצר ט"ב.

תורה אור

(ס) עיין במג"א באו"ח סי' רפכ ס"ק ט.
(סא) סוטה כא, ע"ב, רשע ערום אי"ד יוחנן זה המטעים דבריו לדיין קודם שיבוא בעל דין חברו.

יח. כב מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה: ט) והשרוי בלא אשה שרוי בלא רצון קיב.

יט. ב גם בלא דעת נפש לא טוב ואץ ברגלים חוטא: ע) כתיב בהו בישראל קיג אשר הבדלתי אתכם מן העמים להיות לי וכתיב והתקדשתם והייתם קדושים וכו' וקרא אכריו ואמר קיד אל תהיו כסוס כפרד אין הבין (סב). במה אתפרשן בני נשא מסוס ופרד, בקדושה דגרמייהו וכו' ועל דא זווגא דבני נשא הוא (סג) בומנין ידיעין וכו' לאתדבקא ביה בקב"ה והא אתערו. בפלגות ליליא קב"ה עאל בגנתא דעדן לאשתעשעא עם צדיקיא וכו' (סד) כדין עידן רעותא לאתקדשא בקדושה דקב"ה. וכו' ואינון חבריא דמשתדלי באורייתא. זווגא דלהון בשעתא דזווגא אחרא אשתכח והאי (סה) משבת לשבת לכוונא רעותא לאתדבקא ביה בקב"ה ובכנסת ישראל וכו' אי בני נשא אתרחקו מניה ועבדן כבעירי, אן הוא קדישא דלהון וכו' ושלמה מלכא צוות ואמר גם בלא דעת וגו' וכו' מאן הוא דעת דא קב"ה. נפש לא טוב, דא הוא גפש דאינון משכינ בעובדייהו, לא טוב דהא מסטרא אחרא

מראה מקומות

קיב ד"ח חקת נ, ע"ב. קיג ויקרא כ, כד. קיד תהלים לב, ט.

ביאור

ט) והשרוי מי שאין לו אשה הוא שרוי בלא רצון מה.
ע) כתיב בהו בישראל אשר הבדלתי אתכם מן העמים להיות לי וכתיב והתקדשתם וגו' והפסוק מכריו ואומר אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במה נבדלים בני אדם מסוס ופרד דק ע"י הקדושה שמקדשים את עצמם ומפני זה זוג בני אדם מישראל הוא בומנים ידועים ימים ידועים ושעות מיוחדות להתדבק בקב"ה, בחצי הלילה נכנס הקב"ה בגן עדן להשתעשע עם הצדיקים, ואז הוא עת רצון להתקדש בקדושה

דקב"ה ולהודג עם אשתו, והחברים שעוסקים בתורה בימי החול אזי הויוג שלהם הוא בזמן שיוג אחר נמצא וזהו משבת לשבת כליל שבת, ולכזן להדבק בהקב"ה ובכנסת ישראל ואם בני אדם מתרחקים ממנו ועושים כהמות איפוא הוא הקדושה שלהם. וע"ז אמר שלמה פה, גם בלא דעת מי הוא דעת זה הקב"ה היינו אם עושים בלא קדושה לשם הקב"ה אז ממשכים נפש לא טוב זה הוא נפש שהם ממשכים במעשיהם או הנולד מהמעשה יש בו נשמה לא טובה, לא טוב מסני

תורה אור

(סב) פסחים קיג, ע"ב, ששה דברים נאמרו בכוס אוהב את הזניה.
(סג) ברכות כב, ע"א, שלא יהו ת"ח מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים, כתיבות סא, ע"ב, במשנה.
(סד) נדרים כ ע"א—ע"ב אימא שלום וכו'.
(סה) כתובות סב, ע"ב, עונה של ת"ת אימת א"ר יהודה אמר שמואל מערב שבת לערב שבת.

אתמשכאן עליהו נפשתא, דלאו איהו טוב בגין דלא מכווני לבייהו לקב"ה (סו), מאן דאתלהיט ביצר הרע בלא רעותא וכוונה דלכא לקב"ה מסטרא דיצר הרע אתמשך עליה נפשא דלאו איהו טוב הה"ד דכתיב גם בלא דעת נפש לא טוב ואץ ברגלים חוטא, מאן דאיהו אץ ודחי שעתא בלא רעותא קדישא, חוטא קטן.

יט, יד ב"ת והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת : עא) וכי נחלת אבות אינהו והא קב"ה יהיב כלא לב"נ, אלא דכיון דאחסין ביתא לב"נ וממונא, לזמנין (לפעמים) דיחסין כלא לבריה ויהא אחסנא דאבות, אבל ומה' אשה משכלת בגין דאתתא כד אחסין לה ב"נ, מעם קב"ה אחסין לה, דהא לא יחסון לה קב"ה לב"נ, אלא (סז) כד מכרייין עליה ברקיעא דקב"ה מזווג זיווגין, עד לא ייתון לעלמא, וכד זכו בני נשא לפום עובדיהון הכי יהבי לון אתתא וכלא אתגליין קמיה דקב"ה ולפום עובדין דזכאין הכי מזווג זיווגין קטן.

ב"ת והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת : עב) דהא ממונא באתתיה וכי ליה בר נש הה"ד בית והון וגו' ומה' אשה משכלת מאן דזכי באשה משכלת זוכה בכלא וכתיב קיז בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר קיח.

מראה מקומות

קטן ד תזריע מט, ע"ב קטן ז' ויחי רכט, ע"א. קיז משלי לא, יא.
קיח ז תזריע נב, ע"א

ביאור

שמשכימ עליהם נשמה שהיא לא טובה מפני שלא כחוו לבם להקב"ה מי שעושה המעשה בהתלהבות התאוה ביצר הרע או מצד היצר הרע נמשך עליו נפש שהוא לא טוב ונתן שכתוב טה גם בלא דעת נפש לא טוב.

עא) וכי נחלת אבות אינהו האם בית והון הוא נחלת אבות הרי הקב"ה נתן הכל לבני אדם, אלא הכונה שכית אם יש לו או לפעמים שמוריש הכל לבנו אבל ומה' אשה

עב) דהא ממונא שהרי לממון זוכה איש, בזכות אשתו, ומי שזוכה באשה משכלת זוכה בהכל, דהיינו בעושר וכל טוב, וכמו שכתוב במשלי בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר.

תורה אור

(סו) עיין בטוש"ע א"ח סי' ר"מ, בשם הראב"ד.

(סז) סוטה ב, ע"א, א"ד יהודה אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הח"ד בת קיל יוצאת ואומרת בת מלוני לסלוני,

יט, יז מלוה ה' חונן דל וגו' : עג) בתרין אלין אויף ב"ג לקב"ה, (סח) כד חייס ליה למסכנא, (סט) וכד אפיק בשבתי וזמני, דהא כלא אויף לקב"ה כד"א מלה ה' וגו' ק"ט.

יט, כג ושבע ילין בל יפקד רע : עד) כד אזיל בארח מישר כדין בל יפקד רע קכ [לא יהי' לו מקרה לילה] עה) ת"ח לאו למגנא מתעדי עליה בחלמא (להודיעו חלום רע) בגין למתבע עליה רחמי, ווי לההוא בר נש דא דלא מתעדי עליה ולא אודעו ליה בחלמא, ע) דדא אקרי רע, בל יפקד רע, בל יפקד, בגין דאיהו רע קכא.

כ, כב אל תאמר אשלמה רע קוה לה' וישע לך : עו) ת"ח קב"ה עביד ליה לבר נש לאתתקפא בה באורייתא ולמיהך בארח קשוט ולסטר ימינא וכו', ובגין דבעי ליה למיהך לסטר ימינא אית לון לאסגא: רהימו דא עם דא, ולא יהא דבבו דא עם דא, בגין דלא לאכחשא ימינא, דאיהו אתר דישראל מתדבקן ביה וכו'.

מראה מקומות

קיט ז' פקודי רנה, ע"א. קכ ז' בראשית נו, ע"א. קכא ז' אמר קה, ע"ב.

ביאור

עג) בתרין אלין יש שני דברים שאם אדם מוציא על זה הוצאות הוא מלוה להקב"ה והקב"ה מחזיר לו מה שהוציא חוץ מההכנסה שנקצב לו מהשמים בראש השנה על כל השנה והם אחד. כך חייס כשמרחם על עני וגותן לו צרכיו שני כשמוציא הוצאות על שבתות וימים טובים להתענג בהם.

עד) כד אזיל כשאדם הולך בדרך הישר לא יפקד ברע היינו שלא יהיה לו מקרה לילה והוצאת ז"ל.

עה) ד"א פירוש אחר בל יפקד האיש שאין פוקדין אותו בחלום, זהו סימן שהוא רע, מפני

שאם חולם איזו חלום רע והו סימן טוב בכדי שיעשה תשובה שלא בחנם מתעוררים עליו מן השמים שיחלום חלום וזהו בשביל שיבקש רחמים על עצמו, וינצל מן הרע, אוי לו לאדם שאין מתעוררין עליו ולא מודיעים לו בחלום וזה נקרא, רע.

עו) ת"ח בוא וראה הקב"ה עשה את האדם שיתחוק בעסק התורה ולמיהך וללכת בדרך האמת ולצד ימין ומפני שצריכים הם ללכת לצד ימין שהוא חסד, עליהם להרבות אהבה זה עם זה ושלא יהא שום שנאה בין אדם לחבירו בכדי שלא להחליש את הימין שהוא

תורה אור

(סח) ב"ב י, ע"א, אמר ר' יוחנן מ"ד מלוה ה' חונן דל וכו' כביכול עבד ליה לאיש מלוה. (סט) ביצה טו, ע"ב, א"ר יוחנן משום ר"א ב"ר שמעון אמר להם הקב"ה לישראל בני לח עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע. וכדאי לציין כי הזהר מוכיח רק שני דברים שאם מוציא עליהם הוצ' הקב"ה מחזיר לו ובביצה טז ע"א נזכר שגם הוצ' בניו לתלמוד תורה מחזיר לו הקב"ה.

ע) ברבות יד, ע"א, ואמר ר' יונה א"ר זירא כל הלן שבעה ימים בלא חלום נקרא רע וכו'.

בג"כ איהו יצר טוב ויצר רע, וישראל בעיין (עא) לאתקפא ליצר טוב על יצר רע, וכו' ומאן דהוה פגים אשלים ליה בחטאוי וכו' ובגין כך בעי בר נש לאזדהרא דלא ישתלים ההוא יצר רע בחטאוי וכו' ובגין כך אל תאמר אשלמה רע קוה אל ה' וישע לך קכב. (עין בעמוד רעא)

כ. כו נר ה' נשמת אדם : עז) שאילנא ליה (לרשב"י) מאי האי דכל עמין דעלמא לא עבדין נענועא אלא ישראל בלחודייהו. דכד לעאן באורייתא מתנענען הכא והכא וכו' ולא, יכלין למיקם בקיומיהו, וכו' יתיב שעתא ובכה, אמר ווי לבני נשא דאזלין כבעירי חקלא בלא סוכלתנו, במלה דא בלחודוי אשתמודען נשמתהון קדישין דישראל, בין נשמתהון דעמין עכו"מ, נשמתהון דישראל אתגזרו מגו בוצינא קדישא דדליק, דכתיב נר ה' נשמת אדם, והאי נר בשעתא דאתאחד (נ"א דאתדליק) מגו אורייתא דלעילא לא שכיך נהורא עליה אפילו רגעא, ורזא דא קכג אלהים אל דמי לך, כגוונא דא כתיב קכד המזכירים את ה' אל דמי לכם. לא שכיבו לכון, נהורא דשרגא כיון דאתאחדא גו פתילה וכו' מתנענעא נהורא לכאן ולכאן וכו' כגוונא דא ישראל דנשמתיהו מגו ההוא נהורא דשרגא, כיון דאמר מלה

מראה מקומות

קכב ז' מקץ דא, ע"א. קכג תהלים פג, ב. קכד ישעיה סב, ו.

ביאור

הצדדים ולא יכולים לעמוד בשקט, יתיב ישב ר"ש ובכה, אמר אוי להם לבני אדם שהולכים כבהמות השדה בלי הבנה ושכל. בדבר הזה בלבד ניכרים ההפרש בין נשמותיהם של ישראל שהם קדושים ובין נשמות של עמי עכו"ם. נשמותיהם של ישראל נגזרו מן נר קדוש שדולק ובו ער דכתיב נר ה' נשמת אדם, והנר בזמן שמתאחד (או נדלק) עם התורה שלמעלה איננו שקט אפילו רגע וזהו סוד הפסוק אלהים אל דמי לך, ובאופן זה כתיב במקום אחר המזכירים את ה' אל דמי לכם מאור הנר מכיון שהוא מתאחד עם הפתילה מתנענע האור לכאן ולכאן, ובאופן הזה ישראל שנשמותיהן הן מהמאיר של הנר הקדוש מכיון שאומר תיבה

המקום שישראל מתדבקים בו, ומפני זה יש בכל אדם יצר טוב ויצר הרע וישראל צריכים לחזק ולהגביר את היצר טוב על היצר הרע, ומי שהוא פגום היינו שחוטא או היצר רע הוא נשלם בחטאי האדם וע"י החטאים הוא מתחזק ומתגבר על האדם, ומפני זה צריך האדם להזהר שלא ישתלם ולא יתגבר היצר הרע ע"י עונותיו וזהו כחנת הפסוק אל תאמר אשלמה רע קוה אל ה' וישע לך.

עז) שאילנא ליה שאלתי את רשב"י למה זה שכל עמי העולם הם לא מתנענעין בעת שמדברים או מתפללים ורק ישראל לבד טבעם שבזמן שעמלים בתורה הם מתנענעין לכל

תורה אור

(עא) א"ר לוי בר חמא אמר ר"ש בן לקיש לעולם ירגיו אדם יצר טוב על יצר הרע. (עא"א) עיין בבעל הטורים שמות כ, טו וידא העם ויגעו ע"כ מתנענעים בשעת לימוד התורה.

חדא דאורייתא הא נהורא דליק וכו' ומתנענען לכאן ולכאן וכו' וכתוב קכ"ה אדם אתם. (עב) אתם קרויין אדם ולא אומין עכרים קכו.

נר ה' נשמת אדם: (עזא) מה הנר מאירה באפילה אף נשמתו של אדם מאירה בגוף קכ"א.

כ"א, כג שומר פיו ולשונו: (עח) ינטר פומא מכלא, ינטר פומיה ולישניה, ינטר פומיה ממכלא וממשתאי דמסאב לנפשא וכו' וינטר לישניה ממלין בישין דלא יסתאב בהו, ויתרחק מנייהו, ולא יהא ליה חולקא בהו קכ"ז.

כ"ב, ג ערום ראה רעה ויסתר ופתיים עברו ונענשו: (עט) האי קרא אתמר על נת, דעאל לתיבותא ואסתתר בה כו' דעד לא עאל לתיבותא חמא ליה למלאך המות דאזיל בינייהו ואסחר לון, כיון דחמא ליה עאל לתיבה ואסתתר בגוה הה"ד ערום ראה רעה ויסתר. ראה רעה דא מלאך המות וכו' ר' יוסי אמר ערום ראה רעה ונסתר (ויסתר לא כתיב), אהדר על מה דאתמר בזמנא דמותא שריא בעלמא בר נש חכים יסתר, ולא יקום לבר, ולא יתחזי קמי מחבלא, בגין דכיון דאתייהיב ליה רשו יחבל כל אינון דישתכחון קמיה ויעברון קמיה באתגליא.

מראה מקומות

קכ"ה יחזקאל לה, לא. קכו ז' פנחס רית, ע"ב. קכ"א ז"ה רות פו, ע"ב.
קכו ז' שמיני מא, ע"א.

ביאור

אחת מהתורה נדלק האור ומתנענעים לכאן ולכאן וכתוב שרק ישראל נקראים אדם ולא

אומות העולם לכן מה שכתוב פה נר ה' נשמת אדם הכונה רק על נשמות ישראל.

עזא) מה הנר שלכאורה לא מובן למה נמשלה הנשמה לנר לכן מבאר שכמו שהנר מאיר במקום חשך ואפילה כן הנשמה מאירה בהגוף החשך והמגושם.

עח) ינטר פומא מכלא ישמר הפה מהכל ישמר הפה והלשון, ישמר פיו ממאכל וממשתה האסור שמטמא להנפש, וישמר לשונו מלשון

תורה אור

(עכ) ב"מ קיד, ע"ב, דתניא רשכ"י אומר וכו' ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם, אתם קרויין אדם ואין ע"א קרויין אדם.

וכו' ופתיים עברו ונענשו עברין קמיה ואתחזיין קמיה ונענשו. ד"א עברו, עברו פקודא (דא) (נ"א דמאריהון) ונענשו, ד"א ערום ראה וכו' דא נח, ופתאים עברו ונענשו אלין בני דריה קכח.

ערום ראה רעה ונסתר : וערום ראה רעה ונסתר (פ) כגון נח (נ"א בגין נח) והכי צריכים ישראל לאתכסאה מנייהו בגלותא, בלבושיהון, בנשיהון, בעותרא דלתון, ולא למגנא אמרו מארי מתניתין (עג) דלית ברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין קכט.

כב, ד עקב ענוה יראת ה' : (פא) תאנא (עד) מי שיצא מן היראה ונתלבש בענוה ענוה עדיף, ונכלל בכלהו, הה"ד עקב ענוה וגו', כל מי שיש בו יראת שמים זוכה לענוה, כל מי שיש בו ענוה זוכה לחסידות וכו' כל אדם שיש בו חסידות, נקרא מלאך ה' צבאות קל.

כב, ט טוב עין הוא יברך : (פב) מאן דמברך לקב"ה מגו שבעא, בעי לכונא לביה ולשוואה רעותיה בחדוה ולא ישתכח עציב אלא דיברך בחדוה וכו' וכמה דאיהו מברך בחדוה ובעינא טבא הכי יהבין ליה בחדוה ובעינא טבא וכו'.

מראה מקומות

קכח ו' נח סט, ע"א. קכט ז"ה יתרו לא, ע"ב.
קל ו' נשא קמה, ע"א ע"ב; וגם בתקורו בהקמה ה, ע"ב.

ביאור

וישחית כל אלה שנמצאים לפניו בגלוי, ופתיים עברו ונענשו, עברו קמיה עברו לפניו ונתראו לפניו ונענשו. ד"א עברו פירוש אחר על עברו, שעברו על מצות ה' ונענשו ואולי הפירוש שעברו על מצות ה' שהזהירם להסתר ונענשו, ד"א פירוש אחר ערום וכו' זה מה ופתיים וכו' אלו בני דורו.

שלהם בכדי שלא יתקנאו בהם ולא למגנא ולא בתנם אמרו בעלי המשנה שאין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי המכוסה מהעין (פא) תאנא למדנו עיין בסנים ואין צריך ביאור.
(פב) מאן דמברך לקב"ה מגו שבעא מי שמברך ברכת המזון כששבע צריך לסוון לבו ולעשות רצונו בשמחה ולא ימצא עצב, אלא יברך ברכת המזון בשמחה וכמו שהוא מברך לה' בשמחה ובעין טוב. כן יתנו לו מן השמים בשמחה ובעין טוב, וזהו כונת

תורה אור

(עג) תענית ה, ע"ב, וא"ר יצחק אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין ; ב"מ מב, ע"א. (עד) עיין בירושלמי שכת ס"א ה"ג מימרא דר' פנחס בן יאיר ; שקלים פ"ג, ה"ג ; ע"ז כ, ע"ב ; מדרש שהש"ר פ"א.

ועל דא כתיב (עה) טוב עין הוא יבורך. כל מאן דמברך ברכת מזונא כדקא יאות בחזרה דרעותא דלבא, כד סליק מהאי עלמא אתר אתתקנא ליה גו רזין עזאין בהיכלין קרישין וכו' עיי"ש עומק פירושו קלא.

טוב עין הוא יברך וגו' : פג) תאנא, כל כהן דלא רחמין ליה עמא, לא יפרוס ידוי, ועובדא הוה בחד כהן דקם ופריס ידוי ועד דלא אשלים אתעביד תלא דגרמי, מ"ט משום דלא בריך בחביבותא, וקם אחר ופריס ידוי וברוך ואתתקן הווא יומא, כל כהן דהוא לא רחים לעמא או עמא לא רחמין ליה לא יפרוס ידוי לברכא לעמא דכתיב טוב עין הוא יבורך אל תקרי יבורך אלא יברך קלב.

טוב עין הוא יברך : פד) אל תקרי יבורך אלא יברך (עו) בגין דהוא הוה זמין דיתקיים ברכתא על ידיה בהאי, ואית ב"נ דהוה זמין לאתקיימא לוטין על ידיה, ובכל מה דישגח לייתי ליוטיא וכו' כגון בלעם דאקרי רע עין (עז) וכו' ואע"ג דברך ברכתיה לא ברכתא ולא אתקיים (עח) וכד הוה לייט כל מאן דלייט אתקיים וכו', מה כתיב בהו בכהני טוב עין הוא יבורך דהוא הוה זמין בהאי ושאר

מראה מקומות

קלא ז' ויקהל רית, ע"א ע"ב. קלב ז' נשא קמו, ע"ב.

ביאור

הדברים טוב עין הוא יברך, עוד פירוש ע"ה, כל מי שמברך ברכת המזון בנכון בשמחה ובחזרה ברצון הלב, או בשנסתלק מהעולם הזה, מתוקן לו מקום בהיכלות קדושים. פג) תאנא, למדנו כל כהן שהעם אינם אוהבים אותו לא ישא כפיו, ומעשה היה בכהן אחד שעמד ונשא ידיו וקודם שגמר נעשה גל של עצמות, למה, משום שלא ברך בחביבות ואהבה, ועמד אחר ופדש ידיו וברך ברכת בהנים ונתקן היום ההוא, כל כהן שאיננו אוהב את העם או שהעם אינם אוהבים אותו, לא יפרוס ידיו לברך את העם, וזהו שכתוב טוב

עין הוא יבורך אל תקרי יבורך אלא יברך, מפני שכתוב יבורך חסר וא"ו והוא כמו שכתוב יברך. פד) אל תקרי יבורך בנקודת חולם הבית שהפירוש יתברך אלא תקרא יברך בקמץ תחת הבית והיינו שמי שהוא טוב עין או אם מברך לאיזו אדם ברכתו מתקיימת, ויש אדם שהוא מזומן שיתקיימו קללוהו וכל מקום שנתן עיניו שולט עין הרע וקללה כמו בלעם שנקרא רע עין והגם שברך את ישראל ברכותיו לא נתקיימו וכל מי שקילל הקללות נתקיימו והפסוק הזה נאמר גם על הכהנים שהם מוכנים

תורה אור

(עה) כתיב יברך חסר וא"ו והקרי יבורך לכן נדרש שאם יברך בטוב עין ובשמחה להקב"ה כן יבורך ממקור הברכות בכל טוב ועיין סוטה לת, ע"ב, ואמר ר' יהושע בן לוי וכו' ; במ"ד פכ"א. (עו) עיין סוטה לת, ע"ב.

(עז) אבות פ"ה מכ"ד.

(עח) סנהדרין קה, ע"ב, א"ר אבא בר כהנא כולם חזרו לקללה וכו'.

ברכתא באשגחותא דיליה, ועל דא תנינן יסטי ב"נ אפילו ממאה ארחין ולא יערע בב"נ דאית ליה עינא בישא קלג.

כג. ו אל תלחם את לחם רע עין: ר' חייא פתח אל תלחם וגו' פה) בגין דנהמא או הנאה דההוא בר נש דהוי רע עין (עט) לאו איהו כדאי למיכל ולא תהני מניה, דאי כד נחתי ישראל למצרים לא יטעמון נהמא דמצראי לא אשתבקו בגלותא ולא יעיקון לון מצראי. א"ל ר' יצחק והא גזרא אתגור, א"ל כלא איהו כדקא יאות דהא לא אתגור במצרים דווקא דהא לא כתיב קלד כי גר יהיה זרעך בארץ מצרים אלא בארץ לא להם וגו' וכו'.

פו) אמר ר' יצחק מאן דאיהו בעל נפש (ס"א לא ייכול עם בר נש) דמיכליה יתיר משאר בני נשא, או מאן דהוא אזיל בתר מעוי וכו' יכוס גרמיה ולא ייכול מנהמא דיליה, דלית נהמא בישא בעלמא, בר מההוא לחם רע עין מה כתיב קלה כי לא יוכלון המצרים לאכל עם העברים לחם וגו' הא לך לחם רע עין קלו.

אל תלחם את לחם רע עין: פו) וא"ר יצחק בג"כ כהנא דבריך בעינא טבא ברכתיה אתקיים, ודלא מברך בעינא טבא כתיב אל תלחם וגו' וכו' כלומר אל תבעו מיניה ברכתא כלל קלז.

מראה מקומות

קלג ז' אחרי סג, ע"ב. קלד בראשית טו, יג. קלה שם מג, לב.
קלו ז' שמות ג, ע"א. קלו ז' נשא קמו, ע"ב.

ביאור

לזה לברך ושברכותיהם יקוימו ועל זה למדני יטה אדם ממאה דרכים ולא יפגע באדם שיש לו עין רעה.
פה) בגין דנהמא מפני שהלחם וההנאה של האיש שהוא רע עין, לא כדאי לאכול וליהנות ממנו שאם כשירדו ישראל למצרים לא היו טועמין לחם של המצריים לא היו נשארים בגלות ולא היו מצירים להם המצרים, אמר לו ר' יצחק לרי חייא איך אתה אומר שלא היו נשארים שם בגלות, והרי הגזירה היתה כבר מימי אברהם אבינו, ע"ז ענה לו ר' חייא הכל הוא כדברי, שהרי לא נגזרה הגזירה שיהיו לחם רע עין.

פו) וא"ר יצחק שהפסוק הזה נאמר על הכהנים שאם מברך בעין טובה או ברכתי

תורה אור

(עט) עיין זולין ז, ע"ב.

כג. כד ג'ול יגול אבי צדיק יולד חכם וישמח בו (הקרי: גיל יגיל אבי צדיק ויולד חכם ישמח בו) פח) גיל יגיל אבי צדיק דא קב"ה, ויולד חכם ישמח בו כתיב בתוספת וא"ו דא קב"ה הוא לעילא קלח.

גיל יגיל אבי צדיק: פט) כבד את אביך בכל זיני יקר למחדי לחן בעובדי דכשראן כד"א גיל יגיל וגו' ודא איהו יקרא דאבוי ודאמיה קלט.

כג, כה ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך: צ) כיון דכתיב ישמח אביך ואמך מאי ותגל יולדתך דהא באמך סגיא, אלא ישמח אביך (פ) דא קב"ה, ואמך דא כנסת ישראל, ותגל יולדתך ילדתך דלמטה קמ.

כד, ג בחכמה יבנה בית: צא) שלשה דברים צריך אדם לעשות בדרכי העולם ואלו הן: לבנות בית מושבו, וליטע כרם להתפרנס בו, ואח"כ לקחת לו אשה ולהוליד בנים לפרנסם בהם וכו', וממי אתה למד מהקב"ה, קודם בנה בית וכווננו, וזימן כל הפרנסה והמוזנות וכו', ברא את הבהמות והחיות והעופות והדגים הצמחים והאילנות וכו', לאחר שהכין הבית והפרנסה הביא את האדם וברא אותו ואת אשתו והולידו בנים ועשו ישוב בבית, וע"כ נאמר בראשית אותיות צב) בית ראש קמא. עיין בפ' בראשית.

מראה מקומות

קלח ז במדבר קיט, ע"א. קלט ז יתרו צג, ע"א. קמ ז במדבר קיט, ע"א.
קמא ז"ה ה, ע"ב; כפול בפ' בראשית.

ביאור

מתקיימת ומי שאינו מברך נעין טובה עליו נאמר אל תלחם לחם רע עין כלומר אל תבקש ממנו ברכה.
פח) גיל יגיל אבי צדיק, זה הקב"ה, ויולד חכם ישמח בו זה אביך שמלמטה, ד"א פירוש אחר. גיל יגיל אבי צדיק, זה אביך שמלמטה, ויולד חכם ישמח בו בתוספת וא"ו זה קב"ה למעלה.
פט) כבד את אביך ואת אמך בכל מיני כבוד לשמח אותם. ולא רק שתעשה להם טובות אלא גם שתלך בדרך ישועה ולעשות מעשים טובים בכלל וזה הוא כבוד אב ואם.
צ) כיון דכתיב ישמח אביך ואמך למה עוד הכפל לשון ותגל יולדתך הרי מספיק מה שכתוב קודם ואמך, אלא ישמח אביך זה קב"ה, ואמך זה כנסת ישראל, ותגל ילדתך שלמטה היינו אב ואם ממש.
צא) שלשה דברים עיין בפנים ואין צריך ביאור.
צב) כלומר תחלה יבנה בית, סוטה מד א.

תורה אור

(פ) ברכת לה, ע"ב.

כד, י התרפית ביום צרה צר כחכה: צג) התרפית, אי ארפי ידוי מאורייתא, ביום צרה צר כחכה, מאי צר כחכה צר כח כ"ה דהא איהי תדיר לימינא ונטירו דילה תדיר על ב"נ וכו' וכדין דחי ליה לרע לבר וכו' ולא יכיל לקטרגא ליה, וכד ב"נ אסטי מארחוי דאורייתא ואתרפי מנה כדין צר כח כה, בגין דההוא רע דאיהו שמאלא שליט עליה דבר נש, ודחי ליה להאי כה לבר.

ד"א צר כחכה וכו', בשעתא דבר נש אתרפי מאורייתא ואזיל בארחא דלא כשרא כמה בעלי דבבו זמינין ליה למהוי ליה קטיגורין ביומא דעקו ואפילו נשמתיה דבר נש דאיהי חילא ותוקפו דיליה איהי מארי דבבו לקבליה דכתיב צר כחכה קמב.

כד, טו כי שבע יפול צדיק וקם: צד) ושבע ארעין אינון ארץ, אדמה, ארקא, גיא, ציה, נשיה ותבל, ואינון שבע מדורין דגיהנם ההיא נפשא דלא חזרה בתשובתא באלין תלת [גלגולין] נחית לה קב"ה במדורין דגיהנם אלין ותמן אתנשי לדרי דרין, ואם הוא צדיק אתמר ביה כי שבע יפול צדיק וקם, א"ל ד' אלעזר ואם הוא צדיק אמאי נחית תמן, אלא בגין לאפקא מתמן כל נפשא ונפשא מאלין דהרהרו בתשובתא ומתו בקצרות שנין ואיהו טרח בגיניהו קמג.

מראה מקומות

קמב ד' ויצא קנב, ע"ב; ז' וישלח קעו, ע"ב. קמג תקי"ו תלי"ב עו, ע"ב.

ביאור

גיהנם הנפש הזאת שבהיותה בעולם הזה חטאה ומתה בחטאיה ונבזר עליה להתגבל ולבוא לעולם הזה פעם שני ופעם שלישי ואם גם בהיותה בפעם שלישי בעולם הזה לא עשתה תשובה או אחרי פטירת האדם הנה נחית מורידה הקב"ה להנשמה הזאת במדורי הגיהנם האלו ושם נשכח לדורי דורות ובשביל זה נמצאים שבעה מדורי גיהנם, ואם האיש הזה היה צדיק עליו נאמר בפסוק זה כי שבע יפול צדיק וקם היינו שיווד לשבע מדורי גיהנם ועולה משם ועל זה שאל ר' אלעזר ואם האיש הוא צדיק למה יורד לשבע מדורי גיהנם אלא בשביל להוציא משם ולהעלות הנפשות אלו שפחיתים הרהרו לעשות תשובה ומתי בקצרות שנים ולא הספיקו לעשות תשובה בחייהם או בשביל אלו הצדיק טורח ויורד לגיהנם להוציאם ולהעלותם.

צג) התרפית אם מרפה ידיו מן התורה או ביום צרה צר כחך מאי הכונה של צר כחך צר כח כה שהמדה כ"ה, תמיד כימינו של אדם ושמירה שלה על האדם ואז היא דוחה את הרע לחוץ ולא יכול לקטרג על האדם, וכשאדם נוטה מדרכי התורה ונרפה ממנה או צר כה, ונתרפה ממנו, מפני שהרע שהוא שמאל שולט אז על האדם ודוחה את מדת כה לחוץ.

ד"א עוד פירוש על הפסוק, בזמן שהאדם מרפה עצמו מהתורה והולך בדרך לא טובה כמה שונאים זמינים להיות לו מקטרגים ביום צרה, ואפילו נשמתו של האדם שהיא הכח והחזק שלו נעשית שונא לנגוד וזהו צר כחכה. צד) ושבע ארעין אינון בעולם יש שבע ארצות או שבע עולמות ארץ, אדמה, ארקא, גיא, ציה, נשיה, תבל, ובהם יש שבע מדורי

כד, כא ירא את ה' בני וגו' עם שונים אל תתערב: צה) דלא ישנה מסדרא דמהימנותא, דהא (פא) מקדמיתא בעי לאשתדלא בהאי יראה דאיהי פתחא דכולא, ולבחר בתורה דבכתב דאיהי לעילא, בגין דכל בר נש דלא דחיל חטאה, לית ליה רשו למיעל להאי פתחא דמהימנותא, כיון דמהאי פתחא דחיין ליה, מכלא דחיין ליה דלית ליה במאי דיעול לכולא וכו', וע"ד אתערז קדמאי (פב) כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת, דיתבא חכמה על כנה קמ"ד.

כה, ב כבד אלהים הסתר דבר וכבד מלכים חקר דבר; צו) דלית רשו לבר נש לגלאה מלין סתימין דלא אתמסרו לאתגלייא, מלין דחפא לון עתיק יומין. כד"א קמ"ה לאכל לשבעה ולמכסה עתיק, לאכול לשבעה עד ההוא אתר דאית ליה רשו ולא יתיר קמ"ו.

כו, יג כצנת שלג ביום קציר וגו'; ר' יהודה פתח וכו' (צז) כצנת שלג ביום קציר דאהני לגופא ולנפשא, ציר נאמן לשולחיו, אלו כלב ופינחס דהוו שליחי מהימני לגבי יהושע, ונפש אדוניו ישיב, דאהדרו שכינתא דלירא בהו בישראל ולא אסתלקא מניהו, ואלין דשדר משה גרימו בכיה לדרין בתראין

מראה מקומות

קמ"ד ז"ח תשא מה, ע"ב. קמ"ה ישעיה כג, יח. קמ"ו ד' אמור קה, ע"ב.

ביאור

צה) דלא ישנה שלא ישנה מסדר האמונה, מפני שמקודם צריך להשתדל שיהיה לו יראת ה' שהוא פתח לכל, ואח"כ יעסוק בתורה שבכתב, שהיא מעלה יותר גדולה, מפני שכל אדם שאינו ירא חטא אין לו רשות ליכנס להפתח של האמונה מפני שמהפתח הזה מדחין אותו ואז מהכל מדחים אותו, שאם אין לו יראת השם אין לו במה ליכנס לכל מקום, וע"ז התעורר הראשונים ואמרו באבות שכל מי שיראת חטאו קודמת לחכמתו, אז חכמתו מתקיימת, שאז יושבת החכמה על כנה ובסיסה. צו) דלית רשו שאין רשות לאדם לגלות

דברים סתומים שלא נמסרו לגלות מלין דברים שכסה עתיק יומין, וכמו שכתוב לאכל לשבעה ולמכסה עתיק שהכוונה לאכול ולשכוע מלימוד התורה עד המקום שיש לו רשות ללמוד ולא יותר.

צז) כצנת שלג ביום קציר שמהנה לגוף ולנפש כן ציר נאמן לשולחיו, זה נאמר על כלב ופינחס שהיו שליחים גאמנים ליהושע, ונפש אדוניו ישיב שהחזירו את השכינה לדוד בישראל ולא נסתלקה מהם. ואלו השליחים ששלח משה את המרגלים גרמו בכיה

תורה אור

(פא) שבת לא, ע"א—ע"ב, אמר דבה בר דב הונא כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים וכו' בהי עייל וכו'.
(פב) אבות פ"ג, מ"ט.

וגרימו לאסתלקא מישראל כמה אלף ורבבן, וגרימו לסלקא שכינתא מארעא מבינייהו דישראל קמז.

כה, יז הקר רגלך מבית רעך: צח) כלומר הוקר יצרך ולא ירתח לקבלך ולא ישלוט בך ולא תעביד הרהורא אחרא, מבית רעך, מאן בית רעך דא נשמתא קדישא דאעיל בה רעך, ויהב בגוך קמח.

הקר רגלך מבית רעך: צט) במאי אוקימנא הני קראי, רעך ורע אביך אל תעזב, וכתוב הקר רגלך, אלא הא אוקמוה חברייא (פג) האי קרא (ס"א בעולות ושלמים, והאי בחטאות ואשמות וכתוב וכו') בעולות כתיב קמט.

כה, כא אם רעב שנאך האכלהו לחם ואם צמא השקהו מים: ק) אלין אינון קרבנין דחג (פד), ואם צמא השקהו מים, אלין מים דרשימין הכא ביומוי דחג ביומא תניינא וביומא שתיתאה ושביעאה (פה) וסימן קנ ב"ז יבוזו לו.

מראה מקומות

קמז ז' שלח קנו, ע"א. קמח ז' בשלח נה, ע"ב. קמט שם. קנ שה"ש ה, ז.

ביאור

לדורות אחרונים וגרמו שכמה אלפים ורבבות מתו וגרמו לסלק השכינה מהארץ מבין ישראל. (צח) כלומר, הוקר יצרך שלא ירתח כנגדך ולא ישלוט בך, ולא תחשוב מחשבה זרה מבית רעך מי הוא בית רעך, זה הנשמה הקדושה שהכניס בך רעך הקב"ה ונתנה בתוכך. (צט) במאי אוקימנא איך יתיישבו הפסוקים שפה כתוב הוקר רגלך שהכונה הוא שלא שלא תלך לעתים תכופות לבית המקדש להביא קרבנות ובספק כ"ז, י להלך כתוב רעך ורעה אביך אל תעזוב שהכונה שתבקר לעתים קרובות

להביא קרבנות לבית המקדש אלא החברים רז"ל פירשו שהפסוק שכתוב אל תעזב הכונה ער עולות ושלמים שקרבנות כאלו תביא בכל פעם, והפסוק שכתוב הוקר רגלך נאמר על חטאות ואשמות שתזוהר שלא תבוא לידי חטאים בשוגג שלא תצטרך להביא קרבנות חטאות ואשמות. (ק) אלין אינון תחלת הפסוק הזה מדבר על הקרבנות של חג הסוכות שמקריבין שבעים פרים כנגד שבעים אומות להגן עליהם, וסוף הפסוק נאמר ומרמו על ניסוך המים שמנסכים בחג הסוכות על המזבח וורמזים בתורה בפי פיגחס בפרשת הקרבנות שביום שני נאמר

תורה אור

(פג) חגיגה ז, ע"א, דרבי לוי רמי כתיב הוקר רגלך מבית רעך וכתוב אבוא ביתך בעולות, לא קשיא, כאן בחטאות ואשמות כאן בעולות ושלמים ופירש"י שלא תחטא ותזקק להביא חטאת ואשם. (פד) סוכה נה, ע"ב, א"ר אלעזר הני שבעים פרים כנגד מי כנגד שבעים אומות ופירש"י לכפר עליהם שירדו גשמים בכל העולם לפי שנידונין בחג על המים. (פה) תענית ב, ע"ב.

מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, אליו אינון מים די מנסכי ישראל בחדוה וברחימו דקביה קנא.

כו, ב קללת חנם לא תבא : קא) ואוקמוה לו בויי, דאי קללת צדיקא היא, אפילו דלא אתכוון בה כיון דנפקא מפומיה נטל לה ההוא יצר הרע וקטרג בה בשעתא דסכנה (פו) וכו' ועל דא תנינן (פו) לעולם לא יפתח בר נש פומיה לשטנא בגין דנטיל ההיא מלה וקטרג בה לעילא ותתא, כל שכן מלה דחכם או מלה דצדיקא קנב.

כז, ב יהללך זר ולא פיד : קב) בספרא דחכמתא דשלמה מלכא הכי אמר, תלת סימנין אינון, סימן לעברה ירקון, סימן לשטות מלין, סימן דלא ידע כלום שבוחי וכו' והא כתיב יהללך זר ולא פיד, ואם לא זר, פיד, לאו הכי אלא אי לא הוי מאן דאשתמדע לך אפתח פיד למלא באורייתא ולאודעא מלי קשוט באורייתא, וכדין פתיחו דפומך באורייתא ישבחון מילך, ויגדעון מאן אנת

מראה מקומות

קנא ז' פנחס רנט, ע"א. קנב ז' וישלח קעה, ע"א.

ביאור

בדבריו ולא יפתח פיו לשטן מפני שהשטן לוקח את התיבה ומקטרג בה למעלה ולמטה אפילו דברים של איש פשוט, ובפרט דיבור של חכם או של צדיק.

קב) בספרא דחכמתא, בספר החכמה של שלמה המלך כך נאמר, יש שלשה סימנים, סימן לעבירה (של זנות) ירקון, מחלת ירקון, סימן לשטות מלין שמדבר הרבה, סימן שלא יודע כלום שבוחי, שמשבח את עצמו, שואלים והרי כתיב יהללך זר ולא פיד, שהכונה שאם אין זר או פיד אתה בעצמך תהלל ותשבח את עצמך, אבל זה לא כן, אלא כך הפירוש של הפסוק אם אין מי שמכיר אותך, אז תפתח פיך בתורה, ולהודיע דברי אמת בתורה, ואז

ונסכיהם ובששי ונסכיה ובשביעי כמשפטם הרי מים ירד מים מים וזה נרמז גם בשיר השירים שכתוב בויז היינו שני ששי ושביעי שעל זה נאמר שם מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה שזה נאמר על ניסוך המים שמנסכים ישראל בבית המקדש על המזבח בשמחה וחדוה ואהבת הקביה.

קא) ואוקמוה לו בראי הגם שפסוק זה כתוב לא באלף היינו שקללת תגם לא מתקיימת אבל רז"ל העמידו שצריך לקרוא גם לו בראי היינו שאם צדיק מקלל אף אם לא נתכוון לקלל אבל מכיון שיצאה הקללה מפיו לוקח אותה היצר הרע ומקטרג בה בזמן הסכנה להאיש שנאמרו עליו הדברים ועל זה למדנו שלעולם יוהר אדם

תורה אור

(פו) מכות יא, ע"א, אמר רב יהודה אמר רב קללת חכם אפילו בחנם היא כאה וכו' אמר ר' אבהו קללת חכם אפילו על תנאי היא כאה.

(פו) ברכות יט, ע"א, דאמר רשב"ל וכן תנא משמיה דר' יוסי לעולם אל יפתח אדם פה לשטן.

דלית מלה בעלמא דישתמודעון ליה לבר נש, אלא בזמנא דאפתח פומיה, פומיה הודע לבני נשא מאן הוא קנג.

כז, ה טובה תוכחת מגלה מאהבה מסתרת: קג) טובה תוכחת מגולה, מעולה, אי ההיא תוכחה מאהבה מסותרת מבני נשא, בגין דא, מאן דאוכח לחברוי ברחימותא, בעי לאסתרא מלוי מבני נשא דלא יכסוף מינייהו חבריה קגד.

טובה תוכחת מגלה מאהבה מסותרת: קד) אי ההיא תוכחת מאהבה, מסותרת מבני נשא, כגוונא דא מאן דאוכח לחבריה ברחימותא בעי לאסתרא מלוי מבני נשא דלא יכסוף מינייהו חבריה (פח) קגה.

כז, י רעך ורעה אביך אל תעזב: קה) דא קביה וכו' דישראל אקרונ אחים ורעים לקביה (פט) קגו.

כז, יד מברך רעהו בקול גדול בבוקר השכם קלה תחשב לו: קו) דאסיר ליה לבר נש לאקדמא שלמא לחבריה עד דלא יצלי צלותיה, ורוא דא אוקמוה דכתיב מברך רעהו בקול גדול וגו' ולאן איהו אסור עד דמברך ליה ברוא דקול גדול דאיהו עקרא דשמא קדישא קגז.

מראה מקומות

קנג ז' בלק קגג, ע"ב. קנד ז"ח בראשית ד, ע"ב. קנה ר' תוריע מ, ע"א.
קנו ז' בשלח נה, ע"ב. קגז ז' סקודי רכו, ע"ב.

ביאור

ישבחו דבריך וידעו מי אתה, מפני שאין דבר בעולם שיכירו את האדם אלא רק בזמן שפוחה פיו אז פיו מודיע לבני אדם מי הוא.
קג) טובה תוכחת מגולה אם התוכחה הזאת היא מאהבה, מסותרת מבני אדם, ומפני זה מי שמוכיח לחברו ברחימותא באהבה, צריך להסתיר הדברים מבני אדם דלא יכסוף שלא יתבייש מהם חבירו.
קד) אי ההיא תוכחת מאהבה אם התוכחה היא מאהבה היא מסותרת מבני אדם שכן הקביה באהבתו את ישראל מוכיח את האדם על מעשיו הבלתי טובים בסתר שלא יסבול

בושה ובוזיון, ובאופן זה כל מי שמוכיח את חברו באהבה צריך להסתיר דבריו מבני אדם שלא יתבייש חבירו.
קה) דא קביה זה שכתוב רעך ורעה אביך אל תעזב הכתנה על הקביה שמוהיר לבני אדם שלא יעזבו את ה' מפני שישראל נקראים אחים וריעים להקביה.
קו) דאסיר ליה לבר נש שאסור לו לאדם להקדים שלום לחברו קודם שמתפלל תפלתו וזהו סוד הפסוק הזה ואין זה אסור עד שמברכו בסוד דקול גדול שהוא עיקר שמו הקדוש.

תורה אור

(פח) עיין ערכין סו, ע"ב בברייתא, יכול אפילו משתנים פניו ת"ל ולא תשא עליו חטא. (פט) ש"ר פכ"ז; תנחומא פ' יחזרו ה.

כח. א וצדיקים ככפיר יבטח : קז) ככפיר כתיב, דהא מכל אינון שמחן לא כתיב אלא כפיר, ולא כתיב לא אריה ולא שחל ולא שחץ אלא כפיר דהוא חלשא וזעירא מכולהו, ולא אתרחיץ בחיליה, אע"ג דאיהו תקיף, כן צדיקיא לא אתרחיצו בעובדיהון השתא אלא ככפיר, אע"ג דידעין דתקיף חילא דעובדיהון לא אתרחצן אלא ככפיר ולא יתיר עיי"ש קנח.

וצדיקים ככפיר יבטח : קח) מאן דדחיל, חטאה איהו (צ) דכתיב קנט פחדו בציון חטאים וכו' [אבל] צדיקים ככפיר (צא) יבטח וכו' אי נזקא שכיח הכי הוא (צב) [שגם צדיק צריך לפחד] קס.

כח. יג ומודה ועוז ירחם : קט) מאי טעמא, מאן דמפרש חובוי בי דינא בדילין מניה בגין (צג) דבר נש קריב לגרמיה ולא אתדן על פומיה, ותו לא

מראה מקומות

קנח ו' תרומה קמג, ע"א. קנט ישעיה לג, יד. קס ז' ויחי רל, ע"ב.

ביאור

קז) ככפיר כתיב לאריה יש הרבה שמות ומכל השמות כתיב רק כפיר ולא כתיב לא אריה ולא שחל ולא שחץ, מפני שהוא חלש וקטן מכולם ולא אתרחיץ ואיננו בוטח בכוחו הגם שהוא גבור, כך הצדיקים אינם בוטחים עכשיו במעשיהם הטובים אלא ככפיר, הגם שיודעים שחזק כח מעשיהם. אינם בוטחים רק ככפיר ולא יותר.

קח) מאן דדחיל מי שהוא מפחד זהו סימו שהוא חוטא, וכן כתוב פחדו בציון חטאים אבל מי שהוא צדיק הוא בוטח בה' ואינו מפחד כמו אריה שאיננו מפחד משום בריה, ורק אם ההיזק שכיח אז גם צדיק צריך לפחד ולא ליכנס למקום סכנה.

קט) מאי טעמא למה אם הוא מודה, ירוחם, מפני שמי שמפרש חטאיו הבית דין שלמעלה נבדלים ממנו ואינם דנים אותו מפני שכל אדם קרוב לעצמו ואין דנים אותו על פיו, ואז אינם גותנים למקטרג שילמד עליו חוב, וזהו כלל כל מום שיש באדם יקדים ויאמר בעצמו ואז

תורה אור

(צ) ברכות ט, ע"א, ההיא תלמידא דהוה קא אויל בתריה דר' ישמעאל ב"ר יוסי בשוקא דציון חזייה דקא מפחיד אמר ליה חטאה את.

(צא) שם, מעשה בהלל הזקן שהיה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר אמר מובטח אני שאין זה בתוך ביתי וכו' סמוך לכו בטוח בה'.

(צב) עיין פסחים ה', ע"ב, שלוחי מצוה אינן גיוקין, היכא דשכיח היוקא שאני ולא ילך במקום סכנה.

(צג) יבמות כה, ע"ב ; סנהדרין ט, ע"ב.

שביק למקטרגא לאולפא עליה חובא (צד) מומא דבר נש יקדים ויימא ולא יהיב דוכתא לאחרא למימר, כדן קב"ה מחיל ליה הה"ד ומודה ועזב ירוחם קס"א.

כח. יד אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה: קי) כד חמי דדינא קשיא עלוי כדן יתער יראה וידחל למאריה כדקא יאות ולא יקשה לביה

וע"ד כתיב ומקשה לבו יפול ברעה, בהוא סטרא אחרא דאקרי רעה קס"ב.

כח. יז אדם עשק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו: קיא) [עיין פירושו בקהלת ד, א].

כח. כ איש אמונות רב ברכות ואץ להעשיר לא ינקה: קיב) דא הוא בר נש דמהימנותא דקב"ה ביה כגון רבי ייסא סבא דאף על גב דהוה ליה

מיכלא דההוא יומא למיכל, לא הוה מתקין ליה עד דשאל מזוניה קמי מלכא קדישא, לבתר דצלי צלותיה ושאל מזוניה קמי מלכא כדן הוה מתקין, והוה אמר תדיר לא נתקין עד דינתנון מבי מלכא.

קיג) ואץ להעשיר לא ינקה בגין דלא בעא לאשתדלא באורייתא דאיהי חין דעלמא דין וחין דעלמא דאתי קס"ג.

כח. כד גוזל אביו ואמו ואמר אין פשע חבר הוא לאיש משחית: ר') חייא פתח ואמר קיד) גוזל אביו וגון (צה) אביו דא קב"ה, ואמו דא כ"י, מאי גחל

מראה מקומות

קס"א ז' פנחס דלא, ע"א-ע"ב. קס"ב ז' בראשית יב, ע"א. קס"ג ז' מקץ קס"ט, ע"ב.

ביאור

אינו נותן מקום שאחר יאמר המום, ואז הקב"ה מחיל לו, וע"ז נאמר ומודה ועזב ירוחם.

קי) כד חמי כשרואה אדם שדינים קשים באו עליו וצרות באים עליו אז יתעורר ליראת ה' וידע כי הכל מה' ואז יוכה שימתקו הדינים ואל יקשה לבו לבלי לעשות תשובה ולא לפשפש במעשיו וע"ז כתוב פה ומקשה לבי יפול בהסטרא אחרא הנקראת רעה.

קיא) הפסוק הזה נתפרש בספרנו בקהלת שלפי דברי הזהר מדבר על מי שמתו בניו הקטנים בעונותיו עיי"ש.

קיב) דא הוא בר נש זה היא אדם שהאמונה

תורה אור

(צד) ב"ק צב, ע"ב, אמר לי רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי מלחא גנאה דאית בך קדים אמרה וכי.

(צה) ברכות לה, ע"ב.

כמד"א גזלת העני בבתיכם. מאן איהו, מאן דחמיד אתתא אחרא דלאו איהי בת זוגיה, תמן תנינן (צו) כל הנהגה מן העולם הזה בלא ברכה כאלו גזול לקב"ה וכ"י דכתיב גזול אביו וגו' כל הנהגה מן העולם הזה (צו) כלל, דא איהו אנתו, מאן דאתדבק באנתו למהני מנה, ואע"ג דאיהי פנויה, ואהני מנה בלי ברכה, כאילו גזול להקב"ה וכנסת ישראל, מ"ט, בגין דזווגא דלהון בשבע ברכות הוא וכו', חבר הוא לאיש משחית דא ירבעם, וכמה דאוקמוה ואומר אין פשע דאמר הא פנויה היא אמאי אסור, בגין דא גזול אביו ואמו הוי, ולא עוד אלא דחבר הוא לאיש משחית מאן איהו איש משחית דפגים דיוקנא ותקונא דלעילא, כ"ש מאן דחמיד לאנתו דחבריה לאתדבקא בה (ס"ה ואתדבק בה) דפגים יתיר, ועל דא אתפגים הוא לעלמין קסד.

ל. א נאם הגבר לאיתיאל לאיתיאל ואכל: (קטו) אמר שלמה איתיאל, וחכמתא דיליה הוא ואוכל, ואיכול למעבד רעותי, לבתר קסה ויקם ה' שטן לשלמה וגו' (צח) קסו.

מראה מקומות

קסד ז' תוריע מד, ע"ב, מה, ע"א. קסה מ"א יא, יד. קסו ד' נח עו, ע"א.

ביאור

אשה אחרת שאיננה בת זוגו, תמן תנינן שם במסכת ברכות לדנו, כל הנהגה מן העולם הזה בלא ברכה כאלו גזול להקב"ה וכנסת ישראל וכו' כל הנהגה מן העולם הזה כלל ולא מפרט מה, זה הוא אשה מי שמתדבק ומתחבר באשה להנות ממנה, והגם שהיא פנויה ונהנה ממנה בלי ברכה היינו שבע ברכות שמברכים לחתן וכלה, בעת החתונה, נחשב כאלו גזול להקב"ה וכנסת ישראל, למה מפני שזיוג שלהם הוא בשבע ברכות, חבר הוא לאיש משחית זה ירבעם וכמו שהעמדנו

שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים ואומר אין פשע שאמר הרי פנויה היא למה אסור, וע"י זה גזול אביו ואמו ולא עוד אלא שגם הוא חבר לאיש משחית במה הוא איש משחית מפני שפוגם הצורה והתקון שמלמעלה, כל שכן מי שחומד לאשת חברו להתדבק בה שפוגם יותר ועל זה הוא נעשה פגום לעולם.

קטו) אמר שלמה, שלמה המלך אמר אתי א"ל והחכמה שלו היא ואוכל לעשות רצוני ואחר כך כתיב ויקם ה' שטן לשלמה את הדד האדומי.

תורה אור

(צו) שם.

(צו) לדעתי הראיה היא מדכתיב סתם הנהגה וכמו שבכל הש"ס סתם עבירה הוא זנית כן סתם הנאה הכוונה מאשה, ויש עוד ראיה ממה שבגמרא הביאו סוף הפסוק חבר הוא לאיש משחית ובפרק ר' פי' לב כתיב נאף אשה חסר לב, משחית נפשו הוא יעשנה, וכן דרשו חז"ל בסנהדרין נו, ע"א. תנא דבי ר' ישמעאל כל מקום שנאמר השחתה אינו אלא דבר ערוה ועכו"ם.

(צח) עיין שמו"ד פ"ו לאיתיאל שאמר אתי אל ואוכל מה כתיב ביה ויהי לעת זקנה שלמה וגו',

ל, ד מי עלה שמים וירד וגו' : קטז) א"ר יוסי דא הוא משה דכתיב קטז ומשה
 עלה אל האלהים, מי אסף רוח בחפניו דא הוא אהרן, דכתיב קסח
 ומלא חפניו קטרת סמים דקה, מי צרר מים בשמלה, דא אליהו דכתיב קסט
 אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי, מי הקים כל אפסי ארץ דא
 הוא אברהם דכתיב ביה קע אלה תולדות השמים והארץ בהבראם (צט) אל תקרי
 בהבראם אלא באברהם, הוא תני האי, והוא אמר, מי עלה שמים דא קב"ה דכתיב
 ביה קעא עלה אלהים בתרועה, מי אסף וגו' דא קב"ה דכתיב קעב אשר בידו
 נפש כל חי, מי צרר מים דא קב"ה דכתיב ביה קעג צרר מים בעביו, מי
 הקים, דא קב"ה דכתיב' ביה קעד ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים,
 תו אמר מי עלה וגו' אלין אינון ארבע קטירי עלמא אש רוח מים ועפר, אמר
 ר' ייסא אתחזון מלוי דר' יוסי דלא מתקיימאן, כד מטו מלין אלין לגביה דר'
 שמעון, אנח ידוי ברישיה דר' יוסי וברכיה ואמר שפיר קא אמרת וכו' אבל סופא
 דקרא מאי קא מיירי דכתיב מה שמו ומה שם בנו כי תדע מה שמו תינח, מה
 שם בנו מהו וכו' א"ל רזא דמלא היינו דכתיב קעה בני בכורי ישראל, וכתוב קעו

מראה מקומות

קטז שמות יס, ג.	קסח ויקרא טז, יב.	קסט מ"א יז, א.	קע בראשית ב, ד.
קעא תהלים מז, ו.	קעב איוב יב, י.	קעג שם כז, ת.	קעד בראשית ב, ד.
קעה שמות ד, כב.	קעו ישעיה מט, יג.		

ביאור

קטז) א"ר יוסי דא הוא משה שאצלו כתיב ומשה עלה, מי אסף רוח בחפניו הכונה על אהרן שאצלו כתיב מלא חפניו קטרת, מי צרר מים זה אליהו שכתוב אצלו אם יהיה השנים האלה טל ומטר, מי הקים כל אפסי ארץ, הכונה על אברהם, שכתוב אצלו אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, שדרשו רז"ל שהוא אותיות באברהם, ויש פירוש אחר מי עלה שמים הכונה על הקב"ה, שכתוב אצלו עלה אלהים, מי הקים זה הקב"ה שכתוב אצלו ביום עשית, תו אמר עוד דרש אחר, מי עלה רמו

על ארבע קטירי קשרים שהם ארבע יסודות העולם שכל הבעלי חיים יש בהם כל הארבע יסודות אש, מים, רוח, עפר. וע"ז אמר ר' ייסא שנראה שדברי ר' יוסי אינם מתקיימים, אבל כשסיפרו הדברים לר"ש אמר שצדק ר' יוסי אבל יש שאלה אחרת מהו פירוש הדברים שכתוב מה שמו ומה שם בנו, מה שמו הננו מבינים שזה מדובר על הקב"ה אכל מה שם בנו איננו מבינים א"ל סוד התיבות האלו הם זה שכתוב בני בכורי ישראל, וכתוב ישראל אשר כך אתפאר וזהו כונת הדברים מה שם

תורה אור

(צט) ב"ר סי"ב.

ישראל אשר בך אתפאר וברזא עלאה והאי אקרי בנו קעז. אמר ר' יהודה בר שלום מי עלה שמים דא אליהו דכתיב קעז ויעל אליהו בסערה השמימה, וירד זה יונה דכתיב קעט ויונה ירד אל ירכתי הספינה וגו' וקצבי הרים ירדתי, מי אסף רוח בחפניו זה משה, מי צרר מים זה אלישע שריפא המים ביריחו בשמלה בכת שמלתו של אליהו, מי הקים כל אספי ארץ דא אברהם דכתיב קפ אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, מה שמו של אותו האדון שהביא הללו לעולם ה' צבאות שמו, ומה שם בנו, ישראל דכתיב בני בכורי ישראל קפא.

ל. ט פן אשבע וכחשתי : קיז) דמגו מיכלא ומשתיא (ק) יצר הרע מתרבי במעוי דבר נש קפב.

ל. כ כן דרך אשה מגנפת וגו' : קיח) כן דרך אשה מגנפת, דא הוא מלאך המות והכי הוא, והכי אקרי, אכלה ומחתה פיה, אוקידת עלמא בשלהובוי וקטלת בני נשא עד לא מטא זמנייהו, ואמרה לא פעלתי און, דהא דינא בעא עלייהו ואשתכחו בחובינ ובדינא קשוט מיתו קפג.

ל. כא תחת שלוש רגזה ארץ וגו' תחת עבד כי ימלוך ושפחה כי תירש גברתה. קיט) דתניא, לית לך אומה מכיכה וקלילא ונבזית קמיה קב"ה כוותיהו דמצראי, ויהב לון קב"ה שלטנותא בגינייהו דישראל, ושפחה כי תירש גבירתה דא הגר, דאולידת לישמעאל שעשה כמה רעות לישראל וכו' ועד היום הם שולטים

מראה מקומות

קעז ו' יתרו עט, ע"א.	קעז מ"כ ב, יא.	קעט יונה א, ה.
קפ בראשית ב, ד.	קפא ז"ח רות פד, ע"ב.	קפב ו' תרומה קנד, ע"ב.
קפג ו' ויקהל קצו, ע"ב.		

ביאור

בנו שישראל נקראו בנו בנים למקום, אמר ר' יהודה בר שלום דרש אחר עיין בפנים ואין צריך ביאור.
קיז) דמגו מיכלא שמריבוי אכילה ושתייה היצר הרע מתגדל במעוי של האדם.
קיח) כן דרך אשה מגנפת זה נאמר על המלאך המות, כן הדבר וכן הוא נקרא, אכלה ומהתה פיה שורפת העולם בשלהבת והורגת

תורה א"ר

(ק) תד"א רבה פכ"ו ומובא בתוס' כתובות קד, ע"א ד"ה לא נהגית, עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו.

עליהם ואינן מניחים להם לעמוד בדתם, ואין לך גלות קשה לישראל כמו גלות ישמעאל קפד.

ל. לב אם נבלת בהתנשא : קכ) דכל מאן דאשתדל באורייתא לסוף מתנשא הה"ד
אם נבלת בהתנשא, ואוקמה מארי מתניתין (קא) כל המנבל עצמו
על דברי תורה לסוף מתנשא קפד.

לא, א דברי למואל מלך משא אשר יסרתו אמו : קכא) מאי אמו, ודאי בת שבע
אם שלמה ולא אבוי, מ"ט, בגין דאיהי אתפקדא על ביתא וכל גניזין
וכל מאני קרבא בידה אתמסרית ואיהי בעיית לדברא בנהא בארז מישר דיעבדון
רעותא דמלכא קפד.

דברי למואל מלך וגו' : קכב) א"ר יצחק לפיכך נקרא למואל מאי למואל כמו
למו פי מלמד ששניהם נתכוננו [למואל] ומכאן למדנו כל המתכוין לשם
שמים באותה שעה, נפיק מיניה בר דמעלי, ומנא לן משמואל שנתכוונה אמו
עליו תמיד לשם שמים דכתיב קפז ונתתיו לה', וכן קפח אל הנער הזה התפללתי,
וכן אמר דוד אם יהיה לי הבן הזה מכאן יהיה זמין למואל כלומר נתון הוא לאל,
ת"ר א"ר יוסי בן פני זמנא חדא הוינא אויל באורחא וערענא בההוא טורא דכפר

מראה מקומות

קפד ז' שמות ית, ע"א. קפה ז' פנחס רנג, ע"ב. תקרז קנב ע"ב. קפז ז"ח בראשית ז, ע"א.
קפז ש"א א, יא. קפח שם ב, ז.

ביאור

ישראל ואין נותנים להם לעמוד בדתם ואין גלות קשה לישראל כמו ישמעאל.

קכ) דכל מאן שכל מי שעוסק בתורה לסוף מתנשא ומתגדל שרו"ל דרשו ע"ז שכל המנבל עצמו על דברי תורה לסוף מתנשא היינו שמשפיל את עצמו בכדי לדעת והתורה בשכר זאת יתנשא.

קכא) מאי אמו, זאת היא בת שבע אם שלמה, ולמה אמו ולא אביו מפני שהאשה ממונה על הבית ומצויה בבית תמיד וכל האוצרות וכל כלי המלחמה נמסר לידה והיא צריכה להנהיג

תורה אור

(קא) ברכות סג, ע"ב, א"ר שמואל בר נחמני וכו'. כל המנבל עצמו על דברי תורה טופו להתנשא.

קרדו והו גוברי בדיחי בחולקהון ובאית תמן ליליא דשבתא ואפוקי שבתא חמיתא לאושפואי דהוה בעי למשכב עם דביתהו קאים האי מהך גיסא וצלי וקמת היא מההיך גיסא וצלת אמרינא להון מאי צלותכון בשעתא דא אמרו לי עידנא דידן לזוגא משבת לשבת, ומצלינן צלותנא קמי קב"ה דיהא לנא בר וכו' דחיל חטאה בר דמעביד פיקודוהי וכו' קפ"ט.

לא, ב מה ברי מה בר בטני : אמר ר' יהודה קכג) אשרי מי שאבותיו הרהרו בדבר טוב, מנ"ל מן בת שבע אם שלמה דקרא מסהיד עליה, שהיא אם שלמה ממש, משום דאתייסיד ממנה, מעניינה ומהרהורה ומהשתדלותה (קב) שנאמר מה ברי וגו' עיי"ש קצ"ז.

לא, י אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה : ר' אבא פתח ואמר קכד) אשת חיל מי ימצא דא כ"י דאיהי אשת חיל כמה דאמרן, מי ימצא כד"א קצ"א אשר ימצא אתכם באחרית הימים מי ימצא מאן יזכה למהוי בה בשלימו ולאשתכחא עמה תדיר, ורחוק מפנינים מכרה, מקחא מיבעי ליה אלא לכל אינון דלא מתדבקן בה בשלימו וכו' היא מוכרה לון ואסגרא לון בידא דעממין אחרנין כד"א קצ"ב, ויעזבו בני"י את ה' וימכרו אתם ביד סיטרא, וכדין כלהו רחיקין מאלין פנינים עלאין קדישין קצ"ג.

מראה מקומות

קפ"ט ז"ח כראשית יא, ע"א—ע"ב, קצ"ז ז"ח כראשית יא, ע"א. קצ"א דברים ה, ל. קצ"ב ש"א יכ, ט. קצ"ג ז' תוריע מב, ע"ב.

ביאור

בדרך ובאתי למקום אחד והיו שם אנשים שהיו בדיחי שמחים בחלקם ולנתי שם בליל שבת ובמוצאי שבת וראיתי לבעל אכסניא שלי שהכין את עצמו להנודח עם אשתו או קודם השיגה עמד הוא בזוית אחת והתפלל וגם אשתו עמדה בזוית אחרת והתפללה אמרת להם מה סיב תפילתכם בשעה זו אמרו לי זמן הזיווג שלנו הוא משבת לשבת והתפללנו לפני הקב"ה שיוולד לנו בן ירא חטא בן שיעשה מצות ה'. קכג) אשרי למי שאבותיו הרהרו בזמן הזיווג

בדבר טוב וזה אנו יודעים מבת שבע אם שלמה, שהפסוק מעיד עליה שנתייסד ממנה מעניינה ומהרהורה ומהשתדלותה ומהודרכתה שנאמר מה ברי מה בר בטני.

קכד) אשת חיל מי ימצא זה הוא כנסת ישראל שנקראת אשת חיל מי ימצא כמו שכתוב אשר ימצא אתכם באחרית הימים מי ימצא מי יזכה להיות עמה בשלימות ולהמצא עמה תמיד, ורחוק מפנינים מכרה והרי מקחזה היה צריך לכתוב אלא הכונה הוא ככה, שכל אלה שאינם מתדבקין עמה בשלימות

תורה אור

(קב) סנהדרין ע, ע"ב.

לא, יא בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר: (קה) בטח בה לב בעלה, דא קב"ה, דבגיני כך מני לה על עלמא לאתדברא עלה, כל זיונין דיליה אפקיד בידהא וכו' ועל דא ושלל לא יחסר קצד.

בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר: (כו) דהא ממונא באתתיה זכי ליה בו-נש (קג) קצזה והשרוי בלא אשה שרוי בלא עושר קצו.

לא, יג דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה: (קז) דרשה, מהו דרשה דבעיא ודריש על צמר ופשתים מאן דמחבר לון כחדא, ואי תימא בציצית אמאי שרי וכו' התם הוא ההוא לבושא בתקונוי באשלמות עובדא כדקא חזי, (נ"א ודא) תו דרשה, צמר ופשתים למעבד נוקמא במאן דמחבר לון כחדא, אבל אימתי שרייא, בשעתא דאיהו באשלמותא דכתיב ותעש בחפץ כפיה וכו' אבל בשעתא דלא אשתכח בשלימותא מאן דאתי לחברא לון כחדא אתער עליה רוחא דלא אצטריך וכו' ובגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך, לא יעלה עליך סתם, לא יעלה עליך רוחא אחרא לשלטאה בך קצו.

לא, טו ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערתי: (קח) מהכא אוליפנא דכל בר נש דלעי באורייתא בליליא וקם בפלגות ליליא, בשעתא

מראה מקומות

קצו ז"ח פ' חקת נ, ע"ב.

קצה ו' תוריע נב, ע"א.

קצד ש"ב.

קצו ו' קד' שים טו, ע"ב.

ביאור

(קז) דרשה, מאי דרשה על צמר ופשתים, מי שמחבר אותם כאחד ואם תשאל למה ציצית מותר לעשות משעטנו, אבל התירוץ שכשם הבגד הוא על תקונו, תו דרשה עוד דרשה על הפסוק הזה דרשה צמר ופשתים לעשות נקמה כמי שמחכרם כאחד ואימתי מותר בזמן שהוא בשלימות המצוה אבל בזמן שהוא לא בשלימות מי שבא לחברם כאחד מתעורר עליו דוח אחר וזהו כונת הפסוק (ויקרא יט—יט) ובגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך לא יעלה עליך רוח אחר לשלוט בך.

(קח) נוהכא אוליפנא מכאן מהפסוק הזה אנו למדים שכל אדם שעמל בתורה בלילה

היא מוכרת ומוסרת אותם בידי עמים אחרים בגלות, ואז נעשים בגלות רחוקים מהפנינים העליונים הקדושים.

(קה) בטח בה לב בעלה זה הוא הקב"ה שכשביל זה מינה אותה על העולם שיתנהג על ידה, כל הגשק שלו הפקיד בידה, ועל כן ושלל לא יחסר שכל הכוחות לעשות מלחמה ולהכניע הסטרא אחרא נמסר בידה וזה השלל ואימתי שהפקיד בידה.

(קכ) דהא ממונא שהרי עשירות בא לאדם בזכות אשתו, ומי שהוא חי בלא אשה הוא שורה בלא עושר.

תורה אור

(קג) ב"ם נט, ע"א, א"ד חלבו לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו שאין כרכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו.

דכנסת ישראל אתערת לאתקנא ביתא למלכא וכו' והאי אקרי מבי מלכא ויהבינ ליה כל יומא מאינון תקוני ביתא הה"ד ותתן טרף לביתה, מאן ביתה דכל אינון דאשתתפי בהדא בליליא אקרונ ביתה בני ביתה קצח.

ל"א, כא ל"א תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים: קכט) האי קרא, ר' חזקיה חברנא אוקים ביה, דאמר דינא דחייבי דגיהנם (קד) תריטר ירחין, פלגא מנייהו בחמה ופלגא מנייהו בתלגא, בשעתא דעאלין לנורא אינון אמרי דא הוא ודאי גיהנם, עאלין לתלגא אמרי דא חריפא דסיטא (דסיתוא) דקב"ה וכו' והיכן משתלמי נפשייהו בשלג כד"א קצט בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון, יכול אף ישראל כן ת"ל לא תירא לביתה משלג, מ"ט בגין דכל ביתה לבוש שנים אל תקרי שנים אלא שנים (קה) כגון מילה ופריעה, ציצית ותפילין, מוזה ונר חנוכה וכו', ת"ח לא תירא לביתה משלג דא כנסת ישראל, דאיהי כל ביתה לבוש שנים כמה דאמרן דכתיב ר' חמוץ בגדים וכו' לאתפרעא מעמין עע"ז (קו)

מראה מקומות

קצח ז' אמר ז, ע"א. קצט תהלים סא, טו. ד ישעיה סג, א.

ביאור

זהו גיהנם ואח"כ כשמכניסים אותם בשלג אומרים זהו חוזק וקור החורף של הקב"ה ואיפוא משלימים נפשתיהם בשלג יכול שאף ישראל נענשים כן בגיהנם ע"ז נאמר פה לא תירא לביתה משלג, למה, מפני שכל ביתה בוש שנים אל תקרא שנים בקמץ תחת השי"ן אלא שנים בשו"א ופת"ח תחת הנו"ן מפני שמקיימים המצות שהם שני מצות ביחד כמו מילה ופריעה. ציצית ותפילין, מוזה ונר חנוכה, שהמזוזה הוא בצד ימין הכניסה לחצר או לבית ונר חנוכה היא בשמאל, ת"ח בא ודאה לא תירא לביתה משלג זה נאמר על כנסת ישראל שהיא כל ביתה לבוש שנים כמו שאמרנו ששנים הם

אילי הכונה בתחלת הלילה, וקם בחצות הלילה בזמן שכנסת ישראל מתעוררת לתקן בית למלך הקב"ה והאדם הזה נקרא מבי מלכא ויהיה לו כל יום מאותם תקוני הבית היינו כל צרכיו וזהו כונת הדברים ותתן טרף לביתה מה הם ביתה כל אלה שמשתתפים אתה בלילה לעסוק בתורה ובשידוד ותשבחות להקב"ה אלה הם נקראים ביתה בני ביתה.

קכט) דאי קרא ר' חזקיה חברנא אוקים בה הפסוק הזה לא תירא לביתה משלג פירוש ר' חזקיה שאמר שדין רשעים בגיהנם שנים עשר חדש מחצה בשמש ואש, ומחצה מהם בשלג, ובזמן שמכניסים אותם באש הם אומרים

תורה אור

(קד) ירושלמי סנהדרין פ' חלק ה"ב; מ' תנחומא דאה, חזקיה אמר משפט רשעים כגיהנם: י"ב חודשים ששה חדשים בחמה וששה חדשים בצינה.
(קה) עיין מ' תנחומא שם.
(קו) עיין ב"ר פס"ג.

וזמין קב"ה למלבש לבושא סומקא וחרבא סומקא ולא תפרעא מן סומקא, לבושא סומקא דכתיב חמוץ בגדים וכתיב ר"א מדוע אדום ללבושך, סייפא סומקא דכתיב ר"ב חרב לה' מלאה דם, ולא תפרעא מן סומקא דכתיב ר"ג כי זבח לה' בבצרה ר"ד.

לא, כד ותשחק ליום אחרון: (קל) מאן דאית ליה בנין מאתתיה קדמיתא ואעיל האי [אשה שהיה לה כבר שני בעלים ומתו או שנתגרשה מהם]

לגו ביתיה, ההוא יומא אתדבק בחרבא קשיא וכו' בגין תרין סטרין חד דהא תרין דחת לון לבר והשתא איהו תליתאה, ותו, מאנא דאשתעבד (נ"א דאשתתף) ביה אחר האיך ייתי איהו למיהב ביה רוחא דיליה וכו' לאו דאיהי אסורא (קו א), אבל ודאי שתופא בישא אייתי לגרמיה, רבי לויטס איש כפר אונז הזה הייך ומתלוץ על אתתא דא, כד חמי מאן דאודווג בהדה והוה אמר ותשחק ליום אחרון כתיב, מאן דאתדבקת ביה באיש אחרון חיוכא איהי לבתר ר"ה.

לא, כו פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה: (קלא) פיה פתחה בחכמה, דא בית דבראשית (קז) ואוקמוה, ותורת חסד על לשונה, דא אברהם דביה ברא עלמא (קח) ופיה משתעי תדיר וכו' פיה פתחה בחכמה, בחכמה ודאי דכתיב בראשית ברא אלהים כתרגומו ר"ו.

מראה מקומות

רא שם. רב שם לה, ו. רג שם. ר"ה ז' משפטים קג, ע"ב. ר"ז תולדות קמה, ע"א. ר"ד ז' ויתו רלח, ע"ב.

ביאור

אדומים כמו שכתוב חמוץ בגדים וגו' מדוע אדם ללבושך שהקב"ה יתלבש בבגדים אדומים להתנקם מעכו"מ על שהרעו לישראל ועתיד הקב"ה ללבוש לבוש סומקא, אדום וחרב אדום להתפרע מאדום.

(קל) מאן דאית ליה בנין הפסוק הזה נאמר על מי שיש לו בנים מאשתו הראשונה ונושא

כעת אשה שכבר היו לה שני בעלים ומתו או שנתגרשה מהם והאיש שעושה כן

הוא מתדבק בחרב קשה משני טעמים אחד שהרי שני בעלים דחתה לחוץ ועכשיו הוא

שלישי והוא כמו סכנה ושנית כלי שנשתמש

תורה אור

(קרא) עיין פסחים קיב ע"א, ע"ב.

(קז) תרגום ירושלמי בתוכמא ברא ה'.

(קח) כ"ר פ"ב.

לא. ל שקר החן והבל היפי אשה יראת ה' היא תתהלל: קלב) וכי אית לבר נש לשבחא גרמיה (קט) אלא איהו משובח קדם ה' הדא הוא דכתיב שקר החן והבל היפי דא דרא דחוקיהו (קי) ואוקמוה על חוקיה מלך יהודה, אשה יראת ה' היא תתהלל. דביראת ה' קא אתי בר נש לקיימא תרי"ג מצות כחושבן ביראת ר"ז.

קלג) דרגא חמישאה אקמוהו מארי מתניתין (קיא) כל הקודם יראתו לחכמתו חכמתו מתקיימת, כל הקודם חכמתו ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת, וכל הקודם חכמתו ליראתו למה הוא דומה למי שמסרו לו מפתחות הפנימיים ולא מסרו לו מפתחות החיצוניים במה יכנט (קיב) ובאורח

מראה מקומות

רז תק"ו בהקדמה ה, ע"ב.

ביאור

את ה' לחכמתו או חכמתו מתקיימת מפני שאז לומד על מנת לקיים, וכל המקדים חכמתו ליראתו את ה' אין חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו קודמת ליראת חטא הוא דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיים ולא מסרו לו מפתחות החיצונות של הכית ולא יוכל ליכנס להבית שעל ידי יראת שמים הוא נעשה חרד לשמור ולעשות, ואם לאו אינו חס לתודתי (רש"י בשבת לא) ובאורח רזא ובדרך הסוד יוד האות האחרון של שם אדני מרמו על יראת השם וכל הארבע אותיות הם המפתחות החיצונות ואית יוד משם הוי"ה הוא חכמה וכל הארבע אותיות מהשם הם מפתחות הפנימיים ומפני זה קודם שמתחיל תפלת שמנה עשרה אומר הפסוק אדני שפתי תפתח ואתר כך בסוף ברכה ראשונה של שמ"ע מזכיר שם

שבו נברא העולם כמו שדרשו רז"ל על הפסוק אלה תולדות השמים והארץ בהבראב אותיות בזוברהם שבזכותו נברא ומתקיים העולם כמו שנאמר כי אמרתי עולם חסד יבנה שגם כן מרמו על אבותם שהוא עמוד החסד.

קלב) וכי אית לבר נש לשבחא גרמיה האם מותר לאדם לשבח את עצמו שהרי כתיב יהללך זר ולא פיך אלא כונת הפסוק במי שהיא ירא ה' הוא משובח לפני ה', וכן דרשו חז"ל שהדברים האלו נאמרו על דודו של חזקיהו המלך שכולם היו גדולי תורה ויראי שמים, ושעל ידי יראת ה' בא אדם לקיים כל התרי"ג מצות כחושבן ביראת שהוא בגימטריא תרי"ג.

קלג) דרגא חמישאה דרגא חמישית ביראת ה' העמידו במשנה באבות שמי שמקדים יראתו

תורה אור

(קט) שהרי כתיב במשלי כו, ב יהללך זר ולא פיך.

(קי) סנהדרין כ, ע"ב; ועיין ב"ר פל"ה.

(קיא) אבות פי"ג, מ"ט בשינוי לשון מעט; אדר"י פכ"ב.

(קיב) שבת לא, ע"א—ע"ב אמר רבה בר רב הונא כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות פנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו בהי עייל.

רזא אדני תמן י' יראת ה' ואלין ד' אתוון אינון מפתחות החיצוניים דילה. י מן יקריק איהי חכמה וד' אתוון דהאי שמא אינון מפתחות הפנימיים. ובגין דא אקדימו בצלותא אדני שפתי תפתח. ולבחר חתמין לה בשם יקריק בא"י מגן אברהם. ואוף הכי אקדים שב"א דאיהי יראה בשם י'הוה. לאהבה דאיהי קמ"ץ רחמי וכו' ובגין דא אקדימו שס"ה לא תעשה דאינון דחילו לרמ"ח פקודין דאינון רחימו הה"ד (שמות ג. טו) זה שמי לעלם וכו' שמי עם י"ה שס"ה זכרי עם ו"ה רמ"ח ר"ח.

קלד) דרגא שתיתאה ביראת ה'. ר"ט והיה אמונת עתך וגו' (קיג) אמונת סדר זרעים עתך סדר מועד, חסן סדר נשים, ישועות סדר נזיקין, חכמת סדר קדשים, ודעת סדר טהרות, אי איכא יראת ה' אין, ואי לא, לא, וכו' אע"ג דאוליף אדם שית סדרי משנה ולא אקדים ליה יראת ה' דאיהו שכניניה, קב"ה לא שריא לגביה, ובגין דא אי איכא יראת ה' אין, ואי לא, לא, כאילו לא היה כלום בידיה ר"י. קלה) דרגא שביעאה ביראת ה' וכו' דלית ליה חוסר הה"ד ר"א יראו את ה' קדשו כי אין מחסור ליראיו וכו' ולא יהא ליה חוסר באורייתא. אם הוא מארי תורה וכו' וכגוונא דלית אורייתא בלא דחילו. אוף הכי לית דחילו בלא

מראה מקומות

ר"ח תקו"ז בהקדמה ה ע"א. ר"ט ישעיה לב, ו. ר"י תקו"ז בהקדמה ה, ע"א. ר"א תהלים לז, יוד.

ביאור

הויה ברוך אתה ה' מגן אברהם כי לכאורה הרי לא מובן למה מתחיל בשם אדניי שהוא דין הרי התפלה היא בקשת חמים מהשם יתברך אלא הטעם שצריך להתחיל ביראת שמים, וגם בהשם הקדוש הויה הנקודה הראשונה שב"א שהוא מרמו על יראה והנקודה השלישית של השם הוא קמ"ץ שהוא מרמו אהבה רחמים, ובגין דא ומפני זה בזמן שדיבר הקב"ה עם משה אמר לו (שמות ג, טו) זה שמי לעלם וזה זכרי לדר דר. נרמו בשם שמי עם י"ה משם הויה ביחד בגימטריא שס"ה לרמו על השס"ה מצות לא תעשה שבתורה, וזכרי עם ו"ה משם הויה

ביחד בגימטריא רמ"ח לרמו על רמ"ח מצות עשה שבתורה, הקדים הלאוין שהם רומזים על יראת ה' להעשין שהם מרמזים על אהבת ה'. קלד) דרגא שתיתאה הדרגא הששית ביראת ה' מה שדרשו רז"ל על הפסוק והיה אמונת עתך חסן ישועות חכמת ודעת יראת ה' היא אוצרו שצריך ללמוד כל הששה סדרי משנה אבל בתנאי שיהיה עם יראת ה' ואם לומד אדם התורה אם הקדים יראת שמים טוב ואם לא הקדים יראת שמים נחשב כאילו אין בידו כלום.

קלה) דרגא שביעאה הדרגא השביעית ביראת ה' שאם יש בו יראת שמים לא חסר לו כלום

תורה אור

(קיג) שבת לא, ע"א.

אורייתא, ולא יהא חסרון בביתיה ולא יהא חסרון בנשמתיא ולא יהא חסרון בעובדוי
טבין דלית חוסר ועניות כחוסר דאורייתא ופקודייא טבין כמה דאוקמוהו מארי
מתניתין (קיד). אין עני אלא מתורה ומן המצות ר"ב.

קלו) דרגא תמינאה ביראת ה' למהוי ליה בשת אנפין (קטו). מאן דאית ליה בשת
אנפין דלא למעבד עבירה דאתי לידיי בגין דחילו דקב"ה כאילו ביה
אתברי עלמא ובגין דא בראשית יר"א בש"ת, הרי יראה עם בשת כלא חד, וכו',
והפוך בש"ת, הרי יראה עם בשת כלא חד, כו', והפוך בש"ת ותשכח שב"ת והיינו
בראשית ירא שבת וכו', וענוה קטירא בדחילו הה"ד ר"ג עקב ענוה יראת ה' וכו'
ודא דרגא דמשה, דאתמר ביה ר"ד והאיש משה ענו מאד, ובגין דאיהי יראה עקב
לגבה, אוקמוהו מארי מתניתין. (קטז) יראה מלתא זוטרתא היא לגבי משה ר"טו.

מראה מקומות

ר"ב תקו"ז בהקדמה ה, ע"א. ר"ג משלי כב, ד. ר"ד במדבר יב, ג.
ר"טו תקו"ז בהקדמה ה, ע"ב.

ביאור

כמו שכתוב בתהלים כי אין מחסור ליראיו לא יהיה לו חוסר לא בתורה ולא בגופו ולא בביתו ולא בנשמתו ולא יהיה חסרון במעשיו הטובים כי מי שמפחד מה' אינו מפחד משום אדם ומשום בריה שבעולם שהיראה האמיתית בה' מסירה הפחד והיראה משום דבר אחר והקב"ה ממציא לו כל צרכיו, וכמו שאין תורה בלא יראת שמים כן אין יראת שמים בלא תורה וכמו שאמרו רבותינו שאין עניות וחוסר רק מי שהוא חסר מתורה ומצות ומעשים טובים.

קלו) דרגא תמינאה הורגא השמינית בידאת ה' שלא יעשה עבירה הבאה לידו, מפני שמפחד מה' שיהיה להארם בשת פנים, שמי שמתבייש מה', נחשב כאילו על ידו נברא העולם וזה מרומנו בתיבה הראשונה בתורה בראשית הוא אותיות י"רא ב"שת ומונה תדע כי יראה ובשת הם אחד וע"ז נאמר עקב ענוה יראת השי"ת וזה היה מדדגת משה רבינו שנאמר עליו בתורה והאיש משה עניו מאד ומפני שיראה היא עקב לענוה לכן אמרו רבותינו ז"ל שמדת היראה היא אצל משה דבר קטן.

תורה אור

(קיד) עיין נדרים מא. ע"א אמר אמר אבי נקטינן אין עני אלא כויעה; ובריש איכ"ר עני ממצות ומע"ט.
(קטו) וכמש"כ (שמות כ, יו) ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו; יבמות עט,
ע"א; ועיין נדרים כ, ע"א.
(קטז) ברכות לג, ע"ב. אין, לגבי משה מלתא זוטרתא היא.

ספר איוב

מרע : א) אלמלא חולקא יהב לכלא, מקטרגא לא יכיל ליה לבתר, וכו' אבל לא בעא דאתהני אחרא מקרבניה וכו', ועל דא קריב תדיר עולה, דהא עולה לא אתהני מניה סטרא אחרא לעלמין ובגין כך כל מה דנטיל לבתר מדידה נטיל א.

א. ג ויהי האיש ההוא גדול מכל בני קדם : ב) דבת זוגו בדחילו דקב"ה הות כוותיה ומסטרא דאתתיה אקרי גדול ב.

א. ו ויהי היום ויבואו בני האלהים להתיצב על ה' : ר' אלעזר פתח, ג) ויהי היום (א) דא רה"ש דקב"ה קאים למידן עלמא, כגוונא דא ג ויהי היום

מראה מקומות

א : תצוה קפא ע"ב. ב ד ויקרא ה' ע"א. ג מלכים ב, ה, יא.

ביאור

א) אלמלא חולקא אם היה נותן חלק גם לאחרים לא היה באפשרות להמקטרג לקטרג עליו לפני ה', אבל הוא לא רצה שיהנו אחרים מממונו ומפני זה הקריב רק עולות שכולה נשרפת, וזהו כונת התיבות וסר מרע שטר מרע היינו שהסטרא אחרא שנקראת רע לא נתן לה אפשרות שגם היא תהנה ממנו שאם היתה נהנה ג"כ לא היתה מקטרגת וזה גרם שהשטן קטרג עליה, וזה אנו מוצאים ג"כ

ב) דבת זוגו ביראת שמים היתה כמותו ומצד אשתו נקרא גדול.

ג) ויהי היום דא ראש השנה שהקב"ה עומד ביום זה לדון העולם ובאופן זה הוא

תורה אור

(א) מפיון שכתוב היום הוא יום ידוע שהוא יום ו' שבו נברא אדם וכמו שאדם נידון ביום זה כן נקבע יום זה לדורות ליום דין והוא כרעת ר' אליעזר (רה"ש יא ע"א) שבכ"ה באלול נברא העולם

ויבא שמה. ההוא יומא יום טוב דראש השנה הוה, ויבאו בני האלהים אלין רברבין ממנן שליחן בעלמא לאשגחא בעובדין דבני נשא.

להתיצב על ה' כמה דאת אמר ד וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו, אבל להתיצב על ה', בהאי קרא אשכחנא רחימותא דקב"ה עליהו דישראל, בגין דהני שליחן וכו' אזלין ושאיין ונטלין אינון עובדין כלהו, וביומא דקאי דינא למיקם למידן עלמא, אתעבידו קטיגורין למיקם עליהו דבני נשא, ות"ח מכל עמין דעלמא לא קיימין לאשגחא בעובדיהון בר בישראל בלחודייהו, בגין דאלין בנין לקב"ה, וכד לא אשתכחו עובדין דישראל כדקא יאות, כביכול אינון ממנן שליחן כד בעאן לקיימא על אינון עובדין דישראל, על ה' ודאי קיימין, דהא כד ישראל עבדין עובדין דלא כשרן (ב), כביכול מתישין חילא דקב"ה, וכד עבדין עובדין דכשרן, יהבין תוקפא וחילא לקב"ה, ועל דא כתיב ה' תנו עז לאלהים, במה בעובדין דכשרן.

מראה מקומות

ד מ"א כב, יט. ה תהלים סח, יג. ו' ז' בא לב, ע"ב; תקו"ז בהוספות קמא, ע"ב.

ביאור

מה שכתוב אצל אלישע ויהי היום שם גם כן הכונה שזה היה יום רה"ש ויבאו בני האלהים אלו הם המלאכים שהם ממונים שליחים בעולם להשגיח על מעשה בני אדם, להתיצב על ה' כמו שכתוב וכל צבא השמים עומדים עליו, אבל זה שכתוב להתיצב על ה' מזה אנו רואים אהבת הקב"ה לישראל מפני שאותם המלאכים שליחי ה' הולכים וטסיב ומאספים את כל מעשה בני אדם, וביום שעומד הדין לדון העולם, הם נעשים מקסרגים לעמוד על בני אדם, ות"ח וכו' וראה, שמכל עמי

העולם השליחים אינם עומדים להשגיח במעשיהם רק על מעשי בני ישראל, מפני שהם בני להקב"ה, וכשמעשה בני ישראל אינם כבוכין, אז השליחים האלו כשהם רוצים לעמוד על מעשיהם של ישראל הם עומדים על ה' מסני שהם בגים לה', ושאר ישראל עושים מעשים לא טובים הם מחלישים כוחו של הקב"ה וכשהם עושים מעשים טובים נותנים חוזק וכח להקב"ה, ועל זה כתיב תנו עז לאלהים במה הם נותנים עז וכח להקב"ה, ע"י מעשים טובים וזהו כונת הדברים להתיצב על ה'.

תורה אור

ויום ו' היה ראש השנה והוא רה"ש וכמו שנכתב בתורה על יום זה יום הששי בה"א הידוע, ועוד מפני שיום זה היה יום בלא לילה שלא נשקע השמש עד ליל מצואי שבת (נצו"א). (כ) מדרש איכה פ"א, ר' עזריה בשם ר' יהודה בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מוסיפין כח בגבורה של מעלה, ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום כביכול מתישין כח גדול של מעלה.

ויהי היום ויבאו בני האלהים להתיצב על ה' : ד) ומה הו' אמרין בני האלהים, אלא אתו להתיצב על מימרא דה' דכד אמר קב"ה ז נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, אמרון אינון ח מה אדם ותדעהו ט.

ו'באן בני האלהים להתיצב על ה' : ה) וכד דיין איהו דן צריך למהוי (ג) איהו יתיב ובעלי דינא קיימין כגוונא דלעילא דאתמר בקב"ה ויבואו בני האלהים להתיצב על ה' איהו יתיב ואינון קיימין למתבע דינא י'.

א, ז ו'אמר ה' אל השטן מאין תבוא וגו' משוט בארץ : ו) משוט בארץ מאי הוא, אלא האי הוא דלטורא רבא מקטרגא דישראל וכו' בההוא שעתא דהו' זמינן ישראל למעבר ימא ולאתפרעא ממצראי, אמר אנא אעברנא בארעא קדישא וחמינא דלא אתחזון אלין למיעל בגוה, את דאין דינא דינייהו הכא ממצראי, מה שניין אלין מאלין או ימותון כלהו כהדא או יהדרון כלהו למצרים ולאן אתה הוא דאמרת י' ועבדום וענו אותם ת' שנה והא לא סליקו מחושבנא אלא רד"ו ולא יתיר.

מראה מקומות

ט תקו"ז תס"א צד, ע"א.

ח תהלים קמד, ג.

ז בראשית א, כו.

י תקו"ז בהוספות קמא, ע"ב. י' בראשית טו, יב.

ביאור

ד) ומה הו' אמרין כתיב שבאו בני האלהים להתיצב על ה', ולא כתיב מה אמרו, אלא הכונה בזה שכתוב על ה' שבאו להתיצב על מאמר ה' שאמר נעשה אדם בצלמנו, אמרו הם מה אדם ותדעהו בשביל מה בראת את האדם איוו יתרון יש לו עלינו.

ה) וכד דיין איהו דן מכאן אנו למדים שבזמן שהדיין דן את בעלי הדינים צריך שהדיין ישב ובעלי דינים עומדים כמו למעלה בשמים שכתוב פה שכשבאו בני אלהים לדרוש דין

ד) עמדו הם והקב"ה ישב.

ו) משוט בארץ, מאי הוא, בשביל מה שני השטן בארץ, אלא השטן הוא מלשין גדול שמקטרג על ישראל, ובזמן שהיו ישראל מוכנים לעבור הים ולהפרע מן המצרים, אמר השטן אני עברתי בארץ הקדושה וראיתי שאינכם ראויים ליכנס לתוכה, אתה דן דינם של ישראל מהמצרים האם הם יותר זכאים מהמצרים, או שימותו כולם בים או שיחזרו כולם למצרים. והרי אמרת ועבדום וענו אותם ארבע מאות

תורה אור

ג) שבועות ל, ע"ב, אמר רב הונא וכו' בשעת גמר דין דיה דינים בישיבה ובעלי דיגין בעמידה דכתיב וישב משה לשפט וגו' (וכרש"י ס' וירא יח א) בשם ב"ר, ואתה סימן לבנין שעתיד אני להתיצב בעדת הדיינים והן יושבין שנאמר אלהים נצב בעדת אל, כמורשים שלנו ב"ר, סמ"ה, כתיב בלשון אחר כדלהלן : אתה סימן לבנין מה אתה יושב ושכינה עומדת כך בנין יושבין ושכינה עומדת על גבן כשישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וקורין ק"ש והן יושבין לכבודי, ואני על גבן, שנאמר אלהים נצב בעדת אל.

אמר הקב"ה מה אעביר וכו' יהיבנא ליה במה דיתעסק וישבוק בהו לבני, והא אשתכח במאן דיתעסק מיד אמר ליה השמת לבך אל עבדי איוב וכו' עד דקב"ה זוזג להו כחדא דכתיב הגו בידך, בעוד דהוא אשתדל ביה, שביק לון לישראל ולא אשתכח קטיגורא לגבייהו י"ב.

ויען השטן את ה' ויאמר משוט בארץ: (ז) מכאן אליפנא דישובא דארעא אתמסר לסטרין אחרנין (ד) בר ארעא דישראל בלחודהא י"ג.

א. ה ויאמר ה' אל השטן השמת לבך על עבדי איוב וגו': (ח) דחזא קב"ה דדרא דהו מחוייבין כליה ואתא שטן לקטרגא ואמר ליה קב"ה השמת וגו' כי אין כמוהו בכל הארץ לאשתובא ביה דרא, ואיהו מתלא (ה) לרעיא דאתא זאב למטרף עאניה ולמיבד ליה, מה עבד ההוא רעיא דהוה חכימא יתב ליה אמרא תקיפא ושמנה ורברבא מכולהו, ההוא דהוה מתנהגין אבתריה כלהו, וברעו לשלטאה על ההוא אמרא טבא שכח לכלהו וכו' ההוא רעיא בשעתא דהוה זאב אשתדל בההוא אמרא ברח רעיא עם עאנא ושוי לון באתריהון ולכתר תב לאמרא ושויב ליה מזאב, הכי עביד קב"ה עם דרא יהיב קב"ה לצדיק ברשו מקטרגא לשובא לדרא בגיניה ואם

מראה מקומות

יב ז' אמור קא, ע"ב. יג ז' בא לג, ע"א.

ביאור

שנה ולא עבר מהם רק רדו מאתים ועשר שנים, אמר הקב"ה מה אעשה שהוא מקטרג על ישראל אתן לו להשטן במה שיתעסק ויעזוב לבני, והנה נמצא במה שיתעסק ומיד אמר לו השמת לב על עבדי איוב עד שהקב"ה זוזג את השטן עם איוב שכתוב הגו בידך ובעוד שהוא היה עסוק עם איוב עזב לישראל ולא נמצא מקטרג אליהם. (ז) מכאן אוליפנא מפה אנו למדים שישורב הארץ נמסר למלאכים הממונים על זה, חוץ מארץ ישראל שבה כתיב (דברים יא יב) עיני ה' אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה. (ח) דחזא קב"ה שהקב"ה ראה שהדור היו

חוטאים ומחויבים: כליה והשטן בא לקטרג על העולם, אז אמר לו הקב"ה השמת לבך על עבדי איוב שהוא צדיק גדול והוא ראוי שכל הדור ינצל בזכותו, וזה הוא מתלא משל לרועה שבא זאב לטרוף צאנו ולאכדם מה עשה הרועה שהיה חכם נתן לו להזאב צאן אחד חזק ושמן וגדול מכולם צאן בזה שכולם מונהגים אחריו וברצונו של הזאב לשלוט על השה שכח מכל העדר ובנתיים בזמן שהזאב נלחם עם השה לצחו ולטרפו ברח הרועה עם עדו והחזירם למקום בטוח ואחר כך חזר הרועה והציל את השה מהזאב. כן עשה הקב"ה עם הדור מסר את הצדיק ברשות המקטרג

תורה אור

(ד) עיין בתענית י' ע"א.

(ה) ב"ר, פנ"ו ר' חנינא בריה דר' אחא לרועה וכו'.

הוא תקיף כיעקב אתמר ביה י' ויאבק איש עמו וכו' דנצח ליה עד דאמר שלחני וכו' טו.

א. ט החגם ירא איוב אלהים וגו' : ט) כל מה דדחיל לך ואתתקף לאו למגנא עביד, הלא אתה שכת בעדו, וגו' אבל טול כל האי טבא דאנת עבד ליה וכו' ישבוק לך ויתדבק בסטרא אחרא, דהא השתא כפתורך איהו אכיל, סליק פתורך מניה ונחזי ממאן איהו ובאן סטרא יתדבק וכו' לאחזאה דדחילו דאיוב לגבי דקב"ה הוה לנטרא עותריה, ומהכא אוליפנא דכל אינון דדחילין ליה לקב"ה על עותריהו או על בנייהו לאו איהו דחילו כדקא יאות טז.

א, כא ויאמר ערם יצתי מבטן אמי וערם אשוב שמה : י) זכאין אינון צדיקיא דיומיהון כלהון סמירין אינון לגבי דמלכא קדישא ואתעביד מניהו לבושי יקר לאתלבשא בהו בעלמא דאתי וכו' באיוב מה כתיב ויאמר ערום יצאתי מבטן אמי וערום אשוב שמה, דהא לא אשתאר לבושא לאתלבשא ביה (עיינ בתהלים לב, א ; קלט, טז) יז.

ב, ה אולם שלח נא ידך וגע אל עצמו ואל בשרו : יא) כמא דאיהו דן הכי אתדן, בגין (ו) דאיוב בקריבי עיטא דפרעה הוה, וכד קם פרעה עלייהו

מראה מקומות

יד בראשית לב, כה. טו ז' פנחס רח, ע"א, ע"ב. טז ז' בא לג, ע"ב.
יז ז' ויחי רבד, ע"א—ע"ב.

ביאור

ככדי להציל את כל הדור בזכותו, ואם הצדיק הוא גדול ותקיף בצדקו ובמעשים טובים כיעקב אבינו שנאמר בו ויאבק איש עמו שהיה שרו של עשו עד שיעקב נצחו עד שלא יכול ללכת משם עד שיעקב יתן לו רשות ללכת כמו שכתוב ויאמר שלחני כי עלה השחר וזה היה כחנת הקב"ה שהפנה את השטן שילתם עם איוב ככדי להסיח דעתו מכל הדור.
ט) כל מה דדחיל לך כל מה שהוא ירא מפניך ומחזיק בך לא כחנם הוא עושה בך, משלחנך הוא אוכל תסיר שלחנך ממנו ונראה באינו צד יתדבק בכדי להראות שיראת איוב את ה' היה רק בשביל לשמור העושר שלו.

וממה אנו למדים שכל אלו שיראים את הקב"ה בשביל עשרם, וכניהם שיחיו, אין זה יראה נבונה.
י) זכאין אינון צדיקיא זכאים הם הצדיקים שכל הימים שלהם הם טמונים ושלמים אצל מלך הקדוש ונעשה מהם מהימים וממעשיהם הטובים לבושים יקרים שיתלבשו בהם אחרי פטירתם בעולם הבא וזהו שכתוב באיוב ערום יצאתי וגו' וערום אשוב שלא נשאר לי לבוש להתלכש בו.
יא) כמא דאיהו דן כמו שאיוב דן את ישראל כן דנו אותו, מפני שאיוב היה מיועצי פרעה, שכשקם פרעה על ישראל רצה להרגם

תורה אור

(ו) סוטה יא, ע"א א"ר חייא בר אבא א"ר סימאי שלשה היו באותה עצה כלעק ואיוב ויתרו.

דישראל בעא לקטלא לון, אמר ליה (איוב) לא, אלא טול ממונהון ושלוט על גופיהון בפולחנא קשיא, ולא תקטול לון, אמר לו קב"ה חייך בההוא דינא ממש תהא דאין, מה כתיב אולם שלח ירך וגו' במה דאיהו דן הכי איתדן ואע"ג דבכל שאר הוה דחיל לקב"ה, וכו' וע"ד אתייהיב ליה דשו בעצמו ובשרו, ותסיתני בו לבלעו, אי הכי לאו בדינא הוה וכו' אלא כלא בדינא הוה, והכי אמר לו אליהוא י"ח כ" פעל אדם ישלם לו וכארח איש ימציאנו וכו' כמה דאיהו גזר הכי אתגזר עליה, והאי דאמר ותסיתני בו וכו' ותסיתני לבלעו לא כתיב אלא ותסיתנו בו, ביה קיימא וכו' בדעתיה דאיהו חשיב דהא תסיתני י"ט.

ב, י בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו ; יב) לא חטא בשפתיו (ז), אבל ברעותיה חטא, ולבחר חטא בכלא כ.

ג, ב והלילה אמר הורה גבר : יג) ת"ח, בשעתא דב"ג אתי לאתקדשא לאזדווגא בנוקביה (בכוונה) ברעותא קדישא דיליה, אתער עליה רוחא (אתרא) קדישא וכו' ורמזו קב"ה לחד שלוחא ממנא על עדויהון דבני נשא, ומני בידיה והוא רוחא, ואודע ליה לאן אתר יפקוד ליה הה"ד והלילה וגו' הלילה אמר, לההוא ממנא הורה גבר מפלניא, וכו', עיי"ש כא.

מראה מקומות

יח איוב לו, יא. יט ד' בא לג, ע"א. כ שם, ע"ב. כא ד' תזריע מג, ע"א.

ביאור

אמר לו איוב, לא, אלא קח את-ממונם ותשלוט על הגופים שלהם בעבודה קשה ולא תהרגם, אמר לו הקב"ה, חייך, כאותו הדין ממש יהונו אותך, והגם שבשאר ענינים היה ידא להקב"ה, ומפני זה ניתן לו להשטן רשות לשליט על עצמו ובשרו, כתיב ותסיתני בו לבלעו חנם אם כן לא בדינא היה העונש שנענש, אבל לא כן הוא אלא הכל בדין היה מפני שכן יעץ לפרעה שישאיר את ישראל חיים ויקח כל אשר להם ולהטיל עליהם עבודת פרך, וכן אמר לו אליהו כי פעל אדם ישלם לו כמו שאדם עושה עם אחרים כן עושים בו, כמו שהוא גזר על ישראל כן גזר עליו וזה הוא כונת הפסוק ותסיתני בו שלכאורה התיבה בו היא מיותרת

אלא הכונה שאיוב חשב כן שהשטן הסית להקב"ה, אבל האמת שכדין דגו אותו וגמולו ישלם לו.

יב) לא חטא בשפתיו רק בשפתיו לא חטא איוב אבל בלבו ורצונו חטא ואחרי כך חטא בכל.

יג) ת"ח בא וראה שבזמן שאדם בא להתקדש להזדווג עם אשתו בכונה ברצון קדוש שלו, מתעורר עליו רוח קדוש והקב"ה מרמז לשליח אחד שהוא ממונה על העיבור (הריון) של בני אדם ומוסר לו הרוח והגשמה ומודיעו לאיוו מקום ימסור הנשמה וזהו שכתוב פה והלילה, הלילה אמר לההוא כמונה הורה גבר.

תורה אור

(ז) כ"ב טז, ע"א אמר רבא בשפתיו לא חטא בלבו חטא.

ג. ה יקבוהו אוררי יום וגו' : יד) חד רוחא מסאבא דאקרי אריריא וכמה אלף ורבבן עמיה וכו' בלהו קיימי לנטלא ההיא מלה דלייט בר נש גרמיה: ברוגזיה וכו' בגין לאייתאה ולאטערא לוחטין על עלמא הה"ד יקבוהו אוררי יום וגו' וכו' ועל דא לייט איוב יומיה בצעריה ולא גופיה דכתיב ויקלל את יומו בתחלה, ולבחר יקבוהו אוררי יום, רחמנא לישזבן מסטרא בישא ומתוקפוי ומכל מילי בישא כב.

ג. כו לא שלותי וגו' : טו) ת"ח כמה בישין סבלין צדיקיא בהאי עלמא וכו' בגין למזכי לון לעלמא דאתי, יעקב כמה סביל בישין על בישין תדיר, כד"א לא (ח) שלותי בביתא דלבן וכו', ולא שקטתי מעשו, מההוא צערא דצער לי ההוא ממנא דיליה, ולבחר דחילו דעשו, ולא נחתי מן דינה ומן שכם, ויבא רגז דא רוגזא וערבוביא דיוסף דאיהו קשיא מכלהו כג.

ד. ז זכר נא מי הוא נקי אבד ואיפה ישרים נכחדו : טז) דבשעתא דאסתלקו [גרב ואביהוא] מן עלמא לא הו מתטמרו בתחות גפיי טנרא קדישא, מ"ט בגין דכתיב ובנים לא היו להם (ט) דאזעירו דיוקנא דמלכא דהא אינון לא אתחזון

מראה מקומות

כב ז' סקודי רסו, ע"א. כג ז' וישב קעט, ע"ב.

ביאור

יד) חד רוחא רוח סמא שנקרא אריריא וכמה אלפים ורבבות עמו, כולם עומדים לקחת הדיבור של מי שמקלל את עצמו בכעסו בכדי להביא הדיבור ולעורר קללות על העולם, וזוה כונת הדברים יקבוהו אוררי יום ומפני זה קלל איוב בצערו רק את יומו ולא את גופו שכתוב ויקלל את יומו בתחלה ואח"כ יקבוהו אוררי יום השם יצילנו מצד הרע ומכל דברי רע.
טו) ת"ח בא רוחא, כמה צדות טובלים הצדיקים בעולם הזה בכדי שיוכו לעולם הבא, יעקב כמה סבל צרות על צדות תמיד שע"ז

ג. זכר נא מי הוא נקי אבד ואיפה ישרים נכחדו : טז) דבשעתא שבומן שנסתלקו ונפטרו בני אהרן מן העולם לא היה להם מקום מנוחה תחת כנפי השכינה מפני שלא נשאו נשים ולא היה להם בנים דאזעירו שמעטו דמותו של המלך הקדוש ולא היו ראויים לשמש בבהונה גדולה.

תורה אור

(ח) ב"ד, פס"ד.

(ט) עיין ביבמות ס"ג ע"ב כל מי שאינו עוסק בפריה ורכיה וכו' ר' יעקב אומר כאילו שופך דמים וממעט הרמות.

לשמשא בכהונא רבה (י). בשעתא דקני פנחס על ברית קדישא (יא) ועאל בגו כמה אכלוסין וסליק לון לגייפין על רומחא לעיניהון דכל ישראל, כד חמא, שבטא דשמעון בכמה אכלוסין דאתו לגביה פרחא נשמתי מניה, ותרין נשמתין דהו ערטרין וכו' אתקריבו בה ואתכלילו כחדא, ואתהדרת נשמתי כלילא רוחא ואתכליל בתרין רוחין וכו' כדין רווח דוכתייהו למהוי כהנא רבה וכו' וע"ד איהו נקי דלא אתאביד בההוא שעתא ולא אביד רוחיה כד פרחא מניה, ואיפה ישרים נכחדו אלין בני אהרן דאתהדר לעלמא מה דאבר בחייהון כד.

ה, כד וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך וגו' (יז) מאן דבני בנין כד שארי למיבני בעי לאדכרא בפומיה, דהא לפולחנא דקב"ה הוא בני וכו', וכדין סייעתא דשמיא שארי עלוי וקב"ה זמין עליה קדושתא וקארי עליה שלום וכו', ופקדת לאפקדא מלה בפומא כד איהו בני, וכדין ולא תחטא כתיב ואי לאו הא זמין לביתיה סטרא אחרא, כ"ש מאן דבני ורעותיה בגוונא אחרא וכו' לאסתאבא ביה הא ודאי שריא ביה רוח מסאבא ולא נפיק ההוא בר נש מעלמא עד דאתענש בההוא ביתא, ומאן דדייר ביה יכול לאתזקא וכו' ואי תימא במה ידיע, כגון דאתוק

מראה מקומות

כד ז' פנחס ריו, ע"א.

ביאור

נאמר על בני אהרן שחזרו להעולם הזה. (יז) מאן דבני בנין כד שארי למיבני ביתא מי שבונה בית כשמתחיל לבנותו צריך להזכיר שבשביל עבודת הקב"ה הוא בונה הבית, ואז סייעתא דשמיא (עזר השי"ת) שורה על הבנין, והקב"ה מומין עליו קדושה וקורא עליו שלום ומתו פירוש התיבה ופקדת שצריך להזכיר בפה שבונה לשם שמים וכדין ואז ולא תחטא כתיב ואם לאו היינו שלא אמר בפיו זאת, הוא מומין להבית רוח הטומאה כל שכן מי שבונה, ורצונו להטמא בו בודאי ששורה בו רוח הטומאה והאדם אינו יוצא מהעולם עד שנענש בהכית הזה, ומי שגר בהכית הזה יכול להנוק אפילו איש זר, ואם

ואחר כך בזמן שקינא פנחס על ברית קודש וסיכן את עצמו ועאל ונכנס בין המוני אנשים והעלה את הגואפים זמרי וכזבי על רומח לעיני כל ישראל ואחר כך כשראה ששבט שמעון בהמוניו התקדבו אליו לנקום נקמת הנשיא שלהם זמרי, פרחא נשמתו מהפחד, ואז השתי נשמות של גרב ואביהוא שהיו ערומים בלי התלבשות לבוש רוחני בעולם הבא נתקדבו לנשמתו של פינחס ונכללו בה ובזכות המסירת נפש שלו לקנא קנאת ה' חזרה נשמתו לג'פו ביחד עם שתי הנשמות של גרב ואביהו ואז זכה לכהונה גדולה וזהו פירוש הפסוק וזכר נא מי הוא נקי אבד שלא נאבד פינחס באותו הזמן שיצאה נשמתו ואיפה ישרים נכחדו זה

תורה אור

(י) עיין יומא ב' ע"א במשנה; יג ע"א.

(יא) עיין סנהדרין פב ע"א; ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ב — ספרי סוף פ' בלק.

בהוא ביתא ההוא דבני ליה או אנשי ביתיה, או בנוקא דגופא או בנוקי ממונא הוא ותרין אחרנין אבתריה, הא ודאי יערוק בר נש לטורא ולא ידור ביה, ידור בטיחלא דעפרא ולא ידור ביה (עיין בפ' מצורע יד, לר' כה).

וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא: יח) ת"ח האי מאן דנפיק לאורחא יסדר צלותא קמי קב"ה, בגין לאמשכא עליה שכינתא דמאריה וכו' כיון דסדר צלותיה ושבתיה ושכינתא שריא עליה, יפוק, דהא שכינתא אזדוגת בהדיה וכו' ת"ח כל זמנא דבר נש אתעכב באורחא בעי לנטרא עובדוי בגין דזוגא עלאה לא יתפרש מניה וישתכח פגים וכו' דהא זוגא עלאה נטיר ליה בארחא ולא מתפרשא מניה עד דיתוב לביתיה, בשעתא דעאל לביתיה בעא לחדתא דביתיה וכו' כיון דאתא לגבה בעי לחדתא לה וכו' דההוא זוגא חרוותא דמצוה היא, וחרוותא דמצוה חרוותא דשכינתא איהו ולא עוד אלא דאסגי שלום סתם לתתא (נ"א ולא תתא) הה"ד וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא, וכי אי לא פקיד לאתתיה חטא איהו (יא"א), הכי הוא ודאי, וכו' דאי מתעברא אתתיה זוגא עלאה אריקת בה נשמתא קדישא וכו' ועל דא וידעת כי שלום אהלך דהא שכינתא אתיא עמך ושריא בביתך וכו'

מראה מקומות

כה ו' תוריע ג' ע"א.

ביאור

שהשכינה לא תעזוב אותו וישאר פגום מפני שהזוג העליון היינו השכינה שומרתו בדרך ואיננה מתפרשת ממנו עד שחזור לביתו ובזמן שבא מהדרך לביתו צריך לשמח את אשתי שכיון שחזר אליה צריך לשמחה בניהג, מפני שזינג הנה הוא שמחה של מצוה ושמחה של מצוה הוא גם שמחה של השכינה, ולא עיד אלו: שגם מגדיל ומרכה שלום וזהו שכתוב פה וידע כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא, ושואל האם אם איננו פוקד את אשתו חטא הוא, כן הוא, ועוד יש יתרון שאם מהזוג הזה תתעכב אשתו אזי הזינג העליון משפיע בה נשמה קדושה ועל זה נאמר וידעת כי שלום אהלך שהרי השכינה באה עמך מהדרך ושודה בביתך.

תשאל כמה נדע אם הבית נבנה בקדושה כנ"ל או שנבנה ברוח הטומאה, אם נענש וניזק בהבית הזה מי שבוטחו או אנשי ביתו בהיזק הגוף או היזק ממון הוא ושני בני אדם אחרים אחריו, אז יברח אפילו להר ולא ידור בו ידור בטיחלא דעפרא יגור בבית שנטוח בעפר ואל ידור בבית זה.

יח) ת"ח בא וראה נ"י שיוצא לדרך יסדר תפלתו מקודם לפני הקב"ה בכדי להמשיך על עצמו שכינתו יתברך, ואחרי שסידר תפלתו ושבתו של הקב"ה והשכינה שורה עליו אז יצא, מפני שהשכינה מזדחגת ומתחכרת עמו, ת"ח כל זמנא בא וראה שכל הזמן שמתעכב האדם בדרך צריך הוא לשמור מעשיו בכדי

תורה אור

(יאא) יבמות סב' ע"ב.

בזמנא דב"נ הוא בביתיה עקרא דביתא. דביתהו. בגין דשכינתא לא אתעדי מן ביתא בגין דביתהו כו.

וידעת כי שלום אהלך : יט) השרוי בלא אשה (יב) שרוי בלא שלום כז.

ו. יג האם אין עזרתי בי ותשיה נדחה ממני : כ) השרוי בלא אשה (יג) שרוי בלא תורה כח.

ז. ט כלה ענן וילך כן יורד שאול לא יעלה : כא) חייבי עלמא דמחשבי בלבייהו תשובה ומיתו ולא יכילו למעבד לה. אלין אתדנו תמן בגיהנם ולבתר (יד) מצפצפי וסלקין. חמי כמה רחמנותא דקב"ה עם בריהו. דאפילו דאיהו חייבא יתיר והרהר תשובה וכו' בודאי מקבל עונשא על דאזיל בלא תשובה וכו' וקב"ה אתקין לההוא חייבא דוכתא במדורה דשאול. ותמן מצפצפא תשובה. דהא ההוא

מראה מקומות

כו ז' בראשית מט, ע"ב ; ג, ע"א. כז ז"ח חקת ג, ע"ב. כח שם.

ביאור

שאפילו רשע גדול ברשעו והרהר לעשות תשובה, בודאי מקבל עונש על שהלך מן העולם בלא תשובה. מפני שאם היה עושה תשובה אפילו חטא כל ימיו ועשה עבירות הכי גדולות או התשובה אפילו לפני מותו עם המיתה מכפרת וככתוב ביתוקאל לג, טז כל חטאתו שחטא לא תזכרנה לו ; וכיומא פו, ע"א שאל ר' מתאי בן חרש וכו' עבר אדם על כריתות ומיתות בית דין תשובה ויוה"כ תולין ויסוריין ממרקין, אבל מי שיש חילול השם בידו וכו' כולן תולין ומיתה ממרקת [גומרת הכפרה] ונמזקו כל העונות אבל אם רק הרהר בתשובה או גידון על חטאיו בגיהנם והקב"ה מתקן להרשע הזה מקום בגיהנם הנקרא שאול (כי שבע מיני גיהנם נמצאים ונקראים בשבע שמות), ושם מצפצף התשובה נפני שהרצון של עשית

בזמן שאדם בביתו עיקר הבית הוא אשתו מפני שהשכינה לא סרה מהבית בשביל אשתו.

יט) השרוי? מי שיושב בלי אשה הוא שורה בלי שלום מפני שאין לי מנוחה אמיתית ומפני זה אין לו שלום.

כ) השרוי מי שלא נשא אשה הוא שורה בלי תורה והוה מרומז בפסוק זה שאם אין עזרתי בי היינו אשה שעל אשה נאמר בתורה אצל אדם הראשון אעשה לו עזר כנגדו ואז תושיה היינו התורה שנקראת תושיה נדחית מהאדם.

כא) חייבי עלמא רשעי העולם שהרהרו תשובה בלבם והחליטו לשוב מדרכם הרעה ומתו בלי תשובה הם נדונים בגיהנם בעד מעשיהם הרעים ואחר כך מצפצפים ועולים חמי ראה אהבת ורחמי הקב"ה עם ברואיו

תורה אור

(יב) יבמות סב, ע"ב מימרא דרבא בר עולא.

(יג) שם במערבא אמרי בלא תורה.

(יד) עיין רה"ש יג, ע"א.

רעותא נחית מקמי קב"ה ותבר כל גזיון וכו' ומטי להווא אתר דהווא חייבא תמן ובטש ביה ואתער להווא רעותא כמלקדמין. וכדין מצפצפא והיא נשמתא לסלקא מגו מדורא דשאל ולית רעותא טבא דאתאביד מקמי מלכא קדישא. ובגין כך זכאה איהו מאן דמהרהר הרהורין טבין לגביה מאריה דאע"ג דלא יכיל. קב"ה (טו) סליק ליה רעותיה כאילו עביד דא לטב. אבל רעותיה לביש לא. (טז). בר (יז) הרהורא דעכו"מ וכו' אינון דלא הרהרו תשובה נחתי לשאל ולא סלקי מתמן וכו' עלייהו כתיב כלה ענן וגו' על קדמאי כתיב כט ה' ממית ומחיה מוריד שאל ויעל. (עין בספרינו ש"א. ב. ו; ומשלי כד. טז) ל.

ז. יח ותפקדנו לבקרים לרגעים תבחנונו: (כב) ת"ר (יח) בארבעה פרקים בשנה העולם נדון. א"ר אלכסנדראי וכי לא נדון האדם אלא לפרקים אלו והא כתיב ותפקדנו לבקרים וגו' (יט) וא"ר יצחק אין לך כל רגע ורגע שאין הקב"ה משגיח באדם בכל מה שהוא עושה. ותני הכא דארבעה פרקין בשנה הווא.

מראה מקומות

ל ו תרומה קנ. ע"א. ע"ב.

כט ש"א ב. ו.

ביאור

מחשבה רעה לעשות עבירה אינה נחשבת כמעשה, רק מחשבה לעבוד עבודה זרה נחשבת למעשה ויענש על המחשבה, ואלה שלא הדהרו תשובה בלבם בחייהם יורדים לשאל לדורי דורות, ולא עולים משם, ועליהם כתיב פה כלה ענן ועל הראשונים היינו שנתחדטו וחשבו לעשות תשובה ומתו בלא תשובה נאמר הפסוק ה' ממית ומחיה מוריד שאל ויעל.

(כב) ת"ר למדנו בארבעה זמנים בשנה העולם נידון ועל זה שאל ר' אלכסנדראי האם האדם נידון רק בזמנים אלו והרי כתיב ותפקדנו לבקרים שבכל יום נדון ור' יצחק מוסיף שאין

התשובה עולה לפני הקב"ה ומשבר כל המעצורים של כוחות שומרי פתח הגיהנם עד שהוא בא למקום שנמצא הרשע ודופק בו ומתעורר הרצון של תשובה כמקודם בחייו ואז מצפצפת הנשמה לעלות מהגיהנם מפני שאין רצון טוב של האדם שיעיד ויאבד מלפני המלך הקדוש, ובג"כ ומפני זה מאושר האדם שמהרהר ומחשב מחשבות טובות לפני הקב"ה שהגם שלא יכול להוציא לפועל מחשבתו הטובה נחשב לפני הקב"ה כמו שעשה מה שחשב, זה שאמרנו שמתחבה טובה נחשבת כמו שעשה הוא רק לענין מחשבה טובה, אבל

תורה אור

(טו) ברכות ו, ע"א א"ר אשי חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הבתוב כאילו עשאה וכו'; ובקידושין מ, ע"א נאמר זה בשם ר' אסי.

(טז) קידושין לט, ע"ב מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה וכן שם מ, ע"א חולין קמב, ע"א. (יז) קדושין שם.

(יח) ר"ה טז, ע"א במשנה.

(יט) שם בגמרא ר' יוסי אומר אדם נידון בכל יום וכו' ר' נתן אומר אדם נידון בכל שעה.

א"ר אלכסנדראי הדרי בי וכו' דפסוקא אמר פקידה ובחינה ורבנן אמרי דינא ומשמע דקב"ה משגח בכל יומא ויומא בעלמא, אבל מידן דינא וכו' זמנין אלין למידן כל עלמא וכו' בפסח על התבואה וכו' א"ר יצחק על תבואה ממש וכו' בשנה שעברה נתן להם הקב"ה תבואה וכו' לא מעשרין ליה בני נשא (כ) ולא יהבי למיכל למסכני וליתמי ולארמלתי, כד אתי שתא דא, דאין לכל עלמא על ההוא תבואה דהוה בשתא דעברה, בעצרת דן את העולם וכו' על עון פירות האילן שלא המתינו שנות ערלתם, ושלא הניחום בשביעית לעני ולגר, בראש השנה דן כל העולם כולו גופות בני אדם והנשמות וכו' על כל מה שעשו כל השנה וכו' תאני (כא) ר' יוסי שלש כתות נכנסין ליום הדין, כת צדיקים גמורים, כת רשעים גמורים כת בינונים וכנגדן שלש כחות באדם כח הנשמה הקדושה וכח המתאוה וכח המניעה וכו' כח המגדלת והמניע את הגוף בכל צרכיו, רבי יוסי בן פזי אומר בא וראה רחמנותו של הקב"ה, אע"פ שבי"ד של מעלה באין לעמוד בדין ולדון את הבריות וכו' רחמנותו של הקב"ה שנתן עצה להנצל מן הדין, דתניא לא זכרון תרועה, לא

מדאה מקומות

לא ויקרא כג, כד.

ב י א ו ר

דגע שאין הקב"ה משגיח באדם במעשיו, אה"כ אמר ר' אלכסנדראי אני וזור מדברי שאין זה סתירה מהפסוק על הבריתא שהפסוק מדבר שהקב"ה יודע ורואה מעשה האדם תמיד והבריתא מדברת על הזמנים שדנים את האדם ואת כל העולם, בפסח על התבואה היינו שבשנה שעברה נתן הקב"ה תבואה בעולם ולא נתנו מעשרות מהם ולא נתנו לאכול מהתבואה לעניים יתומים ואלמנות, בעצרת היינו בתג השבועות דן הקב"ה את העולם על עון פירות האילן שלא המתינו שלש שנות ערלה מומן נטיעה שעד שלש שנים אסור לאכול הפירות וגם בשנה הרביעית אסור לאוכלם רק אם

תורה אור

(כ) האמת הוא ששביעית הוא הפקר בין לעניים ובין לעשירים ואין חולק ע"ז בזמן קודם הביעור אלא שפה נמשך אחרי הפסוק בפי משפטים כג, יא ואכלו אביני עמך, עיין ירוש' שביעית פ"ט ה"ו ואולי פה הכוונה על אחד זמן הביעור שאז לפי דעת ר"י בן בתירה רק עניים אוכלים ולא עשירים, ודעת ר' יוסי שאחד עניים ואחד עשירים אוכלים גם אחר הביעור ואולי רשבי" סובר כ"י בן בתירה, (ועיין סוכה מד ע"ב וברש"ש שם ובדל"ס) (כא) ר"ה סג, א וע"ב.

אשכחנא זכירה לתרועה אלא האי דא"ר יוסי כתיב לב וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר וגו' והרעותם וגו' (כב) וזכר לתרועה זו אמר הקב"ה הריעו לפני בתרועה זו שהיא זכרון אותה התרועה מיד ונושעתם מאויביכם, מאן אינון, אלו הם המורים חובתם של בני אדם, דתניא א"ר יוחנן מלאכים יש המורים חובתן של בני אדם, ומלאכים יש המורים זכותן, ואפילו אחד מני אלף מורה זכותו שבקין לו (כב א). הה"ד לג אם יש עליו מלאך מליץ וגו' וכתיב בתריה לד ויחננו וגו' וכו', אמר רב יהודה אמר רב מפני מה ברה"ה דין הגוף והנשמה מפני שבו (כג) נולד אדם הראשון ובו ביום נעשה גוף ונורקה בו נשמה, ובו ביום נידון ונקבע הדין לדורות. ובחג נדונין על שהם מבזים בנטילת ידיים וכו' במקואות ובטהרות שהם מים, ועל כך נדונין על המים על ענין המים, א"ר אחא בד' פרקים כמו כן האדם נדון, בו ביום שמהרהר העבירה, ובזמן שעושהו, וביום ראש השנה ובעולם הבא, ר' אבהו

מראה מקומות

לד שם כד.

לג איוב לג, כג.

לב כמדבר ו, יט.

ביאור

לו כמו שכתוב אם יש עליו מלאך מליץ וכו' ויחננו, ורב יהודה אמר רב, נתן טעם למה נקבע יום ראש השנה לדין הגוף והנשמה מפני שבו נברא אדם הראשון ובו ביום חטא ונידון לכן נקבע להיות יום הדין לדורות, ובחג הסוכות נדונים על המים היינו על שהם מבזים ומזולזלין בנטילת ידיים במקואות ובטהרות וזהו על ענין המים, א"ר אחא שכמו שאמרנו שהעולם נידון בארבע זמנים כן כל אדם בפרטות נידון בארבע זמנים, ביום שמהרהר על העבירה, וביום שעושה העבירה, וביום ראש השנה, ובעולם הבא, ר' אבהו אמר בארבע זמנים אחרים, בזמן

שלמדנו למה נקרא יום ראש השנה יום זכרון תרועה מפני שכתוב בתורה כפי בהעלותך וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצר אתכם שרו"ל דרשו שהמדובר על ראש השנה וכתוב והרעותם בתצוצרות ונזכרתם לפני ה' אלהיכם ואמר הקב"ה הריעו לפני בתרועה שהיא זכרון אותה התרועה ומיד ונושעתם מאויביכם, מי הם האויבים, אלה המורים ומראים חובתם של בני אדם, שלמדנו א"ר יוחנן שיש מלאכים שמורים חובתם של בני אדם, ויש מלאכים שמורים זכות של בני אדם, ואפילו אחד מני אלף מורה זכותו של האדם שבקין מוחלים

תורה איר

(כב) עיין רה"ש לב, ע"א.

(כבא) ע"י שבת לב, א.

(כג) עיין ויק"ר פכ"ט תני בשם ר' אליעזר וכו' אמר הקב"ה לאדם זה סימן לבניך כשם שעמדת לפני בניך ביום הזה ויצאת בדימוס, כך עתידין בניך לעמוד לפני בניך ביום הזה ויוצאין לפני בדימוס אימתי בחדש השביעי באחד לחדש.

אמד בזמן שעושה העבירות (כג"א) ובזמן שיחלה וכו'. ובזמן שמת וכו' ובעולם הבא לה.

ח, ט כי צל ימינו על הארץ: כג) כל זמנא דצולמא דבר נש לא יתעבר מניה יתהלך איש ורוחיה אתקיימא בגויה, אתעבר צולמא דב"ג ולא אתחזי אתעבר מהאי עלמא לו.

ט, ז האמר לחרס ולא יזרח ובעד כוכבים יחתם: ר' שמעון אמר (כד) האומר לחרס ולא יזרח דא יוסף, ובעד כוכבים יחתום אלין איגון אחוי דכתיב בהו ואחד עשר כוכבים משתחווים לי, ד"א האומר לחרס דא יעקב בשעתא דאמרו לו הכר נא, ולא יזרח בשעתא דאסתלקת שכינתא מגיה, ובעד כוכבים יחתום בגין בגוי אתחתם ואסתים גהורא דיליה וכו' בגין דיוסף אתפרש מאבוי, ות"ח מההוא יומא דההוא עובדא דיוסף אתפרש יעקב משמושא דערסא ואשתאר אבלא ע"ה ההוא יומא דאתבשר בשורה דיוסף לו.

ט, כב אחת היא על כן אמרתי תם ורשע הוא מכלה: כה) בגין דאיגון צדיקיי, מתפסאן בחוביהון דרשיעיא, דכתיב ל"ח ויאמר ה' למלאך המשחית בעם רב וגו' וכו' (כד) ואוקמה טול הרב וכו'.

מראה מקומות

לה ז"ח בראשית יד, ע"א, ע"ב, לו ד' ויחי ריו, ע"ב. לו ז' וישב קפט, ע"א. לח ש"ב כה, טו.

ביאור

שעושה העבירה, ובזמן שיחלה, דא"ר אבהו כיון שיחלה האדם סלקין מעלים אותו לדון, ובזמן שמת כשיוצאה נשמתו ממנו, ובעולם הבא.

(כג) כל זמנא כל זמן שהצלם והצל של האדם איגו עובר ממנו הוא נחשב לאיש חי ורוחו מתקיים בתוכו ואם הצלם והצל עבר ממנו ולא רואים אותו סימן שבקרוב יעבור מן העולם הזה.

(כד) האומר לחרס ולא יזרח זה יוסף ובעד כוכבים יחתום אלו אחיו שנקראו כוכבים כמש"ב ואחד עשר כוכבים משתחווים לי, ד"א פירוש אחר האומר לחרס זה יעקב

תורה אור

(ברא) שבת לב, ע"א שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והסטר.

(כד) ברכות סב, ע"ב א"ר אלעזר, א"ל הקב"ה למלאך טול לי רב שבהם.

ר' חייא אמר איוב לא אלקי אלא בזמנא דנפקו ישראל ממצרים אמר איוב אי הכי כל אפיא שוין תם ורשע הוא מכלה, פרעה אתקיף בהו בישראל ואמר לט מי ה' וגו' ואנא לא אתקיפנא בהו ולא עבידנא מידי תם ורשע הוא מכלה וה"ד מ' הירא את דבר ה' מעבדי פרעה (כה), זה איוב מא.

י, ג הטוב לך כי תעשוק וגו' : כו) בההיא שעתא נפק איוב מדעתו ואמר הטוב לך כי תעשוק, הטוב זה העושק שתעשה לי, אבי ואמי עשו הגוף, ואתה התחברת עמהם בשותפות ונתת בי נפש ונשמה, הנפש שהוא שלך אמרת אך את נפשו שמור, והגוף שעשו לי אבי ואמי [אמרת] עשה בו כל מה שתרצה, וכי הוא טוב זה העושק שתעשה לי מב.

ועל עצת רשעים הופעת : כז) אמר איוב התפתית על מימר דההוא מקטרגא מג.

י, ט זכר נא כי כחמר עשיתנו וגו' : כח) מה כתיב בתריה, הלא כחלב תתיכני וכגבינה תקפיאני, עור ובשר תלבישני, ובעצמות וגידים תסוככני, זמין קב"ה בתר דיתבלי ב"נ בעפרא ומטי זמנא דתחית המתים, דההוא גרמא דישתאר, למעבד

מראה מקומות

לט שמות ה, כ. מ שם ט, כ. מא ז' בשלח נב, ע"ב ; נג, ע"א.
מב ז"ח אחרי מט, ע"א. מג ז' בא לג, ע"א.

ביאור

מכליון, ר' חייא אמר שאיוב לא גלקה רק בזמן שיצאו ישראל ממצרים והמצרים גלקו גם איוב גלקה וע"ז אבר הפסוק הוה וטען האם כל הפנים שויס תם ורשע הוא מכלה. פרעה התקיף את ישראל ואמר מי ה' אשר אשמע בקולו ואני לא התקפתי ולא עשיתי כלום תם ורשע הוא מכלה זהו שכתוב הירא את דבר ה' מעבדי פרעה זהו איוב שהיה במצרים בזמן יציאת ישראל ממצרים. כו) בההיא שעתא כאותו הזמן יצא איוב מדעתו ואמר הטוב לך כי תעשוק, האם טוב הוא העושק שאתה עושה לי, אבי ואמי עשו הגוף שלי ואתה התחברת עמהם בשותפות ונתת בי נפש ונשמה, וכעת על הנפש שהוא שלי

אמרת אך נסשו שמור הגוף שעשו לי אבי ואמי אמרת עשה בו כל מה שתרצה והכי טוב זה העושק שאתה תעשה לי.
כו) אמר איוב התפתית מהמאמר של המקטרג ורשעים הכונה על השטן שנאמר (לעיל ב, ג) ותסיתני בו לבלעו תנם והופעת הכונה התפתית.
כח) מה כתיב בתריה מה כתיב אחר כך כחלב תתיכני בלשון עתיד וכן תקפיאני, תלבישני, ובעצמות וגידים תסוככני הכל בלשון עתיד שלא כתיב התכני, הקפיתני הלבשתני סוככתני בלשון עבר, ומה מוכח שהמדובר על זמן תחית המתים, עתיד הקב"ה בתר אחרי שיתבלי שירקב גוף האדם בעטר ומטי ויגיש

תורה אור

(כה) שמור פי"ב.

ליה כעסה דא, וכגבינה דחלב, ונביע כחלב, וכו' כד יתערב ההוא גרמא ויתמחי כחלבא, ולבתר יקפיא ליה, ויתצייר בצירא כגבינה בקפיאותא, ולבתר יתמשך עליה עור ובשר ועצמות וגידים וכו', התכתיבי לא כתיב, אלא תתיכני, הקפיתני לא כתיב אלא תקפיאני, הלבשתני לא כתיב, אלא תלבישני, סוככתני לא כתיב, אלא תסוככני, כלהו לבתר זמנא משמע, ולבתר מה כתיב חיים וחסד עשית עמדי, דא רוחא רחיי, (ס"א ואי תימא) עשית עמדי כתיב ולא כתיב תעשה אלא הכי אמר חיים וחסד עשית עמדי בההוא עלמא שדית בי רוחא דחיים, אבל ופקודתך דמטרוניתא דמלכא שמרה רוחי, איהי נטרת לרוחי בההוא עלמא וכו' ואיהי נטרא לון לאתבא לון לדוכתייהו מד.

י, יא עור ובשר תלבישני: (כט) אי הכי, האדם מהו, אי תימא דאינו אלא עור ובשר ועצמות וגידים, לאו הכי, דהא ודאי האדם לאו איהו אלא נשמתא, ואלין דקאמר עור ובשר ועצמות וגידין כלהו לא הוו אלא מלבושא בלחודי, מאנין אינון דבר גש, ולא אינון אדם, וכד האי אדם אסתליק, אתפשט מאינון מאנין דקא לבוש מיה.

יא, כ ועיני רשעים תכלינה וגו': (ל) דור המבול ראו לנח עושה התיבה ומתרה בהם בכל יום וראו אותו נכנס לתיבה ולא רצו לשוב, אמר הקב"ה ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנהם, שלא רצו לשוב ולנוס מדיני, ותקותם מפח נפש (כה"א), שלא יקומו ליום הדין מו.

מראה מקומות

מד ו' פנחס רכב, ע"א. מה ו' יתרו עה, ע"ב; עו, ע"א. מו ו' נח כב, ע"א.

ביאור

מלבישו עור ובשר אם כן עולה השאלה מי הוא האדם ואם תאמר שעצם האדם הוא רק העור והבשר והעצמות והגידים. לא כן, שהרי ודאי שהאדם הוא הגשמה, וזה שנוכר עור ובשר ועצמות וגידים הם רק לבוש של האדם ומפני זה נזכר בפסוק תלבישני, מאנין כלים של האדם הם ואינם עצם האדם וכך האי אדם אסתליק וכשהאדם הזה היינו נשמתו מטחלקת ממנו הוא נתפשט מאלו הכלים וזו כונת התיבה תלבישני.

(ל) דור המבול זה גאמר על דור המבול ואין צריך ביאור ועיין בפנים.

תורה אור

זמן תחית המתים דההוא גרמא שהעצם שנשאר מכל הגוף יעשה ככצק הנה וכשיתערב העצם וימחה כחלב ואחר כך יקפיא ויעשה כמו גבינה קשה שנעשה מחלב נוזל ואחר כך ימשך עליו עור ובשר ועצמות וגידים ואחר כך כתיב חיים וחסד עשית עמדי, זהו רוח החיים עשית עמדי כתיב בלשון עבר שהכונה שבעולם העליון נתת בי רוח ונשמה והיא נשמרה על ידי המטרוניתא בכדי להחזיר הנשמה למקומה בזמן תחית המתים כן הוא ללעתי הפירוש וקצתני מאד מפני עומק הענין עי"ש.

(כט) אי הכי אם כתוב על האדם שהקב"ה

(כה"א) עיין סנהדרין קו, ע"ב במשנה.

יב, כ מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח : לא) מסיר שפה לנאמנים אלו דור הפלגה דבלבל לישנהון וכו' דכתיב מו אשר לא ישמעו איש שפת רעהו. וטעם זקנים יקח אלו בלעם ובלק דתרווייהו הו בעיטא חדא מו.

יד, ד מ' יתן טהור מטמא : לב) דאמר ר' אבא כמה חייבין אינון בעלמא דמפקי בני מעליא יתיר מאינון זכאין וההוא ברא וכו' איהו מעליא יתיר למהוי טהור מטמא נהורא מגו חשוכא וכו' ודא איהו מעליא מכלא מו.

יד, כב אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל : לג) תלת שמהן אקרי נשמתא דבר נש, נפשא, רוחא, ונשמתא וכלהו כלילין דא בדא ובתלת דוכתי אשתכח חיליהו ונפש דא אשתכחת גו קברא כד גופא אתבלי בעפרא, ובדא מתגלגלת בהאי עלמא לאשכחא גו חייא, ולמנדע בצערא דלהון, ובשעתא די אצטריכו בעת רחמי עלייהו וכו' נפש אזלא ומשטטא בעלמא, חמאת לגופא דסלקא תולעין ובההוא דינא, מתאבלא עליה כמה דאוקמיה דכתיב אך בשרו וגו' ונפשו עליו תאבל, וכלא איהו בעונשא עד דנשמה אתקשרת בדוכתהא לעילא וכדין כלהו מתקשרן בדוכתייהו בגין דכל הני תלת קשורא חדא אינון (עיינבספרנו קהלת יב, ה, ביתר ביאור בפרטות) ג.

מראה מקומות

מזו בראשית יא, ז. מזו ד בלק ה, ע"א. מט ד שמות יב, ע"ב.
ג ז' תרומה קמא, ע"ב ; קמב, ע"א.

תורה אור

לא) מסיר שפה זה נאמר על דור הפלגה שבלבל ה' לשונם כמו שכתוב אשר לא ישמעו איש שפת רעהו, וטעם זקנים יקח זה נאמר על בלעם ובלק ששניהם היו בעיטא חדא בעצה אחת על ישראל להשמדם ולא עלה בידם כלום.
לב) דאמר ר' אבא כמה רשעים יש בעולם שמילידים בנים צדיקים יותר מהצדיקים והבן הזה הצדיק בן רשע הוא יותר טוב מסני שהוא טהור מטמא נהורא אור מן החושך שחשיבותי ניכרת יותר מהכל.
לג) תלת שמהן נפשות שמות נקראת נשמת האדם נפש, רוח, ונשמה וכולם נכללים זה בזה ובשלשה מקומות נמצא כוחם, ואחרי מיתת

האדם והנשמה והרוח עולים, הנפש נשארת ונמצאת בקבר עד שהגוף נרקב ונכלה בעפר והיא מתגלגלת ושטה בעולם הזה בין החיים ולמנדע ולדעת בצער החיים, ובזמן שהחיים נמצאים בצרה וזקוקים לרחמי שמים היא מבקשת רחמים עליהם, והנפש הזאת הולכת ושטה בעולם הלוח חוזר חמאת רואה להגוף שמעלה תולעים ורמה ובהדין שנידון הגוף, היא מתאבלת עליו וזהו שכתוב פה אך בשרו וגו' ונפשו עליו תאבל והכל הוא בעונש על חטאיו עד שהנשמה מתקשרת במקומה ומוצאת מקום מנוחה למעלה אחרי שנגמר זמן העונש ואז כל השלשה חלקי הנשמה מתקשרים ומתחברים במקומם בקשר אחד.

אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל : לד) תניא, בשעתא דנפק נשמתיה דבר נש אזלין כלהו קריבוי וחברוי דההוא עלמא עם נשמתיה ומחזיין ליה אתרא דעדונא ואתרא דעונשא, אי זכאה הוי, חמי דוכתיה וסליק ויתיב ואתערן בעדונא עלאה, דההוא עלמא, ואי לא הוי זכאה, אשתארת ההיא נשמתא בהאי עלמא עד דאטמיר גופא בארעא, כיון דאטמר כמה גרדינין דנמוסין אחזן ביה עד דמטא לדומיה ועאלין ליה במדורוי דגיהנם, א"ר יהודה כל ז' יומין נשמתא אזלא מביתיה לקבריה ומקבריה לביתיה ואתאבלת עלוי דגופא דכתיב אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל, אזלא ויתבא בביתיה חמי לכלהו עציבין ומתאבלא נא.

טו, כג נדד הוא ללחם איה וגו' : לה) לא אתפקד על נהמא דחמשת מינין דאיהי חטה ושעורה וכו' ממנא דעלמא וכו' אלא קב"ה בלחודוי, ובגין דא, מאן דמזולל בנהמא וזריק ליה בארעא (כו) עניותא רדיף אבתריה וכו' למיהב ליה עניותא, ולא יפוק מן עלמא עד דיצטרין לבריין, ועליה כתיב גודד הוא וגו' ויהך מטלטל וגלי מאתר לאתר, ללחם וכו' ולית מאן דישגח עליה הה"ד אי"ה נב.

מראה מקומות

נב ו' פנחס רמז, ע"א.

נא ד' יחי ריח, ע"ב ; ריט, ע"א.

ביאור

עליו יכאב ונפשו עליו תאבל, הולכת ויושבת בביתו ורואה לכולם עצבים ומתאבלת.

לה) לא אתפקד לא נתמנה על לחם של חמש המינים היינו חטים, ושעורים סמים, שכולת שועל, ושיפון, שום מלאך ממונה, אלא הקב"ה בעצמו לבדו ומפני זה מי שמזולל בלחם וזורקו בארץ עניות רודפת אחריו לתת לו עניות שבמעשיו פוגע בכבוד הקב"ה, ולא יצא מן העולם עד שיהא נצרך לבריות ועליו בתיב גודד הוא ללחם וילך מטלטל וגולה ממקום למקום לחפש לחם ולא יהיה מי שישגיח עליו, וזהו שכתוב איה שיחפש מי שירחם עליו ולא ימצא.

לד) תניא למדנו בזמן שיוצאת הנשמה של האדם, אזלין הולכים כל הקרובים והחברים שלו מעולם העליון עם נשמתו ומראים לו התענוגים בעולם העליון ומקום העונש, אם דאיש הזה הוא צדיק נשארת הנשמה בעולם העליון ומתענדת ומתענגת מתענוגי העולם הבא ואם דאיש לא היה צדיק אז נשארת הנשמה בעולם הזה עד שקוברים את הגוף בארץ ואחרי הקבורה אז כמה גרדינין דנמוסין בעלי דינים הממונים בעולם מחזיקים אותה עד שנמסרת למלאך דומ"ה ומכניסים אותה במדורי גיהנם, אמר ר' יהודה כל שבעת הימים אחרי פטירתו הנשמה הולכת מביתו לקברו ומקברו לביתו ומתאבלת על הגוף וזהו שכתוב, אך בשרו

תורה אור

(כו) חולין קה, ע"ב ואמר אביי וכו' נשחראה וכו' אמר לי מר משום דקשי לעניותא.

טז, ח'ויקם בי כחשי בפני יענה: לו) במאי קא מיירי, אלא זכאה חולקיה דבר נש דאשתדל באורייתא למנדע אורחוי דקב"ה דכל מאן דאשתדל באורייתא כאילו אשתדל בשמיה ממש מה שמיה דקב"ה עביד נמוסין, אוף אורייתא הכי נמי, ת"ח האי מאן דעבר על פתגמי אורייתא, אורייתא סלקא ונחתא ועבדא בה בב"נ רשימין באנפוי, בגין דיסתכלון ביה עלאי ותתאי וכולהו אושדן לוטין על רישיה וכו' וכלהו פתחין עליה ווי ווי, ווי ליה בהאי עלמא, ווי ליה בעלמא דאתי, וכו' וכל אינון יומין דאשתכח רשימו באנפוי לטהדותא, אי אוליד בר אשליף ליה רוחא מסטרא דמסאבא, ואלין אינון חייבי דרא, תקיפי אנפין, וכו' האי צדיקא זכאה דאשתדל באורייתא יממא וליליא קב"ה משיך עליה חד חוטא דחסד (כו) ואתרשים ליה באנפוי ומהווא רשימא דחלי עלאי ותתאי גל.

יח, ד טרף נפשו באפו וגו': לו) איהו טריף ועקר נפשיה בגין רוגזיה, ואשרי בגויה אל זר, ועל דא כתיב נד חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו, דהיא נשמתא קדישא טריף לה וסאיב לה בגין אפו, אשר נשמה אחלף באפו כי במה נחשב הוא, עכו"ם אתחשיב והוא בר נש (עין גם בספרינו בפירוש הפסוק חדלו לכם מן האדם ישעיה ב, כב) גה.

מראה מקומות

גב ד אחרי עוי, ע"א. נד ישעיה ב/ כד. נה ז' תצוה קפב, ע"א, ע"ב.

בי אור

לו) במאי קא מיירי באיזו דבר מדובר בפסוק זה, אלא אשרי חלקו של האדם שעוסק בתורה לדעת דרכיו של הקב"ה שכל מי שעוסק בתורה הוא כאילו עוסק בשמו ית' ממש מה שמו של הקב"ה עושה כן התורה גם כן ככה, ת"ח בא וראה כל מי שעבד על פתגמי דברי התורה התורה עולה ויורדת ועושה באדם הזה רושם על פניו בכדי שיסתכלו בו עליונים ותחתונים וכולם שופכים קללות על ראשו וכולם פותחים עליו ואומרים אוי אוי, אוי לו בעולם הזה, אוי לו בעולם הבא ובל הימים שנמצא הרושם בפניו לעדות על מעשיו הרעים אם מוליד בן הוא ממשיך בו רוח ונשמה מצד הטומאה ואלו הם רשעי הדור עזי פנים, הצדיק הוכאי שעסק

בתורה יומם ולילה, הקב"ה מושך עליו חוט אחד של חסד ונרשם בפניו, ומהרושם הזה יראים ומפתחים עליונים ותחתונים ועל כגון זה נאמר (בפ' דברים כח ז') ודאו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. לו) איהו טריף ועקר נפשיה מי שהוא בכעס הוא טורף ומחבל ועוקר נשמתו שהיא יוצאת ממנו מפני הכעס ומשרה בתוכו אל זר שהוא עבודה זרה, ועל אדם כזה שכועס כתיב חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו שהנשמה הקדושה בו טריף מחבלה ומטמאה ע"י הכעס אשר הנשמה החליף באפו כי במה נחשב הוא במה, בנקוד קמץ ע"ז נחשב האדם הזו על ידי כעסו.

תורה אור

(כו) חגיגה יב, ע"ב אמר ר"ל כל העוסק בתורה בלילה, הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום וכו'.

יט, כו ומבשרי אחזה אלוה: לח) מאי ומבשרי ומטצמי מרטי ליה. עלע ארשרי

לקט שמואל

איוב

מדרשי הוהר

שכב

כז, יז יכין וצדיק ילבש: מד) דתנינן דעוברין טבין, דבר נש עביד בהאי עלמא, עבדין ליה בהווא עלמא לבושא יקרא עלאה לאתלבשא בהו וכד בר נש אתקין עובדין טבין וגברין עליה עובדין בישין, ואשגח ביה קב"ה ועובדוי בישין סגיאין ואיהו רשע וכו' (כט) ותהא על אינון טבאן דעבד בקדמיתא, הא אתאביד הוא מכלא מהאי עלמא ומעלמא ראתי מה עביד קב"ה מאינון טבאן וכו' אע"ג דהווא רשע חטאה אתאביד, אינון טבאן וזכין לא אתאבידו, אית צדיק דאזיל בארחוי דמלכא עלאה וכו', ועד לא אשלים לבושוי אסתלק, קב"ה אשלים ליה מאינון עובדין דעבד האי רשע חטאה וכו' הה"ד יכין וצדיק ילבש ההוא חטאה אתקין (כט א) וצדיק אתחפי ממה ראיהו תקין. (עיינ בספרנו תהלים לב, א) ע"א. כח, ג קץ שם לחשך וגו': מה) דא איהו קץ דשמאלא דאיהו שאט בעלמא וכו' וקיימא קמי קב"ה ואסטי וקטריג על עלמא והא אתמר (ל) ולכל תכלית הוא חוקר דהא כל עובדוי לאו אינון לטב אלא לשיצאה תדיר, ולמעבד כליה

מראה מקומות

עא ו' אמור קא, ע"א.

בי אור

אזי הגם שהרשע החוטא נאכד בגיהנם, אבל המעשים טובים: הזכויות אינם הולכים לאיבוד לכן אם יש צדיק כזה שהלך בדרך הטוב לפני המלך העליון, ולא הספיק להשלים מלבושו ונסתלק בבחורותו הקביה משלים לו הבגדי כבוד מאותם המעשים טובים שעשה הרשע החוטא ההוא וזהו כחגת הפסוק סה יכין וצדיק ילבש החיטא ההוא תיקן מעשים טובים ומלבושי כבוד והצדיק מתכסה ממה שהרשע תיקן והכין.

מד) דתנינן שלמדנו שמעשים טובים שאדם עושה בעולם הזה נעשים מהם בעולם הבא לבוש כבוד עליון שיתלבש בהם אחר פסידתו מהעולם, וכשהאדם תיקן מעשים טובים בעולם הזה ועשה מעשים רעים הרבה יותר מהמעשים טובים והביט בו הקב"ה והנה מעשיו הרעים הם הרבה והוא רשע ותוהא ומתחרט על מעשיו הטובים שעשה מקודם, ועל ידי זה שמתחרט על המעשים טובים הוא נאכד מהעולם הזה ומעולם הבא מפני שאם לא היה תוהא ומתחרט על מעשיו הטובים היה נענש בעולם הבא בגיהנם על המעשים רעים ואחר כך היה מקבל שכר בעד מעשיו הטובים אבל מפני שמתחרט על המעשים טובים לא יקבל שכר בעדם והאדם הזה נאכד בגיהנם, מה עושה הקב"ה עם הלבושים שנעשו בעולם הבא ממעשיו הטובים

מה) דא איהו קץ דשמאלא זה הוא קץ השמאל שהוא השטן שהוא שט בעולם העליון ועומד לפני הקב"ה ומקטרג על העולם וזה שכתוב, ולכל תכלית הוא חוקר הכונה שכל כונתו של השטן לעשות תכלית וסוף וכליה שכל מעשיו אינם לטוב ורק לשיצאה לכלות

תורה אור

(כט) קידושין מ, ע"ב ר' שמעון בן יוחי אומר אפילו צדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה איכר את הראשונות וכו' אמר ריש לקיש בתוהא על הראשונות. (כט א) עיין תניגה טו, ע"א וזהו צדיק נטל חלקו וחלק חברו בגד עון. (ל) עיין ב"ב טז, ע"א יורד ומתעה ועולה ומרגיו וכו'.

בעלמא. אבן אפל וצלמות דא אבן נגף דבה כשלין חייבין עב וכי איהו יכיל לאסטנא. אין. דהא איהו מלך זקן וכסיל דכתיב עג טוב וגו' ממלך זקן וכסיל וע"ד יכיל לאסטנא לבר נש מ"ט בנין דאיהו מהימן על עובדוי דבני נשא. ת"ח האי בדינא דיחיד. אבל בדינא דעלמא כתיב ע"ד וירד ה' לראות ע"ה ארדה נא ואראה. דלא אתייהיב מהימנותא (לשטן) אלא בידיה (דקב"ה) בלחודוי. דהא לא בעא לאובדא עלמא על מימר דההוא מקטרגא דתיאובתיה איהו תדיר לשיצאה. מנלן. דכתיב קץ שם לחשך. ולכל תכלית הוא חוקר. לשיצאה כלא. הוא חוקר ע"ו.

כת. ד פריץ נחל מעם גר: מו) פרצה הוה פריץ נחל לאינון בני עלמא דעאלו לתמן [לסדום] דכולהו דחמאן למאן דהוו יהבי למיכל ולמשתי לבר נש אחרא. שדיק ליה בעומקא דנהרא ואיהו דנטיל ליה הכי נמי וכו'. ומאן דעאל דלו מאנוש נעו. דהוו דלי גופא בכפנא. דלא הוו יהבי ליה למיכל ולמשתי (לא) ואשתני דיוקניה משאר בני עלמא. דכתיב דלו מאנוש נעו וכו' הוו סטאן מעגליזי ואורחין דלא למיעל תמן ע"ו.

מראה מקומות

עב ד מקץ קצב. ע"א. עג קהלת ד. יב. ע"ד בראשית יא. ה.
 עה שם ית. כא. עו ד בא לג. ע"ב. עז ד וירא קה. ע"ב.

בי אור

לכלות וזהו כונת הפסוק קץ שם לחשך להאמין לו על איש פרטי, אבל לכל תכלית, אם דורש לכלות הכל הוא חוקר, או ה' חוקד בעצמו (מו) פרצה הוה פריץ נתל לאלה בני עולם דעאל שנכנס לסדום, שכולם אם ראו שמי שהוה נתן לאורח לאכול ולשתות היו זורקים אותו לנהר עמוק, ומי שרצה להוציא מהמים היו עושים לו ב"כ ככה, וזה שכתוב דלו מאנוש נעו הכונת שאם מי שהוה נכנס לשם היו מענים אותו ברעב שלא היו נותנים לו לאכול ולשתות ונשתנה צורתו משאר בני עולם וזהו כונת הדברים דלו מאנוש נעו ועל ידי זה היו אנשי העולם נוטים מרדכי סדום שלא ליכנס לשם.

תמיד וזה שכחוב אבן אפל וצלמות זהו אבן נגף שנכשלים על ידו הרשעים. שואל האם יכול להסתיין ולקטרג, ומשיב כן. מפני שנקרא מלך זקן וכסיל מ"ט מפני שהוא השטן מהימן. שמאמינים לו בשמים על הקטרוג על מעשה בני אדם. ונ"ח בא וראה שזה שמאמינים לו בשמים הוא רק על יחיד, אבל בדינא דעלמא אם הוא מקטרג על כל העולם או חלק ממנו ע"ו כתיב וירד ה' לראות אצל דור הפלגה. או ארדה נא ואראה שכתוב אצל אנשי סדום. בשם לא האמין הקב"ה להשטן וירד בעצמו מפני שאין הקב"ה רוצה לאבד העולם על סמך דברי קטרוג השטן שתאוותו הוא תמיד רק

תורה אור

(לא) סנהדרין קט. ע"ב.

כח. ז נתיב לא ידעו עיט וגו' : מז) ואפילו עופי שמיא הו מנעי למיעל תגן [לסדום] עח.

כח. י וכל יקר ראתה עינו : מח) דאמר ר' יעקב בר אידי מ"ד וכל יקר וגו' אלו נשמותן של צדיקים שהם יקר ותפארת לעולם ולעולמי עולמים עט.

כח. כג כי הוא לקצות הארץ יביט תחת כל השמים יראה : מט) כי הוא לקצות הארץ יביט וגו' יראה וגו' לכולהו בני עלמא למיהב לון מזונא וספוקא לכל מה דאצטריך כל חד וחד. דכתיב פ פותח את ירך ומשיב על כל חי רצון. ד"א כי הוא לקצות הארץ יביט לאסתכלא עובדוי דבני נשא ולאשגחא בכל מה דעבדי ב"נ בעלמא. תחת כל השמים יראה מסתכל וחמי לכל חד וחד פא.

כח. כז אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה : נ) מאן דסליק למקרי באורייתא יסדר אינון מלין בקדמיתא בביתיה ואם לאו לא יקרי באורייתא וכו' מה כתיב אז ראה וגו' ולבתר ויאמר לאדם וגו' פב.

כח. כח ויאמר לאדם הן יראת ה' וגו' : נא) דא"ר יוסי א"ר חייא כד ברא קב"ה לב"נ אסקיה קמיה בדיוקניה, והוא יתיב ואתרי ביה, וא"ל אנא

מראה מקומות

עח ד וירא קה, ע"ב : קה, ע"א. עט ז"ח בראשית טו, ע"ב. פ תהלים קמה, טו.
פא ד וירא קה, ע"א. פב ז ויקהל רו, ע"ב.

ביאור

מז) ואפילו עופי שמיא זה שכתוב נתיב לא ידעו עיט, שגם העומות היו מונעים את עצמם מליכנס לסדום.
מח) דאמר ר' יעקב בר אידי זה שכתוב פה וכל יקר ראתה עינו הכוונה על הנשמות של הצדיקים שהם יקר ותפארת לעולם ולעולמי עולמים.
מט) כי הוא לקצות הארץ יביט שהקב"ה מביט לכל קצוי ארץ לכל בני עולם ליתן להם מזונות והספקה לכל מה שנצרך לכל אחד ואחד כמו שכתוב ומשיב על כל חי רצון. ד"א מירוש אחר כי הוא לקצות הארץ יביט, שהקב"ה מביט ומסתכל לכל מעשי בני אדם ולהשגיח על כל מה שעושים בעולם ורואה לכל אחד ואחד.
נ) מאן דסליק מי שעולה לקרוא בתורה לפני הקהל עליו לסדר הדברים בביתו ולחזור פעמים אחדות ואם לאו שלא הבין הדברים מקודם לא יקרא בתורה, וע"ז כתוב אז ראה וגו' ואחר כך ויאמר לאדם.
נא) דא"ר יוסי א"ר חייא כשברא הקב"ה לאדם העלהו לפניו בדיוקניה בצורתו וישב

תורה אור

(לב) מי תנחומא יתרו בפי וידבר אלהים וגו'.

עבד לך בגיני למהוי את שולטנא ומלכא על כלא. בגיני אנא לעילא ואנת לתתא. ועוד אנא יהיב בך נשמתא למנדע סוכלתנו וחכמתא מה דלית כן לשאר בריין. הוי זהיר לאסתכלא ביקרי (לג). הוי זהיר למעבד פקודי ובר מני. לא יהא שולטנא יקירא כוותך. דמנלך דאתרי ביה ואזהיר ליה ע"ד הה"ד ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וסוד מרע בינה כלומר כשתחול יראתי עליך אז תשיג חכמה שהיא למעלה על הכל. כד חמא אדם דהוא שלטנא יקירא על כולא. אינשי פיקודא דמאריה ולא עבד מה דאתפקד פג.

לב, ב אליהוא בן ברכאל הבווי : נב) אליהוא כהנא הוה, ומרעא דיוחקאל נביאה הוה. כתיב הכא בן ברכאל הבווי וכתיב התם פד יחזקאל בן בווי הכהן. ואי תימא בגין דכתיב בווי. בון משפחות הוה לאו הכי וכו' ממשפחת רם עלאה על כלא. אמאי אקרי בווי (לד) על דמבזה גרמיה לגבי מאן דגדול מניה וכו' ועל דא סליק בשמא עלאה בווי דא דאקרי אדם בכלא וכו' ועל דסליק בשמא דא אקרי רם עלאה על כלא פה.

לב, ג ובשלושת רעיו חרה אפו על אשר לא מצאו מענה וגו' : נג) דהא אינון הוו אמרו מלין ואיוב לא הוה אתנחמים עליהו. מהכא אוליפנא מאן דעאל לנחמא לאבל בעי ליסדא מלין בקדמיתא. דהא חבריא דאיוב הוו אמרי

מראה מקומות

פג ז"ח בראשית י"ז ע"ב. פד יחזקאל א. ג. פה ז' תרומה קטו. ע"א—ע"ב.

ביאור

והתרה בו, ואמר לו, אני עושה אותך בשבילי שתהיה אתה שליט ומלך על הכל אני למעלה ואתה למטה, ועוד אני ניתן לך נשמה שתדע בינה וחכמה, מה שאין כן לשאר הברואים. תהא זהיר להסתכל בכבודי, תהא נזהר לעשות מצותי, וחרץ ממני לא יהא ממשלה יקרה כמורך, מגין אנו יודעים שהתרה בו והנהירו ע"ו, זהו שכתוב פה ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה, וסוד מרע בינה, כלומר כשתחול יראתי עליך אז תשיג חכמה שהיא למעלה על הכל כד חמא, כשראה אדם שהוא שליט יקר על הכל אינשי שכח מצות אדונו ולא עשה מה שנצטווה.

נג) דהא אינון למה חרה אפו על שלשת רעיו מפני שהם אמרו דברים כאלה שלא התנחם מהם מכאן אוליפנא מזה אנו למדים שמי שנכנס לאבל לנחמו, צריך להכין הדברים מקודם, שהרי חבריו אמרו לו דברי אמת, אבל

תורה אור

(לג) נדה ל, ע"ב שמשביעין אותו תהי צדיק ולא תהי רשע.
(לד) ויק"ר פ"ב, בן שמבנין את עצמן על כבודו של מקום: על כבודן של ישראל.

מלי קשוט, אבל לנחמא ליה לאו. בגין דבעי מלין דאיהו יודי עליהו, (בארח קשוט) וכדין יקבל עליה דינא דשמיא פו.

לב, ו צעיר אני לימים ואתם ישישים: נד) לימים, מימים מיבעי ליה מאי לימים אלא אמר צעיר אני ואוערנא גרמי לימים, לגבי בר נש דאית ליה יומין סגיאין וכו', ואתם ישישים חמינא לכו ישישים על כן וחלתי ואירא מחות דעי אתכם וגו' פז.

לב, ח ונשמת שדי תבינם: נה) א"ר יצחק א"ר אחא מאי דכתיב ונשמת שדי תבינם, אלא הנשמה היא מביאה לאדם להכיר את קונו ולהכניסו בתורה ומע"ט וכו', א"ר יצחק א"ר אחא כל העוסק בתורה הוא קונה הנשמה מעצמו היינו דתנינן (לדא) הבא ליטהר מסייעין אותו פח.

לב, טז כי עמדו לא ענו עוד: נו) [עמדו שתקו] ואי תימא שתיקה (לה) אמאי קרו ליה עמידה אלא בדיבורא אית שבעה שייפין דמתענענען בהדה: לבא ריאה, קנה, לשון, שינים, שפון, בשר, ובשתיקה קיימו בקיומיהו בלא זענועא ועל דא איהו עמידה (עיין בספרינו נחמיה ח, ה) פט.

מראה מקומות

פו ד קרח קעו, ע"ב; קעו, ע"א. פח ויח בראשית יא, ע"א.
פו ז' תרומה קסו, ע"א—ע"ב. פט ז' שלח קעג, ע"א.

ביאור

מביאה לאדם שיכיר את קונו הקב"ה ולהכניסו בתורה ומעשים טובים.
נו) עמדו שתקו זה שכתוב בפסוק זה עמדו, שחברי איוב עמדו, הכונה ששתקו ולא ענו, ואם תשאל למה נקראת שתיקה בלשון עמידה, מפני שיש שבעה שייפין אברים שהם מתענעלים בזמן הדיבור: הלב, הריאה, קנה, לשון, שינים, שפתים, והבשר ובזמן שהאדם שותק הם עומדים בלי זענוע, ומפני זה נקרא שתיקה בלשון עמידה.

לא היו דברי נחום מפני שצריך לדבר דיבורים שיורה עליהם, ואז יקבל עליו דין שמים באהבה.
נד) לימים, מימים מיבעי ליה הרי היה צריך לכתוב מימים, אלא אמר צעיר אני ואני מקטין את עצמי לימים, לסני איש שיש לו ימים רבים, ואתם ישישים אני דאיתי אתכם ישישים, זקנים, לכן וחלתי ופחדתי מלאמר דעתי אתכם.
נה) א"ר יצחק א"ר אחא מה הוא הפירוש שכתוב ונשמת שדי תבינם, אלא הנשמה

תורה אור

(לדא) שבת סד, ע"א.
(לה) סוטה לט ע"א, אמר רבא בר רב הונא וכו' ואין עמידה אלא שתיקה וכו'.

לג, טו בחלום חזיון לילה וגו' : נו) ת"ח. כד סליק ב"נ לערסיה מבעי ליה לאמלא עליה מלכותא דשמיא בקדמיתא. (לו) ולבתר יימא חד פסוקא דרחמי וכו' בגין דהא כד ב"נ נאים על ערסיה הא נשמתיא נפקא מניה. ואזלא ושטיא לעילא כל חד וחד כפום ארחיה וכו' מה כתיב בחלום חזיון לילה וכו' אז יגלה און אנשים וכדין קב"ה אודע לה לנשמתא וכו' אינון מלין דומינין למיתי על עלמא. או אינון מלין (לו) כפום אינון הרהורין דליביה צ.

בחלום חזיון לילה וגו' או יגלה און אנשים וגו' : נח) ביומא דר"ה דעלמא אתדן וכרסיא דדינא קיימא לגבי מלאך עלאה למידן עלמא. כל נפש ונפש משטטן ובעאן רחמי על חיי. בליליא דנפקא יומא דדינא אזלין וקא משטטין למשמע ולמנדע מאן הוא דינא דאתדן על עלמא. ולומינין דקא מודיעין בחזווא לחייתא כד"א בחלום חזיון לילה וגו' או יגלה און אנשים צ.

לג, כג אם יש עליו מלאך מלין אחד מני אלף וגו' : נט) הני קראי אית לאסתכלא בהו. וכי לא אתגלי כלא קמי קב"ה. דאיתו צריך למלאכא דיימא קמיה טב או ביש. אלא ודאי אצטרין. דכד אית ליה לבר נש סניגורין לאדכרא זכו דידיה קמיה ולא אית ליה (לבר נש) קטיגורין כדין ויחננו ויאמר פדעהו מרדת

מראה מקומות

צ ו' וישב קפג, ע"א. צא ו' תרומה קמב, ע"א.

ביאור

העולם, כל נפש ונשמה שטים וטסים ומבקשים רחמים על החיים, ובליל מוצאי ראש השנה הנשמות הולכות ושטים וטסים לשמוע ולדעת באינו דין דנו את העולם, ולפעמים הנשמות מודיעות זאת בחלום להחיים כמ"ש פה.

(נט) הני קראי הפסוקים האלו יש להביט ולהתבונן בהם, האם אין גלוי הכל לפני הקב"ה שהוא צריך למלאך דיימא שיאמר טוב או רע. אלא ודאי שיש צורך בזה. שכשיש לאדם מליצים להוכיח זכיות שלו לפני הקב"ה ואין לו מקטרגים, או ויחננו, ויאמר פדעהו מרדת

נו) ת"ח בא וראה כשעולה אדם לערסיה למטתו לישן נותן לו מקודם להמליך על עצמו מלכות שמים, היינו לאמר קריאת שמע מקודם. ואחר כך פסוק אחד של רחמים, מפני שבזמן שאדם נאים ישן על מטתו, הנשמה יוצאת ממנו והולכת ושטה למעלה כל אחד לפני דרכי וראה מה שכתוב בחלום חזיון לילה אז יגלה און אנשים היינו שאז מודיע הקב"ה להנשמה הדברים שעתידיים לבוא על העולם, או דברים כאלו שהוא חשב מהם ביום קודם השינה. (נח) ביומא דראש השנה שהעולם נידון, וכסא דין עומדת לפני המלך העליון לדון את

תורה אור

(לו) ברכות ה, ע"א אמר אביי אף תלמיד חכם מיבעי ליה למימר חד פסוקא דרחמי כגון בייך אפקיד רווח וגו'. (לז) ברכות נוה, ע"ב אייר שמואל בר נחמני אייר יונתן אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו.

שחת מצאתי כפר, ת"ח בהאי קרא תשכח ברירא דמלה כתיב אם יש עליו מלאך
אי לא כתיב יתיר יאות הוא, אבל מלאך מליץ אחד מגי אלף כתיב ומאן איהו,
דא הוא מלאך דממנא עמיה דב"ג בסטר שמאלא דכתיב צב יפול מצדך אלף
ודא הוא סטרא דשמאלא דכתיב בתריה ורבבה מימינך, אבל אחד מגי אלף דא
הוא יצר הרע דאיהו אחד מאינון (דאיהו) (לח) אלף דהו לסטר שמאלא (לט) בגין
דאיהו סליק לעילא ונטיל רשו, וע"ד אי בר נש אזיל בארע קשוט ההוא יצר הרע
איהו עבד לו כמה דאתמר צג דכתיב טוב גקלה ועבד לו, כדין איהו סליק
ואתעביד סניגורא ואמר קמי קב"ה זכו עליה דב"ג, כדין קב"ה אמר פדעהו מרדת
שחת, ועם כל דא לא אהדר בריקניא (מ) בגין דאתיהיב ליה אחרא לשלטאה עלוי
וליטול גשמתיה מגיה וכו' ואיהו כפר על האי הה"ד מצאתי כפר למפדי ליה.

ד"א מצאתי כפר, ההוא זכו דאמרת איהו עליה כפר למפדי ליה, דלא יחות לגיהנם
ולא ימות, ועל דא מבעי ליה לב"ג למיהך בארע קשוט, בגין דיהא ליה
ההוא קטיגורא סניגורא צ"ד.

מדאה מקומות

צב תהלים צא, ו. צג משלי יב, ט. צד ו' וישלח קעו, ע"ב.

ביאור

שחת מצאתי כפר, ת"ח בא וראה שבהפסוק
הזה תמצא בו בירורו של הדבר, כגוב אם יש
עליו מלאך אם לא היה כתוב יתיר, היינו
מבינים זאת, אבל כשכתוב מלאך מליץ אחד
מגי אלף ומאן איהו המלאך הזה, אלא הכונה
על המלאך שהוא ממונה ונמצא עם האדם בצד
שמאל, כמו שכתוב יפול מצדך אלף, וזה הצד
הוא צד שמאל מפני שאחד כך כתיב ורבבה
מימינך ומזה אנו מבינים שהאלף הם מצד
שמאל וזה שכתוב פה אחד מגי אלף הכונה
על היצר הרע שהוא אחד מהאלף שהם בצד
שמאל מפני שתמיד הוא עולה ונוטל רשות
לענוש את האדם, ומפני זה אם האדם הזה

הולך בדרך קשוט ואמת, או היצר הרע נעשה
עבד לו כמו שכתוב טוב גקלה ועבד לו, ואז
הוא עולה ונעשה מליץ ואומר לפני הקב"ה
זכות על האדם, ואז הקב"ה אומר פדעהו מרדת
שחת, ואם כל זה הגם שהשטן הוא היצר הרע
הוא המלאך המות מליץ טוב על האדם הוא
לא חוזר ריקם ונותנים לו אדם אחר שישלוט
עליו להמיתו וליטול נשמתו ממנו
וזהו כונת הדברים מצאתי כפר, לפדות אותה,
שנותנים לו אדם אחר בחילופי האדם הזה
ושהוא כפר להאישי. ד"א פירוש אתר על
מצאתי כפר שהקב"ה אמר אל המלאך אותה
הזכות שאמרת על האדם היא תהיה עליו לכפר

תורה אור

(לח) עיין ברכות סא, ע"א ומסתברא דטובה לימינו ורעה לשמאלו.
(לט) ב"ב טז ע"א, במתניתא תנא יורד ומתעה ועולה ומרגיז נוטל רשות ונוטל נשמה.
(מ) עיין לעיל בישעי' מג, ד.

אם יש עליו מלאך מליץ: (ס) וכד נשמתא נפקא להאי עלמא וכו', נפקן בכל נשמתא ונשמתא תרין. חד מימינא וחד משמאלא. אי זכי אינון נטרין ליה דכתיב **צ**ה כי מלאכיו יצוה לך וגו', ואי לא. אינון מקטרגי עליה. א"ר פנחס תלתא אינון דקיימי אפוטרופסין עליה דב"ג כד זכי דכתיב אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו וכו', מלאך הא חד. מליץ תרי. אחד מני אלף וגו' הא תלת צו.

אם יש עליו מלאך מליץ וגו': (סא) אמאי אצטריך הכא מלאך דליהוי סנגוריא עליה דבר נש וכו' דהא חמי קב"ה כל מה דבר נש עביד בעלמא. הן טב הן ביש. וכן הוא אומר צו אמר יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' אל ר' יהודה [לר' חייא] כלא הכי הוא ודאי אבל הא כתיב צו וגע אל עצמו ואל בשרו. וכתיב צו ותסיתני בו לבלעו חנם לאחזאה דהא רשו אתמסר לסטר אחרא וכו' ולכל אלין ארחין טמירן קמי קב"ה ק.

אם יש עליו מלאך מליץ וגו': (סב) דתניא א"ר יוחנן מלאכים יש המורים חוכתן של כני אדם ומלאכים יש המורים זכותן. ואפילו אחד מני אלף מורה זכותו

מראה מקומות

צה תהלים צא יא. צו ד ח"א. בהקרמה יב, ע"ב ; י"ג ע"א. צו ירמיה כג, כד. צח איוב כ, ה. צט שם ג. ק ד בא לב, ע"ב.

ביאור

לפדותו שלא ירד לגיהנם ולא ימות ועל כן צריך האדם ללכת בדרך אמת כדי שהמלמד חובה יתהפך להיות לו למלמד זכות. (ס) וכד נשמתא וכשהנשמה יוצאת לעולם הבא יוצאים עם כל גשמה שני מלאכים אחד מימינו ואחד משמאלו. אם זוכה שהוא צדיק הם שומרים אותו כמו שכתוב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך. ואם לא. הם מקטרגים עליו, א"ר פנחס שלשה מלאכים הם שהם אפוטרופסין על האדם כשהוא צדיק דכתיב אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו, מלאך הרי אחד, מליץ שנים אחד מני אלף הרי שלש. (סא) אמאי אצטריך ר' חייא שאל למה יש צורך, שמלאך יהיה מליץ על האדם לפני הקב"ה. הרי הקב"ה חמי רואה כל מה שהאדם עושה בעולם, הן טוב והן רע, וכן כתוב בירמיהו

אם יסתר איש במסתרים [הוא] לא אראנו נאם ה', ע"ו ענה ר' יהודה זה נכון שהקב"ה רואה ויודע מעשי בני אדם, אבל הרי כתוב וגע אל עצמו ואל בשרו שהקב"ה מסר את איוב בידי השטן שיכחו ביסורים שונים למען נדע אם יעמוד בנסיון ולא ימרוד בה' וכן כתוב שהקב"ה אמר להשטן ותסיתני לבלעו חנם ומנה אנו רואים שלפעמים ניתן דשות לסטרא אחרא למשול על האדם שהוא צדיק ולא היה צורך שימסר בידי השטן להסטרא אחרא ובל אלה הם דרכי השי"ת שאין אנו מבינים ואין לנו דשות להרהר אחריהם, ומפני זה יש לפעמים צורך שמלאך מליץ ימליץ על הצדיק שלא ימסר בידי השטן. (סב) דתניא שלמדנו א"ר יוחנן יש מלאכים שמראים ומזכירים חובותיהם של בני אדם ויש

שבקין ליה הה"ד אם יש עליו מלאך וגו' וכתוב בתריה קא ויחננו ויאמר פדעהו וגו' קב.

לג. כט הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר: (סג) דמאן דאזיל מהאי עלמא בלא בנין, דאתי זימנא אחריתי לעלמא הדין, וכו', ועוד אינון חייביא דשאטין באוירא עד דמרצו חובייהו ובתר נכנסין פעם שניה בגוף כדי לצרף אותו, ואם יצדק שוב אינו נכנס פעם אחרת, ואם לאו פעם שלישית וכו' ואם ח"ו לא יצדק באלו השלשה פעמים, שוב אין לו תקנה, וזהו הכרת תכרת, וע"ד בעי ב"נ לאודהרא בנפשיה דילמא אתא זימנא אחרא וכו'. (סד) עוד אית לבא סמך מענין יבמה יבא עליה בגין וכו' ולא יצטרך למיתי זימנא אחרא בגוף, ותו אוליפנא מאונן דאמר הכתוב ביה קלג לבלתי נתן זרע לאחיו, ועוד ראייה אחרא קד יולד בן לנעמי, וכי לנעמי יולד והלא רות ילדתו אלא ללמד שזה עובד הוא היה מחלון ומית בלא בנין ובגין כך תחמי ב"נ צדיק ורע לו דילמא זימנא אחריתי אתא לעלמא ולא הוה זכאי כל כך ומת בענין זה, וכרו השתא כד עאל להאי עלמא מנכה חוביה והדין הוא צדיק ורע לו, וכמו כן רשע וטוב לו, דילמא אתא זימנא

מראה מקומות

קא איוב לג. כד. קב ז"ת בראשית יד, ע"ב. קג בראשית לת, ט. קד רות ד, י.

ביאור

עליה, בכדי שלא יצטרך למיתי לבוא עוד הפעם בגלגול בגוף אחר, ותו אוליפנא ועוד למדנו מאונן בנו של יהודה שאמד הפסוק בו לבלתי נתן זרע לאחיו, ועוד ראייה אחרת מהפסוק יולד בן לנעמי, האם לנעמי נולד והרי רות ילדתו, אלא ללמד שהילד עובד הוא היה מחלון בן נעמי שמת בלא בנין נתגלגלה נשמתו בעובד ובגין כך תחמי ומפני זה תדאה אדם צדיק ורע לו והטעם שאולי בא פעם שני לעולם שבגלגול הראשון לא היה צדיק כל כך ומת על ידי זה וכעת כשבא פעם שני לעולם מנכין לו חסאיו, וכמו כן אנו רואים לפעמים רשע וטוב לו בעולם והטעם הוא שאולי בא לעולם פעם שני, ובגלגול ראשון היה צדיק ולא צדיק גמור ומת בלא בנין, וכעת שנתגלגל פעם שניה לעולם משלם לו

שמראים זכיותיהם ואפילו אָנְד מני אלף מדאה זכותו שבקין מוחלים לו כמו שכתוב פה אם יש עליו מלאך מליץ ויחננו ויאמר פדעהו. (סג) דמאן דאזיל שמי שהולך כהעולם הזה ונפסד ולא השאיר בנין או מתגלגל ובא פעם שני לעולם הזה, ועוד יש כאלו שהיו רשעים משוטטים באויר עד שנשלם ונגמר עונשם ואחר כך יורדים פעם שני להתגלגל בגוף, כדי לצרף לזכך אותו, ואם יצדק או שוב אינו נכנס פעם אחרת, ואם גם בפעם שני לא הלך בדרך התורה, או מתגלגל פעם שלישי ויורד לעולם הזה, ואם ח"ו לא יצדק גם בפעם שלישי שוב אין לו תקנה, וזהו שכתוב הכרת תכרת, ועל כן צריך אדם להזהר בנפשו אולי יבוא פעם אחרת לעולם הזה. (סד) ועוד יש לנו סמך וראיה מענין יבמה יבא

אחרא ומת בלא בנין והוה זכאי ולא גמור, והשתא משלם ליה מזכותיה בעלמא דין, ודא הוא קה כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו במ קו.

לד, ג כי און מלין תבחון וחד יטעם לאכל: (סה) ומ"ט און מלין תבחון, משום דאתעכב קלא בהווא נהרא דנטיפא בעקימותא דאודנין ולא עייל בבהילו, ובג"כ אתבחין בין טב לביש, וחד יטעם לאכל, מ"ט, וכו' בגין דיתעכב תמן ולא עייל בבהילו בגופא, וע"ד יטעם ויתבחן בין מתיק למרירו, בהאי נוקבא דאודנין תלין נוקבין אחרנין נוקבא דעינין, נוקבא דפומא, נוקבא דחוטמא וכו' קו.

לד, י לכן אנשי לבב שמעו לי וגו'. כי פעל אדם ישלם לו וכארח איש ימצאנו: (טו) ת"ח, כד ברא קב"ה עלמא עבד ליה על דינא (מא) ועל דינא אתקיים וכו' בר דקב"ה בגין לקיימא עלמא ולא יתאביד (מב) פריש עליה רחמי ואינון רחמי מעכבי לדינא דלא ישחצי עלמא וכו' ואתקיים בגיניה, ואי תימא דקב"ה עביד דינא בבר נש בלא דינא, הא אתמר דכד דינא שריא עליה וכו' כד איהו זכאה, בגין רחימותא דקב"ה ביה איהו, וכו' (מג) מתבר גופא בגין לשלטאה

מראה מקומות

קה הושע יד, י. קו ז"ח כי תצא נט, ע"א. קז ו' האזינו רצד, ע"ב.

ביאור

הקב"ה שכר בעולם הוה כעד מעשיו הטובים ויבחן בין מתוק למר, ובהנקבים של האזנים בגלגול ראשון, וזה מרומז בסטוק כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו במ.

(סו) ת"ח בא וראה כשברא הקב"ה העולם

בראו בדין ועליו מתקיים ולפי שהקדוש

ברוך הוא רוצה בקיום העולם ושלא יאבד הוא

פורש עליו רחמים והרחמים מעכבין את הדין

שלא יכלה העולם ועל ידי זה מתקיים העולם,

ואם תאמר שהקב"ה עושה דין באדם בלא דין.

הרי נאמר שאם דינים שורים על האדם כשהוא

צדיק זהו מאהבת הקב"ה אותו משכר גופו בכדי

(סה) ומ"ט און מלין תבחון, ולמה האון תבחון

המילים, מפני שמתעכב הקול בהנהר של

הגטיפה בעקימות החלל של האזנים ואין הקול

נכנס ישר להגוף במהירות, וזה הוא גם הטעם

שחד אכל, יטעם, בכדי שיתעכב בהפה האוכל

ולא נכנס בבהילות להגוף ועל ידי זה יטעם

תורה אור

(מא) אבות פ"א מ"ח, וכן בכל מעשה בראשית גזכר לב פעמים שם אלהים שהוא דין.

(מב) כ"ר פ"ב, ביום עשות ה' אלהים וכו' אמר הקב"ה אם בורא אני את העולם במדת

הרחמים הו חסיה סגיאי, במדת הדין, האיך העולם יכול לעמוד, אלא הרי אני בורא אותו

במדת הדין ובמדת הרחמים והלואי יעמוד.

(מג) ברכות ה, ע"א, אמר רבא ואיחימא רב חסדא אם רואה ארם שיסודין באים עליו יפושש

במעשיו וכו' ואם תלה ולא מצא כידוע שיסודין של אהבה הם.

נשמתא וכדין אתקריב בר גש לגביה ברחימו כדקא יאות, ונשמתא שלטא וגופא אתחלש וכו' וכדין איתו רחימא דקב"ה וכו' (מד) יהב קב"ה לצדיק צערא בעלמא דין, בגין למזכי ליה לעלמא דאתי, וכד נשמתא חלשא וגופא תקיפא איתו שנאיה דקב"ה, דלא אתרעי ביה וכו' והוא בשלימו יתיר, בגין דאי עבד צדקה או טיבו קב"ה משלם ליה אגריה בהאי עלמא ולא יהוי ליה חולק בההוא עלמא, ודא הוא דתרגם אונקלוס ק"ח ומשלם לשונאיו על פניו ומשלם לשנאוהי טבון וגו', ובג"כ ההוא זכאה דאתבר תדיר איתו רחימא דקב"ה (מה) והני מלי כד בדק ולא אשכח חובא בידיה דאתענש עליה, הכא אית לאסתכלא בכמה סטריק, חד דהא חמינן (מו) דשכינתא לא שריא באתר עציבו אלא באתר דאית ביה חדוה וכו' כד"א ק"ט ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו רוח ה' (מז), דהא שכינתא ודאי לא שריא באתר עציבו מנלן מיעקב דבגין דהוה עציב עליה דיוסף (מח) אסתלקת שכינתא מניה, כיון דאתא ליה חדוה דבשורה דיוסף מיד ותחי רוח יעקב אביהם,

מראה מקומות

קט מלכים ב, ג, טו.

קח דברים ז, י.

ביאור

להשליט הגשמה, ואו מתקרב האדם אליו באהבה כנכון והגשמה שולטת והגוף נחלש ואז הוא אוהבו של הקב"ה, נותן לצדיק צעד בעולם הזה בכדי לזכותו לעולם הבא, וכשהגשמה נחלשת והגוף חזק הוא שונאו של הקב"ה שאיננו רוצה בו, ושאם עשה צדקה או שאר דבר טוב הקב"ה משלם לו שכרו בעולם הזה בכדי שלא יהיה לו חלק בעולם הבא וזה הוא שתרגום אונקלוס על הפסוק ומשלב לשונאיו על פניו ומשלם לשנאוהי טבון ומפני תורה אור

(מד) קדושין מ ע"ב, א"ר אלעזר ברבי צדוק וכו' הקב"ה מביא יסורין על צדיקים בעוה"ז, כדי שירשו העולם הבא.

(מה) ברכות ה, ע"א אמר רבא ואיתימא רב חסדא אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו וכו' תל"ה ולא מצא בידוע שיסורין של אהבה הם.

(מו) שבת ל, ע"ב ללמוד שאין השכינה שורה לא מתוך עצבות, וכו' אלא מתוך דבר שמחה של מצוה.

(מז) עיין ירושלמי סוכה פ"ה, ה"א, א"ר יונה וכו' שאין רוח הקודש שורה אלא על לב שמח (מח) פדר"א פל"ה, מפני החרם נסתלקה רוח הקודש מעליו.

הכא בהאי זכאה דאתבר זכו' ולית עמיה חדוה כלל, וחר דהא חמינן כמה זכו' צדיקיא קמי קב"ה ולא אתברו במרעין זכו' אמאי לאו אלין כאלין דאלין אתברו ואלין קיימו בגופייהו כדקא יאות, וא"ת זכו' דאינון צדיקי בני צדיקי אינהו (מט) זכו' ואלין אחרנין צדיקי ולא בני צדיקי, הא קא חמינן צדיקי בני צדיקי זכו' אתבר גופיה במכאובין וכל יומי בצערא, אלא הכא רוא איהו, דהא כל עובדוי דקב"ה בקשוט זכו, כי פועל אדם ישלם לו וגו', אשכחנא בספרי קדמאי רוא חדא זכו' אית זמנין דסיהרא איהו בפגימו ושריא בדינא זכו' מאן דנקיט לה בההוא זמנא, ליהוי תדיר בגריעותא, ומסכנותא אזלא לגביה זכו' בין חייבא בין זכאה (ג), בר דצלוחא בטיל כל גורי דינין ויכיל לסלקא בצלותא, וההוא זמנא דקיימא ההוא דרגא בשלימו זכו' כדין ההוא בר נש נשמתא דנפקת ואתדבקת ביה בההוא ב"ג, ההוא ב"ג אשתלים בכלא, בעותרא, בבנין, בשלימו דגופא, וכלא בגין ההוא מזלא זכו' ועל דא כלא במזלא תליא מלתא, ועל דא (נא) תגינן בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא מילתא זכו' ובגין כך כל אינון דאתברו בהאי עלמא ואינון זכאי קשוט זכו' מ"ט, בגין דההיא נפשא גרמא להו ועל דא חייס עליהו קב"ה לעלמא

ביאור

בהצדיק הזה שנשכר ואין לו שמחה כלל אתה אומר שהוא אוהבו של הקב"ה והרי כשאינו לו שמחה הוא רחוק מהקב"ה, ועוד דבר בלתי טוב, שראינו כמה צדיקים שלא נשכרו בחלאים, ועוד למה אין צדיק זה שוה לחבירו, שאין לו צרות, ואולי תאמר שאלה שחיים בטוב הם צדיקים בני צדיקים, ואלה שחיים בצער הם הצדיקים שאבותיהם לא היו צדיקים, הרי אנחנו רואים שיש צדיקים בני צדיקים שגופם נשכר במכאובים וכל ימיו הוא בצער — אלא מה יש סוד שהרי כל מעשי ה' הם באמת, וכן כתוב כי פועל אדם ישלם לו שהקב"ה משלם לאדם כפי מעשיו, מצאנו בספרי הראשונים

סוד אחזי, שיש זמנים שהלבנה היא כפנים ושורה בדין ומי שנברא באותו הזמן יהיה תמיד פגום ועניות תולכת אחריו בין רשע ובין צדיק עפ"י המזל, רק שלפעמים בתפלה מבטל כל הגורמי דינים, ויכול לבטל כל הדינים בתפלה ואם נברא האיש כזמן שהלבנה בשלימות ואין דינים בעולם ואז אם מתדבקת הגשמה באדם הוה, או האדם שלם בכל, בעושר, בבנים, בבדיאות ושלימות הגוף, והכל בשביל מזלו, ויוצא שהכל כמזל תלוי, ועל זה אמרו רבותינו בגמרא בני חיי ומזוני לאו בזכות תליא מלתא אלא במזל תליא מילתא ומפני זה כל אלו שתדאה שהם שבורים בעולם הזה והם צדיקי אמת, הכל מטעם

תורה אור

(מט) ברכות ז, ע"א, צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק.
 (ג) מפני שהרי קשה שאנו רואים אנשים שהיו מקודם חולים ועניים ואח"כ נהפך הגלגל עליהם לטובה ונתרפאו ונתעשרו וכמו שהובא בדברי רז"ל על הלל זר' עקיבא שהיו מקודם עניים מדוכאים ואח"כ נתעשרו לכן אמר שהתפלה פעמים מבטלת הגזירה.
 (נא) מ"ק כה, ע"א, אמר רבא חיי בני ומזוני לא בזכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא מלתא.

דאתי, ר' אלעזר אמר, כל מה דעביד קב"ה בדינא איהו בגין לדכאה להאי נפשא לאייתאה לה לעלמא דאתי ובגין לאעברא מניה ההוא וזהמא דקבילת בהאי עלמא וכו' ובגין כך קב"ה עביד לההוא זכאה דיסבול יסורין ומכאובין בהאי עלמא ויתנקי מכלא ויזכה לחיי עלמא קי.

לד, יא"יד כי פועל אדם ישלם לו וגו' אם ישים וגו' : סז) הא בר נש אזיל בהאי עלמא ועביד עבירותיו וחטי קמי מאריה ההוא עובדא תליא עליה לשלמא ליה דינא וכו', ועם כל דא, אם ישים אליו לבו כיון דבר נש שוי לביה ורעותיה לאתבא קמיה מאריה, כדין אל אלהי הרוחות רוחו ונשמתו אליו יאסוף, לאתצררא בצרורא דחיי ולא שביק לנפשיה לבר, לאתדנא בדינא אחרא קיא.

לד, יד. אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף : סח) דכתיב קיב לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה, והכא אצטריך הרהורא ורעותא לאתדבקה, ובההוא רעותא ומחשבה משיך משיכו ועביד עובדא דאצטריך ולא ישתצי שמא דמיתא מעלמא וסתרא דא אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף וכו' וע"ד בצלותא אצטריך רעותא והרהורא לכוונא, וכן בכל

מראה מקומות

קי ז' ויטב קפ, ע"א—ע"ב קיא ז' ק"ח קעז, ע"א קיב דברים מה, ה.

ביאור

לבו ורצונו לעשות תשובה לפני אדונו אדין עולם כדין או אל אלהי הרוחות רוחו ונשמתו אליו יאסוף שיצורו אותו בצרור החיים העולמיים ואינו עוזבו בתוך לדונו בדין אחר, כי אחרי שעשה תשובה הכל מחול לו. סח) דכתיב הפסוק הזה מרמו על מי שמת בלא בנים ואחי הנפטר מיבם את אשתו בשביל להקים שם וזכר להנפטר שלא ימחה שמו בישראל צריך היבם בעת הניחוח לחשוב ולהרהר שהוא עושה המצוה לטובת הנפטר להקים שמו ובהרצון והמחשבה הזאת כמשיך נשמת הנפטר להולד ועל ידי מחשבה זו נעשית המחשבה הנצרכת שלא ימחה שמו של הנפטר מהעולם, ומפני זה שאנחנו אומרים שהמחשבה משפיעה על המעשה אוי בתפלה צריך שיהיה בדצין ובהרהור לכוון על הענין שהוא מתפלל עליו,

הג"ל, ועל זה מרחם עליהם הקב"ה בעולם הבא, ר' אלעזר אמר שכל מה שעושה הקב"ה הוא בדין והאדם שהוא חי בצער בעולם הזה הוא לנקות הנפש להביאה לעולם הבא ובכדי להעביר ממנו הוזהמא שקבלה בעולם הזה ומפני זה עושה הקב"ה להצדיק הזה שיסבול יסורים ומכאובים בעולם הזה וישאר נקי מכל ויזכה לחיי העולם הבא.

סז) הא בר נש האדם הולך בעולם, היה ועושה מעשיו וחוטא לפני אדונו, או המעשה הזאת תלויה עליו לשלם לו דין כמו שכתוב תיסרך רעתך (ירמ' ב יט) וזהו כונת הפסוק כי פועל אדם ישלם לו שהפעולה והמעשה שעשה נברא מהעבירה מלאך שהוא מקטרב עליו ורווף אחריו לשלם לו כרעתו ואם כל דא ואף על פי כן אם ישים אליו לבו הכיונה אם האדם נותן

אינון פולחנין דקב"ה הרהורא ומחשבה עביד עובדא ומשיך משיכו בכל מה דאצטריך קיג.

לד, כט והוא ישקט ומי ירשע ויסתר פנים ומי ישורנו ועל גוי ועל אדם יחד : (ס) והוא ישקט בזמנא דקב"ה יהיב שקיטו ושלוחה לב"נ. מאן הוא רשאי לאבאשא ליה. ולמעבד ליה קטיגוריא. ויסתר פנים ומי ישורנו, ובזמנא דאיהו אסתיר עיניה מלאשגחא עליה. מאן הוא דישגח עליה לנטרא ליה וכו' וארחוי דקב"ה בדא על גוי ועל אדם יחד. בין לעלמא כלא. בין לעמא חד. בין לחד בלחודוי. ת"ח בזמנא דבני נשא מתכשרן עובדין לתתא. אתער לגבייהו לעילא ימינא דקב"ה. כדין מתערין כמה רחימין וכו' וכדין אתכפיא שמאלא ולא יכלא לשלטאה. ובזמנא דבני אנשא לא מתכשרן עובדין לתתא. שמאלא אתער. וכל אינון דאתו מסטרא דשמאלא כלהו אתערו וכו' לאבאשא לגבייהו וכו' דהא אינון וכו' כלהו רשימין באנפיהו ואשתמודען לגבי אינון דמתערי מסטרא דשמאלא. ובגין כך חיוותא ועכו"ם וכו' כלהו אקרונ שלוחין לגבי אינון רשימין וכו' ועל דא שליחותא בידא דחיוותא ועכו"ם וכו' דאינון מסטרא דשמאלא ולא בידא דישראל. דאף על גב דחייבא איהו מסטרא דימינא קא אתו. וישראל חייבא דנפל בידא דישראל חייבא אחרא בזמנא דלא אתכוון ביה. בגין דיתענשו תרווייהו ויקבלון עונשא לדכאה לון קיד.

מראה מקומות

קיג ז' ויזא קנה. עב. קיד ז' שמיני לו. ע"ב.

ביאור

מתעורר וכל אלה שבאים מצד שמאל כולם מתעוררים להרע להם, מפני שהם בולם רשומים ומוכרים וידועים לכל בעלי הדינים שמתעוררים מצד שמאל ומפני זה נחשים חיות ועכו"ם, כולם נעשים שלוחים על אלה שרשומים לרע ומפני זה השליחות להרע להאדם הזה הוא רק ע"י חיות ונחשים ועכו"ם שהם מצד שמאל ולא בידי ישראל שהגם שהוא רשע היהודי השני אבל הוא בא מצד ימין ולא יוכל להעשות שליח להרע לזה ואם מודמן שישראל רשע נפל בידי ישראל רשע אחד אם לא התכוון לזה אזי זה נעשה בכדי שיענשו שניהם ויקבלו עונש שלהם בכדי לנקות אותם.

וכן בכל עניני עבירת האדם להקב"ה המחשבה פועלת וממשיכה המעשה בהתאם למחשבה. (ס) והוא ישקט בזמן שהקב"ה נותן שקט ושלוחה לאדם מי הוא רשאי לאבאשא להרע לו ולעשות לו קטיגוריא, ויסתר פנים ומי ישורנו ובזמן שהקב"ה מסתיר עיניו מלהשיגח עליו, מי הוא שיוכל להשיגח עליו ולשמרו נזרכו של הקב"ה הוא בזה בין על גוי ואדם יחד, בין לעולם כולו בין לעם אחד, ובין לאדם יחידי, ת"ח בא וראה, בזמן שבני אדם טובים מעשיהם למטה מתעורר כנגדם למעלה ימין הקב"ה ואז מתעוררים עליו כמה אוהבים ואז נבוע השמאל ולא יכולה לשלוט עליו, ובזמן שבני אדם עושים מעשים רעים למטה אז השמאל

לד, לה איוב לא בדעת ידבר: ע) תנן, (נאא) מנין שאין דנין את האדם לפי צערו שנאמר איוב לא בדעת ידבר וגו' אע"פ שהטיח דברים כלפי מעלה, אין דינו כמזיד אלא כאדם בלא דעת, לפי צערו קטן.

לה, י ולא אמר איה אלוה עשי נתן זמרות כלילה: פתח ר' יוסי ואמר וכו' עא) תא חזי בשעתא דאתער רוח צפון וכו' דשלתובא חד נפיק ובטש תחות גדפוי דתרנגולא ואקיש גדפוי וקארי וכו' וקארי לון לבני נשא, ועל דא אקרי שכוני אשגחא, ואקרי גבר, בגין דאתער בשלהובא דגבורה וכו' כדין אינון בני מהימנותא קיימין ויהבין גבורה וחילא לכנסת ישראל, וכדין אקרי רנה דאורייתא וכו' וכד תרנגולא קארי ובני נשא ניימי בערסיהו ולא מתערי, תרנגולא קארי לבתר ואמר מה דאמר וכו' לבתר בטש בגדפוי ואמר ווי לפלניא נזיף דמאריה, שבקא דמאריה, דלא אתער רוחיה ולא אשגח ליקרא דמאריה, כד נהיר יממא כרוזא קרי עליה ואמר, ולא אמר איה אלוה עושי וגו' לסייעא ליה באינון תושבחן וכו', רבי יהודה אמר אנא שמענא דאמר ר' אבא האי קרא איה אלוה עושי עושה לי מבעי ליה, מהו עושי, אלא וכו' בשעתא דאיהו קם בפלגות ליליא ואשתדל באורייתא כד נהיר יממא וכו' וקב"ה וכו' (גב) מתקני ליה ועבדי ליה בכל יומא בריה חדשה, הה"ד אלוה עושי קטן.

מראה מקומות

קטן ז"ח נח כב, ע"ב. קטן ז' ויקרא כג, עא; ע"ב.

ביאור

ע) תנן אין צריך ביאור ועיין למעלה בזהר. עא) ת"ח בא וראה, בזמן שמתעורר רוח צפון ואש אחז יוצא ומכה תחת כנפיו של התרנגול אז מכה בכנפיו וקורא לבני אדם לקום לעבודת הבורא יתברך, ומפני זה נקרא התרנגול שכוני לשון הכסה והשגחה, וכן נקרא תרנגול בשם גבר מפני שמתעורר בלהבה דגבורה ואז בני האמונה קמים ממתנם ונותנים גבורה וכן לכנסת ישראל, ואז נקרא רינה של תורה, וכשתרנגול קורא ובני אדם ניימי בערסיהו ישנים במסותיהם ואינם מתעוררים לקום לעבודת הבורא אז התרנגול קורא עוד הפעם

מכה בכנפיו ואומר אוי לפלוגי מגודף מאדונו עזוב מאדונו שלא נתעורר משנתו ולא הביט ולא השגיח בכבוד אדונו, כשמאיר היום יוצא כרוז על זה האיש שלא קם באשמורת הבוקר לעבודת ה' ואומר עליו הפסוק הזה ולא אמר איה אלוה עשי לעזור באלו התשבחות, ר' יהודה אמר אני שמעתי דא"ר אבא ופירש הפסוק הזה איה אלוה עשי עושה לי היה צריך להכתב, אלא בזמן שאדם קם בחצי הלילה ועוסק בתורה אחר כך כשמאיד היום אז קב"ה וכנסת ישראל מתקנים את האדם ועושים אותו בריה חדשה וזהו כונת הזכרים אלוה עשי.

תורה אור

(נאא) כבא בתרא טו, ב.

(גכ) הגה הרשב"א הובא דבריו בכ"י א"ח סימן ד הביא הטעם שהגנו מכרכים בכל יום בבוקר

לז, ז ביד כל אדם יחתום לדעת כל איש מעשהו: (עב) ת"ח בההוא יומא דאשלימו יומוי דבר נש לאפקא מעלמא וכו' קיימי עליה תלת שליחן וחשבי יומוי חובוי וכו' והוא אודי על כלא בפומיה, ולבתר הוא חתים עליה בידוי, הה"ד ביד כל אדם יחתום וכו', וכל אינון עובדין דעבד בהאי עלמא בגופא ורוחא הכי נמי יהיב חושבנא בגופא ורוחא עד לא יפוק מעלמא ק"ו.

לז, יב והוא מסבות מתהפך בתחבולתו לפעלם וגו': (עג) קב"ה מסבב סבובין דעלמא ואייתי קומרין טהירין למעבד עובדיי ולבתר מהפך לון ועביד לון כגונא אחרא וכו' ולא כאינון קדמאי, לפעלם בגין פעלם דבני נשא, כמה דאינון עבדין עובדין הכי מהפך לון ק"ח.

לח' ז ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים: (עד) מה בעאן הכא בני אלהים דאינון מזמנין תרועה בהאי בקר, וכו' והא כל דינין אתעברו בזמנא

מראה מקומות

ק"ו ז' לך עת, ע"ב; ע"ט, ע"א. ק"ח ז' וידא קט ע"א—ע"ב.

ביאור

(עב) ת"ח בא וראה ביום שנשלמו ימיו של האדם לצאת מן העולם קיימי עליה עומדים עליו שלשה שליחים מלאכים וחושבים לפניו ימיו וחסאיו, והוא מודה על כולם בפיו, ואחר כך הוא חותם על זה בידיו וזה הוא שכתוב פה ביד כל אדם יחתום וכל המעשים שעשה בעולם הזה בגוף ורוח כן הוא גותן חשבון בגוף ורוח בזמן שעוד חי קודם שיוצא מהעולם. (עג) קב"ה מסבב סבובין הקב"ה מסבב סיבות בעולם, ומביא קומרין טהירין כוחות הטומאה מכה אורות העליונים לעשות מעשים מגונים שמלכתחילה הם מעשים רעים ואחר כך הקב"ה מהפך מהמעשים שהתוצאות יהיו בגוונא אחרא באופנים אחרים טובים וזה למשל מעשה לוט ובנותיו שיצא מזה דור מרות שבה ממאוב ונעמה העמונית אשת שלמה, וכמו ממעשה יהודה ותמר שיצא ממנה מלכי בית דוד.

(עד) מה בעאן הכא בני אלהים מה עושים פה בני אלהים שהם דינים שתוקעים ומריעים

תורה אור

על נטילת ידים ממני שאדם בבוקר נעשה בריה חדשה ומביא הפסוק חדשים לבקרים רבה אמונתך ואת דרש מהפסוק שמביא הזהר לא הביא ואולי לא ראה דברי הזהר הללו, ומפני הטעם של הרשבי"א וגם הטעם של הרא"ש אם לא ישן כל הלילה יש ספק אם יבדך ענ"י בבוקר והספק הזה הובא בשו"ע סימן ד' סעיף יג ולדעתי אולי אם היו רואים דברי הזהר האלו שפה ממורש שבכל יום בבוקר נעשה האדם בריה חדשה וזקא בבוקר כשמאיר היום כמו שכתוב פה כד נהיר יממא והקב"ה ובנסת ישראל מתקני ליה ועבדי ליה בכל יומא בריה חדשה, ואולי כונת הזהר שאם גם לא ישן כליל נעשה בריה חדשה ומטעם זה יש לברך ענ"י אם גם לא ישן כליל, וכן הגר"א פסק שיש לברך ענ"י אפילו לא ישן כליל.

דחסד אתער בעלמא, אלא, ויריעו כל בני אלהים וכו' הא אתבר תוקפא דדינין קשיין חילא דלהון כר"א ק"ט רעה התרעעה הארץ וגו' קכ.

לח, יג לאחוז בכנפי ארץ וינעדו דשעים ממנה וגו' : עה) תאנא זמין קב"ה דרכאה לארעיה מכל מסאבותא דעמין עכו"מ דסאיבו לה, כהאי מאן דאחיד בטליתיה ואנער טנופא מניה, וכל אינון דאתקדו בארעא קדישא למשדי לון לבר, ולרכאה ארעא קדישא מסטרא אחרא קכא.

לח, יד ויתיצבו כמו לבוש : עו) תאנא זכאין אינון צדיקיא דיומיהון זכאין, ואשתארו לעלמא דאתי (זכאין) וכד נפקין מתחבראן כלהו ואתעבידו לבושי יקר לאתלבשא ביה וכו' ובההוא לבושא זמינין לאחיא ולמיקם, וכל אינון דאית להו לבושא יקומון הה"ד ויתיצבו כמו לבוש קכב.

לח, טו וימנע מרשעים אורם זרוע רמה תשבר : עז) וימנע מרשעים אורם דא נמרוד ובני דריה, דנפק אברהם מנייהו דהוה אורם, וזרוע רמה תשבר דא נמרוד, ד"א וימנע מרשעים אורם דא תרח ובני ביתיה, אורם דא אברהם האור לא כתיב, אלא אורם דהוה עמהון, וזרוע רמה תשבר דא נמרוד דהוה מטעי אבתריה כל בני עלמא קכג.

מראה מקומות

ק"ט ישעיה כה, יט. קכ ו' ויקרא כב, ע"ב ; שמיני לו, ע"א ; תזרע מה, ע"א.
קכא ו' וישב קפא, ע"ב ; אחרי עב, ע"ב. קכב ו' ויחי רכז, ע"א, ע"ב.
קכג ו' לך עת, ע"ב.

ביאור

בבוקר, והרי כל הריגים עוכרים בזמן הבוקר שחסד מתעורר בעולם, אלא הפשט הוא כך ויריעו לשון שבידה שהריגים נשבר כח שלהם בבוקר כמו שכתוב רעה התרעעה הארץ שבשם גם כן הכונה לשון שבירה שתשבר ותתפורר הארץ.

עה) תאנא למדנו עתיד הקב"ה לטהר לארצו ארץ ישראל מכל הטומאה של עמים עכו"מ שיטמאו אותה, כמו מי שאוחז בטליתו ובגדי ומנערה מהטינופת וכל אלו מהם שנקברו בארץ הקדושה יזרוק אותם לחוץ לארץ ויטהר ארץ הקדושה מהסטרא אחרא.
עו) תאנא למדנו, אשריהם הצדיקים שיומיהם זכאים ונשארים לעולם הבא זכאים וכד נפקאן

וכשיוצאים הצדיקים מן העולם מתחברים כל הימים שלהם ונעשים לבושי כבוד להתלבש בהם בעולם הבא, ובהלבוש הזה הם עתידים לחיות ולקום בתחית המתים וכל אלה שיש להם לבוש יקומו, וזה הוא כונת הנזכרים ויתיצבו כמו לבוש.

עז) וימנע מרשעים אורם זה נאמר על נמרוד ובני זרוע, שיצא מהם אברהם שהיה אורם וזרוע רמה תשבר זה נמרוד, ד"א מירוש אחר וימנע מרשעים אורם זה תרח ובני ביתו אורם זה אברהם האור לא כתיב אלא אורם מפני שהיה עמהם וזרוע רמה תשבר זה נמרוד שהיה מטעה אחריו כל בני עולם.

וימנע מרשעים אורם: עח) תנינן, אור דהוה בקדמיתא (נג) הוה נהיר מסייפי עלמא לסייפי עלמא כד אסתכל קב"ה לחייבין דזמינין למיקם בעלמא גניז ליה לצדיקיא לעלמא דאתי ה"ד וימנע מרשעים אורם וכתוב קכד אור זרוע לצדיק קכה.

לח, לג הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ: עט) אין לך עשב ועשב מלמטה (נד) שאין עליו מלאך מלמעלה שמכה אותו ואומר לו גדל שנאמר הידעת חקות שמים וגו' קכו.

מב, ז"ח כ"י לא דברתם אלי נכונה: פ) רבי פדת אמר, כי לא דברתם נכונה כעבדי איוב לא כתיב אלא כי לא דברתם אלי נכונה אלי לא דברתם נכונה, הוא עמד והצדיק את הדין, ובקש על עצמו על מה שאמר, והם לא בקשו על עצמם, על מה שטעוהו, במענה לשונם, וכו' וחשדוהו במה שלא היה בו, ולא בקשו ממנו מחילה, ולא בקשו על נפשם מהקב"ה, עד שביקש איוב עליהם רחמים קכז.

מראה מקומות

קכד תהלים צז, יא. קכה ו' אמור צג, ע"א; ז"ח בראשית א, ע"א.
קכו ז"ח דות צ, ע"א. קכז ז"ח בראשית ת, ע"א.

ביאור

עח) תנינן למדנו אור שהיה בתחלת כריאת העולם היה מאיר מסוף העולם לסופו כשהסתכל הקב"ה על הרשעים שעתידים לעמוד בעולב גנוזו לצדיקים לעולם הבא והוה שכתוב פה וימנע מרשעים אורם וכתוב אור זרוע לצדיק שהאור נזרע ויצמח לצדיקים לעתיד.
עט) אין לך עשב ועשב מלמטה שאין עליו מלאך מלמעלה שמכה אותו ואומר לו גדל, וזהו שנאמר פה הידעת חקות שמים.

פ) רבי פדת אמר זה שכתוב כי לא דברתם אלי נכונה הבונה שאיוב עמד והצדיק את הדין וביקש סליחה על עצמו מהקב"ה, והם חבריו לא בקשו על עצמם סליחה על שהטעוהו בדברים וחשדוהו כמה שלא היה בו ולא בקשו מחילה לא ממנו מאיוב וגם לא כקשו על נפשם מהקב"ה עד שאיוב ביקש עליהם רחמים מהקב"ה שיסלח להם.

תורה אור

(נג) חגיגה יב, ע"א; ב"ר, פ"ב א"ר יהודה ב"ר סימון אותה האורה שנברא בה העולם אדה"ר עמד והג'טס בה מסוף העולם ועד סופו וכו' גנוזו לצדיקים לע"ל.
(נד) ב"ר, פ"י אמר ר' סימון אין כל עשב ועשב שאין לו מזל בדקיע שמכה אותו ואומר לו גדל.

דניאל

א. ד ילדים

אשר אין בהם כל מום וגו' : א) דלאו כלהו עאלין לבי מלכא אלא אלין מארי דביתא דאתמר בהון ילדים אשר אין בהם כל מום, לא בצלותהון ולא בנשמתהון וטובי מראה בכל עובדיהון ומשכילים בכל חכמה, ושפירן למחזי וכו' ויודעי דעת ומביני מדע דידיעין בחכמה ובתבונה ודעת (א), דאין דורשין במעשה בראשית אלא אם הוא חכם בחכמה ומבין בבינה ויודע בדעת וגו' אלין יעלון להיכלא דמלכא דאינון צדיקים גמורים, בינונים יהיב לון שאלתין דלהון מלבר ולא עאלין לגאון, רשיעיא אדחין מתמן וכו' עלייהו אתמר מי בקש זאת מידכם רמס חצרי.

מראה מקומות

א ישעיה א. יב

ביאור

א) דלאו כלהו בכדי להבין דברי קדשם והורשה שלהם עלינו להקדים דברי רז"ל שדרשו במגילת אסתר שכל מקום שכתוב סתם המלך מרמו על המלך מלכו של עולם ובמקום שהכונה על אחשורוש כתוב מפורש המלך אחשורוש, עיין במגילה טו, ע"א-ע"ב ובאסתר רבה פ"א בדברי ר' יוחנן, ועיי' זה יובן למה לפעמים כתוב סתם המלך ולפעמים כתוב המלך אחשורוש ועפ"י כלל זה יובן גם פה שכתוב בפסוק זה לעמד בהיכל המלך שהכונה לרמו על מלך מלכי המלכים הקכ"ה, ועכשיו נבאר ד"ק דלאו כלהו שלא כל מי שרוצה נכנס

להמלך אלא רק אלו שהם נקראים בני בית המלך שעליהם נאמר פה ילדים אשר אין בהם כל מום לא בצלותהון לא בתפלותיהם, ולא בנשמתיהם וטובי מראה בכל מעשיהם ומשכילים בכל חכמה ויפה מראה ויודעי דעת ומביני מדע שיודעים בחכמה ובתבונה ודעת דאין דורשים בסודות מעשה בראשית דק אם הוא חכם בחכמה ומבין בבינה ויודע בדעת (חגיגה ראש פרק ב) אלו יעלון יכנסו להיכל המלך שהם צדיקים גמורים, בינונים נותנים להם שאלתם מלבר מבחזק ואינם נכנסים לפנים, ורשעים נדחים משם ועליהם נאמר בי בקש

תורה אור

(א) עיין חגיגה יא, ע"ב במשנה לא במעשה בראשית בשנים ולא במרכבה ביחיד אלא אם כן חכם ומבין מדעתו.

ואלין אינון רשיעיא דהוו מבזין למלא בצלותהון דמנחן למשמע צלותא ופסקין לה על שיחה בטלה א.א.

א. ח וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג וגו' : ב) ותאנא בסתימא דמתניתין מיכלא דההוא רשע [נבוכדנאצר] בשרא בחלבא הוה, וגבינה עם בשרא בר מיכלן אחרנין, ודא סליק ליה בפתוריה בכל יומא, ודניאל דאסתמר מהאי כד רמו יתיה לגובא דארייותא, אשתלים בצולמא דמאריה ולא שני צולמיה לצולמא אחרא, ועל דא דחלו ארייותא מניה ולא חבלוהו, וההוא רשע בשעתא דמלכותא אתעדי מניה ב ועם חיות ברא הוה מדוריה אעדי צולמא דאנפוי מניה, ומההוא יומא לא אתחזי צולמיה צולמא דבר נש וכל בעירא דאתי (ב) אתחזי ליה צולמא דזיגיה ונוקביה, והוו אתיין עליה כולהו, ובכמה זמנין הוו אכלין ליה חיות ברא בר דאתגור האי עונשא עליה דכתיב ג והוא במלכים יתקלס, בגין כך כלא יתקלסו ביה כל ההוא זמנא, תא חזי מה כתיב ד ולמקצת ימים עשרה נראה מראיהן טוב, וגו' נראה מראיהן טוב דצולמא דמאריהון לא אעדיאו מנהון, ומאחרני אעדיאו, מאן גרים האי בגין דלא אתגעלו בגיעולי מיכליהון (ועי' בראשית א, כו) ה.

מראה מקומות

אא תקוין תי"ח לג, ע"ב. ב דניאל ה, כב. ג חבקוק א, י.
ד דניאל א, טו. ה ד משפטים קפה, ע"ב.

ביאור

יג' מכס רמוס תצדי, אלה הם רשעים שהם מבזים למלך בתפילתיהם בבית הכנסת שמניחם לשמוע התפלה ומוציאים הזמן על שיחה בטלה.
ב) תאנא למדנו וכו' מאכלו של אותו הרשע נבוכדנאצר בשר בחלב וגבינה עם בשר חזי ממאכלים אחרים, וזה עלה על שלחנו בכל יום, ודניאל שנוהר ממאכלים אלו כשהשליכו אותו לגוב אריות נשתלם בצלם אדונו וכמו שכתוב נעשה אדם בצלמנו לא נשתנה צלמו, ומפני זה פחרו האריות ממנו ולא חבלוהו והרשע הזה בזמן שהמלכות הוטרדה ממנו והיה דר עם חיות השדה, הוטר צלם פניו

ממנו ומיום זה לא היה נראה צלמו כצלם אדם, וכל הבהמות והחיות שבאו נראה להם בצלם ובצורת נקבה ממינו, והיו באים עליו כולם והרבה פעמים היו אוכלים אותו החיות וכל זה נגזר עליו העונש בעד זה שכתוב והוא במלכים יתקלס, ומפני זה עשו לו מדה כנגד מדה שכולם יתקלסו בו כל הזמן, תא חזי בא וראה מה כתיב אצל דניאל וחבריו, ולמקצת ימים עשרה נראה מראיהן טוב למה נראה מראיהן טוב, מפני שצלם אדונום לא הוטר מהם ומאחרים הוטר, מה גרם לזה מפני שלא נתגעלו בגיעולי מאכלים שלהם.

תורה אור

(ב) עיין ש"ר, פ"ח.

ב' א ותתפעם רוחו ושנתו נהיתה עליו: ג) באתערוּתא וְהוּא אַתְעַר עַל חַד תְּרִין (תייבין) ואזלין ותייבין ורא הוא כד"א ו כפעם בפעם, פעם בהאי, ופעם בהאי ולא מתישבא דעתיה ורוחו ז'.

ב, כא י'הב חכמתא לחכימין: ד) דהא ברכאן עלאין לא שריין אלא באתר שלים ח'.

ד, לא אנה נבוכדנצר עיני לשמיא נטלת ומנדע עלי יתוב: ה) א"ר יוסי מאי חזא אונקלוס דאמר ט ויהי האדם לנפש חיה, ותרגם לרוח ממללא אי נפשא דבעירתא היא למה לא ממללן, א"ר יצחק על דאתגבלון מעוביאי רבה דעפרא יתיר מבני נשא, ולא זקפין רישא, ולא מסתכלין ברקיעא כבני נשא וכו', א"ר יוסי גבלותא חקפן רישא תינח, אבל אסתכליתא ברקיעא למאי, א"ל ההוא ג) סיועא רבה דבני נשא, ת"ח נבוכדנצר כד הוה טריד והוה בעירא בטוריאי, לא הוה ליה סיועא עד דאסתכל ברקיעא, ה"ה, אנה נבוכדנצר עיני לשמיא נטלית, ומנדעי עלי יתוב י'.

מראה מקומות

ו במכר כד, א.	ז ז' מקץ קצד, ע"א, ע"ב.	ח ז' תרומה קנז, ע"ב.
ט בראשית ב, ז.	י ז"ח בראשית י, ע"ב.	

ביאור

ג) באתערוּתא רוחו היה בקרבו מתעורר ונח מתעורר ונח ולא יכול להרגע מפני שזלם לו החלום והפתרון ושכח הכל.

ד) דהא שהרי ברכות עליונות אינם נחים רק במקום שלם באיש בשלימות החכמה וצדקות.

ה) א"ר יוסי מה דאח אונקלוס שעל הפסוק ויהי האדם לנפש חיה שנאמר בבראשית תרגם לרוח גמללא יוצא שמי שיש לו נפש יוכל לדבר הלא גם הבהמות יש להם נפש ולמה לא ממללן לא מדברים א"ר יצחק מפני שהם גבלו מחומר ועפר מגושם יותר מן בני אדם.

ו) שנית שהם לא זוקפים ולא מרימים הראש שהראש שלהם כפוף וע"י זה אינם יכולים להביט ולהסתכל על השמים כבני אדם, ועל זה השיב ר' יוסי הטעם של החומר והגיבול הגס של הבהמות ושאינם זקופי ראש הנני מבין אבל ענין הסתכלות ברקיע בשביל מה זה ועי זה השיב ר' יצחק זה הוא עזר רב לבני אדם ת"ח בא וראה והבין בזמן שנבוכדנצר נסרד מבני אדם ונעשה כבהמות בהרים לא היה לו עזר שיצא מן המצב הזה עד שנסתכל ברקיע השמים והוה שכתוב פה אני נבוכדנצר עיני לשמים ואז השכל והמדע חזר עלי.

תורה אור

ג) עיין ברש"י ברכות לד, ע"ב בדי"ה חלונות שגורמין לו שיכוון לבו שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע.

ט, יט כ"י שמך נקרא על עירך ועל עמך : ו) אתמשכו ע' רברבין ואתמנו על ע' עמין דעלמא למהוי כל חד וחד שליט על עמיה ועל ארעיה, וקב"ה יהב לישראל רזא דשמיה בלחודיהון והוא שליט על ישראל וירושלם, הה"ד, כי שמך נקרא וגו' ולית לעמא עכו"מ חולקא ביה בקב"ה דכתיב י"א וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך י"ב.

יב, א כל הנמצא כתוב בספר : ז) א"ר יצחק הכי גמירנא כל אינון דכתיבין בידוי דדומה וממנן על ידוי יקומון לזמנא דומין לאחיא דיירי עפרא, וזי להון לרשיעיא דלא כתיבין על ידוי בפתקא שיאבדו בגיהנם לעלמין ועל דא נאמר ובעת ההיא ימלט עמך כל הנמצא כתוב בספר י"ג.

יב, ב ורבים מישני אדמת עפר יקוצו וגו' : ח) מאי ורבים בגין דאית דלא יקומון וכו' מאי אדמת עפר אלא אדמת דהיא מעפר, ודא היא ארעא דישראל דאיהי אדמת מההוא עפר דכתיב ביה י"ד הכל מן העפר ואפילו גלגל חמה, וכו' ובגין כך ורבים אלין ישראל עיי"ש טו.

יב, ג והמשכילים יזהירו כוזהר הרקיע וגו' : ט) בהאי חבורא דילך [של רשב"י] דאיהו ספר הזהר, וכו' ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא

מראה מקומות

י"ב ד' ויקרא ת' ע"א. י"ב ד' חיי ככג, ע"ב. י"ד דבריס כז, י. טו תקי"ז בהוספות קסג, ע"א. י"ד קהלת ג, כ.

ביאור

ו) אתמשכו נתמנו שבעים מלאכים על שבעיכ אומות עולם שיהיה כל אחד שליט על עמו וארצו והקב"ה נתן לישראל סוד שמו הקדוש ומשגיח בעצמו על ישראל וירושלם וזה כונת הדברים כי שמך נקרא על עירך ועל עמך, ואין לעמי עכו"מ חלק בהקב"ה דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך.

ז) א"ר יצחק כך למדנו וקבלנו שכל אלה הרשומים והכתובים בידי מלאך דומה והממונים י"ל ידו יקומו לתחיה בזמן שעתיד הקב"ה להחיות דיירי עפרא שוכני עפר, אוי להם להרשעים שאינם כתובים בספר הנ"ל שיאברו

בגיהנם וע"ז נאמר פה ובעת ההיא ימלט עמך כל הכתוב בספר.

ח) מאי ורבים למה כתיב רבים מזה משמע שלא כולם יקוצו ויקומו, מפני דיש שלא יקומו לתחיה מאי אדמת עפר אלא הכונה אדמה שהיא עפר והוא ארץ ישראל שהיא ארמה מהעפר שכתוב בו הכל מן העפר, ואפילו גלגל חמה, ומפני זה כתיב ורבים שזה נאמר על ישראל שהם יקומו בתחית המתים.

ט) בהאי חבורא דילך של ספר הזהר יזהירו המשכילים, ומפני שעתידים ישראל לטעום מאילן החיים שזהו ספר הזהר, בזכות זה יצאו

דחיי, דאיהו ואי ספר הזהר יפקון ביה מן גלותא ברחמי, ויתקיים בהון טז ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר יז.

והמשכילים יזהירו כוהר הרקיע וגו': (י) והמשכילים אלין ר' שמעון והבריאי. וזהו כד אתכנשו למעבד האי חבורא רשותא אתיהיב להון ולאליהו עמהון ולכל נשמתין דמתיבתאן לנחתא ביניהו, ולכל מלאכיא וכו', לגלאה לון רזין טמירין וכו' דלא אתיהיב רשו לגלאה לון עד דיתיי דרא דמלאכא משיחא יח.

והמשכילים יזהרו: (יא) אלין דידעין בפקודא תנינא במלת בראשית דאיהי אהבה, דאיהי לחשבן זעיר בראשית וכו' (דא בדא דא תליסר ודא תליסר) וכו', מאן דמסר נפשיה באחד ברחימו דמאריה, ובג"ד יט ואהבת את ה' אלהיך אפילו נוטל את נפשך (ד) דאם חביב עליה נפשיה מגופא לכך נאמר ובכל נפשך, ואם חביב עליה גופיה מממוניה לכך נאמר בכל לבבך ואם חביב עליה ממונא מגופא לכך נאמר בכל מאורך, במה דחביב עלך מסור ליה ברחימו דמאורך בעת צרה, ודא איהו נסיון דעתידין ישראל לאתנסאה בע' שנין דגלות בתראה דעני חשוב כמת וכאלו נטלין

מראה מקומות

טז דברים לב, יב. יז ד' גשא קכה, ע"ב. יח תקי"ו בהקדמה א, ע"א; יז, ע"א. יט דברים ו, ה.

ביאור

מן הגלות ברחמים ויתקיים בהם ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר. (י) והמשכילים אלה הם ר' שמעון והבריאי יזהרו ינוצצו כשנתאספו לעשות החבור הזה היינו ספר הזהר רשות ניתן להם ולאליהו הנביא עמהם ולכל הנשמות מהשיבה העליונה בשמים לרדת ולהשתתף עמהם ולכל המלאכים ולגלות סודות נסתרים מהתורה הקדושה שזה לא ניתן רשות להגלות עד שיבוא דור של מלך המשיח.

(יא) אלין דידעין אלה שידועים במצוה שניה בתובת בראשית שבו מרומז תיבת אהביה במספר קסן הם בגימטריא שלשה עשר כל אחד

(כזה: בית שנים, ריש שנים, אלף אחד, שין שלשה, יוד אחד, תיו ארבע), וכן אהביה בגימ' יג, וזה הוא גם גימטריה של תיבת אתיד וזה מרמז על מי שמוסר נפשו באחד על אהבת אדוני הקב"ה, וזהו כחנת הדברים ואהבת את ה' אלהיך, אפילו נוטל את נפשך, ומפני זה כתוב שם בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך, שאם חביב עליו נפשו יותר מגופו מפני זה נאמר בכל נפשך ויש אדם שחביב לו גופו מממונו לכך נאמר בכל לבבך ויש אדם שחביב עליו ממונו מגופו לכך נאמר בכל מאורך במה שחביב עליו תמסר לו ברחימו באהבת אדונך בעת צרה וזהו נסיון שעתידיים ישראל להתנסות בשבעים שנה האחרונות של הגלות בעניות שעני חשוב

תורה אור

(ד) ברכות נד, ע"א.

נפשיה וכו' במה דחביב עליה. מסור ליה ברחימו דמאריה וזהוהוא זמנא אתקשר במלת אהבה דאיהו בראשית וכאלו ביה ברא עלמא, ומאן דלא מסר נפשיה וכו' ברחימו דמאריה בשעת השמר כאלו אחר עלמא לתהו ובהו, וכו' מאן דרחים לקב"ה מגו נפשיה או גופיה או ממוניה דינטיר ליה קב"ה, הא רחימו דיליה תלויה בההוא דיהיב ליה ולא עקר רחימו כ.

והמשכילים יזהרו: יב אילין דידיעי במלת בראשית פקודא תליתאה דאיהי ברית מילה וכו' ברי"ת א"ש כא.

והמשכילים יזהרו: יג א"ר לוי הנשמה בעודה במעלתה ניזונית באור של מעלה וכו', וכשתכנס לגוף לעתיד לבא באותו האור ממש תכנס ואזי הגוף יאיר כזהר הרקיע הה"ד והמשכילים וגו' ושיגו בני אדם דעה שלמה שנאמר **כב כי מלאה הארץ דעה את ה' ואזי ידעו הבריות וכו' שהיא קבלה תענוגים מלמעלה כג.**

יב, י יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים והרשיעו רשעים וגו': יד יתלבנו אינון מארי משנה, ויצרפו אינון זרעא קדישא ושאר עמא וכו' והרשיעו רשעים

מראה מקומות

כ תקו"ז בהקדמה י, ע"א, ע"ב. כא שם י, ע"ב.
כג ז' וירא קיג, ע"ב.

ביאור

בראשית היא כמו מורכבת משתי תיבות ברי"ת א"ש.

יג) א"ר לוי הנשמה בעודה במעלתה היא ניזונית מאוד של מעלה, וכשתכנס הנשמה להגוף בזמן תחית המתים תכנס באותו האור ממש, ואז הגוף יאיר כזהר הרקיע וזהו כחנת הרברים והמשכילים יזהרו שהכונה על זמן העתיד של תחיה"מ ואז ישיגו בני אדם דעה שלמה שעל זה נאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' ואז ידעו הברואים ערך התענוגים שקבלה הנשמה מלמעלה.

יד) יתלבנו הכונה על אדוני המשנה יצרפון נאמר על זרע קודש ושאר העם וזה שנאמר והרשיעו רשעים הם הערב רב, וזה שנאמר

כמת ובאילו נוטלים נפשו במה שחביב עליו תמסר על אהבת ה', ובאותו הזמן יתקשר תיבת אהבה עם תיבת בראשית וכאילו על ידי האיש הזה נברא העולם, ומי שאינו מוסר נפשו באהבת השם בשעת השמר הוא נחשב כאילו החזיר העולם לתהו ובהו, ומי שאוהב להקב"ה בנפשו או גופו או ממונו בחשבון שעל ידי זה ישמרנו הקב"ה אם בן יוצא שאוהב את הקב"ה בכדי שבשכר זה ישמרנו הקב"ה אין זה עיקר האהבה, כי האהבה צריכה להיות בלא מחשבה של קבלת איזו תשלום.

יב) אילין אלח חם נחשבים משכילים שיוהרו, אלו שיוודעים לתלבת בראשית רמו המצוה הטלשית שהיא ברית מילה שתיבת

אינון ערב רב והמשכילים יבינו אינון מאדי קבלה דאתמר בהון כד והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע, אלין אינון דקא משתדלין בזהר דא דאקרי ספר הזהר דאיהו כתבת נח, דמתכנשין בה שנים בעיר ושבע ממלכותא, ולזמנין אחד מעיר ושנים ממשפחה כה טו) יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים דאינון מסטרא דטוב וקיימין בנסיונא, והרשיעו רשעים אינון מסטרא דרע, ויתקיים בהון כו ואל אדמת ישראל לא יבאו, וכו' והמשכילים יבינו מסטרא דבינה וכו' בגינייהו אתמר, והמשכילים יזהרו וגו' בהאי חבורא דילך דאיהו ספר הזהר וכו' באלין לא צריך נסיון, ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא דחיי דאיהו האי ספר הזהר יפקון ביה מן גלותא ברחמי, ויתקיים בהון כז ה' בדרך ינחנו ואין עמו אל נכר כח. וכמה בני נשא לתתא יתפרנסון מהאי חבורא דילך כד אתגליא לתתאי בדרא בתראה בסוף יומיא ובגיניה כט וקראתם דרוד בארץ ל.

יב, יג ואתה לך לקץ ותנוח: טז) א"ל קב"ה לדניאל ואתה לך וגו' א"ל מנוחה בהאי עלמא או בההוא עלמא, א"ל בההוא עלמא, וכו' א"ל בומנא דיקומון מעפרא, איקום בינייהו, או לאו, א"ל ותעמוד, א"ל, הא ידענא די יקומון כתות כתות, מנהון דזכאי קשוט, ומנהון דחייבי עלמא ולא ידענא עם מאן מנהון

מראה מקומות

כד דניאל יב, ג כה ו' בהעלתך קנג, ע"ב כו יחזקאל יג, ט.
 כז דברים לב, יב כח ו' נשא קבו, ע"ב כט ויקרא כה, י.
 ל תקי"ז ח"י כה, ע"א.

ביאור

והמשכילים יבינו אלו אדוני הקבלה חכמי הקבלה שעליהם נאמר והמשכילים יזהרו כזהר הרקיע אלה שמשתדלים בספר הזהר שהוא כתיבת נח שורמו שם שיתאספו בה שנים בעיר ושבע מממלכה, ולפעמים אחד מעיר ושנים ממשפחה.

טו) יתבררו ויתלבנו ויצרפו נאמר על אלה שהם מצד הטוב ויעמדו בנסיון, והרשיעו רשעים אלה שהם מצד הרע, ויתקיים בהם דברי הנביא ואל אדמת ישראל לא יבאו, והמשכילים יבינו אלה שהם מצד הבינה בשבילם נאמר והמשכילים יזהרו, כהתייבון שלך שהוא ספר הזהר אלו לא היו זקוקים לנסיון

ומסני שעתידיים ישראל לטעום מאילן החיים שהוא ספר הנהר יצאו על ידו מן הגלות ברחמים, ויתקיים בהם, הפסוק ה' כדו יתחוו ואין עמו אל נכר, וכמה בני אדם מלמטה יתפרנסון מחיבור הספר שלך כשיתגלה להתחתונים בדור האחרון בסוף הימים ועל ידו יתקיים הפסוק וקראתם דרוד בארץ.

טז) אמר לו הקב"ה לדניאל ואתה לך לקץ ותנוח, אמר לו מנוחה בעולם הזה או בעולם הבא, אמר לו בעולם הבא, א"ל בזמן שיקומו מעפר אקום עמהם או לא, אמר לו ותעמוד, אמר לו דניאל ידע אני שיקומו כתות כתות

איקום, א"ל לגורלך, א"ל הא אמרת ואתה לך לקץ, אית קץ לימינא ואית קץ לשמאלא ולא ידענא לאן קץ וכו' אמר ליה הקב"ה לקץ הימין לא.

מראה מקומות

לא ז' נח סג, ע"א.

ביאור

מהם של צדיקי אמת ומהם של רשעי העולם, לימין, ויש קץ לשמאל ואיני יודע לאיזו קץ, ואיני יודע עם מי מהם אקום א"ל לגורלך א"ל אמר לו הקב"ה לקץ הימין וזה שפרס הפסוק דניאל הרי אמרת ואתה לך לקץ, ויש קץ כל הדברים.

ספר נחמיה

ת. ה וכפתחו

עמדו כל העם וגו' : א) בספר תורה בעי לשמע חד קלא ודבור וכו' דספר תורה בעי לסדרא ולתקנא תקונא בחד כרסייא דאקרי תיבה, וההוא כרסייא דלהוי בשית דרגין לסלקא בהו ולא יתיר וכו' כד סליק ס"ת לתמן כדין בעאן כל עמא לסדרא גרמייהו לתתא באימתא בדחילו ברתת בזיע ולכוונא לבייהו כמה דהשתא קיימין על טורא דסיני לקבלא אורייתא וכו' (א) ולית רשו לעמא למפתח פומיהון אפילו במילי דאורייתא, וכל שכן במלה אחרא אלא כלהו באימתא כמאן דלית ליה פומא וכו' דכתיב וכפתחו עמדו כל העם א ואזני כל העם אל ספר התורה ב ואי תימא שתיקה אמאי קרו ליה עמידה, אלא, בדיבורא

מראה מקומות

ב ד ויקהל רו, ע"א.

א נחמיה ת. ג.

ביאור

א) בספר תורה צריך להשמע קול ודבור אחו. את הספר תורה צריך לסדר ולתקן להניחה על כסא אחר שנקרא תיבה (אצלנו קוראים זה הבימה) והכסא הזה צריך שיהיה בו שש מדרגות לעלות עליו ולא יותר, ורמו על זה הוא מה שכתוב (בדה"ב ס יח) ושש מעלות לכסא, ובזמן שמעלים את הס"ת לשם,

או צריכים כל העם להכין עצמם מלמטה באימה וביראה ברתת וזיע ולכחון לבותיהם ולחשוב כמו שהם עומדים על הר סיני לקבל התורה ואין רשות להעם לפתוח מיהם אפילו בדברי תורה וכל שכן בדברים אחרים, אלא כולם באימה כמו שאין לו פה כמו שכתוב פה וכפתחו עמדו כל העם, ואם תשאל למה שתיקה

תורה אור

(א) סוטה לט, ע"א, אמר רבא בר רב הונא כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפילו בדבר הלכה. והנה בשו"ע א"י"ח ס"י קמי הביאו דעות שונות אם מותר לדבר או ללמוד בזמן קריאת התורה מפני שהיה קשה להם שהרי בברכות ת. ע"א מובא שרב ששת מהדר אפיה וגרים וזה סותר דברי רבא בסוטה אבל היות דהוהר מחמיר שאין לדבר בשום אופן בזמן קריאת התורה וכמו שכתוב כאן "כמאן דלית ליה פומא" והיות שכלל בדינו הובא במג"א א"י"ח סימן כה ס"ק כ שכל מקום שחכמי הקבלה חולקים על ש"ס דילן והבעלי קבלה מחמירים יש להתמיד גם כן לכן לדעת אילי עלינו להחמיר כדברי הזהר וגדולי הפוסקים לא ראו את דברי הזהר אלו.

אית ז' שייפין דמתנענען בהדיה, לבא, ריאה, קנה, לשון, שניים, שפון, בשד, ובשתיקה קיימו בקיומיהו בלא נענועא (ב), ועל דא קרי לשתיקה עמידה ג'. אר"ש, כד מפקין ס"ת בצבורא למקרא ביה מתפתחון תרעי שמיא דרחמין ומעוררין את האהבה לעילא ואבעי ליה לבר נש למימר הכי, בריך שמיא דמארי עלמא וכו' ד'.

ז, ח ויקראו בספר בתורת האלהים מפרש ושום שכל ויבינו במקרא: (ב) רזא דס"ת ביומא דא הא אוקמה וכו', רזא דאינון פסוקי, טעמי, ומסורת, וכל אינון דיוקין (ג"א תקונין) ורזין עלאין כלא אתמסר למשה מסיני, וכו', בהאי יומא בעי [בשבת] לסלקא שבועא גוברין וכו' וב'זמנין ומועדין חמש וכו' ביומא דכפורי שית וכו' (ג) ברי"ח אתוסף חד על תלתא וכו' והיינו רזא דמוסף ז'.

מראה מקימות

ג ז' שלח קעג, ע"א. ד ז' ויקהל רה, ע"א. שלח קעג, ע"א. ה שם רה, ע"ב; רה, ע"א.

ביאור

נקרא בשם עמידה הרי הקהל אין צריכים לעמוד
אלא הכונה שעמידה היא שתיקה, מפני שבזמן
שאדם מדבר יש שבעה אברים שמתנענעין
היינו הלב, ריאה, קנה, לשון, שניים, שפתים.
בשר, ובזמן שהאדם שותק האברים האלו
עומדים בקיומם בלי נענוע, ולזה קורא לשתיקה
עמידה.
(ב) רזא דספר תורה סוד למה קוראים בשבת
סוד המוסף.

תורה אור

(ב) סוטה לט, ע"א, אין עמידה אלא שתיקה.
(ג) מגילה כא, ע"א.

דברי הימים א'

תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו: א) ר' נתן שאל ליה לרבי יוסי ברבי חנינא יומא חד וא"ל אליהו הוה ליה ברא או לאו, א"ל מלתא אחרא הוה ביה וכתוב אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו, מאי אל תרעו, אל תעשו [תעשת] עצמיכם רעים וחברים לנביאי, והקב"ה בחר בהם והבדילם מישראל לעבודתו והכניסם בהיכלו, ק"ו מי שהוא מלאך בשמים אתה שואל עליו א.

כא, טו ר' זאה ה' וינחם על הרעה: ב) מאי ראה ה' (א) חמא עקידת יצחק בהיחא אתר ותב ורחם עלייהו, מיד ויאמר למלאך המשחית רב עתה וגר מזו רב הא אוקמוה (ב) טול הרב, אלא הכי זוא כתיב הכא רב וכתוב התם ב רב לכם שבת בהור הזה, אוף הכי נמי רב, רב לך למהוי האי אתר תחות ירך, שני

מראה מקומות

א ז"ח רות טו, ע"ב. ב דברים א, ו.

ביאור

א) ר' נתן שאל טעם לרבי יוסי בר חנינא ואמר לו אליהו הנביא היה לו בן או לא, אמר לו דבר אחר היה בו וכתוב אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו, מאי אל תרעו לא תעשו עצמיכם רעים וחברים לנביאי, והקב"ה בחר בהם והבדילם והטרישם מישראל לעבודתו והכניסם בהיכלו זה אמילו בכל הנביאים יבפרט על אליהו שהוא מלאך בשמים אתה שואל עליו.

תורה אור

- (א) ברכות טב, ע"ב, ושמואל אמר אפרו של יצחק ראה; ועיין זכחים ט"ב, ע"א.
 (ב) ברכות טב, ע"ב, אמר ר' אלעזר, א"ל הקב"ה למלאך טול לי רב שבהם.

סגיאין הוה תחות ידך, מכאן ולהלאה רב, אהדר אתרא למאריה, ועכ"ד (ברמא) ומותא וממונא נפק מתחות ידיה ג.

כא, טו-כו וירא דוד את מלאך ה' וגו' וחרבו שלופה בידו וגו' וישב חרבו אל נדנה: ג) א"ר אבא החרב הזה הוא הדין שעושה דכתיב וירא דוד וגו' וכי חרב שלופה היתה ביד המלאך, אלא שהיתה הרשות נתונה בידו לעשות דין וכו', אי הכי מאי וישב חרבו אל נדנה א"ר אבא שנחזר הדין לבעל הדין, והרשות למי שהרשות שלו ד.

כח, ב שמעוני אחי ועמי: ד) אי אחי למה עמי, ואי עמי למה אחי (ג) אלא אמר דוד, אי ברעותא אתון אחי, ואי לאו אתון עמי לתברא לבייכו לפולחני ה.

כח, ט דע את אלהי אביך ועבדו: ה) גדולה תורה שמביאה לאדם לידי מעשה (ד) דאי בר נש לא ידע אורייתא ואגרא דפקודיא דילה, וענשין דילה למאן דעבר על פקודיא, ומאן הוא דברא אורייתא, ומאן הוא דיהב לה לישראל, איך דחיל ליה ונטיר פקודיו, ובגין דא אמר דוד לשלמה בנו דע את אלהי אביך ועבדהו וכו' ובגין דא אוקמוהו רבנן ולא עם הארץ חסיד, ואין בור ירא חטא ו.

מראה מקומות

ג ו' ויקהל ידו, ע"א. ד' שמצת יט, ע"ב. ה ו' תרומה קט, ע"ב.
ו' תקו"ז בהקומה ו, ע"א.

ביאור

הקדוש הוה תחת ידך, מהיום והלאה רב, (ה) גדולה תורה שמביאה את האדם לידי תחזיר המקום לבעליו האמיתיים, ואף על פי כן בדם ומיתה וממון יצא מתחת ידו.
ג) א"ר אבא עיין בפנים ואין צריך ביאור.
ד) אי אחי אי כתיב אחי למה כתיב עמי, ואם כתיב עמי למה כתיב אחי, אלא כך אמר דוד אם בדצון אתם אחי, ואם לאו, אתם עמי לשכור לבכם לעבודתי.
ה) גדולה תורה שמביאה את האדם לידי מעשה דאי בר נש שאם אדם אינו יודע בתורה, ושכר מקיימי מצותיה ועונשין שלה למי שעובר על המצות, ומי הוא שברא התורה, ומי שנתנה לישראל, איך יוכל לירא ולפחד מה' וישמור מצותיו, ומפני זה אמר דוד לשלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו, ומפני זה אמר דודותינו ז"ל (באבות) ולא עם הארץ חסיד ואין בור ירא חטא.

תורה אור

ג) סוטה מ, ע"א א"ר אלעזר אמר להם דוד לישראל, אם אתם שומעין לי אחי אתם ואם לאו עמי אתם ואני רודה אתכם במקל.

ד) עיין קידושין מ, ע"ב נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה, ובירוש' מסחים פ"ג, ה"ז נענו בעליית בית ארים בלוד התלמוד קודם למעשה וכו' הוא דתימר כשיש שם מי שיעשה, אבל אין שם מי שיעשה המעשה קודם; שהש"ר פ"ב.

ומידך נתנו לך ודאי בהנאותיה דא ובהתוא חדוה דמוזנא דמצוה דשבת וכו' מאן דמברך לקב"ה מגו שבעא בעי לכוונא לביה ולשוואה רעותיה בחדוה (ו) ולא ישתכח עציב וכו' דהא איהו יהיב השתא לאתרא בחדוה בעינא טבא. וכמה דאיהו מברך בחדוה ובעינא טבא. הכי יהבין ליה בחדוה ובעינא טבא. ובגין כך לא ישתכח עציב כלל אלא בחדוה ובמילין דאורייתא וכו'. ועל רא כתיב י טוב עין הוא יברך והכא שפיל לסיפיה דקרא דכתיב כי נתן מלחמו לדל, דאי לא תימא הכי (ח). האי קרא לאו רישיה סיפיה, ולא סיפיה רישיה, אלא טוב עין כמה דאוקימנא. הוא יברך ודאי בעינא טבא בחדוה וכו' דהא מהתוא ברכתא ומההוא חידו נתן מלחמו לדל, אתר דאצטריך לאתזנא מכל סטרין אתר דלית ליה מגרמיה כלום וכו' מלין, אלין לא אתמסרו אלא לחכימין דידיעין רזין עלאין וארחין דאורייתא יא.

מראה מקומות

י משלי כב, ט. יא ו' ויקהל דית, ע"א ; ע"ב.

ב י א ז ר

מלמעלה ומלמטה, וסוד זה מרומז בפסוק זה כי ממך הכל ומידך נתנו לך, ודאי בהנאה זו ובשמחת אכילה של מצוה בשבת, מי שמברך לקב"ה מן השובע צריך לכוון לבו ולכרך בשמחה ולא ימצא עצוב בזמן ברכת המזון שהרי הוא נותן עתה להמקום בחדוה ובעין טובה, וכמו שהוא מברך בשמחה ובעין טובה, כן נותנים לו מהשמים בשמחה ובעין טובה ומפני זה לא ימצא או עצוב כלל אלא בשמחה ובדברי תורה ועל זה כתיב טוב עין הוא יברך היינו ברכת המזון, ופה תרד ותקין לטוף הפסוק שכתוב כי נתן מלחמו לדל למקום שאין לו מדיניה כלום והוא צריך לקבל מזון מהברכות שאם לא תפרש כך אין קשר בין ראש הפסוק לסופו לכן עלינו לפרש שהמדובר הוא על ברכת המזון ומפני זה צריך לברך בשמחה. דברים אלו לא נמסרו אלא לחכמים שיודעים להבין דרך התורה.

תורה אור

(ו) ולכיון רצונו בשמחה, ולא יהיה עצב בשעת ברכת המזון כי העצבות הוא מצד הקליפה, והשמחה הוא מצד הקדושה (דרך אמת), ולכן יאכל וישתה ובר המשמחו כדי שיברך בשמחה וזו סגולה להתעשר אם יברך בשמחה ובקול רם, כמש"כ לקמיה גודל שכרו גם בעוה"ב, ואפשר לרמוז מש"כ במשלי יוד, כא ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה פירוש ברכת ה' שבדמיון שהיא דאורייתא דוקא תהיה בשמחה וכו' (נצ"א).

(ח) כפי הגראה גירסת התנא הזה יברך בקמץ תחת הבית וכו' מוכן מה שכתוב דאי לא תימא הכי, האי קרא לאו רישיה סיפיה וכו' כי כפי גירסא שלנו שתיבת יברך הוא בחולם תחת הבית אין שום קושיא.

דברי הימים ב'

ז. טו והיו

עיני ולכי שם כל הימים ; א) אדכיר עיינין ולבא בגין דצריך בר נש בצלותיה למהוי עינוי לתתא לגבי נשמחא דאיהי שכינתא דאיהי אסירא בגלותא ולביה לעילא בקב"ה (א) ורזא דמלה א עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי וכו' דאיהי לביי שם בן ארבעים ותריין אבג"יתצ ביה אפיק לישראל מגלותא וכו' ב.

יד, יב וירדפם אסא ; ב) עיין מה שנכתב בספרינו בתהלים יח. לח מזו' מקץ קצח ע"ב. יח, לא ויהי כראות שרי הרכב את יהושפט וגו' ; ג) מאן דיתחבר לחייבא. סופיה למיהן אבתריה (ב) ולאתענש בגיניה מנלן מיהושפט דאתחבר עם

מראה מקומות

א תהלים כה, טו. ב תקו"ז תכ"א ג ע"ב.

ביאור

א) אדכיר הוכיך פה עינים ולב מפני שצריך
אדם בתפלתו שיהיו עיניו למטה אל הנשמה
שהיא שכינתו יתברך שהיא בגלות. ולב
למעלה אל הקב"ה וסוד הדבר הוא מה שכתוב
עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי
מפני שכתוב לביי מרמו על שם מ"ב אבג"יתצ
שעל ידו הוציא הקב"ה את ישראל מהגלות.
ב) בתהלים הובא מהארבעה מלכים, שמה
שכיקש זה לא ביקש זה עי"ש.
ג) מאן דיתחבר לחייבא מי זאמתחבר עם
רשע, סופו ללכת אחריו, ולהענש על ידו, מנין
אנו יודעים זאת, מיהושפט שהתחבר עם אחאב

תורה אור

א) יבמות קה, ע"ב ר' ישמעאל בר יוסי וכו' כך אמר אבא המתפלל צריך שיתן עינוי למטה ולבו למעלה.

ב) עיין נגעים פ"ב, מ"ג, מבאן אמרו אוי לרשע אוי לשכנו ; מ' תגומא קרח מכאן אמרו חז"ל אוי לרשע אוי לשכנו שהרי דתן ואבירם נאבדו וכו' לפי שהיו שכנים לקרח וכו' אבל דגל: של יהודה ודגלו של יששכר וזבולן וכו' והיו שכנים למשה ולאחרן ובניו וכו' סמוכין לחורה.

אחאב, ואלמלא זכו דאבהן אתענש תמן וכו' וכדין אשתויב דכתיב ויסיתם אלהים ממנו ג.

יח, כ ויצא הרוח וגו' ויאמר אני אפתנו וגו' : ד) ר' אלעזר ורבי יוסי הוו אזלי בארחא א"ר יוסי לר"א האי דכתיב ויצא הרוח וגו' ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו וגו' ותנינן (ג) דהוה רוח נבות היורעאלי, וכי נשמתין כיון דסלקין וקיימין לעילא אינון יכלין לאתבא בהאי עלמא וכו' דאמר אצא והייתי רוח שקר וכו' ותו מ"ט אתענש עליה אחאב דהא (ד) דינא דאורייתא וכו' הכי הוא דכתיב ד ואת שדותיכם ואת כרמיכם וזיתיכם הטובים יקח וכו' וכי רוחא דנבות יכיל לסלקא ולקיימא קמיה דקב"ה למתבע שקרא וכו' ואי צדיקא הוא איך יבעי שקרא בהווא עלמא דאיהו עלמא דקשוט וכו' ואי לאו זכאה איהו האיך יכול לקיימא קמי קב"ה, אלא ודאי נבות לאו זכאה הוה כ"כ לקיימא קמי קב"ה, אלא (ה) רוחא אחרא הוה דשלטא בעלמא וכו', ודא הוא דאסטי לבני עלמא בשקרא וכו', וע"ד

מראה מקומות

ג ד לך פד, ע"א ; ע"ב. ד ש"א ה, יד.

ביאור

ואלמלא זכות אבות שהיה לו ליהושפט היה נענש שם, אבל ע"י תפלתו וזכות אבותיו ניצל מהצרה שכתוב ויסיתם אלהים ממנו.

ז) ר' אלעזר ור' יוסי הלכו בדרך אר"י לר"א זה שכתוב ויצא הרוח וגו' ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו, ותנינן ולפנינו שזה היה רוחו של נבות היורעאלי שגאב הרגו, האם הנשמות שעולות ועומדות למצוה בטמים יכולות לאתבא לשוב לעולם הזה שפה הוא אומר אצא והייתי רוח שקר ותו ועוד קשה למה נענש עליו אחאב, שהרי די

תורה בן הוא במלך שכתוב ואת שדותיכם ואת כרמיכם וזיתיכם הטובים יקח אם כן שנבות לא רצה לתת לו את הכרם היה כמודד במלך והיה חייב מיתה, ועוד קשה האם רוחו של נבות יכול לעלות ולעמוד לפני הקב"ה ויאמר שידבר שקר ואם צדיק היה נבית איך רצה לדבר שקר בעולם האמת, ואם נבות לא היה צדיק איך היה יכול לעמוד לפני הקב"ה, אלא ודאי שנבות לא היה צדיק כל כך שיוכל לעמוד לפני הקב"ה, אלא רוח אחר היה ששולט בעולם וזה היא שמטה לבני העולם הזה בשקר ויש כאלו שנמשכים אחריו, והוא מפתה אותם

תורה אור

לפיכך זכו להיות בני תורה, דכתיב (תהלים ס, ט) יהודה מזויקקי, וכתיב (דה"א יב לג) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים, וכתיב (שפטים ה, יד) ומזבולן משכים בשבט ספר.

(ג) שבת קמ"ט, ע"ב א"ר יוחנן זה רוח של נבות. סנהדרין פט ע"א, קב, ע"ב.

(ד) ע"ן סנהדרין כ, ע"ב שהיוצו כמה הירוצים.

(ה) והא דאמרו רז"ל שהבאנו באות ד' שזה רוחו של נבות ר"ל הרוח קטרדג על אחאב מכח נבות (נצ"א).

קב"ה א"ל צא וכו' פוק מהכא כמה דאוקמוה (ו) דכתיב ה דובר שקרים לא יכון לנגד עיני, ובג"ד איהו רוח שקר ודאי (המאמר כפול בתהלים (א, יב) ו.
כ, כב ובעת החלו ברנה ותהלה נתן ה' וגו' : עיין בתהלים יח, לח, מז' מקץ קצח ע"ב.
ת. ו. ש. ל. ב. ע.

מראה מקומות

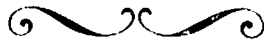
ה תהלים קא : ו ז וישב קצח, ע"ב.

ביאור

לורך הרע והקב"ה אכר לו צא. צא מכאן כמי הוא שאמר שילך ויטתה את נביאי השקר
שכתוב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני והיא שינכאו שקר לאחאב.

תורה אור

(ו) שבת פס' ט"ב מאי צא אמר רב צא מכחצתי.

השמטות ומלואים לכתובים

יט, י יראת ה' טהורה וגו': א) איבר נש אשתדל בקדמיתא בהאי אתר דאיכרי יראת ה', כדין אורייתא עומדת לעד וכו' וע"ד אתערו קדמאי

(א) כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת א.

לג, יד ממכון שבתו השגיח: ב) זכאה דרא וכו' דעתיד כולי האי לאתחדשא ועל ידא דמשה בסוף יומיא בדרא בתראה, לקיימא קרא ב מ"ה

ש"היה ה"וא שיהיה, וביה יג ממכון שבתו השגיח ד.

לד, יא כפירים רשו ורעבו ודרשי ה' לא יחסרו כל טוב: ג) כפירים רשו ורעבו אלין ממנן דשאר עמין, ודרשי ה' לא יחסרו כל טוב אלין ישראל ה'.

מראה מקומות

ג תהלים לג, יד.

ב קהלת א, ט.

א ז"ח תשא מה, ע"ב.

ד תקו"ו קיא, ע"ב; קיב, ע"א. ה ז' פנחס רנט, ע"א.

ביאור

(א) אי ב"נ אם אדם עוסק מקדם האחרונה לקיים הרמזים בהפסוקים מה במקום שנקרא יראת ה' כד"ן או תורה שהיה הוא שיהיה שהם הראשי תיבות עומדת לעד ומתקיימת, וע"ז אמרו הראשונים כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת.

(ב) זכאה דרא ואשרי הדור שעתיד כל כך להתחדש דברי תורה על ידי דמשה של שאר האומות, ודרשי ה' לא יחסרו בסוף הימים בהדור האחרון קודם הגאולה כל טוב נאמר על ישראל.

תורה אור

(א) אבות פ"ג, מ"ט.

קיא, י ראשית חכמה יראת ה' : ד) האי קרא הכי מבעי ליה סוף חכמה יראת ה', בגין דיראת ה' סוף חכמה איהי, אלא איהי ראשית לאעלא לגו דרגא דחכמתא עלאה וכו' תרעא קדמאה לחכמה עלאה יראת ה' איהי (ב) ו'.

קיח, כד אבן מאסו הבונים : ה) מאי הבונים אלין אינון מארי מתניתין האינון בגלגולא בנאן בניינו דעלמא (ג) ופוסקי הלכות דמאסו בה בגלותא (ד) אתמר בה היתה לראש פנה בגין דאיהי הלכה למשה מסיני ז'.

קמז, טו אשרי העם שככה לו : ו) שככה לו בגימטריא משה (ה) ח.

משלי ו, כג כי נר מצוה ותורה אור וגו' : ז) כד חמי בר גש דהרהורין בישין אתיין לגביה יתעסק באורייתא וכדין מתעברין מניה וכו' מנלן דכתב

מראה מקומות

ו' בהקדמה ז, ע"ב. ז' תקו"ז קסה, ע"א. ח תקו"ז קיב, ע"א.

ביאור

ד) האי קרא תפסוק הוה היה צריך להכתב כן סוף חכמה יראת ה' לפי שיראת ה' סוף ותכלית חכמה היא, אלא היא ראשית להכנס לתוך מדרגת החכמה העליונה השטר הראשון לחכמה עליונה יראת ה' היא.

ה) מאי הבונים מאי פירושו ושל הבונים, אלה הם אדוני המשנה, שהם

בונים בגין העולם ופוסקי הלכות פוסקים קצרים בלי פלפול שמאסו בה בגלות, (ז) כד חמי בר גש כשרואה אדם שהגהורים רעים באים אליו יתעסק בתורה ואז ישברון ממנו, מגין אליו ומסוד משה רבינו.

תורה אור

(ב) עיין שבת לא, ע"ב תרעא לדתחא.

(ג) עיין שבת קיד, ע"א מאי בנאין אר"י אלו ת"ח שעוסקין בכנינו של עולם כל ימיהם; סנהדרין כט, ע"ב כל העוסק בתורה לשמה כאילו בנה פלטרין של מעלה.

(ד) עיין סנהדרין כ"ד, ע"א שני מקלות וכו'.

(ה) שמה חבינו מסר נפשו על ישראל ושבחטא העגל מסר נפשו עליהם כמ"ש בפ' תשא (לב, לב) מחגי גא מספרד אשר כתבת ויש כעין גו"ש שפה כתוב שחכ"ה

כי נר מצוה ותורה אור וגו' מה כתיב בתריה לשמרך מאשת רע מחלקת לשון נכריה (ו) ט.

ט. ה, לכו לחמי בלחמי וגו' (ח) ודא נהמא דאורייתא דכתב ויינא דאורייתא דבעל פה י'.

כח, ד מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה: (ט) מאן מלך דא קב"ה במשפט דא יעקב דאיהי כללא דאבהן וכו' ואיש תרומות דא עשו דבעי על תרומות ועל מעשרות כל יומא ולא עביד מדי (ז) י"א.

ל, כב ונבל כי ישבע לחם: (י) דאתמר ביה י"ב לכו לחמי בלחמי דאיהו קמצן בממוניה נבל שמה, דלאו איהו נדיב ולא איהו מזרעא דאבהן דאתמר עלייהו י"ג נדיבי עמים נאספו דהא קמצן איהו עני הדעת בתר דלא

מראה מקומות

ט ז' וישב קצ, ע"א. י"ד ו' ועקב רעא, ע"ב.
י"א ו' שמיני מ, ע"ב. י"ב משלי ט. ה. י"ג תהלים מו, י'.

ביאור

ידעים זאת שכתוב כי נר מצוה ותורה ידני תרומות ומעשרות, ולא עשה כלום, אור מה כתיב אחר כך לשמרך מאשת רע. רק לרמות את אביו שיחשוב שהוא צדיק. (יד) דאתמר ביה זה שנאמר כאן לחם רע. הכוונה על התורה שנקראת לחם שהגם לחמו בלחמי מרמו על תורה שבכתב ושתו יין הכוונה על תורה ושבעל פה שכל אדם מחויב ללמוד שתי התורות. (ט) מאן מלך, מי הוא זה המלך זה הקב"ה, במשפט זה יעקב שהוא היה בתיר שבאבות, ואיש תרומות מרמו על עשו שהיה שואל בכל יום את יצחק על

דיני תרומות ומעשרות, ולא עשה כלום, רק לרמות את אביו שיחשוב שהוא צדיק. (יד) דאתמר ביה זה שנאמר כאן לחם רע. הכוונה על התורה שנקראת לחם שהגם לחמו בלחמי מרמו על תורה שבכתב ושתו יין הכוונה על תורה ושבעל פה שכל אדם מחויב ללמוד שתי התורות. (ט) מאן מלך, מי הוא זה המלך זה הקב"ה, במשפט זה יעקב שהוא היה בתיר שבאבות, ואיש תרומות מרמו על עשו שהיה שואל בכל יום את יצחק על

תורה אור

ובפ' בהעלותך (במחבר י"א, טו) ואם ככה את עושה לי הרגני נא זרוג (עיין בהשמטות פירוש הפסוק).

(1) עיין אבדר"ע רפ"כ כל הנותן ד"ת על לבו מבטלין ממנו כל הנהיגי יצה"ר.

(2) ב"ר פס"ג, יד, אבא איך מעשרין את התבן ואת המלח וכו'.

עביד טיבו למארי תורה למיהוי מחזיק בידיהו, דאורייתא בלא פקודיא (ח) לאו איהו תורת ה' י"ד.

לא, ל אשה יראת ה' היא תתהלל: (יא) כל מאן דאית ביה יראת ה' יתהלל, וכי אית לבר נש לשבחא גרמיה (ט) אלא איהו משובח קדם ה' דביראת ה' קא אתי בר נש לקיימא תרי"ג מצות כחשבון ביראת טו.

איוב א, ו ויהי היום ויבאו וגו': (יב) יום ראש השנה הוה בכל זמנא תרין יומין אינון, מאי טעמא, בגין דלהוי יצחק כליל דינא ורחמין תרין

מראה מקומות

טו שם ה, ב'.

י"ד תקו"ז ב, ע"א.

ביאור

נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם שהיה ראש הנדיבים, והנבל הזה הוא עני בדעת שאינו עושה טוב לאדוני התורה ואינו מחזיק בידם, והרי התורה בלא קיום המצות אינה תורת ה' אם כן תורתו של הנבל אינה נחשבת לכלום. (יא) כל מלאך כל מי שיש בו יראת ה' הוא יתהלל ושואל האם מותר שאדם ישבח את עצמו, אלא הכוונה שמי שיש בו יראת השמים הוא משובח לפני הקב"ה מפני שוביראת ה' בא האדם לקיים כל התרי"ג מצות כחשבון גימט' ביראת יש הוא תרי"ג. (יב) יום ראש השנה הוה זה ושכתוב

ויהי היום הכוונה על ראש השנה שגם בארץ ישראל הוא שני ימים, למה בגין לפי שיהיה יצחק שתתג זהו הוא יומו יהיה כלול בדין ורחמים שני ימים שאם היה נמצא יחיד בדין היה נחרב העולם, וכמו שאמרו רז"ל שראה הקב"ה שאין העולם מתקיים במדת הדין שיתף אליו מדת הרחמים שכתוב: ביום עשות ה' אלהים ארץ השמים ומפני זה כתוב פה שתי פעמים ויהי היום, וכן שכתוב: ויבואו בני האלהים הכוונה על הבית דין הגדול בשמים בני המלך מלכו של עולם והם ישבעים ממונים שסובבים תמיד למלך

תורה אור

(ח) וכמו שאמרו בשם גדולי ישראל כי מעקרי המצות הוא הצדקה, ומפני זה כל מקום שנאמר בש"ס מצוה סתם הכוונה על צדקה עיין: ב"ב ח', ע"א, בסוף, וכל מקום שנאמר עבירה סתם הכוונה על זנות בכדי להראות לדעת כי צדקה היא מעקרי המצות, וזנות היא מעיקרי העבירות, ושלמה המלך קרהו לקמצן רעה חולה עיין בספרינו קהלת ע' תתשס"ט.

(ט) עיין ירמיה ט, כג כי אם בזאת יתהלל המתהלל וגו'.

יומין ולא חד דאלמלא ישתכח יחידאי יחריב עלמא ועל דא כתיב תריז ומנין ויהי היום ויהי היום, ויבאו בני האלהים אלין ב"ד רברבא וכו' בנוי דמלכא וכו' ואינון שבעין ממנן דסחרין תדירא למלכא (י) ואינון חתכין דינא על עלמא, להתיצב על ה', וכי על ה' קיימי, אלא בשעתא דאלין קיימי על דינא, דינא קדמאה דכלא ביה מאן הוא דלא יוקיר לשמא דקב"ה ודלא יוקיר לאורייתא ולעבדוי, וכו' ויבא גם השטן בתוכם וכו' דאיהו חייש נמי ליקרא דשמא דא, הכא אפליגו עמודין קדמאין דעלמא, חד אמר איוב מחסידי אומות העולם הוה וחד אמר מחסידי ישראל הוה (יא) ואלקי לכפרא על עלמא, דהא יומא חד אשכחיה רב המנונא לאליהו, א"ל ודאי תנינן (יב) דאית צדיק ורע לו ורשע וטוב לו, אמר צדיק כל שממעוטיין לו חובותיו נותנין לו בעולם הזה חובו ועל כן צדיק ורע לו, וכל שמרובין עוונותיו וממעוטיין זכויותיו נותנין לו שכרו בעולם הזה רשע וטוב לו, א"ל דינוי דמארי עלמא עתיקין (ס"א עמוקין) אבל בשעתא דבעי קב"ה לכפרא חובין אלקי בדרועא דלהון ואסי לכלהו, מתל, לאסייא דאלקי לדרועא לשיזבא לכל שיפיין וכו', ביומי דר"ה מתקנין בי דינא כורסייא למלכא למידן כל עלמא, וישראל עאלין בקדמיתא בדינא, קמיה דליפוש רחמי (ס"א קמאי דליפוש רוגזא)

ביאור

הם תוחכים הדין על העולם ולמה כתוב על ה' האם הם קמים על ה', אלא הכוונה שבזמן שהם מתחילים לדרו, הדין הראשון שהם דנים הוא על מי שאינו מכבד לשמו של הקב"ה ועל מי שאינו מכבד התורה ועובדי השם, ומהו הפירוש של הדברים ויבא גם השטן בתוכם הכוונה שהוא ג"כ חושש לכבוד השם יתברך ומקטרג על אלה שאינם מכבדים כבוד ה', ובענין זה חולקים גדולי החכמים, אחד אמר שאיוב היה מחסידי אומות העולם ואחד אמר שהיה מחסידי ישראל ונלקה בכדי לכפר

על ה' האם הם קמים על ה', אלא הכוונה שבזמן שהם מתחילים לדרו, הדין הראשון שהם דנים הוא על מי שאינו מכבד לשמו של הקב"ה ועל מי שאינו מכבד התורה ועובדי השם, ומהו הפירוש של הדברים ויבא גם השטן בתוכם הכוונה שהוא ג"כ חושש לכבוד השם יתברך ומקטרג על אלה שאינם מכבדים כבוד ה', ובענין זה חולקים גדולי החכמים, אחד אמר שאיוב היה מחסידי אומות העולם ואחד אמר שהיה מחסידי ישראל ונלקה בכדי לכפר

תורה אור

(יחד) י"יין פדר"א פכ"ד ויתרגום יב"ע פי' נח יא, ז.

(יא) ב"ב טו, ע"א.

(יב) ברכות ז, ע"א.

(יג) תגן טז ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו, מאי הוא אלא הני תרין יומין דר"ה אמאי תרי יומין וכו' דינא עלאה דאיהו קשיא כדינא תתאה דאיהו רפיא (יד) ותרווייהו משתכחו י'ז.

א, כא י'הי שם ה' מברך: (יג) מאי מברך וכו' מבורך עיריותא קשה וסופיה רך, מ"ב קשה ודינא איהו ודאי (ולבתר רך) (טו) י"ח.

ד, יט אף שכני בתי חמר אשר בעפר יסודם: (יד) ת"ח, האיך יכיל איגש לאתקיימא בהאי עלמא דהא אורייתא אסהיד בהו דהוא עפרא, וא"ר יצחק עפר ולא חומר דאלו הוה מחומר הוה יתיר בקיומא וכו' אבל עפר ממש לא יכיל לאתקיימא הה"ד י"ט כי עפר אתה ואל עפר תשוב וכו', א"ר חנין והא כתיב אף שכני בתי חומר א"ר אבהו פסוקא דא מסייע לן וכו' שאינו כן בקיום

מראה מקומות

טז מ"א ח, ב"ט. יז ז' פנתס רלא, ע"א, ע"ב. יח ז' תצוה קפו, ע"א.

ביאור

זה מזדמן שהצדיק רע לו שמלקים אותו בכדי לכפר על כל ישראל, כימים של ראש השנה הבית דין שלמעלה מתקבין ככא למלך העולם לדון את כל העולם, וישראל נכנסים לדין בראשונה, בכדי שיתעוררו רחמים מרובים עליהם, וקדם שדנים חטאי כל העולם שאנו מתרבה הרוגז והבעס על כל חטאי העולם, וזהו שכתוב ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו היינו שני ימי ראש השנה שדמ שני ימי הדין, העליון שהוא קשה, ודין של ביי"ד התחתון שהוא רך. (יג) מאי מבורך מהו פירושו של התיבא מבורך אלא הכוונה שירוצא ההתחלה

קשה וסופו רך וזהו מבורך כמו שתי תיבות מ"ב ור"ך וזהו כמו שאמרו רז"ל (ברכות טו) כל העבדי רחמנא לטב עבדי. (יד) ת"ח בא תראה איך יכול האדם להתקיים בעולם הזה שהרי התורה מעידה עליו שהוא עפר כמו שכתוב אצל אדם הראשון כי עפר אתה, ור' יצחק מדגיש שכתוב עליו עפר ולא חומר שהוא טיט, שאם היה טיט היה יכול להתקיים אבל בנין של עפר אינו מתקיים, ועל זה שאל ר' חנין הרי כתוב פה שבני אדם הם שוכני בתי חומר וע"ז ענה ר' אבהו שהפסק הזה מסייע לדברי ר' יצחק שהאדם אין לו קיום, שהרי בנין של חומר וטיט אם

תורה אור

(יג) עיין קדושין לט, ע"ב כל שעונותיו מרובין מזכויותיו מטיבין לו. (יד) רה"ש ח, ע"ב שישאל נקראין תחלה לדין. (טו) ב"ר ספ"ה מה"ד שלמעלה קשה ומה"ד שלמטה רפה.

לד, יא, כי פעל אדם ישלם לו וכארח איש ימצאנו: יז) בגין דאיוב מקריבי עיטא דפרעה הוה (יח) וכד קם פרעה עלייהו דישראל בעא לקטלא לון, א"ל לא אלא טול ממונהון ושליט על גופיהון בפולחנא קשיא וכו', א"ל הקב"ה חייך בהווא דינא ממש תהא דאין וכו' מה כתיב **כד** ויאמר ה' אל השטן הנו בידך אך את נפשו שמר וכו' והכי אמר לו אליהוא כי פעל אדם ישלם לו, כמה דאיהו גזר הכי אתגזר עליה **כה**.

לח, יד ויתיצבו כמו לבוש: יח) כד יתערון מעפרא כמה דעאלו הכי יקומון, חגרין או סומין עאלו חגרין וסומין יקומו בהווא לבושא, דלא יימרון דאחרא הוא (יט) דאתער, ולבתר ייסי לון וישתכחון שלמין קמיה וכדין יהא עלמא שלים **כו**.

דניאל יב, ב, ורבים מישני אדמת עפר יקוצו אלה לחיי עולם וגו': יט) איתמר באלין דמשתדלין [בתורה] לשמא רבים וגו' יקוצו אלה לחיי עולם, ואלה דלא משתדלין בה לשמא יהון לחרפות לדראון עולם **כז**.

מראה מקומות

כד איוב ב, ו. **כה** ז' בא לג, ע"א. **כו** ז' אמר צא, ע"א.
כז תקו"ו קנב, ע"ב.

ביאור

יז) בגין לפי שאיוב היה מיעצי פרעה ורצה להורג את ישראל אמר לו איוב לא, אלא תקח ממנבם ותשלוט על גופיהם בעמידה קשה, אמר לו הקב"ה באותו הדין שיעצת על ישחאל תהא נידון וכן כתיב בפרק ראשון באיוב שיהקב"ה אמר לשטן הנו בידך לענוש אותו גם בגופו רק תשמור את נפשו שלא ימות וזהו שאמר אליהו כי פעל אדם ישלם לו כמו שגזר איוב על ישראל כך גזר עליו.

יח) כד יתערון כשיתעוררו המתים בזמן תחית המתים או יקומו באותה הצורה החלוש כמו שנקברי בזמן שמתו חגרים או סומים בכדי שלא יאמרו שהם אנשים אחרים חדשים ולא אלה שמתו ונקברו ואחר כך ירפא אותם הקב"ה וימצאו שלמים לפניו, ואו יהא העולם שלם.

יט) הדברים מובנים ואין צורך בביאור מיוחד.

תורה אור

(יח) כוטה יא, ע"א איוב ששתק נידון ביטורין.
(יט) עיין פסחים סח, ע"א מה שאני ממת אני מחיה כמו שמחצתי ואני ארפא וגו' מה מכה ורפואה באחד אף מיתה וחיים באחד, ועיין בי"ר פצ"ה, א; קה"ר פ"א פסוק דוד הולך.

ב, ב ורבים מישני אדמת עפר יקוצו: כ) מאי ורבים, בגין דאית דלא יקומון ודא הוא אדמת עפר מאי אדמת עפר אלא אדמת דהיא עפר מעפר ודא היא ארעא דישראל, דאיהי אדמת מההוא עפר דכתיב ביה **כת** הכל היה מן העפר ואפילו גלגל חמה וכו' ובגין כך ורבים אלו ישראל **כט**.

דה"א ה, א ובני ראובן בכור ישראל וגו' נתנה בכרתו לבני יוסף: כא) ת"ח כמה גרים עובדא דבר נש דהא כל מאי דאיהו עביד כלא אתרשים וקיימא קמיה דקב"ה דהא יעקב בשעתא דעאל לגבי דלאה כל ההוא ליליא רעותיה ולביה הוה ברחל דחשיב דרחל איהי ומההוא שמושא וכו' ומההוא רעותא אתעברת לאה וכו' ועם כל דא אהדר עובדא לאתריה כמה דההורא רעותא קדמאה אתעבידת ברחל ההוא רעותא אתהדרת בה דהא בכורתיה אהדרת ליוסף בוכרא דרחל וכלא סליק באתריה ל'. ובגין דההורא עקרא איהו וכו' ההוא הרהורא דאתדבקא בההיא טפה קדמאה אסתמר ליה בכירותא דכתיב כי הוא הבכור וגו' נתנה בכורתו ליוסף, וכו' ועל דא בצלותא אצטריך רעותא וההורא לכוונא וכן בכל אינון פולחנין דקב"ה הרהורא ומחשיבה עביד עובדא לא.

מראה מקומות

כה קדלת ג, כ. כ"א תקו"ז קסג, ע"א.
 ל ז' וישלח קע"ו, ע"ב. לא ז' ויצא קנה, ע"ב.

ביאור

כ) מאי ורבים שמוה משמע שבזמן תחית המתים לא כל המתים יקומו, וכן הכוונה שיקמו לתחיה רק אלה ושהם מאדמת עפר, היינו מארץ ישראל שהיא אדמה מהעפר שעליה כתוב הכל היה מן העפר אפילו גלגל חמה — השמש — ושרק ישראל יקמו שעליהם נאמר ועמד כלם צדיקים (ישעיה ס, כא) וצדיקים גם במיתתם קרואים חיים, ומפני זה כתוב פה מישני שהם כמו ישנים ויקוצו בזמן התחיה.

כא) ת"ח בא וראה כמה גורם מעשה האדם, שכל מה שהוא עושה וחושב הכל נרשם וקיים לפני הקב"ה ושהרי יעקב בזמן שנכנס ללאה בלילה הראשונה שאחר החתונה או כל הלילה רצונו ומחשבתו היה רחל שחשב ושהיא רחל ומפני זה חזר המעשה למקומה שהגם שמוה נולד ראובן שהיה בכור פטר רחם לאמו אבל מפני שמתשבתו של יעקב היה ברחל, לכן חזרה הבכורה ליוסף בכור רחל כמו ושהיה רצונו ומחשבתו ברחל והכל עלה במקומו, שכל מעשי הקב"ה כולם אמת והקב"ה מסבב כל הסיבות שראובן חלל יצוטי אביו וע"י זה ניתנה הבכורה ליוסף, וע"ד

יח, טז ויאמר ראיתי את כל ישראל נפוצים על ההרים וגו' ויאמר ה' לא אדנים לאלה ישובו איש לביתו בשלום: (כב) ישובו, ישובו מבעי ליה, לביתו, בביתו מבעי ליה דהא באתרייהו קיימי, אלא הכי תנינן אי רישא דעמא לא זכי עמא מתפסן בחוביה (כ) מגלן דכתיב לב ויאמר דוד וגו' הנה אנכי חטאתי ואנכי העויתי ואלה הצאן מה עשו דוד חב וישראל סבלו, ואי רישא דעמא מתפסן בחוביה, עמא משתזבן (כא) דכתיב ויאמר ה' לא אדונים לאלה כלומר אלו לא הוו רישין לעמא מהאי ארחא ישוב איש לביתו בשלום כלהו משתזבן אי רישיהון מתפסן, ואפילו יהושפט אתגזר עליה לאתענשא משום דאתחבר באחאב: (כב) אי לאו ההוא צוחא דכתיב לג ויזעק יהושפט לד.

מראה מקומות

לב ש"ב כד, י"ז. לג מ"א כב, לב. לד ז' בא לו, ע"ב.

ביאור

ומפני זה בזמן שאדם מתפלל צריך הרהור: ורצונו לכוון על כל מה שהוא מתפלל וכן בכל התפלות להקב"ה התרהור והמחשבה עושה המעשה. (כב) ישובו, ישובי מבעי ליה למה כתיב ישובו הרי היה צריך לכתוב ישובו, לביתו, בביתו היה צריך לכתוב שהרי במקומם היו נמצאים, אלא כך למדנו אם ראש הדור אינו צדיק או העם נתפסים בעד עונותיו, מנין לנו יודעים זאת מדוד שאמר הגה אנכי חטאתי ולמה אלה הצאן והקהל מה עשו שיענשו בעדי, דוד חטא וישראל סבלו, ואם ראש הדור נתפס בעד עונותיו אז העם ניצלים שכתוב ויאמר ה' לא אדונים לאלה היינו הם לא היו ראשים להעם שיענשו, ישוב איש לביתו בשלום כולם ניצלו אם הראש יתפס ואפילו יהושפט שהיה צדיק נגזר עליו שיענש מפני שנחשבו לאחאב הרשע ורק על ידי תפלתו וזעקתו ניצל.

תורה אור

(כ) עיין שבת קלט, ע"ב צא ובדוק בדיני ישראל.

(כא) עיין שבת לג, ע"ב צדיקים נתפסים על הדור.

(כב) עיין במדרש אגור שנדפס בשם מדרש ר' אליעזר ע' שנה מכאן אמרו אל יתחבר אדם לרשע אפילו להחזירו לתשובה שהרי יהונדב בן רכב נתחבר ליתוא להחזירו לתשובה ונקרא יונדב (חסר ה"א).